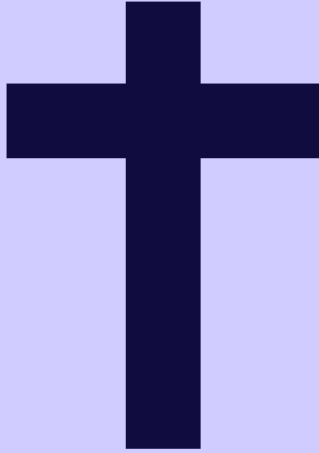

Anutu Täño Man

The New Testament and portions of the Old Testament in the
Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea

Anutu Täño Man
The New Testament and portions of the Old Testament in the
Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long long tokples
Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5

Contents

Matiyu	1
Mak	71
Luk	111
Jon	183
Aposoro	235
Rom	305
1 Korin	339
2 Korin	370
Galesia	391
Efesus	403
Pilipai	414
Kolosi	422
1 Tesalonaika	429
2 Tesalonaika	435
1 Timoti	439
2 Timoti	448
Taitus	455
Piremon	460
Hibru	462
Jems	487
1 Pita	496
2 Pita	505
1 Jon	511
2 Jon	519
3 Jon	520
Jut	522
Kwawak Iwoṅārewani	525
Sam	558

Matiyu

Matiyutä Juda ämawebeta yänpän Jesu täño manbiñam ño kudän täñkuk

Jesu täño oraniye wäpi tawan

Luk 3:23-38

¹* Man pätkan ñowä Jesu Kristo oraniye täño wäpi tawan. Tänpän Jesu täño orani pähap u wäpi Abraham, bian-inik itkuko u. Tänpän Abraham täño yeri ahän yäpmän abänkä uterak orani kubä wäpi Devit ahänkuk. Tänpän Devit täño yeri ahän yäpmän abänkä u punin terak Jesu ahänkuk.
² Eruk Jesu täño oraniye tawan ahän yäpmän äbuño unitäño manbiñam u ñode;

Intäjukun-inik Abrahamtä nanaki Aisak bäyanjuk.

Tänpän Aisaktä Jekop bäyanjuk.

Jekoptä Judakät noriye ätu bäyan yepmanjuk.

³* Judatä Peres-kät Sera bäyanjuk. Yarä unitäño miñi wäpi Tama.

Tänpän Perestä Esron bäyanjuk.

Esrontä Ram bäyanjuk.

⁴ Ramtä Aminadap bäyanjuk.

Tänpän Aminadaptä Nason bäyanjuk.

Nasontä Salmon bäyanjuk.

⁵* Salmontä Boas bäyanjuk. Boas täño miñi Rahap.

Tänpän Boastä nanaki Obet bäyanjuk. Obet täño miñi u Rut.

Obettä Jesi bäyanjuk.

⁶* Jesitä Devit bäyanjuk. Devit u Juda täño intäjukun äma itkuk.

Tänpän Devit täño nanaki Solomon. Solomon u miñi Devittä Uria webeni yomäгатkuko unitä bäyanjuk.

⁷ Tänpän Solomontä Rehoboam bäyanjuk.

Rehoboamtä Abiya bäyanjuk.

Abiyatä Asa bäyanjuk.

⁸ Tänpän Asatä Jehosofat bäyanjuk.

Jehosofattä Jehoram bäyanjuk.

Jehoramtä Usia bäyanjuk.

⁹ Tänpän Usiatä Jotam bäyanjuk.

Jotamtä Ahas bäyanjuk.

Ahastä Hesekia bäyanjuk.

¹⁰ Tänpän Hesekiatä Manase bäyanjuk.

Manasetä Emon bäyanjuk.

Emontä Josaiä bäyanjuk.

¹¹* Tänpän Josaiatä Jehokin-kät noriye bäyan yepmanjuk. Uwä Babilon ämatä Juda ämawebe yämagut päñku Babilon komeken yepmanpäñ komi epänken yepmankuño kadäni uken ahänkuñ.

¹²* Tänpän komi epänken pen irirä Jehokintä Sealtiel bäyanjuk. Sealtieltä Serubabel bäyanjuk.

* **1:1:** 1Sto 17:11; Stt 22:18 * **1:3:** Stt 38:29-30; Rut 4:18-22 * **1:5:** Rut 4:13-17 * **1:6:** 2Sml 12:24 * **1:11:** 2Kin 24:14-15; 2Sto 36:10; Jer 27:20 * **1:12:** Esr 3:2

¹³ Serubabeltä Abiut bäyaŋkuk.

Abiuttä Eliakim bäyaŋkuk.

Eliakimtä Aso bäyaŋkuk.

¹⁴ Tänpän Asotä Sadok bäyaŋkuk.

Sadoktä Akim bäyaŋkuk.

Akimtä Eliut bäyaŋkuk.

¹⁵ Eliuttä Eleasa bäyaŋkuk.

Eleasatä Matan bäyaŋkuk.

Matantä Jekop bäyaŋkuk.

¹⁶ Jekoptä Josep bäyaŋkuk.

Josep uwä Maria Jesu bäyaŋkuko unitäŋo äpi.

Täŋkaŋ Jesu uwä Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani äma u.

¹⁷ Nöde ahän yäpmän äbuŋ; Abrahamtä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan tänpän nanak bäyaŋkuk. Pen udegän udegän täŋ yäpmän abäŋtäko Devit ahänjirän kadäni 14 ude täŋkuk. Täppäkaŋ Devittä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan tänpän nanak bäyaŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmän abäŋtäko kadäni Babilon komeken komi epän yämikta yämagut yäpmän kuŋjirä kadäni äneŋi 14 ude täŋkuk. Kadäni uken yäput peŋpän nantä nanak bäyawänä nanaki unitä nan täŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmän abäŋtäko kadäni äneŋi 14 ude täreŋjirän Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani ahänkuk.

Mariatä Jesu Kristo bäyaŋkuk

Luk 2:1-7

¹⁸ * Jesu, Anutu täŋo iwoyäwani Kristo ahänkuko unitäŋo mebäri nöde pätak; Miŋi Maria u Josepta biŋam iwoyäwäkaŋ inigän inigän kuŋjarirän Munapiktä ini kudän tänpewän Maria nanak kok irirän kaŋpän nadänkuŋ. ¹⁹ Ude ahänjirän äpi Josep u äma siwoŋi kuŋatkuuko unita webeni Maria nanak kok ikek irirän kaŋpän kaŋ pewa yänkaŋ nöde nadänkuk; Kwawak yänahäwapän mäyäk nadäweko unita käbop kaŋ pewa yäk. ²⁰ Josep ude täŋpayän nadänpän kuŋjarirän, Ekäni täŋo aŋero kubätä döpmonken ahän imiŋpän nöde iwetkuk; Gäk Devit täŋo äbotken naniktä webeka Maria yäpmäkta nadäwätäk nämo täŋpen yäk. Nanak kok itak uwä Munapiktä ini kudän tänpewän ahätak. ²¹ * Nanak bäyawayän täko uwä ämani api bäyawek. Bäyaŋjirän wäpi Jesu yän kaŋ iwet. Täppäkaŋ wäp Jesu u mebäri nöde; Unitä iniken äboriye momi täŋo topmäk-topmäkken nanik ketäreŋpän api yepmaŋpek yäk. ²² Täŋkaŋ imaka kudup ahänkuŋo u Ekänitä nadänjirän man profet biani kubätä nöde yänkuko u bureni ahänkuk;

²³ * Webe gubaŋ, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpäŋ bäyawayän täko unitäŋo wäpi “Immanuel” yän api iwetneŋ.

Täŋkaŋ wäpi “Immanuel” unitäŋo mebäri uwä Anutu ninken itak. ²⁴ Täppäkaŋ Joseptä man u nadänpän kikuŋtpän aku Anutu täŋo aŋerotä man iwetkuko u buramiŋpän Maria webenita yäpuk. ²⁵ * Webenita yäpukopän bok nämo pat yäpmän kuŋjirän nanak u ahänkuk. Nanak u ahänjirän Joseptä wäpi “Jesu” yän iwetkuk.

2

Guŋ äbotken nanik ätu Jesu känayän äbuŋ

¹ Eruk Mariatä Jesu Judia kome, Betlehem yotpärare-ken bäyanjuk. Äma ekäni wäpi Herot Juda ämawebe yabän yawat tänjukko kadäni ugän bäyanjuk. Bäyawänkan ätu itpäñ äma guk täño kuñat-kuñat yabänpäñ-nadäwani ätu edap dapuri äbani käda naniktä Jerusalem äbuñ. ² * Äbä ämawebe ñode yäwet yabänkuñ; Nanak paki Juda ämawebe yabän yäwarayän täyak u de? Nin komenin-ken udu itkan nanak paki u ahänjirän guk tañi ahänjukko u kanpäñ nadänpäñ akumañ iwat yäpmän äbäkamän. Nanak paki u kanpäñ iniñ oretnayän äbäkamän yäk. ³ Ude yänjirä Herottä nadänkan kikuñtupäñ nadäwätäk pähap tänjuk. Ba Jerusalem nanik ämawebe kudup manbiñam u nadänpäñ nadäwätäk udegän täñkuñ. ⁴ Herottä nadäwätäk täñpäñ Juda ämawebe täño bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwonärewani äma kumän-tagän yän-päbä yepmanpäñ yäwet yabänjuk; E, Anutu täño iwoyäwani Kristo yän yäk täkan u kome de ahäktä yäwani? ⁵ Ude yäwet yabänjirän iwetkuñ; U Judia kome Betlehem yotpärare-ken api ahäwek yän yäk täkamän yäk. Anututä Kristo uken api ahäwek yän yänjukko u profet kubätä ñode kudän täñjuk;

⁶ * *Ai! Ämawebe Juda kome Betlehem yotpärare-ken nanik, in ñode nämo nadäneñ;*

Nin kome jopi-ken itkamän. Bämopin-ken äma ekäni kubä nämo itak, ba bian nämo itkuk yän nämo nadäneñ.

Nämoink! Inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahänpäñ näñjaken äbot, Isrel ämawebe u api yabän yäwarek. Mai 5:2

⁷ Täñpäñ Herottä man u nadänpäñ nadäwätäk täñpäñ äma nadäk-nadäk ikek edap dapuri äbani käda äbuño ukeno yän-päbä inigän yepmanpäñ yäwetkuk; Guk tañi kankan äbäkamän yän näwetkuño ukeno kadäni jidegän ahänjirän kankuñ? ⁸ Ude yäwänä kowata iwerä nadänpäñä jop ñode yäwetpäñ peñ yäwetkuk; In päñku ehutpäñ yän-wäyäkñepäñ nanak paki u kan-ahänpäñä äneñi päbä kan näwerä nadäwa. Ude täñpakan näk imaka, päñku api iniñ oreret yäk. ⁹⁻¹⁰ Ude yäweränkan kuñkuñ. Kumañ päñku guk tañi ini komeken kankuño u äneñi kankuñ. Kanpäñ oretoret pähap nadänkuñ. Täñpakan guk u intäjukun kuñjirän kanñän iwatkuñ. Kanñän iwarirä guk uwä yot nanak yamiñitä patkumäno u punin terak itkuk. ¹¹ * Täñpakan yot gänañ äronpäñ Maria nanakikat irirän yabänpäñ gukut imäpmok täñpäñ nanaki u iniñ oretkuñ. Ude täñpäñ tuñum tägatäga, gol ba imaka käbäñi tägatäga gwäki ärowani peñpäñ yäpmän äbuño upän peñ imiñkuñ. ¹² Ude täñkan parirä Ekänitä däpmonken yäweränkan yänewänä Herot irepmitpeñ käbop kukñi kädagän kumañ ini komeken kuñkuñ.

Jesu nädamiñi nani Isip komeken kuñkuñ

¹³ Eruk äma nadäk-nadäk ikek ukeno äyänutpeñ ini komeken kuñjirä Ekäni täño anjero kubätä Josep däpmonken ahän imiñpäñ iwetkuk; Josep, gäk ño irentawä. Akunkan nanak yamiñi yän-yäkñat yäpmän metänpeñ päñku Isip komeken ahänpäñ itkan näkño manta juku päram kan täñpun yäk. Nadätan? Herottä nanak paki ño utta nadänkan kädetta wäyäkñetak. ¹⁴ Anjerotä ude iweränä akunpäñä nanak yamiñi yän-yäkñat yäpmän bi-panigän Isip komeken metänpeñ kuñkuk. ¹⁵ * Päñku uken ittän kuñjirän

* 2:2: Nam 24:17 * 2:6: Mai 5:2; Jon 7:42 * 2:11: Sam 72:10-15; Ais 60:6 * 2:15: Hos 11:1

Herot kumbuk. Täppäkaŋ imaka ahäŋkuko unita profet kubätä bian, Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ ŋode kudän täŋkuk; Nanakna Isip komeken irirän gera yäŋjira äneŋi äyäŋutpeŋ äbuk. Profettä man kudän täŋkuko u kämi ude bureni api ahäwek yäŋ nadäŋpäŋ yäŋkuk.

Herottä nanak paki ämani kudup däpuk

¹⁶ Täppäkaŋ äma nadäk-nadäk ikek ukeŋo Herot täŋjikŋatpeŋ kuŋirä nadäŋpäŋ kokwawak pähap nadäŋkuk. Kokwawak nadäŋkuko unita komi ämaniye peŋ yäwet-pewän Betlehem ba kome gägäni gägäni uken nanik nanak ämani obaŋ yarä nämo tärewani kudup kumäŋ-kumäŋ däpmäŋ moreŋkuŋ. Äma nadäk-nadäk ikek ukeŋonitä guk taŋi u kadäni uken ahäŋkuk yäŋ iwetkuŋo kadäni u nadäŋ iwatpäŋ nanak ämani obaŋ yarä nämo tärewani ugänpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. ¹⁷ Herottä ude täŋkuko unita man profet Jeremiaatä ŋode kudän täŋkuko u bureni ahäŋkuk;

¹⁸ * *Betlehem dubini-ken Rama komeken Isrel webe kubätä konäm butewaki jägämi-inik yäŋirän nadäŋkuŋ.*

Nanakiye kumbuŋo unita konäm kähän yäŋirän iniŋ bitnäna yäŋkaŋ täŋpä waŋkuŋ. *Jer 31:15*

Jesu nädamiŋi nani äneŋi ini komeken äbuŋ

¹⁹ Täppäkaŋ Josep Isip komeken pen irirän Herottä kumbänä Ekäni täŋo aŋero kubätä däpmonken ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; ²⁰ * Josep, äma nanak ŋo urayäŋ yäŋkuko ukeŋo kumbuk. Unita gäk akuŋkaŋ nanak yamiŋi ŋo yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Isrel komeken ku yäk. ²¹ Ude iweränä Josep ironi yamiŋi yämagurän yäpmäŋ Isrel komeken kuŋkuŋ. ²²⁻²³ * Kuŋpäŋnä nadäŋkuk; Herottä kumbänkaŋ nanaki wäpi Akelaustä Judia nanikta intäjukun täŋpäŋ itkuko unita Josep uken kwayäŋ umuntaŋkuk. Täŋpäŋ Anututä däpmonken jukuman ätukät iweränä kukŋi kädagän kumaŋ Galili komeken kuŋkaŋ Nasaret yotpärare-ken yot täŋpäŋ itkun. Täŋpäŋ Jesuta profet ätutä bian yäŋkuŋo u bureni ahäŋkuk. Ŋode yäŋkuŋ; Äma ŋo Nasaret nanik yäŋ api iwetneŋ.

3

Jontä Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäŋkuk

Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28

¹ Eruk kadäni uken ume ärut yämani äma wäpi Jontä kome jopi Judia täŋo kome bämopi-ken u päŋku itkuk. Itkaŋ manbiŋam yäŋahäk-ahäk epän täŋ itkuk. ² * Täŋpäŋ manbiŋam ŋode yäŋahäk täŋkuk; Kadäni ŋo Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän bureni täŋ yämayäŋ täko u keräp täyak unita bänepjin sukureŋpäŋ kädet wakiwaki täk täkaŋ u kumän peŋ morewut! yäk. ³ * Täŋpäkaŋ bianä profet Aisaiatä Anutu meni-ken yäpmäŋpäŋ Jontä yäŋpäŋ man ŋode kudän täŋkuk;

Äma kubätä kome jopi-ken päŋku itkaŋ gera ŋode yäŋ itak;

Ekänitä äbäkta kädet täwirut!

Irit kuŋat-kuŋatjin kaŋ täŋsiwoŋ tawut!

Ais 40:3

* **2:18:** Jer 31:15; Stt 35:19 * **2:20:** Kis 4:19 * **2:22-23:** Luk 2:39; Ais 11:1, 53:2; Jon 1:46

* **3:2:** Mat 4:17; Mak 1:15 * **3:3:** Ais 40:3

Aisaiatä man ude kudän täŋkuk.

4 * Täŋpakaŋ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäŋo pu-
jiŋipäŋ täŋpani upäŋ täŋkaŋä piontawä but gupipäŋ täŋpani upäŋ yamäŋ
täpäneŋpäŋ kuŋat täŋkukonik. Täŋkaŋ ketemtawä käpukbam-kät kähäräp
umeni bipiken nanik ugänpäŋ nak täŋkukonik. 5 Ude täŋkaŋ manbiŋam
u yäŋahäŋirän ämawebe Jerusalem yotpärare ba Judia kome ba Jordan ume
kukŋi kukŋi uken naniktä bumta äbä ahäŋ imiŋpäŋ manbiŋam nadäŋkuŋ.
6 Manbiŋam nadäŋpäŋ wakini yäŋahäŋirä Jontä Jordan ume gänaŋ yäŋ-
yäkŋat päpmo ärut yämik täŋkuk.

7 * Ude täŋkaŋ Parisi äma ätu ba Satyusi äbotken nanik ätu Jontä ume
ärut nimän yäŋkaŋ uken äbäŋirä yabäŋkuk. Yabäŋpäŋ Jontä yäwetkuk; Wa!
In bäneŋjin nämo sukureŋkaŋ äbäkaŋ. In gämoktä äbotken nanik! Anututä
intäŋo momita kokwawak nadäŋkaŋ tadäpayäŋ täko unita umuntaŋkaŋ
gupjin-tägän äbäkaŋ? 8 Inä bäneŋjin bureni-inik sukureŋpäŋ äma bäneŋpi
sukurewani täŋo kudän kaŋ pewä ahäwut! 9 * Node nämo nadäneŋ;
Bäneŋnin täga. Nin oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa
biŋam itkamäŋ yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo! Anututä Abraham täŋo äboriye
ätu ahäwut yäŋ nadäŋpäŋä mobä jopi ŋopäŋ täga täŋpewän ahäneŋ! yäk.

10 * Upäŋkaŋ man ŋode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän
wädäwani madäktä pinigoŋ ket utak. Päya, mujipi pogopigän wädäk täkaŋ
u kudup madäŋpäŋ ureŋ täŋpän kädäpta biŋam api kuneŋ yäk.

11 * Näkä ume ärut tamik täyat unitäŋo mebäri ŋode; In wakiwaki
täk täkaŋ u kumän peŋ moreŋpäŋ bäneŋjin sukureŋpäŋ irit kuŋat-kuŋat
siwoŋi täŋpeŋ kuŋatta ume ärut tamik täyat. Täŋpakaŋ äma kubä wäpi
biŋam ikek mäden näwatak. Unitäŋo kehärominitä näkŋo kehäromina
irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk itnaŋi nämo. Näk ume-
inikpäŋ ärut tamitat. Upäŋkaŋ äma unitäwä Anutu täŋo Munapik ba kädäp
mebetpäŋ bok api ärut tamek yäk.

12 * Äma ekäni uwä ämawebe yäpmäŋ danik epän täkta äbayäŋ täyak.
Yäpmäŋ danik epän u man wärani ŋode bumik api täŋpek; Wit mujipi-
kät gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmäŋ daniŋpäŋ mujipi bureni inita yot
kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureŋ täŋpän
äpmonerä yäk. Jontä man ude yäwetkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

13 Täŋpäŋ Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu Jontä ärut namän
yäŋkaŋ Galili komeken naniktä abämaŋ Jordan ume, Jontä itkuk-ken u
äbuk. Äbäŋpäŋ Jon iwetkuk; Näkä ume ärut nami yäk. 14 Ude yäwänä
Jontä iwetkuk; Ude nämo! Gäkä näka uyaku täga ärut namen. Imata
gäkä ärut nami yäŋ näwetan? 15 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan
upäŋkaŋ apiŋo gäkä täga ärut namayäŋ. Nek Anututä nadäŋpäŋ kädet
peŋkuko ugänpäŋ iwatde yäk. Ude iweränä Jontä mani buramiŋpäŋ ume
ärut imiŋkuk.

16 * Ärut imänkaŋ ume gänaŋ naniktä abä itpäŋ uterakgän kaŋkuk;
Kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä känaräm ude äpäŋkaŋ gwäki

* 3:4: 2Kin 1:8 * 3:7: Mat 12:34, 23:33 * 3:9: Jon 8:33,39; Rom 2:28-29; Rom 4:12 * 3:10:
Mat 7:19; Luk 13:6-9 * 3:11: Jon 1:26-27,33; Apos 1:5 * 3:12: Mat 13:30 * 3:16: Jon 1:32

terak manirayän täñkuk. ^{17*} Täñirän Anutu kunum gänäñ gera kubä ñode yänkuk; Ñowä näknaken bänepna gämäni yäk. U kañpän gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yänkuk.

4

*Satantä Jesu yän-ikñatkuk
Mak 1:12-13; Luk 4:1-13*

^{1*} Jontä Jesu ume ärut imän tärenirän Satantä Jesu tänyabäкта Munapiktä yänikñat yäpmän kome jopi-ken päñku teñkuk. ^{2*} Kome jopi-ken tewänkañ ketem kubä nämo nañkañ kepma bipani 40 ude itkuk. Ketem kubä nämo nañkañ it yäpmän kuñtäyon nakta wakiinik kubä iñkuñ. ³ Ude täñirän Satantä ahänj imiñpänjä iwetkuk; Gäk Anutu täño nanak bureni-inik täñpawä mobä itkañ ño yäweri ketem äworewäkañ nañ yäk. ^{4*} Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo täñpayän. Anutu täño man kudän terak man ñode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek. Anutu täño man kumän nadänpän bänepi-ken peñpän kuñareko uyaku täga yäk.

⁵⁻⁶ Ude yäwänä Satantä yänikñat yäpmän Jerusalem kuñpän kudupi yot medäp terak päro punin-inik unu teñkañ iwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani;

Anututä añeroniye watä it gamikta yepmanñkuko unitä api oranpän gepmanej.

Täñpäkañ kuroñka ba gukutka nämo api pimiñ tädoren. Sam 91:11,12

Man ude pätak unita gäk Anutu täño nanak bureni-inik täñpawä man u nadänpän punin ñonitä komen umu tubäpe! yäk. ^{7*} Ude iweränä Jesutä yänkuk; Näk ude nämo täñpayän. Anutu täño manbiñam terak man kubä ñode pätak; Gäk Ekäni Anutuka mebärika kwawak pewi ahäwut yänj jop nämo peñ iweren yäk.

⁸ Yäwänä Satantä Jesu pom karoni kubäken yänikñat yäpmän päro itkañ komeñi komeñi äma äbori äbori u ba unitäño tuñum pähap gäripi mebäri mebäri u iwoñärenkañ ñode iwetkuk; ⁹ Gäk gukut imäp mok täñ namiñpän naniñ oreriri imaka päke yabätan ñowä täga ganiñ kirewet yäk. ^{10*} Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Satan, gäk nabä kätänpeñ ku! Anutu täño man ñode kudän täwani; Ekäni Anutujin u kubägän iniñ oretneñ. Unitagän watä epän täñ imineñ. Man ude pätak. ^{11*} Eruk Jesutä Satan ude iweränä tenpeñ kuñirän Anutu täño añeroniyetä äbä täñkentän imiñkuñ.

*Jesu Galili komeken epän yäput peñpän täñkuk
Mak 1:14-20; Luk 4:14-15, 5:1-11*

^{12*} Täñpäkañ Jon komi yot gänäñ tewä irirän Jesutä biñam nadänpän äyänutpeñ Galili komeken kuñkuk. ^{13*} Päñku ini yotpärare Nasaret u ittänğän eruk peñpeñ Kapeneam kuñkuk. Kapeneam uwä Galili gwägu dubini-ken itkuk. Kome u Sebulun kenta Naptali äbekiye oraniye täño kome. Ukäda päñku itkuk. ¹⁴ Jesutä kome u kuñatkuko unita bian profet Aisaiaätä man ñode kudän täñkuko u bureni ahänkuk;

* **3:17:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18, 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Hib 2:18, 4:15 * **4:2:** Kis 34:28; Stt 3:1-7 * **4:4:** Lo 8:3 * **4:7:** Lo 6:16 * **4:10:** Lo 6:13 * **4:11:** Hib 1:6,14 * **4:12:** Mak 6:17; Luk 3:19-20 * **4:13:** Jon 2:12

15 *Ai! In ämawebe Sebulun Naptalitä komeken nanik! Komejin Jordan ume udude käda Galili gwägu dubini-ken itak. Inä äma jopi, guñ äbotken nanik.*

16 *Upäñkañ bipmäñ urani-ken it täkañ u in peñyäjek pähap api käneñ.*

Kumbani komeken bumik it täkañ, nadäk-nadäkjin nämo pirärewani, inta peñyäjek pähap kubä ahäj tamayäj täyak. Ais 9:1,2

Aisaiatä man ude kudän täñkuko u bureni ahäjnkuk.

17 * Täñpän Jesutä Kapeneam yotpärare-ken kuñkuko kadäni uken manbiñam yäñahäk epän yäput peñpän ñode yäñahäñpän yäwetkuk; Bäneñjin sukurenñpän siwoñigän kuñarut. Anututä intäjukun itkañ äboriye yabän yäwatiniñ täñpayäj täyak u keräp täyak yäk.

Jesutä iwaräntäkiye ätu yämagutkuk

Mak 1:16-20

18 *Kepma kubäken Jesu Galili gwägu pomi terak kuñattängän yabänkuk; Äma yarä iniyat tuäni Saimon wäpi kubä Pita kenta monäni Andru gwägu tom yäpdayäj tom wädawani yäk mañpän äpmonjirä yabänkuk. Äma yarä uwä moneñ epänta gwägu tom yäpmäk täñkumänonik. 19 * Yäk mañpän äpmonj irirän Jesutä yabänpän yäwetkuk; Eruk! Epän u peñkañ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk takamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk. 20 * Yäweränä uterakgän epäni u peñpeñ iwatkumän. 21 Eruk, ätukät kuñpänjä Sebedi nanakiyat wäpi Jems kenta Jon nani Sebedi-kät gäpe terak itkañ yäk tañj gwägu tom yäpani u ket ut irirä yabänkuk. 22 Yabänpänjä näk näwarun yäj yäwerirän uterakgän nani gäpe terak ugän irirän tenpeñ Jesu iwatkumän.*

Jesutä ämawebe käyäm ikek yäpän tägañkuñ

23 * Täñpän Jesutä kome Galili dubini-ken itkuño u kudup kuñat moreñpän ämawebe käyäm mebari mebari nikek yäpän tägañjit, käbeyä yot gänañ äronpän man yäwerit täñ yäpmäj kuñkuk. Manbiñam Täga ñode yäñahäñtän kuñatkuk; Anututä intäjukun itkañ äboriye yabän yäwatiniñ täñpayäj täyak u ahätak yäk. 24 * Ude yäwerirän biñami Siria komeken kuñat moreñirän nadänkuñ. Nadänpänjä ämawebe käyäm mebari mebari nikek, gup kähän nadawani, äma mäjotä magarani, äma kwäyähäneñ täñpani, kumäj-däpurek täñpani ba käyäm mebari mebari täñpani u kudup noriyetä yäj-yäkñat yäpmäj äbänjirä Jesutä yäpän tägañkuñ. 25 * Täñpänkañ äma äbot pähap kome uken-uken naniktä iwarän täñkuñ. Ämawebe Galili komeken nanik, Dekapolis komeken nanik, Judia komeken nanik, ba Jordan ume pomi terak naniktä äbä Jesu iwarän täñkuñ.

5

Jesutä pom terak päro man kudupi kubä yäwetkuk

Luk 6:20-26

1-2 *Jesutä ämawebe äbot päke iwatkuño u yabänpän pom keräpi kubä terak äro mañjtpän irirän iwaräntäkiye uwä dubini-ken tuägän äbä iräwä Jesutä manbiñam ñode yäwetpän yäwoñärek täñkuk;*

* 4:17: Mat 3:2 * 4:19: Luk 5:1-11; Mat 13:47 * 4:20: Mat 19:27 * 4:23: Mak 1:39; Mat 9:35; Apos 10:38 * 4:24: Mak 6:55 * 4:25: Mak 3:7-8

3 * Äma ini bänepitä näk momi äma äpani-inik yäj nadäk täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäj yäwat täyak.

4 * Täñpäkañ äma iniken mominita nadäwä waki täñpäpäñ konäm butewaki terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Anututä ini bänepi api täñpidäm tañ yämek.

5 * Ba äma bänep kwini terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Äma udewanita Anututä kome pähap ño inita binam api yäniñ kirewek.

6 * Täñpäñ äma irit kuñat-kuñat siwoñi u iwatta gäripi-inik nadäñpäñ ehutpäñ täk täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Anututä äma udewani täño gäripini uwä api däpmäj täreñ yämek.

7 * Täñpäkañ äma noriyeta butewaki nadäñ yämik täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Anututä äma udewanita butewaki udegän api nadäñ yämek.

8 * Ba äma bänep nadäk-nadäk imaka täga täktagän nadäñpeñ kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Äma udewani uwä Anutu api kañ-ahäneñ.

9 * Täñpäñ äma ämik ba duñwekwek däpmäj täkñek täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Anututä äma udewani Näkño ironinaye yäj api yäwerek.

10 * Ba äma Anutu täño kädet siwoñi iwarirä äma ätutä iwan täñ yämik täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäj yäwat täyak.

11-12 * * Täñpäkañ intä näk nadäñ namikinik täñjirä ämawebetä man jop yäj-täkñatpäñ, man wakiwaki täwetpäñ täwat kirenjit api täneñ. Upäñkañ ude täñjirä nadäwätäk nämo täneñ. Nämo, in säkgämän itkañ. Nadäkañ? Bäräpi udewani intagän nämo täñ tamik täkañ. Profet biani itkuño unita udegän täñ yämiñkuñ. Täñpäkañ in kunum gänañ kowata täga api yäpneño unita bänep täga nadäñpäñ oretoret terak kuñat täkot!

Inä ämawebe täño pañ kenta topän ude itkañ

Mak 9:50, 4:21; Luk 14:34-35, 8:16, 11:33

13 Täñpäkañ Anutu täño ämawebeniye intä, ämawebe päke u bämopi-ken pañ gäripi nitek ude kañ kuñarut. Täñpäkañ gäripi paoreko uwä jide täñpena äneñi gäripi ahäwek? Nämo, pañ gäripi nitek nämo uwä mañpä kuñjirä ämawebetä yeñ awähutneñ. Unita pañ gäripi nitek ude kañ kuñarut!

14-15 * * Ba kubä pen ñode; Topäntä tañi ijinpäñ ägoni säkgämän penyäñek täkañ. In-täño irit kuñat-kuñatjin udegän. Äma kubätä topän ijinpäñ käbop imata pewek? Ude nämo, ijinpäñ kwawak peñjirän ägonitä kädet-ken peñ-yäñeñjirän ämawebetä kwawakgän kañtäñ kuñatneñ. Ba yotpärare tañi kubä pom terak ireko uwä käbop täga irek? Nämo, kwawakinik irirän ämawebe bankentä täga käneñ. 16 * Täñpäñ in, irit kuñat-kuñatjin

* 5:3: Ais 57:15 * 5:4: Ais 61:2-3; Rev 7:17 * 5:5: Sam 37:11 * 5:6: Ais 55:1-2 * 5:7: Jem 2:13 * 5:8: Sam 24:3-4; Sam 51:10, 73:1 * 5:9: 1Jo 3:2-3 * 5:10: Hib 12:4; 1Pi 3:14 * 5:11-12: 1Pi 4:14; Jem 1:2 * 5:11-12: 2Sto 36:16; Apos 7:52; Hib 11:32-38; Jem 5:10 * 5:14-15: Jon 8:12, 9:5 * 5:14-15: Mak 4:21; Luk 8:16, 11:33 * 5:16: Efe 5:8-9; 1Pi 2:12

udegän. Anutu täño penjyänjek kudän bänepjin-ken itak u täñpewä kwawak irirän kädet siwoñi kuñarirä ämawebetä tabäñpäj oretoret täñpäj Anutu-jin kunum gänañ nanik u iniñoret täneñ.

Jesu Anutu täño man biani wärämutta nämo äpuk

17 * Jesutä ude yänpäjä äneñi ñode yänjuk; In Anutu täño бага man ba profet biani täño yäwetpäj yäwoñärek man täñpani u näkä däpmäj täkñekta äpuk yän nämo nadäneñ. Näk u däpmäj täkñekta nämo äput. Nämo, u täñkehärom tañpewa bureni kwawak kañ ahäwän yänpäj äput.

18 * Unita näk bureni täwetat; Baga man u bäräñeñ nämo api paorek. Imaka u ba u ahäkta yäwani Anutu täño man terak kudän täñkuñu u bureni ahäwäkañ kunum kenta kometä paorirän uyaku Baga man u api paorek.

19 * Unita äma kubätä бага man täpuri-inik kubä irepmitpäj ätu kädet udegän kañ iwarut yän yänpäj-yäwoñärek täñpayäj täyak uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ wäpi biñam nikektä nämo api irek. Täñ, äma kubätä бага man u buramiñpäj ätu kädet udegän kañ iwarut yän yänpäj-yäwoñärek täñpayäj täyak uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ wäpi biñam nikektä api irek. 20 Unita ñode täwera nadäwut; Baga man yäwoñärewani äma ba Parisi ämatä ñode yäk täkañ; Bureni, nin Anutu täño Baga man iwatpäj siwoñi kuñat täkamäj yäk. Ude yäk täkañ upänkañ in u yärepmiñpäj Anutu täño gärip ugän kañ iwarut. Ude nämo tänayäj täkañ uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämo api äroneñ.

Kokwawak nadäñpeñ kuñat-kuñatta man

Luk 12:57-59

21 * Jesutä ude yänpäjä äneñi ñode yänjuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ñode yäwetkuk; Äma kubä kumäj-kumäj nämo uren. Äma kubä kumäj-kumäj urayäj täyan uwä manken api iren yäk. 22 * Man ude yäwetkuko upänkañ apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä noripakita kokwawak nadäñpeñ kuñarayäj täyak uwä manken api irek. Ba äma kubätä noripaki man waki mäyäk ikek iwerayäj täyak uwä man käbeyä-ken api irek. Ba äma kubätä noripakita kokwawak nadäñpäj iniñ wärät man iwerayäj täyak uwä geñi kädäp mebet ikek unita biñam api täñpek.

23-24 * Unita ket ñode nadäkot; Kadäni kubä gäk Anututa iron täñ ima yänpäjä ñode käwep nadäwen; Näk imaka kubä täñkuro unita notnapak näka kokwawak nadätak. Ude nadäñpäjä imaka Anututa imikta yäwani u pewi irirän äneñi äyänjutpeñ pänku notkapak kokwawak nadäj gameko uwä yänahäñpäj yänpak tañkañ eruk äneñi äyänjut pänku imaka u Anututa täga imen.

25 * Ba notkapak kubätä iwan täñ gamiñpäj manken gepmanpayäj yänjirän nadäñpäjä manken nämo ahänkañ pänku notkapak-kät yänpäj-nadäñpäj bänep kubägän tädeñ. Ude nämo täñkañ notkapaktä jukun pänku gäkño mebärika yänahäwänkañ gäk mäden kwiwä man nadäwanitä komi äma yänij kireñpewän gepmäjit pänku komi yotken gepmaneñ. 26 Näk bureni täwetat. Gäk notkapakta momi täñ imeno u nämo täreñjirän gäk jop täga nämo ganiñ kirewä äpämañ kwen. Nämo, gäk notkapakta momi

* 5:17: Mat 3:15; Rom 3:31, 10:4 * 5:18: Luk 16:17, 21:33 * 5:19: Jem 2:10 * 5:21: Kis 20:13; Kis 21:12; Wkp 24:17; Lo 5:17 * 5:22: 1Jo 3:15 * 5:23-24: Mak 11:25 * 5:25: Mat 6:14-15; Mat 18:34-35

tāḅ imeno u suwawi tārewānkaḅ uyaku ganiḅ kireḅpewā āpāmaḅ kwen! Upāḅkaḅ jide tāḅpāḅ moneḅ yāpmāḅkaḅ suwawi tārewāpāḅ āpāmaḅ kwen?

27 * Jesutā man ude yāwetpāḅ āneḅi ḅode yākgān tāḅkuk; Anututā ābekjiye orajiye bian ḅode yāwetkuk; In kubokāret nāmo tāneḅ yāḅ. 28 * Man ude yāwetkuko upāḅkaḅ apīḅo nākā ḅode tāwetat; Āma kubātā webe kubā kaḅgārip tāḅpāḅ ukāt pātde yāḅ bāneḅi-ken ude nadāweko uwā kubokāret tāyak uba. 29 * Unita dapunka kubātā waki tāḅo buḅep-ken gepmaḅpayāḅ tāḅpāḅnā dapunka u dātpāḅ maḅḅi kuneḅ. Dapunka bok yāpmāḅ kuḅatkaḅ geḅi-ken āpmoḅpenta. 30 * Ba ketka kubātā waki tāḅo buḅep-ken gepmaḅpayāḅ tāḅpāḅnā ketka u madāḅ tākḅeḅpāḅ maḅḅi kuneḅ! Gupka kumān nīkek yāpmāḅ kuḅatpāḅ waḅpāḅ geḅi-ken āpmoḅpenta.

Nādapitā duḅwek tākaḅ unitāḅo man

Mat 19:9; Mak 10:1-12; Luk 16:18

31 * Jesutā man ude yāwetpāḅ āneḅi pen ḅode yāwetkuk; Mosestā ābekjiye orajiye bian ḅode yāwetkuk; Āma kubātā webeni pewayāḅ nadāḅpāḅḅā webena peyat yāḅ maḅ kudān kwawak ude tāḅpāḅ imeko uyaku tāga yāḅiwat-pewān kwek yāḅ. 32 In man ude nadāk tākaḅ upāḅkaḅ apīḅo nākā ḅode tāwetat; Āma kubātā webenitā āma kubākāt momi nāmo tāḅpekopāḅ jop nadāḅ yāḅiwat-pewān pāḅku āma kubā yāpeko uwā webe u kubokāret tāḅpek. Tāḅkaḅ āma kodaki yāpeko u imaka, kubokāret tāḅpek.

Yāḅ-kehāromtak maḅ yākta maḅ

33 * Jesutā ude yāwetpāḅ āneḅi maḅ kubā pen ḅode yāḅahāḅpāḅ yāwetkuk; Baga maḅ kubā bian ḅode kudān tāwani in nadāk tākaḅ; Gāk yāḅkehāromtak maḅ jop nāmo yāwen. Yāḅ-kehāromtak maḅ u Anutu iḅamiken yāwani unita udegān bureni tāḅpen yāḅ. 34 * In-tāḅo бага maḅ terak ude itak upāḅkaḅ apīḅo nākā ḅode tāwetat; In yāḅkehāromtak maḅ yāna yāḅpāḅḅā imaka kubā wāpi terak utpāḅ nāmo yāneḅ. Kunum wāpi terak utpāḅ yāḅkehāromtak maḅ nāmo yāneḅ. Kunum uwā Anutu tāḅo irit bāḅup unita. 35 * Ba kome wāpi terak utpāḅ yāḅkehāromtak maḅ nāmo yāneḅ. Kome u imaka, Anutu tāḅogān. Ba kudupi yotpārare Jerusalem wāpi terak utpāḅ yāḅkehāromtak maḅ nāmo yāneḅ. U Kaḅiwat Āma intājukun tāḅpani, Anutu tāḅo yotpārare unita. 36 Ba gwākjin kujat terak wohutpāḅ nāmo yāneḅ. Imata, maḅjin u kehāromi nīkek nāmo. Jide? In gwākjin puḅiḅ paki kubā iwerā kubiri tāga āworewek? Ba gwākjin puḅiḅ kubiri kubā iwerā paki tāga āworewek? Nāmoinik, in āmagān! 37 * Unita āma kubātā maḅ yāweno u bureni ba bureni nāmo yāḅ nadākta gāwet yabāḅirān gāk “Bureni” yāḅ yāḅpāḅḅā “Ei”-gān iweren. Ba “Bureni nāmo” yāḅ yāḅpāḅḅā “Nāmo”-gān iweren. Maḅ kerāpi yarā ugān yāwen. Upāḅkaḅ gāk imaka kubā tāḅo wāpi terak wohutpāḅ yāweno uwā Satantā pewān ahāḅirān yāwen.

Wakita kowata kowata nāmo tāneḅ

Luk 6:27-36

* 5:27: Kis 20:14; Lo 5:18 * 5:28: 2Pi 2:14 * 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47; Kol 3:5 * 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43 * 5:31: Lo 24:1-4; Mak 10:4; 1Ko 7:10-11 * 5:33: Kis 20:7; Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 * 5:34: Ais 66:1; Jem 5:12; Mat 23:22; Apos 7:49 * 5:35: Sam 48:2; Ais 66:1 * 5:37: Jem 5:12

38 * Jesutä man ude yäwetpäj äneji kubä ñode yäwetkuk; Baga man kubä bian ñode kudän täwani in nadäk täkañ; Kubätä dapunka yäpurän tumbäwä kowata udegän täñ imen. Ba kubätä meka kujat däpmäj tokäränä kowata udegän däpmäj tokät imen yäk. 39 * In man ude nadäk täkañ upäjkañä apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä waki täñ gamänä kowata waki nämo täñ imen. Unita äma kubätä bumumka kukñi käda guränä kukñi iniñ kirewen. 40 * Ba äma kubätä gäka kokwawak nadäñpäj manken gepmanpäj gäkño tek punin nanik gomägaränä gänañ nanik bok iniñ kirewi yäpek. 41 Ba äma kubätä täñkentäj päñku tuän uduken nepmanñaj äbi yäj gäweränä täñkentäj päñku ban uduken teñkañ äben. 42 Ba äma kubätä imaka kubätä yäñapiwänä imen. Ba äma kubätä gäkño imaka kubä yäpmäj päñku täñkañ api gamet yäj gäweränä iniñ kirewen.

43 * Jesutä ude yäñpäj man kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Man kubä ñode yäwani u nadäkinik täkañ; Notjiyeta bänep iron täñ yämiñkañ äma iwan täñ tamik täkañ unita mäde ut yämineñ. 44 * Man ude nadäkañ upäjkañ näkä apiño ñode täwera nadäwut; Äma iwan täñ tamik täkañ unita bänep iron täñ yämineñ. Ba äma nadäkinikjinta yäñpäj komi tamik täkañ unita Anututä täñkentäj yämikta Anutu-ken yäñpajineñ. 45 * In ude täneño uyaku Nanjin kunum gänañ nanik täño nanakiye bureni-inik api itneñ. Täñpakañ mebari imata äma waki ba äma täga bok iron täñ yämineñ? Uwä ñode; Nanjin unitä yäñpewän edaptä äma waki ba äma tägata bok peñyäjneñ yämik täyak. Ba Anututä nadäj yämiñjirän äma siwoñi-ken ba äma goret kuñarani-ken iwän tak täyak. 46 Täñpakañ äma gäka bänep iron kowata täñ gamik täkañ äma unitagän bänep iron kowata yämeno uwä Anututä gäk äma täga yäj nämo gäwerek. Nämo, äma wakiwakitä noriyeta udegän bänep iron täñ yämik täkañ. 47 Ba guñ ämawebetä ämawebe ini gäripi nadäk täkañ unitagän bänep iron täga täñ yämik täkañ. Täñ, inä kädet ude nämo täneñ. In notjiye-tagän iron täñ yämineño uwä injinta nadäwä täga nämo täneñ. Äma kowata nämo täñ tamanita iron täñ yämineño uyaku! 48 * In nadäkañ? Kunum gänañ Nanjintä kädet ude iwät täyak. Uwä kädet tägagän täk täyak unita nanakiye inä udegän kädet tägagän kañ täk täñput!

6

Äma jäwäri täñkentäj yämikta man

1 * Jesutä ude yäñpäj ñode yäwetkuk; In ket nadäñkañ kuñat täkot. Imaka täga kubä täñpa yäñpänä ñode nämo nadäñpäj täñpen; Kwawak täñjira ämawebetä nabäñpäj wäpna yäpmäj akut yäj nadäñkañ nämo täñpen. In ude tänayäj täkañ uwä kunum gänañ Nanjintä gwäki täga nämo api tamek. 2 Unita gäk äma kubä täñkentäj ima yäñpänä eruk ämawebetä nabäwut yäj nadäñkañ inamiken kwawak nämo täñpen. Äma yäj-yäkñaranitä kudupi yot gänañ ba kädet miñjin täk täkañ ude nämo täñpen. Äma udewaniwä ämawebetä nibäñpäj wäpnin biñam yäpmäj akut yäj nadäñkañ täk täkañ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmäjirä täretak ubayäj! 3 * Unita gäk äma kubä täñkentäj ima yäñpänä käbop-inik, notkapak kubä dubika-ken ireko unitä gabäñpäj-nadäñjirän

* 5:38: Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 * 5:39: Wkp 19:18; Jon 18:22-23 * 5:40: 1Ko 6:7

* 5:43: Wkp 19:18 * 5:44: Kis 23:4-5; Luk 23:34; Apos 7:60; Rom 12:14,20 * 5:45: Efe 5:1

* 5:48: Wkp 19:2; Lo 18:13 * 6:1: Mat 23:5 * 6:3: Mat 25:37-40

nämo. ⁴ Ude täjiri Nanka, imaka käbop täjiri kaŋpän nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk täŋo käderi

Luk 11:2-4

⁵* Jesutä man ude yäŋpän man kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; In Anutu-ken yäŋapina yäŋpänä äma yäŋ-yäkŋaranitä täk täkaŋ ude nämo täneŋ. Yäŋ-yäkŋarani äma uwä kudupi yot gänaŋ ba kädet miŋin itkaŋ Anutu-ken yäŋapik man käroŋi boham yäkta gäripi nadäk täkaŋ. Ämawebetä nibäwut yäŋkaŋ udewä täk täkaŋ. Näk bureni täwetat. Ämawebetä äma udewani yabäŋirä gwäki yäpä täretak ubayäŋ! ⁶* Unita Anutu-ken yäŋapiwa yäŋpänä gäkŋa yot gänaŋ päro yäma yäputpän itkaŋ Nanka käbop it täyak ukät man yäŋpän-nadäk tädeŋ. Ude täjiri Nanka imaka käbop kaŋpän nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

⁷* Ba in Anutu-ken yäŋapina yäŋpänä guŋ ämatä täk täkaŋ ude nämo täneŋ. Guŋ äma uwä anutunita man käroŋi, mebärini nämo yäŋiwat yäpmän kuk täkaŋ. Käroŋi ude yäŋ yäpmän kuŋitna uyaku anutunintä käwep nadän nimek yäŋ nadäk täkaŋ. ⁸* Upänkaŋ inä ude nämo täneŋ. In imaka imakata wäyäkŋeŋpän Anutu Nanjinken yäŋapinayäŋ nadäŋirä Nanjin uku tabäŋpän-nadäk täyak. Unita imata man käroŋi mebärini nämo yäŋiwat yäpmän kuneŋ? Nanjin uwä täŋkentäŋ tamikta gäripi nadäk täyak.

⁹* Unita Anutu-ken yäŋapinayäŋ nadäŋpänä man siwoŋi ŋode yäneŋ;

Kunum gänaŋ Nanin taŋi,
Gäk wäpka inipärik kubä pat täyon.

¹⁰* Äbäŋpän bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täŋ nimi.

Kunum gänaŋ gäkken man buramik pätak, kome terak nincken udegän man buramik pat täyon.

¹¹ Kadäni ŋonitänjo ketem nimisi.

¹²* Nin notniye täŋo momi pek takamän, gäk udegän mominin peŋ nimisi.

¹³* Täŋyabäk-ken nämo nipmanpen.

Wakiken nanik wädän tädotpän nipmanŋsi.

¹⁴* Ude yäŋpän yäŋkuk; Äma kubätä waki täŋ gamiŋirän, waki täŋ gameko u peŋ imiŋkaŋ nämo yäpmän kuŋariwä Nanka kunum gänaŋ naniktä udegän gäkŋo wakika api peŋ gamek. ¹⁵ Upänkaŋ äma kubätä waki täŋ gamiŋirän waki täŋ gameko u nämo peŋ imiŋkaŋ yäpmän kuŋariwä Nankatä udegän gäkŋo waki nämo api peŋ gamek.

Nakta jop iritta man

¹⁶* In kadäni ätu Anutu iniŋ oretta nakta jop itna yäŋpänä butewaki iŋam dapun nämo ijiŋkaŋ kuŋatneŋ, yäŋ-yäkŋarani ämatä täk täkaŋ ude. Äma udewani uwä ämawebetä nibäŋpän in äma kädet täga täŋpani yäŋ nadäwut yäŋkaŋ iŋam dapun butewaki ijiŋkaŋ kuŋat täkaŋ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmänirä täretak ubayäŋ! ¹⁷ Upänkaŋ inä, Anutu iniŋ oretta nakta jop itna yäŋpänä ume ärutpän gwäkjin pujiŋ täŋket utkaŋ kuŋatneŋ. ¹⁸ Ude täŋirä ämawebetä in Anutu iniŋ oretta nakta jop kuŋatkaŋ yäŋ tabäŋpän nämo nadäneŋ. Nanjin käbop it täyak unitägän

* **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 * **6:6:** 2Kin 4:33 * **6:7:** Ais 1:15; 1Kin 18:26-29 * **6:8:**

Mat 6:32 * **6:9:** Jon 17:6 * **6:10:** Mat 7:21, 26:39; Luk 22:42 * **6:12:** Mat 6:14-15; Mat

18:21-35 * **6:13:** Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; 1Sto 29:11-13 * **6:14:** Mak

11:25-26 * **6:16:** Ais 58:5-9

tabänpän-nadäk tänppek. Nanjin uwä imaka käbop tänjirä tabänpän-nadäk täyak unitä gwäkiwä api tamek.

Tuñum burenita man

Luk 12:33-34

19* Jesutä man ude yänpän äneñi kubä pen ñode yäkgän tänkuk; In kome terak ño imaka tägatäga yäpmäta nadäwätäk nämo täneñ. Kome täño tuñum u kehäromi nämo. Äpusit ba gwakgwaktä nak täkañ ba gämäneñ ärok täkañ. Ba kubo ämatä yot däpmän äreyänpän kubo täneñ. 20* Unita kunum täño tuñum yäpmäta epäni täpneñ kañ kuñarut. Kunum täño tuñum nämo wak täkañ. Äpusit ba gwakgwak u nämo nak täkañ ba u nämo gämäneñ ärok täkañ. Kunum täño tuñum uwä kubo ämatä täga nämo däpmän äreyänpän yäpneñ. 21 Bureni-inik, imatäken tuñumta nadäwi ärowani tänpoko uwä bänep nadäk-nadäka uterakgän penpäñ kuñaren.

22 In nadäkañ? Dapunjin u gupjin täño topän. Dapunjintä täga ijineño uwä gupjin imaka, penyänek ikek irirän kädet siwoñi täga kuñatneñ. 23 Täñ, dapunjin waneño uwä jide tänpän imaka imaka täga kañpäñ täpneñ kuñatneñ? Nämo, gupjin bipmän urani gänañ irek. Tänpäkañ penyänek bänepjin-ken itak unitä bipmän urani tänpoko uwä bipmän urani pähap gänañ api itneñ.

Gup täño tuñumta nadäwätäk nämo täneñ

Luk 16:13, 12:22-31

24 Äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä epän täga nämo täñ yämek. Nämo, u kubäta gäripi nadänkañ kubäta gañani nadäwek. Ba kubä täño epän täñkañ kubäta mäde ut imek. In udegän, bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak ba monen tuñum terak bok täga nämo penpeñ kuñatneñ.

25* Unita ñode täwetat; In gupjinta nadäwätäk ñode nämo täneñ; Ketem depän nänpet? Ba tek depän tänpän kuñaret? yän nämo nadäneñ. Nämo, ketem ba tek uwä bureni nämo. Uwä irit kuñat-kuñatjin täño täñkentäk moräkigän. Unita bänep nadäk-nadäkjin imaka bureni terak penen. 26* In imata Anutu u watä säkgämän nämo käwep it nimek yän nadäk täkañ? Eruk, in barakta yabänpän-nadäwut! U ketem nämo piñpäñ puget täkañ ba pugetpäñ kämita nämo pek täkañ. Upänkañ Nanjin kunum gänañ naniktä yabän yäwatpäñ yepmän towik täyak. Imaka äpani udewani yabän yäwatpäñ yepmän towik täyak u tänpänä imata äma inta udegän nämo tabän täwatpäñ tepmän towiwek? 27 Nadäwätäkjintä kome terak iritjin täga wädäwän käron täwek? Nämo inik!

28 Unita gupjin täño tuñumta imata nadäwätäk täk täkañ? Päya irori bipiken it täkañ unita yabänpän-nadäwut! U inita tekta epäni nämo täk täkañ upänkañ yabängärip ikek. 29* Bureni, imaka kubä täño kañgäriptä päya irori unitäño kañgärip u täga nämo irepmirek. Unitäño yabängäriptä intäjukun äma biani Solomon unitäño monen tuñum ba tek säkgämän kañgärip ikek päke u yärepmit täyak. 30 U uwä Anututä ini tek gäripi nimek ude päya irori jopi unita uwäktän yämik täyak. Tänpäkañ u kadäni keräpigän itpäñ paot täkañ. Apiño ahäneñopän kwep ude äneñi tären mäneñ. Eruk, päya irori unita yabän yäwat täyak upän imata inta

* 6:19: Jem 5:1-3 * 6:20: Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2 * 6:25: Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; Hib 13:5; 1Pi 5:7 * 6:26: Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 * 6:29: 1Kin 10; 2Sto 9

udegän täga nämo tabäj täwatpäñ tamek? U bureni tamek! Unita imata nadäkinikjin Anutu-ken kumän nämo pek täkañ?

³¹ Unita ketem ba ume deken yäpmanpäñ näne yänkañ nadawätäk nämo täneñ. Ba tek deken yäpmanpäñ täne yänkañ nadawätäk nämo täneñ. ³² * Nämoinik! U guñ ämatä bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek täkañ. Täñ, inä imaka udewanita nadawätäk pähap nämo täneñ. Nämo, nanjintä in imaka udewanita wäyäkñek täkañ yäj tabänpäñ-nadäk täyak unita api täñkentäj tamek. ³³ * Unita inä imaka kubäta nadawä intäjukun nämo täñpek. Nämo, Anututä intäjukun it tamiñpäñ tabäj täwatta ba unitäño kädet siwonji u iwatta unitagän gäripi-inik nadänpäñ epäni täk təkot. Ude täñjirä uyaku ketem tuñumta wäyäkñek epän tänayäj täkañ u api taniñ kirewek. ³⁴ * Unita kwep täño irit kuñat-kuñat jidewani api itneñ yäj nadäñkañ nadawätäk nämo täneñ. Kwep yänen täño bäräpi ini irirä apiño täño unitagän nadawätäk täneñ.

7

Äma yänpän-yabäj yäwat nämo täneñ

Luk 6:37-38,41-42

¹⁻² * * Jesutä man äneñi kubä pen ñode yäwetkuk; In äma kubä yänpän-kañiwat nämo täneñ, Anututä in udegän yäpman daniwekta nadäñkañ. In nadäkañ? In ämawebeta jide nadänpäñ kuñatnayäj täkañ uterakgän Anututä inta api nadäñ tamek.

³⁻⁴ Unita gäk imata täpun-täpun täñi dapunka-ken itak u nämo kañpäñ nadäñkañ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kañpäñ yokut gamayäj iwet täyan? Täpüntäpun gäkña dapunka-ken itak u imata nämo kañpäñ nadäk täyan? ⁵ Gäk yän-yäkñarani äma! Intäjukunä gäkña dapunka-ken täpun-täpun täñi itak u yokutkañ uyaku dapun täga ijinpäñ kañpäñ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! ⁶ * Ude yänpän yäwetkuk; Äma Anututa gäripi nämo nadäk täkañ unita Anutu täño man kudupi u jop nämo yäwetneñ. Antä äma yek täkañ udegän äma udewani uwä Anutu täño man unita bitnänpäñ taniñ wärätneñ. Bureni, äma udewani uwä but bumik. Buttä it täkañ-ken tuñumka täga kubä jop nadäñ täga mañpi kunen? Nämo, buttä tuñumka u yeñ gatäñtän kuñkañ abäk täneñ. Äma uwä udegän täneñ yäk.

Anutu-ken yänapiñtäko api nadäñ tamek

Luk 11:9-13

⁷ * Jesutä man ude yänpän yäwetkuk; In Anutu-ken imaka kubäta yänapiñirä api nadäñ tamek. Uwä äma kubätä wäyäkñek epän täñ yäpman kuñtängän kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpman kuñirän yäma dät imeko ude. ⁸ * Näk bureni täwetat. Äma kubätä yänapiñ epän täñpänä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkñek epän täñ yäpman kuñtängän bureni kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadäñ imiñpäñ yäma dät imeko ude.

⁹ Eruk, jide nadäkañ? Nanakka kubätä ketemta yänjirän mobä täga imen? Nämo! ¹⁰ Ba tomta yänapiñirän gämokpäñ täga imen? Nämoinik!

* **6:32:** Mat 6:8 * **6:33:** 1Kin 3:13-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 * **6:34:** Kis 16:4,19; Mat 6:11 * **7:1-2:** Rom 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * **7:1-2:** Mak 4:24 * **7:6:** Mat 10:11 * **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13, 15:7; Jon 16:23-24 * **7:8:** Jem 1:5; 1Jo 3:22; 1Jo 5:14-15

11 * Inä äma waki upänkañ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkañ. Unita ñode nadäwut; Kunum gänañ Nanjin iron mähe mi itak uken yänapiñirä imaka tägatäga imata täga nämo tamek? Nämo, u gäripi nadäñ tamiñpän bureni-inik tamek yän täwetat!

12 * Unita ñode täwetat; Kädet äma ätutä täñ nimut yän nadäk täkañ in udegän täñ yämineñ. Man täpuri unitäwä man profet bianitä yänahäwani u ba бага man Mosestä yänahäwani u kumän uwäk täyak.

Kunum kädet u täpuri

Luk 13:24

13 * In kunum kädet iwatta yäma täpuri-ken kañ ärowut. Kumän-kumän kädet u tañji ba yämani udegän u tañigän. Kädet tañji uken ämawebe mäyaptä kuñ äbän täk täkañ. 14 * Täñpäkañ irit kehäromi täño yäma uwä täpuri ba käderi udegän gäkñji. Kädet uwä ämawebe kubäkubä-tägän iwat täkañ.

Päya wakitä mujipi näñpani täga nämo wädäwek

Luk 6:43-44

15 * In nadäkañ? Äma ätu Anutu täño man yänahäk täkañ upänkañ ämawebe täñyäkñatna yänkañ Anutu täño man siwonji nämo yänahäk täkañ. Äma udewanita ket nadänkañ kuñatneñ. Äma uwä bänep ärik-ärik man täwet täkañ upänkañ bänepi-ken nadäk wakiwaki yäpmän kuñat täkañ. 16 * Unitäño irit kuñat-kuñariken bureni jide pewä ahäk täkañ u yabänpän-nadänkañ mebarini täga nadäneñ. Uwä päya ude. Bärop terak wama mujip täga nämo wädäneñ ba gupmom yen terak wäyän täga nämo wädäneñ. 17 Nämo, päya mebari täga terak bureni gäripi niked wädäneñ. Täñ, päya mebari wakitä mujipi näñpani nämo wädäneñ. 18 Päya mujipi näñpani terak bureni waki wädäkta käderi nämo pätak. Ba päya mujipi nämo näñpani terak bureni näñpani uwä täga nämo wädäneñ. 19 * Täñpäkañ päya, bureni goret pewä ahäk täkañ uwä madänpän kädap pewä ijik täkañ. 20 * U udegän, äma Anutu täño man jopjop yänahäwani unitäño mebarini nadäna yänpänä irit kuñat-kuñari upän yabänpän-nadäneñ.

Jesutä ämawebeniye burenita yäwetkuk

Luk 13:25-27, 6:47-49

21 * Unita ñode täwera nadäwut; Äma mäyaptä näka Ekänina yän näwet täkañ upänkañ u kuduptagän Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämo api äroneñ. Nämo! Nana kunum gänañ unitäño mani buramik täkañ ämawebe unitägän api äroneñ. 22 Äma mäyaptä kadäni pähapken ñode api näwetneñ; Ai! Ekäni! Gäkño biñam man ämawebe yänahänpän yäwetkumän. Ba gäk wäpka terak kudän kudupi mebari mebari täñjit mäjo yawat kireñit täñkumän. 23 * Man ude yänirä näkä ñode api yäweret; Wakiwaki täñpani in kewewut! Näk inta nämo nadätat!

24 Eruk, ämawebe man täwet täyat ño buramiñpän iwatnayän täño uwä äma yot täkta mebari nadäkinik täñpani udewani bumik. Kadäni kubä äma nadäk-nadäk ikek udewani kubätä yori mobä kehäromi terak täñpek. 25 Täñpekopän iwän mäniñ täñirän ume tokätkañ gwägu tokñewek. Täñpäkañ yot uwä mobä kehäromi terak täñpani unita nämo wärämurek.

* **7:11:** Jem 1:17 * **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10 * **7:13:** Jon 10:7,9 * **7:14:** Apos 14:22 * **7:15:** Mat 24:4,24; Apos 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12 * **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * **7:20:** Mat 12:33 * **7:21:** Luk 6:46; Mat 21:31; Rom 2:13; Jem 1:22,25 * **7:23:** Sam 6:8; Mat 10:33, 25:41; Mat 13:41-42; 2Ti 2:19

26 Eruk kadäni kubä äma guñ udewanitä yori mobä jirañ terak täñpek.
 27 Täñpekopäñ iwän mäniñ täñjirän ume tokätkañ gwägu pähap tokñewek.
 Ude täñpäñ yot uwä äneñ kwiniñ täñpäñ kuneñ. Bureni, u paot-inik täñpek!
 Täñpäkañ ämawebe näkño man täwet täyat ño nadänkañ nämo buramiñpäñ
 iwatnayän täño uwä äma yot täkta mebari nämo nadäwani, guñ udewani.

28 Täñpäkañ Jesutä man päke u yän moreñjirän ämawebe dubini-ken
 itkuño u man u nadänpäñ nadäwätäk pähap täñkuñ. 29 * Ñode nadänkuñ;
 Baga man yäwoñärewani ämatä man yänpäñ-yäwoñäreñ tak täkañ ude
 bumik nämo yäyak yäk. Äma ñowä man mähemitä ini yäyak yän nadänkuñ.

8

Jesutä äma kubä paräm ikek yäpäñ tägañkuk
Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

1 Eruk, Jesutä pom terak naniktä äpäñjirän ämawebe äbot pähap unitä
 iwatkuñ. 2 Täñjirä äma kubä gisik paräm ikek unitä Jesuken kuñpäñ gukut
 imäpмок täñpäñ iwetkuk; Ekäni, gäk täñkentän namayän nadänpäñä näk
 täga nepmañpi kudupi iret yän nadätat. 3 Ude yäwänä Jesutä keru gupi
 terak peñpäñ yänkuk; Täga täñkentän gamayän. Paräm ño paorut! yäk.
 Ude yäwänä uterakgän gisik paräm u paorirä gupi tägawänpäñ säkgämän
 itkuk. 4 * Jesutä ude täñ imiñpäñ iwetkuk; Gäk imaka täñ gamitat
 ñonitänjo manbiñam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päñku gupka Anutu
 täño bämop äma iwoñäre. Ude täñpäñ äneñi säkgämän itta Moses täño бага
 man iwatpäñ gupe kábäñi nitek iñjiri ämawebetä paräm tägakañ yän api
 gabänpäñ-nadäwä täreneñ yäk.

Jesutä epän watä äma kubä yäpäñ tägañkuk
Luk 7:1-10

5 * Eruk Jesu Kapeneam yotpärare-ken kumañ äronjirän komi äma
 kubätä Jesuken ahänpäñ butewaki man ñode iwetkuk; 6 Ärowanina! Epän
 watä ämana komi pähap nadänpäñ kwäyähäneñ täñpäñ yotken pätak yäk.
 7-8 Yäwänä iwetkuk; Näkä ärenkañä yäpa täganayän yäk. Ude iweränä komi
 äma unitä ñode iwetkuk; Ärowanina, näk äma täga uyaku yotna-ken täga
 kwen. Unita gäk ñogän itkanä mangän yänjiri kañ tägawän! 9 Ude täga täñ
 namen yän nadätat. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täño gämori-ken
 itkanä mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkanä. U
 kubäpäñ, Ku! yän iwerawä, man buramiñpäñ kwek. Ba kubä, Äbi! yän
 iwerawä, äbek. Ba epän watä ämana kubä, Epän ño tä! yän iwerawä u
 täñpek yäk.

10 * Man ude yänjirän Jesutä nadäwän inide kubä täñpäpäñ ämawebe
 iwarän täñkuño u ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Näk äma nadäkinik
 ärowani ñodewani Isrel komeken nanik kubä nämo kañpäñ nadäk täyat!
 11 * Unita ñode täwetat; Ämawebe mäyap guñ äbotken nanik uken-uken
 naniktä abänpäñ Juda täño oraniye Abraham, Aisak, Jekop ukät Anutu
 täño kañiwat yewa gänañ ärawa pähapken bok api itneñ. 12 * Upänkañ
 Juda ämawebe ätu Anutu täño kañiwat yewa gänañ äronañpäñ Anututä
 yawat kireñpewän bipmäh urani gänañ äpmonkañ konäm butewaki täñkañ
 meni api jiwätpeñ itneñ. 13 Ude yänpäñ komi äma u iwetkuk; Gäk kuyi.

* 7:29: Mak 1:22; Luk 4:32; Jon 7:46

* 8:4: Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Mak 7:36; Luk 17:14

* 8:5: Jon 4:47 * 8:10: Mat 15:28

* 8:11: Sam 107:3; Luk 13:29 * 8:12: Mat 22:13,

25:30; Luk 13:28

Nadäkinikka täño bureni ahän gamayän. Ude iwerirän uteragän komi äma täño epän watä äma uwä tägaŋkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuŋ

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴ * Ude täŋkaŋä Jesu Pitatä yot gänaŋ äronpän kaŋkuk; Pita yepmani webe uwä gup kädäp käyäm täŋkaŋ parirän. ¹⁵ Kaŋpän Jesutä kerigän injirän käyäm u paotkuk. Täŋirän webe uwä akuŋpän Jesuta ketem gwet imiŋkuk.

¹⁶ Täŋpakaŋ bipäda ugän ämawebe mäjotä magärani mäyap yän-yäkŋat yäpmän Jesuken äbuŋ. Äbä irirä, Jesutä mäjo peŋ yäwet-pewän ämawebe yabä kätänpeŋ kuk täŋkuŋ. Käyäm ikek imaka, kudup yäpän tägaŋkuŋ. ¹⁷ Ude täŋirän profet Aisaiatä bian man ŋode kudän täŋkuko u bureni ahänkuk;

Nintäño käyäm-käyäm ba komi komi kumän niyomägaŋpän yäpmän kuŋkuk.

Ais 53:4

Jesu iwat-iwat täño man

Luk 9:57-62

¹⁸ Eruk, ämawebe mäyap unitä Jesu itgwäjiŋirä yabänpän iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Eruk, gwägu kukŋi udude kädä kuna! yäk. ¹⁹ Ude yäweränä Baga man yäwoŋärewni äma kubätä abänpänä Jesu iwetkuk; Yänpän-yäwoŋäreŋ äma, gäkä deken kwayän yäŋiwä näk imaka, api gäwarän täwet yäk. ²⁰ * Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewäkaŋ näwaren. Imata, tom ägwäri u patpat bägupi nitek. Barak udegän, bukäni nitek. Upänkaŋ Äma Bureni-inik iwarayän yän yäyan uwä patpat bäguŋta wäyäkŋek täyak.

²¹ * Ude yänirän iwarän täwani kubätä Jesu iwetkuk; Ekäni, nadän naminiri näk pänku nana kumbänpän äneŋkaŋ mäden kaŋ gäwara yäk. ²² Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän täŋiri, kumbanitä kumbani noriye kaŋ äneŋput.

Jesutä gwägu kenta mäniŋ yäniŋ bitnäŋkuk

Mak 4:35-41; Luk 8:23-25

²³ Eruk man ude yän paotpänä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeŋ gwägu kukŋi udude kädä kuna yänkaŋ kuŋkuŋ. ²⁴ * Kuŋtäko pengän mäniŋ pähap piänirän gwägutä taŋi tokätän gäpe gänaŋ äpmonkuk. ²⁵ Jesu uwä gäpe mädeni kädä parirän iwaräntäkiyetä yäwä kikuŋränpän iwetkuŋ; Wära! Ekäni, täŋkentän nimiwä! Gwägu gänaŋ äpmonayän täkamän ŋo! yäk. ²⁶ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imata umuntäkaŋ? Nadäkinikjin äreyäwani! Imata bänepjin bäränpeŋ putärekaŋ? Ude yäwetkaŋ akuŋpän mäniŋ pähap ba gwägu tokätkuko u yabän yänpän yäniŋ bitnäŋpewän kwikinik itkumän.

²⁷ Ude täŋirän kaŋpän iwaräntäkiyetä nadäwätäk pähap täŋpän yänkuŋ; Wära! Äma ŋo jidewani? Mäniŋ kenta gwägutä mani buramikamän ŋo! yän yänkuŋ.

Jesutä äma mäjotä magärani yäpän tägaŋkuŋ

Mak 5:1-17; Luk 8:26-37

²⁸ Eruk kuŋtäŋgän gwägu kukŋi udude kädä Gadara komeken ahänkuŋ. Kome uken äma mäjotä magärani yarä, äma kumbani äneŋpani-ken it

* 8:14: 1Ko 9:5 * 8:20: 2Ko 8:9 * 8:21: 1Kin 19:20; Jon 5:25 * 8:24: Sam 4:8 * 8:26:

Mat 14:31, 16:8; Sam 89:9

tänjkumänonik. Unitä komita tänjirän ämawebe umuntaŋkaŋ uruŋ kädagän yärepmitpeŋ kuŋ abäŋ täk täŋkuŋonik. ²⁹ * Eruk yarä unitä Jesu kaŋpäŋ bäräneŋ päŋku ahäŋ imiŋpäŋ kähän yäŋpäŋ ŋode yäŋkumän; Ee! Anutu täŋo ironi gäk jide täŋ nimayäŋ abätan? Gäk kadäninin nämo täreŋjirän komi nimayän ba abätan?

³⁰⁻³¹ Ude yäŋpäŋ ban uduken but äbot pähap itkaŋ ketem naŋ irirä yabäŋkumän. Yabäwänä mäjo, äma yarä u magärani unitä Jesu butewaki man ŋode iwetkuŋ; But äbot itkaŋ udu yabätan? Niwat kirewayäŋ yäŋpäŋjä niwat kireŋpewi jopi-ken kunero. Niweri päŋku but äbot itkaŋ udu gänaŋ äpmona yäk. ³² Ude yäwänä Jesutä peŋ yäwetkuk; Eruk kut! Yäwänä äma yarä u yabä kätäŋpeŋ kumaŋ but gänaŋ äpmonkuŋ. But u gänaŋ äpmonpäkaŋ but päke unitä bäräneŋ kumaŋ geŋi äriŋpeŋ gwägu gänaŋ äpmonpäŋ kumäŋ moreŋkuŋ.

³³ Ude täjirä äma but watäni irani uwä metäŋpeŋ kumaŋ yotpärare-ken päŋku imaka umuri ahäŋkuko unitäŋo biŋami yäwetkuŋ. ³⁴ Yäweräkaŋ ämawebe päke u Jesu kakta yotpärare uken naniktä äbuŋ. Eruk äbä kaŋpäŋä Jesu butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ kome ŋo peŋpeŋ ku! yäŋ iwetkuŋ.

9

Jesutä äma kubä yäpän tägaŋkuk

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

¹ * Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeŋ gwägu kukŋi udude käda ini yotpärare-ken kuŋkuŋ. ² Kumaŋ päŋku yotpärare-ken ahäŋjirä äma ätutä kwäyähäneŋ täŋpani kubä gäraŋ täŋ yäpmäŋ Jesutä itkuk-ken äbuŋ. Yäpmäŋ äbäŋjirä Jesutä äma u nadäkiniki näkken pekaŋ yäŋ nadäŋpäŋjä kwäyähäneŋ täŋpani u ŋode iwetkuk; Nanakna, umuntäweno. Momika paotkaŋ!

³ Jesutä man ude yäŋjirän Baga man yäwoŋärewani äma ätu uken itkuŋo unitä nadäŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wa! Äma ŋonitä man Anututä yänaŋjipäŋ yäyak yäk. ⁴ * Ude yäŋjirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Bänepjin-ken imata nadäk waki u nadäkaŋ? ⁵ Äma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahäŋjirän känayäŋ? Momika peŋ gamitat yäŋ iweret ba Akumaŋ ku yäŋ iweret? ⁶ * Eruk, in Äma Bureni-inik-ken momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yäŋ nadäka ŋode tänjira kawut. Ude yäŋpäŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Aku! Patpat bägupka yäpmäŋkaŋ yotka-ken kuyi! ⁷ Ude iweränä äma u akumaŋ yori-ken kuŋkuk. ⁸ Kuŋjirän ämawebe päke unitä u kaŋpäŋ jäkjäk yäŋpäŋ Anututä kehäromi udewani äma keru terak peŋ yämiŋkuko unitä wäpi yäpmäŋ akuŋpäŋ iniŋ oretkuŋ.

Jesutä Matiyu ini iwaräntäktä imagutkuk

Mak 2:13-17; Luk 5:27-32

⁹ Jesutä Kapeneam yotpärare peŋpeŋ kuŋtängän Matiyu kaŋkuk. Matiyu uwä takis moneŋ yäpmäk-yäpmäk täŋo yot gänaŋ irirän kaŋpäŋ iwetkuŋ; Gäk u peŋpäŋ näk näwat! yäk. Iweränä uterakgän mani buramiŋpäŋ akumaŋ iwatkuk. ¹⁰ Täŋpäŋ Jesu-kät ketem bok näna yäŋpäŋ ini yot gänaŋ yäŋkijat yäpmäŋ äronkuŋ. Ude tänjirän takis moneŋ yäpani ämakät waki täŋpani yäŋ yäwerani äma ba Jesu iwaräntäkiye ukät penta

* 8:29: Mak 1:24; Luk 4:34,41 * 9:1: Mat 4:13 * 9:4: Mat 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25 * 9:6: Jon 17:2, 5:8

itpāṅ ketem naṅkuṅ. ¹¹ * Naṅ irirā Parisi āma ātutā yabāṅpāṅ Jesu tāṅo iwarāntākiye ṅode yāwetkuṅ; Ai! Yāwoṅārewani āmajin u imata takis moneṅ yāpani ba āma wakiwaki tāṅpani-kāt penta itpāṅ ketem nāyak?

¹² Man ude yāṅirā Jesutā nadāṅpāṅ ṅode yāwetkuk; Yāpātāgak āmatā āma tāgaken epān nāmo tāk tākaṅ. Kāyām ikek-kengān tāk tākaṅ. ¹³ * Anututā bian ṅode yāṅkuṅ; Imaka imaka nāk naniṅ oretta pek tākaṅ unita gāripi nāmo nadāk tāyat yāk. Āmawebe bānep iron kādet iwāt tākaṅ unita uyaku gāripi-inik nadāk tāyat. Eruk, in kuṅkaṅ man yāṅkuko unitāṅo mebāri kaṅ nadāwā tārewut. Āma inita nāk āma siwoṅi yāṅ nadāk tākaṅ unita nāmo āput. Āmawebe inita nāk momi tāṅpani yāṅ nadāk tākaṅ unita yāṅpāṅ āput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabāṅkuṅ

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴ * Kadāni uken Jon ume ārut yāmani unitāṅo iwarāntākiye ātutā Jesutā itkuk-ken ābāṅpāṅ iwet yabāṅkuṅ; Ninkāt Parisi āmatā Anutu nadāṅ imiṅpāṅ kadāni ātuta nakta jop it tākamāṅ. Upāṅkaṅ gākṅo gāwarāntākaye udegān nāmo tāk tākaṅ yāk. Imata kadāni kadāni ketem nak-nakgān tāk tākaṅ? Anututa nāmo nadāṅ imiṅkaṅ udewā tāk tākaṅ ba? ¹⁵ * Ude yāṅirā Jesutā man wārani ṅode yāwetkuk; Āma ātu noripaki wāpi biṅam ikek kubākāt oretoret terak kuṅtaṅkaṅ imata butewaki nadāṅpāṅ nakta jop itneṅ? Nāmo inik! Tāṅpākaṅ iwantā pābā āma uwā inṅit yāpmāṅ kuṅirā uyaku noriyetā wāyākṅewā wawāpāṅ butewaki nadāṅpāṅ nakta jop itneṅ yāk.

¹⁶ * Jesutā ude yāṅpāṅ iniken man kudupi-kāt Parisi āma tāṅo man ukāt bok nāmo awāhutneṅ yāṅpāṅ man wārani yarā ṅode yāwetkuk; Āma kubātā tek wewani bipa yāṅkaṅ tek morāk kodakipāṅ tek wewani uterak tāga nāmo peṅpāṅ bipek. Ude tāṅkaṅā tek u ārurānā tek kodaki unitā tāpuri tāṅpāṅā biani yāpmāṅ dākṅewek. ¹⁷ Udegān, āma kubātā wain umeni api tāṅpanipāṅ kābot tom gupipāṅ tāṅpani biani kubā gānaṅ tāga nāmo piwek. Ude tāṅpānā wain umeni api tāṅpani unitāṅo kehāromitā tāṅpewān tom gupi kābot biani kehāromi nāmo u tumāṅpāṅ wain umeni ba kābori u bok jop awāhutneṅ. Unita wain umeni api tāṅpanipāṅ kābot kodaki kehāromi gānaṅ piweko uyaku tāga yāk.

Jesutā webe yarā yāpān tāgaṅkuṅ

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Jesutā man ude yāṅ irirān kābeyā yot tāṅo watā āma kubā wāpi Jairas unitā ahāṅpāṅ Jesu kaṅpāṅ gāmori-ken gukut imāpmok tāṅpāṅ ṅode iwetkuk; Āpetna apigān kumāṅtak yāk. Unita gākā pāṅku ketkatā inṅiriri āneṅi kodak tāṅpāṅ akwān! ¹⁹ Ude iwetpāṅ imagurān yāpmāṅ kuṅirān iwarāntākiye imaka yāwatkuṅ.

²⁰⁻²¹ * Kuṅirā webe kubā kāyām mebāri kubā nīkek itkuk. Webe unitā nāgāt piṅ yāpmāṅ kuṅirān obaṅ 12 ude tāṅkuk. Webe unitā Jesu mādeni-ken iwatpāṅ Jesu tāṅo tekgān inṅirira kāyāmna paorān yāṅkaṅ pāṅku mādeni-ken tekgān inṅitkuk. ²² Ude inṅirān Jesu āyāṅutpāṅ webe u kaṅpāṅ ṅode iwetkuk; Wanotna! Bānepka-ken oretoret pāhap nadāsi! Nadākinikka nākken peyan unitā gāk yāpān tāgatan yāk. Ude iwerānā webe unitāṅo kāyāmi paotkuk.

* 9:11: Luk 15:2, 19:7 * 9:13: Mat 12:7; Hos 6:6 * 9:14: Luk 18:12 * 9:15: Jon 3:29

* 9:16: Jon 1:17 * 9:20-21: Mat 14:36

23-24 * Ude tãŋkaŋ kuŋtãŋgãn Jairastã yotken ahãŋpãŋ nadãŋkuk. Yãŋtãbãtet yãŋpãŋ konãŋ butewaki pãhap tãŋit ãma ãtu butewaki kap uhuwep terak piãŋit tãŋirã yabãŋpãŋ Jesutã yãwetkuk; Peŋpeŋ akumaŋ kut! Webe gubaŋ u nãmo kumak. Jop dãpmon pãtak yãk. Yãwãnã kaŋ-mãgayãŋkuŋ. 25 Ude tãŋpãkaŋ yãŋ-yãwat-pewãn kudup akumaŋ kuŋirã webe gubaŋ unitã itkuk-ken uken ãroŋkuk. ãroŋpãŋã kerigãn iŋirirãn akuŋkuk. 26 Tãŋpãnkaŋ unitãŋo biŋãmtã komeni komeni kuŋat moreŋkuk.

Jesutã ãmawebe ãtukãt yãpãn tãgaŋkuŋ

27 * Jesu yotpãrãre u peŋpeŋ kuŋirãn ãma dapuri tumbani yarãtã gera ñode yãŋtãŋ iwatkumãn; Devit orani! Butewaki nadãŋ nimiŋpãŋ tãŋkentãŋ nimi! yãk. 28 Yãwãn nadãŋkaŋ Jesu yot kubã gãnaŋ ãroŋkuk. ãro irirãn ãma yarã unitã ãbãnã Jesutã yãwet yabãŋkuk; Dapunjek yãpã tãgakta kehãromi pat namitak u nadãkinik tãkamãn? Yãwerãnã iwetkumãn; Ei, nadãkinik tãkamãk. 29 * Yãwãnã dapuri-ken yepmãŋitpãŋ yãwetkuk; Nadãkinikjek tãŋo bureni ahãŋ tamãn! 30 * Ude yãŋirãn dapuri ijiwãn kuŋkuŋ. Dapuri ijiwãn kuŋirã Jesutã yãniŋ bitnãŋpãŋ yãwetkuk; Tãŋ tamitat ñonita ãma kubã iwetdentawã! 31 Ude yãwetpãŋ yãniŋ bitnãŋkuko upãŋkaŋ mani nãmo buramiŋkaŋ manbiŋãŋ u yãŋahãŋpewãn yãpmãŋ komeni komeni kuŋatkuŋ.

32 Ude tãŋpãŋ yepmãŋpãn ãma yarã u kuŋirãn ãma ãtutã ãma mãjotã magãt-pewãn man nãmo yãwani kubã Jesuken yãŋ yãpmãŋ ãbuŋ. 33 * ãbãŋirã Jesutã mãjo ãma magãrani u iwat kireŋ imãnkaŋ ãma u man yãŋkuk. ãma unitã man yãŋirãn ãmawebe pãke itkuŋo u kaŋkaŋ kerã iŋpãŋ yãŋkuŋ; Imaka ñodewani Isrel komeken nãmo ahãŋirãn kaŋpãŋ nadãwani yãk. 34 * ãmawebetã ude yãŋirã Parisi ãmatã ñode yãŋkuŋ; U uwã mãjo tãŋo intãjukun ãmatã kehãromi imiŋirãn mãjo yãwat kirek tãyak! yãk.

Jesutã ãmawebe yabãŋpãŋ butewaki nadãŋkuk

35 * Tãŋpãŋ Jesu yotpãrãre taŋi tãpuri kudup kuŋatkuŋ. Kuŋatkaŋ kãbeyã yot ini-ini ãroŋpãŋ Anututã intãjukun it yãmiŋirãn gãmoriken irit tãŋo Manbiŋãŋ Tãga u yãwetpãŋ yãwoŋãrek tãŋit, parãŋ kãyãŋ mebãri mebãri nitek yãpãn tãgaŋit tãŋkuk. 36 * Ude tãŋkaŋ ãmawebe pãke u yabãŋpãŋ butewaki nadãŋkuk. ãmawebe uwã nanak kodãŋani bumik, kehãromini nãmo, nadãwãtãk terak kuŋarirã yabãŋkuk. 37 * Yabãŋpãŋ iwarãntãkiye ñode yãwetkuk; Epãn taŋi kubã ahãŋ nimiŋirãn kãyat yãk. Epãn it yãpmãŋ kukaŋ-ken uken ketem ahãŋ bumbum tãkaŋ. Upãŋkaŋ ketem u yãpmãkta epãn ãma yarãgãn. 38 Unita epãn mãhemi-ken yãŋapiŋirã ketem gãmãneŋ itkaŋ u yãpmãkta epãn ãma ãtukãt kaŋ pewãn ãbut.

10

Jesu iwarãntãkiye tãŋo wãpi tawaŋ
Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

* 9:23-24: Jon 11:11 * 9:27: Mat 20:29-34 * 9:29: Mat 8:13 * 9:30: Mat 8:4 * 9:33: Mak 2:12 * 9:34: Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 9:35: Mat 4:23; Mak 1:39 * 9:36: Mat 14:14; Nam 27:17; 1Kin 22:17; Ese 34:5 * 9:37: Sek 10:2; Mak 6:34; Luk 10:2

1 * Jesutä iwaräntäkiye 12 u yän-yäkñat päbä kubä-kengän yepmanpññ mäjö yäwat kirekta ba käyäm paräm mebäri mebäri nitek yäpä tågakta kehäromi yämiñkuk. 2-4 Iwaräntäkiye 12 unitäño wäpi tawan ñode;

Kubä Saimon, wäpi kubä Pita.

Kubä Andru, Saimon monäni u.

Yaräwä Jems kenta Jon, Sebedi nanakiyat u.

Kubä Filip.

Kubä Batorom.

Kubä Tomas.

Kubä Matiyo, takis moneñ yäpani u.

Kubä Jems, Alfias nanaki.

Kubä Tadius.

Kubä Saimon Selot.

Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keri terak penkuko u.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

5 * Ude täñpññ Jesutä äma 12 u epän man ñode yäwetkañ yäniñ kireñpewän kuñkuñ; In kuñkañ guñ ämawebe äbotken ba Samaria yotpärare it yäpmäñ kukañ-ken u kuneñtawä. 6-8 * * Isrel äma äbot kodäñani bumik, watä ämani nämo, itkañ ukengän kuñkañ man ñode yänahäñpññ kañ yäwerut; Nadäwut! Anututä intäjukun itkañ yabäñ yäwat epän täñpayäñ täko u keräp täyak. Ude yäwerit, käyäm nitek yepmanpä tägañit, paräm mebäri mebäri nitek komi nadäñ itkañ u yäpä tägañit, mäjö yäwat kireñit ba äma kumbani yäpmäñ päñaku yepmanjit kañ tak täñput. Epän u täkta kehäromi jop tamitat, gwäki nämo unita in udegän täñkentäk epän u gwäki nämo, jop kañ täñtän kut. 9-10 * * Kuroñjin ärärani ba ähottaba nämo yäpneñ. Moneñ nämo yäpmäñ kuneñ, yäk imaka nämo yäpneñ. Ba tek yarä nitek nämo yäpneñ, guñjin terak itkañ unitagän kañ kut. U imata, epän tänayäñ täño unitäño kowata täga täñkentän taminäñi.

11 In yotpärare kubäken ahäñirä äma kubätä yori-ken yän-täkñat yäpmäñ ärowänä ugän itpññ epän täñ paotpññ kome kubäken kañ kut. 12 * Täñpäkañ äma kubä täño yot gänañ äronkañä yot mähemu u ñode kañ iwerut; Anutu täño bänep iron gäkken pat täyon! 13 Ude iwerirä not täñ tamiñirän intäño man unitä uken bureni api ahäñ imek. Upäñkañä not nämo täñ tamiñirän man iwetnayäñ täkañ unitä uken bureni nämo api ahäwek. 14 * Äma kubä ba ämawebe yotpärare kubäken naniktä not nämo täñ tamiñirä ba intäño manta gaña tawäwä mäde ut yämiñpeñ kañ kut! Täñpäkañ ämawebe uken naniktä momi nininken pätak yän nadäkta kugun kuroñjin terak nanik pewä manpäpeñ kañ kut. 15 * Näk bureni täwetat. Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udewani-ken naniktä kowata Sodom Gomora naniktä yäpnayäñ täño u irepmitpññ ärowani pähap api yäpneñ.

Bäräpi mebäri mebäri api ahäneñ

Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

* 10:1: Mak 6:7; Luk 9:1 * 10:5: Apos 13:46 * 10:6-8: Jer 50:6; Mat 15:24 * 10:6-8: Apos 20:33 * 10:9-10: Luk 10:4 * 10:9-10: Nam 18:31; Luk 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 * 10:12: Luk 10:5-6 * 10:14: Luk 10:10-12; Apos 13:51, 18:6 * 10:15: Mat 11:24; Jud 7

16* Ude yänpän yänkuk; In nadäkan? Iwan bämopi-ken taniñ kiretat yäk. An komitā but nanak dāpmānpän nak tākan in udegän api tadāpmānpän näneñ. Unita in ket kañiwatpän nadänit kan kuñarut. Upänkan bänep kwini terak kuñatpän waki kubä takta nämö nadäneñ. 17* Bureni, in watäni ket itpän kan kuñarut! Äma ätutä manken tepmanit käbeyä yot gänäñ kadätä api tadäpneñ. 18* Ba ugän nämö, näka nadäkinik tāk tākan unita tämagut pänku kome täño kañiwat äma ba intäjukun äma inamiken api tepmaneñ. Tepmanpöpän intäjukun äma u ba ämawebe guñ äbotken nanik u näkño manbiñam api yäwetneñ. 19 Kadäni uken yän-täknat yäpmän manken kuñirä man jide yäwetnayän nadänkan nadäwätäk nämö täneñ. Kadäni uken man ahän tamiñirän nadänpän ugänpän yäwetneñ. 20* Täñkan man yänayän täño uwä injinken man nämö, u Nanjin täño Munapiktä bänepjin-ken peñirän api yänahäneñ.

21* Tänpäkan kadäni uken ämatä ñode api täneñ; Tuänitā monäni iwan keriken peñirän kumän-kumän api utneñ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneñ. Ba äperiye nanakiyetä miñiye naniye iwan täñ yämiñpän manken yepmanirä kumän-kumän api dāpneñ. 22* Tänpäkan in näka nadäkinik tänpän näwat tākan unita ämawebe mäyaptä inta kokwawak api nadän tamineñ. Upänkan äma kubätä gwäk pimiñpän näkño man nämö peñkan yäpmän kuñarayän täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näknjata biñam api yäpet. 23* Tänpän yotpärare kubäken kuñirä tadāpmānpän täwatkierek tänpäwä yotpärare kubäken metänpeñ kuneñ. Näk bureni täwetat. Isrel kome pat yäpmän kuyak u nämö kuñarä täreñirän Äma Bureni-inik api ahäwek yäk.

24* Ude yänpän yänkuk; Jide nadäkan? Netätä intäjukun itak? Yäwoñärek ämatä intäjukun itak ba nanakiyetä intäjukun itkan? Bureni, yäwoñärek ämatä intäjukun itak! Ba netätä intäjukun itak? Epän mähemitä intäjukun itak ba epän ämaniyetä intäjukun itkan? Bureni, epän mähemitä intäjukun itak. 25* Unita yäwoñärek ämata waki täñ imineño uwä, nanakiyeta udegän täñ yämiñirä ñode nadäneñ; Täga! Ekäninin udegän äworekamän yän nadäne. Tänpäkan Bilisibap yän näwetkuño unita imata näwaräntäknaye in man waki nämö api täwetneñ? Nämö, u man wakiinik api täwetneñ yäk.

Netäta umuntäne?

Luk 12:2-7

26* Unita in äma udewanita nämö umuntänkan näkño man kwawak yänahäneñ. Imaka täñ-yejämbani pätak u wari nämö api pärek. Anututä api täñkwawa täwek. Ba imaka käbop itak u wari nämö api irek. Kwawak api pewek. 27 Jiap man niningän itkan täwet täyat u äma äbot gänäñ kwawakgän kan yänahäwut! 28* In ämata nämö umuntäneñ. Äma uwä gupjingän täga awähutneñ, upänkan mäjojin utta api tänpä waneñ. Unita in Anutu kubä unitagän umuntäneñ. Unitä uyaku äma täño gupi bok, mäjoni bok täga awähurek. 29 Bureni täwetat; Ämata nämö umuntäneñ.

* **10:16:** Luk 10:3; Jon 10:12; Apos 20:29; Rom 16:19 * **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12;

Luk 21:12-15 * **10:18:** Apos 25:23, 27:24 * **10:20:** Jon 14:26; 1Ko 2:4 * **10:21:** Mai

7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 * **10:22:** Mat 24:9,13; Mak 13:13; Luk 21:17; Jon 5:18-21

* **10:23:** Mat 16:28 * **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16, 15:20 * **10:25:** Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22;

Luk 11:15 * **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 * **10:28:** Jem 4:12

Anututä watä säkgämän it tamik täyak. Unita pakup barakta nadäwet. Barak u äpani-inik, biñami nikek nämo upäñkañ Nanjintä udewanita ket yabäñ yäwat täyak. Kuñat-kuñari ba kumäk-kumäki yabäñpän-nadäk täyak. 30-31 * Upäñkañ Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmetak unita täga nämo tepmañpek. Gwäkjin pujiñ jide itkañ u kudup nadäk täyak. Unita imaka kubäta nämo umuntäneñ.

Jesu wäpi yäñahäkta nämo umuntäneñ

Luk 12:51-53, 14:26-27

32 Man ude yäñpän äneñi ñode yäñkuk; Äma kubätä ämawebe injamiken näk Jesuta nadäkinik täñ imitat yäñ yäwayän täko uwä näkä udegän Nana kunum gänañ nanik u injamiken äma uwä näkñata biñam yäpmäñtat yäñ api yäñahäwet. 33 * Täñ, äma kubätä ämawebeta umuntañpän näk Jesuta nämo nadätat yäñ yäwayän täko uwä näkä udegän Nana kunum gänañ nanik u injamiken äma ñonita nämo nadätat yäñ api iweret.

34 In näka ñode nämo nadäneñ; Uwä kome terak bänep kwini pewän ahäkta äpuk yäñ nämo nadäneñ. Näk bänep kwini pewa ahäkta nämo äput. Nämo inik! Näk komen ämawebe bämopi-ken duñ-wewek pewa ahäkta äput. 35-36 Näk ämawebe yäpmäñ danikta äpuro unita man ñode profet biani kubätä kudän täñkuko u bureni api ahäwek;

Yanani yarä duñ-wewek api tädeñ, ba yamiñi yarä udegän api duñ-wedeñ.

Ba yanäbeki yarä duñ-wewek api tädeñ.

Ba äma kubä iniken noriyeiniktä iwan api täñ imineñ.

Mai 7:6

37 * Ba äma kubäwä miñi nanita gäripi tañi nadän yämiñkañ näka täpuri nadän namayän täko uwä äma udewani näka biñam nämo api täñpek. Täñpäkañ meñ ba nan kubätä äperiye nanakiyeta gäripi tañi nadän yämiñkañ näka täpuri nadän namayän täko uwä näka biñam nämo api täñpek. 38 * Ba kubätä näkä komi päya kwakäp terak nadäwayän täro udegän nadäta umuntañpän nämo näwarayän täko uwä näka biñam nämo api täñpek. 39 Ba kubätä kome terak irit kuñat-kuñatta gäripi nadäñpän nadäkinik täñpeñ kuñarayän täko uwä irit kehäromi nämo api kañ-ahäwek. Täñ, kubätä näka nadäkinik täñ namiñpän kome ñonitäño irit kuñat-kuñat mäde ut imayän täko uwä irit kehäromi api yäpek.

40 * Täñpäkañ äma kubätä orañ tamayän täko uwä näk udegän api orañ namek. Ba näk orañ namayän täko uwä näk naniñ kireñkuko u udegän api orañ imek. 41 Täñkañ kubätä Anutu täño man yäñahäwani äma kubätä nadän imayän täko uwä gwäki Anutu täño man yäñahäwani ämatä yäpmäk täkañ udegän api yäpek. Täñpäkañ äma kubätä äma siwoñi kuñarani kubä kañ-ahäñpän ñode nadäwek; A! Äma uwä siwoñi kuñarani unita täñkentän ima yäñ nadäwek. Äma ude nadäwayän täko uwä gwäki äma unitä yäpayän täko udegän api yäpek. 42 * Näk bureni täwetat. Äma kubätä näwaräntäknaye äpani-inik kubä kañ-ahäñpän U Jesu täño iwaräntäki kubä yäñ yäñpän ume gwetpän imayän täko uwä gwäki täga api yäpek.

11

Jontä Jesu täño mebäri nadäkta man pewän kuñkuñ

Luk 7:18-35

* 10:30-31: Mat 6:26, 12:12 * 10:33: Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12 * 10:37: Lo 33:9

* 10:38: Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33; Jon 12:25 * 10:40: Mak 9:37;

Luk 10:16; Jon 13:20 * 10:42: Mat 25:40

¹ Jesutä iwaräntäkiye 12 epän man ude yäwerän tärenjirän kome u penpej Anutu täño man yäwetpäj yäwonärek tänpayäj yotpärare ätu tuän ittäj kuŋkuŋ-ken uken kuŋkuk. ² * Kuŋjirän Jon ume ärut yämani uwä komi yotken itkaŋ Jesutä epän täk täŋkuko u biŋam nadäŋkuk. Biŋam u nadänpäj iniken iwaräntäkiye yäwet-pewän päŋku Jesu iwet yabäk ñode täŋkuŋ; ³ * Äbäktä biŋam yäwani uwä gäk ŋo ba? Ba kubäta itsämne? yäk. ⁴ Ude iwet yabäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Inä äyänutpäj päŋku imaka nadänjit kaŋit täkaŋ ŋo, unitäño manbiŋam päŋku Jon kaŋ iwerut. ⁵ * Äma dapuri tumbani äneŋi ijiwä kuk täkaŋ. Kwäyähäneŋ täŋpani äneŋi tägaŋpej kuŋat täkaŋ. Paräm wakiwaki tokŋewani tägaŋpäj gupi dudum tak täkaŋ. Ba jukuni täŋguŋ täwani nadäwä tumäk täkaŋ, ba kumbani kodak taŋpäj akumaŋ kuk täkaŋ. Ba äma jäwäri-jäwäri Manbiŋam Täga u yäwera nadäk täkaŋ. ⁶ * Ba äneŋi kubä ñode kaŋ iwerut; Äma näka yänpäj nadäkiniki nämo pewä putärek täkaŋ uwä bänep oretoret terak kuŋat täkaŋ yäk.

⁷ * Ude yäweränkaŋ Jon täño iwaräntäkiye u äneŋi äyänutpej kuŋjirä Jesutä ämawebe äbot päke u Jon täño täktäki ba kuŋat-kuŋarita manbiŋam ñode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känayäj nadänpäj kuŋkuŋo u äma jidewanipäj känayäj kuŋkuŋ? Pidäm eŋini bumik, mänittä piänpewän wareŋ-wareŋ täk täkaŋ, äma udewani känayäj kuŋkuŋ? ⁸ Ba ima känayäj kuŋkuŋ? Äma tek säkgämän täŋpani käwep? Ude nämo! Äma udewani uwä äma wäpi nikektä yot gänaŋ it täkaŋ. ⁹ * Unita näwerut! Äma jidewani u känayäj kuŋkuŋ? Profet kubä käwep känayäj kuŋkuŋ? Bureni, profet kubä kaŋkuŋo upänkaŋ Jon uwä profet inipärik kubä. ¹⁰ * Täŋkaŋ Anutu täño man ñode kudän täwani uwä Jonta kudän täwani; *Näkŋo biŋam yänahäwani äma kubä ŋo yäk.*

Intäjukun kädet täwit gamikta api inij kirewet yäk.

Mal 3:1

¹¹ Unita näk bureni täwetat; Jon täño wäpi biŋamtä äma it yäpmäj äbuŋo unitäño wäpi biŋam yärepmit moretak. Upänkaŋ ämawebe äpani Anututä intäjukun it yämiŋpäj yabäj yawat täyak unitäño wäpi biŋamtä Jon täño wäpi biŋam irepmitak. ¹² * Jon intäjukun äbä Anututä yabäj yawat epän täk täyak unitäño manbiŋam yänahäj yäpmäj äbuk. Apiŋo udegän nähä manbiŋam ugänpäj yänahäk täyat. Upänkaŋ äma waki ätutä mannata bitnänpäj Anutu täño kaŋiwat yewa gänaŋ äronpäj itta kädet ukät-pipinayäj täk täkaŋ. ¹³ Moses ba Profet biani kuduptä manbiŋam ñode yänahäj yäpmäj äbuŋ; Anutu täño iwoyäwani äma ahäŋpäj Anutu täño yabäj yawat epän api yäput pewek yäk. Manbiŋam u yänahäj yäpmäj abänkäko Jonken täreŋkuk. ¹⁴ * Ba man kubä ñode yänahänkuŋ; Profet kubä Elaija udewani api ahäwek! yän yänkuŋ. Unita näk man täwetat ŋo nadäkinik täŋput! Profet Elaijatä äbäktä yänkuŋo uku Jon äbätak ŋo. ¹⁵ Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut! yäk.

¹⁶ Ämawebe äbot itkaŋ ŋonita jide yäwet? Uwä ironjironji täŋoret bägup-ken itkaŋ kowat yäwän ñode täk täkaŋ ude bumik;

¹⁷ Niwerä oretoret kap teŋitna gukut nämo tokät täŋkuŋ.

Ba niwerä butewaki kap teŋitna, konäm nämo kotkuŋ yäj yäk täkaŋ.

* **11:2:** Mat 14:3 * **11:3:** Mal 3:1 * **11:5:** Ais 35:5-6; Ais 61:1 * **11:6:** Mat 13:57, 26:31

* **11:7:** Mat 3:5 * **11:9:** Luk 1:76 * **11:10:** Mak 1:2; Jon 3:28 * **11:12:** Luk 16:16

* **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

Tänpäkan in uwä udeyani, nadäk siwoŋi kubägan nämo peŋkaŋ ŋode täŋkuŋ; ^{18*} Jon uwä äbänkaŋ ketem äma ätutä nak täkaŋ ude nämo naŋkuk ba wain ume imaka, nämo naŋkuk. Täŋjirän intä kaŋpäŋ yänkuŋ; U mäjotä kotawani! ^{19*} Täŋ, Äma Bureni-iniktä äbänpäŋ ketem naŋit wain ume naŋit täŋkuk. Täŋjirän intä kaŋpäŋ yänkuŋ; Äma ŋo kawut! Nak ämäŋ täŋpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis monen yäpani täŋo noripaki! yän yänkuŋ. Upänkaŋ in nämo nadäwä tumbäkaŋ ude yäk täkaŋ. Äma yarä unitä Anutu täŋo nadäk-nadäk siwoŋi iwatpäŋ täk täkamän. Tänpäkan nadäk-nadäk u iwatpäŋ täktäki siwoŋitä Anutu täŋo nadäk-nadäk kwawak pewän ahänjirän ämawebetä kaŋpäŋ nadäwä bureni api täneŋ yäk.

Bänepi nämo sukurewanita umun man

Luk 10:13-15

²⁰ Kadäni uken Jesutä yotpärare ätuken epän täŋit kudän kudupi imaka täŋit täŋ yäpmän äbänjirän kaŋpäŋ bänepi nämo sukurenkuŋo unita yabän yänpäŋ ŋode yänkuk; ^{21*} Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneŋ! Inken kudän kudupi täk täŋkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadäwani u ahän yämiŋkuk yäwänäku mominita yänpäŋ konäm butewaki tänpän bänepi bian sukurewäm! ^{22*} Unita bureni ŋode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmän danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahän yämayän täko u irepmitpäŋ inä ärowani-inik api kaŋ-ahäneŋ! ^{23*} Täŋ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänaŋ api yännikŋat yäpmän ärowek yän nadäkaŋ? Wära! Nämo inik! In kumän-kumän komeken api äpmon moreneŋ. Näkä kudän kudupi inken täk täŋkuro u Sodom komeken ahänkuk yäwänäku ämawebe momini peŋirä Anututä kome nämo awähurän. Nämo, pen kadäni käroŋi it yäpmän kuk täyek. ^{24*} Unita Juda äma in ŋode täwera nadäwut; Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udeyani-ken naniktä kowata waki ärowani api yäpneŋ. In Sodom naniktä yäpnayän täŋo u irepmitpäŋ ärowani pähap api yäpneŋ.

Näkken äbänpäŋ itpäŋ-nadäk kaŋ täŋput

Luk 10:21-22

^{25*} Kadäni uken Jesutä nani ŋode iwetkuk; Nana, kunum kenta kome täŋo mäheŋi gäka bänep täga nadän gamitat. Imata, gäk manka biŋam täŋo mebari äma kome täŋo nadäk-nadäk ärowani nikekta käbop peŋ yämik täyan. Täŋ, äma äpanita täŋ-kwawataŋ yämik täyan. ²⁶ Nan, gäkŋa ude kaŋ ahäwän yän nadänkuno udegän ahätak yäk.

^{27*} Ude yänpäŋ ämawebe päke u ŋode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän näk ketna terak peŋ moreŋkuk. Tänpäkan äma kubätä Anutu täŋo nanaki näka täga nämo nadäwän tärek täkaŋ. Nämo, Nana kubä-tägän mebarina nadäwän tärek täkaŋ. Ba äma kubätä ini Nana täŋo mebari u nämo nadätak. Nämo, nanaki näkŋa-tägän nadätat. Täŋ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täŋo mebari yäwoŋjärewayän yänpäŋä yäwoŋjäreŋira Nana täŋo mebari täga nadäneŋ.

^{28*} Jesutä ude yänpäŋ äneŋi ŋode yäwetkuk; Ämawebe in bäräpi ko-taŋkaŋ nadäwätäk pähap täk täkaŋ uwä näk-kengän äbut! Näkken äbänjirä

* **11:18:** Mat 3:4 * **11:19:** Mat 9:14 * **11:21:** Jna 3:6 * **11:22:** Ais 23; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4 * **11:23:** Ais 14:13-15; Stt 19:24-28 * **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 * **11:25:** 1Ko 1:26-29 * **11:27:** Mat 28:18; Jon 3:35, 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18, 10:15 * **11:28:** Jer 31:25

bäräpi ketären tamiñira itpäñ-nadäk täkot. 29-30 * * Näkken äbänkañ epän tamakan u bok täñpän uyaku näkño mebärina nadäwä tärenayän. Näk orakorak mäheми, näk bänep kwini ba äpани kuñat täyat. Näkken äbänpäñä nadäwätäk ikek nämo api kuñatneñ. Bureni, epän ketjin-ken pek täyat u pipiri nämo yäk.

12

Jesu uwä Sabat täño mäheми

Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11

1 * Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu inikäт iwaräntäkiye säguom epän gänañ kuñatkuñ. Kuñattängän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä säguom weñpän nañkuñ. 2 * Weñpän nañirä Parisi äma ätutä u yabänpän Jesu iwetkuñ; U kawut! Orekirit kadäni-ken gäwaräntäkayetä epän täkañ uwä nämo tänañipän täkañ. U nintäño бага man irepmiñpän täkañ yäk.

3 * Iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpän täñkuño unitäño manbiñam Anutu täño man terak nämo daniñpän nadäk täkañ? 4 * Uwä ñode täñkuñ; Devit u noriye-kät Anutu täño yot gänañ äronpän käräga kudupi yän yäwani u yäpmänpän nañkañ noriyeta imaka, yämän nañkuñ. Täñkañ käräga uwä bämop ämatägän nänañipän nañkuñ. Äma jopitä udewani nakta yäjiwärani upänkañ Devit u noriye-kät nañkuñ. 5 * Täñpän in Baga man terak kudän täwani ñode imaka nämo daniñpän nadäk täkañ ba? Bämop äma uwä Sabatken kadäni kadäni kudupi yot gänañ äronpän Sabat täño бага irepmiñpän epän täk täkañ. Baga irepmiñpän täkañ upänkañ waki täk täkañ yän nämo yäwet täkañ.

6 * Unita näkä ñode täwera nadäwut; Injamjin-ken itat ñonitä kudupi yot irepmiñpän. 7 * Anututä man kubä yänkuko uwä ñode kudän täwani; *Gupe ijik-ijik näk naniñ oretta pek täkañ unita gäripi nämo nadäk täyat.*

Ämawebetä bänep iron kädet iwarirä unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat.

Hos 6:6

In man u nadänpän yäwänäku näwaräntäknaye momini nämo ño man nämo yäweräm. 8 * Nadäkañ? Äma Bureni-inik uwä Sabat täño mäheми.

Jesutä Sabat kubäken äma kubä yäpän tägañkuk

9-10 * Ude yänpän peñpeñ kumañ käbeyä yot gänañ äronpän äma kubä kerі kukñi tängurän täwani uken irirän kañkuk. Kawänä Juda täño ekäni ätutä Jesu u goret kubä täñpän kañpän manken tena yänkañ iwet yabänkuñ; Sabat kadäni-ken äma kubätä käyäm ikek yäpän täganeño u бага irepmirek ba nämo irepmirek? 11 * Ude yänirä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Jide? Inken nanik kubätä yawaki tepi kubätä awañ gänañ äpmonirän Sabat unita yänpän kañäwaräkuk täñpek? Nämo, topmänpän wädäwek! 12 Täñkañ yawak uwä imaka jopi udewani. Äma uyaku bureni. Unita Sabat kadäni-ken täñkentäk epän uwä täga täñpen.

13 Ude yänpän äma kerі tängurän täwani u iwetkuk; Ketka täñ-siwonñta! yäk. Ude iweränä kerі täñ-siwonñ tañirän tägañpän kerі kukñi täga udegän

* 11:29-30: Jer 6:16 * 11:29-30: 1Jo 5:3 * 12:1: Lo 23:25 * 12:2: Kis 20:10 * 12:3:

1Sml 21:1-6 * 12:4: Wkp 24:5-9 * 12:5: Nam 28:9-10 * 12:6: Mat 12:41-42; Luk 11:31-32

* 12:7: Hos 6:6; Mat 9:13 * 12:8: Mat 8:20 * 12:9-10: Luk 14:3 * 12:11: Luk 14:5

itkuk. 14 * Tājirān Parisi āmatā u kaṅpāṅā peṅpeṅ pāṅku kābeyā tāṅpāṅ Jesu kaṅ utna yāṅ yāṅpāṅ man topuṅ.

15 * Tāṅpākaṅ Jesu Baga man nadāwanitā man topuṅ u nadāṅpāṅ kome u peṅpeṅ kubāken kuṅkuk. Kuṅirān āmawebe māyap iwarān tāṅkuṅo u gānaṅ kāyām ikek u kudup yāpān tāgaṅkuṅ. 16 * Ude tāṅpāṅ āmawebe pāke unitā mebārini yāṅahākta yājiwāt-inik tāṅkuk. 17 Ude tāṅirān Profet Aisaiatā man bian ṅode kudān tāṅkuko u bureni ahāṅkuk;

18 * *Nowā epān āmanata nākṅa iwoyāṅkut yāk.*

Nowā nākṅaken bānepna gāmāni. U kaṅpāṅ gāripi nadāk tāyat.

Uterak Munapikna peṅ ima tāṅkentāṅ imiṅirān āmawebe Anutu tāṅo ābot nāmo tāṅpani kuduptagān nākṅo kādet siwoṅi iwatta yāwetpāṅ yāwoṅārek api tāṅpek.

19 *Uwā yāṅawāt-awāt ba yabāṅ kārakṅek nāmo api tāṅpek. Ba mani kotāk kādet miṅin-miṅin gera yāṅpāṅ yāk tāṅirān nāmo api nadāneṅ.*

20 *Bānep kwini terak api kuṅarek.*

Uwā tepāraṅ kujat pidāmi kubā nāmo tokārek ba kādāp tāpuri iṅiṅirān nāmo dāpān kumneṅ.

Tāṅpākaṅ epāni tāṅ yāpmāṅ kuṅirān kādet siwoṅi sākgāmān api ahāṅ morewek.

21 *Tāṅpāṅ āmawebe ābot nāmo tāṅpani kuduptagān bānepi wāpi biṅam terakgān api wohutneṅ yāk.* Ais 42:1-4

Jesu mājotā magārīrān epān tāk tāyak yāṅ iwetkuṅ

Mak 3:22-30; Luk 11:14-26, 12:10

22 * Tāṅpākaṅ kadāni uken āma kubā mājotā magārāni kubā Jesuken yāpmāṅ ābuṅ. Āma uwā mājotā magārīrān dapuri tumbānpāṅ guṅ taṅkuk. Guṅ taṅpāṅ man imaka, nāmo yāk tāṅkukonik. Eruk āma upāṅ Jesuken yāpmāṅ ābākaṅ yāpān tāgaṅ-pewān dapun iṅiṅit man yāṅit tāṅkuṅ. 23 Ude tāṅirān āmawebe pāke itkūṅo u kaṅpāṅ kikuṅpāṅ jākjāk yāṅkuṅ. Tāṅpāṅ yāṅkuṅ; Wāra! Devit tāṅo orani ābākta yāṅkuṅo ukeṅo ṅo kāwep yāk.

24 * Ude yāṅirā Parisi āmatā nadāṅpāṅ ṅode yāṅkuṅ; Jop yākaṅ! Mājo tāṅo āma ekāni wāpi Bilisibap unitā magārīrān mājo yāwat kirek tāyak! yāk.

25 Ude yāṅirā Jesutā bānepi-ken yabāṅpāṅ-nadāṅkaṅ yāwetkuk; Man wārani kubā tāwera nadāwut; Ābot kubātā duṅ-wewek tāṅpāṅā kehāromi itneṅ ba nāmo? Nāmo! Ba yotpārare kubātā duṅ-wewek tāṅpāwā tāgawek ba nāmo? Ba ini buaptā duṅ-wewek tāṅpāṅ āmik tāṅpāwā tāgawek? Nāmoinik!

26 Unita ṅode tāwetat; Satantā iniken āmaniye yāwat kireweko uwā jide tāṅpāṅ Satan tāṅo ābot kehāromi nīkek irek? U tāga nāmo irek! 27 Intā Nākā Satan tāṅo kehāromi terak mājo yāwat kirek tāyat yāṅ nāwetkaṅ upāṅkaṅ nākā ude bureni tāyat u tāṅpāwā intāṅo āmajiyetā netā wāpi terak mājo yāwat kirek tākaṅ? Satan tāṅo wāpi terak yāwat kirek tākaṅ yāṅ tāga nāmo yāneṅo unita jop tāṅ-nākṅatkaṅ unitāṅo mebāri kwawak ahātak! 28 * Nāk Anutu tāṅo Munapiktā tāṅkentāṅ namiṅirān tāk tāyat unita ṅode nadāneṅ; Anututā intājukun it yāmiṅirān gāmoriken irit tāṅo bureni inken ahātak ṅo.

29 * Nāk Satan tāṅo kehāromi yāpmāṅ āpāk tāyat unitāṅo man wārani kubā ṅode tāwera nadāwut; Āma komi kubā yori gānaṅ irirān āma kubātā

* 12:14: Jon 5:16 * 12:15: Mak 3:7-10 * 12:16: Mat 8:4; Mak 3:12 * 12:18: Mat 3:17

* 12:22: Mat 9:32-33 * 12:24: Mat 9:34, 10:25 * 12:28: Apos 10:38; 1Jo 3:8 * 12:29: Ais 49:24; 1Jo 4:4

siwani yänkañ päro tuñumi täga yomägarek? Nämö! Äma komi u bayañ injitpäñ yentä keru kuroñi pädat täñpäñ penkañ uyaku tuñumi täga yomägarek.

³⁰ * Nadäkañ? Äma not nämö täñ namik täkañ uwä iwan täñ namik täkañ. Ba äma näkño epänta watä nämö it täkañ uwä epäna yäpäwak täkañ.

³¹ * Unita ñode täwera nadäwut; Waki mebari mebari ba yänärok man mebari mebari näk näwet täkañ unitäño momi u täga penañ. Upänkañ äma kubätä Kudupi Munapikta man waki ba yänärok man iwereko uwä momi u penañ nämö. ³² Bureni, äma kubätä Äma Bureni-inikta yänärok man yäwayän täko uwä momini u täga ärut imek. Täñ, äma kubätä Kudupi Munapikta yänärok man yäwayän täko uwä momini nämoinik api ärut imek. Nämö, u pen api pat imek yäk.

Mankatä bänepka-ken jide pätak u yänahätak

³³ * Täñpäñ Jesutä äneñi ñode yäkgän täñkuk; In päya kubäta täga yän nadänpäñä burenita udegän täga yän nadäneñ. Ba päya kubäta waki yän nadänpäñ burenita udegän waki yän nadäneñ. Päya täño mujipi kañpäñ nadänpäñ päya uwä täga ba waki yän nadäneñ. ³⁴ * Wa! Gämok täño äbotken nanik in jide täñpäñ man täga kubä yäneñ? Nämö, nadäk, äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkañ. ³⁵ Äma täga täñpani u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuñat-kuñariken kädet täga pewä ahäk täkañ. Täñ, äma waki täñpani u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuñat-kuñariken kädet waki pewä ahäk täkañ. ³⁶ Upänkañ näk ñode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmän danik-danik kadäni pähapken man waki mebari mebari bian yän yäpmän äbuño unita yänpäñ Anututä manken api tepmanpek. ³⁷ In kome terak kuñatkañ man yän yäpmän kunayän täño uwä Anututä nadäwän täga ba waki api täneñ. Waki täñpänä manken api tepmanpek. Täga täñpänä Anututä api tämagurek yäk.

Kudän kudupi känayän yänkuñ

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ * Jesutä man ude yäweränä Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani äma ätu itkuño unitä Jesu man kowata ñode iwetkuñ; Yänpäñ-yäwoñärewani! Kudän kudupi kubä mebarika kañpäñ nadäkta täñjiri këna! yäk.

³⁹ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wa! Waki täñpani ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkañ? Upänkañ kudän kudupi mebari kubä nämö täñjira känayän! Ñodegän api käneñ; Kudän bian profet Jona terak ahänkuko udegän ahänjirän api käneñ. ⁴⁰ * Jona uwä kepma bipani yaräkubä gwägu tom pähap koki gänañ patkuk. Udegän Äma Bureni-inik uwä kepma bipani yaräkubä kome gänañ api pärek. ⁴¹ * Täñpäkañ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok api itneñ. Ämawebe uwä intäño momijin kwawak api pewä ahäneñ. U jop nämö, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadänpäñ bänepi sukurenkuñ. Upänkañ äma Jonatä täñkuko u irepmitak uwä itat ño!

* **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 * **12:31:** 1Ti 1:13; Hib 6:4-6, 10:26 * **12:33:** Mat 7:16-20

* **12:34:** Mat 3:7, 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7 * **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30; 1Ko 1:22

* **12:39:** Mat 16:4 * **12:40:** Jna 1:17 * **12:41:** Jna 3:5

42 * Ba kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kome umude käda nanik täño intäjukun webe unitä inkät Anutu inamiken bok itkañ momijin kwawak api pewän ahäneñ. Webe unitä Juda täño intäjukun äma Solomon unitäño nadäk-nadäk ärowani yäñahäñirän nadäka gäripi nadäñkuko unita kome ban naniktä kädet käroñi-inik äbuk. Täñpakañ äma Solomontä täñkuko u irepmitak uwä itat ño!

Ämawebe äbot u wañ moreñkuñ

Luk 11:24-26

43 Täñpäñ Jesutä man äneñi kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma äbot ñowä ñode bumik. Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätäñpeñ päñku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkneñtäñ kuñareko upäñkañ nämo kañ-ahäwek. 44 Nämo kañ-ahäñpäñä yäwek; Bian itkut-ken äyänutpeñ kwa yäñ yäwek. Ude yäñpäñ äyänutpeñ päñku käwek; Irit bägup biani uwä ärutpäñ ket urani, mähemu nämo. 45 * Ude kañpäñä noriye 7 ini bumik nämo, wakiinik, yämaguränkañ äbä ukengän itneñ. Täñpakañ äma uwä pengän-inik waki irekopäñ mäden waki inikinik täñpäñ irek yäk. Eruk, äma äbot waki ño äbot udegän api itneñ.

Jesu täño nägät moräk u netä?

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

46 * Täñpäñ Jesu man pen yäwet irirän miñi-kät noriye man iwetnayäñ äbä yäman umu itsämbuñ. 47 Täñjirä äma kubätä Jesu iwetkuk; Ai! Meñka notkaye man gäwetnayäñ yäman itkañ gumo yäk. 48 Yäwänä Jesutä ñode yäñkuk; Meñna netä? Ba notnaye u netä? 49 Ude yäñpäñ iwaräntäkiyetä itkuñ-ken u käda ketsiwon täñpäñ yäñkuk; Yabäwut! Näkño meñnaye notnaye ño! 50 * Ämawebe Nana kunum gänañ nanik täño man buramik täkañ uwä näkño meñnaye notnaye ba wanotnaye bureni yäk.

13

Mujiipi pikpik täño man wärani

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

1 Kepma ukengän Jesu yot gänañ naniktä äpämañ päñku gwägu gägäni-ken mañit itkuk. 2 * Mañit irirän ämawebe äbot pähap ahäñpäñ tokñewä yabäñpäñä gäpe terak äronkuk. Äro gäpe terak irirän ämawebe bumta gwägu pomi terak itkuñ. 3 Irirä man wärani mebäri mebäri yäwetkuk. Yäwetkañ man wärani kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubätä ketem mujiipi pikta epäni-ken päñku mujiipi täñ-irähuttäñ kwek. 4 Täñ-irähuttäñ kuñjirän mujiipi ätu kädet miñin mäneñ. Kädet miñin mäneño uwä baraktä yabäñ ahäñpäñ nañ paotneñ. 5-6 Täñkañ mujiipi ätuwä kome tañi nämo, gänañ umu mobä, uterak mañ tädotneñ. Kome u pidämigän, gänañ umu mobä unita jäwäri punin itkañ bäräñeñ tädotneñ. Bäräñeñ tädotneño upäñkañ edaptä yeñpewän kubit täneñ. 7 Täñ, mujiipi ätuwä mup waki gänañ mäneñ. Mup waki gänañ mañjirä mup waki unitä äronpäñ uwäk täñppiñ-pewä wañpäñ bureni nämo pätnneñ. 8 Täñpakañ mujiipi ätuwä kome gakñi nikkken mäneño uwä täga äroneñ. Äronpäñ bureni ätu ähan pätnneñ. Ätuwä tañi bumik pätnneñ. Täñ, ätuwä bumta pätnneñ.

* 12:42: Mat 12:6; 1Kin 10:1-10 * 12:45: 2Pi 2:20 * 12:46: Mat 13:55 * 12:50: Jon 15:14; Rom 8:29 * 13:2: Luk 5:1-3

⁹ Jesutä ude yänpäj yänkuk; Äma jukuni nikektä näkņo man ŋo ket nadäwut!

Jesu imata man wärani yänpäj-yäwoņäreĳ tänjkuk?

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä ŋode iwet yabänkuņ; Imata man wärani terak yäwet täyan? ¹¹ Yäwäwä ŋode yäwetkuk; Anututä intäjukun itkaņ yabäj yäwat epän täk täyak unitäņo manbiņam käbop irani u in-jingän nadäĳta yäwani unita in-gänpäņ täwetat. Äma ätukät nadäĳta nämo.

¹² * Unita ket ŋode täwera nadäwut; Äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmäj kuņarayäj täko uwä yäpurärätpäj bumta imikta yäwani. Täņ, äma ätuwä nin imaka udewani nikek yäj nadäk täkaņ upänkaņ nämo! Täņpäkaņ imaka inĳtkamäj yäj jop nadäk täkaņ uwä yäyomägatta yäwani.

¹³ * Mebäri unitagän man wärani terak yänpäj-yäwoņäreĳ täyat. Man wärani terak yäwetpewa dapuritä känayäj täņo upänkaņ nämo api kawä tärewek. Ba jukunitä nadänayäj täņo upänkaņ mebäri nämo api nadäwä tumneņ. ¹⁴ * Man täwetat ŋo man profet biani Aisaiatä ŋode kudän täwani udegän;

Jukujin täwä api nadäneņo upänkaņ bänepjintä nämo api nadäwä täreneņ.

Dapunjintä api ijineņo upänkaņ nämo api kawä täreneņ.

¹⁵ Ämawebe äbot ŋo bänepi nämo imärani. Jukuni pik täņpani ba dapurita pimij ijiwani.

Bänepi sukureņjirä uyaku yäpa tägawäpäņ yepmanņam.

Upänkaņ ude täneņtawä yänkaņ näkä täņpewa dapuritä nämo kawä tärek täkaņ ba jukunitä nämo nadäwä tärek täkaņ, ba bänepitä nadäkinik nämo täk täkaņ.

Ais 6:9,10

¹⁶ * Aisaiatä äma äbot ŋonita ude yänkuko upänkaņ Anututä nadäj tamiņjirän inä dapunjintä kawä tärek täkaņ ba jukujintä nadäwä tärek täkaņ. ¹⁷ Näk bureni täwetat. Anutu täņo kehäromi kak täkaņ uwä profet biani ba äma siwoņi kuņarani mäyaptä u akta gäripi nadäk täņkuņo upänkaņ nämo kak täņkuņ. Ba manbiņam apiņo intä nadäk täkaņ ŋo nadäĳta gäripi nadäk täņkuņo upänkaņ nämo nadäk täņkuņ.

Mujipi pikpik täņo man wärani unitäņo mebäri

Mak 4:14-20; Luk 8:11-15

¹⁸ Eruk notnaye, mujipi pikpik täņo man wärani täwetkuro unitäņo mebäri täwerayäj. ¹⁹ Mujipi täņ-irähuttäj kuņjirän kädet miņin mäneņo u jidewani? Mujipi uwä ŋode; Äma kubätä Anutu täņo yewa gänaņ ärokärok täņo man nämo nadäwän tumbeko uwä äma wakitä bänepi-ken mujipi piwani u yomägat yäpmäj kwek. ²⁰ Täņ, mujipi kome pidämi, gänaņ umu mobä uterak mäneņo u jidewani? Uwä ŋode; Äma kubätä näkņo manbiņam kudupi nadänpäj ukengän gäripi nadänpäj yäpmäj kuņarek.

²¹ Upänkaņ bänepi-ken jäwäri nämo täņpani unita kadäni keräpigän irek. Täņpäkaņ näkņo manta yänpäj ämatä yänjärok man iwerit iwan täņ imiņit täņpawä, nadäkiniki bäräneņ putärewek. ²² * Täņ, mujipi mup waki gänaņ mäneņo u jidewani? U äma kubätä näkņo man kudupi u nadänpäj bänepi-ken daiņpäņ yäpmäj kuņareko uwä kome täņo tuņumta nadäwätäk täņpäņ monerj tuņum täņbumbum unitäņo gäriptä täņjikjat-pewä näkņo

* **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18, 19:26 * **13:13:** Lo 29:4 * **13:14:** Jon 12:40; Apos 28:26-27 * **13:16:** Luk 10:23-24 * **13:22:** Mat 6:19-34; Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10,17

man kudupi u utpewän kumäñirän bureni nämo täñpek. ²³ Täñ, mujipi kome gакñiken piweko u jidewani? Uwä ñode; Äma kubätä näkño man kudupi nadäñpäñ bänepi-ken penpäñ täñkehärom tañpäñ yäpmäñ kuñarek. Täñpäkañ äma ätuken bureni ähan pätnëñ. Ätukenä tañi bumik pätnëñ. Täñ, ätukenä bumta pätnëñ.

Mup waki täño man wärani

²⁴ Ude yäwet paotpäñ äneñi man wärani kubä pen ñode yäwetkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabäñ yäwarayäñ täyak uwä ñode bumik; Äma kubätä ketem mujipipäñ yäpmäñ päñku epäni-ken piwek. ²⁵ Ketem mujipi piñkañ päñku parirän biñani ugän iwanitä epän uken päñku mup mujip, ketem mujipi epän mähemitä piweko ukengän täñ-irähuttäñ kwek. ²⁶ Ude täñpeñ kuñirän mujipitä imätpäñ kärük äbäñirä mup mujip waki iwantä täñ-irähuttäñ kweko u bok tädotneñ. ²⁷ Tädorirä epän watä ämaniyetä u yabäñpäñ epän mähemi iwetneñ; E! Gäk epänka-ken ketem mujipi tägagänpäñ piñkun yäk. Piñkunopäñ mup waki äbäkañ u jide täñpäñ bok ärokañ? ²⁸ Yäwäwä yäwerek; Uwä iwan kubätä piñkukotä ärokañ. Yäwänä iwetneñ; Mup waki u nintä dätne? ²⁹ Yäwäwä epän mähemitä yäwerek; Nämo! In mup waki dätna yäkñat ketem mujipi piwani u bok dätneñta yäk. ³⁰ * Ketem mujipi piwani bok mup waki ini bok kañ ärowut. Äroñirä ketem bureni yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ketem bureni yäpani äma yäwerakañ yäpmäñ daniñpäñ mup waki däpmäñpäñ kädäp gänañ pewä ijiwäkañ ketem bureni nakta yäwani ugänpäñ yotna gänañ kañ pewut yäñ yäwerek.

Äbot Anututä yabäñ yäwat täyak u jidewani?

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹ Ude yäñpäñ man wärani kubä pen ñode yäñkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabäñ yäwat täyak u päya mujipi kubä wäpi mastat udewani. Ämatä mastat mujipi uwä epänken pik täkañ. ³² Mujipi u täpuri, päya mujipi ätu täño gämori-ken itkañ. Upäñkañ tädotpäñ äroñkañ tokän ätu yärepmit täkañ, päya bumik ärok täkañ. Äroñpäñ tañi täñpäñ pähämi obät täk täkañ. U momi terak baraktä yori täk täkañ.

³³ Ude yäñpäñ yäñkuk; Man wärani kubä ñode. Äbot Anututä yabäñ yäwat täyak u yis udewani. Webe kubätä käräga täñpa yäñkañ yis täpuri yäpmäñpäñ parawa tañi-kät awähurek. Ude täñirän yistä parawa kudup gänañ kuñatkañ epäni täñpek.

³⁴ Jesutä man yäwet täñkuko uwä man wäranigän yäwet täñkuk. Man kwawak kubä nämo yäñahäñpäñ yäwet täñkukonik. ³⁵ Ude täñirän profet kubätä man ñode yäñkuko u bureni ahäñkuk;

Näk ämawebe man yäwerayäñ nadäñpäñä man wäranigän api yäk täñpet.

Man käbop kome ahäñkuk-ken unitä it yäpmäñ äbuko uwä api yäñahäwet.

Sam 78:2

Mup waki täño man wärani unitäño mebäri

³⁶ Ude yäñpäñ eruk Jesutä äma yepmañpäñ kuñ moreñirä yot gänañ äroñkuk. Pärö irirän iwaräntäkiyetä iwet yabäñkuñ; E! Saguom epän gänañ iwantä mup mujip täñ-irähuttäñ kuñkuko unita mebäri yäñahäwi nadäna yäk.

* **13:30:** Mat 3:12

³⁷ Ude iweräwä yäñkuk; Äma säguom mujipi piñkuko uwä Äma Bureni-inik. ³⁸ * Epäni uwä kome pähap ño. Ketem mujipi piñkuko uwä ämawebe Anututä yabäñ yawat täyak. Täñ, mup waki uwä äma waki Satan täño äboriye. ³⁹ Ba iwanä, epänken mup waki piñkuko u Satan. Saguom yäpmäk-yäpmäk kadäni uwä tärek-tärek kadäni pähap. Täñpäkañ ketem bureni yäpani äma uwä Anutu täño añeroniye.

⁴⁰ * Mup waki dätpäñ kädäp-ken pewä kuñkuño uwä tärek-tärek kadäni-ken ude api ahäwek. ⁴¹⁻⁴² * * Kadäni uken Äma Bureni-iniktä añeroniye yäwerän päñku komeni komeni ämawebe yabäñ yawat täyak u yäpmäñ daniñpäñ ämawebe kädet siwoñi yäpäwak täñpani ba ämawebe wakiwaki täñpani yäpmäñpäñ kädäp pähap gänañ yepmañpä api äpmoney. Uken konäm butewaki pähap täñpäñ meni api jiwätpeñ itneñ. ⁴³ * Täñpäkañ ämawebe Anututä inita yäpmäñ daniwayäñ täyak uwä yewani gänañ itkañ kudän siwoñi täñ yäpmäñ äbuño unitä edap ude api ijiñ-yäñeneñ. Eruk, äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut!

Tuñum säkgämän kañ-ahäwani täño man wärani

⁴⁴ * Jesutä man ude yäñpäñ man wärani kubä pen ñode yäkgän täñkuk; Äma ätu Anutu täño yewa gänañ ärokta gäripi-inik nadäk täkañ uwä ñode bumik; Kadäni kubä äma kubätä epän tobät kubäken kuñatkañ tuñum säkgämän kubä ämatä bian-inik pewani u kañ-ahäwek. Kañ-ahäñpäñ yäwek; Wisikna! Näkñata korewayäñ nadätat yäk. Jide täñpäñ yäpet? Ude yäñpäñ tuñum u yäpmäñkañ kome ini ukengän äneñi käbop pewek. Eruk peñkañ päñku iniken tuñum kuduptagän ämata yämiñpäñ money yäpek. Money yäpmäñkañ kome, tuñum säkgämän kañ-ahäweko u inita suwañkañ tuñum uwä yäpek.

Omäk tägagämän kubä täño man wärani

⁴⁵ Jesutä ude yäñpäñ man wärani kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Eruk, äma ätu Anutu täño yewa gänañ ärokta gäripi-inik nadäk täkañ uwä ñode bumik; Äma kubätä omäk tägatäga yäpmäkta wäyäkñek epän täñpek. ⁴⁶ Kadäni kubäken äma uwä omäk tägagämän-inik kubä kañ-ahäwek. Ude kañpäñ nadäñkañ päñku iniken tuñum kudup ämata yämiñpäñ money yäpmäñkañ päñku omäk tägagämän-inik u suwawek.

Yäk gwägu tom yäpani täño man wärani

⁴⁷ Jesutä ude yäñpäñ man wärani kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Anututä ämawebe intäjukun it yämiñpäñ yabäñ yäwarayäñ täyak uwä ñode bumik; Ämatä yäk gwägu tom yäpani pewä gwägu gänañ äpmonjirän gwägu tom mebäri mebäri u gänañ äpmoney. ⁴⁸ * Äpmonpäñ tokñejirä gägäni-ken wädäñ-pewä äbäñjirän tom yäpmäñ daniñpäñ gwägu tom näñpani gäpeken säkgämän peñkañ waki, nämo näñpani äneñi ureñ täñpä gwägu gänañ äpmoney. ⁴⁹⁻⁵⁰ * Tärektärek kadäni-ken ude api ahäwek. Uken Anutu täño añeroniyetä komeni komeni kuñatpäñ ämawebe yäpmäñ daniñpäñ äma siwoñi kuñarani inigän peñkañ äma wakiwaki täñpani kädäp pähap gänañ ureñ täñpä api äpmoney. Uken konäm butewaki pähap täñpäñ meni api jiwätpeñ itneñ.

* **13:38:** 1Ko 3:9 * **13:40:** Mat 7:16; Jon 15:6 * **13:41-42:** Mat 24:31; Mat 25:31-46; Mak 13:27 * **13:41-42:** Mat 8:12 * **13:43:** Dan 12:3 * **13:44:** Mat 19:29; Luk 14:33; Plp 3:7 * **13:48:** Mat 22:9-10 * **13:49-50:** Mat 13:42; Luk 13:28

⁵¹ Jesutä ude yänpän iwaräntäkiye yäwet yabänkuk; In man wärani yäro u mebäri nadäwä tumänkañ? Yäwänä yänkuñ; Nadäna tumänkañ yäk. ⁵² Ude yänirä yäwetkuk; Inä Anutu täño man yänpän-yäwoñärek äma ude itkañ. Anututä yabän yäwat epän täk täyak unitäño man kädetta mebäri nadäk täkañ unita in yot mähemi kubä udewani. Yot mähemi uwä yori gänañ äronpän tuñum käwut-ken nanik tuñum biani bok kodaki bok yäpmpänpän äbot kubä-kengän pewek. Täñpakañ in udegän, Anutu täño man biani nadänit, apiño Anutu täño man kädet kodaki täwetpän täwoñäretat u nadänit täk täkañ.

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut iminikuñ

Mak 6:1-6; Luk 4:22-30

⁵³ * Jesu u man wärani mebäri mebäri yänkä yän paotpän yotpärare u penpen kuñkuk. ⁵⁴ * Kumañ pänku ini yotpärare-ken ahänpän käbeyä yot gänañ äronpän Anutu täño man yäwetpän yäwoñärek täñirän ämawebetä nadäwä inide kubä täñpöpän yänkuñ; Nadäk-nadäk pähap ba kudän kudupi täkta kehäromi u de yäpuk? ⁵⁵ * Unitäño mebäri nadäkamäj. U äma jopi, yot täñpani täño nanak yäk. Miñi wäpi nadäkamäj, u Maria. Noriye imaka, nadäkamäj, u Jems, Joses, Saimon kenta Judas yäk. ⁵⁶ Ba wanoriye ninkät penta it takamäj ño. Upänkañ imaka kudän kudupi täkta kehäromi ba nadäk-nadäk pähap u de yäpuk? ⁵⁷ * Ude yänpän nadäwä wankuñ. Ude täñirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täño epän äma orañ yämik täkañ upänkañ ini komeken nanik ba noriye miñiye naniye u bitnäk täkañ.

⁵⁸ Täñpakañ ämawebe kome u naniktä Jesuta nadäkinik nämo täñkañ bitnäwäpän kome uken kudän kudupi mäyap nämo täñkuk.

14

Jon ume ärut yämani kumäj-kumäj utkuñ

Mak 6:14-29; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹ Kadäni uken Galili kome täño äma ekäni wäpi Herot unitä Jesu täño biñam nadänkuk. ² Nadänpän epän ämaniye ñode yäwetkuk; Uwä Jon ume ärut yämani bian kumäj-kumäj utkuropän äneñi käwep akuñkuko unita kehäromi nitek kuñatak yäk.

³⁻⁴ ** Herottä Jon u bian kumäj-kumäj utkuko unitäño manbiñam ñode; Bian Herot uwä noripaki Filip täño webeni wäpi Herodias yomäгатkuk. Ude täñirän Jontä iwetkuk; Ai! Notkapak webeni yomäгатan u goret täyan yän iweränpän Herottä kokwawak nadänpän epän ämaniye yäwerän keru kuroñi pädat tänpän pänku komi yot gänañ teñkuñ. ⁵ * Herottä Jon kumäj-kumäj urayän nadänkukopän ämawebetä Jon u äma täga, profet kubä yän nadänkuño unita umuntanpän nämo utkuk.

⁶ Täñkukopän Herot iniken ahäk-ahäk kadäni täñirän äñnak-äñnak tänpa yänpän äma wäpi biñam ikek uken-uken nanik yämagutkuk. Yämagut päbä yepmanpän irirä Herodias täño äperitä äma wäpi biñam ikek itkuño u injamiken kap, kuroñ tänpän teñirän kañkuñ. Kañpän gäripi nadänpän Herottä webe gubañ u man kehäromi ñode iwetkuk; ⁷ Bureni gäwetat. Näkken imaka it namikañ u kubä nam yän yäwiwä api ganiñ kirewet yäk.

* **13:53:** Mat 7:28 * **13:54:** Jon 7:15 * **13:55:** Jon 6:42 * **13:57:** Jon 4:44 * **14:3-4:**

Mat 11:2 * **14:3-4:** Wkp 18:16; Wkp 20:21 * **14:5:** Mat 21:26

⁸ Ude yäjirän webe gubaŋ uwä miñitä peŋ iwerirän ɲode yäjku; Gäk Jon kotäki madäŋ täkŋepäŋ gwäki gäpe gänaŋ peŋkaŋ pengän namikaŋ wisik yäj kaŋ yäwa! yäk. ⁹⁻¹¹ Ude yäjirän Herottä nadäwätäk täŋkuk. Upäŋkaŋ Anutu iŋamiken ba äma itkunjo u iŋamiken yäjkehärom taŋkuko unita epän ämaniye yäwet-pewän päŋku Jon komi yot gänaŋ irirän kotäki madäŋ täkŋepäŋ gäpe gänaŋ peŋpäŋ yäpmäŋ pübä imiŋkuŋ. Imäkaŋ webe gubaŋ unitä miŋi Herodiasta imiŋkuk. ¹² Täŋpakaŋ Jon u kotäki madäŋkuŋ-ken u parirän iwaräntäkiyetä pübä yäpmäŋ päŋku äneŋkuŋ. Äneŋkaŋ päŋku Jesu manbiŋam iwetkuŋ.

Jesutä äma 5,000ta ketem yepmäŋ towiŋkuk

Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

¹³ Jesutä Jon kotäki madäŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nadäŋkaŋ gäpe gänaŋ äronpäŋä kome kubäken äma nämo irani-ken inipärik irayäŋ nadäŋpäŋ kuŋkuk. Kuŋjirän ämawebe Jesu ude kuk yäj nadäŋkaŋ ämawebe uken-uken nanik yotpärareni peŋpeŋ Jesutä irayäŋ kuŋkuk-ken u päŋku it kireŋkuŋ. ¹⁴ * Täŋjirä kome uken ahäŋpäŋ gäpe terak naniktä äpä ämawebe äbot pähap u yabäŋpäŋ butewaki nadäŋ yämiŋkuk. Täŋkaŋ käyäm paräm ikek yäpän tägaŋ moreŋkuŋ.

¹⁵ Ude täŋ irirän kome bipänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Ƴo jopi-ken itkamäŋ. Iritna kome bipayäŋ täyak. Unita ämawebe ɲo yepmaŋpi ini komen komen kuŋpäŋ ketem yäpmäŋpäŋ naŋput yäk. ¹⁶ Ude yäwäwä Jesutä yäjku; A! Imata kut yäj yäwetkaŋ? Injin yepmäŋ towiwurä! ¹⁷ Ude yäweränä yäjkuŋ; Ninä käräga 5kät gwägu tom yarä-gänpäŋ injtkamäŋ yäk.

¹⁸ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; U näka namut yäk. ¹⁹ * Ude yäŋpäŋ ämawebe yäwet-pewän wädan gänaŋ maŋit yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋjirä käräga 5 u ba gwägu tom yarä u yäpmäŋpäŋ kunum terak doraŋpäŋ ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Bänep täga man iwetkaŋ ketem u tokätpäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ iwaräntäkiyeta yämiŋkuk. Yämänkaŋ unitä yäpmäŋpäŋ ämawebe päke unita yämiŋtäŋ kuŋkuŋ. ²⁰ * Täŋpakaŋ ämawebe kudup naŋpä koki täŋpöpäŋ ätu jop peŋkuŋ. Täŋpakaŋ jop patkuŋo u yäpmäŋpäŋ yäk 12 ude daiwä tokŋeŋkuŋ. ²¹ Ämawebe Jesutä yepmäŋ towiŋkuko uwä 5,000 ude. Täŋpakaŋ u äma ekäni-gänpäŋ daniwani, webe ironji-kät nämo.

Jesutä gwägu terak yeŋtäŋ kuŋkuk

Mak 6:45-56; Jon 6:16-21

²²⁻²³ * Eruk, Jesutä iwaräntäkiye yäniŋ kireŋpewän gäpe terak äromaŋ gwägu udude käda intäjukun kuŋkuŋ. Kuŋjirä Jesutä ämawebe yepmaŋpäŋ kuŋ moreŋjirä Jesu inigän pom terak äronpäŋ nani-kät man yäŋpäŋ-nadäk täŋkumän. Ude täŋ irirän kome bipmäŋjirän Jesu inigän-inik itkuk. ²⁴ Täŋpäŋ kaŋkuk; Gäpe iwaräntäkiyetä yäpmäŋ kuŋkuŋo u kumaŋ gwägu bämopi-ken ahäŋkuk. Ahäŋjirän gäpetä kwayäŋ täŋkuk käda mäniŋ taŋi pähaptä äbuk. Täŋjirän gwägutä taŋi tokätpäŋ gäpe gänaŋ äpmonpayäŋ täŋkuk. Ude täŋjirän kuna yäkŋat pipiri pähap täŋkuŋ.

²⁵⁻²⁶ * Bipani käron pipiri pähap ude täŋ irirä kome yäŋeŋkuk. Yäŋewänä iwaräntäkiye pen ude täŋ irirä Jesutä yabäŋpäŋ gwägu terak yeŋtäŋ kuŋjirän bankentä kaŋpäŋ yäjkuŋ; Yäke-e! Mäjo kubä äbätäk! yäj yäŋpäŋ kähän yäjkuŋ. ²⁷ Ude yäjirä Jesutä yäniŋ bitnäŋpäŋ yäwetkuk;

* 14:14: Mat 9:36 * 14:19: Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 * 14:20: 2Kin 4:44 * 14:22-23:

Luk 6:12, 9:28 * 14:25-26: Luk 24:37

Umuntäneŋo. Näkŋa äretat yäk. ²⁸ Ude yäwänä Pitatä nadäŋpäj iwetkuk; Ekänina! Gäkŋa äbäŋpäjä yäwikaŋ näk gwägu terak gäkä äbätan udegän ärewa! yäk. ²⁹ * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äbiwä! yäk. Äbi yäj iweränkaŋ Pitatä gäpe terak naniktä äpämaŋ gwägu terak yeŋtäŋ Jesutä itkuk-ken kuŋkuk. ³⁰ Yeŋtäŋ kuŋtäŋgän mänit pähap piänjirän gwägu tokärän kaŋkaŋ umuntaŋpäj gwägu gänaŋ äpmonŋpayäj täŋkuk. Täŋpäj gera yäjŋkuk; Wära! Ekäni gäk nepmäŋit yäk. ³¹ * Yäwänä uterakgän Jesutä keru inŋitpäj iwetkuk; Gäk nadäk-nadäka äreyäwani! Imata bänep yärä nitek peyan?

³² Ude iwetpäj inŋiränkaŋä gäpe terak äronjirän mänit u bitnäŋkuk. ³³ * Täŋjirän äma gäpe terak itkuŋo unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpäj iniŋ oretkuŋ. Täŋpäj ŋode iwetkuŋ; Gäk Anutu täŋo ironŋi bureni-inik! yäk.

³⁴ Eruk ude täŋpäj gwägu irepmitpäj Genesaret kome gwägu gägäni-ken ahäŋkuŋ. ³⁵ Ahäŋpäj irirä ämawebe ätu Jesu kaŋpäj nadäŋpäj man pewä yäpmäŋ yotpärare it yäpmäŋ kuŋkuŋo ude kuŋatkuk. Kuŋarirän ämawebe käyäm ikek yäj-yäkŋat yäpmäŋ Jesuken äbuŋ. ³⁶ * Äbäŋpäj Jesu butewaki man ŋode iwetkuŋ; Nadäŋ yämiŋjiri tekka moräkigän inŋirirä käyämi paorut yäj iwetkuŋ. Ude iwerä nadäŋ yämiŋjirän käyäm ikek teki moräkigän inŋitkuŋo u kudup tägaŋ moreŋkuŋ.

15

Ketemtä bänepnin nämo täŋpän wak täkaŋ

Mak 7:1-23

¹ Kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken nanik Parisi ba Baga man yäwoŋärewani äma ätutä Jesuken ahäŋpäj ŋode iwet yabäŋkuŋ; ² * Gäwaräntäkaye imata oraniye täŋo man kädet irepmit täkaŋ? U ketem näna yäŋpäj keru nämo ärutkaŋ jop yäpmäŋpäj nak täkaŋ yäk.

³ Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; In imata orajiye täŋo man kädet iwetpäj Anutu täŋo бага man irepmit täkaŋ? ⁴ * Anututä bian ŋode yäjkuŋ; Gäk meŋka nanka oraŋ yämen. Ba kubä ŋode; Äma kubätä miŋi nani yebewänä kumäŋ-kumäŋ utneŋ. ⁵ Inä man bureni u nadäkaŋ upäŋkaŋ u mäde ut imiŋpäj ŋode yäk täkaŋ; Äma kubätä imaka täga kubätä miŋi nani täŋkentäŋ yämikta yäwekopäj ŋode yäwerek; Ŋo ekta tamiŋaŋipäj ek jop irirän Anututa biŋam peyat yäj yäwerek. Wa! Miŋi nani nämo nadäŋ yämiŋpäj ude yäweko uwä in täga täyan yäj iwetneŋ. ⁶ In ude täŋpäj Anutu täŋo man yäpmäŋ äpäŋkaŋ inŋinken man meham täk täkaŋ. ⁷ Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken peŋjirän ŋode yäjkuŋo uwä bureni ahätak; ⁸⁻⁹ Äma äbot ŋo menitä näk naniŋ oret täkaŋ upäŋkaŋ bänepitä näka bitnäk täkaŋ.

Äma täŋo бага mangän iwet täkaŋ unita naniŋ orerirä näk nämo nadäŋ yämik täyat. *Ais 29:13*

¹⁰ Jesutä man ude yäŋpäj ämawebe ätu yäj yäj-yäkŋat päbä yepmaŋpäj yäwetkuk; Man ket ŋode täwera nadäwä tärewut; ¹¹ * Imaka mejin gänaŋ äpmok täkaŋ unitä bänepjin nämo täŋpänwak täkaŋ. Imaka bänepjin-ken naniktä äbämaŋ mejin-ken äbäk täyak unitä täŋpewän bänepjin wak täkaŋ.

* **14:29:** Jon 21:7 * **14:31:** Mat 8:26 * **14:33:** Mak 4:39 * **14:36:** Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44 * **15:2:** Luk 11:38 * **15:4:** Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16 * **15:11:** Mat 12:34

12 Ude yāwānā iwarāntākiyetā dubini-ken kuṅpāṅ iwetkuṅ; Gāk nadātan? Gāk man u yāṅjiri Parisi āmatā nadāṅpāṅ gāka kokwawak nadākaṅ yāk.

13 Ude yāṅjirā Jesutā yāṅkuk; Pāya kudup Nana kunum gānaṅ naniktā nāmo piṅkuko uwā dāyamāṅpāṅ api buṅārek. 14 * In Parisi āma māde ut yāmik tākot. Uwā dapuri tumbanitā noriye dapuri tumbani kādet yāwōṅārek tākaṅ. Upāṅkaṅ āma dapuri tumbani yarātā kerī kowat iṅirān tāṅkaṅā kuṅtāṅgān awaṅ gānaṅ bok āpmodēṅ yāk. 15 Jesutā ude yāwānā Pitatā iwetkuk; Gāk man wārani niwetan unitāṅo mebāri yāwi nadāna yāk.

16 Yāwānā Jesutā yāṅkuk; Ai! In udegān, man yāṅjira nāmo nadāwā tumāk tākaṅ. 17 Mebāri ṅode nāmo kāwep nadāk tākaṅ; Mejintā imaka naṅjirā kokjin gānaṅ pāpmo ini irani-ken itkaṅā kāderi-kengān āpāmaṅ kuk tākaṅ. 18 Tāṅpākaṅ imaka waki bānepjintā nadāk tākaṅ unitā bānepjin tāṅpānwak tākaṅ. 19 * Āma bānepitā imaka wakiwaki ṅode pewān ahāk tākaṅ; Nadāwāwak, āmik, kubokāret, kubo, āma yāniṅ wārāt man, ba jop manman. 20 Imaka udewanitā Anutu iṅamiken tāṅpewān wak tāyak yāk. Tāṅpākaṅ ketjin nāmo ārutkaṅ ketem piṅitpāṅ nak tākaṅ unitā bānepjin nāmo tāṅpānwak tākaṅ yāk.

Kenan webe kubātā Jesuta nadākinik tāṅ imiṅkuk

Mak 7:24-30

21 Jesutā ude yāṅpāṅ kome u peṅpeṅ Kenan kome, yotpārare yarā wāpi Tire kenta Sidon itkumān-ken ukāda kuṅkuk. 22 Pāṅku irirān guṅ ābotken nanik webe kubā, kome uken nanik unitā pābā Jesuta gera ṅode yāṅkuk; Ekāni! Gāk Devit tāṅo oranitā nāka butewaki nadāṅ nam! Nāṅṅo āpetnawā mājo kubātā kotawānkaṅ komi pāhap nadāṅ it tāyak yāk. 23 Ude yāwānā Jesutā nadāṅpāṅ man kowata kubā nāmo iwetkuk. Ude tāṅjirān iwarāntākiyetā Jesu dubini-ken kuṅpāṅ iwetkuṅ; Gāk webe ṅo yāṅ iwatpewi kwān! U yāṅ-urukuruk yāṅtāṅ niwatak yāk.

24 * Yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Anutu Nantā nāk Isrel āma ābot, peṅ awāhutpeṅ kuṅarani, ugānpāṅ tāṅkentākta nāwerān āput yāk. 25 Tāṅpākaṅ webe u ehutpāṅ ābā Jesu dubini-ken gukut imāpmok tāṅpāṅ yāṅkuk; Ekāni, gāk jop waki tāṅkentāṅ nam! 26 Ude iwerānā Jesutā iwetkuk; Nanak tāṅo ketem yāyomāgatpāṅ aṅta yāmiwā nāmo tāgawek. 27 Ude iwerānā webe unitā iwetkuk; Bureni yāyan upāṅkaṅ aṅā māhemiyetā ketem naṅkaṅ kokoki pewā maṅjirā jop waki nak tākaṅ yāk. 28 * Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Wanotna, nadākinikka taṅji! Unita nāwet yabātan udegān tāṅ gamitat. Ude yāṅjirān uterakgān āperi tāgaṅkuk.

Jesutā āmawebe kāyām ikek māyap yāpān tāgaṅkuṅ

Mak 7:31-37

29 * Ude tāṅpāṅ Jesu kome u peṅpeṅ Galili gwāgu-ken pāṅku pom kubā terak pāro maṅjit itkuk. 30 Maṅjit irirān āmawebe bumta Jesu kānayāṅ ābuṅ. U kāyām mebāri mebāri ṅode tāṅpani yāṅ-yākṅat yāpmāṅ ābā Jesu dubini-ken yepmaṅkuṅ; Kuroṅi waki, dapuri tumbani, kwāyāhāneṅ tāṅpani ba man nāmo yāwani ba kāyām ikek ātu Jesu dubini-ken yāpmāṅ ābāṅjirā Jesutā kudup yāpān tāgaṅkuṅ. 31 * Yāpān tāgawāpāṅ yepmaṅpān man nāmo yāwanitā man yāṅkuṅ. Ba kwāyāhāneṅ tāṅpanitā kādet ini kuṅatkuṅ. Tāṅpāṅ āma kehāromini nāmotā kehāromi yāpuṅ. Ba dapuri

* 15:14: Mat 23:16,24; Luk 6:39; Rom 2:19 * 15:19: Stt 8:21; Mat 12:34 * 15:24: Mat 10:6

* 15:28: Mat 8:10,13 * 15:29: Mak 7:31 * 15:31: Mak 7:37

tumbanitā dapun ijin̄kuṅ. Ude tāṅpākaṅä ämawebe päke unitā yabāṅpāṅ jākjāk yāṅpāṅ nadāwätäk pähap tāṅkuṅ. Ude tāṅpāṅ Isrel nanik tāṅo Anutu bumta iniṅ oretkuṅ.

Jesutā äma 4,000ta ketem yepmāṅ towiṅkuk

Mak 8:1-10

³² * Tāṅpākaṅ Jesu uwä iwaräntäkiye yāṅ-yākṅat pābā yepmaṅpāṅ yāwetkuk; Näk ämawebe päke ṅonita butewaki nadätat. Ninkät kepma yarākubā it yāpmāṅ abāṅkä nakta bumta yekaṅ. Tāṅirä jop yepmana pāṅku kädet miṅṅin nakta kumneṅ yāṅpāṅ nadāwätäk täyat yäk. ³³ Ude yāwänä iwaräntäkiyetä iwetkuṅ; Kome jopi-ken ṅodeken ketem deken yāpmāṅpāṅ äma äbot pähap ṅodewani yepmāṅ towina naṅ tokṅeneṅ? ³⁴ Ude iweräwä Jesutä yāwet yabāṅkuk; Injinken dākum jide itkaṅ? Yāwänä iwetkuṅ; Käräga 7kät gwägu tom yarä yäk.

³⁵ Ude iwerä nadāṅkaṅ ämawebe päke u yāwet-pewān maṅit yāpmāṅ kuṅkuṅ. ³⁶ Ude tāṅirä käräga 7 ukät gwägu tom yarä u yāpmāṅpāṅ Anutu-ken bānep täga man yāṅpāṅ iwaräntäkiyeta yāmiṅkuk. Yāmākaṅ unitā yāpmāṅ daniṅpāṅ ämawebe päke unita yāmiṅ yāpmāṅ kuṅkuṅ. ³⁷ Yāmākaṅä ämawebe päke u naṅpā koki tāṅpāpāṅ ätu jop peṅkuṅ. Jop patkuṅo u yāpmāṅpāṅ yäk 7 ude daiwä tokṅeṅkuṅ. ³⁸ Tāṅpākaṅ äma ketem naṅkuṅo u 4,000 udetä naṅkuṅ. Webe ironi-kät nämo daniwani. ³⁹ Eruk ude tāṅkaṅ ämawebe u yepmaṅpāṅ kuṅirä Jesu ini uwä gāpe terak äromaṅ kuṅtāṅgān Magadan komeken ahāṅkuk.

16

Kudān kudupi kakta äneṅi yāṅkuṅ

Mak 8:11-13; Luk 11:29, 12:54-56

¹ * Eruk Magadan komeken ahāṅpāṅ irirān Parisi ämakät äma Satyusi äbotken nanik ätutä äbāṅpāṅ Jesutä goret kubä tāṅpān kaṅpāṅ manken kaṅ tenayāṅ nadāṅpāṅ peṅ iwetkuṅ; Ai! Gäk kudān kudupi kubä tāṅjiri kaṅpāṅ Anututä gepmaṅpāṅ äpun yāṅ nadāna! yäk. ² Ude yāwāwä yāwetkuk; In kome tāṅo kudān ṅode yabāṅpāṅ-nadäk tākaṅ; Bipāda kome gāmāni ijiṅirān kwep edap api ijiwek yāṅ yäk tākaṅ. ³ Ba yāṅewānkaṅ tamimaṅ gubam kubiri gwägärrirān iwān taṅi tawayāṅ yāṅ yäk tākaṅ. Tāṅpāṅ in kome tāṅo kudān jopi udewani yabāṅpāṅ-nadäk tākaṅ upāṅkaṅ näk kudān kudupi tāṅ yāpmāṅ äburo unitāṅo mebāri imata nämo kaṅpāṅ nadäk tākaṅ? ⁴ * In nadākaṅ? Waki tāṅpani ämawebe äbot intä kudān kudupi yabākta näwet yabäk tākaṅ. Upāṅkaṅ kudān kudupi mebāri kubä nämo tāṅjira kānayāṅ! Nämo, kudān bian profet Jona terak ahāṅkuko udegān ahāṅjirān api kāneṅ.

Äma tāṅo nadäk wakita dapun ket tāk tākot

Mak 8:14-21

⁵ Tāṅpāṅ iwaräntäkiye käräga dākum guṅ taṅpāṅ peṅpeṅ Jesu-kät gāpe terak äronpeṅ gwägu kukṅi udude kāda kuṅkuṅ. ⁶ * Pāṅku itkaṅ Jesutä yāwetkuk; In Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik tāṅo yista ket nadāṅpāṅ kaṅ kuṅarut! ⁷ Ude yāwänä iwaräntäkiyetä näwetgāwet ṅode tāṅpāṅ yāṅkuṅ; Yista yāyak u imata yāyak? Käräga guṅ taṅpāṅ peṅpeṅ äbāmāṅo unita käwep nadāṅpāṅ niwetak yäk.

* 15:32: Mat 14:14 * 16:1: Mat 12:38; Luk 11:16 * 16:4: Mat 12:39; Luk 11:29 * 16:6: Luk 12:1

⁸ Man ude yänjirä Jesutä nadänpän yäwetkuk; Wa! Nadäkinikjin kwini. In imata käräga penpen äbäno unita man yänpän-nadäk täkan? Unita nämö yäyat. ⁹ * Nākä imaka bian tängkuro unita tänguñ täkan ba? In imata guñ tanpän näwetgäwet täkan? Nāk käräga 5 upän äma 5,000 ketem yepmən towiwa nanpä tägawäpän ketem jop patkuño u yäk jide daiwä tokñenkuñ? ¹⁰ * Ba käräga 7 upän äma 4,000 yepmən towinjira nanpä koki tängpän ketem jop patkuño u yäk jide daiwä tokñenkuñ? ¹¹ Unita in imata nämö nadawä tärekan? Nāk yis yäro uwä kärägata nämö täwetat. Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik täno kädet kuñat-kuñatta yänpän yis terak utpän täwetat. Äma u nämö yäwarän täneñ yänpän man u täwetat. Unitäno nadäk-nadäk waki unita ket kanjwatpän kan kuñarut yän ude nadänpän täwetat. ¹² Man ude yäweränkan eruk nadawä tärewäpän yänkuñ; Bureni! Yis, käräga-kät awähurani unita nämö niwetak. Parisi ämakät Satyusi äbot täno man yäkyäki ba kädet kuñat-kuñarita ket kanjwatpän kan kuñarut yän yänpän niwetak yäk.

Pitatä Jesu täno mebäri yänahänkuk

Mak 8:27-30; Luk 9:22-27

¹³ Jesutä ude yänpän iwaräntäkiye yän-yäkñat yäpmən Sisaria Pilipai komeken kuñkuk. Kuñtängän Jesutä kädet minjin iwaräntäkiye ñode yäwet yabänkuk; Ämawebetä Äma Bureni-inikta netä yän iwet täkan? ¹⁴ * Yäwänä iwetkuñ; Ätutawä Jon, ume ärut yämani yän yäk täkan. Ba ätutawä profet biani Elaija yän yäk täkan. Täñ, ätutawä Jeremaia ba profet biani ätu uken nanik kubä yän yäk täkan yäk.

¹⁵ Ude yäwawä Jesutä yäwetkuk; Tänpäkan injinä näkawä netä yän yäk täkan? ¹⁶ * Yäwänä Saimon-Pita unitä iwetkuk; Gäk Kristo, Anutu Irit Mähemi unitäno nanaki yän iwetkuk. ¹⁷ * Yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Saimon, Jona täno nanaki, gäka gäripi nadätat! Nadäk-nadäkka uwä ämaken naniktä nämö ahätak. Nana kunum gänañ naniktä yänkwawa täñ gamitak. ¹⁸ * Ude yänpän iwetkuk; Bureni ñode gäwera nadä; Wäpka Pita yän gäwet täkan u mebäri mobä unita gäkä terak äbotnaye yepmanpa kehäromi irirä äma waki täno kehäromitä nämö api däpek. ¹⁹ * Tänpän näk Anutu täno kanjwat yewa unitäno yäma dārani täno ki api gamet. Ude täñkanä gäkä imaka kubä kome terak nämö yäniñ kireñjiri Anututä kunum gänañ udegän nämö api yäniñ kirewek. Täñ, gäkä imaka kubä kome terak yäniñ kireñjiri Anututä kunum gänañ udegän api yäniñ kirewek yäk. ²⁰ * Ude yänpän iwaräntäkiye yäjiwät man kehäromi ñode yäwetkuk; Intä näka Anutu täno iwoyäwani äma Kristo yän ämawebe nämoinik yäwetneñ.

Jesutä näk api kumbet yän yänkuk

Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27

²¹ Kadäni uken Jesutä yäput penpän imaka ahän imikta yän imani unita iwaräntäkiye yäwetkuk; Nāk komi pähap api nadäwet. Tänpäkan Juda täno äma ekäni ba bämop äma intäjukun tänpäni-kät Baga man yäwonjärewni ämatä mäde api ut naminen. Täñkan nutpän änenayän tänopän kepma yaräkubä tärenjirän kodak tanpän änerji api akwet.

* **16:9:** Mat 14:17-21 * **16:10:** Mat 15:34-38 * **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

* **16:16:** Jon 6:69 * **16:17:** Mat 17:5; Gal 1:15-16 * **16:18:** Jon 1:42; Efe 2:20 * **16:19:**

Mat 18:18; Jon 20:23 * **16:20:** Mat 17:9; Mak 9:9

22 Ude yäweränä Pitatä Jesu inipärik yäniknat päñku ibenpän yänkuk; Ekäni, Anututä tən̄kentän̄ gamin̄irän̄ imaka udeyani nämoink api ahän̄ gamek yäk. ²³ Yäwänä äyän̄utpän̄ Pita ñode iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk kädēt tən̄pipiñ̄ nameno! Nabä kätän̄peñ̄ ku! Gäk man yäyan uwä Anutukēn̄ nanikpän̄ nämo yäyan. Uwä äma gäkñaken mangän̄pän̄ näwetan̄ yän̄ iwetkuk.

²⁴ * Tən̄pākan̄ Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayän̄ nadän̄pän̄ä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imin̄pän̄ bäräpi näkä kotawayän̄ täyat udegän̄ päya kwakäpi buramin̄kan̄ gwäk pimin̄pän̄ kan̄ näwarän̄. ²⁵ * Tən̄pākan̄, äma kubätä säkgämän̄ kan̄ irayän̄ nadän̄kan̄ iniken irit kuñat-kuñarita iyap tən̄pän̄ä u api paorek. Upän̄kan̄ äma kubätä näka yän̄pän̄ irit kuñat-kuñari inin̄ kirewayän̄ täko uwä irit täga api kan̄-ahäwek. ²⁶ * Tən̄, äma kubätä kome tən̄jo imaka kudup peñ̄ bāyan̄pän̄ yäpmän̄ kuñarayän̄ täko uwä kumän̄irän̄ imaka imakani unitä irit kehäromi kakta täga nämo api tən̄kentän̄ imin̄eñ̄. Unita irit kehäromi kan̄-ahäkta imatäkenpän̄ täga suwawek? Nämoink!

²⁷ * Jesutä ude yän̄pän̄ äneñi ñode yän̄kuk; Äma Bureni-inikä nani tən̄jo epmäget kudän̄ ikek kudupi an̄eroniye-kät api äpneñ̄. Äpän̄pän̄ ämawebe kuduptagän̄ kädēt jide jide tən̄peñ̄ kuñat täkan̄ uterakgän̄ kowata api yämek. ²⁸ Näk bureni täwera nadäwut; Itkan̄ ño inken nanik ätu nämo kumän̄irä Äma Bureni-inik intäjukun̄ äma tən̄jo kudän̄ ikek äpän̄irän̄ api kan̄pän̄ nadäneñ̄ yän̄ yäwetkuk.

17

Jesu gupi inide kubä ahän̄kuk

Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

¹ Eruk Jesu kepma 6 ude it yäpmän̄ kuñtän̄gän̄ Pitakät noripakiyat Jems Jon u yän̄-yäkñat yäpmän̄ pom kubä terak äron̄kuk. Uken päro inigän̄ itkuñ. ² * Itpän̄ kan̄irä Jesu gupi inide kubä ahän̄kuk. Inami dapuntä edap dapuri tən̄jo pen̄yän̄ek ude äworen̄kuk. Teki imaka paki inikinik tən̄pän̄ ägo wen̄kuk. ³ Ude ahän̄irän̄ yabän̄kuñ; Profet bian irani yarä, Moses kenta Elaija inami terak ini ugän̄ ahän̄pän̄ itkumän̄. ⁴ Yarä uwä ahän̄pän̄ Jesu-kät man yän̄pän̄-nadäk tən̄jirä Pitatä Jesu iwetkuk; Ekäni, itkamän̄ ñonita oretoret täkamän̄ yäk. Unita gäkä yäwikan̄ yottaba yaräkubä kan̄ tən̄pa yäk. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

⁵ * Ude yän̄ irirän̄ pengän̄ gubam pen̄yän̄ek ikek kubätä äpä uwäk tən̄pän̄ yepman̄kuk. Uwäk tən̄pän̄ yepman̄irän̄ gubam gänañ̄ man kubä ñode ahän̄kuk; Nöwä näkñjo nanakna bureni-inik. U kan̄pän̄ gäripi-inik nadäk täyat unita in unitän̄jo man kan̄ buramik tən̄put yän̄ yäwetkuk. ⁶ Eruk iwaräntäkiye yaräkubä unitä man u nadän̄pän̄ umuntan̄kan̄ kome terak päñku inami yäpä äpmon̄pän̄ patkan̄ bumta kwain̄kuñ. ⁷ Ude tən̄jirä Jesu dubini-ken kuñpän̄ yepmän̄it tən̄pän̄ yäwetkuk; In umuntäneñ̄! Akuwut! ⁸ Yäwänä iwaräntäkiye u dapuri ijiwä kwäpän̄ Jesu inigän̄ irirän̄ kan̄kuñ. ⁹ * Ude tən̄kan̄ pom terak naniktä äpäñit äpäñit Jesutä jukuman̄ ñode yäwetkuk; Imaka kudupi kakan̄ unitän̄jo manbin̄am äma ätu pengän̄

* **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 * **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * **16:26:** Mat 4:8-9

* **16:27:** Mat 25:31; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6; Rev 22:12 * **17:2:** 2Pi 1:16-18 * **17:5:**

Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Lo 18:15 * **17:9:** Mat 16:20

nämo yäwetneŋ. Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kodak taŋpäj akwänkaŋ kaŋ yäwerut yäk.

¹⁰ * Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwet yabänkuŋ; Baga man yäwoŋärewni äma imata ŋode yäk täkaŋ? Elaijata jukun ahäwänkaŋ Anutu täŋo iwoyäwani äma Kristo u mäden api ahäwek.

¹¹ Iweräwä Jesutä kowata ŋode yänkuŋ; Elaijata jukun ahäwänkaŋ Kristo mäden api ahäwek yän yäk täkaŋ u täga yäk täkaŋ. Unita bureni ŋode täwetat; Elaija uku ahänkuŋ. Ahänpäj Kristo ahäwayäj täko unita kädet täwit iminkuŋ. ¹² * Ahänpäj irirän nämo kaŋpäj nadänkaŋ kudän waki mäyap täŋ iminkuŋ. Täŋkuŋo Äma Bureni-inikta udegän komi mäyap api täŋ imineŋ. ¹³ * Jesutä ude yäweränkaŋ nadäwä tumbuŋ; Elaijata yäyak uwä Jon ume ärut yämanita yäyak yän nadänkuŋ.

Iwaräntäkiyetä täŋpä waŋkuŋ

Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

¹⁴ Eruk pom terak naniktä äpänpäj ämawebe itkuŋ-ken u ahänirä äma kubätä päbä Jesu dubini-ken gwäjij äpmonpäj iwetkuŋ; ¹⁵ Ekäni, gäk nanaknata butewaki nadän imi yäk. U täŋguŋguŋ taŋpäj maŋ-patäbotkaŋ kädap gänaŋ ba ume gänaŋ äpmok täyak. ¹⁶ Ude täŋirän nanakna yäpmäj gäwaräntäkaye-ken äbänjira yäpna tägawut yänkaŋ täŋpä waŋ yäk. ¹⁷ * Yäwänä Jesutä gaŋani nadänpäj ŋode yänkuŋ; Wa! In bänepjin gwäjij ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneŋ? Äma in udewani-kät wari kuŋatta nämo nekaŋ! Ude yänpäj äma u iwetkuŋ; Eruk, ironi uwä yäpmäj äbi! ¹⁸ Ude yäwänä ironi u yäpmäj äbänirän mäjo ibenpewän nanak u kakätänpeŋ kuŋkuŋ. Kakätänpeŋ kuŋirän tägaŋpäj itkuŋ.

¹⁹ * Täŋirän iwaräntäkiyetä Jesu inigän irirän iwet yabänkuŋ; Nin imata mäjo u iwet kirekta täna wawäpäj pemäj? ²⁰⁻²¹ * Yäwäwä yäwetkuŋ; Nadäkinikjin täpuri-inik unita täŋpä waŋ yäk. Näk bureni täwetat; Nadäkinik bureni u imaka kubä kehäromi nitek. Nadäkinikjin bureni, bak mujip udewani täpuri ireko uwä pom ŋo ŋode iwetneŋ; Wädäj udu ku! Iweräwä man buraminpäj täga wädäj kwek. Nadäkinikjin täpuri it tameko uwä imaka kubä täŋpäwä bureni nämowä nämo ahäwek.

²² * Jesutä ude yäwetpäj päŋku Galili komeken iwaräntäkiye-kät käbeyä täŋpäj yäwetkuŋ; Kadäni karoni nämo iritna äma kubätä Äma Bureni-inik jop nadän äma keru terak api pewek. ²³ Peŋirän kumäj-kumäj utpäj äneŋirä kepma yaräkubä täreŋirän api akwek yäk. Ude yäwän nadänpäj iwaräntäkiye butewaki pähap nadänkuŋ.

Jesu takis moneŋ pekta manbiŋam yäwetkuŋ

²⁴ * Täŋpäj äyänutpeŋ Kapeneam yotpärare-ken kuŋirä kudupi yot täŋkentäktä takis moneŋ yäpani äma ätutä äbänpäj Pita ŋode iwet yabänkuŋ; Täwoŋäreŋ ämajintä kudupi yot täŋo takis moneŋ pek täyak ba nämo pek täyak? ²⁵ Yäwäwä Pitatä yäwetkuŋ; U pek täyak! yäk. Ude yänpäj yot Jesutä itkuŋ-ken u äronpäj man nämo iwerirän Jesutä Pita pengän iwet yabänkuŋ; Saimon, gäk jide nadätan? Kome täŋo intäjukun ämatä iniken epän täŋkentäktä takis moneŋ yäpmäk täkaŋ u netä keru-ken nanak

* **17:10:** Mal 4:5 * **17:12:** Mat 11:14, 14:10 * **17:13:** Luk 1:17 * **17:17:** Lo 32:5,20; Jon 14:9 * **17:19:** Mat 10:1 * **17:20-21:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * **17:22:** Mat 16:21 * **17:24:** Kis 30:13; Kis 38:26

yäpmäk täkañ? Iniken mähemije-ken nanik bok yäpmäk täkañ ba ämawebe gägäni täño-gänpäj yäpmäk täkañ? Jide nadätan?

²⁶ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ämawebe gägäni täño-gänpäj yäpmäk täkañ, iniken mähemije-ken nanik nämö yäpmäk täkañ yäk. Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan, iniken mähemije uwä takis moner nämö pek täkañ. U jop it täkañ. ²⁷ Upäjkañ ninta nadäwä wak täñ nimineño udetä gwägu-ken kuñkañ gwägu tom kubä pengän wabiwayäj täyan u wädänpäj yäpmänkañ meni yäpmäj aņeņpäj moner kubä kañpäj ninek-tagän yänpäj moner u takis yäpani äma unita kañ yämi.

18

In nanak täpuri ude bumik kuñatneñ

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

¹ * Kepma uken Jesu täño iwaräntäkiyetä Jesuken kuñpäj ñode iwet yabänkuñ; Anutu täño kañiwat yewa gänañ netätä intäjukun täñpäj itak? ² Eruk ude yäñirä Jesutä nanak täpuri kubä yäñpewän äbänpäj bämopi-ken teñkuk. ³ * Teñpäj ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In injinta nadäwä äpani täñpäj nanak täpuri ñodewani bumik nämö kuñatnayäj täkañ uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämoinik api äroneñ. ⁴ Täñpäkañ äma kubätä iniken gupi ba nadäk-nadäki yäpmäj äpänpäj nanak täpuri bämopjin-ken itak ñodewani bumik kuñarayäj täyak uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ intäjukun äma ude täñpäj api irek.

⁵ * Täñkañ äneñi ñode yäwetgän täñkuk; In nadäkañ? Äma kubätä näka nadänpäj nanak täpuri ñodewani kubäta orañ imayäj täyak uwä näka udegän api orañ namek. ⁶ * Upäjkañ äma kubätä nanak ñodewani nadäkiniki näkken pek täkañ u yäñ-yäkñat-pewän momi täneño uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bärüm kotäkiken topmähnpäj ume gänañ mañpä äpmonerjo u irepmirek.

⁷ Wära! Komen äma inta butewaki nadätat. Imata, äma waki ätutä täñ-täkñat-pewä inken nanik mäyap api wañ moreneñ. Bureni, täñyäkñarani äma udewani itkañ, upäjkañ jide täñpäj kowata api irepmitneñ? ⁸ * Unita ketka ba kuroñkatä wakiken gepmañpayäj täñpänä u madäj täkñeñpäj kañ mañpi kut yäk. Irit kehäromi kañ-ahäwayäj nadänpäjä jop kwäyähäneñ täñpäj kañ it. Ude nämö täñkañ ketka kuroñka bok yäpmäj kuñarayäj täno uwä kädäp pähap gänañ api äpmoner! ⁹ Ba dapunkatä wakiken gepmañpayäj täñpänä dapunka dätpäj kañ mañpi kut. Irit kehäromi kañ-ahäwayäj nadänpäjä ude täñkañ dapunka tumbani kañ kuñat. Dapunka bok ijinkañ kuñatpäñä geñi täño kädäp pähap gänañ api äpmoner.

Yawak kubä paotkuko unitäño man wärani

Luk 15:3-7

¹⁰⁻¹¹ * * Man ude yänpäj äneñi pen ñode yäwetgän täñkuk; Inä kwikinik kuñatpäñ ironi täpuri täpuri ñonita nadäñirä äpani nämö täneñ. Näk unita ñode täwera nadäwut; Nanak täpuri täpuri u Anutu dapuri-ken äpani nämö kuñat täkañ. Nämö, u aņeroniye nikek. Aņero kunum gänañ Nana-kät bok itkañ unitä watäni it yämik täkañ.

* **18:1:** Luk 22:24 * **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 * **18:6:** Luk 17:1-2 * **18:8:** Mat 5:29-30 * **18:10-11:** Hib 1:14 * **18:10-11:** Luk 19:10

¹² In jide nadäk täkañ? Äma kubä yawakiye 100 uken nanik kubätägän paoreko uwä ini paorän yäj täga yäwek? Nämoinik, yawaki 99 u yepmankañ yawak paotpeñ kweko unita päñku wäyäkñewek. ¹³ Näk bureni täwetat. Äma uwä wäyäkñeñkä kañ-ahäñpäñä oretoret 99 itneño unita nämö täñpek. Nämö, paotpeñ kwanipäj kañ-ahäweko unita oretoret pähap täñpek. ¹⁴ Täñpäkañ Nanjin kunum gänañ naniktä ämawebe äpani ukenonita udegän nadäk täyak. Kubätä paotta nämö nadäk täyak.

Momi täñpani yäpätägakta man

Luk 17:3

^{15*} Jesutä ude yäñpäñ yäñkuk; Notkapak kubätä waki täñ gamiñirän gäk kuñkañ äma ukät injekgän itpäñ waki täñ gameko u kwikinik yäj paiden. Täñkañ man yäwi gäkño man buramiwänä äneñi not täñpeñ kuñatden. ^{16*} Upäñkañ gäkño manta bitnäwänä äma kubä ba yarä yämagurikañ ukät bok yäñpäñ yäpä-siwon tawäpäñ teneñ. Ude täneño uyaku nadäj gamek. ^{17*} Täñpäkañ äma yaräkubä intäño manta bitnäwänä äbot täñpani täño käbeyä-ken täga teneñ. Ba äbot täñpani käbeyä täño man unita udegän bitnäwänä äma u mäde ut imiñirä guñ äma, ba takis moneñ yäpani ude kuñarek.

^{18*} Näk bureni täwetat. In imaka kubä kome terak nämö yäniñ kireñirä Anututä kunum gänañ udegän nämö api yäniñ kirewek. Ba in kome terak yäniñ kireñirä Anututä kunum gänañ udegän api yäniñ kirewek. ^{19-20*} * Ba äneñi ñode täwetgän täñpa nadäwut; Äma yarä ba yaräkubätä näka yäñpäñ käbeyä täñirä näk u bämopi-ken api iret. Unitä inken nanik yarätä imaka kubätä bänep kubägän peñpäñ Anutu-ken yäñpañirän kunum gänañ Nanatä nadäj yämiñpäñ mani api buramiwek.

Momi pekpek täño man

Luk 17:3-4

²¹ Jesutä man ude yäñirän Pitatä iwetkuk; Ekäni! Notnapak kubätä waki täñ namik täñirän momini u kadäni kadäni peñ imiñ yäpmäj kuñtäyiwä kadäni 7 ude täreñirän äneñi wari peñ imettawä? ^{22*} Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämö. Gäk notkapak täño momini kadäni kubä ba yarätagän ude nämö peñ imen. Pen waki udegän täñ gamiñ yäpmäj äronirän gäk pen wakini pekpek kañ täñ yäpmäj ku.

²³ Täñpäñ man yäñkuko unita man wärani kubä ñode yäwetkuk; Ämawebe Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabäj yawat täyak uwä ñode bumik; Kome kubäken intäjukun äma kubä irek. Täñpäkañ epän ämawebeniye mäyaptä äma uken nanik tuñum jop yäpmänkañ gwäki nämö pek täneñ. ²⁴ Eruk kadäni kubä intäjukun äma u tuñum jop yäpani unitäño gwäki yäpa yänkañ ämawebe kubäkubäken gwäki yäpek. Yäpmäntäj kuñtängän epän ämani kubä kañ-ahäwek. Äma u tuñum jop yäpeko unitäño gwäki ärowani-inik. ²⁵ Unitä äma u gwäki tañi päke u jide täñpäñ pewa täreñeñ yäj nadäppäj mäñemi iwerek. Iwerirän mäñemi unitä ñode yäwek; Imaka imaka it gamikañ u ba webe nanakaye kuduhtagän ämata yäniñ kireñpäñ gwäki yäpmänkañ kañ nam yäj iwerek. ²⁶ Ude iwerirän inita butewaki nadäppäj mäñemi dubini-ken kuñpäñ gukut imäpmok täñpäñ butewaki man ñode yäwek; Butewaki nadäj namiñpäñ kwikinik iriri

* **18:15:** Wkp 19:17; Luk 17:3; Gal 6:1 * **18:16:** Lo 19:15; Jon 8:17 * **18:17:** 1Ko 5:13

* **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23 * **18:19-20:** Mak 11:24; Jon 15:7 * **18:19-20:** Mat 28:20; Jon

14:23 * **18:22:** Luk 17:4

kaŋ-ahāŋkaŋ waki kaŋ gama yäk. ²⁷ Iwerirän mähemi u butewaki nadāŋ imiŋpäŋ momini kudup peŋ moreŋ imiŋkaŋ jop tewān kwek.

²⁸ Eruk, tewān päŋku noripak kubätä äma uken gwäki täpuri 100 kina ude nämo imeko unita kaŋ-ahāŋpäŋ kotäkigān iŋitkaŋ näkŋo monēŋ ukeŋo nam yāŋ iwerek. ²⁹ Ude täŋirän noripak u inita butewaki nadāŋkaŋ gwājīŋ äpmonpäŋ ŋode iwerek; Butewaki! Kwikinik iriri kaŋ-ahāŋkaŋ api gamet yāŋ iwerek. Ude iweränä yāwek; ³⁰ Kämi kaŋ gamayāŋ näwetan upāŋkaŋ nämoinik yäk. Ude yāŋpäŋ iŋit yāpmāŋ päŋku komi yot gānaŋ teŋkaŋ iwerek; Monēŋ nami täreŋirän api gabä kätāwä äpāmaŋ kwen yāŋ iwerek. ³¹ Ude täŋirän noriye epān penta täŋpani unitä kaŋkaŋ kokwawak nadāŋpäŋ päŋku ekānini-ken manbiŋam u iwetneŋ.

³² Ude iweräwä äma ekāni unitä nadāŋpäŋ epān äma unita yāŋpewān äbānpäŋ iwerek; Wa! Gäk äma wakinik yäk. Gäk näkken momi täŋkunopäŋ butewaki man näweriri näk gākŋo momika kumān peŋ gamiŋkut yäk. ³³ Näkä ude täŋ gamiŋkuropäŋ gäk imata notkapakta udegān nämo täŋ imitan? ³⁴ * Ude yāŋpäŋ kokwawak taŋi nadāŋ imiŋpäŋ komi äma kerī terak peŋkaŋ yāwerek; Äma ŋo komi imiŋ yāpmāŋ kuŋjirä näkken tuŋum yāpuko unitäŋo gwäki namānkaŋ kaŋ kakätāwut yāŋ yāwerek.

³⁵ * Jesutä man wārani ude yāŋpäŋ yāwetkuk; Nana kunum gānaŋ naniktä inta udegān api täŋ tamek. In mejin-tägān nämo yāneŋ. Bāneŋjin nadāk-nadākjin kuduptä notjiye täŋo wakini nämo peŋ yāmiŋpäŋä komi api nadāneŋ.

19

Ämatä webeniye yāŋyāwat täkaŋ unitäŋo manbiŋam

Mak 10:1-12; Luk 16:18

¹ Eruk Jesutä man ude yāŋ paotpäŋ Galili kome peŋpeŋ Judia kome Jodan ume kukŋi udude käda kuŋkuk. ² Uken kuŋjirän ämawebe mäyap pähap iwarän täŋjirä käyām mebäri mebäri yāpān tägaŋ yāmiŋkuk. ³ * Täŋ irirän Parisi äma ätutä ahāŋ imiŋpäŋ täŋ-ikŋatpena man kubä goret yāwānkaŋ manken tenayāŋ nadāŋpäŋ man kubä ŋode iwetkuŋ; Ai! Gäk jide nadātan? Äma kubä täŋo webenitä kädet mebäri mebäri u ba u täŋjirän webeni u yāŋ iwareko uwä täga ba waki?

⁴ * Ude yāwāwä Jesutä yāwetkuk; Wära! Mosestä man kudān täŋkuko u nämo danipäŋ nadāk täkaŋ? Man kubä ŋode kudān täŋkuk; Anututä imaka imaka pewān ahāŋ moreŋjirä äma bok, webe bok täŋ yepmaŋkuk.

⁵ * Täŋpäŋ ŋode yāŋkuk; Ämatä miŋi nani yabä kätāŋpäŋ webeni-kät epmāŋpäŋ irirän tohari gupi kubägān api tädeŋ. ⁶ Mebäri unita yanāpi u inigān inigān nämo irani. U Anututä gupi tohari kubägān itdenja yepmaŋpanipäŋ ämatä täga nämo yāpmāŋ danineŋ.

⁷ * Yāŋjirän Parisi ämatä iwetkuŋ; Ude yāyan upāŋkaŋ imata Mosestä manbiŋam kubä ŋode niwetkuk? Gäk webeka pewayāŋ nadāŋpäŋä webekata yāŋiwat-iwat man kudān kerāpi kubä täŋpäŋ imiŋkaŋ kaŋ yāŋiwat yāŋ yāŋkuk. ⁸ Ude yāŋjirä Jesutä kowata ŋode yāwetkuk; Manbiŋam u jop nämo täwetkuk. In Anutu täŋo man irepmitkaŋ injinken gāripjin terak

* **18:34:** Mat 5:25-26 * **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Efe 4:32; Kol 3:13 * **19:3:** Mat 16:1

* **19:4:** Stt 1:27, 5:2 * **19:5:** Stt 2:24; Efe 5:31 * **19:7:** Lo 24:1-4; Mat 5:31

kuŋat tākaŋ unita webejiye tāga api yāŋ-yāwatneŋ yāŋ yāŋkuk. Upāŋkaŋ pengān Anututā kādet ude tākta yājiwātukuk. ⁹ * Nāk ŋode tāwera nadāwut; Āma kubātā webenitā āma kubākāt momi nāmo tāŋpekopāŋ jop nadāŋ yāŋiwatpāŋ webe kubā yāpeko uwā kubokāret ude tāŋpek.

¹⁰ * Eruk ude yāŋirān iwarāntākiyetā iwetkuŋ; Wāra! Nādapi irit kuŋatkuŋatta ude niwetan unita webe netātā yāpek? ¹¹ Yāŋirā Jesutā kowata ŋode yāwetkuk; Āmawebe māyaptā man u nadāwā bārāp tākaŋ upāŋkaŋ Anututā tāŋkentāŋ yāmiŋirān āmawebe ātutā man u tāga iwatneŋ. ¹² In nadākaŋ? Āma ātu webe tāga nāmo yāpneŋ. Imata, miŋiyetā inide bāyaŋ yepmak tākaŋ. Āma udewaniwā webe yāpmākta gāripi nāmo nadāk tākaŋ. Tāŋ, āma ātu yabāni dārani unita webe tāga nāmo yāpneŋ. Ba āma ātuwā Anutu tāŋo epānta yāŋpāŋ webe nāmo yāpmāk tākaŋ. Upāŋkaŋ āma kubā, webe yāpmākta kāderi pat imānā, eruk yanāpi tāktāk tāŋo man tāweraro u buramiwek.

Ironjironji nākken ābut!

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Kādāni uken āmawebe ātutā nanakiye Jesutā keru gupi terak peŋkaŋ nani-ken tāŋkentāŋ yāmikta yāŋapik man yāwān yāŋpāŋ Jesuken yāŋ yāpmāŋ ābuŋ. Yāŋ yākŋat yāpmāŋ ābāŋirā iwarāntākiyetā yabāŋ yāŋpāŋ yāwetkuŋ; Nanakjiye yāpmāŋ āmneŋo! Kut! yāŋ yāwetkuŋ. ¹⁴ * Yāŋirā Jesutā nadāŋpāŋ yāŋkuk; Yāwat kireneŋo! Yabā kātāwā ironjironji nākken yāpmāŋ ābāk tākot yāk. Nāmo yājiwātneŋ. Āmawebe ironjironji ŋodewani āworeŋpāŋ kuŋat tākaŋ uwā Anututā bureni yabāŋ yāwat tāyak. ¹⁵ Eruk Jesutā man ude yāŋpāŋ keru gupi terak peŋkuk. Ude tāŋpān tārewākaŋ kome u peŋpeŋ kuŋkuk.

Āma gubaŋi tuŋum māhemitā Jesuken ābuk

Mak 10:17-31; Luk 18:18-30

¹⁶ Tāŋpākaŋ āma kubā Jesu ahāŋ imiŋpāŋ iwetkuk; Yāwoŋārewani, nāk tāga jide u tāŋkaŋ irit kehāromi kaŋ yāpet? ¹⁷ * Yāwānā Jesutā iwetkuk; Gāk imaka tāgata imata nāwet yabātan? Imaka tāga u māhemi Anutu ini. Tāŋ, irit kehāromi yāpayāŋ nadāŋpāŋā Anututā kādet pewani u iwarayāŋ tāno uyaku api kaŋ-ahāwen.

¹⁸ * Yāwānā āma unitā yāŋkuk; Kādet jidewanita yāyan? Yāwānā Jesutā yāŋkuk; Gāk āma kumāŋ-kumāŋ nāmo uren, kubokāret nāmo tāŋpen, kubota nāmo tāŋpen, āma kubā manken teŋkaŋ jop manman nāmo ikŋaren. ¹⁹ * Ba gāk meŋka nanka oraŋ yāmen. Tāŋkaŋ gākŋata nadāk tāyan udegān notkapakta nadāŋpāŋ iron tāŋ imen. ²⁰ Ude iwerānā yāŋkuk; Nāk kādet nāwetan u kudup iwāt yāpmāŋ ābātāt. Upāŋkaŋ imaka ātu jide upāŋ tāŋkaŋ irit tāgawā kaŋ yāpet?

²¹ * Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Siwoŋi-inik kaŋ ira yāŋ nadāŋpāŋā ŋode kaŋ tā; Moneŋ tuŋum ba imaka it gamikaŋ u kudup āmata yāniŋ kireŋpāŋ moneŋ yāpmāŋkaŋ āmawebe jāwārita kaŋ yāmiŋ more. Ude tāŋpayāŋ tāno uyaku kunum gānaŋ tuŋum tāgagāmān api korewen. Eruk, ude tāŋ moreŋkaŋ ābā nāk kaŋ nāwat! ²² Tāŋpākaŋ āma gubaŋi unitā man

* **19:9:** Mat 5:32; 1Ko 7:10-11 * **19:10:** 1Ko 7:1-2,7-9 * **19:14:** Mat 18:2-3 * **19:17:** Wkp 18:5; Luk 10:28 * **19:18:** Kis 20:12-16; Lo 5:16-20 * **19:19:** Wkp 19:18 * **19:21:** Mat 6:20; Luk 12:33; Apos 2:45; Apos 4:34-37

ude nadānpāṅ moneṅ tuṅum pāke unita bānepitā nadāṅ bārāp taṅj tāṅtāṅ kuṅkuṅ.

²³ Kuṅjirān Jesutā iwarāntākiye yāwetkuk; Nāk bureni-inik tāwetat; Moneṅ āmatā Anutu gāmori-ken itkaṅ unitāṅo kaṅjwat yewa gānaṅ āroṅta api tāṅburut tāneṅ. ²⁴ Unita jide nadākaṅ? Tom pāhap kubā wāpi kameri u gānaṅ tāpuri-ken tāga ārowek? Nāmo, u kājiṅ tāwek. Tuṅum āma udegān, Anututā intājukun it yāmiṅpāṅ yabāṅ yāwatta api tāṅburut tāneṅ. ²⁵ Jesutā ude yāwānā iwarāntākiyetā bumta kikuṅpāṅ yāṅkuṅ; Wāra! Anututā āma moneṅ ikek bārāneṅ nāmo api yāmagurek yāṅ yāyan upāṅ āma jopi nin ṅodewani jide tāṅpāṅ irit kehāromi api kaṅ-ahāne? ²⁶ * Ude yāwāwā Jesutā yabāṅpāṅ yāwetkuk; Āmatā ini-tāgān tāga nāmo āronen. Upāṅkaṅ āmatā ini tāga nāmo tānaṅ u kudup Anututā tāga tāṅpek.

²⁷ Ude yāṅjirān nadānpāṅ Pitatā kowata man ṅode iwetkuk; Nibā yāk. Nin imaka imaka kudup peṅ moreṅkaṅ gāk gāwarān tākamāṅ ṅonita kowata jide api yāpne? ²⁸ * Yāwānā Jesutā iwetkuk; Nāk bureni tāwetat; Anututā tāṅpewān kome ba imaka imaka āneṅi kodak tānayāṅ tākaṅ-ken uken Āma Bureni-iniktā wāpi biṅam ikek itkaṅ imaka imaka api yabāṅ yāwarek. Tāṅpākaṅ in nāk nāwarāntāk tākaṅ u imaka, nāk dubina-ken itkaṅ Isrel ābot 12 unitāṅo intājukun āma ude api itneṅ. ²⁹ * Tāṅpāṅ āma kubātā nāk nāwarayāṅ nadānpāṅ noriye wanoriye, miṅjiye naniye, ironjiye ba imaka kuduptagān peṅkaṅ nāk nāwarayāṅ tāko uwā imaka peṅkuko u yārepmiṅpāṅ kowata tāgagāmān api kaṅ-ahāwek. Tāṅpāṅ irit kehāromi imaka, api yāpek. ³⁰ * Upāṅkaṅ āma apiṅo wāpi biṅam ikek intājukun itkaṅ u māyaptā māde kāda kwākaṅ āmawebe apiṅo āpani itkaṅ unitā wāpi biṅam ikek intājukun api itneṅ yāṅ yāwetkuk.

20

Āma wain epān tāṅpani tāṅo man wārani

¹ * Anututā intājukun itkaṅ yabāṅ yāwat epān tāk tāyak uwā ṅode bumik; Epān māhemi kubātā tamimaṅ bipani akuṅpāṅ wain epāna kaṅ tāṅ namut yāṅ yāṅpāṅ āma ātu yāmagurayāṅ kwek. ² Kuṅkaṅ āma jop irani ātu yabāṅ ahāṅpāṅ yāwerek; Ai! In nākṅo wain epān tāṅ namiṅjirā gwāki K20 K20 tamayāṅ yāk. Ude yāwerānkaṅ āma unitā nadāwā tāga tāṅpāpāṅ wain epān māhemi u iwatneṅ. ³⁻⁴ Eruk 9'kirok tāṅjirān āneṅi pāṅku āma māyap namiṅ-gamiṅ bāgup-ken jop irirā yabāṅpāṅ ṅode yāwerek; Ai, in pāṅku wain epān tāṅ namiṅjirā nāk gwāki tamayāṅ yāk. ⁵ Yāwerān nadāṅkaṅ wain epāni-ken kunen. Eruk kepma kubā ugān āma māyap, tamimaṅ yāmagurek, kepma yāmagurek, bipāda yāmagurek. ⁶ Ātu itkaṅ kome bipayāṅ tāṅjirān āneṅi pāṅku āma jop irani ātu irirā yabāṅpāṅ yāwerek; In kepma kāroṅ pāke ṅo ima tāṅ irirā kome bipmāṅtak? ⁷ Yāwānā iwetneṅ; Āma kubātā epān tāṅ imikta nāmo nimagurako unita jop iramāṅonik yāk. Yāwāwā yāwerek; Pāṅku wain epāna tāṅ namut yāk. Ude yāwerānkaṅ kunen.

⁸ * Epān māhemitā ude tāṅjirān kome bipmāṅjirān watā āmani kubā iwerek; Gāk epān āma apiṅo yāmaguraro u yāṅ-pābā kubā-kengān yepmaṅpāṅ epān tākaṅ unitāṅo gwāki yāmi yāk. Tāṅpāṅ epān āma māden yāmaguraro

* **19:26:** Stt 18:14; Jop 42:2 * **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 * **19:29:** Hib 10:34

* **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:1:** Mat 21:33 * **20:8:** Wkp 19:13; Lo 24:15

unita yämiñ pañku äma pengän yämaguraro unita yämi tärewut yäk. ⁹ Ude täñkañ eruk mäden yäñ-yäkñat yäpmäñ äbeko unitä jukun K20 K20 yäpneñ. ¹⁰ Eruk, K20 K20 yämän yäpmäñirä intäjukun yämagureko unitä kañpäh ñode nadäneñ; Tägaämän! yäk. Nintawä wädäh päro punin käda käwep nimek yäh nadäneñ. Ude nadähirä watä äma unitä mäden ämneño unita yämeko uterakgän intäjukun ämneño unita udegän yämek. ¹¹⁻¹² Ude yämän kañpäh epän mähemi yähpäñ-kañiwat täñpäh iwetneñ; A! Mäden äbäño uwä epän jop inamgän iwoñäreñ yäk. Nin uwä tamimañ naniktä epän komi nadähpäñ täñ yäpmäñ äbähitna bipmäñtak. Tämäñopäh imata gwäki mäden äbäño ukät bok uterakgän nimitan? ¹³ Ude iwerirä epän mähemitä epän äma u kubä ñode iwerek; Notnapak yäk. Näkä gäk nämo täñpa wakan. Näk gwäki K20 K20 ude api tamet yäh täwerat. Täwerira täga yäh näwerañ yäk. ¹⁴ Urita gwäki tamitat udegän yäpmähkañ kukot. Näñawä in intäjukun äbäño-kät mäden äbäño ukät gwäki kubägän tamikta nadätat yäk. ¹⁵ Tuñum näñka-kenpäñ ude ba ude täñpa yähkañ täga nämo täñpet? Näk iron täga täropäh imata bähneñjin täñpä wakan? yäh yäwerek.

¹⁶ * Jesutä man wärani ude yähpäñ yähkuk; Urita ämawebe apiño mäden itkan unitä intäjukun api itneñ. Ba ämawebe apiño intäjukun itkan unitä mäden api itneñ.

Jesutä ini kumäkta man äneñi yähkuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁷ Jesu uwä Jerusalem yotpärare-ken ärowa yähkañ iwaräntäkiye 12 ugähpäñ yämagurän yäpmäh inigän kuñkuñ. Täñkañ kädet kuñit kuñit ñode yäwetkuk; ¹⁸ * Ket nadäwut yäk. Nin kuñtäñgän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahähpäñä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoñärewni ba bämop äma intäjukun täñpani täño kerit terak äroñirän kumäkta man api topneñ. ¹⁹ Täñpäh äma guñ äbotken nanik unita inih kireñirä yähärok man iwerit, kañ-mägayähit täñpäh pärip-päriptä utpäh päya kwakap terak api utpewä kumbek. Kumbähpäñ äneñirä edap yaräkubä täreñirän api akwek.

Jems kenta Jontä intäjukun itta yähkumän

Mak 10:35-45

²⁰ Kadäni uken Sebedi webenitä Jesuken imaka kubäta yähapiwa yähkañ nanakiyat wäpi Jems kenta Jon yäh-yäkñat yäpmäh pañku Jesu inamiken gwähijñ äpmonpäh itkuk. Täñirän Jesutä iwetkuk; ²¹ * Jide näwerayäh äbätan? Yäwänä yähkuk; Gäkä yähwikañ wäpka biñam ikek irayäh täno uken nanaknayat ño dubika-ken kubätä käpmäk käda, kubätä bure käda kañ irun yäk. Ude täñpäh wäpi biñam ikek gäkkät bok kañ irut yäk. ²² * Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In mehäri nämo nadähkañ yäkan. Ume komi nimek näkä nähpayäh täyat u ek udegän täga api näden?

Yäwänä Jems kenta Jontä iwetkumän; Täga api näde! yäk.

²³ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Bureni yäkamän. Komi nadäwayäh täyat u in udegän api nadäden. Upähkañ näk jähapna kukñi kukñi itdayäh yäkamän unita näkä täwetnañi nämo. Nanatä iwoyähkuko unitägän jähapna kukñi kukñi bok api itneñ. ²⁴ Ude yäwänkañ iwaräntäkiye 10 unitä man u nadähpäñ noripak yarä unita nadäwäwak täñ yähinikuñ.

* **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 * **20:18:** Mat 16:21; Mat 17:22-23 * **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 * **20:22:** Mat 26:39; Jon 18:11

25 * Tänpäkan Jesutä iwaräntäkiye yänpewän äbäpän ñode yäwetkuk; In nadäkan? Guñ äbot täño intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täñ yämikta gäripi nadäk täkan. Ba unitäño äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmäñ kuñat täkan. 26-27 * Upänkan inä ude nämo täneñ. Inken nanik kubätä intäjukun irayän nadänpänä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadänpän intäño watä epän äma jopigän ude tänpän kuñarek. Intäjukun irayän nadänpänä noriye täño gämori-ken kuñatpän unitäño watä äma ude irek. 28 * Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täño watä äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täñ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniñ kirenpän kumänjirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketärenpän inita biñam yäpayän äpuk.

Äma dapuri tumbani yarä äneñi dapun iññkumän

Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

29 Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare peñpeñ kuñirä ämawebe bumta yäwatkuñ. 30 * Tänpäkan äma dapuri tumbani yarä uwä kädet miñin itkan Jesu äbätak yän yäwä nadänpän gera tañi ñode yänkumän; Ekäni, Devit täño orani, butewaki nadän nimi! yäk. 31 Ude yänjirän ämatä yabän yänpän Wari yädeño! yän yäwetkuñ. Yäniñ bitnäñkuño upänkan gwäk pimiñpän gera pen yänkumän; Ekäni, Devit täño orani, neкта butewaki nadän nimi yäk.

32 Eruk ude yäñtäkon Jesu kädet miñin itkan yänpewän dubini-ken äbänjirän yäwetkuk; Ima täñ nimän yänpän näkken gera yäkamän? 33 Yäwänä ñode iwetkumän; Ekäni, dapunek yäpi täganjirä ijida kut yänpän yäkamäk yäk. 34 Ude yäwänä Jesutä butewaki nadän yämiñpän dapuri-ken yepmäñjirän uterakgän dapun iññpän Jesu iwarän täñkumän.

21

Jesutä Äma Ekäni ude Jerusalem yotpärare-ken äronjuk

Mak 11:1-10; Luk 19:29-38; Jon 12:12-19

1 Kuñtängän Jerusalem yotpärare keräp tañpän Olip pom mebari-ken yotpärare täpuri kubä wäpi Betefage uken ahänkuñ. Uken ahänpän itpäñä Jesutä iwaräntäki yarä ñode yäwetpän peñ yäwet-pewän kuñkumän; 2 Ek yotpärare täpuri udu käkamän uken kuñkan donki nanak yamiñi topmäk terak itkamän u yabänpän pitpän wädän yäpmän äbun. 3 * Ektä ude täñjirän äma kubätä täwet yabäk tänpänä ñode kan iwerun; Ekänitä donki ñonita yäwänpän äbä pitkamäk yän kan iwerun. Ude iweränkan tañiñ kirewayän yäk.

4 Tänpäkan donki topmäk terak irirän Jesuta pitkumäno u jop nämo. Profet biani kubätä ñode yänpän kudän täñkuko udegän ahänjuk;

5 * *Pänku Jerusalem nanik ämawebe ñode yäwerut;*

Kawut! Ekänijin inken api äbek. U bänep kwini täñpanitä donki nanak terak mañitkan api äbek yän kan yäwerut. Sek 9:9

6-7 Tänpän iwaräntäki yarä u Jesutä man yäwetkuko udegän donki nanak yamiñi u pitpän yän-yänkuñat yäpmän äbänkan iniken tek punin nanik yänopmänpän donki terak iriñ imänkan Jesu uterak äro mañitkuk. 8 * Täñjirän ämawebe uken nanik mäyaptä teki kädet miñin iriñ wädän yäpmän

* 20:25: Luk 22:25-26 * 20:26-27: Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48 * 20:28: Luk 22:27; Plp 2:7; 1Ti 2:6 * 20:30: Mat 9:27, 15:22 * 21:3: Mat 26:18 * 21:5: Sek 9:9 * 21:8: 2Kin 9:13

kuŋkuŋ. Ba ätutä päya päham tokätpän kädet miñin udegän pen wädän yäpman kuŋkuŋ. ⁹ Ude täñkañ ämawebe ätu intäjukun, ätu mäden kuŋkuŋo u gera ñode yänkuŋ;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbatak ñonita iniñ oretna!

Anutu ärowani kunum gänañ itak u iniñ oretna! yäk.

¹⁰ Yänirä Jesu Jerusalem yotpärare uken äronjirän ämawebe u naniktä yäntäbätek yänkuŋ. Täñpän yänkuŋ; Wära! Äma äbatak ño netä? ¹¹ * Yäwäwä ämawebe Jesu-kät bok äbuño unitä yäwetkuŋ; In nämo nadäkañ? Ñowä profet Jesu yäk. U Nasaret yotpärare, Galili komeken ahäwani yän yäwetkuŋ.

Jesu kudupi yot gänañ äronjuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹² Täñkañ Jesutä kudupi yot gänañ äronpän yabänjuk; Ämatä monen ba barak imaka imaka kowat imän täñ irirä. Yabänpän yawat kirenpan bukäni imaka, däpmän äreyän täñpän kuŋ yämiñkuŋ. ¹³ * Täñpän yäwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani; Näkño Yotta nadänirä yänapik man yot ude täñpek. Upänkañ intä ñode täñirä kubo äma täño käbop irit bägup ude äworetak!

¹⁴ Ude yäwetkañ Jesu kudupi yot gänañ irirän äma dapuri tumbani ba kwäyähänej täñpani mäyap Jesutä itkuk-ken u yän-yäknat yäpman äbänirä yepmanpan tägañkuŋ. ¹⁵ Ude täñirän ironjironji kudupi yot gänañ itkuño unitä kañpän gera ñode yän itkuŋ; Devit orani äbän nimitak ñonita oretoret täñ imina! yän yän itkuŋ. Täñpäkañ ironjironjitä Jesu wäpi biñam yäpman akuñirä nadänpän bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani äma ätu ukät nadäwä wañkuŋ. Ba kudän tägatäga Jesutä täñkuko u kañpän nadäwäwak täñ imiñkuŋ.

¹⁶ Nadäwäwak täñ imiñpän Jesu iwetkuŋ; Ironjironji gäka man yäkañ u nadätan? Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Ei, nadätat yäk. Täñ, in man ñode kudän täwani u nämo daniñpän nadäk täkañ ba?

Ironjironji ba nanak täpuri-inik nonon-ken nanik täño bänepi täñpidäm täñ yämiñiri gäk ganiñoret man yäkañ yäk. *Sam 8:2*

¹⁷ Jesutä ude yäwetpän mäde ut yämiñpän Jerusalem yotpärare penpen pänku Betani yotpärare-ken ahänjirän kome bipänpän u patkuk.

Nadäkinik bureni u kehäromi nikek

Mak 11:12-14,20-24

¹⁸⁻¹⁹ * Patkuko yänewänä Jesu akumañ Jerusalem yotpärare-ken äneñi kuŋkuk. Kuñtäyon nakta iwäkañ wama päya kubä, mujipi nämo, pähämitägän irirä kädet miñin kañkuk. Kañpän wama u ñode iwetkuk; Gäkä terak mujipka kubä mäden nämo ahäwek! Yäwänä uterakgän wama uwä gämäneñ äronjuk. ²⁰ Täñpäkañ iwaräntäkiyetä u kañpän keru inpän yänkuŋ; Wära! Wama ñowä jide täñpän bäränek-inik gämäneñ ärotak?

²¹ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In bänep yarä nikek nämo penpän nadäkinikjin Anutu-kengän penayän täkañ uwä wamata täro udegän täga täneñ. Täñpän ugän nämo. In Anutu nadän imikinik täñpän pom gudo ñode täga iwetnen; Pom, gäk tokätpen gwägu gänañ äpmo

* **21:11:** Mat 21:46 * **21:13:** Ais 56:7; Jer 7:11 * **21:18-19:** Luk 13:6 * **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12

yāḡ iwerāwā manjin api buramiwek. ²² * Tāḡpākaḡ nadākinikjin nikek kuḡatpāḡ imaka u ba u unita yāḡapiḡirā api tamek.

Jesu kehāromini tāḡo mebārita iwet yabāḡkuḡ

²³ * Jesutā kudupi yot gānaḡ āronpāḡ man yāḡpāḡ yāwoḡārek tāḡ irirān Baga man yāwoḡārewani āmakāt Juda tāḡo watā āma ātutā ahāḡ imiḡpāḡ iwetkuḡ; Ai! Gāk imaka tāk tāyan ḡo netātā gāwerirān tāk tāyan? ²⁴ Ude iwerāwā Jesutā kowata ḡode yāwetkuk; Nāk man kubāḡān-inik tāwet yabāwa nāwerirā nākā udegān netā nāwerān imaka tāk tāyat u kowata tāwerayāḡ. ²⁵ Eruk nāwerut! Jontā ume ārut yāmik tāḡkuko u netā iwerānkaḡ ume ārut yāmik tāḡkukonik? Anututā iwerānkaḡ tāḡkuk ba ini nadāḡpāḡ tāk tāḡkukonik? Ude yāwet yabāwānā jide yāne yāḡ nadāḡpāḡ yāḡpāḡ-nadāk ḡode tāḡkuḡ; Nin Anututā iwerān tāḡkuk yāḡ yānawā Jesutā ḡode niwerayāḡ; Ai! Upāḡ imata mani nāmo nadāḡkuḡ? yāḡ niwerayāḡ yāk. ²⁶ * Tāḡ, Jon uwā ini nadāḡpāḡ tāḡkuk yāḡ yānawā āmawebetā Jon uwā profet kubā yāḡ nadāḡpāḡ ninta kokwawak nadāḡ nimineḡ yāk.

²⁷ Nadāḡ-bārāp yarā nikek ude tāḡpāḡ Jesu iwetkuḡ; Nin nāmo nadākamaḡ yāk. Yāwāwā yāwetkuk; Eruk, ude yākaḡ unita nāk udegān netātā nāwerirān tāk tāyat unitāḡo mebāri nāmo tāwerayāḡ.

Tuāke monāke tāḡo manbiḡam

²⁸⁻³⁰ * Jesutā man ude yāḡpāḡ āneḡi ḡode yāwetkuk; Man wārani kubā tāwera ket nadāwut; Tuāke monāke it tāḡkumānonik. Nanitā nanaki tuāni ḡode iwetkuk; Tuā, gāk kuḡkaḡ wain epān tāḡ namisi yāk. Iwerānā yāḡkuk; Nan, tāga tāḡpayāḡ yāk. Tāga tāḡpayāḡ yāḡkukopāḡ peḡawāk tāḡpeḡ epān nāmo tāḡkuk. Tāḡirān ātu itpāḡ nanitā monāni man udegān iwetkuk. Iwerānā yāḡkuk; Nāmo tāḡpayāḡ! yāk. Nāmo tāḡpayāḡ iwetkukopāḡ māden bāneḡi sukureḡpāḡ pāḡku epān tāḡkuk. ³¹ Jesutā man wārani u yāwet paotpāḡ yāwetkuk; In jide nadākaḡ? Nanak netātā nan tāḡo man buramiḡkuk? Yāwānā iwetkuḡ; Nanaki monānitā buramiḡkuk yāk.

Yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Nāk bureni tāwetat. Āmawebe wakiwaki tāḡpani, takis moneḡ yāpani āma ba kādet miḡin webe udewanitā in tāreḡmitpāḡ Anutu tāḡo kaḡiwat yewa gānaḡ intājukun api āroneḡ. ³² * Jontā ahāḡpāḡ siwoḡi kuḡat-kuḡat tāḡo kādet tāwoḡāreḡirān inā unitāḡo man nadākta bitnāwākaḡ takis moneḡ yāpani āma ba kādet miḡin webetā nadāḡpāḡ bāneḡi sukureḡkuḡ. Ude tāḡirā yabāḡkuḡo upāḡkaḡ gwākjin nāmo imātkuḡ. Man Jontā yāḡkuko u nāmo nadāḡ imiḡpāḡ bāneḡjin nāmo sukureḡkuḡ.

Wain epān tāḡo watā āma waki

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ * Jesutā ude yāḡpāḡ yāwetkuk; Nāk man wārani kubā tāwera nadāwut; Āma ekāni kubātā kome kubāken wain epān tāḡ moreḡpāḡ yewa tāḡ-āyāḡurek. Tāḡpāḡ wain muḡipi yeḡ yāwatpāḡ umeni yāpmākta komeḡi tāḡkaḡ watā āmata yot kubā tāḡ yāmek. Ude tāḡ moreḡpāḡ wain epān u kaḡiwatta āma ātu yepmaḡpān irirā kome ban kubāken kwek. ³⁴ Kwekopāḡ muḡipi yāpmāk-yāpmāk kadāni kerāp taḡirān muḡipi ātu inita ketpāḡ yāpmāḡ imiḡ ābākta epān āmaniye yāwerān kuneḡ. ³⁵ * Kuḡirā

* 21:22: Mat 7:7-11; Mat 18:19; Jon 14:13-14 * 21:23: Jon 2:18 * 21:26: Mat 14:5, 21:46

* 21:28-30: Luk 15:11 * 21:32: Luk 3:12; Luk 7:29-30 * 21:33: Ais 5:1-2; Mat 25:14

* 21:35: Mat 22:6

wain epän watä äma unitä äma u yepmäñitpäj däpneñ; Kubä inñitpäj päripneñ, kubäwä kumäj-kumäj utneñ, kubäwä mobätä utneñ. ³⁶ Täñirä wain epän mähemitä nadäñpäj äneñi epän ämaniye mäyap yäwerän kuñirä udegän yepmäñitpäj däpneñ. ³⁷ Eruk mäden-inik ñode nadäwek; Nanakna bureni-iniktä päñku yäwänä orañ imiñpäj mani api buramineñ yäk. Ude nadäñpäj iniken nanaki iwerän kwek. ³⁸ * Eruk kwänkañ wain epän täño watä äma unitä nanaki-inik u kañpäj yäñpäj-nadäk ñode täneñ; Unitä epän ño mähe mi api täñpek yäk. Unita uritna epän ño ninta biñam kañ täñpän! ³⁹ * Ude yäñpäjä iwat kireñpewä yewa gägäni-ken kuñirän kumäj-kumäj utneñ. ⁴⁰ Jesutä man wärani ude yäñpäj ñode yäwetkuk; Jide nadäkañ? Epän mähemitä kuñpäj watä äma u kowata jide täñ yämek?

⁴¹ Yäwänä bämop äma ba Juda täño watä äma uken itkuño unitä iwetkuñ; Imaka waki-waki täñkuño unita udegän kowata waki täñ yämiñirän paotneñ yäk. Täñpäj watä äma biani yäwat kireñpäj komeni-ken watä äma tägagänpäj yepmanñirän unitä kadäni kadäni wain mujipi yäpmäj imik täneñ yäk.

⁴² * Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani u nämo danñpäj nadäk täkañ?

Äma yot täñpanitä bek kubä kawä wawäpäj peñkuño unitä bek bämopi ude itak.

Anututä ude täñpewän ahäñirän kañitna gäripi nitek täyak. Sam 118:22

⁴³ Unita ñode täwera nadäwut; Inä wain epän watä äma waki ukeño ude wani. Unita Anutu täño kañiwat yewa gänañ ärokta kädet täñpipiñ täwatkañ äma äbot kudupi kubä Anutu täño gärip terak kuñatnayäj täkañ unita kädet api peñ yämek. ⁴⁴ * Bek bämopi täweraro uterak äma kubätä mañpäjä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak mañpäjä äma u api däpmäj jakñirek yäk. ⁴⁵ Jesutä man wärani ude yäñirän bämop ämakät Parisi äma unitä nadäwä tärewäpäj yäñkuñ; ⁴⁶ * Bureni! Man wärani wain epän terak utpäj yäyak u ninta yäyak! Ude yäñpäj inñitpäj utnayäj nadäñkuñopäj ämawebeta umuntañpäj peñkuñ.

22

Äñnak-äñnak pähap kubä täño man wärani

Luk 14:16-24

¹ Jesutä man wärani kubä pen ñode yäwetkuk; ²⁻³ Anututä intäjukun itkañ yabäj yäwat epän täk täyak uwä ñode bumik; Äma ekäni kubä täño nanaki webeni-kät keräntäk tädayäj täñirän u iniñ oretta äñnak-äñnak pähap täñpayäj tuñum täñpek. Tuñum täñ itkañ ämawebe ätu ninkät bok kañ nänayäj nadäñpäj kadäni udeken api näne yäj man pewän kuneñ. Eruk, äñnak-äñnaka tuñum täñ paotpäj epän ämaniye yäwerän ämawebe yämagutta kuneñ. Päñku yäwetneño upäñkañä äbäka bitnäneñ.

⁴ * Bitnäñirä biñami nadäñpäj äneñi epän ämaniye ätu ñode yäwerek; In kuñkañ äma bitnäñkañ itkañ u ñode yäwerut; Äbut! yäk. Äma ekäni u äñnak-äñnaka tuñum täñ moretak. Bulimäkau ba tom ätu däpmäñpäj peñ tami-tak yäk. Äñnak-äñnak mähemitä man ude yäweränkañ kuneñ. ⁵ Eruk epän ämaniye u päñku yäwetneño upäñkañ nämo nadäj yämineñ. Täñpäj ini-ini

* **21:38:** Mat 27:18 * **21:39:** Hib 13:12 * **21:42:** Apos 4:11; Rom 9:33; 1Pi 2:6-8 * **21:44:** Dan 2:44-45 * **21:46:** Mat 21:26 * **22:4:** Mat 21:36

kuṅṅtānpā kuney. Kubāwā ketem epāni-ken kwek. Kubāwā moneṅ epāni-ken kwek. ⁶ * Ātuwā epān āma u yepmāṅitpāṅ komi yāmiṅpāṅ kumāṅ-kumāṅ dāpneṅ. ⁷ Tāṅjirā āma ekāni unitā biṅam nadāṅpāṅ kokwawak taṅji tāṅpāṅ komi āmaniye yāwet-pewān pāṅku āma kumāṅ-kumāṅ dāpani u yori nikek wārāmutpāṅ āma u kudup dāpmāṅ paotneṅ.

⁸ Tāṅpākaṅ māden āma ekāni unitā epān āmaniye ātu yāwerek; Tom ketem yāpmāṅpāṅ pero ṅo jop itkaṅ yāk. Āma pengān man pewa kuṅkuṅo u nāmo āmnayāṅ. Āṅnak-āṅnak tāyat ṅo āma udewanita biṅam nāmo tāyat yāk. ⁹ Unita in pāṅku kādet morāk-ken āmawebe ittāṅ kukaṅ u yāmagut yāpmāṅ ābākaṅ ketem penta kaṅ nāna! yāk. ¹⁰ Eruk man ude yāwet-pewān pāṅku kādet miṅin ba itpāṅ-nadāk tāṅpani-ken āmawebe jopi tāga ba waki bok yāmagut pābā yepmaṅpā yot āṅnak-āṅnak tāneṅ-ken u tokṅeṅ moreneṅ.

¹¹ Āmawebe ude tokṅeṅ moreṅpāṅ irirā āma ekāni uwā u yabāwayāṅ yot u gānaṅ āroṅpāṅ kāwek; Āma kubā kadāni unitāṅo tek nāmo tāṅkaṅ ābeko irirān. ¹² Kaṅkaṅ iwerek; Notnapak! Gāk imata kadāni ṅonitāṅo tek nāmo tāṅkaṅ ābāno ṅo maṅit itan? Ude yāwānā man kowata kubā nāmo iwerek. ¹³ * Tāṅpānkaṅ āma ekāni unitā epān āmaniye ātu yāwerek; Āma ṅo iṅitpāṅ yentā keru kuroṅi pādāt tāṅpāṅ bipmāṅ urani gānaṅ maṅpā kut! yāk. Bipmāṅ urani gānaṅ u itkaṅ konām butewaki terak meni kaṅ jiwātpeṅ it yāpmāṅ ārowān yāk.

¹⁴ Jesutā man wārani u yāṅ paotpāṅ ṅode yāwetkuk; Bureni tāwera. Anutu tāṅo mantā āmawebe māyap yāmagut tāyak upāṅkaṅ yarā-gānpāṅ inita biṅam api yāpek.

Takis moneṅ pene ba nāmo pene?

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵⁻¹⁶ * Parisi āmatā man Jesutā yāṅkuko u nadāṅpāṅ Jesu kakātāṅpeṅ pāṅku inigān itkaṅ kābeyā tāṅkuṅ. Tāṅpāṅ Jesutā man goret kubā yāwān kaṅpāṅ manken tena yāṅkaṅ noriye ātukāt Herot tāṅo āmaniye ātukāt yāwet-pewā Jesuken kuṅkuṅ. Pāṅku ahāṅ imiṅpāṅ bāneṅ ārik-ārik man ṅode iwetkuṅ; Yāwoṅārewani āma, nin gākṅo mebāri nadākamāṅ yāk. Gāk jopman nāmo yāk tāyan. Āmata nadāwātāk nāmo tāṅpāṅ man bureniṅān yāk tāyan yāk. Gāk āma ārowani āpani nāmo yāpmāṅ daniṅpāṅ kuduṅtagān Anutu tāṅo kādet siwoṅigān niwetpāṅ niwoṅārek tāk tāyan. ¹⁷ Unita niwari nadāna; Nin Juda naniktā Rom gapmanta takis moneṅ imikta nintāṅo бага mantā yājiwāt tāyak ba nāmo?

¹⁸ Yāwāwā Jesutā nadāk-nadāki-ken yabāṅpāṅ-nadāṅkaṅ yāwetkuk; Wa! In āma jop manman yāwani. Imata jopman yāṅnākṅatkaṅ? ¹⁹ Eruk, moneṅ kubā namā kāwa yāk. Yāwānā moneṅ kubā imiṅkuṅ. ²⁰ Tāṅjirā yāwet yabāṅkuk; Moneṅ ṅo terak netā tāṅo iṅami dapun ba wāpitā itak? ²¹ * Yāwānā iwetkuṅ; Rom gapman tāṅo intājukun āma Sisa unitāṅotā itak yāk. Yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Eruk ket ṅode nadāwut; In imaka Rom gapmanta imikta yāwani u inita kaṅ imut. Tāṅ, imaka imaka Anututa imikta yāwani u Anututa kaṅ imut yāk. ²² Ude yāwānkaṅ kikiṅutpāṅ nadāwātāk tāṅpāṅṅa kuṅṅtānpā kuṅkuṅ.

* **22:6:** Mat 21:35 * **22:13:** Mat 8:12, 25:30; Luk 13:28 * **22:15-16:** Mak 3:6 * **22:21:** Rom 13:7

*Kumbani-ken nanik akukakuk tãjo man**Mak 12:18-27; Luk 20:27-40*

²³ * Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämö pätak yäj nadäk täñkuñonik.) ²⁴ * Eruk abäñpäj Jesu ñode iwet yabäñkuñ; Yäwoñärewani äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ nimiñkuk; Äma kubätä webe yäpmäñpäj komenita yeri kubä nämö bäyañkañ kumäñirän monänitä webeni kajat yäpmäñpäj tuänita biñam yeri bäyañ imek yäj yäñkuk. ²⁵ U nadäñiri manbiñam kubä ñode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuño uwä tuänitä webe kubä yäpmäñpäj yeri kubä nämö peñkañ kumbuk. ²⁶ Täñirän monänitä webe ugänpäj yäpuk. Yäpmäñpäj udegän yeri kubä nämö peñkañ kumbuk. Kumäñirän gwekitä webe ugänpäj koreñpäj udegän yeri kubä nämö peñkañ kumbuk. Kumäñirän awänitä webe kajat ini ugänpäj yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäj yäpmäñpäj yeri kubä nämö peñkañ kumän-tagän kumbuñ. ²⁷ Täñkañ äpiyetä kumäñirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ²⁸ Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni webe uwä netäta biñam api täñpek? yäj iwetkuñ.

²⁹ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In Anutu tãjo man kudän täwani ba Anutu tãjo kehäromita guñ takinik täk täkañ. Mebäri unita in nadäk-nadäk goret nadäkañ! ³⁰ Ittäñgän kumbani-ken naniktä akuñpäj ämawebe u nädapi nämö api täneñ. Añero kunum gänañ itkañ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämö täk täkañ ude ämawebe jop api itneñ.

³¹ Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkañ unita ñode täwetat; Mosestä man bian kudän täñkuko u nämö daniñpäj nadäk täkañ ba? ³² * Anututä Moses ñode iwetkuk; Näk Abraham, Aisak, Jekop tãjo Anututä itat yäj yäñkuk. Anututä ude iwetkuko unita ñode nadäwut; Anutu u kumbani tãjo Anutu nämö. Uwä kodak irani tãjo Anutu. Unita inä ämatä kumäñpeñ u kädagän kuk täkañ yäj yäk täkañ uwä goret-inik yäk täkañ.

³³ Jesutä man ude yäñirän ämawebe päke itkuño unitä nadäñkañ kikuñutpäj nadäwätäk pähap täñkuñ.

*Baga man jide unitä intäjukun itak?**Mak 12:28-31; Luk 10:25-28*

³⁴ Jesutä man ude yäweränä Satyusi äma unitä manta wäyäkneñpäj kuñirä Parisi ämatä biñam u nadäñpäj ämaniye yäñporiñ yäpmäñ Jesutä itkuk-ken u ahäj imiñkuñ. ³⁵ Ahäj imiñpäj noripak kubä, Baga manta mebäri nadäwani u imaka, penta itkuñ. ³⁶ Äma unitä Jesu ñode iwet yabäñkuk; Yäwoñärewani äma, Anututä man kädet peñ nimiñkuko u jide unitä intäjukun itak?

³⁷⁻³⁸ * Iweränä Jesutä kowata ñode iwetkuk; Man intäjukun itak uwä ñode; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäka kumän-tagän Anutu-kengän pewen. ³⁹ * Ba kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkayeta nadäñ yämen. ⁴⁰ * Man yarä ñonitä man Mosestä kudän täwani ukät profet bianitä kudän täwani unitãjo doni ude itkamän.

*Jesu ini-tägän Kristota yäwet yabäñkuk**Mak 12:35-37; Luk 20:41-44*

* **22:23:** Apos 23:8 * **22:24:** Lo 25:5 * **22:32:** Kis 3:6; Mat 8:11 * **22:37-38:** Lo 6:5

* **22:39:** Wkp 19:18 * **22:40:** Mat 7:12; Rom 13:10; Gal 5:14

41 Tãñpãkañ Parisi äma Jesu-kät pen irirä Jesutä ñode yäwet yabãñkuk;
42* In Anutu tãño iwoyãwani Kristo unita jide nadãkañ? U netä tãño orani?
Yãweränä iwetkuñ; Kristo u Devit tãño orani yãñ nadãk tãkamãñ yãk.

43* Ude yãwãwã Jesutä yãwetkuk; Ude nãmo. Inä Kristo u Devit tãño
orani jopi kubã, komen ämagãn yãñ yãk tãkañ upãñkañ Devit imata
Ekãnina yãñ iwetkuk? Anutu tãño Munapiktã nadãk-nadãk imãnkañ
Devittã ñode yãñkuk;

44 *Ekãni Anututã Ekãnina ñode iwerirãn nadãñkut;*

*Gãk dubina-ken äbã mañiriri wãpka biñam gamiñkañ iwankaye
yãpmãñpãñ gãmotka-kengãn api yepmañpet yãk. Sam 110:1*

45 Eruk u kawut! Devit ini uwã Kristota Ekãnina yãñ yãñkuko unita imata
Kristo u Devit tãño orani jopi kubã yãñ yãk tãkañ?

46 Jesutä ude yãwãn nadãñpãñ Parisi ämatã kowata man kubã tãga nãmo
iwetne yãñ nadãñkuñ. Ba Jesu tãño kehãromi tãga nãmo yãpmãñ äpne yãñ
nadãñpãñ man wari nãmo iwetkuñ.

23

Watã äma tãño irit kuñat-kuñatta yãwetkuk

Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

¹ Jesu Parisi ämakãt man yãñ moreñpãñ iwarãntãkiye-kãt ämawebe
pãke itkuño u ñode yãwetkuk; ² In nadãkañ? Parisi ämakãt Baga man
yãwoñãrewani ämatã in kãdet Mosestã pewani unita tãga tãwet tãkañ. ³*
Ude tãwerirã man u nadãñpãñ kañ buramik tãñput. Upãñkañ tãktãki
uwã tãga nãmo. Ude kañ tãñput yãñ tãwet tãkañ upãñkañ ini uwã nãmo
tãk tãkañ. Unitã watã ämajin ätutã tãñpeñ kuñat tãkañ in udegãn nãmo
täneñ. ⁴Ude tãk tãkot yãñ tãwet tãkañ uwã yãk tuñum bãrãpitã kehãromijin
yãpmãñ äpãk täyak ude bumik. Ude tãñ tamik tãkañ upãñkañ ini uwã
bãrãpi udewani kubã nãmo buramik tãkañ.

⁵* Ude yãñpãñ yãwetkuk; Watã äma udewanitã kãdet mebãri mebãri
tãk tãkañ. Ämawebetã nibãñpãñ siwoñi kuñarani yãñ nadãwut yãñkañ ñode
tãk tãkañ; Anutu tãño man mujipi ätu pipa terak kudãn tãñpãñ uwãk
tãñkañ yentã topmãñpãñ damani-ken peñpãñ pãdãt tãk tãkañ. Tãpuri-
inik, äma ätutã tãk tãkañ ude nãmo tãk tãkañ. Nãmo, tañi tãk tãkañ! Ba
tek tãk tãkañ uwã, äma ätutã kerãpi tãk tãkañ udewani nãmo. Kãroñipãñ
tãñkañ ämawebetã nibãwut yãñkañ imaka yabãñgãrip ikek tek terak topã
wãdãk tãkañ. ⁶* Ba äñnak-äñnak tañi tãktãk kadãni-ken intãjukun, ämawebe
iñamiken it tãkañ. Tãñpãñ kãbeyã yot gãnañ äroñpãñ udegãn tãk tãkañ. ⁷Ba
ämawebetã orañ niminãpãñ wãpjin biñam ikek yãñ niwerut yãñkañ ämawebe
iñamiken kwawak kuñat tãkañ.

⁸Tãñ, inã kudãn udewani nãmo täneñ. Äma wãpi biñam ikek ude nãmo
kuñatneñ. Unitã äma kubãtã Ekãnina yãñ gãweränã kañ iniñ bitnä. In
injin buap. Kubãtã ätuta intãjukun nãmo irek. Ekãnijin kubã-tãgãn itak.
⁹Tãñpãkañ kome terak ño in äma kubãtã gãk nintãño intãjukun äma yãñpãñ
Nanin yãñ nãmo iwetneñ. ¹⁰Nãmo, Kristo unitãgãn Ekãni it tamitak.
¹¹* Tãñ, notjinpak kubãtã watã epãn tãñ tamayãñ täyak, äma u uwã
Anutu iñamiken intãjukun-inik itak. ¹²* Tãñpãñ äma kubãtã ini wãpi biñam

* 22:42: Jon 7:42 * 22:43: Mat 26:64 * 23:3: Mal 2:7-8 * 23:5: Mat 6:1; Kis 13:9;

Lo 6:8; Nam 15:38-39 * 23:6: Mat 6:5; Luk 14:7 * 23:11: Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26

* 23:12: Jop 22:29; Snd 29:23; Ese 21:26; Luk 14:11, 18:14

yäpman ärowayän täko uwä Anututä wäpi biñam api yäpman äpek. Täñ, äma kubätä inita nadäwan äpani täñpänpäñ kuñarayän täko uwä Anututä api orañ imek yäk.

Jesutä Parisi äma jukuman yäwetkuk

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

¹³ Jesutä ude yäñpäñ Parisi äma Baga man yäwoñärewani ämakät man kädäp ikek ñode yäwetkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! In jopman yänkañ täñyäkñarani täk täkañ. In Anututä intäjukun it tamikta bitnäñpäñ mani nämo buramik täkañ. Ude täñirä ämawebe Anutu täño kädet siwoñi iwatta kädet täñpipiñ yämiñpewä Anutu täño kañiwat yewa gänañ täga nämo ärok täkañ. [¹⁴ Wa! In kudup api wañ moreneñ! Täñyäkñarani äma intä webe kajattä yot gänañ äroñkañ tuñumi yäyomägat täkañ. Ude täñkañ mäyäk nämo nadäñkañ Anutu-ken yäñapik man käroñi jop yäk täkañ.]

¹⁵ Wa! Täñyäkñarani äma in kudup api wañ moreneñ! In ämawebetä kädet nintä täk täkamäñ ugän iwarut yänkañ yäwettän komeni komeni tuän ba ban kuñat täkañ. Täñirä äma kubätä intäño kädet u iwarayän täyak uwä in bumikgän geñita biñam ude api täñpek.

¹⁶ * Jesutä ude yäñpäñ äneñi yäkgän täñkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! Täñyäkñarani äma intä äma dapuri tumbani ude bumik kuñat täkañ. Dapunjin tumbani intä ämawebetä kädet täga nämo yäwoñäreneñ. In Anutu täño mebarini nämo nadäñkañ imaka täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täñpäkañ imaka bureni tañi unita nadäwä äpani täk täkañ. Täñkañ in ämawebe man goret ñode yäwet täkañ; Äma kubätä man yäweko u yänkehärom takta kudupi yot täño wäpi terak wohureko uwä jopi yän yäk täkañ. Upänkañ äma unitä tuñum täpuri täpuri säkgämän kudupi yot gänañ itkañ uterak wohureko uyaku, bureni yän yäk täkañ. ¹⁷ In ude goret yäk täkañ! Imataken unitä bureni täyak? Tuñum täpuri täpuri kudupi yot gänañ itkañ u, ba kudupi yot ini? Tuñum unitä bureni nämo täyak. U yot gänañ jop itkañ yot unitä bureni! yäk.

¹⁸ Ba kubä pen ñode yäk täkañ; Äma kubätä man yäweko u yänkehärom takta, imaka alta terak pek täkañ u wäpi terak wohureko uwä jopi yän yäk täkañ. Täñpäkañ äma unitä imaka bänep tägata pewani uterak wohureko uyaku bureni yän yäk täkañ. ¹⁹ In ude goret yäk täkañ. Imataken unitä bureni täyak? Imaka alta terak pek täkañ u, ba alta ini? Iron pek täkañ u ini-tägän bureni nämo. Alta unitä bureni täyak unita imaka uterak peweno uwä bureni täñpek. ²⁰ Alta uwä imaka alta terak itkañ u kumän-tagän uwäk täyak unita alta unitäwä bureni täyak.

²¹ Täñ, kudupi yot uwä yot ini ukät kudupi yot täño mäheñi Anutu u bok uwäk täyak. ²² * Ba äma kubätä kunum yäñpäñ u wäpi terak man wohureko uwä kunum uterak nämo wohurek. Kunum uwä Anutu täño irit bägup unita Anutu täño wäpi uterak man wohurek.

²³ * Jesutä ude yäwetpäñ äneñi ñode yäwetgän täñkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! Täñyäkñarani äma intä Nin Anutu täño kädet siwoñi iwat täkamäñ yän yäñpäñ бага man täpuri täpuri iwatpäñ ñode täk täkañ; Imaka tokän täpuri täpuri yäpman daniñpäñ moräki Anututa biñam pek täkañ. Ude täk täkañ upänkañ Anutu täño man bureni pähap päke ñodewani yärepmit täkañ; Äma täñyäkñarani nämo täñpen. Bänep kwini iron kädet

* **23:16:** Mat 15:14 * **23:22:** Ais 66:1; Mat 5:34 * **23:23:** Wkp 27:30; Mai 6:8

tänpeñ kuñaren. Ba, ämawebeta nadäkinik tänpeñ kuñaren. In kädet udewani-kät бага täpuri täpuri iwat täkañ u bok iwaräpäñ uyaku tägawek.

²⁴ Dapunjin tumbani intä бага täpuri täpuri iwatpäñ man tañi irepmitpeñ kuñat täkañ u ñode bumik täk täkañ; Äma kubätä ume näñpa yänkañ täpun-täpun yäpmän täñpän kwäpäñ tom tañi kubä nämo kañkañ ukät bok kämän kunejo in ude täk täkañ.

²⁵ * Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani äma in kumän api wañ moreneñ. Täñyäkñarani äma intä ketem peñ-nakjin gupigän ärut täkañ upänkañ bäneppin-ken imaka waki kubota ba kome täño kañgärip upän nämo ärut täñpä kuk täkañ. ²⁶ Dapunjin tumbani! Inä gänañ umu jukun ärutpewä pak tañirä eruk gupjin uwä kuräki api itneñ.

²⁷ * Wa! Täñyäkñarani äma in kumän api wañ moreneñ. Kuñat-kuñatjin u ämatä äma kubä äneñpäñ punin simen täk täkañ ude bumik. Simen u säkgämän käweno upänkañ gänañ umu kumbani täño kujari ba imaka taräki taräki unitä itkañ. ²⁸ * Täñkañ in udewanigän. Ämatä tabäk täkañ uwä täga upänkañ bäneppin-kenä täñyäkñarani kädet waki mebäri mebäri unitä itkañ.

²⁹ Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani äma in kumän api wañ moreneñ. Täñyäkñarani äma intä profet biani äneñpani-ken säkgämän ket ut täkañ. Ba äma siwoñi kuñarani äneñpani-ken imaka, mebäri ket ut täkañ. ³⁰ Täñkañ in ñode yäk täkañ; Oraniyetä bian itkuño ude itkamän yäwänäku profet nämo däpmäk täkäne yän yäk täkañ. ³¹ * Ude yäk täkañ upänkañ jopman yäk täkañ. Kudän täk täkañ unitä ñode niwoñärek täyak; In profet däpuño unitäño oraniye unita mebärijin kubägan. ³² Unita kädet waki orajiyetä täñkuño inä udegän api täñ täreneñ.

³³ * Gämok täño äbot in kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken käbop de päñku api itneñ? Nämo! Momijin unita geñi-ken api äpmonen. ³⁴ * In nadäkañ? Näkä profet ba siwoñi äma peñ yäwetpewa äbänjirä in ukät nanik ätu api däpmän täñpä kuneñ. Ba ätu uwä komi api yämineñ. Ätu uwä päya kwakäp terak api däpneñ. Täñ ätu uwä käbeyä yotken pärip-päriptä däpmänpäñ yäwat kirek api täneñ. ³⁵ * Ude täñirä ämawebe siwoñi däpmän yäpmän äbuño u kudupta intä kowata api yäpneñ. Bian-inik äma siwoñi kubä wäpi Abel uterak ämik yäput peñpäñ däpmän yäpmän äbänjtäko Berekia nanaki Sekaraia intä kudupi yot täño alta dubini-ken urirä täreñkuk. ³⁶ Unita apiño bureni ñode täwera nadäwut; Ämik ahän yäpmän äbuño unita kowata in itkañ ñonitä api yäpneñ.

Jesutä Jerusalem ämawebeta butewaki nadäjkuk

Luk 13:34-35

³⁷ * O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmänpäñ epän ämanaye täñkentän tamikta pewa äbuño u mobätä kumän-kumän däpmäk täkañ? Baraktä nanakiye uyiñjeñ pat täkañ ude näkä in uyiñjeñ patta bitnäñ yäpmän äbuñ. ³⁸ * Unita Anututä tabä kätänjirän watä ämajije nämo, jop api itneñ. ³⁹ * In nadäwut! Äneñi nämo nabänkañ it yäpmän ärontängän Anutu wäpi terak abätak unita iniñ oretna yän yänayän täño ugän api nabäneñ.

* **23:25:** Mak 7:4 * **23:27:** Apos 23:3 * **23:28:** Luk 16:15 * **23:31:** Apos 7:52 * **23:33:** Mat 3:7, 12:34; Luk 3:7 * **23:34:** 1Te 2:15; Mat 10:23 * **23:35:** Stt 4:8; Hib 11:4; 2Sto 24:20-21 * **23:37:** Apos 7:59; 1Te 2:15 * **23:38:** 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5 * **23:39:** Sam 118:26; Mat 21:9

24

Kudupi yot api dāpmāṅ āreyāneṅ yāṅ yāṅkuk

Mak 13; Luk 21:5-36

¹ Eruk Jesu kudupi yot gānaṅ naniktā āpāmaṅ kuṅjirān iwarāntākiyetā kudupi yot pāhap kaṅkaṅ biṅam yāṅpāṅ Jesu iwoṅāreṅkuṅ. ² * Ude tāṅjirā Jesutā yāwetkuk; Ket nadākot! Kudupi yot ṅo kaṅgārip tākaṅ upāṅkaṅ mādenā api tokāt māṅpek. Mobā uterak-terak itkaṅ uwā api erāṅ māneṅ. ³ Ude yāwerānkaṅ kumaṅ pāṅku Olip pom terak āroṅpāṅ maṅit itpāṅ iwarāntākiyetā inigān iwet yabāṅkuṅ; Yāno ukeṅowā jidegān api ahāwek? Ba gākṅo ābākābāk kadāni ba kome tāṅo tārek-tārek kadāni kerāp taṅjirān kudān jide ahāṅjirān api kāne?

⁴ Ude iwerāwā Jesutā yāwetkuk; Bāneṅjin peṅ awāhutneṅta ket kaṅiwatpāṅ kuṅatneṅ. ⁵ * Āma māyaptā ahāṅpāṅ nāk wāpna yāṅpāṅ Anutu tāṅo iwoyāwani Kristo u nāk yāṅ jopman api tāwetneṅ. Ude yāṅ-tāṅṅarirā āmawebe māyaptā nadāwā bureni api tāneṅ. ⁶ Kadāni uken āmik māmā ba āmik biṅam nadāṅkaṅ Wāra! Kadāni tāretak yāṅ nadāṅkaṅ nāmo kikkūtneṅ. Kudān ude ahākta yāwani upāṅkaṅ kadāni bārāṅeṅ-inik nāmo api tārewek. ⁷ * Nāmo, kome taṅji tāpuri kowat āmiwān api tāneṅ. Tāṅpāṅ kadāni uken nakta jop irit imaka api ahāwek. Ba kenāṅ komeni komeni api kwaiwek. ⁸ Upāṅkaṅ kudān uwā bārāpi bureni ahānayāṅ tāṅo unitāṅo wārani. Bureni kāmi api ahāwek.

⁹ * Kadāni uken nāka yāṅpāṅ āmawebetā iwan tāṅ tamiṅpāṅ manken tepmaṅjit, komi tamiṅjit, kumāṅ-kumāṅ tadāpmāṅjit api tāneṅ. ¹⁰ Ude tāṅ tamiṅjirā ābot tāṅpani āmawebe māyaptā nadākiniki pewā putārewākaṅ iwan kowata kowata api tāneṅ. ¹¹ * Tāṅpāṅ profet jopi-jopi māyap ahāṅpāṅ tāṅyākṅarani tāṅjirā āmawebe māyaptā māde api ut namineṅ. ¹² Tāṅpāṅ kādet wakiwaki ahāṅ yāpmāṅ kuṅjirān āma tāṅo bānep iron api paorek. ¹³ * Upāṅkaṅ āma kubātā gwāk pimipāṅ nākṅo man nāmo peṅkaṅ yāpmāṅ kuṅarayāṅ tāko uwā tārek-tārek kadāni-ken nākṅjata biṅam api yāpet. ¹⁴ * Tāṅpākaṅ Anutu tāṅo kaṅiwat yewa gānaṅ ārokārok unitāṅo manbiṅam yāwetpāṅ yāwoṅārek tāṅtāṅ kuṅjirā āmawebe kudup komeni komeni itkaṅ unitā nadāṅ moreṅjirā kadāni uken uyaku kadāni pāhap api ahāwek.

Imaka wakiinik kubā api ahāwek

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵ * Jesutā ude yāṅpāṅ kubā pen ṅode yāwetkuk; Bianā profet kubā wāpi Danieltā imaka tarāki waki kubā peṅawāhut ikeкта yāṅkuk. Imaka yāṅkuko u Anutu tāṅo kudupi yot gānaṅ irirān api kāneṅ yāk. (Āma man ṅo kaṅpāṅā mebāri ket nadākot.) ¹⁶ Tāṅpākaṅ kadāni u ahāwānā āmawebe Judia komeken nanik u bārāṅeṅ akumaṅ kome ṅo peṅpeṅ banken kaṅ kut. ¹⁷ * Āma kubātā yot yāman irayāṅ tāko uwā tuṅumi yāpmākta yot gānaṅ nāmo ārowek. Nāmo, jop kaṅ metāṅpeṅ kwān! ¹⁸ Ba āma kubā ketem epānken irayāṅ tāko uwā āneṅi āyāṅutpeṅ pāṅku mānit siot ba āmetpat tek nāmo yāpek. Nāmo, jop kaṅ metāṅpeṅ kwān! ¹⁹ Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nitek u bārāpi-inik api nadāneṅ! ²⁰ Unita

* 24:2: Luk 19:44 * 24:5: Mat 24:23-24; Apos 5:36-37; 1Jo 2:18 * 24:7: 2Sto 15:6; Ais 19:2

* 24:9: Mat 10:22; Jon 15:18 * 24:11: Mat 24:5,24; 1Jo 4:1 * 24:13: Mat 10:22 * 24:14:

Mat 10:18, 28:19 * 24:15: Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 * 24:17: Luk 17:31

in Ekäniken yäñapiñirä ämetpeñ kukkuk kadäni u mänit kadäni-ken ba Sabat kadäni-ken ahäwektawä! ²¹ * Bureni, imaka ahäwayäj täyak uwä umuri pähap. Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahäjñumän-ken umunitä päbä apiño umuri pähap udewani kubä nämö ahäjñuk. Ba udewanitä äneñ nämö api ahäwek. ²² Ekänitä kadäni u keräpigän nämö däpmäj täkñejñuk yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upäjñkañ Anututä ämawebe inita iwoyäjñuko unita butewaki nadänpäj kadäni keräpigän api däpmäj täkñewek.

²³ * Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! ba ño ahätak! yäj täwerirä unita nadäjirä bureni nämö täñpek. ²⁴ * Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yäj-täkñatpäñ näk Kristo ba profet kubä yäj api yäneñ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneñ. Ämawebe Anututä inita yäpmäj daniwani unitäño bänepi peñ awähutna yäjñkañ käderi paränä epän pähap ude api täneñ. ²⁵ Täñkañ imaka udewani nämö ahäjñirän intäjukun täwetat.

²⁶ * Täñpäñ äma kubätä Kristo u kome jopi kubäken itak yäj täwerirän in uken nämö kuneñ. Ba kubätä Kristo u yot gänäñ itak ño yäj täwerirän u nadäj imineñtawä. ²⁷ * In nadäkañ? Yäpä kwiririrän äma deken deken kwawak kak täkañ udegän Äma Bureni-iniktä ahäjñirän ämawebe kuduptagän uken-uken naniktä kwawak api käneñ. ²⁸ * Tom kubä kumäjñkañ parirän baraktä u näna yäjñkañ punin unu änok piäjñ kuñjarirä u yabänpäjñ-nadäk täkañ. Udegän, kudän täwetat udewani kañpäñä Äma Bureni-inik ahätak yäj api nadäneñ.

²⁹ * Imaka umuri umuri u ahäjñpäñ paorirän uterakgän ñode api ahäwek;

Edap täño peñyäjñektä nämö iññirän, komepak udegän api bipmäj urek.

Täjñirän guk api täreñ mäneñ.

*Ude ahäjñirän imaka kehäromi nitek kunum gänäñ it täkañ u kudup wareñ
api täñ moreneñ. Ais 13:10, 34:4*

³⁰ * Ude ahäjñ irirä kudän kudupi kubä kunum gänäñ ahäjñirän kañpäñä Äma Bureni-inik äbäjñ itak yäj api nadäneñ. Ude nadänpäjñ ämawebe kuduptagän konäm butewaki api täneñ. Täñjirä Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi ba epmäget kudän ikek äbäjñirän ämawebe api käneñ. ³¹ * Kañ-yäpurirä äma unitä womat tañi piäjñkañ añero peñ yäwet-pewän päñku ämawebe inita iwoyäwani kome kukñi kukñi, umude ba unude uken nanik api yämagutneñ.

³² Jesutä ude yäjñpäñ man kubä pen ñode yäwetkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpäñ täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki pirirän kañpäñ edap kadäni keräp täyak yäjñ nadäk täkañ. ³³ Unita udegän, in imaka imaka api ahäneñ yäjñ täwetat unitä ahäjñirä yabänpäjñ tärek-tärek kadäni keräp täyak yäjñ api nadäneñ. ³⁴ * Näk bureni täwetat. Ämawebe apiño itkañ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahäjñ moreneñ. ³⁵ * Täñpäkañ kunum kenta kome u bok api paotdeño upäjñkañ mena jinom u nämoinik api paorek.

* **24:21:** Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 * **24:23:** Mat 24:5,11 * **24:24:** Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; Rev 13:13-14 * **24:26:** Luk 17:23-24 * **24:27:** Mat 24:37-39 * **24:28:** Luk 17:37 * **24:29:** Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10 * **24:30:** Rev 6:12-13; Sek 12:10; Rev 1:7; Dan 7:13 * **24:31:** Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * **24:34:** Mat 16:28 * **24:35:** Mat 5:18

Jesu u äneji jidegän api äbek?

Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36

³⁶ * Äma Bureni-inik äneji äbayäj täyak unitäño kadäni äma kubätä nämo nadätak. Anjero kunum gänañ itkañ u imaka, nämo nadäkañ. Ba Anutu täño Nanak u imaka, nämo nadätak. Nanitä ini-tägän nadätak. ³⁷ * Täñkañ Äma Bureni-iniktä äneji äbayäj täyak-ken uwä Noa täño kadäni-ken ämawebetä täñuruk-uruk täñkuño udegän api täneñ. ³⁸ Kadäni uken gwägu nämo tokneñjirän ämawebetä nin täga itkamäj yäj nadänkañ ketem naknak, kädet kuñat-kuñat, nädapi täktäk täñ yäpmäj kuñirä Noa gäpe gänañ äronkuk. ³⁹ * Nin täga itkamäj yäj nadänkañ ude täñ irirä gwägu tañi pähap tokneñpäñ ämawebe päke u däpmäj moreñkuk. Täñpäkañ ämawebe udegän täñuruk-uruk täñ irirä Äma Bureni-inik api äbek. ⁴⁰ Kadäni uken äma yarä epän täñ irirän kubä yäpmäjkañ kubä ugän api tewek. ⁴¹ Ba webe yaräwä ketem äñnañ irirän kubäwä yäpmäjkañ kubä ugän api tewek.

⁴² * Unita in ket täñpäñ kañiwatpäñ kuñarut. In Ekäni udeken api äbek yäj nämo nadäkañ. ⁴³ * In mebäri ñode nadäwut; Täha kubä mähemitä bipani uken kubo äma api äbek yäj, ude nadänpäñ pidäm tañpäñ irirän kubo äma u yot gänañ täga nämo ärowek. ⁴⁴ Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kepma ba kadäni uken api äbek yäj nämo nadäkañ-ken uken api äbeko unita pidäm tañpäñ itkot.

⁴⁵ Jesutä ude yäñpäñ ämawebetä udegän täneñ yäñpäñ man wärani kubä ñode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä epän watä ämaniye-kät nanik kubäta epän man ñode iwerek; Näk kome kubäken kwayäj unita epän watä ämanaye u watäni itpäñ ketem kadäni-kengän kañ yepmäj towi yäj iwerek. Eruk, epän watä äma u kudän jide täñpeko unita watä äma nadäk-nadäk ikek, man buramik ikek yäj iwerek? ⁴⁶ Epän watä äma u, yäj imani ude täñpäñ irirän ekänini äneji äyänutpeñ äbek. Äbäñpäñ epän watä äma u orañ imek. ⁴⁷ * Näk bureni täwetat. Ekäninitä orañ imiñpäñ tuñumi kuduptagän watäni it imekta iniñ kirewek. ⁴⁸⁻⁴⁹ Täñ, epän watä äma u goret täñpeko uwä ñode nadäwek; A! Ekäninawä ñodetä nämo api äbek! Ittäñgän kämiinik api äbek yäj nadäwek. Ude nadänpäñ epän watä noriye wanoriye ätu däpmäjpäñ yäwat kireñjit, ba täñgunñuñ ume nankañ täñgunñ tañpäñ irek. ⁵⁰⁻⁵¹ * Ude täñkañ ekäninita guñ tañpäñ irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbäñpäñ waki täñ irirän kañpäñ epän watä äma u utkañ madän jukutpäñ täñyäkñarani ämatä kumäjneñ päñku irani-ken mañpän kuneñ. Ukät itkañ komi nadänpäñ konäm butewaki täñkañ meni jiwätpeñ itneñ yäk.

25

Webe gubañi 10 unitäño manbiñam

¹ * Jesutä ude yäñpäñ pen ñode yäwetgän täñkuk; Tärektärek kadäni uken Anututä yabäj yäwat epän täñpayäj täyak u ñode bumik; Webe gubañi 10 udetä ñode täneñ; Äma ekänini kädet miñin imagutta kuneñ. ² Webe ätu nämo nadäwä tumbani, ätuwä nadäwä tumbani. ³ Nämo nadäwä

* **24:36:** Apos 1:7; 1Te 5:1-2 * **24:37:** Stt 6:5-8 * **24:39:** Stt 7:21-23; 2Pi 3:6 * **24:42:**

Mat 25:13 * **24:43:** Luk 12:39-40; Rev 16:15 * **24:47:** Mat 25:21,23 * **24:50-51:** Mat 8:12

* **25:1:** Rev 19:7; Luk 12:35

tumbani webe 5 unitä topän umeni paorirä piñpäj ijikta nämo nadänej. ⁴ Täñ, nadäwä tumbani webe 5 uwä topän umeni kädet miñin paorirä piñpäj ijikta nadäñpäj yäpnej. ⁵ Täñpakañ äma ekänini uwä bäräñej nämo äbänirän irä wawäpäj gurän täñpäj däpmon patnej.

⁶ Parirä bipani bämopi-inik äma kubätä gera ñode yäwek; Ekänijin äbatak! Eruk, akumañ päñku imagurut! yäk. ⁷ Yäwänä webe gubañ uwä kudup kikuñpäj päñaku topäni yäpnej. ⁸ Täñpakañ nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä webe 5 nadäwä tumbäpäj umeni yäpnej o uwä ñode yäwetnej; Nin täño topän ijinapäj kumäñkañ yäk. Unita intä umeni ätu piñ nimut yäk. ⁹ Yäñirä webe nadäwä tumbani unitä yäwetnej; Nämo, imata ude täne? Ume yäpmäj äbämäño unitä nin kudup täga nämo täñkentäj nimek yäk. Injin kuñkañ gwäki peñpäj kodaki yäput yäk.

¹⁰ Ude yäwäwä topän umeni suwanayäj kuñirä äma ekäni u ahäñpäj webe gubañ 5 nadäwä tubani u yäj-yäkñat yäpmäj kwek. Kumañ yotpärare-ken ahäñpäj yot gänañ äro yäma ukätpäj ketem nañ itnej. ¹¹ * Ketem ude nañ irirä nämo nadäwä tumbani webe 5 u äbäñpäj yäman umu itpäj yänej; Ekäni, yäma dät nimi yäk. ¹² * Yäwäwä äma ekäni unitä yäwerek; Bureni täwetat! Inta nämo nadätat yäk.

¹³ * Jesutä ude yäñpäj ämawebe ñode yäwetkuk; Unita in udegän, täñpidäm-pidäm tañkañ kañ kuñarut. Imata, Ekäni udeken api äbek yäj kadäni nämo nadäkañ.

Äma moneñ uwäk yämani unitäño manbiñam

Luk 19:12-27

¹⁴ * Jesutä ude yäñkañ äneñi Anututä yabäj yawat epän täk täyak u jidewani yäj nadäkta man wärani kubä pen ñode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome banken kwa yäñkañ watä ämaniye yaräkubä yäj-yäkñat päbä moneñi watäni it imineñta yäpmäj daniñpäj yämek. ¹⁵ * Ude täñpäj epän täktäki täño kehäromi pat yämeko udegän nadäñjit watä ämani kubäta moneñ uwäk 5 imek. Äneñi kubäta yarä imek. Täñ, kubäta kubägän imek. Moneñ uwäk ude yämiñkañ kwek. ¹⁶ Kweko kuñarirän watä ämani kubä moneñ uwäk 5 imeko uwä bäräñej päñku epäni kehäromi täñpäj moneñ uwäk 5 imeko udegän äneñi uwäk 5 ude yabäj ahäwek. ¹⁷ Ba noripaki kubä uwä yarä imeko udegän epäni kehäromi täñirän äneñi uwäk yarä kañ-ahäwek. ¹⁸ Täñ, uwäk kubägän moneñ mähemitä imeko u yäpmäj päñku awañ äneñpäj kome gänañ peñpäj yejämbe.

¹⁹ Ude täñirä äma ekäni u kadäni käreñi ittäj kuñattängän äneñi äbek. Äbäñpäj watä ämaniye yaräkubä u äbot kubägän yepmanpäj moneñi yämeko unita yäwet yabäwek. ²⁰ Täñpänä äma moneñ uwäk 5 imeko unitä moneñ uwäk 5 kodaki yäpeko ukät bok peñpäj yäwek; Ekänina, gäk moneñ uwäk 5 namiñkuno ukeño epäni täñtäyiwa äneñi uwäk 5 ahäñkuño u ño yäk. ²¹ * Yäwänä ekäni unitä iwerek; Tägağämän yäk. Gäk man buramik täñpäj epän säkgämän täñkun. Gäk imaka jopita watäni itkuno unita näkä imaka bureni watä itta api gepmanpet yäk. Unita apiño gäk näkkät itpäj oretoret terak itda yäk.

²² Ude yäwänä watä ämani kubä moneñ uwäk yarä imeko unitä iwerek; Ekänina, gäk moneñ uwäk yaräbok namiñkun. U näkä epäni kehäromi

* 25:11: Luk 13:25-27 * 25:12: Mat 7:23 * 25:13: Mat 24:42 * 25:14: Mak 13:34

* 25:15: Rom 12:6 * 25:21: Mat 24:45-47; Luk 16:10

tānjira āneji uwāk yarākāt ahāņkumān yāk. ²³ Yāwānā ekānitā iwerek; Watā āmana tāgagāmān! Manna buramiwani, gāk imaka jopita watāni itkuno unita imaka bureni watā itta gepmaņtat yāk. Unita apiņo gāk nākkāt itpāņ oretoret terak kaņ it yāpmāņ āroda yāk.

²⁴⁻²⁵ Yāwānā māden moneņ uwāk kubāgān imeko unitā iwerek; Ekānina, mebārika nadātat yāk. Gāk āma komi. Āma ātutā epān tāk tākaņ unitāņo bureni ahāņirā gākā yāpmāk tāyan yāņ nadāņpāņ umuntaņkut. Unita nāk moneņ uwāk kubāgān namiņkuno u awaņ āneņpāņ peņkuro u yāpmāņ ābātāt ņo! yāk. ²⁶ Ude yāwānā āma ekāni unitā iwerek; Wa! Gāk epān āmana waki, orek pārani yāk. Gāk nāka āma udewani yāņ nadāņkaņ imata nākņo moneņ jop peņkun? ²⁷ Gāk ņode tānaņi tāņkun; Nākņo moneņ gamiņkuro u moneņ āma kerī terak peņiri uyaku tāņpewā taņi ahāņirān ābāņkaņ yāpmāņtet yāk.

²⁸ Ude yāņpāņ epān āmaniye ātu yāwerek; In moneņ uwāk yomāgatpāņ uwāk 10 yāpmāņ kuņatak unita imut yāk. ²⁹ * Nadākaņ? Āma kubātā imaka imani u yāpmāņ kuņarayāņ tāko uwā ātukāt bumta-inik buņāt imikta yāwani. Tāņ, āma ātuwā nin imaka udewani nīkek yāņ nadāk tākaņ upāņkaņ nāmo! Imaka iņitkamāņ yāņ jop nadāk tākaņ uwā yāyomāgatta yāwani. ³⁰ * Ude yāņpāņ ekāni unitā yāwek; Watā āmana gaņani ņo bipmāņ urani gānaņ pudāt maņpā āpmonpān yāk. Uken konām kāhān yāņ jiwātpeņ irān yāk.

Āma Bureni-iniktā āmawebe api yāpmāņ daniwek

³¹ * Tāņpāņ Āma Bureni-iniktā kunum tāņo epmāget kudān nīkek aņeroniye-kāt ābāņpāņ intājukun āma ārowani pāhap wāpi biņam ikek api irek. ³² * Tāņirān āmawebe komeni komeni uken naniktā pābā u iņamiken api itneņ. Ābā irākaņ yāpmāņ daniņpāņ ābot yarā api yepmaņpek, sip-sip watā āmatā sipsip meme yāpmāņ danik tākaņ ude. ³³ Tāņpāņ āma wakiwaki kerī kāpmāk kāda yepmaņpāņ āma tāgatāga kerī bure kāda api yepmaņpek.

³⁴ Ude tāņkaņ intājukun āma unitā āmawebe kerī bure kāda itnayāņ tāņo uwā api yāwerek; Nana inta nadāņ tamitak unita nākken ābut yāk. Ābāņkaņ kome sākgāmān Anututā bian-inik kunum kenta kome pewān ahāwāpāņ inta biņam kome iwoyāņkuko ņo korewut yāņ api yāwerek. ³⁵ * Nāk nakta neņirā nepmāņ towiņkuņ, ba umeta neņirā ume gwet namiņkuņ. Ba nāk āma kudupi ude kuņarira nāmagut yāpmāņ yotjin-ken kuņkuņ. ³⁶ Ba morāņ irira tek tāņ namiņkuņ. Ba kāyām tānjira watā it namiņkuņ. Ba komi yot gānaņ irira nabāņ tareņkuņ yāk.

³⁷ Ude yāwerānā āmawebe tāga unitā kowata ņode api iwetneņ; Ekāni, jidegān uken nakta geņirā gepmāņ towiņkumāņ? Ba umeta geņirā jidegān uken ume gwet gamiņkumāņ? ³⁸ Ba gāk jidegān āma kudupi ude ābāņiri gāmagut yāpmāņ yotnin-ken kuņkumāņ? Ba jidegān morāņ iriri tek tāņ gamiņkumāņ? ³⁹ Ba jidegān kāyām tāņiri watā it gamiņkumāņ? Ba komi yotken iriri gabāņ gāwat epān jidegān uken tāņ gamiņkumāņ?

* 25:29: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * 25:30: Mat 8:12 * 25:31: Mat 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 * 25:32: Rom 14:10; Ese 34:17 * 25:35: Ais 58:7

40 * Ude iweräwä intäjukun äma unitä kowata ñode api yäwerek; Näk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ño kubäta täñ imik täñkuño u näka täñ namik täñkuñ yäk.

41 * Täñjä ämawebe keru käpmäk käda itnayän täño uwä ñode api yäwerek; Kewewut! Kädäp äbot Anututä äma waki Satan-kät epän ämaniye-kätta yäñpäñ penkuko uken äpmo api itneñ yäk. 42 Imata, in ñode täñ namiñkuño unita; Näk nakta neñirä ketem nämo namiñkuñ. Umata neñirä ume nämo gwet namiñkuñ. 43 Näk äma kudupi ude kuñarira yotjin-ken nämo yäñ-yäkñat yäpmän kuñkuñ. Ba morän irira tek nämo täñ namiñkuñ. Käyäm täñjira watä nämo it namiñkuñ. Ba komi yot gänäñ irira nämo nabän nawatkuñ.

44 Ude yäweränä ämawebe waki unitä kowata ñode api iwetneñ; Ekäni, jidegän uken nakta geñirä nämo gepmän towiñkumän? Ba umeta geñirä jidegän uken ume nämo gwet gamiñkumän? Gäk äma kudupi ude äbänjiri jidegän nämo gämagut yäpmän yotnin-ken kuñkumän? Ba jidegän morän iriri tek nämo täñ gamiñkumän? Käyäm täñjiri jidegän uken watä epän nämo täñ gamiñkumän? Ba komi yotken iriri jidegän gabän gawat epän nämo täñ gamiñkumän?

45 Ude iweräwä intäjukun äma unitä ñode api yäwerek; Näk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ño kubäta nämo täñ imik täñkuño u näka täñ namik täñkuñ. 46 * Unita ämawebe u komi tärek-täreki nämoken api yepmanpäñ äpmonen. Täñkañjä ämawebe täga uwä irit kome säkgämän paot-paori nämoken api yepmanpek.

26

Jesu utta man topuñ

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

1-2 * Eruk, Jesutä man kudup yäwet moreñpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Yäñen uwä Pasova Orekirit kadäni. Kepma uken Äma Bureni-inik uwä iwaniye keru terak pewäkañ iwaniyetä päya kwakäp terak api utneñ.

3 Täñpäkañ bämpop äma intäjukun täñpani-kät Juda täño ekäni ekäni ätutä bämpop äma intäjukun täñpani wäpi Kaifastä yotken käbeyä täñkuñ. 4 Käbeyä täñpäñ Jesu käbop inñipän utta man topuñ. 5 Ude täñpäñ yäñkuñ; Nämo yäk. Orekirit kadäni-ken täñpena ämik pähap ahäwek yäk.

Webe kubätä Jesu ume käbäñi tägapän ärut imiñkuk

Mak 14:3-9; Jon 12:1-8

6 Täñpäkañ Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkañ Saimon gisik paräm ikek yän iwerani unitä yotken äronpäñ ketem bok nanjukmän. 7 * Ketem nañ irirän webe kubätä ume käbäñi säkgämän u gwäki ärowani penpäñ yäpuko upän yäpmän abuk. Yäpmän päbä Jesu ketem nañ irirän gwäki-ken kudup piñ ibatkuk.

8 Ude täñjirän iwaräntäkiye bok itkuño u kañkañ kokwawak nadäñpäñ yäñpäñ-nadäk ñode täñkuñ; Wa! Mebäri imata moneñ pähap ño jop awähutak? 9 Ume u ämata yämiñpäñ moneñ tañi yäpmänkañ äma jäwärita yämiñjirän uyaku këna tägatek yäk.

* 25:40: Snd 19:17; Mat 10:42, 18:5; Mak 9:41 * 25:41: Mat 7:23; Rev 20:10 * 25:46: Dan 12:2; Jon 5:29 * 26:1-2: Kis 12:1-27; Mat 20:18 * 26:7: Luk 7:37-38

¹⁰ Ude yäjirä Jesutä bäräñej yabäñpäñ-nadäñkañ yäwetkuk; In webe ño imata ibekañ? U iron säkgämän kubä täñ namitak. ¹¹ * Äma jäwäri inkät wari wari pen irirä iron täñ yämına yäñpäñä kañ täñ yämüt! Upäñkañ näk inkät wari nämo api itne. ¹² Näk kumbapäñ api änenenjo unita awañken kukta gupna ume kábäñi nitek u ärut namitak. ¹³ Näk bureni täwetat. Manna biñam Täga komeni komeni yäñahäñ yäpmäñ kunayäñ täño udegän webe ñonitä täñ namitak unitäño manbiñam bok api yäñ yäpmäñ kunen. Ude täñirä ämawebetä webe ñonita nämo api guñ tänen yäk.

Judas Jesuta iwan täñ imiñkuk

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴⁻¹⁵ * * Täñpäkañ iwaräntäki kubä wäpi Judas-Kariot unitä Jesu iwan keru terak kañ pewa yäñkañ bämop äma intäjukun täñpanitä itkuñ-ken päñku ñode yäwetkuk; Näk Jesu ketjin-ken pewawä moneñ jide api namineñ? Yäwänä siliwa moneñ 30 ude imiñkuñ. ¹⁶ Imäkañ Judastä päñku iwan keru terak kañ pewa yäñ nadäñpäñ Jesu iwaräntäñ yäpmäñ kuñatkuk.

Pasova Orekirit täño ketem nañkuñ

Mak 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30

¹⁷ * Täñpäkañ orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani täño äñnak-äñnak u yäput peñkuñ. Kadäni ukengän iwaräntäkiyetä Jesu päñku ñode iwetkuñ; Nin apiño yot deken päñku Pasova täño imaka imaka u täñtuñum täne?

¹⁸ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yotpärare-ken äronpäñ äma kädet moräk-ken itak u kañpäñ ñode iwerut; Yäwoñärewani äma ñode yäyak. Kadänina keräp täyak unita gäkä yotken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täño ketem nänetä nadätat. ¹⁹ Ude yäweränkañ iwaräntäkiye Jesutä man yäñkuko udegän päñku yot mähemu u iwetkañ Pasova täñtuñum täñkuñ.

²⁰ Ude täñkañ kome bipmäñjirän Jesu iwaräntäkiye 12 u yamagurän päñku yot uken itpäñ Pasova ketem nañkuñ. ²¹ Nañ ittängän Jesutä man ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Inkät nanik kubätä iwan täñ namayäñ yäk. ²² Ude yäñjirän nadäñpäñä butewaki nadäñpäñ ini-ini iwet yabäñkuñ; Ekäni, näka yäyan?

²³ * Ude yäñtäko Jesutä yäwetkuk; Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ñonitä iwan keru-ken nepmañpayäñ. ²⁴ Nadäkañ? Äma Bureninik uwä kädet yäñ imani udegän api iwarek. Upäñkañ äma iwan keru terak nepmañpayäñ täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

²⁵ Ude yäñjirän Judas, Jesu iwan keru terak pewayäñ täñkuko unitä Jesu iwetkuk; Yäwoñärewani äma, näka ba yäyan? Yäwänä iwetkuk; Gäk ubayäñ yäk.

Bänep kubägän äñnak-äñnak yäput peñkuk

Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25

²⁶ * Eruk ketem nañ irirä Jesutä käräga kubä yäpmäñkañ Anutu bänep täga man iwetkañ tokät jukutpäñ iwaräntäkiyeta ñode yäwetpäñ yämintäñ kuñkuk; Ño yäpmäñpäñ nañput. Nowä näkño gupna yäk. ²⁷ Ude yäñpäñ wain ume yäpmäñkañ Anutu bänep täga man iwetpäñ iwaräntäkiye ñode

* 26:11: Lo 15:11 * 26:14-15: Jon 11:57 * 26:14-15: Sek 11:12 * 26:17: Kis 12:14-20

* 26:18: Mat 21:3 * 26:23: Sam 41:9 * 26:26: Mat 14:19

yäwetpäñ yämiñtäñ kuñkuk; In kudup ño nanput. ^{28*} Ñowä näkño nägätña, Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täñkehärom takta. Täñpäñ ämawebe mäyap täño momi awähuretta yäñpäñ nägätña piwayäñ täyat. ²⁹ Näk bureni täwetat. Wain ume äneñi nämo nanñaj it yäpmäñ kuñtäñgän Nana täño yewa gänañ äronñaj wain ume mebari kubä inkät bok api näne yäk. ^{30*} Ude yäweränkañ kap kubä tenpäñ yot penpen kumañ Olip Pom terak äronkuñ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yäñ yäñkuk

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34,40-46; Jon 13:36-38

^{31*} Äronit äronit Jesutä yäwetkuk; Bipani ñogän in kuduhtagän näka mäde ut naminpäñ ämetpen kuñtäñpä kunayäñ. Ude täñirä Anutu täño man ñode kudän täwani u bureni ahäwayäñ;

Näk sipsip täño watä äma urira sipsip api kuñtäñpä kuneñ yäk. Sek 13:7

^{32*} Upänkañ kumbani-ken nanik äneñi akuñpäñ Galili komeken näkä jukun päñku api it kirewet. ³³ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gamineñ, upänkañ näk ude nämo api täñpet yäk. ^{34*} Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera. Apiño bipani purup gera nämo yäñirän gäkä kadäni yaräkubä ude wäpna käbop pewayäñ.

^{35*} Ude yäwänä Pitatä gwäk kwainpäñ man kehäromigän ñode yäñkuk; Nämo! Gäk gutpäñ näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkañ noriyetä udegän yäñkuñ.

Jesu inigän päñku yäñapik man yäñkuk

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

³⁶ Täñpäñ Jesu iwaräntäkiye-kät kuñtäñgän Getsemane epän tobätken ahänpäñ yäwetkuk; In ñode irirä näk päñku yäñapik man yäwayäñ yäk. ³⁷ Ude yäwetkañä Pitakät Sebedi täño nanakiyat Jems kenta Jon, ugänpäñ yämaguränkañ kuñkuñ. Kuñtäñgän nadäwän umuri pähap täñpänpäñ äma yaräkubä u yäwetkuk; ^{38*} Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahäñ namitak unitä nurek yäñ nadätat. Unita in ñogän kodak itkañ nabäñ näwatkot.

^{39*} Ude yäñpäñ ätu nanak kuñpäñä gukut imäpmok täñpäñ yäñapik man ñode yäñkuk; Nana, tänañi täñpäwä nadäñiri komi bäräpi nadäwayäñ täyat u närepmirän. Ude upänkañ näkño nadäk nämo, gäkño mantä kehärom tawän. ⁴⁰ Ude yäñpäñ äma yaräkubä unitä itkuñ-ken äyänutpen kuñpäñ yabäwän dämpmon pat itkuñ. Dämpmon parirä yabänpäñ Pita iwetkuk; In imata dämpmon pat itkañ? In kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo itneñ? ^{41*} Täñyabäk-ken kwitanenña ket nadänpäñ yäñapik man yäñ itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkañ upänkañ kehäromijin nämo yäk.

⁴² Ude yäwetkañä äneñi päñku nani ñode iwetkuk; Nana, komi nadätat ño täga nämo närepmitnañi täñpäwä jop waki nadäñ naminñiri komi ño nadäwa täreñirän gäkño mantä kehärom tawän yäk.

⁴³ Man ude yäñ paotpäñ äyänut päbä äma yaräkubä u dämpmon pen parirä yabäñkuk. ^{44*} Ude yabänkañ äneñi päñku yäñapik man yäñkuko udegän yäñirän kadäni yaräkubä täñkuk. ⁴⁵ Ude täñkañ iwaräntäkiyetä patkuñ-ken

* **26:28:** Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 * **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1 * **26:31:** Sek 13:7 * **26:32:** Mat 28:7,16 * **26:34:** Mat 26:69-75 * **26:35:** Mat 26:56 * **26:38:** Jon 12:27 * **26:39:** Hib 5:7-8; Mat 6:10 * **26:41:** Mat 6:13; Hib 2:14, 4:15 * **26:44:** 2Ko 12:8

u kuŋpāŋ yāwetkuk; Ai! In dāpmon pen pat itkaŋ? Kadāni tāretak! Āma Bureni-inik uwā momi āma kerī terak ārokārok kadāni kerāp tāyak ŋo. ⁴⁶ * Urita akwāpāŋ pāŋku yabāŋ ahāna! Āma iwan kerī-ken nepmakta yāwani uwāku ābātak ŋo yāk.

Iwantā Jesu inŋitkuŋ

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-11

⁴⁷ Jesu man ude yāwet irirān iwarāntākiye 12 u kubā wāpi Judas u pengān ahāŋ yāmiŋkuk. Iwan āma māyap kadā boham ikek penta ābuŋ. Iwan āma uwā bāmop āma intājukun tāŋpani ba Juda tāŋo āma ekāni ekāni unitā peŋ yāwet-pewā ābuŋ. ⁴⁸ Intājukunā Judastā man kādet ŋode yāwetkuk; Nākā pāŋku āma u bayāŋ imiŋpāŋ iniŋ orerirā nabāŋkaŋ upāŋ kaŋ inŋirut yāŋ yāwetkuk. ⁴⁹ Eruk Jesu ahāŋ imiŋpāŋ iwetkuk; Yāwoŋārewani āmana! Ude yāŋpāŋ bayāŋ imiŋpāŋ iniŋ oretkuk.

⁵⁰ Judastā ude tāŋirān Jesutā iwetkuk; Notnapak, epān tāŋpayāŋ nadāŋpeŋ ābātan ude tāyi! Yāwānā iwantā ābuŋowā inŋitpāŋ kerigān topuŋ. ⁵¹ * Ude tāŋirā iwarāntāki kubātā pāipi pion gānaŋ nanik wādāwān kwāpāŋā bāmop āma unitāŋo watā āmani kubā ura yākŋat jukuni painŋkuk. ⁵² * Ude tāŋpānā Jesutā iwetkuk; Ai! Pāipka pe! Āma kubātā āmik tāŋpeko uwā kowata udegān utneŋ. ⁵³ ŋodeta nāmo nadātan? Nanaken gera yāŋira aŋeroniye māyap peŋ yāwet-pewān ābā tāga tāŋkentāŋ namineŋ. ⁵⁴ Upāŋkaŋ tāŋkentāŋ namineŋo uwā Anutu tāŋo man kudān tāwani u jide tāŋpāŋ bureni ahāwek?

⁵⁵ * Ude iwetpāŋā Jesutā komi āma ābuŋo u yāwetkuk; Jide? Intā nabāwā kubo āma āmik tāŋpani ude tāŋpapāŋ kadā boham ikek nutnayāŋ ābākaŋ? Nāk kepmani kepmani kudupi yot gānaŋ āroŋkaŋ inkāt āmawebe Anutu tāŋo man yāwetpāŋ yāwoŋārek tāk tāŋkut-ken ugān imata nāmo nepmāŋitkuŋ? ⁵⁶ * Upāŋkaŋ in ŋode tāŋ namiŋirā Anutu tāŋo manbiŋam terak profet bianitā nāka man kudān tāŋkuŋo u bureni ahāwān! Ude yāwānkaŋ iwarāntākiye kudup Jesu kakātāŋpeŋ kuŋtāŋpā kuŋkuŋ.

Jesu manken teŋkuŋ

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24

⁵⁷ Tāŋpākaŋ komi āma unitā Jesu imagut yāpmāŋ bāmop āma intājukun tāŋpani wāpi Kaifas unitā yotken kuŋkuŋ. Yot uken kuŋpāŋ Baga man yāwoŋārewani āmakāt Juda tāŋo āma ekāni ekāni kuduptagān kubāken ugān itkuŋ. ⁵⁸ Irirā Pita mādengān kābop itpāŋ-yabāk tāŋtāŋ kumaŋ yot unitāŋo yewa gānaŋ āroŋkuk. Āroŋpāŋā Jesu jide tāŋ iminayāŋ yāŋ yabāŋpāŋ-nadākta yot tāŋo watā āmakāt bok maŋitkuŋ.

⁵⁹ Tāŋpākaŋ Baga man yāwoŋārewani āmakāt Juda tāŋo āma ekāni ekāni u kuduptagān itpāŋ Jesu kumāŋ-kumāŋ utna yāŋkaŋ Jesu jop ikŋatta jop manman ātuta wāyākŋeŋkuŋ. ⁶⁰⁻⁶¹ * Ude tāŋirā āma māyaptā Jesu imaka wakiwaki ude tāk tāŋkukonik yāŋ jopman ude yāŋkuŋo upāŋkaŋ Jesuken imaka goret kubā nāmo kaŋpāŋ nadāŋkuŋ. Tāŋirā āma yarātā ābāŋpāŋ yāŋkumān; Āma ŋowā ŋode yāŋirān nadāŋkumāk yāk. U nāk kudupi yot wārāmutkaŋ kepma yarākubā-tagān āneŋi tāga tāŋpet yāŋ yāŋirān nadāŋkumāk yāk.

* **26:46:** Jon 14:31 * **26:51:** Jon 18:26 * **26:52:** Stt 9:6; Rev 13:10 * **26:55:** Luk 19:47, 21:37 * **26:56:** Mat 26:31 * **26:60-61:** Jon 2:19-21

⁶² Ude yäwerirä bämop äma intäjukun täjpani unitä akuñpäj Jesu iwet yabäjkkuk; Man kowata kubä nämo yäwerayäj? Äma päke ño gäka man yäkañ ño nadäwi jide täyak? ⁶³ * Yäjirän Jesutä kowata nämo yäjkkuk. Man nämo yäjkañ kum irirän intäjukun äma unitä äneñi iwet yabäjkkuk; Anutu Bureni kehäromi u wäpi terak yäjkehärom tañpäj niwet! Äma Anututä ämawebeniye täjkkentäktä iwoyäwani Kristo u gäk ba nämo? Gäk Anutu täjjo Nanaki ba nämo?

⁶⁴ * Yäwänä yäjkkuk; Yäyan ubayäj. Unita näk bureni täwetat; Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täjjo keru bure käda ittängän kunum gänañ gubam terak äbäjirän api käneñ. ⁶⁵⁻⁶⁶ * * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täjpani u nadäwän wawäpäj iniken tek weñ-gäjähutpäj yäjkkuk; Mangämän imata wari yäne? Anutu yäjärok man iwetak unita in jide nadäkañ? Yäwänä äma päke itkuño unitä kumän-tagän ñode yäjkuñ; U kumäktä biñam täyak! yäk.

⁶⁷⁻⁶⁸ * Ude yäwäkañ ätutäwä iwit ut ibarirä ätutäwä dapuri täjppipinñkan keru mugwäjinñpäj utkuñ. Ätutäwä keru pipiyänñpäj bumumi-ken utkan yäjärok man ñode iwetkuñ; Gäk profet unita äma gutak unitäjo wäpi niwet! yäk.

Pitatä Jesu wäpi käbop peñkkuk

Mak 14:66-72; Luk 22:54-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁹ Täjpkäkañ Pita yäman umu, man yot yewa gänañ mañjirän yot unitäjo watä webe kubätä ahäj iminñpäj iwetkkuk; Ai! Jesu Galili komeken nanik ukät kuñarani kubä gäk yäk. ⁷⁰ Yäwänä yäjkkuk; Gäk man jide yäyan? Yäjiri guñ täyat yäk. ⁷¹ Ude yäjkañ äpämañ kwayäj täjirän yäma-ken webe kubätä kañpäj äma itkuño u yäwetkkuk; Äma ño Jesu Nasaret nanik täjjo äbotken nanik kubä yäk. ⁷² Yäwänä äneñi äwo yäjkkuk.

⁷³ Eruk ätu itpänä äma itkuño unitä iwetkuñ; Nadäkamäj! Gäk äbot uken nanik yäk. Galili man kotäk terak yäk täyan unita nadäkamäj yäk. ⁷⁴ Ude yäwäwä Pitatä yäjkkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkañ u nämoinik nadätat. Jop man yäwawä Anututä kowata namän yäk. Ude yäjirän pengän purup gera yäjkkuk. ⁷⁵ * Yäjirän Pita u Jesutä man ñode iwetkuko u nadäwän täreñkkuk; Purup man nämo yäjirän gäk kadäni yaräkubä näkño wäpna käbop pewayäj yäk. Man u juku pinñpäj bänepi-ken jägämi pähap nadänñpäj äpämañ päñku konäm bumta kotkkuk.

27

Judas kotäki topuk

¹ Eruk, kome yäneñ pak tañirän bämop ämakät Juda täjjo ekäni ekäni kuduptagän kubä-kengän itkan Jesu utpewä kumbekta yäjkehärom tañkuñ. ² Ude yänñpäj keru pädat täjppäj yäpmäj päñku Pailat keru terak peñkuñ. (Pailat uwä Rom gapmantä iwerirän Juda ämawebe yabäj yäwarani.)

³ * Täjirä Jesu kumäj-kumäj utneñta yäninñ kireñkkuko u nadänñpäj äma iwan keru-ken pewani Judas ini täjkkuko unita waki nadänñkkuk. Inñ täjkkuko unita waki nadänñpäj siliwa monenñ 30 ude yäpuko u porinñ yäpmäj äma

* 26:63: Ais 53:7; Mat 27:12 * 26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 * 26:65-66: Apos

14:14; Mat 9:3; Jon 10:33 * 26:65-66: Wkp 24:16; Jon 19:7 * 26:67-68: Ais 50:6, 53:5

* 26:75: Mat 26:34 * 27:3: Mat 26:14-15

ekäni ekäniken äneni kuŋkuk. ⁴ Pänku yäwetkuk; Näk jopman yänpän äma siwonji kubä kumäkta taniŋ kireŋkuro unita nadänjira jägämi täyak yäk. Yäwänä iwetkuŋ; Ninken imata yäyan? Gäkŋa täŋkuno yäk.

⁵ Ude iweräwä Judastä moner u kudupi yot gänaŋ ureŋ tänpän äronkuŋ. Tänpän yepmanpeŋ kotäki topayän kuŋkuk.

⁶ Kuŋjirän bämoŋ äma ekäni ekänitä moner kudupi yot gänaŋ ureŋ tänpän äronkuŋo u butuŋpäŋ kubä-kengän peŋpäŋ yänkuŋ; Moner ŋo äma täŋo nägät suwawani unita moner ŋopän Anututa biŋam kudupi yotken pekta бага mantä yäjiwät täyak yäk. ⁷ Ude yänpän man yäntän kuŋtängän bänep kubägän tänpän ŋode yänkuŋ; Moner ŋowä äma kubä wäpi Pota unitäŋo epän tobät kaŋ suwana yäk. Tänpän kome suwaŋkuŋo u äma kome kubäken nanik Jerusalem äbänpäŋ kumäjirä änenerŋta iwoyänpäŋ peŋkuŋ. ⁸ Mebäri unita kome u wäpi “Nägät Kome” yän yäk täkaŋ.

⁹⁻¹⁰ * Ude täŋkuŋo unita man kudän profet Jeremiaatä bian ŋode kudän täwani u bureni ahänkuk; Juda ämawebetä äma unita nadäwä äpani täjirä moner gwäki täpuri siliwa moner 30 udegän peŋkuŋ. Ekänitä näwetkuko udegän moner upän Pota täŋo epän tobät suwaŋkuŋ.

Pailattä Jesu iwet yabäk täŋkuk

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38

¹¹ Jesu Pailat inŋamiken irirän Pailattä ŋode iwet yabänkuk; Gäk Juda täŋo intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan uba yäk. ¹² * Tänpäkaŋ bämoŋ äma intäjukun tänpäni-kät äma ekäni ekänitä Jesu yänpäŋ-kaŋiwat man mäyap yänkuŋo upänkaŋ Jesutä man kowata kubä nämo yäwetkuk. ¹³ Jesu man nämo yänkaŋ irirän Pailattä äneni iwetkuk; Man mebäri mebäri gäkä terak wohutkaŋ ŋonita kowata imata nämo yäyan? ¹⁴ * Ude yäwänä Jesu man kubä nämo iniŋ yänkaŋ kum irirän Pailattä nadäwätäk taŋi täŋkuk.

Pailattä Jesu kumbän yänpäŋ yäniŋ kireŋkuk

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16

¹⁵ Tänpäkaŋ Pasova Orekirit kadäni-ken Rom gapman täŋo watä ämatä ŋode täk täkaŋonik; Ämawebetä äma komi yot gänaŋ irani kubäta gäripi nadänpäŋ Rom gapman täŋo watä äma iweräwä äma ugänpäŋ dat imän yäpmän kuk tänpäni. ¹⁶ Eruk, kadäni uken äma wäki kubä wäpi Barabas u komi yot gänaŋ irani. ¹⁷ Tänpän ämawebe Pailattä yot yäma-ken käbeyä tänpän irirä yäwet yabänkuk; Netäpäŋ dat ima äpämaŋ kwek? Barabas ba Jesu, Kristo yän iwerani u? ¹⁸ * (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ŋode nadänpäŋ yäwetkuk; Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadänkuŋo unita Jesu näkken pewä äbuk yän nadänkuk.)

¹⁹ Tänpäkaŋ Pailattä man epän täŋ irirän webenitä manbiŋam kubä ŋode pewän yäpmän äbuk; Äma siwonji unita imaka kubä täŋ iminaŋi nämo yäk. Näk bipani dāpmonken äma unitagän yänpäŋ nadäwätäk pähap tät yäk.

²⁰ Pailattä manbiŋam ude nadänkukopän bämoŋ äma intäjukun tänpäni-kät Juda täŋo äma ekäni ekäni unitä ämawebe päke u yäwetkuŋ; Pailattä täwet yabäk tänpänä ŋode kaŋ yäwut; Barabas pit imiŋ pewi kuŋjirän Jesupän kumäkta kaŋ tewi yäpmän äpän yäk. ²¹ Eruk Pailattä ämawebe

* 27:9-10: Sek 11:12-13 * 27:12: Ais 53:7; Mat 26:63 * 27:14: Jon 19:9 * 27:18: Jon 11:47-48; Jon 12:19

päke u yäwet yabänjuk; Netäpäñ pit iminpewa jop äpämañ kwek? Ude yänjirän gera terak yänjuk; Barabas u! yäk. ²² Yäwäwä yäwetkuk; Täñ, Jesu, Kristo yän iwerani unitawä jide täñpet? Ude yäwet yabäwänä yänjuk; Päya kwakäp terak utpewä kumbän! yäk.

²³ Ude yäwäwä Pailattä yänjuk; Waki kubä jide täñkukta? Ude yäwänä ämawebe päke unitä gera tañi terak ñode yäkgän täñjuk; Päya kwakäp terak kañ kumbän! ²⁴ * Ude yän ittängän Pailattä nadänjuk; Näkño man kumän yäpmän äpäkañ yäk. Pen yäñtäyiwa ämik pähap ahäwek yäk. Ude nadänpäñä ume yäpmänpäñ ämawebe inamiken kerä ärutpäñä yänjuk; Äma ñonitä kumbayän täyak uwä momi näkño nämo. Momi injinta biñam yäk.

²⁵ * Ude yäwänä ämawebe päke unitä yänjuk; Jop uken yäk. Kowata ba momi u ninkät nintäño nanakta biñam kañ täñpän! ²⁶ Ude yäwäkañ Pailattä Barabas jop tewän äpämañ kuñjirän Jesu kadätä päripmänpäñ päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän yäpmän kuñjuk.

Jesu utpäñ täñjirek-irek täñjuk

Mak 15:16-20; Jon 19:2-3

²⁷⁻²⁸ * Yämän yäpmän kuñpäñä Pailat täño komi ämatä Jesu yänjikñat yäpmän komi äma täño yot gänañ äronpäñ komi äma ätuta yänpewä äbuñ. Äbänpäñä Jesu it gwäjinpäñ teki yänopmän iminpäñä tek gwagäri intäjukun ämatä täk täkañ udewani täñ iminjuk. ²⁹ Ude täñ iminpäñ gupmom yen kedon täñpäñ gwäki-ken ähäät iminjuk. Täñpäñ iwänap kujat, intäjukun ämatä inñit täkañ udewani kubä imä kerä bure käda inñitkuk. Ude täñ iminpäñä sära man iwetpäñ yänjuk; Juda täño intäjukun äma, gäk ganin oretkamän! yäk. ³⁰ * Täñpäñ iwit ut ibatpäñ iwänap kujat imä inñitkuko ugänpäñ yäpmänpäñ gwäki-ken ut täñjuk. ³¹ Täñjirek-irek ude täñ imin paotpäñä tek gwagäri ñokeño yänopmän iminpäñ tek iniken upän äneñi täñ iminjuk. Ude täñ iminpäñä, eruk päya kwakäp terak utnayän imagut yäpmän kuñjuk.

Jesu päya kwakäp terak utjuk

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

³² Imagut yäpmän kuñpäñä äma kubä Sairini komeken nanik wäpi Saimon kañ-ahäppänä komi ämatä peñ iwet-pewä Jesu täño päya kwakäp buramiwänkañ penta kuñjuk. ³³ Kuñtängän kome kubä wäpi Golgota uken ahänjuk. (Golgota u ninin man terak gwäki kokäp.) ³⁴ * Uken ahänpäñä eruk, Jesu gupi kwitawän yänpäñ wain ume jägämi iminjuk. Imäkañ bitnäñjuk. ³⁵ * Imä bitnäwänä komi ämatä teki yänopmän iminpäñ päya kwakäp terak utjuk. Täñkañ teki yäpmäkta komi ämatä närepmirek gärepmirek täñjuk. ³⁶ Ude täñkañ mañit itkañ kañiwat itkuñonik. ³⁷ Täñpäkañ Jesu gwäki-ken punin käda man kudän ñode kudän täñjuk;

NowÄ JESU, JUDA Ämawebe Täño INTäjukun Äma.

³⁸ * Täñpäkañ kubo äma yarä, kubä kukñi kubä kukñi yepmanpäñ bok däpuñ.

* **27:24:** Lo 21:6-9; Mat 27:4 * **27:25:** Mat 23:35; Apos 5:28 * **27:27-28:** Luk 23:11

* **27:30:** Ais 50:6 * **27:34:** Sam 69:21 * **27:35:** Sam 22:18 * **27:38:** Ais 53:12

39-40 * * Ude tãᅇkaᅇ ãmawebe kuᅇkaᅇ äbãk tãᅇkuᅇo unitã yãᅇãrok iwetpãᅇ ketsiwon tãᅇpãᅇ yãᅇkuᅇ; A! Gãk ᅇonitã kudupi yot wãrãmutkaᅇ keᅇma yarãkubãta äneᅇi apĩ tãᅇpet yãᅇ yãᅇkuᅇn yãk. Unita gãk Anutu tãᅇo nanak bureni tãᅇpãwã pãya kwakãp terak naniktã ketãreᅇpãᅇ äpiwã!

41-42 * Ude yãᅇirã bãᅇop äma ba Baga man yãwoᅇãrewani ämakãt äma ekãni ekãnitã udegãn tãᅇ-ireᅇpãᅇ nãwetgãwet tãᅇpãᅇ yãᅇkuᅇ; Äma ᅇowã äma ätu tãga tãᅇkentãᅇ yãᅇmik tãᅇkukopãᅇ ini gupĩ tãᅇkentãktawã tãᅇpãᅇn wakaᅇ yãk. Ämawebe tã äma ᅇonita U Isrel ämawebe tãᅇo intãjukun äma yãᅇ yãk tãkaᅇ. Intãjukun äma bureni tãᅇpãnã pãya kwakãp terak naniktã äpãᅇirãᅇn kaᅇkaᅇ nadãkinik tãᅇ iminawã! ⁴³ * U Anutu terak yengãma pek tãkaᅇ yãᅇ yãk tãyak, ba Nãk Anutu tãᅇo nanaki yãᅇ yãk tãyak unita itpãᅇn kãna yãk. Anututã kãwep tãᅇkentãᅇn imek yãk. ⁴⁴ Tãᅇpãkaᅇn äma waki tãᅇpani yarã, kukᅇi kukᅇi dãpuᅇo unitã yãᅇãrok man udegãn iwetkumãn.

Jesu kumbuk

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

⁴⁵ Tãᅇpãᅇn kome keᅇma bãᅇmopi-inik uken edap dapuri kumbuk. Kumãᅇirãᅇn kome kudup bipmãᅇn urani it yãᅇmãᅇn kuᅇᅇirãᅇn 3'kirok tãᅇkuk.

⁴⁶ * Tãᅇpãᅇn 3'kirok ude tãᅇirãᅇn Jesutã iniken man terak gera taᅇi ᅇode yãᅇkuk; Eli, Eli, lema sabaktani? (U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmanᅇan?) ⁴⁷ Ude yãᅇirãᅇn äma kaᅇ itkuᅇo unitã nadãᅇpãᅇn yãᅇkuᅇ; Nadãwut! Elaijata gera yãyak yãk. ⁴⁸ * Ude yãᅇirã äma kubãtã bãrãᅇᅇn pãᅇku imaka kubã bima yabut bumik yãᅇmãᅇpãᅇn wain ume jãgãmi gãnaᅇ yãputpãᅇn jikon terak pãdãt tãᅇkaᅇ Jesuta imiᅇirãᅇn noriye ätutã iwetkuᅇ; ⁴⁹ Pewut! Jop itpãᅇn kãna. Elaijata bureni pãbã ketãrewayãᅇn kãwep yãk.

⁵⁰ Ude tãᅇirã Jesu äneᅇi gera taᅇi yãᅇpãᅇn kumbuk. ⁵¹ * Kumãᅇirãᅇn kudupi yot gãnaᅇ tek taᅇi bagata pewã wãdãwani u punin ununitã komeᅇn umu ini wewãn tãreᅇkuᅇ. Tãᅇirãᅇn kome imaka, kwaiᅇirãᅇn mobã imãt tãᅇpã kuᅇkuᅇ. ⁵² Ba äma äneᅇpani awaᅇtã udegãn tumãᅇn erãᅇirã äma mãyap Anututa nadãᅇ imiᅇpãᅇn kumbanitã kodak taᅇkuᅇ. ⁵³ Kodak tãᅇpãᅇn itkaᅇ eruk mãden Jesu ini kumbani-ken nanik äneᅇi akuᅇirãᅇn ämawebe kodak taᅇkuᅇo u awaᅇn peᅇpeᅇn akumaᅇn Jerusalem yotpãrãre-ken äroniᅇrã ämawebe mãyaptã yabãᅇkuᅇ.

⁵⁴ Kome kwaiᅇkuko ba imaka imaka ahãᅇkuko u kaᅇpãᅇn komi äma tãᅇo intãjukun ämakãt komi ämaniye Jesu kaᅇ itkuᅇo unitã umuntaᅇpãᅇn bãrom tãᅇpãᅇn yãᅇkuᅇ; Wãra! ᅇowã Anutu tãᅇo nanak bureni-inik! yãk.

⁵⁵ * Tãᅇpãkaᅇn Jesu kumbukowã webe mãyap ban itkaᅇn kaᅇkuᅇ. Webe uwã Jesu Galili komeken naniktã iwarãn tãᅇpãᅇn tãᅇkentãk epãn tãᅇ imiᅇ yãᅇmãᅇn äbuᅇo u. ⁵⁶ * Webe kwayak uken nanik ätu wãpi ᅇode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria u Jems kenta Josep tãᅇo miᅇi, ba Sebedi tãᅇo webeni, Jems kenta Jon tãᅇo miᅇi u.

Jesu äneᅇkuᅇ

Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

⁵⁷ Tãᅇpãᅇn bipãda ugãn äma tuᅇum mãhemi kubã Arimatea komeken nanik wãpi Josep u Jerusalem äbuk. Äma uwã Jesu tãᅇo manta gãripi

* 27:39-40: Sam 22:7; Sam 109:25 * 27:39-40: Mat 26:61; Jon 2:19 * 27:41-42: Jon 11:50

* 27:43: Sam 22:8 * 27:46: Sam 22:1 * 27:48: Sam 69:21 * 27:51: Kis 26:31-33; Hib

10:19-20 * 27:55: Luk 8:2-3 * 27:56: Mat 20:20

nadawani. ⁵⁸* Eruk Jerusalem abuko Pailat-ken panjku Jesu tano komegup yapman panjku anenpayan iwet yabankuk. Iwet yabaniran Pailatta nadawan tagawapan komi ama yawet-pewan panjku Jesu tano komegup ketarenpan iminkun. ⁵⁹ Tanjira Josep Jesu tano komegup u yapmanpan tek paki saggaman arurani kubapan uwak tanpan yapman kunjuk. ⁶⁰* Yapman panjku moba awan inita anenpani u ganaj penjuk. Awan ganaj penpan moba tani kubä pimin iwet-pewan panjku moba awan meni uwä yäput pipinkuk. Ude tanjan kunjuk. ⁶¹ Tanpakan Jesu moba awan ganaj penkuko u Maria Makdala ukät wahupi-kät kan iwariran Jesu anenjuk.

⁶² Eruk panjku patkuno kome yawewanä Sarare-ken bamop ama intajukun tanpani-kät Parisi ama atukat Pailat-ken kunjuk. ⁶³* Kunpan iwetkun; Ekäninin, man kubä nadamanjo u gawetna; Jop man yawani ukeno kodak itkan node yankuk; Nak kumankan edap yarakubä tareniran kodak tanpan api akwet yak. ⁶⁴ Ude yankuko unita komi ama yaweri panjku awan meni-ken watani ketinik irira edap yarakubä kan tarewan yan yankun. Iwarantakiyeta panjku komegup yapman metanpen kunjkan kumbani-ken nanikta akunkuk yan amawebe jopman yaknatneña! Jop man bian yawani uteragan komegup u kubotan yapman kunjira bureni yan nadanehta yak. Udetä nadawatäkä tanpan gawetkamän yak.

⁶⁵ Iwerawa Pailatta node yawetkuk; Taga yak. Komi ama yanin kiretat u yan-yaknat panjku injin nadakan ude yawerakan awan meni watani ket kan irut. ⁶⁶* Ude yawerankanä komi amakat penta panjku awan meni ket tanpan tanpipinpan komi amatä watani itkun.

28

Jesu akunkuk

Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18

¹ Tanpakan Juda tano Sabat kadani tareniran Sande tamiinik Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Jesu awan ganaj anenkujo u kada yanjan kunjuman. ² Tanpakan kadani ukengan kon pahap kwainiran Ekani tano anero kubata kunum ganaj nanikta apapan moba awan meni-ken tanpipiwani u yapman kewenpewan panjku pariran uterak manjtkuk. ³* Gupi injami dapun yapata kwinit takan ude. Teki u paki-inik. ⁴ Tanjiran komi ama u kanpan umun pahap nadapan kwainpan kuman manpan pattan kunjuk.

⁵ Tanjira webe yara unita ahawanä anerotä yawetkuk; Ek umuntadenjo yak. Nak nadatat, Jesu paya kwakap terak utkuno u kadayan abakaman yak. ⁶* Upankan no namo itak. U man bian yawetkuko udegan akuman kuk. Ek abankan patpat bagupi no kawun yak. ⁷* Tanjanä barenen kunjkan iwarantakiye node yawerun; Jesu uwä kumbani-ken nanikta akuman kuk. Akuman panjku Galili komeken intajukun it kireniran panjku uken kan kawut! yan yawerun. Anerotä ude yawetkan yankuk; Man yawetat uba yak.

⁸ Tanpakan webe yara uwä umuntakumanjo upankan awan penpen kunjkan oretoret terak iwarantakiye yawetdayan barenen kunjuman. ⁹ Kunjiran kadet minin Jesuta pengän ahän yaminpan tamiman yan yawetkuk. Tamiman yan yaweranä gukut imäpmok tanpan kuroñi injipän

* 27:58: Lo 21:22-23 * 27:60: Ais 53:9 * 27:63: Mat 12:40, 16:21; Jon 2:19-21 * 27:66:

Dan 6:17 * 28:3: Mat 17:2; Apos 1:10 * 28:6: Mat 12:40, 16:21 * 28:7: Mat 26:32

iniñ oretkumän. ¹⁰ * Ude täñpänkañ Jesutä yäwetkuk; Ek umuntädeño! Kuñkañ notnaye yäwerän päñku Galili komeken kañ nabäwut yäk.

Komi ämatä bämop äma manbiñam yäwetkuñ

¹¹ Webe yarä u kuñirän komi äma awañ watäni itkuño u ätutä bäräñer kumañ päñku yotpärare-ken äronpäñ imaka umuri ahäñkuko unitäño biñam bämop äma yäwetkuñ. ¹² Yäweräkañä bämop ämakät Juda täño ekäni ekänitä käbeyä täñpäñ man yäñpäñ-nadäk täñpäñ komi äma awañ watäni itkuño unita moneñ tañi yämiñkuñ. ¹³ * Yämiñkañ yäwetkuñ; In ñode kañ yäwerut yäk. Bipani nin dāpmon paritna Jesutä iniken iwaräntäkiyetä päbä komegup kubo täñpäñ yäpmäñ kuñ yäñ kañ yäwerut. ¹⁴ Pailattä jopman u nadäñpäñ goret kubä täñ nimek yäñ nämo umuntäneñ. Nāmo, nintä täga api iniñ bitnäne yäk. ¹⁵ Ude yäñpäñ yäwerä komi äma uwä moneñ u yäpmäñpäñ man yäwetkuño u buramiñkuñ. Täñkuño unita jopman u Juda ämawebe-ken patkuko unitä pen pätak.

Jesutä iwaräntäkiye man yäwetkuk

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23

¹⁶ * Täñpäkañ Jesu iniken iwaräntäkiye 11 uwä Galili komeken pom kubä Jesutä ini bian yäwetkuko u äronkuñ. ¹⁷ Äronpäñ Jesu ini kañpäñ ukengän gwäjiñ äpmon imiñpäñ iniñ oretkuñ. Upäñkañ ätutäwä bānep yarä täñpäñ U Jesu nämo käwep yäñ nadäñkuñ. ¹⁸ * Täñirä Jesutä dubini-ken äbäñpäñ ñode yäwetkuk; Anututä kehäromi kuduptagän, kunum täño ba kome täño, näka namiñ moreñkuk yäk. ¹⁹ * Unita in komeni komeni kuñkañ äma äbori äbori näwaräntäknaye ude kañ täñ yepmañput. Näk näwaräntäknaye täñpäkañ Nan ba Nanaki ba Kudupi Munapik u wäpi terak ume kañ ärut yämut. ²⁰ * Täñpäñ man täwetpäñ täwoñäreñ täñkuro u kudup yäwetpäñ yäwoñäreñirä kañ buramiñ morewut. Bureni ñode täwera nadäwut; Näk edapi edapi inkät irira kome ñonitäño kadäni api tärewek yäk.

* **28:10:** Hib 2:11 * **28:13:** Mat 27:64 * **28:16:** Mat 26:32; Mat 28:7,10 * **28:18:** Dan 7:14; Jon 13:3; Efe 1:20-22 * **28:19:** Mak 16:15-16; Apos 1:8, 8:16, 19:5; Rom 6:3; 1Ko 1:13, 10:2; Gal 3:27 * **28:20:** Apos 18:20; Jon 14:23

Mak Maktä Jesu u kehäromini inigän kubä yän niwojärehta manbiñam ɲo kudän täñkuk

Jontä Jesuta kädet täwitkuk

¹ Jesu Kristo u Anutu täño Nanaki. Unitäño Manbiñam Täga yäput penpän ahänkuko u ɲode; ² *Bianä Anutu täño profet kubä wäpi Aisaiatä manbiñam kubä ɲode kudän täñkuk;

Näkño biñam yänahawani äma kubä ɲo.

U intäjukun kädet täwit gamikta api ininj kirewet yäk.

Mal 3:1

³ Uwä kome jopi-ken pänku itkan ɲode api yäwek;

Ekänitä äbäkta kädet kan täwirut!

Irit kuñat-kuñatjin kan täñsiwoñ tawut!

Ais 40:3

⁴ *Eruk, man Aisaiatä kudän täñkuko udegän Jontä ɲode täñkuk. Kome jopi-ken pänku itkan ämawebeta ume ärut yämipän man ɲode yänahänit täñkuk; In bänepjin sukurewakan ume ärut tamiñira Anututä momijin api pen tamek yäk. ⁵ Ude yäwerirän ämawebe mäyap Judia komeken nanik ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä Jontä itkuk-ken u pänku wakini yänahänirä Jontä Jodan ume gänañ yän-yäkñat päpmo ärut yämik täñkuk. ⁶ *Tänpäkan Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäño pujiñipän täñpani upän täñkanä piontawä but gupipän täñpani upän yamän täpäneñpän kuñat täñkukonik. Tänpän ketemtawä käpukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpän nak täñkukonik. ⁷ *Ude täñkan manbiñam ɲode yänahäk täñkuk; Äma kubä biñam ikek mäden näwatak yäk. Unitäño kehäromitä näkño kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk nämo itnañi. ⁸ Nadakan? Näk ume-inikpäñ ärut tamitat. Tänpäkan äma mäden näwatak unitawä Anutu täño Munapikpäñ api uwäktän tamek yäk.

Jontä Jesu ume ärut imiñkuk

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Kadäni uken Jesutä Galili kome Nasaret yotpärare u penpen abänirän Jontä Jodan ume gänañ yänikñat päpmo ärut imiñkuk. ¹⁰ Ärut imänkan Jesu ume gägäni-ken äbänpän kanjuk; Kunum añerirän Anutu täño Munapiktä imaka känaräm bumik unitä äpäñkan gwäki terak manjrayän täñkuk. ¹¹ *Ude täñirän kunum gänañ nanik gera kubä ɲode ahänkuk; Gäk näkñaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabänkan gäripi pähap nadäk täyat yän yänjuk. ¹²⁻¹³ *Ude yänirän uterakgän Munapiktä ininj kireñpewän Jesu kome jopi-ken, tom ägwäritä kuñarani-ken pänku itkuk. Uken kepma 40 ude irirän Satantä yänikñat täñkukonik. Ude täñkuko upänkan Anutu täño añerotä täñkentän imiñirä it yäpmän kuñkuk.

Jesutä äma yaräbok-yaräbok yämagutkuk

Mat 4:12-17; Luk 4:14-15

* **1:2:** Mat 11:10 * **1:4:** Apos 13:24, 19:4 * **1:6:** 2Kin 1:8; Mat 11:8 * **1:7:** Apos 13:25
* **1:11:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 * **1:12-13:** Sam 91:11-13

14*Eruk, Jon komi yotken tewä irirän kadäni uken Jesu Galili komeken kuŋkuk. Pänku Anutu täno Manbiŋam Täga yänahänpän ämawebe ɲode yäwetkuk; 15*Kadäni ahätak yän yäwetkuk. Anututä intäjukun itkaŋ yabän yawat epän tänpayän täyak u tuän keräp täyak! Unita bänepjin sukurenpän Anutu täno Manbiŋam Täga uwä nadänpän bänepjin-ken penpän kaŋ yäpmän kuŋarut!

16 Ude yäwetpän Jesutä Galili gwägu pomi terak kuŋattängän yabänkuk; Saimon-kät noripaki Andrutä yäk taŋi, gwägu tom yäpani u gwägu gänaŋ maŋpän äpmon ɲirirän yabänkuk. Äma yarä uwä moneŋ epänta gwägu tom yäpmäk täŋkumänonik. 17*Yäk maŋpän äpmon ɲirirän Jesutä yäwetkuk; Eruk! Epän u penkaŋ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk täkamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk. 18 Yäweränä uterakgän epäni u penpen iwatkumän. 19 Iwaränkaŋ ätukät kuŋpäŋä Sebedi täno nanaki yarä wäpi Jems kenta Jon u gäpe terak itkaŋ yäk taŋi, gwägu tom yäpani u ket täŋ ɲirirän yabänkuk. 20 Yabänpän pengän yarä unita gera yänirän nani Sebedi-kät epän ämaniye gäpe terak itkuŋo u yepmaŋpen Jesu iwatkumän.

Jesutä mäjo äma magärani kubä iwat kireŋkuk

Luk 4:31-37

21-22**Eruk ude tänpän penta kuŋtängän Kapeneam yotpärare-ken ahänkuŋ. Uken Sabat kadäni täŋirän Jesu Juda täno käbeyä yot gänaŋ äronpän manbiŋam yäwetpän yäwoŋärenkuk. Täŋirän ämawebe kikuŋutpän nadäwä kudupi kubä täŋkuk. Ude tänpän ɲode nadänkuŋ; Baga man yäwoŋärewni ämatä man yänpän-yäwoŋäreŋk tak täkaŋ ude bumik nämo yäk. Äma ɲowä man mähemitä yäyak yän nadänkuŋ. 23 Tänpäkaŋ kadäni ukengän mäjo wakitä magärani kubä käbeyä yot gänaŋ penta itkuŋo unitä kähän yänkaŋ ɲode yänkuk; 24*Jesu, Nasaret nanik, gäk jide täŋ nimayän äbätan? Nidäpayän äbätan? Gäka nadäkamän. Gäk Anutu täno Kudupi Äma u! yäk.

25 Yäwänä Jesutä kaŋ-yänpän ɲode iwetkuk; Bitnä! yäk. Äma ɲo kakätänpen ku! 26*Ude iweränä mäjotä äma uwä ɲiŋitpän kwaiŋkaŋ kähän yänpän kakätänpen kuŋkuk.

27 Täŋirän ämawebe u kaŋkaŋ nadäwätäk pähap tänpän ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkuŋ; Wära! U imatäken? Man kudupi kehäromi nitek yäyak! Unitä man yänirän mäjo mani buramik täkaŋ. Äma jopitä ude täga tänaŋi nämo yäk. 28*Ude yänpän Jesu täno biŋam u bäränen Galili kome uken-uken yänpän-nadänpän kuŋkuŋ.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuŋ

Mat 8:14-15; Luk 4:38-39

29 Tänpäkaŋ Jesu uwä Jems kenta Jon-kät käbeyä yot penpen Andru kenta Saimontä yotken kuŋkuŋ. 30 Kuŋpän Jesu yot gänaŋ äronirän Saimon kenta Andrutä Saimon yepmani webe gup kädäp käyäm täŋkaŋ patkuko unita iwetkumän. 31 Iweränkaŋ päŋku kerigän ɲiŋitpän yäpmän akuŋkuk. Ude täŋirän uterakgän käyäm u paoränkaŋ päŋku ketem gwet yämiŋkuk.

* 1:14: Mak 6:17 * 1:15: Mat 3:2; Gal 4:4 * 1:17: Mat 13:47; Luk 5:1-11 * 1:21-22: Mat 4:13 * 1:21-22: Mat 7:28-29 * 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26 * 1:28: Mat 4:24

³² Eruk kome bipmäñirän äma käyäm ikek ba äma mäjäotä magärani u yäj-yäkñat yäpmäj Jesuken äbuñ. ³³ Yäj-yäkñat yäpmäj äbäjñpäj ämawebe yotpärare uken nanik kudup bumik yot yäma-ken itkuñ. ³⁴ *Äbä irirä Jesutä ämawebe käyäm mebäri mebäri nitek yäpän tägañit mäjäotä magärani yäwat kireñit täñkuk. Ude täñkañ mäjäo u Jesu täño mebäri nadäjkuño unita man yäkta yäniñ bitnäñkuk.

Jesu nani-kät inigän man yäjñkumän

Luk 4:42-44

³⁵ *Ude täñkañ patkuko kome ket nämo yäjñirän Jesu akumañ yot peñpeñ uruñ käda päñku nani-kät man yäjñkumän. ³⁶⁻³⁷ Yäj irirän Saimon-kät noriye ätutä Jesuta wäyäkñeñtäñ päñku kañ-ahäjñpäj iwetkuñ; E! Gäk imata ño itan? Ämawebe kudup gäka wäyäkñeñ itkan! ³⁸ Ude iweräwä ñode yäwetkuk; Nin yotpärare kukñi kukñi it yäpmäj kukañ-ken u käda kuna! Uken kuñkañ Anutu täño man yäjñahäjñpäj kañ yäwet täñpa. Näk epän u täkta äbut. ³⁹ *Ude yäjñpäj Galili komeken yotpärare kubäkubä täño käbeyä yot gänañ äroñpäj man yäwerit mäjäo yäwat kireñit täñkuk.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägañkuk

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Täñpäkañ kadäni kubä äma kubä gisik paräm ikektä Jesuken kuñpäj kukut imäpmok täñpäj butewaki terak ñode iwetkuk; Gäk täñkentäj namayäj nadäjñpäjä näk täga nepmañpi kudupi iret yäj nadätat. ⁴¹ Ude yäwänä Jesutä äma u kañpäj butewaki pähap nadäj imiñpäj keru gupi terak peñkañ iwetkuk; Täga täñkentäj gamayäj. Eruk, paräm ño paorut! ⁴² Ude yäwänä uterakgän paräm u paorirä säkgämän itkuk.

⁴³⁻⁴⁴ *Täñpäj Jesutä äma u man kehäromi ñode iwetkuk; Täñ gamitat ñonita ämawebe biñam nämo yäweren. Gäk päñku gupka bämop äma iwoñäre. Ude täñpäj äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpäñ gupe käbäñi nitek ijiñiri ämawebetä paräm tägakañ yäj api nadäwä täreneñ. Jesutä ude yäjñpäj iwet-pewän kuñkuk. ⁴⁵ Päñku Jesutä iwetkuko ude nämo täñkuk. Nämo, Jesutä gupi yäpän tägañkuño unitagän ämawebe kumän yäjñahäjñpäj yäwettäj kuñkuk. Ude täñirän kañpäj Jesu yotpärare bämopi-ken kwawak täga nämo kwet yäj nadäjñkuk. Ude nadäjñpäj kukñi käda, äma mäyap nämo irani-ken kuñat täñkuk. Äma mäyap nämo irani-ken kuñatkuopäj ämawebe uken-uken naniktä ehutpäñ pen iwarän täk täñkuñonik.

2

Jesutä äma kubä yäpän tägañkuk

¹⁻² Eruk kepma yarägän itpäñ Jesu äneñi Kapeneam yotpärare-ken kuñirän ämawebetä Jesu äbäko ude itak yäj nadäjñpäjä yot itkuk-ken u äbä bumta tokñeñpäj yäman imaka, it tokñeñpäj bägup kubä nämo peñkuñ. Bumta tokñeñpäj irirä Jesutä Anutu täño manbiñam yäwetkuk. ³ Täñkañ äma kwäyähäneñ täñpani kubä äma yaräbok-yaräboktä gärañ täñpäj Jesuken yäpmäj äbuñ. Täñpäj noriye ätu täñkentäktä penta äbuñ. ⁴ Yäpmäj äbäjñpäj yabäjkuñ; Ämawebe kätum-kätum irirä. Ude yabäjñpäjä Jesu dubini-ken pekta kädetta wäyäkñewä wawäpäñ yot medäp terak punin

* **1:34:** Mak 3:11-12 * **1:35:** Mat 14:23; Mak 6:46 * **1:39:** Mat 4:23, 9:35 * **1:43-44:** Mak 3:12, 7:36; Wkp 14:1-32

yäpmanj äronkuñ. Punin päro medäp äriwä tumbäpänj äma kwäyähänej tånpani u gäranj ikek tewä äpmonkuk. ⁵ * Ude täjirä Jesutä nadäkiniki yabänpänj äma kwäyähänej tånpani u iwetkuk; Notnapak, gäkño momika peñ gamitat!

⁶⁻⁷ * Ude yänjirän Baga man yäwonjärewni äma ätu penta itkuño unitä ñode nadänkuñ; Ai, äma ño imata ude yäyak? Anututa yänjärok man yäyak yäk. Äma kubätä äma täño momi penañi nämo. Anutu-tägän momi peñ yämik täyak yän nadänkuñ.

⁸ Ude nadänjirä Jesutä Ude nadäkanj yän nadänpänj ñode yäwetkuk; Imata ude nadäkanj? ⁹ Äma ño man jide iwerira bureni kwawak ahänjirän kånayänj? Momika peñ gamitat yän iweret ba Akumanj ku yän iweret? ¹⁰⁻¹¹ Eruk, in kome terak ño Äma Bureni-inik-ken momi peñ yämik täño kehäromi itak yän nadäkta ñode täñira kawut. Ude yänpänj äma kwäyähänej tånpani u iwetkuk; Näk ñode peñ gäwetat; Aku! Patpat bägupka yäpmanjkanj yotka-ken kuyi! ¹² * Ude iwerirän ämawebe itkuño u injamiken akumanj patpat bägupi yäpmanjkanj kuñkuk. Täñjirän ämawebetä kanpänj nadäwä inide kubä täñkuk. Täñpänj yänkuñ; Wära! Imaka kudupi kubä käkamanj! Kudän ñodewani bian kubä nämo kak täñkumänjonik. Ude yänpänj Anutu ininj oretkuñ.

Jesu Livai imagutkuk

Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Ude täñpänj Jesu Kapeneam yotpärare peñpeñ äneñi Galili gwägu u gägäni-ken kuñkuk. Pänku irirän ämawebe mäyaptä ahänj iminpänj it gwäjinjkuñ. It gwäjinjirä Anutu täño manbinjam yäwetpänj yäwonjärekuñ täñkuk. ¹⁴ * Yäwetpänj yäwonjärekuñ täñtänj kuñattängän Alfias nanaki wäpi Livai u takis monenj yäpماك-yäpماك täñj irirän Jesutä kanpänj iwetkuk; Gäk akumanj näk näwat yäk. Ude iweränä Livai mani buraminpänj epäni u peñpeñ akumanj iwatkuk.

¹⁵ Eruk kumanj päñku Jesu Livaitä yotken äronpänj Livaikät ketem bok nanjukmän. Jesu täño iwaräntäkiye-kät äma takis monenj yäpani ätu ba äma waki tånpani yän yäwerani mäyap Jesu iwat täñkuño u ketem penta nanjuk. ¹⁶ * Ketem nanj irirä Baga man yäwonjärewni äma ätu Parisi äma äbotken nanik äbä yabäwä siwonji nämo täñpänpänj Jesu täño iwaräntäkiye ñode yäwetkuñ; E! Jesu imata takis monenj yäpani äma ba äma waki tånpani-kät bok itpäñ ketem näkanj?

¹⁷ Man ude yänjirä Jesutä nadänpänj yäwetkuk; Äma kubä näk käyäm nämo yän nadänpänjä yäpätägak ämaken nämo kwek. Täñ, äma kubä näk käyäm täyat yän nadäweko unitä uyaku yäpätägak ämaken kwek yäk. Näk epän udewani täkta äput. Näk äma inita siwonji yän yäk täkanj unita nämo äput. Nämo, äma inita näk momi tånpani yän nadänpänj äpani-inik kuñat täkanj äma udewanita yänpänj äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabänkuñ

Mat 9:14-17

¹⁸ Täñpäkanj kepma uken Jon ume ärut yämani unitäño iwaräntäkiye ba Parisi äma ätukät бага man iwatpänj nakta jop itkuñ. Ude täñjirä äma ätutä Jesu päñku ñode iwetkuñ; Jon täño iwaräntäkiye ba Parisi äma täño

* 2:5: Luk 7:48 * 2:6-7: Ais 43:25; 1Jo 1:9 * 2:12: Mat 9:33 * 2:14: Jon 1:43 * 2:16: Mat 11:19; Luk 15:1-2

yäwaräntäkiye u бага iwatpäñ nakta jop it täkañ. Täñ, gäñjo gäwaräntäkaye imata nakta jop udegän nämo it täkañ?

¹⁹ Iweräwä Jesutä kowata man wärani kubä ñode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biñam ikek kubäkät oretoret terak kuñatkañ imata butewaki nadäñpäñ nakta jop itneñ? Nämo inik! ²⁰ Täñpäkañ iwantä päbä äma u injit yäpmäñ kuñirä uyaku noriyetä wäyäkñewä wawäpäñ butewaki nadäñpäñ nakta jop itneñ.

²¹ Jesutä ude yäñpäñ iniken man kudupi-kät Parisi äma täño man ukät bok nämo awähutneñ yäñ nadäñpäñ man wärani yarä yäwetkuk. Kubä ñode; Äma kubätä tek wewani bipa yäñkañ tek moräki kodakipäñ tek wewani biani terak täga nämo peñpäñ bipek yäk. Ude täñpeko uwä tek kodaki unitä täñpewän tek biani u tañi wewek. ²² Ude yäñpäñ äneñi man wärani kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubätä wain umeni api täñpanipäñ käbot tom gupipäñ täñpani biani kubä gänañ täga nämo piwek. Ude täñpänä wain umeni api täñpani unitäño kehärominitä täñpewän käbot biani kehäromi nämo u tumäñpäñ wain umeni ba käbori u bok jop awähutneñ. Ude täga nämo täñpek. Wain umeni api täñpanipäñ käbot kodaki kehäromi gänañ piweko uyaku täga.

Jesu u Sabat täño mähemi

Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

²³ Eruk Juda täño Orekirit kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät säguom epän bämopi-ken kuñatkuñ. Kuñattängän iwaräntäkiyetä säguom ätu weñpäñ yäpuñ. ²⁴* Weñpäñ yäpmäñirä Parisi äma ätutä Jesu ñode iwetkuñ; Uyabä! Orekirit kadäni-ken epän ude täkta yäjiwärani ukeñopäñ ude imata täkañ?

²⁵* Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäñ täñkuño unitäño manbiñam Anutu täño man terak nämo daniñpäñ nadäk täkañ? ²⁶* Manbiñam u ñode pätak; Bian-inik Devit noriye-kät Anutu täño yot gänañ äronpäñä käräga Anututa pewanipäñ yäpmäñpäñ nañkañ noriyeta imaka yämän nañkuñ. Bämop äma intäjukun täñpani wäpi Abiata kadäni unitä itkuk-ken uken ude uwä täñkuk.

²⁷* Ude yäwetpäñ ñode yäwetgän täñkuk; Orekirit kadäni uwä Anututä ämawebe täñkentäktä peñkuk. Kadäni uwä ämawebeta bäräpi yämikta nämo. ²⁸ In nadäkañ? Äma Bureni-inik u imaka kuduptagän ba Sabat täño mähemi bok.

3

Jesu epän Sabat kubäken täñkuk

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Kadäni kubä Jesutä Juda täño käbeyä yot kubä gänañ äronpäñä äma keru kwäyähäneñ täñpani kubä irirän kañkuk. ² Kepma u Sabat unita Parisi ämatä Jesu jide täñpäñ manken kañ tene yäñ nadäñpäñ Jesu ket täñpäñ kañiwat itkuñ. Jesutä äma keru kwäyähäneñ täñpani ñokenowä Sabat kadäni ño käwep yäpän täganeñ yäñ nadäñpäñ unita. ³ Ude kañ iwarirä Jesutä keru kwäyähäneñ täñpani u ñode iwetkuk; Ämawebe päke ño gabäñirä aku!

* 2:24: Lo 23:25 * 2:25: 1Sml 21:1-6 * 2:26: Wkp 24:5-9 * 2:27: Lo 5:14

4 * Ude iweränkañ akuñpāñ irirän Jesutä Parisi äma yäwet yabāñkuk; In jide nadäkañ? Orekirit kadäni-ken kädēt jidewani uwä täga täne? Kädēt täga täne ba kädēt waki täne? Ba äma käyäm ikeкта jide täñ yämine? Täñkentāñ yämine ba nämo täñkentāñ yämiñitna ini kumneñ? Ude yäweränä kowata man nämo yāñkañ kum itkuñ.

5 * Ude täñpawä Jesutä bänepi nämo imärani yabāñpāñ-nadawän nämo tägawāpāñ koki täñpāñ wañkuñ. Koki täñpāñ wawāpāñ äma kerī kwäyähäneñ täñpani uwä iwetkuk; Ketka pirärenpāñ yäpi-siwon tawut! Ude iweränä kerī pirärenpāñ yāpāñ-siwon täñkuñ. 6 * Eruk, ude täñirän Parisi ämatä kañpāñ Jesu jide täñpāñ kañ utne yāñ nadāñpāñ gapman täño intäjukun äma wäpi Herot unitāño äbotkät pāñku käbeyä täñpāñ yāñpāñ-nadäk täñkuñ.

Ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täñkuñ

7-8 * Ude täñkañ kome u peñpeñ Jesutä iwaräntäkiye yāwän yāpmāñ Galili gwägu-ken kuñkuñ. Kuñirä ämawebe bumta yāwatkuñ. Kome mäyap ñode u naniktä yāwatkuñ; Galili kome, Jerusalem yotpārare, Judia kome, Idumea kome, kome Jodan ume udude käda itkañ, Tire yotpārare, Sidon yotpārare, kome uken naniktä Jesutä imaka imaka täk täñkuko biñami u nadāñpāñ Jesutä itkuk-ken ukengän tokneñ moreñkuñ. 9-10 * * Ämawebe käyäm ikek mäyap yāpāñ tägañkuño unita äma käyäm mebäri mebäri nikektä Jesu gupi iñitnayāñ nadāñpāñ noriye dumāñ yāwat yāpmāñ Jesutä itkuk-ken äbuñ. Äbä bumta tokñewäwä Jesu ämawebetä uyiñ-kätupneñ yāñ nadāñpāñ iwaräntäkiye gäpe täpuri kubä yāpmāñ pābä tuän pekot yāñ yäwetkuk. 11 * Täñpāñ kadäni kadäni äma mäjotä magäranitä Jesu kañpāñ mäjo uwä kome terak iñami yāpā äpmonpāpāñ kähän yāñpāñ ñode yäk täñkuñonik; Gäk Anutu täño nanaki yäk. 12 * Ude yāwäwä Jesutä iniken mebäri yāñahäкта yäjiwät-inik täñkuk.

Jesutä iwaräntäkiye 12 ude yämagutkuk

Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

13 Ude yāñpāñ pom kubäken äronpāñ Jesutä äma ini bänepitä nadāñkuko u yāñpewän äbuñ. 14-15 Ude täñpāñ äma 12 ude yāñpewän äbuño u Jesu inikät kuñatta ba Anutu täño man kudupi yāñahāñit, kehäromini peñ yämiñirän mäjotä äma magärani yāwat kireñit täkta yāpmāñ daniñkuk. 16 * Äma 12 uwä wäpi ñode; Kubä Saimon. Jesutä wäpi kodaki Pita yāñ iwetkuk. 17 * Yaräwä Sebedi täño nanakiyat wäpi Jems kenta Jon. Yarä unita iniken man terak wäpi Boaneges yāñ yäwetkuk. U ninin man terak Iromāñ. 18 Täñä ätu täño wäpi Andru, Filip, Batorom, Matiyu, Tomas. Kubäwä Alfias täño nanaki wäpi Jems. Kubä wäpi Tadius. Kubä wäpi Saimon Selot. 19 Kubä Judas, Kariot komeken nanik. Äma unitä Jesu iwan kerī terak peñkuk.

Jesu mäjotä magärirän epän täyak yāñ iwetkuñ

Mat 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

20 Eruk iwaräntäkiye ude iwoyāñpāñ yepmañkañ Jesu yotken kuñkuk. Kuñkukopāñ ämawebe bumta äbuño unita Jesu ini ba iwaräntäkiye jide

* 3:4: Luk 14:3 * 3:5: Jon 11:33 * 3:6: Mat 22:15-16 * 3:7-8: Mat 4:25 * 3:9-10:

Mak 4:1; Luk 5:1-3 * 3:9-10: Mat 14:36 * 3:11: Luk 4:41 * 3:12: Mak 1:34 * 3:16:

Jon 1:42 * 3:17: Luk 9:54

tänpän ketem nanpäm! ²¹ * Ude tänjirä Jesu täño noriyetä biñam u nadänpän, Eruk! Jesu nadäk-nadäki paotak yänpän imagutnayän Jesutä itkuk-ken äbuñ.

²² * Tänpäkan äma Baga man yäwoñärewani Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbuñ. Äbänpän ñode yänkuñ; Mäjo täño äma ärowani wäpi Bilisibap unitä Jesu magärirän unitäño kehäromi terak ñode mäjo yawat kirek täyak! yäk.

²³⁻²⁵ Tänpän man yänkuño Jesutä u nadänpän ämawebe yän-päbä yepmanpän man wärani terak ñode yäwetkuk; Satantä iniken äboriye täga yawat kirewek? Nämoinik! Ba äma äbot kubätä kowat ämiwän täneño uwä jide tänpän kehäromi irek? Bureni, ini buap-tägän ämineño uwä kehäromini paorek. ²⁶ Tänpän udegän Satantä iniken äboriye däpmänpän yawat kireweko uwä kehäromi täga yäpneñ? Nämoinik! Satan ini paot-inik tänpök. ²⁷ Ude yänpän yäwetkuk; Äma komi kubätä iniken yot gänäñ irirän äma kubätä siwani yänkan päro tuñumi täga yomägarek? Nämö! Äma komi u bäyan inipän yentä keru kuroñi pädat tänpän penkan uyaku tuñumi täga yomägarek. ²⁸ Unita ket täwera nadäwut; Waki mebäri mebäri ba Anututa yänärok man yäkyäk unitäño momi u täga penañi. ²⁹ Upänkan äma kubätä Anutu täño Munapikta yänärok man yäwayän täko uwä momini uwä tarek-täreki nämö pen api pärek yäk. Anututä momini uwä täga penañi nämö. ³⁰ Äma ekäni ekänitä Gäk mäjotä magäränkan unitäño kehäromi terak täk täyan yän iwetkuño unita Jesutä ude yäwetkuk.

Jesu täño miñiye noriye u netä?

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ * Man ude yän irirän miñi noriye-kät Jesutä itkuk-ken u ahänkuñ. Ahänpän yäman umu itkan Jesutä yäman äpän yän nadänpän äma kubä iwerä äronkuk. ³² Äronpän Jesu äma bämopi-ken irirän kanpän ñode iwetkuk; Ai! Meñka notkaye yäman itkan gäka yakan yäk. ³³ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Meñnaye notnaye bureni-inik u netä? ³⁴ Ude yänpän ämawebe it gwäjinkuño u yabänpän yänkuk; Meñnaye, notnaye bureni ño! ³⁵ Ämawebe Anutu täño man buramik takan uwä näkño meñnaye, notnaye, wanotnaye bureni-inik.

4

Mujiipi pikpik täño man wärani

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

¹ * Jesutä äneñi Galili gwägu gägäni-ken äpmonpän ämawebe man yäwetpän yäwoñärek täñkuk. Täñ irirän ämawebe mäyap äbä itgwäjinpewä Jesu uwä gäpe terak punin äro manit itkan ämawebe gwägu gägäni-ken it yäpmän kwäkan Jesutä manbiñam yäwetpän yäwoñärek täñkuk. ² * Tänpänä man wärani mäyap yäwetpänä kubä pen ñode yäwetkuk; ³ Juku penpän man wärani täwerayän täyat ño ket nadäwut! Äma kubätä ketem mujipi pikta epäni-ken pänku mujipi täñ-irähuttän kwek. ⁴ Täñ-irähuttän kuñirän mujipi ätu kädet miñin mäneñ. Kädet miñin mäneño uwä baraktä yabän ahänpän nan paotneñ. ⁵ Täñkan mujipi ätuwä kome tanñi nämö, gänäñ umu mobä, uterak man tädotneñ. ⁶ Kome u pidämigän, gänäñ umu mobä unita jäwäri punin itkan bäräñen tädotneñ. Bäräñen tädotneño

* 3:21: Jon 10:20 * 3:22: Mat 9:34, 10:25 * 3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Apos 1:14 * 4:1:

Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 * 4:2: Mat 13:34; Mak 4:33-34

upänkañ edaptä yenpewän kubit täneñ. ⁷ Täñ, mujipi ätuwä mup waki gänañ mäneñ. Mup gänañ mañirä mup waki unitä äronpäñ uwäk täñpipiñ-pewä wañpäñ bureni nämo pätnen. ⁸ Täñpäkañ mujipi ätuwä kome gakñi nikkken mäneño uwä täga äroneñ. Äronpäñ bureni ätu ähan pätnen. Ätuwä tañi bumik pätnen. Täñ, ätuwä bumta pätnen.

⁹ Man ude yänpäñ yänkuk; Äma jukuni nikketä näkño man ño ket nadäwut!

¹⁰ Täñpäkañ ämawebe ätu kuñ moreñirä Jesu iniken iwaräntäkiye-kät noriye ätukät man wärani yäwetkuko unitäño mebarita iwet yabänkuñ. ¹¹ Iwet yabäwäwä yänkuk; Anututä intäjukun itkañ yabäñ yawat epän täk täyak unitäño manbiñam käbop irani injingän nadäkta yäwani unita ingänpäñ täwetat. Upänkañ ämawebe päke u nämo nadäwä tumäk täkañ unita u man wäranigän yän nadäk täkañ. ¹² * Man unitagän profet kubätä bian ñode kudän täñkuk;

Jukuñin täwä api nadäneño upänkañ bänepjintä nämo api nadäwä täreneñ.

Ba dapunjintäwä api käneño upänkañ nämo api kawä täreneñ.

Upänkañ nadäwä tärewäpäñ bänepi nämo sukurek täkañ unita Anututä momini nämo pen yämik täyak yäk. Ais 6:9,10

¹³ Jesutä ude yänpäñ yänkuk; Man wärani täweraro unitäño mebari nadäkañ ba nämo? In mebari nämo nadäwä tumäñirä man wärani ätu yäwäwä jide täñpäñ nadäwä täreneñ? ¹⁴ Man wärani täweraro unitäño mebari ñode; Äma näkño man kudupi yänahäk täkañ uwä äma mujipi täñ-irähuttän kweko udewani. ¹⁵ Täñä ämawebe ätu näkño man kudupi nadänpäñ bänepi-ken penjä Satantä yäyomägat täyak uwä mujipi kädet miñin pewän mäneño udewani. ¹⁶ Täñpäñ ämawebe ätu näkño man kudupi pengän nadänkañ gäripi nadäk täkañ uwä mujipi kome pidämi, gänañ umu mobä uterak piweco udewani. ¹⁷ * Unita ämawebe udewani uwä näkño man bänepi-ken jäwäri ket nämo äpmonpani unita man u kadäni keräpigän yäpmäñ kuñatneñ. Bäräpi kubä ba näkño man yänahäñirä yänärok man yäwerit iwan täñ yämiñit täñpäwä kwitañpäñ näkño man kudupi u bäräneñ penen. ¹⁸⁻¹⁹ * Täñä ämawebe ätu näkño man kudupi nadäk täkañ upänkañ nadän bäräp ba moneñ wädäk-wädäkta ämäñi täktäk ba tuñum imaka imakata yabänğarip täñirä unitä näkño man utpewä kumänjirän näkño man jopi täñpek. Uwä mup wakiwaki gänañ mäneño udewani. ²⁰ Täñpäkañ ämawebe ätu näkño man kudupi nadänkañ bänepi-ken penpäñ kehäromi yäpmäñ kuñat täkañ uwä mujipi kome gakñi terak piweco u bureni ähan ba tañi bumik ba bumta ahäneño udewani.

Topän uwä kwawak pewän ijikta yäwani

Luk 8:16-18

²¹ * Jesutä manbiñam u yän paotpäjä äneñi yäwetkuk; Äma kubätä topän ijiñpäñ käbot gänañ ba käwut-ken pewek? Nämoinik! Kwawakgän pewänkañ ijiñ-yänewek. ²² * Bureni! Imaka imaka apiño käbop itkañ uwä mäden kwawak ahäñirä api yabänpäñ-nadäneñ. Ba imaka imaka ämatä yejämäk täkañ uwä äneñpäñ kwawak api penen. ²³ Unita äma jukuni nikketä näkño man ño ket nadäwut!

* **4:12:** Jon 12:40; Apos 28:26-27 * **4:17:** Mat 26:31 * **4:18-19:** Mat 19:23-24 * **4:21:**

Mat 5:15 * **4:22:** Mat 10:26; Luk 12:2

24 * Man täwet täyat uwä ket nadäk täkot. In näkŋo man kudupi nadäŋ namipŋäŋ nadäk-nadäkjin-ken ähan penpŋäŋ nadäneŋo uwä Anututä ätukät yäpurärät tamiŋirän taŋi nadäneŋ. 25 * Unita in ŋode nadäwut; Äma kubätä imaka imani u yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä imaka imani uwä yäpurärätpŋäŋ bumta imikta yäwani. Upäŋkaŋ äma kubätä imaka imani u nämo yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä imaka imani u äneŋi yomägatta yäwani.

Mujiŋi tädot täkaŋ unitäŋo man wärani

26 Ude yäŋpŋäŋ äneŋi man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Man wärani kubä ŋode täwera nadäwut; Äbot Anututä yabäŋ yäwat täyak uwä ŋodewani; Äma kubätä mujiŋi epäni-ken piŋtäŋ kwek. 27 * Piŋ moreŋkaŋ kuŋirän bipani kepma yarä-yarä itpŋäŋ mebäri nämo kaŋpŋäŋ nadäŋirän kärük imätpŋäŋ amneŋ. 28 Kometä ini-tägän gäkŋi yämiŋirän tädotpŋäŋ pähämi pitpŋäŋ äronpŋäŋ bureni pätnen. 29 * Eruk bureni patpŋäŋ tägaŋjirä pugerek. Täŋpäkaŋ äbot Anututä yabäŋ yäwat täyak u udewani.

Mastat mujiŋi täŋo man wärani

Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

30 Jesutä ude yäŋpŋäŋ yäwetkuk; Man wärani jide u täwerira Anutu täŋo yabäŋ yäwat epän unitäŋo mebärita nadäwä täreneŋ? Eruk, kubä ŋode; Äbot Anututä yabäŋ yäwat täyak u ŋodewani; 31-32 Päya kubä wäpi mastat unitäŋo mujiŋi täpuri-inik, päya ätu täŋo mujiŋi gämori-ken itkaŋ. Upäŋkaŋ mujiŋi u piweno uwä tädotpŋäŋ taŋi täŋpŋäŋ pähämi obät täŋpek. Obät täŋirän barak u gänaŋ äyuŋ säkgämän itneŋ.

33 Täŋpäkaŋ Jesutä ämawebe täŋo nadäk-nadäki yabäŋpŋäŋ-nadäŋkaŋ nadäk-nadäkitä täga inŋitnaŋi udegän Anutu täŋo manbiŋam man wärani terakgän yäwet täŋkukonik. 34 Man mebäri kwawak nämo yäwetkaŋ man wärani terakgän yäwet täŋkukonik. Täŋpäkaŋ man mebäri uwä iwaräntäkiye-kät inigän itkaŋ yäwet täŋkukonik.

Mänittä Jesu täŋo mani buramiŋkuk

Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

35 Eruk kepma ukengän kome bipmäŋirän Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Gwägu kukŋi udude käda kuna yäk. 36 Yäweränä iwaräntäkiyetä ämawebe Jesu kakta äbuŋo päke u yepmanpeŋ gäpe Jesutä itkuk-ken u gänaŋ ärowäkaŋ penta kuŋkuŋ. Kuŋirä ämawebe ätu gäpe ätu yäpmäŋkaŋ mäden yäwatkuŋ. 37-38 Eruk, Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak kuŋtängän Jesu däpmona iwäwä gäpe mädeni käda gwäkita kunowä penpŋäŋ uterak däpmon patguŋ-guŋ täŋkuk. Parirän mäniŋ pähap piäŋirän gwägu tokätkuk. Tokätpŋäŋ gäpe gänaŋ äpmonjirän gäpetä gwägu gänaŋ äpmonpayäŋ täŋkuk. Ude täŋpänä iwaräntäkiyetä Jesu yäwä kikuŋuränpŋäŋ iwetkuŋ; Ai! Yäwoŋärewani, gwägu gänaŋ äpmonayäŋ takamäŋ ŋo yäk. Gwägutä nidäpayäŋ täyak ŋo. Gäk ninta butewaki nämo nadätan? 39 Iwaräntäkiyetä ude iweräwä eruk, Jesutä akuŋpŋäŋ mäniŋ kaŋ-yäŋpŋäŋ gwägu ŋode iwetkuk; Bitnäŋpŋäŋ kwikinik isi! yäk. Yäweränä mäniŋ kenta gwägu bitnäŋpŋäŋ wareŋ mämani nämo itkumän. 40 Ude täŋpŋäŋ Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Imata umuntäkaŋ? Nadäkinikjin näkken nämo penpŋäŋ umuntäkaŋ ba?

* 4:24: Mat 7:2 * 4:25: Mat 13:12 * 4:27: Jem 5:7 * 4:29: Jol 3:13; Rev 14:15

41 Tānpäkan Jesutä mänit kenta gwägu yäniñ bitnānkuko u kanpāñ umun pähap nadānpāñ ini-tāgān näwetgāwet tānpāñ yāñkuñ; Wa! Äma ño jidewani! Äma jopi kubätä ude täga tänañi nämo. Upāñkan äma ñonitä mänit kenta gwägu man yāwerirān mani buramikamān! yäk.

5

Äma mäjäotä magät-pewän tängunñgun tänpāni

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

1 Eruk kumañ päñku gwägu kukñi udude käda Gerasa komeken ahāñkuñ. 2 * Ahānpāñ Jesu gāpe terak naniktä äpäñirān äma mäjäotä magārāni kubä, äma kumbāni äneñpani-ken naniktä ahāñ yāmiñkuk. 3-4 Äma u noriyetä iñitna yāñkan kadāni kadāni keru kuroñi yen kehāromipāñ pädat täwākan yāpmāñ dākñek täñkukonik. Uwä äma kubätä unitāño kehāromi yāpmāñ äpnañi nämo, kehāromigāmān. 5 Tānpāñ kepma bipāni mobä gānañ ba pom terak-terak kuñatkan mobä yāpmānpāñ gupi awāhutkan kähān yāñtāñ kuñat täñkukonik.

6 Kuñattāngān Jesu ban udu irirān kankan bārāñeñ dubini-ken päñku kukut imāpmok täñkuk. 7-8 * Ude täñirān Jesutä iwetkuk; Mäjo, gäk äma ño kakätāñpeñ ku! yäk. Ude iweränä äma u kähān pähap yānpāñ ñode yāñkuk; Jesu, Anutu Ärowani täño nanaki, gäk jide täñ namayāñ äbātan? Anutu iñamiken komi epān nämo gamayāñ yāñ näweri nadāwa!

9 Yāñirān Jesutä iwet yabāñkuk; Wäpka netä? Iweränä yāñkuk; Nin mäjo mäyaptä äma ño terak itkamāñ unita wāpnin Mäyap yāñ niwet täkan yäk. 10 Ude yānpāñ butewaki terak wari wari iwetkuñ; Kome itkamāñ ñoken nanik niwat kireweno! yäk.

11 Man ude yāñtāngān pom kubä tuān itkuko uken but äbot pähap ketem nañ irirä yabāñkuñ. 12 Yabānpāñ Jesu butewaki terak iwetkuñ; But äbot udu yabātan? Niwat kireñpewi uterak ärona yäk. 13 Yāñirä Jesutä yāniñ kireñpewän mäjäotä äma kakätāñpeñ kumañ but uterak äronkuñ. Äronirä but 2,000 udetä bārāñeñ kumañ päñku geñi-ken äriñpāñ gwägu gānañ äpmonpāñ ume nañpāñ kumbuñ.

14 Ude täñirä äma but watāni iranitä yabānpāñ ämetpeñ päñku ämawebe yotpārare ba deken deken ittāñ kuñkuño u manbiñam u yāwetkuñ. Yāweräkan umuri ahāñkuko u käna yāñkan kuñkuñ. 15 Kumañ päñku Jesuken ahānpāñ kankuñ. Äma mäjo mäyaptä magārāni u tek yamäk ikek, nadāwän tumbāpāñ Jesu dubini-ken kwikinik mañit irirān. U kanpāñ äma päke äbuño uwä umuntañkuñ. 16 Tānpāñ äma kanpāñ nadāñkuño unitä äma mäjäotä magārāni u ba but geñi-ken äriñpāñ kumbuño unitāño manbiñam yāwetkuñ. 17 Man u nadāñ moreñpāñä Jesu iwetkuñ; Gäk nintāño kome ño peñpeñ ku! yāñ iwetkuñ.

18 Ude iweräwä Jesu gāpe terak ärowayāñ täñirān äma mäjo yāwat kireñ imiñkuko unitä Jesu iwetkuk; Nadāñ namiñiri bok kuda! yäk. 19 Iweränä Jesutä iwetkuk; Nämo! Gäk komeka-ken ku! Päñku meñkaye notkaye Ekānitä täñkentäk ba iron ude täñ namitak yāñ biñam kan yāwet. 20 * Iweränä äma u mani buramiñpāñ kuñkuk. Kuñpāñä Jesutä täñ imiñkuko unita ämawebe yotpārare kubākubä manbiñam u yāwerānkan yāñkuñ; Wära! Imaka kudupipāñ nadākamāñ yäk.

* 5:2: Mak 1:23 * 5:7-8: Mak 1:24 * 5:20: Mat 4:25; Mak 7:31

*Jesutä webe yarä yäpän tägan̄kuñ**Mat 9:18-26; Luk 8:40-56*

21-23 * Täñpäh Jesutä Gerasa kome pen̄pen̄ gäpe terak äroman̄ gwägu kukñi ñode käda äbuk. Äbänkañ ämawebe bumta itgwäjin̄kuñ. Täñpäh ätu nanak irirän käbeyä yot täño watä äma kubä wäpi Jairas unitä ahäñpäh Jesu kañpäh gämori-ken inami yäpän äpmon̄päh butewaki terak ñode iwetkuk; Näkño äpetna kumbayäh täyak unita gäk päbä yäpä tägakta ketka uterak täga pewayäh? Ude täñpayäh täno uyaku nämo api kumbek yäk. 24 Ude iwetpäh imaguränkañ bok kuñkumän. Kuñjirän ämawebe mäyap täknun nitek iwetkuñ. 25-26 Iwarirä webe kubä käyäm ikek ämawebe bämopi-ken itkuk. Webe u komepak käyäm kadäni kadäni täñ yäpmäh kuñtäyon obañ 12 ude tären̄kuk. U yäpätägak äma mäyaptä täñpena tägawän yänkañ epän täñ yäpmäh kuñjirä komi pähap nadänkañ moneni jop ahäwut yäpmäh äbäh itkuk. Täñkañ käyami nämo paotkan̄ wakiinik täñkuk. 27-28 * Ude täñkañ webe unitä Jesu täño manbin̄am nadäñpähä ämawebe päke u gänañ pänku Jesu täño tekgän in̄jirira käyämna paorän yänkañ pänku mädeni-ken tekgän in̄jtkuk. 29 Ude in̄jirirän uterakgän nägät kawuk tarñpäh gupi-ken komi nadän̄kuko u paotkuk.

30 * Täñjirän kadäni ukengän Jesu kehäromini ätu äma kubä terak kuñtäñjirän nadän̄kuk. Nadäñpäh äyähutpäh yäwetkuk; Näkño tek netätä in̄jitat? 31 Yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Etäh, ämawebe mäyap dumäh gawatkan̄ u nämo yabätan? Imata netätä nepmäh̄jitat yäh yäyan? 32 Yähjirä Jesutä u netätä näkño tek in̄jitat yähpäh äyähutpäh yabäh äyähutkuk. 33 Yabäh äyähurirän webe uken̄o Näkä täyat yähpäh umun pähap nadäñpäh äbä Jesu gämori-ken inami yäpän äpmon̄päh mebarini yänhähñpäh iwetkuk. 34 * Iwerirän Jesutä iwetkuk; Äpetna, näka nadän̄ namikinik täyan unita gepman̄pa tägatan. Pänku tägan̄päh säkgämän kan̄ it!

35 Man ude iwerirän äma ätu käbeyä yot täño watä äma wäpi Jairas unitä yotken naniktä abähñpäh Jairas iwetkuñ; Äpetka kumak yäk. Kumakopäh imata Jesu jop yänikñat yäpmäh kwayäh? 36 Yäwäwä Jesutä man yänkuño u nadäñpäh Jairas iwetkuk; Umuntäweno! Nadäk-nadäkka näkagän kehäromi peyi!

37 Ude yähpäh ämawebe päke itkuño unita yäjiwätpäh äma yaräkubä Pita, Jems-kät Jems noripaki Jon ugänpäh yämagut yäpmäh kuñkuk. 38 Yämagut yäpmäh kuñtängän Jairas täño yotken ahäñpäh yabänkuñ; Yäñtäbätet yähpäh konäm butewaki pähap täñ irirä. 39 Ude yabänkañ yot gänañ äron̄päh yäwetkuk; Mebari imata yäñtäbätäk yähpäh konäm butewaki ño täñ itkan̄ yäk? Webe guban̄ ño nämo kumak. Däpmon pat itak. 40 * Ude yäwänä kan̄-mägayänkuñ. Kan̄-mägayäwäwä yäh-yawat-pewän yäman äpamañ kuñjirä webe guban̄ kumbuko unitäño miñi nani-kät iwaräntäkiye yaräkubä ukät webe guban̄ kumbanitä patkuk-ken u äron̄kuñ. 41 * Äron̄pähä webe kumbani u kerigän in̄jtpäh iniken man terak ñode iwetkuk; Webe guban̄, aku! (U iniken man terak Talita kumi yäh iwetkuk.) 42 Ude yähjirän uterakgän webe guban̄ uwä akumañ kuñatkuk. (Webe guban̄ unitäño obañ 12 ude.) Täñjirän kañpäh miñi nani-kät iwaräntäkiye yaräkubä u keru in̄kuñ. 43 * Täñpäh Jesutä manbin̄am

* 5:21-23: Mat 8:3; Mak 7:32 * 5:27-28: Mat 14:36 * 5:30: Luk 6:19 * 5:34: Mak 10:52; Luk 7:50, 17:19 * 5:40: Jon 11:11 * 5:41: Luk 7:14 * 5:43: Mak 1:44, 7:36

u nāmo yāñahāneñ yāñpāñ webe gubañi u miñi nani-kāt iwarāntākiye yarākubā u yāwetpāñ yāniñ bitnāñkuk. Yāniñ bitnāñpāñ ketem imā nanpāñ yāñ yāwetkuk.

6

Nasaret naniktā Jesu māde ut imiñkuñ

Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

¹ Jesu iwarāntākiye-kāt yotpārare u penpeñ Jesutā ini yotpārare-ken kuñkuñ. ²* Pāñku irirā Juda tāño Orekirit kadāni tāñjirān kābeyā yot gānañ āronpāñ Anutu tāño manbiñam yāñahāñpāñ yāwetkuk. Yāwerirān nadāñkañ māyaptā nadāwātāk tañi tāñpāñ yāñkuñ; Āma ño nadāk-nadāk pāhap ñowā de yāpuk? Ba imaka imaka āmatā tāga tānañi nāmopāñ tāk tāyak u kehāromi netā imiñkuñ? ³* Āma ño yot tāñpanigān ño yāk. U Maria tāño nanakigān. Noriye Jems, Joses, Juda kenta Saimon u nadākamāñ yāk. Ba wanoriye ninkāt penta it tākamāñ ño yāk. Ude yāñpāñ Jesuta nadāwā wakñkuñ.

⁴* Tāñjirā Jesutā yāwetkuk; Komeni komeni āmawebe Anutu tāño epān āma orañ yāmik tākañ upāñkañ ini komeken nanik ba noriye miñiye naniye u bitnāk tākañ yāk. ⁵ Eruk, ini yotpārare-ken naniktā māde ude ut imiñpewā Jesutā kudān kudupi ñoken tāga nāmo tāñpet yāñ nadāñkuk. Āma kāyām ikek yarā-gānpāñ keritā yepmāñit-pewān tāgañkuñ. ⁶ Tāñpākañ āmawebe nadāk-nadākitā kehāromi nāmo nadāñ imiñkuño unita nadāwān tāga nāmo tāñkuñ.

Jesutā iwarāntākiye epān man yāwetkuk

Mat 10:5-15; Luk 9:1-6

Eruk yotpārare it yāpmāñ kuñkuño udegān pāñku Anutu tāño manbiñam yāwetpāñ yāwoñārek tāñtāñ kuñkuk. ⁷⁻⁹* Tāñtāñ kuñtāngān iwarāntākiye 12 yāñpābā yepmanpāñ yarā-yarā yāpmāñ danipāñ mājo yāwat kirekta kehāromi yāmiñpāñ jukuman ñode yāwetkuk; In imaka kubā nāmo yāpmāñkañ kunen. Yāk, ketem, moneñ imaka nāmo yāpneñ. Āhottaba-kāt kuroñjin ārārani ugānpāñ kañ yāput. Ba tek gupjin terak itkañ unitagān kañ kut. ¹⁰ Pāñku kome kubāken ahāñpāñ āma kubātā yori-ken yāñ-tāñjat yāpmāñ ārowānā ugān itpāñ epān tāñ paotkañ kome kubāken kañ kut. ¹¹* Tāñ, kome kubāken ahāñjirā not nāmo tāñ tamiñpāñ manjin bitnāwāwā māde kañ ut yāmut. Māde ut yāmiñpāñ kugun kuroñjin-ken nanik pewā manpāpeñ kañ kut. Ude tāñjirā tabāñpāñ kañ umuntawut!

¹² Jesutā jukuman ude yāwetpāñ yāniñ kireñpewān pāñku āmawebe bānepi sukurekta manbiñam yāwetkuñ. ¹³* Ude tāñit mājo āma magārani bumta yāwat kireñit, kāyām ikek māyap ume gakñi ārut yāmiñpewā tāgañit tāñkuñ.

Herottā Jon utpewān kumbuk

Mat 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹⁴* Eruk, Jesu ba iwarāntākiyetā yāpātāgak epān tāñ yāpmāñ kuñtāko āmawebe tā nadāñpāñ biñam pāhap yāñjirā Herottā nadāñkuk. Man mebāri mebāri ñode yāk tāñkuñonik. Ātutā ñode yāk tāñkuñonik; U Jon ume ārut yāmani āma u kumbani-ken naniktā akuñkuko unita kehāromini nikek yāñ

* 6:2: Jon 7:15 * 6:3: Jon 6:42 * 6:4: Jon 4:44 * 6:7-9: Luk 10:1 * 6:11: Apos 13:51

* 6:13: Jem 5:14 * 6:14: Mat 16:14; Mak 8:28

yänkuņ. ¹⁵ Ätu täwä Äma u Elaija yän yänkuņ. Ba ätu täwä Äma u Anutu täņo man yänahäwani äma kubä bian itkuņo u dewani yän yänkuņ. ¹⁶ Yänätäko Herottä nadänpänä yänkuk; Ude nämo! yäk. Jon kotäki madänkuro ukeņonitä äneņi akuņkuk! yäk.

¹⁷⁻¹⁸ * Herottä man yänkuko unitäņo manbiņam ñode; Bian Herottä yänpewän komi ämatä Jon injipän kerä kuroņi pädat täņpän komi yotken tenkuņ. Mebäri ñodeta; Herottä monäni Filip unitäņo webeni wäpi Herodias yomägatpän inita yäpuko unita Jontä kadäni kadäni ñode iwet täņkukonik; Gäk monäka Filip täņo webeni yomägatkuņo uwä бага man irepmitpän täņkun yäk. ¹⁹⁻²⁰ Ude iwet täņkuko unita Filip webeni Herodias uwä Jonta kokwawak nadän imiņpän utta kädetta wäyäkñek täņkukonik. Täņirän Herottä ini uwä Jon uwä Anutu täņo kädet siwoņi iwarani äma yänpän watäni it imik täņkukonik. Unita Jontä man yänirän nadäwän inide kubä täņpänä nadäwätäk täņkaņ Jon täņo man nadäkta gäripi nadäk täņkukonik.

²¹ Eruk Herodiasä Jon utta kädetta wäyäkñeņtän kuņtäyon kädet ñode ahänkuk; Herottä ini ahäwani kadäni-ken äma ärowani ba iwan täņo watä äma ba Galili kome täņo ekäni ekäni yänpämä yepmaņpän äñnak-äñnak pähap täņ yämiņkuk. ²²⁻²³ * Ude täņ yämän naņ irirä Herodias äperi yänpewän päņku äma ketem naņ itkuņo u inamiken itpän kap kuroņ täņkuk. Kap kuroņ täņ irirän Herot ini ba ämaniye-kät kaņgärip täņkuņ. Kaņgärip täņpän Herottä äma ärowani itkuņo u inamiken webe uwä yänkehäromtak man ñode iwetkuk; Gäk imaka jopi u ba u unita yäwiwä gamayän yäk. Ba tuņumna ba kome kaņiwat täyat unita yäwiwä yäpmän danipän moräki gamayän yäk. ²⁴ Webe uwä man u nadänpänä yäman äpmonpän miņi iwet yabänkuk; Meņ, näk imatakenta yäweret? Yäwänä miņitä iwetkuk; Kuņkaņ Jon, ume ärut yämani unitäņo gwäkita yäwet yäk.

²⁵ Ude iweränkaņ äperi bäräneņ päņku intäjukun äma u iwetkuk; Gäk Jon, ume ärut yämani unitäņo kotäki madän täkñeņpän gwäki gäpe gänaņ peņkaņ äbä nam yäk. ²⁶ Yänirän Herot butewaki pähap nadänkuk. Butewaki nadänkukopän äma ärowani inamiken ba noriye inamiken man kehäromi yänkuko u nadänpän näka nadänirä äpani täņpek yänpän nadän imiņkuk. ²⁷⁻²⁸ Nadän imiņpän bäräneņ Jon kotäki madän täkñeņpän gwäki yäpmän äbäkta komi äma kubä iwerän kuņkuk. Komi äma unitä komi yot gänaņ äronpän Jon u kotäki madän täkñeņpän gäpe gänaņ peņpän yäpmän päbä Herodias äperita imiņkuk. Imänkaņ webe gubaņi unitä miņiken yäpmän kuņkuk. ²⁹ Ude täņirä Jon täņo iwaräntäkiyetä biņam u nadänpän Jon gupi yäpmän päņku awaņ äneņkuņ. Ugän.

*Jesutä äma 5,000 ketem yepmän towiņkuk
Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13*

³⁰ * Täņpäkaņ Jesutä iwaräntäkiye yäwerän kuņtäņpä kuņkuņo u äneņi äyänutpeņ Jesuken päbä manbiņam ämawebe yänpän-yäwoņäreke täņkuņo u ba imaka imaka täņtän kuņatkuņo unitäņo manbiņam iwetkuņ. ³¹ * Täņirä ämawebe mäyap Jesu këna yänkaņ kuņkaņ äbäk täņkuņ. Unita jide täņpän ketem näne yänpän iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Päņku kome äma nämo itkaņ-ken itpän-nadäk täna yäk. ³² Ude yänkaņ kuna yänpeņ gäpe terak äronpän äma nämo itkuņ-ken u kuņkuņ. ³³ Kuņirä ämawebe

* 6:17-18: Wkp 18:16 * 6:22-23: Est 5:3,6, 7:2 * 6:30: Luk 10:17 * 6:31: Mak 3:20

mäyaptä yabänpän-nadäk täñkañ komeni komeni akuñ kirenpän intäjukun pänku kome Jesu-kät iwaräntäkiyetä itpäñ-nadäk tänayän yänkuñ-ken u it kirenpän.

³⁴ * Eruk Jesutä gwägu gägäni-ken udu ahänpän gäpe terak naniktä äpänpän ämawebe äbot pähap yabänkuk. Yabänpän ironji kodänatä butewaki täntän kuñat täkañ ude bumik täñ irirä yabänpän butewaki nadän yäminjuk. Ude nadänpän pengän Anutu täño kädet mebäri mebärita yäwetpän yäwoñärek täñkuk.

³⁵ * Ude täñ irirän kome dapuri äpmonpayän täñkuk. Täñirän iwaräntäkiyetä pänku Jesu iwetkuñ; Kome ño gägäni-ken iritna kome bipayän täyak. ³⁶ Unita ämawebe yäwetpewi pänku yotpärare it yäpmän kukañ-ken uken pänku ketem ini-ini gwäki penpäñ yäpmänpän nañput yän iwetkuñ. ³⁷ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Intä täga nämo yämine? Ude yäweränä yänkuñ; Jide tänpän yämine? Moneñ tañipän uyaku ämawebe päke ñonita ketemä yämine yäk. Upänkañ moneñ tañi de yäpmänpän ämawebe mäyap ño yepmän towinayän?

³⁸ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Pänku ämawebe yäwet yabäwut. Iniken däkuñ jideka itkañ? Ude yäwänä pänku yabänpän-nadänkañ äbä iwetkuñ; Käräga 5kät gwägu tom yarä ude itkañ yäk. ³⁹⁻⁴⁰ Ude yäwäwä Jesutä yäwetpewän ämawebe kome terak äbot-äbot mañiräntän yäpmän kuñkuñ. Äbot ätu 100, äbot ätu 50 ude mañiräntän yäpmän kuñkuñ. ⁴¹ * Eruk mañiräntän yäpmän kuñirä Jesu käräga 5 ukät gwägu tom yarä ukät yäpmänkañ kunum terak doränpän Anutu-ken bänep täga man iwetkuk. Iwetpän käräga tokätpän iwaräntäkiyeta yämänkañ unitäwä ämawebe bumta päke unita yäminätän kuñkuñ. Tänpänä gwägu tom udegän täñkuk. ⁴²⁻⁴³ Ude täñkañ ämawebe päke unitä nañpä koki tänpäpän ätu jop penkuñ. Tänpäkañ jop patkuño u iwaräntäkiyetä yäpmänpän yäk 12 ude daiwä tokñenkuñ. ⁴⁴ Ämawebe Jesutä yepmän towinukuo uwä 5,000 ude. Tänpäkañ u äma ekäni-gänpän daniwani, webe ironji-kät nämo.

Jesu gwägu terak yeñtän kuñkuk

Mat 14:22-23; Jon 6:16-21

⁴⁵ Tänpäkañ pengän Jesutä iwaräntäkiye yäwet-pewän gäpe terak äroman gwägu gägäni kukñi udude käda Betsaida kome käda intäjukun kuñkuñ. Kuñirä Jesutä ämawebe päke u yäwerän kuñtänpä kuñkuñ. ⁴⁶ * Ämawebe kuñtänpä kuñirä Jesu iniwä nani-kät man yädayän pom terak äronjuk.

⁴⁷ Äronjukuo ittängän kome bipmän uränkañ gäpe iwaräntäkiyetä yäpmän kuñkuño u gwägu bämopi-ken kuñirä Jesu inigän pom terak itkañ yabänkuk. ⁴⁸ Iwän mäñit tañi pähap piñirän iwaräntäkiyetä gäpe tänpäna kwän yänkañ pipiri kubä täñ irirä. Eruk tamimañ barak nämo mañirä Jesu uwä iwaräntäkiyetä itkuñ-ken uken kwa yänpän gwägu terak yeñtän kuñkuk. Gwägu terak yeñtän kumañ pänku iwaräntäkiye dubini-ken ahän yäminirän kañkuñ. ⁴⁹⁻⁵⁰ * Kañpäñä mäjo kubätä äbatak yänkañ umun pähap nadänpän kähän yänkuñ. Kähän yänirä Jesutä pengän yäwetkuk; Umuntäneño, näkña äretat yäk.

⁵¹⁻⁵² * * Ude yänpän gäpe iwaräntäkiyetä itkuño uterak äronpän bok irirä iwän mäñit bitnäñkuk. Iwän mäñit bitnäñirän nadäwä umuri pähap

* **6:34:** Mat 9:36 * **6:35:** Mak 8:1-9 * **6:41:** Mak 7:34 * **6:46:** Luk 5:16, 6:12; Luk 9:28

* **6:49-50:** Luk 24:37 * **6:51-52:** Mak 4:39 * **6:51-52:** Mak 8:17

kubä täñkuk. Imata, Jesutä ketem yäpmäñ daninpäñ ämawebeta yäminjirän kañkuño upañkañ Jesu täño mebäri ket nämo nadäñkuño unita nadäk-nadäki-ken nadäwä nämo tärenjuk.

Jesutä käyäm ikek mäyap yäpän tägañkuñ

Mat 14:34-36

⁵³ Jesutä gäpe terak ärowänkañ penta kuñtäñgän Genesaret komeken ahäñkuñ. Ahäñpäñä gäpe täño yen yäpmäñ päñku päya kujat terak topmäñpäñ peñkuñ. ⁵⁴⁻⁵⁵ Peñpäñ kunayäñ täñirä ämawebetä Jesu kañpäñ nadäñkañ päñku yotpärare Genesaret kome kädäta ittäñ kuñkuño u biñam yäweräkañ ämawebe käyäm ikek gärañ täñpäñ yäpmäñ Jesutä itkuk-ken ugän iwatkuñ. ⁵⁶ * Täñpäñ yotpärare tañi ba täpuri ba tobät yotken epän täñtän kuñirän ämawebe käyäm ikek kwawakgän yepmañpäñ Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; Nadäñ yäminjiri tekka moräkigän injirirä käyami paorut yäñ iwetkuñ. Ude iwerä nadäñ yäminjirän käyäm ikek teki moräkigän injikuño u kudup tägañ moreñkuñ.

7

Äbek ora täño man

Mat 15:1-9

¹ Parisi äma ätukät Baga man yäwoñärewani äma ätu Jerusalem naniktä äbäñpäñ Jesuken ahäñpäñ itkuñ. ² * Täñpäñ yabäñkuñ; Jesu täño iwaräntäkiyetä Parisi äma täño бага man pewani u nämo iwatpäñ keru nämo ärutkañ ketem jop yäpmäñpäñ nañkuñ. Ude täñirä yabäwä siwoñi nämo täñkuñ. Bänepi täñpä wakañ yäñ nadäñkuñ. ³ Unitäño mebäri ñode; Parisi ämakät Juda nanik ämawebe kudup keru ärutkañ-gän ketem nak täñkuñonik. Uwä äbekiye oraniye täño бага man buraminpäñ ude täk täñkuñonik. ⁴ * Ba käbeyäken naniktä äbäñpäñ ketem näna yäñpäñä keru ärutkañ uyaku täga näneñ. Täñkañ gäpe, käbot ba imaka imaka ärut täñkuñonik. Ude nämo tänawä bänepnin yäpna waneñ yäñ nadäk täñkuñonik. Täñpäñ imaka imaka mebäri mebäri äbekiye oraniyetä pewani ugän iwatpäñ täk täñkuñonik.

⁵ Mebäri unita nadäñpäñ Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani ämatä Jesu ñode iwet yabäñkuñ; Gäwaräntäkaye imata nintäño äbekniye oraniye täño бага man u nämo iwat täkañ? Keru nämo ärutkañ imata ketem jop nak täkañ? Ude täk täkañ uwä bänepi täñpäwak täkañ yäk.

⁶⁻⁷ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken peñjirän ñode yäñkuko uwä bureni ahätak;

Äma äbot ño menitä näk naniñ oret täkañ upañkañ bänepitä näka bitnäc täkañ.

Äma täño бага mangän iwat täkañ unita naniñ orerirä näk nämo nadäñ yämik täyat yäk. *Ais 29:13*

⁸ In Anutu täño бага man peñpäñ komec äma täño бага man buraminpäñ kuñat täkañ.

⁹ Ude yäñpäñ yäwetkuk; In Anutu täño man wenkireñpäñ injinken nadäk-nadäk kädet ugänpäñ iwat täkañ. U siwoñi yäñ nadäk täkañ upañkañ näkä nadäwa siwoñi nämo täk täyak. Unita kädet udewanigän kubä ñode

* 6:56: Mat 14:36 * 7:2: Luk 11:38 * 7:4: Mat 23:25 * 7:6-7: Ais 29:13

täwera mebarijin nadäwut. ¹⁰ * Orajin pähap Moses bian jukuman ñode yänjuk; Gäk meñka nanka orañ yämen. Ba kubä ñode; Äma kubätä miñi nani yebewänä kumän-kumän utneñ yän yänjuk. ¹¹ Eruk, in man u nadäkañ upänkañ mäde ut imiñpäñ ñode yäk täkañ; Äma kubätä imaka täga kubätä miñi nani täñkentän yämikta yäwekopän ñode yäwerek; Ño ekta taminanipän ek jop irirän Anututa biñam peyat yän yäwerek. Wa! Miñi nani nämö nadän yämiñpäñ ude yäweko uwä in täga täyan yän iwetneñ. ¹² Meñnan tuñum upän täñkentän yäminanji nämö yän iwetneñ. ¹³ Jesutä ude yäwetpäñ yänjuk; In ude täk täkañ uwä Anutu täño man u weñkireñpäñ injinken man ugänpäñ iwat täkañ. Täñpäkañ ugän nämö. Imaka ätu udegän täk täkañ yän yäwetkuk.

Imatäkentä bänepnin täga täñpäñ waneñ?

Mat 15:10-20

¹⁴ Jesutä ude yänpäñ ämawebe äneñi yänpübä äbot kubägän yepmañpäñ yäwetkuk; In juku peñirä man kubä täwera nadäwut; ¹⁵ * Imaka näñpanitä bänepjin nämö täñpawak täkañ. Imaka bänepjin-ken nanik äbäk täyak unitägän bänepjin täñpawak täkañ. ¹⁶ Äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut!

¹⁷ Eruk ude yänpäñ ämawebe yepmañpeñ yot gänañ äronjuk. Äronjirän iwaräntäkiyetä man wärani yänjukko unita iwet yabänjuk. ¹⁸ Iwet yabäwä yäwetkuk; Ai! In nadäk-nadäkjin nämö ba? Mebari ñodeta nämö nadäkañ? Imaka kokjin gänañ äpmok täyak unitä bänepjin imata täñpäñ waneñ? ¹⁹ Ketem nak täkañ unitä bänepjin-ken nämö äpmok täkañ. Uwä päpmo ini irani-ken itkanä käderi-kengän äpämañ kuk täkañ yän yäwetkuk. Ude yäwetkuko uwä ketem ätu Juda naniktä yäjiwäranu u kuduptagän Jesutä tägagän yän yänjuk.

²⁰ Ude yänpäñ kubä pen ñode yäwetkuk; Imaka waki bänepjin-ken nanik-tägän äbäk täkañ unitä Anutu inamiken täñpewä waki täk täkañ. ²¹⁻²² Äma bänepi-ken naniktä imaka äbäk täkañ u ñode; Nadäwawak, kubokäret, kubota, äma kumän-kumän däpmäk, webe yäpmänpäñ pek, yabängärip, bänep iyap, jop yäkñat-yäkñat, kokwawak yäpmän kuñat-kuñat, me yäkyäk, yänpäñ-yabän yawat, ärowani täktäk, Anututa nadäwä äpani täktäk. ²³ Imaka wakiwaki udewani äma ini bänepi-ken naniktä ahänpäñ täñpewä wak täkañ. Täñirä Anututä yabäwän wakiinik kubä täk täkañ.

Webe kubätä Jesuta nadäkinik täñ imiñjuk

Mat 15:21-28

²⁴ Eruk Jesu kome u peñpeñ Tire komeken kuñjuk. Päñku ahänpäñ ämatä nabäneñ yän nadänpäñ yot kubä gänañ käbop äronjuk. Käbop äronjukopän jide täñpäñ käbop-inik irän? ²⁵⁻²⁶ Yot gänañ äro irirän pengän webe kubätä Jesu äbäk yän yänjirä nadänjuk. Webe uwä guñ äbotken nanik, kome kubä wäpi Siria Ponika uken nanik. Eruk webe unitä Jesu äbäk yän yänjirä nadänpäñ äperi mäjotä magätkuko unita yänpäñ bäräneñ päñku Jesu gämori-ken inami yäpän äpmonpäpäñ patkuk. Ude täñkañ konäm butewaki täñpäñ iwetkuk; O Jesu, mäjo äpetna magäarako u iweri kañ kwän yäk. ²⁷ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nanak täño ketem yäyomägatpäñ aña yämiwä nämö tägawek. Ironjironjita yämina nanpä koki täñpäkañ uyaku yäk. ²⁸ Ude yäwänä webe unitä man kowata ñode

* 7:10: Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16 * 7:15: Apos 10:14-15

iwetkuk; Ekäni, bureni yäyan upänkañ añ uwä ironitä ketem nanñan kokoki pewä mañirä upän jop waki nak täkañ yäk.

²⁹ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan unita nadän gamitat. Eruk täga, kuyi! Mäjo äpetka kakätäyak yäk. ³⁰ Ude iweränkañ kumañ komeniken ahäñpän päñku ini yotken äronpäñ kañkuk; Äperi mäjo kakätänpen kuñirän kwikinik patkuk.

Jesutä äma guñ kubä yäpän tägañkuk

³¹ * Täñpäkañ Jesu uwä Tire kome penpen Sidon kome irepmiñpän päbä Galili gwägu käda Dekapolis kome ahänkuk. ³² Ahänirän äma guñ kubä, man nämo nadäwani ba man yäkyäkta meberi bäräpi, u imagut yäpmän Jesuken ahäñpän butewaki man ñode iwetkuñ; Jesu, ketka äma ño terak pe! yäk. ³³ * Ude iwerä nadäñpän Jesutä äma uwä ketwära täñireñpewän päñku inigän iränkañ keru nanakitä jukuni-ken penkuk. Täñpäñ iwit keriken utpäñä meberiken inñtkuk. ³⁴ * Ude täñpäñ kunum terak iññpewän ärowäpäñ äma unita butewaki pähap nadäñpän jäkjäk yäñpäñ iwetkuk; Nadäwi tumbut! (U iniken man terak Epata! yän iwetkuk.) ³⁵ Ude yäwänä uterakgän jukunitä nadäwän tumbäpäñ meberi imaka pidäm tañirän man säkgämän yänkuk. ³⁶ * Täñirän Jesu ämawebetä manbiñam u nämo yänahäneñ yäñpäñ yäjiwätkuk. Yäjiwätkuko upänkañ man nämo buramiñkuñ. Nämo, u ehutpäñ yänahäñtän kuñkuñ. ³⁷ * Ude yänahäñirä ämawebe biñam u nadänkuño unitä yänkuñ; Wära! Imaka imaka täk täyak u kudup tagagän täk täyak! yäk. Äma man nämo yäwani täñpewän man yäk täkañ ba man nämo nadäwani imaka täñpewän man nadäk täkañ. U inide kubä! yän yänkuñ.

8

Jesutä ämawebe 4,000 ketem yepmäñ towiñkuk

Mat 15:32-39

¹⁻² * Kadäni ukengän ämawebe äbot pähap Jesuken äneñi tokneñpäñ nakta jop irirä iwaräntäkiye yänpewän äbäpäñ yäwetkuk; Ämawebe ño ninkät kepma yaräkubä it yäpmän äbänjkä nakta bumta yenirä yabänpäñ butewaki nadätat. ³ Jop yepmana päñku kädet miñin nakta kumneñ. Ätu ban naniktä äbuñ yäk.

⁴ Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Kome jopi-ken ñodeken ketem deken nanikpäñ yäpmänpäñ äma äbot ñodewanita yämine? ⁵ Yäwäwä yäwetkuk; Inken käräga jidetä itkan? Yäweränä iwetkuñ; 7tägän itkan yäk. ⁶ Ude iwerä nadänkañ Jesutä ämawebe yäwet-pewän kome terak mañit yäpmän kuñkuñ. Täñkañ käräga 7 ñokeño yäpmänpäñ Ekäni bänep täga man iwetkan tokätpäñ iwaräntäkiyeta yämiñkuk. Yämänkañä iwaräntäkiyetä ämawebe päke unita yämiñ yäpmän kuñkuñ. ⁷ Täñkañ gwägu tom yarägän itkuño u udegän Ekäni bänep täga man iwetkan yäpmän daninpäñ iwaräntäkiyeta yämänkañ ämawebeta yämiñkuñ. ⁸ Yämä äma 4,000 bumik itkuño u nanpäñ koki täñkuñ. Nanpä tagawäpäñ ketem ätu jop patkuño uwä iwaräntäkiyetä yäpmänpäñ yäk 7 ude daiwä tokneñkuñ. ⁹ Ude täñkañ ämawebe u yäwet-pewän ini komen komen kuñtäñpä kuñkuñ. ¹⁰ Kuñ

* 7:31: Mat 15:29-31 * 7:33: Mak 5:23; Luk 4:40, 13:13 * 7:34: Mak 6:41; Jon 11:41

* 7:36: Mak 1:43-45 * 7:37: Ais 35:5 * 8:1-2: Mak 6:34-44

moreñirä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeñ pänku Dalmanuta komeken uken ahänkuñ.

11 * Uken ahäñpän irirä Parisi äma ätu Jesuken äbäñpän manken tena yänkañ yänyabäk kehäromigän iwetpän ñode iwet yabänkuñ; Ai! Kudän kudupi kubä täñjiri kañpän Anututä gepmañpän äpun yän nadäna! 12 * Iwerirä Jesutä gañani nadäñpän yäwetkuk; Äma udewani imata kudän kudupi täñjiri kanayän yänkañ nadäk täkañ? Näk bureni täwetat. Näk kudän kudupi kubä nämoinik täwoñärewayän! 13 Ude yänpänä yepmañpeñ iwaräntäkiye yän-yäknjat yäpmän gäpe terak äromañ gwägu ani kukñi udeude kada äronkuñ.

Parisi äma täño kudäni u yis udewani

Mat 16:5-12

14 Täñpäkañ iwaräntäkiyetä guñ tañpän käräga däkum mäyap nämo yäpuñ. Gäpe terak kubägän itkuko ugänpän yäpuñ. 15 * Eruk kuñtängän Jesutä man ñode yäwetkuk; In Parisi ämakät Herot täño yis unita ket nadäñpän kañ kuñarut! 16 Yäweränä iwaräntäkiyetä ini-tägän näwetgäwet täñpän yänkuñ; Kärägata guñ tañpeñ äbämäño unita käwep nadäñpän niwetak yäk. 17 * Man ude yänirä Jesutä nadäñpän yäwetkuk; Kärägata guñ tañpeñ äbäñopän imata yäñpän-nadäk täkañ? Wari wari täwet yäpmän äbäk täyat u mebäri nämo nadäkañ? Bänepjin nämo piräreyätak? 18 * Dapunjin tumbani ba jukujintä nämo nadäk täkañ? Täñä ketem yepmän towiñkuro u yabäñpän-nadäk täñpän guñ tañkuñ? 19 * Käräga 5 yäpmän daniñpän äma 5,000ta yämiñjira kokoki itgän täñkuño u yäk jide daiñkuñ? Yäwerän 12 yän iwetkuñ. 20 * Ba käräga 7 yäpmän daniñpän äma 4,000 yepmän towiñjira kokoki itgän täñkuño u yäk jide daiñkuñ? Ude yäwänä 7 yän iwetkuñ. 21 Yäwäwä yäwetkuk; Upän imata nämo nadäwä tumänkañ?

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägañkuk

22 Ude yäweränkañ gwägu terak kuñtängän Betsaida komeken ahänkuñ. Ahänirä uken äma ätutä noripak dapuri tumbani yänikñat yäpmän Jesuken kuñkuñ. Pänku dubini-ken ahäñpänä Jesutä kerä dapuri waki terak peñirän tägawän yäñpän butewaki man iwetkuñ. 23 Eruk ude iwerirä Jesutä äma uwä inñitpän yänikñat yäpmän yotpärare gägäni-ken kuñkuk. Pänku dapuri-ken iwit utpän keritä gupi terak peñpän iwetkuk; Imaka kubä käyan ba nämo? 24 Iweränä yänkuk; Ai, äma yabätat upänkañ u wäranigän, päya ude bumik yabätat. Ket nämo yabätat yäk. 25 Ude yäwänä Jesutä kerä dapuri-ken äneñi peñirän eruk dapun säkgämän ijiwän kuñkuñ. Ijiwän kwäpän imaka kudup kwawakgän yabänkuk. 26 * Ude täñpänä Jesutä iwetkuk; Gäkña yotken siwoñi kuyi. Yotpärare-ken äroweno.

Pitatä Jesu täño mebäri yänahänkuk

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

27 Ude täñkañ Jesu iwaräntäkiye-kät Sisaria Pilipai komeken kuñkuñ. Kuñtängän iwaräntäkiye ñode yäwet yabänkuk; Ämawebetä näka netä yän näwet täkañ? 28 * Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon ume ärut yämani yän yäk täkañ. Ba ätutäwä gäk profet biani Elaija yän yäk täkañ. Täñ, ätutäwä

* 8:11: Mat 12:38 * 8:12: Luk 11:29 * 8:15: Luk 12:1 * 8:17: Mak 6:52 * 8:18: Jer

5:21; Mak 4:12; Apos 28:26 * 8:19: Mak 6:41-44 * 8:20: Mak 8:6-9 * 8:26: Mak 7:36

* 8:28: Mak 6:15

profet bian itkuŋo uken nanik kubä yän yäk täkaŋ. ^{29*} Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Täŋpäkaŋ injinä näkawä netä yän yäk täkaŋ? Yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Kristo, Anututä bian nin täŋkentän nimikta iwoyäwani u yäk. ³⁰ Ude yäwänä Jesutä iniken mebäri äma ätu nämoinik yäwetneŋ yänpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk.

Jesu ini kumäkta yänahänpäŋ yäwetkuk

Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Kadäni uken Jesutä yäput peŋpäŋ man ŋode yänahänpäŋ yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä komi mäyap api nadäwek. Täŋpäkaŋ Juda täŋo äma ekäni, ba bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma unitä Äma Bureni-inik mäde ut imiŋpäŋ kumän-kumän api utneŋ. Täŋkaŋ utpäŋ änenayän täŋopän keŋma yaräkubä täreŋirän äneŋi api akwek. ³² Man u yänkwawa tawänkaŋ Pitatä inigän yänkiŋat yäpmän päŋku ibeŋkuk. ³³ Täŋpänä Jesutä äyänutpäŋ iwaräntäkiye yabänpäŋ Pita iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk man nadätan uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä äma täŋo nadäk-nadäkgän.

^{34*} Jesutä ude yänpäŋ ämawebe päke u itkuŋo ukät iwaräntäkiye yänpewän äbäpäŋ ŋode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayän nadänpäŋä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiŋpäŋ bäräpi näkä kotawayän täyat udegän päya kwakäpi buramiŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ kaŋ näwarän. ³⁵ Täŋpäkaŋ äma kubätä iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap taŋpäŋä u api paorek. Upänkaŋ äma kubätä näka yänpäŋ iniken irit kuŋat-kuŋari iniŋ kireŋpäŋ näkŋo Manbiŋam Täga yäpmän kuŋarayän täko uwä irit kehäromi api kaŋ-ahäwek. ³⁶ Täŋ, äma kubätä kome täŋo imaka kudup peŋ bāyänpäŋ yäpmän kuŋattängän paot-paotta biŋam täŋpeko uwä tägawek? ³⁷ Äma ude-wani Anutu mäde ut imiŋpäŋ kuŋarayän täko uwä irit kehäromi yäpmäkta kädetta api wäyäkŋewek. ^{38*} Nadäkaŋ? Äma Bureni-iniktä nani täŋo tuŋum epmäget kudän ikek kudupi aŋeroniye-kät api äpneŋ. Kadäni uken äma kubätä äma änok gwäjiwani, Anutu täŋo man peŋawäk täk täŋpani ŋo bämopi-ken itpäŋ wäpna ba manna biŋam mäde ut imayän täko uwä, Äma Bureni-inik uwä udegän äma unita mäde api ut imek.

9

^{1*} Jesutä ude yänpäŋ kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Näk bureni täwetat. Itkaŋ ŋo inken nanik ätu nämo kumänjirä Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken irit täŋo kehäromini kwawak ahänjirän api käneŋ.

Jesu mebäri kwawak pewän ahänkuŋ

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

²⁻³ Eruk ittän kuŋtängän keŋma 6 täreŋirän Pita, Jems, Jon yämagurän yäpmän pom käroni kubä terak inigän päro itkuŋ. Äro u irirä Jesu terak inipärik kubä ahänkuk. Teki paki-inikinik täŋpäŋ ägo weŋkuk, äma kubätä tek äruränkaŋ ude tänaŋi bumik nämo. ⁴ Jesu terak ude ahänjirän yabänkuŋ; Profet biani yarä Moses kenta Elaija ini ugän inami terak ahän yämiŋpäŋ Jesu-kät man yänpäŋ-nadäk täŋkuŋ. ⁵⁻⁶ Täŋjirä yabänpäŋ iwaräntäkiyetä umun pähap nadänpäŋ Pitatä man jide yäwet yän nadänpäŋ ŋode yänkuk; Ärowani, itkamän ŋonita oretoret takamän yäk. Unita yottaba yaräkubä täŋ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata

* 8:29: Jon 6:68-69; Mak 9:9 * 8:34: Mat 10:38-39 * 8:38: Mat 10:33 * 9:1: Mak 13:30

kubä yäk. ⁷ * Ude yäwänä gubamtä äpä uwäk täñpän yepmanjirän u gänañ man kubä ñode ahäñkuk; Ñowä näkño ironjina tägagämän. U kañpän gäripi nadäk täyat unita in unitäño man kañ buramik täñput yän yäwetkuk. ⁸ Man kotäk ude nadänjirä pit kubägän profet biani yarä u paoränkañ Jesu inigän irirän kañkuñ. ⁹ * Täñpän pom itkuñ-ken u naniktä äpäñit äpäñit Jesutä jukuman ñode yäwetkuk; Imaka kañ unitäño manbinjam äma nämo yäwerirä Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kañ akwän. ¹⁰ Ude yäweränkañ iwaräntäkiye yaräkubä u man u yäpmänpän bänepi-ken penpän man yänpän-nadäk ñode täñkuñ; Kumbani-ken naniktä akukakuk u imatäken man? yän yänkuñ.

¹¹ Ude yänpän Jesu ñode iwet yabänkuñ; Baga man yäwoñärewani ämatä Elaijata jukun api ahäwek yän imata yäk täkañ? ¹²⁻¹³ * * Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Elaija uwä bureni intäjukun ahäñpän Anutu täño iwoyäwani äma unita tunum täñkuk. Unita bureni ñode täwetat; Elaijata yänkuño uku äbuk. Äbänpän irirän imaka täñ iminayän nadänkuño udegän täñ iminikuñ. Imaka täñ imikta yäwani Anutu täño man bian kudän täwani udegän täñ iminikuñ. Täñkañ Anutu täño man terak Äma Bureni-inikta mäde ut iminirä komi komi mäyap api nadäwek yän yäwani, man u bureni api ahäwek.

Mäjo kubä iwat kirekta täñpä wañkuñ

Mat 17:14-22; Luk 9:37-43

¹⁴ Täñpän pom terak naniktä äpämañ iwaräntäkiye ätu itkuñ-ken ahäñpän yabänkuñ; Äma bumta it gwäjinpän irirä Baga man yäwoñärewani äma ätu iwaräntäkiye-kät yänarahut irirä yabänkuñ. ¹⁵ Täñjirä äma päke u Jesu äbänjirän kañpän nadäwä iniparik kubä täñpänpän päñku bäräñeñ ahän iminpän inin oretkuñ. ¹⁶ Ahän imäwä Jesutä yäwetkuk; Imatäkenta yänawät itkañ? ¹⁷ Yäwänä ämawebe u itkuño uken nanik kubätä iwetkuk; Yäwoñärewani äma, nanakna mäjotä magät-pewän man nämo yäk täyak uwä gäkken imagut yäpmän äbätat yäk. ¹⁸ Mäjo unitä kadäni kadäni nanakna kehäromi injipän kome terak pudät manpän kuk täkañ. Täñjirän jep yänutpän meni yenärät täyak. Täñkañ keru kuroñi ba gupi kudup gigenepän pat täyak yäk. Ude täk täyak upän gäwaräntäkayetä mäjo u iwat kirewut yän yäwerakan täñpä wakan.

¹⁹ Yäwänä Jesutä gañani nadänpän yänkuk; Wa! Äma in udewani-kät wari kuñatta nämo nekañ! In nadäkinikjin nämo! Näk inkät kadäni jide it yäpmän äbätat? Jidegän api nadäwä tumneñ? Eruk, ironji u yäpmän äbut. ²⁰ Ude yäweränä ironji u Jesuken yäpmän äbänjirä mäjotä Jesu kañpän u terakgän ironji u ut manpän kome terak man-patäbotpän meniken jep yänutkuk. ²¹ Täñpänkañ Jesutä ironji nani iwetkuk; Imaka ño jidegän ahän iminikuk? Iweränä yänkuk; Ironji täpuri-ken yäput penkuk yäk. ²² Kadäni kadäni mäjo ñonitä ironji ño kumbän yänpän ut manpän kädap gänañ äpmonit ume gänañ äpmonit täk täyak. Unita kehäromika nikek täñpawä neкта butewaki nadän niminpän täñkentän nimi yäk. ²³ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata kehäromika nikek yän näwetan? Äma nadäkinik ikek kuñat täkañ uwä imaka kudup täga täñ moreneñ. ²⁴ * Yäwänkañ uterakgän

* 9:7: Mat 3:17; 2Pi 1:17-18; Lo 18:15; Apos 3:22 * 9:9: Mat 12:16; Mak 8:30 * 9:12-13: Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * 9:12-13: Mat 11:14 * 9:23: Mat 21:21; Mak 11:23 * 9:24: Luk 17:5

ironi nanitā kikuṅutpāṅ iwetkuk; Nāk nadākinik tāyat upāṅkaṅ nadākinikna kwini yāk. Gākā nadākinikna tāṅ-kehāromtaṅ nami.

²⁵ Yānjirān āmawebe pāke u bārāṅeṅ ābānjirā yabāṅkaṅ Jesutā mājo u kaṅ-yāṅpāṅ iwetkuk; Nāk ṅode peṅ gāwetat; Gāk ironi ṅo meni jukuni tāṅpipiṅkuno u kakātāṅpeṅ ku! Āneṅi nāmoinik magāren!^{26*} Ude iwerirān mājotā kāhān taṅjigān yāṅpāṅ ironi u wādāṅ maṅpān pāṅku kumbanitā-yāṅ patkuk. Ude tāṅpewān parirān mājo kakātāṅpeṅ kuṅkuk. Kuṅjirān āmawebe māyaptā ironi u kumāṅtak yāṅ yāṅkuṅ.²⁷ Ude yānjirā Jesutā ironi u kerigān iṅit yāpmāṅ akuṅpāṅ tewān kāroṅ itkuk.²⁸ Ude tāṅkaṅ Jesu yot gānaṅ āroṅjirān iwarāntākiyetā inigān iwet yabāṅkuṅ; Nin imata mājo iwat kirenayāṅ yākṅat tāṅburut tamāṅ? ²⁹ Yāwāwā yāwetkuk; Mājo udewani uwā jop tāga nāmo iwat kirewen. Nakta jop itkaṅ Anutu-ken yāṅpik man yākyāk kādet uterakgān uyaku tāga iwat kirewen.

Jesu ini kumāṅpāṅ akukta āneṅi yāwetkuk

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

^{30*} Ude tāṅkaṅ Jesutā iwarāntākiye man yāwetpāṅ yāwoṅārewa yāṅpāṅ kome itkuṅo u peṅpeṅ āmawebe yabāṅ paotpeṅ Galili kome irepmitpeṅ kuṅkuṅ. ^{31*} Yabāṅ paotpeṅ pāṅku Jesutā iwarāntākiye ṅode yāwetpāṅ yāwoṅārek tāṅkuk; Āma kubātā Āma Bureni-inik uwā iwan keritak peṅjirān utpewā kumāṅpāṅ kepma yarākubā patpāṅ api akwek yāṅ yāwetkuk. ^{32*} Ude yāwerānā man yāwetkuko unita nāmo nadāwā tārewāpāṅ mebāri nadākta iwet yabākta umuntaṅkuṅ.

Wāp biṅam ikek iritta man

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Kumaṅ pāṅku Kapeneam yotpārare-ken ahāṅkuṅ. Ahāṅpāṅ yot gānaṅ āroṅkaṅ iwarāntākiye ṅode yāwet yabāṅkuk; Kādet miṅin ima man yāṅtāṅ abāṅ? ³⁴ Yānjirān ini bāmopi-ken netātā intājukun-inik itak yāṅ yāṅpāṅ-nadāk tāṅ itkuṅo unita māyāk nadāṅpāṅ kowata nāmo iwetkuṅ.

^{35*} Eruk Jesu maṅitpāṅ iwarāntākiye 12 u yāṅ-pābā yepmaṅpāṅ yāwetkuk; Gāk intājukun āma irayāṅ nadāṅpāṅṅ notkaye pāke unitāṅo āpani-inik itpāṅ epān tāṅ yāmen. ^{36-37*} Ude yāṅpāṅ ironi kubā iṅit yāpmāṅ pābā āmawebe itkuṅo u bāmopi-ken teṅkuk. Teṅpāṅ ironi u bāyaṅ imiṅpāṅ iwarāntākiye ṅode yāwetkuk; Āma kubātā nāka nadāṅpāṅ ironi ṅodewani oraṅ yāmayāṅ tāko uwā nāk udegān api oraṅ namek. Ba nāk oraṅ namayāṅ tāko uwā nāk naniṅ kireṅkuko u udegān api oraṅ imek.

Nadākinik tāṅpāwakta man

Mat 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

^{38*} Tāṅpākaṅ Jontā Jesu iwetkuk; Ārowani, nin āma kudupi kubātā gāk wāpka terak mājo yāwat kireṅjirān kaṅkumāṅ. Kaṅpāṅ nintā ābotken nanik nāmo yāṅ nadāṅpāṅ iniṅ bitnāṅkumāṅ yāk. ^{39*} Yāwānā Jesutā yāṅkuk; Imata iniṅ bitnāṅkuṅ? Āma kubātā wāpna terak kudān kudupi kubā tāṅpeko uwā udewanitā jide tāṅpāṅ nāka man wakiwaki yāneṅ? ^{40*} Nāmo, āma epānin nāmo tāṅpāwak tākaṅ āma unita tāṅkentāknin yāṅ nadāne. ^{41*} Unita bureni tāwera nadāwut; Āma kubātā inta Kristo tāṅo āmaniye yāṅ

* 9:26: Mak 1:26 * 9:30: Jon 7:1 * 9:31: Mak 8:31; Mak 10:32-34 * 9:32: Luk 9:45, 18:34 * 9:35: Luk 22:24; Mat 20:25-27; Mak 10:43-44 * 9:36-37: Mat 10:40 * 9:38: Nam 11:27-29 * 9:39: 1Ko 12:3 * 9:40: Mat 12:30; Luk 11:23 * 9:41: Mat 10:42

nadānpān tājKentān tameko uwā āma udewani kowata tāga gwāki ārowani api yāpneŋ.

⁴² Tānpākan āma kubātā ironji ŋodewani nadākiniki nākken pek tākan u yān-yāknjat-pewān momi tāneŋo uwā āma udewaniwā Anututā kowata wakitā wakiinik api imek, āmatā mobā bārum kotākiken topmānpān ume gānaŋ maŋpā āpmonēŋo u irepmirek. ⁴³ * Unita ketkatā waki tāŋo buŋep-ken gepmaŋpayān tānpānā u madān tākŋewen. Gāk ketka yarābok yāpmān kuŋatpān geŋi waki tāŋo kādāp pāhap gānaŋ āpmonpet yān nadānpān jop kwāyāhāneŋ tānpān itkan irit kehāromi kan yāpmān. [⁴⁴ Geŋi wakiken yamun āma tohari nakta itkan u nāmo paot tākan ba kādāp kumāk-kumāki nāmo yāk.]

⁴⁵ Tānpān kuroŋkatā waki tāŋo buŋep-ken gepmaŋpayān tānpānā u madān tākŋewen. Gāk kuroŋka bok kuŋatpān geŋi wakiken āpmonpet yān nadānpān jop kwāyāhāneŋ tānpān irit kehāromi kan yāpmān. [⁴⁶ Geŋi wakiken yamun āma tohari nakta itkan u nāmo paot tākan ba kādāp kumāk-kumāki nāmo.] ⁴⁷ * Ba dapunkatā waki tāŋo buŋep-ken gepmaŋpayān tānpānā dātpān maŋpi kunēŋ. Dapunka bok ijiŋ yāpmān kuŋatpān geŋi wakiken āpmonpet yān nadānpān kukŋi dātpān maŋpi kwāpān kukŋi-tāgān ijiŋpeŋ kuŋatkan irit kehāromi kan yāpmān. ⁴⁸ Geŋi wakiken yamun āma tohari nakta itkan u nāmo paot tākan ba kādāp kumāk-kumāki nāmo.

⁴⁹ Nadākan? Āmawebe kuduŋtagān kādāp mebet api ahān yāmek. Ba sol-paŋ tāŋo jāgāmi api nadāneŋ. ⁵⁰ * Paŋ uwā imaka tāgagāmān upāŋkan uniftāŋo gāripi paorānkan jide tānpewi āneŋi ahāwek? Paŋ uwā gāripi nīkek udegān irit kuŋat-kuŋatjin gāripi nīkek ahāwānpān notjiye-kāt sākgāmān itneŋ.

10

Nādapitā duŋ-wewek tāŋo man

Mat 19:1-12; Luk 16:18

¹ Jesutā Kapeneam kome peŋpeŋ kuŋtāngān Judia komeken Jodan ume udude kāda ahānkuk. Pānku u irirān āma bumta ukādatā-ukādatā ābuŋ. Ābāwā tāk tāŋkuko udegān man yāwetpān yāwoŋārek tāŋkuk. ² Yāwetpān yāwoŋārek tāŋ irirān Parisi āma ātutā ābānpān Jesu yāŋikŋatta ŋode iwet yabāŋkuŋ; Nintāŋo бага man kudān tāwanitā jide yāyak? Āma kubātā webeni yāŋiwareko uwā tāgawek ba nāmo? ³ Yāwāwā yāwetkuk; Orājin pāhap Moses uwā unita yānpān бага man jide tāwetkuk? ⁴ * Yāwerānā iwetkuŋ; Mosestā ŋode niwetkuk; Āma kubātā webeni yāŋiwarayān nadānpānā webena yāŋiwatat ubayān yān kudān tānpān imiŋkan uyaku tāga yān-iwarek yān niwetkuk.

⁵ * Yāwāwā yāwetkuk; Moses uwā gwākjin tāpāni pāhap unita бага man u kudān tāŋ tamiŋkuk yāk. ⁶ Upāŋkan bian-inik yāput peŋpān Anututā āmawebe pewān ahāŋkuŋ-ken āma bok, webe bok tāŋ yepmaŋkuk. ⁷⁻⁸ * Mebāri uterak āmatā miŋi nani yabā kātānpān webeni-kāt epmānpān irirān tohari gupi kubāgān api tāŋpek yāk. Man ude pātak unita yanāpi

* **9:43:** Mat 5:30 * **9:47:** Mat 5:29 * **9:50:** Mat 5:13; Luk 14:34; Kol 4:6 * **10:4:** Lo 24:1-4; Mat 5:31 * **10:5:** Stt 1:27, 5:2 * **10:7-8:** Stt 2:24; Efe 5:31

u yarä nïkek nämo. U kubägän täñpän itkamän yäk. ⁹ Anututä kubägän topmäñpän yepmañkuko uwä ämatä täga nämo yäpmän danineñ yäk.

¹⁰ Ude yäwet paotpäñ iwaräntäkiye-kät yotken kuñkuñ. Kuñpän iwaräntäkiye Jesutä man yänjkuko unitäño mebari nadäktä iwet yabänkuñ. ¹¹ * Iwet yabänjirä Jesutä mebari ñode yäwetkuk; Äma kubätä webeni yänjwatpäñ kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täyak ubayän. ¹² Ba webenitä äpi kakätänpäñ kubä yäpeko uwä udegän kubokäret kädet täyak ubayän.

Jesutä ironjironjita nadän yämikinik täñkuk

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Täñpän ämawebetä nanakiye Jesuken yämagut yäpmän äbuñ, Jesutä kerï gupi terak pewän yänpän. Yäpmän äbänjirä iwaräntäkiyetä yabän yänkuñ. ¹⁴ Ude täñjirä Jesu koki wawäpäñ yäwetkuk; In yabä kätawä ironjironji näkken äbut. Nämo yäjiwätneñ. Ämawebe ironjironji ñodewani äworeñpän kuñat täkañ uwä Anututä bureni yabän yäwat täyak. ¹⁵ * Unita näk bureni-inik täwetat; Anututä intäjukun it tamiñpän tabän täwatta ironjironjitä nadäk täkañ ude nämo nadänayän täño uwä nämoinik api tabän täwarek yäk. ¹⁶ Ude yäwetpäñ ironjironji yäpmän äbuño u bäyan yämiñpän kerï kubäkubä terak penkañ Anututä watäni it yämikta yänapik man yän yämiñkuk.

Äma tuñum mähemitä Jesuken äbuk

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷ Jesu akumañ kwayän täñjirän äma kubätä bäräneñ päñku ahän imiñkuk. Ahän imiñpän gukut imäpmok täñpän iwetkuk; Yäwoñärewni äma siwoñi, näk kädet jide u iwatpäñ irit kehäromi kañ yäpet? ¹⁸ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata äma siwoñi yän näwetan? Anutu kubä ugän siwoñi yäk. ¹⁹ * Gäk Anutu täño бага man ñode nadätan; Gäk äma kumän-kumän nämo uren, kubokäret nämo täñpen, kubota nämo täñpen, jopman nämo yäwen, äma tänyäkñatpäñ imaka kubä jop nämo yäpen, meñka nanka orañ yämen yäk. ²⁰ Ude iweränä äma unitä kowata iwetkuk; Yäwoñärewni äma, näk kädet näwetan u kudup ironjiken umunitä pen iwat yäpmän äbätat yäk.

²¹ * Ude iwerirän Jesutä kañpäñ butewaki nadän imiñpän iwetkuk; Imaka kubägän nämo täñkun. Gäk kuñkañ tuñumka kudup yäniñ kireñpän moneñ yäpmänkañ äma jäwärita kañ yämi. Ude täñpayän täno uwä kunum gänañ tuñum tägagämän api korewen yäk. Eruk ude täñ moreñkañ äbä näk kañ näwat! ²² Jesutä ude iweränkañ moneñ tuñum päke unita bänepitä nadän bäräp tani täñtän kuñkuk.

²³ * Kuñjirän Jesutä iwaräntäkiye yabänpäñ yäwetkuk; Tuñum ämatä Anutu gämori-ken itkañ unitäño kañiwat yewa gänañ ärokta täñburut täk täkañ yäk. ²⁴ Yäweränä iwaräntäkiyetä man u nadänpänä kikuñtpän nadäwätäk täñ irirä Jesutä äneñi yäwetkuk; Nanaknaye, äma udewani Anutu täño kañiwat yewa gänañ ärokta pipiri-inik täk täkañ yäk. ²⁵ In jide nadäkañ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänañ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiñ täwek yäk. Tuñum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiñpän yabän yäwatta api täñburut täneñ yäk. ²⁶ Ude yänjirän iwaräntäkiyetä bumta kikuñtpän ini-tägän yänkuñ; Wära! Anututä äma

* **10:11:** Mat 5:32 * **10:15:** Mat 18:3 * **10:19:** Kis 20:12-17; Lo 5:16-20; Lo 24:14; Jem 5:4

* **10:21:** Mat 10:38; Mak 8:34 * **10:23:** Mak 4:19; 1Ti 6:17

monej ikek bäräneñ nämo api yämagurek yäj yäyan upäj äma jopi nin ñodewani jide täñpäj irit kehäromi api kañ-ahäne? ²⁷ Ude yäwäwä Jesutä yabäñpäj yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äronej. Upäñkañ ämatä ini täga nämo tänañi u kudup Anututä täga täñpek yäk.

²⁸ Man ude nadäñpäj Pitatä Jesu iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imakanin kudup mäde ut yämiñpäj gäk gäwatkumäño ño yäk. ²⁹⁻³⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat. Äma kubätä näka ba näkño Manbiñam Tägata nadäñpäj yotpärare peñpäj ba wanoriye noriye, miñiye naniye, nanakiye ba epäni kudup peñpäj näkño epän täñ yäpmäj kuñarayäj täko uwä kowata Anututä imaka imaka tägagämän api imek yäk. Ude täñpayäj täko uwä kome terak irirän Anututä yotpärare, noriye wanoriye, miñiye nanakiye ba epäni täñ bumbum pewän ahäj iminej. Täñkañ kadäni pähapken irit kehäromi api kañ-ahäwek yäk. Upäñkañ äma näwarayäj täko uwä kome terak ño äma ätutä komi mebäri mebäri api iminej. ³¹ * Ude yäñpäj yäwetkuk; Äma apiño wäpi biñam ikek intäjukun itkañ u mäyaptä mäde kända kwäkañ ämawebe apiño äpani itkañ unitä wäpi biñam ikek intäjukun api itneñ yäj yäwetkuk.

Jesu ini kumäkta manbiñam äneñi yäwetkuk
Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

³² * Eruk Jesu Jerusalem yotpärare-ken ärowayäj nadäñpäj iwaräntäkiye yäwänkañ penta äronkuñ. Äronpäj Jesu intäjukun kuñirän iwaräntäkiye mäden iwatkañ nadäwätäk pähap täñkuñ. Täñirä ämawebe ätu yäwatkuño u bumta umuntañkuñ. Eruk, bian täk täñkuko udegän Jesutä iwaräntäkiye 12 inigän yäj-yäkñat päñku ini terak imaka kämi api ahäj imeko unita man ñode yäwetkuk; ³³⁻³⁴ Ket nadäwut! Nin kuñtängän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahäñpäjä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoñärewni ba bämop äma intäjukun täñpani täño kerit terak äronirän kumäkta man api topneñ yäk. Täñpäj äma guñ äbotken nanik unita iniñ kireñirä yäjärok man iwerit, kañ-mägayäjit täñpäj pärip-päriptä utpäñ kumäj-kumäj api utneñ. Utpewä kumbänpäj äneñpäkañ edap yäräkubä täreñirän api akwek yäk.

Jems kenta Jontä wäpi biñam yäpmäkta nadäñkumän
Mat 20:20-28

³⁵ Täñpäj Sebedi täño nanakiyat Jems kenta Jontä Jesu päñku iwetkumän; Ärowani, nek imaka kubäta yäñapidayäj nadäñpeñ äbäkamäk yäk. ³⁶ Yäwänä yäwetkuk; Jide täñ nimän yäj nadäkamän? ³⁷ Yäwänä äma yarä unitä iwetkumän; Gäk kämi ekäni ärowani epmäget ikek täñpäj iriri nek kubäta järäpka bure kända kubäta järäpka käpmäk kända wäpnek biñam nitek kañ itda yäk. ³⁸ * Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek mebäri ket nämo nadäñkañ yäkamän yäk. Ume jägämi näkä näñpayäj täyat u ek udegän täga api nädeñ? Ba ume kädäp ikek ärurayäj täyat uwä ek udegän täga api ärutdeñ? ³⁹ * Ude yäwet yäwänä yäjkuñ; E, nek ude täga api tädek yäk. Yäwänä Jesutä ñode yäwetkuk; Bureni, ume jägämi näñpayäj täro uwä api nädeñ. Ba ume kädäp ikek ärurayäj täro uwä api ärutdeñ yäk. ⁴⁰ Upäñkañ näk järäpna kukñi kukñi itdayäj näwetkamän unita näkä täwetnañi nämo. U äma Anututä bägup u itta iwoyäwani unitägän api itneñ yäk.

* **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30 * **10:32:** Mak 8:31, 9:31 * **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50

* **10:39:** Apos 12:2; Rev 1:9

41 Jems kenta Jontä ude yänjirän iwaräntäkiye ätutä nadäwä wanjuḡ.
 42 * Tänpäkan Jesutä iwaräntäkiye yänpewän äbäpän ḡode yäwetkuk; In nadäkan? Guḡ äbot täḡo intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täḡ yämikta gäripi nadäk täkan. Ba unitäḡo äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmän kuḡat täkan. 43-44 * Upänkan inä ude nämo tänen yäk. Inken nanik kubätä intäjukun irayän nadänpänä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadänpän intäḡo watä epän ude täḡpeḡ kuḡarek. Intäjukun irayän nadänpänä inita nadäwän äpani tänpänkan noriye täḡo gämori-ken kuḡatpän unitäḡo watä epän äma ude irek yäk. 45 * Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täḡo watä epän äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täḡ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi inin kirenpän kumänjirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketärenpän inita biḡam yäpayän äpuk.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaḡkuk

Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

46 Kuḡtäḡgän Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare-ken ahänjuḡ. Ahänpän u irepmitpeḡ kuḡirä mädeni-ken ämawebe mäyaptä yäwatkuḡ. Kuḡtäḡgän kädet moräki-ken äma jäwäri dapuri tumbani kubä itkuko u wäpi Batimeus, Timeus täḡo nanaki. Äma uwä kädet gägäni-ken itkan monenḡa yänapiḡ ittängän nadänjuk; 47 * Jesu Nasaret nanik äbatak yän yänjirä. Ude nadänpänä gera taḡi ḡode yänjuk; Jesu, Devit täḡo orani, butewaki nadän nam! yäk. 48 Ude iwerirän ämawebe mäyaptä inin bitnänpän iwetkuḡ; Kum isi. Man yäweno! Yänjirä gwäk piminpän ehuranigän yänjuk; Jesu, Devit täḡo orani, butewaki nadän nam! yäk. 49 Yänjirän Jesutä nadänpän uterakgän täpänep itpän yänjuk; Iwet-pewä äbän! yäk. Ude yäwänä dapuri tumbani unita gera yänpän iwetkuḡ; Bänep täga nadänpän aku! yäk. Jesu gäka yäyak! 50 Eruk, ude yäwäwä tek punin nanik yänopmän maḡpän kwäpeḡ bäräḡeḡ akumaḡ Jesuken äbuk. 51 Ude täḡpänä Jesutä iwetkuk; Ima täḡ namän yänpän näka gera yäyan? Ude iweränä dapuri tumbani unitä yänjuk; O Yäwoḡärewani äma, näk dapun äneḡi ijikta nadätat yäk. 52 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga, kuyi! Bänepkatä nadän namikinik täyan unita tägatan yäk. Iwerirän uterakgän dapun äneḡi ijiwän kwäpän Jesu iwarän täḡkuk.

11

Jesu doḡki terak Jerusalem äroḡkuk

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19

1 Kuḡtäḡgän Jerusalem yotpärare keräp taḡpän pom kubä wäpi Olip u dubini-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahänjuḡ. Ahänpänä Jesutä iwaräntäki yarä intäjukun peḡ yäwetpän yäwetkuk; 2 Ek yotpärare udu kun yäk. Pänku doḡki kädet moräki-ken topmäk terak itak u kawun. Doḡki uwä gubani, nämo täḡbatak täwani. U kaḡpän pitpän yäpmän äbun. 3 Pirirän äma kubätä tabänpän U imata yäpmänkamän? yän täweränä ḡode kan iwerun; Ekänitä ḡopän epän kubä täḡpayän nadatak. U tänpän tärenjirän äneḡi bäräḡeḡ pewän äbayän yän kan iwerun.

* 10:42: Luk 22:25-26 * 10:43-44: Mat 23:11; Mak 9:35 * 10:45: 1Ti 2:5-6 * 10:47: Mat 9:27, 15:22 * 10:52: Mak 5:34

⁴ Jesutä ude yäweränkanj äma yarä uwä kuñpäj donjki gubañi yot yäman kädet moräki-ken topmäk terak irirän kanpäj pitkumän. ⁵ Pirirän äma ätutä yabäñpäj yänkuñ; E, u imata yäpmänkamän? ⁶ Ude yäweräwä äma yarä unitä Jesutä man yäwetkuko udegän yäwerirän nadäwä tärewäpäj Donjki u yäpmäj kun! yän yäwetkuñ. ⁷ Ude yänirä donjki uwä Jesuken yäpmäj kuñkumän. Yäpmäj päñku Jesuken ahäj imiñpäj tek punin nanik yäñopmäjpäñ donjki terak peñkumän. Peñirän Jesutä äro uterak mañitkuk. ⁸ Äro donjki terak mañirirän ämawebe mäyaptä tek iniken iniken yäñopmäjpäñ kädet-ken peñirä ätutä päya päham tokätpäj udegän kädet-ken peñ wädäj yäpmäj kuñkuñ. ⁹⁻¹⁰ Ude täñkanj ämawebe mäden ba intäjukun kuñkuñ u gera ñode yänkuñ; Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätäk ñonita iniñ oretna!

Kañiwat epän oranin pähap Devittä täñkuko u äneñi ahätäk unita iniñ oretna!
Anutu ärowani kunum gänañ itak u iniñ oretna!

¹¹ Eruk, ude täñ imiñirä kumañ Jerusalem äronpäj Jesu kudupi yot gänañ äronjuk. Äronpäj imaka imaka kuduptagän yabäñpäj-nadäk täñ irirän kome bipän tañirän äpämañ iwaräntäkiye 12 u yämagut yäpmäj Betani yotpärare-ken kuñkuk.

Jesutä wama päya kubä tagwän man iwetkuk

Mat 21:18-19

¹² Eruk patkuñjo yäñewänä Betani peñpeñ äpämañ kuñirä Jesu nakta inkuñ. ¹³ * Nakta iwäkanj iññewän kwäpäñ wama päya kubä pähami yabänkanj mujipi nitek käwep yänkanj wäyäkñewän wankuñ. Mujipi ahäk-ahäk kadäni nämo unita pähamigän itkuk. ¹⁴ * Ude kanpäj päya u ñode iwetkuk; Ämatä gäkñjo mujipka näna yänkanj api täñpä waneñ! Man ude yänirän iwaräntäkiye nadänkuñ.

Jesu kudupi yot gänañ äronjuk

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁵ Ude täñkanj kumañ Jerusalem ahänpäjä Jesutä kudupi yot gänañ äronpäj yabänjuk; Ämatä monen ba barak imaka imaka kowat imän täñirä. Yabänpäj yawat kireñpäj bukäni imaka, däpmäj äreyän täñpän kuñ yämiñkuñ. ¹⁶ Ude täñpäj kudupi yot gänañ epän udewani äneñi täneñtäwä yänpäj yäniñ bitnäñkuk. ¹⁷ Täñpäjä ämawebe ñode yäwetpäñ yäwoñäreñkuk; Anutu täño man kubä ñode kudän täwani; Yotna uwä ämawebe äbori äboritä näkken yänapik man yäkta api irek. *Ais 56:7*

Upänkanj intä ñode täñirä kubo äma täño käbop irit bägup ude äworetak yäk. *Jer 7:11*

¹⁸ * Täñpäkanj bämop äma ba Baga man yäwoñärewani äma Jesutä ude täñkuko unitäño manbiñam nadänpäj ñode yänpäj-nadänkuñ; Jesu u jide täñpäj utpena kanj paorek? Ämawebe päke u Jesu täño manta gäripi nadäk täñkuñjo unita Jesuta umuntañpäj man ude yänpäj-nadänkuñ.

¹⁹ Täñpäkanj kome bipänä Jesu iwaräntäkiye-kät Jerusalem peñpeñ kuñkuñ.

Jide täñpäj yänapik man täño bureni yäpne?

Mat 21:20-22

* 11:13: Luk 13:6 * 11:14: Mak 11:20 * 11:18: Mak 14:1

20 * Eruk kuṅtängän patkuṅo yānewänä akumaṅ kuṅpāṅä wama päya Jesutä tagwän man iwetkuko uwä kaṅkuṅ; Pähämi kujari kuduptagän kubit taṅ tewä äpukopāṅ kaṅkuṅ. 21 Kaṅpāṅ Jesutä wama päya man iwetkuko Pitatä u juku piṅpāṅ yāṅku; Ärowani, päya ukeṅonita ka! Tagwän man iwetkuno ukeṅo kubit taṅkuko itak ṅo yäk.

22 Yāṅjirän Jesutä ṅode yāwetkuk; Nadāwut! In Anutu nadāṅ imikinik tāṅpāṅ kuṅat tākot! 23 * Nāk bureni tāwetat. Äma kubätä bänep yarä nämo peṅkaṅ bureni-inik api ahāwek yāṅ nadāṅpāṅ Pom udu akumaṅ gwägu gānaṅ tubäpeṅpāṅ äpmo! yāṅ iwereko uwä bureni ahāwek.

24 * Unita ṅode tāwetat; In imaka u ba u unita Anutu-ken yāṅapinayāṅ tāṅo uwä imaka u yāpmāṅkamāṅ ubayāṅ nadākinik ude tāṅpawä bureni api ahāṅ tamek. 25 * Unita Anutu-ken yāṅapik man yānayāṅ nadāṅpāṅä äma kubä tāṅo momi yāpmāṅ kuṅatpāṅä kaṅ pek tāṅput! Ude tāṅjirä Nanjin kunum gānaṅ naniktä udegän intāṅo momi api peṅ tamek. [26 Upāṅkaṅ in äma tāṅo momi yāpmāṅ kuṅarawä Nanjin kunum gānaṅ naniktä udegän intāṅo momi pen api yāpmāṅ kuṅarek yāṅ yāwetkuk.]

Jesu netätä iwerānpāṅ epāni tāk täyak?

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

27 Eruk man yāṅ paotpāṅ Jesu iwaräntäkiye-kät äneṅi Jerusalem kuṅkuṅ. Pāṅku ahāṅpāṅ Jesu kudupi yotken äroṅpāṅ kuṅarirän bämop äma, Baga man yāwoṅärewani äma ba Juda nanik tāṅo ekäni ekäni ätutä ahāṅ imiṅpāṅ iwetkuṅ; 28 Ai! Gäk imaka tāk täyan ṅo netätä gäwerirän tāk täyan? 29 Ude iwerawä Jesutä kowata ṅode yāwetkuk; Nāk man kubägän-inik tāwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka tāk täyat u kowata täwerayāṅ. 30 Eruk, Jontä ume ärut yāmiṅkuko u netä iweränkaṅ ume ärut yāmiṅkuk? Anututä iweränkaṅ tāṅkuk ba ini nadāṅpāṅ tāṅkuk? Unita yäwä nadāwä!

31 Ude yäweränä äma äbot unita jide yäne yāṅ nadāṅpāṅ ini-tägän yāṅpāṅ-nadäk tāṅkuṅ; Nin Anututä iwerän tāṅkuk yāṅ yānawä Jesutä ṅode niwerayāṅ; Ai! Upāṅ imata mani nämo nadāṅkuṅ? yāṅ niwerayāṅ yäk. 32 Tāṅ, Jon uwä ini nadāṅpāṅ tāṅkuk yāṅ yānawä ämawebe man bumta niwetnayāṅ. (Uwä ämawebeta umuntaṅkuṅ. Ämawebetä Jonta Anutu tāṅo manbiṅam yāṅahāwani äma kubä yāṅ nadāṅkuṅo unita.)

33 Nadāṅ-bäräp yarä nitek ude tāṅpāṅ Jesu iwetkuṅ; Nin nämo nadākamāṅ yäk. Yāwawä yāwetkuk; Eruk, ude yākaṅ unita näk udegän netätä näwerirän tāk täyat unitāṅo mebäri nämo täwerayāṅ.

12

Wain epän tāṅo watä äma waki

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

1 * Jesutä ude yāṅpāṅ yäput peṅpāṅ man wārani ṅode yāwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän tāṅ moreṅpāṅ yewa tāṅ-äyāṅurek. Tāṅpāṅ wain mujipi yeṅ yāwatpāṅ umeni yāpmäkta komeṅi tāṅkaṅ watä ämata yot kubä tāṅ imek. Ude tāṅ moreṅpāṅ wain epän u watäni itta äma ätu yepmaṅkaṅ kome ban kubäken kwek. 2 Kwekopāṅ mujipi yāpmäk-yāpmäk kadäni keräp taṅjirän mujipi ätu inita ketpāṅ yāpmāṅ imiṅ äbäktä epän ämani kubä iwerän kwek. 3 Kuṅjirän wain epän watä äma unitä äma

* 11:20: Mak 11:14 * 11:23: Mat 17:20 * 11:24: Mat 7:7 * 11:25: Mat 5:23; Mat 6:14-15 * 12:1: Ais 5:1-2

u kanpänjä utpänj iwat kirenpewä äneji ketänj kwek. ⁴ Tänpänj wain epän mähemitä nadäppänj äneji epän ämani kubä iwerän kwek. Iwerän kuñirän injitkañ gwäki däpmänj kárapmitpänj waki täñ iminej. ⁵ Ude täñirä äneji kubä iwerän kukgän täñpek. Iwerän kuñirän kumänj-kumänj utneñ. Täñirä wain epän mähemitä pen kubäkubä yäwerän kuñirä ätu uwä däpmänpänj yepmanpä kuneñ, ätu uwä kumänj-kumänj däpmäk täneñ.

⁶* Eruk, yepmanpän kuñ moreñtäko iniken nanaki-inik unitägän iränä upänj iwerän kwek. Näkñaken nanakna ñonitä kwänä orañ imiñpänj mani api buramineñ yäk. ⁷ Eruk, nanaki-iniktä kwänä wain epän täño watä äma unitä nanaki-inik u kanpänjä yänpänj-nadäk ñode täneñ; Unitä epän ño mähemi api täñpek yäk. Unita uritna epän ño ninta biñam kañ tänpän! yän yäneñ. ⁸* Ude yänpänj injitpänj kumänj-kumänj utpänj gupi wain epän gägäni kända manpä kuneñ.

⁹ Jesutä man wärani ude yänpänj ñode yäwetkuk; Epän mähemitä watä äma u kowata jide api täñ yämek? Ñode api täñpek; Kuñpänjä wain epän watä it täñkuño u däpmänj moreñpänjä watä äma kodaki yepmanpek yäk. ¹⁰ Anutu täño man ñode kudän täwani u nämo daniñpänj nadäk täkañ? Äma yot täñpanitä bek kubä kawä wawäpänj penkuño unitä bek bämopi ude itak.

¹¹ Anututä ude täñpewän ahänjirän kanpänj gäripi pähap nadäkamänj yäk.
Sam 118:22,23

¹² Jesutä ude yänjirän Juda täño intäjukun ämatä nadänkuñ; Jesu ninta yänpänj man wärani u yäyak. Ude nadäppänj injitnayänj täñkuño upänkañ ämawebetä Jesuta gäripi nadäk täñkuño unita umuntanpänj Jesu kakätänpenj kuñkuñ.

Ämatä Jesu takis monenta iwet yabänkuñ

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³* Kuñpänj Parisi ämakät äma Herot täño äbotken nanik ätu Jesu täño mani nadäkta yäwerä kuñkuñ. Jesutä man goret yäwän nadänkañ uterak kañ injitna yänkañ kuñkuñ. ¹⁴ Ude nadäppänj Jesu kañ-ahänpänj bänep ärik-ärik man ñode iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, nin gäkño mebäri nadäkamänj. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo tänpänj man bureñigän yäk täyan. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmänj daniñpänj kuduptagän Anutu täño kädet siwoñigän niwetpänj niwoñärek täk täyan. Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneñ imikta nintäño бага mantä yäjiwät täyak ba nämo? ¹⁵ Imik täkäna ba imik tänero? Ude iwerirä Jesutä jopman täño mebäri nadäwän tärewäpänj yäwetkuk; In imata jopman näkñatkañ? Eruk moneñ kubä yäpmänj päbä namä käwa. ¹⁶ Yäweränä moneñ kubä imiñkuñ. Imiñirä kanpänj yäwetkuk; Moneñ ño terak netä täño injami dapun ba wäpitä itak? Ude yäwerirän yänkuñ; Rom gapman täño intäjukun äma Sisa unitäñotä itak yäk. ¹⁷* Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ñode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kañ imut. Täñ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kañ imut yäk. Ude yäwänkañ kikiñutpänj nadäwätäk pähap täñkuñ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täño man

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

* 12:6: Mat 3:17 * 12:8: Hib 13:12 * 12:13: Mak 3:6 * 12:17: Rom 13:7

18 * Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäj nadäk täñkuñonik.) Äbäñpäj ñode iwetkuñ; 19 * Yäwoñärewani äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ niminñkuk; Äma kubätä webe yäpmäñpäj komenita yeri kubä nämo bäyañkañ kumäñirän monänitä webeni kajat yäpmäñpäj tuänita biñam yeri bäyañ imek yäj yäñkuk. 20-22 Täñpäkañ bianä ini buap 7 itkuñowä tuätä webe kubä yäpmäñpäj yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Täñirän monänitä webe ugänpäj yäpuk. Yäpmäñpäj udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumäñirän gwewitä webe ugänpäj korenñpäj udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumäñirän awänitä webe kajat ini ugänpäj yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäj yäpmäñpäj yeri kubä nämo peñkañ kumän-tagän kumbuñ. Äpiyetä kumäñirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. 23 Eruk kumbanitä akukakuk kadäni pähapken webe uwä netäta biñam api täñpek? yäj iwetkuñ.

24 Ude iwerirä Jesutä yäwetkuk; In nadäk-nadäk goret nadäkañ u mebäri ñodeta; In Anutu täño man kudän täwani ba Anutu täño kehäromita guñ takinik täk täkañ unita yäk. 25 Ittängän kumbani-ken naniktä akuñpäj ämawebe u nädapi nämo api täneñ yäk. Anjero kunum gänäñ itkañ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkañ ude ämawebe jop api itneñ yäk. 26 * Kumbani-ken nanik akukakukta yäkañ unita täwera nadäwut; Mosestä man bian kudän täñkuko uterak ñode nämo daniñpäj nadäk täkañ ba? Mosestä päya terak mebet täñirän kañkañ u dubini-ken kuñirän Anututä iwetkuk; Näk Anutu, Abraham, Aisak, Jekop unitä naniñ orerani yäj iwetkuk. 27 Anututä ude iwetkuko unita ñode nadäwut; Anutu u äma kodak irani täño Anutu, kumbani täño nämo. Ämatä kumäñpäj paot-inik täk täkañ yäj nadäk täkañ u goret-inik nadäk täkañ! yäk.

Baga man intäjukun-inik täño man

Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

28 * Täñpäj Baga man yäwoñärewani äma kubätä äbäñpäj Jesu-kät Satyusi äma ukät man yäñpäj-nadäk täñ itkuñ u nadäñkuk. Jesutä Satyusi man kowata tägagän yäwet irirän nadäñpäjä Jesu iwet yabäñkuk; A, baga man jidetä intäjukun-inik täyak? 29 * Ude yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Baga man intäjukun itak uwä ñode; Juda ämawebe juku peñpäj nadäkot! Ekäni Anutunin u Ekäni bureni kubägän. 30 Unita Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäka kumän-tagän Anutu-ken pewen yäk. 31 * E kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkayeta nadäñ yämen. Baga man kubätä yarä ño nämoinik yärepmitak yäk. 32 Ude yäñirän Parisi äma unitä yäñkuk; Yäwoñärewani äma, gäk yäñiri nadäwa siwoñi täyak yäk. Bureni yäyan. Anutu u Ekäni bureni kubägän, u udewani kubä nämo itak yäk. 33 * U bänepka nadäk-nadäka ba kehäromika kudup imen ba gäkñata nadäk täyan udegän notkapakta bänep iron täñ imeno unitä Anutu iniñ oretta äñnak-äñnak gäripi nitek mebäri mebäri yärepmit morekamän yäk. 34 Ude yäñirän Jesutä nadäwän siwoñi täñirän iwetkuk; Gäk Anutu täño kañiwat yewa dubini-ken itan yäj gabäñpäj-nadätat yäk. Täñpäkañ kadäni uken ämatä Jesu iwet yabäk ätukät täkta umuntanñpäj peñkuñ.

* 12:18: Apos 23:8 * 12:19: Lo 25:5 * 12:26: Kis 3:2,6 * 12:28: Luk 10:25-28 * 12:29:

Lo 6:4-5 * 12:31: Wkp 19:18 * 12:33: Lo 4:35; Ais 45:21; 1Sml 15:22; Hos 6:6

Jesu ini Kristo unita yäwet yabänjuk

Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Kadäni kubä Jesutä kudupi yot gänäñ ämawebe yänpän-yäwoñärek täñ itkañ ñode yäwet yabänjuk; Imata Baga man yäwoñärewni ämatä Kristota Devit täño nanaki kubä, komen ämagän yän yäk täkañ? ³⁶ Anutu täño Munapiktä nadäk-nadäk imänkañ Devittä ñode yänjuk;

Ekäni Anututä Ekänina ñode iwetkuk;

Gäk dubina-ken äbä mañiriri wäpka biñam gamiñkañ iwankaye yäpmänpän gämotka-kengän api yepmañpet yäk. *Sam 110:1*

³⁷ Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yän yänjukko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubä yän yäk täkañ? Jesutä man ude yänjirän ämawebe äbot päke u gäripi-inik nadänkuñ.

³⁸ Tänpän äneñi ñode yänpän-yäwoñärenkuñ; Baga man yäwoñärewni ämata ket nadänpän kuñatkot! Äma uwä ämawebetä nibänpän biñam yäwut yän nadänpän tek säkgämän käroni täñkañ ämawebe injami-kengän kuñat täkañ. ³⁹ Käbeyä yot gänäñ äma ekäni täño bägup-ken mañit täkañ, intäjukun itta. Ba äñnak-äñnak tañi täktäk kadäni-ken bägup udewani-kengän intäjukun itnayän nadäk täkañ. ⁴⁰ Äma udewanitä webe kajattä yot gänäñ äronpän tuñumi yäyomägat täkañ. Ba ämawebetä nibäwut yänkañ yänapik man käroni boham yän yäpmän kuk täkañ. Ude tak täkañ unita kämi kowata bäräpi ärowani api yäpneñ yäk.

Webe kajat kubätä monenji kudup penjuk

Luk 21:1-4

⁴¹ * Kudupi yot gänäñ äronkañ Jesu monen pewani-ken kukñi käda itkañ yabän yäwat irirän ämawebe äbä monen pewä äpmok täñkuñ. Täñkañ äma tuñum ikek mäyaptä äbänpän monen pähap pewä äpmok täñkuñ. ⁴² Täñirä webe kajat jopi jäwäri kubä unitä äbä monen gämäni täpuri yarä pewän äpmonkumän.

⁴³ * Ude täñjirän Jesutä webe kajat u kañpän iwaräntäkiye yän-päbä yepmañpän yäwetkuk; Näk bureni täwetat yäk. Webe kajat jopi jäwäri ñonitä monen peyak uwä ätu pähaptä pekañ ño yärepmitak yäk. ⁴⁴ Ämawebe päke u monen bureni pat yäminjirä uken nanik yarä-gänpän pekañ yäk. Täñ, webe kajat ñowä ude nämo täyak. Nämo, täpuri injirako uwä kudup penkañ jopi-inik itak yäk.

13

Kudupi yot api tänpä wanen

Mat 24:1-28; Luk 21:5-24

¹ Ude tänpän Jesutä kudupi yot gänäñ naniktä äpämañ kuñjirän iwaräntäki kubätä iwetkuk; Ärowani, udu yabä! Mobä yot pähap-pähap udu säkgämän täñpani yäk. ² * Ude yäwänä Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Ket nadäkot. Yot pähap u yabängärip täkañ upänkañ mädenä api tokät mäneñ. Mobä uterak terak itkañ uwä api erän mäneñ.

³ Eruk kuñtängän Jesu iwaräntäkiye-kät pom kubä wäpi Olip uterak äronpän itpäñ kudupi yot ban udu irirän kañpän Pita, Jems, Jon, Andrutä inigän Jesu ñode iwet yabänkuñ; ⁴ Yäno ukeño jidegän api ahäwek? Ba man yäno bureni ahäwayän täñjirän kudän jidewani ahäñjirän api käne?

* 12:41: 2Kin 12:9 * 12:43: 2Ko 8:12 * 13:2: Luk 19:44

⁵ Ude yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Āmatā jop yāḡ-tākḡatneḡta ket nadāḡkaḡ kuḡat tākot yāk. ⁶ Āma māyaptā ābāḡkaḡ nāk wāpna terak ḡode api yāneḡ; Nāk Anutu tāḡo iwoyāwani ubayāḡ yāḡ api yāneḡ. Ude yāḡirā āmawebe māyaptā nadāḡ yāmiḡpāḡ api yāwarān tāneḡ. ⁷ Kadāni uken āmik māmā ba āmik tāḡo manbiḡam nadāḡkaḡ Wāra! Kadāni tāretak yāḡ nadāḡkaḡ nāmo kikḡutneḡ. Kudān ude ahākta yāwani upāḡkaḡ kadāni bārāḡeḡ-inik nāmo api tārewek yāk. ⁸ * Kome taḡi tāpuri kowat āmiwān api tāneḡ. Tāḡpāḡ kadāni uken nakta jop irit imaka api ahāwek. Ba kenāḡ komeni komeni api kwaiwek. Kudān u uwā bārāpi bureni ahānayāḡ tāḡo unitāḡo wārani. Bureni u kāmi api ahāwek yāk.

⁹ * Unita in nadāḡ tāpāneḡpāḡ kuḡat tākot. Āmatā manken tepmanḡit, kābeyā yotken kadātā tadāpmāḡit api tāneḡ yāk. Ba ugān nāmo. In nāka yāḡpāḡ tāmagut pāḡku kome tāḡo kaḡiwat āma ba intājukun āma iḡamiken api tepmaneḡ. Tāḡirā kadāni uken intā nākḡo man u yāḡahāḡpāḡ yāwetneḡta yāwani. ¹⁰ Tāḡpākaḡ kadāni tārek-tārek nāmo ahāḡirān intājukunā nākḡo Manbiḡam Tāga yāḡahāḡirā āmawebe komeni komeni kaḡ nadāwut. ¹¹ * Tāḡpāḡ tāmagut pāḡku manken tepmanayāḡ tāḡirā uken man jide yāwetnayāḡ yāḡpāḡ nadāwātāk nāmo tāneḡ. Nāmo, kadāni uken man ahāḡ tamiḡirā nadāḡpāḡ ugānpāḡ yāwetneḡ. Man u yānayāḡ tāḡo u inḡinken man nāmo. Uwā Munapiktā bāneḡjin-ken peḡirān api yāḡahāneḡ yāk.

¹² * Tāḡpāḡ kadāni uken āmatā ḡode api tāneḡ; Tuānitā monāni iwan kerik-ken peḡirān kumāḡ-kumāḡ api utneḡ. Ba naniyetā nanakiye udegān api tāneḡ. Ba āperiye nanaktā miḡiye naniye iwan tāḡ yāmiḡpāḡ manken yepmanḡirā kumāḡ-kumāḡ api dāpneḡ. ¹³ * Tāḡpākaḡ nāka yāḡpāḡ āmawebe māyaptā iwan api tāḡ tamineḡ. Upāḡkaḡ āma kubātā gwāk pimiḡpāḡ nākḡo man nāmo peḡpāḡ yāpmāḡ kuḡarayāḡ tāko uwā tārek-tārek kadāni-ken nākḡata biḡam api yāpet yāk.

¹⁴ * Man ḡo daniḡpāḡ ket ḡode nadāwā tārewut; Kāmiwā, imaka tarāki waki kubā peḡawāhut ikektā nāmo itnaḡiken irirān api kāneḡ. Kaḡpāḡā āmawebe Judia komeken nanik u bārāḡeḡ akumaḡ kome ḡo peḡpeḡ banken kaḡ kut. ¹⁵ * Āma kubātā yot yāman irayāḡ tāko uwā tuḡumi yāpmākta yot gānaḡ nāmo ārowek. Nāmo, jop kaḡ metāḡpeḡ kwān. ¹⁶ Ba āma kubā ketem epānken irayāḡ tāko uwā āneḡi āyāḡutpeḡ pāḡku mānit siot ba āmetpat tek nāmo yāpek. Nāmo, jop kaḡ metāḡpeḡ kwān. ¹⁷ * Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironḡi paki nikek u bārāpi-inik api nadāneḡ! ¹⁸ Unita in Ekāniken yāḡapiḡirā āmetpeḡ kukkuk kadāni u mānit kadāni-ken ahāwektawā! ¹⁹ * Bureni, imaka ahāwayāḡ tāyak uwā umuri pāhap! Anututā pengān kunum kenta kome pewān ahāḡkumān-ken umunitā pābā apiḡo u bāmopi-ken imaka umuri pāhap udewani kubā nāmo ahāḡkuk. Ba udewanitā āneḡi nāmo api ahāwek. ²⁰ Ekānitā kadāni u kerāpigān nāmo dāpmāḡ tākḡeḡkuk yāwānāku āma kubātā nāmoinik itek. Upāḡkaḡ Ekānitā āmawebe inita biḡam iwoyāḡkuko unita butewaki nadāḡpāḡ kadāni kerāpigān api dāpmāḡ tākḡewek.

* **13:8:** Ais 19:2; 2Sto 15:6 * **13:9:** Mat 10:17-20 * **13:11:** Luk 12:11-12 * **13:12:** Mat 10:21 * **13:13:** Mat 10:22; Jon 15:21 * **13:14:** Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 * **13:15:** Luk 17:31 * **13:17:** Luk 23:29 * **13:19:** Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14

²¹ Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! Ba ŋo ahätak! yäj täwerirä unita nadäñirä bureni nämo täñpek. ²²* Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yäj-täkñatpäñ Näk Kristo ba profet kubä yäj api yäneñ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneñ. Ämawebe Anututä inita yäpmäj daniwani unitäño bänepi peñ awähutna yäjkañ käderi paränä epän pähap ude api täneñ. ²³ Täñkañ imaka udewani nämo ahäñirän intäjukun täwetat unita nadäñ täpäneñpäñ kuñat täkot!

Äma Bureni-inik äneñi api äbek

Mat 24:29-35; Luk 21:25-33

²⁴⁻²⁵* Imaka umuri umuri u ahäñpäñ paorirän mädeni-ken ŋode api ahäwek;

Edap täño peñyäjektä nämo iññirän, emak udegän api bipmäñ urek.

Täñirän, guk api täreñ mäneñ.

Ude ahäñirän imaka kehäromi nitek kunum gänañ it täkañ u wareñ api täñ moreneñ.

Ais 13:10, 34:4

²⁶ Eruk, kadäni uken Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi pähap ba epmäget kudän ikek äbäñirän ämawebe api käneñ. ²⁷* Kadäni ugän aŋeroniye peñ yäwet-pewän päñku ämawebe inita iwoyäwani kome kukñi kukñi, umude ba unude uken nanik api yämagutneñ.

²⁸ Jesutä ude yäñpäñ äneñi ŋode yäñkuk; Man wäranı kubä wama päya terak utpäñ täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki pirirän kañpäñ edap kadäni keräp täyak yäj nadäk täkañ. ²⁹ Unita udegän in imaka imaka api ahäneñ yäj täwetat unitä ahäñirä yabäñpäñ tärek-tärek kadäni keräp täyak yäj api nadäneñ. ³⁰ Näk bureni täwetat. Ämawebe apiño itkañ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahäñ moreneñ. ³¹ Täñpäkañ kunum kenta kome u bok api paotdeño upäñkañ mena jinom u nämoinik api paorek.

Kepma ba kadäni nämo nadäkamäj

Mat 24:36-44

³² Imaka täwetat ŋo äma kubätä kadäni uken, kepma ba bipani uken api ahäwek yäj nämoinik nadätak. Kunum gänañ aŋero imaka nämo nadäkañ yäk. Ba Anutu täño Nanaki u imaka, nämo nadätak. Nanitä ini-tägän nadätak. ³³ Kadäni nämo nadäkañ unita bänepjinta watäni itpäñ kuñat täkot. In imaka u kadäni udeken api ahäwek yäj nämo nadäkañ unita. ³⁴* Kadäni uwä man wäranı kubä ŋode bumik; Äma kubä kome kubäken kwa yäjkañä watä ämaniye imaka tuñumi watäni itneñta epän man yäwerek. Ude yäwetpäñ yot yäma täño watä äma iwerek; Watä säkgämän kañ it yäk.

³⁵* Unita inä udegän, watäni säkgämän itpeñ kuñatneñ. In yot täño mähemitä äneñi äbäkäbäk kadäni uwä nämo nadäkañ. Bipäda ba bipani bämop ba yäñe-yäñeta ba tamimañ-inik kadäni uken ba uken api äbek yäj nämo nadäkañ. ³⁶ Bäräñek-inik äbäñpäñ däpmon parirä tabäwekta. ³⁷ Unita in ba ämawebe kudup ŋode täwetat; Dapun iññpäñ kodakgän itkot, däpmon nämo pätnen! yäk.

14

Juda ämatä Jesu utta man topuñ

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

* **13:22:** Lo 13:1-3; Rev 13:13 * **13:24-25:** Rev 8:12 * **13:27:** Mat 13:41 * **13:34:** Mat 25:14 * **13:35:** Luk 12:38

1 * Tānpākaŋ kepma yarä keräp tanjirän Juda täŋo orekirit pähap kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämo awähurani äŋnak-äŋnak kadäni täŋkuk. Tänjirän bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma ätutä Jesu käbop injitpäŋ utna yänkaŋ kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. 2 Nöde nadänkuŋ; Ämawebe bumta itkaŋ ŋonitä nadäwä täga nämo tänpäpän penjawäk tänen yänpän unita orekirit kadäni uken tänetawä yän nadänkuŋ.

Webe kubätä Jesuta iron täŋ imiŋkuk

Mat 26:6-13; Jon 12:1-8

3 * Tānpākaŋ Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkaŋ Saimon, gisik paräm ikek yän iwerani unitä yotken äronpän ketem bok naŋkumän. Ketem naŋ irirän webe kubätä ume käbäŋi säkgämän u gwäki taŋi penpän yäpanipän yäpmän äbuk. Yäpmän äbänpän Jesu gwäki-ken piŋ ibatkuk.

4 Ude tänjirän äma ätu itkuŋo unitä kaŋpän kokwawak nadänpän yänpän-nadäk ŋode täŋkuŋ; E! Ima mebärita imaka gwäki pähap penpän yäpani ŋowä jop ureŋ tänpän kukaŋ? 5 Ämatä ume u suwanpän siliwa moneŋ taŋi gamäkaŋ äma jäwärita yäminäŋi. Ude yänpän webe u bumta kaŋ-yänkuŋ.

6 Kaŋ-yän irirä Jesutä ŋode yäwetkuk; Kakätäwut! yäk. Imata bäräpi imikaŋ? U iron inipärik kubä täŋ namitak yäk. 7 * Äma jäwäri inkät wari wari irirä iron täŋ yämina yänpänä kaŋ täŋ yämüt! Upänkaŋ näk inkät pen nämo api itne. 8 * Webe ŋo iron täŋ namayän nadänpän ini täŋ naminäŋi ude täyak. Näk änenayän täkaŋ unita awaŋken kukta gupna ume käbäŋi gäripi nikeŋ ŋo ärut namitak yäk. 9 Näk bureni täwetat. Manna biŋam Täga komeni komeni yänahän yäpmän kunayän täŋo udegän webe ŋonitä täŋ namitak unitäŋo manbiŋam bok api yänahän yäpmän kuneŋ. Ude tänjirä ämawebetä webe ŋonita nämo api guŋ tänen yäk.

Jesu iwaräntäkiye-kät Pasova ketem naŋkuŋ

Mat 26:14-30; Luk 22:3-20; Jon 13:21-30

10 Tānpākaŋ iwaräntäkiye 12 u bämopi-ken nanik kubä wäpi Judas Kariot unitä Jesu iwan kerä terak kaŋ pewa yän nadänkaŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä itkuŋ-ken u päŋku yäwetkuk. 11 Ude tänjirän bänep täga nadänpän moneŋ api gamine yän iwetkuŋ. Judastä u nadänpän päŋku iwan kerä terak kaŋ pewa yänkaŋ Jesu iwaräntän yäpmän kuŋatkuk.

12 * Tānpākaŋ käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni yäput penkuŋ. Kadäni ukengän Juda ämawebe Anututä äbekiye oraniye bian täŋkentän yämiŋkuko u nadäka tädaminäŋ-nani kubäkubätä sipsip nanaki ini-ini däpmäk täŋkuŋonik. Eruk kadäni ugän Jesu iwaräntäkiyetä iwet yabänkuŋ; Yot deken päŋku Pasova täŋo imaka imaka u täŋtuŋum täne? 13 Yäwäwä Jesutä äma yarä man ŋode yäwetpän pen yäwet-pewän kuŋkumän; Yotpärare bämopi-ken kuŋirän äma kubä ume käbot ikek ukät äbä peronpänä u kaŋ iwarun! 14 Iwat yäpmän kumaŋ äma unitä yot ärowayän täkken u äronpän yot mäheŋi ŋode kaŋ iwerun; Yäwoŋärewani äma ŋode yäyak; Bägup näwaräntäknaye-kät Pasova ketem äŋnak-äŋnakta de? yänkaŋ iwerun. 15 Ude iweränkaŋ yot gänän bägup taŋi punin unu ketem äŋnak-äŋnak täŋpani tuŋum ikek täwoŋärewänkaŋ Pasova ketem täŋtuŋum täkon.

* 14:1: Mak 11:18 * 14:3: Luk 7:37-38 * 14:7: Lo 15:11 * 14:8: Jon 19:40 * 14:12: Kis 12:6, 14:20

¹⁶ Eruk Jesutä ude yäweränä yarä uwä yotpärare-ken äronpän Jesutä yänkuko udegän kañ-ahänpän Pasova ketem täntuñum tañkumän. ¹⁷ Eruk kome bipmäñirän Jesu iwaräntäkiye 12 ukät tuñum tañkumän-ken u kuñkuñ. ¹⁸ * Kumañ yot gänañ äro ketem nañ itkañ Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In ketem penta näkamän ño kubätä näk iwan keru terak nepmanpayän yäk. ¹⁹ Ude yänirän nadänpänä butewaki nadänpän ini-ini iwet yabänkuñ; Ekäni, näka yäyan? ²⁰ Ude yäntäko Jesutä yäwetkuk; In näwaräntäknaye 12 inken nanik kubä. Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ñonitä api täñpek. ²¹ Nadäkañ? Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwerek. Upänkañ äma iwan keru terak nepmanpayän täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

²² Eruk ketem nañ irirä Jesutä käräga kubä yäpmänkañ Anutu bänep täga man iwetkañ tokät jukutpän iwaräntäkiyeta ñode yäwetpän yämiñtäñ kuñkuk; Ño yäpmänpän nañput. Ñowä näkño tohatna yäk. ²³ Ude yänpän wain ume yäpmänkañ Anutu bänep täga man iwetpän yämän kudup nañkuñ.

²⁴ * Yämän nañirä yäwetkuk; Ñowä näkño nägätna. Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täñkehärom takta nägätna piwayän täyat. Ämawebe mäyapta yänpän piwayän täyat. ²⁵ Näk bureni täwetat. Wain ume äneñi nämo nañkañ it yäpmän kuñtäñgän Anutu täño kañiwat yewa gänañ äronkañ wain ume mebäri kubä api näñpet. ²⁶ Ude yäweränkañ kap kubä teñpän yot u peñpeñ kumañ Olip Pom terak äronkuñ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yän yänkuk

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38

²⁷ * Äronit äronit Jesutä yäwetkuk; In kuduptagäntä nabän umuntañ api kuñtäñpä kuneñ. Ude täñirä Anutu täño man kudän täwani ñode pätak u bureni ahäwayän;

Näk sipsip täño watä äma urira sipsip api kuñtäñpä kuneñ. *Sek 13:7*

²⁸ * Upänkañ kumbani-ken nanik äneñi akuñpän Galili komeken näkä jukun päñku api itkirewet. ²⁹ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gamineñ upänkañ näk ude nämo api täñpet yäk. ³⁰ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera; Apiño bipani purup gera kadäni yarä nämo yänirän gäkä kadäni yäräkubä ude wäpna käbop pewayän. ³¹ * Ude yäwänä Pitatä gwäk kwañpän man kehäromigän yänkuk; Nämo! Gäk gutpän näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkañ noriyetä udegän yänkuñ.

Jesutä Getsemane päñku nani-ken yänapiñkuk

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

³² * Kuñtäñgän Getsemane epän tobätken ahänpän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Ñode irirä näk päñku yänapik man yäwayän yäk. ³³ Ude yänkañ ätu yepmanpän irirä Pita Jems Jon ugänpän yämaguränkañ kuñkuñ. Kuñtäñgän Jesu nadäwän umuri pähap täñpänpän yänkuk; ³⁴ * Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahän namitak unitä nurek yän nadätat. Unita in ñogän kodak itkañ nabän näwatkot yäk. ³⁵ Ude yänpeñ ätu

* **14:18:** Sam 41:9 * **14:24:** Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20 * **14:27:** Mak 14:50

* **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 * **14:31:** Jon 11:16 * **14:32:** Jon 18:1 * **14:34:** Jon 12:27

nanak kuɲpãŋä bäräpi nadãŋpãŋ kome terak maɲpãŋ äpmonpãpãŋ komi nadãŋkuko u nanatã nadãŋ namiɲirãŋ paorãŋ yãŋpãŋ ñode yãŋapiɲkuk; ³⁶ * O nan, gãk imaka kubã tãŋpayãŋ nãmo bärãp tak tãyan. Unita komi bärãpi nadãwayãŋ tãyat u ketãrenɲ namisi. Upãŋkaŋ nãkɲo nadãk nãmo, gãkɲaken nadãktã kaŋ ahãwãŋ.

³⁷ Ude yãŋpãŋ äma yarãkubã unitã itkuɲ-ken äyãŋutpeɲ kuɲpãŋ yabãwãŋ dãpmon pat itkuɲ. Dãpmon parirã yabãŋpãŋ Pita iwetkuk; Saimon! Gãk imata dãpmon pat itan? Gãk kadãni kerãpi nãkkãt kodak tãga nãmo iren? ³⁸ * Tãŋyabãk-ken kwitanenɲta ket nadãŋpãŋ yãŋapik man yãŋ itkot. Bãneɲjintã nãk nãwatta pidãm tãkaŋ upãŋkaŋ kehãromijin nãmo yãk.

³⁹ Ude yãwetkaŋä äneni kuɲpãŋ yãŋapik man yãŋkuko udegãŋ yãŋkuk. ⁴⁰ Yãŋapik man ude yãŋ paotpãŋ äbãŋpãŋ yabãŋkuk; Dãpmonɲta yewãpãŋ pat irirã. Abã yabãwãŋã mãyãk taɲpãŋ man kubã nãmo iwetkuɲ. ⁴¹ Eruk Jesu äneni kuɲpãŋ tãŋkuko udegãŋ tãŋkaŋ äbãŋpãŋ yãwetkuk; Ai! In dãpmon pen pat itkaŋ? Kadãni tãretak! Äma Bureni-inik uwã momi äma keru terak ärokãrok kadãni kerãp tãyak ño. ⁴² Akwãpãŋ pãŋku yabãŋ ahãnal Äma iwan keru-ken nepmaktã yãwani äbãtak ño yãk.

Komi ämatã Jesu inɲitkuɲ

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12

⁴³ Jesu man ude yãŋirãŋ pengãŋ iwarãntãkiye 12 u kubã wãpi Judas u ahãŋ yãmiɲkuk. Komi äma, kadã boham ikek Judas-kãt penta äbuɲ. Komi äma uwã bãmop äma, Baga man yãwoŋãrewani äma ba Juda tãŋo ekãni ekãni ätu unitã yãwet-pewã äbuɲ.

⁴⁴ Intãjukunã Judastã man kãdet ñode yãwetkuk; Nãkã pãŋku äma u geɲi dara nabãŋkaŋ upãŋ kaŋ inɲirut yãk. ⁴⁵ Eruk Jesu ahãŋ imiɲpãŋ iwetkuk; Yãwoŋãrewani ämana! Ude yãŋpãŋ geɲi datkuk. ⁴⁶ Eruk, ude tãŋpãŋ kaŋpãŋã inɲitpãŋ kerigãŋ topuɲ. ⁴⁷ Ude tãŋirã iwarãntãki kubãtã päipi pion gãnaŋ nanik wãdãwãŋ kwãpãŋã bãmop äma unitãŋo watã ämani kubã ura yãkɲat jukuni painkuk.

⁴⁸ Tãŋpãŋã Jesutã komi äma äbuɲo u yãwetkuk; Jide? Intã nabãwã nãk kubo äma ämik tãŋpani ude tãŋpapãŋ kadã boham ikek nutnayãŋ äbãkaŋ? ⁴⁹ * Nãk kepmani kepmani kudupi yot gãnaŋ äronkaŋ inkãt ämawebe Anutu tãŋo man tãwetpãŋ tãwoŋãrek tãk tãŋkut-ken ugãŋ imata nãmo nepmãŋitkuɲ? Upãŋkaŋ tãga! Ude tãŋ namiɲirã Anutu tãŋo man terak nãka man kudãŋ pãtak u bureni ahãwãŋ. ⁵⁰ Ude yãŋirãŋ iwarãntãkiye kudup kaŋ-umuntaŋ kuɲtãŋpã kuɲkuɲ.

⁵¹⁻⁵² Tãŋpãkaŋã äma gubaŋi kubã tek yabuko unitã Jesu iwatkuɲ. Iwarirãŋ komi ämatã inɲitnayãŋ tãŋirã tek yabuko u pitpãŋ peɲpeɲ morãŋ metãŋpeɲ kuɲkuk.

Jesu manken teɲkuɲ

Mat 26:57-68; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24

⁵³ Tãŋpãkaŋ Jesu imagut yãpmãŋ bãmop äma intãjukun iranitã yotken kuɲkuɲ. Yot uken bãmop äma, ba Juda tãŋo ekãni ekãni ba Baga man yãwoŋãrewani äma u kudup kubã-kengãŋ ugãŋ itkuɲ. ⁵⁴ Yãpmãŋ kuɲirã Pita mãdengãŋ yãwatpãŋ yot unitãŋo yewa gãnaŋ äronkuk. Äronpãŋã komi äma ukãt bok itpãŋ kãdãp äŋãriɲ itkuɲ. ⁵⁵ Tãŋpãkaŋ Baga

* **14:36:** Rom 8:15; Gal 4:6; Mak 10:38; Jon 6:38 * **14:38:** Luk 11:4 * **14:49:** Luk 19:47, 21:37; Jon 18:20

man yäwönärewani ämakät Juda täño äma ekäni ekäni u kuduptagän itpäñ Jesu kumän-kumän utna yänkañ Jesu jop ikñatta jop manman ätuta wäyäkneñkuñ. Upänkañ Jesuken imaka goret kubä nämö kanpäñ nadänkuñ. ⁵⁶ Täñpäkañ äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täñkukonik yäh jop manman ude yänkuñ. Jop manman mäyap ude yänkuñopän man mebäri inigän inigän yänkuño unita man uterakgän nämö ahänkuk. ⁵⁷⁻⁵⁸ * Yäntäko äma ätutä akuñpäñ jopman ñode yänkuñ; Nin Jesu u man ñode yänirän nadänkumän; Näk kudupi yot äma keritä täñpani ño wärämutpäñ kepma yaräkubätagän äneñi udewanigän äma keritä nämö täñpani kubä api täñpet yäk. ⁵⁹ Man yänkuño u ini-ini yänirä mebäri kubägän nämö täñkuk.

⁶⁰ Täñpäkañ bämop äma intäjukun täñpani unitä akuñpäñä Jesu iwet yabänkuk; Man kowata nämö yäwerayän? Äma päke ño gäka man yäkañ ño nadäwi jide täyak? ⁶¹ * Yänirän Jesutä man kubä nämö yänkuk. Man nämö yänkañ kum irirän intäjukun ämatä äneñi iwet yabäkgän täñkuk; Äma Anututä ämawebeniye täñkentäka iwoyäwani Kristo uwä gäk? Anutu iniñoret täkamän unitäño nanaki gäk?

⁶² Yäwänä yänkuk; Yäyan ubayän. Näk bureni täwetat. Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täño kerä bure këda ittängän kunum gänañ gubam terak äbänirän api kan-yäputneñ yäk. ⁶³ Ude yänirän eruk, intäjukun äma u nadäwän wawäpäñ iniken tek weñ-gäjähutpäñ yänkuk; Mangämän imata wari yäne? ⁶⁴ * Anutu yänärok man iwetak unita in jide nadäkañ? Yäwänä kuduptagän ñode yänkuñ; U kumäka biñam täyak yäk. ⁶⁵ Ude yäwäwä äma ätutä iwit ut ibatkuñ, ätutäwä dapuri täñpipiñpäñ kerä mugwäjiñpäñ utkañ iwetkuñ; Gäk profet unita äma gutak unitäño wäpi niwet! yäk. Ude täñirä komi ämatä inñitpäñ kerä pipiyänpäñ inami dapun-ken utkuñ.

Pitatä Jesu wäpi käbop penkuk

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁶ Täñpäkañ Pita yäman umu irirän bämop äma intäjukunta irani unitäño watä webe kubä äbänpäñ kanjuk; ⁶⁷ Pita këdäp äñäriñ irirän. Kanpäñ ket täñpäñ kan-yäpmän äronkañ-äpäk täñpäñ iwetkuk; Jesu Nasaret komeken nanik ukät kuñarani kubä gäk yäk. ⁶⁸ Yäwänä yänkuk; Gäk man jide yäyan? Yäniri guñ täyat yäk. Ude yänpäñ yäma-ken äpmonkuk. ⁶⁹ Äpmonjirän watä webe unitä kanpäñ äma itkuño u yäwetkuk; Äma ño Jesu täño äbotken nanik yäk. ⁷⁰ Yäwänä äneñi äwo yänkuk. Eruk ätu itpäñä ämawebe itkuño unitä iwetkuñ; Nadäkamän! Gäk äbot uken nanik. Gäk Galili äma! yäk. ⁷¹ Iweräwä Pitatä yäwetkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkañ u nämoinik kak täyat! Näk jopman yäwäwä Anututä kowata namän yäk.

⁷² * Ude yänirän uterakgän puruptä gera yänirän kadäni yarä täñkuk. Täñpänkañ Pitatä nadäwän tumbäpäñ Jesutä man ñode iwetkuko u nadänkuk; Puruptä gera yarä nämö yänirän näka äwo kadäni yaräkubä ude api yäwen. Ude nadänkañ nadäwän ägekoräpäñ konäm bumta kotkuk.

* 14:57-58: Jon 2:19-21 * 14:61: Mak 15:5; Luk 23:9 * 14:64: Jon 19:7 * 14:72: Mak 14:30

15

*Jesu Pailat kerik-ken penkuḅ**Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38*

¹ * Tänpän tamimanḅ bipaniinik bämop ämakät Parisi äma ba äma ekäni ekäni u kuduptagän käbeyä tänpänḅ Jesu utta tawanḅ penkuḅ. Ude tänpänḅ eruk, Jesu kerik pädat tänpänḅ yäpmänḅ pänku Pailat kerik terak tenkuḅ. ² Tenjirä Pailattä Jesu iwet yabänkuḅ; Gäk Juda täno äma ärowani ba? Yäwänä yänkuḅ; Yäyan uba yäk. ³ Tänpänḅ bämop äma intäjukun tänpäni Jesuta yänpänḅ-kanjwat man mäyap yänkuḅ. ⁴ Ude yänjirä Pailattä Jesu äneḅi iwetkuḅ; Äma päke ḅonitä gäka man mäyap yänjirä imata kowata nämo yäyan? ⁵ * Ude iweränä Jesu kowata nämo yänkuḅ. Kowata nämo yänkanḅ man kum irirän Pailattä nadäwätäk tanḅ tänpkuḅ.

⁶ Tänpäkanḅ Pasova Orekirit Kadäni udeken Pailattä kädet ḅode täk tänpkuḅonik; Juda ämawebetä komi yotken irani kubäta nadänpänḅ Pailat iwerirä nadänḅ yämiḅpänḅ äma u yäniḅ kireḅpewän kuk tänpkuḅonik. ⁷ Kadäni ugän äma kubä wäpi Barabas u noriye ätukät komi yotken itkuḅ. Äma uwä Rom gapmanta kokwawak nadänpänḅ ämik pewä ahäwäpänḅ äma kubä kumänḅ-kumänḅ utkuḅo unita gapmantä komi yotken yepmanḅkuḅ. ⁸ Tänpäkanḅ Juda ämawebetä Pasova Orekirit Kadäni ätuken täk tänpkuko udegän tänpänḅ yänḅ nadänpänḅ päbä Pailattä yäma-ken käbeyä tänpänḅ itkuḅ. ⁹ Irirä Pailattä yäwet yabänkuḅ; Juda äma intäno intäjukun äma ḅo pitpänḅ tewa kwän? ¹⁰ (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ḅode nadänpänḅ yäwetkuḅ; Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadänkuḅo unita Jesu näkken pewä äbuk yänḅ nadänkuḅ.)

¹¹ * Tänpäkanḅ Pailattä Jesu tewa kwän yänḅ yänkuko upänkanḅ bämop äma unitäwä ämawebe päke u penḅ yäwet-yäwet tänpätko yänkuḅ; Barabaspänḅ tewi äbänḅ nimän! ¹² Ude yänjirä Pailattä äneḅi yäwet yabänkuḅ; Yäkanḅ unita Juda täno Intäjukun Äma yänḅ iwet täkanḅ ḅowä jide tänp imet? ¹³ Yäwänä äma päke unitä gera pähap ḅode yänkuḅ; Päya kwakäp terak kanḅ kumbän! ¹⁴ Yäwäwä yäwetkuḅ; Waki kubä jide tänpkukta? Ude yäweränkanḅ ehutpänḅ gera kehäromigän yänpänḅ iwetkuḅ; Päya kwakäp terak kanḅ kumbän! ¹⁵ Ude yäwäkanḅ ämawebe bänepi yäpmänḅ äpäkta Pailattä Barabas jop tewän äpamanḅ kuḅirän Jesu kadätä päripmänḅpänḅ päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämänḅ yäpmänḅ kuḅkuḅ.

*Jesu yänjörök man iwetkuḅ**Mat 27:27-31; Jon 19:2-3*

¹⁶ Yäniḅ kirewänpänḅ Pailat täno komi ämatä Jesu yot gänänḅ nanik yäpmänḅ äpamanḅ pänku yot mäde käda komi äma täno yewa gänänḅ äronpänḅ noriye ätuta gera yänpewä äbuḅ. ¹⁷ Yänpewä äbäkanḅ tek gwagäri intäjukun ämatä täk täkanḅ udewani tänp imiḅpänḅä intäjukun täno gwäpäta gupmom yenpänḅ kedonḅ tänpänḅ gwäki-ken ähätk imiḅkuḅ. ¹⁸ Ude tänpänḅ sära man iwetpänḅ yänkuḅ; Juda täno intäjukun äma, ganinḅ oretkamänḅ! yäk. ¹⁹ Tänpänḅ pärip-päriptä gwäki-ken urit iwit uwanḅ ibarit täk tänpkuḅ. Tänpänḅ gukut imäpmok tänp imiḅpänḅ jop ininḅ oretkamänḅ yänkanḅ tänpkuḅ. ²⁰ Tänjirek-irek ude tänp imiḅ paotpänḅä intäjukun äma täno tek yänpömänḅ imiḅpänḅ tek iniken upänḅ äneḅi tänp imiḅkuḅ. Ude tänp imiḅpänḅ, eruk päya kwakäp terak utnayänḅ imagut yäpmänḅ kuḅkuḅ.

* 15:1: Luk 22:66 * 15:5: Ais 53:7; Mak 14:61 * 15:11: Apos 3:13-14

*Jesu päya kwakäp terak utkuŋ**Mat 27:32-34; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27*

²¹* Eruk, yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋpäŋä äma kubä wäpi Saimon u epäniken naniktä äbätängän äbä peronkuŋ. Uwä Sairini komeken nanik, Aleksada kenta Rufus unitäŋo nani. Äbä peronpäŋä peŋ iwet-pewä Jesu täŋo päya kwakäp buramiwänkaŋ penta kuŋkuŋ. ²² Kuŋtängän kome kubä wäpi Golgota, u ninin man terak gwäki kokäp, u ahänkuŋ. ²³ Ahänpäŋä eruk Jesuta wain umekät päya umumi kubä ukät awähutpäŋ Jesu gupi kwitawän yäŋpäŋ iminkuŋ. Imäwä bitnäŋkuk. ²⁴* Täŋirä komi ämatä teki yäŋopmäŋ iminpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Päya kwakäp terak utpäŋä Jesu täŋo teki yäpmäktä komi ämatä närepmirek gärepmirek täŋkuŋ.

²⁵ Täŋpäŋ 9'kirok täŋirän utkuŋ. ²⁶ Täŋpäkaŋ Jesu gwäki-ken punin käda man kudän ŋode kudän täŋkuŋ;

NowÄ JESU, JUDA Ämawebe Täŋo

INTÄjukun Äma.

²⁷ Täŋpäkaŋ kubo äma yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmanpäŋ bok däpuŋ. [²⁸* Ude täŋirä Anutu täŋo man ŋode kudän täwanitä bureni ahänkuk; Kawä äma waki täŋpani täŋkuk.] ²⁹⁻³⁰* Täŋpäkaŋ ämawebe kuŋkaŋ äbäk täŋkuŋo unitä yäŋärok man iwetpäŋ ketsiwoŋ täŋpäŋ yäŋkuŋ; A! Gäk ŋonitä kudupi yot wärämutpäŋ kepma yaräkubäta äneŋi api täŋpet yäŋ yäŋkuno udegän gupka täŋkentäŋpäŋ päya kwakäp terak naniktä äpiwä!

³¹ Ude yäŋirä bämop äma ba Baga man yäwoŋärewani äma unitä udegän täŋ-irenpäŋ näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma ŋowä äma ätu täga täŋkentäŋ yämik täŋkukopäŋ ini gupi täŋkentäktä täŋpäŋ wakaŋ yäk. ³² NowÄ Anutu täŋo iwoyäwani Kristo, Isrel täŋo Intäjukun Äma itak u täŋpawä päya kwakäp terak naniktä äpäŋirän kaŋkaŋ nadäkinik täŋ iminawä! yäŋ yäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ äma yarä däpmäŋpäŋ kukŋi kukŋi yepmankuŋo unitä udegän yäŋärok iwetkumän.

*Jesu kumbuk**Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30*

³³* Täŋpäŋ kome kepma bämopi-inik uken kome dapuri kumbuk. Kumäŋirän kome kudup bipmäŋ utpäŋ patpäŋ it yäpmäŋ kuŋirän 3'kirok täŋkuk. ³⁴* Täŋpäŋ 3'kirok ude täŋirän Jesutä iniken man terak gera taŋi ŋode yäŋkuk; Elai, Elai, lema sabaktani? U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmanŋan? ³⁵ Ude yäŋirän äma kaŋ itkuŋo unitä nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk. ³⁶* Yäŋirän nadäŋpäŋ äma kubätä bäräŋeŋ päŋku imaka kubä bima yabut bumik yäpmäŋpäŋ wain ume jägämi gänaŋ yäputpäŋ jikon terak pädat täŋpäŋ Jesuta iminpäŋ noriye yäwetkuk; Pewut! Jop itpäŋ käna. Elaijata bureni päbä ketärewayäŋ käwep yäk.

³⁷ Ude täŋirä Jesu äneŋi gera taŋi yäŋpäŋ kumbuk.

³⁸ Kumäŋirän kudupi yot gänaŋ tek taŋi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän täreŋkuŋ. ³⁹ Täŋpäŋ Jesutä kumäŋirän komi äma täŋo watä äma unitä dubini-ken itkaŋ kawän inide kubä täŋpäpäŋ yäŋkuk; Bureni-inik, äma ŋowä Anutu täŋo Nanaki!

* 15:21: Rom 16:13 * 15:24: Sam 22:18 * 15:28: Ais 53:12 * 15:29-30: Sam 22:7; Sam 109:25; Mak 14:58 * 15:33: Amo 8:9 * 15:34: Sam 22:1 * 15:36: Sam 69:21

40 * Tānpākaŋ webe ätu ban itkaŋ Jesu kumāŋirān kaŋkuŋ. Ukāt nanik ätu tāŋo wāpi ŋode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria, Jems gubaŋi kenta Joseŋ tāŋo miŋi u, ba Salome ukāt penta itkuŋ. 41 Webe u kuduŋtagān Galili komeken naniktā Jesu iwarān tānpāŋ watā epān tāŋ imiŋ yāpmāŋ äbāk tāŋkuŋonik. Tāŋkaŋ ugān nāmo, webe ätu Jesu-kāt Jerusalem yotpārare-ken penta äronkuŋo u imaka, äbā itpāŋ kaŋkuŋ.

Jesu äneŋkuŋ

Mat 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

42-43 Sabat kerāp taŋirān eruk bipāda Juda tāŋo äma ekāni kubā wāpi Josep u äbuk. U komeni Arimatea. Uwā Anututā intājukun itkaŋ yabāŋ yāwat piāni kwawak ahāŋirān kakta itsāmāntāŋ kuŋat tāŋkukonik. Eruk, äma unitā Pailat-ken umunkāt nāmo, bātakigān kuŋpāŋ Jesu tāŋo gupi awaŋ gānaŋ äneka iwet yabāŋkuk. 44 Tāŋirān Pailattā yāŋkuk; Wa! Imata bārāŋeŋ kumāntak yāŋ nadāŋpāŋ komi äma tāŋo intājukun äma yāŋpewān äbānā iwet yabāŋkuk; Jesu bureni kumak? 45 Äma unitā bureni kumak yāŋ yāwānā Joseptā Jesu gupi äneka nadāŋ imiŋkuk. 46 Nadāŋ imiŋirān Joseptā pāŋku tek paki suwaŋpāŋ, Jesu tāŋo gupi päya kwakāp terak nanik ketāreŋ pāpā tek yāpuko unitā uwāk tāŋkuk. Ude tāŋpāŋ mobā awaŋ kodaki kubā äma kumbani pekta biŋam äneŋpani u gānaŋ peŋkuk. Peŋpāŋä mobā kubā pimiŋ iwet-pewān pāŋku mobā awaŋ meni uwā yāput pipiŋkuk. 47 Äneŋirān Maria Makdala komeken nanik ukāt wahupi Maria Joseŋ tāŋo miŋi, yarā u kaŋkumān.

16

Jesutā äneŋi akuŋkuko unitāŋo manbiŋam

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10

1 Tānpākaŋ Juda tāŋo Sabat tāreŋirān Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria Jems tāŋo miŋi ba webe kubā wāpi Salome unitā Jesu tāŋo gupi ärut imikta gakaŋi mebāri mebāri kākāŋi tāgatāga u suwaŋpāŋ tuŋum tāŋkaŋ itkuŋ. 2 Eruk Sande tamimaŋ kome ket nāmo yāŋeŋirān tuŋum ukeŋo yāpmāŋ Jesu tāŋo gupi peŋkuŋ-ken uken kuŋkuŋ. 3-4 Kuŋit kuŋit yāŋpāŋ-nadāk ŋode tāŋtāŋ kuŋkuŋ; Mobā, awaŋ meni tāŋpipiwani u netätā yāpmāŋ keweŋ nimayāŋ? Ude yāŋpāŋ dapun tāŋpāŋ kaŋkuŋ; Mobā pähap uwā yāpmāŋ keweŋkuŋo mobā awaŋ meni tumāŋirān. 5 Eruk ude kaŋkaŋ äronpāŋ kaŋkuŋ; Äma gubaŋi kubā tek paki nitek awaŋ kāwuri bure kāda manjit irirān. Kaŋpāŋ umuntaŋpāŋ bumta kwaiŋkuŋ.

6 Kwaiŋirā yāwetkuk; Umuntāneŋo. In Jesu Nasaret nanik päya kwakāp terak utkuŋo ukeŋo kānayaŋ äbākaŋ? U ŋo nāmo itak yāk. Akumaŋ kuk! Patpat bägupigān ŋo kawut! 7 * Unita in pāŋku Pita ba iwarāntākiye ätu biŋam ŋode yāwerut; Jesu uwā Galili komeken intājukun it kirewayāŋ kuk. U pāŋku kawut, tāwetkuko ude. 8 Ude yāwerānkaŋ webe yarākubā uwā umun pähap tāŋkaŋ awaŋken naniktā metāŋpeŋ kwaiŋtāŋ kuŋkuŋ. Bumta umuntaŋkuŋo unita imaka kaŋkuŋo u ämawebe nāmo yāwettāŋ kuŋkuŋ.

Jesu noriye wanoriye ahāŋ yāmiŋkuk

Mat 28:9-10; Jon 20:11-18

* 15:40: Luk 8:2-3 * 16:7: Mat 26:32; Mak 14:28

[9 * Jesu uwä Sande tamimaŋ kumbani-ken naniktä akumaŋ päŋku Maria Makdala nanik, bian mäjo 7tä magārani Jesutä ini yäwat kireŋ imiŋkuko u ahäŋ imiŋkuk. 10-11 * Ahäŋ imiŋirän webe uwä päŋku äma Jesu-kät kuŋjarani konäm butewaki täŋ irirä yabäŋpäŋ Jesu u nämo kumbuk, kodak irirän kat yäŋ yäweränkaŋ nadäwä bureni nämo täŋkuk.

12-13 Eruk kadäni kubä äma yarä yotpärare peŋpeŋ kädet miŋin kuŋirän Jesutä gupi inigän kubä äworeŋkaŋ ahäŋ yämiŋkuk. Ahäŋ yämänkaŋ äma yarä unitä äyähutpeŋ päŋku noriye ätu yäweränkaŋ udegän nadäwä bureni nämo täŋkuk.

14 * Eruk, u punin terak iwaräntäkiye 11 u yot kubäken ketem naŋ irirä ahäŋ yämiŋpäŋ ŋode yäwetpäŋ yabäŋ yäŋkuk; Imata nadäkinikjin nämo itkaŋ? Ba imata notjiye ätu kodak irira nabäŋpäŋ biŋam täwetkuŋo u nadäwä bureni nämo täkaŋ? 15 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; In komeni komeni kuŋkaŋ ämawebe it yäpmäŋ kukaŋ udegän Manbiŋam Täga u kaŋ yäwettäŋ kut. 16 * Äma kubätä näk nadäŋ namikinik täŋpäŋ näk wäpna terak ume ärurayäŋ täko uwä Anututa biŋam api täŋpek. Täŋ, äma kubätä nadäŋ namikinik nämo täŋpayäŋ täko uwä Anututä geŋita biŋam api tewek. 17 * Ämawebe nadäŋ namikinik täŋpäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ unita kehäromi yämiŋjira näk wäpna terak kudän ŋode api täneŋ; Mäjo api yäwat kireneŋ, ba man kotäk kudupi kudupi terak api yäneŋ, 18 * ba gämok keritä api yepmäŋitneŋ, ba ume waki naŋirä unitä nämo api däpek, ba äma käyäm ikek keritä gupi-ken injirirä api täganeŋ.

Jesu kunum gänaŋ äroŋkuk

Luk 24:50-53; Apos 1:9-11

19 * Eruk Ekäni Jesutä man ude yäwet moreŋpäŋ irirän Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk. Äroŋkuko uken Anutu keru bure kăda itkukotä itak. 20 * Äroŋirän iwaräntäkiye komeni komeni kuŋ moreŋpäŋ mani biŋam yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋjirä Ekänitä bämopi-ken itpäŋ epäni täkta täŋkentäŋ yämiŋjit mani biŋam u täŋkehärom takta kudän kudupi ämawebeŋiye-ken pewän ahäŋkuŋ.]

* 16:9: Luk 8:2 * 16:10-11: Mat 28:10 * 16:14: 1Ko 15:5 * 16:15: Apos 1:8 * 16:16: Apos 2:38 * 16:17: Apos 2:4; Apos 8:7, 10:46 * 16:18: Luk 10:19; Apos 28:3-6 * 16:19: Apos 2:33-34 * 16:20: Apos 14:3; Hib 2:3-4

Luk Luktä guŋ äbot ämawebeta yänpän Jesu täŋo manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

Luk imata manbiŋam ŋo kudän täŋkuk?

^{1*} Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ŋo gäwera nadä;

Äma mäyaptä imaka imaka Anutuä nin bämopnin-ken pewän ahänkuŋo unitäŋo manbiŋam kudän täkta piäni taŋi täŋ yäpmän äbuŋ. ^{2*} Imaka bian ahänirä ini dapuritä kaŋpän nadänkuŋo u ba apiŋo ahän yäpmän abäkaŋ ugänpän kudän täŋkuŋ. Äma uwä Anutu täŋo manbiŋam yänahäk-ahäk piä täŋkaŋ manbiŋam ŋowä nimiŋkuŋ. ³⁻⁴ Täŋpakaŋ näk imaka, kadäni käroni manbiŋam ŋo yäput pektä päŋku tärek-tärek u kuduŋtagänta ket nadäwa yänkaŋ yänjabäk piä täŋ yäpmän abut. Unita äma ärowanina Tiofilus, gäkä manbiŋam gäwerani u bureni-inik yän nadäkta imaka imaka ahänkuŋo unitäŋo manbiŋam siwonji kudän täŋpän gäkken pewa ärekta nadäk penkut. Eruk manbiŋam uwä ŋode;

Aŋero kubätä Sekaraia ahän imiŋkuk

^{5*} Herottä Judia kome täŋo intäjukun äma itkuk-ken uken bämop äma kubä itkuk, u wäpi Sekaraia. Äma uwä bämop äma biani wäpi Abiya unitä äbotken nanik. Täŋpakaŋ webeni Elisabet imaka, bämop äma äbot kubäken nanik. ⁶ Täŋkaŋ yanäpi yarä uwä Anutu inamiken siwonji kuŋat täŋkumänonik. Täŋkaŋ Anutu täŋo бага man ba jukuman kuduŋtagän iwat morenpän waki kubä nämo täk täŋkumänonik. ⁷ Upänkaŋ nanakiye nämo. Elisabet aruŋ it yäpmän äbänkä tagawani webe pähap täŋkumän.

⁸ Täŋpakaŋ kadäni kubä, Sekaraia täŋo äbottä Anutu inamiken bämop äma piä täkta kadäni ahänkuŋ. ^{9*} U bämop ämatä täk täŋkuŋo ude piä yäpmän daniŋpän Sekaraiatä kudupi eŋi gänaŋ Anutu inamiken gupe kábäŋi nitek iŋiŋ imikta ahänkuŋ.

¹⁰ Eruk, gupe kábäŋi nitek iŋiŋ-ijik kadäni ahänirän ämawebe mäyaptä äbänkaŋ kudupi eŋi yämän umu itkaŋ Anutu-ken yänapik man yän itkuŋ. ¹¹ Yänapik man yän irirä kudupi eŋi gänaŋ Sekaraia gupe kábäŋi nitek iŋiŋ ittänŋän kaŋkuk; Ekäni täŋo aŋero kubätä gupe kábäŋi nitek iŋiwani täŋo käwuri bure käda ahänpän irirän. ¹² Kaŋkaŋ kikuŋutpän bumta umuntaŋkuk. ¹³ Ude täŋpänä aŋero unitä iwetkuk; Sekaraia, gäk umuntäweno. Anutu gäkŋo yänapik man nadän gamitak yäk. Unita webeka Elisabet uwä nanak ämani kubä api bäyawek. Bäyawänkaŋ wäpi Jon yän, kaŋ iwet. ¹⁴ Täŋpän nanak unita bänep täga nadänpän oretoret api täŋpen. Ba unitä ahänirän ämawebe mäyaptä bänep täga nadänpän oretoret udegän api täneŋ yäk.

^{15*} Imata, nanaka unitä täganpän Ekäni inamiken wäpi biŋam ikek api irek. Täŋkaŋ wain ume ba täŋgunguŋ ume ätu nämoinik api nak täŋpek. Täŋkaŋ ahäwayän täyak-ken unitä it yäpmän ärowayän täkken Kudupi Munapiktä uwäktän imiŋirän api irek. ¹⁶ Täŋpakaŋ unitä Isrel ämawebe Anutu mäde ut imiŋkuŋo u mäyap bänepi yäpmän sukurenpän

* 1:1: Apos 1:1 * 1:2: Jon 15:27 * 1:5: 1Sto 24:10 * 1:9: Kis 30:7 * 1:15: Nam 6:3

yepmanpän Anutu Ekänini-ken äneji api kunej. ¹⁷ * Bureni, kuñat-kuñari ba kehäromini Profet Elaijata tänpeñ kuñatkuko udegän api tåk tänpek. Ekänita intäjukun kuñkañ nädanani täño kokwawak yäpän-siwonj tawäpäñ yepmanjit, ba äma man bitnäk tåk täkañ unitäño bänepi yäpmäj sukureñpäñ yepmanpän äma siwonji täño kädet kuronğän api iwat täneñ. Ude täñpayäj tåko uwä Ekänita watä piä täñ imikta ämawebe äbot ket utpäñ yepmak täñtäñ api kwek yäk.

¹⁸ * Eruk, añerotä man ude iweränä, Sekaraiatä kowata ñode iwetkuk; Man yäyan u jide täñpäñ bureni yäj nadäwet? Näk täğawani-inik ño, ba webena imaka, webe pähap ño! ¹⁹ * Ude yäwänä añerotä iwetkuk; Näk wäpna Gabriel, Anutu injamiken it täyat unita jopman nämo gäweret yäk. Nämo, manbiñam täga ño gäwetta Anututä ini naniñ kireñpewän äbätat. ²⁰ * Gäk nadätan? Näkño man nämo nadäj namitan unita meka bäräp tawäpäñ man kum api iren. Ude täñkañ it yäpmäj kuñiri manbiñam gäwetat ñonitä ahäwänkañ man äneji api yäwen. Manbiñam yäyat ñowä kadäni yäj imani-ken uken bureni api ahäwek yäk.

²¹ Täñpakañ ämawebe Sekaraiata yänkañ yäman umu irä wawäwä nadäwätäk täñpäñ yänkuñ; Kudupi eñi gänañ uken imatäken kubätä ahäñirän Sekaraia kadäni karonji ñowä itak? ²² Ude yäñirä yäman äpäñpäñ ämawebe man kubä nämoinik yäwetkuk. Meni bäräp tawäpäñ man kum itkuko unita keritägän wärani täñyärenkuk. Täñpänä ämawebetä nadänkuñ; Imaka kudupi kubä kudupi eñi gänañ kañkañ käwep äpätak yäk.

²³ Eruk mäden, Sekaraia täño piä u täñpän tärewäkañ komeni-ken kuñkuk. ²⁴ Päñku irirän Elisabet nanak kok itkuk. Nanak kok itkañ eñi gänangän it yäpmäj kuñirän komepak 5 ude tärenkuk. ²⁵ * Täñpakañ Elisabet nanak kok itat yäj nadänpäñ yänkuñ; Ekänitä iron u täñ namitak! Apiño Ekänitä orañ namiñirän näkño mäyäkna ämawebe injamiken paotak yäk.

Añerotä Maria ahäj imiñkuk

²⁶ Elisabettä nanak kok ikek it yäpmäj kuñtängän komepak 6 tärenirän, eruk kadäni uken Anututä añero Gabriel u peñ iwet-pewän yäpmäj yotpärare kubä Galili komeken wäpi Nasaret uken kuñkuk. ²⁷ * Webe gubañ kubä äma kubä wäpi Josep unita yänkañ iwoyänkuño webe uken kuñkuk. Josep uwä Devittä äbotken nanik. Täñkañ webe gubañ iwoyäj imiñkuño u wäpiwä Maria. ²⁸ Eruk, Gabrieltä webe uken kuñpäñ iwetkuk; Kepma yäk. Gäk nadätan? Ekäni Anutu gäkkät itpäñ iron täñ gamitak. ²⁹ Ude iweränä Mariatä man u nadänkañ kikuñutpäñ yänkuñ; Yäke! Man kubä ño jidewanipäj nadätat? ³⁰ Yäwänä añerotä iwetkuk; Maria, gäk umuntäweno! Anututä ini nadäj gamitak. ³¹ * Nadätan? Gäk nanak kok itpäñ nanak ämani kubä api bäyawen yäk. Bäyañpäñ wäpiwä Jesu yäj api iweren. ³² U äma ekäni kubä ude irirän ñode api iwetneñ; U Anutu Ärowani Bureni unitäño Nanaki yäj api iwetneñ. Täñpakañ Anututä intäjukun ämata api tewek, orani Devittä itkuko ude. ³³ * Unitä Jekop täño

* **1:17:** Mal 3:1, 4:5-6; Mat 17:11-13 * **1:18:** Stt 18:11 * **1:19:** Dan 8:16, 9:21; Hib 1:14

* **1:20:** Luk 1:45 * **1:25:** Stt 30:23 * **1:27:** Mat 1:16,18; Luk 2:5 * **1:31:** Ais 7:14; Mat

1:21-23 * **1:33:** Dan 7:14; Mai 4:7

äbotken nanik ämawebeta intäjukun äma ude tärek-täreki nämö api irek yäk. Tänpäkan yabän yawat piä tänpayän täko uwä paot-paori nämö api tänppek.

³⁴ Eruk, Mariatä u nadänpänjä aņero ŋode iwetkuk; Man yäyan u jide ude api ahäwek? Näk äpna nämö ŋo! ³⁵ * Mariatä ude yäwänä aņero unitä iwetkuk; Kudupi Munapiktä gäkä terak äronjirän Anutu Ärowani Bureni-inik unitäņo kehärominitä gäk kumän api uwäk täwek yäk. Unita nanak kudupi bäyawayän täno uwä Anutu täņo Nanaki yän api iwetneņ. ³⁶ Unita ket nadä! Notkapak Elisabet webe pähap täņkuko upänkan apiņo koki itak yäk. Bian äruņ yän iwerani upänkan apiņo nanak kok itpän it yäpmän äbänjirän komepak 6 täretak. ³⁷ * Nadätan? Anututä imaka kubä tänpayän nadänpän uwä bureni-inik tänppek. ³⁸ Aņerotä man ude iweränä Mariatä yänkuk; Eruk, bureni! Näk Ekäni täņo piä watä webegän. Unita imaka kubä täņ namayän nadänpänjä, yäyan ude kan täņ namän. Mariatä aņero man ude iweränkan tenpeņ kuņkuk.

Mariatä Elisabet käwayän kuņkuk

³⁹ Kuņjirän Maria akumaņ bäräņeņ kumaņ Judia kome pom itkuņ-ken yotpärare kubä uken kuņkuk. ⁴⁰ Kumaņ päņku uken ahänkan Sekaraiatä eņi gänaņ äronpänjä Elisabet iniņ oretkuk. ⁴¹ * Ude täjirän nanak Elisabet koki gänaņ itkuko unitä kikuņtpän wareņ täņkuk. Ude tänpänkanjä Elisabet uwä Kudupi Munapiktä uwäk tänpän itkuk. ⁴² * Täņjirän Elisabet oretoret man terak ŋode yänkuk; Maria! Anututä gäka iron täņ gamiko uwä webe ätu täņo yärepmetak yäk. Ba nanak gäk kokka gänaņ itak u imaka udegän, Anututä iron taņi täņ imani. ⁴³ Näk jidewani unita Ekänina täņo miņi gäk nabäwa yänkan äbätan? ⁴⁴ Nadätan? Gäkä naniņ oreriri nanak kokna-ken itak ŋo täga nadänpänjiterakgän kikuņtpän wareņ täk! ⁴⁵ * Gäk Ekäni täņo biņam man gäwetkuko unitä bureni api ahäwek yän nadäkinik täņkuno unita Ekäni täņo oretoret terak itan yäk. Elisabettä ude yänkuk.

Mariatä Ekäni wäpi iniņ oretkuk

- ⁴⁶ * Tänpänj Mariatä yänkuk;
Bänepnatä Ekäni wäpi yäpmänj akutat!
⁴⁷ Täņjira mäjonatäwä Anutu wakiken nanik nämagurani ämana u iniņ oretak.
⁴⁸ * Näk piä watä webeni jopi upänkan iron täņ namiņkuk. Apiņo ba kämi-kämi ämawebe kuduptä ŋode api näwetneņ; Anututä iron taņi täņ gamani.
⁴⁹ Anutu Kehäromitä imaka taņi kubä täņ namiņkuko unita ude api näwetneņ. Unita wäpi biņam kudupi-inik itak yän yäwa!
⁵⁰ * Näk nadätat, Anutu täņo bänep iron pähap uwä äma mani buramiņpäņ gämori-kengän kuņat täkan unita biņam.
Ba unitäņo nanakiye täņo nanakiye tawaņ uteraktä pen udegän api kwek.
⁵¹ * Keritä piä kehäromi udegän täk täyak. Äma bänepitä inita nadäwä ärowani täņpani u yawat kirenpewän uken-uken kuņtänpä kuk täkanj.

* 1:35: Mat 1:20 * 1:37: Stt 18:14 * 1:41: Luk 1:15 * 1:42: Lo 28:4 * 1:45: Luk 1:20
* 1:46: 1Sml 2:1-10 * 1:48: Luk 1:25, 11:27 * 1:50: Sam 103:13,17 * 1:51: 2Sml 22:28

52 * Unitä intäjukun äma kehäromi täño wäpi biñam ärowani u yäpmäj päpä penpäj äma jopi äpani täño wäpi biñam yäpmäj akuk täyak.

53 * Täñkañ äma jäwärita imaka tägatäga daiñ yämiñkañ äma tuñum mäyap ikek uwä yawat kireñpewän ketäj kuk täkañ.

54 * Täñpakañ piä ämaniye Isrel nanik u täñkentäj yämiñ yäpmäj äbuk. Täñkuko udegän butewaki pen nadäj yämik täyak.

55 * Ba oraniyeta ude api täñ yämet yäj yäwetkuko udegän Abrahankät unitäño äboriye mäden ahäj yäpmäj äbuño unita butewaki tärek-täreki nämo nadäj yämik täyak.

56 Mariatä kap ude tenkañ Elisabet-kät it yäpmäj kuñirän komepak yaräkubä ude täreñkuñ. Tärewäkañ Maria äneñi komeni-ken kuñkuk.

Jon ume ärut yämani täño manbiñam

57 Eruk ittängän Elisabet nanak ämani bäyañkuk. 58 Bäyañirän mähemiyä ba noriye wanoriye ini u nanik unitä Ekänitä iron täñ imiñkuko biñam u nadänpäjä oretoret pähap täñ imiñkuñ. 59 * Eruk kepma 8 ude täñirän äma ekäni ekäni ätu nanak u gupi moräk madäñkañ nani wäp Sekaraia udegän iwetna yäñkañ äbuñ. 60 * Äbä nani wäpi yäñirä miñitä yäñkuk; U nämo yäk. Wäpi Jon yäj iwetnayäj. 61 Miñitä ude yäwänä äma päke unitä iwetkuñ; Gäkä äbotken nanik wäp udewani kubä nämo itak yäk. 62 Ude yäñkañ nanitä nanaki wäpi jide yäj iwerayäj yäj nadäñkañ ketwära-wära täñireñkuñ.

63 Täñpawä Sekaraiatä kudän täñpani täño tuñumta yäwet yabäñkuk. Eruk, u yäpmänpäjä äma päke itkuño u inamiken ñode kudän täñkuk; Ño wäpiwä Jon. Ude kudän täñirän kañkañ nadäwätäk täñkuñ. 64 Eruk, uterakgän Sekaraia meni bäräp tawäpäñ man kum itkuko ukenowä meni äneñi pidäm tañkuk. Ude täñkañä man yänpäj Anutu wäpi bumta iniñ oretkuk. 65 Ude täñirän noriye wanoriye ini u nanik u kañkañ umuntañkuñ. Umuntañkañ kudän mebäri mebäri ahäñirän kañkuño unitäño manbiñam Judia kome täpuri täpuri kudup u pewä kuñat moreñkuk. 66 Kuñat moreñirän ämawebe manbiñam u nadäñkuño u kudup bänepi-ken nadäwätäk täppäj yäñkuñ; Kämi-kämi nanak uwä kädet kuroñ jide ude api iwarek? Ekäni täño kehäromi ukät itkamän yäj nadänpäj unita man udewä yäñkuñ.

Sekaraia oretoret täñpäj kap tenkuk

67 Täñpakañ Jon täño nani Sekaraia uwä Kudupi Munapiktä uwäk tawänkañ Anutu täño manbiñam yäñahänpäj ñode yäñkuk;

68 * Isrel ämawebe täño Ekäni Anututä nin ño nadäj nimiñpäj wakiken nanik nimagutak. Unita wäpi yäpmäj akuna!

69 * Iniken piä watä ämani Devit, unitä äbotken nanik äma kehäromi kubä nin nimagutta pewän ahätak.

70 Bian-inik profet jukuman yäwerän yäñahäk täñkuño udegän ahätak.

71 * Anututä ñode yäñkehärom tañkuk; Näk ämawebenaye iwan keriken nanikpäj api yäyomägaret yäk.

* **1:52:** Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 * **1:53:** 1Sml 2:5; Sam 34:10; Sam 107:9 * **1:54:** Ais 41:8; Sam 98:3 * **1:55:** Mai 7:20; Stt 17:7, 18:18; Stt 22:17 * **1:59:** Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21 * **1:60:** Luk 1:13 * **1:68:** Sam 41:13; Sam 72:18; Sam 106:48; Luk 7:16 * **1:69:** Sam 18:2 * **1:71:** Sam 106:10

Äma nadäwäwak täj yämik täkaŋ u kerik-ken nanikpäŋ api yäyomägaret yäj yäjkuŋ.

72 * Unita ini-tägän äbekniye oraniyeta butewaki nadän yämiŋpäŋ täŋkentän yämiŋkuŋ.

Ba topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahänkuko uterak nadän iwatpäŋ bureni ahätak ŋo.

73-74 * Bian oranin pähap Abraham yänkehäromtak man iwetkuko ude apiŋo ninta täyak.

Ba nintä umunkät umunkät nämo kuŋatpäŋ iniken piä u tänetä yänpäŋ iwan kerik-ken nanik api tämaguret yäj yäjkuŋ u täyak ŋo.

75 * Unita yäjkuŋ udegän, kadäni kadäni säkgämän kuŋatpäŋä iniken piä ugänpäŋ inŋitpäŋ täŋpäŋ inamiken kädet siwonŋän api kuŋatne.

76 * Täŋ, nanakna, gäkä jukun kuŋkaŋ Ekäni täŋo kädet api täwireno unita gäka Anutu Arowani Bureni-inik unitäŋo profet yäj api gäwetneŋ.

77 * Ekäni uwä ämawebeniye täŋo waki-wakini ärut täŋpän kwäpäŋ inita biŋam yämagurayän täko unita yänpäŋ-yäwonjärek täntän kuŋiri api nadäneŋ.

78 * Bureni! Anutunin, ironi pähap pätak unita ŋode api täŋpek; Kunum gänaŋ täŋo peŋyänek u api iniŋ kireŋpewän äpäŋ nimek.

79 * Peŋyänek uwä ämawebe bipmäŋ urani-ken itkaŋ kumäktä umuntaŋ itkaŋ unita api peŋyänneŋ yämek.

Peŋyänek unitä nintäŋo kädet kuroŋnin nipmäŋit niwarirän bänep kwini kädet iwatpäŋ kuŋatneta yäwani.

Jon täŋo nani Sekaraiatä man ude yäwän täreŋkuŋ.

80 * Täŋpakaŋ nanak uwä bänep nadäk-nadäk ba gupi bok tägaŋkuŋ. Täŋkaŋ kome jopi-ken it yäpmäŋ kuŋtängän Isrel ämawebe inamiken kwawak ahänpäŋ Anutu täŋo man yäjahänpäŋ yäwet täŋkukonik.

2

Jesu nanaktä ahänkuko unitäŋo manbiŋam

Mat 18:1-25

¹ Kadäni ukengän äma kubä wäpi Sisa Ogastastä Rom täŋo intäjukun äma itkuŋ. Unitä ämawebe komeni komeni Rom gapmantä yabän yäwarani unita jukuman ŋode pewän yäpmäŋ kuŋatkuŋ; Ämawebe päke u wäpi kuduŋtagän gapman täŋo wäp kudän tawaŋ terak api peŋ moreneŋ yäk.

² (Piä udewani bian kubä nämo täŋkuŋ. Äma ekäni kubä wäpi Kwirinus u Siria komeken kaŋiwat piä täŋirän yäput peŋkuŋ.) ³ Eruk, ude nadänpäŋ ämawebe kuduŋtagän wäpi kudän täkta kome ini ahäwani-kengän kuŋ moreŋkuŋ.

⁴ Kuŋirä Josep uwä Galili kome Nasaret yotpärare-ken u itkukopän peŋpeŋ Judia kome Betlehem yotpärare uken kuŋkuŋ. Uwä orani Devittä yotpärare-ken kuŋkuŋ. ⁵ * U kwayänpäŋä webeni biŋam yäj imani Maria u nanak kok ikek wäpi kudän bok täkta imaguränkaŋ kuŋkumän. ⁶ Kumaŋ päŋku kome uken ahänpäŋ ittängän nanak bäyawayän keräp taŋkuŋ. ⁷ *

* **1:72:** Stt 17:7; Wkp 26:42; Sam 105:8-9; Sam 106:45 * **1:73-74:** Stt 22:16-17; Mai 7:20

* **1:75:** Tai 2:12-14 * **1:76:** Ais 40:3; Mal 3:1; Mat 3:3 * **1:77:** Jer 31:34 * **1:78:** Ais

60:1-2 * **1:79:** Ais 9:2, 58:8; Mat 4:16 * **1:80:** Luk 2:40; Mat 3:1 * **2:5:** Luk 1:27 * **2:7:** Mat 1:25

Tənpəkəŋ eŋi əma ban naniktə pätneŋta təŋpani u tokneŋ moreŋkuŋo unita bəgupta wəyəkneŋpəŋ bulimakautə eŋiken pəro itkumən. Pəro u itkaŋ nanaki tuəni bəyaŋkuk. Bəyaŋkaŋ tektə uwək təŋpəŋ bulimakautə ketem nəŋpani gəpe gənaŋ pewən patkuk.

Aŋerotə sipsip watə əma ahəŋ yəmiŋkuŋ

⁸ Tənpəkəŋ bipani ugən yotpərare u gəgəni-ken əma ətu sipsipta watəni itkuŋonik. ⁹ Irirə Ekəni təŋo aŋero kubətə ahəŋ yəmiŋkuk. Ahəŋ yəmiŋirən Ekəni təŋo peŋyəŋek əgonitə peŋ-yəneŋirən bumta umuntaŋkuŋ. ¹⁰ Umuntaŋirə aŋerotə yəwetkuk; E, in umuntaŋeŋo! Nək manbiŋam təga kubə yəpməŋ abətat yək. Manbiŋam təgagəmən təwerayəŋ təyat ŋonitəŋo bureni uwə əma kuduŋtagən təŋkentəŋ yəmiŋta biŋam! Təŋkentəŋ yəmiŋirən oretoret pəhap api təneŋ yək. ¹¹ Apiŋo edap ŋogən əmawebe paot-paotta biŋam təŋpani wədəŋ tədotpəŋ yepmakta yəwani u Devit təŋo yotpərare-ken ahətak. Uwə Anututə iwoyəwani Ekəni Kristo! ¹² Unita ket təwera nadəwut; In nanak paki tekpəŋ uwək təwani bulimakau təŋo gəpe gənaŋ parirən kaŋpəŋə yəŋirən nadəŋkuməŋo ukeŋo u yəŋ kaŋ nadəwut yək.

¹³ Yəwəŋkaŋə uterakgən kunum gənaŋ nanik aŋero əbot tawaŋ kəroŋ ahəŋpəŋ noripak-kət ŋode yəŋpəŋ Anutu inin oretkuŋ;

¹⁴ * Kunum gənaŋ unu Anutu inin oretna!

Kome terak əmawebe Anututə ini yabəŋgərip tək təyak-ken bətaki pewən ahətak.

Sipsip watə əmatə Jesu nanak ahəŋ imiŋkuŋ

¹⁵ Aŋerotə man ude yəŋ paotpəŋ peŋpeŋ kunum gənaŋ əroŋirə sipsip watə əma ukeŋonitə nəwetgəwet təŋpəŋ yəŋkuŋ; Eruk kuna! yək. Betlehem pəŋku imaka kubə ahəŋirən Ekənitə niwerako u kəna! ¹⁶ * Ude yəŋpəŋ bərəneŋ pəŋku Maria Josep yabəŋ ahəŋpəŋ nanak paki gəpe gənaŋ patkuko u imaka, kaŋkuŋ. ¹⁷ Kaŋpəŋ nanak unitəŋo manbiŋam aŋerotə yəwerən nadəŋkuŋo u yəwetkuŋ. ¹⁸ Yəwerirə əmawebe itkuŋo u nadəŋpəŋ jəkək yambuŋ. ¹⁹ * Təŋ, Mariatəwə man u nadəŋpəŋ iyap taŋpəŋ yəpməŋ kuŋatkuŋ. ²⁰ Tənpəkəŋ sipsip watə əmatə imaka kaŋpəŋ nadək təŋkuŋo unita Anutu inin orettəŋ əneŋi piəni-ken kuŋkuŋ. Man aŋerotə yəwetkuko udegən kaŋkuŋo unita.

Simeontə Jesu kaŋkuk

²¹ * Eruk, nanak paki u kepma 8 uken gupi morək madəŋpəŋ wəpi Jesu yəŋ iwetkuŋ. Wəpi Jesu uwə, Maria nanak kok nəmo irirən aŋero kubətə ahəŋ imiŋpəŋ wəpi iwetkuko u. ²² * Tənpəkəŋ Mosestə bian kədet webe nanak bəyaŋpəŋ ini ba nanak paki u Anutu inamiken kurəki itta baga man terak kudən təŋkuk. Eruk, kədet u iwatpəŋ Maria kenta Joseptə Jesu nanak Anututa biŋam imikta yəŋikŋat yəpməŋ Jerusalem əroŋkumən. ²³ * Ude təŋkuməno uwə Ekəni təŋo baga man ŋode kudən təwani u iwatpəŋ təŋkumən; Nanakjiye intəjukun nanik u Anututa biŋam kaŋ inin kirewut yəŋ kudən təwani. ²⁴ * Ba Ekəni təŋo baga man kubə pen ŋode nadəŋkumən; In Anutu inamiken kurəki itta barak wəpi kənarəm yarəpəŋ yəpməŋpəŋ Anututa iŋin imut yək. Ba kənarəm nəmo irənə barak

* 2:14: Luk 19:38 * 2:16: Luk 2:10-12 * 2:19: Luk 2:51 * 2:21: Luk 1:31,59 * 2:22:

Wkp 12:1-8 * 2:23: Kis 13:2,12,15 * 2:24: Wkp 12:8

wäpi yägu udewani yaräpäñ ijin imut. Eruk, бага man unita nadäñpäñ Jerusalem itkañ udegän täñkumän.

25 * Eruk kadäni uken äma kubä wäpi Simeon Jerusalem yotpärareken itkuk. Uwä äma siwonji, Anutu kadäni kadäni iniñ orerani. Äma unitä Anututä Isrel ämawebeta täñkentäñ yämik-yämik kadänita itsämäñpäñ kuñarani. Täñjirän Munapiktä bänepi-ken itpäñ man ñode iwetkuk; 26 Gäk nämo kumäñjiri Ekäni Kristo Anututä bian iwoyäñkuko u ahäñjirän api käwen yäj iwetkuk. 27-28 Täñpäñ Munapiktä iwet-pewän kudupi eni gänañ äronkuk. Äro irirän Maria kenta Joseptä Juda täño бага man iwatpäñ Jesu nanak yäpmäñ äbumän. Täñjirän Simeontä nanak u kañpäñ bäyañ imiñpäñ Anutu ñode yäñpäñ iniñ oretkuk;

29 Ekäni pähap! Man näwetkuno ude bureni pewi ahäj namitak unita piä ämaka näk ño nabä kätäwipäñ oretoret terak kwa.

30 * Apinjo dapunatä gäkken nanik ämawebe wakiken nanik yämagutta yäwani u käyat.

31 Äma uwä ämawebe komeni komenitä kakta pewi ahätak.

32 * Unitä ämawebe guñ äbotken nanik unita penyäjen yämiñjirän gäkño kädet siwonji api kañpäñ nadäneñ.

Ba uterak Juda ämawebekayetä wäp biñam api yäpneñ.

33 Simeontä nanak ahäñkuko unita man ude yäñjirän miñi nanitä nadäwätäk täñkumän. 34 * Ude täñjirän Simeontä Anutu täño wäpi terak man täga yäwetkañ Maria ñode iwetkuk; Gäk nadätan? Nanak ño terak Juda ämawebetä äbot yarä yäpmäñ danikta iwoyäwani yäk. Ätutä paot-paotta biñam, ätutäwä irit kehäromita biñam yäk. Nanak ñowä Anutu täño бага ude api irek. Ämawebe mäyaptä kañjirä äpani täñjirän mäde api ut imineñ. 35 Äma mäde ut iminayäñ täño unitäño nadäk-nadäk waki u kwawak api pewä ahäneñ. Täñkañ komi imiñjirä gäkñawä bänepkatä jägämi-inik api nadäwen, mujuktä gupka awähurirän nadäweno ude yäk.

Webe pähap kubätä Jesu kañkuk

36 Eruk, Fanuel täño äperi, Asetä äbotken nanik kubä wäpi Ana. Ana u äma yäpmäñpäñ äpikät ittän kuñtängän obañ 7 täreñjirän äpi kumbuk.

37 * Äpitä kumäñjirän webe kajat it yäpmäñ kuñjirän obañ 84 täreñkuk. Webe unitä kepma bipani kudupi yot-kengän itkañ Anutu iniñ oretta nakta jop itpäñ yäñapik man yäk täñkukonik. 38 * Täñpäkañ Jesu nädaminji nani kudupi eni gänañ irirä Anatä päñku ahäj yämiñpäñ Anutu bänep täga man iwetkuk. Ude täñpäñ Jesu nanak unita ämawebe mäyap Anututä Jerusalem ämawebe iwan kerik-ken nanik ketärektä itsämäñ itkuño u man-biñam ñode yäñahäñpäñ yäwetkuk; Äma intä itsämäñ itkañ u ñobayäj!

39 * Simeon kenta Anatä man ude yäwän täreñjirän Jesu miñi nani u бага man patkuko iwarän täreñjirän äyäjutpeñ Jesu nanak imagut yäpmäñ Galili kome iniken yotpärare Nasaret u kuñkumän. 40 * Päñku u irirä Anututä nanak uwä orañ imiñjirän gupi tägañpäñ säkgämän itkuk. Itkañ nadäk-nadäk tägagämän, Anutu-ken nanik injitpäñ kuñjatuk.

Jesu ätu tägañpäñä kudupi yotken kuñkuk

* 2:25: Ais 40:1, 49:13 * 2:30: Ais 52:10; Luk 3:6; Tai 2:11 * 2:32: Ais 42:6, 49:6; Ais 52:10

* 2:34: Ais 8:14; Mat 21:42; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8 * 2:37: 1Ti 5:5 * 2:38: Ais 52:9 * 2:39:

Mat 2:23 * 2:40: Luk 1:80, 2:52

41* Täppäkan Jesu miñi nani Pasova orekirit täkta Jerusalem yotparareken kuk täñkumänonik. 42 Eruk Jesu obañ 12 ude täñirän miñi nanitä Jesu imaguränkan täk täñkumäno udegän täkta Jerusalem penta kuñkuñ. 43* Pänku Pasova täppä täreñirän Jesu Jerusalem pen irirän miñi nani Jesu noriye-kät käwep kukan yän nadänkan äneñi äyäjutpeñ komeniken kuñkumän. 44 Jesu-kät penta kukamän yän nadänkan kepma kubä kuñarän bipuk. Kome bipmähirän miñi nanitä Jesuta noriye päke u gänañ wäyäkñeñtän kuñatkumän. 45 Wäyäkñewän wawäpäñ äneñi äyäjutpeñ Jerusalem kuñkumän. 46 Jerusalem kuñkan wäyäkñeñtän kuñarirän kepma yaräkubä täreñirän kudupi eni gänañ äronpäñ kuñkumän. Jesu Baga man yäwoñärewani äma u bämopi-ken itkan man yäjirä nadänjit, yäwet yabäk täñit täñ itkukonik. 47 Täppäñ äma ekäni ekäni kudupi eni gänañ itkuño u Jesutä yäwet yabäk täñkuko u ba kowata man yäwetkuko u kañpäñ nadäkan kikuñtupän nadäwätäk täñkuñ. 48 Täppäkan Jesu ude täñ irirän miñi nanitä kan-ahäñpäñ udegän kikuñtukumän. Täppäñ miñitä iwetkuk; Nanakna, imata nämo niwatpäñ bäräpi nimitan? Nankakät nek gäka nadäwätäk tañi täppäñ wäyäkñek piä täñ yäpmäh äbäkamak ño yäk.

49* Yäjirän kowata ñode iwetkuk; Näka imata wäyäkñekamän? Näk Nana täño piä täkta yäwani yän nämo nadäkamän? 50 Ude yäwerirän miñi nani Jesutä man yäwetkuko u mebäri nämo nadäwän täreñkuñ.

51* Eruk, ude täppäñ Jesu akumañ miñi nani-kät penta Nasaret kuñkuñ. Pänku Nasaret komeken itkan miñi nani täño man kudup buramik täñkuk. Upänkan imaka Jesutä Jerusalem itkan yänkuko ba täñkuko unita miñitä nadäñpäñ iyap tañpäñ yäpmäh kuñatkuk. 52* Täppäkan Jesu nadäknadäki bok gupi bok tañi tägañkuk. Tägañirän Anutu ba ämawebe imaka, kanjirä äma tägagämän täñkuk.

3

Jontä Jesu täño kädet täwitkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28

1 Täppäñ kadäni uken Rom nanik täño intäjukun äma wäpi Taiberius-Sisa u Rom ba kome ätu täño ämawebe yabäh yäwat piä täñ yäpmäh kuñirän obañ 15 ude täreñkuk. Kadäni ukengän Sisa täño piä ämaniye Isrel kome täño kome täpuri täpuri ñode yabäh yäwat täñkuñ; Pontius-Pailattä Judia kome kañiwat täñkuk. Herottä Galili kome kañiwat täñkuk. Herot täño monäni Filiptä Ituria kenta Trakonitis kome yabäh yäwat täñkuk. Lisinias täwä Abilene kome kañiwat täñkuk. 2* Täppäñ Anas kenta Kaifastä bämop äma intäjukun täppani ude irirän kadäni uken Jon, Sekaraia täño nanaki u kome jopi-ken it täñkukonik. Uken ittän kuñirän Anututä jukuman iwetkuk. 3* Iweränkan Jontä kome Jodan ume gägäni gägäni ittän kuñkuñken u kuñatkan manbiñam ñode yänahähpäñ yäwettän kuñkuk; Irit kuñatkuñatjin wakiwaki unita mäde ut yämiñirä näk ume ärut tamiñira Anututä wakijin peñ tamayäh yäk.

4 Jontä ude täñirän man kudän ñode, profet Aisaiatä bian kudän täñkuko u bureni ahähkuk;

Äma kubätä kome jopi-ken päñku itkan gera ñode api yän irek;

* 2:41: Kis 12:24-27; Kis 23:14-17; Lo 16:1-8 * 2:43: Kis 12:18 * 2:49: Jon 2:16 * 2:51: Luk 2:19 * 2:52: 1Sml 2:26; Snd 3:4; Luk 1:80 * 3:2: Luk 1:80 * 3:3: Apos 13:24, 19:4

Ekänitâ äbäkta kädet täwirut! Irit kuñat-kuñatjin kañ täñ-siwonj tawut!

⁵ Kome äpmonpani ba pom täpuri ba tañ änenpän yäpä tagakot.

Kädet gwäjij ärowani ba kädet goreri u ket ut yäpmän kukot!

⁶ Ude täñirä Anututä waki keriken nanik yämagut-yämagut piä täk täyak uwä ämawebe kudup api kañpän nadäneñ. *Ais 40:3-5*

⁷ * Täñpäkañ ämawebe mäyaptä ume ärut nimän yänkañ Jonken äbuñ. Äbänirä Jontä ñode yäwetkuk; Wa! In gämoktä äbotken nanik yäk. In bänepjin nämö sukurenkañ äbäkañ? In Anututä intäño momita kokwawak nadänkañ tadäpayän täko unita irepmitnayän äbäkañ ba? ⁸ * Inä bänepjin bureni-inik sukurenpän äma bänepi sukurewani täño kudän kañ pewä ahäwut! Nin bänepnin täga, oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa biñam itkamän yän bäräneñ nämö nadäneñ. Nämö, Anututä Abraham täño äboriye ätu ahäwut yän nadänpänjä mobä jopi ñopän täga täñpewän ahäneñ! ⁹ * Upänkañ man ñode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädäwani madäkta pinigoñ ket uritak. Unitä päya, mujipi pogopigän wädäk täkañ u kudup madänpän ureñ täñpän kädäpta biñam api kuneñ yäk.

¹⁰ Jontä ude yäwerän nadänpänjä ämawebe itkuño unitä kowata ñode iwet yabänkuñ; Ude yäyan unita jide täne? ¹¹ Ude iwet yabäwä Jontä äneñi ñode yäwetkuk; Äma kubätä tek yarä nitek it imänä yäpmän daninpän kubäwä äma teki nämöta imek. Ketem imaka udegän täñpek yäk.

¹² * Täñpän takis moneñ yäpani äma ätutä Jontä ume ärut nimän yänkañ äbänpän Jon iwetkuñ; Yäwonärewani äma, nin jide täne? ¹³ Yäwäwä yäwetkuk; Ämawebe-ken takis moneñ pekta yäwani ude u irepmitpän nämö yäpneñ yäk.

¹⁴ Ude yäwerän komi äma ätutä udegän iwet yabänkuñ; E ninä jide? Yäwäwä yäwetkuk; Ämawebe täñyäkñatpema moneñ ätukät nimut yänkañ nämö täneñ yäk. Ba ämawebe jopman yän-yäkñatpän manken nämö yepmaneñ. Ba piä täk täkañ unitäño gwäki täpuri tamik täkañ unita nadäwätäk nämö täneñ. Bänep tagagän nadäk täneñ.

¹⁵ Jontä man ude yänjirän ämawebetä kikñutpän bänepi kädäp jiwäpän nadäwätäk täñpän ñode yänkuñ; Bureni! Man yänjirän nadänjitna inide kubä täkañ yäk. Ñowä Anutu täño iwoyäwani Kristo käwep? ¹⁶ * Ude yänjirä nadänpän Jontä ñode yäwetkuk; Ude nämö! Äma kubä wäpi biñam ikek mäden näwatak. Unitäño kehärominitä näkño kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik. U dubini-ken näk täga itnañi nämö. Näk ume-inikpän ärut tamitat. Upänkañ äma mäden äbätäk unitäwä Anutu täño Munapik ba kädäp mebetpän bok api ärut tamek yäk.

¹⁷ Äma ekäni uwä ämawebe yäpmän danik piä täkta api äbek. Yäpmän danik piä u man wärani ñode bumik api täñpek; Wit mujipi-kät gupi kubäkengän itkañ u yäpmän daninpän mujipi bureni inita eni kubäken penkañjä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureñ täñpän äpmonen. ¹⁸ Ude yänpän ämawebetä bänepi sukurekta jukuman yäwerit Manbiñam Täga u yäwet täñkuk.

¹⁹ * Jontä ämawebe jopita man ude yäwetkañ intäjukun äma Herot imaka, kañ-yänkuk. Imata, Herot uwä monäni täño webeni wäpi Herodias u

* **3:7:** Mat 12:34, 23:33 * **3:8:** Jon 8:33,39 * **3:9:** Mat 7:19 * **3:12:** Luk 7:29 * **3:16:**

Apos 13:25 * **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

yomägatpäŋ webenita yäpuko unita. Ba imaka wakiwaki mäyap täk täŋkuko unita yäŋpäŋ kaŋ-yäŋkuk. ²⁰ Jontä Herot kaŋ-yäŋkuko unita Herottä bänepi wawäpäŋ imaka wakiinik kubä ŋode täŋkuk; Jon u yäpmäŋpäŋ komi eŋiken teŋkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk

Mat 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹⁻²² * Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu imaka, äbänä Jontä Jesu udegän ärut imiŋkuk. Täŋirän Jesutä Nani-ken yäŋapiŋ irirän kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä kănaräm ude päpä Jesu gwăki terak maŋitkuk. Täŋirän Anutu kunum gănaŋ naniktä gera ŋode yäŋkuk; Găk năkŋaken bänepna gămăni-inik yăk. Găk gabăŋkaŋ gărapi pähap nadăk täyat. Man ude yäŋkuk.

Jesu täŋo oraniye wăpi tawaŋ

Mat 1:1-17

²³ * Täŋpăŋ Jesutä obaŋ 30 ude bumik täŋkaŋä yäŋpăŋ-yăwoŋărek piăni yăput peŋpăŋ täŋkuk. Täŋirän ämawebetä Jesu uwă Josep täŋo nanaki yăŋ nadăk täŋkuŋonik. Täŋpăkaŋ Josep uwă Heli täŋo nanaki.

²⁴ Heli uwă Matat-2 täŋo nanaki.

Matat-2 uwă Livai-2 täŋo nanaki.

Livai-2 uwă Melki-2 täŋo nanaki.

Melki-2 uwă Janai täŋo nanaki.

Janai uwă Josep-2 täŋo nanaki.

²⁵ Josep-2 uwă Matatias-2 täŋo nanaki.

Matatias-2 uwă Amos täŋo nanaki.

Amos uwă Nahum täŋo nanaki.

Nahum uwă Esli täŋo nanaki.

Esli uwă Nagai täŋo nanaki.

²⁶ Nagai uwă Mat täŋo nanaki.

Mat uwă Matatias-1 täŋo nanaki.

Matatias-1 uwă Semen täŋo nanaki.

Semen uwă Josek täŋo nanaki.

Josek uwă Joda täŋo nanaki.

²⁷ * Joda uwă Joanan täŋo nanaki.

Joanan uwă Resa täŋo nanaki.

Resa uwă Serubabel täŋo nanaki.

Serubabel uwă Serati täŋo nanaki.

Serati uwă Neri täŋo nanaki.

²⁸ Neri uwă Melki-1 täŋo nanaki.

Melki-1 uwă Adi täŋo nanaki.

Adi uwă Kosam täŋo nanaki.

Kosam uwă Elmadam täŋo nanaki.

Elmadam uwă Era täŋo nanaki.

²⁹ Era uwă Josua täŋo nanaki.

Josua uwă Eliesa täŋo nanaki.

Eliesa uwă Jorim täŋo nanaki.

Jorim uwă Matat-1 täŋo nanaki.

Matat-1 uwă Livai-1 täŋo nanaki.

* **3:21-22:** Jon 1:32; Mat 17:5; Luk 9:35
Esr 3:2

* **3:23:** Luk 4:22; Jon 6:42

* **3:27:** 1Sto 3:17,19;

30 Livai-1 uwä Simeon täño nanaki.
 Simeon uwä Juda täño nanaki.
 Juda uwä Josep-1 täño nanaki.
 Josep-1 uwä Jonam täño nanaki.
 Jonam uwä Eliakim täño nanaki.
 31 * Eliakim uwä Melea täño nanaki.
 Melea uwä Mena täño nanaki.
 Mena uwä Matata täño nanaki.
 Matata uwä Natan täño nanaki.
 Natan uwä Devit täño nanaki.
 32 * Devit uwä Jesi täño nanaki.
 Jesi uwä Obet täño nanaki.
 Obet uwä Boas täño nanaki.
 Boas uwä Salmon täño nanaki.
 Salmon uwä Nason täño nanaki.
 33 * Nason uwä Aminadap täño nanaki.
 Aminadap uwä Atmin täño nanaki.
 Atmin uwä Ani täño nanaki.
 Ani uwä Eron täño nanaki.
 Eron uwä Peres täño nanaki.
 Peres uwä Juda täño nanaki.
 34 Juda uwä Jekop täño nanaki.
 Jekop uwä Aisak täño nanaki.
 Aisak uwä Abraham täño nanaki.
 Abraham uwä Tera täño nanaki.
 Tera uwä Naho täño nanaki.
 35 Naho uwä Seruk täño nanaki.
 Seruk uwä Reu täño nanaki.
 Reu uwä Pelek täño nanaki.
 Pelek uwä Ebe täño nanaki.
 Ebe uwä Serari täño nanaki.
 36 * Serari uwä Kainan täño nanaki.
 Kainan uwä Apaksat täño nanaki.
 Apaksat uwä Sem täño nanaki.
 Sem uwä Noa täño nanaki.
 Noa uwä Lamek täño nanaki.
 37 Lamek uwä Metusela täño nanaki.
 Metusela uwä Enok täño nanaki.
 Enok uwä Jaret täño nanaki.
 Jaret uwä Mahalel täño nanaki.
 Mahalel uwä Kenan täño nanaki.
 38 * Kenan uwä Enos täño nanaki.
 Enos uwä Set täño nanaki.
 Set uwä Adam täño nanaki.
 Adam uwä Anutu täño nanaki.

* 3:31: 2Sml 5:14 * 3:32: 1Sml 16:1-13; Rut 4:17-22 * 3:33: Stt 29:35 * 3:36: Stt
 11:10-26 * 3:38: Stt 4:25-5:32

4

Satantä Jesu yän-ikñatuk
Mak 1:12-13; Mat 4:1-11

¹ Jesu, Kudupi Munapiktä bänepi-ken tokreñ parirän Jodan umeken naniktä äyänutpeñ abuk. Äbänirän Munapik unitä yänikñat yäpmäj päñku kome jopi-ken teñkuk. ² Uken tewänkañ Satantä täñyabäk täñ yäpmäj kuñirän kepma 40 täreñkuk. Kadäni u bämopi-ken Jesu ketem kubä nämö nanjukko unita kepma 40 ude irän täreñirän nakta bumta inkuñ. ³ Täñirän Satantä iwetkuk; Gäk Anutu täño nanaki bureni-inik täñpawä mobä itak ño iweri ketem äworewänkañ nan! ^{4*} Yäwänä iwetkuk; Ude nämö täñpayäj yäk. Anutu täño man kudän terak man ñode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämö irek.

⁵ Jesutä ude iweränä Satantä pom käroni kubä terak yänikñat päro komeni komeni kudup pit kubägän täñpewän Jesu inamiken ahänirä yabänjuk. ^{6*} Täñkañ iwetkuk; Imaka imaka kehäromi ba tuñum tägatäga nitek yabätan u näkñata biñam yänpän namani unita netä kubäta imayäj nadänpän täga imet yäk. ⁷ Unita gäkä näkño wäpna yäpmäj akuñpäñ nanin oreriwä imaka päke ño kudup gäkñata biñam täga ganiñ kirewet. ^{8*} Ude iweränkañ Jesutä iwetkuk; Anutu täño man kudän terak man kubä ñode pätak yäk. Ekäni Anutujin u kubägän inin oretneñ. Unitagän watä piä täñ imineñ. Man ude pätak.

⁹⁻¹¹ Ude iweränkañ Satantä äneñi yänikñat yäpmäj Jerusalem kuñpäñ kudupi eñi medäp terak päro punin-inik unu teñkañ iwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani; Anututä aneroniye watä it gamikta yepmanjukko unitä api oranpäñ gepmaneñ.

Täñpäkañ kuroñka ba gukutka nämö api pimiñ tädoren yäk. *Sam 91:11,12*

Man ude pätak unita gäk Anutu täño nanaki-inik bureni täñpawä man u nadänpän punin ñonitä komen umu tubäpe! ^{12*} Ude iweränä Jesutä yänjuk; Näk ude nämö täñpayäj yäk. Anutu täño manbiñam terak man kubä ñode pätak; Ekäni Anutuka mebärika kwawak pewi ahäwut yän jop nämö peñ iweren. ^{13*} Täñpäkañ Satantä Jesu kädet mebäri mebäri terak täñ-ikñatpäñ teñpeñ kuñjuk. Kuñkañ äneñi täñikñatta kadäni täga kubäta itsämbuk.

Jesu Galili komeken piä yäput peñjuk
Mat 4:1-11; Mak 1:12-13

¹⁴ Eruk Satan Jesu kakätänpeñ kuñirän Munapiktä kehäromi iminirän Galili komeken kuñjuk. Täñpäkañ imaka täk täñkuko u biñami Galili kome kuñat moreñkuk. ¹⁵ Täñkañ Jesu uwä Juda täño käbeyä eñi gänañ äronkañ ämawebe yäwetpäñ yäwoñäreñ täñjuk. Täñirän nadänkañ wäpi biñam yänpän ininoret täñkun.

¹⁶ Eruk, kepma kubäta Jesu iniken komeni wäpi Nasaret u kuñjuk. Kuñpäñ Sabat kadäni-ken täk täñkuko udegän Juda täño käbeyä eñi gänañ äronjuk. Äro ittängän manbiñam kudän täwani daniwa yänkañ akuñjuk. ¹⁷ Akwänä manbiñam profet Aisaiatä kudän täwani upäj

* 4:4: Lo 8:3 * 4:6: Mat 28:18 * 4:8: Lo 6:13-14 * 4:12: Lo 6:16; 1Ko 10:9 * 4:13: Hib 2:18, 4:15

imäkaŋ piräreŋtätŋ kuŋtängän man kudän täwani kubä ŋode kaŋpän daniŋkuk;

¹⁸ Näk Manbiŋam Täga äma jopi jäwäri yäŋahänpän yäwetta Anututä ini naniŋ kireŋkuk.

Unita Ekäni täŋo Munapik näkkät itkamäk.

Äma mominitä topmänpän yepmäŋirani u pit yämikta naniŋ kireŋkuk.

Ba dapuri tumbani dapuri yäpä tägakta naniŋ kireŋpewän äbut.

Äma komi piäken irani u yäniŋ kireŋpewa kukta naniŋ kireŋpewän äbut.

¹⁹ Ba Ekänitä ämawebeta bänep iron api täŋ yämek u kadäni yäŋahäkta naniŋ kireŋkuk. *Ais 61:1,2*

²⁰ Jesutä man ude daniŋ paotpän buk ŋokeŋo äneŋi kedoŋ tänpän yämiŋkaŋ maŋitkuk. Ude täŋirän ämawebe käbeyä eŋi gänaŋ päke itkuŋo u Jesu-gänpän kaŋ-yäputkuŋ. ²¹ Kaŋ-yäput irirä yäwetkuk; In nadäkaŋ? Manbiŋam daniŋira nadäkaŋ ŋo apiŋo iŋamjin-ken bureni ahätak ŋo!

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut imiŋkuŋ

Mat 13:53; Mak 6:1-6; Luk 4:15-30

²² * Jesutä man ude yäwerirän ämawebe päke itkuŋo unitä man säkgämän yäŋkuko u nadänpän jäkjäk yamänpän oraŋ imiŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upänkaŋ man ŋode yäŋkuŋ; Yäke! Man yäkyäki ba täktäki täga upänkaŋ ŋowä Josep täŋo nanaki!

²³ * Ude yäŋirä Jesutä nadänpän kowata ŋode yäwetkuk; Ude yäkaŋ upänkaŋ intäŋo mebäri nadätat. Inä sära man ŋode api näwetneŋ; Gäk yäpätägak äma unita gäkŋa-tägän gupka täga yäpi täganeŋ. Kudän mebäri mebäri Kapeneam komeken täŋiri biŋamka nadäŋkumäŋo ude komeka kujat-ken ŋo udegän täŋiri kaŋ gabäna! Ude api näwetneŋ yäk. ²⁴ * Ude yänpän yäŋkuk; Näk bureni täwetat. Ini komeken naniktä Anutu täŋo biŋam yäŋahäwani äma täŋo manita bitnäk täkaŋ. ²⁵ * Unita ŋode bureni nadäwä tumbut; Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäwani profet Elaijatä bian itkuko uken webe kajat mäyap Isrel komeken it täkaŋonik. Kadäni uken obaŋ yäräkubä komepak 6 udetä iwän kubä nämo täŋirän kome uken naniktä nakta jop-inik itkuŋ. ²⁶ * Ude itkuŋo upänkaŋ Anututä Elaija Isrel webe kajat täŋkentäkta nämo peŋ iwet-pewän kuŋkuk. Nämo, guŋ kome wäpi Sidon unitäŋo yotpärare kubä wäpi Sarefat uken peŋ iwet-pewän päŋku webe kajat guŋ äbot uken nanik kubä täŋkentäŋ imiŋkuk. ²⁷ * Tänpän udegän, Profet Elaijatä itkuko uken ämawebe gisik paräm ikek mäyap Isrel komeken itkuŋ. Upänkaŋä Anutu täŋo piä äma unitä Isrel komeken nanik kubä nämo yäpän tägaŋkuŋ. Nämo, u guŋ kome wäpi Siria uken nanik kubä wäpi Neman ugänpän yäpän tägaŋkuŋ.

²⁸ Jesutä man ude yäŋirän äma käbeyä eŋi gänaŋ itkuŋo unitä nadänpän bänepi waŋkuŋ. ²⁹ Bänepi wawäpän Jesu iŋit yäpmäŋ äpamaŋ päŋku yotpärare gägäni-ken teŋkuŋ. Yotpärare u geŋi pom terak itkuko unita geŋi-ken tena äpmonpän yäŋkaŋ täŋkuŋ. ³⁰ Ude täŋirä Jesu uwä täŋyäkŋatpeŋ ämawebe bämopi-ken yärepmitepeŋ kuŋkuk.

Mäjotä äma kubä magätkuk

Mak 1:21-28

* **4:22:** Luk 3:23; Jon 6:42 * **4:23:** Mat 4:13; Jon 2:12 * **4:24:** Jon 4:44 * **4:25:** 1Kin 17:1,7; 1Kin 18:1 * **4:26:** 1Kin 17:8-16 * **4:27:** 2Kin 5:1-14

31* Ude tänppeḡ kumaḡ Galili kome täḡo yotpärare kubä wäpi Kapeneam u kuḡkuk. Eruk, Sabat kadäni-ken ämawebe yäwetpän yäwoḡärek täḡirän kaḡpän nadäḡpän yänkuḡ; 32* Yäke! Äma ḡowä man mähemitä ini yäyak yäk. 33* Täḡpäkaḡ käbeyä eḡi uken äma Satan täḡo mäjo kubätä magärani kubä itkaḡ gera pähap terak ḡode yänkuḡ; 34* Wa! Jesu Nasaret nanik, gäk jide täḡ nimayän äbätan? Nidäpayän äbätan ba? Gäka nadäkamaḡ, gäk Anutu täḡo Kudupi äma u yäk.

35 Yänḡirän Jesutä ḡode kaḡ-yänkuḡ; Bitnä! Äma ḡo kakätänpeḡ ku! yän iwetkuk. Ude iwerirän uteragän ämawebe injamiken äma u mäjo wakitä pudät maḡpän kome terak kuḡkuko upänkaḡ gupi-ken jibi kubä nämo imiḡpän kakätänpeḡ kuḡkuk.

36 Ude täḡpän kaḡkaḡ ämawebe päke u kikuḡtpän man näwetgäwet ḡode täḡkuḡ; Wära! Äma ḡo jidewanitä man yänḡirän mäjo mani buramiḡpän metänpeḡ kukaḡ? Mani kehäromi niked yän yänkuḡ. 37 Täḡpäkaḡ Jesu täḡo biḡamitä kome u kuḡat moreḡkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaḡkuḡ

Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

38 Täḡpän Jesu käbeyä eḡi u peḡpeḡ kumaḡ Saimontä eḡiken kuḡkuk. Kuḡkuko Saimon webeni täḡo miḡi gup kädäp kädäp käyäm täḡkaḡ parirän täḡkentän imikta iwetkuḡ. 39 Iwerä päḡku webe u dubini-ken itpän käyäm u kaḡ-yänkuḡ. Kaḡ-yänḡirän gup kädäp kädäp nadäḡkuko u paoränkaḡ akuḡpän ketem gwet yämiḡkuk.

40 Eruk, kome bipmäḡirän kome uken nanik noriye käyäm ikek yän-yäkḡat yäpmän Jesu-kengän äbuḡ. Käyäm mebäri mebäri täḡirä Jesutä keru gupi terak peḡtän kuḡirän tägaḡ moreḡkuḡ. 41* Täḡpän äma mäjotä magärani mäyap imaka, yäpän tägaḡkuḡ. Täḡirän mäjo uwä ämawebe yabäkätänkaḡ Jesu gera terak ḡode iwet täḡkuḡ; Gäka nadäkamaḡ. Gäk Anutu täḡo Nanaki-inik yäk. Yäwäwä Jesutä yabän yänpän Mejin täḡpiwut! yän yäwet täḡkuk. Imata, Äma ḡo Kristo ubayän yän nadäḡkuḡo unita ude yäwetkuk.

42 Eruk patkuko yänḡirän kome u peḡpeḡ inigän irayän nadäḡpän kome äma nämo irani-ken kuḡkuk. Kuḡirän ämawebe u nanik Jesuta wäyäkḡeḡtän kuḡtängän kaḡ-ahänpänjä kome kubäken kukta iniḡ bitnäḡkuḡ. 43* Ude täḡirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo! Nana täḡo Manbiḡam Täga u kome ḡonitagän nämo. Kome ätuta bok yäk. Anututä intäḡkukun itkaḡ yabän yäwat piä täk täyak unitäḡo manbiḡam api yäwet täḡpet. Mebäri unitagän naniḡ kireḡkuk.

44* Jesutä ude yänpän kome u peḡpeḡ Judia komeken nanik täḡo käbeyä eḡi gänaḡ Nani täḡo manbiḡam yänahäḡtän kuḡatkuḡ.

5

Jesu iwaräntäkiye ätu yämagutkuk

Mat 4:18-22; Mak 1:16-20

1* Eruk kepma kubäken Jesu Galili gwägu gägäni-ken irirän ämawebe mäyap Anutu täḡo manbiḡam nadänayän äbä it gwäḡiḡkuḡ. 2 It gwäḡiḡirä

* 4:31: Luk 4:23 * 4:32: Mat 7:28-29; Jon 7:46 * 4:33: Mat 8:29; Luk 8:28 * 4:34: Jon 6:69 * 4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12 * 4:43: Luk 8:1 * 4:44: Mat 4:23 * 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10, 4:1

gäpe täpuri yarä gwägu gägäni-ken irirän yabänjuk. Gäpe u mähemu gäpe terak naniktä äpamañ gwägu tom yäpani yäk ärutpäñ yäpätägañ itkuñ. ³ Yäpätägañ irirä Jesutä gäpe u yabänpänä kumañ Saimon täño gäpe uterak äronjuk. Äronpäñ Saimon iwetkuk; Äbi yäk. Gäpe täñpewi kome peñpeñ gwägu terak ätu nanak kwän yäk. Ude iweränä Saimontä gäpe täñpewän ätu nanak kuñirän Jesu gäpe terak manjitkañ ämawebe gwägu gägäni-ken itkuño u Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñäreñjuk.

⁴ Eruk yäwetpäñ yäwoñäreñkä täñ paotpänä Saimon iwetkuk; Gäpe täñpewi gwägu bämopi-ken kwän yäk. Täñkañ yäk, gwägu tom yäpani u gwägu gänañ pewi äpmonpäkañ gwägu tom mäyap yäpayän yäk. ⁵ * Ude yäwänä Saimontä ñode iwetkuk; Yäwoñärewani äma, nin bipani käron pipiri pähap tämäñopän gwägu tom kubä nämo yäpmamän. Upänkañ gäkä yäyan unita udegän täga täñpayän yäk. ⁶ Ude yänpäñ Jesutä yänjukko udegän Saimon-kät noriye iwatpäñ täñkuñ. Täñpäñ gwägu tom mäyap-inik äpmonjirä yäk däkñenañi täñkuñ. ⁷ Yäk däkñenañi täñjirä wädäwä wañtäko noriye gäpe kubä terak itkuño u ketwära täñyäreñkuñ. Ketwära täñyäreñpewä noriye ätu u äbä täñkentän yämiñkuñ. Täñpäkañ gwägu tom u yäpmänpäñ gäpe yarä u pewä tokñeñirän gäpetä gwägu gänañ äpmodayän täñkumän. ⁸⁻⁹ Ude täñjirän äma unitä gwägu tom päke u yabänpän umun nadäwätäk pähap täñkuñ. Nadäwätäk täñpäñ Saimon-Pita unitä Jesu gämoni-ken gukut imäpmok täñpäñ yänjuk; Ekäni! Gäk nepmañpeñ ku! Näk waki täñpani ñodewani imata gäkkät kuñatde? yäk. ¹⁰ * Yänjirän Jems kenta Jon, Saimon-kät piä bok täñpani u imaka, umun nadäwätäk täñkumän. Yarä uwä Sebedi nanakiyat.

Tänjirä Jesutä Saimon iwetkuk; Gäk umun nadäwätäk täñpeno. Gäk kämi uwä, ämawebe gwägu tom yäpmänñtan udegän api yämaguren yäk. ¹¹ * Ude iweränkañ gäpe yarä u äneñi täñpewä gwägu gägäni-ken kuñkumän. Täñpäkañ äma gwägu tom yäpani u Jesu iwatna yänpäñ iniken tuñum tuñumi päke u täñ-yäpäreñyäkäñ Jesu iwarän täñkuñ.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägañjuk

Mat 8:1-4; Mak 1:44-45

¹² Kadäni kubä Jesutä yotpärare kubäken päñku itkuk. Yotpärare uken äma kubä gisik paräm ikektä itkuk. Paräm unitä äma u gupi kudup yäpän wañkuñ. Eruk, äma paräm ikek unitä Jesu kañpäñ äbä dubini-ken kome terak yäpän äpmonpöpän patkañ butewaki man ñode iwetkuk; Ekäni, täñkentän nam yäk. Gäk täñkentän namayän nadänpänä näk täga nepmañpi kudupi iret yän nadätat. ¹³ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga täñkentän gamayän yäk. Paräm ño paorut! Ude yänpäñ keru gupi terak peñjirän uteragän paräm paorirä gupi tägawänpäñ säkgämän itkuk. ¹⁴ * Ude täñpäñ Jesutä äma u ñode peñ iwetkuk; Gäk imaka täñ gamitat ñonitänjo manbiñam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päñku gupka bämop äma iwonjäre yäk. Ude täñpäñ äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpäñ gupe käbäñi nitek iñjiri ämawebetä paräm tägakañ yän api nadäwä täreneñ.

¹⁵ Täñpäkañ imaka tägatäga Jesutä täk täñjukko unitänjo manbiñam yänpäñ-nadäk täñjirä komeni komeni kudup wen parayän täñjuk. Tokñewayän täñjirän ämawebetä nadänpäñ Jesutä man yänjirän nadäktä

* 5:5: Jon 21:3-8 * 5:10: Mat 13:47 * 5:11: Mat 19:27 * 5:14: Wkp 14:1-32

ba käyäm ikek yäpä tågakta Jesuken äbäk täñkuñ. ¹⁶ * Kadäni kadäni ude täñjirä kadäni ätukuken Jesutä ämawebe u yabäñ paot päñku inigän itpäñ nani-ken yäñapik man yäk täñkukonik.

Kuroñi kwäyähäneñ täñpani unitäño manbiñam

Mat 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷ Eruk kepma kubäken Jesutä ämawebe man yäwetpäñ yäwoñäreke täñ itkuk. Ude täñ irirän Parisi äma ba Baga man yäwoñärewani äma, Galili komeken nanikkät Judia kome ba Jerusalem yotpärare-ken nanikkät äbäñpäñ ämawebe bämpo-ken penta itkuñ. Ude irirä Ekäni täño kehäromitä Jesu täñkentäñ iminjirän käyäm ikekken yäpätägak piä täñkuk. ¹⁸⁻¹⁹ Ude täñ irirän äma kubä kuroñi kwäyähäneñ täñpani gärañ täñpäñ yäpmäñ äbuñ. Yäpmäñ äbämañ Jesu dubini-ken yäpmäñ kunayäñ nadäñkuño upäñkañ äma mäyaptä itpipiñpewä täñpä wawäpäñ Jesutä itkuk-ken eni medäp terak äronpäñ medäp päñ-kireñkuñ. Päñ-kireñpäñ äma kuroñi kwäyähäneñ täñpani u yen terak pewä yäpmäñ äma bämpo-ken Jesutä itkuk-ken äpmonkuk. ²⁰ * Täñjirä Jesutä kwäyähäneñ täñpani täño noriye unitäño nadäkiniki yabäñpäñ-nadäñkañ äma kwäyähäneñ täñpani u ñode iwetkuk; Notnapak, momika paotkañ yäk.

²¹ * Jesutä man ude yäñjirän Baga man yäwoñärewani ämakät Parisi ämatä bänepi-ken ñode nadäñkuñ; Wära! Äma ño netä? U Anututa yäñärok man yäyak yäk. Momi pekpek piä u Anutu-tägän täk täyak. ²² Ude nadäñjirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäñpäñ ñode yäwetkuk; Nadäk udewani imata nadäkañ? ²³ Äma ño man jide iwerira bureni kwawak ahäñjirän känäyän? Momika peñ gamitat yän iweret ba Akumañ ku yän iweret? ²⁴ * Eruk, intä Äma Bureni-inik-ken momi peñ yämik täño kehäromi itak yän nadäkta ñode täñjira kawut. Ude yäñpäñ äma kuroñi kwäyähäneñ täñpani u iwetkuk; Näk peñ gäwetat; Akuñkañ patpat bägupka yäpmäñkañ enjika-ken kuyi! yäk.

²⁵ Ude iweränkañ uterakgän äma unitä ämawebe injamiken akumañ teki irin patkuko u yäpmäñkañ Anutu iniñ orettäñ enjini-ken kuñkuk. ²⁶ Ude täñjirän kañpäñ ämawebe päke itkuño unitä nadäwä inide kubä täñpäpäñ Anutu iniñ orepäñ yänkuñ; Apiño imaka kudupi käkamäñ! yän yänkuñ.

Jesutä Livai inikät kuñata imagutkuk

Mat 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷ Jesutä eni u gänañ nanikkät äpämañ päñku takis monen yäpani äma kubä wäpi Livai monen pewani enjiken irirän kañpäñ ñode iwetkuk; Äbä näk näwat! ²⁸ Ude iweränä Livaitä Jesu iwaräntäktä imaka tuñum tuñumi kudup peñ moreñpäñ Jesu iwatkuk. ²⁹ Täñpäñ Jesu iniñ orerayän yäñpäñ äñnak-äñnak pähap täñtuñum täñpäñ ini eni gänañ yänikñat yäpmäñ äronkuk. Yänikñat yäpmäñ äronjirän takis monen yäpani noriye mäyapkät äma ätukät penta itpäñ ketem nañkuñ. ³⁰ * Ketem nañ irirä Parisi äma ba Baga man yäwoñärewani noriye ätutä yabäwä täga nämo täñpäpäñ Jesu täño iwaräntäkiye ñode yäwetkuñ; Ai! Imata in takis monen yäpani ba äma wäki täñpani ämakät penta itpäñ ketem nak täkañ?

³¹ Man ude yäñjirä Jesutä nadäñpäñ ñode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tågaken piä nämo täk täkañ. Käyäm ikek-kengän täk täkañ yäk. ³² Äma inita

* 5:16: Mak 1:35 * 5:20: Luk 7:48 * 5:21: Luk 7:49; Ais 43:25 * 5:24: Jon 5:8 * 5:30: Luk 15:1-2

näk äma siwoŋi yäŋ nadäk täkaŋ u yämagutta nämo äput. Ämawebe inita näk momi täŋpani yäŋ nadäk täkaŋ unitä bänepi kaŋ sukurewut yäŋpän äput yäk.

Nakta jop itta Jesu iwet yabänkuŋ

Mat 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Jesutä man ude yänjirän iwetkuŋ; Jon täŋo iwaräntäkiye ba Parisi täŋo iwaräntäkiyetä Anutu nadän imiŋpän kadäni ätuta nakta jop it takamän yäk. Upänkaŋ gäkŋo gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkaŋ. Imata Anutu nämo nadän imiŋpän kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkaŋ? ³⁴ * Ude yänjirä man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biŋam ikek kubäkät oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadänpän nakta jop itneŋ? Nämo! ³⁵ Iwantä päbä äma uwä iŋit yäpmän kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpän butewaki nadänpän nakta jop täga itneŋ yäk.

³⁶ Ude yänpän man wärani terak ŋode yäŋ kwawa taŋkuk; Jide? Äma kubätä tek wewani bipa yänkaŋ tek kodaki weŋpän tek wewani terak peŋpän bipek? Ude nämo! Ude täŋpeko uwä tek kodaki u täŋpän yäpän waneŋ yäk. Imata, tek moräk kodaki uwä tek biani udewanigän nämo. ³⁷ Täŋkaŋ udegän, äma kubätä wain täŋo umeni api täŋpanipän käbot tom gupipän täŋpani biani kubä gänaŋ nämo piwek. Nämo, wain umeni api täŋpani unitä tokŋeŋ äronpewän käbot biani u weŋjirän wain ume ba käbot u bok jop awähutneŋ yäk. ³⁸ Wain ume api täŋpanipän käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga. ³⁹ Ba äma kubätä wain ume biani naŋkaŋ kodakita gäripi nämo nadänpän yäwek; Biani uwä tägainik yäk.

6

Jesu uwä Sabat täŋo mähe mi

Mat 12:1-8; Mak 2:23-28

¹ * Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät wit piä gänaŋ kuŋatkuŋ. Kuŋattän gän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä wit mujip yäpmänpän gupi paŋgupmän täŋpä kwäpän naŋkuŋ. ² * Yäpmänpän naŋjirä Parisi äma ätutä u yabänpän-nadäwä siwoŋi nämo täŋpakaŋ yäwetkuŋ; Wa! Imata ude täkaŋ? Orekirit kadäni-ken piä ude täkaŋ uwä Moses täŋo бага man irepmitpän täkaŋ yäk.

³ * Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpän täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nämo danipän nadäk täkaŋ? ⁴ * Devit uwä ŋode täŋkuk; Noriye-kät Anutu täŋo eŋi gänaŋ äronpän käräga kudupi yäŋ yäwani yäpmänpän naŋkaŋ noriyeta imaka, yämän naŋkuŋ. Moses täŋo бага man terakä käräga uwä bämop äma-tägän nänäŋi upänkaŋ naŋkuŋ yäk. ⁵ Ude yänpän ŋode yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä Sabat täŋo mähe mi.

Jesutä äma ker i waki kubä yäpän tägaŋkuŋ

Mat 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ Eruk Sabat kadäni kubätawä käbeyä eŋi gänaŋ äronpän Jesutä man yäwetpän yäwoŋäre k täŋ itkuk. Uken äma kubä ker i bure k äda täŋgurän täwani unitä itkuk. ⁷ * Täŋpakaŋ Baga man yäwoŋäre wani ämakät Parisi äma ätukät Jesutä yäpätägak piä Sabat kadäni ŋoken täŋpek ba nämo

* 5:34: Jon 3:29 * 6:1: Lo 23:25 * 6:2: Jon 5:10 * 6:3: 1Sml 21:1-6 * 6:4: Wkp 24:5-9 * 6:7: Luk 14:1

käwep täñpek yäñkañ kañiwat itkuñ. Jesutä goret täñpänpäñ manken tekta kädetta wäyäkñeñkuñ. ⁸ * Ude täñ irirä Jesu Parisi äma ba Baga man yäwoñärewani u nadäk-nadäki-ken yabäñpäñ-nadäñkañ äma keru täñguräñ täwani u iwetkuk; Gäk akuñkañ ämawebe inamiken ño it yäk. Yäwänä udegän täñkuk. ⁹ Täñpänkañ Jesutä ämawebe päke u ñode yäwet yabäñkuk; In jide nadäkañ? Sabat kadäni-ken kädet täga tänañi ba kädet waki tänañi? Äma täñkentän yäminañi ba äma yäpä wanañi? ¹⁰ Ude yäñpäñ ämawebe päke u yabäñ äyänutpäñ äma keru waki u iwetkuk; Ketka täñ-siwonña! Ude iweränä udegän täñjirän keru täñguräñ täwani u tägañkuk.

¹¹ Ude täñjirän kañpäñ Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani äma unitä Jesuta kokwawak pähap kubä nadäñpäñ ini-tägän näwetgäwet täñpäñ jide ude täñ imine? yäñ yäñkuñ.

Jesutä iwaräntäkiye 12 yämagutkuk

Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Kadäni kubäken Jesu Nani Anutu-ken yäñpapak man yäwayäñ pom kubä terak äronkuk. Äronpäñ bipani käron päke u man yäñpäñ-nadäk täñjirän kome yäñeñkuk. ¹³ * Yäñeñjirän äma iwaräntäk täñkuño u yäñpabä yepmankañ inikätkuñatta 12 udegänpäñ yäpmäñ daniñpäñ yepmankuk. Täñkañ wäpi Aposoro yäñ yäwetkuk. Aposoro u mebäri piä man yäwetpäñ yepmanpä kwani. ¹⁴⁻¹⁶ Äma u yäpmäñ daniñkuko kubä wäpi Saimon yäñ iwerani upäñkañ Jesutä wäpi Pita yäñ iwetkuk. Ätuwä wäpi ñode;

Kubä Andru, Saimon täño noripaki.

Iniyat yarä Jems kenta Jon.

Kubä Filip. Kubäwä Batorom.

Kubä Matiyu. Kubä Tomas.

Kubä Alfias täño nanaki wäpi Jems.

Kubä Saimon. Saimon uwä Rom gapman, Juda äbot yabäñ yäwatukuko unita kokwawak nadäñpäñ kuñarani.

Kubä Jems täño nanaki Judas.

Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keru terak peñkuko u.

Irit ba paot-paotta man

Mat 5:1-12

¹⁷⁻¹⁸ Ude täñpäñ Jesu-kät iwaräntäkiye 12 yäpmäñ daniñkuko ukät pom terak nanik äpäñpäñ kome awañken ämawebe äbot Jesuta nadäñ iman-itä itkuñ-ken uken ahäñpäñ penta itkuñ. Äbot u Jesutä man yäñjirän nadänayäñ, ba yäpätagak piä täñ nimän yäñpäñ Judia komeken nanik, Jerusalem yotpärare-ken nanik, ba Tire kenta Sidon gwägu pomi terak naniktä ukengän äbuñ. Äbäñjirä Jesutä äma mäjo wakitä magärani yäwet kireñ yäminpäñ yäpätagak piä täñ yäminkuk. ¹⁹ Jesu täño kehäromitä ämawebe käyäm ikek ba mäjotä magärani u kumän yäpäñ tägañ yäminkuko unita ämawebe päke unitä Jesu täño kehäromi ninken äbän yäñ nadäñkañ Jesu gupi inñitnayäñ täñkuñ. ²⁰ Ude täñ irirä Jesutä iwaräntäkiye yabäñpäñ ñode yäwetkuk;

In ätu jopi jäwäri it täkañ uwä säkgämän itkañ.

Anututä ini tabäñ täwat täyak.

²¹ * Täñpänkañ in apiño ketem burenita tek täkañ uwä säkgämän itkañ.

Kämiwä Anututä ini tepmäñ towiwän api nañ tokñeneñ.

* 6:8: Luk 5:22, 9:47 * 6:13: Jon 6:70 * 6:21: Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3

Ba in apiŋo konām butewaki terak it tākaŋ uwā sākgāmān itkaŋ.

Kāmiwā nadāŋ bārāpjin kudup paorākaŋ bānepjin pidām tawāpāŋ māgayāk api tāneŋ.

22* Āma Bureni-inikta yāŋpāŋ āmatā inta kokwawak taŋi pāhap nadāŋpāŋ api tāwat kireneŋ. Ba taŋiŋ tāwetpāŋ āma waki yāŋ api tāwetneŋ. Ude tāŋ tamāwā sākgāmān itkamāŋ yāŋ kaŋ nadāwut.

23 Ude tāŋ taminayāŋ tākaŋ-ken uken bānep tāga nadāŋpāŋ oretoret pāhap kaŋ tāŋput. Imata, gwāki kunum gānaŋ it tamitak u taŋi pāhap. In nadākaŋ? Bian ābekjiye orajiyetā profet biani biani unita udegān tāŋ yāmik tāŋkuŋonik yāk.

24* Tāŋpākaŋ, in āma moneŋ tuŋum ikek uwā umuntākot!

Irit sākgāmān uku itkaŋ ubayāŋ.

25 Ba in apiŋo naŋ tokŋek tāk tākaŋ uwā umuntākot!

Kāmiwā nakta api teneŋ.

Ba in apiŋo bānep tāga terak it tākaŋ in umuntākot!

Kāmiwā konām butewaki terak api itneŋ.

26 Ba in āmawebetā intāŋo wāpjin biŋam yāpmāŋ akuŋpāŋ āma tāga yāŋ tāwet tākaŋ uwā umuntākot! Bian ābekiye oraniyetā profet jop manman yāwanita udegān tāŋ yāmik tāŋkuŋonik yāk.

Iwankayeta not tāŋ yāmen

Mat 5:38-48, 7:1-5

27 Jesutā man ude yāwetpāŋ āneŋi kubā ŋode yāŋkuk. Man tāwera nadāŋ itkaŋ ŋo, in ŋode tāwera nadāwut; Āma iwan tāŋ tamik tākaŋ unita bānep iron tāŋ yāmineŋ. Tāŋpāŋ āma inta kokwawak nadāŋ tamik tākaŋ unita not tāŋ yāmineŋ. 28 Ba āma man wakiwaki tāwet tākaŋ unita kowata man sākgāmān yāwetneŋ. Ba wāpjin yāpāwak tākaŋ unita nadāŋpāŋ tāŋkentāŋ yāmikta Anutu-ken yāŋapik tākot yāk. 29 Tāŋ, āma kubātā bumumka kukŋi gurānā kukŋi bok iniŋ kireŋiri gurek. Ba āma kubātā gākŋo siot punin nanik gomāgarānā gānaŋ nanik bok iniŋ kirewen. 30 Ba āma kubātā imaka kubāta yāŋapiwānā imaka u imen. Ba kubātā imaka kubā gomāgareko uwā āneŋi gamikta gwāk pimiŋpāŋ nāmo yāŋapiwen. 31* Nāmo, in ŋode nadāŋpeŋ kuŋatneŋ; Kudān ātutā tāŋ nimut yāŋ nadāk tākaŋ in udegān tāŋ yāmineŋ.

32 In āma iron tāŋ tamik tākaŋ unitagān iron tāŋ yāmineŋo unitāŋo kowata jide yāpneŋ? Nāmo yāpneŋ! Āma wakitā noriye waki tāŋpanita iron udegān tāŋ yāmik tākaŋ yāk. 33 Ba in āma tāga tāŋ tamik tākaŋ unitagān kowata tāŋ yāmineŋo unitāŋo kowata jide yāpneŋ? Nāmo! Āma wakitā noriye waki tāŋpanita kudān udegān tāk tākaŋ. 34 Ba in āma ātuta kowata kaŋ namān yāŋ nadāŋkaŋ imaka yāmineŋo unitāŋo gwāki kowata jide yāpneŋ? Nāmoink! Āma wakitā kowata uterakgān yāpmākta noriye waki tāŋpanita iron tāŋ yāmik tākaŋ!

35* Upāŋkaŋ inā iwanjiyeta iron tāŋ yāmineŋ. Kowata tamikta nāmo nadāneŋopāŋ imaka kubāta yāŋapiwāwā jop yāniŋ kireneŋ yāk. In ude tāneŋo uyaku kowata sākgāmān api yāpneŋ ba Anutu Ārowani Pāhap unitāŋo nanakiye ude api itneŋ. U Imata? Anutu u āmatā bānep tāga nāmo nadāŋ imik tākaŋ upāŋkaŋ unita iron tāŋ yāmik tāyak. Ba āma waki

* 6:22: Jon 15:19, 16:2 * 6:24: Jem 5:1 * 6:31: Mat 7:12 * 6:35: Wkp 25:35-36

tānpānita iron udegān tān yāmik tāyak yāk. ³⁶ Unita in āma ātuta butewaki nadān yāmineŋ, Nanjintā butewaki nadān yāmik tāyak udegān.

Kubätä iniken mebärita nadäwek

Mat 7:1-5

³⁷ * Nāk āma siwoŋi yān nadānpān āma kubä nāmo yānpān-kaŋiwat tāneŋ. Ba āma kubätä gāk kowata yāpmākta biŋamgān yān nāmo iwetneŋ. Anututā inta udegān tān tamekta ket nadāneŋ yāk. Āma kubätä waki tān tamiŋirān kowata waki imikta nāmo nadāneŋo uwā Anututā udegān intāno momijin peŋ tamek. ³⁸ * Tānpākaŋ āmata bānep iron tān yāmiŋirā Anututā inta udegān bānep iron tān tamek. Upānkaŋ intā tān yāmineŋo u irepmitpān bumta buŋāt tamek. In nadākaŋ? In āmawebeta jide nadānpān kuŋatnayān tākaŋ uterakgān Anututā inta api nadān tamek.

³⁹ * Unita yānpān Jesutā iwarāntākiye man wārani ŋode yāwetkuk; Āma dapuri tumbani kubätä noripak dapuri tumbani u kādet tāga iwoŋärewek? Nāmo, yarā u kuŋtāngān geŋi bok ārideŋ yāk. ⁴⁰ * Unita in ŋode nadākot; Ironi kubätä yānpān-yāwoŋärek āmani irepmitnaŋi nāmo. Ironi u nadāk-nadāk piā tān yāpmān kuŋtāngān nadāwān tārewākaŋ uyaku yānpān-yāwoŋärek āma udegānā āworewek yāk.

⁴¹⁻⁴² Tānpākaŋ gāk imata pāya awāram dapunka-ken itak u nāmo kaŋpān nadānkaŋ notkapak kubä dapuri-ken tāpun-tāpun tāpuri itak u kaŋpān yokut gama yān iwet tāyan? Pāya awāram gākŋa dapunka-ken itak u imata nāmo kaŋpān nadāk tāyan? Gāk yān-yākŋaranī āma! Intājukunā, gākŋa dapunka-ken pāya āwaram itak u yokutkaŋ uyaku dapunka tāga iŋŋpān kaŋpān notkapak dapuri-ken tāpun-tāpun u tāga yokut imen! yāk.

Pāya tāno mebāri

Mat 7:16-20, 12:33-35

⁴³ Jesutā ude yānpān man wārani āneŋi kubä ŋode yākgān tānŋuk; Nin nadākamān; Pāya mebāri tāga terak, bureni waki tāga nāmo wādāneŋ. Ba pāya mebāri waki terak bureni tāga gāripi nikek, tāga nāmo wādāneŋ. ⁴⁴ Bureni, pāya terak mujipi parirā yabānpān-nadānkaŋ pāya unitāno mebāri nadāk tākamān. Unita kohorāk yen terak wama mujipi nāmo kāwen. Ba dārāk-dārāk terak yen mujipi nāmo wādāk tākaŋ. ⁴⁵ Eruk āma tāno irit kuŋat-kuŋattā udegān, āma u bānepi-ken jide pātak u kwawak pewā ahāk tākaŋ. Nadāk āma bānepi-ken pat tāyak u meni-ken kwawak pewā ahāk tākaŋ yāk. Āma tāga tānpani u bānepi-ken nadāk tāgatāga unitā irit kuŋat-kuŋariken kādet tāga pewā ahāk tākaŋ. Tān, āma waki tānpani u bānepi-ken nadāk wakiwaki unitā irit kuŋat-kuŋariken kādet waki pewā ahāk tākaŋ yāk.

Eni tāktāk tāno man

Mat 7:24-27

⁴⁶ * Jesutā man ude yānpān āneŋi kubä ŋode yākgān tānŋuk; In imata nākŋo man nāmo buramiŋpān iwatkaŋ wari wari wāpna Ekāni yān yāk tākaŋ? ⁴⁷ Eruk, āma nākken itpān nākŋo man nadānpān buramiŋpān iwat tākaŋ unita man wārani ŋode tāwera nadāwut; ⁴⁸ Uwā āma kubä eni kehāromi kubä tānpeko udewani. Āma u eni tānpa yānpān bek kāronigān āneŋpān yāpurā-sinsik tānpek. Ude tānpān eni tān morewekopān iwān

* 6:37: Mat 6:14 * 6:38: Mak 4:24 * 6:39: Mat 15:14 * 6:40: Mat 10:24-25 * 6:46: Mal 1:6; Mat 7:21

kadäni täñpek. Täñpäñ iwän mänit tañi täñirän eñi u kehärom tañpäñ irek. Imata, eñi säkgämän-inik täñpeko unita. ⁴⁹Täñpäkañ äma kubä näkño man nadäñpäñ nämo iwarayäñ täko uwä äma eñi kehäromi nämo täñpeko udewani. Äma u eñi täñpa yäñpäñ bek kehäromipäñ nämo täñpek. Bek jopjop äneñpäñ täñpek. Täñpekopäñ iwän mänittä äbäñpäñä eñi u kwinit täñpäñ kwäkañ paotpäñ paot-inik täñpek yäk.

7

Komi äma kubätä Jesuta nadäkinik täñkuk

Mat 8:5-13

¹ Jesutä ämawebe man ude yäwet paotpäñä äyänutpeñ Kapeneam yotpärare-ken kuñkuk. ²⁻³ Uken komi äma täño intäjukun äma kubä itkuk. Unitäño piä watä äma kubä käyäm tañi täñkuk. Täñirän komi äma unitä piä watä ämanita gäripi tañi nadäñkuko unita Jesu ude täk täyak yäñ biñam nadäñpäñä Juda täño ekäni ätu yäwet-pewän Jesuken kuñkuñ. Jesutä piä ämani u yäpän tägawut yäñpäñ yäwet-pewän kuñkuñ. ⁴⁻⁵ Yäwet-pewän päñku Jesuken ahäñpäñä butewaki man terak ñode iwetkuñ; Gäk nadätan? Äma uwä Juda äma ninta nadäñ nimikinik täñpäñ käbeyä eñi kubä täñ niminñkuk yäk. U äma täga unita gäk mani nadäñ imen yäk.

⁶⁻⁷ Man ude iwerirä Jesu akumañ äma äbuño ukät penta kuñkuñ. Kumañ päñku eñiken keräp tañirä komi äma unitä noriye ätu yäwerän Jesuken kuñpäñ iwetkuñ; Ekäni, gäk ude iriri notninpaktä man niwerako u gäwetnayäñ yäk. Näk äma täga uyaku eñina-ken äben. Upäñkañ gäk mangän yäjiri näkño piä watä ämana tägawän yäk. ⁸ Ude täga täñ namen yäñ nadätat yäk. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täño gämori-ken itkañ mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkañ. U kubäpäñ, Ku! yäñ iwerawä, manna buramiñpäñ kwek yäk. Ba kubä, Äbi! yäñ iwerawä, äbek. Ba piä watä ämana kubä, Piä ño tä! yäñ iwerawä u täñpek yäk. Eruk, man notninpaktä niwerako u gäwetkamäñ uba.

⁹ Jesutä man ude nadäñpäñ nadäkinikita nadäwän inipärik kubä täñpäpäñ äyänutpäñ ämawebe äbot iwarän täñkuño u ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Isrel äbot in bämopjin-ken nanik äma nadäkiniki ärowani udewani kubä nämo kañpäñ nadäk täyat!

¹⁰ Jesutä ude yäwänkañ komi äma täño noriye Jesuken äbuño u äneñi äyänutpeñ päñku eñiken äronpäñ käyäm täñkuko u säkgämän irirän kañkuñ.

Jesutä nanak kubä täñpewän kodak tañkuk

¹¹ Täñpäñ kepma kubäken Jesu yotpärare kubä wäpi Nen uken kuñkuk. Iwaräntäkiye-kät ämawebe äbot päke ukät penta kuñkuñ. ¹² Eruk, yotpärare-ken keräp tañpäñ kañkuñ, äma kumbani kubä buramiñ yäpmäñ äbäñirä. Äma kumbuko u webe kajat kubä täño nanaki tepi kubägän-inik. Äpi imaka, bian kumbuk. Täñpäkañ webe kajat u ämawebe äbot yotpärare uken nanikkät penta äbuñ. ¹³ * Äbäñirä Jesutä webe kajat u kañpäñ butewaki nadäñ imiñpäñ iwetkuk; Konäm butewaki täñpeno! ¹⁴ * Ude iwetpäñ dubini-ken kuñpäñ keritä gärañ ugän inñitkuk. Jesutä ude inñiränä äma kumbani buramiñkuño u käronğan wädäñ itkuñ. Käronğan ude wädäñ irirä Jesutä kumbani u iwetkuk; Nanakna, aku! yäk. ¹⁵ *

* 7:13: Luk 8:52 * 7:14: Luk 8:54 * 7:15: 1Kin 17:23; 2Kin 4:36

Nanakna, Aku yān iwerānā kumbanitā kodak tanpān akunpān manman yānkuk. Ude yānjirān Jesutā nanak u miñi-kāt kuñatdenṭa inin kireñkuk.

¹⁶* Ude tānjirān āma itkuño unitā kañpān nadāwā inide kubā tānpāpān Anutu inin oretkuñ. Inin oretpān ṇode yānkun; Bureni! Profet ārowani kubā nin bāmopnin-ken ahānkuko itak! Anutu ini āmawebeniye tāñkentākta ābātak ṇo! yāk.

¹⁷ Tānpākañ Jesutā tāñkuko u biñamiwā Judia kome ba kome gāgāni gāgāni it yāpmāñ kuñkuño uken kuñ moreñkuk.

Jontā Jesu tāño mebāri nadākta man pewān kuñkuñ

Mat 11:2-19

¹⁸ Jon komi enjiken irirān iniken iwarāntākiyetā pābā kudān kudupi Jesutā tāk tāñkuko unitāño biñam iwetkuñ. ¹⁹ Iwerirā iwarāntāki yarā yāwetkuk; Pāñku Ekāni ṇode iwet yabāwun; Ābākta biñam yāwani u gāk ṇo? Ba kubāta itsāmne? ²⁰⁻²¹ Ude yāwet-pewān iwarāntāki yarā u Jesuken kuñpān kañkumān; Jesu uwā āma kāyām ikek yāpān tāgañit, āma mājo wāratā magārani mājo yāwat kireñit, dapuri tumbani yāpān tāgañit tāñ irirān. Kañpān Jesu iwetkumān; Jon ume ārut yāmanitā ṇode yāñpāñ peñ niwet-pewān ābākamāk yāk. Mesaia, ābākta biñam yāwani u gāk? Ba kubāta itsāmne?

²²* Ude iwerānā Jesutā Jon tāño iwarāntāki yarā u kowata ṇode yāwetkuk; Ek āneñi kuñkañ imaka nadāñit kañit tākamān ṇo, unitāño manbiñam pāñku Jon kañ iwerun. Āma dapuri tumbani āneñi ijiwā kuk tākañ. Kwāyāhāneñ tāñpani āneñi tāgañpeñ kuñat tākañ. Parām wakiwaki nitek tāgañpāñ gupi dudum tak tākañ yāk. Ba jukuni tāñguñ tāwani nadāwā tumāk tākañ, ba kumbani kodak tanpān akumañ kuk tākañ. Tānpākañ āma jāwāri-jāwāri Manbiñam Tāga u yāwera nadāk tākañ yāk. ²³* Ba āneñi kubā ṇode kañ iwerun; Āma nāka yāñpāñ nadākiniki nāmo pewā putārek tākañ uwā sākgāmān it tākañ yāk.

²⁴ Jon tāño iwarāntāki yarā uwā ude yāwerān kuñjirān Jesutā āmawebe ābot itkuño u Jon tāño tāktāki ba kuñat-kuñarita manbiñam ṇode yāwetkuk; Jon kome jopi-ken irirān kānayāñ nadāñpāñ kuñkuño u āma jidewanipāñ kānayāñ kuñkuñ? Pidām enjini bumik, mānittā piāñpewān wareñ-wareñ tāk tākañ āma udewanipāñ kānayāñ kuñkuñ? ²⁵ Ba ima kānayāñ kuñkuñ? Āma tek sākgāmān tāñpani ba? Ude nāmo! Āma udewani ba tuñum nitek uwā āma wāpi nitekta eni gānañ it tākañ. ²⁶* Unita nāwerut! Āma jidewani u kānayāñ kuñkuñ? Profet kubāpāñ kānayāñ kuñkuñ? Bureni, profet kubā kañkuño upāñ Jon uwā profet inipārik kubā yāk. ²⁷ Tāñkañ Anutu tāño man ṇode kudān tāwani uwā Jontā kudān tāwani; Nākño biñam yāñahāwani āma kubā ṇo.

Intājukun kādet tāwit gamikta api inin kirewet.

Mal 3:1

²⁸ Unita nāk ṇode tāwetat; Jon tāño wāpi biñamtā āma it yāpmāñ ābuño unitāño wāpi biñam yārepmat moretak. Upāñkañ āmawebe āpani Anututā intājukun it yāmiñpāñ yabāñ yāwat tāyak unitāño wāpi biñamtā Jon tāño wāpi biñam irepmat.

²⁹* Tānpākañ Jesutā man ude yāñahāñirān nadāñpāñ āmawebe jopi-kāt āma wakiwaki takis monēñ yāpani unitā ṇode nadāñkuñ; Man sākgāmān yāyak yāk. Nin ṇo ṇonitā Anutu tāño man kādet siwoñi iwāt-iwatta gāripi

* 7:16: Luk 1:68, 19:44 * 7:22: Ais 35:5-6 * 7:23: Ais 61:1; Luk 4:18 * 7:26: Luk 1:76

* 7:29: Luk 3:12

nadäk takamäj yäj nadäjkuņ. Äma udewaniwä bian Jonken kuņirä ume ärut yämani. ³⁰ * Täņ, Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani ämatä Jontä ume ärut yämikta bitnäņkuņ. Ude täņkuņo uwä Anututä kädet täga iwatta peņ yämiņkuko u mäde ut imiņkuņ.

³¹ Täņpākaņ Jesutä yäjku; Ämawebe kome ņo terak itkaņ ņonita jide yäwet? U imatāken udewani? ³² Uwä ironi täņoret bägup-ken itkaņ udewani. Ironironi uwä gera kowat yāwān ņode täk takāņ; Niwerä oretoret kap teņitna guket nämo tokät täņkuņ.

Ba niwerä butewaki kap teņitna, konām nämo kotkuņ yāj yäk takāņ. Täņpākaņ in uwä udewani, nadäk siwoņi kubāgān nämo peņkaņ ņode täņkuņ; ³³ Jon ume ärut yāmanitā äbāņkaņ ketem äma ätutä nak takāņ ude nämo naņkuk ba wain ume imaka nämo naņkuk. Täņirān intä kaņpāņ yājkuņ; U mājotä kotawani! yäk. ³⁴ * Täņ, Äma Bureni-iniktä äbāņpāņ ketem naņit wain ume naņit täņkuk. Täņirān intä kaņpāņ yājkuņ; Äma ņo kawut! Nak ämāj täņpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis moneņ yāpani täņo noripaki! yāj yājkuņ. ³⁵ Upāņkaņ in nämo nadāwä tumbākaņ ude yäk takāņ. Äma äbot yarä unitä Anutu täņo nadäk-nadäk siwoņi iwatpāņ täk takamān. Täņpākaņ nadäk-nadäk u iwatpāņ täktäki siwoņitā Anutu täņo nadäk-nadäk kwawak pewān ahāņirān ämawebetä kaņpāņ nadāwä bureni täneņ yäk.

Webe kubätä Jesu kuroņi ärutkuk

³⁶ * Täņpākaņ Parisi äma kubä wāpi Saimon unitä Jesu-kät ketem bok nakta imagutkuk. Imagut yāpmāj pāņku tewān ketem nädayāj maņitkuk. ³⁷ * Maņit irirān kome u nanik webe waki täņpani kubätä Jesu u Parisi äma kubätä eņiken ärotak yāj biņam nadājku. Biņam nadāņpāņ ume kābāņi säkgāmān nitek gwāki ärowani u yāpmāņkaņ eņi Jesutä itkuk-ken u äroņkuk. ³⁸ Äroņpāņ Jesu kuroņi kāda pāņku itkaņ konām kot itkuk. Konām kot irirān konāmi pitotä Jesu kuroņi terak maņkuņ. Konāmi pitotä maņirä gwāki pujiņpāņ ärut imiņpewān kohoyājku. Ude täņpāņ oraņ imikta kuroņi-ken iņdat-naņdat-naņ täņpāņ ume kābāņi nitek u ärut imiņkuk. ³⁹ Ude täņ irirān Parisi äma Jesu imagutkuko unitä kaņpāņ ņode nadājku; Jesu ņo profet bureni yāwānä webe ņowä waki täņpani yāj nadāwān täretek yäk.

⁴⁰ Parisitā ude nadāņirān Jesutä iwetkuk; Saimon yäk. Nāk man kubä gāwera nadä. Yāwānä Saimontä yājku; Yāwoņärewani, yāwi nadāwa yäk. ⁴¹ Yāwānä Jesutä iwetkuk; Man wārani kubä gāwera nadä; Moneņ äma kubätä äma yaräta moneņ, kowata kāmi kaņkaņ kaņ dāpmāj tärewun yāņpāņ yāmiņkuk. Kubäta moneņ 500 ude imiņkuk. Täņ, kubätawä moneņ 50 ude imiņkuk. ⁴² Kowata imik-imik kadāni-ken moneņta wāyākņeņirān momini peņ yāmiņkuk. Eruk, ude täņirān äma yarä uken nanik netä unitä bānep täga pāhap nadājku yāj nadātan? ⁴³ Yāwānä Saimontä kowata ņode iwetkuk; Äma moneņ taņi yāpuko unitä yäk. Yāwānä Jesutä ņode iwetkuk; Gäk täga yāyan yäk. ⁴⁴ * Ude yāņpāņ äyāņutpāņ webe u kaņpāņ Saimon iwetkuk; Webe ņo kāyan? Nāk gākä eņi gānaņ äbāņira ume kuroņna ärutta nämo piņ namin yäk. Tänopāņ webe ņonitā konāmi pitopāņ kuroņna ärutkaņ gwāki pujiņpāņ täņkohoyäk. ⁴⁵ Ba oraņ namikta

* 7:30: Mat 21:32 * 7:34: Luk 15:2 * 7:36: Luk 11:37 * 7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon

12:3 * 7:44: Stt 18:4

bumumnaken nämo nen. Tānopāṅ webe ṅonitā oraṅ namikta pengān āba irat-ken ukentā kuroṅna-ken neṅdat-naṅdat-naṅ tāyak. ⁴⁶* Tāṅpāṅ gāk gākṅi gwākna-ken nämo āruranopāṅ webe ṅonitā kuroṅna-ken ume kābāṅi nikeṅ ṅo piṅ āwatak. ⁴⁷ Unita ṅode gāwetat. Webe ṅo momini taṅi peṅ imani unita nāka gāripi pāhap nadāṅpāṅ bānep iron taṅi ṅo tāṅ namitak. Upāṅkaṅ āma mominīta nadāṅjirān āpani tāṅpani udewani tāṅo momi peṅ imero uwā nāka gāripi āhan nadāwek yāk.

⁴⁸* Jesutā ude yāṅpāṅ webe u ṅode iwetkuk; Momika peṅ gamitat. ⁴⁹ Ude yāwānā āma ketem bok naṅ itkuṅo unitā nāwetgāwet ṅode tāṅkuṅ; Wāra! Āma ṅo jidewani unitā āma tāṅo momi menitā yāṅpāṅ ārut tāyak? ⁵⁰* Ude yāṅjirā Jesutā webe u iwetkuk; Nadāṅ namikinik tāyan unitā momi tāṅo kowata-ken nanik gāmagutak yāk. Unita bānep oretoret terak kuṅat tāyi.

8

Jesu tāṅo ābot

¹* Eruk, patkuṅo yāṅewānkaṅ Jesutā yotpārare taṅi tāpuri kuṅatkan Anututā intājukun itkaṅ yabāṅ yāwat piā tāk tāyak unitāṅo Manbiṅam Tāga yāwetpāṅ yāwoṅārek tāṅtāṅ kuṅatkuk. Ude tāṅjirān āmawebe ṅodetā iwarān tāṅkuṅ; Iwarāntākiye 12 ukāt webe ātu. ²* Webe u bian mājotā magārirā Jesutā mājo u yāwat kireṅ yāmani, ba kāyāmi yāpān tāgaṅ yāmani. Webe kwayak ukāt nanik kubā wāpi Maria, Makdala komeken nanik. Jesutā bian webe uterak nanik mājo wāra 7 yāwat kireṅ imiṅkuk. ³ Tāṅ, webe kubāwā wāpi Joana, Kusa tāṅo webeni. (Kusa u Herot tāṅo tāṅkentāk āma kubā.) Kubāwā wāpi Susana. Webe yarākubā ukāt webe ātu bok kuṅatkuṅ. Webe kwayak uwā iniken monēṅpāṅ Jesu-kāt iwarāntākiye tāṅkentāṅ yāmik tāṅkuṅonik.

Mujiṅpi pikpik tāṅo man wārani

Mat 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Tāṅpākaṅ āmawebe uken-uken nanik Jesutā itkuk-kengān ābāṅ moreṅpāṅ irirā yabāṅpāṅ man wārani kubā ṅode yāwetkuk; ⁵ Āma kubātā ketem mujiṅpi piwa yāṅpāṅ piāni-ken kwek. Kuṅpāṅ mujiṅpi tāṅ-irāhuttāṅ kwek. Tāṅ-irāhuttāṅ kuṅjirān mujiṅpi ātu kādet miṅin māneṅ. Kādet miṅin māneṅo u āmatā kuṅ ābāṅ tāṅkaṅ yeṅ gatāneṅ. Tāṅpākaṅ mujiṅpi ātuwā baraktā nāneṅ. ⁶ Tāṅkaṅ mujiṅpi ātuwā mobā terak māneṅ. Mobā terak maṅpāṅ tādotneṅo upāṅkaṅ kome umeni nämo unita kubit tāneṅ. ⁷ Tāṅ, mujiṅpi ātuwā mup gānaṅ māneṅ. Mup gānaṅ maṅjirā mup waki unitā āroṅpāṅ yāwarā kuneṅ. ⁸ Tāṅpākaṅ mujiṅpi ātuwā kome tāgaken māneṅ. Kome tāgaken māneṅo u tādotpāṅ bureni sākgāmān māyap-inik pātneṅ. Jesutā man ude yāṅpāṅ gera terak ṅode yāṅkuk; Āma jukuni nikektā nāṅko man ṅo ket nadāwut!

Jesu imata man wārani terak yāk tāyak?

Mat 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹ Tāṅpākaṅ Jesutā man wārani yāṅkuko unita iwarāntākiyetā mebārīta iwet yabāṅkuṅ. ¹⁰ Iwet yabāṅjirā yāwetkuk; Anututā intājukun itkaṅ yabāṅ yāwat piā tāk tāyak unitāṅo manbiṅam kābop irani injiṅgān nadākta yāwani

* **7:46:** Sam 23:5 * **7:48:** Luk 5:20-21 * **7:50:** Luk 8:48, 17:19; Luk 18:42 * **8:1:** Luk 4:43 * **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

unita in-gänpäj täwetat, äma ätukät nadäkta nämö. Unita man wärani terakgän yäwet täyat yäk. Man wärani terak yäwetpewa; Dapuritä kånayäj täjo upånkañ täga nämö api kawä tärewek.

Ba jukunitä nadånayäj täjo upånkañ mebäri täga nämö api nadäwä tumbek. *Ais 6:9*

¹¹ * Ude yänpäj yäwetkuk; Mujipi pikpik täjo manbiñam täweraro u mebäri ñode; Mujipi uwä Anutu täjo man ude. ¹² Täñ, mujipi kädet miñin mänejo u ñode; Äma Anutu täjo manbiñam nadänpäj yäpmäj kuñarirä Satantä bänepi-ken nanik yäyomägat täyak u. Satantä ñode nadänpäj täk täyak; Anutu täjo man bänepi-ken iyap tañpäj yäpmäj kuñatpäj Anututa biñam täneñ yäj nadänpäj yäyomägat täyak. ¹³ Täñ, mujipi mobä kujat terak mänejo u ñode; Äma Anutu täjo man nadänpäj gäripi nadäneñopäj bänepi-ken jäwäri nämö äpmonpani. Unita nadäkiniki kadäni keräpi-tagän yäpmäj kuñatpäj täñyabäkken Anututa mäde ut imik täkañ. ¹⁴ Täñ, mujipi ätu mup gänañ mänejo u ñode; Äma Anutu täjo man nadäk täkañ upånkañ kome täjo moneñ tuñumta nadäwätäk ba nadäj gärip unitä Anutu täjo man utpewä kumäjirän kuñat-kuñariken bureni nämö ahäk täyak. ¹⁵ Täñpakañ mujipi kome tägaken mänejo u ñode; Äma Anutu täjo manbiñam nadänpäj bänepi-ken kehäromi inñitpäj mani buraminpäj yäpmäj kuñarirä irit kuñat-kuñariken bureni ahäk täkañ yäk.

Peñyäjek täjo manbiñam

Mak 4:21-25

¹⁶ * Jesutä man wärani äneñi kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubätä topän iñipäj käbot gänañ ba bukä gämori-ken käbop täga pewek? Nämoinik! Topän uwä kwawak pewän eñi gänañ peñ-yäñeñirän ämatä imaka imaka täga käneñ. ¹⁷ * In nadäkañ? Imaka imaka apiño käbop itkañ u mäden Anututä kwawak api pewän ahäneñ. Bureni, imaka täñ-yejëmbani pätak u warä nämö api pärek. Nämö, u täñkwawa tañirän api kañpäj nadäneñ. ¹⁸ * Unita jukujin-tägän nadänejo udetä in Anutu täjo manta juku peñpäj ket nadäk täkot. Imata, äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmäj kuñarayäj täko uwä ätukät buñät imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udeyani nitek yäj nadäk täkañ upånkañ nämö! Täñpakañ imaka inñitkamäj yäj jop nadäk täkañ uwä yäyomägatta yäwani.

Jesu täjo nägät moräk u netä?

Mat 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹ Jesutä man ude yäj irirän miñi-kät noriye kånayäj äbuñ. Upånkañ ämawebe päke itkuño unitä Jesu kumän itgwäjiniñirä dubini-ken kukta täñpä wañkuñ. ²⁰ Täñirä äma ätutä yabånkañ Jesu ñode iwetkuñ; Meñka-kät notkaye gabånayäj äbäño yäman umu itkañ yäk. ²¹ Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ämawebe Anutu täjo manbiñam nadänpäj iwaräntäk täkañ uwä näkño meñnaye notnaye bureni!

Jesutä ibäm gwägu yäniñ bitnäñkuk

Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

²² Eruk, kadäni kubäta Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Gwägu kukñi udude kada kuna yäk. Ude yänpäj gäpe kubä terak äronpeñ kuñkuñ. ²³ Eruk gwägu terak kuñtäñgän Jesu däpmon patkuk. Parirän mäñit

* **8:11:** 1Pi 1:23 * **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 * **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 * **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

pāhap piāñirān gwāgu tokātpāñ gāpe gānañ āpmon tokñeñirān gāpe nīkek gwāgu gānañ āpmonayāñ tāñkuñ. ²⁴ Tāñirān Jesu yāwā kīkñurānpāñ iwetkuñ; Ai! Ekāni! Paotnayāñ tākamāñ ŋo! yāk. Ude iwerāwā Jesutā akunpāñ mānit kenta gwāgu yabāñ yāñkuk. Yabāñ yāñirān uterakgān mānit bitnāñirān gwāgu kwikinik patkuk. ²⁵ Tāñirān Jesutā iwarāntākiye yāwetkuk; Nadākinikjin de?

Ude yāñirān iwarāntākiye umuntāñkañ nadāwātāk tāñpāñ nāwetgāwet ŋode tāñkuñ; Wāra! Āma ŋo jidewani unita mānit kenta gwāgu mani ŋo buramikamān? yāñ yāñkuñ.

Mājo wāra but gānañ āpmonkuñ

Mat 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Eruk Jesutā gwāgu kenta mānit yāniñ bitnāwānkañ Galili kome u peñpeñ gwāgu terak kuñtāngān gwāgu kukñi udude kāda Gerasa kome ahāñkuñ. ²⁷ Ahāñpāñ Jesu gāpe terak naniktā mañatpeñ kuñirān kome uken nanik āma mājo māyaptā magārani kubātā ahāñ imiñkuk. Āma uwā kadāni kāroñi-inik eñi gānañ nāmo pat tāñkukonik. Dāpmon pat tāñkuko uwā mobā kawut, āma kumbani āneñpani-ken u tek morāñ pat tāñkukonik.

²⁸⁻²⁹ Pattāñ kuñattāngān eruk Jesu kañpāñā kāhān yāñkañ gāmori-ken mañ-patābotkuk. Ude tāñirān Jesutā mājo uwā yāwetkuk; Āma ŋo kakātāñpeñ kut yāk. Ude yāwerirān mājo āma magātkuño unitā Jesu iwetkuñ; Jesu, Anutu Ārowani tāño nanaki, gāk jide tāñ nimayāñ ābātan? Komi nimenō! yāñ iwetkuñ. Tāñpākañ mājo uwā kadāni kadāni āma u iñitpāñ kwaik tāñirā āma ātutā iñitpāñ yen kehāromitā kerī kuroñi pādāt tāk tāñkuñonik. Ude tāk tāñkuño upāñkañ mājotā tāñpewā āma u yen yāpmāñ dākñeñ tāñpān kwāpeñ kome āma nāmo irani-ken kuñat tāñkukonik.

³⁰ Tāñpākañ Jesutā āma u iwet yabāñkuk; Wāpka netā? Iwet yabāwān iwetkuk; Wāpna “Ābot pāhap” yāk. (Mājo māyaptā magātkuño unita wāpna Ābot pāhap yāñ iwetkuk.) ³¹ Ude yāwānā mājo unitā Jesu butewaki terak ŋode iwetkuñ; Gāk niwat kireñpewi awāñ kāroñi, bipmāñ urani gānañ āpmonektawā! yāk. ³²⁻³³ But ābot pom terak udu yabātan? Gāk nibā-kātāwi but u gānañ āpmona! Ude yāwāwā Jesutā nadāñ yāmiñirān mājo uwā āma u kakātāñpeñ pāñku but gānañ āpmonkuñ. But gānañ āpmonpākañ bārāñeñ kumañ gwāgu gānañ āpmonkañ ume nañpāñ kumbuñ.

³⁴ Ude tāñirā āma but watāni iranitā yabāñpāñ bārāñeñ pāñku āmawebe yotpārare tañi tāpuri it yāpmāñ kuñkuño u nanik manbiñam yāwetkuñ.

³⁵ Yāwerākañ ninin kāna yāñkañ Jesutā itkuk-ken ābāñ moreñkuñ. Ābāñpāñ kañkuñ; Āma mājotā magārani u tek yamāk ikek, nadāwān tumbāpāñ Jesu dubini-ken kwikinik mañit irirān. Mājotā kakātāñpeñ kuñkuño unita. Mañit irirān kañpāñ āma pāke ābuño u umuntāñkuñ.

³⁶ Tāñirā imaka ahāñirān kañpāñ nadāñkuño unitā mājotā magāranipāñ yāpān tāgañkuko unitāño manbiñam yāwetkuñ. ³⁷⁻³⁸ Manbiñam u nadāñpāñ āmawebe Gerasa kome u nanik umuntāñpāñ Jesu komenin ŋo peñpeñ ku! yāñ iwetkuñ. Ude iwerāwā Jesu kome u peñpeñ Galili kome gwāgu udude kāda kwayāñ tāñirān āma yāpān tāgañkuño unitā Jesu iwetkuk; Nadāñ namiñiri bok kuda! yāk. ³⁹ Ude iwerānā Jesutā iwetkuk; Nāmo yāk. Komeka-ken kuñkañ imaka Anututā tāñ gamitak unitāño biñam kañ yāwet! Ude iwerirān āma u āyāñutpeñ komeni-ken pāñku Jesutā tāñkentāñ imiñkuko unitāño manbiñam yāwettāñ kuñatkuñ.

*Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ**Mat 9:18-26; Mak 5:21-43*

40 Eruk, Jesu Galili komeken äneŋi kuŋirän ämawebe päke Jesuta itsämbuŋo unitä kaŋpän inin oretkuŋ. ⁴¹ Ude täŋirä kome unitäŋo käbeyä eŋi täŋo watä äma kubä wäpi Jairas unitä Jesu ahän iminŋuk. Ahän iminpäŋ Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpän Jesutä eŋina-ken kwän yäŋpän butewaki man iwetkuk. ⁴² Imata, äperi tepi kubägän obaŋ 12 ude itkaŋ käyäm täŋpän kumbayän täŋkuko unita.

Eruk, Jesu Jairas täŋo man buraminpäŋ eŋini-ken kwayän kädet minin kuŋirän ämawebe buminik unitä yewa täŋkaŋ iwaräntän yäpmän kuŋkuŋ. ⁴³ Ämawebe u bämopi-ken webe kubä käyäm mebäri kubä nikek itkuk. Webe unitä nägät piŋ yäpmän kuŋirän obaŋ 12 ude täŋkuk. Käyäm waki u yäpätägakta yäpätägak ämaken kuŋ äbäk täŋkaŋ moneŋi kudup jop awähutkuk. Täga nämo yäpä tägaŋkuŋ. ⁴⁴ Ude täŋpän wawäpän eruk webe unitä Jesu mädeni-ken äbäŋpän tekigän inŋitkuk. Jesu täŋo teki inŋirän uterakgän tägaŋpän nägät piŋ yäpmän äbuko u kawuk taŋkuk. ⁴⁵ Täŋirän Jesutä nadäŋpän yäŋkuk; Ai! Netätä nepmäŋitak?

Ude yäŋirän äma päke u äwo yäwäkaŋ Pitatä ŋode iwetkuk; Ekäni, ämawebe päke ŋonitä dumän gäwatkaŋ ŋo nämo nadätan?

⁴⁶ Pitatä ude iweränä Jesutä yäŋkuk; Ude nämo! Äma kubätä nepmäŋirän kehäromina ätu kuŋirän nadätat yäk. ⁴⁷ Ude yäwänä webe u mebärina kaŋ-ahatak yäŋpän päbä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpän kwainpäŋ itkuk. Itkaŋ ämawebe päke u inamiken Jesu täŋo tek inŋirän käyämi uterakgän paotkuko unitäŋo mebäri yäŋahänkuk. ⁴⁸ * Yäŋahänirän Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan. Unita bänep kwini terak kuyi yäk.

⁴⁹ Jesutä man ude yäŋirän käbeyä eŋi täŋo watä äma unitä eŋiken nanik äma kubä äbä Jairas u iwetkuk; Äpetka kumäntak unita imata yäwoŋärewani äma jop yäŋikŋat yäpmän äben? ⁵⁰ Ude yäŋirän Jesutä nadäŋpän Jairas iwetkuk; Nadäwätak täŋpeno! Nadäkinikka näkagän penjiri äpetka tägawayän yäk.

⁵¹ Ude yäŋpän Jairastä eŋiken kuŋkuŋ. Kuŋpän äma päke u yänin bitnäŋpän yepmaŋpän yäman ude irirä iwaräntäkiye yaräkubä Pita, Jon, Jems ukät ironi kumbuko unitäŋo miŋi nani ugänpän yämaguränkaŋ eŋi gänaŋ äronkuŋ. ⁵² * Ämawebe päke konäm yäŋtäbätek täŋ itkuŋo u yäwetkuk; Konäm wari kotneŋo. Ironi u nämo kumak. Jop dāpmon pätak yäk. ⁵³ Yäwänä kumakopän jop yäyan yäŋpän kaŋ-mägayänkuŋ. ⁵⁴ * Täŋpakaŋ Jesu eŋi gänaŋ äronpäŋ ironi u kerigän inŋitpäŋ iwetkuk; Äpetna, aku! ⁵⁵ Ude yäwänä uterakgän kehäromini äneŋi äpmonirän kodak täŋpän akuŋkuk. Kodak täŋpän akuŋirän Jesutä miŋi nani yäwetkuk; Ketem imän naŋpän! ⁵⁶ * Yäweränä miŋi nani uwä nadäwän inide kubä täŋkuko unita Jesutä imaka ahänkuko u yäŋahäkta yänin bitnäŋkuk.

9

*Jesutä iwaräntäkiye 12 u piä man yäwetkuk**Mat 10:5-15; Mak 6:7-13*

* 8:48: Luk 7:50 * 8:52: Luk 7:13 * 8:54: Luk 7:14 * 8:56: Mak 7:36; Luk 5:14

¹ Eruk, Jesutä iwaräntäkiye 12 u yänpäbä dubini-ken yepmanjuk. Yepmanpäñ käyäm wakiwaki yäpä tägañit, mäjo äma magarani yawat kirekta kehäromi ba wäpi biñam yämiñjuk. ²⁻³ Yämiñkañ Anututä intäjukun it yämiñirän gämori-ken irit täño man yawetta ba äma käyäm ikek yäpä tägakta man ñode yawetpäñ yäniñ kireñpewän kuñkuñ; In ähottaba, ketem, moneñ ba yäk yäpmäñkañ nämo kunen. Ba tek yarä nitek nämo yäpneñ yäk. ⁴ * Kuñkañ yotpärare kubäken ahäñirä eni tamäwä ugän kañ irut. Eruk, yotpärare uken piä täñ paotpäñ eni u peñpeñ kome kubäken kañ kut. ⁵ * Upäñkañ yotpärare kubäken not nämo täñ tamäwä ñode kañ täñput; Yotpärare u mäde ut imiñpäñ kugun kuroñjin-ken nanik yeñ ärähut täñpä kañ kut. Ude täñirä äma kome uken naniktä tabäñpäñ goret täñ yämikamäñ yäñ api nadäneñ yäk.

⁶ Jesutä jukuman ude yaweränkañ kädet yäput peñpäñ kuñkuñ. Kuñkañ yotpärare it yäpmäñ kuñkuño uken Manbiñam Täga u yäñahäñit, käyäm ikek yäpä tägañit täñtäñ kuñkatkuñ.

Herottä Jesu täño biñam nadäñjuk

Mat 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷ * Täñpäkañ Judia kome täño kañiwat äma wäpi Herottä imaka imaka ahäñkuño unitäño manbiñam nadäñpäñ nadäwän nämo täreñjuk. U imata, äma ätutä ñode yäñirä nadäñjuk; U Jon, ume ärut yämanitä kumbani-ken naniktä kodak tañpeñ akuñkuko unitä piä u täk täyak. ⁸ Ba äma ätutä ñode yäñkuñ; Ude nämo, uwä profet biani Elaijatä kumbani-ken nanik akuñkuko unitä piä u täyak yäk. ⁹ * Täñpäkañ Herottä man mäyap ikek u nadäñpäñ nadäwätäk täñpäñ yäñjuk; Jon u näkä bian kotäki madäñ täkñeñkuro unitä jide täñpäñ piä täyak? Netätä täñirän mani biñam nadätat? Ude yäñpäñ Jesu kañpäñ nadäwa yäñkañ kädetta wäyäkñeñjuk.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmäñ towiñjuk

Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15

¹⁰ Eruk, iwaräntäkiye piä man yawet-pewän kuñkuño u täñ paotpäñä, äyäjutpeñ äbäñpäñ piä mebäri mebäri täñkuño u biñam iweräkañ Jesu iwaräntäkiye-kät inigän itnayän yäñ-yäkñat yäpmäñ Betsaida komeken kuñjuk. ¹¹ Käbop kuñkuñopäñ ämawebetä u kända kuyak yäñ nadäñpäñ iwarän täñkuñ. Iwarän täñirä yabäñpäñ Jesutä yäniñ oretpäñ Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken irit täño manbiñam yawerit, äma käyäm ikek yäpä tägañit täñjuk.

¹² Eruk, kome bipayän täñirän iwaräntäkiye 12 u Jesu äbä iwetkuñ; Kome ño ketemi nämoken itkamäñ. Unita gäk yawerikañ yotpärare ittäñ kukañken u kuñkañ ketem yabäñ ahäñpäñ nañkañ parut yäk. ¹³ Ude yäñirä Jesutä yawetjuk; Ude nämo! Injin yepmäñ towiwurä! Yäwänä iwetkuñ; Yäke! Nintäño käräga 5kät gwägu tom yarä-tägän itkañ ño yäk. Jide? Nin yotpärare-ken kuñpäñ äma äbot päke ñonita ketem suwakta nadäñpäñ yäyan? ¹⁴ (Äma äbot päke u 5,000 ude bumik unita nadäwätäk täñpäñ yäñkuñ.)

Yäñirä Jesutä yawetjuk; Äma äbot ño yawerä äbot 50-50 ude mañit yäpmäñ kut yäk.

¹⁵ Yäwänä yäñkuko udegän yaweräkañ mañit yäpmäñ kuñkuñ. ¹⁶ Mañiräntäñ yäpmäñ kwäkañ Jesutä käräga 5 ukät gwägu tom yarä

* 9:4: Luk 10:4-11 * 9:5: Luk 10:11 * 9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * 9:9: Luk 23:8

u yäpmanpäṅ kunum terak doranpäṅ ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Tänpäṅ ketem u tokät jukutpäṅ iwaräntäkiyeta yämankaṅ äbot itkunö udegän yämiṅtäṅ kuṅkuṅ. ¹⁷ Yämiṅirä kuduṅtagän ketem u nanpä koki tänpäpän ätu jop peṅkuṅ. Tänpäkaṅ jop patkuṅo u yäpmanpäṅ yäk 12 ude daiwä tokneṅkuṅ.

Pitatä Jesu täṅo mebäri yäṅahäṅkuk

Mat 16:13-28; Mak 8:27-31

¹⁸ Tänpäṅ kadäni kubäta Jesu inigän itpäṅ nani man iwet irirän iwaräntäkiye päbä dubini-ken kubä-kengän itkuṅ. Irirä Jesutä ṅode yäwet yabänkuk; Ämatä näka netä yän yäk täkaṅ? ¹⁹ * Yäwänä iwetkuṅ; Ätutawä Jon, ume ärut yämani yän gäwet täkaṅ yäk. Ba ätutawä Elaija yän gäwet täkaṅ. Ba ätutawä profet biani uken nanik kubätä kodak taṅkuk yän gäwet täkaṅ. ²⁰ * Ude yäwawä ṅode yäwetkuk; Tänpäkaṅ injinä näkawä netä yän yäk täkaṅ? Yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Anutu-ken nanik Kristo, Isrel ämawebe täṅo täṅkentäk bureni u yäk.

²¹ Ude yäwänä Jesutä äma ätu nämoinik yäwetneṅ yänpäṅ yäniṅ bitnäppän ṅode yäwetkuk; ²² * Äma Bureni-inik uwä ittän kuṅtäṅgän yän imani ude, komi pähap api nadäwek yäk. Tänpäkaṅ Juda täṅo äma ekäni ba bämop äma intäjukun tänpäni-kät Baga man yäwoṅärewani ämatä mäde api ut imineṅ. Tänpäṅ Äma Bureni-inik uwä urä kumbänpäṅ änenayän täṅopän kepma yaräkubä täreṅirän kodak taṅpäṅ api akwek.

²³ * Jesutä ude yänpäṅ man kubä ṅode yäwetgän täṅkuk; Äma kubätä näwarayän nadänpäṅä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiṅpäṅ bäräpi näkä kotawayän täyat udegän kepma kepma gwäk pimiṅpäṅ kaṅ näwarän yäk. ²⁴ * Tänpäkaṅ, äma kubätä säkgämän itta nadänpäṅ iniken irit kuṅat-kuṅarita iyap taṅpäṅä u api paorek. Upänkaṅ äma kubätä näka yänpäṅ irit kuṅat-kuṅari iniṅ kirewayän täko uwä irit täga api kaṅ-ahäwek. ²⁵ Täṅ, äma kubätä kome täṅo imaka kudup peṅ bäyänpäṅ yäpman kuṅarayän täko uwä kumänjirän imaka imaka yäpman kuṅarayän täko unitä täga nämo api täṅkentän imineṅ. ²⁶ * In nadäkaṅ? Äma kubätä näka ba man näkä yäṅahäk täyat unita yänpäṅ mäyäk taṅpäṅ näka bitnäwayän täko uwä äma udewanita Äma Bureni-inik näkä udegän api bitnäwet. Kadäni näkṅaken epmäget kudän ikek ba Nana täṅo ba kudupi aṅero täṅo penyäṅek kudän ikek äneṅi ahäwayän täro kadäni uken äma udewani täṅo wäpi yäṅahäkta api mäyäk täwet. ²⁷ Näk bureni täwera nadäwut; Itkaṅ ṅo inken nanik ätu nämo kumänkaṅ Anututä intäjukun itkaṅ yabän yäwat piäni kwawak ahänjirän api käneṅ yäk.

Jesu gupi inide kubä ahänkuk

Mat 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Jesutä man ude yäweränkaṅ kepma 8 ude täreṅirän nani-kät man yädayän Pita Jems Jon yämagurän yäpman pom kubä terak äroṅkuṅ. ²⁹ Pärö u itkaṅ nani-kät man yän irirän Jesu injami dapun inide kubä ahänkuk. Ahänjirän teki imaka, paki-inikinik, yäpä kwinit täyak ude penyäṅeṅkuk. ³⁰⁻³¹ * Ude täṅjirän Profet bian irani yarä ahänkumän. Kubä Moses, kubawä Elaija, Anutu täṅo penyäṅek ikek ini ugän ahänpäṅ itkaṅ Jesu-kät man

* 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Jon 6:68-69 * 9:22: Luk 9:44; Luk 18:32-33 * 9:23: Mat 10:38; Luk 14:27 * 9:24: Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 9:26: Mat 10:33; Luk 12:9; 2Ti 2:12 * 9:30-31: Luk 9:22, 13:33

yänpän-nadäk täñkuñ. Jesu Jerusalem yotpärare-ken api urä kumbek yän man ude yänpän-nadäk täñ itkuñonik. ³² * Ude täñ irirä Pita noriye-kät dāpmonta gurän täñ ittängän kikuñutpän Jesu inami dapun penyänek ikek irirän kañkuñ. Profet yarä Jesu-kät itkuño u imaka, yabänkuñ. ³³ Täñpän äma yarä u kudayän täñirän Pitatä mebari nämo nadäwän tärewäkan jop ñode yänkuk; Ekänina, itkamän ñonita oretoret täkamän yäk. Unita yottaba yaräkubä täñ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elajata kubä yäk.

³⁴ Pitatä man ude yänjirän gubamtä äpä uwäk täñpän yepmañjirän Pita Jems Jontä bumta umuntañkuñ. ³⁵ * Umuntañ irirä gubam gänañ man kubä ñode ahänjuk; Ñowä nanakna, näkña iwoyänkuro unita mani buramik täkot! ³⁶ Man kotäk ude ahäwän täreñjirän Jesu inigän irirän kañkuñ. Täñpakan Pita Jems Jon imaka ahänjirän kañkuño unitäño manbinjam yänahäntän kukta nämo nadänkuñ.

Jesutä nanak kubä yäpän tägañkuk

Mat 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Eruk patkuño yäñewänä, Jesu iwaräntäkiye Pita Jems Jon-kät pom terak naniktä äpuñ. Äpäntängän ämawebe äbot pähap u yabän ahänkuñ. ³⁸ Täñpakan ämawebe äbot u gänañ nanik kubätä Jesuken gera ñode yänkuk; Yäwoñärewani äma! Gäk manna buraminpän nanakna tepi kubägän ño täga täñkentän imayän? ³⁹ Mäjo kubätä magärirän uterakgän kähän yäk täyak. Ba pudät mañpän kome terak patäbottän kuñatkañ meni-ken jep yänut täyak yäk. Täñkañ mäjo uwä kadäni kadäni komi iminpän bäräñeñ nämo kakätäñpeñ kuk täyak. ⁴⁰ Unita näk gäwaräntäkaye mäjo u iwat kirewut yän yäwera piä täñkuño upänkañ iwat kirena yäkñat täñpä wañkuñ yäk.

⁴¹ Ude iwerirän Jesutä ñode yänkuk; Wa! In bänepjin gwäjin ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneñ? Äma in udewani-kät wari kuñatta nämo nekan! Ude yänpän äma u iwetkuk; Eruk, nanaka yäpmän äbi! ⁴² Ude iweränä nanitä nanaki yäpmän äbänjirän mäjo unitä nanak u pudät mañpän kome terak patäbottän kuñatkuk. Ude täñjirän Jesutä mäjo u kañ-yänjirän mäjotä nanak u kakätäñpeñ kuñkuk. Kuñjirän säkgämän iränä äneñi nani-ken teñkuk. ⁴³ Ude täñjirän ämawebe itkuño unitä Anutu täño kehäromi u kañpän kikuñutpän-nadäwätäk pähap täñkuñ.

Täñpakan ämawebetä imaka imaka tägagämän Jesutä täk täñkuko unita pen nadäwätäk täñ irirä Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; ⁴⁴ * Man täwerayän täyat ño juku penpän nadäkot; Inkät nanik kubätä Äma Bureninik iwan kerä terak tewayän kadäni keräpi täyak. ⁴⁵ * Ude yäwerirän mebari nämo nadäwä täreñkuñ. Nadäk-nadäki uwäk ikek pen itkuko unita mebarita iwet yabänayän täñkuño upänkañ umuntañpän nämo iwet yabänkuñ.

Netätä intäjukun api irek?

Mat 18:1-5; Mak 9:33-40

⁴⁶ * Eruk kepma kubä, iwaräntäkiyetä nin-ken nanik netätä intäjukuninik api irek yän yänpän yänarahutkuñ. ⁴⁷⁻⁴⁸ * Täñirä Jesutä nadäk-nadäki yabänpän-nadänkañ nanak täpuri kubä yän-päbä dubini-ken teñpän yäwetkuk; Äma kubätä näka yänpän nanak täpuri ñodewani kubä oran

* 9:32: Jon 1:14; 2Pi 1:16-18 * 9:35: Luk 3:22 * 9:44: Luk 9:22 * 9:45: Luk 18:34

* 9:46: Luk 22:24 * 9:47-48: Mat 10:40

imayəŋ täko uwä näka udegän api oraŋ namek. Täŋpəŋ äma näk oraŋ namayəŋ täko uwä äma näk naniŋ kireŋkuko u udegän api oraŋ imek. Imata, in bämopjin-ken nanik kubätä äpani-inik ude kuŋatpəŋjä äma uwä intäjukun ude itak yäk.

⁴⁹ Jesutä ude yäweränä Jontä ŋode iwetkuk; Ekäni! Äma kubätä wäpka terak mäjo äma magärani yäwat kireŋirän kaŋkuməŋ yäk. Kaŋkuməŋopəŋ nintəŋo äbotken nanik nämo unita iniŋ bitnəŋkuməŋ yäk. ⁵⁰ * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata iniŋ bitnəŋkuŋ? Äma iwan nämo təŋ tamani uwä notjinpak təŋkentəŋ tamani ubayəŋ yäk.

Samaria naniktä Jesu mäde ut imiŋkuŋ

⁵¹ * Jesu kunum gənaŋ äneŋi ärokta kadäni kerəp taŋirän Jerusalem kukta nadäk kehäromi peŋpəŋ kuŋkuk. ⁵² Täŋkaŋ äma ätu yäwerän intäjukun kuŋkuŋ. Jesu ŋo api äbek yəŋ man ude yäwetta kuŋkuŋ. Eruk, äma unitä Samaria yotpärare-ken ahəŋpəŋ Jesuta tuŋum täkot yəŋ yäwetkuŋ. ⁵³ * Yäwerəkaŋ Jesu uwä Jerusalem api kwek yəŋ nadəŋkuŋo unita äbəŋirän nämo nadəŋ imiŋkuŋ. ⁵⁴ * Samaria naniktä ude təŋirä Jems kenta Jon, kädət waki u kaŋpəŋ Jesu iwetkumän; Ekäni, gəkä nadəŋiri yädakaŋ kunum gənaŋ nanik kädəptä päpə äma äbot ŋo kaŋ ijiŋ paorut yäk. ⁵⁵⁻⁵⁶ Ude iwerəkaŋ Jesutä iwarəntäkiye yebewänkaŋ kome u peŋpeŋ kubäken kuŋkuŋ.

Jesu iwat-iwat təŋo man

Mat 8:19-22

⁵⁷ Eruk kuŋtəŋgän kädət miŋin, äma kubätä Jesu ŋode iwetkuk; Gäk deken kwayəŋ yəŋiri näk imaka, api gəwarän täwet yäk. ⁵⁸ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewəkaŋ näwaren. Imata, tom ägwəri u patpat bägup ikek. Barak udegän, bukäni nimek. Upəŋkaŋ Äma Bureni-inik iwarayəŋ yəyan uwä patpat bägupi nämo yäk. ⁵⁹ Ude yəŋpəŋ äma kubä kaŋ-ahəŋpəŋ iwetkuk; Gäk abä näk näwat yäk. Yäwänä äma unitä ŋode iwetkuk; Ekäni, nadəŋ namiŋiri nana kumbəŋpəŋ äneŋkaŋ mäden kaŋ gəwara yäk. ⁶⁰ Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän təŋiri kumbanitä kumbani noriye kaŋ äneŋput yäk. Gähä kuŋkaŋ Anutuä intäjukun itkaŋ yabəŋ yäwat piä täk täyak unitəŋo manbiŋam yəŋahəŋpəŋ yäwettəŋ kaŋ kuŋat. ⁶¹ * Ude iweränä äneŋi äma kubätä Jesu ŋode iwetkuk; Ekäni, näk gäk gəwatta gəripi nadätat yäk. Upəŋ, nadəŋ namiŋiri pengän pəŋku webena nanaknaye yäwet yabəwa təga yəŋ yäwäwä api äbet yäk. ⁶² Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo, äma kubätä imaka kubä təŋpayəŋ nadəŋpəŋ nadäk-nadäki piä unitagän pewek. Äma ätu nadäk-nadäk jopjop pek təkən uwä intäjukun äma Anutu unita watä piä təga tənəŋi nämo yäk.

10

Jesutä äma 72 piä man yäwetkuk

Mat 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

¹ * Eruk, ätukät itpəŋ u mädeni-ken Ekäniä äma 72 ude piä täkta iwoyəŋkuk. Iwoyəŋpəŋ yarə-yarə yəpməŋ daniŋpəŋ komeŋi komeŋi ini mäden kuŋarayəŋ nadəŋkuko udegän kuŋatta yepmaŋpən kuŋkuŋ. ² *

* **9:50:** Mat 12:30; Luk 11:23 * **9:51:** Mak 10:32 * **9:53:** Jon 4:9 * **9:54:** 2Kin 1:9-16

* **9:61:** 1Kin 19:20 * **10:1:** Mak 6:7 * **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35

Täjkañ jukuman ñode yäwetkañ yepmañpäñ kuñkuñ; Piä tañi kubä ahäj niñiñirän käyat. Piä it yäpmäj kukañ-ken uken ketem ahäj bumbum täkañ. Upäñkañ ketem u yäpmäkta piä äma yarägän. Unita piä mähemi-ken yäñapiñirä ketem gämäneñ itkañ u yäpmäkta piä äma ätukät kañ pewän äbüt yäk. ³* Eruk, man kubä ñode täwerakañ kukot; Näk piä pidämi-ken nämo tepmañtat. Nämo, in yawak ude äma äbot añ komi udewani gänañ tepmañtat. ⁴* Täñkañ monen, yäk kuratäk, kuroñjin ärärani yäpmäñkañ nämo kuneñ. Nämo, in piä man täwetat-ken u kuñkañ äma ätu kädet miñin yabäj ahäñpäñ ukät man yäñpäñ-nadäk nämo täneñ. Siwoñi piä man täwetat-ken uken kañ kut.

⁵ Täppäkañ eni äronayäj täkañ-ken u äronpäñ pengän ñode kañ yäwut; Ämawebe eni ño gänañ irani, Anutu täño bänep pidämtä intä terak äroton! ⁶ Ude yäjirä eni u gänañ nanik kubätä bänep pidäm udewanita gäripi nadäwani irayäj täko täppänä manjin täño burenitä uterak api ärowek. Upäñkañ äma udewani kubä nämo iränä bänep pidäm man u äyäjutpeñ injin terak äneñi api ärowek. ⁷* Nadäk-nadäk täga nitek unitäño eni-kengän irirä eni mähemitä äñiron täñ tamänä täga api yäpmäñpäñ näneñ. Imata, piä ämatä piä täk täkañ unitäño gwäki täga yäpnañi. Täñkañ eni äronkañ äpäk nämo täneñ.

⁸* Täñpäkañ kome u peñpeñ kubäken kuñirä kome mähemitä tämagut päñku ketem tamäwä u kañ nañput. ⁹Täñkañ kome uken nanik äma käyäm ikek kañ yäpä tagawut. Ude täñkañ ñode kañ yäwerut; In bämopjin-ken Anututä intäjukun it tamiñpäñ tabäj tawat piä kehäromi nitek täñpayäj täyak u tuän keräp täyak yäj kañ yäwerut. ¹⁰⁻¹¹* Upäñkañ yotpärare kubäken kuñirä kome mähemitä nämo tämaguräwä yotpärare bämopi-ken kuñkañ täpun-täpun kuroñjin-ken nanik inamiken yeñ arahutkañ ñode kañ yäwerut; Ño kawut! Täpuntäpun kome ño nanik däpmäj äreyäñpena mañ injin terak äneñi kukañ! Ude yäwetkañ ñode yäwetgän kañ täñput; Ket ñode nadäkot! Anututä intäjukun it tamiñpäñ tabäj tawat piä täñpayäj täyak u keräp täyak! yäj kañ yäwerut. ¹²* U imata, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare uken naniktä kowata wakiinik, Sodom naniktä yäpnayäj täño u irepmitpäñ ärowani pähap api yäpneñ.

Ämawebe bänepi nämo sukurewanita man

Mat 11:20-24

¹³* Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneñ! Inken kudän kudupi mäyap täk täñkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadäwani u ahäj yämiñkuk yäwänäku mominita yäñpäñ konäm butewaki täñpäñ bänepi bian sukurewäm! ¹⁴ Unita ñode nadäwut; Ämawebe yäpmäj danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahäj yämayäj täko u irepmitpäñ inä ärowani-inik api kañ-ahäneñ! ¹⁵ Täñ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänañ api yäñnikñat yäpmäj ärowek yäj nadäkañ? Wära! Nämoinik! In kumäj-kumäj komeken api äpmon moreneñ.

¹⁶* Jesutä man ude yäñpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä intäño manta gäripi nadäwayäj täko uwä näkño mannata udegän api

* **10:3:** Mat 10:16 * **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5; 2Kin 4:29 * **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 * **10:8:** 1Ko 10:27 * **10:10-11:** Apos 13:51, 18:6 * **10:12:** Sst 19:24-25; Mat 10:15, 11:24 * **10:13:** Mat 11:21-23 * **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23

nadäwek yäk. Täñ, äma kubätä mäde ut tamayäj täko uwä näka udegän mäde api ut namek. Ba äma mäde ut naminayäj täño uwä Äma nanin kireñpewän äpuro unita udegän mäde api ut imineñ yäk.

Äma 72 ukeño äneñi äbun

17 Eruk, äma 72 Jesutä peñ yäwet-pewän kuñkuño u piä täñ paotkan bänep oretoret terak äneñi äbä Jesu iwetkuñ; Ekäni, nin gäkño wäpka biñam yäjähäñtän kuñitna Satan täño mäjo wära mannin buraminanji nämopän mannin buramiñkuñ yäk. 18* Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Bureni! In ude täñirä Satan kunum gänañ nanik, yäpä ude, kehäromini paoränkanj kome terak mañ parirän kanjut. 19* Imata, näk kehäromi tamiñkut. Kehäromi tamiñkuro uwä in imaka meni komi, gämok kenta bam udewani yeñ jakñitta, ba iwanjin Satan unitäño kehäromi irepmit moreneñta tamiñkut. Unita imaka kubätä in nämö täñpän wanjuñ ba nämö api täñpän waneñ. 20* Upäñkanj mäjo wäratä manjin buramik täkanj unitagän oretoret nämö täneñ. Nämö, Anututä inta nadäñpän wäpjin ini irani-ken kudän täñkuko unita oretoret pähap nadäneñ yäk.

Jesutä Nani bänep täga man iwetkuk

Mat 11:25-27, 13:16-17

21 Ude yäwänkanj Kudupi Munapiktä bänepi täñpidäm täñirän Jesutä oretoret pähap täñkuk. Oretoret täñpän nani iwetkuk; Nan, kunum kenta kome täño mäheñi, näk bänep täga nadäñ gamitat. Imata, gäk manka biñam täño mebäri äma kome täño nadäk-nadäk ärowani nিকেতা কাঁপোৰ পেঁ য়ামিক তায়ান. Täñ, äma äpanita täñ-kwawatañ yämik täyan. Bureni Nan, gäkñja ude kanj ahäwän yäj nadäñkuno udegän ahätak yäk.

22* Ude yäñpänj ämawebe päke u ñode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän ketna terak peñ moreñkuk. Täñpäkanj äma kubätä Anutu täño nanaki näka täga nämö nadäwän täreneñ. Nana kubä-tägän mebärina nadäwän täretak. Ba äma kubätä ini Nana täño mebäri u nämö nadätak. Nämö, nanaki näkñja-tägän nadätat. Täñ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täño mebäri yäwoñärewayäj yäñpänjä yäwoñäreñira Nana täño mebäri täga nadäneñ.

23* Ude yäñpänj iwaräntäkiye yämagut päñku inigän yepmanpän yäwetkuk; Nadäkanj? Anututä nadäñ tamiñirän yabäñpän-nadäk täkanj unita oretoret pähap nadäk täkot! 24* Imata, Anutu täño kehäromi kak täkanj uwä profet ba intäjukun äma bian itkuño u kakta gäripi nadäk täñkuño upäñkanj nämö kak täñkuñ. Ba manbiñam apiño intä nadäk täkanj ño nadäkta gäripi nadäk täñkuño upäñkanj nämö nadäk täñkuñ yäk.

Samaria nanik äma täga kubä täño manbiñam

25* Jesutä ude yäwän tärewäkanj Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä Jesu man goret kubä yäwän nadäwa yäñkanj Jesu dubini-ken äbäñpänj iwetkuk; Yäwoñärewani äma, kädet jidewanipänj iwatpänj irit kehäromi u api kanj-ahäwet? 26 Ude yäwänä Jesutä kowata ñode iwetkuk; Mosestä Baga man bian kudän täwani uterak man jide danipänj nadäk täyan? 27* Iweränä iwetkuk; Ñode danipänj nadäk täyat; Gäk Ekäni

* **10:18:** Jon 12:31; Rev 12:8-9 * **10:19:** Sam 91:13; Mak 16:18 * **10:20:** Mat 7:22; Kis 32:32; Plp 4:3; Rev 3:5 * **10:22:** Jon 3:35, 10:15 * **10:23:** Mat 13:16-17 * **10:24:** 1Pi 1:10 * **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18 * **10:27:** Lo 6:5; Wkp 19:18

Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumäntagän Anutu-ken pewen. E kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkaye ätuta nadäj yämen yäk.

²⁸* Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni näwetan. Man yarä u iwatpäñä irit kehäromi u api kañ-ahäwen yäk. ²⁹ Ude iweränä äma uwä Jesutä näka äma nadäk-nadäk ikek yäj nadäwän yäj nadänkañ Jesu ñode iwet yabänkuk; Baga mantä notkaye ätu yäj yäyak u netäta yäyak?

³⁰ Yäwänä Jesutä kowata man wärani kubä ñode iwetkuk; Äma kubä Jeriko kome kwayäj nadänpäñ Jerusalem peñpeñ kädet miñgingän kuñirän kubo äma ätutä kañ-ahänen. Kañ-ahänpäñ teki wenj täppä kwäpäñ pärip-päriptä päripmäñtäko kumäj-däpurek täñpek. Täñirän yäpmänpäñ kädet miñin peñpeñ kunen. ³¹ Kädet miñin pewä parirän bämop äma kubätä äbä kañpäñ kukñi kädagän irepmitpeñ kwek. ³² Kuñirän Juda täño äma ekäni kubätä äbä äma u dapuri-tägän kañkañ udegän irepmitpeñ kukñi kädagän kwek. Nämö täñkentäj imek. ³³ Kuñirän eruk, äma Samaria nanik kubätä kädet ugän iwat yäpmän äbänpäñ äma u käwek. Kañpäñ butewaki pähap nadänpäñ dubini-ken äbek. ³⁴ Äbä jibi meni-ken wain ume kenta olip gäkñipäj ärut imiñkañ uwäktäj imek. Uwäktäj imiñkañ pudätpäñ iniken dorñki terak peñpäñ yänikñat yäpmän kuñtänğän eni kubä, äma ban naniktä patta täñpani-ken tewän parirän bipani watäni irän yäjewek. ³⁵ Yäjewänä eni täño watä äma unita siliwa moneñ yarä imiñkañ iwerek; Äma ñonita watäni säkgämän isi. Moneñ gamitat ño paoränä äbä äneni ätukät api gamet yäj iwerek.

³⁶ Eruk, Jesutä manbiñam u yäj moreñpäñ Baga manta mebäri nadäwani äma u ñode iwet yabänkuk; Äma yaräkubä unita jide nadätan? Äma jibi nitek unita netätä noripak bureni ude täñpek? ³⁷ Ude iwerirän iwetkuk; Äma täñkentäj imeko unitä noripak bureni-inik täñpek yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan unita gäk kuñkañ kädet udegän kañ iwat!

Jesu Mata kenta Mariakät itpäñ-nadäk täñkuñ

³⁸ Kadäni kubä Jesu iwaräntäkiye-kät kuñtänğän, webe kubä wäpi Mata unitä komeken ahänkuñ. Uken ahänjirä Matatä ini eniken Jesu yänikñat yäpmän äronkuk. ³⁹* Äro itkañ Jesutä manbiñam yänahäwayäj täñjirän Mata täño noripak Maria u nadäwayäj yänkañ äbä Jesu dubini-ken mañitpäñ manbiñam nadäj itkuk. ⁴⁰ Maria manbiñam nadäj irirän noripaktä u kañpäñ piä tañi inigän täñ itkuko unita bänepi wankuñ. Bänepi wawäkañ äbä Jesu iwetkuk; Ekäni, butewaki nämö nadäj namitan? Notnapak ño nabä kätänpeñ äbäko ño irirän näkñagän piä tañi täyat. Iweri täñkentäj namän! yäk.

⁴¹ Matatä ude yäwänä Ekänitä kowata ñode iwetkuk; O Mata, gäk imaka imaka ñonita imata nadäwätäk pähap täyan? ⁴²* Imaka bureni kubätagän nadäwen. Notkapak Maria ñowä imaka bureni unita nadäwän tärewäpäñ täyak. Täñpäkañ imaka bureni ñowä kubätä täga nämö yomägarek.

11

Yänpik man yäkyäk täño käderi
Mat 6:9-15, 7:7-11

* 10:28: Wkp 18:5; Rom 10:5; Gal 3:12 * 10:39: Jon 11:1, 12:2-3 * 10:42: Mat 6:33

1 * Eruk kadäni kubä Jesu kome kubäken itkañ nani-kät man yäj itkumän. Yäwän tärenjirän iwaräntäkiye ukät nanik kubätä iwetkuk; Ekäni, Anutu-ken yäjapik man yäkyäk täño käderi niwetpäj niwoñäre yäk. Bian, Jontä iniken iwaräntäkiye yäwetpäj yäwoñärenkuko ude. 2 Ude iweränä Jesutä yäwetkuk; In Anutu-ken yäjapik man yänayäj yäjpäñä man ñode yäneñ;

Nan, wäpka kudupi inipärik kubä pat täyon.

Äbähpäñ bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täñ nimi.

3 Kepma kubäkubä täño ketem nimik täyi.

4 Ämatä waki täñ nimik täkañ unitäño momini peñ yämik takamäj unita gäk udegän nintäño mominin peñ nimik täyi.

Täjyabäk-ken nämo nipmanpen.

5 Ude yäjpäñ man wärani ñode yäwetkuk; In bämopjin-ken nanik kubätä ketemta wäyäkñepäj bipani bämop noripak kubätä eniken kwek. Kuñpäñ noripak u ñode iwerek; Notnapak, ketem ätu täñkentäj nam.

6 Notnapak kubä, ban naniktä äbähjirän ketem imapäj imet yäjpäñ gäkken yäjapitat. 7 Ude iweränä eni mähemitä iwerek; Imata dämpmon wewe täñ namitan? Yäma ukätpäj nanaknaye-kät dämpmon pätkamäj ño yäk. Näk täga nämo akuñpäñ ketem yäpmäj gamayäj.

8 * Eruk, Jesutä man wärani u yäwetpäj yäjku; Pengänä eni mähemi u noripak täñkentäta nämo nadäweko upäjkañ ehuranigän yäjapinjäyon gañani nadähpäñ nadäj imek. 9 Unita ñode täwera nadäwut; In Anutu-ken imaka kubätä yäjapinjirä api nadäj tamek. Uwä äma kubätä wäyäkñek piä täñ yäpmäj kuñtängän kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmäj kuñjirän yäma dät imeko ude. 10 Unita näk bureni täwetat! Äma kubätä yäjapik piä täñpäñä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkñek piä täñ yäpmäj kuñtängän bureni kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadäj iminjpäñ yäma dät imeko ude.

11 Eruk, jide nadäkañ? Nanakka kubätä ketemta yäjirän nani gäkä mobä kubä täga imen? Nämoinik! Ba tomta yäjapinjirän gämokpäñ täga imen? Nämoinik! 12 Ba purup mujipta yäjirän bampäj täga imen? Nämoinik! 13 Inä äma waki upäjkañ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkañ. Unita ñode nadäwut; Kunum gänañ Nanjin iron mähemi itak uken Kudupi Munapikta yäjapinjirä imata nämo tamek? Nämo, u bureni-inik tamek yäj täwetat!

Jesu jop manman iwetkuñ

Mat 12:22-30; Mak 3:20-27

14 Kadäni kubäken Jesutä äma mäjotä magärani kubä mäjo iwat kireñ iminjku. Mäjo unitä magät-pewän äma u man nämo yäk täñkukupäj Jesutä mäjo u iwat kireñirän äma u man äneñi yäjku. Man yäjirän ämawebetä kikñutpäñ nadäwätäk pähap täñku. 15 * Upäjkañ äma ätutä Jesuta ñode yäjku; Ude nämo! Äma uwä mäjo täño äma ärowani wäpi Bilisibap unitä kehäromi iminjirän mäjo yäwat kirek täyak yäk.

16 * Täñpäkañ ämatä Jesu täñjiktatta kunum täño kudän kudupi kubä pewi ahäwut yäj iwetkuñ. 17 Ude täñjirä Jesutä nadäk-nadäki täño mebari nadäwän tärewapäj man wärani ñode yäwetkuk; Ude nämo! Kome kubä-tägän ämik pewä ahäwapäj kowat ämiwän täñjirä kehäromini paorek

yäk. Ba udegän buap kubätä kowat ämiwän täñjirä kehäromini paorek. ¹⁸Unita Satantä iniken ämaniye yawat kirenjirän jide täñpän Satan täño äbot kehäromi irek? U täga nämö! Inä näk Bilisibap täño kehäromi terak mäjo yawat kirek täyat yän näwet täkañ. ¹⁹Upänkañ ude bureni täyat u täñpawä ämajiyetä netä wäpi terak mäjo yawat kirek täkañ? Satan täño wäpi terak yawat kirek takamän yän nämö yäneño unitä jop täñ-näkñatkañ unitäño mebäri kwawak ahäwek! ²⁰* Upänkañ ñode nadäwut! Näk Anutu täño kehäromi terak mäjo yawat kirek täyat ude bureni täñpawä ñode nadäneñ; Anututä intäjukun irit piä kehäromi nitek tak täyak unitäño bureni inken ahatak ño.

²¹Unita man wärani kubä täwera nadäwut; Äma kehäromi kubätä Kadä boham injitañ enjinita watä ireko uwä tuñumi enj gänañ säkgämän itneñ. ²²* Upänkañ äma kubä kehäromini tañi pähap ikek unitä äbänpänä ñode täñpek; Enj mähemitä kadä boham injitat yän nadäweko u yomägatpän tuñumi enj gänañ itneño u yäpmänkañ noriyeta yäpmän daniñpän yämek.

²³* Eruk unita ñode täwera nadäwut; Äma not nämö täñ namik täkañ uwä näka iwan täñ namik täkañ. Ba äma näkño piäta watä nämö it täkañ uwä piäna yäpawak täkañ yäk.

²⁴Täñpäkañ äma äbot ñowä ñode bumik; Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätänpeñ pänku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkñeñtäñ kuñarek. Wäyäkñeñtäñ kuñareko upänkañ nämö kañ-ahäwek. Nämö kañ-ahänpänä bian irani-ken äyänutpeñ kwa yän nadäwek. ²⁵Ude nadänpän äyänutpeñ pänku käwek; Irit bägup biani uwä ärutpän ket urani. ²⁶* Ude kañpänä noriye 7 ini bumik nämö, wakiinik, yämaguränkañ äbä ukengän itneñ. Täñpäkañ äma uwä pengän-inik waki irekopän mäden waki-inikinik täñpän irek yäk.

²⁷* Man ude yän irirän ämawebe päke itkuño u bämöpi-ken webe kubätä gera terak Jesu ñode iwetkuk; Yäke! Gäk bäyañpän nonoñ gepmän towinjuko uwä Anutu täño oretoret terak kuñarani! yäk. ²⁸* Ude iweränä Jesutä yänkuk; Ude nämö! Ämawebe Anutu täño man nadänpän iyap tañpän yäpmän kuñat täkañ unitä uyaku Anutu täño oretoret terak kuñarani bureni yäk.

Kudän kudupi kakta Jesu iwet yabänkuñ

Mat 12:38-42, 5:15, 6:22-23; Mak 8:12

²⁹* Ämawebe mäyap äbä Jesu it gwäñjirä man ñode yawetkuk; Wa! Waki täñpani ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkañ. Upänkañ in näkä kudän kudupi mebäri kubä nämö täñjira api käneñ. Kudän bian Jona terak ahänkuko udegän ahänjirän api käneñ. ³⁰Jona terak imaka ahänkuko unitä ämawebe Ninive komeken nanik ñode yawoñäreñkuk; Jona uwä Anutu-ken nanik. Udegän, Äma Bureni-inik terak imaka ahäwayäj täyak unitä äma äbot in ño ñode api täwoñärewek; Äma Bureni-inik uwä Anutu-ken nanik. ³¹* Upänkañ intä näka Anutu-ken nanik yän nämö nadäkañ. Urita kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken Siba kome täño intäjukun webe unitä inkät Anutu inamiken bok itkañ momijin kwawak api pewän ahäneñ. Webe unitä Juda täño intäjukun äma Solomon unitäño nadäk-nadäk siwoñi yänahänjirän nadäkta gäripi nadänkuko unita

* 11:20: Kis 8:19 * 11:22: Kol 2:15 * 11:23: Luk 9:50 * 11:26: Jon 5:14 * 11:27: Luk 1:28,42,48 * 11:28: Luk 8:15,21 * 11:29: Mat 16:4 * 11:31: 1Kin 10:1-10

kome ban naniktä kädet käronji-inik äbuk. Täñ äma Solomontä täk täñkuko u irepmitak uwä itat ño! Upañkañ imata nämo nadäñ namik täkañ? ³² * Täñpäkañ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok itkañ intäño momijin kwawak api pewä ahäneñ. Imata, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadänpäñ bänepi sukureñkunñ. Täñ äma Jonatä täñkuko u irepmitak uwä itat ño! Upañkañ bänepjin imata nämo sukurekañ?

Äbot täñpani uwä topän ude

Mat 5:15, 6:22-33

³³ * Jesutä man ude yänpäñ man wärani kubä ñode yäwetkuk; Äma kubätä topän ijinpäñ käwut-ken käbop nämo pewek. Ba topän ijinpäñ käbotpäñ nämo ähäät yejämbek. Ude nämo! Topän u ijinpäñ kwawak peñjirän ämawebe äma unitä enjiken abänpäñ peñyäñejirän imaka imaka täga yabäneñ. ³⁴ Udegän, dapunjin uwä gupjin täño topän. Dapunjintä täga ijinneño uwä gupjin imaka, peñyäñek ikek irirän kädet siwonji täga kuñatneñ. Täñ, dapunjin waneño uwä jide tänpäñ imaka imaka täga kañpäñ täñpeñ kuñatneñ? Nämo, gupjin bipmäñ urani gänañ ireko ubayäñ. ³⁵ Unita peñyäñek bänepjin-ken itak unitä bipmäñ urani täñpeko u deta watäni itpäñ kuñat täkot. ³⁶ Täñkañ gup nadäk-nadäkjintä bipmäñ urani nämo, peñyäñek ikekgän irirän irit kuñat-kuñatjin kuduptagän peñyäñek ikek api itneñ, topäntä peñyäñeñ tamik täyak ude.

Anutu täño man gup-tägän nämo yäpmäñ kuñaren

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷⁻³⁸ * Jesutä man ude yäñ moreñjirän, Parisi äma kubätä ketem bok nakta Jesu enjini-ken yänikñat yäpmäñ äronkuk. Enji gänañ äro mañitpäñä kerä nämo ärutkañ ketem nañkuk. Täñjirän Parisi äma unitä kañpäñ nadäwän nämo tägawäpäñ nadäwätäk ñode täñkuko; Imata nintäño бага irepmitpäñ kerä nämo ärutkañ ketem näyak yäk. ³⁹ * Nadäwätäk ude täñ irirän Jesutä ñode iwetkuk; Parisi äma in бага iwatpäñ ketem peñ-nakjin gupigän ärut täkañ. Ude tänpäñ Anutu injamiken bänep nadäk-nadäknin täga yäñ nadäk täkañ. Upañkañ nämo! Bänepjin-ken moner tuñumta nadäwätäk, ba imaka wakiwakitä tokneñkuko pätak. ⁴⁰ Inä guñ bureni! Anututä gupjin bänepjin bok täñkuko yäñ nadäk täkot. ⁴¹ Unita äma jäwärita bänep iron täñ yämineño uyaku gupjin bänepjin bok, Anutu injamiken pakigän itdeñ.

⁴² Wa! Parisi äma in umun terak kuñat täkot! In бага man iwatpäñ piäjin-ken nanik tokän jopi mebäri mebäri unitäño moräki Anututa biñam pek täkañ. Upañkañ bänepjin-ken Anutu nadäñ imikinik nämo täk täkañ, ba bänep iron kädet nämo iwat täkañ. Unita бага man iwatpäñä bänep nadäk-nadäkjin bok penneño uyaku tägawek. ⁴³ Jesutä ude yänpäñ kubä ñode yäwetgän täñkuko; Wa! Parisi äma in umun terak kuñat täkot! In käbeyä enjiken intäjukun ämatä bägup-ken itta nadäk täkañ. Ba kädet miñjin, ämawebe jopitä taniñ oretta gäripi nadäk täkañ. ⁴⁴ Upañkañ inä äma kumbani, kome gänañ käbop käbäñtañ irirä ämawebe punin guno nämo nadäwä tumbäkañ kuñ äbäk täk täkañ udewani.

⁴⁵ Jesutä man ude yänjirän Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä iwetkuk; Ai! Yäwoñärewni äma, gäk Parisi ämata man kehäromi ude

* **11:32:** Jna 3:5-10 * **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16 * **11:37-38:** Luk 7:36, 14:1 * **11:39:** Mat 15:2

yäwetan uwä nin udegän yänärok man niwetan! yäk. ⁴⁶ Ude yäwänä Jesutä kowata man ñode iwetkuk; Wa! Baga manta mebäri nadäwani äma in imaka, umun terak kuñat täkot! Baga man bäräpi bäräpi ämawebe terak peñkañ injin ketän kuñat täkañ. ⁴⁷ Wa! In komi api nadäneñ! In äbekjiye orajiye udewanigän. Unitä Anutu täño profet biani däpmänpän änek täñkuñ. Profet äneñkuño awañ meni-ken in epmäget tägatäga piñpän mebäri säkgämän täk täkañ. ⁴⁸ Upänkañ in kädet ude täk täkañ unitä ñode niwoñärek täyak; Orajiyyetä profet däpmäk täñkuño u täga täñkuñ yän nadäk täkañ. Orajiyyetä profet däpmänpän äneñpani-ken piä täk täkañ. ⁴⁹ Unita Anutu nadäk-nadäk mähemitä man kubä ñode yänahänkuk; Näk inken profet ba piä ämanaye yäniñ kireñpewa äneñirä ätu kumän-kumän däpmänjit, ätu däpmänpän waki täñ yämiñit api täneñ yän yänkuk. Eruk, man bian yänkuko u bureni ahätak ño. ⁵⁰ Unita bureni ñode täwetat; Äma ahäk-ahäk kadäni-ken yäput peñpän profet däpmän yäpmän äbuño unitäño momini ämawebe kudup apiño itkañ ño intä terak ärotak. ⁵¹ Ämik uwä bian-inik Abeltä nägäri piwän kuñkuño uken yäput peñpän ämiñ yäpmän äbänkä Sekaraia kudupi eñi gänañ alta mebäri-ken utpäñ peñkuñ. Unitä äneñi täwetgän täyat; Ämik täñ yäpmän äbuño unitäño momi intä terak ärotak.

⁵² Wa! Baga man yäwoñärewni äma in komi api nadäneñ. In ämawebetä iritta biñam täkta Anutu täño man yäwetpän yäwoñärenanpän Anutu täño man mebäri bureni nadäkta kädet täñpipiñ yämik täkañ. Injin iritta biñam nämo täñpän udegän ämawebetä u täkta kädet täñpipiñ yämik täkañ.

⁵³⁻⁵⁴ * Eruk, Jesutä man ude yän paotpeñ kuñirän Baga man yäwoñärewni ämakät Parisi ämatä Jesu man ätu goret yäwän nadäna yänkañ iwet yabäk pähap täñit, yänpän-kañiwarit bumta täñkuñ.

12

Parisi täño tänyäkjarani kudänta man

Mat 10:19-33

¹ Ämawebe buminik Jesuken dubini-ken pädä nitek äbä itkuñ. Äbä irirä Jesutä iwaräntäkiye jukun ñode yäwetkuk; Ket nadäkot! yäk. Parisi äma täño yista ket nadänpän kañ kuñarut. Irit kuñat-kuñariken kudän gupitägän täk täkañ ude in udegän täneño udeta yänpän yäyat. ² * Upänkañ imaka täñ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo kwawakgän api irek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Nämo, u kwawakgän api irek. ³ Bipmäyurani gänañ man yänayän täkañ uwä kepma pähapken kwawakgän api nadäneñ. Ba eñi gänañ jiap man yänayän täkañ uwä kami gera terak yänirä api nadäneñ.

Netäta täga umuntäne?

Mat 10:28-31

⁴ Jesutä iwaräntäkiye ude yäwetpän ämawebe päke u ñode yäwetkuk; Notnaye, ñode täwera nadäwut; Ämata nämo umuntäneñ. Nämo, äma u komegupgän däpmänkañ mäjojin däpmäkta api täñpä waneñ. ⁵ Upänkañ ñode täwetat; Äma kubätägän täga umuntäneñ. Äma unitä tadäpmänpän geñi wakiken ureñ täñpän äpmonenjo udeta umuntak täkot yänpän täwetat.

⁶ In nadäkañ? Barak täpuri kubä wäpi pakup u imaka jopi kubä. Unitäño gwäki täga nämo yäpen. Upänkañ Anututä udewanita ket yabän yäwat

täyak. ⁷ * Täñpäj Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita nämoinik api tepmanpek. Gwäkjin pujiñ jide itkañ u kudup daniwän tärewäkañ itak. Unita imaka kubäta nämö umuntäneñ yäk.

Jesu iwatta nämö mäyäk täneñ
Mat 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸ Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä ämawebe inamiken Näk Jesuta nadäj imikinik täk täyat yäj yäñahäwayäj täko uwä, Äma Bureni-inik näkä udegän äma unita Anutu täño añero inamiken ñode api yäñahäwet; Äma uwä näkñata biñam yäpmanjat yäj api yäñahäwet. ⁹ * Täñ, äma kubä ämawebeta umuntanpäj Näk Jesuta nämö nadätat yäj yäwayäj täko uwä, näkä udegän äma unita Anutu täño añero inamiken ñode api yäwet; Äma ñonita nämö nadätat yäj api yäwet.

¹⁰ Täñpakañ äma kubätä Äma Bureni-inikta yäñärok man yäwayäj täko uwä momini u täga api peñ imek. Täñ, äma kubätä Kudupi Munapikta yäñärok man yäwayäj täko uwä momini nämoinik api peñ imek.

¹¹ * In ket nadäwut! Ämatä manken tepmanayäj käbeyä eñi gänañ yäj-täkñat yäpmanj äronpäj äma ekäni ekäni inamiken api tepmaneñ. Ude täñirä man jide yäne yäj nadäwätäk nämö täneñ. ¹² Nämö, kadäni uken manta wäyäkñeñirä Kudupi Munapiktä ñode yäwut yäj täwerirä man ugänpäj api yäñahäneñ.

Moneñ tuñumta bänep iyap nämö täneñ

¹³ Jesutä man ude yäñirän ämawebe päke u bämopi-ken nanik kubätä Jesu ñode iwetkuk; Yäwoñärewani äma, tuäna iweriri tuñum nantä peñ nimiñkañ kumbuko u yäpmanj daniñpäj näkä moräki kañ namän yäk. ¹⁴ Yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Näk tuñum yäpmanj daniwani äma uyaku, ude täñpet yäk. ¹⁵ * Ude yäñpäj man ñode yäwetkuk; Tuñum pähap yäpmanä nadäneño udetä watäni itpeñ kuñatneñ. Tuñum päke unitä iritjin täño meham bureni nämö täyak.

¹⁶ Jesutä man ude yäñpäj man wärani kubä ñode yäwetkuk; Moneñ äma kubätä piäni-ken ketem piweco u bureni ahäj bumbum täneñ. ¹⁷ Täñirä ñode nadäwek; Jide täñpet? Ketem bureni bumta ahäkañ ño degän kañ pewet? yäj nadäwek. ¹⁸ Ude nadäñpäj yäwek; A! nadätat. Ketem pekpek eñina biani wärämutpäj kodaki täñigän täñpäj ketem ba tuñumna u gänañ kañ pewa! yäk. ¹⁹ Ude täñkañ ñode täga nadäwet yäk. Ketem kämita pewayäj täro uyaku piä äneñi kubä nämö täñpäj oretoret terak ketem ume tägatäga nañkañ säkgämän api it yäpmanj ärowet yäj nadäwek.

²⁰ Ude nadäñirän Anututä man u iwerek; Gäk guñ bureni! Bipani ñogän iritka gomägarayäj yäk. Täñpakañ nadäk tawañ peyan u kubäta biñam kañ täñpän yäj iwerek. ²¹ * Unita ñode täwera nadäwut; Äma kubätä Anutu täño tuñumta nadäwätäk nämö täñpäj kome täño tuñum peñ bäyañ yäpmanj kuñarayäj täko uwä udegän api ahäj imek yäk.

Kome terak irit tägata nadäwätäk nämö täneñ

Mat 6:25-34

²² Unita yäñpäj Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetgän täñkuk; In gupjinta nadäwätäk ñode nämö täneñ; Ketem depäj näñpet? Ba tek depäj

* 12:7: Luk 12:24, 21:18; Apos 27:34 * 12:9: Luk 9:26 * 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15

* 12:15: 1Ti 6:9-10 * 12:21: Mat 6:19-20

tänpäj kuŋaret? yäj nämo nadänej. ²³ Nämo, ketem ba tek u bureni nämo. Uwä irit kuŋat-kuŋatjin täŋo täŋkentäk moräkigän. Unita bänep nadäk-nadäkjin imaka bureni terak penej. ²⁴ * In imata Anutu u watä säkgämän nämo käwep it nimek yäj nadäk täkaŋ? Eruk, in barakta yabänpäj-nadäwut! U ketem nämo piŋpäŋ puget nak täkaŋ, ba nanpäŋ kämita nämo pek täkaŋ. Upänkaŋ Anututä ketem yepmäŋ towik täyak. Tänpäkaŋ inä barak yärepmitkaŋ unita in nadäwätäk nämo tänej. ²⁵ Jide? Nadäwätäkjintä kome terak iritjin täga wädäwän käroŋ täwek? Nämoink! ²⁶ Nadäwätäkjintä imaka täpuri udewani täga nämo tänpäko unita imata ketem tuŋumta nadäwätäk pähap täk täkaŋ? Nadäwätäk nämo tänej. Anututä ini api täŋkentäj tamek.

²⁷ Täŋkaŋ päya irorita yabänpäj-nadäwut. U inita tekta piäni nämo täk täkaŋ upänkaŋ yabängärip ikek. Unitäŋo yabängäriptä intäjukun äma biani Solomon unitäŋo moneŋ tuŋum ba tek säkgämän kaŋgärip ikek päke u yärepmit täyak. ²⁸ Tänpäj päya irori uwä kadäni keräpigän itpäŋ paot täkaŋ. Apiŋo ahänejopäj kwep ude äneŋi täreŋ mänej. Upänkaŋ Anututä kaŋgärip ikek pewän ahäk täkaŋ. Ude täk täyak upäj imata tek täga nämo pewän ahäj nimek yäj nadäk täkaŋ? Wa! In nadäkinikjin äreyäwani! ²⁹ Unita ketem ba ume deken yäpmänpäj näne yänkaŋ nadäwätäk nämo tänej. Ba tek deken yäpmänpäj täne yänkaŋ nadäwätäk nämo tänej. ³⁰ Nämoink! U guŋ ämatä bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek täkaŋ. Täŋ, inä imaka udewanita nadäwätäk pähap nämo tänej. Nämo, nanjintä in imaka udewanita wäyäkŋek täkaŋ yäj tabänpäj-nadäk täyak unita api täŋkentäj tamek. ³¹ Unita Anututä intäjukun it tamiŋpäŋ tabäj täwatta unitagän gäripi-inik nadänpen piäni täk täkot. Ude täŋirä uyaku ketem tuŋumta wäyäkŋek piä tänayäj täkaŋ u api taniŋ kirewek.

³² * Unita yawaknaye, in nämo umuntänej. Nanjintä tämagutpäŋ intäjukun it tamiŋpäŋ tabäj täwatta gäripi nadätak. ³³ * Unita in tuŋumjin äma jopita yäniŋ kirewut. Ude täŋkaŋ kunum täŋo tuŋum wawaki nämo, ba paot-paori nämo pätak ugänpäj kaŋ korewut. Tuŋum uwä ämatä kubo tänaŋi nämo ba gwaktä nanpä tumnaŋi nämo. ³⁴ Nadäkaŋ? Imatäken tuŋumta nadäwi ärowani tänpäko uwä bänep nadäk-nadäka uterakgän penpäŋ kuŋaren.

Bänep kodaki itta man

Mat 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵ * Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi ŋode yäwetkuk; In tuŋum täkot! Piä täŋo tek tänpäj topän ijin-yäŋenkaŋ itkot. ³⁶ * Piä watä äma tägatä intäjukun ämanitä äbäka tuŋum tänpäj itsämäk täkaŋ ude tänpäj itkot. Intäjukun ämani uwä kome kubäken kwekotä äneŋi äbänpäj yäma-ken kwäpkwäp yäpurirän piä watä ämaniye täga u äbä yäma bäränej däť iminej. ³⁷ * Bureni, piä watä ämaniyetä tänpidäm taŋpäŋ irirä äbä yabäj ahänpäjä täga nadäj yämek. Bänep täga nadänpäj piä täŋo tek yamänkaŋ piä watä ämaniye ŋode yäwerek; Eruk näkŋo kome yäpmänpäj maŋit yäpmäj kuŋirä näkä ketem tepmäŋ towiwayäj yäk. ³⁸ Äma ekäni u bi-pani bämop ba yäŋe-yäneta äbänpäj däpmon nämo pätnenjo uwä yabäwän tägainik tänpäek.

* **12:24:** Sam 147:9; Luk 12:7 * **12:32:** Luk 22:29; Rev 1:6 * **12:33:** Luk 18:22 * **12:35:** Kis 12:11; Mat 25:1-13 * **12:36:** 1Pi 1:13; Mak 13:33-36 * **12:37:** Jon 13:4

39 * In mebäri ñode nadäwut; Eni kubä mähemitä bipani uken kubo äma api äbek yäj, ude nadänpäj pidäm tanpäj irirän kubo äma u eni gänañ täga nämö ärowek. 40 Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kepma ba kadäni uken api äbek yäj nämö nadäkañ-ken uken api äbeko unita pidäm tanpäj itkot.

Piä äma täga u jidewani?

Mat 24:45-51

41 Jesutä manbiñam u yäwet paoränä Pitatä ñode iwet yabäñkuk; Ekäni yäk. Gäk man wärani yäyan ñowä, nintagän ba kudup pähapta yäyan? 42 Ude iwet yabäñirän Jesutä man wärani kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma ekäni kubätä piä watä ämaniye-kät nanik kubäta piä man ñode iwerek; Näk kome kubäken kwayäj. Kuñarira piä watä ämanaye u watäni itpäj ketem kadäni-kengän kañ yepmäñ towik täyi yäj iwerek. Eruk, piä watä äma u kudän jide täñpeko unita watä äma nadäk-nadäkka täga ba man buramiwani äma yäj iwerek? 43 Uwä ñode; Piä watä äma u, yäj imani ude täñpäj irirän ekänini äneñi äyäjutpeñ äbek. Äbäñpäj piä watä äma u kañpäj orañ imek. 44 * Näk bureni täwetat. Ekäninitä orañ imiñpäj tuñumi kuduhtagän watäni it imekta iniñ kirewek yäk.

45 Täñ, piä watä äma u goret täñpeko uwä ñode nadäwek; A! Ekäninawä ñodetä nämö api äbek! Ittängän kämiinik api äbek yäj nadäwek. Ude nadänpäj piä watä äma noriye wanoriye ätu däpmänpäj yäwat kireñit, ba täñgunğunğ ume nañit täñkañ täñgunğ tanpäj irek. 46 Ude täñkañ ekäninita gunğ tanpäj irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbäñpäj waki täñ irirän kañpäj piä watä äma u utkañ madäñ jukutpäj äma nadäkinik nämö täñpanitä päñku irani-ken manpän kuneñ yäk.

47 * Unita bureni-inik täwera nadäwut; Piä watä äma kubätä ekänini täño man uwäku nadäweko upäñkañ man bitnäk täñpeko uwä ekäninitä bumta urek. 48 Täñ, piä watä äma u ekänini täño man nämö nadäñkañ peñawäk täñpeñ kuñareko uwä ähan urek. Täñpakañ äma kubätawä imaka imaka mäyap iniñ kirewani äma udewaniwä kowatawä piäni tañi pewän ahäñirän Anututä kawän tägawek. Ba kubä u piä wäp ärowani yäpanitä kowatawä gwäk pimiñpäj piäni täñjirän tägawek.

Jesu duñ-wewek pewän ahäkta äpuk

Mat 10:34-36, 5:25-26, 16:1-4; Mak 8:11-13

49 Jesutä ude yänpäj äneñi ñode yäñkuk; Näk kome terak kädäp pewä ijineta äput yäk. Täñkañ pengän ijinäñi. 50 * Upäñkañ näk ume inide kubä, komi nizek äruretta yäj namani. Ume u ärura täreñjirän nadäñ bäräp nadätat ño api tärewek.

51 * In näka ñode nämö nadäneñ; U kome terak bänep kwini pewa ahäkta äpuk yäj nämö nadäneñ. Nämö, näk kome ämawebe bämopi-ken duñ-wewek pewa ahäkta äput. 52 Apiñotä it yäpmäñ äronayäj takamäj-ken u ñode api ahäwek; Nädamiñi-nani 5 u bämopi-ken duñ-weñjira kukñi yarä, kukñi yarakubä ude api ahäwek. 53 * Ba wäpna terak ini yanani yarätä duñ-wewek täñpäj nani ini, nanaki ini ude api itdeñ. Ba wäpna terak yamiñi yarätä duñ-weñpäj miñi ini, äperi ini api itdeñ. Ba yanäbeki yarätä duñ-wewek täñpäj ini-ini api itdeñ.

* 12:39: Mat 24:43-44; 1Te 5:2 * 12:44: Mat 25:21,23 * 12:47: Jem 4:17 * 12:50: Mak 10:38-39 * 12:51: Mat 26:38; Jon 12:27 * 12:53: Mai 7:6

Kadäni täño kudän yäpmäj danik täkot

⁵⁴ Jesutä man ude yäwetpäj ämawebe päke itkuño u ñode yäwetkuk; In gubam wärämäjirän kanpäj iwän tawayäj yäj nadäk täkañ. Ude nadäjirä ätu itpäñä bureni ahäk täyak yäk. ⁵⁵ Ba mänittä piäñpewän gubam kewenjirän kanpäj ñode yäk täkañ; Edap ijiwayäj. Yäjirä udegän ahäk täyak. ⁵⁶ Wära! Jop manman yäwani in uwä äbäj kubit unitäño mebäri nadäk täkañ upäjkañ kadäni ñonitäño mebäri imata nämö nadäwä täretak?

⁵⁷ Injin imata kädet gwäjiwani u ba, siwonji u kawä tärewäpäj nämö yäpmäj danik täkañ? ⁵⁸ Äma kubätä manken gepmanpayäj nadänpäj kuñareko uwä kädet miñin kuñit kuñit kokwawaki yäpmäj äpäkta yäppäj-nadäk tädeñ. Ude nämö täjiri iwanka unitä manken gepmanjirän man yäpmäj daniwanitä nadänpäj komi ämani peñ iwet-pewän komi enjiken gepmanpek. ⁵⁹ Näk bureni täwetat. Komi enjiken u gepmanpeko uwä jop täga nämö äpämañ kwen. Momi täjpeno unitäño kowata kudup-inik peñkañ uyaku äpämañ kwen.

13

Bänep äyäjut-äyäjutta man

¹ Kadäni uken äma ätu Jesu-kät itkuño unitä Jesu manbiñam ñode iwetkuñ; Man ñonita jide nadätan? Galili nanik ämawebe ätu Anutu iniñ oretta tom däpmäppäj ijin imiñ irirä Pailattä yäppewän ämawebe u kumäj-kumäj däpuñ yäk. ² * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Galili ämawebe uken umuri pähap ahäj yämiñkuko u ima mebärita ahäj yämiñkuk? Momini uwä ätu täño momini yärepmitkuko unita ahäj yämiñkuk yäj nadäk täkañ? ³ * Nämoinik! Upäjkañ inä bänepjin nämö sukurenayäj täño uwä udegän api paot moreneñ. ⁴ Täñ, äma 18 ude Siloam komeken mobä enjitä tokätpäñ mañ kumäj-kumäj däpuko unita jide yäne? Momini uwä Jerusalem ämawebe ätu täño momini yärepmitkuko unita umuri u ahäj yämiñkuk yäj nadäkañ? ⁵ Nämoinik! Upäjkañ inä bänepjin nämö sukurenayäj täño uwä udegän api paot moreneñ.

⁶⁻⁷ * * Täñpäñ Jesutä wama päyata man wärani ñode yäjkuñ; Äma kubätä piäni-ken wama päya piwän äronpäj tagawek. Tägañpäñ päya unitäño mujipitä ahäwut yäñpäñ watäni irekopäj mujipi nämö ahäjirä piä watä äma iwerek; Näk päya ñonitäño mujipitä wäyakneñ yäpmäj äbäjira obañ yarakubä tärenjirän ätu nämö yabäj ahätat yäk. Unita madäj mañpi kut! Päya ño jop-nadäj piä bämopi-ken irektawä! yäj iwerek. ⁸ * Iweränä piä watä äma unitä iwerek; Ärowanina, nämö! yäk. Obañ ñonitawä ini kañ irän. Näk mebäri täñpäñ däpuk äriwa äronjirä mujipi api ahäneñ ba nämö ahäneñ u kañpäñ nadäkta yäk. ⁹ Bureni paränä ini kañ irän. Täñ, nämö paränä kañ madäwa yäk.

Jesutä Sabatken webe kubä yäpän tägañkuk

¹⁰ Eruk, Sabat kadäni kubäken Jesu käbeyä enji gänañ äronpäj ämawebe Anutu täno man yäwetpäj yäwoñarek täñ itkuk. ¹¹ Täñpäkañ webe mäjotä magärani kubä u imaka bok itkuñ. Mäjotä webe u magärirän obañ 18 ude it yäpmäj äbuk. It yäpmäj äbäjirän mädeni mugetkuko unita siwonj täga nämö kuñat täñkukonik. ¹² Eruk Jesutä webe u irirän kanpäj iwerän

* 13:2: Jon 9:2 * 13:3: Sam 7:12 * 13:6-7: Mat 21:19 * 13:6-7: Luk 3:9 * 13:8: 2Pi 3:9,15

dubini-ken äbänä iwetkuk; Wanotna, käyäm waki gäkä terak itak ño apiño paotak! ¹³ Ude yänkañ keritä gupi terak penjirän uterakgän siwonji itpän Anutu wäpi biñam yänpän iniñ oretkuk.

¹⁴ * Täñpäkañ Jesutä Sabat kadäni-ken webe u yäpän tägañkuño unita käbeyä enji täño watä äma unitä kanpän bänepi wanñkuñ. Bänepi wawäpän ämawebe yäwetkuk; Ai! Piä täktäk kadäni kepma 6tä itkañ yäk. Unita käyäm yäpän tägañ nimän yän nadänpänä piä täktäk kadäni-kengän kanñ äbut. Sabat kadäni-ken käyäm yäpä tägakta nämo ämnerñ yäk.

¹⁵ * Ude yäwänä Ekänitä bänepi wawäkañ kowata ñode iwetkuk; Wa! In ämawebe täñkentäkta wäp biñam yäpuño upänkañ u bureni nämo täk täkañ. In tänyäkñarani äma! In Sabat kadäni-ken yawakjiyeta butewaki nadäñ yämiñpän yen pit yämiñkañ yän-yäkñat yäpmän ume ketem nakta kuk täkañ. Upänkañ yawakjiyeta nadäk täkañ ude webe ñonita butewaki udegän imata nämo nadäñ imikañ? ¹⁶ * Webe ñowä Abrahamtä äbotken nanik. Satantä obañ 18 ujeta topmännpän komi imiñ yäpmän äbuk. Unita Sabat kadäni-ken webe mäjotä magärani pit imitat ñonita jide nadäkañ? U siwonji nämo yän ba nadäkañ? ¹⁷ Ude yänjirän äma yänpän-kanjwatkuño u mäyäk nadäñkuñ. Täñpäkañ ämawebe päke u Jesutä imaka tägatäga täñ yämiñkuko unita gäripi pähap nadänpän iniñ oretkuñ.

Anutu täño äbot u jidewani?

Mat 13:31-33; Mak 4:30-32

¹⁸ Täñpäkañ Jesutä yäwetkuk; Jide yäwa? Äbot Anututä intäjukun it yämiñkañ yabän yäwat täyak u imatäken udewani? ¹⁹ Uwä päya mujipi kubä wäpi Mastat udewani. Äma kubätä mastat mujipi yäpmännpän piäni-ken piwän äronpän pähämi obät täneñ. Pähämi obät täñjirä baraktä enjini päya u momi terak täneñ. ²⁰ Ude yänpän äneji ñode yäwetgän täñjuk; Ba Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat piä täk täyak u jidewani? ²¹ Uwä yis udewani. Webe kubätä käräga täñpa yänkañ yis täpuri yäpmännpän parawa tañi-kät awähurek. Ude täñjirän yistä parawa kudup gänañ kuñatkañ piäni täñpek.

Yäma täpuri täño man

Mat 7:13-14,21-23

²² Eruk Jesutä Jerusalem yotpärare kwa yänkañ yotpärare tañi täpuri manbiñam yäwetpän yäwonjerek täñtän kuñkuk. ²³ Manbiñam yänahäntän kuñjirän äma kubätä ñode iwet yabänjuk; Ekäni! Gäk jide nadätan? Anutu uwä ämawebe inita biñam jidepän api yäpek? Mäyap api yäpek ba yarägän? Ude iweränä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; ²⁴ * Bureni täwetat, ämawebe mäyaptä yäma täpuriken ärokta api täñpä waneño unita in yäma täpuri u ärokta piäni gwäk pimiñpän täneñ. ²⁵ * In nadäkañ? Enji mähemitä yäma u api ukärek. Ude täñjirän in yäma-ken itkañ gera ñode api yäneñ; Ekäni! Yäma ño dät nimiwä! Ude yäwäwä api täwerek; Näk inta nämo nadätat. In de naniktä äbäkañ? ²⁶ Ude yäwänä intä ñode api iwetneñ; Nin bian gäkkät ketem bok näk täñkumäño ukeño. Gäk komenin-ken man niwetpän niwonjerek täñkuno ukeño yäk. ²⁷ * Ude iwetnayän täño upänkañ äneji ñode api täwerek; Inta nämo nadätat, ba u naniktä äbäkañ yän nämo nadätat. Unita wakiwaki täñpani in kewewut!

* **13:14:** Kis 20:9-10; Lo 5:13-14; Luk 6:7; Jon 5:16 * **13:15:** Luk 14:5 * **13:16:** Luk 19:9

* **13:24:** Płp 3:12 * **13:25:** Mat 25:10-12 * **13:27:** Sam 6:8

28 * Inä yewa kemat kāda manpā kunayāñ tākañ-ken u itkañ Abraham, Aisak, Jekop-kāt profet biani kudup Anutu tāño yabāñ yāwat yewa gānañ irirā api yabāneñ. Yabāñkañ konām butewaki tāñpāñ komi nadāñkañ mejin api jiwātpeñ itneñ. 29 * Tāñpākañ āmawebe edap dapuri ābāk tāyak kāda ba āpmok tāyak kāda ba kukñi kukñi uken naniktā api āmneñ. Ābāñpāñ Anututā yewa gānañ āronpāñ āñnak-āñnak pāhap uken ketem api nāneñ. 30 * In nadākañ? Kadāni uken āmawebe wāpi biñam ikek itkañ u āpani api itneñ. Tāñ, āpani itkañ u uwā wāpi biñam ikek api itneñ.

Jesu Jerusalem yotpārare-ken api kumbek

Mat 23:37-39

31 Kadāni ukengān Parisi ātutā ābāñpāñ Jesu iwetkuñ; Kome ŋo penpen kome ātuken ku! Herot gāk kumāñ-kumāñ gutta nadātak yāk. 32 Ude iwerāwā Jesutā yāwetkuk; Kuñkañ añ āgwāri Herot u ŋode iwerā nadāwān. Nāk apiñokāt kwep uwā mājo āma magārani u yāwat kireñit ba āma kāyām ikek yāpa tāgañ yāmiñit api tāñpet yāñ iwerut. Tāñkañ apiño ba kwep yāñen piāna tāñ yāpmāñ kuñjira kepma yarākubā uken api tārewek yāñ iwerut. 33 Kepma kepma piā gwāk pimiñpāñ tāñtāñ api kwet. U imata, profet kubā kome kubāken irirān tāga nāmo utpewā kumbek. Nāmo, Jerusalem yotpārare-ken uyaku tāga utpewā kumbek.

34 Jesutā ude yāñpāñ yāñkuk; O Jerusalem āmawebenaye! In imata profet dāpmāñpāñ piā āmanaye tāñkentāñ tamikta pewa ābuño u mobātā kumāñ-kumāñ dāpmāk tākañ? Baraktā nanakiye uyiñjeñ pat tākañ ude nākā in uyiñjeñ patta bitnāñ yāpmāñ ābuñ. 35 Unita Anututā tabā kātāñjirān watājin nāmo, jop api itneñ. Eruk nadāwut! Āneñi nāmo nabāñkañ it yāpmāñ āronpāñ Anutu wāpi terak abātak unita iniñ oretna! yāñ yānayāñ tāño ugān api nabāneñ.

14

Jesu Parisi kubā tāño enjiken itkuk

1 * Sabat kubāken Jesu Parisi āma ātukāt ketem bok nakta Parisi āma wāpi nikek kubātā enjiken āronkuk. Āro irirān āma itkuño u ket kañiwatkuñ. 2 Ket kañiwat irirā, āma gupi tokneñ ārowani kubā yāñikñat yāpmāñ Jesu dubini-ken ābā tenkuñ. 3 * Tenjirā Jesutā kañpāñ Parisi āmakāt Baga manta mebāri nadāwani āma ŋode yāwet yabāñkuk; Baga mantā jide niwetak? Sabat kadāni-ken āma kāyām ikek tāga yāpa tāganeñ ba nāmo? 4 Ude yāwerānā kowata man kubā nāmo yāñkuñ. Man kum irirā Jesutā āma u iñitpāñ yāpān tāgawāpāñ tewān kuñkuk. 5 * Tewān kuñjirān āma itkuño u yāwetkuk; Nāka goret tāyak yāñ nadākañ? In kubā tāño nanak ba yawakñin kubātā Sabat kadāni-ken awañ gānañ āpmonpeko uwā butewaki nāmo nadāneñ? Nāmo, butewaki nadāñpāñ bārāneñ pāñku wādāñpāñ tenen. 6 * Yāwerānā kowata iwetta manta wāyākñewā wawāpāñ man nāmo iniñ yāñkuñ.

Gākñata nadāwi ārowani nāmo tāñpek

7 * Eruk ātu itpāñ yabāñkuk; Āma ātu, ketem bok nakta ābā inita nin āma ekāni yāñ nadāñpāñ, bāgup āma wāpi biñam ikektā manjirani-ken āro

* 13:28: Mat 8:11-12 * 13:29: Sam 107:3; Luk 14:15 * 13:30: Mat 19:30 * 14:1: Luk 11:37 * 14:3: Luk 6:9 * 14:5: Mat 12:11; Luk 13:15 * 14:6: Mat 22:46 * 14:7: Mat 23:6

manjtkuñ. Manjirä yabäñpäj Jesutä manbiñam ñode yäwetkuk; ⁸ * Äma kubätä äñnak-äñnak pähap täñpäj gämaguränä äma ekänitä manjirani-ken päro nämö manjiren. Äñnak-äñnak mähemitä äma wäpi biñam ärowani nitek imaguränä gäk jide täñpen? ⁹ Gäk äma ekänitä manjirani-ken manjiriri äñnak-äñnak mähemitä päbä gäwerek; Ai, akwikañ, ekäni ñonitä bägup täga ño manjirän yäj gäwerek. Ude gäweränä päñku bägup jopi-ken manjtkañ mäyäk pähap nadäwen. ¹⁰ Unita äma kubätä ketem bok nädayäj nadäñpäj gämaguränä bägup jopi-ken manjiren. Ude täñjiri äma unitä gäwerek; Not-napak, abä bägup säkgämän peñ gamitat-ken ño manjit yäj gäwerek. Ude täñjiri ämawebe ätutä gabäñpäj wäpka biñam punin yäpmäj akunen. ¹¹ * Näk ñode täwera nadäwut; Äma kubätä ini wäpi biñam yäpmäj ärowayäj täko uwä Anututä wäpi biñam api yäpmäj äpek. Täñ, äma kubätä inita nadäwän äpani täñpänpäj kuñarayäj täko uwä Anututä api orañ imek.

¹² Jesutä ude yäñpäj äma yäñikñat yäpmäj äronkuko u ñode iwetkuk; Gäk äñnak-äñnak kubä täñkañ gäkñaken wanotkaye notkaye nimiñkaye ba komeka-ken nanik äma wäpi biñam ikek nämö yäñpewi ämneñ. Ude täñpeno uwä kowata gäka udegän täneñ. Kowata udegän täñ gaminjirä tärewek. ¹³ * Unita äñnak-äñnak täñpäj äma äpani, keru kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani, äma jäwäri ugänpäj yäj-yäkñat päbä yepmäj towiwen. ¹⁴ * Äma jopi jäwäri udewanitä kowata täga nämö täñ gamineñ, upäñkañ Anututä ini api ganiñ orerek. Kowata uwä äma siwoñjitä akukakuk kadäni-ken api yäpen.

Äñnak-äñnak pähapta bitnäñkuñ
Mat 22:1-10

¹⁵ * Jesutä man ude yäjirän äma ketem bok nañ itkuño u kubätä Jesu iwetkuk; Bureni yäk. Anutu täño kañiwat yewa gänañ ketem nänayäj täkañ udewanitä säkgämän api itneñ yäk. ¹⁶ Yäwänä Jesutä manbiñam kubä ñode iwetkuk; Äma kubätä äñnak-äñnak tañi kubä täñpayäj täñtuñum tañpäj äma bumta äbäktä man pewän kuñarek. ¹⁷ Täñpäj imaka imaka täñket tañ moreñpäj watä ämani kubä ñode iwerek; Päñku äma näkño gera nadäñkuño u ñode yäweri äbut; Ketem kudup ijiñpäj täñtuñum täwani unita kuna yäj yäwet.

¹⁸ Eruk päñku yäweränä bitnäñpäj wohut-wohut man iwetneñ. Äma kubätäwä ñode iwerek; Näk kome kubä näkñata yäpetta gwäki peñkut yäk. U kakta kuyat yäk. Unita ekänikatä näka nadäwän waki nämö täñpek yäk. ¹⁹ Täñ kubätäwä iwerek; Näk bulimakau 10 suwañkuro u päñku yäj-yäkñat yäpmäj päbä kehäromini yabäñpäj-nadäktä piäken yepmanpayäj yäk. Unita ekänikatä näka nämö nadäwän waneñ yäk. ²⁰ * Ba kubätäwä iwerek; Näk webe kubä api yäput. Unita nämö ärewayäj yäk. ²¹ Ude yäjirä watä ämani uwä äneñi äyäjutpeñ päñku ekänini manbiñam iwerek. Iwerän nadäñkañ bänepi wawäpäj watä ämani äneñi ñode iwet-pewän kwek; Gäk bäräneñ kuñkañ yotpärare täño kädet täpuri täpuri-ken ämawebe jäwäri, keru kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani kuduptagän yäj-yäkñat yäpmäj äbi yäk. ²² Ude iweränä watä ämanitä udegän täñkañ äma ekänini u iwerek; Ekäni yäk. Näwerano udegän tät. Täro upäñkañ eñi ketem nänayäj täkañ-ken bägup ätu jop itkañ yäk. ²³ Yäweränä iwerek; Eruk, äneñi kuñkañ

* **14:8:** Snd 25:6-7 * **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14 * **14:13:** Lo 14:29 * **14:14:** Jon 5:29
* **14:15:** Luk 13:29 * **14:20:** 1Ko 7:33

kädet täpuri täpuri it yäpmäj kukanĵken udegän kuĵatkaĵ ämawebe kudup yäŋporiĵ yäpmäj äbi. Näkĵo eĵi ämawebetä tokĵewän yäĵ nadätat yäk. ²⁴ Näk bureni gäwera; Ämawebe pengän man pewa kuĵarirän nadäĵkuĵo unitä näkkät ketem nämoinik api näne yäk.

Jesu iwat-iwatta jukuman

Mat 10:37-38

²⁵ Täŋpäj äma äbot pähaptä Jesu iwarän täŋirä äyäjutpäĵ ŋode yäwetkuk; ²⁶ * Äma kubätä näkkät kuĵatta nadäŋkaĵ upäŋkaĵ miĵi nani ba webe nanak ba noriye wanoriye unita mäde nämö ut yämayaĵ täko uwä näkĵo notnapak bureni täga nämö irek. Ba iniken irit kuĵat-kuĵarita mäde nämö ut imayäj täko uwä näkkät bok täga nämö kuĵatde. ²⁷ * Ba kubätä näkä päya kwakäp terak komi nadäwayäj täro udegän nadäkta umuntaŋkaĵ näwarayäj täko uwä näwaräntäkna bureni täga nämö api irek.

²⁸ Bureni! Äma kubätä eĵi kehäromi kubä täŋpa yäŋkaĵ pengänä monerĵi daniĵpäj monerĵi upäj eĵi täga tänaĵi ba nämö tänaĵi yäĵ nadäwek. ²⁹ Ude nämö täŋkaĵä eĵi yäput peŋirän monerĵi paoränpäj pewän jop pärek. Täŋirän ämawebetä eĵi päraĵi u kaŋpäj yäŋpäj kaŋmägayäk täŋpäj yäneĵ; ³⁰ U kawut! Eĵi ŋo täŋpayäj yäŋpäj ba täŋkukopäj pewän päraĵi-tägän ŋo pätak! yäk.

³¹ Ba kome kubä täŋo intäjukun ämakät kubä täŋo intäjukun ämakät ämik täda yäŋkaĵ intäjukun äma u pengän kaŋpäj nadäk piä ŋode täŋpek; Kome kubä unitäŋo äboriye taĵi, 20 tausen ude yäk. Näkĵo 10 tausengän. Jide täŋpäj näkĵo äbottä iwan äbot taĵi u däpneĵ yäĵ kaŋpäj nadäk piä ude täŋpek. ³² Ude täŋpäj iwan täga nämö däpmanpäj yäwat kirewet yäĵ nadäwek. Ude nadänpäj noriye ätu kome unitäŋo intäjukun äma täŋo bänepi yäpmäj äpäkta yäwet-pewän kuneĵ yäk. ³³ Jesutä man wärani u yäĵ paotpäĵ ŋode yäwetkuk; Udegän, äma kubätä näk näwara yäŋpäjä bäräneĵ-inik nämö näwarek. Nämö äma u imaka imakani kudup nämö peĵ moreŋkaĵ näk näwarayäj täko uwä näkĵo näwaräntäkna bureni nämoinik api täŋpek.

Paŋ gäripi nitek ude kuĵatneĵ

Mat 5:13; Mak 9:50

³⁴ Jesutä ude yäŋpäj man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Paŋ u gäripi kehäromi nitek. Upäŋkaĵ gäripi paoreko uwä jide täŋpena äneĵi gäripi ahäwek? Täga nämö! U imaka jopi kubä ude irek. ³⁵ Piäni nämö ude irek. U jop ureĵ täna kuneĵ.

Unita äma jukuni nitektä näkĵo man ŋo ket nadäwut!

15

Sipsip kubä paotkuko unitäŋo manbiĵam

Mat 18:12-14

¹ Kepma kubäken äma takis monerĵi yäpani ätu ba äma waki täŋpani yäĵ yäwerani ätukät Jesutä man yäŋirän nadänayäj äbuĵ. ² * Ude täŋirä Parisi ämakät Baga man yäwonärewani äma ätu u itkuĵo unitä yäŋpäj-kaĵiwat man ŋode yäŋkuĵ; U kawut! Äma ŋowä waki täŋpanita not täĵ yämiŋpäj ketem bok nak täkaĵ yäk.

* 14:26: Luk 18:29 * 14:27: Luk 9:23 * 15:2: Luk 5:30

³ Ude yāwāwā Jesutā man wārani kubā ṅode yāwetkuk; ⁴ * Inkāt nanik kubā tāṅo sipsip ābot 100 ude itneṅo upāṅ kubātā paorānā jide tāṅpek? Āma u sipsip 99 sākgāmān itneṅ u bāgup tāgaken yepmankaṅ kubā paoreko unita wāyākṅeṅtāṅ kuṅarek. ⁵⁻⁶ Kuṅatkā kaṅ-ahāṅpāṅā oretoret terak yāpmāṅkaṅ buramiṅ yāpmāṅ eṅiken kwek. Eṅiken kuṅpāṅā noriye yāṅpābā kubā-kengān yepmanṅkaṅ yāwerek; Wisikna! Nākṅo yawak kubā paorakopāṅ kaṅ-ahāṅpāṅ yāpmāṅ abātat unita oretoret tāna! yāṅ yāwerek. ⁷ Nāk bureni tāwetat. Udegān, momi āma kubātā bānepi sukurewayāṅ tāko uwā kunum gānaṅ ununitā oretoret bumta api taṅ imineṅ. Tāṅ, āmawebe māyap Siwoṅi yāṅkaṅ bānepi sukurekta nāmo nadāk tākaṅ unita oretoret nāmo api tāneṅ.

⁸ Jesutā ude yāṅpāṅ man wārani kubā ṅode yāṅkuk; Webe kubātā moneṅ kujari 10 ude yāpmāṅ kuṅarirān moneṅ kujari kubātā paoreko uwā jide tāṅpek? Webe u topān ijiṅpāṅ eṅi gānaṅ imaka imaka ket dāpmāṅ āreyāṅpāṅ wāyākṅeṅtāṅgān kaṅ-ahāwek. ⁹ Kaṅ-ahāṅpāṅā webe unitā noriye yāṅpābā kubā-kengān yepmanṅpāṅ yāwerek; Wisikna! Moneṅna kubā paorakopāṅ kaṅ-ahātāt yāk. Unita oretoret tāna yāṅ yāwerek. ¹⁰ Jesutā ude yāṅpāṅ ṅode yāwetkuk; Udegān, momi āma kubātā bānepi sukurewayāṅ tāko uwā, kunum gānaṅ oretoret pāhap api ahāwek.

Nanaki kubātā paotkuko unitāṅo manbiṅam

¹¹ Jesutā man wārani ude yāṅpāṅ man wārani āneṅi kubā ṅode yāwetgān tāṅkuk; Āma kubā tāṅo nanaki yarā. ¹² Unitā ittāṅgān nanaki monānitā nani iwerek; Nan, gākā kumāṅiri moneṅ tuṅum nākṅata biṅam yāpmākta yāwani u nam! yāk. Ude iwerānā nanitā tuṅum yāpmāṅ daniṅpāṅ yāmek. ¹³ * Tāṅjirān nanaki monāni uwā kepma yarāgān itkaṅ moneṅ tuṅum nanitā imeko u yāpmāṅpāṅ komeni peṅpeṅ kwek. Kumaṅ pāṅku kome ban kubāken ahāwek. Uken ahāṅpāṅ imaka imaka yabāṅgārip ikeṅ unita moneṅi kudup ureṅ tāṅpān kuneṅ. ¹⁴ Ureṅ tāṅpān kuṅirā kadāni ugān kome uken nakta jop irit ahāwek. Ude tāṅjirān monā uwā jop irek. ¹⁵ Jop itkaṅ piā tāṅpayāṅ kome māhem kubā ireko uken kwek. Kwānā āma unitā towik watāni itta iwerān kwek. ¹⁶ * Tāṅpāṅ ketem kubā nāmo imiṅirā nakta bumta iwāwā towik tāṅo ketem nāṅpayāṅ nadāwek. ¹⁷ Tāṅpāṅ inita nāk goret tāṅ yāpmāṅ abātat yāṅ nadāwātāk tāṅkaṅ bānepitā ṅode nadāwek; Nana tāṅo piā āmaniye kumān-tagān ketem bumta naṅ irirā nāk nakta jop ṅo itat. ¹⁸ * Unita nāk komena-ken kuṅkaṅ nana ahāṅ imiṅpāṅ ṅode kaṅ iwera; Nan, nāk waki tāṅjira mominatā Anutu-ken ba gākken wakiinik tāyak. ¹⁹ Unita gāk ironṅina yāṅ nāwerentawā yāk. Nāk jop waki, piā āmaka kubā ude nadāṅ namiṅiri kaṅ ira yāk. Man ude api iweret yāṅ nadāwek. ²⁰ Eruk, ude nadāṅpāṅ akumaṅ āneṅi nani-ken kwek.

Kuṅtāṅgān eruk, kādet morāk-ken ābāṅjirān nanitā kāwek. Kaṅpāṅ butewaki nadāṅpāṅ bārāṅeṅ pāṅku bāyaṅ imiṅpāṅ geṅi darek. ²¹ Tāṅpāṅā nanakitā ṅode iwerek; Nan, nāk waki tāṅjira mominatā Anutu-ken ba gākken wakiinik tāyak yāk. Unita gāk ironṅina yāṅ nāwerentawā. ²² Ude iwerānkaṅ nanitā piā āmaniyeta gera yāwek; In tek tāgagāmān kubā bārāṅeṅ yāpmāṅ pābā tāṅ imut! yāk. Ba siworok kerik-ken tāṅ imiṅpāṅ kuroṅi ārārani peṅ imut! yāk. ²³ Ude tāṅkaṅ pāṅku bulimakau nanaki sākgāmān ukeṅopāṅ yāpmāṅkaṅ utpāṅ ijiṅkaṅ naṅpāṅ oretoret tāna! ²⁴ * Imata,

* 15:4: Ese 34:11,16; Luk 19:10 * 15:13: Snd 29:3 * 15:16: Snd 23:21 * 15:18: Sam 51:4; Jer 3:12-13 * 15:24: Efe 2:1,5, 5:14

nanakna ŋowä kumbukopäŋ äneŋi äbätak yäk. Paotkukopäŋ äneŋi ahätak. Ude yäweränkaŋ ärawa pähap yäput peŋpäŋ täneŋ.

²⁵ Ude täŋ irirä nanaki tuäni piäken kuŋareko unitä äyänutpeŋ eŋi mäde käda äbänkaŋ kap oretoret mämä nadäwek. ²⁶ Nadänpäŋ piä äma kubä yänpewän abänkaŋ iwet yabäwek; U ima mämä? ²⁷ * Yäwänä iwerek; Monäka yotpärareken äneŋi äbätak unita nanjektä yänpewän bulimakau nanaki säkgämän ukeŋopäŋ madänpäŋ ijikamän yäk. ²⁸ Ude iweränä nanaki tuänitä bänepi täŋpän wawäpäŋ eŋi gänäŋ ärokta bitnäwek. Ude täŋjirän nanitä yäman äpä eŋi gänäŋ ärokta butewaki terak ehutpäŋ iwet yabäwek. ²⁹ Iwet yabäwänä nanaki tuänitä iwerek; Gäk nadätan? Näk obaŋ jide u piä täŋ gamiŋ yäpmän äbänpäŋ manka kubä nämo ut täyat. Täŋkaŋ gäk meme nanaki täpuri kubä nami notnayekät naŋpäŋ oretoret nämo täŋkumän yäk. ³⁰ Upänkaŋ nanaka monäka gäkŋo moneŋ tuŋum webe jopjop kuŋaranita kudup ureŋ täŋpän kuŋkuŋ! Udewanitä äbänjirän gäkä yänpewi bulimakau nanaki säkgämän kubä utpäŋ ijiŋ imikaŋ yäk.

³¹ Yäwänä nanitä iwerek; Nanakna! Gäk kadäni kadäni näkkät it yäpmän äbäk täkamäk. Imaka kuduptagän itkaŋ uwä nekta biŋam it morekan yäk. ³² Upänkaŋ monäkawä kumbukopäŋ äneŋi kodak täyak yäk. Uwä ägwän takinik täŋkukopäŋ äneŋi ahätak. Unita oretoret ŋowä täga täkamän yäk.

16

Tuŋum täŋo watä äma waki unitäŋo man

¹ Jesutä ude yänpäŋ iwaräntäkiye man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Kadäni kubäken tuŋum äma kubätä moneŋ tuŋumi watäni itta watä äma kubä iwoyänpäŋ tewek. Teweko kadäni käroni it yäpmän äbätängän moneŋ äma unitäŋo piä watä äma ätutä päbä iwetneŋ; Ekäni yäk. Äma moneŋ tuŋumka watäni itta iwoyänpäŋ teŋkuno ukeŋo gäkŋo moneŋ moräki inita yäpmäk täyak yän iwetneŋ. ² Ude iwetpeŋ kuŋjirä mebäri nadäwayän piä mähemitä watä äma u iwet-pewän äbänä iwerek; Näk gäkŋo manbiŋam waki u nadät yäk. Gäk udewanitä näkŋo tuŋum watä täga nämo iren yäk. Unitä piä täŋ namik täŋkuno unitäŋo man kudän täŋpäŋ yäpmän äbikaŋ käwayän yäk. ³ Ude yäwänä watä äma u kuŋkaŋ bänepitä ŋode nadäwek; Wära! Piä täŋkuro unitäŋo mähemitä näwat kirewayän täyak yäk. Ekäninatä piä watä äma kubä yäpmänjirän jide api täŋpet? Piä täŋpäŋ yänat pikpikta gaŋani nadätat. Ba ämaken ketemta yänpikta mäyäk nadätat yäk. ⁴ Ude yänkaŋä ŋode nadäwek; Eruk, nadätat! Piä peŋjira kome mähem ätutä näka täga nadänpäŋ käwep eŋini-ken yännäknjat yäpmän kukta nadäk kubä nadätat. Eruk ŋode kaŋ täŋpa!

⁵ Ude yänpäŋ ämawebe ekänini täŋo tuŋum jop yäpmänpäŋ kowata api imine yän yäneŋo u yän-yäkŋat yäpmän päbä yepmanpek. Täŋpäŋ intäjukun äbeko u ŋode iwet yabäwek; Ekänina täŋo imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? ⁶ Yäwänä iwerek; Tom uwäk taŋi 100 ude yäk. Yäwänä ŋode iwerek; Eruk pipa ŋo yäpmänkaŋä 100 u awähutkaŋ 50 kudän tä yäk. ⁷ Ude yänpäŋ kubä iwet yabäwek; Ekänina täŋo imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? Yäwänä iwerek; Rais bek 100 yäk. Yäwänä ŋode iwerek; Eruk, gäk pipa ŋo yäpmänkaŋä 100 u awähutkaŋ 80 kudän tä yäk. ⁸ * Täŋkaŋ piä watä goret täŋpani unitä udegän täŋ yäpmän kuŋjirän ekäninitä

* 15:27: Luk 15:2 * 16:8: Efe 5:8; 1Te 5:5

manbiŋam nadāŋpāŋ bānēpi-ken ŋode nadāwek; Piā watā āmana u goret tāŋkuko upāŋkaŋ ini gupi tāŋkentākta nadāk kubā yāpmāŋpāŋ tāŋkuk yāŋ nadāwek. Ude nadāŋpāŋ iniŋ orerek. Jesutā manbiŋam ude yāŋpāŋ yāwetkuk; Burenī! Āmawebe kome tāŋo nadāk-nadāk yāpmāŋ kuŋat tākaŋ uwā kome tāŋo imaka imaka tākta gāripi nadāŋpāŋ kehāromigān tāk tākaŋ. Ude tāŋkaŋ kuŋat tākaŋ uwā nadāk-nadāk nīkek tāŋpāŋ noriye-kāt kowat tāŋpāŋ mebāri mebāri tāk tākaŋ. Upāŋkaŋ peŋyāŋek tāŋo nanakiye intā notŋiye-kāt kādet tāga ude nāmo tāk tākaŋ.

⁹* Unita in udegān, āmawebetā not tāŋ nimut yāŋ nadāŋpāŋā kome tāŋo monēŋ tuŋum pat tamikaŋ u yāniŋ kireneŋ. Ude tānayaŋ tāŋo uyaku kome tāŋo monēŋ tuŋum yāpmāŋ kuŋat-kuŋat kadāni tāreŋirān āmawebe uwā irit kehāromi tāŋo eŋiken oraŋ tamiŋpāŋ api tāmagutneŋ. ¹⁰* Āma kubātā imaka tāpurita watā tāga ireko uwā, udegān imaka taŋita watā sākgāmān irek. Tāŋ, āma kubātā imaka tāpurita kādet siwoŋi terak watā nāmo ireko uwā imaka taŋita udegān watā sākgāmān nāmo irek. ¹¹ In kome tāŋo monēŋ tuŋum jopi watāni tāga nāmo itpāŋ yāpmāŋ kuŋarirā netātā imaka bureni tamek? ¹² Ba āma kubā tāŋo tuŋum watāni sākgāmān tāga nāmo itpāŋ yāpmāŋ kuŋarirā netātā injinta biŋam yāwani u api tamek?

¹³* Nadākaŋ? Watā āma kubā-tāgān āma ekāni yarāta watā piā tāga nāmo tāŋ yāmek. Nāmo, u kubātā gāripi nadāŋkaŋ kubātā gaŋani nadāwek. Ba kubā tāŋo piā tāŋkaŋ kubātā māde ut imek. In udegān, bānep nadāk-nadākjin Anutu terak ba monēŋ tuŋum terak bok tāga nāmo iŋitpāŋ kuŋatneŋ.

¹⁴* Jesutā man ude yāŋ irirān Parisi āma ātu monēŋ tuŋumta nadāŋ gārip tāŋpeŋ kuŋatkuŋo unitā nadāŋpāŋ kaŋ-māgayāŋkuŋ. ¹⁵* Kaŋ-māgayāwāwā Jesutā ŋode yāwetkuk; Āmawebetā siwoŋi yāŋ nibāwut yāŋkaŋ in kādet mebāri mebāri tāk tākaŋ. Upāŋkaŋ Anututā mebāriŋin tabāŋpāŋ-nadātak. Nadākaŋ? Imaka āmatā yabāŋirā gāripi nīkek tāk tākaŋ uwā Anututā yabāŋirān tarāki tāk tāyak.

Anutu tāŋo man nāmo api paorek

Mat 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

¹⁶* Eruk Mosestā бага man kudān tāwani ba man kudān profet bianitā kudān tāwani unitā yāŋpābā Jonken tāreŋkuk. Jon-ken yāput peŋpāŋ Anutu tāŋo kaŋiwat piā unitāŋo Manbiŋam Tāga yāŋ-kwawataŋ yāpmāŋ kukaŋ. Eruk āmawebetā u nadāŋpāŋ Anutu tāŋo kaŋiwat yewa gānaŋ āroŋpāŋ itta piā kehāromi tākaŋ. ¹⁷* Upāŋkaŋ ŋode nāmo nadāneŋ; Man kudān Mosestā kudān tāwani ba Profet bianitā kudān tāwani u buraminektawā yāŋ nāmo nadāneŋ. Nāmoinik! Baga man kudān tāwani unitāŋo morāki tāpuri nanak nāmoinik api paorek. Kunum kenta kome tāga api paotdeŋo upāŋkaŋ Baga man u nāmoinik api paorek.

Nādapitā duŋ-wewek tāŋo man

Mat 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

¹⁸ ŋode nadāwut; Āma kubātā webeni peŋpāŋ kubā yāpeko uwā kubokāret kādet tāŋpek. Ba āma kubātā webe, āpitā bian iwat kirewani yāpeko uwā, udegān kubokāret kādet tāŋpek.

* **16:9:** Mat 6:20; Luk 14:14 * **16:10:** Luk 19:17-26 * **16:13:** Mat 6:24 * **16:14:** Mat 23:14 * **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14; Snd 6:16-17 * **16:16:** Mat 11:12-13 * **16:17:** Mat 5:18

Tuñum äma kenta Lasarus täño manbiñam

¹⁹ Jesutä ude yäñpän manbiñam kubä ñode yäwetgän täñkuk; Tuñum äma kubä irek. U tek säkgämän säkgämän täñkañ ketem imaka, tägatäga nak täñpek. ²⁰ Täñpäkañ kadäni uken, äma jopi jäwäri-inik kubä wäpi Lasarus u gupi kudup paräm nikektä irek. Irirän Lasarus u noriyetä tamä tamä yänikñat päñku tuñum äma unitä eñi yäman tek täñpek. ²¹ * Ketem kokoki tuñum äma unitä nañpän ureñ täñpän kwani u nañpayän nadäñpän noriye yäwet-pewän päñku tek täñpek. U irirän añtä äbä paräm gupi-ken äjipmäñtäñ äronkañ äpäc täneñ. ²² Ude täñ yäpmän kuñtäñgän kumbuk. Kumäñjirän Anutu täño añerotä bäräneñ äbä pudät yäpmän kunum gänañ Abraham dubini-ken päñku teñkuñ. Tewä irirän tuñum äma u imaka, kumbuk. ²³ Kumbänkañ äneñkuñ. Äneñpäkañ geñi wakiinik u kuñkuk. Uken itkañ komi pähap nadäñ itkañ dapun täñpän Lasarus Abraham dubini-ken irirän kañkuk. ²⁴ Kañpän gera terak ñode yänjuk; Nana Abraham, butewaki nadäñ naminpän Lasarus peñ iwetpewi äpä kerä ume gänañ peñkañ damana-ken ärurirän gupna bam tawän yäk. Näk kädap gänañ itkañ komi pähap nadäñ itat ño!

²⁵ Butewaki man ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, bian täk täñkuno ukeño nämo nadätan? Gäk kome terak tuñum säkgämän säkgämän yäpmänjiri Lasarus imaka wakiwakigän yäpani yäk. Unita apiñowä Lasarus oretoret terak ño irirän gähä komi nadäñ itan u yäk. ²⁶ Täñpäkañ geñi waki kubä ek bämopjek-ken itak. Äma kubätä täñkentän gamikta u täga nämo keñapmäñpeñ kwek yäk. Ba gäkä itan-ken u nanik kubätä nektä itkamäk-ken ño täga nämo äbek yäk.

²⁷⁻²⁸ Ude iweränä tuñum äma unitä yänjuk; Ude yäyan unita notnaye 5 kome terak kodak itkañ u näkä komi nadäñ itat-ken ño nämo äbäcta, Lasarus peñ iwetpewi päñku umun man yäwerän yäk. ²⁹ Ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Ude nämo. Notkaye uwä Moses täño бага man ba man profettä kudän täwani täga daniñpän nadäneñ. Man u daniñpän nadäñkañ kädät siwoñi kañ iwarut yäk. ³⁰ Yäwänä tuñum äma unitä iwetkuk; Nana Abraham, ude nämo! Äma kubätä kumbani-ken naniktä akumañ äbän kañpän uyaku bänepi sukureneñ yäk. ³¹ * Ude yäwänä ñode iwetkuk; Nämo. Notkayetä Moses ba profet täño man nämo iwat täkañ unita äma kumbani kubä kodak täñpän äbänä udegän mani nämo buramineñ yäk.

17

Momi täktäk ba momi pekpekta man

Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42

¹⁻² Jesutä man ude yäñpän iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; In momi kädät paotak yän nämo nadäneñ. Nämoinik! Täñyabäk mebari mebaritä täñpewä ämawebetä momi pen api täc täneñ. Upänkañ äma kubätä ämawebe kehäromini nämo ñodewanita momi kädät täñpän yäwoñarek täñpänä ket nadäñpän kuñarek. Äma udewanitä kowata tañjiinik api yäpek, ämatä mobä bärum kotäkiken topmäñpän ume gänañ mañpä äpmonenjo u irep-mirek.

³ * Unita ket nadäñpän kuñat täkot! Notkapak kubätä goret kubä täñpänä päñku jukuman kehäromi iweren. Iwerikañ bänep sukurenpän

* 16:21: Mat 15:27 * 16:31: Jon 11:44-48 * 17:3: Mat 18:15

momini pewänä gäk imaka, momini peñ imen. ⁴ Täñ, kepma kubäken kadäni 7 goret täñ gamiñkañ kadäni 7 momina peñ nami yäj äbä gäweränä gäk udegän momini peñ imik täñpen.

⁵ * Ude yäweränä eruk, iwaräntäkiye 12 unitä Jesu ñode iwetkuñ; Ekäni, ude yäyan unita nadäkiniknin yäpuräräri tañi täñput! yäk. ⁶ * Yäwäwä Ekänitä yäwetkuk; Nadäkiniknin yäpuräräri tañi täñput yäj näwetkañ unita ñode täwetat; Nadäkinikjin täpurigän, päya mujipi täpuri udewanigän täñpäwä in päya tañi käkamäj ño gäkña jäwän dätpen päñku gwägu gänäñ äpmo yäj iweräwä manjin buramiwek.

Piä watä äma täga ude kuñaren

⁷ Ñonita jide nadäkañ? Äma kubä täño piä watä äma kubätä mäheми täño piäken piä tañi täñpek. Eruk bipäda, piä täñ paotpäñ eniken äneñi kweko uwä ekänitä ñode täga iwerek ba täga nämo iwerek? Notnapak, äbikañ ketem bok näda yäj täga iwerek? ⁸ Ude täga nämo iwerek. Nämo, piä watä äma u ñode iwerek; Intäjukunä näka ketem ijinpäñ gwet nami nanjira gäkñata kämi nañ yäj iwerek. ⁹ Bureni, piä watä äma kubätä piä yäj imani uterakgän täñpeko uwä piä unita mäheмитä imata iniñ orek? ¹⁰ Unita in udegän, piä Anututä yäj-tamani udegän täñpäñä imata bänep täga man niwerän yäj nadäneñ? Nämo, in ñode nadäneñ; Imaka tañi kubä nämo täkamäj. Nin piä watä ämani äpani jopigäntä piä yäj nimani ugän täkamäj unita imata bänep täga man niwerek? yäj nadäneñ.

Jesutä äma 10 ude yäpän tägañkuñ

¹¹⁻¹² * Täñpäñ Jesu Jerusalem kädet kuñtäñgän Samaria Galili kome bagani-ken yotpärare täpuri kubäken ahäñkuk. Kome uken äma 10 ude yabäj ahäñkuk. Yabäj ahäwänkañ dubini-ken nämo äbuñ. U paräm waki, gisik paräm nitek unita. ¹³ * Eruk ban itkañ gera ñode yäñkuñ; Jesu! Ekäni! Butewaki nadäñpäñ täñkentäj nimi yäk. ¹⁴ * Ude yäj irirä yabäñpäñ yäwetkuk; In päñku bämop äma kubäken ahäj imäkañ gupjin yabäwän. Ude yäwet-pewän kuñtäñgän kädet miñin paräm u paoräkañ gupi säkgämän ahäñkuñ. ¹⁵ Ude ahäj yämän kañpäñä kubäwä äneñi äyäjutpen Anutu gera terak iniñ orettäj Jesuken kuñkuk. ¹⁶ Kuñpäñä Jesu dubini-ken injami yäpän äpmonpäpäñ bänep täga man iwetkuk. Äma uwä Samaria komeken nanik, Juda äbotken nanik nämo. ¹⁷ Ude täñirän Jesutä yäñkuk; Näk äma 10 ude yäpa tägaño upäj 9 u de itkañ? ¹⁸ Jide täñpäñ äma gägäni ñonitä-gän Anutu bänep täga man iwetta äbätak? ¹⁹ * Ude yäñpäñ äma u iwetkuk; Täga. Akumañ kuyi! Nadäj namikinik täyan unita tägatan.

Anutu täño kehäromi kwawak api ahäwek

Mat 24:23-28,37-41

²⁰ * Kadäni uken Parisi äma ätutä äbä Jesu ñode iwet yabäñkuñ; Anutu täño kañiwat piä kehäromi nitek jidegän api ahäwek? Ude iwet yabäwäwä Jesutä yäwetkuk; Bureni, kañiwat piäni api ahäwek upäñkañ dapunjäntä nämo api käneñ. ²¹ * Dapunjäntä kañpäñ äbätak ño yäj nämo api yäneñ, ba itak udu yäj nämo api yäneñ. Nämo, Anututä intäjukun itkañ yabäj yäwat piäni bämopjin-ken täñ itak.

* 17:5: Mak 9:24 * 17:6: Mat 17:20, 21:21 * 17:11-12: Luk 9:51-52; Luk 13:22 * 17:13:

Wkp 13:45-46 * 17:14: Wkp 14:2-3; Luk 5:14 * 17:19: Luk 7:50 * 17:20: Jon 3:3, 18:36

* 17:21: Mak 13:21

22 Ude yänpäj iwaräntäkiye yäwetkuk; In nadäkan? Kämiwä ñode api nadäneñ; Wära! Nin jop-inik itkamäj. Jide tänpäj kepma kubätagän Äma Bureni-inik-kät äneñi bok itne? yäj api nadäneñ. Upäjkanj nämo. 23 * Ämawebetä ñode api täwetneñ; Kawut! Itak udu yäj api täwetneñ. Ba, tuän itak ño yäj api täwetneñ. Ude täwerirä u bureni yäkanj yäj nadänpäj mani buraminjanj näka nämo wäyäkneñ. 24 U imata, Äma Bureni-inik äbayäj täyak uwä yäpä kwimirirän kome kumän-tagän penjänek täyak ude, kwawakinik ahäjirän api käneñ. 25 * Upäjkanj intäjukunä, ämawebe ñonitä mäde ut iminjirä Äma Bureni-inik uwä komi pähap api nadäwek. 26 Eruk, Äma Bureni-iniktä äneñi äbayäj täyak-ken uwä Noa täño kadäni-ken ämawebetä tänjuruk-uruk täñkuño udegän api täneñ. 27 Kadäni uken ämawebetä Nin täga itkamäj yäj nadäjkanj ketem naknak, kädet kuñat-kuñat, nädapi täktäk täñ yäpmäj kuñirä Noa gäpe gänañ äronjuk. Äronjirän gwägu tañi pähap tokneñpäñ ämawebe päke u däpmäj moreñjuk. Ämawebe udegän tänjuruk-uruk täñ irirä Äma Bureni-inik api äpek. 28-29 * Ba kadäni Lottä itkuk-ken u imaka. Ämawebe ketem naknak, yänat täktäk, tuñum suwak-suwak, eñi täktäk täñ irirä Lot Sodom yotpärare u penjeñ kuñjuk. Penjeñ kuñjirän kädäp mebet-kät mobä kädäp ikektä iwän tak täyak ude mañpäñ ämawebe tänjuruk-uruk täñ itkuño u kumän-tagän däpuk. 30 Kädet u ahäjukuko udegän Äma Bureni-iniktä äbayäj täyak-ken api ahäwek.

31 * Kadäni uken äma kubätä yäman irirän Jesutä äbäjirän kanpäñ tuñumi yäpmäka eñi gänañ nämo ärowek. Nämo, jop kanj metäñpeñ kwän! Ba kubätä piäken irayäj täko uwä eñiken äneñi nämo kwek. Nämo, jop kanj metäñpeñ kwän. 32 Lot webenita juku piwut! 33 * Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä iniken irit kuñat-kuñarita iyap tañpäñä irit kehäromi nämo api korewek. Upäjkanj kubätä irit kuñat-kuñarita mäde ut imayäj täko uwä irit täga u api yäpek. 34 Kadäni näkä äneñi äbayäj täyat-ken uken ñode api ahäwek; Äma yarä, bok pat ittängän kubäwä paotpeñ kuñjirän kubäwä api irek. 35 Ba webe yaräwä ketem äñnañ ittängän kubäwä paotpeñ kuñjirän kubäwä ugän api irek. [36 Ba äma yarä piäken irirän kubäwä paotpeñ kuñjirän kubäwä ugän api irek.]

37 * Man ude yäntäreñjirän iwaräntäkiyetä iwet yabäjkuñ; Yäyan u de api ahäwek? Yäwäwä yäwetkuk; Tom kubä kumäjkanj parirän baraktä u näna yäjkanj punin unu änok piäj kuñjirä u yabäjnpäj-nadäk täkanj. Eruk udegän, kudän täwetat udewani kanpäñä Jesu ahätak yäj api nadäneñ.

18

Anutu-ken yäjapinjitna nadäj nimik täyak

1 * Tänpäj ämawebetä nadänpäj Anutu-ken yäjapik man pengän pengän yäjkanj nämo gaña täneñta Jesutä man wärani ñode yäwetkuk; 2 Yotpärare kubäken man yäpmäj daniwani äma kubä irek. Äma unitä Anutu nämo orañ iminjpäñ ämawebeta udegän nämo orañ yämik täñpek. 3 Täñjirän yotpärare ukengän webe kajat kubä unitä kadäni kadäni äma ukengän äbäj tarek täñpek. Äbäjnpäj ñode iwet täñpek; Äma kubätä iwan bumta

* 17:23: Luk 21:8 * 17:25: Luk 9:22 * 17:28-29: Stt 18:20; Stt 19:25 * 17:31: Stt 19:17,26; Mat 24:17-18
* 17:33: Luk 9:24 * 17:37: Jop 39:30 * 18:1: Rom 12:12; Kol 4:2; 1Te 5:17

tāŋ namik täyak yäk. Unita manken kuŋkaŋ näk gäarak itpāŋ kaŋ tāŋkentāŋ nam. ⁴⁻⁵ * Ude iweränä pengänä man yäpmāŋ daniwani äma uwä webe kajat u tāŋkentāŋ imikta gaŋa täwek. Gaŋa täweko upāŋkaŋ mäden ŋode nadäwek; Näk Anutu ba ämata nämo nadāŋ yämik täyat upāŋkaŋ webe kajat ŋonitā pipiri nabāŋ tarek täyak yäk. Unita manken kuŋkaŋ tāŋkentāŋ ima. Ude nämo tāŋpawā pen api nabāŋ tarewek. Ude tāŋirān gaŋani kubā api nadāwet yäk.

⁶ Ekänitā man wārani ude yāwetpāŋ yāŋkuk; Eruk, in man yäpmāŋ daniwani äma waki unitā man yāweko unita nadāwā tumbut. ⁷ Anutu tāŋo ämawebeniye kadāni kadāni butewaki man terak yāŋapik tākaŋ. Ude tāŋirā Anututā waki kubā nämo tāŋ yāmek. Nämo, yāŋapik man yäk tākaŋ u nadāŋpāŋ nadāŋ yämikinik tāk täyak. ⁸ Näk bureni-inik täwetat! Anututā ämawebeniye bārāŋeŋ-inik api tāŋkentāŋ yāmek. Upāŋkaŋ kāmī, Äma Bureni-iniktā äbayāŋ tāko kadāni uken ämawebe nadākinik ikek irirā api yabāwek ba nämo?

Anutu iŋamiken netätā siwoŋi itak?

⁹ Tāŋpākaŋ kome uken äma ätu inita nadāwā ärowani tāŋirā nin äma siwoŋi yāŋ nadāŋkaŋ äma ätuta nadāwā äpani tāŋkuŋ. Äma udewanitā nadākta Jesutā man wārani terak ŋode yāwetkuk; ¹⁰ Kepma kubāta äma yarätā Anutu-ken yāŋapik man yādayāŋ kudupi eŋi gānaŋ ärodeŋ. Kubā u Parisi äma, kubā takis moneŋ yāpani äma. Unitā ŋode tädeŋ; ¹¹ * Parisi äma uwä inigān pāŋku karoŋ itkaŋ inita Anutu ŋode iwerek; Anutu, näk äma ätu waki tāk tākaŋ udewani nämo unita bānep tāga man gāwetat. Äma ätuwā kubota tāk tākaŋ. Ba kädet wakiwaki, kubokäret udewani tāk tākaŋ. Tāŋ nähä äma takis moneŋ yāpani bok itkamäk ŋodewani nämo yäk. ¹² * Nämo, Sande kubākubāta kepma yarā ude nadāŋ gamikta nakta jop it täyat. Ba бага man iwatpāŋ moneŋ ba ketem yāpmāk täyat uken nanik morāki gāka gamik täyat yäk.

¹³ * Tāŋpākaŋ takis moneŋ yāpani äma uwä eŋi kāwuriken itkaŋ kunum gānaŋ iŋiŋpewān ärokta mäyäk nadāwek. Ba inita nadāwān waki tāŋpāpāŋ kupāŋi weŋkaŋ Yäke! Yäke! yāŋpāŋ yāŋapik man ŋode yāwek; Anutu, näk äma waki tāŋpani unita bānep wakwak nadāŋ namitan u tāŋpi bam tawānkaŋ butewaki nadāŋ nami! yāŋ yāwek. ¹⁴ * Eruk, näk ŋode täwetat; Äma takis moneŋ yāpani unitawā Anututā äma siwoŋi yāŋ iwerirān eŋiniken kwek. Tāŋ, Parisi äma unitawā nämo. In nadākaŋ? Äma kubātā ini wāpi biŋam yäpmāŋ ärowayāŋ tāko uwä Anututā wāpi biŋam api yäpmāŋ äpek. Tāŋ, äma kubātā inita nadāwān äpani tāŋpānpāŋ kuŋarayāŋ tāko uwä Anututā api oraŋ imek.

Ironiŋoŋi Jesuken yäpmāŋ äbuŋ

Mat 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Tāŋpākaŋ ämawebe ätutā iniken nanak paki Jesutā kerī gupi terak pewān yāŋpāŋ yāŋ-yākŋat yäpmāŋ äbuŋ. Yäpmāŋ äbāŋirā iwarāntākiyetā yabāŋpāŋ yabāŋ yāŋkuŋ. ¹⁶ Ude tāŋirā Jesutā ironiŋoŋi kumān yāŋpewān äbāpāŋ iwarāntākiye yāwetkuk; Yabā kätāwā ironiŋoŋi näkken yäpmāŋ äbāk tākot. Nämo yājiwātneŋ. Ämawebe ironiŋoŋi ŋodewani äworeŋpāŋ kuŋat

* **18:4-5:** Luk 11:7-8 * **18:11:** Luk 16:15 * **18:12:** Ais 58:2-3; Stt 14:20; Mat 23:23 * **18:13:** Sam 51:1 * **18:14:** Mat 23:12

tākaŋ uwā Anututā intājukun it yāmiŋpāŋ yabāŋ yāwat tāyak. ^{17*} Unita nāk bureni-inik tāwetat; In ironji ironjitā nadāŋ namik tākaŋ udegān Anututā intājukun it tamikta nāmo nadāŋ iminayāŋ tāŋo uwā nāmoinik api tabāŋ tāwerek.

Tuŋum āma kubā tāŋo manbiŋam

Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

^{18*} Tāŋpāŋ Juda tāŋo āma ekāni kubātā Jesu ahāŋ imiŋpāŋ ŋode iwetkuk; Yāwoŋārewani āma tāga, Nāk jide u tāŋkaŋ irit kehāromi u kaŋ yāpet? ¹⁹ Yāwānā Jesutā iwetkuk; Gāk imata āma tāga yāŋ nāwetan? Āma tāga uwā Anutu kubā ugān. ^{20*} Tāŋkaŋ, irit kehāromi yāpayāŋ nadāŋpāŋā Anututā kādet pewani nadātan ugān iwarayāŋ tāno uyaku api kaŋ-ahāwen. Uwā ŋode; Gāk āma kumāŋ-kumāŋ nāmo uren, kubokāret nāmo tāŋpen, kubota nāmo tāŋpen, āma kubā manken teŋkaŋ jop manman nāmo ikŋaren, gāk meŋka nanka oraŋ yāmiŋpāŋ mani buramik tāŋpen. ²¹ Jesutā ude iwerānā yāŋkuk; Nāk kādet nāwetan u kudup ironjiken umunitā pen iwat yāpmāŋ ābātāt yāk.

²² Ude iwerān nadāŋpāŋ Jesutā iwetkuk; Imaka kubāgān nāmo tān. Irit tāga kaŋ-ahāwayāŋ nadāŋpāŋā ŋode kaŋ tā; Moneŋ tuŋum it gamikaŋ u kudup āmata yāniŋ kireŋpāŋ moneŋ yāpmāŋkaŋ āmawebe jāwārita kaŋ yāmiŋ more. Ude tāŋpayāŋ tāno uyaku kunum gānaŋ imaka tāgatāga u api korewen. Eruk, ude tāŋ moreŋkaŋā ābā nāk kaŋ nāwat! ²³ Āma unitā man ude nadāŋpāŋ moneŋ tuŋum pāke unita bānepitā nadāŋ bārāp tāŋpāŋ butewaki iŋam dapun ijiŋpeŋ kuŋkuk.

²⁴ Kuŋirān Jesutā iwarāntākiye yāwetkuk; Moneŋ āmatā Anutu gāmori-ken itkaŋ unitāŋo kaŋiwat yewa gānaŋ ārokta api tāŋburut tāneŋ. ²⁵ In jide nadākaŋ? Tom pāhap kubā wāpi kameri unitā gānaŋ tāpuri-ken tāga ārowek? Nāmo, u kājiŋ tāwek. Tuŋum āma udegān, Anututā intājukun it yāmiŋpāŋ yabāŋ yāwatta api tāŋburut tāneŋ. ²⁶ Jesutā ude yāŋirān nadāŋpāŋ āmawebe bumta kikiŋutpāŋ yāŋkuŋ; Yāke! Anututā āma moneŋ ikek bārāŋeŋ nāmo api yāmagureko u tāŋpāwā āma jopi nin ŋodewani jide tāŋpāŋ irit kehāromi api kaŋ-ahāne? ^{27*} Ude yāwāwā Jesutā yabāŋpāŋ yāwetkuk; Imaka āmatā ini tāga nāmo tānaŋi uwā Anututā tāga tāŋpek.

²⁸ Ude yāŋirān nadāŋpāŋ Pitatā iwetkuk; Nibā yāk. Nin imaka imaka kudup peŋ moreŋkaŋ gāk gāwarān tākamāŋ ŋonita kowata jide api yāpne? ²⁹⁻³⁰ Yāwānā Jesutā iwetkuk; Nāk bureni tāwetat; Āma kubātā nāka yāŋpāŋ noriye wanoriye, miŋjiye naniye, ironjiniye ba imaka kuduptagān peŋkaŋ nāk nāwarayāŋ tāko uwā imaka peŋkuko u irepmitpāŋ irit kuŋat-kuŋariken kowata tāgagāmān u kaŋ ahākta pāra nāmo api tāŋpek. Tāŋkaŋ kumāŋpāŋā irit kehāromi api kaŋ-ahāwek.

Jesu ini kumākta āneŋi yāŋkuk

Mat 20:17-19; Mak 10:32-34

^{31*} Eruk, man ude yāŋ paotpāŋ iwarāntākiye 12 u inigān yāŋpābā yep- maŋpāŋ yāwetkuk; Ket nadāwut. Nin kuŋtāngān Jerusalem yotpārareken api ahāne. Ahāŋpāŋā bian profettā Āma Bureni-inikta manbiŋam kudān tāwani uwā kome uken bureni api ahāwek. ^{32*} Āma Bureni-inik uwā guŋ āma keru terak pewākaŋ unitā yāŋārok man iwetkaŋ waki tāŋ imiŋpāŋ,

* **18:17:** Mat 18:3 * **18:18:** Luk 10:25 * **18:20:** Kis 20:12-16; Lo 5:17-20 * **18:27:** Mak 14:36 * **18:31:** Luk 24:44 * **18:32:** Luk 9:22,44

iwit api ut ibatneŋ. ³³ Ude tãŋkaŋ päripmäŋpäŋ kumãŋ-kumãŋ api utpewã kumbek. Ude tãnayãŋ tãŋopãŋ kepma yarãkubã tãreŋirãn kumbani-ken naniktã äneŋi kodak taŋpãŋ api akumaŋ kwek. ³⁴ * Jesutã ude yãŋirãn mebari kãbop itkuko unita iwarãntãkiyetã nãmoinik nadãwã tãreŋkuŋ.

Jesutã dapuri tumbani kubã yãpãn tãgaŋkuŋ

Mat 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Kuŋtãŋgãn Jeriko yotpãrare dubini-ken ahãŋpãŋ kaŋkuŋ. Äma kubã dapuri tumbani, kãdet miŋin maŋit itkaŋ ämawebe-ken monenŋta ketkewat itkuk. ³⁶ Ude tãŋ ittãŋgãn ämawebe Jesu iwarãn tãŋkuŋo tãŋo mãmäni nadãŋpãŋ yãŋkuŋ; U imataken? ³⁷ Ude yãwãnã ämawebe ätutã iwetkuŋ; Jesu Nasaret nanik ukãt äbãŋkaŋ tãkamãŋ yãk. ³⁸ * Ude iwerãwã äma dapuri tumbani u gera ŋode yãŋkuŋ; Jesu, Devit orani, butewaki nadãŋ nami! yãk. ³⁹ Ude yãŋirãn ämawebe intãjukun äbuŋo unitã kaŋ-yãŋpãŋ iwetkuŋ; Wari yãwenol Ude iwerirã nãmo nadãŋ yãmiŋpãŋ gera äneŋi taŋigãn ŋode yãkgãn tãŋkuŋ; Devit orani, tãŋkentãŋ nami! ⁴⁰ Yãŋirãn Jesutã nadãŋpãŋ yãŋkuŋ; Äma u yãŋikŋat yãpmãŋ äbut. Ude yãwãnã yãŋikŋat yãpmãŋ äbãmaŋ Jesu dubini-ken äbãwã iwet yabãŋkuŋ; ⁴¹ Ima tãŋ namãn yãŋpãŋ nãkken gera yãyan? Yãwãnã iwetkuŋ; Äma ärowanina, nãk dapun äneŋi ijiwa kunayãŋ nadãtat yãk. ⁴² * Ude yãwãnã Jesutã iwetkuŋ; Eruk, ijiwi kurã! Nadãŋ namikinik tãyan unitã tãŋpewãn tãgatan. ⁴³ Yãŋirãn uterakgãn äma u ijiwãn kwãpãŋ Anutu-ken bãnep tãga man iwetpãŋ Jesu iwarãn tãŋkuŋ. Ude tãŋirãn ämawebe äbot päke unitã u kaŋpãŋ Anutu wãpi iniŋ oretkuŋ.

19

Sakius tãŋo manbiŋam

¹ Tãŋpãkaŋ Jesu Jeriko yotpãrare bãmopi-ken kuŋkuŋ. ² Kuŋirãn yotpãrare uken takis moneŋ yãpani tãŋo intãjukun äma kubã wãpi Sakius itkuk. Sakius uwã moneŋ nani. ³ Unitã Jesu u netã yãŋ ket kaŋpãŋ nadãwa yãŋkaŋ kuŋkuŋ. Kuŋkuko upãŋkaŋ ämawebe äbot mãyap iwatkuŋo unita Sakius Jesu detãde kãwet yãŋkaŋ tãŋpãn waŋkuŋ. Imata, u äma kerãpi-inik unita. ⁴ Ude tãŋpãn wawãwã intãjukun bãrãŋeŋ kumaŋ pãŋku pãya kãronŋi kubã kãdet miŋin itkuko uterak äronkuŋ. Pãro itkaŋ Jesu äbãn kãwayãŋ yãŋkaŋ dapun tãŋ itkukonik. ⁵ Tãŋ irirãn Jesu u äbã doraŋpãŋ kaŋpãŋ iwetkuŋ; Sakius! Gãk bãrãŋeŋ äpi. Nãk apiŋo gãkã enjiken bok itdayãŋ yãk.

⁶ Ude iwerãnkaŋ Sakius bãnepi-ken oretoret pãhap nadãŋkaŋ bãrãŋeŋ äpã Jesu imagurãnkaŋ enjini-ken kuŋkumãn. ⁷ * Ude tãŋirãn ämawebe päke unitã u kawã siwonŋi nãmo tãŋpãpãŋ man yãŋpãŋ-nadãk ŋode tãŋkuŋ; U kawut! Imata äma waki tãŋpani-kãt ketem nãda yãŋkaŋ kuyak? ⁸ * Ude yãŋkuŋo upãŋkaŋ Sakiustã enjinken kuŋpãŋã Sakiustã Ekãni ŋode iwetkuŋ; Ekãni nãk bureni gãwetat. Imaka moneŋ tuŋumna kumãn yãpmãŋ danãŋpãŋ bãmopgãn peŋkaŋã morãki äma jãwãrita yãmayãŋ. Tãŋ, morãki uwã äma jop yãŋ-yãkŋatpãŋ tuŋumi kubota tãŋ yãmik tãŋkuro unita kowata u irepmãpãŋ taŋigãn yãmiŋtãŋ kwayãŋ yãk.

⁹ * Ude yãwãnã Jesutã iwetkuŋ; Bureni! Apiŋo ämawebe äbot enj iŋoken Anututã yãpãtãgak piã tãŋ yãmitak. Imata, äma ŋo imaka, Abraham tãŋo

* 18:34: Mak 9:32 * 18:38: Mat 15:22 * 18:42: Luk 7:50 * 19:7: Luk 15:2 * 19:8:

Kis 22:1; Nam 5:6-7 * 19:9: Apos 16:31; Luk 13:16

nanak bureni-inik täyak yäk. ¹⁰ * Täppäkanj Äma Bureni-inik uwä äma ñodewani paot-paotta biñam-ken nanik yabäj ahäppäj yämagutta äpuk.

Piä watä äma yaräkubä unitäño manbiñam

Mat 25:14-30

¹¹ * Eruk, Jeriko yotpärare penpenj kädet miñin kuñtängän Jerusalem keräp tanjuñ. Täppäkanj ämawebe ätutä ñode nadänkuñ; Eruk, Anututä intäjukun itkanj yabäj yawat piäni kehäromi nikek kwawak pewä ahähta keräp täyak yäj nadänkuñ. Ude nadänkuño unita Jesutä man wärani kubä ñode yäwetkuk; ¹² * Äma wäpi biñam ikek kubätä nadäk tawanj ñode pewek; Kome ban kubäken kwapäj intäjukun ämata kanj nepmanput. Intäjukun ämata nepmanpäkanj äneñi äbä ämawebenaye kanj yabäj yäwara yäj nadäwek. ¹³ Eruk, kwayäj nadäppäj piä watä ämaniye 10 ude yämagut päbä yepmanpäñ monen uwäk kubäkubä yäpmäj daniñpäñ yämek. Yäpmäj daniñpäñ yämiñkanj yäwerek; Monenj ñowä piä täppäj moräki ätukät yäpmäjirä näk äneñi api äbet yäk. ¹⁴ * Ude yäjpenj kwekopäj ämawebe äbot komeni-ken naniktä äma unita ganjani pähap nadäppäj noriye ätu yepmanpä päñku yäwetneñ; Nin äma ñonitä intäjukun it nimikta bitnäkamäj yäk. ¹⁵ Ude yäneñopänkanj ehutpäñ intäjukun ämata tewä irek. Intäjukun äma ude tewäkanj ittängän äneñi ini komen äbänpäñ yäwek; Piä watä ämanaye monen uwäk kubäkubä yämiñkuro ukeñonita yäjpewä äbut yäk. Näk monen yämiñkuro upäj piä täppäj moräki jide yabäj ahänkuño u kanpäñ nadäwayäj yäj yäwek.

¹⁶ Eruk, kubätä jukun äbänpäñ iwerek; Ekänina, monen uwäk kubägän namiñkuno ukeñopäj piäni täñira uwäk 10 ude ahänkuñ. ¹⁷ * Yäjirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga yäk. Gäk piä säkgämän täñkun. Imaka täpuri unita watä säkgämän it täyan unita apiño näkño yotpärare 10 unitäño watä ämata gepmanjat yäk. ¹⁸ Täppäkanj kubätä äbänpäñ iwerek; Ekäni, monen uwäk kubägän namiñkuno ukeñopäj piäni täñira uwäk 5 ude ahänkuñ yäk. ¹⁹ Yäjirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga. Apiño näkño yotpärare 5 unitäño watä ämata gepmanjat yäj iwerek.

²⁰ Täppäkanj kubätä äbänpäñ iwerek; Ekäni, monen uwäk kubä namiñkuno ukeño uwäk täppäj penkanj itkuko äneñi yäpmäj äbätat ño yäk. ²¹ Imata, näk gäkño mebarika ñode nadäppäj umuntanjut; Gäk äma komi yäj nadänkut. Gäk äma täño imaka tunum yäyomägat täyan. Ba ketem äma kubätä piwani pugetpäñ nak täyan unita gäka umuntanpäñ monen uwäk käbop u penkut yäk. ²² Ude iweränä intäjukun äma unitä iwerek; Gäk piä watä äma wakiinik! Unita gäkñaken man unitä äyäjutpäñ manken gepmanpayäj yäk. Bureni! Gäk näka äma komi yäj yäyan. Ba äma täño imaka tunum yäyomägat täyan yäj näwetan. Ba ketem äma kubätä piwani puget täyan yäj yäyan. ²³ Yäyan ude bureni täppäwä imata näkño monen, monen eniken nämo penkun? Ude täñkuno yäwänäku äbänpäñ monen u yäpmäjkanj moräki ätukät yäpmäjtet yäk.

²⁴ Ude yäppäj äma tuän itneño u yäwerek; Monen uwäk kubägän u yomägatpäñ äma monen uwäk 10 yäpuko ñonita imut yäk. ²⁵ Ude yäwänä iwetneñ; Ekäni! Äma ño monen uwäk uku yäpuko ño yäk. ²⁶ * Ude yäwäwä äma unitä yäwerek; Juku penkanj ket nadäwut! Äma kubätä imaka imani u yäpmäj kuñarayäj täko uwä ätukät buñät imikta yäwani. Täñ, äma

* 19:10: Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15 * 19:11: Mat 25:14-30 * 19:12: Mak 13:34 * 19:14:

Jon 1:11 * 19:17: Luk 16:10 * 19:26: Mat 13:12; Luk 8:18

ätuwä nin imaka ude wani nitek yäj nadäk täkaŋ upäjkaŋ nämo! Imaka iŋitkamäj yäj jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani. ²⁷ Ude yäjpäŋ yäwek; Eruk, äma näkä intäjukun äma it yämikta bitnäŋkuŋo u kumän yäjporiŋ päbä iŋamna-ken ŋo yepmaŋpäŋ kumäj-kumäj dāput yäj yäwek.

Ämawebetä Jesu oraŋ imiŋirä Jerusalem äroŋkuk

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19

²⁸ Jesutä man wärani ude yäj paoränkaŋ kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärare keräp taŋpäŋ Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahäŋkuŋ. ²⁹ Päŋku uken itkaŋä Jesutä iwaräntäki yarä ŋode yäwetpäŋ peŋ yäwet-pewän kuŋkumän; ³⁰ Ek yotpärare täpuri udu kuŋkaŋ doŋki nanaki kubä, ämatä nämo täŋbätak täwani, topmäk terak itak u kaŋpäŋ pitpäŋ wädäj yäpmäj äbun. ³¹ Ude täŋjirän äma kubätä täwet yabäk täŋpänä ŋode kaŋ iwerun; Ekänitä doŋki ŋonita yäwänpäŋ äbä pitkamäk yäj kaŋ iwerun.

³² * Ude yäwet-pewän kuŋpäŋä iwaräntäkiyat uwä Jesutä man yäwetkuko udegän doŋki nanaki u kaŋ-ahäŋkumän. ³³ Kaŋ-ahäŋpäŋ yen pit irirän doŋki u mäheimitä ŋode yäwet yabäŋkuk; Imata doŋki uwä yen pit imikamän? ³⁴ Ude yäwänä yarä unitä iwetkumän; Ekänitä ŋopäj piä kubä täŋpayäj nadätäk yäk. ³⁵ Ude iwetkaŋ doŋki u pitpäŋ yäpmäj Jesuken kuŋkumän. Yäpmäj kuŋpäŋä teki punin nanik yäŋopmäŋpäŋ doŋki mädeni terak iriŋkaŋ Jesu kerigän iŋit iwarirä päro maŋitkuk. ³⁶ * Maŋitkaŋ kuŋjirän ämawebe Jesu iwarän täŋkuŋo unitä teki punin nanik yäŋopmäŋpäŋ kädet miŋin iriŋ wädäj yäpmäj kuŋjirä Jesu uterak kuŋkuk.

³⁷ Kuŋtäŋgän Olip pom gämori-ken ahäŋpäŋ Jerusalem keräp taŋkuŋ. Jerusalem keräp taŋpäŋä ämawebe Jesu iwarän täŋkuŋo u oretoret pähap nadäŋkuŋ. Jesutä kudän kudupi mebäri mebäri täŋjirän kak täŋkuŋo unita nadäŋpäŋ Anutu gera terak iniŋ oretkuŋ. Anutu iniŋ oretkaŋ ŋode yäŋkuŋ;

³⁸ * Iniŋ oretna! Intäjukun ämanin Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita Anututä iron täŋ imän!

Sam 118:26

Anutu ninta bänep täga nadäj nimitak unita Anutu ärowani kunum gänaŋ itak u wäpi biŋam yäpmäj akuna! yäj yäŋkuŋ.

³⁹ Ude yäjirä Parisi äma ätu ämawebe u gänaŋ itkuŋo unitä nadäŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; E! Yäwoŋärewani äma! Gäwaräntäkaye ŋo yabäj yäŋpewi bitnäwut! yäk. ⁴⁰ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Nämo! Näk bureni täwetat. Näkä näwärantäknaye ŋo yäniŋ bitnäwawä mobä ŋonitä gera terak api nanij oretneŋ!

Jesu Jerusalem kaŋpäŋ konäm kotkuk

⁴¹ * Ude yäjpäŋ kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärare dubiniken ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ Jerusalem kaŋpäŋä konäm kotkuk. ⁴² * Konäm kotpäŋ yäŋkuk; Yäkena! Jerusalem ämawebenaye! Kwinigän irit täŋo mebäri apiŋo täga nadänaŋi upäjkaŋ nämo nadäwä tärek täkaŋ. Nämo, uwä käbop it tamitak unita nämo kaŋpäŋ nadäkaŋ. ⁴³ Täŋpäkaŋ kämi, kadäni kubäken umuri ŋode api ahäwek; Iwankayetä yewa tädotpäŋ ämik täkta it gwäjiŋpäŋ api itneŋ. Ude täŋjirä inä täga nämo api ämetpeŋ kuneŋ. ⁴⁴ * Nämo! Yewa dāpmäj äreyäŋpäŋ in ba intäŋo nanak kudup api täŋpā wanēŋ. Ba intäŋo

* 19:32: Luk 22:13 * 19:36: 2Kin 9:13 * 19:38: Luk 2:14 * 19:41: Jon 11:35 * 19:42:

Ais 6:9-10; Mat 13:14; Rom 11:8 * 19:44: Luk 21:6, 1:68

enji tanji tanji u kudup api dāpmāņ erāņ tāņpā kunēj. Bureni! Anutu tāņkentāņ tamikta ābuko u mebārini nāmo kaņpāņ nadāņpāņ māde ut imiķaņ unita bārāpi umuri pāhap u api ahāņ tamek.

⁴⁵⁻⁴⁶ Eruk, Jesutā kudupi enji gānaņ āronpāņ yabāņkuk; Āmawebetā imaka imaka suwaņ namiņ gamiņ tāņ irirā. Yabāņpāņ yāwat kireņpāņ ņode yāwetkuk; Enji ņonita ņode kudān tāwani pātak; Nāķņo enji uwā yāņapik man enji ude irek yāk. Upāņkaņ intā ņode tāņirā kubo āma tāņo kābop irit bāgup ude āworetak.

⁴⁷⁻⁴⁸ * * Eruk kepma kepma Jesu kudupi enji gānaņ āronpāņ man yāwetpāņ yāwoņārek tāņkuk. Ude tāņirān bāmop āmakāt Baga man yāwoņārewani ba Juda tāņo āma ekāni ekānitā Jesu kumāņ-kumāņ utta kādetta wāyākņeņkuņo upāņkaņ tāņpā waņkuņ. Imata, āmawebe kudup-tagān Jesu tāņo manita gārīpi nadāņpāņ ābā itgwājik tāņkuņo unita.

20

Jesu netā tāņo kehāromi terak piā tāņkuk?

Mat 21:23-27; Mak 11:27-33

¹ Kepma kubāta Jesu kudupi enji gānaņ āronpāņ āmawebe Manbiņam Tāga u yāņahāņpāņ yāwetpāņ yāwoņārek tāņkuk. Yāwetpāņ yāwoņārek tāņ irirān bāmop āma intājukun tāņpani ātu, ba Baga man yāwoņārewani āma ātukāt Juda tāņo āma ekāni ekāni ātutā man iwetnayāņ dubini-ken ābuņ.

² Ābāņpāņ iwetkuņ; E! Gāk imaka tāk tāyan ņo netātā gāwerirān tāk tāyan? ³ Iwerāwā Jesutā man kowata ņode yāwetkuk; Eruk nāk udegān, man kubā tāwerira kowata nāwerut! ⁴ Jontā ume ārut yāmik tāņkuko uwā nadāk-nadāk Anutu-ken yāpmāņkaņ tāk tāņkukonik ba ini nadāņpāņ tāk tāņkukonik?

⁵ Ude yāwet yabāwānā jide yāne yāņ nadāņpāņ yāņpāņ-nadāk ņode tāņkuņ; Nintā Anutu-ken nanik yāpmāņkaņ tāņkuk yāņ yānawā Jesutā ņode niwerayāņ; Upāņ imata mani nāmo nadāņkuņ? yāņ niwerayāņ yāk. ⁶ Tāņā Jon uwā ini nadāņpāņ tāņkuk yāņ yānawā āmawebetā ninta kokwawak nadāņpāņ mobātā kumāņ-kumāņ nidāņpayāņ yāk. Jon uwā profet kubā, Anutu-ken nanik yāņ nadāk tākaņ unita ude tāga nāmo yāne yāk.

⁷ Nadāņ-bārāp ude tāņpāņ Jesu iwetkuņ; Ninā Jontā ume ārut yāmik tāņkuko unitāņo mebāri nāmo nadākamaņ yāk. ⁸ Yāwāwā yāwetkuk; Eruk, nāk udegān netātā nāwerirān tāk tāyat unitāņo mebāri nāmo tāwerayāņ.

Wain piā watā āma waki tāņo manbiņam

Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹ * Jesutā ude yāņpāņ man wārani ņode yāwetkuk; Āma ekāni kubātā kome kubāken wain piā kubā tāņpek. Tāņpāņ peņkaņ wain piā u watāni itta āma ātu yepmaņkaņ kome ban kubāken pāņku kadāni kāroņi-inik irek.

¹⁰ * Pāņku irirān wain mujipi yāpmāk-yāpmāk kadāni kerāp tāņirān mujipi ātu inita ketpāņ yāpmāņ imiņ ābākta āma kubā iwerān kwek. Eruk kumaņ pāņku wain piāken ahāwānā wain piā watā āma unitā āma u iņitpāņ pāripmāņpāņ tewā āneņi ketāņ kwek. ¹¹ Ketāņ pāņku piā māhemi-ken ahāwānā kaņpāņ āneņi āma kubā iwerān kwek. Kwānā wain piā watā āma unitā āma u iņitpāņ pāripmāņpāņ waki tāņ imiņpāņ tewā u imaka, ketāņ kwek. ¹² Piā watā āmatā ude tāņpāwā piā māhemitā āneņi āma kubā

* **19:47-48:** Luk 21:37, 22:53; Jon 18:20 * **19:47-48:** Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19

* **20:9:** Ais 5:1 * **20:10:** 2Sto 36:15-16

iwērān kwek. Kwānā āma u utpewā kumāṅ-dāpurek tānjirān yewa gāgāni-ken maṅpā kunēṅ.

¹³ Piā āma ātu dāpmāṅtāko piā māhemitā jide tāṅpet yāṅ nadāṅpāṅ ṅode nadāwek; Nanakna bureni-inik ṅonitā pāṅku yāwānā bureni yāṅ nadāṅpāṅ mani kāwep buramineṅ yāk. Ude nadāṅpāṅ iniken nanaki iwerān kwek. ¹⁴ Eruk kwānā wain piā tāṅo watā āma unitāṅo nanaki-inik u kaṅpāṅyā yāṅpāṅ-nadāk ṅode tāneṅ; Nanaki ṅonitā piā ṅo māhemi api tāṅpek yāk. Unita uritna piā ṅo ninta biṅam kaṅ tāṅpān yāk. ¹⁵ Ude yāṅpāṅyā iwat kireṅpewā yewa gāgāni-ken kuṅjirān iṅitpāṅ kumāṅ-kumāṅ utneṅ.

Eruk Jesutā manbiṅam ude yāṅ paotpāṅ āmawebe pāke itkuṅo u yāwetkuk; Jide nadākaṅ? Piā māhemitā kuṅpāṅ watā āma u kowata jide tāṅ yāmek? ¹⁶ U ṅode tāṅ yāmek; Piā māhemitā ābāṅpāṅ watā āma biani kumāṅ-kumāṅ dāpmāṅpāṅ watā āma kodaki yepmaṅpek. Ude yāwerānā āmawebe pāke itkuṅo unitā nadāṅpāṅ iwetkuṅ; Ude ahāwektawā!

¹⁷ Ude iwerāwā Jesutā dapun kehāromigān yabāṅpāṅ ṅode yāwetkuk; Eruk, Anutu tāṅo man ṅode kudān tāwani unitāṅo mebāri jide?

Āma eṅi tāṅpanitā bek kubā kawā wawāpāṅ peṅkuṅo unitā bek bāmopi ude itak yāk. *Sam 118:22*

¹⁸* Unita ṅode tāwera nadāwut; Bek bāmopi uterak āma kubātā maṅpāṅyā bumta api urek. Ba bek unitā āma kubā terak maṅpāṅyā āma u kumāṅ-kumāṅ api dāpmāṅ jakṅirek. ¹⁹* Jesutā man wārani ude yāṅjirān bāmop āma ba Baga man yāwoṅārewani āma unitā nadāwā tārewāpāṅ yāṅkuṅ; Bureni! Man wārani wain piā terak utpāṅ yāyak u ninta yāyak yāk. Ude yāṅpāṅ peṅān iṅitpāṅ manken tenayāṅ nadāṅkuṅopāṅ āmawebeta umuntaṅpāṅ peṅkuṅ.

Jesu takis moneṅ pekta iwet yabāṅkuṅ

Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

²⁰* Tāṅpāṅ Jesu iṅitta kādetta wāyākṅeṅpāṅ iwarāntāṅ yāpmāṅ kuṅatkuṅ. Tāṅkaṅ āma ātu Jesu man goret yāṅjirān kaṅpāṅ iṅitpāṅ gapman kerik-ken pekta yāniṅ kireṅpewā kuṅkuṅ. Eruk āma unitā Jesutā ninta āma tāṅyākṅarani nāmo yāṅ nadāwekta yāṅpāṅ āma tāga iṅam dapun āworeṅpāṅ pāṅku ahāṅ imiṅkuṅ. ²¹ Ahāṅ imiṅpāṅ Jesu ṅode iwetkuṅ; Yāwoṅārewani āma! Nin nadākamāṅ, gāk āma siwoṅi. Imaka imaka yāṅjiri bureniṅān ahāk tākaṅ. Anutu tāṅo kādet siwoṅigān niwetpāṅ nāwoṅārek tāk tāyan. Ba man yāk tāyan uwā āma wāpi biṅam ārowani ba āpani unita umun nāmo tāṅkaṅ niwet tāyan. ²² Ude tāk tāyan unita nin Juda naniktā Rom gapmanta takis moneṅ tāga imik takamāṅ ba nāmo, unitāṅo mebāri niweri nadāna.

²³ Yāwāwā Jesutā yāṅ-yākṅarani tāṅo mebāri yabāṅpāṅ-nadāṅkaṅ yāwetkuk; ²⁴ Moneṅ kubā namā kāwa yāk. Yāwānā moneṅ kubā imiṅkuṅ. Imāwā ṅode yāwet yabāṅkuṅ; Moneṅ ṅo terak netā tāṅo iṅami dapun ba wāpitā itak? Yāwānā iwetkuṅ; Rom gapman tāṅo intājukun āma Sisa unitāṅotā itak yāk. ²⁵ Yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Eruk ket ṅode nadāwut. In imaka imaka Rom gapmanta imikta yāwani u inita kaṅ imut. Tāṅ, imaka imaka Anututa imikta yāwani u Anututa kaṅ imut. ²⁶ Ude yāwānkaṅ kikuṅutpāṅ-nadāwātāk tāṅpāṅ kum itkuṅ. Āmawebe iṅamiken Jesutā goret kubā nāmo yāwān kaṅpāṅ iṅitta tāṅpā wawāpāṅ jop itkuṅ.

* **20:18:** Ais 8:14-15 * **20:19:** Luk 19:47-48 * **20:20:** Luk 11:54

*Kumbani-ken naniktä akukakukta man
Mat 22:23-33; Mak 12:18-27*

²⁷ Ude täjkaŋ kuŋirä äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuŋ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäŋ nadäk täjkuŋonik.) ²⁸ Eruk abäŋpäj Jesu ŋode iwet yabäŋkuŋ; Yäwoŋärewani äma, Mosestä ninta man kudän ŋode täŋ nimiŋkuk; Äma kubätä webe yäpmäŋpäj komenita yeri kubä nämo bäyaŋkaŋ kumäŋjirän monänitä webeni kajat yäpmäŋpäj tuänita biŋam yeri bäyaŋ imek yäŋ yäŋkuk. ²⁹ U nadäŋjiri manbiŋam kubä ŋode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuŋowä tuänitä webe kubä yäpmäŋpäj yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. ³⁰ Täjirän monänitä webe ugänpäj yäpuk. Yäpmäŋpäj udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. ³¹ Kumäŋjirän gwekitä webe ugänpäj koreŋpäj udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäj yäpmäŋpäj yeri kubä nämo peŋkaŋ kumän-tagän kumbuŋ. ³² Äpiye 7tä kumäŋjirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ³³ Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni-ken webe uwä netäta biŋam api täŋpek? yäŋ iwetkuŋ.

³⁴ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In nadäkaŋ? Ämawebe Nädapi täktäk uwä kome terak ŋo täk täkaŋ. ³⁵ Upäŋkaŋ kadäni pähapken ämawebe kumbani-ken naniktä akukta biŋam u Anututä yäpmäŋ akwayäŋ täyak-ken uken nädapi täktäk äneŋi nämo api täneŋ. ³⁶ * Kadäni uken äma wari nämo api kumneŋ, aŋerotä kumäk-kumäki nämo itkaŋ udegän. U kumbani-ken nanik akunayäŋ täkaŋ unitä Anutu täŋo ironjiniye ude äworeŋpäj api itneŋ.

³⁷ Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkaŋ unita ŋode täwera nadäwut; Mosestä man kudän täŋ nimiŋkuko uterak kumbani-ken nanik akukakuk u imaka bureni yäŋ niwetpäj niwoŋärek täk täyak. Mosestä päya kädäp mebet ikek unitäŋo manbiŋam kudän täŋpäj ŋode imaka kudän täŋkuk; Ekäni u Abraham, Aisak, Jekop täŋo Anututä itak yäŋ yäŋkuk. ³⁸ * Man ude yäŋkuko unitä ŋode niwoŋäretak; Anututä nadäwän ämawebe kuduptagän, kumbani ba kodaki bok u irit ikek täkaŋ. Unita ŋode täga yäne; Anutu u kumbani täŋo Anutu nämo. Uwä kodak irani täŋo Anutu.

³⁹ Jesutä ude yäwerirän Baga man yäwoŋärewani äma ätutä iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, kowata täga niwetan yäk. ⁴⁰ Täŋpäj äneŋi iwet yabäkta umuntaŋpäj peŋkuŋ.

Jesu ini-tägän Kristo u netä yäŋ yäŋkuk

Mat 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Täŋpäkaŋ Jesutä ämawebe ŋode yäwet yabäŋkuk; Man goret ŋode imata yäk täkaŋ? Kristo u Devit täŋo nanaki, komen ämagän yäŋ yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ ude nämo! ⁴² Devit ini uwä Sam kubä terak ŋode kudän täŋkuk; Ekäni Anututä Ekänina ŋode iwerirän nadäŋkut;

⁴³ Gäk dubina-ken äbä maŋjiri wäpka biŋam gamiŋkaŋ iwankaye yäpmäŋpäj gämotka-kengän api yepmaŋpet yäk. *Sam 110:1*

⁴⁴ Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäŋ yäŋkuko unita jide täŋpäj Kristo u Devit täŋo orani jopi kubä yäŋ yäk täkaŋ?

Baga man yäwoŋärewani täŋo täktäkta yäŋkuk

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ämawebe u Jesu täño man u nadän irirä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; ⁴⁶ In Baga man yäwoñärewani ämatä kuñat täkañ ude nämo kuñatneñ. Uwä ämawebetä nibäñpäñ wäpi biñam ikek yäh niwerut yänkañ tek käronji säkgämän wädäwä ärowäkañ ämawebe iñamiken kuñat täkañ. Ba kädet miñin kuñarirä ämawebetä yabäñpäñ yäniñ oretta gäripi nadäk täkañ. Täñkañ käbeyä enji gänañ ba äñnak-äñnak pähap täk täkañ-ken äronpäñ äma ärowanitä irani-ken itta gäripi nadäk täkañ. ⁴⁷ Äma udewani uwä webe kajattä enji gänañ äronkañ tuñumi yäyomägat täkañ. Ba ämawebetä nibäñpäñ äma siwoñi yäh niwerut yänkañ yänpik man käronji boham yäk täkañ. Äma udewani uwä Anututä kowata waki tañi-inik api yämek.

21

Anututa moneñ pekpek kädet bureni u jide?

Mak 12:41-44

¹ Jesutä ude yänkañ irirän ämawebe moneñ ikek päbä moneñi kudupi enji täño moneñ käbot-ken peñ irirä yabäñkuk. ² Yabäñ irirän webe kajat kubä moneñ tepi kubägänpäñ äbä käbot gänañ pewän äpmonkuñ. Pewän äpmonjirän kañpäñ Jesutä ämawebe yäwetkuk; ³⁻⁴ * Näk bureni täwetat; Webe kajat jäwäri ñonitä peyak uwä ätu pähaptä pekañ u yärepmitak. Ätuwä moneñ tañi it yämikañ uken nanik täpurigän pekañ. Upänkañ webe ñonitä peyak uwä täpuri it imiñkuko udegän, kudup peñpäñ jäwäri-inik itak.

Kudupi enji uwä api tokät mañpek

⁵ Täñpakañ iwaräntäkiyetä kudupi enji säkgämän u kañkañ yänkuñ; Säkgämän! Moneñ Anututa biñam pewani upäh tuñum gäripi nitek yäpmänkañ mobä säkgämän ukät bok kudupi enji täñkuñ yäk. ⁶ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imaka säkgämän käkañ uduwä mädenä api tokät mañpek. Mobä uterak-terak itkañ uwä api eräh mäneñ. ⁷ Yäwänä iwaräntäkiye ätutä iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, yäyan uwä jidegän api ahäwek? Kudän jidewani ahäh nimiñirän api kañpäñ nadäne? ⁸ Yäwäwä yäwetkuk; Ämatä täñ-täñjatneño unita ket nadänkañ itkot. Äma mäyaptä näk wäpna terak man ñode api täwetneñ; Näk Jesu yäk. Ba kadäni pähap tuän äbätak yäh api täwetneñ yäk. Upänkañ man u nadän yämineñtawä. ⁹ Ba ämik pähap-pähap ahäkañ yäh täwetnayäh täkañ unita nämo umuntäneñ. Imaka umuri pähap u intäjukun ahänayäh täñopänkañ näkño äbäkäbäk kadäni uwä bäräneñ nämo api ahäwek.

¹⁰ Täñkañ kubä ñode yäwetgän täñkuk; Bureni, kome kubätä kubäkät ämik pähap api täneñ. Ba äma änok kubätä kubäkät ämik api täneñ. ¹¹ Kadäni uken kenäh tañi api kwaiwek. Ba kome ätuken nakta jop api itneñ ba käyäm wakiwaki api ahäh yämineñ. Ba kudän kudupi umuri pähap mebäri mebäri kunum terak ahänjirä api yabäneñ. ¹² Täñpakañ imaka umuri pähap u nämo ahänjirä ämatä tepmäñjitpäñ kädet wakiwaki api täñ tamineñ. Goret täkañ yänpäñ käbeyä enji täño äma ekäni ekäni iñamiken tepmanpäkañ manjin api yäpmäh danineñ. Täñpäñ komi enji gänañ api tepmaneñ. Ba kome täño intäjukun ämakät gapman ämatä intäño mebäri nadäkta api täwet yabäneñ. Bureni, näka nadäh namikinik täñpeñ kuñatnayäh täño unita udewä api täñ tamineñ. ¹³ Kädet udewani

* 21:3-4: 2Ko 8:12 * 21:6: Luk 19:44

täwönjärenayän täño uwä in näkño wäpna biñam api yänahäneñ. ¹⁴ * Täñpākañ bārāpi u nämo ahāj tamiñirān intājukunā manken itnayän tākamāj uwä man jide api yäne yāj nadāwātāk nämo täneñ. ¹⁵ * Nämo, kadāni uken näkña-tägān mejin api täñpidām täwet ba nadāk-nadāk api tamet. Ude täñ tamiñira iwanjiyetā man yänahānayän tākañ u nadāñkañ yāpmāj āpna yākñat api täñpā wanēñ. ¹⁶ * Kadāni uken nanjiye menjiye ba notjiye āwāñjiye ba āma ātu unitā iwan api täñ tamiñeñ. Ba in ātu kumāñ-kumāñ api tadāpneñ. ¹⁷ In näkño wäpna biñam yāpmāj kuñatnayän tākañ unita komi api tamiñeñ. ¹⁸ * Ude täñ tamiñayän tākañ upāñkañ gupjin morāk täpuri kubā nämo api paorek. ¹⁹ * Nadāk-nadākjin näkken kehāromi peñ yāpmāj kuñatnayän tākañ uwä säkgāmān api itneñ.

Jesutä Jerusalem api wawekyāj yāñkuk

²⁰ Upāñkañ guñ ābot täño komi āmatā pābā Jerusalem yotpārare ño it gwājñirā ñode yabāñpāñ-nadāneñ; Kome ño apiño wawayāj yāj nadāneñ. ²¹ Kadāni ugān āmawebe yotpārare ini ño irani in akumañ kañ kut. Täñpāj āmawebe Judia komeken nanik u imaka, bārāneñ akumañ kome ño peñpeñ banken kañ kut. Täñkañ kome kukñi kāda nanik Jerusalem amneñtawā! ²² * Nadākañ? Komi bārāpi u ahājñirān kowata yāpmāk-yāpmāk kadāni Anutu täño man terak bian kudān täwani u bureni-inik api ahāwek. ²³ * Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nitek u bārāpi-inik api nadāneñ! Ekānitā kokwawak nadāñirān imaka umuri pāhap kome ñonitājō āmawebe terak api ahāwek. ²⁴ * Täñpākañ kadāni uken ātuwā āmikken mujok terak api kumneñ. Ätuwā guñ ābotken naniktā yāmagut pāñku ini irani-ken yepmañpāj komi piā api yāmineñ. Guñ ābot unitā Jerusalem yotpārare ño täñpā wawāpāj inita biñam yāpmāñpāj kadāni kārōñi it yāpmāj ārōñirā kadāni Anututā nadātak-ken api tārewēk.

Jesu täño ābāk-ābākta man

Mat 24:29-35; Mak 13:24-31

²⁵ * Eruk, kadāni uken edap dapuri ba komepak ba guktā inide kubā api ahāneñ. Kome terak gwāgu pāhaptā māmā pāhap täñirān āmawebe api umuntāneñ. Umuntañpāj jide täne yāj api nadāneñ. ²⁶ Täñpāj edap, komepak guktā wareñ täñirā kome terak ño jide ahātāk yāj nadāñpāj bumta api umuntāneñ. ²⁷ * Täñjuruk-uruk ude ahājñirān Äma Bureni-inik uwä gubam terak kehāromi epmäget kudān nitek abāñirān api kāneñ. ²⁸ * Unita umuri unitā ahāj tamiñirān nämo umuntāneñ. Nämo, bāneñjin pidām tawāpāj ñode kañ nadāwut; Eruk, Anututā waki ñoken nanik nimagurayāj kerāp täyak yāj kañ nadāwut.

²⁹ Man u yāwetpāj manbiñam kubā ñode yāwetkuk; Wama päya ño ba päya ātu täño mebāri yabāñpāñ-nadāwut. ³⁰ Dätākitā ahājñirā Soropek kadāni kerāp täyak yāj nadāk tākañ. ³¹ Eruk, udegān imaka umuri u ahānayāj tākañ u yabāñpāj Anututā intājukun itkañ yabāj yāwat piā kehāromi täñpayāj täyak u tuān kerāp täyak yāj api nadāneñ. ³² Näk bureni täwetat; Ämawebe apiño itkañ u kudup nämo kumāñirā imaka yāyat u api

* **21:14:** Luk 12:11-12 * **21:15:** Apos 6:10 * **21:16:** Mat 10:21-22 * **21:18:** 1Sml 14:45; Luk 12:7 * **21:19:** Hib 10:36 * **21:22:** Lo 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 * **21:23:** 1Ko 7:26 * **21:24:** Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Rom 11:25; Rev 11:2 * **21:25:** Sam 46:2-3; Sam 65:7-8 * **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7 * **21:28:** Rom 13:11

ahäj morenej. ³³ * Tänpäkañ kunum kenta kome u bok api paotdeñj upañkañ mena jinom u nämoinik api paorek.

Ket nadänpäj itnej

³⁴ * Unita in ket nadänkañ itkot! In ketem ume naknak unitagän kadäni nämö irepmittenj. Ba imaka guptagän nadäwätäk nämö tänej. Ude tänayäj täño uwä nadäk-nadäkjin unitagän api peney. Ude tänpäj tuñum nämö täñkañ irirä kadäni pähap api ahäj tamek. ³⁵ Kadäni pähap u buñepta tom pit kubägän däpmäk täkañ udegän ämawebe kudup api ahäj yämek. ³⁶ * Unita ket tänpäj nadänjit nadänjit kañ kuñarut. Ba imaka umuri pähap u ahäj taminayäj täkañ u gänañ kehärom tänpäj itta Ekäniken yäñpik täkot. Ude tänpäj it yäpmäj kuñtängän Äma Bureni-inik inamiken api ahänej.

³⁷ * Tänpäkañ kepma kepma kudupi yotken Jesutä ämawebe yäwetpäj yäwoñarek täk täñkukonik. Täñkañ bipani bipani uwä yepmanpeñ päñku pom kubä wäpi Olip uken äro it täñkukonik. ³⁸ U irän täreñirän tamimaninik apämañ päñku kudupi yotken it täñkukonik. U irirän ämawebetä mani biñam nadäka äbäk täñkuñonik.

22

Satantä Judas bänepi-ken äpmonkuk

Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53

¹ Tänpäj orekirit kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämö awähurani täño äñnak-äñnak kadäni keräp täñkuk. ² * Täñkañ bämop äma ätukät Baga man yäwoñärewni ämatä jide tänpäj Jesu utpena kañ paorek yänpäj kädetta wäyäkñeñkuño upañkañ ämawebeta umuntañkuñ.

³⁻⁴ * Ude täñ yäpmäj kuñirä Satantä Jesu iniken iwaräntäki kubä wäpi Judas, Kariot komeken nanik, u bänepi-ken äpmonkuk. Bänepi-ken äpmonpänkañ Judastä Jesu bämop äma intäjukun täñpani ba kudupi eni täño watä äma u kerik-ken pekta päñku man yäwetkuk. ⁵ Yäwerän nadänpäj bänep täga pähap nadäj imiñpäj kowata gwäki imikta yäñtäreñkuñ. ⁶ Yäñtäreñ imäwä Judas täga nadänkañ ämawebe kañpäñ nadäk nämö täñirä käbop iwan kerik terak kañ pewa yänpäj Jesu iwaräntäj yäpmäj kuñatuk.

Pasova ketem nakta tuñum täñkuñ

Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30

⁷ * Tänpäkañ Käräga yiskät nämö awähurani täño äñnak-äñnak kadäni yäput peñkuñ. Orekirit kadäni udeken Juda ämatä Pasova orekirit kadäni täño mebäri nadänpäj yawak gubañi däpmänpäj dubik täñkuñonik. ⁸ Eruk, kädet u iwatpäj Jesutä Pita kenta Jon ñode yäwetpäj peñ yäwetpewän kuñkumän; Ek kuñkañ Pasova täño tom ketem täñ tuñum täkon. Täñirän nintä ärenakañ kañ näna. ⁹ Yäwänä yarä unitä ñode iwetkumän; Eni deken päñku Pasova täño ketem täñtuñum tädayäj?

¹⁰ Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek yotpärare-ken äronkañ äma kubä ume käbot ikek kañpäñä äma u iwat yäpmäj kuñirän eni kubä gänañ ärowänä ugän kañ iwarun. ¹¹ Äronpäñä eni mäheми ñode kañ iwerun; Yänpäj-yäwoñarek ämatä ñode yäyak; Eni deken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova

* **21:33:** Luk 16:17 * **21:34:** Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27; 1Te 5:3 * **21:36:** Mak 13:33; Rev 6:17 * **21:37:** Luk 19:47 * **22:2:** Luk 20:19 * **22:3-4:** Jon 13:2,27 * **22:7:** Kis 12:1-27

täño ketem nänyän? ¹² Ude iweränkañ eni dápän tañi, äñnak-äñnak täño tuñum ikek kubä täwoñärewänkañ Pasova täño ketem uken kañ täñtuñum tawun.

¹³ * Jesutä ude yäweränkañ Pita kenta Jon päñku yäñkuko udegän kañ-ahäñpän Pasova täño ketem täñtuñum tañ itkumän.

Ekäni täño äñnak-äñnak unitäño man

Mat 26:47-56; Mak 14:2-26; Jon 18:3-11

¹⁴ Eruk kadäni ahäñirän Jesu iwaräntäkiye ätu yäwän yäpmän päro eni u gänañ mañitkañ ketem u penta nañkuñ. ¹⁵ Ketem nañ itkañ Jesutä ñode yäwetkuk; Komi nadäwayän täyat u keräp täyak unita Pasova äñnak-äñnak ñowä inkät bok nakta gäripi tañi nadän yäpmän kuñatkut. ¹⁶ * Näk bureni täwetat. Näk Pasova ketem inkät äneñi nämo nañkañ it yäpmän kuñtäñgän Anututä intäjukun itkañ ämawebeniye yabän yäwarayän täyak-ken uken Pasova täño mebari kwawak api ahäwek.

¹⁷ Ude yäñpän wain ume yäpmäñpän Anutu-ken bänep täga man yäñpän ñode yäwetpän yämiñkuk; In kuduptagän ño yäpmäñpän nañput. ¹⁸ Näk wain ume äneñi nämo nañira Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat piäni kehäromi täñpayän täyak u kwawak api pewän ahäwek.

¹⁹ * Jesutä ude yäñpän käräga kubä yäpmänkañ Anutu bänep täga man iwetkañ tokät jukutpäñ iwaräntäkiyeta ñode yäwetpän yämiñtäñ kuñkuk; Ñowä näkño gupna. Ü inta yäñpän tañiñ kirewani. Ño nañkañ näka nadäñpeñ kañ kuñat täñput. ²⁰ Eruk ketem nañ paotpäñ Jesutä wain ume yäpmäñpän udegän yämiñpän yäñkuk; Ñowä Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk kodaki täyak u täñkehärom takta. Topmäk-topmäk kodaki uwä nägätna inta yäñpän piwayän täyat uterak wohutak.

²¹ * Ude yäñpän yäñkuk; In nadäkañ? Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ñonitä iwan keri-ken nepmanpayän. ²² Äma Bureni-inik uwä kädet yäñ imani udegän api iwarek. Upäñkañ äma iwan keri terak nepmanpayän täyak u kowata jide kubä api yäpek? ²³ Ude yäwän nadäñkañ iwaräntäkiyetä ini näwetgäwet ñode täñkuñ; Ninken nanik netätä ude api täñpek? yäñ yäñkuñ.

Intäjukun irit täño man

Mat 20:25-28; Mak 10:42-45

²⁴ * Täñpän iwaräntäkiye uwä ninken nanik netä intäjukun itak yäñpän man wärät-wärät täñkuñ. ²⁵ * Täñirä Jesutä ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Kome terak nanik intäjukun ämatä ämawebeta ärowani täñ yämik täkañ. Täñkañ inita ñode yäk täkañ; Nin ämawebe täño täñkentäk bureni yäñ yäk täkañ. ²⁶ * Upäñkañ inken ude nämo ahäwek. Inken nanik kubätä äma ekäni ude itpäñä intäño mäden nanik ude kuñarek. Ba in kubätä intäjukun itpäñä eruk noriye täño watä äma jopi ude kuñarek. ²⁷ * Eruk, unita jide nadäkañ? Netätä ärowani itak? Äma wäpi nitek jop ittäñgän ketem nak täkañ unitä ärowani ba, watä äma ketem ijik-ijik täk täkañ unitä ärowani? Jop itkañ nak täkañ inä unitä ärowani yäñ nadäk täkañ. Täñ, nähä ude nämo täk täyat. Näkä in bämopjin-ken watä äma jopi ude kuñat täyat.

* **22:13:** Luk 19:32 * **22:16:** Luk 13:29 * **22:19:** Luk 24:30 * **22:21:** Sam 41:9; Jon 13:21-22 * **22:24:** Luk 9:46 * **22:25:** Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 * **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 * **22:27:** Jon 13:12-15

28 Täppäkan bäräpi mebäri mebäri ahäj namik täkan uwä inä nämo nabäkätäk täkan. 29 * Täjirä nanatä näk intäjukun itkan kañiwat piä kehäromi täkta wäp namiñkuko udegän in näkkät bok kañiwat piä u täkta wäp biñam tamitat. 30 * Ude täj tamitat unita intäjukun irayäj täyat-ken uken näkkät bok bägup kubä-kengän ketem penta api nak täne. Ba Isrel äbot 12 unitäño intäjukun äma api itneñ.

Jesu Pitatä näka äwo api yäwek yäj yäjkkuk
Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38

31 * Jesutä ude yäñpäñ Saimon iwetkuk; Saimon, Satantä in täñpäñ-tabäwayäj yäyak. Ämatä wit mujipi-kät gupi yäpmäj danik täkan ude täñpäyäj nadatak. 32 * Unita Saimon nanakna, nadäkinikka paoränpäj bänepka gapun täwek yäñpäñ gäka Nanaken yäñapik man yät. Ude tärö unita gäk änerji näkken äbayäj täyan-ken uken Anutu täño man kädet notkaye yäwet täpänek kan jä.

33 * Ude yäwänä Pitatä ñode iwetkuk; Ekäni gäkä komi eñiken iriwä näk komi eñiken bok itta pidäm täyat. Ba gäk gutpäñ näk imaka nutta yäwäwä api pidäm täwet. 34 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Pita, ñode gäwera nadä. Apiño bipani purup gera nämo yäjirän gäkä kadäni yäräkubä wäpna kábop pewayäj.

35 * Ude yäñpäñ yäwetkuk; Näkä monen, kuroñjin ärärani ba yäkta yäjiwätpäñ jop taniñ kireñpewa kuñkuñ-ken uken imaka kubäta wäyäkñeñkuñ ba nämo? Yäwänä Nämo yäj iwetkuñ. 36 * Yäjirä Jesutä man kubä ñode yäwetgän täñkuk; Eruk apiño-ken kubätä monen it imänä yäpmäjkan kuñaton. Ba kubätä yäk kubä it imänä udegän tagenkan kuñaton. Ba kubä täño kadä ämik täkta nämo it imänä iniken teki punin nanik yäño pmäjpäñ ämata yämiñpäñ monen yäpmäjkan kadä kubä suwatön. 37 * U imata, Anutu täño man ñode kudän täwani; Kubo ämata täj yämik täkan ude täj imiñkuñ. Eruk, man uwä näkken bureni-inik ahäkta yäwani. Näka man yäwani uwä kudup bureni ahäwayäj. 38 Jesutä ude yäweränä iwetkuñ; Ekäni, ño ka! Kadä yarä inñtkamäj ño! Yäwäwä yäjkkuk; Täga, man u pewut! yäk.

Olip pomken Jesu nani-ken yäñapiñkkuk
Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

39-40 * Täñpäñ Jesu bipani bipani täk täñkkuko udegän yotpärare penpen Olip pomken äronñirän iwaräntäkiye iwatkuñ. Bägup it täñkkuk-ken u ahäñpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; In täñyabäk-ken kwitanenña Anutu-ken yäñapik man yäwut.

41 Eruk Jesu inigän ätukät kuñpäñä gukut imäpmok täñpäñ yäñapik man ñode yäjkkuk; 42 * Nana, täga yäj nadäñpäñä gäk nadäj namiñiri komi nadäwayäj täyat u kan närepmirän. Upänkan näkño nadäk nämo, gäkñaken nadäk kan ahäwän. 43 Ude yäjirän kunum gänañ nanik añero kubätä päpä täñkentäj imiñkkuk. 44 Täñpäñkan bänepitä komi pähap nadänkan gwäk pimiñpäñ yäñapik man kehäromigän yäjirän woñ bumta imätkkuko uwä nägät bumik unitä kome terak mañkuñ. 45 Täñpäñ yäñapik man yäñtängän

* 22:29: Luk 12:32 * 22:30: Mat 19:28 * 22:31: 2Ko 2:11 * 22:32: Jon 17:11,15,20; Sam 51:13 * 22:33: Luk 22:54 * 22:35: Luk 9:3, 10:4 * 22:36: Luk 22:49 * 22:37: Ais 53:12; Luk 22:52 * 22:39-40: Luk 21:37; Jon 18:1 * 22:42: Mat 6:10

akumanj iwaräntäkiyetä itkuñ-ken u kuñpäñ yabäñkuk; Butewaki nadäñ bäräp täñpäñ pat irirä. ⁴⁶ Pat irirä äbä yabäñpäñ yäwetkuk; In imata dāpmon pat itkañ? Täñyabäk-ken kwitanenṭa akuñpäñ yāñapik man yāwut!

Judastä Jesu iwan kerī terak teñkuk

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11

⁴⁷ Täñpäñ Jesutä man ude yāñ irirän iwaräntäkiye uken nanik kubä wäpi Judas unitä äma äbot yāñ-yäkñat yäpmāñ äbāñkañ Judas ini Jesu bayāñ imiñpäñ iniñ orerayāñ nadāñkañ dubini-ken äbuk. ⁴⁸ Äbänä Jesutä iwetkuk; Judas, gäk Äma Bureni-inik iwan kerī terak tewa yāñpäñ naniñ oretan? ⁴⁹ * Täñpāñkañ iwaräntäkiye Jesu-kät penta itkuño unitä iwan päke u yabäñpäñ Jesu iwetkuñ; Ekāni, iwan ño kadätä dāpna? ⁵⁰ Ude yāñpäñ iwaräntäki kubätä bāmop äma kubä täño watä äma kubä ura yäkñat jukuni bure kädapāñ painkuk.

⁵¹ Täñjirän Jesutä kañpäñ yāñkuk; Ai! Ude täñpeno! Ude yāñpäñ äma u jukuni yäpmāñpäñ äneñi irani ude peñ imiñkuk. ⁵² * Täñkañ bāmop äma, Juda täño äma ekāni ekāni-kät kudupi eñi täño komi äma Jesu inṭitta äbuño u Jesutä ñode yäwetkuk; Intä nabāwä näk kubo äma ämik täñpani ude täñpapāñ kadä boham nitek nutnayāñ äbākañ? ⁵³ Näk kepmani kepmani kudupi eñi gānañ äronkañ inkät ämawebe Anutu täño man yäwetpāñ yāwoñärek tāk täñkut-ken ugāñ nämo nepmāñitkuño u. Upāñkañ intä piāñin täkta kadāni ahätak. Uwä bipmāñ urani täño kehāromi ubayāñ!

Pitatä Jesu wäpi kábop peñkuk

Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27

⁵⁴ * Ude täñpäñ Jesu inṭit yäpmāñ bāmop äma intäjukun täñpanitā eñi gānañ äronkuñ. Täñjirä Pita uwä bankentä yabāñit yabāñit yäwatkuk. ⁵⁵ Täñjirän komi äma yewa gānañ äro kädāp iñiñpäñ äñāriñ irirä Pita imaka, äro bāmopi-ken itpāñ kädāp penta äñāriñ itkuñ. ⁵⁶ * Äñāriñ irirä eñi unitäño watä webe kubätä ket täñpäñ kañpäñ yāñkuk; Äma ukät kuñarani kubä ño yäk.

⁵⁷ Yāwānä Pitatä yāñkuk; Wanotna, näk äma u nämo kak täyat yäk. ⁵⁸ Ude yāñpäñ ätu irirän äma kubätä kañpäñ yāñkuk; Bureni, gäk unitä äbotken nanik yäk. Yāwānä Pitatä yāñkuk; Notnapak, jop yāyan yäk. Näk nämo! ⁵⁹ Täñjirän mäden äma kubätä äbāñpäñ kehāromigāñ ñode yāñkuk; Ai! yäk. Äma ño bureni-inik ukät kuñarani. Uwä Galili ämagāñ yäk.

⁶⁰ Yāwānä Pitatä yāñkuk; Notnapak, gäk man ño yāñiri täñguñ täyat yäk. Yāñjirän uterakgāñ puruptä gera yāñkuk. ⁶¹ * Täñpākañ Ekānitä äyāñutpāñ Pitaken dapun täñjirän Pitawä Ekānitä man ñode iwetkuko u nadāwāñ tärenkuñ; Purup man nämo yāñjirän gäk kadāni yarākubä näkño wāpna kábop pewayāñ yäk. ⁶² Man u juku piñpäñ bānepi-ken jägāmi pähap nadāñpäñ äpāmañ päñku konām bumta kotkuk.

Jesuta waki mebäri mebäri täñ imiñkuñ

Mat 26:67-68; Mak 14:53-65; Jon 18:19-24

⁶³⁻⁶⁴ Täñpākañ äma Jesu kañ gwāñiñ itkuño u sära man iwetpāñ injami dapun tektä täñpipiñkañ utpāñ iwetkuñ; Gäk profet unita äma gutak

* **22:49:** Luk 22:36 * **22:52:** Luk 22:37; Jon 7:30, 8:20; Kol 1:13 * **22:54:** Sam 31:11; Luk 22:33 * **22:56:** Apos 4:13 * **22:61:** Luk 22:34

unitäŋo wäpi niwet! yäk. ⁶⁵ Täŋkaŋ ugän nämo. Yänärok man wakiwaki imaka, bumta iwetkuŋ.

⁶⁶ Ude täŋirä kome yäŋeŋirän äma ekäni ekäni, bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma kudup man käbeyä täŋpän Jesu yänikŋat yäpmän äronpän man ŋode iwetkuŋ; ⁶⁷ * Gäk Kristo täŋpawä yänahänpän niwet yäk. Yäwawä yäwetkuk; Näk Kristo yän täwerawä täga nämo nadän naminayän. ⁶⁸ Ba täwet yabäk täŋira kuŋjini täga nämo näwetnayän. ⁶⁹ * Upänkaŋ ŋode täwera nadäwut; Apiŋo yäput penpän Äma Bureni-inik uwä Anutu kehäromi mähemi keru bure kada itpän tärek-täreki nämo api it yäpmän ärowek.

⁷⁰ * Ude yäwän nadänpän kuduŋtagän ŋode iwetkuŋ; Gäk Äma Bureni-inik u? Yäwawä yänkuŋ; Yäkaŋ ubayän. ⁷¹ Yäwänä yänkuŋ; Imata mangämän wari yäne? Ŋo ini menitä yänirän nadäkamän uba yäk.

23

Jesu Pailat ba Herot inamiken itkuk

Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38

¹ Eruk, käbeyä täŋ itkunjo u kuduŋtagän akuŋ-kirenpän Jesu yänikŋat yäpmän päŋku Pailat inamiken teŋkuŋ. ² * Uken päŋku itpän ŋode yänpän manken teŋkuŋ; Äma ŋonitänjo mebari ŋode pätak; Äma ŋo nin täŋjo ämawebeniye nadäk-nadäki täŋkuräk tak täyak. Täŋkaŋ Rom täŋjo intäjukun äma Sisa unita takis monen penentawä yän yäjiwat tak täyak yäk. Täŋkaŋä inita ŋode yäk täyak, Näk äbäkta yäwani Kristo u, intäjukun äma kubä yän yäk täyak. ³ * Ude yäwawä Pailattä Jesu iwet yabänkuŋ; Gäk Juda täŋjo intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan ubayän. ⁴ Yäwänä Pailattä bämop äma ba äma äbot itkunjo u kudup ŋode yäwetkuk; Näk äma ŋonitänjo momita wäyäkŋewa wakaŋ yäk.

⁵ Pailattä ude yäwetkuko upänkaŋ kehärom taŋpän yänkuŋ; Ude nämo! U äma yän-yänjarirän manitä nintä komen ahänj moretak yäk. U Galili kome-kentä yäput penpän täŋ yäpmän äbän täyon Judia komeken ŋo udegän ahatak yäk.

⁶ Ude yäwawä Pailattä äneŋi yäwet yabänkuŋ; Äma ŋo Galili komeken nanik ba? ⁷ * U Galili komeken nanik bureni täŋpänä, eruk, näkä unitänjo mebari nadäkta nämo yäwani. U kome Herottä yabän yawat täyak u nanik unita Herottä man piäken kwän yäk. Täŋpakaŋ kadäni uken Herot Jerusalem yotpärare-ken itkuko unita Jesu Herotken tewän kuŋkuŋ. ⁸ * Täŋirän Herot uwä Jesu kaŋpän bänep täga nadänkuŋ. U Jesu täŋjo biŋam mäyap nadäk täŋkuko unita u kakta gäripi nadän yäpmän äbuk. Imata Jesutä kudän kudupi kubä täŋirän käwayän gäripi nadänkuŋ. ⁹ Täŋpän Jesu man mebari mebari iwet yabänirän kowata man kubä nämo iwetkuk. ¹⁰ Man kum irirän Baga man nadäwani ämakät bämop äma intäjukun täŋpani uken itkunjo u nadänkaŋ Jesu terak man mebari mebari wohutpän gera terak yäput iwetkuŋ. ¹¹ Täŋirä Herot-kät komi ämatä Jesuta waki täŋ iminpän sära man iwetkuŋ. Ude täŋkaŋ äma ekäni täŋjo tek täŋ iminpän Pailat-ken äneŋi yänikŋat yäpmän kuŋkuŋ. ¹² Täŋpakaŋ kadäni ukengän

* **22:67:** Jon 3:12, 8:45; Jon 10:24 * **22:69:** Apos 7:56 * **22:70:** Luk 4:3,9 * **23:2:** Luk 20:25 * **23:3:** 1Ti 6:13 * **23:7:** Luk 3:1 * **23:8:** Luk 9:9

Pailat kenta Herot not tänpän bänep kubägan penkumän. Bian ini-ini itkumänopän kadäni ugän not tänkumän.

Jesu kumän-kumän utta Pailattä yäntärenkuk

Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16

¹³ Tänpän Pailat uwä Juda täjo äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun tänpäni ba ämawebe päke itkujo u yänpewän dubini-kengän äbuñ. ¹⁴ Tänpän ñode yäwetkuk; In äma ño ämawebe yän-yäkñarani täk täyak yän yänpän näkken yäpmän äbän yäk. Upänkañ näkä in inamjin-ken mebarinita iwet yabätken momini kubä nämo kañ-ahätat yäk. ¹⁵ Tänpän Herot udegän, mominita wäyäkñewän wawäpän ninken äneñi tewän äbatak yäk. Unita jide? Momi kubä nämo tänkukopän imata jop kumän-kumän utnek? ¹⁶⁻¹⁷ Eruk, komi äma yäwera iwänaptä jop päripäkañ pit ima yäk. ¹⁸ Ämawebetä ude nadänpän kuduhtagän bänepi wawäpän gera ñode yänkuñ; U paorän! U paoränkañ Barabaspän pit nimi! yän yänkuñ. ¹⁹ Barabas uwä noriye-kät yotpärare bämopi-ken ämik pewä ahäwäpän äma kubä kumän-kumän utpewän komi eniken teñkuñ.

²⁰ Tänpäkañ Pailattä Jesu pit imayän nadänkuko unita ämawebe päke u yäwetkuk. ²¹ Yäweränä äneñi gera kehäromigän yänkuñ; Päya kwakäp terak kumän-kumän ut! ²² Yänjirä Pailattä äneñi yäwet yabäk ñode tänkuk; Waki kubä jide tänkukta? Näk nadänjira momi nitek bumik nämo täyak. Unita komi äma yäniñ kirewa iwänap-tägän päripäkañ kañ tewa yäpmän kwän yäk.

²³⁻²⁴ Ude yäwänä mani utpän kuduhtagän gera tänpän ñode yänkuñ; Päya kwakäp terak kumbän! yäk. Gera tañi pen yäntän kuñtäko Pailattä iniken gärip iwarut yänpän yäntären yämiñkuk. ²⁵ Tänpän mani buramiñpän äma ämik pewän ahäwänpän äma kubä kumän-kumän urani wäpi Barabas u pit imiñpän yäniñ kireñkuk. Tänpän Jesu uwä kumäkta yäntärenpän komi ämata yämiñkuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk

Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27

²⁶ Tänpäkañ komi ämatä Jesu yänjiktat yäpmän kuñtängän kädet miñin äma kubä kañ-ahänkuñ. Äma uwä wäpi Saimon, Sairini yotpärare-ken nanik. Uwä piäken naniktä äbänjirän kañpän Jesu täjo päya kwakäp piriken pewä buramiñkañ Jesu mädegän iwatkuk.

²⁷ Tänpäkañ ämawebe äbot pähaptä iwatkun. Iwarän tänpän webe ätu konäm butewaki täntän iwatkun. ²⁸ Konäm kottän iwarirä Jesutä äyänutpän yabänpän ñode yäwetkuk; Jerusalem webe kwayak, in näka kotneño. Nämo, injinta ba äpetjiye nanakta korut. ^{29*} In nadäkañ? Kadäni keräp tañirän webe nanak bāyawanitā ñode api yäneñ; Äruñ kuñatnañi täkamäñonik yäk.

³⁰ Tänpän pom käroni tokät päbä nin yejämbut!

Ba genji kwähärep dunpän nin yäpmän päñku gänañ umu yejämbut!
yäk. *Hos 10:8*

³¹ * Upänkañ kadäni täga bumik-ken ude yänayän täjo uwä kadäni wakikenä jide api yäneñ?

³² Tänpäkañ waki tänpäni yäräkät Jesu-kät penta däpnayän yän-yäkñat yäpmän kuñkuñ. ³³ Yän-yäkñat yäpmän kome kubä wäpi Gwäki Kokäp

* 23:29: Luk 21:23; Rev 6:16 * 23:31: 1Pi 4:17

uken kuŋkuŋ. Uken ahänpänjä Jesu päya kwakäp terak utkuŋ. Ba waki tänpäni yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmanpän bok däpuŋ. ³⁴ * Tänpäkaŋ Jesutä yänpik man ŋode yänkuk; Nan! Waki täŋ namikaŋ ŋo nämo nadänkaŋ täkaŋ unita momini peŋ yämi. Yänjirän komi äma teki yäpmäta närepmirek gärepmirek täŋkuŋ. ³⁵ * Tänpän ämawebe bumta ini ugän itpän yabänjirä Juda täŋo äma ekäni ekänitä Jesu sära ŋode iwetkuŋ; Äma ŋowä äbähta yäwani Kristo tänpäwä iniken gupi täŋkentäwänä. U ämagän täŋkentän yämik täŋkukopän iniken gupi täŋkentäktawä tänpän wakaŋ yäk.

³⁶ * Yänjirä komi ämatä udegän Jesu yänärok man iwetkaŋ dubini-ken äbänpän wain ume jägämi iminayän täŋkuŋ. ³⁷ Tänpän yänkuŋ; Gäk Juda äma täŋo intäjukun äma bureni u tänpäwä gäkŋa gupka täŋkentäwä yäk. ³⁸ Tänpän Jesu gwäki punin kädawä man kudän ŋode kudän täŋkuŋ;

NowÄ JUDA Ämawebe Täŋo INTäjukun Äma.

³⁹ Ude tänjirä waki tänpäni yarä u kubätä päya kwakäp terak itkaŋ Jesu yänärok man ŋode iwetkuk; Gäk Kristo tänpäwä gäkŋa gupka täŋkentänpän nek imaka, täŋkentän nimi! yäk. ⁴⁰ Ude yäwänä noripaki kubätä ibenpän ŋode iwetkuk; Nek penta nidäpmäta biŋam yäwanipän, gäk man ude yäyan uwä Anututa nämo umuntäyan? ⁴¹ Nek momineкта täga nidäpmänkaŋ. Upän äma ŋowä momi kubä nämo täŋkukopän jop utkaŋ yäk. ⁴² * Ude yänkaŋ yänkuk; Jesu, gäk intäjukun itkaŋ wäpka biŋam ikek irayän täyan-ken uken näka kaŋ nadän nam yäk. ⁴³ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Apinogän näkkät irit bägup tägaken bok itdayän yäk.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30

⁴⁴⁻⁴⁵ * * Tänpän kome kepma bämopi tänjirän kome dapuri kumbuk. Kumänjirän kome kudup bipmän utpän it yäpmän kuŋjirän 3'kirok täŋkuk. Tänjirän kudupi eŋi gänaŋ tek taŋi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän täreŋkuŋ. ⁴⁶ * Tänjirän Jesutä gera yänpän yänkuk; Nan! Kehäromina ketka-ken peyat! Ude yänpän kumbuk.

⁴⁷ Tänjirän komi äma kubä watäni itkuko unitä u kaŋpän nadänkaŋ Anutu iniŋ orepän yänkuk; Bureni-inik! Äma ŋo momini nämo.

⁴⁸ * Tänpäkaŋ ämawebe ätu kaŋ itkuŋo unitä imaka ahänkuko u kaŋpän butewaki nadänpän kupänj wenpeŋ eŋini-ken kuŋtänpä kuŋkuŋ. ⁴⁹ * Tänpäkaŋ Jesuta not täŋ imik täŋkuŋo u ba, Galili komeken nanik webe ätu iwat yäpmän äbuŋo u imaka banken itkaŋ imaka ahänkuŋo u kaŋpän nadäk täŋkuŋ.

Jesu äneŋkuŋ

Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

⁵⁰ Tänpäkaŋ äma kubä ukät penta itkuŋo wäpi Josep. Äma uwä Judia komeken yotpärare kubä wäpi Arimatea uken nanik. Uwä Juda täŋo äma ekäni ekäni unitä äbotken nanik. U äma täga, Anututa nadän iminpeŋ kuŋarani. ⁵¹ * Tänpäkaŋ noriyetä Jesu man iwetpän iwan keriken peŋjirä nadäwän nämo tägaŋkuk. Nämo, u Anututä intäjukun itkaŋ

* **23:34:** Ais 53:12; Mat 5:44; Apos 7:60; Sam 22:18 * **23:35:** Sam 22:7-8 * **23:36:** Sam 69:21 * **23:42:** Mat 16:28 * **23:44-45:** Amo 8:9 * **23:44-45:** Kis 36:35 * **23:46:** Sam 31:5; Apos 7:59 * **23:48:** Luk 18:13 * **23:49:** Sam 38:11, 88:8; Luk 8:2-3 * **23:51:** Luk 2:25,38

yabāŋ yāwat piāni kwawak ahāŋirān kakta itsāmāŋtāŋ kuŋat tāŋkukonik. ⁵² Eruk, āma unitā Pailat-ken pāŋku Jesu tāŋo komegup yāpayāŋ iwet yabāŋkuk. ⁵³ Iwerān nadāŋ imānkaŋ pāya kwakāp terak nanik ketāreŋpāŋ tek pakitā uwāktāŋ-āwatpāŋ yāpmāŋ pāŋku mobā kawut awaŋ komegup āneкта biŋam yāwani uken peŋkuk. Mobā kawut uwā bian āma kumbani kubā nāmo pewani, kudupi-inik itkuko uken Jesu tāŋo komegup peŋkuk. ⁵⁴ Kepma uwā Fraide, Sabat tāŋo tuŋum tāktāk kadāni udeken Jesu āneŋkuŋ.

⁵⁵ * Tāŋpākaŋ webe ātu Jesukāt Galili komeken naniktā bok ābuŋo u Josep iwet yāpmāŋ pāŋku kaŋirā komegup awaŋ gānaŋ āneŋkuk. Kaŋirā āneŋpānkaŋ eŋiken āyāŋutpeŋ pāŋku imaka imaka ume kābāŋi nikek tāŋtuŋum tāŋpāŋ peŋkuŋ. ⁵⁶ * Ude tāŋkaŋ Sabat unita Moses tāŋo бага man iwatpāŋ itpāŋ-nadāk tāŋkuŋ.

24

Jesu kumbani-ken naniktā akumaŋ kuŋkuk

Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10

¹ Tāŋpākaŋ Sande tamimaŋ-inik webe ukeŋo imaka kābāŋi tāgatāga tāŋtuŋum tāŋpāŋ peŋkuŋo u yāpmāŋkaŋ Jesu āneŋkuŋ-ken kuŋkuŋ. ² Pāŋku ahāŋpāŋ kaŋkuŋ; Mobā pāhap u yāpmāŋ kewerkuŋo parirān. ³⁻⁴ * Ude tāŋpākaŋ Jesu āneŋkuŋ-ken āroŋpāŋ Jesu tāŋo komegupta wāyākŋewā wawākaŋ nadāwātāk tāŋ irirā āma yarā teki paki-inik unitā pit kubāgān dubini-ken ahāŋpāŋ itkumān. ⁵ * Tāŋirān webe kwayak unitā bumta umuntaŋpāŋ iŋami komen yāpā āpmonpāpāŋ patkuŋ. Parirā āma yarā unitā yāwetkumān; In kumbani komeken ŋo imata kodak iranita wāyākŋeŋ itkaŋ? ⁶ * U ŋo nāmo itak, akumaŋ kuk yāk. Galili komeken itkaŋ man ŋode tāwetkuko unita guŋ taŋkuŋ? ⁷ Uwā ŋode tāwetkuk; Āma Bureni-inikā, āma waki tāŋpani kerik-ken pewākaŋ pāya kwakāp terak utpāŋ āneŋpākaŋ kepma yarākubā tāreŋirān Anututā āneŋi yāpmāŋ pāŋaku api tewek yāŋ tāwetkuk. ⁸ Ude yāŋirān webe kwayak u nadāŋpāŋ yāŋkuŋ; Bureni, nadākamaŋ! yāk.

⁹ Ude yāŋpāŋ awaŋ u peŋpeŋ pāŋku iwarāntākiye 11 ukāt āmawebe ātukāt biŋami yāwetkuŋ. ¹⁰⁻¹¹ * Webe kwayak u wāpiwā Maria Makdala komeken nanik, kubā wāpi Joana, kubāwā Maria wahupi Jems tāŋo miŋi ukāt webe ātu bok kuŋatkuŋ. Tāŋpāŋ webe kwayak unitā iwarāntākiye ukeŋo manbiŋam yāwerirā mani nadāŋirā jopi ude tāŋpāpāŋ nadāwā bureni nāmo tāŋkuk. ¹² Upāŋkaŋ Pitatā akumaŋ awaŋken bārāŋeŋ pāŋku awaŋ gānaŋ umu okāreŋpāŋ tek Jesu gupi uwāk tāŋpāŋ āneŋkuŋo ugānpāŋ kaŋkuk. Ude kaŋpāŋ nadāwātāk pāhap tāŋtāŋ āneŋi kuŋkuk.

Jesu Emeus kādet-ken kaŋkumān

¹³ Tāŋpāŋ kepma ukengān iwarāntāki yarātā Emeus yotpārare-ken kuŋkumān. Emeus u Jerusalem yotpārare dubini-ken itkuk, 10 kilomitas ude. ¹⁴ Kādet kuŋit kuŋit imaka Jesuken ahāŋkuko unita man yāŋpāŋ-nadāk tāŋtāŋ kuŋkumān. ¹⁵ * Yāŋpāŋ-nadāk tāŋtāŋ kuŋirān Jesu ini āma yarā u dubini-ken ahāwānkaŋ penta kuŋkuŋ. ¹⁶ Tāŋpākaŋ āma yarā u Jesu kaŋkumāno upāŋkaŋ u Jesu yāŋ siwoŋi nāmo kawān tāreŋkuŋ. ¹⁷ Ude

* 23:55: Luk 23:49 * 23:56: Kis 20:10; Lo 5:14 * 24:3-4: Apos 1:10 * 24:5: Luk 2:9

* 24:6: Luk 9:22, 17:25 * 24:10-11: Luk 8:2-3 * 24:15: Mat 18:20

täjirän Jesutä yäwet yabänjuk; Ek imatäken manpäñ yäñpäñ-nadäk täñtän kuñatkamän? Yäwänä äma yarä uwä päñku täpäneñpäñ itpäñ butewaki inami dapun ijinikumän. ¹⁸ Täñkañ äma yarä u kubä wäpi Kliopas unitä iwetkuk; Gäk kome kubäken nanik käwep unita Jerusalem yotpärare-ken kudän ahänjukko u nämo kañpäñ nadänkun.

¹⁹ * Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Imatäkenta yäkamän? Yäwänä yarä unitä iwetkumän; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unitäño manbiñam yäk. U profet pähap. U Anutu ba ämawebe inamiken imaka kehäromi nitek yäñpäñ-täk täñ yäpmän äbäk täñjukonik yäk. ²⁰ Upänkañä nintäño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani unitä kumäkta yäñtäreñ imiñpäñ manken teñpäñ päya kwakap terak utpewä kumbuk. ²¹ * Unitä Isrel äbot nin Rom gapman täño kerik-ken nanikpäñ nimagutta yäwani yäñ nadänkumänopäñ u kawut, utpewä kumänjirän edap yaräkubä täretak ño yäk. ²² * Täñpäkañ apiño tamimañ ninken nanik webe ätutä manbiñam inide kubä niwerañ yäk. ²³ Uwä tamiinik Jesu äneñkuñ-ken kuñpäñ Jesu täño komegupta kawä wañ yäk. Täñkañ äneñi äyänutpeñ päbä ñode niwerañ; Anjero yarätä ahän nimiñpäñ Jesu kodak tañpeñ akumañ kuk yäñ niweramän yäk. ²⁴ * Eruk man u nadänpäñ nininken äbotken nanik ätutä awañken päñku webetä yäño udegän kañ yäk. Upänkañ Jesu nämo kañ-ahän.

²⁵ Man ude iweränä Jesutä yäwetkuk; Yäke! Inä guñ bureni-inik! Profettä man yäñpäñ kudän täñkuño u in imata täñguñ tañpäñ bänep nadäwätäk täñpäñ nadäkinik nämo täkañ? ²⁶ * Profettä ñode yänkuñ; Kristo u komi mebäri mebäri nadänpäñ kumäkta yäwani. Komi u nadänkañ eruk, epmäget peñyänjek ikek kunum gänañ api ärowek yäñ yänkuñ. ²⁷ * Jesutä ude yäñpäñ man kudup inita, Moses ba profet mäden ahäwanitä Anutu täño man terak kudän täñkuño unitäño mebäri kudup yänkwawa tañ yämiñkuk.

²⁸ Eruk, kuñtängän Emeus yotpärare kerap tañkuñ. Täñpäñ Jesutä yotpärare u irepmitpeñ kwayän täñkuk. ²⁹ Ude täñpänä äma yarä unitä iwetkumän; Kwenö yäk. Kome biñpayäñ unita nekkät penta ñogän itna yäk. Ude iwerän nadän yämänkañ eñi gänañ penta päro itkuñ.

³⁰ * Äronpäñ ketem nänayän mañitkuñ. Mañit itkañ Jesutä käräga kubä yäpmänpäñ tokätkañ Anutu bänep täga man iwetpäñ äma yarä unita yämiñkuk. ³¹ Ude täñpänkañ Anututä nadän yämiñirän eruk U Jesu yäñ kawän täreñkuñ. Kawän tärewäkañ uterakgän Jesu ini ugän paotkuk. ³² Täñpänkañ yarä u ini-tägän näwetgäwet täñpäñ yänkumän; Bureni! yäk. Kädet miñin man täño mebäri yänahänpäñ niwerirän man gäripi nitek u nadänpäñ bänepnektä pidäm tako uken!

³³ Ude yäñpäñ uterakgän akumañ Jerusalem yotpärare-ken äyänutpeñ kuñkumän. Päñku ahänpäñ yabänjukumän; Jesutä iniken iwaräntäkiye 11 uwä noriye ätukät änok kubägän irirä. Yabäwänä iwaräntäkiye itkuño unitä ñode yäwetkuñ; ³⁴ * Ekäni awañ gänañ naniktä bureni akuk! yäk. U Saimon kädet miñin ahän imik yäk. ³⁵ Täñpäkañ yarä unitä udegän kädet miñin ahän yämänkañ eñi gänañ päro käräga tokätpäñ yämän nankañ kawän täreñkuño manbiñam upäñ yäwetkumän.

* **24:19:** Mat 21:11 * **24:21:** Luk 2:38, 19:11; Apos 1:6 * **24:22:** Luk 24:1-11 * **24:24:** Jon 20:3-10 * **24:26:** Luk 9:22, 24:44 * **24:27:** Sam 22:1-21; Ais 53; Jon 13:31; Apos 3:13 * **24:30:** Luk 22:19 * **24:34:** 1Ko 15:4-5

*Jesutä iwaräntäkiye ahäj yämiņkuk**Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Apos 1:6-8*

36* Eruk Jesutä täņkuko unita manbiņam yäņpäj-nadäk täņ irirä bämopiken ini ugän ahäj yämiņpäj yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. 37* Yäweränkaņ iwaräntäkiyetä kaņpäj kwaiņpäj yäņkuņ; Wära! Mäjo kubä äbätak ņo! yäk. 38 Ude yäwäwä yäwetkuk; In imata kikäņutpäj bänep yaräyarä pekaņ? 39 Ñowä näkņa-inik äbätat. In ketna kuroņna-ken ņo nepmäņit näwatpäj nabäņpäj nadäkinik täņput. Mäjo uwä gupi tohari nikek nämo. Täņ, nähä gupna tohatna nikek ņo yäk.

40 Man ude yäwetpäj keru kuroņi-ken jibi me u yäwoņäreņkuk. 41* Yäwoņärewän kaņpäj bänepi tägaņkuņ. Täņpakaņ ņo Jesu ini yäj ketinik nämo nadäwä täreņkuņ. Ude täņpakaņ yäwet yabäņkuk; Inken ketem ätu itkaņ? 42 Ude yäweränä gwägu tom ijiwani kubä imiņkuņ. 43 Imiņkaņ kaņ irirä, eruk naņkuk.

44* Naņpäj yäņkuk; Näk inkät itkaņ man täwet yäpmäj äburo ukeņo nadäkaņ? Näk ņode täwetkut; Man näka Moses täņo бага man kudän täwani terak, ba profet täņo man kudän terak ba Sam terak kudän täwani u kudup udegän ahäj morekta yäwani yäj täwetkut. 45* Ude yäwetkaņ Anutu täņo man mebäri nadäkta nadäk-nadäki täņkwawa taņ yämiņkuk. 46 Täņkaņ ņode yäwetgän täņkuk; Anutu täņo man kudän terak ņode kudän täwani; Kristo u komi nadäņpäj kumäņkaņ kepma yarä täreņirän kubäta kumbani-ken naniktä api akwek. 47-48** Täņkaņ komeni komeni ämawebe yäwetpäj yäwoņärek täņpewä bänepi sukureņirä Anututä Kristo unitäņo wäpi terak wakini api peņ moreņ yämek yäj ude kudän täwani. Eruk nanaknaye, inä ude täkta yäwani. Unita Jerusalem yotpärare-ken yäput peņpäj kaņ täņtäņ kut. 49* Täņpakaņ nanatä imaka injinta biņam yäwani u iniņ kireņpewa api äpäņ tamek. Unita in kome ņo nämo peņpeņ kuneņ. Ñogän itsämäj irirä kunum täņo kehäromi tama yäpmäņkaņ kaņ kut yäk.

*Jesu kunum gänaņ äroņkuk**Mak 16:19-20; Apos 1:9-11*

50 Man ude yäwetkaņ eruk yäj-yäkņat päņku Betani yotpärare gägäniken itkaņ keru yäpmäj akuņpäj Anututä iron täņ yämikta man yäwetkuk. 51 Man täga u pen yäwerit yäwerit kome käkätäņirän Anututä imagut yäpmäj kunum gänaņ äroņkuk. 52* Täņirän iwaräntäkiyetä Jesu iniņ oretkaņ bänep oretoret pähap terak Jerusalem yotpärare-ken äneņi kuņkuņ. 53 Kuņpäj kadäni kadäni kudupi eņi gänaņgän itkaņ Anutu iniņ oret täņkuņ.

* 24:36: 1Ko 15:5 * 24:37: Mat 14:26 * 24:41: Jon 21:5 * 24:44: Luk 9:22 * 24:45: Luk 24:27 * 24:47-48: 1Ti 3:16 * 24:47-48: Jon 15:27; Apos 1:8 * 24:49: Jon 14:16, 15:26; Jon 16:7; Apos 1:4 * 24:52: Jon 14:28, 16:22

Jon

Jontä Jesu uwä Anutu täño nanaki yän niwoñärekta manbiñam ño kudän täñkuk

Jesu u Anutu täño Manbiñam

¹ * Manbiñam U mebäri-ken-inik yäput peñpäñ it yäpmän äbukotä itak. Uwä Anutu-kät itkumänopän u ini-tägän Anutu. ² U yäput peñpäñ Anutu-kät it yäpmän äbukotä itak. ³ * Manbiñam U Anutu-kät ket kubägan täñpäñ imaka kuduhtagän pewän ahänkuñ. Ukät nämowä imaka kubä nämö ahäwän. ⁴ * Uwä irit täño mähemi unitä ämawebeta peñyänñeñ yämik täyak. ⁵ * Täñpäkañ peñyänñeki unitä bipmän urani-ken peñyänñerän bipmän uranitä peñyänñek u döpän kumna yänkañ täñpän wak täkañ.

Ämatä Jesu not nämö täñ imiñkuñ

⁶⁻⁷ * Äma kubä wäpi Jon. Unitä peñyänñek unitäño manbiñam yänahänñirän nadänpäñ ämawebe kuduhtagän nadäkinik täneñta Anututä iniñ kireñkuk. ⁸ * Jon ini uwä peñyänñek mähemi nämö. U peñyänñek mähemi täño manbiñam yänahäkta äbuk. ⁹ * Täñpäkañ peñyänñek mähemi bureni uwä ämawebe komeñi komeñi peñyänñeñ yämik täyak unitä kome terak ahäkta keräp tañkuk.

¹⁰ * Eruk peñyänñek uwä komeñi ämawebe bämopi-ken ahänpäñ itkuk. Täñpäkañ ämawebe u ini-tägän pewän ahänkuñopän ämawebe uwä mebärini nämö kañpäñ nadänkuñ. ¹¹ Ini äbotken ahänkuko upänkañ äbot unitä not nämö täñ imiñkuñ. ¹² * Täñ, ämawebe ätu not täñ imiñpäñ nadäkinik täñ imiñkuño unita Anutu täño äperiye nanak itneñta kädet peñ yämiñkuk. ¹³ * Täñpäkañ äperiye nanak ahänkuño uwä ämatä ahäk täkamänñ ude nämö ahäwani. Ba nädapitä nanak ahäkta epän täktäk kädet-ken nämö ahäwani. Uwä Anututä ini-tägän bäyañ yepmañpani.

¹⁴ * Eruk, Manbiñam u äma äworeñpäñ bämopnin-ken ahänpäñ ninkät penta it täñkumäñonik. Ahänpäñ irirän wäpi biñam kehäromi nitek kañpäñ nadänkumänñ. Uwä Anutu täño nanaki-inik kubägan unita wäpi biñam u yäpuk. Uwä orakorak mähemi ba man bureni täño mähemi ahänpäñ irirän kañpäñ nadänkumänñ. ¹⁵ * Täñpäkañ äma unitäño mebärini Jontä gera terak ñode yänahänkuñ; Näk äma unita ñode täwerat; Näkä jukun ahänkuro upänkañ äma u näk närepmatak. Imata, näk nämö ahänjira äma u it yäpmänñ äbukotä itak yän yänkuk.

¹⁶ * Bureni! Manbiñam uwä orakorak mähemi. Unita nin kuduhtagän imaka imaka gäripi nitek unitä käwut-ken nanik iron warä warä täñ nimik täyak. ¹⁷ * Täñpäkañ bian Anututä Moses kerä terak бага man peñ nimikuk. Täñ, orakorak ba man bureni uwä Jesu Kristoken naniktä

* **1:1:** Jon 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 * **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * **1:4:** Jon 5:26

* **1:5:** Jon 3:19 * **1:6-7:** Mat 3:1; Luk 1:13-17,76 * **1:8:** Jon 1:20 * **1:9:** Jon 8:12; 1Jo 2:8

* **1:10:** Jon 1:3, 17:25 * **1:12:** Gal 3:26 * **1:13:** Jon 3:3-6; Jem 1:18; 1Pi 1:23 * **1:14:** Ais

60:1-2; Gal 4:4; Plp 2:7; Hib 2:14; Luk 9:32; Jon 2:11 * **1:15:** Jon 1:27,30; Mat 3:11 * **1:16:**

Kol 2:10 * **1:17:** Kis 34:28; Rom 6:14, 10:4

ahäj niminķuņ. ¹⁸ * Ba ugän nämo. Äma kubätä Anutu nämoinik kaņķuk. Upänķaņ Anutu täņo nanaki bureni kubä-tägän nani dubini-ken it täyak unitä äpäņpäņ Anutu täņo mebäri kwawak pewän ahäj niminķuk.

Jontä iniken mebäri yäwetkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

¹⁹ Täņpäkaņ Jerusalem yotpärare-ken nanik Juda äma ekäni ekänitä bämop ämakät kudupi eņi täņo watä äma ätu yäniņ kireņpewä Jonken kuņķuņ. Päņķu Jon ñode iwet yabänķuņ; Gäk netä? ²⁰ * Yäwäwä Jontä mebäri kábop kubä nämo peņpäņ ñode yänhäņpäņ yäwetkuk; Näk Kristo, Anututä bian iwoyäwani u nämo! ²¹ * Yäwänä iwetkuņ; Etäj, gäk netä? Gäk Elaija ba? Yäwäwä yäwetkuk; Näk u nämo! yäk. Yäwänä iwetkuņ; A, Gäk profet, Anututä api taniņ kirewet yän yänķuko u? Yäwäwä yäwetkuk; Näk profet u nämo yäk. ²² Jontä ude yäwänä iwetkuņ; Eruk bureni niwet! Gäk netä? Päņķu äma niwet-pewä äbämäņo u jide yäwetnyäņ?

²³ * Ude yäwäwä Jontä profet biani wäpi Aisaia u meni-ken yäpmäņpäņ ñode yäwetkuk; Näk äma kubä, kome jopi-ken itkaņ gera ñode yäj irani; Ekäni täņo kädet täwitpäņ kaņ yäpä-siwonțaņ imut! yäk. *Ais 40:3*

²⁴⁻²⁵ * Täņpäkaņ äma Jonken äbuņo uwä äma Parisi äma ätu bok itkuņo unitä äneņi iwet yabäkgän täņpäņ yänķuņ; Näk Kristo nämo, Näk Elaija nämo ba Näk profet nämo yän niwetan upänķaņ imata äma ume ärut yämik täyan? ²⁶ Yäwäwä Jontä ñode yäwetkuk; Näkä äma umegän ärut yämik täyat. Upänķaņ äma kubä bämopjin-ken itak ño, u inä nämo kaņpäņ nadäk täkaņ yäk. ²⁷ * Äma uwä mäden näwatta yäwani. Upänķaņ näk närepmiņpäņ intäjukun it namitak unita äpani näk ñodewanitä u dubini-ken itnaņi nämo.

²⁸ * Imaka ahänķuko u Betani yotpärare, Jodan ume udude kända tärķuņ. Jontä kome uken itkaņ ämawebe ume ärut yämik tärķuk.

Jontä Jesu täņo mebäri yäwetkuk

²⁹ * Patkuņo yänjewänä Jesu Jonken kuņirän bankentä kaņķaņ Jontä ämawebe ñode yäwetkuk; Udu kawut! yäk. Anutu täņo tom bätaki äbätak! Ämawebe komeni komeni täņo momi u äma uterak äronjirän kotatak. ³⁰ * Äma unita ñode täwerat; Mäden äbätak unitä näk närepmiņpäņ intäjukun it namitak. Imata, äma u näk nämo ahänjira it yäpmän äbukotä itak yän täwerat. ³¹ Täņpäņ näkņa imaka, äma u nämo kaņķut. Upänķaņ Isrel ämawebe intä äma unitäņo mebäri kämi nadäkta näk intäjukun äbä ume ärut tamik tärķut.

³² * Jontä ude yänpäņ yäwetgän tärķuk; Näk bian Munapiktä känäram ude äpäņkaņ uterak maņiņpäņ irirän kaņķut yäk. ³³ * Täņpäkaņ näkņa bian Kristo nämo käwa täreņjirä Anutu, ume ärut yämik-yämik epän yän naminķuko ugän ñode näwetkuk; Munapiktä äpä gwäki terak irirän api käwen yäk. Äma unitä ämawebe Munapikpäņ api uwäktäj yämek yän näwetkuk. ³⁴ * Näwetkuko udegän kaņķuro unita ñode yänhäņpäņ täwet täyat; Äma uwä Anutu täņo nanaki bureni-inik.

* **1:18:** Kis 33:20; Jon 6:46; 1Ti 6:16; 1Jo 4:12; Mat 11:27 * **1:20:** Jon 3:28 * **1:21:** Lo 18:15,18; Mat 11:14; Jon 6:14, 7:40 * **1:23:** Ais 40:3 * **1:24-25:** Mat 21:25; Jon 1:33 * **1:27:** Jon 1:15; Apos 13:25 * **1:28:** Mat 3:6; Jon 10:40 * **1:29:** Ais 53:6-7; Jon 1:40; 1Pi 1:18-19 * **1:30:** Jon 1:15 * **1:32:** Mat 3:16 * **1:33:** Luk 3:2-3 * **1:34:** Mat 3:17, 17:5; Mat 27:54

Äma ätutä Jesu kaṇ-ahäṇkuṇ

35-36 * Patkuṇo yäṇewänä Jon-kät iniken iwaräntäki yarä kome ini ugän irirä Jesutä äbamaṇ yärepmitpeṇ kuṇjirän kaṇpäṇ iwaräntäki yarä u yäwetkuk; Eruk kawun! Anutu täṇo tom bätaki kuyak u yäk. 37 Yäwerirän yarä u man u nadäṇpäṇ Jon tenpeṇ mädegän Jesu iwatkumän. 38 Iwarirän Jesutä äyänutpäṇ yabäṇpäṇ yäṇkuk; Ek imata äbäkamän? Yäwänä iwetkumän; Yäwoṇärewani äma! Gäk eṇi de it täyan? (Yäwoṇärewani äma u iniken man terak Rabai yäṇ iwetkumän.) 39 Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Äbäṇkaṇ kawun! yäk. Yäwänä yarä uwä iwatkumän. Eruk 4'kirok bipäda eṇiken ahäṇpäṇ kaṇpäṇä kepma ugän Jesutä it täṇkuk-ken ugän penta itkuṇ.

40 * Äma yarä, Jon täṇo man nadäṇpäṇ Jesu iwatkumäno u kubä wäpi Andru, Saimon-Pita unitäṇo monäni u. 41 * Eruk Andru u bäräṇeṇ päṅku tuäni Saimon ahäṇ imiṇpäṇ iwetkuk; Nek Mesaia käkamak yäk. (Mesaia u mebäri Kristo, Anututä iwoyäwani.) 42 * Ude yäṇpäṇ Andru u tuäni Saimon yäṇikṇat yäpmäṇ Jesuken kuṇkuk. Kuṇjirän Jesutä Saimon kaṇpäṇ iwetkuk; Gäk Saimon, Jon täṇo nanaki. Upäṇkaṇ gäk wäpka Kefas yäṇ gäwetat yäk. (Kefas u ninin man terak mobä.)

43 * Eruk, patkuṇo yäṇewänä Jesu Galili komeken kwa yäṇpäṇä äma kubä wäpi Filip kaṇ-ahäṇpäṇ iwetkuk; Gäk näwat! yäk. 44 Filip uwä Andru kenta Pita täṇo yotpärare wäpi Betsaida, u nanik. 45 * Eruk, Filiptä noripak kubä wäpi Nataniel kaṇ-ahäṇpäṇ iwetkuk; Mosestä бага man terak kudän täwani, ba profet ätutä kudän täṇpäṇ Äma kubä api ahäwek yäṇ yäwani ukeṇo nadätan? Nin äma u kaṇ-ahäkamäṇ. Uwä Jesu, Josep täṇo nanaki, Nasaret yotpärare-ken nanik u yäk.

46 * Iweränä Natanieltä man kowata ṇode iwetkuk; Kome täpuri Nasaret udewani-ken nanik imaka täga kubä täga ahäwek? Nämoinik! Ude yäwänä Filiptä iwetkuk; Päṅku ka! yäk. 47 Ude iweränä Natanieltä päṅku Jesuken ahäṇjirän kaṇpäṇ Jesutä yäṇkuk; Äma ṇowä Isrel äma mebäri kubä yäk. Bänepi-ken jopman kubä nämo itak. 48 * Ude yäṇjirän Natanieltä Jesu iwetkuk; Gäk jide täṇpäṇ näka nadätan? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Filiptä näka nämo gäwerirän wama äyuṇken iriri gabät yäk. 49 * Yäwänä Natanieltä ṇode iwetkuk; Yäke! Yäwoṇärewani äma, gäk Anutu täṇo nanaki, Isrel äma nintäṇo intäjukun äma yäk. 50 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wama mebäri-ken iriri gabät yäṇ gäwerapäṇ nadäṇ namikinik täyan? Nadätan, kaṇpäṇ nadäk täyan ṇo täpuri yäk. Kämi, imaka bureni pähap ahäṇjirä api kaṇ yäpmäṇ kwen yäk. 51 * Ude yäṇpäṇ äma päke u ṇode yäwetkuk; Näk bureni ṇode täwera nadäwut; In kunum aṇeṇjirän Anutu täṇo aṇeroniyetä Äma Bureni-inik terak aroṇkaṇ äpäk täjirä api yabäneṇ yäk.

2

Jesu kudän kudupi yäput peṇkuk

1 * Kepma yarä täreṇjirän Galili kome, yotpärare kubä wäpi Kana uken yanäpi yarä keräntäk täjirän äṇnak-äṇnak täṇkuṇ. Jesu täṇo miṇji imaka,

* **1:35-36:** Jon 1:29 * **1:40:** Mat 4:18-20 * **1:41:** 1Sml 2:10; Sam 2:2; Jon 4:25 * **1:42:** Mat 16:18; Mak 3:16 * **1:43:** Mat 8:22; Mak 2:14 * **1:45:** Lo 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23 * **1:46:** Jon 7:41,52 * **1:48:** Sam 32:2 * **1:49:** Mat 14:33, 16:16; Mat 27:42; Mak 3:11 * **1:51:** Stt 28:12 * **2:1:** Jon 1:43

penta itkaŋ aŋnaŋkuŋ. ² Täŋpän aŋnak-aŋnak täŋo mähemitä Jesu-kät iwaräntäkiyeta yänpewän äbäkaŋ bok itpäŋ naŋkuŋ. ³ Näŋtäko wain ume paoränkaŋ miŋitä Jesu iwetkuk; E, wain ume paotak yäk. ⁴ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata peŋ näwetan? Näkŋo kadäni nämo ahätak yäk. ⁵ * Ude yäwänä Jesu täŋo miŋitä eŋi unitäŋo epän watä äma yäwetkuk; Imaka kubäta täwerirän udegän kaŋ täŋput yäk.

⁶ * Täŋpäkaŋ eŋi uken ume käbot mobäpän täŋpani taŋi-inik 6 ude itkuŋ. Käbot kubä uken ume gwereno uwä 100 litas ude bumik täŋpek. Juda ämatä бага man iwatkaŋ ume ärutna yänpän ume käbot udewani-ken gwerani. ⁷ Eruk Jesutä epän watä äma yäwetkuk; Käbot ŋo gänaŋ ume piwä tokŋewut yäk. Yäwänä udegän täŋkuŋ. ⁸ Ude täŋpawä yäwetkuk; Eruk, käbot-ken nanik ume ätu gwet päŋku aŋnak-aŋnak mähemita imut yäk. Ude yäwänä udegän täŋkuŋ. ⁹ Täŋkaŋ aŋnak-aŋnak mähemi uwä ume u naŋ yabäwän wain ume täŋkuk. Wain ume u Jesutä täŋpewän ahäŋkuk yän nämo nadäŋkuk. (Upänkaŋ eŋi epän watä äma u ini nadäŋkuŋ.) Mähemi uwä ume naŋpän-nadäŋkaŋ yanäpi keräntäk täŋkumäno u äpita yänpewän äbuk. ¹⁰ Yänpewän äbänä iwetkuk; E! yäk. Äma ätutä aŋnak-aŋnaken wain ume gäripi nitek ŋodewaniwä intäjukun piŋ yämik täkaŋ yäk. Täŋpän ämawebeä näjtänŋän täŋguŋ taŋpän wain ume gäripi nämo upän yämik täkaŋ yäk. Ude täk täkaŋ upänkaŋ gähä wain ume gäripi nitek ŋowä käbot pewi irakopän paot-paotta pewi ahätak yäk.

¹¹ * Jesu kudän kudupi intäjukun uwä Galili kome Kana yotpärare-ken täŋkuk. Kadäni uken Jesu kehäromini ba wäpi biŋam kwawak pewän ahäŋirän iwaräntäkiyeta kaŋpän nadäkinik täŋ imiŋkuŋ.

Kudupi eŋi u kudupi kaŋ irän

Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

¹² * Täŋpäkaŋ Kana yotpärare peŋpeŋ Jesu ini ba miŋi noriye-kät, iwaräntäkiye penta Kapeneam yotpärareken kuŋkuŋ. Päŋku uken kepma yaräŋän itkuŋ. ¹³ * Itkaŋ Juda täŋo orekirit kadäni kubä wäpi Pasova u keräp taŋkuko unita Jesu Jerusalem äroŋkuk. ¹⁴ Pärö kudupi eŋi moräki-ken yabäŋkuk; Äma ätuwä Anututa gupe käbäŋi nitek ijin imikta sipsip, bulimakau, barak namiŋ-gamiŋ täŋit moneŋ imaka, namiŋ-gamiŋ täŋ irirä. ¹⁵ Ude täŋ irirä Jesutä yabäŋpän yen yäpmanŋkaŋ irin utpäŋ äma u ba tom bok däpmanŋpän yawat kireŋpewän äpamaŋ kuŋkuŋ. Äpamaŋ kuŋirä moneŋ käbot yäpmanŋ äreyän täŋpän kuŋkuŋ. ¹⁶ * Täŋpän äma barak suwaŋ itkuŋo u ŋode yäwetkuk; Imaka ŋo yäpmanŋ kut! yäk. In mäyäkjin nämo! Nana täŋo kudupi eŋiken imaka jopi ŋo täŋirä tuŋum eŋi nämo täŋpek yäk. ¹⁷ * Jesutä ude täŋirän iwaräntäkiyeta man kubä Anutu täŋo man ŋode kudän täwani u juku piŋkuŋ; Gäkŋo eŋi säkgämän irekta bänepna kädäp ijik täyak.

¹⁸ Jesutä ude täŋirän kaŋpän Juda äma ekäni ekänitä kokwawak nadänkaŋ iwetkuŋ; Netä gäweränpän ude täyan? Gäk ude täkta kehäromi pat gamitak yän nadäkta kudän kudupi kubä niwonärewi käna! yäk. ¹⁹ * Yäwawä yäwetkuk; Intä kudupi eŋi ŋo kwiniŋräkaŋ näkä edap yaräkubä-tagän täŋpän äneŋi api täŋ morewet yäk. ²⁰ Ude yäwänä yänkuŋ; Wa!

* **2:4:** Mat 12:48; Jon 19:26 * **2:5:** Jon 7:30, 8:20 * **2:6:** Mak 7:3-4 * **2:11:** Luk 9:32; Jon 1:14, 4:54; Jon 11:40 * **2:12:** Mat 4:13 * **2:13:** Kis 12:1-27; Jon 6:4, 11:55 * **2:16:** Luk 2:49 * **2:17:** Sam 69:9 * **2:19:** Mat 21:23, 26:61; Mat 27:40; Apos 6:14

Oranijetä kudupi eni ŋo obaŋ 46 ude täŋ yäpmäŋ äronŋtäŋgän täŋ moreŋkuŋ! Upäŋkaŋ gäkä edap yaräkubätagän täŋ morekta yäyan? yäŋ iwetkuŋ. ²¹ * Jesutä iniken gupita juku piŋkaŋ kudupi eni terak yäŋkuk. ²² * Täŋpakaŋ mäden, Jesutä kumäŋpäŋ akuŋjirän iwaräntäkiyetä man u nadäwä tumbuŋ. Nadäwä tumbäpäŋ man Jesutä yäŋkuko u ba Anutu täŋo man kudän täwani u nadäwä bureni täŋkuŋ.

²³ * Täŋpakaŋ Jesu Pasova orekirit kadäni uken Jerusalem yotpärareken itkaŋ kudän kudupi mäyap täŋkuk. Täŋjirän äma mäyaptä nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. ²⁴ Upäŋkaŋ äma kudup täŋo bänepi yabäŋpäŋ-nadäwani unita mebärini kudup nämo yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. ²⁵ * Imata, Jesu ini uwä äma bänepi yabäŋpäŋ-nadäk täŋpani unita äma bänepi-ken jide pätak u kudup yabäŋpäŋ-nadäŋkuk. Uwä bänep kakkak mähemi unita kubätä iwetnaŋi nämo.

3

Nikodemus täŋo manbiŋam

¹ * Kome uken Parisi äma kubä wäpi Nikodemus. Nikodemus uwä Juda äma ekäni kubä. ² * Eruk bipani kubä Nikodemus päŋku Jesu ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewni äma, gäk yäŋpäŋ-yäwoŋäreŋ äma Anutu-ken naniktä äbun yäŋ nadäkamäŋ. Anutu-ken naniktä nämo äbun yäwänäku kudän kudupi täk täyan u täga nämo täk täyen yäk.

³ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Äma kubätä ahäk-ahäk kodaki nämo ahäwayäŋ täko uwä Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yawat epän kehäromi täk täyak unitäŋo mebärini täga nämo kaŋpäŋ nadäwän tärewek. ⁴ Jesutä ude yäwänä Nikodemus kikuŋpäŋ iwetkuk; Ude nämo! Äma tägawanitä jide täŋpäŋ nanak paki ude äneŋi äworewek? Äma kubätä nanak paki äworeŋpäŋ miŋi koki gänaŋ ahäwänkaŋ äneŋi miŋitä täga bäyanaŋi nämo! yäk.

⁵ * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwetat. Äma kubätä ume terak ba Munapik terak äneŋi kodaki nämo ahäwayäŋ täko uwä Anututä intäjukun itkaŋ nämo api kaŋiwarek. ⁶ * Äma miŋi koki gänaŋ ahäwani uwä kome täŋo nadäk-nadäk uterakgän kuŋat täkaŋ. Täŋ, Kudupi Munapiktä äma kubä täŋo nadäk-nadäki täŋkodak täwayäŋ täko uwä Munapiktä iniken nadäk-nadäk terak api kuŋarek. ⁷ Näk kodaki ahäwen yäŋ gäwetat u nadäŋpäŋ nämo kikuŋuren. ⁸ * Ahäkahäk kodaki Munapiktä pewän ahäk täkaŋ uwä mänit ude bumik. Mänit uwä iniken gärip terak piäk täyak. Imaka imaka yepmäŋit täŋjirän yabäk täkamäŋ, upäŋkaŋ de ahäŋkaŋä de päŋku paotak yäŋ nämo kak täkamäŋ. Täŋpakaŋ Munapik udegän, ini uwä kwawak nämo kak täkamäŋ. Upäŋkaŋ äma Munapik täŋo irit kodaki nikek uterak Munapik täŋo piäni ahäŋjirän kak täkamäŋ yäk.

⁹ Jesutä ude yäwänä Nikodemustä iwetkuk; Yäkai! Näk jide täŋpäŋ unitäŋo mebäri nadäwa täreneŋ? ¹⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk Juda täŋo yäŋpäŋ-yäwoŋäreŋ äma ŋonitä man ŋonita imata täŋguŋ täyan? ¹¹ * Näk bureni gäwera; Imaka nadäk täkamäŋ ba kaŋpäŋ nadäk täk täkamäŋ udegän Juda äma in täwetpäŋ täwoŋäreŋ täk täkamäŋ. Upäŋkaŋ in nintäŋo

* 2:21: 1Ko 6:19 * 2:22: Luk 24:6-8; Jon 12:16, 14:26 * 2:23: Jon 7:31 * 2:25: Mak 2:8

* 3:1: Jon 7:50, 19:39 * 3:2: Mat 22:16; Jon 9:16 * 3:3: Mat 18:3; 1Pi 1:23 * 3:5: Ese

36:25-27; Tai 3:5 * 3:6: Sam 51:5; Jon 1:13 * 3:8: Sav 11:5 * 3:11: Jon 3:32, 8:26

manta bitnäk täkañ. ¹² * Imaka komen äma terak ahäk täkañ unita täwerira nadäwä bureni nämo täk täkañ unita imaka kunum gänañ ahäk täkañ unita täwerawä jide täñpäj nadäwä bureni täñpek? ¹³ * Kome terak nanik äma kubätä kunum gänañ nämo äronkuko unita kunum gänañ ahäk täkañ uwä äma kubä-tägän yabäñpäj-nadäk täyak. Uwä Äma Bureni-inik, kunum gänañ nanik äpuko u kubä unitägän kunum täño mebäri nadatak.

¹⁴ * Molestä bian-inik kome jopi-ken gämok jikontä yokut iwat yäpmäj äronpäj ämawebe injamiken kwawak peñkuko udegän Äma Bureni-inik uwä yäpmäj äro punin kwawak pekta yäwani. ¹⁵ * Ude täñirä äma kubätä Äma Bureni-inik unitä täga täñkentäj namek yäj nadäkinik ude täñpayäj täko uwä irit kehäromi api kañ-ahäwek. ¹⁶ * Anuttä komen ämawebeta nadäj yämik-inikinik täñkuko unita nanaki tepi kubägän u tewän äpuk. Ude täñkuko unita ämatä u nadäj imiñpäj kuñatnayäj täkañ uwä paot-inik nämo api täneñ. Nämo, u irit kehäromi api kañ-ahäneñ. ¹⁷ * Anutu uwä Nanakna komen ämawebe manken kañ yepmañpän yäñpäj nämo tewän äpuk. Nämo, u komen ämawebe yäpän tägakta yäñpäj nanaki kubägän-inik uwä iniñ kireñkuk. ¹⁸ * Unita äma kubätä Anutu täño nanaki u nadäj imikinik täñpayäj täko uwä manken itta biñam nämo. Täñ, äma kubätä nadäj imikinik nämo täñpayäj täko uwä manken itta biñam. Imata, nadäkiniki Anutu täño Nanaki kubägän unita nämo täk täyak unita.

¹⁹⁻²⁰ * * Manken irit täño mebäri ñode pätak; Peñyäjek pähap Anutu-ken naniktä kome terak ño äpätak. Upäñkañ komen äma kuñat-kuñari waki unita peñyäjekta bitnänkañ bipmäj uranita gäripi nadäk täkañ. Kädet wakini täño mebäri kwawak pewä ahäkta umuntak täkañ unita peñyäjek gänañ nämo ärok täkañ. ²¹ Täñ, äma kubätä kädet bureni iwarayäj täko uwä peñyäjek u gänañ itta nämo api bitnäwek. Nämo, äma udewanitä peñyäjek gänañ irirä ämawebe ätutä ñode api yabäñpäj-nadäneñ; Bureni! Äma unitäño täktäki uwä Anutu täño mangän iwatpäj täk täkañ yäj api nadäneñ.

Jontä Jesu täño mebäri yäjkwawa tañkuk

²² * Jesutä man ude yäj paotpäjä iwaräntäkiye yämagut yäpmäj Jerusalem yotpärare peñpeñ Judia gägäni käda kuñkuñ. Päjku itkañ ämawebe ume ärut yämiñ itkuk. ²³ Ude täñ irirän kadäni ugän Jon imaka, kome kubäken ämawebe ärut yämiñ itkuk. Aenon kome, Salim yotpärare dubini-ken uken täñkuk, ume tañi kubä u itkuko unita. ²⁴ * (Kadäni uken Jon komi enjen nämo teñirä epän u täñkuk.)

²⁵ Täñpäkañ Juda äma ekäni kubätä äbäñpäj Jon täño iwaräntäkiye-kät Anutu injamiken kuräki itta ume ärutärut täño käderita man wärät-wärät täñkuñ. ²⁶ * Ude täñkañ Jon täño iwaräntäkiyetä kuñpäj Jon ñode iwetkuñ; Yäwoñärewni äma, äma gäkkät Jodan udude käda itkañ unitäño mebärini niwetkuno äma ukeño nadätan? Ämawebe mäyaptä äma uken kuñirä ume ärut yämiñ itak yäk.

* **3:12:** Luk 22:67 * **3:13:** Snd 30:4; Rom 10:6 * **3:14:** Nam 21:9; Jon 8:28, 12:32 * **3:15:** Jon 20:31 * **3:16:** Jon 3:36, 10:28; Rom 5:8, 8:32; 1Jo 4:9-10 * **3:17:** Luk 19:10; Jon 5:22, 12:47; Apos 17:31 * **3:18:** Jon 3:36, 5:24 * **3:19-20:** Jon 1:5,9, 8:12 * **3:19-20:** Efe 5:11-13 * **3:22:** Jon 4:1-2 * **3:24:** Mat 4:12 * **3:26:** Jon 1:26-34

27 * Ude yäwäwä Jontä yäwetkuk; Nadäkaŋ? Kunum mähemitä äma kubäkubäta epän nimik täyak. Nimiŋirän epän nininta biŋam nimani ugänpäŋ iwatpäŋ täk takamäŋ yäk. 28 * Näk ŋode täwetkuro upäŋ imata täŋguŋ täkaŋ? Näk näkŋata Kristo nämo yäŋ täwetkut. Näk Kristota kädet täwit imiktagän Anututä naniŋ kireŋkuk yäk. 29 * Jontä ude yäŋpäŋ ŋode yäwetgän täŋkuk; In ŋode nämo nadäkaŋ? Äma kubäta webe yäŋ imineŋo uwä webe uwä äma ukengän kwek. Täŋpäkaŋ äma unitäŋo noripakitä biŋam nadäŋpäŋ täŋkentäŋ imiŋpäŋ bänep täga pähap nadäŋ imek. Eruk, näk äma unitäŋo noripaki ude. Ämawebetä notnapak Jesu ukengän kukaŋ unita bänep täga nadäŋ imitat. 30 Unita näk ŋode nadäta; Notnapak täŋo wäpitä äroŋirän näkŋo wäpnatä kaŋ äpän yäk.

Äma kubä kunum gänaŋ naniktä äpuk

31 * Jontä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Äma kunum gänaŋ naniktä äpuko uwä äma kuduŋtagän yärepmitpäŋ intäjukun-inik itak. Täŋpäkaŋ nähä kome äma. Näk imaka imaka kome terak itkaŋ unitäŋo mebarigän nadäwa tärekaŋ. Täŋ, äma kunum gänaŋ naniktä äpuko unitä uyaku imaka kuduŋtagän nadäwän tärekaŋ. 32 * Äma unitä imaka kaŋpäŋ nadäk täyak udegän yäŋahäk täyak. Upäŋkaŋ ämatä u nadäkta bitnäk täkaŋ. 33 Täŋ, äma kubätä man u nadäŋpäŋ buramiwayäŋ täko unitäŋo nadäk-nadäki-ken ŋode pätaŋ; Anutu u imaka bureniŋän täk täyak ba yäk täyak. 34 * Imata, äma Anututä ini tewän äpuko u Anutu täŋo man yäŋahäk täyak. Anututä ini unita Munapik täŋo kehäromi tokŋek-inik peŋ imiŋkuk.

35 * Täŋpäkaŋ Nani uwä Nanakita gäripi-inik nadäŋpäŋ kome terak ba kunum gänaŋ imaka imaka kuduŋtagän täŋo mähemi pähap teŋkuk. 36 * Unita äma kubätä Nanaki unita nadäŋ imikinik täŋpayäŋ täko uwä irit kehäromi nitek api irek. Upäŋkaŋ äma kubätä Nanaki täŋo man nämo buramiwayäŋ täko uwä irit kehäromi nämoinik api kaŋ-ahäwek. Nämo, Anutu täŋo kokwawaktä äma udewani terak pen api it yäpmäŋ ärowek yäk.

4

Jesu Samaria webe kubäkät man yäŋkumän

1 * Kadäni uken Parisi ämatä manbiŋam ŋode nadäŋkuŋ; Jesu uwä ämawebe mäyap ume ärut yämik täyak, Jontä täk täŋkuko u irepmitpäŋ täyak. 2 (Täŋ bureni uwä Jesu ini ämawebe ume nämo ärut yämiŋkuk. Iwaräntäkiye yäwerän unitä ärut yämik täŋkuŋ.) Täŋpäkaŋ Jesutä Parisi äma Jesu epän ude täyak yäŋ yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋo manbiŋam u nadäŋkuk. 3 Manbiŋam u nadäŋpäŋ Judia kome u peŋpeŋ Galili komeken äneŋi äyänutpeŋ kuŋkuk. 4 Galili kädet u iwat yäpmäŋ kuŋtäŋgän Samaria kome käda ahäŋkuk. 5 * Kuŋtäŋgän Samaria kome täŋo yotpärare täpuri kubä wäpi Sika uken ahäŋkuk. (Yotpärare u kome Jekoptä bian-inik nanaki Josepta iniŋ kireŋkuko u dubini-ken itkuk.) 6 Jesutä kädet käronji kuŋtäŋgän kepma bämopi täŋirän gaŋa taŋpäŋ ume awaŋ Jekoptä bian-inik äneŋpani u kaŋ-ahäŋpäŋ dubini-ken maŋit itkuk.

* 3:27: Jon 19:11; 1Ko 4:7; Hib 5:4 * 3:28: Jon 1:20,23; Mat 11:10 * 3:29: Mat 9:15
 * 3:31: Jon 8:23; 1Jo 4:5 * 3:32: Jon 3:11 * 3:34: Jon 1:32 * 3:35: Mat 11:27; Jon 5:20,
 10:17 * 3:36: Jon 3:16-18; 1Jo 5:12; Luk 3:7 * 4:1: Jon 3:22,26 * 4:5: Luk 9:52; Stt 33:19;
 Jos 24:32

7-8 Tãñpãñ Jesu tãño iwarãntãkiye ketem suwanayãñ yotpãrare bãmopi-ken kuñkuñopãñ Jesu inigãñ uken irirãñ Samaria nanik webe kubã ume gwerayãñ ãbuk. Åbãñirãñ Jesutã kañpãñ iwetkuk; Gãk ume ätu gwet nam yãk. ⁹ * Ume gwet nam yãñ iwerirãñ webe unitã kikuñutpãñ yãñkuk; Gãk Juda ämatã nãk Samaria webeken imata umeta yãyan? (Juda naniktã Samaria nanikkãt not nãmo tãñpen kuñat tãñkuño unita webe unitã Jesu ude iwetkuk.)

¹⁰ * Webe unitã ude iwerirãñ Jesutã iwetkuk; Gãk Anutu tãño iron tãño mebãri nãmo nadãtan, ba umeta gãweraro nãkño mebãri u imaka, nãmo nadãtan. Nadãwi tãrewãñ yãwãnãku, irit kehãromi tãño umeta nãwet yabãñiri gamitet yãk. ¹¹ * Yãwãnã webe unitã iwetkuk; Wanotna, irit kehãromi tãño umeta yãyan u depãñ yãpen? Ume awañ ño kãronji-inik unita ume gweranika nãmo uwã jide tãñpãñ gweren? ¹² * Nadãtan? Oranin biani Jekoptã awañ kãronji ño ãneñkuk. Tãñpãkañ ini ba ãbekiye oraniye, yawakiye ume ñogãnpãñ nañ yãpmãñ ãbuñ yãk. Gãkã Jekop irepmitpãñ ume kodaki kubã kañ-ahãwayãñ yãyan?

¹³ Yãwãnã Jesutã iwetkuk; Åma ume ño nak tãkañ uwã nañirã umeta pen yek tãkañ. ¹⁴ * Upãñkañ ãma ätu ume nãkã yãyat u yãma nãnayãñ tãño uwã umeta wari nãmo api yeneñ. Ume uwã nañirã bãnepi-ken ume dapuri ude ahãñirãñ ãma uwã irit kehãromi nitek api itneñ yãk. ¹⁵ Jesutã ude yãwãnã webe unitã iwetkuk; Wãra! Notnapak, ume yãyan u nami nañpãñ umeta wari neneñtawã! Ba umeta ño ãbãk tãyat uwã kañ pewa! yãk.

¹⁶ Ude yãwãnã Jesutã iwetkuk; Eruk, gãk pãñku ãpka yãwi ãbun yãk. ¹⁷ Yãwãnã iwetkuk; Nãk ãpna nãmo yãk. Yãwãnã Jesutã iwetkuk; Nãk ãpna nãmo yãñ bureni nãwetan. ¹⁸ Upãñkañ gãk ãpkaye 5 ude yãpmãñkañ yepmañpi kuk tãñkuño u. Tãñkañ ãpiño ãma bok it tãkamãñ uwã ãpka bureni nãmo. Unita bureni nãwetan yãk.

¹⁹ * Jesutã ude yãwãnã webe unitã yãñkuk; Bureni! Gãk profet kubãtã yãyan yãk. ²⁰ * E, pom itkamãk-ken ño oraniyetã Anutu iniñoret yãpmãñ ãbuñ yãk. Tãñ, Juda ãma inã ñode niwet tãkañ; Jerusalem komeken Ekãni wãpi iniñoret tãnañ yãk. ²¹ Ude yãwãnã Jesutã iwetkuk; Wanotna, gãwera nadã. Kadãni kerãp tañirãñ in pom ñoken ba Jerusalem yotpãrare-ken Anutu Nan wari nãmo api iniñ oretneñ. ²² * Nãmo, Samaria ãmawebe intã Anutu tãño mebãri ket nãmo nadãñkañ iniñoret tãkañ. Tãñ, Juda ãmawebe ninã mebãri nadãna tãreñirã iniñoret tãkamãñ. Nadãtan? Anututa biñam tãktãk kãdet u Juda ãbot bãmopi-ken ahãñkuk. ²³ Kadãni kerãp tañirãñ Anutu iniñoret-oret kãdet kodaki api ahãwek. Kadãni ugãñ kome uken ba uken tãne yãñ nadãwãtãk nãmo api tãneñ. Nãmoinik! Kadãni uken ãmawebe Anutu bureni iniñ oretnayãñ tãño unitã ñode api tãneñ; Nan tãño man bureni iwatpãñ Kudupi Munapik tãño kehãromi terak api iniñ oretneñ. Kãdet u iwatta kadãni ahãtak uba. Anutu Nantã ãmawebetã kãdet ude iwatpãñ kañ naniñ orerut yãñ gãripi nadãk tãyak. ²⁴ * Nadãtan? Anutu uwã ãma ude nãmo. Anutu ini munapik unita ãma kubãtã iniñ orerayãñ tãko uwã iniken nadãk terak tãga nãmo iniñ oretek. Nãmoinik,

* **4:9:** Esr 4:1-5; Esr 9:1-10:44; Luk 9:52-53 * **4:10:** Jon 4:26 * **4:11:** Jon 7:37-38; Rev 21:6

* **4:12:** Jon 8:53 * **4:14:** Jon 6:35 * **4:19:** Jon 7:40, 9:17; 1Ko 14:24-25 * **4:20:** Lo 12:5-14; Sam 122:1-5 * **4:22:** 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Rom 9:4-5 * **4:24:** 2Ko 3:17; Rom 12:1; Plp 3:3

man bureni-inik bänepi-ken parirän Kudupi Munapik täño kehäromi terak Anutu iniñ orekrek yäk.

25 * Ude yäwänä webe unitä Jesu ñode iwetkuk; Ude käwep. Upänkañ näk ñode nadätat; Mesaia, Kristo yän yäwani unitä ahäñpän imaka kudup niwetpän niwoñärek api täñpek yäk. 26 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Etän, uwäku näk ñobayän yäk. 27 Ude iwerän tärenjirän iwaräntäkiye äbuñ. Äbäñpän Jesu webe ukät man yänpän-nadäk täñjirän yabäñpän-nadäwätäk täñkuñ. Nadäwätäk täñkuñopän imatäkenta iwetan, ba jideta iwetan yän nämo iwet yabäñkuñ.

28 Täñpäkañ webe u ume käbot kämän paräpeñ yotpärare-ken bäräñeñ päñku ämawebe ñode yäwetkuk; 29 In äbänkañ äma kubäta kawut! yäk. Unitä kädet bian täñ yäpmän äburo u yänahän moretak. U Kristo käwep! 30 Yäweränkañ ämawebe yotpärare uken nanik Jesutä itkuk-ken ugän äbuñ.

31 Webe uwä kuñkuko yotpärare-ken irirän iwaräntäkiyetä äbäñpän Jesu peñ iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, ketem ätu näñä! yäk. 32 Ude yäwäwä Jesutä yänkuk; Ude nämo! Näkño ketem mebäri kubä intä nämoinik nadäkañ u it namitak. 33 Ude yäwän nadäñpän ini-tägän näwetgäwet ñode täñkuñ; Ima ketemta yäyak? Äma kubätä ketem ätu käwep imän nakta yäyak yäk. 34 * Ude yänjirä Jesutä yäwetkuk; Näkño ketem bureni uwä ñode; Äma nepmanpän äpuro unitäño nadäk iwatta, ba epän man näwetkuko u täñpa tärekta gäripi nadätat yäk. 35 * Täñpäkañ intä ñode nadäkañ; Ketem puget-puget kadäni nämo ahätak. Komepak 4 ude tärenjirän uyaku ketem bureni täga api yäpne yän nadäkañ, ei yän? Upänkañ epän pähap ño dapun ijinpän ket yabäwut! Ketem bureni pugetta biñam täkañ. 36 Äma ketem täñ-tägañjirä pugerani u epän täño gwäki yäpmänpän ketem puget itak. Ketem uwä irit kehäromita biñam puget peyak. Ude täñjirän äma ketem piwani ukät ketem bureni pugerani yarä u bok oretoret täga tädeñ. 37 Unita man kubä ñode yäk täkañ u bureni yäk täkañ; Äma kubätä ketem yeri piwepopän kubätä pugerek. 38 Nadäkañ? In näkä ketem äma kubätä piwani u pugetta tepmanpa kuñkuñ. Ketem u intä nämo piñkuñ. Äma ätutä piñkuñopän intä pugetpän gwäki yäpmäk täkañ yäk.

Samaria ämawebe mäyaptä nadäkinik täñkuñ

39 Täñpäkañ Samaria ämawebe yotpärare uken nanik mäyaptä Jesuta nadän imikinik täñkuñ. Imata, webe ukenonitä biñami ñode yäweränpän; Jesutä imaka bian täñ yäpmän äburo u kumän yänahän moreñkuk. 40 Biñam u nadänkañ Jesuken kuñpän man kehäromi ñode iwetkuñ; Gäk kwentawä yäk. Ninkät ño kañ it täna. Iweräwä Jesutä mani buramiñpän kome uken kepma yarä itkuk. 41 U itkañ manbiñam ätu yäwerirän nadäñpän äma mäyaptä nadäkinik täñ imiñkuñ. 42 * Ude täñpän webe ukeno iwetkuñ; Pengän mani biñam niwetkuno u nadäñpän nadäkinik jop täñkumän yäk. Upänkañ apiñowä ini-tägän dubinin-ken äbä yänahänjirän kañpän nadäkinik takamän. Apiño bureni kañpän nadäkamän; Äma ñowä ämawebe komeni komeni waki keriken nanikpän yäpmäkta biñam iwoyäwani bureni yäk.

Jesutä äma ekäni kubä täño nanaki yäpän tägañkuk

* 4:25: Jon 1:41 * 4:26: Mak 14:61-62; Jon 9:37 * 4:34: Jon 6:38, 17:4 * 4:35: Luk 10:2

* 4:42: 1Jo 4:14

43 * Eruk kepma yarä irän tärenjirän Jesu Samaria kome u penpen Galili komeken kuŋkuk. 44 * (Bian Jesutä ini kome unita yänpäj ñode yäŋkuk; Profet uwä ini kome kujat-ken wäpi biŋam nämo itak.) 45 * Eruk, kumaŋ päŋku Galili komeken ähäjirän ämawebe uken naniktä not täj iminjpäŋ inij oretkuŋ. Jerusalem yotpärare, Pasova kadäni-ken Jesutä imaka imaka bureniġän täjirän kaŋkuŋo unita Jesuta nadäjäjä ärowani täŋkuk.

46 * Tänpäkaŋ Galili kome yotpärare kubä wäpi Kana, bian Jesutä ume jopi tänpewän wain ume äworenkuko uken kuŋkuk. Kome ukenä äma ekäni kubätä itkuk. Unitäŋo nanaki Kapeneam yotpärare-ken käyäm taŋi täj itkukonik. 47 * Eruk, äma u Jesu Judia kome penpen Galili komeken äbäjäjä biŋam nadänpäj Jesutä itkuk-ken kuŋkuk. Kuŋpäŋ butewaki man ñode iwetkuk; Jesu, ġäk äbä nanakna kumbayäj täj itak u täga yäpi täganayäj? 48 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wa! In imata kudän kudupi täjirän kaŋpäŋ nadänpäj uyaku nadäkinik täne yäj nadäk täkaŋ? 49 Jesutä ude yäwänä äma ekäni unitä iwetkuk; Ekäni, nanakna kumbayäj. Bäräŋeŋ äbi! yäk. 50 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Enjiken kuyi. Nanakna nämo kumbayäj yäk. Yäwänä nadäwän bureni tänpäpäŋ enjiken kuŋkuk. 51 Kuŋtängän kädet miŋin epän watä ämaniye ätukät äbä peronpäŋ iwetkuŋ; Nanakna nämo kumak. Täganpäŋ itak yäk. 52 Ude yäwäwä yäwet yabäŋkuk; Kadäni jideken tägak? Yäwänä iwetkuŋ; Kwep, 1'kirok bipäda gupi bamtaŋ yäpmäj kuŋjä täganŋkuk yäj iwetkuŋ. 53 * Yäjäjä nanitä ñode nadäŋkuk; Bureni! Kwep bipäda 1'kirokken uġän Jesutä Nanakna nämo kumbayäj yäj näwetkuk. Ude nadäŋkuko unita nädaminji-nani kumän-tagän Jesuta nadäkinik täj iminjkuŋ.

54 * Tänpäkaŋ Jesu Judia komeken penpen Galili kome äbuko u punin terak kudän kudupi mäyap täŋkuk. Upäŋkaŋ äma ekäni unitäŋo nanaki yäpän täganŋkuŋo unitäwä kadäni yarä ude täŋkuk.

5

Jesutä Betsaida ġwäġu-ken äma kubä yäpän täganŋkuk

1 Eruk Juda nanik täŋo orekirit kadäni keräp täjirän Jesu Jerusalem yotpärare-ken äronŋkuk. 2 Tänpäkaŋ Jerusalem yewa pähap ġanaŋ ġwäġu kubä wäpi Betsaida, yäma kubä wäpi Yawak täŋo Yäma u dubini-ken itkuk. ġwäġu u ġägäni-ken äyünä täŋpani enji 5 udetä it äyäjutkuŋ. 3 ġwäġu u dubini-ken äma käyäm ikek ba dapuri tumbani, kwäyähäneŋ ba näġari kawuk täwani mäyap it täŋkuŋonik. [U imata, ġwäġutä wareŋ tänpän këna yäŋkaŋ itsämäk täŋkuŋonik. 4 Kadäni ätu Ekäni täŋo aŋero kubätä äbä tänpewän ġwäġu wareŋ täjirän äma kubätä jukun tärop taŋpen äpmok täŋkukonik. Ude tänpäj äma intäjukun tärop taŋpen äpmok täŋkuko uwä käyäm täganpen kuk täŋkukonik.] 5 Ude täj yäpmäj kuŋjä äma kubäwä pen pat it täŋkukonik. Äma u käyäm täj yäpmäj äronjirän obaŋ 38 ude tärenŋkuk. 6 Eruk, Jesutä äma u kaŋpäŋ kadäni käronji pat yäpmäj äbätak yäj nadäŋkuk. Ude nadänpäj iwet yabäŋkuk; ġäk täġawayäj nadätan?

7 Yäwänä äma kwäyähäneŋ täŋpani unitä iwetkuk; Ekäni, äma netä it nameko unitä ġwäġu wareŋ täjirän bäräŋeŋ nepmanpäŋ äpmonŋpam?

* 4:43: Jon 4:40 * 4:44: Mat 13:57 * 4:45: Jon 2:23 * 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mat 8:5-6 * 4:48: Jon 2:18; 1Ko 1:22 * 4:50: Mat 8:13; Mak 7:29 * 4:53: Apos 16:14-15,31

* 4:54: Jon 2:11,23

Näkŋa äpmonpayäŋ täŋira ämatä bäräŋeŋ närepmiŋpeŋ äpmok täkaŋ yäk. ⁸* Yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Eruk, gäk aku! Iriŋ patka ba ämet patka yäpmäŋkaŋ ku! yäk. ⁹Yäwänä uterakgän gupi tägawäpäŋ akuŋpäŋ teki peŋ bäyaŋ yäpmäŋ kuŋkuk. Täŋpakaŋ kepma uwä Sabat kadäni. ¹⁰* Unita Juda äma ekäni ätutä äma yäpän tägaŋkuŋo u ñode iwetkuŋ; Wa! Apiŋo Sabat kadäni-ken tekka peŋ bäyaŋ yäpmäŋ kuŋatan udetä yäjiwäranik! yäk.

¹¹ Ude iweräwä äma unitä yäwetkuk; Äma nepmanpäŋ tägatat unitä iriŋ patka ba ämet patka yäpmäŋkaŋ ku yäŋ näwet-pewän täyat. ¹² Yäwänä iwetkuŋ; Äma gäwerän äbätan u wäpi netä? ¹³ Ude iwet yabäwäwä guŋ taŋkuk, Jesu uwä äma päke itkunjo u bämopi-ken paotpeŋ kuŋkuko unita. ¹⁴* Eruk kämi, Jesutä äma u kudupi eŋi gänaŋ kaŋ-ahäŋpäŋ jukuman ñode iwetkuk; Gäk gupka tägaŋkuŋo u käyan? Eruk, imaka bäräpi udewani äneŋi nämo ahäŋ gamekta momi wari nämo täŋpen yäk. ¹⁵ Ude iweränkaŋ äma u Jesu kawän tärewäpäŋ päŋku Juda äma ekäni ekäni u ñode yäwetkuk; Äma nepmanpäŋ tägaŋkuro uwä wäpi Jesu yäŋ yäwetkuk.

¹⁶* Täŋpakaŋ Jesu uwä Sabat kadäni-ken epän udewani täk täŋkuko unita Juda äma ekäni ekänitä iwan täŋ imiŋkuŋ. ¹⁷* Täŋirä Jesutä ñode yäwetkuk; Nanatä epän täk täyak uwä itpäŋ-nadäki nämo. Näk imaka, udegän täk täyat. ¹⁸* Ude yäŋirän Juda ämatä nadäwä wawäpäŋ Jesu utta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. Imata, Jesu u Sabat täŋo бага man irepmiŋ täŋkukonik. Ba ugän nämo, u Anututa Nana yäŋ yäŋkuko unita ini Anutu ude äworek täŋkukonik.

Jesutä irit bureni pewän ahäk täkaŋ

¹⁹* Täŋpakaŋ Jesutä ñode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Nanaki uwä iniken gäripi terak imaka kubä täga nämo täk täyak. Nanitä täŋpän kaŋkaŋ uterakgän täk täyak yäk. Ba Nanitä täk täyak udegän Nanaki täk täyak. ²⁰* Täŋpäŋ Nani uwä Nanakita gäripi pähap nadäŋ imik täyak. Gäripi pähap nadäŋ imiŋirän epän täk täyak udegän iwoŋäreŋ täyak. Üpäŋkaŋ epän ŋo täŋira kak täkaŋ ugän nämo. In nadäwätäk pähap täŋput yäŋpäŋ Nanatä imaka ärowani pähap näwoŋärewän täŋira api kaŋ-däkŋeneŋ. ²¹* Nanatä äma kumbani-ken nanik yäpmäŋ aku kuŋat-kuŋat kodaki kuŋarekta yepmak täyak. Udegän Nanakitä äma u ba u irit bureni yäma yäŋpäŋä api yämek. ²²* Täŋpakaŋ Nani uwä äma kowata manken nämo yepmak täyak. Nämo inik, epän uwä Nanaki kerik terak peŋkuk. ²³* Epän ude täkta wäpi biŋam imiŋkuko unita ämawebetä Nani oraŋ imik täkaŋ udegän Nanaki api oraŋ imineŋ. Täŋpakaŋ äma kubätä Nanaki nämo oraŋ imayäŋ täyak uwä Nani, Nanaki iniŋ kireŋkuko u nämo oraŋ imik täyak ubayäŋ.

²⁴* Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkŋo man nadäŋpäŋ iyap täŋpäŋ, äma naniŋ kireŋkuko unita nadäŋ imikinik täk täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täkaŋ. Äma udewani uwä kowata mankenta biŋam nämo. Nämo, uwä kumäŋ-kumäŋ täŋo kädet mäde ut imiŋpäŋ irit kehäromita biŋam täkaŋ. ²⁵* Näk bureni-inik täwera nadäwut; Kadäni

* **5:8:** Mat 9:6 * **5:10:** Jon 9:14; Neh 13:19; Jer 17:21; Luk 13:14 * **5:14:** Jon 8:11 * **5:16:** Mat 12:14 * **5:17:** Jon 9:4 * **5:18:** Mat 26:4; Jon 7:1,30; Jon 10:30,33 * **5:19:** Jon 5:30, 8:28 * **5:20:** Jon 3:35 * **5:21:** Rom 4:17; Efe 2:5; Jon 11:25 * **5:22:** Jon 3:17, 5:27; Jon 9:39; Apos 10:42 * **5:23:** Plp 2:10-11; 1Jo 2:23 * **5:24:** Jon 3:15-18; Jon 8:51; 1Jo 3:14 * **5:25:** Mat 8:22; Efe 2:5-6

kubä keräp täyak! Kadäni uken äma kumäñ-kumäñ täño kädet-ken kuñarani kubätä Anutu Nanaki täño man nadäñ imayäñ täko uwä kodak täñpäñ kuñat-kuñat kodaki nitek api kuñarek. Täñpäkañ kadäni uwä ahätäk ñobayäñ! ²⁶ Nan uwä kuñat-kuñat kodaki täño mähehi. Täñkañ Nanaki udegän kuñat-kuñat kodaki täño mähehi täñpekta iniñ kireñkuk. ²⁷ * Täñpäkañ nanaki uwä Äma Bureni-inik itak unita Nanitä äma kowata manken yepmakta yäñ imani. ²⁸ Täñkañ man yäyat ño nadäñpäñ nadäwätäk nämo täneñ. Kadäni kubä pewani itak. Kadäni uken äma kumanjirä awañ äneñpanitä Nanaki täño man kotäk api nadäneñ. ²⁹ * Unitäño man kotäk nadäñpäñ awañ gänañ nanik api ämneñ. Täñpäñ irit kuñat-kuñat säkgämän kuñaranitä irit kehäromita biñam api akuneñ. Täñ, irit kuñat-kuñari wakitä kowata manken itta api akuneñ. ³⁰ * Näk näkñaken nadäk-nadäk terak epän täktäk täño kädet nämo pätak. Nan täño meni jinom ugänpäñ iwatpäñ äma kowata biñam yäñtäreñ yämik täyat. Unita man epän täk täyat u siwonjgän täk täyat yäk.

Anututä Nanaki täño mebari kwawak pek täyak

³¹ * Täñpäkañ näkña mebarina yäñahäwero uwä ämatä nadäwä bureni nämo täneñ. ³² * Mebarina uwä kubätä yäñahäk täyak. Äma unitä mebarina yäñahäñjirän bureni täk täyak yäñ nadätat. ³³ In Jon iwet yabäk täñjirä näkño mebarina bureni yäñahäñkuk. ³⁴ * Upäñkañ komen ämatä mebarina yäñahäkta nadäwa ärowani nämo täk täkañ. Nämo, in mebarina nadäñpäñ kuñat-kuñat kodaki täño kädet kañ iwarut yäñpäñ Jontä näka yäñahäñkuko udegän täwetat. ³⁵ Jon uwä hämopjin-ken topän ude peñyäneñ tamiñkuk. Täñjirän in kadäni keräpi-tagän kañpäñ gäripi nadäñkuñ.

³⁶ * Täñpäkañ Jon uwä näkño mebarina täga yäñahäñkuko upäñkañ imaka kubätä mebarina kwawakinik pewän ahäk täyak. Nadäkañ? Nantä epän man näwetkuk. Epän täk täyat unitä mebarina kwawak ñode pewän ahäk täkañ; Nanatä näwerän äput. ³⁷ * Ba Nan naniñ kireñkuko u imaka, mebarina yäñahäñkuk. Inä unitäño meni-ken man nämo nadäk täkañ ba mäjoni udegän nämo kak täkañ. ³⁸ * Inä äma Nantä iniñ kireñkuko unitäño man mäde ut imik täkañ unita mani biñam bänepjin-ken täga nämo irek. ³⁹ * In irit kehäromi kañ-ahäna yäñpäñ Anutu täño man kudän täwani daniñpäñ nadäk bumta täk täkañ. Eruk, man kudän täwani unitä näkño mebarina yäñahäk täyak! ⁴⁰ Upäñkañ in irit mähehi näkken irit kehäromi yäpmäkta bitnäk täkañ.

⁴¹ Näk komen äma in udewanitä wäpna yäpmäñ akukta nämo nadätat. ⁴² Nämo, intäño mebari nadäkinik täyat. Bänepjin Anutu-ken nämo pek täkañ. ⁴³ * Näk Nan täño wäpi terak äburo upäñkañ in näka not nämo täñ namik täkañ. Täñ, äma kubätä iniken gäripi terak äbäñjirän u not täñ imiñpäñ mani nadäñ imik täkañ. U inide kubä! ⁴⁴ * Injin-tägän kowat yäniñ oretta gäripi nadäñkañ Anututä nintäño irit kuñat-kuñatta jide nadäk täyak yäñ nadäwätäk kubä nämo täk täkañ. Unita jide täñpäñ näka not täñpäñ nadäkinik api täñ namineñ? Täga nämo!

* **5:27:** Jon 1:4, 5:22 * **5:29:** Dan 12:2; Mat 16:27; Jon 6:40; Apos 24:15 * **5:30:** Jon 5:19, 6:38 * **5:31:** Jon 8:13-14 * **5:32:** Jon 5:36-37; 1Jo 5:9 * **5:34:** Jon 1:19-34; Jon 3:27-30
 * **5:36:** Jon 3:2; Jon 10:25,38; Jon 14:11 * **5:37:** Mat 3:17; Jon 5:32, 8:18 * **5:38:** Jon 6:29
 * **5:39:** Luk 24:27,44; Apos 13:27; 2Ti 3:15-17; 1Pi 1:10-11 * **5:43:** Mat 24:5 * **5:44:** Jon 12:43

45 * Upänkañ in näka ñode nämo nadäneñ; Unitä Nanken täktäknin täño mebäri käwep api yänahän nimek yän nämo nadäneñ. Ude nämo! Mosestä ini Anutu-ken täktäkjin täño mebäri api yänahäwek. In Moses wäpi terak kunum gänañ api ärone yän nadäk täkañ upänkañ nämo! 46 * Nadäkañ? Mosestä man kudän täñkuko u näka kudän täñkuk. Unita inä unitäño man nadäwä bureni tänpän yäwänäku näka udegän nadäwä bureni täkäneñ. 47 * Tänpäkañ Moses täño man kudänta bitnäk täkañ unita näkño man jide tänpäj nadäkinik api täneñ?

6

Jesutä ämawebe 5,000 ketem yepmäñ towiñkuk

Mat 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

1 Jesutä man ude yän paotpänä Galili gwägu (wäpi kubä Taibirias), u udude käda kuñkuk. 2 Kuñirän ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täñkuñ, Jesutä käyäm ikek yäpän tägañirä yabänkuño unita. 3 Eruk, kadäni uken Jesutä iwaräntäkiye yän-yäkñat yäpmän pom kubä terak äro itkuñ. 4 * Kadäni uwä Juda täño orekirit kadäni wäpi Pasova keräp täñirän. 5 Tänpäkañ pom uterak äro ittängän yabänkuñ; Ämawebe äbot päke u äbänirä yabänpäñ Jesutä Filip ñode iwet yabänkuñ; Filip, ämawebe päke ño yepmäñ towikta ketem imapäj yepmäñ towinayän? 6 Ini ude api tänpet yän nadänkañ Filip nadäkiniki kehäromi jide patkuko u yäwän kañpäñ nadäkta iwet yabänkuñ.

7 Ude iweränä Filiptä ñode iwetkuk; Äma ño yepmäñ towikta monen täñipäj ketem suwanpäñ yäminero upänkañ nämo nanpä tägawek yäk. 8 Ude yäwänä iwaräntäki kubä wäpi Andru, Saimon täño monäni unitä yänkuñ; 9 Ironi kubä gwägu tom täpuri yarä, käräga 5 ude yäpmän kuñarirän käyat yäk. Ude wanipän ämawebe päke u jide tänpäj yepmäñ towine? 10 Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In ämawebe yäwerä mañirän täwut yäk. Ude yäweränä ämawebe yäwerä wädan terak mañirän täñkuñ. Äma ekänigän 5,000 ude bumik unitä mañirän täñkuñ, webe ironi penta itkuño ukät nämo daniwani. 11 Eruk, Jesutä käräga u yäpmänpäñ Nani bänep täga man iwetpäñ ämawebe mañirän täñkuño unita yäpmän daniñpäñ iniken gärip terak yäwäpäñ yämiñtäñ kuñkuk. Ude tänpäj gwägu tom yäpmänpäñ udegän yämiñtäñ kuñkuk. 12 Yämiñirän nabä tägawäpäñ Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Nänpani moräki moräki patpäñ wanenjo unita butuwut yäk. 13 Ude yäweränä käräga 5 nankuño unitäño moräk-moräk butuñpäñ yäk 12 daiwä tokñenkuñ.

14 * Tänpäkañ Jesutä kudän kudupi ude tänpän kañpäñ ämawebetä yänkuñ; Wära! Ño profet pähap kome terak ahäkta yäwani ukenowä ñobayän! yäk. 15 * Ude yänpäñ itgwäñpäñ Jesu inipän intäjukun äma it yämekta inñitnayän täñirä yabäj umuntän inigän pom terak äronkuñ.

Jesu gwägu terak yentäj kuñkuk

Mat 14:22-27; Mak 6:45-52

16 Eruk, bipäda ugän Jesu iniken iwaräntäkiyetä Jesu tenpen Galili gwägu pomi-ken äpmonkuñ. 17 Äpmo Jesuta irä wawäpäñ Kapeneam yotpärare-ken äyänutpen kuna yänkañ gäpe terak äronpen kuñkuñ. U

* 5:45: Lo 31:26-27 * 5:46: Lo 18:15; Apos 3:22 * 5:47: Luk 16:31 * 6:4: Jon 2:13

* 6:14: Lo 18:15; Jon 5:46 * 6:15: Jon 18:36; Mat 14:23

bipani kuŋkuŋ. ¹⁸ Kuŋirä mänit kehäromi piänirän gwägu taŋi tokätkuk. ¹⁹ Ude täjirän ehutpäŋ gwägu bämopi-ken kuŋirä Jesu gwägu terak yeŋtäŋ äbuk. Yeŋtäŋ äbamaŋ iwaräntäkiyetä itkuŋ-ken äbänirän kaŋpäŋ umun pähap täŋkuŋ. ²⁰ Ude täjirä gera täŋpäŋ yäwetkuk; Ŋo näkŋa äretat. Umuntäneŋo! ²¹ Ude yäwän nadäŋpäŋä bänep pidäm terak Jesu täŋkentäŋpäŋ gäpe terak teŋirä kome kukta nadäŋkuŋ-ken uken pengän ahäŋkuŋ.

Ämatä Jesu yänärok man iwetkuŋ

²² Täŋpakaŋ ämawebe päke u gwägu udude parä yänŋkuk. Parä yänewänä ŋode yänkuŋ; Gäpe kubä-tägän irirän kaŋkumäŋopäŋ Jesu u iwaräntäkiye-kät nämo kuŋirän kaŋkumäŋ yäk. Iwaräntäkiye inigän kuŋkuŋ yän nadäŋkuŋ. Ude nadäŋpäŋ Taibirias komeken nanik täŋo gäpe ätu Ekänitä yepmäŋ towiŋkuk-ken irirä yabäŋkuŋ. ²³⁻²⁴ * Täŋpakaŋ kome uken Jesu inita ba iwaräntäkiyeta wäyäkŋewä wawäpäŋ gäpe uterak äronpäŋ Kapeneam komeken wäyäkŋeŋtäŋ kuŋkuŋ.

Jesu ini uwä ketem bureni

²⁵ Wäyäkŋeŋtäŋ kuŋtäŋgän kaŋ-ahäŋpäŋä iwet yabäŋkuŋ; Yäwoŋärewani äma, gäk jidegän äbän? ²⁶ * Yäwäwä ŋode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Näk kudän kudupi täŋpewa ahäŋirän kak täkaŋ unita nämo! Ketem tepmäŋ towiŋira naŋ tokŋek täŋkuŋo unita näka wäyäkŋekaŋ. ²⁷ * Inä epän bureni täk täkot. Kome täŋo ketem, paot-paori niked unita nämo yäyat. Nämo, irit kehäromi täŋo ketem paot-paori niked nämo, unita piäni täk täkot. Ketem uwä Äma Bureni-iniktä täga tamek, Anutu Nantä wäpi biŋam imiŋkuko unita yäk.

²⁸ Ude yäwäwä kowata ŋode iwetkuŋ; Nin jide täŋpäŋ imaka Anututä gäripi nadäk täyak u täne? ²⁹ * Ude iweräwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Anututä epän intä täkta nadäk täyak u ŋode; Iwerän äpuko unita nadäkinik täŋ imineŋ. Anutu täŋo gärip ude yäk. ³⁰ * Ude yäwänä kowata ŋode iwetkuŋ; Kudän kudupi jidewani kubä täŋiri gabäŋpäŋ nadäkinik täŋ gamine? Imatäken kubä täŋiri gabäŋpäŋ-nadänayäŋ? ³¹ * Nadätan? Äbekniye oraniyetä kome jopi-ken kuŋarirä Anututä ini ketem kubä wäpi mana yepmäŋ towiŋkuk yäk. Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Anututä ketem kunum gänaŋ nanik yepmäŋ towiŋkuk. Eruk, kudän kudupi kubä udewani täŋiri kaŋpäŋ nadänayäŋ?

³² Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Näk man bureni täwera nadäwut; Kunum gänaŋ nanik ketem uwä Mosestä nämo pewän ahäŋ tamiŋkuŋ. Nämoinik, Nantä kunum gänaŋ nanik ketem bureni tamik täyak. ³³ Ketem bureni uwä äma kubä yäk. Kunum gänaŋ naniktä äpäŋpäŋ kome ämawebeta irit kodaki pewän ahäŋ yämik täyak unitä Anutu-ken nanik ketem bureni täyak yäk. ³⁴ * Yäwänä iwetkuŋ; Ekäni, gäk ketem yäyan u kadäni kadäni nimik täyi! yän iwetkuŋ.

³⁵ * Ude yäwäwä yäwetkuk; Irit kehäromi täŋo ketem näkŋa ŋo. Äma näkken äbäk täkaŋ uwä nakta wari nämo api yeneŋ. Ba äma nadäŋ namikinik täk täkaŋ uwä umeta äneŋi nämo api yeneŋ. ³⁶ * Näk man

* **6:23-24:** Jon 6:11 * **6:26:** Jon 6:11-12 * **6:27:** Jon 4:14; Jon 6:48-58 * **6:29:** 1Jo 3:23

* **6:30:** Mat 16:1; Jon 2:18 * **6:31:** Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24 * **6:34:** Jon 4:15

* **6:35:** Jon 4:14; Jon 6:48-58 * **6:36:** Jon 20:29

täweraro ukeno; Nähä nabäk täkaŋ upänkaŋ nadäŋ namikinik nämo täk täkaŋ. ³⁷* Täŋ, Nantä ämawebe näka biŋam yäpmäŋ daniŋpäŋ namik täyak u kuduptagän näkken api ämneŋ. Äbäŋirä nämoinik api yäwat kirewet. ³⁸* Kunum gänaŋ naniktä äpuro u näkŋaken gärip iwatta nämo äput. Nämoinik, Nan täŋo gäripgän iwatta äput. ³⁹* Täŋkaŋ unitäŋo gärip uwä ŋode; Ämawebe Nantä namik täyak u kubätä paorek yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat epän täŋtängän kadäni pähapken kumbani-ken nanikpäŋ yäpmäŋ päŋaku api yepmaŋpet. ⁴⁰* Unita äma Anutu täŋo Nanaki u tumben kuŋkaŋ nadäŋ imikinik täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ. Äma udewani uwä kadäni pähapken täŋpewa api kodak täneŋ. Nana täŋo nadäk u ude yäŋ yäwetkuk.

Jesu u irit kehäromi täŋo ketem

⁴¹ Yäŋirän nadäŋpäŋ Jesu u kunum gänaŋ nanik ketem u näk yäŋ yäŋkuko unita Juda äma ekäni ätutä man yäŋburu-buru yäŋkuŋ. ⁴²* Man yäŋburu-buru yäŋpäŋ yäŋkuŋ; Jesu u äma jopi kubä yäk. U Maria Josep täŋo nanaki. U ninä yabäŋpäŋ-nadäk täkamäŋ. Upäŋ imata näk kunum gänaŋ naniktä äput yäŋ yäk täyak?

⁴³ Ude yäŋirä nadäŋpäŋ Jesutä yäwetkuk; In unita nadäwäwak täneŋo. ⁴⁴* Äma kubä ini-tägän näkken ämnaŋi nämo. Nan naniŋ kireŋpewän äpuro unitägän wädäŋpewän näkken äbäkäbäk kädet u itak. Äma udewani u kadäni pähapken täŋpewa api kodak täneŋ. ⁴⁵* Täŋpakaŋ profet bianitä ŋode kudän täwani pätak; Anututä ini ämawebe kudup yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ api täŋpek. Unita Nantä iwetpäŋ iwoŋäreŋirän nadäweko unitä näkken äbek. ⁴⁶* Täŋkaŋ äma kubätä Nan u nämo kaŋkuk. Anutu-ken naniktä äpani u kubä-tägän kaŋkuk. ⁴⁷* Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näka nadäkinik täŋ namik täkaŋ unitä irit kehäromita biŋam api täneŋ. ⁴⁸* Täŋpäŋ irit täŋo ketem u näkŋa ŋo. ⁴⁹ Bureni, bian äbekjiye orajiye u kome jopi-ken mana naŋkuŋo upänkaŋ kumäŋ täŋpä kuŋkuŋ. ⁵⁰ Täŋ, kunum gänaŋ ketem äpuko u inamjin-ken itak ŋo. Äma kubätä ketem u naŋpänjä nämo api kumbek. ⁵¹ Irit kehäromi täŋo ketem kunum gänaŋ naniktä äpani u näkŋa! Unita äma kubätä ketem ŋo naŋpänjä nämo kumäŋkaŋ pen api it yäpmäŋ ärowek. Täŋpakaŋ ketem uwä tohatna. Komen ämawebetä irit kehäromi yäpneŋta u api taniŋ kirewet yäk. ⁵² Ude yäŋirän nadäŋpäŋ Juda äma ekäni ekäni ini-tägän man wärät-wärät täŋpäŋ yäŋkuŋ; U jide täŋpäŋ tohari nimän näne?

⁵³ Ude yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut; In Äma Bureni-inik täŋo tohari nägäri nämo nänayäŋ täŋo uwä irit kehäromita biŋam nämo api täneŋ. ⁵⁴ Täŋ, äma tohatna nägätna nak täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täŋpäŋ paot-paori nämo api it yäpmäŋ äroneŋ. Täŋpakaŋ kadäni pähapken äma udewaniwä näkä täŋpewa api kodak täneŋ. ⁵⁵ U imata, tohatnatä ketem bureni-inik täyak unita. Ba nägätna udegän ume bureni-inik täyak. ⁵⁶ Äma näkŋo tohatna nägätna nak täkaŋ uwä näkkät kowat kwasikorän täk täkamäŋ. ⁵⁷* Täŋpakaŋ Irit täŋo mäheŋi Nantä

* 6:37: Jon 17:6-8; Mat 11:28 * 6:38: Mat 26:39; Jon 4:34 * 6:39: Jon 10:28-29; Jon 17:12

* 6:40: Jon 11:24 * 6:42: Mat 13:55 * 6:44: Jon 6:65 * 6:45: Ais 54:13 * 6:46: Jon

1:18 * 6:47: Jon 3:15-16 * 6:48: Jon 6:31,58 * 6:57: Jon 15:4-5; 1Jo 3:24

naniŋ kireŋpewän äpuro unita Nanta biŋam it täyat yäk. Näk imaka, irit mäheŋi unita äma näk nak täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ. ⁵⁸ Ketem bureni kunum gänaŋ nanik äpuko uwä ubayäŋ. Ketem wäpi mana äbekniye oraniyetä naŋkuŋo udewani nämo. Äbekniye oraniye uwä ketem u naŋkuŋo upäŋkaŋ kumän täŋpä kuŋkuŋ. Täŋ, äma ketem ŋo nak täkaŋ uwä tärek-täreki nämo api it yäpmäŋ äroneŋ.

⁵⁹ Jesutä man ŋo Kapeneam yotpärare-ken käbeyä eni gänaŋ yäwetpäŋ yäwoŋarek täŋkuk.

Äma mäyaptä Jesu kaŋumuntaŋ kuŋkuŋ

⁶⁰ Man ude yäŋirän äma Jesu iwaräntäk täŋkuŋo ukät nanik mäyaptä nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära, man ŋo nadäna siwoŋi nämo täyak. Man udewani netätä nadäwän bureni täŋpek? ⁶¹ Yäŋgaŋa gaŋa yäŋkuŋo u Jesutä yabäŋpäŋ-nadäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Man ŋo nadäŋirä waki täyak? ⁶² * E täŋ, Äma Bureni-inik u bian irani-ken äneŋi äroŋirän kaŋpäŋä jide api nadäneŋ? ⁶³ * In ŋode nämo käwep nadäkaŋ; Kome guptä irit kodaki täga pewä ahänaŋi nämo. Nämo, irit kodaki pewä ahäk-ahäk uwä Kudupi Munapik täŋo epän. Näkä man täwetat ŋowä Kudupi Munapik täŋo irit kodaki nitek unita äma kubätä man u nadäkinik täŋpayäŋ täko uwä irit kodaki u nitek api kuŋarek yäk. ⁶⁴ * Upäŋkaŋ inken nanik ätutäwä man täwetat ŋo nadäŋirä bureni nämo täyak. (Jesu u äma netä unitä näka api bitnäneŋ yäŋ uku intäjukun yabäŋpäŋ-nadäŋkuk. Udegän, äma netätä iwan keriken api nepmaŋpek yäŋ uku kaŋpäŋ nadäŋkuk.) ⁶⁵ * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Mebäri unita yäŋpäŋ ŋode täwetkut; Äma kubä Nantä bänepi nämo täŋpidäm taŋ imiŋirän äma u näkken täga ämnaŋi nämo.

⁶⁶ Man yäwa ude täreŋirän kadäni ugän ämawebe iwarän täŋkuŋo u ätutä gaŋa taŋpäŋ teŋpeŋ kuŋkuŋ. ⁶⁷ Teŋpeŋ kuŋirä Jesutä iwaräntäkiye 12 u ŋode yäwetkuk; In imaka, nepmaŋpeŋ kunayäŋ käwep nadäkaŋ? ⁶⁸ Ude yäwänä Saimon-Pita unitä kowata ŋode iwetkuk; Ekäni! Gäk gepmaŋpeŋ netäken kune? Gäk kubä-tägän irit kehäromi täŋo man yäpmäŋ kuŋat täyan yäk. ⁶⁹ * Täŋjiri nin nadäŋ gamikinik täŋpäŋ ŋode nadäkamäŋ; Anutu täŋo Kudupi Äma uwä gäk ubayäŋ.

⁷⁰ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Näk in 12 näkŋata biŋam yäpmäŋ daniŋkut. Upäŋkaŋ inken nanik kubätä satan äworetak yäk. ⁷¹ Man uwä Saimon Kariot komeken nanik unitäŋo nanaki wäpi Judas unita yäŋpäŋ yäŋkuk. Judas uwä iwaräntäkiye 12 ukät nanik kubä upäŋkaŋ mädenä, Jesuta mäde ut imiŋkuk.

7

Orekirit kadäni kubäken Jesu Jerusalem kuŋkuŋ

¹ * Ätu itpäŋ Jesu Galili kome käda kuŋatkuko upäŋkaŋ Judia kome käda kuŋatta bitnäŋkuk. U imata, Juda äma ekänitä utpewä kumäkta itsämbuŋ. ² * Täŋpakaŋ orekirit kubä wäpi Yottaba täŋo Ärawa Täktäk kadäni keräp taŋkuk. ³ Täŋjirän noriyetä Jesu man ŋode iwetkuŋ; Gäk kome ŋo peŋpeŋ Judia komeken kuŋkaŋ kudän kudupi täŋjiri gäwaräntäkayetä kaŋ gabäŋpäŋ-nadäwut. ⁴ Nadätan, äma kubätä mebärina kwawak ahäwän

* **6:62:** Jon 3:13; Apos 1:9-11 * **6:63:** 2Ko 3:6 * **6:64:** Jon 13:11 * **6:65:** Jon 6:44

* **6:69:** Mat 14:33, 16:16; Mak 1:24; Jon 1:49 * **7:1:** Jon 5:18 * **7:2:** Wkp 23:34

yāñpāñ epān kābop tāga nāmo tāñpek. Kudān kudupi bureni tāk tāyan u tāñpāwā āmawebe ābot pāhap iñamiken kwawak tāñjiri kañ gabāñpāñ-nadāwut yāñ iwetkuñ. ^{5*} (Butewaki, nāgāt morākiyetā Jesuta nadākinik nāmo tāñ imiñkuñjo unita man ŋo iwetkuñ.)

^{6*} Noriyetā ude iwerāwā Jesutā kowata ŋode yāwetkuk; Ude nāmo! In tāño kudān uwā mebāri nīkek nāmo unita kadāni kadāni tāgagān tāk tākañ. Upāñkañ nākñjo kadāni nāmo ahātak. ^{7*} Komen āmawebetā inta iwan tāga nāmo tāñ tamineñ. Upāñkañ nāhā komen āma tāño irit kuñat-kuñari waki u yāñahāñpāñ kwawak pek tāyat unita iwan tāñ namik tākañ. ⁸ Unita in ārawa unita kut. Kadānina nāmo kerāp tāyak unita apiño nāmo kwayāñ yāk. ⁹⁻¹⁰ Ude yāñpāñ Galili kome ini ugān irirān noriyetā kuñkuñ. Eruk ātu itpāñ Jesu māden āmawebe yabañ paotpāñ inigān uruñ kadagān kuñkuk. ^{11*} Tāñpākañ ārawa bāgup-ken Juda āma ekāni ekānitā Jesuta Āma u de yāñ yāñkañ yāñ-wāyākñeñtāñ kuñatkuñ.

¹² Ude tāñjirā āmawebe jopi pāke unitā nāwetgāwet tāñjirā ātutāwā ŋode yāñkuñ; Āma uwā tāga yāk. Yāñjirā ātutāwā yāñkuñ; Nāmo, āmawebe jop manman yāñ-yākñat tāyak yāk. ^{13*} Man ude yāñkuñjo upāñkañ Juda āma ekāni ekānita umuntañpāñ kwawak nāmo yāñahāñkuñ.

Jesutā āmawebe yāwetpāñ yāwoñārek tāñkuk

¹⁴ Tāñpākañ orekirit u kadāni bāmopi-ken Jesutā kudupi eñi gānañ āroñpāñ yāwetpāñ yāwoñārek tāñkuk. ^{15*} Ude tāñjirān Juda āma ekāni ekānitā nadāñpāñ jākjāk yāmāñpāñ yāñkuñ; Āma ŋowā nintāño nadāk-nadāk eñiken nāmo ārowani upāñkañ nadāk-nadāk ārowani ŋo de yāpuk? ^{16*} Ude yāñjirā Jesutā ŋode yāwetkuk; Nāk man mebāri tāwetpāñ tāwoñārek tāyat uwā nākñaken nāmo. Anutu, naniñ kireñkuko uken nanik. ¹⁷ Āma kubātā Anutu tāño gārip iwatta bānep peweko uwā man yāk tāyat u Anutu ba nākñaken manpāñ yāk tāyat yāñ yāpmāñ daniñpāñ nadāwek. ^{18*} In nadākañ? Āma kubātā inita nadāñpāñ man yāweko uwā gup yāpmāñ ārokārok kādet iwarek. Tāñ, āma kubātā epān māhemi tāño wāpi yāpmāñ akukta nadāñpāñ man yāweko uwā man bureni yāwek. U jopman kubā nāmo yāwek. ^{19*} Mosestā бага man bian tamiñkuko upāñkañ inkāt nanik kubātā man u nāmo buramik tākañ. In imata nāk nutta yāk tākañ?

^{20*} Ude yāñjirān āmawebe pāke unitā yāñkuñ; Netā gurayāñ yāk tāyak? Gāk mājo wāratā bānepka peñ awāhutak yāk. ^{21*} Ude yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Nāk kudān kudupi kubāgān Sabat kadāni-ken tāñkuro unita nadāwātāk pāhap tākañ. ^{22*} Unita ŋode tāwera nadāwut; Moses ba Moses tāño oraniyetā nanakjiye gupi morāk madāneñta yāñtāreñ tamiñkuk. Eruk nanak paki kubā tāño gupi morāki madāk-madāk kadāni Sabat ahāñjirān бага irepmitne yāñpāñ nāmo madāk tākañ ba? ^{23*} Nāmo! In Sabat kadānita nadāwātāk nāmo tāñpāñ gupi madāk tāk tākañ uwā! Bureni, in Moses tāño man buramiñpāñ Sabat kadāni-ken nanak paki tāño gupi morāk tāga madāñ yāmik tākañ. Tāñpākañ nāk āma kubā tāño gupi

* **7:5:** Mat 13:55; Apos 1:14 * **7:6:** Jon 2:4 * **7:7:** Jon 15:18 * **7:11:** Jon 11:56 * **7:13:** Jon 9:22, 12:42; Jon 19:38, 20:19 * **7:15:** Mat 13:54; Luk 2:47 * **7:16:** Jon 12:49, 14:10
 * **7:18:** Jon 5:44, 8:50 * **7:19:** Apos 7:53; Rom 2:21-24 * **7:20:** Jon 8:48,52; Jon 10:20
 * **7:21:** Jon 5:16 * **7:22:** Wkp 12:3; Stt 17:9-13 * **7:23:** Jon 5:8-10,16

kuduptagän yäpa täganirä imata nebek täkan? ²⁴* Jop dapun-tägän kak täkan unita jop manman kubä nämo näwetneḡ. Nadäwä tärewäpän man bureniḡän näwetneḡ.

Jesu u Anutu-ken naniktä äpuk

²⁵* Tänpäkan Jerusalem ämawebe ätutä yänkuḡ; Jide? Äma ekäni ekänitä äma utpewä kumäkta yäk täkan uwä ḡo ba? ²⁶ ḡo kawut! U man kwawakgän yänahäntän kuḡatak ḡo yäk. Yänahäntän kuḡarirän imata nämo iniḡ bitnäkan? Nintänḡo äma ekäni ekänitä U Kristo yän bureni käwep nadäkan. ²⁷* Upänkan ninä ḡode nadäkamän, äma ḡo Kristo nämo yäk. Yotpärare u nanik yän nadäkamän. Täḡ, Kristo burenitä äbänirän yotpärare uken naniktä äbätäk yän nämo api nadäne yäk.

²⁸⁻²⁹* Tänpäkan Jesu kudupi eni gänän itkan ämawebe päke u manbiḡam yäwetpän yäwoḡärek tänpän man kubä gera terak ḡode yänkuḡ; Bureni, in näka nadäkan. Ba uken naniktä äbuk yän nadäkan. Upänkan ḡode täwera nadäwut; Näk näkḡaken gärip terak nämo äbät. Anutu Nan, imaka bureniḡän täḡpani, unitä naniḡ kireḡpewän äput. In Nan uwä nämo nadäkan. Täḡ, nähä ukät ittänḡän naniḡ kireḡpewän äpuro unita näk u nadätat yäk.

³⁰* Jesutä man ude yänirän ämawebe ätutä inḡitpän manken tenayän täḡkuḡ. Tänpäkan kadänini nämo keräp täḡkuko unita täḡpä wawäpän peḡkuḡ. ³¹* Täḡ, ämawebe jopi mäyaptä Jesuta nadän imikinik täḡpän ḡode yänkuḡ; Kristo äbäkta iwoyäwani unitä äbänpänḡä kudän kudupi äma ḡonitä täk täyak u irepmitpän täga api täḡpek ba? Nämo!

Juda ämatä Jesu inḡitnayän täḡkuḡ

³² Ämawebetä man ude yänirä Parisi äma ätutä nadänkuḡ. Nadänpän bä mop äma intäjukun täḡpani ätukät yänpän-nadäk täḡpän Jesu inḡitta komi äma peḡ yäwet-pewä kuḡkuḡ. ³³* Tänpäkan Jesutä ämawebe päke u yäwetkuḡ; Kadäni keräpigän inkät itkan äneḡi äyänḡutpeḡ äma naniḡ kireḡpewän äbutken api kwet. ³⁴* Täḡira in näka bumta wäyäkḡenayän täḡo upänkan nämo api nabän ahäneḡ. Ba kome näkä pänku irayän tätken u in täga nämo api kuneḡ.

³⁵ Ude yäweränä, Juda äma ekäni ekäni ini-tägän näwetgäwet täḡpän yänkuḡ; Äma ḡo de kuḡirän unita api wäyäkḡena wanenḡ? Juda äma notniye ätu Grik kome itkan-ken u käwep api kweko unita yäyak. Uken kuḡpän ämawebe u nanik käwep yäwetpän yäwoḡärek api täḡpek yäk. ³⁶ Wära! Mebäri jideta man ḡodewä yäk täyak; In näka wäyäkḡenayän täḡo upänkan nämo api nabän ahäneḡ. In kome näkä pänku irayän tätken u täga nämo api kuneḡ yäk.

Kudupi Munapik u ume dapuri udewani

³⁷* Tänpäkan Juda täḡo orekirit kadäni u irä tärenayän käbeyä pähap täḡirä Jesutä ämawebe bä mop-ken akuḡpän man kubä gera terak ḡode yäwetkuḡ; Äma kubätä umeta iwäwä näkken äbänkan kan nanpän! ³⁸* Anutu täḡo mantä yäyak ude; Äma näk nadän namikinik täk täkan uwä

* **7:24:** Wkp 19:15; Ais 11:3-4; Jon 8:15 * **7:25:** Jon 5:18 * **7:27:** Jon 7:41, 9:29 * **7:28-29:** Mat 11:27; Jon 8:55 * **7:30:** Jon 7:44, 8:20; Jon 13:1 * **7:31:** Jon 2:23, 8:30; Jon 10:42, 11:45; Jon 12:11,42 * **7:33:** Jon 13:33 * **7:34:** Jon 8:21, 13:36; Jon 17:24 * **7:37:** Wkp 23:36; Ais 55:1; Jon 4:10,14 * **7:38:** Ais 58:11; Sek 14:8

irit kodaki tãjo ume bãnepi-ken nanik ume dapuri abãkabãk tãk tãkaŋ ude api äbãŋ irek. ³⁹* Jesutã man ude yãŋkuko uwã Kudupi Munapikta yãŋkuk. Kudupi Munapik u ämawebe Jesuta nadãŋ imikinik tãŋpani unitã yãpmãkta yãwani upãŋkaŋ kadãni uken Jesu kunum gãnaŋ nãmo äronkuko unita Kudupi Munapik nãmo äpuk.

⁴⁰* Jesutã man yãk tãŋkuko u ämawebe ätutã nadãŋpãŋ yãŋkuŋ; Bureni-inik, äma ŋo Profet ahãkta yãwani ubayãŋ yãk. ⁴¹* Yãŋirã ätutãwã yãŋkuŋ; Nãmo, uwã Kristo bureni yãk. Tãŋpãkaŋ ätutãwã yãŋkuŋ; Ŋo Kristo nãmo. Kristo u Galili komeken nãmo api ahãwek. ⁴²* Anutu tãjo man kudãntã ŋode yãyak; Kristo u Betlehem yotpãrãre-ken Devittã äbotken ahãkta yãwani yãk. ⁴³* Äma pãke unitã man wãrãt-wãrãt ude tãŋpãŋ duŋ-wenkuŋ. ⁴⁴* Tãŋ, ätutãwã Jesu iŋitpãŋ komi enjiken tenayãŋ nadãŋkuŋo upãŋkaŋ äma kubãtã Jesu nãmo iŋitkuk.

Juda äma ekãnitã Jesuta nadãkinik nãmo tãŋkuŋ

⁴⁵* Tãŋpãkaŋ komi äma Jesu iŋitnayãŋ Jesuken kuŋkuŋo uwã äneŋi äyãŋutpeŋ bãmop äma intãjukun tãŋpani ätukãt Parisi ämaken penta kuŋkuŋ. Kuŋirã yãwetkuŋ; In imata Jesu nãmo iŋitpãŋ yãpmãŋ äbãkaŋ? ⁴⁶* Ude yãwãwã komi ämatã kowata ŋode yãwetkuŋ; Jesutã man yãk tãyak u inipãrik kubã. Bian äma kubãtã man ude nãmo yãk tãŋpani yãk. ⁴⁷Ude yãwãwã Parisi ämatã yãwetkuŋ; Wa! In imaka, Jesutã bãnepjin yãŋ-tãkŋat tãyak? ⁴⁸* Unita in jide nadãkaŋ? Parisi äma ba intãjukun äma ninkãt nanik netã kubãtã äma unita gãripi nadãtak? Nãmoinik! ⁴⁹Upãŋkaŋ ämawebe äbot pãke ŋonitã бага man nãmo nadãŋpãŋ Anutu iŋamiken waŋ moreŋkaŋ geŋita biŋam tãkaŋ yãk.

⁵⁰* Ude yãŋirã Parisi äma noripaki kubã wãpi Nikodemus, bian Jesukãt yãŋpãŋ-nadãk tãŋkumãno unitã yãwetkuk; ⁵¹* E, nintãjo бага man terak jide pãtak? Äma kubã waki ude tãyak yãŋ nãmo nadãŋkaŋ manken jop tãga tene? Nãmoinik! Imaka tãŋpeko unitãjo mebãrini yãŋahãwãn kaŋpãŋ nadãŋpãŋ uyaku manken tãga tene yãk. ⁵²* Ude yãwãn nadãŋpãŋ noriyetã sära ŋode iwetkuŋ; Gãk imaka, Galili komeken nanik ba? Anutu tãjo man ket daniŋpãŋ nadãŋkaŋ ŋode nadãwen; Galili komeken profet kubã ahãnaŋi nãmo yãk. ⁵³Ude yãŋpãŋ-nadãŋkaŋ enjini-ken kuŋtãŋpã kuŋkuŋ.

8

Webe waki tãŋpani kubã Jesuken yãpmãŋ kuŋkuŋ

¹* Eruk Jesutã Olip pomken äronpãŋ u patkuk. ²Patkuko yãŋenirãn tamimaŋ-inik u naniktã äpãmaŋ kudupi yotken äronirãn ämawebe bumta it gwãjiŋkuŋ. Itgwãjiŋirã Jesutã maŋitpãŋ manbiŋam yãwetpãŋ yãwoŋãrek tãŋkuk. ³Tãŋirãn Baga man yãwoŋãrewani ämakãt Parisi ämatã webe äpi nikek kubã kubokãret tãŋirãn kaŋ-ahãŋkuŋo u yãpmãŋ Jesuken kuŋpãŋ ämawebe bãmopi-ken pimij iwatkuŋ. ⁴Tãŋpãŋ Jesu iwetkuŋ; Yãwoŋãrewani äma, webe ŋonitã äma kubãkãt kubokãret tãŋirãn kaŋ-ahãŋkumãŋ. ⁵*

* **7:39:** Jon 16:7, 20:22; Apos 2:4 * **7:40:** Jon 6:14 * **7:41:** Jon 1:46, 4:29 * **7:42:** Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mat 2:5-6 * **7:43:** Jon 9:16 * **7:44:** Jon 7:30 * **7:45:** Jon 7:32 * **7:46:** Mak 1:22 * **7:48:** Jon 12:42 * **7:50:** Jon 3:1-2 * **7:51:** Lo 1:16 * **7:52:** Jon 7:41-42 * **8:1:** Luk 21:37 * **8:5:** Wkp 20:10; Lo 22:22-24

Moses tãjo бага mantã webe ñodewanita mobãtã kumãñ-kumãñ dãpmãkta yãwani yãk. Unita gãkã jide yãwayãñ? ⁶ * Jop Jesu iwet yabãñirã Jesutã man goret ba jide kubã yãwãñ kanpãñ bunep-ken kan pena yãñpãñ Jesu iwet yabãk tãñkuñ.

Yãwãwã Jesu gwãjiñ äpmonpãñ kome terak keritã kudãn tãñkuk. ⁷ * Ude tãñjirãn iwet yabãk pen tãñ irirã Jesu dorãnpãñ yabãñpãñ ñode yãwetkuk; Inken nanik kubãtã momini nãmo tãñpãwã unitã jukun mobãtã urãnkanj urut yãk. ⁸ Ude yãñpãñ äneñi gwãjiñ äpmonpãñ kudãn tãñkuk. ⁹ * Man ude yãñjirãn nadãñpãñ äma intãjukun ämaniyetã kwã yabãñkanj yabãñit yabãñit kubãkubã kudup kuñ moreñkuñ. Kuñ moreñjirã webe uwã Jesu dubini-ken inigãn itkuk. ¹⁰ Irirãn Jesutã dorãnpãñ kanpãñ iwet yabãñkuk; Wanotna, äma manken gepmanayãñ tãjo u de? Äma kubãtã yãñtãrek man nãmo gãwerak? ¹¹ * Yãwãwã webe unitã Nãmo yãñ yãwãnä Jesutã iwetkuk; Nãk udegãn, yãñtãrek man nãmo gãwerayãñ. Gãk jop pãñku itkanjã waki äneñi nãmo tãñpen yãk.

Jesutã iniken mebãrini yãñahãñpãñ yãwetkuk

¹² * Eruk ittãngãn kadãni kubã Jesutã ämawebe man ñode yãwetkuk; Nãk komen ämawebe intãjo topãn. Unita äma kubãtã nãk nãwarayãñ tãko uwã bipmãñ urani gãnañ nãmoinik api kuñarek. Uwã irit kehãromi tãjo penyãñek terak api kuñarek yãk. ¹³ Man ude yãñjirãn Parisi ämatã nadãñpãñ ñode iwetkuñ; Jop manman yãyan yãk. Eruk ño gãkña-tãgãn mebãrika yãñahãtan unita nadãñitna bureni nãmo tãyak yãk.

¹⁴ * Yãwãwã Jesutã ñode yãwetkuk; Ude nãmo. Nãkñata siwoñi yãyat. U imata, nãk de naniktã äbut ba de api kwet yãñ unitãjo mebãri nadãñkanj yãk tãyat. Unita nãkña mebãrina yãñahãñjira jopi nãmo tãk tãyak. In ñowã nãka de naniktã äbuko äneñi de api kwek yãñ nãmo nadãk tãkanj unita tãñguñtak tãkanj. ¹⁵ * Inã äma gupigãn yãpmãñ danik tãkanj. Tãñ, nãhã äma nãmo yãpmãñ danik tãyat. ¹⁶ * Upãñkanj nãkã äma yãpmãñ daniñpãñ yãwãnãku bureni yãpmãñ danik tãyeyet. Imata, äma yãpmãñ danik-danik epãn u nãkñagãn nãmo tãñpet. Nan naniñ kireñpewãn äpuro unitã tãñkentãñ namiñjirãn bok tãde. ¹⁷ * In nadãkanj? Baga manjin terak ñode pãtak; Äma yarãtã kubã tãjo mebãri yãñahãñjirãn bureni yãñ nadãwen. ¹⁸ * Tãñpãñ nãk mebãrina yãñahãñjira Nan, naniñ kireñkuko unitã udegãn yãñkentãñ namik tãyak. U kawut, nek äma yarãtã mebãrina yãñahãk tãkamãk!

¹⁹ * Man ude yãwerãnkanj ñode iwet yabãñkuñ; Nanka de? Ude yãwãwã yãwetkuk; In nãka nãmo nadãwã tãrewãpãñ nanta udegãn nãmo nadãwã tãrekanj. In nãka nadãwã tãrewãpãñ uyaku Nanta udegãn nadãwã tãrekãneñ yãk. ²⁰ * Jesu kudupi eñi gãnañ ämawebe yãwetpãñ yãwoñãrek tãñkuko ugãn Parisi äma man u yãwetkuk. Moneñ irona pek tãñpani kãwuri u dubini-ken itkanj man u yãwetkuk. Tãñpãkanj kadãnini nãmo kerãp tãñkuko unita jide tãñpãñ manken tewãm.

Jesutã Juda äma jukuman yãwetkuk

* **8:6:** Mat 22:15 * **8:7:** Lo 17:7 * **8:9:** Mat 22:22 * **8:11:** Jon 5:14 * **8:12:** Ais 49:6;
Jon 1:4-9, 9:5; Jon 12:46 * **8:14:** Jon 5:31-32; Jon 7:28, 9:29 * **8:15:** Jon 7:24, 12:47 * **8:16:**
Jon 5:30, 8:29 * **8:17:** Lo 17:6, 19:15 * **8:18:** 1Jo 5:9 * **8:19:** Jon 14:7 * **8:20:** Jon 7:30

21 * Tänpäkaŋ Jesutä ämawebe man kubä pen ɲode yäwetgän täŋku; Näk api tepmaŋpeŋ kwet yäk. Tepmaŋpeŋ kuŋira näka api wäyäkɲeneŋ. Tänpäŋ wakiwakijin nikek kuŋattängän api kumneŋ. Täŋkaŋ näkä päŋku irayäŋ tätken uken in täga nämo api kuŋeŋ yäk. 22 * Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yänkuŋ; Näkä päŋku irayäŋ täyat-ken uken täga nämo api kuŋeŋ yäŋ yäyak u imata yäyak? Ini gupi utpäŋ kumäkta yäyak ba jideta yäyak? 23 * Ude yäwäwä Jesutä ɲode yäwetkuk; In komen äma nämo nadäkaŋ. Inä komen umude käda nanik. Nähä punin unude käda nanik. Inä kome terak nanik. Nähä kome terak nanik nämo. 24 In wakijin nikek kuŋatkä kumneŋ yäŋ täwerat. Bureni, mebärina näkɲa itat yäŋ täwet täyat u nadäkinik nämo täneŋo uwä wakijin pat tamiŋirän mät kumneŋ. 25 Yäwänä iwet yabänkuŋ; E täŋ, gäk netä? Yäwäwä Jesutä kowata ɲode yäwetkuk; Mebärina uku, umunitä täwet yäpmäŋ äbäro ugän. 26 * Näkä in manken tepmaŋpäŋ mebärijin yänahäkta kehäromina nikek. Upänkaŋ mebärijin nämo yänahäwayäŋ. Naniŋ kireŋkuko u meni-ken nadänkuro ugänpäŋ kome terak ɲo yänahänpäŋ täwet täyat. Naniŋ kireŋkuko unitä man bureni yäk täyak yäk.

27 Tänpäkaŋ Nanita ude yäweränkaŋ nämo nadäwä täreŋkuŋ. 28 * Nämo nadäwä täreŋkuŋo unita Jesutä ɲode yäwetkuk; In Äma Bureni-inik yäpmäŋ aku punin peŋkaŋ mebärina näkɲa itat yäŋ api nadäwä täreneŋ. Tänpäkaŋ näkɲaken nadäk-nadäkpäŋ imaka kubä nämo täk täyak. Nämo, Nantä näwoŋäreŋkuko man ugänpäŋ yäk täyat. U imaka, api nadäwä täreneŋ. 29 * Naniŋ kireŋkuko uwä näkkät itkamäk. Näk kadäni kadäni imaka yäk täyat ba täk täyat unita gäripi nadänpäŋ näk nämo nepmak täyak yäk. 30 * Tänpäkaŋ Jesutä man ude yänirän Juda ämawebe mäyaptä nadän imikinik täŋ imiŋkuŋ.

Abraham täŋo nanakiye

31 Tänpäŋ Juda ämawebe Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuŋo u ɲode yäwetkuk; In näkɲo man terakgän kuŋatnayäŋ täŋo uwä näkɲo näwaräntäknaye bureni-inik api itneŋ. 32 Ude tänpäŋ näkɲo man bureni nadäwä täreŋirä man bureni unitä topmäk-topmäkken nanik pit tamiŋpäŋ tepmaŋpäŋ säkgämän api kuŋatneŋ yäk. 33 * Jesutä ude yäweränä Juda äma ekäni ekäni unitä iwetkuŋ; Wära! Nin Abraham täŋo oraniye unita säkgämän itkamäŋ yäk. Äma kubä täŋo topmäk-topmäkken nämoinik it yäpmäŋ äbäkamäŋ. Ba äbot kubäta watä epän nämo täŋ imiŋ yäpmäŋ äbäkamäŋ. Upäŋ imata topmäk-topmäkken nanik pit tamiŋpäŋ tepmaŋpäŋ säkgämän api itneŋ yäŋ niwetan?

34 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; In kudup waki täŋo watä kuŋat-kuŋat äma ude itkaŋ yäk. Äma momi täk täkaŋ uwä waki täŋo watä kuŋat-kuŋat äma ude täk täkaŋ. 35 Täŋ äma kubä täŋo watä kuŋaranitä ekänini täŋo äboriye-kät täga nämo kuŋarek yäk. Nanaki uyaku nägät moräki unita nani täŋo äboriyekät pen it yäpmäŋ ärowek yäk. 36 Unita Nanaki unitäwä topmäk-topmäkken nanik pit tamiŋpäŋ tepmaŋpayäŋ täko uwä säkgämän-inik api kuŋatneŋ. 37 * E, nin Abraham täŋo äboriye itkamäŋ yäŋ näwetkaŋ u nadätat. Tänpäkaŋ in

* 8:21: Jon 7:34,36; Jon 13:33 * 8:22: Jon 7:35 * 8:23: Jon 3:31 * 8:26: Jon 7:28, 12:49

* 8:28: Jon 3:14, 5:19 * 8:29: Jon 8:16, 16:32 * 8:30: Jon 7:31 * 8:33: Mat 3:9 * 8:34:

Rom 6:16,20; 2Pi 2:19 * 8:37: Jon 5:18

mannata bitnäk täkañ unita kumäñ-kumäñ nutnayäñ nadäk täkañ. ³⁸ Näk Nantä näwoñärek täñkuko ugänpäñ täwet täyat. Upäñkañ inä injinken nanjintä täwoñärek täñkuko upäñ täk täkañ yäk.

³⁹ * Ude yäwänä iwetkuñ; Nin täño nanin u Abraham! yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In Abraham täño oraniye yäwänäku ini bumik äworekäneñ. ⁴⁰ Näk Anutu-ken nanik man bureni nadäñkuropäñ täwerakañ inä nutnayäñ yäk täkañ. Abrahamtä imaka udewani kubä nämö täñkuk. ⁴¹ * Unita bureni ñode täwera nadäwut; Inä kädet injinken nanjintä iwatkuko udegän iwat täkañ yäk. Jesutä ude yäwänä Juda äma unitä iwetkuñ; Wa! Ninä kubokäret täñpäñ bäyawani nämö! Nanin Anutu kubägän yäk.

Satan täño nanakiye

⁴² * Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Nanjin Anutu yäwänäku näka not täñ namikäneñ. Näk Anutu-ken naniktä äput, näkñaken nadäk-nadäkna terak nämö äput. Anututä naniñ kireñpewän äput. ⁴³ * Mebäri imata näkño mantä bänepjin-ken nämö yäput täyak? U ñodeta; Näk man yäñira in jukujin peñpäj täga nämö nadäk täkañ unita. ⁴⁴ In-täño nanjin Satan. Unitäño kädet iwatta gäripi nadäk täkañ. U bian äma däpmäk-däpmäk täk täñkuko unitä pen täñ yäpmäñ äbäk täyak. Uwä man bureni mäde ut imiñkuko unita bänepi-ken man bureni kubä nämoinik pat täyak. Uwä jop manman täño mähe-mi-inik unita äma jop yäkñatta gäripi pähap nadäk täyak.

⁴⁵ Upäñkañ nähä man bureni-inik täwet täyat unita manna bitnäk täkañ. ⁴⁶ * Jide? Inken nanik kubätä näkño momi täga kañ-ahäwek? Nämoinik. Täñpäkañ näk man bureni täwerira imata näkño man nadäwä bureni nämö täk täkañ? ⁴⁷ * In nadäkañ? Äma ba webe Anututa biñam kuñat täkañ uwä Anutu täño man nadäñpäñ buramik täkañ. Täñpäkañ inä Anututa biñam nämö täkañ unita mani bitnäk täkañ.

Jesu ini ba Abrahamta yäñkuk

⁴⁸ * Ude yäwän nadäñpäñ Juda ämatä koki bumta wawäpäñ Jesu iwetkuñ; Gäk Samaria äma! Mäjo wakitä kotawänkañ ba yäyan! yäk. ⁴⁹ Ude yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Näk mäjotä nämö kotatak. Näk Nan orañ imik täyat upäñkañ inä näk nabäñ äwaräkuk täk täkañ. ⁵⁰ * Näk wäpna biñamta nadäwätäk täñpäñ nämö täwet täyat. Wäpna biñam yäñahäk-ahäk u Äma kubä täño epän. Äma unitä äma mäde ut namik täkañ uwä api yäpmäñ daniwek. ⁵¹ * Näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkño man buramiñpäñ yäpmäñ kuñat täkañ uwä paot-inik nämö api täneñ. Nämoinik!

⁵² Ude yäwänä Juda ämatä ñode iwetkuñ; Man ude yäñiri bureni ñode nadäkamäñ; Gäk mäjotä magätäk! yäk. Abraham uwä kumbuk, ba profet biani udegän kumäñ moreñkuñ. Upäñkañ gäk ñode yäyan; Äma näkño man yäpmäñ kuñat täkañ unitä paot-inik nämö api täñpek yäñ yäyan! ⁵³ * Jide? Gäk oranin pähap Abraham u irepmitpäñ yäyan? U kumbuk, ba profet biani u imaka udegän kumbuk. Upäñkañ gäk jidewani unitä äma u yärepmitpäñ wäpka yäpmäñ äronpäñ yäyan? ⁵⁴ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näkña-tägän wäpna yäpmäñ äronjira nämö tägawek. Nämö, Nan,

* **8:39:** Mat 3:9 * **8:41:** Lo 32:6; Ais 63:16, 64:8 * **8:42:** 1Jo 5:1; Jon 16:28 * **8:43:** Rom 8:7; 1Jo 3:8 * **8:46:** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22; 1Jo 3:5 * **8:47:** Jon 18:37; 1Jo 4:6 * **8:48:** Mak 3:21-22; Jon 7:20 * **8:50:** Jon 5:41 * **8:51:** Jon 5:24; Jon 6:40,47 * **8:53:** Jon 4:12

nintäŋo Anutunin yän iwet täkaŋ unitä oraŋ namik täyak. ⁵⁵ * Anutunin yän iwet täkaŋ upän mebarini nämoinik nadäkaŋ. Täŋ, näkŋawä nadäwa tärekaŋ. Nämo nadäwa tärekaŋ yänä, imata yäwet? Jop man ude yänpän ingän äworewet. Ude nämo! Näk Nanta nadäwa tärewäpän mani biŋam yäpmän kuŋat täyat. ⁵⁶ Orajin Abraham uwä näkŋo äbäkäbäk kadäni u api käwet yänkaŋ oretoret terak kuŋattängän kaŋpän wisikinikna! yän yänkuk.

⁵⁷ Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yänkuŋ; Wära! Gäk obaŋ 50 ude nämo tärenkukopän Abraham kaŋkun? ⁵⁸ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Abraham nämo ahäwani-ken itkuro unitä itat yäk. ⁵⁹ * Ude yäwänä mobä yäpmänpän utnayän täŋirä Jesu uwä äma itkuno u gänaŋ paotpeŋ kuŋkuk.

9

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuŋ

¹ Kädet miŋin kuŋtängän Jesutä äma kubä miŋi koki gänaŋ dapuri tumbanitä ahäwani u kaŋ-ahänkuk. ² * Kaŋ-ahänpän Jesu iwaräntäkiyetä iwet yabänkuŋ; Yäwoŋärewani äma, netä täŋo momita äma u dapuri tumbani ahänkuk? Iniken ba miŋi nani täŋo? ³ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo. Iniken ba miŋi nani täŋo momita nämo. Anututä epän kehäromi äma ŋo terak kwawak ahäwekta Anututä inide teŋkuk. ⁴⁻⁵ * * Nadäkaŋ? Näk kome terak irayän täyat udegän komen ämawebe täŋo topän ude api iret. Täŋpakaŋ Nan, naniŋ kireŋkuko unitäŋo epän kepma irayän täyat-ken ugän täk täkäna. Bipmän urani kadäni keräp täyak. Kadäni uken epän täga nämo api täne yäk.

⁶ * Jesutä ude yänpän kome terak iwit utpän awähutpewän okä täŋkuk. Okä täŋpänkaŋ yäpmänpän äma dapuri tumbani u dapuri-ken gatänkuk. ⁷ * Gatänpän ŋode iwetpän peŋ iwetkuk; Gäk kuŋkaŋ Siloam gwägu-ken garok ŋo ärut yäk. (Siloam uwä ninin man terak peŋ iwet-pewän kwani.) Jesutä ude peŋ iweränä äma u pänku gupi ärutpän dapun ijiwän kwäpän eŋiken kuŋkuk. ⁸ Eŋiken kuŋirän noriye ba äma ätu ketem ba monenta yänapik täŋkuko-ken unitä kaŋpän yänkuŋ; U kawut! Äma imaka imakata ninken yänapik täŋkuko unitä ba äbätak? ⁹ Ude yänirä ätutä yänkuŋ; Ini u! yäk. Ba ätutä yänkuŋ; Nämo yäk. Udewani bumik yäk. Ude yänirä ini yäwetkuk; Näkŋa äbätat! yäk.

¹⁰ Ude yäwänä iwet yabänkuŋ; Jide täŋpän dapun ijitan? ¹¹ Yäwäwä äma unitä yäwetkuk; Äma kubä wäpi Jesu unitä okä dapuna-ken gatänkaŋ ŋode näwerak; Gäk Siloam gwägu-ken kuŋkaŋ gupka ärut yän näwerak. Näweränkaŋ näk u pänku ume ärutkaŋ eruk dapun ijit yäk. ¹² Ude yäwänä iwet yabänkuŋ; Äma u de itak? Yäwäwä yäwetkuk; Näk nämo nadätat yäk.

Parisi ämatä man wärät-wärät täŋkuŋ

¹³ Ude yäwänkaŋ ämawebetä dapuri tumbani u yänikŋat yäpmän Parisi äma ätuken kuŋkuŋ. ¹⁴⁻¹⁵ * Kepma Jesutä okä awähutpän dapuri-ken gatänkuko u Sabat kadäni-ken täŋkuko unita Parisitä äma u iwet yabänkuŋ; Dapun jide täŋpän ijin? Yäwäwä yäwetkuk; Äma u dapuna-ken okäpän

* 8:55: Jon 7:28-29 * 8:58: Jon 1:1 * 8:59: Jon 10:31 * 9:2: Kis 20:5; Ese 18:20; Luk 13:2,4 * 9:3: Jon 11:4 * 9:4-5: Jon 5:17,20; Jon 11:9, 12:35 * 9:4-5: Mat 5:14; Jon 8:12 * 9:6: Mak 8:23 * 9:7: 2Kin 5:10 * 9:14-15: Luk 13:14

gatənjirən pəŋku ume ärutpəŋ ukengən dapun ijit yäk. ¹⁶ * Ude yənjirən Parisi äma ätutä yəŋkuŋ; Äma uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä orekir-itnin irepmitak yäk. Ude yənjirä ätutä yəŋkuŋ; Uwä momi äma yəwänäku imaka kudupi udewani täga nämo täyek yäk. Ude yəŋpəŋ ini-tägən man wärät-wärät təŋkuŋ.

¹⁷ * Təŋpəŋ äma uwä äneŋi ŋode iwet yabəŋkuŋ; Äma dapunka təŋpewən ijino u gäkä unita netä yəŋ yəyan? Ude yəwäwä yəŋkuŋ; U profet kubä yäk. ¹⁸ Ude yəwänkaŋ Juda äma ekäni ekäni unitä äma u bureni dapun tumäk itkukopəŋ dapun äneŋi ijik yəŋ nämo nadəŋkuŋ. Təŋpəŋ miŋi nani yəmagut yəpməŋ äbuŋ ¹⁹ Yəmagut yəpməŋ äbəŋpəŋ yəwet yabəŋkuŋ; Äma ŋo nanakjek bureni? Dapuri tumbani yəŋ iwet təkamən u ŋo? U jide təŋpəŋ dapun ijik? ²⁰ Yəwäwä miŋi nanitä ŋode yəwetkumən; Uwä nanaknek yäk. Nek nadəkamäk, u bian dapuri tumbani inide ahəŋkuk yäk. ²¹ Upəŋkaŋ jide təŋpəŋ dapun ijik, ba netätä dapuri täwirak yəŋ nämo nadəkamäk yäk. U bian təgaŋkuko unita ini iwet yabəwəkaŋ täwerən yäk. ²²⁻²³ * Uwä Juda ämata umuntaŋpəŋ ude yəŋkumən. Juda äma ekäni ekänitä man ŋode yəŋpəŋ uku yəŋkehərom təŋkuŋ; Äma kubätä Jesu u Kristo yəŋ yəwänä äma u kudupi eŋi gənaŋ ärokta api yəjiwätne yəŋ yəŋkuŋ. ²⁴ * Təŋpəkaŋ äma dapuri tumbani u äneŋi ŋode iwetkuŋ; Gäk Anutu iniŋ oretpəŋ man bureni yä! Ninä äma unitəŋo mebəri nadəkaməŋ. U momi äma yäk.

²⁵ Yəwäwä ŋode yəwetkuk; Uwä momi äma ba momi äma nämo yəŋ nämo nadätat. Upəŋkaŋ näk ŋode nadätat; Nəkä dapun tumäk itkuropəŋ dapun ijitat ŋo yäk. ²⁶ Yəwänä Juda äma unitä iwetkuŋ; Jide təŋpəŋ dapunka təŋpewən injin? ²⁷ Yəwäwä yəwetkuk; Nək täweraro u nämo nadəŋ? Imata äneŋi niwerən yəŋkaŋ yəkaŋ? Inä iwarəntäkiye täna yəŋpəŋ ba yəkaŋ? ²⁸ Ude yəwänä yəŋərok man ŋode iwetkuŋ; Gəkŋa uyaku iwarəntäki. Ninäwä Moses təŋo iwarəntäkiye yäk. ²⁹ * Moses uwä Anututä man iwetkuko u nadəkaməŋ. Upəŋkaŋ äma uwä äma jopi kubä yäk. Uken naniktä äbək yəŋ nämo nadəkaməŋ!

³⁰ Yənjirä äma unitä man kowata ŋode yəwetkuk; Intä ude yənjirä inide kubä nadätat yäk. Dapunka təŋpewən ijiro upəŋkaŋ imata äma u deken naniktä äbək yəŋ nämo nadəkaŋ? ³¹ * Ninä ŋode nadək təkaməŋ; Anutu uwä äma momi nitek nämo təŋkentəŋ yämik täyak. Təŋpəŋ kubätä iniŋ oretpəŋ mani buramiwänä təŋkentəŋ imek yäk. ³² Äma kubätä dapun tumäk ahəwani kubä dapuri təŋpewən ijinkuk yəŋ biŋam udewani bian umu-kentä kubä nämo nadəŋ yəpməŋ äbuməŋ. ³³ * Unita äma uwä Anutu-ken naniktä nämo äpuk yəwänäku epən udewani jide təŋpəŋ təŋpən? ³⁴ * Yəwänä koki wawəpəŋ ŋode iwetkuŋ; Wa! Wakiinik-ken naniktä ahəwani gäk! Gäk ŋonitä manbiŋam yəŋpəŋ täga niwoŋərewen? Ude yəŋpəŋ iwat kireŋkuŋ.

Bänep bipməŋ urani təŋo manbiŋam

³⁵ Iwat kireŋirä Jesutä biŋam u nadəŋkaŋ kaŋ-ahəŋpəŋ ŋode iwet yabəŋkuk; Gäk Äma Bureni-inik nadəŋ imitan? ³⁶ Yəwänä äma unitä iwetkuk; Ekäni, gäkä äma yəyan u netä? Näwoŋəreŋiri kaŋpəŋ nadəŋ imikinik təŋpa! yäk. ³⁷ * Yəwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nabəŋjiri man gəwetat

* **9:16:** Jon 3:2, 7:43; Jon 9:31-33 * **9:17:** Jon 4:19 * **9:22-23:** Jon 7:13 * **9:24:** Jos 7:19 * **9:29:** Jon 8:14 * **9:31:** Sam 34:15; Sam 66:18; Ais 1:15; Snd 15:29 * **9:33:** Jon 9:16
* **9:34:** Sam 51:5; Jon 9:2 * **9:37:** Jon 4:26

ño näkña yäk. ³⁸ Yäwänä yänkuk; Ekäni, bureni! Näk nadän gamikiniik täyat yäk. Ude yänpän gämori-ken gukut imäpmok tänpän iniñ oretkuk. ³⁹ * Täñirän Jesutä yänkuk; Näkä komen äma mebärijin kwawak yäpmän danikta äpuro unita dapuri tumbanitä dapun ijik-ijik täneñ. Täñ, dapuri ijiwanitä dapun tumäk täneñ yäk. ⁴⁰ * Ude yäwänä Parisi äma bok itkuño unitä nadänpän yänkuñ; Ai! Ninta dapun tumäk yän yäyan? ⁴¹ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In dapun tumäk yäwänäku momijin nikek nämo itkäneñ. Upänkañ nin dapun ijiwani yän yäk täkañ unita momijin mät pat tamek yäk.

10

Jesu uwä yawak täño mähemi tägagämän

¹ Jesutä man ude yänpän äneñi kubä ñode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä yawak täño yewa gänañ ärowa yänpän yäma siwoñi-ken nämo äronpän jopi-ken tädotpeñ äpmonpeko uwä kubo äma. ² Täñ äma yäma pewani-ken siwoñi äroweko uwä yawak täño mähemi. ³ Mähemitä äbänä yewa watä äma irani unitä yäma dät imek. Yäma dät imän äronpänä iniken yawakiye wäpi terakgän gera yänirän nadäneñ. Tänpän dubini-ken äbänirä yän-yäkñat yäpmän yäman äpämañ kwek. ⁴ * Äpämañ yäman kumañ intäjukun kuñirän yawakiyetä mähemi kotäki nadänit iwatneñ. ⁵ Yawak u äma kudupi kubä täga nämo iwatneñ. Nämooinik, kudupi kotäk nadänpän metänpeñ kuneñ yäk. ⁶ * Jesutä man wärani ude yäwerirän mebäri nämo nadäwä täreñkuñ.

⁷ Man wärani täño mebäri nämo nadäwä täreñkuño unita Jesutä man yäpurärätpän ñode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut. Nähä yawak täño yäma bureni-inik. ⁸ * Äma intäjukun äbänpän yawakta watä epän täk täñkuño uwä kubo äma unita yawak u mani nämo buramik täñkuñ. ⁹ * Tänpäkañ nähä yäma bureni-inik. Äma kubätä yäma näkä itat-ken ugän yewa gänañ ärokta äbayän täko uwä äronpän säkgämän api irek. Kuñ äbäk täñkañ ketem tägagämän api nak täñpek. ¹⁰ Tänpäkañ kubo äma uwä imaka kubäta nämo äbek. U yawak kubo täñit kumän-kumän däpmänit täñpek. Upänkañ nähä yawak irit kuñat-kuñat gäripi nikek yämikta äbut.

¹¹ * Näk yawak täño mähemi tägagämän. Näk yawaknaye säkgämän kañ irut yän nadänpän gupnata nämo iyap tänpän api iniñ kirewet. ¹² * Tänpäkañ äma yawak watäni itkañ gwäki yäpmäk täkañ uwä mähemi bureni nämo. An komi kubä yawak yewayän äbänirän äma uwä kañpän umuntañpeñ yawak yabä kätänpän metänpeñ kwek. Metänpeñ kuñirän an komi u yawak däpmänpän yawat kireneñ. ¹³ Imata, äma uwä yawakta gäripi-inik nämo nadäk täkañ. U gwäki yäpmäk-tagän yawak watäni it täkañ unita umuri kubä ahän yämiñirän metänpeñ kuk täkañ.

¹⁴⁻¹⁵ * * Upänkañ näk yawak täño mähemi bureni-inik. Nantä näka nadän namikiniik täk täyak udegän näk yawaknayeta nadän yämikiniik täk täyat. Tänpän näk Nanta nadän imikiniik täk täyat udegän yawaknayetä nadän namikiniik täk täkañ. Yawaknayeta yänpän gupna iniñ kirekta

* **9:39:** Jon 3:17; Jon 8:15-16; Mat 13:11-15 * **9:40:** Mat 15:14, 23:26 * **9:41:** Jon 15:22

* **10:4:** Jon 10:27 * **10:6:** Jon 16:25 * **10:8:** Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 * **10:9:** Sam 118:20;

Jon 14:6 * **10:11:** Sam 23:1; Rev 7:17 * **10:12:** Apos 20:29 * **10:14-15:** Jon 10:27; 2Ti

2:19 * **10:14-15:** Mat 11:27; Jon 15:13; 1Jo 3:16

nämo bitnätat. ¹⁶ * In nadäkan? Yawaknaye ini ño nanik-gänpän nämo yabän yawat täyat. Nämo, yawaknaye ätu kome ätuken itkan. U yämagurira näkño man kotäk nadänpän näwat yäpmän äbänjirä äbot kubägän api yepmanpet. Yepmanpa kubä-kengän irirä mähe mi kubä-tägän api yabän yäwarek.

¹⁷ * Tänpäkan näk gupna api iniñ kirewero upänkan äneñ pengän itkuro ude api äworewero unita Nantä näka gäripi nadatak. ¹⁸ * Äma kubätä näkño irit jop nadän täga nämo nomägarek, näkña yäwakan uyaku. Näkña-tägän gupna täga iniñ kirewet. Gupna iniñ kirekta ba äneñ yäpmäktä u kehäromina pätak. Ude täkta Nantä kehäromi peñ namiñkuk yäk.

¹⁹ * Jesutä man ude yänjirän Juda äma ekäni ekänitä nadänpän äneñ nadäk yarä nitek initkuñ. ²⁰ * Tänpän äma ätutawä yänkuñ; Mäjötä magärirän nadäk-nadäki paoränkan man ñodewä yäyak! Man yäyak u nadäneño! yäk. ²¹ Ude yänjirä äma ätutawä yänkuñ; Ude nämo! Mäjötä magärirän jide tänpän man säkgämän udewani yäwek? Äma mäjötä magäranitä äma dapuri tumbani täga nämo yäpän täganen yäk.

Juda ämatä Jesu iwan täñ imiñkuñ

²² Tänpäkan Juda täño orekirit kubä keräp tanjuk. Orekirit uwä kudupi eni kodaki tänpän yäma bian dätkuño u nadäkta pewani. Mänit kadäniken täk täñkuñonik. ²³ Eruk orekirit u keräp tanjirän Jesu kudupi eni gänañ äronpän kuman kukñi käda wäpi Solomon täño Itpän-nadäk Bägup ukäda pänku itkuk. ²⁴ * Uken irirän Juda äma ekäni ekänitä äbä itgwäjinpän iwet yabäk ñode täñkuñ; Gäk jidegän mebärika siwoñi api niweren? U nadäna yänpän nadawätäk terak kuñatkamän yäk. Eruk siwoñi niwet; Gäk Kristo ba Kristo nämo?

²⁵ * Ude iwet yabäwawä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Näk uku täwetkuro upänkan in nadawä bureni nämo täñkuñ. Kudän kudupi Nana täño wäpi terak täk täyat unitä mebärina kwawak pewän ahäk täkan. ²⁶ * Upänkan inä näkño yawak nämo unita nadän namikinik nämo täk täkan. ²⁷ * Näkño yawaknaye uwä manna nadänpän näwat täkan. Näwarirä yabänpän-nadäk täk täyat. ²⁸ * Tänpän irit kehäromi yämik täyat unita nämoinik api kumneñ. Ba äma kubätä ketna-ken nanik täga nämo api nomägarek. ²⁹ Yawaknaye uwä Nanatä näka naniñ kireñkuk. Nana täño kehäromitä imaka kudup-tagän täño kehäromi yärepmitak unita äma kubätä yawaknaye Nana täño keriken nanik täga nämo api kubo täwek. ³⁰ In nadäkan? Nana-kät nek kubägän yäk.

³¹ * Ude yänjirän nadänpän Juda äma ekäni ekäni unitä Jesu utnayän mobä porinkuñ. ³² Täñjirä Jesutä yäwetkuk; Näk Nana täño kudän tägatäga mäyap täñ yäpmän äbatat. Kudän jide u täñjira kanpän nutnayän täkan? ³³ * Yäwänä iwetkuñ; Ude nämo. Imaka kubä terak nämo gutnayän täkamän. Gäk Anutu yänärok man iwet täyan unita täkamän yäk. Gäk äma jopi kubä upänkan Näk Anutu yän niwet täyan!

* **10:16:** Ais 56:8; Jon 11:52; 1Pi 2:25; Ese 34:23; Ese 37:24 * **10:17:** Plp 2:8-9 * **10:18:** Jon 5:26, 14:31; Jon 19:11 * **10:19:** Jon 7:43 * **10:20:** Jon 7:20, 8:48 * **10:24:** Apos 3:11, 5:12; Luk 22:67 * **10:25:** Jon 4:26, 5:36; Jon 10:38 * **10:26:** Jon 6:64, 8:45 * **10:27:** Jon 8:47, 10:3 * **10:28:** Jon 3:16, 6:39; Jon 18:9 * **10:31:** Jon 8:59 * **10:33:** Wkp 24:16; Mat 26:65; Jon 5:18

34 * Ude yāwāwā Jesutā yāwetkuk; In-tāŋo бага man kudān tāwani terak man Anututā yāŋkuko u nāmo daniŋpāŋ nadāk tākaŋ? Uterak Anututā ŋode yāŋkuk; Nāk tāwetat, in anutu. 35 * Eruk, nin nadākamāŋ, man kudān Anutu tāŋo man terak kudān tāwani kudup uwā bureniġān. Tāŋ, āmawebe Anutu tāŋo man buramiŋkuŋo unita “In anutu” yāŋ yāwetkuko u imaka, bureniġān. 36 Unita nāk Anutu tāŋo nanaki yāŋ tāwerira in imata gāk Anutu yāŋärok man iwetan yāŋ näwet tākaŋ? Anututā ini nāk iwoyāŋpāŋ kome terak naniŋ kireŋpewān äput. 37 Unita nāk Nana tāŋo kudān bureni nāmo tāk täyat täŋpāwā nāka nadāwā bureni nāmo täŋpek. 38 * Upāŋkaŋ nāk Nana tāŋo epān bureni-inik tāk täyat. Unita man yāk täyat unita nadāwā bureni nāmo täŋpāwā imaka imaka täŋjira nabāk tākaŋ unita nadāwā bureni-inik täŋput. Ude täŋkaŋ uyaku nāk Nana-kāt kowat kwasikorān tāk tākamak yāŋ u täga api nadāwā tumneŋ yāk.

39 * Jesutā ude yāwānā äneŋi iŋitnayāŋ täŋkuŋ. Täŋkuŋopāŋ keri yokut täŋpān kwāpeŋ kuŋkuk. 40 * Keri yokut täŋpān kwāpāŋ äneŋi äyāŋutpeŋ kome Jontā bian ume ärut yāmiŋkuk-ken Jodan ume kukŋi udude pāŋku itkuk. 41 Pāŋku u irirān āmawebe māyap äbā ahāŋ imiŋkuŋ. Ahāŋ imiŋpāŋ yāŋkuŋ; Bureni-inik, Jontā ini kudān kudupi kubā nāmo täŋjirān kaŋkumāŋ. Upāŋkaŋ imaka āma uterak bureni api ahāneŋ yāŋ niwetkuko u bureni ahākaŋ! 42 * Täŋpākaŋ kome uken āmawebe māyaptā Jesu nadāŋ imikinik täŋkuŋ.

11

Lasarus kumbuko unitāŋo manbiŋam

1 * Täŋpākaŋ āma kubā wāpi Lasarus kāyām täŋ itkuk. U Betani komeken, wanoriyat Maria kenta Matakāt it täŋkuŋonik. 2-3 * * Maria uwā Jesu kuroŋi-ken ume kābāŋi täga nitek ärut imiŋpāŋ gwāki pujiŋpāŋ kuroŋi täŋ-kohoyāŋkuko u. Täŋpākaŋ noripaki Lasarus kāyām taŋi täŋjirān Maria kenta Matatā Jesuken manbiŋam ŋode pewān kuŋkuŋ; Ekāni, āma gākā unita ġäripi-inik nadāk täyan uwā kāyām taŋi täyak yāk.

4 * Eruk, Jesutā manbiŋam u nadāŋpāŋ yāŋkuk; Kāyām täyak u nāmo api kumbek. Kāyām uterak Anutu tāŋo wāpi biŋam api ärowek. Ba kāyām uterak Anutu Nanakitā wāpi biŋam api yāpek yāk. 5-6 Täŋkaŋ Jesutā Mata Maria-kāt noripaki Lasarus unita ġäripi-inik nadāk täŋkuko unita Lasarus u kāyām täyak yāŋ nadāŋpāŋ bārāneŋ pāŋku nāmo yabāŋkuk. Itkukken u kepma yarakāt itkuk. 7 Kepma yarā itpāŋä Jesutā iwarāntākiye yāwetkuk; Eruk, Judia komeken äneŋi kuna yāk.

8 * Ude yāwānā iwarāntākiyetā kikuŋutpāŋ iwetkuŋ; Yāwoŋärewni āma, ude nāmo! Kome uken Juda āma ekāni ekānitā mobātā gutnayāŋ täŋkuŋo ukeŋo nāmo nadātan? U bian nāmo upāŋ imata äneŋi kwayāŋ yāyan? 9 * Ude yāwāwā Jesutā kowata ŋode yāwetkuk; Jide? Kepma kubā edaptā kadāni kāroŋi, 12 auas udeta nāmo ijik täyak? Unita āma kubātā kepma tāŋo peŋyāŋek-ken kuŋareko uwā nāmo maŋjurek. Peŋyāŋek ġānaŋ kwawakġān kuŋareko unita. 10 * Upāŋkaŋ bipani kuŋareko uwā

* 10:34: Sam 82:6 * 10:35: Mat 5:18 * 10:38: Jon 14:10-11 * 10:39: Luk 4:30; Jon 8:59 * 10:40: Jon 1:28 * 10:42: Jon 7:31 * 11:1: Luk 10:38-39 * 11:2-3: Jon 12:3 * 11:2-3: Jon 11:36 * 11:4: Jon 9:3, 11:40 * 11:8: Jon 8:59 * 11:9: Jon 9:4-5 * 11:10: 1Jo 2:11

bipmāḡ urani unita ḡoba-ḡoba tāḡtāḡ kuḡarek. ¹¹ * Ude yāḡpāḡ yāwetkuk; Notninpak Lasarus uwā dāpmon pātak. Dāpmon parirān pāḡku yāwa kikuḡurayāḡ yāk. ¹² Ude yāwānā iwarāntākiyetā iwetkuk; Ima yāyan? Dāpmonḡān patpāḡā āneḡi tāḡaḡpāḡ ini tāḡa akwek! yāk. ¹³ Jesutā Lasarus dāpmon pātak yāḡ yāḡirān iwarāntākiyetā Lasarus dāpmon bureni pātak yāḡ nadāḡkuḡ. Upāḡkaḡ Jesutā ini uwā Lasarus kumak yāḡ nadāḡpāḡ dāpmon pat itak yāḡ yāḡkuk. ¹⁴ Tāḡpāḡ iwarāntākiye tāḡḡuḡtaḡ irirā Jesutā siwoḡi ḡode yāwetkuk; U kumak yāk. ¹⁵ Nin dubini-ken nāmo iritna kumako unita bānep tāḡa nadātat. Imata, nāk imaka kubā tāḡira in kaḡpāḡ nadāḡpāḡ nadāḡ namikinik api tāneḡ. Eruk pāḡku kāna! ¹⁶ * Ude yāḡirān Tomas wāpi kubā Didimus unitā Juda āmatā Jesu api utneḡ yāḡpāḡ noriye yāwetkuk; Penta kuḡakaḡ kaḡ nidāput! yāk.

Kumbani-ken nanik akukakuk tāḡo mebāri u Jesu

¹⁷⁻¹⁹ Eruk Jesu iwarāntākiye-kāt Jerusalem peḡpeḡ pāḡku kādet kerāpi 3 kilomitas ude kuḡpāḡ Betani yotpārare-ken ahāḡkuḡ. Ahāḡpāḡ yabāḡkuḡ; Kome uken nanik āmawebe māyaptā ābāḡpāḡ Mata kenta Maria bānepi tāḡ-kawataкта penta irirā yabāḡkuḡ. ²⁰ Ude tāḡirā Mata Jesu ābātak yāḡ nadāḡpāḡ Maria eḡiken uḡān irirān ini uwā Jesu imagurayāḡ kādet miḡin pāḡku kaḡ-ahāḡkuk. ²¹ * Kaḡ-ahāḡpāḡā iwetkuk; Ekāni, ḡāk ḡo itkun yāwānāku wanotna nāmo kumbān. ²² Upāḡkaḡ nāk nadātat, ḡāk imaka kubāta Anutu-ken iwet yabāḡiri tāḡa nadāḡ gamayāḡ yāk.

²³ Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Nadāwātāk tāḡpeno. Wanotka kodak tāḡpāḡ āneḡi akwayāḡ yāk. ²⁴ * Ude iwerānā Matatā yāḡkuk; Bureni, kādāni pāhapken kodak tāḡpāḡ api akwek yāḡ nadātat. Kādāni uken āmawebe kuduptaḡān api akuneḡ yāk. ²⁵ Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Nadātan? Kumbani-ken akukakuk unitāḡo mebāri ba irit kehāromi tāḡo mebāri u nāk. Āma kubātā nāk nadāḡ namikinik tāḡpeḡ kuḡarayāḡ tāko uwā kumbayāḡ tāko upāḡkaḡ āneḡi api kodak tāḡpeḡ akwek. ²⁶ * Bureni, āma kubātā nadāḡ namikinik tāḡpāḡ kuḡarayāḡ tāko uwā nāmoḡinik api kumbek! Mata, man yāyat ḡo nadāḡiri bureni tāyak ba nāmo? ²⁷ * Ude yāwānā Matatā iwetkuk; Ekāni, nāk bureni nadātat; ḡāk Kristo, Anutu tāḡo Nanaki. Anututā kome terak ābāкта bian iwoyāḡkuko u ḡāk yāk.

²⁸ Matatā ude yāḡpāḡ pāḡku noripaki Maria u inigān yāḡiḡḡat pāḡku teḡpāḡ jiap man terak ḡode iwetkuk; Yāḡpāḡ-yāwoḡāreḡ āma ābāko itkaḡ ḡāka yāyak yāk. ²⁹ * Mariatā ude nadāḡpāḡā bārāḡek terakḡān akumaḡ Jesuken kuḡkuḡ. ³⁰ Jesuwā yotpārareken nāmo ahāḡkuk, bāḡup Matatā pengān kaḡ-ahāḡkuk-ken uḡān irirān.

³¹ Tāḡpākaḡ Juda āmawebe penta Maria-kāt eḡi ḡānaḡ uḡān itkaḡ koḡām butewaki tāḡ itkuḡonik. Tāḡ ittāḡḡān kaḡkuḡ; Maria bārāḡek terak akumaḡ yāman umu kuḡirān kaḡkuḡ. Kaḡpāḡ ḡode nadāḡkaḡ iwat yāpmāḡ kuḡkuḡ; U wanori āneḡkuḡ-ken u korayāḡ kuyak yāḡ nadāḡkuḡ.

³² * Eruk, Maria Jesutā itkuk-ken u ahāḡpāḡā Jesu dubini-ken pāḡku gukuri imān āpmonḡpāpāḡ koḡām butewaki terak ḡode iwetkuk; Ekāni, ḡāk ḡo itkun yāwānāku nākḡo wanotna ḡo nāmo kumbān yāk. ³³ Ude iwerirān Jesutā Maria u ba Juda āmawebe Maria-kāt ābuḡo u koḡām korirā yabāḡpāḡ bānepi āḡekorāpāḡ butewaki pāhap nadāḡkuk. ³⁴ Ude tāḡpāḡ

* 11:11: Mat 9:24 * 11:16: Mak 14:31 * 11:21: Jon 11:32 * 11:24: Jon 5:29 * 11:26: Jon 8:51 * 11:27: Jon 6:69 * 11:29: Jon 11:20 * 11:32: Jon 11:21

yäwetkuk; Eruk, in komegup de äneŋkuŋ? Ude yäwänä iwetkuŋ; Ekäni, äbänkaŋ ka yäk. ³⁵⁻³⁶* Ude iweräwä Jesu konäm kotkuk. Täŋjirän ämawebe päke unitä kaŋpäŋ yänkuŋ; Ŋo kawut! Äma kumbuko unita gäripi-inik nadäk täyak unita butewaki nadänpäŋ kotak yäk. ³⁷* Ätutä ude yäwäkaŋ ätutäwä yänkuŋ; Äma ŋowä äma dapuri tumbani yäpän tägaŋ yämik täyak. Upänkaŋ äma ŋo käyäm täŋ itkuk-ken ugän täŋkentän iminaŋi täŋjirän kumbuk yäk.

Jesutä Lasarus äneŋi yäpmän aku teŋkuk

³⁸* Täŋpäkaŋ Jesutä bänepi-ken butewaki pähap nadänpäŋ Lasarus äneŋkuŋ-ken u kuŋkuk. Awaŋ u mobä taŋi kubäpäŋ äneŋpani. Täŋkaŋ mobä kubäpäŋ awaŋ meni täŋpipiwani. ³⁹ Kuŋpäŋä yäwetkuk; Mobä awaŋ meni täŋpipiwani ŋo yäpmän kewewut. Ude yäwänä Lasarus wanori wäpi Mata unitä iwetkuk; Ekäni, ŋo kumbänpäŋ äneŋkaŋ kepma yaräbok-yaräbok itkamän unita kääŋi wakiinik ŋo piätak yäk. ⁴⁰* Matatä ude yäwänä, Jesutä ŋode iwetkuk; Näk pengän ŋode gäweraro u nämo nadätan? Gäk nadän namikinik täŋpäŋä Anutu täŋo kudän kehäromi nikek ahäŋjirän täga käwen yän gäwerat. ⁴¹ Eruk, mobä taŋi awaŋ meni peŋpipiwani u yäpmän kewewäkaŋ Jesutä kunum gänaŋ dapun ijinpewän ärowäpäŋ ŋode yänkuŋ; Nan, gäk näkŋo yänapik manna uku nadän namino unita gäka bänep täga nadän gamitat. ⁴²* Täŋpäkaŋ Nan, gäk näkŋo yänapik manna nadän namik täyan u nadätat upänkaŋ ämawebe itkaŋ ŋonita yänpäŋ man ŋowä gäwetat. Gäkä näk nepmaŋpi äput yän kaŋ nadäwut yänpäŋ man ŋo yäyat.

⁴³ Ude yänpäŋ gera terak ŋode yänkuŋ; Lasarus, gäk akumaŋ äbi!
⁴⁴ Jesutä gera ude yäwänä, eruk äma kumbani tek keruŋi ba injami dapun uwäk täwani nikek unitä akumaŋ äbuk. Äbänä Jesutä yäwetkuk; Tek u wärämut iminpäŋ tewä kwän yäk.

Jesu utpewä kumäkta man topuŋ

Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵* Jesutä ude täŋpänkaŋ Juda äma Mariaken äbuŋo unitä Jesutä imaka kudän kudupi täŋkuko u kaŋpäŋä nadäkinik täŋ iminkuŋ. ⁴⁶* Nadäkinik täŋ iminkuŋo upänkaŋ ätutäwä päŋku Parisi äma Jesutä kudän täŋkuko u yäwetkuŋ. ⁴⁷ Täŋpäkaŋ bämop ämakät Parisi ämatä päŋku Juda äma ekäni ekäni u yäwetkuŋ; Äma kudän kudupi mebäri mebäri täk täyak ŋonita jide api täŋ imine? ⁴⁸ Kaŋäwaräkuk täŋitna udegän täŋ yäpmän kuŋtäyon ämawebe kuduŋtagän unita biŋam täneŋ yäk. Täŋpäkaŋ Rom täŋo komi ämatä äbänpäŋ iwan täŋ nimiŋpäŋ kudupi yotkät ämawebe äbotniye api täŋpä wanen yäk.

⁴⁹ Ude yäwäkaŋ uken nanik bämop äma intäjukun täŋpani kubä wäpi Kaifas unitä yäwetkuk; Ude nämo! ⁵⁰* In ŋode nämo nadäkaŋ? Ämawebe kumän-tagän paotneŋo udeta äma kubä-tägän kaŋ kumbän yäk. ⁵¹⁻⁵²*
* Kaifastä man ude yänkuko u iniken nadäk-nadäkpäŋ nämo yänkuŋ. Nämo, kadäni uken bämop äma ude itkuko unita manitä imaka ŋode api ahäwekta yäwani u uwäk täŋkuŋ; Jesutä kumänpäŋ Juda ämawebe api

* 11:35-36: Luk 19:41 * 11:37: Jon 9:6 * 11:38: Mat 27:60 * 11:40: Jon 11:4,23-26

* 11:42: Jon 12:30 * 11:45: Jon 4:48, 7:31 * 11:46: Luk 16:31 * 11:50: Jon 18:14

* 11:51-52: Stt 50:20 * 11:51-52: Jon 10:16, 17:21; 1Jo 2:2

tänkentäwek. Tänpäkan Juda ämawebe tänkentän yämik-tagän nämö. Uwä kumänpän Anutu täno nanakiye uken-uken ittän kukan u äbot kubägan api yepmanpän itnej. Man Kaifastä yänkuko uwä uwäk tänkuk.

⁵³ * Eruk kepma uken yäput penpän yänkan Jesu utpewä kumäkta man epän täntän kuñkuñ. ⁵⁴ * Ude täjirä Juda ämawebe bämopi-ken Jesu kwawak nämö kuñatkuk. Kome u penpen gägäni kada kome jopi dubiniken yotpärare kubä wäpi Efraim uken pänku iwaräntäkiye-kät itkuñ. ⁵⁵ * Eruk, Juda nanik täno orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pasova u keräp tanjuko unita ämawebe kome uken-uken nanik kuduaptagan Jerusalem yotpärare-kengän kuñ moreñkuñ. ⁵⁶ * Kuñpänä Jesu kan-ahäna yänpän kudupi eni gänañ äronpän ini-tägän man ñode yänkuñ; In jide nadäkan? U nintäno orekirit kadäni ño nämö käwep päbä käwek yäk. ⁵⁷ Tänpäkan Juda äma ekäni ekäni-kät Parisi ämatäwä ñode yänahänpän yäwetkuñ; Äma kubätä Jesu u uken itak yän nadänpänä yänahäwänkan pänku inipän komi eni gänañ kan tena yän yänkuñ.

12

Mariatä Jesu kuroñi ärutkuk

Mat 26:6-13; Mak 14:3-9

¹ * Tänpäkan Pasova Orekirit kadäni kepma 6 ude keräp täjirän Jesu Betani yotpärare-ken kuñkuk. Betani uwä Lasarus, äma Jesutä kumbaniken nanik wädän tädotkuko unitäno kome. ² * Tänpäkan kome uken Jesu iniñ oretta äñnak-äñnak pähap tänkuñ. Eruk ketem nänayän Matatä ketem gwet yämän Lasarus ba noriye ätukät Jesukät ketem penta nankuñ. ³ * Nañ irirä Mariatä päbä ume gwäki ärowani, käbäni säkgämän ikekpän Jesu kuroñi-ken piñ ibatkuk. Piñ ibatpän gwäki pujiñpän kuroñi täñkohoyänkuk. Täjirän ume unitäno käbäni äma päke itkuño u nadänkuñ.

⁴ * Tänpäkan, iwaräntäki kubä wäpi Judas Kariot, Jesu iwan kerä terak pekta yäwani unitä käbäni u nadänpän yänkuk; ⁵ * E! Ume u gwäki ärowani, äma moneñ epän obañ kubäta tänpän yäpmäk täkan ude. Ume u yäpmänpän ämata yämiñkan moneñ yäpmänpän äma jäwärita yäminani yäk. ⁶ Judas uwä äma jäwärita butewaki nämö nadän yämani. Uwä kubo äma unita man ude yänkuk. U Jesu-kät iwaräntäkiye täno moneñ watä itkan kubota täk tänkukonik.

⁷ * Eruk, Judastä man ude yänjirän Jesutä nadänpän iwetkuk; Ibeweno! Ume käbäni nitek inirako u init yäpmän kuñirän näkno kumäk-kumäk kadäni ahäjirän piñ nabatta yäwani. ⁸ * Täñkan äma jäwäri uwä inkät kadäni käroni api it yäpmän äroneñ. Upänkan nähä inkät kadäni käroni nämö api it yäpmän ärone yän yänkuk.

⁹ * Tänpäkan Jesu Betani komeken itak yän biñam nadänpän äma mäyap käna yänkan pänku ahän imiñkuñ. Täñkan Jesugän kakta nämö kuñkuñ. U Lasarus, äma Jesutä kumbaniken nanik wädän tädotkuko u imaka, bok yabänayän kuñkuñ. ¹⁰⁻¹¹ * Jesutä Lasarus tänkentän imiñkuko u nadänpän Juda nanik mäyaptä bämop äma yabä kätänpen Jesuta nadäkinik tänkuñ.

* **11:53:** Jon 5:18 * **11:54:** Jon 7:1 * **11:55:** 2Sto 30:17; Apos 21:26 * **11:56:** Jon 7:11

* **12:1:** Jon 11:1,43 * **12:2:** Luk 10:40 * **12:3:** Luk 7:37-38 * **12:4:** Jon 18:3 * **12:5:**

Mat 19:21 * **12:7:** Jon 19:40 * **12:8:** Lo 15:11 * **12:9:** Jon 11:43-44 * **12:10-11:** Jon

11:45

Ude täjirä bämop äma unitä kokwawak nadänpäj Lasarus kumäj-kumäj utta man topuņ.

Jesutä intäjukun äma ude Jerusalem äronjuk

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

¹² Eruk, patkuņo yänewänä ämawebe bumta Pasova Orekiritta Jerusalem kuņkuņo u Jesu ŋo äbatak yäj manbiņam nadäņkuņ. ¹³ * Nadänpäj imuk yeņ yäpmänpäj Jesutä kädet äbayäj täņkuk-ken päņku itpäņ gera ŋode yäjkuņ;
Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbatak ŋonita iniņ oretna!
Isrel täņo intäjukun äma iniņ oretna!
Man ude yäjkuņ.

¹⁴ Täņpakaņ Jesu ini uwä doņki gubaņi kubä kaņ-ahänpäj uterak päro maņitkaņ äbuk. Ude täjirän manbiņam ŋode bian kudän täwani u bureni ahäņkuk;

¹⁵ Jerusalem ämawebe, umuntäneņo!

Intäjukun ämajin äbäj tamitak ŋo.

U doņki gubaņi terak maņitkaņ äbatak ŋo! yäk.

Sek 9:9

¹⁶ * Man ude kudän täwani pätkäņ Jesu täņo iwaräntäkiyetä man uwä pengän nadäwä nämo täreņkuņ. Täņkuņopäj Jesu kunum gänaņ äronpäj wäpi biņam ikek iränkaņ mäden man u nadänpäj imaka ŋokeno ämawebetä täj imiņkuņo unitäņo mebäri nadäwä täreņkuņ.

¹⁷ * Täņpakaņ Jesutä Lasarus awaņ gänaņ nanik yänpewän akuņkuko kadäni ugän ämawebe mäyaptä kaņpäj nadäņkuņ. Kaņpäj nadäņkaņ manbiņam u yäņahäntäj kuņkuņ. ¹⁸ Yäņahäntäj kuņirä ämawebe mäyaptä kudän kudupi unitäņo manbiņam nadäņkaņ Jesu doņki terak äbatak yäj nadänpäj känäyäj kuņkuņ. ¹⁹ * Ude täjirä Parisi ämatä yabänpäj ini-tägän yänpäj-nadäk ŋode täņkuņ; Wära, u kawut! Ämawebe kuduptagän iwatkaņ yäk. Injtnayäj nadämäņo ukeņo täna wakaņ ubayäj. Man ude yäjkuņ.

Jesu ini kumäkta yäjkuņ

²⁰ Ämawebe Pasova Orekiritta äbuņo ukät nanik ätu Grik äma, guņ äbotken nanik. ²¹ * Grik äma unitä päņku Filip, Galili kome, Betsaida yotpärareken nanik u kaņ-ahänpäj iwetkuņ; Notniņpak, nin Jesu känäyäj äbäkamäj yäk. ²² Eruk, ude iweräwä Filiptä päņku Andru iweränkaņ bok päņku Jesu iwetkumän.

²³ * Täņpäj Jesutä yäwetkuņ; Äma Bureni-iniktä wäpi biņam yäpmäkta kadäni ahatak ŋo. ²⁴ * Unita näk bureni täwera nadäwut; Saguom mujipi kome gänaņ peņirä nämo waweko jide täņpäj kärük tädorek? Nämo. Täj, mujipi u kome gänaņ peņirä waweko uyaku kärük tädotpäj äbäņirän bureni mäyap ahäj bumbum täneņ yäk. ²⁵ * Ude yänpäj yäjkuņ; U udegän äma iniken irit kuņat-kuņarita iyaptak täkaņ uwä api paotneņ. Täj, äma irit kuņat-kuņari kome terak ŋo mäde ut imik täkaņ uwä irit kehäromi, paot-paori nämo u api kaņ-ahäneņ. ²⁶ * Täņpakaņ in kubätä watä epän ämana ude irayäj nadänpäjnä näk kaņ näwarän. Ude täņpäjnä näkä it täyatken bok api itde. Nadäkaņ? Äma täņkentäj namik täkaņ u Nanatä api oraņ yämek.

* **12:13:** Mat 27:42; Jon 1:49 * **12:16:** Jon 2:22 * **12:17:** Jon 11:43-44 * **12:19:** Jon 11:48 * **12:21:** Jon 1:44; Luk 19:3, 23:8 * **12:23:** Jon 13:31-32; Jon 17:1 * **12:24:** 1Ko 15:36 * **12:25:** Mat 16:25 * **12:26:** Jon 14:3, 17:24

27 * Ude yānpāṅ āneṅi ṅode yāṅkuk; Bānepna-ken bārāpi pāhap nadātat. Unita jide yāwet? Nan, gāk nadāṅ namiṅiri bārāpi ahāṅ namayāṅ tāyak u ābā nārepmirān yāṅ yāwet? Ude nāmo, bārāpi ude ahāṅ namikta yāwani. Mebāri udetagān āput. 28 * Unita Nan, tāṅpewi wāpka biṅam taṅi kaṅ ahāṅ parān! Ude yāṅirān man kotāk kubā kunum gānaṅ naniktā ṅode āpuk; Wāpna biṅam tāṅpewa taṅi ahāṅkuko udegān api tāṅpet yāk. 29 * Man kotāk ude yāṅirān āma pāke itkuṅo unitāwā iromāntā yāyak yāṅ yāṅkuṅ. Tāṅ ātutāwā Nāmo yāk. Aṅerotā yāyak yāṅ yāṅkuṅ.

30 * Ude yāṅirā Jesutā yāwetkuk; Man kotāk ahāṅirān nadākaṅ u nāka nāmo. U intā nadāwut yānpāṅ yāyak. 31 * Apiṅo Anututā komen āmawebe tāṅo irit kuṅat-kuṅari yāpmāṅ daniwayāṅ. Tāṅpāṅ kome ṅonitāṅo intājukun āma u pimiṅ maṅpān kwayāṅ. 32 * Kadāni kerāp taṅirān āmatā nāk yāpmāṅ pāṅaku punin api nepmanēṅ. Kadāni uken āmawebe komeni komeni kudup yāṅporiṅ pābā dubina-kengān api yepmaṅpet yāk. 33 * Jesutā jide tāṅ imiṅirā api kumbeko unitāṅo man wārani ude yāṅkuk.

34 * Eruk, Jesutā man ude yāṅirān āmawebe pāke itkuṅo unitā yāṅkuṅ; Ude nāmo. Nin Baga man terak ṅode daniṅpāṅ nadāk tākamāṅ; Kristo ahāwayāṅ tāyak uwā nāmo api kumbek. U pen api it yāpmāṅ ārowek yāk. Unita imata Āma Bureni-inik kāmi yāpmāṅ pāṅaku punin api tenēṅ yāṅ yāyan? E, Āma Bureni-inik yāyan uwā netāta yāyan?

35 * Ude yāwāwā Jesutā āneṅi ṅode yāwetkuk; Penyāṅek inkāt kadāni kerāpigān irayāṅ tāyak unita inā penyāṅek uterakgān kaṅ kuṅarut. Bipmāṅ uranitā in uwāk tāwekta. Āma kubā bipmāṅ urani-ken kuṅareko uwā kādet ude kuyat yāṅ nāmo nadāṅkaṅ kwek. 36 * Unita apiṅo inken penyāṅek itak unita penyāṅekta nadākinik tākot. Ude tānayāṅ tāṅo uyaku penyāṅek tāṅo nanakiye bureni api itneṅ yāk. Jesutā ude yānpāṅ yepmaṅpeṅ pāṅku kābop itkuk.

Āmawebe māyaptā Jesuta nadākinik nāmo tāṅkuṅ

37 Tāṅpākaṅ Jesutā kudān kudupi mebāri mebāri āmawebe iṅamiken tāṅkuko upāṅkaṅ nadākinik nāmo tāṅ imiṅkuṅ. 38 * Ude tāṅirā man profet Aisaiatā ṅode kudān tāṅkuko u bureni ahāwekta tāṅkuṅ; Ekāni, nin manbiṅam yāṅahāṅitna netātā nadāwān bureni tāṅkuk?

Ba netātā gākṅo kehāromika kawān tāreṅkuk? *Ais 53:1*

39 * Tāṅkaṅ Jesu tāṅo man nāmo nadāṅ imiṅkuṅo uwā Aisaia tāṅo man kudān kubā ṅode pātak;

40 Anututā dapuri ba bānepi tāṅpipiṅkuk.

Mebāri unita, dapuritā nākṅo mebārina nāmo nabāwā tārek tākaṅ.

Ba mebāri unita bānepitā imaka kak tākaṅ uwā bārāṅeṅ nāmo nadāwā tārewāpāṅ bānepi nāmo sukurek tākaṅ.

Ude nāmo tāk tākaṅ unita momini nāmo peṅ yāmik tāyat yāk. *Ais 6:10*

41 * Aisaiatā man yāṅkuko uwā, imaka u nāmo ahāṅirān Jesutā wāpi biṅam ikek api ireko u nadānpāṅ uterak yāṅkuk.

* 12:27: Sam 6:3, 42:5; Mat 26:38 * 12:28: Mat 3:17 * 12:29: Apos 23:9 * 12:30: Jon 11:42 * 12:31: Jon 9:39, 14:30 * 12:32: Jon 3:14 * 12:33: Jon 18:32 * 12:34: Sam 89:4,36; Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 * 12:35: Jon 7:33, 8:12; 1Jo 2:10-11 * 12:36: Efe 5:8 * 12:38: Rom 10:16 * 12:39: Mat 13:15 * 12:41: Ais 6:1

42 * Tänpäkaŋ Juda äma ekäni ekäni mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. Upäŋkaŋ Parisita umuntaŋkuŋo unita nadäkiniki käbop peŋkuŋ. Parisitä kudupi eŋi gänaŋ äneŋi ärokta ninij bitnäneŋ yänpäŋ umuntaŋkuŋ. 43 * Ude täŋkuŋo uwä ämatä wäpi biŋam yäniŋ oretta gäripi nadänpäŋ Anututä wäpi biŋam yäpmäŋ akukta bitnäŋkuŋ.

44 * Eruk, Jesutä gera terak ŋode yäŋkuk; Äma kubätä näk nadäŋ namiŋpäŋä uwä näkagän nämo. U naniŋ kireŋpewän äburo u bok nadäŋ imik täyak. 45 * Täŋkaŋ äma u näk nabänpäŋä naniŋ kireŋpewän äpuro käyak ubayäŋ. 46 * Imata, ämawebe näk nadäŋ namikinik täŋpäŋ bipmäŋ urani gänaŋ wari nämo itneŋta kome terak ŋo peŋyäŋek ikek ude äput.

47-48 * * Täŋ, äma kubätä man yäk täyat u peŋpäŋ kowata api yäpek. Upäŋkaŋ näkä äma u manken nämo api tewet. Nämo, näk komen ämawebe yämagutta äput. Tänpäkaŋ äma näkä bitnänpäŋ näkŋo man nämo buramik täkaŋ u yäpmäŋ danikta äma kubä itak. Tärektärek kadäni-ken näk kome terak itkaŋ man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuro unitä äma u manken api yepmaŋpek. 49 Nadäkaŋ? Man yäk yäyat uwä näkŋa bänepna-ken nanikpäŋ nämo yäk täyat. Nämo, Nana naniŋ kireŋkuko unitä man yäŋahawetta näwetpäŋ näwoŋärek täŋkuk. 50 * Tänpäkaŋ näk ŋode nadäk täyat; Mani biŋamtä ämawebeta irit kehäromi yämik täyak. Unita man yäk täyat uwä Nanatä yäŋtäreŋ namiŋkuko udegän yäk täyat yäk.

13

Jesutä iwaräntäkiye kuroŋi ärut yämiŋkuk

1 * Tänpäŋ Juda täŋo orekirit pähap wäpi Pasova keräp taŋirän Jesutä kome ŋo peŋpeŋ Nanaken kukta kadäni ahätak yäŋ nadäŋkuk. Tänpäŋ iniken iwaräntäkiyeta ban umunitä pen nadäŋ yämikinik täŋ yäpmäŋ äbäŋirän kumäk-kumäki kadäni ahäŋkuk.

2 * Eruk bipäda uken Jesu ini ba iwaräntäkiye penta ketem naŋ itkuŋ. Tänpäkaŋ ketem kämi nänayäŋ täŋirä Satantä jukun Saimon-Kariot täŋo nanaki wäpi Judas, Jesu mäde ut imikta nadäk-nadäk imiŋkuk. 3 * Nadäk-nadäk u imiŋirän Jesutä kaŋpäŋ nadänpäŋ nadäwätäk nämo täŋkuk. Nämo, u ŋode nadäŋkuk; Nanatä kehäromi, nadäk-nadäk ba imaka kudup ketna terak peŋ moreŋkuk. Ba näk Anutu-ken naniktä äburo unita äneŋi iniken api kwet yäŋ nadäŋkuk. 4 Ude nadänpäŋ Jesutä ketem peŋpäŋ tek punin nanik yäŋopmäŋpäŋ tek, gupi täŋ-kohoyäwani kubä yäpmäŋpäŋ yabuk. 5 Ude tänpäŋ ume gäpe gänaŋ piŋkaŋ gwetpäŋ iwaräntäkiye kuroŋi ärut yämiŋpäŋ tek gupi täŋ kohoyäwani yabuko ugänpäŋ pitpäŋ täŋkohoyäŋ yämiŋkuk.

6 Ärut yämiŋtäŋ äbätängän Pita kuroŋi ärunayäŋ täŋirän Pitatä iwetkuk; Wa! Ekäni, gäk kuroŋna ärunayäŋ ba täyan? 7 Yäŋirän Jesutä kowata ŋode iwetkuk; Gäk näkä kädet täyat ŋo nämo nadäwi tumäŋkaŋ. Kämi uyaku api nadäwi tumneŋ yäk. 8 Ude yäwänkaŋ Pitatä iwetkuk; Nämoinik! Gäk kuroŋna äruneno. Kämi imaka, nämoinik api ärut namen yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nämo nadätan. Näk kuroŋka nämo ärut gamawä gäk äbotna gänaŋ täga nämo api iren yäk. 9 Jesutä ude iweränä Pitatä kowata

* 12:42: Jon 7:48, 9:22 * 12:43: Jon 5:44 * 12:44: Mat 10:40 * 12:45: Jon 14:9

* 12:46: Jon 8:12, 12:35 * 12:47-48: Jon 3:17, 8:15 * 12:47-48: Hib 4:12 * 12:50: Jon

8:26,28 * 13:1: Jon 7:30, 12:23; Jon 15:13; 1Jo 3:16; Plp 2:8 * 13:2: Luk 22:3; Jon 13:27

* 13:3: Jon 3:35, 16:28

iwetkuk; Wära! Ekäni, gäk kuroṅnagän ärureno. Gwäkna ketna, gupna kumän ärut nami! yäk.

¹⁰* Ude yäwänä Jesutä ṅode yäṅkuk; Äma kubä gupi kudup ume ärurani uwä pakigän itak. U kuroṅigän äneṅi ärurek. In päke ṅo pakigän itkaṅ. Upäṅkaṅ kubägän nämo yäk. ¹¹ Man ude yäṅkuko uwä äma iwan keritak api peweko unita nadäṅpäṅ yäṅkuk. Mebäri unita äbotnaye inken nanik kubä-tägän pakigän nämo itak yäṅ yäṅkuk.

¹² Eruk, iwaräntäkiye kuroṅi ärut moreṅpäṅ teki äneṅi täṅkaṅ maṅitkuk. Maṅitpäṅ ṅode yäwet yabäṅkuk; In näkä täṅ tamitat ṅonitäṅo mebäri nadäkaṅ ba nämo? ¹³* In näkä yäṅpäṅ-yäwoṅjärek äma ba ekäni yäṅ näwet täkaṅ u bureni näwet täkaṅ. ¹⁴* Unita ṅo nabäwut; Ekänijin, yäṅpäṅ-yäwoṅjärek ämajin näkä kuroṅjin ärut tamitat. Unita in udegän kowata kowata kuroṅjin äruttäṅ kaṅ kuṅarut. ¹⁵* Näk jop nämo ärut tamitat. Nämo, näk kädet täga täṅpäṅ-täwoṅjärekta täyat. Unita näkä täṅ tamitat ṅodegän kaṅ täk täṅput. ¹⁶* Unita näk bureni-inik täwetat; Epän äma kubätä Ekänini nämo irepmitpäṅ kuṅarek. Ba manbiṅam yäṅahäwani äma kubätä äma peṅ iwet-pewän äbeko u nämo irepmitpäṅ kuṅarek. ¹⁷* Eruk, apiṅo in kädet bureni u nadäkaṅ unita kädet u iwatnayäṅ täṅo uwä Anutu täṅo oretoret terak api kuṅatneṅ yäk.

Jesu ini kumäkta yäwetkuk

Mat 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

¹⁸* Täṅpäkaṅ in kuduṅta nämo yäyat. Äma näkṅata biṅam iwoyäṅkuro unitäṅo mebärini nadäṅ moretat. Upäṅkaṅ man kubä Anutu täṅo manbiṅam kudän täwani ṅode uwä bureni kaṅ ahäwän; Äma näkkät ketem bok näṅpanitä iwan täṅ namitak. ¹⁹* Täṅkaṅ imaka uwä bureni nämo ahäṅjirän täwet kiretat. Unitäṅo bureni uwä kami ahäṅjirän näkṅa äma u ubayäṅ* yäṅ nabäṅpäṅ-nadäneṅta. ²⁰* Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä näkṅo epän ämana kubätä not täṅ imayäṅ täko uwä näka udegän not api täṅ namek. Täṅpäṅ näka not täṅ namayäṅ täko uwä näk naninṅ kireṅkuko unita udegän not api täṅ imek yäk.

²¹* Eruk, ude yäwän täreṅjirän, Jesu bänepi-ken bäräpi pähap nadäṅpäṅ kwawak ṅode yäṅahäṅpäṅ yäwetkuk; Bämopjin-ken nanik kubätä näk iwan keritak nepmaṅpayäṅ yäk. ²² Yäṅjirän nadäṅpäṅ iwaräntäkiyetä kowat kawän täṅpäṅ netäta yäyak yäṅpäṅ nadäwätäk täṅkuṅ. ²³* Täṅpäkaṅ iwaräntäki kubä, Jesutä unita gäripi pähap nadäṅ imik täṅpani uwä Jesu dubini-ken itkuk. ²⁴ Irirän Saimon-Pitatä inṅam wära täṅpäṅ jiap terak iwetkuk; Iwetpäṅ ka; Netäta yäyan? ²⁵ Ude täṅjirän äma Jesu dubini-ken itkuko unitä Jesu tubeṅ kuṅpäṅ iwetkuk; Ekäni, netäta yäyan? yäṅ iwetkuk.

²⁶ Ude iwet yabäwänä Jesutä iwetkuk; Näkä ketem moräki tokätpäṅ tokän gäpe gänaṅ yäputpäṅ imayäṅ täyat äma unitä iwan täṅ namayäṅ yäk. Jesutä ude yäṅpäṅ ketem moräki tokätpäṅ gäpe gänaṅ yäputpäṅ

* **13:10:** Jon 15:3; Jon 6:64,70-71 * **13:13:** Mat 23:8,10 * **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27

* **13:15:** Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * **13:16:** Mat 10:24 * **13:17:** Mat 7:24; Jem 1:25

* **13:18:** Sam 41:9 * **13:19:** Jon 14:29, 16:4 * **13:19:** Jesutä näkṅa äma u ubayäṅ yäṅ yäṅkuko u Anutu, Moses päya karäni gänaṅ mebet täṅkuko ugänaṅ ahäṅ iminṅpäṅ wäpi näkṅa itat yäṅ iwetkuko unita juku piṅpäṅ man ṅo yäṅkuk. Ude yäṅkuko uwä näk Anutu itkurotita itat ubayäṅ yäṅ yäṅkuk. * **13:20:** Mat 10:40 * **13:21:** Jon 12:27 * **13:23:** Jon 19:26, 20:2; Jon 21:7,20

Judas, Saimon-Kariot nanaki unita imiñkuk. ²⁷ * Iminiñirän uterakgän Satantä Judas kotalñkuk. Täñjirän Jesutä Judas iwetkuk; Imaka täñpayäñ täyan u bäräñej täyi yäk. ²⁸ Ude yäñirän äma Jesu-kät ketem penta nan itkuño uwä Jesutä man yäñkuko u täga nämö nadäwä täreñkuñ. ²⁹ * Judas uwä iwaräntäkiye täño moner watä äma ude itkuko unita iwaräntäkiye ätutä ñode nadäñkuñ; Päñku äñnak-äñnak pähap ahawayäñ täyak unita ketem yäpmäkta käwep iwet-pewän kuyak yäñ nadäñkuñ. Täñpäñ ätutawä ñode nadäñkuñ; Ba äma jäwärita moner yämän yäñpäñ käwep iwet-pewän kuyak yäñ nadäñkuñ. ³⁰ Täñpäkañ ketem moräki Jesutä Judasta imiñkuko u yäpmäñpäñ uterakgän äpämañ kuñkuk. U kome bipmäñ urirän täñkuk.

Pitatä Jesu wäpi käbop api pewek

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

³¹ * Täñpäkañ Judas äpämañ kuñjirän Jesutä ñode yäñkuk; Eruk, apiño Äma Bureni-iniktä wäpi biñam yäpayäñ. Täñjirän uterak Anututä wäpi biñam udegän yäpayäñ. ³² * Bureni! Anututä ini Äma Bureni-inikta wäpi biñam imayäñ. Täñkañ bäräñej imayäñ.

³³ * Jesutä ude yäñpäñ yäwetkuk; Nanaknaye, näk inkät kadäni käronji nämö api itne. In näka api wäyäkñeneñ. Upäñkañ man Juda äma ekäni ekäni yäwetkuro udegän täwetat; In kome näkä kwayäñ täyat-ken u täga nämö api kuneñ.

³⁴ * Unita apiño бага man kodaki kubä ñode täwetat; In kubäkubätä notjiye ñonita gäripi kowata kowata nadäñ yämik täneñ, näkä inta nadäñ tamij yäpmäñ äburo udegän. ³⁵ Täñpäkañ in kubäkubätä notjiye ätu näkño äbotken nanik unita gäripi nadäñ yäminayäñ täño uwä ämawebetä ñode api tabäñpäñ nadäneñ; Bureni-inik, ñowä Jesu täño iwaräntäkiye äbot bureni yäñ api nadäneñ.

³⁶ * Täñpäkañ Saimon-Pita unitä Jesu ñode iwet yabäñkuk; Ekäni, gäk de api kwen? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Kome näkä kwayäñ täyat-ken u gäk täga nämö api näwat yäpmäñ kwen. Upäñkañ kämi uyaku api näwat yäpmäñ kwen. ³⁷ Ude yäwänä Pitatä äneñi iwet yabäñkuk; Ekäni, imata näk apiño täga nämö gäwaret? Näk gäk täñkentäñpäñ kumäkta nadätat! ³⁸ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk näk täñkentäñpäñ kumäkta bureni nämö yäyan. Unita bureni ñode gäwera nadä; Kadäni puruptä gera yäwayäñ keräp täñjirän gäk näka nämö nadätat yäñ yarakubä api yäwen.

14

Anutu-ken kukkuk kädet uwä Jesu

¹ * Jesutä iwaräntäkiye man äneñi ñode yäwetgän täñkuk; In butewaki nadäwätäk pähap nämö täneñ. Nämö, nadäk-nadäkjin Anutu-kengän pekot. Täñkañ näka imaka, nadäkinik täñ namikot. ² Imata, Nanatä eñiken ämawebetä itneñta bägup mäyap itkañ. Ude bureni nämö itneño uwä in man ñode täga nämö täweret. Täñpäkañ näk inta bägup täñket urayäñ kuyat. ³ * Näkä päñku bägup ket utkañ äneñi päbä näkkät itta tämagut yäpmäñ irayäñ täyat-ken api kwet. ⁴ Täñpäñ kome näkä kwayäñ täyat-ken unitäño kädet uwä nadäkañ.

* 13:27: Jon 13:2 * 13:29: Jon 12:6 * 13:31: Jon 12:23 * 13:32: Jon 17:5 * 13:33: Jon 7:33-34 * 13:34: Jon 15:12,17; 1Jo 3:23; 2Jo 5 * 13:36: Jon 7:34; Jon 21:18-19 * 14:1: Jon 14:27 * 14:3: Jon 12:26, 17:4

5 Ude yāwānā, Tomastā iwetkuk; Ekāni, kome kwayāṅ tāyan u nāmo nadākamāṅ unita jide tāṅpāṅ kādet u nadāne? 6 * Yāwānā Jesutā ṅode yāwetkuk; Nākṅa-tāgān kādet. Ba man bureni tāṅo māhemi u nāk. Ba irit kodaki tāṅo māhemi u nāk. Unita āma kubātā Nanken kwayāṅ yāṅpāṅjā kādet kubā nāmo iwarek. Nāmo, Nanken kukkuk kādet uwā nāk kubāgān. 7 * In nāk siwoṅi nabāṅpāṅ-nadāwā tārewāwā Nanta udegān api nadāneṅ yāk. Tāṅpākaṅ apiṅo yāput peṅpāṅ in Nan tāṅo mebāri kaṅpāṅ nadākaṅ. Ba Nan kākaṅ yāk.

8 Ude yāwānā Filiptā ṅode iwetkuk; Ekāni, gāk Nan niwoṅāreṅjiri kaṅpāṅ nadāna tārewut! 9 * Yāwānā Jesutā yāṅkuk; Filip, kadāni kāroṅi nāk inkāt it yāpmāṅ ābākamāṅ upāṅkaṅ gāk imata nākṅo mebārina nāmo nadātan? Āma kubātā nāk nabāk tāyak uwā Nan kak tāyak ubayāṅ. Gāk jide unita Nan niwoṅāre yāṅ yāyan? 10 * Gāk ṅodeta nadāwi bureni nāmo tāk tākaṅ? Nāk Nan bānepi-ken itat, udegān Nan uwā nāk bānepna-ken itak. Nankāt nek kubāgān itkamāk. Tāṅkaṅ man tāwet tāyat uwā nākṅaken nadākpāṅ nāmo tāwet tāyat. Nāmo, Nan nākken itkaṅ iniken epān tāk tāyak. 11 * Unita nāk man ṅode yāṅjira in nadāwā bureni tāyon; Nāk Nankāt nek kubāgān itkamāk. Ba nākā kudān tāk tāyat u kaṅpāṅ bureni yāṅ nadāṅpāṅ nāka nadākinik tāṅ namikot.

12 * Nāk bureni ṅode tāwera nadāwut; Āma nāka nadāwā bureni tāṅpāpāṅ nadākinik tāk tākaṅ uwā nākā epān tāk tāyat udegān api tāk tāneṅ. Ba nāk Nanken kuyat unita epān nākā tāṅkuro u irepmitpāṅ api tāk tāneṅ. 13 * Tāṅkaṅ Nan tāṅo wāpi biṅam ārowani kwawak ahāṅpāṅ tokṅeṅ pāreкта Nanaki nākā ṅode api tāṅpet; Imaka kubāta nāk wāpna biṅam terak yāṅapinayāṅ tāṅo uwā api nadāṅ tamik tāṅpet. 14 Bureni-inik tāwetgān tāṅpa; Imaka kubāta nāk wāpna biṅam terak yāṅapinayāṅ tāṅo uwā api nadāṅ tamet yāk.

Jesutā Kudupi Munapik āpākta yāwetkuk

15 * Eruk man kubā pen ṅode tāwera nadākgān tākot; In nāka gāripi-inik nadāṅpāṅjā nākṅo man buramiṅpāṅ api kuṅat tāneṅ. 16 * Ude tāṅjirā nāk Nanken yāṅapinajira tāṅkentāk āneṅi kubā api taniṅ kirewek. Tāṅkentāk taniṅ kirewayāṅ tāyak uwā inkāt tārek-tāreki nāmo itneṅta. 17 * Tāṅkentāk u Munapik, Anutu tāṅo mebāri kwawak pewān ahāwani u. Tāṅpākaṅ komen āmawebetā Munapik u nāmo kaṅpāṅ nadāk tākaṅ unita bānepitā not tāga nāmo tāṅ imineṅ. Tāṅ, inā unita nadāk tākaṅ. Bureni, Munapik uwā inkāt it tāyak unitā kāmi bānepjin-ken api irek.

18 * Nākā tepmaṅpeṅ kuṅirawā in kodāṅani ude nāmo api itneṅ. Nāmo, inken āneṅi api ābet. 19 * Kadāni kerāpi itkaṅ komen āmawebetā nāka api ijiwā waneṅ. Upāṅkaṅ intāwā api nabāneṅ. Nāk irit kodaki tāṅo māhemi unita in udegān irit kodaki nīkek api kuṅatneṅ. 20 * Tāṅpāṅ kadāni nāk kumāṅpāṅ āneṅi kodak taṅpāṅ akumaṅ kuṅarayāṅ tāyat-ken uken ṅode api nadāwā tāreneṅ; Nāk Nana bānepiken itat. Ba nāk in bānepjin-ken irira inā nāk bānepna-ken itkamāṅ yāṅ api nadāneṅ. 21 * Tāṅpākaṅ āma nākṅo man

* 14:6: Jon 11:25; Rom 5:1-2; Hib 10:20 * 14:7: Jon 8:19 * 14:9: Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 * 14:10: Jon 12:49; 14:24 * 14:11: Jon 10:38, 14:20 * 14:12: Mak 16:19-20 * 14:13: Mat 7:7; Jon 15:16 * 14:15: Jon 15:10; 1Jo 5:3 * 14:16: Jon 14:26, 15:26; Jon 16:7 * 14:17: Mat 10:20; Jon 16:13; Rom 8:26 * 14:18: Jon 14:3 * 14:19: Jon 16:16 * 14:20: Jon 17:21-23 * 14:21: Jon 15:10, 16:27

injitpāṅ sākgāmān buramik tākaṅ uwā nāka gāripi nadāk tākaṅ. Tāṅkaṅ āma nāka gāripi nadāk tākaṅ uwā Nanatā udegān āma unita gāripi api nadāwek. Ba nākā udegān, bānep iron tāṅ yāminpāṅ nākṅaken mebāri kwawak api peṅ yāmet yāk.

22 * Jesutā ude yāwānā Judas kubā (Judas Kariot u nāmo), unitā Jesu ṅode iwetkuk; Ekāni, gāk imata komen āmawebeta ahāṅ yāmikta bitnānpāṅ nin-kengān ahāṅ nimikta yāyan? 23 * Ude yāṅirān Jesutā kowata ṅode yāwetkuk; Āma nāka gāripi-inik nadāk tākaṅ uwā nākṅo man sākgāmān iwāt tākaṅ. Tāṅirā Nantā āma udewanita gāripi udegān nadāṅirān Nankāt nek āma ukāt kentānpāṅ bok itpāṅ api kuṅatne. 24 * Tāṅ, āma nāka gāripi nāmo nadāk tākaṅ uwā nākṅo man nāmo iwāt tākaṅ. Tāṅpākaṅ man yāṅira nadākaṅ ṅo nākṅa-kenpāṅ nāmo yāyat. Nāmo, uwā Nan, naniṅ kireṅpewān āburo unitāṅo.

25 Nākṅa inkāt itpāṅ unita man ṅo tāwet yāpmāṅ ābātāt. 26 * Upāṅkaṅ Tāṅkentāk unitā imaka kuduṅtagān api tāwetpāṅ tāwoṅārewek. Ude tāṅirān man tāwet yāpmāṅ āburo unita api juku pineṅ. Tāṅkentāk uwā Kudupi Munapik, Nantā wāpna biṅam terak taniṅ kirewayāṅ tāyak u.

27 * Nāk tepmaṅpa yāṅpāṅ bānep kwini tamitat. Bānep kwini komen āmawebetā nadāk tākaṅ udewanipāṅ nāmo tamitat. Nāmo, bānep kwini nākṅa nadānpāṅ kuṅat tāyat upāṅ tamitat unita butewaki nadāwātāk tāṅpāṅ umun terak nāmo kuṅatneṅ. 28 * Tāṅkaṅ nāk tepmaṅpeṅ kuṅkaṅ inken āneṅi api ābet yāṅ uku tāwerira nadāṅ. Upāṅkaṅ in imata nāk Nanaken kukta naniṅ bitnākaṅ? In bānepjin nākken bureni pekaṅ yāwānāku Nanaken api kwet yāṅ tāwerira nadāwā tāgawām. Nan u nāk nārepmatik unita tāga, kuyi yāṅ nāwetnaṅi. 29 * Imaka tāwetāt u kwawak nāmo ahāṅirān intājukun tāwet kiretat ṅo. Unita kāmi, bureni ahāṅirān kaṅpāyā bureni yāṅ api nadāneṅ. 30 * Tāṅpākaṅ nāk inkāt man yāṅpāṅ-nadāk kadāni kāroṅi nāmo tānayāṅ. Nāmo, kome ṅonitāṅo māhemi ābayāṅ. Unitā nākṅo kehāromina kubā tāga nāmo yāpmāṅ āpek. 31 * Upāṅkaṅ komen āmawebetā nāk Nanta gāripi pāhap nadātak yāṅ ude nadāwā tāreṅta epān man Nanatā nāwetkuko udegān tāyat.

Eruk, kome ṅo peṅpeṅ kuna!

15

Jesu u wain pāya, ninā kānani

1 Tāṅpākaṅ Jesutā man pen ṅode yāwetgān tāṅkuk; Nāk wain pāya bureni-inik. 2 * Tāṅkaṅ Nana uwā wain epān tāṅo māhemi. Nākā terak kānani yāput peṅpāṅ bureni nāmo pat tākaṅ uwā Nantā taniṅpāṅ yāpmāṅ tāṅpān kuk tākaṅ. Tāṅpāṅ kānani bureni wādāk tākaṅ uwā bureni taṅjigān kaṅ wādāwut yāṅkaṅ tāṅket taṅpāṅ ket utpāṅ pek tāyak. 3 * Tāṅpākaṅ inā, manna biṅam tāwerira nadānpāṅ bānepjin pak taṅkuṅ. 4 * Nadākaṅ? Pāya kānanitā kujari terak nāmo gatānpāṅ ireko uwā bureni tāga nāmo wādāwek unita in nākkāt kwasikotpāṅ irirā nāk inkāt udegān

* 14:22: Apos 10:41-42 * 14:23: Mat 18:20; Jon 13:34; 2Ko 6:16; Efe 3:17 * 14:24: Jon 7:16

* 14:26: Jon 14:16 * 14:27: Jon 14:1, 16:33; Plp 4:7 * 14:28: Jon 14:3, 16:28; Jon 20:17;

Luk 24:52 * 14:29: Jon 13:19 * 14:30: Jon 12:31, 16:11; Efe 2:2 * 14:31: Jon 10:18, 12:49;

Mat 26:46 * 15:2: Mat 3:10 * 15:3: Jon 13:10 * 15:4: Jon 6:56

kwasikotpäŋ kaŋ ira. Näkkät nämo kwasikotpäŋ kuŋatpäŋä injingän imaka täga kubä täga nämo api täneŋ.

⁵* Näk wain päya irira inä wain päya unitäŋo känani ude itkaŋ. Unita äma näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ kuŋat täkaŋ uwä känani tägatä ude irit kuŋat-kuŋariken bureni pähap api pewän ahäŋ yämek. Upänkaŋ näkkät nämowä, in imaka kubä täga nämo täneŋ. ⁶* Täŋpäŋ äma näkkät nämo itpäŋ kuŋat täkaŋ uwä känani waki taniŋpäŋ maŋpä kuk täkaŋ ude api täneŋ. Känani u kubit tawänkaŋ ämatä känani kubiri ätukät kubä-kengän peŋpäŋ pewä ijineŋ. ⁷* Unita in näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ manna kaŋ buramik täŋput. Ude tänayäŋ täŋo uyaku imaka u ba u yäpmäka nadäŋpäŋä iwet yabäŋirä Anututä api tamek. ⁸* Täŋpäŋ irit kuŋat-kuŋatjinken bureni pähap ahäŋirän in näkŋo nanaknaye äbot täŋirä Nana täŋo wäpi biŋam kwawak ahäŋirän käneŋ.

⁹* Täŋpäkaŋ Nantä bäneŋ iron pähap täŋ namik täyak udegän näkä inta bäneŋ iron täŋ tamik täyat. Ude täŋ tamik täyat unita näkŋo bäneŋ iron terakgän kaŋ kuŋat täŋput. ¹⁰* Näk bureni täwera nadäwut; In manna biŋam buraminayäŋ täŋo uwä näkŋo bäneŋ iron terakgän api kuŋatneŋ, näkä Nana täŋo mani buramiŋpäŋ unitäŋo bäneŋ iron terak kuŋat täyat udegän. ¹¹* Täŋpäŋ nähä bäneŋ oretoret nadäk täyat in udegän nadäk täkot yäŋpäŋ man ŋo täwetat. Bäneŋ oretoret pähap u inken tokŋeŋpäŋ pat täyon yäŋ yäŋpäŋ täwetat.

¹²* Eruk, näk jukuman ŋode täwera nadäwut; Näkä nadäŋ tamik täyat udegän in notjiyeta gäripi kowat nadäŋ imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. ¹³* In nadäkaŋ? Bäneŋ iron kädet intäjukun-inik ŋode pätak; Äma kubätä noriye täŋkentäwa yäŋpäŋ iniken gupi peweko u. Bäneŋ iron kädet kubätä kädet u nämo irepmitak. ¹⁴* Unita ŋode täwetat; Inä näkŋo man buramiŋpäŋ kuŋarirä tabäŋjira notnaye bureni täneŋ. ¹⁵* Täŋpäŋ näk kadäni ŋoken watä ämanaye yäŋ wari nämo täwet täyat. Nämoinik! Näkä inta nadäwa notnaye ude täkaŋ. Imata, watä ämatä intäjukun ämani täŋo bänepi-ken nadäk-nadäk pat täyak u iwerän nämo nadäwek. Upänkaŋ nähäwä Nanaken nanik man nadäŋkuro u kudup yäŋahäŋpäŋ täwet moreŋkuro unita notnaye yäŋ täwetat yäk.

¹⁶* Täŋpäkaŋ, intä näk inta biŋam nämo yäpmäŋ daniŋkuŋ. Nämoinik, näkä inä näkŋata biŋam yäpmäŋ daniŋkut. Täŋpäŋ in yäpmäŋ daniŋkuro uwä irit kuŋat-kuŋatjinken bureni ahäŋ tamikta in yäpmäŋ daniŋpäŋ tepmaŋkut. Täŋpäŋ bureni bäräŋeŋ wak täkaŋ udewanita nämo yäyat. Nämo, bureni kehäromi niked, paot-paori nämo udewani irit kuŋat-kuŋatjinken ahäŋ tamikta yäyat. Ude täŋkaŋ näk wäpna terak Nanaken yäŋapiŋirä uterakgän api tamek. ¹⁷* Unita näk jukuman äneŋi ŋode täwera nadäwut; In notjiyetakät gäripi kowat nadäŋ imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut.

Jesu iwarän täwanita iwan api täneŋ

¹⁸* Jesutä man ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Komen ämawebetä iwan täŋ tamäwä ŋode kaŋ nadäwut; Jesuta jukun täŋ imiŋkuŋo udegän täŋ nimikaŋ yäŋ kaŋ nadäwut. ¹⁹* In komen ämawebe udewanigän itneŋo

* **15:5:** Jon 15:16; 2Ko 3:5 * **15:6:** Mat 7:19, 13:42 * **15:7:** Mat 7:7 * **15:8:** Mat 5:16
 * **15:10:** Jon 14:15; 1Jo 2:5 * **15:11:** Jon 17:13 * **15:12:** Jon 13:34 * **15:13:** Jon 10:11;
 1Jo 3:16 * **15:14:** Mat 12:50 * **15:17:** Jon 13:34 * **15:18:** Mat 10:22; 1Jo 3:13 * **15:19:**
 1Jo 4:5; Jon 17:14

uyaku inkät not täppäj kuŋatnej, iniken noriye-kät not täppäj kuŋat täkaŋ udegän. Upäjkaŋ inä komen äma nämo. Nämo, näkä in komen ämawebe äbotken nanikpäŋ yäpmäj daniŋpäŋ tepmaŋpa kome täŋo täktäki mäde ut imiŋkuŋo unita iwan täŋ tamik täkaŋ. ²⁰ * Näk man ŋode bian täwetkut; Epän watä ämatä ekänini nämo yärepmitnej. Näkä iwan täŋ namiŋkuŋo unita inta udegän api täŋ tamineŋ. Täŋpäkaŋ äma ätutä näkŋo man nadäŋpäŋ iyap täŋkuŋo uyaku intäŋo man udegän api nadäŋpäŋ buramineŋ. ²¹ * Upäjkaŋ komen äma uwä näk naniŋ kireŋpewän äpuro unita nämoinik nadäkaŋ. Täŋpäŋ in näkŋo näwaräntäknaye itkaŋ unita iwan api täŋ tamineŋ.

²² Täŋpäkaŋ näkä äpäŋpäŋ man nämo yäwetkuro yäwänäku, momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upäjkaŋ apiŋo momini käbop pekta kädet nämo pätak. ²³ * In nadäkaŋ? Äma näkä iwan täŋ namik täkaŋ uwä Nanata udegän täŋ imik täkaŋ. ²⁴ * Näk äma äbot ŋo bämopi-ken kudän kudupi pähap, ämatä nämo tänaŋi u nämo täŋkut yäwänäku momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upäjkaŋ nämo. Kudän kudupi bämopi-ken täŋjira nabäŋpäŋ-nadäk täk täŋkuŋo upäjkaŋ näkä iwan täŋ namiŋpäŋ Nanta udegän täŋ imik täkaŋ. ²⁵ Ude täŋirä man kubä unitäŋo бага man kudän täwani terak pätak u täŋkehärom täyak. Man uwä ŋode; Mebäri nämo, iwan jop nadäŋ täŋ namiŋkuŋ. *Sam 35:19, 69:4*

²⁶ * Upäjkaŋ näk täŋ-kehäromtaŋ tamikta Täŋkentäk, Nanken nanikpäŋ api taniŋ kirewet. Täŋpäŋ Täŋkentäk uwä Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewä ahäwani u. Munapik unitä äbäŋkaŋ näkŋo manbiŋam api täwerek. ²⁷ * Täŋpäkaŋ in bian näkä epän yäput peŋjira näkkät it yäpmäj äbäkaŋ unita kadäni uken näkŋo manbiŋam kaŋ yäŋahäŋpäŋ yäwerut.

16

¹ Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi pen ŋode yäŋkuk; In nadäkinikjin pewä putäreneŋo udetä man ŋo täwetat. ² * In nadäkaŋ? Ämatä käbeyä yot gänaŋ nanik täwat kireŋpäŋ äneŋi ärokta api yäjiwätnej. Bureni täwetat, kadäni keräp taŋirän ämatä nin Anututa watä epän bureni täŋ imikamäj yäŋ nadäŋkaŋ kumäj-kumäj api tadäpnej. ³ * Ude tänayäj täkaŋ uwä Nankät neкта nämo nadäwä tärewäpäŋ api täŋ tamineŋ. ⁴ * Täŋpäkaŋ imaka u nämo ahäŋirän man ŋowäku intäjukun täwet kiretat. Täŋpäŋ imaka u bureni ahäŋ tamiŋirän jukuman täwetat ŋo api juku pineŋ.

Kudupi Munapiktä epän jide api täŋpek?

Jesutä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Näk inkät penta itpäŋ unita imaka umuri ŋo bian nämo täwetkut. ⁵ * Eruk, näk apiŋo tepmaŋpeŋ naniŋ kireŋpewän äputken kwayäj. Upäjkaŋ in kubätä gäk de kwayäj yäŋ nämo näwet yabäkaŋ. ⁶ Nämo, näk man täweraro unita nadäwätäk täŋpäŋ bänepjiintä bäräpi pähap nadäkaŋ. ⁷ * Upäjkaŋ bureni täwera nadäwut; Tepmaŋpeŋ kwayäj täyat uwä in täŋkentäktä kwayäj. Bureni, näk päŋku Täŋkentäk u iniŋ kireŋpewa inken api äpek. Täŋ, näkä nämo kwawä Täŋkentäk u inken täga nämo api äpek.

* **15:20:** Jon 13:16 * **15:21:** Mat 5:11; Mak 13:13 * **15:23:** Luk 10:16 * **15:24:** Jon 9:41, 14:11 * **15:26:** Jon 14:26 * **15:27:** Luk 1:2; Apos 1:8,21-22 * **16:2:** Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 * **16:3:** Jon 15:21 * **16:4:** Jon 13:19 * **16:5:** Jon 7:33, 13:36 * **16:7:** Jon 14:16

8 Tānpākaŋ Tāŋkentāk unitä äbānpānjä komen ämawebe siwoŋi nadāwut yānpāŋ imaka ŋodeta goret nadāk tākaŋ u yāwetpāŋ yāwoŋäreŋk api tāŋpek; Momini tāŋo mebāri, Anutu iŋamiken siwoŋi irit tāŋo mebāri, ba yāpmāŋ danik-danik epān Anututä tāŋpayāŋ täyak unitāŋo mebāri. ⁹ * Tāŋkaŋ momini tāŋo mebāri uwä näka nadākinik nämo tāk tākaŋ yāŋ api yāwoŋärewek. ¹⁰ * Ba näk Anutu iŋamiken siwoŋi itat yāŋ kaŋ nadāwut yānpāŋ ŋode api yāwetpāŋ yāwoŋärewek; Näk kumānpāŋ Nanŋen api kwet. Kuŋjira wari nämo api nabāneŋ. ¹¹ * Tāŋkaŋ Anututä yāpmāŋ danik-danik epān tāk täyak unitāŋo mebāri ŋode api yāwetpāŋ yāwoŋärewek; Kome ŋonitāŋo intājukun äma waki Anututä manken uku teŋkuk yāŋ api nadāneŋ.

¹² * Man mäyap täga täwerero upāŋkaŋ in täga nämo nadāwä täreneŋ. ¹³ * Upāŋkaŋ Munapik, Anutu tāŋo mebāri kwawak pewān ahāwani unitä äbānpānjä Anutu tāŋo mebāri kwawakinik nadākta kädēt api tāwit tamek. Tānpākaŋ iniken nadāk-nadākpāŋ nämo api täwerek. Nämo, imaka Anutu-ken nadāŋkaŋ ugānpāŋ api täwerek. Ba imaka ahākta yāwani u imaka, api täwerek. ¹⁴ Tānpāŋ Munapik, Anutu tāŋo mebāri kwawak pewān ahāwani unitä wāpna biŋam imaka, kwawak api pewān ahāneŋ. Ude tākta näkŋo mena jinom yāpmānpāŋ api täwerek. ¹⁵ Nadākaŋ? Nanatä iniken nadāk-nadāk kumān-tagān namiŋkuk. Mebāri unita Munapiktä näkŋo mena jinom yāpmānpāŋ api täwerek.

Nadāŋbārāp ba oretoret tāŋo man

¹⁶ * Jesutä man ude yānpāŋ iwarāntākiye man ŋode yāwetgān tāŋkuk; Ätu nanak itpāŋ kuŋjira nämo api nabāneŋ. Tāŋkaŋ ätukät it yāpmāŋ äronpānjä äneŋi api nabāneŋ. ¹⁷⁻¹⁸ Ude yāwānā iwarāntākiye ätutä ini-tägān näwetgāwet tāŋpāŋ yāŋkuŋ; Man yāyak ŋo jide ude? Kadāni kerāpi-tagān nämo api kāne. Tānpākaŋ ätu itpāŋ äneŋi api kāne yāŋ niwetak u mebāri jideta? Kadāni kerāpi yāŋ niwetak u jideta yāyak? Ba Näk Nanaken kwayāŋ yāŋ niwerako u jideta niwerak? Man yāyak u guŋ tākamāŋ. Nämo nadāna tärekaŋ yāk.

¹⁹ Ude tāŋjirä Jesutä nadāwätäki u yabānpāŋ-nadāŋkaŋ ŋode yāwetkuk; In man ŋode täwerero unita yānpāŋ-nadāk tākaŋ? Ätu itpāŋ kuŋjira nämo api nabāneŋ. Tāŋkaŋ ätukät it yāpmāŋ äronpāŋ äneŋi api nabāneŋ. Man unita guŋ tākaŋ? ²⁰ Eruk, näk bureni täwera nadāwut; Inä näka yānpāŋ konām butewaki api täneŋ. Tāŋ, komen ämawebetä wisikinik, kumāntak yānpāŋ oretoret pāhap api täneŋ. Bureni, in butewaki api nadāneŋo upāŋkaŋ äyāŋutpāŋ mädenä oretoret terak api kuŋatneŋ. ²¹ * In nadākaŋ? Webe nanak bāyanayāŋ komi nadāk tākaŋ. Upāŋkaŋ nanaktä ahāŋjirān kaŋpāŋ Wisikna, nanakna ahäkta ŋo yānpāŋ oretoret pāhap nadāk tākaŋ. ²² * Tānpākaŋ in udegān. Apiŋo in butewaki terak itkaŋ upāŋkaŋ näk äneŋi ahāŋ tamiŋjira nabānpāŋ bāneŋjintä oretoret inide kubä api täneŋ. Tāŋjirä äma kubätä oretoret u täga nämo api utpewān māŋpek.

²³ * Tānpāŋ kadāni näkä kumāŋpeŋ kunum gānaŋ ärowayāŋ täyat-ken uken in näk-kenä imaka kubätä nämo api yāŋapineŋ. Nämo, imaka kubätä näk wāpna terak yāŋapiŋirä Nanatä ini api tamek. ²⁴ * Umunitä pābä

* **16:9:** Jon 3:18 * **16:10:** Apos 5:31; Rom 4:25 * **16:11:** Jon 12:31 * **16:12:** 1Ko 3:1-2
 * **16:13:** Jon 14:26; 1Jo 2:27 * **16:16:** Jon 14:19 * **16:21:** Ais 26:17 * **16:22:** Ais 66:14
 * **16:23:** Mat 7:7 * **16:24:** Jon 15:11

apiño in imaka kubäta näk wäpna terak nämo yänapik täkañ. Täppäkañ apiñotä päñku kämi, in imaka kubäta yänapijpäñä api yäpmäk täneñ. Ude täñpäñ bänep täga pähap api nadäneñ yäk.

Jesutä kome täño mähemi api urek

²⁵ * Jesutä ude yäñpäñ pen ñode yäwetgän täñkuk; Man täwet yäpmäñ äbätat ño man wärani terak täwetat. Upäñkañ kämiwä man wärani terak nämo api täweret. Nämo, kadäni uken Nana täño manbiñam kwawakinik api täweret. ²⁶ Bureni, kadäni ukentä päñku kämi injin-tägän näk wäpna terak Nanken api yänapineñ. Näk inta Nanken nämo api yänapiwet yäñ täwetat. ²⁷ * Nämo, Nantä ini inta nadäñ tamikinik täk täyak. Imata, in näka gäripi nadäñ yäpmäñ äbäkañ unita. Ba in näka Anutu-ken naniktä äpuk yäñ nadäwä bureni täk täkañ unita. ²⁸ Täñkañ näk Anutu-ken naniktä kome ñoken äpuropäñ kome ño peñpeñ äneñi Nanken kwayäñ.

²⁹ Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Eruk, apiño gäk man wärani terak nämo niwetan. Kwawakinik niwet ahätan yäk. ³⁰ * Nin nadäkamäñ, gäk imaka kuduptagän nadäwi tärekañ. Äma kubätä yäñyabäk kubä täñpayäñ nadäñirän gäkä jukun kañpäñ nadäñkañ kowata täga iwet ahäwen yäk. Unita gäk Anutu-ken naniktä äpäñ yäñ gabäñpäñ-nadäkamäñ.

³¹⁻³² * Ude yäñirä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Apiño nadäñ namikinik täkañ upäñkañ ñode täwera nadäwut; Kadäni keräptañ tamitak. Kadäni uken in kubäkubä täwat kireñpewä komejin-ken kuñtäñpä kuñirä näkñagän api iret. Eruk, kadäni u ahätak! In nepmanjirä näkña kubägän irayäñ. Upäñkañ näkñagän-inik nämo irayäñ. Nämo, Nan näkkät it täyak udegän api itde. ³³ * Eruk, man täweraro uwä mebäri ñodeta täwerat; In näkkät kowat kwasikorän täñpäñ näkño bänep pidäm terak kañ kuñarut. Bureni, kome ñoken bäräpi mebäri mebäri api kañ-ahäneño upäñkañ ñode nadäkot; Näk kome ñonitäño mähemi unitäño kehäromi yäpmäñ äpäro unita nadäwätäk nämo täneñ!

17

Jesutä inita Nani-ken yänapijñkuk

¹ * Eruk, man ude yäñ paotpäñä Jesutä kunum dorañpäñ ñode yäñkuk; Nan, kadäni ahätak unita gäk ämanaye inamiken wäp biñam kañ nam. Ude täñiri näk manka buramiñpäñ epän namiñkuno u täñira wäpka biñam udegän kañ ahäñ parän. ² * Unita näk ñode yäyat; Gäk ämawebe kuduptagän intäjukun it yämikta kehäromi uku namiñkun. Kehäromi namiñkuno uwä mebäri ñodeta namiñkun; Ämawebe gäkä näka biñam namiñkuno unita irit kehäromi yämikta kehäromi u namiñkun. ³ * Irit kehäromi unitäño mebäri ñode; Ämawebetä gäk kubätagän Anutu bureni-inik nadäkinik täñpäñ näk Jesu Kristo gäkä nepmanji äpuro unita imaka, bok nadäñ namikinik täñpäñ irit kehäromi api kañ-ahäneñ. ⁴ * Täñpäkañ näk epän namiñkuno u kumän täñpa täreñirä wäpka biñam ba kehäromika kome ño terak kwawak kañpäñ nadäñkuñ. ⁵ * Täñpäkañ Nan, näk nadäñ namiñiri gäkkät bok itpäñ wäpnek biñam ikek

* **16:25:** Jon 10:6 * **16:27:** Jon 14:21,23 * **16:30:** Jon 2:25 * **16:31-32:** Mat 26:31,56; Jon 8:29 * **16:33:** Jon 14:27; Rom 5:1; 2Ti 3:12; 1Jo 5:4 * **17:1:** Jon 11:41, 12:23 * **17:2:** Mat 11:27 * **17:3:** 1Jo 5:20 * **17:4:** Jon 4:34 * **17:5:** Jon 1:1, 17:24

kaŋ itda. Kome ŋo nāmo yāwi ahāŋirān nāk gākkāt bok itkaŋ wāpna biŋam ikek itkuro udegān āneŋi kaŋ nam.

Jesutā iwarāntākiyeta Nani-ken yāŋapiŋkuk

⁶ Tāŋpāŋ āmakaye komeŋ āmawebe bāmopi-ken nanik yāpmāŋ danipāŋ nāka biŋam namiŋkuno ŋo gākŋo mebārika yāwoŋāreŋkut. Mebārika yāwoŋāreŋjira manka buramiŋ yāpmāŋ ābākaŋ. ⁷⁻⁸ * Tāŋpākaŋ man nāwetkuno u kudup yāwerira bānepi-ken daiŋpāŋ yāpmāŋ kuŋat tākaŋ. Daiŋpāŋ yāpmāŋ kuŋatpāŋ apiŋo ŋode nadāwā tārekaŋ; Imaka namiŋkuno u kudup gākken nanikgān. Ba ŋode imaka nadākaŋ; Nāk gākkāt iranipāŋ gākŋa-tāgān nāwetpewi āput.

⁹ * Eruk, āmanaye unita yāŋpāŋ gākken yāŋapitat. Komeŋ āmawebe pāke unita nāmo gāwetat. Nāmo, āma gākŋata biŋam iwoyāŋpāŋ namiŋkuno unita gāwetat. ¹⁰ * Nāk nadātāt, gākŋo āmawebekaye uwā nākŋo bok. Ba nākŋo āmawebenaye uwā gākŋo bok. Āmawebeniye unita yāŋpāŋ iŋamka-ken wāp biŋam taŋi yāpuro itat. ¹¹ * Upāŋkaŋ nāk kome ŋoken wari nāmo api it yāpmāŋ ārowet. Apiŋo gākken āretat. Tāŋ, ābotnaye ŋowā ŋogān itnayāŋ unita Kudupi Nana, gāk watāni it yāmiŋjiri sākgāmān kaŋ irut. Kehāromika terak watāni kaŋ it yāmi. Kehāromi namiŋkuno uterak watāni it yāmiŋjiri bānep kubāgān kaŋ irut, nektā bānep kubāgān itkamāk udegān. ¹² * Tāŋpākaŋ nāk ukāt itpāŋ gākŋo kehāromika terak watāni it yāmik tāyat. Bureni, kehāromi namiŋkuno uterak watā ude it yāmiŋjira ukāt nanik kubā-tāgān paotkuk, āma geŋita biŋam yāwani u. Tāŋkaŋ unitā paorirān man kudān tāwani u bureni ahātak.

¹³ * Eruk nan, nāk ārewayāŋ. Upāŋkaŋ nāk kome terak ŋo pen itkaŋ yāŋapik man ŋo gāwetat. Tāŋpāŋ ābotnaye ŋonitā bānep oretoret pāhap, oretoret pāhap nākā nadāk tāyat udegān kaŋ nadāwut yāŋpāŋ gākken yāŋapitat. ¹⁴ * Nan, nāk man nāwetkuno u kumān yāwet moreŋkut. Tāŋjira komeŋ āmawebetā māde ut yāmik tākaŋ. Tāŋpākaŋ nāk komeŋ āmawebe tāŋo kādet nāmo iwāt tāyat udegān ābotnaye ŋowā komeŋ āmawebe tāŋo kādet waki u nāmo iwāt tākaŋ. Mebāri unita komeŋ āmawebetā iwan tāŋ yāmik tākaŋ. ¹⁵ * Ābotnaye ŋo kome terak ŋo nanikpāŋ kunum gānaŋ yāmagut yāpmāŋ kukta nāmo gāwetat. Nāmo, gāk watā sākgāmān it yāmiŋjiri Āma Wakitā nāmo api tāŋpān wanēŋ yāŋpāŋ gāwetat ŋo. ¹⁶ Tāŋpākaŋ nāk komeŋ āmawebe tāŋo kādet waki nāmo iwāt tāyat udegān ābotnaye ŋowā kādet waki u nāmo iwāt tākaŋ. ¹⁷ Unitā gākŋo manbiŋam bureni yāweriri kome ŋonitāŋo gāripita māde ut imiŋpāŋ gākŋata biŋam kaŋ tāŋ morewut. ¹⁸ * Tāŋpākaŋ gāk pengān-inik komeŋ āmawebe bāmopi-ken itta kome ŋo terak nāwetpewi āput. Udegān, nāk āmanaye ŋonitā komeŋ āmawebe bāmopi-ken epān tākta yāwetpewa kuŋtāŋpā kunayāŋ. ¹⁹ * Tāŋpākaŋ tāŋkentāŋ yāmikta nāk gupna nadāk-nadākna u kuduptagān gākŋata biŋam ganiŋ kiretat. Ude tāŋjira ābotnaye ŋowā udegān man burenita biŋamgān kaŋ tāŋput.

Jesutā nadākinik tāŋpani kudupta yāŋapiŋkuk

* **17:7-8:** Jon 16:30 * **17:9:** Jon 6:37,44 * **17:10:** Jon 16:15 * **17:11:** Jon 10:30, 17:21
 * **17:12:** Jon 6:39, 13:18; Jon 18:9 * **17:13:** Jon 15:11 * **17:14:** Jon 15:19 * **17:15:** Mat 6:13; 2Te 3:3; 1Jo 5:18 * **17:18:** Jon 20:21 * **17:19:** Hib 10:10

20 Nan, äbotnaye ñonita gäkken yäñapitat. Upäñkañ unitagän nämö gäwetat. Ämanaye ñonitä näkño biñam yäwetpäñ yäwoñärek täñirä ämawebe näka nadäñ namikinik tänayäñ täkañ unita bok yäñapitat. 21 * Täñpäkañ nan, gäk täñkentäñ yämiñiri ämawebe näka nadäkinik tänayäñ täkañ u bänep kubägän, nektä bänep kubägän itkamäk udegän itpäñ kañ kuñarut yäñpäñ yäñapitat. Täñpäñ nekkät bänep kubägän bok kañ it yäpmäñ ärona. Ude kuñarirä komen ämawebetä näka Anutu-ken naniktä äpuk yäñ bureni api nadäñeñ. 22 * Täñpäñ kehäromi ba nadäk-nadäk tägagämän gäkä namiñkuno udegän äbotnaye ñonita yämiñkut. Bänep kubägän it täkamäk, udegän kañ irut yäñpäñ yämiñkut. 23 Näk ukät kubägän iritna gäk näkkät kubägän kañ itda. Täñkañ ugän nämö. Bänep kubägän itpäñ kuñarirä komen ämawebetä yabäñpäñ-nadäñkañ näka ñode api nadäñeñ; Anututä tewän äpuk yäñ api nadäñeñ. Ba Anututä gäripi nadäñ imiñkuko udegän äbot ñonita gäripi nadäñ yämik täyak yäñ api nadäñeñ.

24 * O nan, ämawebe ño näka biñam iwoyäñkuno u kome näkä irayäñ täyat-ken u bok itta nadätat. Täñpäñ näkkät bok itkañ kehäromina ba wäpna biñam nitek kañ nabäñpäñ-nadäwut. Kunum kenta kome nämö ahäñirän näka gäripi nadäñpäñ kehäromi ba wäpna biñam u namiñkun. 25 * Siwoñi nana, komen ämawebetä mebärika u nämö nadäwä tumäñkañ. Täñ, nähä gäkño mebärika nadätat. Ba ima mebärita nepmañpi äput yäñ, äbotnaye ñowä nadäkañ. 26 Täñpäkañ näk kome terak ño äpäñpäñ mebärika yäwetpäñ yäwoñärek täñ yäpmäñ äbätat. Täñkañ kämiwä, mebärika kumän-tagän api yäwoñäreñ morewet. Yäwoñäreñ moreñira gäkä näka gäripi nadäñ namik täyan udegän äbotnaye ñonitä gäripi kowat nadäñ imän api täneñ. Täñirä u kentäñpäñ api iret yäk.

18

Judastä Jesu iwan kerik-ken peñkuk

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

1 * Jesutä yäñapik man ude yäwän täreñirän eruk iwaräntäkiye-kät kome awañ pähap wäpi Kidron udude käda Olip päya epän gänañ kuñkuñ.

2 * Jesu iwaräntäkiye-kät epän uken kadäni mäyap itpäñ-nadäktä kuk täñkuño unita Judas, Jesu iwan kerik-ken pewani unitä ñode nadäñkuk; Jesu uken käwep itak yäñ nadäñkuk. 3 * Ude nadäñpäñ komi äma ätukät bä mop äma ba Parisi täño watä äma ätu yämaguränkañ epän uken kuñkuñ. Topän ijiñ-yäñeñpäñ yäpmäñkañ kadä boham ikek kuñkuñ.

4 Täñpäkañ iwan tuän äbäñirä Jesu jide ahäñ imayäñ täñkuko uku nadäwän tärewäpäñ äma äbot äbuño u dubini-ken kuñpäñ yäwet yabäñkuk; Netä känäyän äbäkañ? 5 Yäwänä yäñkuñ; Jesu, Nasaret nanik känäyän äbäkamäñ yäk. Yäwäwä yäñkuk; Etäñ uwäku näkña itat ñobayäñ yäk. (Komi äma u bämopi-ken Judas, Jesu iwan kerik-ken pewayäñ täñkuko u penta itkuñ.) 6 Jesutä uwäku näk ño yäñ yäwänä komi äma u mäde käda päñku kome terak bumta mañdäpuñ. 7 Täñirä Jesu äneñi yäwetgän täñkuk; Netäta äbäkañ? Yäwänä äneñi yäñkuñ; Jesu, Nasaret nanik känäyän äbäkamäñ yäñ yäñkuñ.

* 17:21: Jon 4:11; Gal 3:28 * 17:22: Apos 4:32 * 17:24: Jon 12:26, 17:5 * 17:25: Jon 8:55 * 18:1: Mat 26:36 * 18:2: Luk 21:37 * 18:3: Jon 7:45

8 Yāwāwā Jesutā āneņi yāwetgān tāņkuk; Etāņ, u nākņa ņobayāņ. Unita nāk nepmāņitnayāņ yāņpāņ ātu ņo yabā kātāwā ini kut yāk. ⁹ * Jesu man ude yāņkuko uwā man bian ņode yāņkuko udegān bureni ahāņkuk; Yabāņ āwarākuk tāņjira āma naminķkuno u kubātā nāmoinik api paorek. ¹⁰ * Ude yāwerirān uterakgān Saimon-Pitatā pāipi pion gānaņ nanik wādāwān kwāpāņā bāmop āma intājukun tāņpani unitāņo watā āmani kubā ura yākņat jukuni bure kāda painķkuk. (Epān watā āmani u wāpi Malkus.) ¹¹ * Tāņirān Jesutā Pita iwetkuk; Mujuk āneņi dai! Ume komi nitek Nanatā namayāņ taylor ini kaņ ņaņpa!

Jesu Anasken yāpmāņ pāņku teņkuņ

¹² Ude yāwānā komi āma tāņo intājukun āmakāt komi āmaniye ba kudupi eņi tāņo watā āmatā Jesu injipāņ keri pādāt tāņkuņ. ¹³ Keri pādāt tāņpāņ Anasken jukun yāņikņat yāpmāņ kuņkuņ. Anas uwā Kaifas tāņo yepmani. Tāņkaņ Kaifas uwā kadāni uken bāmop āma intājukun itkuko u. ¹⁴ * Ba unitāgān Juda āma ekāni ekāni bian ņode yāwetkuk; Āmawebe kumān-tagān paotneņo udetā yāņpāņ āma kubā-tāgān kaņ kumbān yāņ yāņkuko u.

Pitatā Jesu wāpi kābop peņkuk

Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ * Tāņpākaņ Jesu yāņikņat yāpmāņ kuņjirā Saimon-Pitakāt noripak kubā Jesu iwat yāpmāņ kuņkumān. Noripaki uwā bāmop āma intājukun tāņpani ukeņonita nadāņkuko unita nadāņ imiņjirā bāmop āma tāņo yewa gānaņ Jesu-kāt bok āroņkuņ. ¹⁶ Āroņjirān Pita yāma-kengān itkukonik. Ude irirān noripaki ukeņonitā yāman āneņi āpāņpāņ webe yāma watā itkuko u iwerān Pita yāņikņat yāpmāņ āroņkuk. ¹⁷ Tāņpāņ webe unitā Pita kaņpāņ iwetkuk; Āma unitāņo iwarāntāki kubā gāk ba? Ude iwerānā Nāk nāmo! yāņ iwetkuk. ¹⁸ Mānit kadāni unita eņi unitāņo watā āmakāt komi āma ātutā kādāp ijiņpāņ āņāriņ itkuņ. Āņāriņjirā Pita imaka, penta āņāriņ itkuņ.

Anastā Jesu manken teņkuk

Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Tāņjirā bāmop āma intājukun tāņpani unitā Jesu ņode iwet yabāņkuk; Gāwarāntākaye u netā-netā? Ba man jidepāņ yāņpāņ-yāwoņārek tāk tāņkuņ? ²⁰ * Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Nāk komeni komeni kuņatpāņ āmawebe man kwawakgān yāņahāņpāņ yāwet tāņkut. Nāk kadāni kadāni kudupi yot gānaņ ba kābeyā eņi, Juda āmawebetā ābā kubā-kengān it tākaņ-ken āroņpāņ yāwetpāņ yāwoņārek tāņkut. Ba man kubā kābop nāmo yāņahāk tāņkut. ²¹ Unita gāk imata nāwet yabātan? Nadāwa yāņpāņā āmawebe nākā man yāņpāņ-yāwoņārek tāk tāņkuro u yāwet yabā. Unitā uyaku nākā man yāwet tāņkuro u nadākaņ yāk. ²² * Jesutā ude yāwānā komi āma kubā u itkukonitā utkuk. Tāņpāņ yāņkuk; Gāk bāmop āma ņonitāņo man imata utan? Gāk goret tāyan yāk. ²³ Yāwānā Jesutā ņode iwetkuk; Jide? Nākā man waki kubā yāwawā yāņahā. Tāņ, man yāro u bureni yāņ nadāņpāņ imata nutan? ²⁴ Ude tāņpāņ yen topuņo u nāmo pit imiņkaņ Anastā Jesu iniņ kireņpewān bāmop āma intājukun tāņpani wāpi Kaifas uken kuņkuk.

* **18:9:** Jon 6:39; Jon 17:12 * **18:10:** Luk 22:38 * **18:11:** Mat 26:39 * **18:14:** Jon 11:49-51

* **18:15:** Jon 20:3, 21:20; Apos 3:1; Mat 26:58 * **18:20:** Mat 26:55; Jon 7:26 * **18:22:** Apos 23:2

Pita Jesu wäpi äneji käbop penjuk

Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Tänpäkan Saimon-Pita kädäp änjäriñ itkuk-ken pen irirän ñode iwet yabänjuk; Iwaräntäki kubä gäk, bure? Yäwäwä yänjuk; Nämoinik! Näk unitäño iwaräntäki nämo yäk. ²⁶ * Ude yäwänä bämop äma intäjukun tänpäni täño watä äma kubä, Pitatä jukuni madäj tākñejkuko unitä äbotken naniktä yänjuk; Piäken bok irirän tabäro u gäckät irirän tabät yäk. Bure? ²⁷ * Yäwänä Pitatä yänjuk; Nämoinik! Ude yäwänä uterakgän purup gera yänjuk.

Jesu imagut yäpmäj Pailat-ken kuñkuñ

Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸ Tänpäkan tamimañ-inik Juda äma ekäni ekänitä Jesu imagurakan Kaifas täño eñi yäma penpeñ Rom Gapman täño yäma-ken kuñkuñ. Täñkan ñode nadänkuñ; Uken äronpäñä Anutu inamiken bänepnin täna wawäpäñ Pasova äñnak-äñnak täño ketem täga nämo näne unita äronero yäk. Ude yänpäñ Rom gapmantä eñi gänañ nämo äronkuñ. ²⁹ Yäman umu itsämäj irirä Pailattä äbänpäñ ñode yäwet yabänjuk; Äma ño mebäri imata manken tenayäj äbäkan? ³⁰ Yäwänä iwetkuñ; Äma ñonitä imaka waki kubä nämo tänpäko uwä gäkken ñode täga nämo yänjñat yäpmäj ämne yäk. ³¹ * Yäwäwä Pailattä yäwetkuk; Yänjñat yäpmäj kuñkan injinken бага man uterak manken tewut yäk. Yäwänä iwetkuñ; Ude nämo! Nintä äma kumäj-kumäj däpmäktä yäjiwäranı yäk. ³² * (Ude yänjirä bian Jesutä ude api kumbet yäj yänjukko unitä bureni täñkuk.) ³³ Ude yäwäwä Pailat äneji eñi gänañ unu kuñkan Jesuta yänpewän ärowänpäñ ñode iwet yabänjuk; Bureni? Gäk Juda äma täño intäjukun äma? ³⁴ Yäwänä Jesutä kowata ñode yänjuk; Gäkña nadänpäñ man ño yäyan, ba äma ätütä näka man yänjirä nadänkun? ³⁵ * Yäwänä Pailattä iwetkuk; Jide? Näk Juda äma kubä nabätan? Nämoinik! Upänkan gäk jide täñkunta gäkñaken äbotkät bämop äma intäjukun tänpänitä gäk yänjäkñat yäpmäj äbäkan?

³⁶ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk intäjukun äma kome terak ño ämawebe yabäj yawat täkan udewani nämo. Näk ude ira yäwänäku epän ämanaye ämik tänpäñ äma kubätä näk Juda äma ekäni ekäni kerı terak täga nämo nepmanpäñ. Upänkan näk kome ñonitäño intäjukun äma nämo itat. Nämo, näk kome kubä täño yäk. ³⁷ * Ude yäwänä Pailattä iwetkuk; Aha, gäk intäjukun äma kubä? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Intäjukun äma yäyan u bureni yäyan. Näk mebäri kubätagän kome ñoken ahänkut; Ämawebe manbiñam bureni yänhähänpäñ yäwetta äbut. Mebäri unita ämawebe man burenita gäripi nadäwanitä näka nadäj namik täkan yäk.

³⁸ Ude yäwänä Pailattä yänjuk; Wa! Manbiñam bureni u imatäken?

Pailattä Jesu kumäj-kumäj utta yäntäreñkuk

Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Pailattä ude yänpänjä yäman äpämañ kuñpäñ äma ekäni ekäni yäwetkuk; Näk äma ñoken kudän waki kubä nämo täñkuko käyat. ³⁹ Upänkan näkä kädät ñode iwat täyat u in nadäkan; Pasova orekirit kadäni kubäkubäken äma komi eñiken irani kubä taniñ kirek täyat yäk. Unita jide nadäkan? Näkä Juda täño intäjukun äma ño tewa äpämañ kwek? ⁴⁰ Ude yäwänkan

* 18:26: Jon 18:10 * 18:27: Jon 13:38 * 18:31: Jon 19:6-7; Apos 18:15 * 18:32: Mat 20:19; Jon 3:14, 12:33 * 18:35: Jon 1:11 * 18:37: 1Ti 6:13; Jon 8:47

gera terak yänkuñ; U nämo! yäk. Gäk Barabas tewi äpämañ kuñ nimän! yäk. (Barabas uwä ämik kubota täñpani kubä.)

19

¹ Ude täñpäñ Pailattä yäwet-pewän komi ämatä Jesu yänikñat yäpmäñ päñku bumta päripuñ. ² * Päripmäñpäñ täñikñarani ñode täñ imiñkuñ; Intäjukun äma täño gwäpä ude täñ imina yäñpäñ gupmom yenpäñ kedon täñpäñ gwäki terak ähät imiñkuñ. Ähät imiñpäñ tek säkgämän, intäjukun ämatä täk täkañ udewani täñ imiñkuñ. ³ * Ude täñpäñ dubini-ken tawañ itpäñ Jesu sära man ñode iwetkuñ; Juda täño intäjukun äma gäk ganiñ oretkamäñ! Ude täñkañ injami-kengän ut täñkuñ.

⁴ * Ude täñpäkañ Pailattä äneñi yäman äpäñpäñ Juda äma ekäni ekäni yäwetkuk; Kawut yäk. Näk inken Jesu yänikñat yäpmäñ äbätat unita ñode nadäwut; Äma ño imaka waki kubä nämo täñkuko käyat. ⁵ Yänirän Jesu gupmom yen ähät imiñkuño ba tek säkgämän täñ imiñkuño u nitek yäman äpäñirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Äma ño waki kawut!

⁶ * Täñpäkañ bä mop äma intäjukun täñpani ba Juda täño komi ämatä Jesu kañpäñä gera yänkuñ; Päya kwakäp terak ärowän! yän yänirä Pailattä yäwetkuk; Näk mominita wäyäkñewa wakañ unita injin injitpäñ päya kwakäp terak urut yäk. ⁷ * Yäwänä Juda ämatä yänkuñ; U inita näk Anutu täño nanaki yän yäk täyak. Ude yäk täyak unita kumäkta biñam täyak yäk. Äma inita ude yäwani uwä kumäkta бага man kubä pätak yäk. ⁸ Ude yänirä nadäñpäñ Pailattä bumta umuntañkuk. ⁹ * Umuntañpäñ Jesu äneñi yänikñat yäpmäñ päro iwet yabänkuk; Gäk de nanik? Yäwänä Jesutä man kowata nämo yänkuk. ¹⁰ Ude täñirän Pailattä ñode iwetkuk; Gäk man näwetta bitnätan? Ñode nämo käwep nadätan; Näkä yäwakañ api iren ba näkä yäwakañä päya kwakäp terak api gutneño unita kehäromi namani yäk.

¹¹ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Jop yäk. Anutu punin ununitä kehäromi nämo gamiñkuko yäwänäku näk nutta kehäromi nämo pat gamitek. Unita äma näk ketka terak nepmañkuko unitäño momitä gäkño momi irepmitpäñ unitäño tañi-inik yäk. ¹² * Ude yäwänkañ Pailattä iniñ kireñpewän kukta kädetta wäyäkñeñkuk. Upäñkañä Juda naniktä gera pähap ñode yänkuñ; Gäkä äma u kakätän-pewi kwänä gähä intäjukun ämaka Sisatä not nämo api täñ gamek yäk. Gäk nadätan? Äma kubätä inita näk intäjukun äma itat yän yäweko uwä Sisata iwan täñ imek yäk. ¹³ Ude yänirä Pailattä nadäñpäñ Jesu yänikñat yäpmäñ yäman äpäñpäñ bägup kubä wäpi Mobä Iriñ Wädäwani uken kuñpäñ äma man yäpmäñ daniwanitä bägup-ken mañitkuk. (Mobä Iriñ Wädäwani uwä Juda täño man terak Gabata yän yäk täñpani.) ¹⁴ Kepma uwä Pasova täñtuñum täktäk kadäni-ken. Täñpäkañ kepma bä mopä täñirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Kawut! Intäño intäjukun ämajin ño yäk.

¹⁵ Yäwänä gera terak yänkuñ; Yäpmäñ kewe! Yäpmäñ kewe! Päya kwakäp terak kumbän! Yänirä Pailattä ñode yäwet yabänkuk; Intäjukun ämajin ño päya kwakäp terak utpewa kumäkta nadäkañ, bure? Yäwänä

* **19:2:** Luk 23:11 * **19:3:** Jon 18:22 * **19:4:** Jon 18:38 * **19:6:** Jon 18:31 * **19:7:** Wkp 24:16; Jon 5:18 * **19:9:** Mat 26:62-63; Mat 27:12; Luk 23:9 * **19:11:** Jon 10:18; Apos 2:23; Rom 13:1 * **19:12:** Luk 23:2; Apos 17:7

bämop äma intäjukun täñpanitä iwetkuñ; Nintäño intäjukun ämanin mäyap ikek nämo. U Sisa kubägän! yäk. ¹⁶ Ude yäwäkañ Pailattä Jesu päya kwakäp terak utta yäniñ kireñkuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk

Mat 27:32-50; Mak 15:21-37; Luk 23:26-46

¹⁷ Täñpäkañ komi ämatä Jesu injipäñ päya kwakäp imä buramiwänkañ kome kubä wäpi Gwäki Kokäp (u Juda man terak Golgota) uken kuñkuñ. ¹⁸ Päñku kome uken ahäñpäñ päya kwakäp terak utkuñ. Täñpäkañ äma waki täñpani yarä, bok däpmäñpäñ kubä kukñi kubä kukñi, Jesu ini uwä bämop teñkuñ. ¹⁹⁻²⁰ Täñpäkañ Pailattä yäwänkañ Jesu gwäki punin käda man kudän kubä ñode täñkuñ;

NowÄ Jesu NASARET KOMEKEN NANIK,

JUDA Ämawebe Täño INTÄJUKUN ÄMA.

Man kudän uwä man kotäk yaräkubä, Juda, Rom ba Grik man terak kudän täñkuñ. Täñpäñ kome Jesu utkuño uwä yotpärare dubini-ken itkuko unita ämawebe mäyaptä uken kuñ äbäñ täñkañ kudän u daniñkuñ. ²¹ Täñpäkañ bämop äma intäjukun täñpani ätutä u daniñpäñ nadäñkañ päñku Pailat iwetkuñ; Juda täño intäjukun äma kudän täno uwä goret kudän tän yäk. Ñode kudän tänañ; Äma ñowä inita Näk Juda täño intäjukun äma yäñ yäk täñkukonik yäk. ²² Yäwäwä Pailattä yäwetkuk; Kudän täro unitägän ini irän yäk.

²³⁻²⁴ Eruk, Jesu päya kwakäp terak utpäñä komi ämatä teki punin nanik yäñopmäñpäñ yäpmäñ daniñpäñ äbot 4 ude peñkañ äbot kubäkubä komi äma ini-ini yäpuñ. Täñkañ teki gupi terak nanik uwä nämo yäpurärätpäñ bupani unita komi ämatä madänero yäñ yäñkuñ. Ude täñpena waki täñpek yäñ yäñkuñ. Unita närep mirek gärep mirek täñkañ kubätä intäjukun täñpäñ unitä kañ yäpän yäñ yäñkuñ. Ude yäñjirä Anutu täño man bian ñode kudän täwani bureni ahäñkuk;

Uwä tekna yäpmäñ daniñpäñ ini-ini yäpuñ.

Ba närep mirek gärep mirek täñpäñ tekna yäpuñ yäk.

Sam 22:18

Man ude kudän täwani uterakgän komi ämatä udegän täñkuñ.

²⁵ * Täñpäkañ Jesu miñi uwä nanaki täño päya kwakäp dubini-ken itkuk. Täñkañ miñi täño noripaki kubä, Klopas webeni wäpi Maria ukät Maria Makdala komeken nanik u imaka, penta itkun. ²⁶ * Ude irirä Jesutä miñi ba iwaräntäki kubä, Jesutä ini gäripi-inik nadäñ imik täñkuko u irirä yabäñkuk. Yabäñpäñ miñi ñode iwetkuk; Nanakka kubä ño yäk. Ude yäñpäñ iwaräntäki u ñode iwetkuk; Webe ñowä gäkño meñka yäk. ²⁷ Täñpäkañ kadäni ukengän iwaräntäki uwä Jesu miñi yäñikñat yäpmäñ eñini-ken päñku watäni it täñkukonik.

Jesu kumbuk

²⁸ * Ude yäwetpäñä Jesutä Imaka kudup täñpa täretak yäñ nadäñpäñ, eruk yäñkuk; Umeta nekañ yäk. Man keräpi ude yäñjirän Anutu täño man bian kudän täwani kubä bureni ahäñkuk. ²⁹ * Umeta nekañ yäwänä wain ume jägämi, ume käbot kubä itkuko uken nanik imaka kubä yabut bumik uterak piñ ibatkuñ. Piñ ibatpäñ päya kubä wäpi hisop unitäño momi kubä terak pädat täñpäñ yäpmäñ päñaku Jesu meni-ken peñkuñ. ³⁰ Täñjirä Jesutä

ume u nanpänjä yänjuk; Piäna täretak uba yäk. Ude yänpänjä gwäki gurot manpänj kumbuk.

³¹ * Tänpäkanj kepma Jesu kumbuko uwä Pasova täntunum täktäk kadäni. Tänpänj kwep ude uwä Sabat yänkanj ñode tänkunj; Äma kumbanitä orekirit kadäni-ken päya kwakäp terak irirä orekirit täño бага irepmitne yänpänj Juda ämatä pänku Pailat iwetkunj; Gäk yäwetpewi komi ämatä pänku äma päya kwakäp terak itkanj unitäño kuroñi däpmänj tokärä bäräñej kumbäkanj komegup yäpmänj kewewut yän iwetkunj. ³² Ude iwerirä Pailattä yäwet-pewän komi ämatä pänku äma Jesu kukñi kukñi itkumäno unitäño kuroñi däpmänj tokätkunj. ³³ Tänpänj Jesu kuroñi däpmänj tokätna kumbän yänkanj doranpänj kanjunj; Jesu uku kumäñirän. Ude kanpänjä kuroñi nämo däpmänj tokätkunj. ³⁴ Tänpäkanj komi äma kubätä Jesu järapi-ken bohantä yäputkuk. Täñirän uterakgän ume nägät mankumän.

³⁵ * (Imaka ahänjuk u äma dapuritä kanjuk unitä ini ño kudän täñirän bureni-inik täyak. Uwä nadatak; Man ño bureni yäk. Intä nadäkinik täñput yänpänj yänhäatak.) ³⁶ * Tänpäkanj Anutu täño man kudän täwani kubä ñode pätak uwä kehärom tawän yänpänj ude u ahänjuk; Kujari kubä nämo api tokätnej yäk. ³⁷ * Ba Anutu täño man kudän täwani kubä pen ñode pätak; Äma yäputkunjo u api känej.

Jesu äneñkunj

³⁸ * Eruk ätu itkanj äma kubä Arimatea nanik wäpi Josep unitä pänku Pailat Jesu täño komegup änehta iwet yabänjuk. (Josep uwä Jesuta nadänj imani äma kubä upänkanj Juda äma ekäni ekänita umuntanpänj nadäkiniki kwawak nämo yänhäk täñkukonik.) Unitä pänku iweränkanj Pailattä yäntärenj iminjuk. Yäntärenj imänkanj pänku Jesu täño komegup päya kwakäp terak nanik ketärenjuk. ³⁹ * Äma kubä bok täñkumäno uwä Nikodimas, bian bipani kubäta Jesuken kunjuk u. Nikodimas unitä Jesu täño gupi kábänj täwek yänpänj gakñi kábänj tägagämän nitek yäpmänj kunjuk. Gakñi täpuripänj nämo yäpuk. Täñi, bäräpini uwä 30 kilogram udepänj yäpuk. ⁴⁰ Yäpmänj pänku Josep täñken täwänkanj Jesu täño komegup gakñi kábänj tägagämän upänj ärut iminjanj tek päkipänj uwäk täñkumän. Juda naniktä äma kumbani änek täkanj ude iwatpänj täñkumän.

⁴¹ Tänpäkanj Jesu utkunjo kome u kukñi kädä epän tobät kubä itkuk. Uken mobä gänañ ikek, äma änehta biñam yäwani kubä itkuk. U gänañ äma kubä nämo äneñpani, jop ini ude irani. ⁴² Unita Sabat keräp täyak yän nadänpänj äma yarä uwä Jesu gupi yäpmänj mobä awañ u gänañ pänku penkumän. Mobä awañ u tuän itkuko unita u penkumän.

20

Jesu kumbani-ken nanik akunjuk

Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

¹ Eruk Sande tamimanj-inik, kome ket nämo yänñejirän Maria, Makdala komeken nanik unitä Jesu äneñkunj-ken kunpänj kanjuk; Mobä awañ meni täñpipiwani u yäpmänj kewenjunjopänj yäma tumäñirän. ² * Ude kanjanj bäräñej pänku Saimon-Pitakät iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täñjuk ukät yabänj ahänpänj ñode yäwetkuk; Ai! Jesu awañ gänañ nanik

* 19:31: Lo 21:22-23 * 19:35: Jon 21:24 * 19:36: Kis 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 * 19:37: Sek 12:10; Rev 1:7 * 19:38: Jon 7:13 * 19:39: Jon 3:1-2 * 20:2: Jon 13:23

yäpman pänku dekaken pen? ³⁻⁴ Ude yaweriran Pitakat noripaki u bäränen Jesuta patkuk-ken kakta kuñkumän. Kuñkan noripakita Pita irepmitpäñ awanjen intäjukun ahänkuk. ⁵ Ahänpäñä papayänpän yabänkuk; Tek gupi terak täñ iminjuño u yabänpäñ gänañ unu nämö äronjuk. ⁶⁻⁷ * Ude täñiran Pitata mäden äbämañ awan gänañ unu kuñ tädot kuñkuk. Ude kuñkan tek Jesu gupi terak täñ iminjuño u kanpäñ tek gwäki-ken pädat täñkuño u säkgämän pimiñ tokätpän penkuko inigän pariran kanjuk. ⁸ Ude kanpäñ iriran iwaräntäki awan meni-ken intäjukun ahänkuko u imaka, äro yabänpäñ-nadawän bureni täñkuñ. ⁹ * Täñpakan äma yarä u Anutu täño man terak man Jesu u kumbani-ken naniktä äneñi kodak tanpäñ akwekta yawani u nämö nadawän tärenkuñ. Eruk kämi, nadawän tärenkuñ.

Jesu Maria ahän iminjuk

Mat 28:9-10; Mak 16:9-11

¹⁰ Eruk, iwaräntäki yarä u enjen kuñkumän. ¹¹ Kuñiran Maria ini ugän itkan konäm butewaki täñkan papayänpän awan gänañ dapun tänpän yabänkuk; ¹² Anero yarä tek paki nitek iriran. Äma kubätä gwäkitä patkuk-ken, kubätä kuroñi käda. ¹³ Täñkan äma u kubätä Maria ñode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Yawänä iwetkuk; Ekänina yäpman pänku deken peno u nämö nadätat yäk. ¹⁴ * Ude yänpän äyänutpäñ Jesu pengän dubini-ken iriran kanjuk. Kanjukko upänkan ño Jesuta ahän namitak yän nämö nadawän tärenkuñ.

¹⁵ Tänpän Jesuta ñode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Ba netäta wäyäkjetan? Ude yawänä Mariatä epän ño mähemitä yäyak yän nadänpän iwetkuk; Gäkä kome kubäken yäpman pänku penpäñä näwerikan pänku yöpa yäk. ¹⁶ Ude yawänä Jesuta iwetkuk; Maria! Yawänä Mariatä äyänutpäñ iwetkuk; Yawonjäremani ämana! (U iniken man terak Rabonai yän iwetkuk.) ¹⁷ * Yawänä Jesuta iwetkuk; Nepmäñireno, näk Nanaken nämö ärot. Gäk kuñkan notnaye ñode yawet; Jesu Nani ba Anutuni-ken kwayän. Ba intäño Nanjin ba Anutujin-ken kwayän yän yawet. ¹⁸ Ude iweränä Maria, Makdala komeken nanik u äyänutpen kuñpäñ iwaräntäkiye yawetkuk; Näk Ekäni kankan äbätat! Ude yänpän man Jesuta iwetkuko u yawetkuk.

Jesu iwaräntäkiye ahän yäminjuk

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

¹⁹ * Eruk kepma ugän kome bipmäñiran iwaräntäkiye eni kubä-kengän itkuñ. U Juda äma ekäni ekänita umuntanpäñ yöma kehäromigän ukätpipinpäñ itkuñ. Ude tänpän irirä Jesu pengän bämopi-ken ahän yäminpäñ yawetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. ²⁰ * Ude yänpän jibi meni kerä jarapi-ken u yawonjäreñiran kanpäñ U Ekäninin bureni yänpän oretoret bumta täñkuñ.

²¹ * Täñirä Jesuta äneñi yawetgän täñkuk; Bänep kwini terak itkot! Nadakan? Nanatä epän täkta naniñ kireñpewän apuro udegän näkä in taniñ kireñpewa komeñi komeñi api kuneñ. ²² Ude yänpänä meni won piän-yawatpäñ yawetkuk; Kudupi Munapik yöput! ²³ * In äma kubä täño

* **20:6-7:** Jon 11:44 * **20:9:** Apos 2:24-32; 1Ko 15:4 * **20:14:** Luk 24:16; Jon 21:4 * **20:17:** Rom 8:29; Hib 2:11-12 * **20:19:** Jon 19:38 * **20:20:** Jon 16:22, 19:34; 1Jo 1:1 * **20:21:** Jon 17:18 * **20:23:** Mat 16:19

momi penj iminayəŋ təŋo uwä momini api paorek. Təŋ, kubä təŋo momi nämo penj imäwä momini u pen api pat imek yäk.

Jesu Tomas ahəŋ imiŋkuk

²⁴ * Eruk Jesu iwarəntäkiye ahəŋ yämiŋkuk-ken ugän iwarəntäki kubä wäpi Tomas (wäpi kubä Didimus) u penta nämo itkuŋ. ²⁵ Unita Tomas kuŋatkuo äbänä noriyetä nin Jesu kəkaməŋ yəŋ iwetkuŋ. Iweräwä Tomastä yəŋkuk; Ude nämo! Nək keri-ken niri bäräm u ba jərəpi-ken bäräm u nämo iŋitpəŋ kaŋpəŋä nadäwa bureni nämo tənayəŋ yäk. ²⁶ Təŋpəkaŋ kepma 7 ude təreŋirän iwarəntäkiye uwä eŋi bian itkuŋ-ken ugän Tomas penta itkuŋ. Təŋkaŋ yäma ukät ikek itkuŋo upəŋkaŋ Jesu äbä bämopi-ken ahəŋ yämiŋpəŋ yəwetkuk; Bänep kwini terak itkot! ²⁷ Ude yəŋpəŋ Tomas iwetkuk; Nabä! Ketka ŋo penpəŋ iŋitkaŋ nadä. Ba jərəpna-ken jibi meni ŋo iŋitpəŋ-nadä. Ude təŋpəŋ bänep yarä nıkek təyan uwä penpəŋ nadäkinik tä. ²⁸ Ude iweränä Tomastä pengän yəŋkuk; Ekäni Anutuna! ²⁹ * Ekäni Anutuna yəŋ yəŋirän Jesutä iwetkuk; Gäk nabətan unita nadäkinik təyan. Täga təyan upəŋkaŋ äma nämo nabəŋkaŋ nadəŋ namikinik tənayəŋ təŋo uwä Anutu təŋo oretoret terak api kuŋatneŋ.

Buk ŋo ima mebärita təŋpani?

³⁰ * Təŋpəkaŋ Jesutä iwarəntäkiye iŋamiken kudän kudupi mäyap-inik təŋkuko upəŋkaŋ buk ŋo terak nək kudup nämo kudän təyat. ³¹ * Təŋ, imaka buk ŋo gənaŋ kudän təyat ŋo mebəri ŋodeta kudän təyat; Intä Anutu təŋo iwoyəwani Kristo u Jesu, ba Jesu u Anutu təŋo nanaki bureni-inik yəŋ nadäkinik tənəŋta. Təŋpəŋ in nadäkinik ikek kuŋatpəŋä unitəŋo wäpi terak irit kehəromi nıkek itta buk ŋo kudän təyat.

21

Jesutä iwarəntäkiye 7 ahəŋ yämiŋkuk

¹ Təŋpəŋ ätu itpəŋ kepma kubä iwarəntäkiye Taibirias* gwägu dubini-ken irirä ahəŋ yämiŋkuko unitəŋo manbiŋam ŋode; ²⁻³ * Iwarəntäkiye ŋodetä itkuŋ; Kubä Saimon-Pita. Kubäwä Tomas wäpi kubä Didimus. Kubäwä Nataniel, komeni taŋi Galili, komeni təpuri Kana, u nanik. Yaräwä Sebedi təŋo nanakiyat. Eruk äma ukät yärəkät pentagän irirä Saimontä yəwetkuk; Nək pis wädəwayəŋ kuyat yäk. Ude yəwänä noriyetä yəŋkuŋ; Nin imaka, penta kunawä yäk. Ude yəŋpəŋ gəpe terak äroman gwägu terak kuŋkuŋ. Kuŋkuŋo bipani kəroŋ pəke u pis kubä nämoinik yəpuŋ.

⁴ Eruk kome yəŋewänä Jesu gwägu pomi-ken ahəŋpəŋ itkuk. Ahəŋpəŋ irirän iwarəntäkiyetä kaŋpəŋ u Jesutä ahətək yəŋ nämo kaŋpəŋ nadäwä təreŋkuŋ. ⁵ * Təŋpəŋ yəwetkuk; Notnaye, in pis ätu yəpməŋkaŋ ba nämo? Yəwänä nämo yəŋ iwetkuŋ. ⁶ * Ude yəwäwä Jesutä yəwetkuk; In yäk taŋi ukeŋo yəpməŋkaŋ gəpe bure kədə pewi əpmonpəpəŋ pis ätu yəpnayəŋ yäk. Yəwerän udegän təŋpəŋ pis mäyap yäk gənaŋ əpmonpəpəŋ yäk u äneŋi gəpe terak wädəŋpəŋ pena yəkŋat təŋpə waŋkuŋ.

* **20:24:** Jon 11:16, 14:5; Jon 21:2 * **20:29:** 1Pi 1:8 * **20:30:** Jon 21:25 * **20:31:** Jon 3:15; Rom 1:17; 1Jo 5:13 * **21:1:** Wəp Taibirias uwä Galili gwägu təŋo wäpi kubä * **21:2-3:** Jon 1:45-51; Jon 20:24 * **21:5:** Jon 20:14; Luk 24:41 * **21:6:** Luk 5:4-7

7 * Tänpän iwaräntäki kubä, Jesutä gäripi pähap nadäk tänkuko unitä Pita iwetkuk; U Ekäninin! yäk. Yäwänä Pita Jesu käwayän yänkañ, morän itkañ epän täñ itkukopän tek äneji tänpän gwägu gänañ tubäpenpän gwägu weñtäñ gägäni-ken kuñkuk. 8 Kuñjirän noriye gäpe terak pen itkuñ unitä gäpe tänpewä pis yäk u wädän yäpmän gägäni-ken mäden äronkuñ. Gwägu terak itkuñ-ken unitä gägäni udude Jesutä itkuk-ken u ban nämo, 100 mitas udegän. 9 Eruk kuñtängän gägäni udude ahänpän kañkuñ; Kädäp kubä ijinjirän gwägu tomkät käräga ätukät kädäp gänañ buan ijin irirä. 10 Tänpäkañ Jesutä yäwetkuk; Gwägu tom yäpmaño u ätu yäpmän äbut yäk. 11 * Yäwänä Saimontä gäpe-ken päñku yäk u gwägu gägäni-ken wädänpän abä penkuk. U gänañ pis mäyap, 153 udetä itkuñopän yäk u nämo däkneñkuk. 12 Tänpän Jesutä yäwetkuk; Äbä ketem penta näna yäk. Ude yänjirän u Ekäninin yänpän gäk netä yän iwetta umuntañkuñ. 13 * Täñirä Jesutä pis kenta käräga u yäpmänkañ yämän nañkuñ.

14 * Jesu awañ gänañ naniktä akuñpän iwaräntäkiye kadäni yarä uku ahän yämiñkuk. Eruk ñonitawä kadäni yaräkubä ude täñkuk.

Jesutä Pita äneji imagutkuk

15 * Gwägu tomkät käräga u nañ moreñpän Jesutä Saimon iwetkuk; Saimon, Jon täño nanaki, Notkaye ñonitä näka nadäk täkañ u irepmitpän gäk näka nadäkinik täk täyan? Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka nadäkinik täñ gamik täyat u nadätan yäk. Yänjirän Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kañ it yämi! 16 * Jesutä ude yänpän äneji iwetgän täñkuk; Saimon, Jon täño nanaki, gäk näka nadän namikinik täk täyan ba nämo? Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka gäripi nadän gamik täyat u nadätan. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kañ it yämi! 17 * Tänpän äneji pen ñode iwetgän täñkuk; Saimon, Jon täño nanaki, gäk näka nadän namikinik täk täyan ba nämo? Jesutä kadäni yaräkubä ude iwet yabänkuko unita Pitatä nadän bäräp tänpän iwetkuk; Ekänina, gäk imaka imaka kudup nadäwi tärek täkañ unita näk gäka gäripi nadän gamikinik täk täyat u kudup nadätan! Ude yäwänä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kañ it yämi! 18 Näk bureni gäwera nadä; Gäk gubañi-ken itkañ tek wädäwi ärowäpän gäkñaken gärip terak kuñat täñkunonik. Täñ, gäk tägawani tänpayän täyan-ken gäk ketka yäpi-siwonñtañiri äma kubätä ketka bok topmäñpän kome kukta bitnäc täyan-ken api wädän yäpmän kwek yäk. 19 * (Man Jesutä iwetkuko uwä Pitatä Anutu wäpi biñam yäpmän akukta kädet jide terak api kumbeko unita yänahänjkuk.) Iwetpän Pita iwetkuk; Näk kañ näwat!

20 * Ude iweränä Pitatä äyänutpän iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk tänkuko u mäden yäwarirän kañkuk. (Iwaräntäki uwä Pasova ketem penta nañkuñ-ken ugän Jesu tubeñ kuñpän ñode iwet yabänkuko u; Ekäni, netätä gäk iwan keru terak api gepmañpek yäk?) 21 Eruk Pitatä noripaki u mäden yäwarirän kañpän Jesu iwetkuk; Ekäni, äma ño imaka, jide iwerayän? 22 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nadäwätäk nämo tänpän. U kadäni käreñi it yäpmän äronjirän näk äneji abänjira kañ kumbän yän

* 21:7: Jon 13:23; Mat 14:29 * 21:11: Luk 5:6 * 21:13: Jon 6:11 * 21:14: Jon 20:19,26

* 21:15: Mat 26:33; Jon 1:42 * 21:16: Apos 20:28 * 21:17: Jon 13:38, 16:30 * 21:19:

Mat 16:24-25; Mak 1:17; 2Pi 1:14 * 21:20: Jon 13:23-25 * 21:22: Mat 16:28

nadāŋ imero u tāŋpānā nākŋaken gāripna iwaret, gākŋo gārip nāmo. Tāŋ, gāhā nāk kaŋ nāwat!

²³ Jesutā man ude yāŋkuko unita noriyetā ŋode nadāŋkuŋ; Notninpak uwā nāmo api kumbek yāk. Upāŋkaŋ Jesutā āma u nāmo api kumbek yāŋ ude nāmo yāŋkuk. Nāmo, u ŋode yāŋkuk; U kadāni kārōŋi it yāpmāŋ āroŋirān nāk āneŋi abāŋjira kaŋ kumbān yāŋ nadāŋ imero u tāŋpānā nākŋaken gāripna iwaret yāŋ yāŋkuk.

²⁴ * Tāŋpākaŋ iwarāntāki manbiŋam yāŋahātak ŋo ba kudān tāyak ŋo u nākŋa. U jop nāmo yāwani, manbiŋam bureniŋān yāk tāyak yāŋ nadākamāŋ. ²⁵ * Tāŋpākaŋ Jesutā imaka imaka tāŋkuko unitāŋo manbiŋam kudān tāyat ŋogān nāmo tāŋkuk. Nāmo, imaka imaka kuduŋtagān ŋo kudān tāyat yāwānāku man kudān unitā ahāŋpāŋ kome terak ŋo jiraŋ ude tokŋeŋ moretek.

* 21:24: Jon 19:35 * 21:25: Jon 20:30

Aposoro

Jesu täño biñamtä komeni komeni wen patkuko unitäño manbiñam

Jesutä Munapik iniñ kirekta yänjuk

1-2 * Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ño gäwera nadä;

Manbiñam pengän tänpän tamiñkuro uwä* ñode kudän täñkut; Imaka imaka Jesutä yäput penpän täñkuko u ba ämawebe yäwetpän yäwonärek täk täñkuko u kudup kudän täñkut. Imaka täñkuk ba yän yäpmän äbukken unitä päbä Nanitä yänjikñat yäpmän äronjuk-ken u kudup kudän täñkut. Jesu uwä kunum gänäñ ärowayän keräp tanjirän äma mani biñam yäpmän kuñatta yäpmän daniñkuko u ahän yämiñkuk. Ahän yämiñpän Munapik täño kehäromi terak epän man yäwetkuk. 3 * Eruk komi nadänpän kumbuko u punin terak kadäni mäyap ahän yämiñpän paot täñjirän kepma 40 ude tärenjuk. Ahän yämiñpän kudän mebäri mebäri täñjirän bureni-inik kodak itak yän nadänkuñ. Kadäni kadäni ahän yämiñpän Anututä intäjukun it yämiñjirän gämoriken iritta man yäwet täñkuk. 4 * Täñkañ kadäni kubä penta itkuñ-ken uken ñode yäwetkuk; In Jerusalem nämo penpen kuneñ yäk. Ini ugän itkañ, iron Nantä tamikta yänkehärom täwani täwetkuro ukenonita kañ itsämbut. 5 * Jontä ämawebe ume-inikpän ärut yämik täñkuko upänkañ kadäni keräpigän itkañ Anututä Munapikpän api uwäktän tamek yän yäwetkuk.

6 * Eruk kadäni penta itkuñ-ken uken aposoro unitä ñode iwet yabänkuñ; Ekäni, gäk kadäni ñoken Rom gapman yäwat kireñjiri Isrel ämawebe nintä bian itkumäño ude ninin keran api itne ba nämo? 7 * Ude iweräwä kowata ñode yäwetkuk; Intä nadäkta yän tamani uyaku, kepma ba kadäni Nantä iniken nadäk ärowani uterak penkuko u nadäneñ. Upänkañ nämo. Kadäni ba kepma Nantä ini-tägän nadäta. 8 * Täñpäkañ kämiwä Kudupi Munapiktä inken äpänpän kehäromi tamänkañ näkño manbiñam yänahäk äma api täneñ. Tänpän inä näkño manbiñam Jerusalem yotpärare-kentä yänahän yäpmän Judia ba Samaria komeken api kuneñ. Yänahän yäpmän kuñjirä komeni komeni kudup api kuñat morewek yäk.

9 * Jesutä man ude yäwet morewänkañ aposoro dapuri terak Anututä imagut yäpmän kunum gänäñ äronjuk. Äronjirän gubamtä uwäk täñjirän ijiwä wañkuñ. 10 * Ijiwä wawäpän doränpän dapun pen täñ irirä äma yarä tek paki nitek unitä bäräneñ ahän yämiñkumän. 11 * Ahän yämiñpän yäwetkumän; Galili nanik in imata kunum terak dapun käronj täñ itkañ? Jesu dapunjin terak kunum gänäñ ärotak uwä ärotak udegän ittängän äneñi äpäñjirän api käneñ yäk.

Judas täño komenita äma kubä kañ-ahänkuñ

* **1:1-2:** Luk 1:3; Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:1-2:** Manbiñam Luktä pengän kudän täñkuko uwä miti wäpi Luk * **1:3:** Luk 24:36-49; Apos 10:41 * **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Apos 2:33 * **1:5:** Mat 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48; Apos 2:32, 3:15; Apos 5:32 * **1:9:** Jon 6:62 * **1:10:** Luk 24:4 * **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27

12 * Tänpäkaŋ iwaräntäkiyetä man ude nadänpäŋ Olip Pom penpäŋ äyäjutpen äpämaŋ Jerusalem kuŋkuŋ. (Olip Pom uwä Jerusalem dubinken itak, ban nämo, 1 kiromita ude.) 13 * Eruk, Jerusalem äronpäŋ yot ini irani-ken äro itkuŋ. U wäpi ŋode; Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batorom, Matiyu, Alfias täŋo nanaki wäpi Jems, Saimon Selot yäŋ iwerani, ba Jems täŋo nanaki wäpi Judas. 14 * Äma udetä kadäni kadäni äbä kubä-kengän itpäŋ Anutu-ken yäŋapik täk täŋkuŋonik. Jesu täŋo miŋi wäpi Maria ukät webe ätu ba Jesutä iniken noriye penta itkaŋ yäŋapik täŋkuŋonik.

15 Eruk kepma kubä nadäkinik täŋpanitä käbeyä täŋkuŋ. Ämawebe 150 ude bumik unitä itkuŋ. Irirä Pitatä bämopi-ken akuŋpäŋ ŋode yäwetkuk; 16 * Notnaye, bian Munapiktä intäjukun äma Devit magärirän Anutu täŋo man kudän kubä täŋkuko u Judas terak bureni ahäкта yäwani yäk. Man kudän täŋkuko udegän Judas uwä iwan yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpän Jesu injitkuŋ. 17 Judas uwä ninkät nanik kubä ba epän nintä yäpumaŋo udegän yäpuk yäk. 18 * Tänpäkaŋ äma unitä waki täŋkuko unita monen yäpuk. Monen upäŋ kome suwaŋkuk. Tänpäkaŋ kadäni kubä kome suwaŋkuk-ken maŋutpäŋ koki däpmäŋ weŋpäŋ koki kudup kwawak abuŋ yäk. 19 Ude täŋjirän Jerusalem yotpärare-ken nanik päke unitä manbiŋam u nadänpäŋ kome u wäpi Nägät Kome yäŋ yäŋkuŋ. (Nägät Kome uwä iniken man terak Akeldama.) 20 Tänpäkaŋ man Sam kubäken ŋode kudän täwani;

Tähani u jop parirän ämatä yäpneŋtawä.

Sam 69:25

Tänpäkaŋ man kubä pen ŋode;

Äma kudupi kubätä komenita epän kaŋ yäpän yäk.

Sam 109:8

21-22 * Pitatä ude yänpäŋ pen ŋode yäkgän täŋkuk; Eruk, Judas täŋo kome yäpmäкта äma, nin ba Ekäni Jesu-kät kadäni käroni penta kuŋarani kubä kaŋ kaŋ-ahäna. Jontä ume ärut imänkaŋ epäni yäput penkuk kadäni uken nin niwarän täŋpäŋ kuŋat yäpmäŋ äbäŋjirän kunum gänaŋ äronkuko äma kubä u kudup kaŋpäŋ nadäwani kaŋ kaŋ-ahäna yäk. Kaŋ-ahänakaŋ täŋkentäŋ nimänpäŋ Jesu kumaŋpen akuŋkuko unitäŋo manbiŋami u yäŋahäŋitna kome kaŋ tokŋewän.

23 Pitatä man ude yäwänkaŋ äma yarä yabäŋ ahäŋkuŋ. Kubä Josep-Basabas, wäpi kubä Jastus. Kubä wäpiwä Matias. 24-25 * Yabäŋ ahänpäŋä yäŋapik man ŋode yäŋkuŋ; Ekäni, gäk ämawebe kuduptagän täŋo bänep käwani. Unita gäk äma yarä ŋoken nanik kubä netäpäŋ yäpmäŋ danitan u niwoŋäreŋiri iwetpena Judas täŋo kome yäpmäŋkaŋ aposoro epän kaŋ täŋpän. Judas uwä epäni penpäŋ kome waki ini päŋku irekta biŋam yäŋ imani-ken kuŋkuko unita. 26 Ude yänpäŋ mobä pipiyäwani kubä yäpmäŋkaŋä kukŋi äma kubäta iwoyänkuŋ, kukŋi äma kubäta iwoyänkuŋ. Täŋkaŋ maŋpä ärowäkaŋ maŋpäŋä Matiasta iwoyänkuŋo unitä kwawak ahäŋkuk. Ude täŋpänkaŋ aposoro 11 ukät kuŋatta tenkuŋ.

* 1:12: Luk 24:50-53 * 1:13: Mat 10:2-4 * 1:14: Jon 6:42, 7:5 * 1:16: Sam 41:9 * 1:18: Mat 27:3-10 * 1:21-22: Jon 15:27 * 1:24-25: Jon 2:25

2

Munapiktä nadäkinik tänpäni terak äronjuk

¹ * Tänpäj kepma Jesutä kumbuko unitä päbä kepma 50 ude tärenjirän Juda täjo orekirit kubä wäpi Pentikos ahänjuk. Ahänjirän Jesuta nadäkinik tänpäni ämawebe yot kubä-kengän irirä imaka kubä ahän yämiñirän nadänjuk; ² Pengänä mämä tañi pähap kubä, mänit mämä pähap ude kunum gänäñ naniktä yot itkuñ-ken u ahänjuk. Ahänjirän nadänpäñ dapun tänpäj yabänjuk; ³ * Imaka kubä kädäp mebet udewani unitä imätkañ äma kubäkubä terak iñiñ yäpmäj kuñirä. ⁴ * Iñiñirä Ekäni täjo Munapiktä ämawebe kubäkubä terak äronjuk. Munapiktä ämawebe terak äronkañ meni tänpidäm tañirän uterakgän man kotäk mebäri mebäri yänjuk.

⁵ Kadäni ukengän Juda ämawebe Anutu orañ imani mäyap kome uken-uken naniktä abä Jerusalem yotpärare-ken itkuñ. ⁶ Itkañ mämä pähap u nadänpäñä Munapiktä äpä mämä täñjuk-ken ugän abä tokñeñ moreñjuk. Abä tokñeñ moreñpäñ nadänjuk; Jesuta nadäkinik tänpäni ämawebetä ämawebe päke äbujo unitäjo man kotäk iniken iniken terak yäjirä nadänpäñ nadäwä inide kubä täñjuk. ⁷ * Nadänpäñ nadäwätäk pähap tänpäj jäkjäk yänjuk. Jäkjäk yänpäñ yänjuk; Ai! Äma ñowä Galili komeken nanikgän. ⁸ Upänkañ jide tänpäj nininken nininken man terak yäjirä nadäkamäj? Ninä kome kubäken nanikgän nämo. ⁹⁻¹⁰ * Nin ätu Patia nanik, ätu Midia nanik, ätu Elam nanik, ätu Mesopotemia nanik, ätu Judia nanik, ätu Kapadosia nanik, ätuwä Pontus nanik, ätu Esia nanik, ätu Frikia nanik, ätu Pamfilia nanik, ätu Isip nanik, ätu Libia kome Sairini yotpärare-ken nanik, ätu Rom nanik yäk. ¹¹ Rom nanik uwä Juda äma bureni ba äma ätu Juda nanik täjo kädet iwarani. Tänpäj äma ätu Krit nanik, Arebia nanik yäk. Ninä kome uken-uken nanik upänkañ äma itkañ ño Anutu täjo täktäki inipärik kubä unitäjo manbiñam nininken nininken man terak yänahäjirä nadäkamäj! yäk. ¹² Ude yänpäñ kikuñutpäñ-nadäwätäk bumta täñjuk. Nadäwätäk tänpäj ini-tägän man yänpäñ-nadäk ñode täñjuk; Wära! Ño jide ahätäk? ¹³ Ude yäjirä äma ätutä yänärok man ñode yänjuk; Ude nämo! yäk. U wain ume tañi nanpäñ nadäk-nadäki paoräkañ man ño yäkañ yäk.

Pitatä man mebäri yänahäjpäñ yäwetkuk

¹⁴ Ude yäjirä Pitakät noriye 11 ämawebe inamiken akuñpäñ Pitatä gera terak ñode yäwetkuk; Juda nanik in ba ämawebe päke uken-uken nanik äbäño Jerusalem yotpärare-ken itkañ ño in juku peñirä imaka ahätäk ñonitäño mebäri täwera nadäwut; ¹⁵ In äma itkamäj ño wain ume nankañ tänguñguñ täkamäj yän nadäkañ, upänkañ nämoinik yäk. 9'kirok tamimañ apiinik täyak ñopänkañ jide tänpäj tänguñguñ täkamäj? ¹⁶ Nadäkañ? Imaka ahänjirän kakañ ñonita profet biani kubä wäpi Joeltä ñode yänahäjjuk;

¹⁷ *Anututä ñode yäyak; Tärektäre kädäni-kenä Munapikna ämawebenaye kuduptagänta kireñ yämiñira kudän mebäri mebäri api pewä ahänen yäk.*

* 2:1: Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 * 2:3: Mat 3:11 * 2:4: Apos 4:31; Apos 10:44-46; Apos 19:6; Mak 16:17 * 2:7: Apos 1:11 * 2:9-10: 2Ti 1:15

- Äpetjiye nanaktä näkŋo mena jinom yäpŋäpŋäŋ api yäŋahäk täneŋ.
Ba gubarjitä kudän kudupi ayäbu ude api käneŋ,
Ba ämawebe tägawanitä näkŋo kudän dāpmonken api yabäk täneŋ.*
- 18 *Bureni, kadäni uken näkŋaken Munapik epän ämawebenaye terak imaka, api piŋ yäbaret yäk.
Piŋ yäbarira unitä mena jinom yäpŋäpŋäŋ api yäŋahäk täneŋ yäk.*
- 19-20 *Täŋkaŋ Ekäni täŋo kadäni pähap, iniken mebäri säkgämän kwawak pewän ahäwayäŋ täyak u nämo ahäŋirän näk kudän kudupi mebäri mebäri kunum gānaŋ ba kome terak api pewa ahäneŋ yäk.
Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahäneŋ yäk. Edaptä biŋmāŋ urani api täŋpek. Ba komepaktä nägätgämän ude api peŋyāŋewek.*
- 21 * *Kadäni uken äma kubätä Ekänitä täŋkentäŋ namän yäŋkaŋ gera yäŋirän Ekäni uwä imagutpāŋ tewän inita biŋam api irek yäk. Jol 2:28-32*

22 * Ude yäŋpāŋ Pitatä yäwetkuk; Eruk Isrel ämawebe, näkä man ätu täwera nadäwut; Jesu Nasaret yotpārare-ken nanik unita täwera yäŋ. Anututä kehäromi imiŋirän in bämopjin-ken itpāŋ epän kehäromi nīkek ba kudän kudupi Anutu-ken nanik täŋirän kaŋpāŋ nadäŋkuŋ. Kudän täŋkuko unita mebärini yäŋahäŋirän u Anututä iniŋ kireŋpewän äpuk yäŋ kaŋpāŋ nadäŋkuŋ. 23 * Uwä Anututä nadäŋirän patkuko ude, ba yäŋtäreŋ imiŋkuko udegän, ketjin terak äroŋirän intä iwan täŋ imiŋkuŋ. Inä Anututa nämo nadäŋ imanita iniŋ kireŋirä päya kwakāp terak utpewä kumbuk. 24 * Upāŋkaŋ Anututä äma uwä kumbani-ken nanik äneŋi yäpŋäŋ pāŋaku tenjuk. Anututä nadäwän patkuko ude kumāŋ-kumāŋtä äma u täga iŋitnaŋi nämo unita kumāŋ-kumāŋ täŋo komi pähap u ketäreŋ imiŋkuk. 25 Täŋkaŋ unitagän Devittä man ŋode yäŋkuk;

Näk Ekäni kakinik täŋpāŋ nämo kakätäk täyat.

U kadäni kadäni dubina-ken it täyak unita imaka kubätä näk täga nämo täŋpewän umuntäwet yäk.

- 26 *Unita bānepnatä gāripi nadäŋpāŋ menatä oretoret pähap täyak yäk.
Ba gupna imaka, Anututä täŋ namayäŋ täyak unitagän pidām täyak yäk.*
- 27 * *Täŋpākaŋ kudupi ämaka näk nabāŋ äwaräkuk täŋiri kumāŋ-kumāŋ komeken itpāŋ nämo api parawet yäk.*
- 28 *Nāmoinik, gākä irit täŋo kädēt näwoŋäreŋkuno unita dubika-ken itkaŋ bānep oretoret terak api kuŋaret yäk. Sam 16:8-11*

29 * Notnaye, Devittä man ude yäŋkuko unita oranin Devit täŋo man-biŋam kwawak ŋode täwera nadäwut; U kumbānpāŋ äneŋkuŋ. Unitäŋo awaŋ uwä ninken ŋo pen itak yäk. 30 * Upāŋkaŋ Devit ini uwä profet itkuko unita ŋode nadäŋkuk; Anututä oranaye äbotken nanik kubä kaŋ-ahäwänkaŋ intäjukun äma näkä itat ude irekta api tewek yäŋ nadäŋkuk. Anututä ude täkta ini wāpi terak yäŋkehärom taŋkuko unita ude nadäŋkuk. 31 * Ude nadäŋpāŋ mebäri-ken umu Kristo täŋo akukakukita yäŋkuk. Mebäri unita ŋode yäŋkuk; Anututä kaŋ-äwaräkuk täŋirän kumāŋ-kumāŋ

* 2:21: Rom 10:13 * 2:22: Jon 3:2 * 2:23: Apos 4:28; 1Pi 1:20 * 2:24: Apos 3:15
* 2:27: Apos 13:35 * 2:29: 1Kin 2:10; Apos 13:36 * 2:30: 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Sam 132:11 * 2:31: Sam 16:10

komeken itpāņ nāmo api parawek yāk. ³² * Eruk, Jesu uwā Anututā kumbani-ken nanik yāpmāņ pāņaku teņjirān nin kudup dapunintā kaņkumāņ. ³³ * Tāņpāņ āronkuko Anutu tāņo kerī bure kāda wāpi biņam ikek itak. Itkaņ Munapik ninta biņam yāņ nimani u Jesutā Nani-ken nanik yāpmāņpāņ piņ nibatak ņo yāk. Piņ nibatak unitāņo mebāri kaņpāņ nadākaņ ņo. ³⁴⁻³⁵ Tāņpākaņ Devit ini uwā kunum gānaņ nāmo āronkuk. Mangān ņode yāņkuk;

Ekānitā nākņo ekānina iwetkuk;

*Abā ketna bure kāda iriri iwankaye ābot gāmotka-kengān kaņ yepmaņpa
yāk. Sam 110:1*

³⁶ * Unita Isrel āmawebe in kudup nadākinik ņode tāņput; Inā Jesu pāya kwakāp terak utkuņo u Anututā iwoyāņpāņ Ekāni intājukun-inik irekta teņkuk. Ba Jesu u Kristo, āmawebenaye yāmagurekta iwoyāwani ubayāņ yāņpāņ yāņkwawa taņkuk yāk.

Āmawebe māyaptā bānepi sukureņkuņ

³⁷ * Tāņpākaņ Pitatā man yāņkuko uwā āmawebe bānepi yāpurinik tāņpāpāņ Pitakāt aposoro ātu ņode yāwetkuņ; Eruk notniye, nin jide tānayāņ? ³⁸ * Yāņirā Pitatā yāwetkuk; In kuduptagān injin injin bānepjin sukurewākaņ Jesu Kristo wāpi terak ume ārut tamiņirā momijin kaņ paorān yāk. Ude tāņjirā Anututā Kudupi Munapik, bānep ironita api tamek yāk. ³⁹ * Imata, bian Ekāni Anutunintā injinta ba nanakjiyeta ba āmawebe komeni komeni it yāpmāņ kukaņ u inita yāmagurayāņ tāyak u kuduptagān Kudupi Munapik tamikta yāņkehārom taņkuk yāk.

⁴⁰ * Pitatā man ātukāt yāpurārātpāņ umun man ba jukuman ņode yāwetgān tāņkuk; Inā āma waki tāņpani ābot ņo kowata yāpnayāņ tākaņ uwā yabāņ umuntaņ yepmaņpeņ ābāņirā tāmagutnayāņ yāk. ⁴¹ * Tāņpākaņ kepma ugān āmawebe 3000tā Pitatā Jesu tāņo manbiņam yāwerirān nadāņpāņ iyap tāņjirā ume ārut yāmiņirā Jesu tāņo ābotken yāput peņkuņ. ⁴² * Ude tāņpāņ aposorotā Jesu tāņo kādet niwetpāņ niwoņārewut yāņpāņ nadākinik tāņpani pāke unitā ehutpāņ kepmani kepmani abā kubā-kengān it tāņkuņonik. Tāņpāņ bānep kubāgān terak tāņkentāk kowata kowata tāņpeņ kuņatkaņ kubā-kengān itpāņ kārāga* naņit Anutu-ken yāņapik epān tāņit tāk tāņkuņonik.

Bānep kubāgān tāņpāņ sākgāmān itkuņ

⁴³ * Kadāni uken aposorotā kudān kudupi āmatā tānaņi nāmo tāņit, Anutu tāņo kehāromi kwawak pewā ahāņjirā āmawebe māyaptā Anututa nadāwā inide kubā tāņkuņ. ⁴⁴ * Tāņpākaņ nadākinik tāņpani pāke unitā ānok kubāgān itpāņ tuņum imaka kudup uwā nin kuduptagān tāņo yāņ nadāņpāņ tāņkentāk kowata kowata tāk tāņkuņonik. ⁴⁵ U komeni ba tuņumi āma ātuta yāniņ kireņpāņ moneņ yāpmāņpāņ noripaki kubā imaka kubāta wāyākņewānā tāņkentāņ imik tāņkuņonik. ⁴⁶ * Tāņpāņ

* **2:32:** Apos 1:8 * **2:33:** Apos 1:4, 7:55-56 * **2:36:** Apos 5:30-31 * **2:37:** Luk 3:10,12;
Apos 16:30 * **2:38:** Luk 24:47; Apos 3:19 * **2:39:** Ais 57:19 * **2:40:** Lo 32:5; Plp 2:15
* **2:41:** Apos 2:47, 4:4; Apos 5:14 * **2:42:** Apos 20:7 * **2:42:** Kārāgata yāyak uwā Ekāni tāņo
dākum naknakta yāyak * **2:43:** Apos 5:11 * **2:44:** Apos 5:12, 6:8; Apos 4:32-35 * **2:46:**
Luk 24:53

kepma kepma kudupi yot gānaŋ äro kubä-kengän itpāŋ Anutu iniñoret tñŋkuñonik. Tñŋkaŋ ketem ba kārāga uwā, yot kubäkubāken penta itpāŋ bānep kubāgān penpāŋ oretoret terak nak tñŋkuñonik. ^{47*} Tñŋkaŋ kadāni kadāni Anutu wāpi yāŋpāŋ iniñoret tñŋkuñonik. Säkgāmān ude kuñarirā ämawebe kuduptā gāripi nadāŋ yāmik tñŋkuñonik. Tñŋpākaŋ kepmani kepmani Ekānitā epān tñŋjirān ämawebe ätu bānep sukurenpāŋ Anututa biñam tñŋpāŋ nadākinik tñŋŋpanitā äbotken yāpurārāt tñŋkuñonik.

3

Pitatā äma kubä yāpān tāgaŋkuk

^{1*} Eruk kadāni kubāta Pita kenta Jon kudupi yot gānaŋ ärodayāŋ kuñkumān. U Anutu-ken yāŋapik man yākyäk kadāni, 3'kirok bipāda kuñkumān. ^{2*} Kuñpāŋä kaŋkumān; Äma kubä, miñjitā inide kwāyähāneŋ bāyaŋpāŋ tewani u irirān. Äma uwā kepma kepma noriyetā yāŋikŋat yāpmāŋ pāŋku kudupi yot tāŋo yāma kubä, wāpi Yāma Säkgāmān uken tek tñŋkuñonik. Tewākaŋ äma unitā ämawebe kudupi yot gānaŋ äronjirā yabāŋpāŋ monenŋta ketkewat tñŋkukonik. ³ Eruk Pita kenta Jon kudupi yot gānaŋ äronjirān äma kwāyähāneŋ tñŋpani unitā yabāŋpāŋ monenŋta yāŋapiŋkuk. ^{4*} Yāŋapiñjirān Pita kenta Jontā kaŋ tñŋpāneŋpāŋ Pitatā man ñode iwetkuk; Nibā! yäk. ⁵ Yāwānā äma unitā imaka kubä käwep namida yāŋ yäkamān yāŋkaŋ dapun tāropigān yabāŋkuk. ^{6*} Tñŋjirān Pitatā iwetkuk; Nāk monenŋ nāmo upāŋkaŋ imaka kubä näkken itak u tāga gamayāŋ. Uwā ñode; Jesu Kristo Nasaret nanik unitāŋo wāpi terak ñode gāwetat; Gāk pidām tñŋpāŋ akuñkaŋ ku! yäk.

⁷ Ude iwetpāŋ Pitatā äma kwāyähāneŋ tñŋpani unitāŋo keru bure kāda inñitpāŋ tñŋkentāŋ imiñpāŋ pāŋaku tenkuk. Tenjirān uterakgān äma unitāŋo gukuri kuroŋi kehārom tñŋkuñ. ^{8*} Ude tñŋpāŋ pidām tñŋpāŋ akuñpāŋ kuñat yabäk-yabäk tñŋkuk. Tñŋkaŋ Pita Jon-kāt kuñkaŋ äma unitā tñŋoret terak kumaŋ Anutu wāpi iniñ orettāŋ kudupi yot yewa gānaŋ äronkuñ. ⁹⁻¹⁰ Äma u akumaŋ kuñatkaŋ Anutu wāpi iniñ orerirān ämawebetā kaŋpāŋ ñode nadāŋkuñ; Äma ño kwāyähāneŋ tñŋpani Yāma Säkgāmān-ken monenŋta yāŋapiwani ukeno! yäk. Ude kaŋpāŋ nadāwā inide kubä tñŋpāpāŋ jākjāk yāŋkuñ.

Pitatā kudupi yot gānaŋ manbiñam yāŋahāŋkuk

¹¹ Tñŋpākaŋ ämawebe päke u biñam u nadāŋkaŋ kikuñutpāŋ bārāneŋ kumaŋ kudupi yot tāŋo bāgup morāki wāpi Solomon tāŋo bāgup, Pita Jontā itkumān-ken u kuñpāŋ kaŋkuñ; Äma kwāyähāneŋ tñŋpani unitā Pita kenta Jon kerigān yāpmāŋ wādāŋkaŋ irirān. ¹² Ämawebetā bārāneŋ äbāŋjirā yabāŋpāŋ Pitatā yāwetkuk; Isrel ämawebe, imaka dapunjin-ken ahātak ñonita imata kikuñutpāŋ-nadāwātāk tākaŋ? Ba dapun taŋi imata nibākaŋ? In nehta ñode käwep nadākaŋ; Iniken kehāromi terak, ba ini äma siwoŋi unita äma ño yāpān tāgawāpāŋ tewān kuñatak ño. Ude nāmo! ^{13*} Oranin Abraham, Aisak ba Jekop tāŋo Anututā epān ämani Jesu unita wāpi biñam ärowani imiñkuk. Imiñkuko upāŋkaŋ inā äma u iwan keru terak tenkuñ. Tñŋpākaŋ kadāni Pailattā jop tewa kwān yāŋ yāŋjirān intā nāmoinik yāŋ

* 2:47: Apos 2:41, 6:7; Apos 11:21,24 * 3:1: Apos 10:3,9,30 * 3:2: Jon 9:1; Apos 14:8

* 3:4: Apos 14:9 * 3:6: Apos 3:16, 4:10; Apos 16:18 * 3:8: Jon 5:14; Apos 14:10 * 3:13:

Kis 3:6,15; Mat 22:32; Luk 23:13-25; Apos 2:23, 7:32

yänpäj Jesuta mäde ut imiņkuņ. ¹⁴ Jesu u kudupi, siwoņi-inik upäjkaņ intä unita bitnänpäj Pailat iweräpäj äma kumäj-kumäj urani kubä jop tewän kuņkuk yäk. ¹⁵ * Bureni! Inä irit täņo mähemi urä kumbukopäj Anututä kumbani-ken nanik yäpmäj päņaku kwawak peņirän kaņkumäņo u täwet ahäkämäk yäk. ¹⁶ Tänpäkaņ Jesu u, unita nadäkinik tänpäj wäpi biņam kehäromi terakgän äma intä kaņpäj nadäwani ŋokeņo tägatak yäk. Bureni, nadäkinik Jesutä pewän ahäk täkaņ unitä äma dapunjin-ken itak ŋo yäpän tägakaņ.

¹⁷ * Upäjkaņ notnaye, in ba watä ämajiyetä mebärini nämo nadäwä tärewäpäj Jesuta kädet ude täņ imiņkuņ yäņ nadätat. ¹⁸ * Ude täņkuņo upäjkaņ ŋode nadäwut; Anututä bian profet kudup meni terak iniken iwoyäwani Kristotä komi nadänpäj api kumbek yäņ yäņahäk täņkuk. Eruk, kudän intä täņ imiņkuņo uterak Anututä täņpewän iniken man biani u bureni ahäņkuk. ¹⁹ * Unita in bänep nadäk-nadäk waki u mäde ut imiņpäj bänepjin sukurenpäj Anutu-ken kut! Ude täņirä Anututä momijin täga api ärut tamek yäk. ²⁰ Ba Ekäni ini uwä bämopjin-ken it tamiņpäj api täņpidäm taņ tamik täņpek. Ba Jesu, Anututä äma in wakiken nanik tämagutta bian iwoyäņ tamiņkuko u imaka, api tamek yäk. ²¹ Tänpäkaņ apiņowä Jesu kunum gänaņ itkaņ kadäni Anututä imaka imaka kudup täņkodak takta peņkuko, kadäni unita itsämäņtak. Kadäni unita bian Anututä iniken profet kudupiniye u meni terak yäņahäņkuk. ²² * Tänpäkaņ bian profet udewani kubä wäpi Moses unitä ŋode yäņkuk; Anutu Ekäniņ unitä notjinpak kubä profet näk ŋodewani ahäkta api iwoyäwek yäk. Äma u ahänpäj man kädet täwerirän nadänpäj inä unitäņo meni jinom ugän kaņ iwarut yäk. ²³ Täņ, äma kubätä profet unitäņo mani nämo buramiwayäņ täko uwä Anututä yäpmäj daniņpäj inigän tewän päņku kumäppäj paotnik api täņpek yäņ yäņkuk.

²⁴ Bureni, profet biani Anutu täņo manbiņam yäņahäk täņkuņo u, Samuel-ken yäput peņkaņ u mädeni-ken profet ätu ahäņ yäpmäj äbuņo u kuduptagantä äma udewani kubä kome terak api ahäwek yäņ yäņkuņ. Eruk bian ude yäņkuņo kadäni u ahätak ŋo yäk. ²⁵ * Imaka tägatäga Anututä tamikta profet meni terak yäņkehärom taņpäj oraniye-kät topmäk-topmäk kubägän täņkuko, in u yäpmäkta biņam täkaņ yäk. Nadäkaņ? Anutu uwä orajin pähap Abraham ŋode iwetkuk; Gäkņo oraņka kubä terak ämawebe äbot komeni komenita iron pähap api täņ yämet yäk. ²⁶ * Eruk, Anututä epän ämani u iwoyänpäj iniņ kirenpewän kome ŋo terak inken jukun ahäņkuk. Epän ämani uwä Abraham ba profet ätutä ude api ahäwek yäņ bian yäņkuņo ude. Tänpäkaņ iron pähap api täņ yämet yäņ Abraham iwetkuko u ŋode; In kubäkubätä kädet wakiwaki u peņpäj bänepjin sukurewut yänpäj täņkentäņ tamikta epän ämani u tewän äpuk yäk.

4

Pita kenta Jon komi yotken yepmaņkuņ

¹ * Eruk Pita kenta Jon ämawebe manbiņam yäwerirän bämop äma ätukät äma Satyusi äbotken nanikkät kudupi yot täņo watä äma unitäņo intäjukun

* **3:15:** Apos 1:8, 2:36; Apos 4:10 * **3:17:** Luk 23:34; 1Ti 1:13 * **3:18:** Luk 24:27 * **3:19:**

Apos 2:38 * **3:22:** Lo 18:15,18-19; Apos 7:37 * **3:25:** Stt 22:18; Gal 3:8 * **3:26:** Apos 13:46

* **4:1:** Luk 22:4,52

äma unitä ahäj yämiñkuñ. ²⁻³ * * Äma yarä uwä ämawebe manbiñam ñode yäwet täñkumäno unita kokwawak nadäj yämiñkuñ; Jesu uwä kumbaniken nanikpäñ kodak tanpäñ akunjkuko unita ämawebe kumbani udegän api kodak tanpeñ akuñ moreneñ. Man ude yäwerirän nadänpäj Pita kenta Jonta kokwawak nadänpäjä manken yepmanayäj nadänkuñopäj kome bipänpäj kwep kañ yänpäj yepmänjitpäñ jop komi yotken päñku yepmanpä patkumän. ⁴ * Ude täñkuño upänkañ ämawebe mäyaptä Jesu täño manbiñam nadäj morenpäj Jesuta nadäkinik täñ imiñkuñ. Täñpakañ kepma uken ämawebe mäyap-inik Jesuta nadäkinik täñpäj Jesu täño äbotken yäput-peñirä äbot u 5,000 ude täñkuk. Täñpakañ äbot 5,000 uwä äma ekäni-gänpäj daniwani, webe ironjikät nämo.

Pita kenta Jon manken itkumän

⁵ Eruk patkuño yäñewänä Juda äma ekäni ekäni, ba watä ämakät Parisi äma unitä Jerusalem yotpärare-ken käbeyä täñkuñ. ⁶ Käbeyä täñkuño uwä bämop äma intäjukun täñpani wäpi Anas, Kaifas, Jon, Aleksada ukät nägät moräkiye ätukät käbeyä bok täñkuñ. ⁷ * Käbeyä täñpäj Pita kenta Jon u yäj-yäkñat päbä yepmanpäñ yäwet yabänkuñ; Ek imataken kehäromi upäj yäpmänkañ imaka u täñkumän? Ba netä wäpi terak täñkumän?

⁸ * Eruk, Kudupi Munapiktä Pita uwäk täñirän ñode yäwetkuk; Isrel ämawebe täño äma ekäni ekäni ba watä äma, ⁹ in nektä äma kwäyähäneñ täñpani täñkentäj imiñkumäko unita yänpäj ba niwet yabäkañ? Ba jide täñpäj äma unitä tägañpeñ kuñkuko unita nadäna yänpäj yäkañ? ¹⁰ * Mebäri unita nadänayäj yäwäwä in ba Isrel ämawebe kudup ñode täwera nadäwut; Jesu Kristo, Nasaret nanik u wäpi terak äma kwäyähäneñ täñpani u tägañpeñ akuman kuko apiño inamjin-ken itak ño yäk. Täñpakañ Jesu u intä bian injitpäñ päya kwakäp terak utkuñ. Täñkuño upänkañ Anututä kumbani-ken nanikpäñ äneñi yäpmän päñaku tenjkuko kodak itak yäk. ¹¹ * Jesuta man ñode kudän täwani pätak;

Bek yot täñpanitä kawä wawäpäñ manpä kuñkuño upänkañ apiño bek bämopi kehäromi intäjukun ude itak. Sam 118:22

Eruk bek bämopi u Jesu. ¹² * Nadäkañ? Kome terak nanik äma kubätä waki keri-ken nanik täga nämo api nimagurek. Nämoinik! Jesu u kubägänpäj kome ämawebe nin nimagurekta iniñ kirewani.

Äma täño man nämo buramine

¹³ Pitatä ude yäñirän äma ekäni ekäni unitä nadäwätäk pähap täñkuñ. Pita kenta Jon uwä nadäk-nadäk yot gänañ nämo ärowani. U äma jopigän upänkañ umunkät nämo, man kehäromigän yäñahäñirän yabänpäj-nadäwä inide kubä täñkuk. Täñpäj bian yarä uwä Jesu-kät kuñarirän yabänkuño upäj nadänpewä kuñkuk. ¹⁴ Täñpakañ äma kwäyähäneñ täñpani u imaka, gupi tägañkuko u bok wädäñirän yabänpäj kowata man kubä yäwetta wäyäkñewä wawäpäñ peñkuñ.

¹⁵ Kowata yäwetta wäyäkñewä wawäpäñ Pita kenta Jon yäj-yäwat-pewä käbeyä peñpäj yäman päñku irirän inigän itkañ ñode yänpäj-nadänkuñ; ¹⁶ * Nin äma yarä ñonita jide tänayäj? Kudän kudupi inipärik kubä

* **4:2-3:** Apos 23:8 * **4:2-3:** Apos 3:1 * **4:4:** Apos 2:41 * **4:7:** Mat 21:23 * **4:8:** Mat 10:19-20 * **4:10:** Apos 3:6,13-16 * **4:11:** Mat 21:42 * **4:12:** Mat 1:21 * **4:16:** Jon 11:47

tājirān Jerusalem naniktā biḡam kudup nadāḡ morekaḡ yāk. Unita nintā nāmo tāḡkumān yāḡ āwo tāga nāmo yāne. ¹⁷ Man unitā komeni komeni kuḡat moreḡirān kudup nadāḡ moreneḡo udetā āma yarā u umun man yāwetpena āma unitāḡo wāpi terak āmaawebe wari yāḡahāḡpāḡ yāwetdeḡtawā yāk. ¹⁸ * Eruk, ude yāḡpāḡ Pita kenta Jon yāḡpewā ābānpāḡ ḡode yāwetkuḡ; Ek Jesu wāpi terak āma āneḡi yāwetpāḡ yāwoḡārek nāmoinik tādeḡ yāk. ¹⁹ * Ude yāḡirā kowata ḡode yāwetkumān; Injin kaḡpāḡ nadāwut yāk. In tāḡo man buramiḡkaḡ Anutu tāḡo man pekta Anututā nadāwān tāgawek ba nāmo? ²⁰ Imaka kaḡpāḡ nadāk tāḡ yāpmāḡ ābumāko u kābop tāga penāḡi nāmo yāk. ²¹⁻²² Ude yāwānā eruk Juda āma ekāni ekānitā āma yarā u bārāpi u ba u yāmikta nadāk kubā nāmo yāpuḡo unita āneḡi jop yājiwāt-inik tāḡpāḡ peḡ yāwet-pewā kuḡkumān. U imata, āma kwāyāhāneḡ tāḡpani u tāgawani bumik, obaḡ 40 ude irepmiranipāḡ yāpān tāgaḡkuko unita āmaawebe pāke unitā kaḡpāḡ nadāḡkuḡ; ḡowā Anutu-ken nanik kudān kudupi kubā yāḡ nadāḡpāḡ Anutu inḡoret tāḡkuḡ.

Anutu tāḡo āboriyetā Anutu-ken yāḡapiḡkuḡ

²³ Eruk, Pita kenta Jontā ekāni ekāni tāḡo kābeyā-ken naniktā āpāmaḡ ābot tāḡpani noriye-ken kuḡkumān. Tāḡpāḡ bāmop āma intājukun tāḡpani-kāt Juda tāḡo ekāni ekānitā man yāwetkuḡo u kumān yāwetkumān. ²⁴ * Yāwerān nadāḡpāḡ bāneḡ nadāk-nadāki kubā-kengān peḡpāḡ Anutu-ken oretoret terak ḡode yāḡapiḡkuḡ; Ekāni pāhap, gāk kunum, kome, gwāḡu pāhap ba imaka mebāri mebāri uterak itkaḡ u kudup yāḡiri ahāḡkuḡ. ²⁵ Tāḡpākaḡ Kudupi Munapikka inḡ kireḡpewi unitā oranin pāhap Devit, watā āmaka meni tāḡpidām tāḡirān man ḡode yāḡkuk;

Āma ābori ābori imata kokwawak taḡi nadāk tākaḡ?

Ba ima mebārita tāḡpāwāk tākta man topmāk tākaḡ? Upāḡkaḡ tāga nāmo api tāneḡ.

²⁶ *Tāḡpāḡ komeni komeni tāḡo intājukun āmatā kābeyā tāḡpāḡ Ekāni ba iwoyāwani Kristota iwan tāḡ yāmikta man yāḡpāḡ-nadāk tāk tākaḡ. Sam 2:1,2*

²⁷ * O Anutu, Devit tāḡo man uwā bureni ahāḡkuk. Jerusalem yotpārare ḡoken Herot kenta Pailat-kāt Isrel āma ātu, ba ḡuḡ ābotken nanik ātu unitā kudupi epān āmaka Jesu iwoyāḡkuno u utta kābeyā tāḡpāḡ man topuḡ. ²⁸ * Tāḡpākaḡ gākḡaken nadāk-nadākka ba kehāromikatā ude kaḡ ahāwān yāḡ tawaḡ bian peḡkuno udegān iwatpāḡ tāḡkuḡ. ²⁹ * Unita Ekāni, umun man āmatā niwet tākaḡ u yabāḡpāḡ-nadāḡpāḡ watā āmakaye nin ḡo tāḡpidām taḡ nimiḡiri manka bātakigān yāḡahāk tākāna! ³⁰ Tāḡpākaḡ kehāromika kaḡ niwoḡāre. Gāk ketkatā kāyām ikek yāpmāḡ pāḡaku kaḡ yepmaḡ. Ba kudupi epān āmaka Jesu u wāpi terak kudān kudupi mebāri mebāri kaḡ tā.

³¹ * Eruk, yāḡapik man ude yāḡpāḡ irirā yot kābeyā itkuḡo unitā kwaiḡkuk. Tāḡpākaḡ Kudupi Munapiktā ābot tāḡpani u kudup uwāk tāḡirān u punin terak Anutu tāḡo man gwāk pimiḡpāḡ bātakigān yāḡahāk tāḡkuḡ.

* **4:18:** Apos 5:28,40 * **4:19:** Apos 5:29 * **4:24:** Kis 20:11; Neh 9:6; Sam 146:6 * **4:27:** Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Apos 3:13 * **4:28:** Apos 2:23 * **4:29:** Efe 6:19 * **4:31:** Apos 2:4

Äbot täjpanitâ bänep kubägän terak kuŋatkuŋ

³² * Täjpäkaŋ nadäkinik täjpani kuduptagän bänep kubägän peŋkuŋ. Täjpäj imaka pat yämiŋkuŋo u näkŋo-gäkŋo yäj nämo yäjkuŋ. Nämo, imaka kudup pat yämiŋkuŋo u nin kudup täŋo yäj yäk täjkuŋ. ³³ * Täjpäkaŋ aposoroniyetä Ekäni Jesu kumbani-ken naniktä akuŋkuko unitäŋo manbiŋam man ba kudän kehäromi terak yäjähäj yäpmäj kuŋkuŋ. Täjirä Anutu täŋo orakorakitä bämopi-ken taŋi tokŋeŋ patkuk.

³⁴ * U bämopi-ken kubätä jäwäri nämo kuŋatkuŋ. Epän tobät ba tuŋum ikek itkuŋo u ämata yämiŋpäŋ moneŋ yäpuŋ. ³⁵ Moneŋ yäpmäjpäŋ aposorota yämiŋirä yäpmäj daniŋpäŋ noriye ätu ketem tuŋumta wäyäkŋek epän täk täjkuŋo uterakgän yämik täjkuŋonik.

³⁶ * Täjpäkaŋ äbot u gänaŋ nanik äma kubä wäpi Josep, Livai äbotken nanik kubä, kome täpuri kubä wäpi Saiprus u nanik. Täjkaŋ aposorotä wäpi kubä Banabas yäj iwetkuŋ. U ninin man terak äma bänep täjpidäm täwani. ³⁷ Täjpäkaŋ äma unitä epäni tobät yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpmäjpäŋ aposorotä yäpmäj danikta kudup peŋkuk.

5*Yanäpi yarätä täjyäkŋarani täjkuŋmän*

¹ Täj, äbot täjpani u gänaŋ nanik yanäpi yarä wäpi Ananias Safaira u imaka, epän tobäri ämata yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpumän. ² * Ude täjpäj Ananias yanäpi bänep kubägän peŋpäŋ Ananiastä moneŋ moräki inita käbop peŋkaŋ moräki yäpmäj päŋku aposoro kerik-ken peŋkuk. ³ * Eruk ude täjirän Pitatä Ananias iwetkuk; Gäk imata bänepka-ken Satan yäjikŋat päbä tewi irirän epän tobätka terak moneŋ yäpuno unitäŋo moräki gäkŋata käbop peŋkun? U Kudupi Munapik täjikŋarani täyan! ⁴ Nadätan? Nin nämo peŋ gäwetkumäj. Gäkŋaken gärip terak epän tobätka ämata yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpun. Ba moneŋ yäpuno u imaka, gäkŋata biŋam unita moneŋ upäj imaka u ba u täjpayäj nadäŋpäŋ täga täjpen yäk. Upäŋkaŋ imaka nämo tänaŋi täkta imata nadäŋkun? Nadätan? U nin nämo täj-nikŋatan, u Anutu täjnikŋatan yäk. ⁵⁻⁶ Pitatä man ude yäjirän nadäŋpäŋ uterakgän Ananias Pita dubini-ken kumäjpäŋ maŋ patkuk. Kumäjpäŋ parirän äma gubaŋi gubaŋitä manbiŋam u nadäŋpäŋ bäräŋeŋ äbä Ananias tektä uwäk täjpäj yäpmäj päŋku äneŋkuŋ. Ude täjirä ämawebetä umuri ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam nadäŋpäŋ umun pähap täjkuŋ.

⁷ Täjpäj 3 auas ude täreŋirän Ananias webeni, äpitä kumbuko u nämo nadäŋkaŋ Pitaken kuŋkuk. ⁸ Päŋku kawän Pitatä iwetkuk; Ek moneŋ, epän tobät terak yäpumäno u kudup nimimän ba nämo? Yäwänä Safairatä iwetkuk; Ei, u kumän tamimäk yäk. ⁹ Ude yäwänä Pitatä iwetkuk; Etäj, ek imata bänep kubägän täjpäj Ekäni täŋo Kudupi Munapik täjnikŋarani tämän? No yabä! Äma äpka yäpmäj päŋku äneŋpeŋ äbä yäma-ken itkaŋ ŋo yäk. Gäk imaka, udegän yäpmäj päŋku änenayäj yäk. ¹⁰ Pitatä man ude yäjirän uterakgän Safaira Pita dubini-ken kumäjpäŋ maŋ patkuk. Kumäjpäŋ parirän äma gubaŋi gubaŋi ukeŋonitä äneŋi äbä kaŋpäŋ komegup yäpmäj päŋku äpi dubini-ken äneŋkuŋ. ¹¹ Ude täjirä ämawebe äbot täjpani kuduptagän ba ämawebe gägäni ätu manbiŋam u nadäŋkuŋo unitä bumta umuntaŋkuŋ.

* **4:32:** Apos 2:44 * **4:33:** Apos 2:47 * **4:34:** Apos 2:45 * **4:36:** Apos 11:22-26; Apos 13:2-3 * **5:2:** Apos 4:34-35 * **5:3:** Jon 13:2

Aposorotä kudän kudupi pewä ahäjkuŋ

12 * Täŋpəkaŋ kadäni uken aposorotä kudän kudupi mebäri mebäri ämawebe bämopi-ken pewä ahäjkuŋ. Täŋpəŋ aposoro-kät nadäkinik täŋpanitä kudupi yot yewa gənaŋ əronpəŋ bəgup kubä wəpi Solomon təŋo bəgup uken ənok kubəgən itpəŋ kəbeyä tək täŋkuŋonik. 13 Täŋirä ämawebe gəgənitä nadäkinik täŋpanita bənep təga nadəŋ yämik täŋkuŋopəŋ umuntəŋpəŋ bok nəmo it täŋkuŋonik. 14 * Upəŋkaŋ kepma kepma äma mäyaptä Ekənita nadäkinik täŋpəŋ nadäkinik täŋpani əbot ukät yəpurärətpəŋ ənok pəhap kubəgən täŋkuŋ. 15 Täŋpəkaŋ biŋam nadəŋpəŋ ämatä noriye kəyäm mebäri mebäri nitek yəŋ-yəkŋat yəpməŋ kuŋkuŋ. Edaptä Pita terak yəpurirən wəranitä kəyäm ikek uterak kuŋirən kaŋ təgawut yəŋpəŋ kədet gəgəni-ken bukə ba gəraŋ terak yepmak täŋkuŋonik. 16 * Ba ämawebe ənok pəhap yotpərare təpuri təpuri Jerusalem dubini-ken naniktä noriye kəyäm ikek ba məjotä magərani yəŋ-yəkŋat yəpməŋ əbuŋ. Täŋirä aposorotä u kudup yəpə təgaŋkuŋ.

Juda ämatä aposorota iwan təŋ yəmiŋkuŋ

17 * Aposorotä ude təŋirä bämop äma intəjukun täŋpani-kät noriye Satyusi əbotken nanik unitä yabəŋpəŋ ninpəŋ nirepmiktəŋ yəŋ nadəŋpəŋ kokwawak pəhap nadəŋ yəmiŋkuŋ. 18 Ude täŋpəŋ aposoro u yepməŋitpəŋ yotpərare unitəŋo komi yotken yepmaŋkuŋ. 19-20 * Täŋpəkaŋ bipani ugən Ekəni təŋo aŋero kubätä əbä yəma dətpəŋ aposoro u yəŋ-yəkŋat yəpməŋ yəman əpmonpəŋ ŋode yəwetkuk; In kudupi yotken kuŋpəŋ ämawebe irit kuŋat-kuŋat kodakita manbiŋam kudup yəwetpəŋ yəwoŋərek täŋput yək. 21 Yəwerənä mani buramiŋpəŋ kome yəŋeŋirən kudupi yotken pəŋku aŋerotä yəwetkuko udegən Anutu təŋo manbiŋam ämawebe yəwetpəŋ yəwoŋəreŋkuŋ.

Yəwetpəŋ yəwoŋərek təŋ irirä kəbeyä yot kubäken bämop äma intəjukun täŋpani-kät noriye ätu unitä yəŋpewä Juda äma ekəni ekəni ba watä äma kudup əbəkəŋ kəbeyä taŋi täŋkuŋ. Kəbeyä täŋpəŋ aposoro yəŋ-yəkŋat yəpməŋ əbəkta komi äma ätu yəwet-pewä komi yotken kuŋkuŋ. 22 Komi yotken kuŋpəŋ aposorota wəyəkŋewä waŋkuŋ. Wəyəkŋewä wawəpəŋ əneŋi əyənŋutpeŋ pəŋku kəbeyä täŋkuŋ-ken ahəŋpəŋ yəwetkuŋ; 23 Aposoro komi yotken nəmo itkaŋ! Nin kuməŋo u yəma kehəromi-inik təŋ-təpənəwani irirən watä ämatä watä irirä yəbäməŋ. Täŋpəkaŋ yəma dətpəŋ gənaŋ unu kubä nəmo kaməŋ yək. 24 Ude yəŋirä kudupi yot təŋo watä äma unitəŋo intəjukun əmakät bämop äma intəjukun täŋpani unitä nadəŋpəŋ nadəwätək pəhap täŋpəŋ yəŋkuŋ; Jide ahətək?

25 Nadəwätək ude təŋ irirä äma kubätä əbəŋpəŋ yəwetkuk; Ai, nadəwut! Äma komi yotken yepmaŋkuŋo ukeŋowä kudupi yotken kuŋo ämawebe yəwetpəŋ yəwoŋərek epən təŋ itkaŋ yək. 26 * Ude yəwənä kudupi yot təŋo watä äma unitəŋo intəjukun ämatä noriye yəmagurənkaŋ pəŋku aposoro yepməŋitpəŋ kəbeyä-ken yəŋ-yəkŋat yəpməŋ əbuŋ. Komi nəmo yəmiŋkuŋ. Jop yəŋ-yəkŋat yəpməŋ əbuŋ, ämawebetä möbätä nidəpneŋ yəŋ nadəŋpəŋ.

Aposoro umunkät nəmo kuŋatkuŋ

27 Yəŋ-yəkŋat yəpməŋ kəbeyä taŋiken əbəŋpəŋ Juda äma ekəni ekəni iŋamiken yepmaŋkuŋ. Yepmaŋirä bämop äma intəjukun täŋpanitä ŋode

* 5:12: Apos 2:43, 14:3 * 5:14: Apos 2:41, 21:20 * 5:16: Mak 6:56; Apos 19:11-12 * 5:17: Apos 4:1-2,6 * 5:19-20: Apos 12:7-10 * 5:26: Mat 14:5

yäwet yabänkuḅ; ²⁸ * Nadäwut! Nin äma u wäpi terak ämawebe yäwetpäḅ yäwoḅärehta yäjiwät man kehäromi-inik täwetkumäḅo u nämo nadänkuḅ ba? Upänkaḅ täkaḅ ḅo kawut yäk. In nintäḅo man irepmiḅpäḅ manbiḅam yänahäntän kuḅirä Jerusalem komeken nanik ämawebe kudup nadän morekaḅ yäk. Ba ugän nämo. Äma unitäḅo kumäk-kumäki nintä terakgän wohutta ehurani täk täkaḅ!

²⁹ * Ude yäweränä Pitakät aposoro ätutä yänkuḅ; Ude nämo! Äma täḅo man buramiḅkaḅ Anutu täḅo man mäde utnaḅi nämo pätak yäk. ³⁰⁻³¹ * * In Jesu u päya kwakäp terak bureni utpewä kumbuk. Upänkaḅ oranin täḅo Anututä kumbani-ken nanikpäḅ wädän tädot päro ini keru bure käda wäpi biḅam ikek teḅkuko itak yäk. Äma u Anututä intäjukun äma ärowani ba waki keru-ken nanik nimagurani wäp ude imiḅkuk. Täḅpakaḅ äma unitä täḅkentän yämiḅirän Isrel ämawebetä kädet wakiwaki peḅpäḅ bänep sukurenjä rä momini api peḅ yämek yäk. ³² * Imaka imaka äma uken ahän imiḅkuḅo u dapunintä yabänitna ahänkuḅ. Täḅpäḅ äma unitäḅo manbiḅam uwä Kudupi Munapiktä täḅ-mehamtaḅ nimiḅirän yänahäk täkamän. Nadäkaḅ, Kudupi Munapik u ämawebe Anutu täḅo mani buramik täkaḅ unita yäniḅ kirewani.

³³ * Aposorotä man ude yänjä rä nadänpäḅ Juda äma ekäni ekänitä kubiri pähap nadänpäḅ man topmäḅpäḅ kumän-kumän kaḅ däpna yän yänkuḅ. ³⁴⁻³⁵ * Man ude yän irirä ukät nanik kubä wäpi Gamalieltä noriye injamiken akuḅkuk. Gamaliel uwä Parisi äma täḅo Baga man yäwoḅärewhani äma kubä. Ämawebe kuduptä Gamaliel u oraḅ imik täḅkuḅonik. Eruk, Gamalieltä akuḅpäḅ kudupi yot täḅo watä äma yäwerän aposoro yäma-ken yepmaḅpä irirä noriye ḅode yäwetkuk; Isrel ämanaye, in äma äbot ḅo kädet kubä yäwoḅärewhani yänpäḅä ket nadäwä tumbäkaḅ kaḅ täḅput yäk. ³⁶ * Äma kubä wäpi Teudas unitä bian täḅkuko ukenḅo nadäkaḅ? Uwä inita näk wäpna biḅam ikek yän yänjä rä äma 400 udetä mani buramik täḅkuḅonik. Täḅpakaḅ gapmantä kumän-kumän urirä äma ukät irani umuntaḅpäḅ kuḅtäḅpä kuḅkuḅ. Ude täḅjä rä unitäḅo wäpi biḅam kwawak itkuko u paotkuk. ³⁷ * Ba ätu itkaḅ gapmantä äma danik-danik kadäni-ken äma Galili komeken nanik kubä wäpi Judas, unitä gapman yäwat kirekta äma ätu yämaguränkaḅ ämik pewä ahänkuḅ. Täḅpakaḅ gapmantä Judas urirä noriyetä kuḅtäḅpä kuḅkuḅ. ³⁸ Unita ḅode täwera nadäwut; Äma äbot ḅo imaka kubä nämo inik yäwoḅärewhani. Yäniḅ kireḅpena jop kut yäk. Nadäkaḅ? Kädet jide iwät täkaḅ uwä äma täḅo nadäk-nadäk terak iwät täkaḅ u täḅpäwä ini jop täga api paorek yäk. ³⁹ Upänkaḅ Anutu täḅo nadäk-nadäk terak täk täkaḅ u täḅpäwä täga nämo api yäniḅ bitnäneḅ yäk. Anutu iwan täḅ imineḅo udetä! yäk.

⁴⁰ * Gamalieltä ude yänjä rä Juda äma ekäni ekäni käbeyä täḅkuḅo unitä man yänkuko u buramiḅpäḅ yänpewä aposoro yäman kuḅkuḅo u äneḅi yot gänäḅ äronkuḅ. Äronjä rä komi äma yäwerä pärip-päriḅtä däpmäḅpäḅ Jesu wäpi terak man nämo yänahäkta yäniḅ bitnäḅkuḅ. Ude täḅpäḅ yabä kätänpewä äpämaḅ kuḅkuḅ. ⁴¹ * Täḅpäḅ aposorotä Juda täḅo äma ekäni ekäni u yepmaḅpeḅ oretoret terak kuḅpäḅ ḅode yänjä rä kuḅkuḅ; Wisiknin,

* 5:28: Apos 4:18; Mat 27:25 * 5:29: Apos 4:19 * 5:30-31: Apos 3:15 * 5:30-31: Apos 2:33-34; Efe 1:20; Hib 2:10, 12:2 * 5:32: Apos 1:8 * 5:33: Apos 7:54 * 5:34-35: Apos 22:3 * 5:36: Apos 21:38 * 5:37: Luk 2:1-2 * 5:40: Apos 4:18 * 5:41: Mat 5:10-12; 1Pi 4:13

Anututä nibawän tägawäpäñ nadäñ nimiñirän Jesu wäpita yäñpäñ mäyäk yäpmanämäh! ⁴²* Täñpakañ epän täk täñkuño u nämo peñkuñ. Nämo inik, kepma kepma kudupi yot gänañ ba ämawebetä yotken äronpäñ Jesu täño manbiñam yäwetpäñ yäwoñarek täñkuñ. Manbiñam Täga u ñode yäwet ahäñkuñ; Äma Anututä ämawebe inita yämagutta bian iwoyäñkuko wäpi Kristo u Jesu ubayäh!

6

Aposoro täñkentäktä äma 7 yabäh ahähñkuñ

¹* Eruk kadäni uken ämawebe Jesu iwaräntäktä nadäkinik täñ imiñpäñ äbot täñpani yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ it-pewä äbot tañi täñkuk. Täñirä nadäkinik täñpani ätu Grik man yäwani, ätuwä Juda man yäwani u bämopiken yäñwawak ahäh yämiñkuk. Täñpäñ Grik man yäwanitä Juda man yäwani ñode yäwetkuñ; In kadäni kadäni ämawebe ketemta jop it täkañ u täñkentäh yämik täkañ yäk. Täñkañ nin nanik webe kajat u imata nämo täñkentäh yämik täkañ? ² Ude yäñirä nadäñpäñ aposoro 12 unitä nadäkinik täñpani ämawebe yäh-päbä äbot kubägän yepmanpäñ ñode yäwetkuñ; Nintä Anutu täño man yäñahäktä u mäde ut imiñkañ ketem yäpmäh daniñpäñ yämik-yämikgän täna siwoñi nämo täñpek yäk. ³* Unita notniye, in bämopjinken äma siwoñi kuñarani 7 ude, nadäk-nadäk täga yäpmäh kuñarani ba Munapiktä uwäk täwani u yabäh ahähwakañ epän kädet ude wani yabäh yäwatpäñ täktä yepmana yäk. ⁴ Ude täñpakañ nininä kadäni kadäni epän täk täkamäh ude, yäñapik man ba Anutu täño mangän api yäñahäk täne.

⁵* Ude yäñirä ämawebe päke unitä aposoro täño man kädet unita gäripi nadäñpäñ äma ñodepäñ iwoyäñpäñ yepmankuñ; Stiven, u nadäkiniki kehäromi ba Munapiktä uwäk täkinik täñpani. Kubä Filip, kubä Prokorus, kubä Nikano, kubä Timon, kubä Pamenas, kubä Nikolas. Nikolas u Antiok komeken nanik, Juda äma nämo upäñkañ iniken äbekiye oraniye täño kädet peñpäñ Juda täño Anutu iniñ oretoret kädet u iwarani kubä. ⁶* Eruk äma 7 u yabäh ahähpäñ aposoro inamiken yepmanirä aposorotä Anutu-ken yäñapik man yäñkañ keru äma uterak peñpäñ yäniñ kireñkuñ.

⁷* Täñirä Anutu täño mantä weñ patkuk. Weñ parirän ämawebe mäyaptä manbiñam u nadäñkañ nadäkinik täñpäñ Jerusalem komeken nadäkinik täñpani äbot u äbä yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ it-pewä bäräñeñ äbot tañi täñkuk. Täñirä bämop äma mäyaptä udegän Jesu täño manbiñam u nadäñpäñ Jesuta nadäkinik täñ imiñpäñ Jesu täño kädet ugän iwatkuñ.

Juda ämatä Stiven manken teñkuñ

⁸* Eruk Stivenken Anutu täño orakoraki ba kehäromitä patinik täñirän kudän kudupi mebari mebari kehäromi niked ämawebe bämopiken täñkuk.

⁹* Täñirän kañkañ Juda äma ätutä kokwawak täñpäñ Stiven-kät yäh-awätkuñ. Äma uwä käbeyä yot kubä wäpi Friman käbeyä yot uken käbeyä täk täñpani. Yähawät irirä äma ätu Sairini, Aleksadria yotparare-ken nanik ba kome tañi yarä wäpi Silisia kenta Esia uken naniktä äbä penta itpäñ yäh-awätkuñ. ¹⁰* Eruk, Stiven-kät yähawätkuño upäñkañ Kudupi Munapiktä täñkentäh imiñpäñ nadäk-nadäk täga imiñirän äma ekäni ekäni

* **5:42:** Apos 9:22, 17:3 * **6:1:** Apos 4:35 * **6:3:** 1Ti 3:7 * **6:5:** Apos 8:5 * **6:6:** Apos 13:3, 14:23 * **6:7:** Apos 2:41, 16:5 * **6:8:** Apos 2:43 * **6:9:** 2Ti 1:15 * **6:10:** Luk 21:15

u Stiventä man yänjkuko u täga nämö irepmitkuñ. ¹¹ * Ude täñkuño unita käbopgän äma ätu Stiven jopman ñode ikñatta yän-yänjatpän yämagutkuñ; Nin Stiventä Moses kenta Anututa yänärok man yänjirän nadäk täkamän. ¹² Eruk äma unitä jopman ude yänjirä ämawebe jopi-jopi, ba Juda äma ekäni ekäni ba Baga man yäwoñärewani äma unitä nadänpän kokwawak nadänkuñ. Tänpän päñku Stiven injipän imagut yäpmän päñku Juda äma ekäni ekäni täño käbeyä tañiken teñkuñ. ¹³ * Käbeyä-ken Stiven jop ikñatta äma ätu yepmankuñ. Täñkañ Stiven imagut päñku u tewäwä äma jopman ikñatta yepmankuño unitä ñode yänkuñ; Kadäni kadäni äma ño Anutu täño kudupi yot ba Moses täño бага man unita yänärok yänjirän nadäk täkamän yäk. ¹⁴ Ñode yänjirän nadänkumän yäk; Jesu Nasaret nanik unitä kudupi yot u wärämupän kädät nintä iwatta Mosestä niwetpän niwoñäreñkuko u kudup awähutpän kodaki api pewek. Ude yänjirän nadänkumän yäk. ¹⁵ Yänjirä Juda äma ekäni ekäni itkunjo u kuduhtagantä Stiven-gänpän kañ-yäputkuñ; Stiven injami dapun uwä anjero injam dapun bumik äworeñirän.

7

Stiventä manbiñam yänahänjuk

¹ Tänpäkañ bämop äma intäjukun tänpäni unitä Stiven ñode iwet yabänjuk; Man äma ñonitä yäkañ ño bureni ba jop? ² * Yäwänä Stiventä yänjuk; Nanaye notnaye, juku penpän man yäwayän täyat u nadäkot; Kadäni oranin pähañ Abraham unitä Haran komeken nämö kuñkañ ini komen Mesopotemia uken irirän Anutunin kehäromi mähem unitä ahän iminjuk. ³ * Ahän iminpäñ ñode iwetkuk; Gäk komeka kujat ño ba ämawebekaye yepmankañ kome näkä gäwoñärewayän täyat-ken u kañ ku yäk. ⁴ * Ude iweränkañ Abraham Kaldia nanik täño kome u penpän Haran komeken päñku itkuk. Uken ittängän nanitä kumbänä Anututä äneñi pen iwet-pewän kome intä itkañ-ken ño äbuk yäk. ⁵ * Tänpäkañ Anututä Abraham inita kome moräki täpuri kubä waki nämö iminjuk. Upänkañ Anututä Abraham nanak kubä nämö bäyawanipän yänkehäromtak man ñode iwetkuk; Gäk ba orañkayeta kome ño api taniñ kirewet yäk. ⁶ * Tänpäkañ intäjukun, orañkayetä päñku äma ätutä komeken api itneñ yäk. Ude itkañ kome mähem täño watä epän äma jopi irirä komi epän yäminj yäpmän kuñirä obañ 400 ude api täreneñ yäk. ⁷ * Upänkañ mäden, äma orañkayeta komi yäminayän täño uwä kowata näkä api yämet yäk. Ude täñjira orañkayetä kome u penpen kome ñoken äbä itkañ api naniñ oret täneñ yäk. ⁸ * Tänpäkañ Anututä Abraham man ude iwetpän ukät topmäk-topmäk kubägän pewän ahänjuk. Tänpän topmäk-topmäk unitäño wäranita nanak ämani täño gupi moräk madäka Abraham iwetkuk. Tänpäkañ mäden, Abrahamtä Aisak bäyanjuk. Bäyanpäñ kepma 8 ude itkañ nanaki täño gupi moräk madänjuk. Tänpänkañ Aisaktä tägañpäñ Jekop bäyanjuk. Bäyawänkañ Jekoptä tägañpäñä nanakiye 12 bäyanjuk. Nanaki 12 uwä Juda äma nintäño oraniye pähap u yäk.

⁹ * Eruk, oraniye u noripaki Josepta kokwawak nadän iminpäñ gwäki yäpmäka nadänpän Isip komeken watä epän jop täkta yäniñ kirewäpäñ

* **6:11:** Mat 26:59-61 * **6:13:** Jer 26:11 * **7:2:** Stt 11:31 * **7:3:** Stt 12:1 * **7:4:** Stt 11:31-12:5 * **7:5:** Stt 12:7, 15:18; Stt 17:8; Lo 2:5 * **7:6:** Stt 15:13-14; Kis 12:40 * **7:7:** Kis 3:12 * **7:8:** Stt 17:9-14; Stt 21:4 * **7:9:** Stt 37:11,28; Stt 39:1-3; Stt 39:21-23

yāñikñat yāpmāñ kuñkuñ. Ude tājkuño upāñkañ Anututā Josepta watāni it imiñkuk. ¹⁰ * Tāñpāñ Anututā tājkentāñ imiñirān kome uken bārāpi mebāri mebāri ahāñ imiñkuño u kumān yārepmi moreñkuk. Tāñkañ kadāni Joseptā Isip tāño intājukun āma Fero ukāt man yāñpāñ-nadāk tāk tājkuñ-ken ukenā Anututā nadāk-nadāk kādet tāgagān imānkañ man yāñirān Fero unitā nadāñkañ Josepta gāripi pāhap nadāñkuk. Gāripi pāhap nadāñpāñ unita Fero uwā Josepta Isip āmawebe tāño ba iniken epān āmawebeniye tāño yabāñ yāwat āma ekāni kubā itta iwoyāñpāñ teñkuk.

¹¹ * Tāñpākañ kadāni uken edap pāhap iñiñirān Isip kome ba Kenan kome Jekoptā itkuk-ken uken ketem kumān paot moreñkuñ. Paot moreñirā ābekniye oraniyetā ketemta wāyākñek epān tāñpāñ komi bumta nadāñkuñ. ¹² * Ude tājkañ Jekoptā Isip kome wit ketem itkañ yāñ biñam nadāñpāñ nanakiye ketem yāpmākta Isip kome māmāram peñ yāwet-pewān kuñkuñ. ¹³ * Kuñkuño ābā ittāngān āneñi kuñkuñ. Kuñirā Joseptā yabāñpāñ noriye ñode yāwetkuk; Nāk notjinpak Josep yāñ yāwetkuk. Ude yāñirān intājukun āmani Fero u imaka, Josep tāño ahāk-ahāki tāño mebāri nadāñkuk. ¹⁴ * Ude yāwetkañ Joseptā nani Jekop-kāt āboriye kudup-tagān, āmawebe 75 udetā Isip kome ābākta man pewān kuñkuñ. ¹⁵ * Ude tāñpānkañ Isip kome āpmo ittāngān Jekop kumbuk. Ba nintāño oraniye imaka udegān uken pāñku ittāngān kubāpāñ kome uken āneñkuñ. ¹⁶ * Kome uken āneñkuñopāñ māden Jekop-kāt nanakiye tāño kujari u āneñi yāpmāñ pāñku Sekem yotpārare, āma āneñpani-ken u āneñkuñ. (Kome morāk, āma āneñta u bian, Abrahamtā siliwa moneñ Hamo tāño nanakiyeta yāmiñpāñ inita yāpuko u.)

Moses tāño manbiñam

¹⁷ * Tāñpākañ Anututā Abraham yāñkehāromtak man iwetkuko u bureni ahākta kadāni kerāp tājkuñ. Kadāni uken Jekop tāño ābot Isip kome itkuño u bumta weñ patkuk. ¹⁸ * Eruk māden Isip kome tāño intājukun āma kodaki kubā, Josep tāño mebārta nāmo nadāwani u ahāñkuk. ¹⁹ * Tāñpāñ intājukun āma unitā Jekop tāño ābot, nintāño oraniye u, jop yākñatpāñ komi epān waki tañi yāmiñkuk. Tāñpāñ nanak paki api ahāwani miñiye naniye peñ yāwet-pewān yepmanpā kumākta biñam tājkuñ. ²⁰ * Kadāni uken Moses, miñitā bāyañkuk. Moses u Anututā kañirān nanak tāgagāmān kubā tājkuñ. Tāñpāñ watāni it imiñirā nanitā yotken it yāpmāñ ābāñpāñ komepak yarākubā tājkuñ. ²¹ * Tāñirān māden miñi nanitā yāman peñirān Isip kome tāño intājukun āma tāño āperitā yāpmāñpāñ nañ towiñkuk. ²² Tāñirān Moses u Isip tāño nadāk-nadāk kādet kudup u iwetpāñ iwōñārek tāñirā nadāñpāñ āma yākyāki ba tāktāki kehāromi, gāripi nitek ude ahāñkuk.

²³ Eruk, Mosestā tāgañpāñ obañ 40 ude tāreñirān noriye Isrel āmawebe kuñpāñ yabāwayāñ nadāñkuk. ²⁴ * Ude nadāñpeñ kuñpāñā kañkuk; Isip āma kubātā Isrel āma kubātā komi imiñirān kañpāñ noripāhap u tājkentāñpāñ kowata Isip āma u kumāñ-kumāñ utkuk. ²⁵ Tāñpāñ Mosestā nadāñkuk; Notnayetā kañpāñ ñode api nadāneñ yāk; Anututā Moses

* **7:10:** Stt 41:37-44; Sam 105:21 * **7:11:** Stt 41:54 * **7:12:** Stt 42:1-5 * **7:13:** Stt 45:1-4,16

* **7:14:** Stt 45:9-11; Stt 46:27 * **7:15:** Stt 46:1-7; Stt 49:33 * **7:16:** Stt 23:2-20; Stt 33:19; Jos 24:32

* **7:17:** Kis 1:7 * **7:18:** Kis 1:8 * **7:19:** Kis 1:10-22 * **7:20:** Kis 2:2; Hib 11:23

* **7:21:** Kis 2:3-10 * **7:24:** Kis 2:11-15

keri terak api tãnkentãnj nimek. Ude nadãnkuko upãnkañ ude nãmo nadãnkuj. ²⁶ Nãmo, kepma kubãta Mosestã kuñatpãnj Isrel ãma yarã ãminjirãn yabãnkuk. Yabãnpãnj ãmik tãnkumãno u dãpmãnj tãkñewa yãnkañ kuñpãnj yãwetkuk; E! Ek injek-tãgãn imata ãminj itkamãn? ²⁷ Yãwãnã ãma ãmik yãput peñpãnj tãnkuko unitã Moses pimij manpãn kwãpãnj yãnkuk; Gãk nintãño intãjukun ãma ba man yãpmãnj daniwani ãma ude itta netãtã iwoyãnpãnj gepmak? ²⁸ Gãk kwep Isip ãma kubã utpewi kumbuko ude nãk nura yãnkañ tãyan? ²⁹ * Ude yãnjirãn Mosestã man u nadãnpãnjã ãmetpeñ kuñkuk. ãmetpeñ kumañ Midia naniktã komeken kuñkuk. Uken pãnku ãbani ude itkañ webe yãpmãnpãnj nanak ãmani yarã bãyarãnkuk.

³⁰ * Eruk, kome uken irirãn obañ 40 ude tãrenjirãn kepma kubãta Mosestã kome ãmani nãmoken Sainai pom dubini-ken kuñatku. Kuñarirãn Anutu tãño añero kubãtã ahãnj iminjku. Ahãnj iminjkuo uwã pãya tãpuri kubã kãnani terak kãdãp mebet ijinjirãn añero u gãnañ irirãn kañkuk. ³¹ Tãnpãkañ Mosestã u kañpãnj nadãwãtãk pãhap tãnkuk. Tãnpãnj ket tãnpãnj kãwa yãnkañ dubini-ken kuñpãnj Ekãnitã ñode iwerirãn nadãnkuk; ³² Nãk orañkaye Abraham Aisak Jekop, unitãño Anutu yãk. Ude yãnjirãn Mosestã bumta kwainpãnj ãneñi kakta umuntañkuk. ³³ Tãnjirãn Ekãnitã iwetkuk; Kome itan uwã kudupi-inik unita gãk kuroñka ãrãrani u yãñopmãnpãnj pe yãk. ³⁴ Nadãtan? Nãk ãmawebenaye Isip kome itkañ komi epãn waki tañi nadãnj yãpmãnj ãbuño u yabãnpãnj-nadãt yãk. Ba konãm gera tãnj yãpmãnj ãbuño u nadãnj yãmit yãk. Unita apiño u yãmagura yãnpãnj ãpãtat yãk. Tãnpãkañ Moses, nãk ãneñi peñ gãwetpewa Isip komeken kañ ku yãnj, ude iwetkuk.

³⁵ Eruk Stiventã manbiñam u yãnpãnj ãneñi ñode yãwetgãn tãnkuk; Notnaye, jide? Moses u Moses kubã nãmo. U Moses, Isrel ãmatã bitnãnpãnj Gãk nintãño intãjukun ãma ba yãpmãnj daniwani ãma ude itta netãtã iwoyãnpãnj gepmanãnkuk yãnj iwetkuño ubayãnj yãk. Ude iwetkuño upãnkañ Anututã Moses ugãnpãnj intãjukun ãma ba Isrel ãmawebe komi-ken nanik yãmagurekta añeroni iwerãn pãya tãpuri-ken ahãnj iminjãnj epãn man u iminjku. ³⁶ * Tãnpãnj iwerãn pãnku Isrel ãmawebe yãnj-yãkñat yãpmãnj ãbuk. Ude tãnpãnj Isip komeken ba Gwãgu Gãmãniken ba kome kurãki-ken kudãn kudupi mebãri mebãri ude tãnj yãpmãnj kuñjirãn obañ 40 ude tãrenkuk. ³⁷ * Tãnpãkañ Moses unitãgãn Isrel ãmawebe ñode yãwetkuk; Anutu uwã notjiye tãño bãmopi-ken nanik profet kubã nãk udewani api iwoyãnj tamek yãnj yãwetkuk. ³⁸ * Tãnpãnj Moses ini uwã kome kawuki-ken ãbekniye oraniye-kãt kubã-kengãn itkuñ. Ba Sainai pom terak añerotã Anutu tãño meni-ken man yãpmãnj pãbã irit tãga tãño man iwerãn nadãnkuk. Man u ãbekniye oraniye yãñahãnpãnj yãwetta yãpuk.

³⁹ * Upãnkañ ãbekniye oraniyetã Moses tãño man nadãkta bitnãnpãnj Moses ini imaka, udegãn mãde ut iminjãnj ãneñi Isip komeken kukta gãripi nadãnkuj. ⁴⁰ * Tãnpãkañ kadãni kubã Mosestã Sainai pom terak ãronpãnj irirãn oraniyetã Aron ñode iwetkuñ; Moses nin Isip nanikpãnj yãñnikñat yãpmãnj ãbuko unitã jide tãnpãnj itak yãnj nãmo nadãkamãnj yãk. Unita Aron, gãkã anutunin ãtu tãnj nimì. Tãnj nimikañ unitã intãjukun tãnj niminjãnj yãñnikñat yãpmãnj kãdet-ken kañ kut yãk. ⁴¹ * Ude yãnpãnj

* **7:29:** Kis 2:21-22; Kis 18:3-4 * **7:30:** Kis 3:1-10 * **7:36:** Kis 7:3, 14:21; Nam 14:33 * **7:37:**

Apos 3:22 * **7:38:** Kis 19:3; Lo 5:5, 9:10; Apos 7:53 * **7:39:** Nam 14:3 * **7:40:** Kis 32:1,23

* **7:41:** Kis 32:2-6

bulimakau nanaki wārani kubä tǎŋkuŋ. Tǎŋpǎŋ anutu jopi unita gupe kǎbǎŋi nitek ijin iminŋkuŋ. Tǎŋpǎŋ imaka keritǎ tǎŋkuŋo unita oretoret tǎŋpǎŋ ǎŋnak-ǎŋnak pǎhap tǎŋkuŋ. ⁴² * Ude tǎŋjirǎ Anututǎ mǎde ut yǎminŋkuk. Mǎde ut yǎminŋpǎŋ yǎniŋ kirenŋirǎn guk kenta komepak, edap dapurita oraŋ yǎmik tǎŋkuŋonik. Ude tǎŋkuŋo unita profet tǎŋo man kudǎn terak ŋode kudǎn tǎwani;

Anututǎ ŋode yǎyak;

Isrel ǎmawebe, in kome kawuki-ken obaŋ 40 ude itkuŋ-ken u bulimakau ba sipsip dǎpmǎŋpǎŋ gupe ijinŋkuŋo u nǎka nǎmoinik ijinŋkuŋ yǎk.

⁴³ *Tǎŋpǎŋ yottaba pǎhap tekpǎŋ tǎŋpani yǎpmǎŋkaŋ kuŋat tǎŋkuŋo uwǎ nǎkŋopǎŋ nǎmo yǎpmǎŋ kuŋatkuŋ.*

Nǎmo, uwǎ anutu jopi wǎpi Molek unitǎŋo. Ba wǎbǎtjin Refan unitǎŋo guk wārani yǎpmǎŋ kuŋatkuŋ.

Tǎŋpǎŋ u iniŋ oretna yǎŋpǎŋ yǎwik kujat kejima tǎŋkuŋo unita nǎk tǎwat kirenŋpewa Babilon kome kukŋi udude pǎŋku api itnen yǎk. Amo 5:25-27

Yottaba tekpǎŋ tǎŋpani tǎŋo man

⁴⁴ * Stiventǎ ude yǎŋpǎŋ pen ŋode yǎwetgǎn tǎŋkuk; Tǎŋpǎkaŋ ǎbekniye oraniye bian, kome kawuki-ken kudupi yottaba tekpǎŋ tǎŋpani yǎpmǎŋ kuŋatkuŋo uwǎ Anututǎ unitǎŋo wārani Moses iwoŋǎrenŋkuko udegǎn tǎŋpani. Kudupi yottaba u gǎnaŋ Anututǎ mani bureni yǎwet tǎŋkukonik.

⁴⁵ * Eruk mǎden oraniye unitǎŋo nanakiyetǎ kudupi yottaba u yǎpmǎŋkaŋ Josuatǎ intǎjukun tǎŋ yǎminŋirǎn guŋ ǎma ǎbori ǎbori unitǎ komeken kuŋkuŋ. Yǎpmǎŋ kumaŋ kome u ahǎŋjirǎ Anututǎ kome mǎhem yǎwat kirenŋirǎn ǎbekniye oraniye kome u korenŋpǎŋ kudupi yottaba kome ugǎn tǎŋpǎŋ ukengǎn it yǎpmǎŋ ǎronŋirǎ Devit ahǎŋkuk. ⁴⁶ * Tǎŋpǎkaŋ Anututǎ Devitta nadǎwǎn tǎgagǎmǎn kubǎ tǎŋkuk. Devit uwǎ Jekop tǎŋo Anutu unita yot tǎga kubǎ tǎŋ imikta Anutu-ken yǎŋapik man yǎŋkuk. ⁴⁷ * Tǎŋpǎkaŋ Devittǎ ini nǎmo tǎŋkuk. Nanaki Solomontǎ yot u tǎŋkuk.

⁴⁸ *Upǎŋkaŋ Anutu ǎrowani uwǎ yot ǎma keritǎ tǎŋpani-ken nǎmo it tǎyak. Unita profet kubǎtǎ bian Anutu meni jinom yǎpmǎŋpǎŋ man ŋode yǎŋkuk;*

⁴⁹ *Ekǎnitǎ ŋode yǎyak;*

Kunum u nǎkŋo maŋirani bǎgup. Ba kome uwǎ kuroŋna tǎŋo yenŋpǎŋ irit bǎgupna.

Unita yot jidewani kubǎ tǎŋ naminiŋirǎ api tǎgawek? Nǎmo!

⁵⁰ *Imaka imaka pǎke ŋo kudup nǎkŋa ketnatǎ tǎŋkut. Ais 66:1,2*

⁵¹ * Ude yǎŋpǎŋ Stiventǎ ŋode yǎwetgǎn tǎŋkuk; In gwǎkjin tǎpǎni-inik! Bǎneŋjin ba nadǎk-nadǎkjin uwǎ guŋ ǎma udewani yǎk. Jukujin pik tǎŋpǎŋ Anutu tǎŋo man nǎmo nadǎk tǎkaŋ. Tǎŋkaŋ ǎbekjiye orajiyetǎ bian tǎŋkuŋo udegǎn inǎ Munapik tǎŋo man wari wari ut tǎkaŋ yǎk. ⁵² * In tǎŋo profet biani kubǎ netǎ irirǎn orajiyetǎ kudǎn waki nǎmo tǎŋ iminŋkuŋ? Nǎmoinik! Profet biani mǎyaptǎ ŋode yǎŋahǎk tǎŋkuŋ; ǎma kǎdet siwoŋi tǎkta yǎwani api ǎbek yǎŋ yǎŋkuŋ. Yǎŋjirǎ orajiyetǎ profet u kudup dǎpmǎk tǎŋkuŋonik.

* 7:42: Jer 19:13 * 7:44: Kis 25:40 * 7:45: Jos 3:14-17; Jos 23:9, 18:1 * 7:46: 2Sml

7:1-16; Sam 132:1-5 * 7:47: 1Kin 6:1 * 7:51: Kis 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 * 7:52: 2Sto

36:16; Mat 23:31

Eruk, äma kädet siwonji täkta yäwani u bämojjin-ken ahäjirän intä äma u iwan keru terak peñirä kumäj-kumäj utkuñ. ⁵³ * Bure, inä Anutu täño man kädet, anjero menitä yäwani u yäpuño upäjkañ nämo iwatkuñotä apiño udegän nämo iwat täkañ.

Stiven kumäj-kumäj utkuñ

⁵⁴ * Stiventä man ude yäwerirän kokwawak pähap nadäj imiñpäñ mäm täñpäñ utnayäj täñkuñ. ⁵⁵ * Upäjkañ Munapiktä Stiven uwäk täñirän kunum terak dorañpäñ Anutu täño peñyäjek kudän kañkuk. Ba Jesu imaka, Anutu täño keru bure kada wäpi biñam ikek wädäjirän kañkuk. ⁵⁶ * Ude kañpäñ yäjku; Eruk kawut! Näk kañira kunum anejirän Äma Bureni-inik uwä Anutu täño keru bure kada wädäjirän käyat yäk. ⁵⁷ Stiventä ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä man yäjuruk-uruk pähap yäjpäñ jukuni yäputpäñ akuñ-kireñpäñ bäräjepñ päñku Stiven bäyañ inñitkuñ. ⁵⁸ * Bäyañ inñitpäñ yäpmäj päñku yotpärare gägäni-ken kumbän yäjkañ mobätä utkuñ. Täñpäkañ äma pengän jop ikñatkuño unitä iniken teki punin nanik yäjopmäjpäñ äma gubañi kubä wäpi Sol u dubini-ken peñkuñ. ⁵⁹ * Täñkañ mobätä pen ut irirä Stiventä yäjapik man ñode yäjku; Ekäni Jesu, gäk mäjona yäpmäj yäk. ⁶⁰ * Ude yäjpäñ gukut imäpmok täñpäñ gera kehäromigän ñode yäjku; Ekäni, gäk äma nutkañ ñonitäño momini peñ yämisi. Ude yäjpäñ kumbuk. Utpewä kumäjirän Soltä bänep tagagamän nadäjku.

8

Yäput peñpäñ äbot täñpanita iwan täñ yämijnkuñ

¹⁻² * Täñkañ äma Anutu iniñ orerani ätutä konäm butewaki ärowani täñpäñ Stiven täño komegup änenkuñ. Eruk kadäni ukengän Jerusalem yotpärare-ken nanik äbot täñpanita yäput peñpäñ iwan täñ nimiñpäñ komi yämijnkuñ. Ude täñ yämijnirä metäjpeñ kumañ Judia komeken ba Samaria komeken kuñtäñpä kuñkuñ. Kuñtäñpä kuñirä aposoro-tägän Jerusalem yotpärare ugän itkuñ. ³ * Täñpäkañ Sol uwä ämawebe äbot täñpani däpmäjpäñ yawat kireñpäñ yori gänängän yawatpäñ yepmäñit yäpmäj äpamañ päñku komi yot gänañ yepmak täñkukonik.

Jesu täño biñam Samaria kome weñ patkuk

⁴ * Täñpäkañ ämawebe päke ämetpeñ uken-uken kuñtäñpä kuñkuño unitä kome päñku ittäj kuñkuñ-ken Jesu täño manbiñam yäñahäntäj kuñkuñ. ⁵ Täñirä äbot täñpani äma kubä wäpi Filip uwä yotpärare kubä Samaria kome uken päñku Anutu täño iwoyäwani Kristo unitäño manbiñam yäwet ahäñtäj kuñatku. ⁶ Manbiñam yäwet ahäñit kudän kudupi täñit täñtäj kuñarirän ämawebe uken nanik mäyaptä kañpäñ nadäkinik täñkuñ. ⁷ * Täñpäkañ Filip uwä ämawebe mäjo wakitä magärani mäyap yawat kireñirän mäjo kähän yäjpeñ ämawebe yabä kätäjpeñ kuk täñkuñ. Ba ämawebe kwäyähäneñ täñpani ba guräj täwani mäyap yäpä tägañ yämik täñkuk. ⁸ Ude täñ yämijnirän Samaria naniktä bänep oretoret terak itkuñ.

* **7:53:** Apos 7:38; Gal 3:19; Hib 2:2 * **7:54:** Apos 5:33 * **7:55:** Mat 22:44; Apos 2:33-34; Apos 5:31 * **7:56:** Kol 3:1 * **7:58:** Apos 22:20 * **7:59:** Sam 31:5; Luk 23:46 * **7:60:** Luk 23:34 * **8:1-2:** Apos 7:58, 8:4; Apos 11:19 * **8:3:** Apos 9:1,13, 22:4; Apos 26:9-11 * **8:4:** Apos 6:5 * **8:7:** Mat 10:1; Mak 16:17

⁹ Tānpākaŋ uken nanik āma kubā wāpi Saimon. U tānpāwak ba kon mebāri mebāri tānpāni. Epān u tānpewān bureni ahānjirā Samaria āmawebetā kawā inipārik kubā tāk tānkuŋonik. Tānkaŋ Saimon uwā inita nadāwān ārowani tānpāpāŋ nāk wāpna biŋam nikek yāŋ yāk tānkuŋ. ¹⁰ Ude tāk tānjirān āma ekāni ekāni ba āmawebe jopi kuduptā unitāŋo man nadākta gāripi nadāk tānkuŋ. Gāripi nadānpāŋ ŋode yāk tānkuŋonik; Āma ŋonitā Anutu tāŋo kehāromi taŋi pāhap yāŋ imani. U Anutu Kehāromi unitāŋo āpani yāŋ yāk tānkuŋonik. ¹¹ Tānpāŋ kadāni kāroŋi āmawebe bāmopi-ken kudān udewani tāŋ yāpmāŋ āroŋkuko unita āmawebetā kawā inide kubā tānpāpāŋ nadākinik tāŋ imiŋkuŋ. ¹² Nadākinik tāŋ imiŋkuŋo upāŋkaŋ Filiptā Anutu tāŋo kaŋiwat epān ba Jesu Kristo tāŋo kehāromi unitāŋo manbiŋam tāga yāwerirān āma ba webe bok nadāwā bureni tānpāpāŋ nadākinik tānjirā Filiptā ume ārut yāmiŋkuŋ. ¹³ Tānpākaŋ Saimon imaka, manbiŋam bureni nadānpāŋ nadākinik tānpāŋ ume yāpuk. Tānkaŋ Filip iwarān tānjirān Filiptā kudān kudupi mebāri mebāri kehāromi nikek tānjirān kak tānkuŋ. Kaŋpāŋ nadāwān ārowani tāk tānkuŋ.

¹⁴ Tānpākaŋ aposoro Jerusalem itkuŋo unitā Samaria āmawebetā Anutu tāŋo manbiŋam nadānpāŋ injit-inik tānkuŋo unitāŋo manbiŋam nadāŋkuŋ. Eruk nadānpāŋ Pita kenta Jon yepmaŋpā yāpmāŋ uken kuŋkumān. ¹⁵ Pāŋku ahānpāŋjā Samaria āmawebe nadākinik tānkuŋo unita Anututā Kudupi Munapik yāniŋ kirewān yānpāŋ Anutu-ken yāŋapik man yāŋkumān. ¹⁶ Imata, āmawebe u Kudupi Munapik nāmo yāpuŋo unita. Jop, Ekāni Jesuta biŋam itneŋta ume ārut tānkuŋ. ¹⁷ * Eruk aposoro yarā unitā keru āmawebe gwāki terak peŋjirān Anututā Kudupi Munapik kireŋ yāmiŋkuŋ.

¹⁸ Aposoro yarā unitā keru āmawebe terak peŋjirān Kudupi Munapiktā uwāk tāŋ yāmiŋjirān Saimontā yabānpāŋ nāk udegān kaŋ tānpa yāŋkaŋ moner yāpmāŋkaŋ ābuk. Ābānpāŋ yāwetkuk; ¹⁹ Ek yarā ŋo nāka imaka, kehāromi u namun yāk. Kehāromi u namānkaŋ nākā ketna āma kubā terak peŋjira Kudupi Munapik kaŋ yāpān yāŋ yāwetkuk.

²⁰ Yāwānā Pitatā man kehāromi ŋode iwetkuk; Wa! Imaka Anututā ironita jop nimani upāŋ monerpāŋ suwawayāŋ yāyan? Nāmo inik! Moner u gākŋa-kāt bok geŋi kaŋ āriwun! yāk. ²¹ * Bānepka Anutu injamiken siwoŋi nāmo patak. Unitā gāk Anutu tāŋo epān nintā tāk tākamāŋ ŋo tākta u gānaŋ tāga nāmo āpmonpen. Nāmo inik! ²² Gāk bānepka sukurepāŋ nadāk-nadāk waki inŋitan ŋo peŋpāŋ māde ut imi yāk. Tānkaŋ Ekāniken gera yāŋjiri bānepka-ken nadāk waki patak, momi u kāwep peŋ gamek yāk. ²³ * Nāk ŋode gabānpāŋ-nadātat; Wakiwakikatā bānepka tānpān waŋkuŋ. Waki unitā gāk wakita biŋam iwoyānpāŋ topmānpāŋ gepmāŋjitaŋ itak.

²⁴ Ude yāwānā Saimontā ŋode yāŋkuŋ; Wāra! Ek Ekāniken gera yāŋ naminjirān nāka butewaki nadāwān. Tānjirān imaka umuri nāken api ahāŋ namek yāŋ yākamān u ahāŋ namektawā yāŋ yāŋkuŋ. ²⁵ Tānpākaŋ aposoro yarā Pita kenta Jon unitā imaka Ekānitā jide tāŋ yāmiŋkuko unitāŋo manbiŋam yāwettāŋ kuŋkumān. Tānkaŋ ānerji Jerusalem āyāŋutpeŋ kuŋkaŋjā Samaria āmawebe kādet miŋin-miŋin ittāŋ kwani u Manbiŋam Tāga u yāŋahānpāŋ yāwet tāŋtāŋ kuŋkumān.

Itiopia āma kubā tāŋo manbiŋam

* 8:17: Apos 19:6 * 8:21: Sam 78:37 * 8:23: Hib 12:15

²⁶ Eruk, Ekäni täŋo aŋero kubätä Filip ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Gäk tuŋum täŋpeŋ iwoni käda ku. Jerusalem kädet peŋpäŋ Gasa yotpärare kädet kaŋ iwat yäk. Kädet uwä äma nämo irani-ken pätak u nadätan?

²⁷ * Iweränä Filip akumaŋ kuŋkuk. Kuŋtäŋgän kädet yäŋkuk-ken u Itiopia nanik äma kubä kaŋ-ahäŋkuk. Äma uwä wäpi biŋam nitek kubä, ini komeken nanik intäjukun webe wäpi Kadasi unitäŋo epän äma ärowani kubä. U webe unitäŋo monen yotta watäni irani. ²⁸ Äma u Jerusalem komeken Anutu iniŋoretta äbuko äneŋi karis terak kuŋirän. Karis terak maŋitkaŋ manbiŋam profet Aisaiatä kudän täwani u daniŋtäŋ kuŋkuk. ²⁹ Kuŋirän Kudupi Munapiktä Filip ŋode iwetkuk; Gäk äma unitä kuyak-ken dubini-ken ku yäk. ³⁰ Ude iweränä Filip bäräŋeŋ dubini-ken kuŋpäŋ nadäŋkuk; Äma uwä profet Aisaia täŋo manbiŋam u daniŋtäŋ kuŋirän. Nadäŋpäŋ yäŋkuk; Notnapak, gäk manbiŋam danitan unitäŋo mebäri nadätan ba nämo? ³¹ * Yäwänä äma unitä kowata ŋode iwetkuk; Äma kubätä manbiŋam ŋonitäŋo mebäri nämo näweränä näkŋa jide täŋpäŋ mebäri nadäwet? Ude yäŋpäŋ Filip iwetkuk; Gäk äbä näkä itat-ken ŋo maŋirikaŋ bok kuda yäk.

³² Manbiŋam daniŋtäŋ kuŋkuko u man mujipi ŋodepäŋ daniŋtäŋ kuŋkuk;

U sipsip ude, utnayäŋ nadäŋpäŋ yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Täŋirä kwikinik itpäŋ man kubä nämo yäŋkuk. Ämatä sipsip pujiŋi madänayäŋ täŋirä kwikinik it täkaŋ ude itkuk.

³³ *Täŋpakaŋ wäpi biŋam yäpmäŋ äpäŋpäŋ kudän waki mebäri mebäri jop nadäŋ täŋ imiŋkuŋ.*

U yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Unita unitäŋo biŋam netätä äpi nadäneŋ? Nämoinik, irit kuŋat-kuŋari kome terak u keräpigän däpmäŋ täkŋeŋ imiŋkuŋ. Ais 53:7,8

³⁴ Täŋpäŋ Afrika äma unitä man u daniŋ paotpäŋä eruk Filip iwetkuk; Näweri nadäwa. Profettä netäta yäŋpäŋ man ŋo yäŋkuk? Inita yäŋkuk, ba äma kubäta yäŋkuk? ³⁵ Ude yäwänä Filiptä man daniŋkuko uterak ba man ätu terak Jesu täŋo manbiŋam täga yäŋahäŋpäŋ iwetkuk.

³⁶⁻³⁷ * Yäŋpäŋ-nadäk täŋtäŋ kumaŋ ume kubäken ahäŋkumän. Ahäŋpäŋ äma ekäni unitä yäŋkuk; Nabä! Jesu yäpuräräta ume ŋopäŋ täga ärut naminaŋi nämo? ³⁸ Ude yäŋpäŋ karis iniŋ bitnäŋpewän itkuk. Irirän Filip-kät äma ekäni u äpämaŋ ume gänaŋ äpmonkaŋ Filiptä äma ekäni u ärut imiŋkuk. ³⁹ * Ärut imänkaŋ ume gänaŋ naniktä abämaŋ äbä gägäni-ken irirän Ekäni täŋo Munapiktä Filip pit kubägän imagut yäpmäŋ kuŋkuk. Ude täŋirän äma ekäni u Filip äneŋi nämo kaŋkaŋ bänep oretoret pähap terak inä kädet-ken kuŋkuk. ⁴⁰ * Täŋpakaŋ Filip uwä yotpärare kubä wäpi Asdot u ahäŋkaŋ, eruk Jesu täŋo manbiŋam yotpärare kubäkubäken yäŋahäŋtäŋ kumaŋ Sisaria komeken ahäŋkuk.

9

Ekänitä Sol ahäŋ imiŋkuk
Apos 22:4-16, 26:9-18

* 8:27: Ais 56:3-7 * 8:31: Jon 16:13 * 8:36-37: Apos 10:47 * 8:39: 1Kin 18:12 * 8:40: Apos 21:8

1 * Kadäni uken Soltä Ekäni täño iwaräntäkiye kumäñ-kumäñ api tadäpet yäj umun man bumta yäwettäj kuñatkuk. Täñpäñ bämop äma intäjukun täñpani-ken kuñkuk. 2 Kuñpäñ iwetkuk; Gäk Juda äma täño käbeyä yot Damaskus kome itkañ unitäño watä ämata man kudän kañ täñ yämi yäk. Ude täñiri näk päñku ämawebe Jesu täño kädet iwarani u täga api yepmäñjiret. Yäwänä bämop äma unitä mani buramiñpäñ man kudän ñode täñpäñ imiñkuk; Soltä ämawebe Jesu täño kädet iwarani ämawebe ätu yabäñpäñä yepmäñitpäñ yäj-yäkñat yäpmäj Jerusalem komeken api äbek yäk.

3 Man kudän ude täñpäñ imänkañ Sol Jerusalem penpäñ Damaskus kuñkuk. Kuñtängän Damaskus yotpärare keräp täñirän uterakgän kunun gänañ nanik penyäjek pähap kubätä Sol uwäk täñkuk. 4 Penyäjek unitäño kehäromitä täñpewän Sol kome terak mañpatkuk. Ude täñpäñ äma kubä täño man kotäktä ñode yäjirän nadäñkuk; Sol! Sol! Gäk imata näk täñpä wakta epäni täyan? 5 * Ude yäwänä Soltä yäñkuk; Ekäni, gäk netä? Yäwänä unitä yäñkuk; Näk Jesu, täñpi wawetta epäni täk täyan ubayäj yäk. 6 Eruk, akuñkañ kumañ yotpärare-ken ku yäk. Kuñjiri äma kubätä gabäj ahäñpäñ epän man api gäwerek. Gäweränä udegän kañ tä yäk.

7 Yäjirän äma Sol-kät bok kuñatkuño u bärom täñpäñ man kum kwikinik itkuñ. Kwikinik itkañ äma bureni kubä nämo kañkañ man kotäk ugänpäj nadäñkuñ. 8 Täñpäñ Soltä akuñpäñ dapun ijiñkuko upäñkañ dapuri bipmäñ urani pen irirän kerigän iñit yäpmäj kumañ Damaskus yotpärare uken päñku teñkuñ. 9 Tewäkañ ume ketem nämo nañkañ dupik ikekgän pen irirän kepma yaräkubä ude tärenkuñ.

10 Täñpäkañ Damaskus kome uken Jesu täño iwaräntäki kubä itkuko u wäpi Ananias. Ananias uwä dämpmonken Ekänitä gera terak wäpi yäñkuk. Yäjirän Ananiastä yäñkuk; Ekäni, näk itat ño yäk. 11 * Yäwänä Ekänitä ñode iwetkuk; Gäk akuñkañ kädet kubä wäpi Kädet Siwoñi yäj yäwani u iwat yäpmäj ku yäk. Kuñtängän Judastä yotken ahäñpäñ Tasus nanik äma kubä wäpi Sol unita kañ iwet yabä yäk. Äma u yot u gänañ itkañ Anutu-ken yäñapik man yäj itak yäk. 12 Sol u dapuri tumbani itak upäñkañ dämpmonken ñode kak; Äma kubä wäpi Ananias unitä Sol dapuri yäpän tägakta yot gänañ äronpäñ keri gupi terak penjirän kak yäk. 13 * Yäwänä Ananiastä kowata ñode yäñkuk; Ekäni, ude nämo! Äma mäyaptä äma unita man ñode yäjirä nadäk täyat; Äma u imaka wakiwaki Jerusalem komeken ämawebekayeta täñ yämik täñpani yäk. 14 * U bämop äma intäjukun täñpanitä ämawebe ño nanik gäk wäpka terak yengämä pek täkañ u yepmäñjitta yäñtären imiñkuñ yäk.

15 * Ude yäwänä Ekänitä ñode iwetkuk; Gäk ku. Sol uwä näkño epän watä ämana ude iwoyäñkut yäk. Uwä ämawebe Juda äbotken nanik nämo, ba kome kubäkubä täño intäjukun äma, ba Isrel nanik näkño manbiñam u yäñahäñpäñ yäwetta iwoyäñkut yäk. 16 * Täñpäñ näkño wäpnata yäñpäñ komi bäräpi mäyap nadäwayäj täyak uwä näkña-tägän api iwonjärewet yäk.

17 Ekänitä Ananias ude iweränä kumañ Judas täño yot gänañ äronpäñ keriyat Sol terak penpäñ ñode iwetkuk; Notnapak Sol, Ekäni Jesu, kädet miñin ahäj gamiñkuko unitä apiño näk pen näwet-pewän gäkken äbätat

* 9:1: Apos 8:3 * 9:5: Apos 5:39; 1Ko 15:8 * 9:11: Apos 21:39, 16:9 * 9:13: Apos 8:3

* 9:14: Apos 9:1-2,21; 1Ko 1:2 * 9:15: Apos 25:13, 27:24; Rom 1:5 * 9:16: 2Ko 11:23-28

yäk. Gäk dapun äneņi ijiwi kuņirä Kudupi Munapiktä gäk uwäk tawän yäņpāņ nāk peņ nāwet-pewän äbätat yäk. ¹⁸ Ananiastä ude yāwän tāreņirän uterakgän imaka kubä äwon bumik dapuri tāņpipiņkuko u tāreņ maņkuk. Manirän dapuri ijiwän kuņkuņ. Ijiwän kwāpāņ kārōņ akwānkaņ pāņku Ananiastä Jesu wāpi terak ume ärut imiņkuk. ¹⁹ Tāņpānkaņ Sol ketem nanpāņ kehāromi äneņi yāpuk.

Solta iwan tāņ imiņkuņ

Ude tāņkaņ Sol Jesu iwarän tāwani Damaskus nanik ukät kepma yarāgän itkuņ. ²⁰ Kadāni ugān yāput peņpāņ Juda tāņo kābeyä yot kome uken itkuņo u gānaņ ärōņpāņ manbiņam ņode yāņahäk tāņkukonik; Jesu u Anutu tāņo nanaki ubayāņ yāņ yäk tāņkuk. ²¹ * Ude yāņirän nadāņpāņ āmawebe päke unitä kikņutpāņ yāņkuņ; Wa! Äma ņonitā-gän Jerusalem komeken āmawebe Jesu terak yengāmā pek tākaņ u tāņpān wanķuņopāņ udegän tāņpa yāņkaņ ņo äbuk yäk. U āmawebe yepmāņitpāņ yāņ-yākņat yāpmāņ bāmop äma intājukun tāņpani-ken kwa yāņkaņ äbuk. Ude tāk tāņkukopāņ jide tāņpāņ Jesu tāņo manbiņam niwetak?

²² * Tāņpākaņ Sol nadäk-nadäk Anutu-ken nanik yāpmāņkaņ Juda äma Damaskus itkuņo u ņode yāņahāņpāņ yāwet tāņkuk; Jesuwä āmawebeniye yāmagutta Anututä iwoyāņpāņ teņkuko ubayāņ. Tāņpāņ Soltä Jesu tāņo mebāri u kwawakinik yāņahāņirän Juda āmatä u nadāņpāņ mani wārāmutta tāņbārāp tāņpāņ nadāwätäk pähap tāņkuņ.

²³ * Soltä epān u kepma māyap tāņ yāpmāņ kuņirän eruk, Juda āmatä Sol utta man yāņpāņ-nadäk tāņkuņ. ²⁴ Kābop kābop yāņpāņ-nadāņirä utnayāņ yāņkuņo u Soltä manbiņam nadāņkaņ kuņarirän utnayāņ yotpārare yewa unitāņo yāma taņi taņiken kepma bipani watāni itkuņ. ²⁵ * Ude tāņirä bipani kubāken kābop, Sol tāņo iwarän tāwanitā Sol yāņikņat yāpmāņ yotpārare tāņo yewa kārōņ uterak ärōņkuņ. Ärōņpāņä Sol iwerä yäk taņi gānaņ māņirānkaņ yäk ikek tewä komeken umu āpmoņkaņ ukādagän metāņpeņ kuņkuk.

²⁶ * Tāņpākaņ Sol kumaņ pāņku Jerusalem yotpārare-ken ahāņpāņ Jesu tāņo äbot tāņpani-ken yāpurārārayāņ yāņirän u Jesu tāņo iwarāntāki kubä yāņ nadāwä bureni nāmo tāņpāpāņ umuntaņkuņ. ²⁷ * Upāņkaņ Banabastä Sol not tāņ imiņpāņ yāņikņat yāpmāņ aposoro äbotken kuņpāņ Sol tāņo manbiņam ņode yāwetkuk; Soltä Ekāni kädēt miņin kawāņpāņ man iwetkuko unitāņo manbiņam, ba Soltä Damaskus yotpārare-ken Jesu tāņo manbiņam kehāromigän yāņahāņkuko unitāņo manbiņam yāwetkuk. Tāņirän äma kubätä nāmo iniņ bitnāņkuk.

²⁸ Ude tāņpānkaņ Sol uwä Jerusalem komeken penta itkuņ. Tāņpākaņ Ekāni tāņo manbiņam umunkät nāmo, gwäk pimiņpāņ yāņahāņtāņ kuņatkuņ. ²⁹ Tāņpāņ kadāni kadāni Soltä Juda äma Grik mangän nadāwanikät Jesu tāņo manbiņam yāņpāņ-nadäk tāk tāņkuņo upāņkaņ äma u Sol utnayāņ kädetta wāyākņek tāņkuņonik. ³⁰ * Ude tāņirä noriyetä nadāņpāņ Sol yāņikņat yāpmāņ Sisaria komeken āpmoņkuņ. Tāņpāņ Sisaria kome unitä tewä yāpmāņ kumaņ pāņku Tasus kome ahāņkuk.

³¹ Tāņpākaņ kome uken-uken, Judia, Galili ba Samaria nanik äbot tāņpani säkgāmān, kwini terak itkuņ. Äma kubätä waki nāmo tāņ

* 9:21: Apos 8:3 * 9:22: Apos 17:3; Apos 18:5,28 * 9:23: Apos 23:12 * 9:25: 2Ko 11:32-33 * 9:26: Gal 1:17-19 * 9:27: Apos 9:4,20; 1Ko 9:1, 15:8 * 9:30: Apos 11:25; Gal 1:21

yämiŋkuk. Täŋpākaŋ kädēt siwoŋi terak Ekāni gāmori-ken kuŋarirā Kudupi Munapiktā bānepi täŋpidām taŋpāŋ täŋ-kehāromtaŋ yämiŋirān āmawebe kodaki mäyaptā Jesu tāŋo äbot täŋpani yāpurārātkuŋ.

Pitatā käyām ikek kubā yāpān tāgaŋkuk

³² Pitatā komeni komeni kuŋatkā yotpārare kubā wāpi Lida ahāŋpāŋ Anutu tāŋo kudupi āmawebe uken irani ahāŋ yāmānkaŋ penta itkuŋ. ³³ Täŋpāŋ uken āma kubā wāpi Enas ahāŋ imiŋkuk. Āma uwā täŋgurāŋ takinik täŋpāŋ it yāpmāŋ äbāŋirān obaŋ 8 ude tāreŋkuk. ³⁴ Āma u parirān Pitatā kaŋpāŋ iwetkuk; Enas, Jesu Kristotā gepmaŋpān tāgatan unita akuŋkaŋ tek ämetpāranika yāpi tāgawut yāk. Pitatā ude iwerirān uterakgān akuŋkuk. ³⁵ Ude täŋkaŋ kuŋarirān Lida kome māhem ba Saron komeken nanik kuduptā kaŋpāŋ bānepi sukurenpāŋ Ekānita biŋam täŋkuŋ.

Kumbani kubā kodak taŋkuk

³⁶ Kadāni uken Jopa yotpārare-ken äbot täŋpani webe kubā wāpi Tabita. (Tabita u Grik man terak Dokas, ninin man terak ipmoŋ.) Webe unitā kadāni kadāni kädēt tāgatāga täŋpāŋ āmawebe jāwāri täŋkentāŋ yāmik täŋjukonik. ³⁷ Täŋpākaŋ Pita Lida komeken irirān Tabita uwā käyām täŋpāŋ kumbuk. Kumāŋirān komegup ume ärut imiŋpāŋ yot gānaŋ täŋkireki kubāken yāpmāŋ pāro peŋkuŋ. ³⁸ Täŋpākaŋ Lida yotpārare u Jopa yotpārare dubini-ken itkuko unita Jopa nanik äbot täŋpanitā Pita Lida komeken itak yāŋ nadāŋpāŋ āma yarā yāwerā kumaŋ pāŋku Pitaken ahāŋpāŋ butewaki terak ŋode iwetkumān; Nintā komeken bārāŋeŋ kuna yāŋpāŋ gāmagutdayāŋ äbākamāk yāk. ³⁹ Yāwānā Pitatā nadāŋ yāmiŋpāŋ tuŋum täŋpānkaŋ penta kuŋkuŋ. Kumaŋ pāŋku Lida yotpārare ahāŋpāŋ kumbani patkuk-ken u yāŋikiŋat yāpmāŋ äroŋkuŋ. Äroŋirā webe kajat-kajat kome uken nanik kuduptagān äbā Pita itgwājiŋpāŋ konām butewaki täŋit, Tabita kodak itkaŋ tek mebāri mebāri biŋmāŋ yāmik täŋkuko u iwoŋäreŋit täŋkuŋ. ⁴⁰ * Täŋirā Pitatā peŋ yāwet-pewān yāman kuŋ moreŋirā guket imāpmok täŋpāŋ yāŋapik man yāŋkuk. Yāŋapik man yāwān tārewāpāŋ äyāŋutpāŋ Tabita kaŋpāŋ yāŋkuk; Tabita, gāk aku! Yāwānā dapun iŋiwān kwāpāŋ Pita kaŋpāŋ akuŋ maŋit itkuk. ⁴¹ Aku maŋirān Pitatā kerigān iŋitpāŋ iwerān aku kāroŋ itkuk. Täŋpānkaŋ Anutu tāŋo āmawebe-kāt webe kajat-kajat yāŋpewān ärowākaŋ Tabita akutak ŋo kawut yāŋ yāwetkuk. ⁴² Ude täŋirān unitāŋo manbiŋam Jopa yotpārare ahāŋ parirān āmawebe mäyaptā Ekānita nadākinik täŋ imiŋkuŋ. ⁴³ * Täŋpākaŋ Pita uwā āma kubā tom gupipāŋ imaka imaka tāk täŋpani wāpi Saimon unitā yotken kadāni kāroŋi bumik it täŋkumānonik.

10

Anutu tāŋo aŋerotā Konilias man iwetkuk

¹ * Āma kubā wāpi Konilias. Konilias uwā Sisaria yotpārare uken itkaŋ Rom tāŋo komi āma äbot kubā 100 ude unitāŋo intājukun āma it täŋjukonik. Komi āma äbot u wāpi Itali Äbot yāŋ yāwerani. ² Konilias uwā guŋ äbotken nanik upāŋkaŋ ini ba āmawebe ukāt irani unitā Juda nanik tāŋo Anututa nadākinik täŋ imiŋpāŋ iniŋoret täŋkuŋonik. Täŋpāŋ Konilias uwā monenŋi

* 9:40: Mak 5:40-41 * 9:43: Apos 10:6 * 10:1: Mat 8:5; Apos 27:1,3

Juda äma jäwäri täj kentäñ yämik täñkukonik. Täñkañ kadäni kadäni Anutu-ken yäñapik man yäk täñkukonik. ³ * Eruk kepma kubä 3'kirok bipäda täñjirän yori gänañ itkañ jop dupiñkañ Anutu täño aņero kubätä ahäñ imiñjirän kwawakinik kañkuk. Täñpäñ aņero unitä iwetkuk; Konilias! ⁴ Yäwänä Koniliastä kañpäñ bumta umuntañpäñ iwetkuk; Ekäni, jide?

Yäwänä aņerotä iwetkuk; Anututä gäknjo yäñapik manka nadäk täyak. Ba gäk moneñ tuñumka äma jäwärita yämiñjiri gabäk täyak. Ude täñjiri gabäñpäñ kädet unita gäripi nadäñ gamik täyak yäk. ⁵ Unita apiño ämakaye yepmañpi Jopa komeken kut. Kuñkañ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita u imagut yäpmäñ äbut yäk. ⁶ * Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäñ täñpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäñ iwetkuk. ⁷ Ude iwerän tärewäpäñ aņero Konilias teñpeñ kuñkuk. Kuñjirän Koniliastä watä ämani yaräkät komi ämani kubä yäñpewän äbuñ. (Komi äma u Anututa nadäkinik täñpäñ Konilias-kät bok irani.) ⁸ Eruk äma yaräkubä u äbäñjirä Koniliastä imaka ahäñ imiñkuko u kudup yäwerän nadäñkuñ. Nadäñ morewäkañ peñ yäwet-pewän Jopa komeken kuñkuñ.

Pitatä dāpmonken imaka kubä kañkuk

⁹ Kuñtāngän kome bipänä kädet miñjin patkuñ. Patkuño yäñewänä äneñi akumañ kuñkuñ. Kuñtāngän kepma bāmop täñjirän Jopa kome keräp tañkuñ. Täñpākañ Pitatä yot itkuko uwä itpāñ-nadäk bāgup punin unu täñpani unita Anutu-ken yäñapiwa yāñkañ unu āronkuk. ¹⁰ Äro irirän nakta iwākañ ketemta yāñkuk. Yäwänä ketem api iñjirä jop dupiñkañ dāpmonken ñode kañkuk; ¹¹ * Kunum aņeñjirän imaka kubä äpuk. Äpuko uwä tek tañi kāwuri kāwuri yentä topmāñpāñ pewä yāpmāñ kome terak äpāñjirän kañkuk. ¹² Täñpāñ tek u gānañ tom mebāri mebāri ba gāmok, damañ ba barak mebāri mebāritä irirä yabāñkuk. ¹³ Pitatä ude yabāñ yāwat ittāngän man kotäk kubä ñode nadāñkuk; Pita, gäk aku tom uwä dāpmāñpāñ nañ!

¹⁴ * Yāñjirän Pitatä yāñkuk; Ekäni, u nāmoinik nāñpayāñ! Tom u nintāño бага mantä nāmo nakta yāñiwārani yäk. Amatä u nañpāñ bānepi täñpā waneñ. Gäk mebārina nadātan, tom udewani kubä nāmoinik nak täyat yäk. ¹⁵ * Ude yäwänä man kotäk u äneñi kubäkät ñode yāñkuk; Ude nāmo! Imaka Anututä u täga yāñ yāwani u gākä waki yāñ täga nāmo yāwen yäk. ¹⁶ Täñpākañ imaka ahäñ imiñkuko u kadäni yaräkubä ude āronkañ äpäk täñkuk. Kadäni yaräkubä ude kañpāñ nadāwānkañ äneñi wādāñ yāpmāñ kunum gānañ āronkuk.

¹⁷⁻¹⁸ Kunum gānañ āronjirän Pitatä imaka kañkuko unitāño mebārita nadāwätäk pähap täñkuk. Nadāwätäk täñ irirän äma yaräkubä Koniliastä peñ yäwet-pewän äbuño u Saimontä yotken ahäñpāñ yāman umu itkañ gera terak ñode yāñkuñ; Ai, Saimon wäpi kubä Pita, yot ño itak?

¹⁹ * Täñpākañ Pitawä yot medāp terak unu imaka kudupi kañkuko unita pen nadāwätäk täñ irirän Munapiktä iwetkuk; Nadātan? Yāman umu äma yaräkubä gāka wāyäkñeñtāñ äbākañ yäk. ²⁰ Äma uwä näkña yäwetpewa äbākañ unita nadāwätäk nāmo täñpen. Äpmonpikañ bātakigän penta kut yäk. ²¹ Munapiktä ude iweränä Pita yāman umu äpmonpāñ äma

* **10:3:** Apos 3:1 * **10:6:** Apos 9:43 * **10:11:** Apos 11:5-17 * **10:14:** Wkp 11:1-47; Ese 4:14 * **10:15:** Mak 7:15,19 * **10:19:** Apos 11:12, 13:2

yarākubā u yāwetkuk; Āma wāyākñētāñ ābākañ uwā nāk ŋo. E, ŋo ima mebārīta ābākañ? ^{22*} Yāwānā iwetkuñ; Komi āma tāño intājukun āma wāpi Koniliastā yāñpewān ābākamāñ yāk. Konilias uwā āma siwoñi. U Anutu iniñ orerirān Juda āmawebe kuduptagāntā āma unita orañ imik tākañ yāk. Tāñpāñ Anutu tāño kudupi añero kubātā ahāñ imiñpāñ Konilias ŋode iwetkuk; Gāk āma kubā wāpi Pita imagut yāpmāñ kuñpāñ gākñya yotken tenjiri man nadātak u yāñirān kañ nadā yāñ iwetkuk. ^{23*} Ude yāñirā Pitatā yāmagut pāñku ini yotken yepmanpān patkuñ.

Eruk, patkuño yāñewānā akuñpāñ Pita tuñum tāñpānkañ āma yarākubā ukāt Jopa komeken nanik ābot tāñpani āma ātu ukāt penta kuñkuñ. ²⁴ Kuñtāko bipānā kādet miñin patkuñ. Patkuño yāñewānkañ āneñi yāput penpāñ kuñkā Koniliastā yotpārare-ken Sisaria ahāñkuñ. Uken Koniliastā iniken māhemiye ba noriye gāgāni ātu yāñpewān pābā kubā-kengān itsāmāñirā pāñku ahāñ yāmiñkuñ. ²⁵ Ahāñ yāmiñpāñ yot gānañ ārowayāñ tāñirān kañpāñā Koniliastā Pita gāmori-ken gukut imāpmok tāñpāñ iniñ orerayāñ tāñkuk. ^{26*} Ude tāñirān kañpāñ Pitatā iwetkuk; Ai! Ude imata tāyan? Aku! Nāk Anutu nāmo, nāk āma, gāk udewanigān yāk. ²⁷ Man ude nāwetgāwet tāñtāñ yot gānañ āroñpāñ Pitatā āmawebe yot gānañ tokñek irirā yabāñkuk. ²⁸ Yabāñpāñ yāwetkuk; Juda āma nintāño mebārīnin ŋode kāwep nadāk tākañ; Ninā, āma guñ ābotken nanik in udewani kubākāt itpāñ yāñpāñ-nadāk tāga tānañi nāmo. Kādet udetā yājiwārani yāñ nadāk tākamāñ. Tāñ, Anututā dāpmonken kudān ŋode nāwetpāñ nāwoñāreñkuk; Nāk āma kubāta nadāwa jirañ tāga nāmo tāñpek, ba āma kubāta ŋode tāga nāmo nadāwet; U ninkāt nanik nāmo unita ukāt itpāñ yāñpāñ-nadāk tānañi nāmo. ²⁹ Anututā ude nāwoñāreñkuko unita ŋo ābākta nāmo bitnāñkut. E, in ima mebārīta yāñpewā ābātāt?

^{30*} Yāwānā Koniliastā ŋode iwetkuk; Kepma 4 gumonita bipāda 3'kirok itkamāñ ŋodegān tāñirān, nāk yot gānañ itkañ Anutu-ken yāñapik man yāñ itkut. Pengān, āma kubā tek paki-inik āgo wabiñirā inamna-ken ahāñkuk. ³¹ Ahāñ namiñpāñ yāñkuk; Konilias, Anututā gākñyo yāñapik man nadāk tāyak yāk. Ba gāk monēñ tuñumka āma jāwārīta yāmiñiri gabāk tāyak yāk. Ude tāñiri gabāñpāñ kādet unita gāripi nadāñ gamik tāyak yāk. ³² Unitā apiño āmakaye yepmanpi Jopa komeken kut yāk. Kuñkañ āma kubā wāpi Saimon, wāpi kubā Pita imagut yāpmāñ ābut yāk. Saimon uwā āma kubā wāpi Saimongān, imaka imaka tom gupipāñ tāñpani unitā yotken itak yāk. Tāhani u gwāgu pāhap dubini-ken itak yāk. ³³ Āma unitā ude nāwerirān eruk, bārāñeñ gāk gāmagutta āma ātu pen yāwetpewa kuñkuñ. Tāñpākañ gāk ŋo ābākta nāmo bitnāñkuno unita bānep tāga nadāñ gamitat yāk. Eruk, man kuduptagān Ekānitā nin niwetta gāwetkuko u niweri nadākta, Ekāni inamiken kwawak itkamāñ ŋo yāk.

Pitatā Jesu tāño manbiñam yāñahāñkuk

^{34-35**} Tāñpāñ Pitatā man ŋode yāput penpāñ yāñkuk; Eruk, apiñogān bureniñgān ŋode nadātat; Anututā āmawebe uken-uken nanikta nadāñirān uterakgān tāk tāyak yāk. U gupninta nadāñirān ārowani āpani nāmo tāk tāyak. Nāmoinik, āma Anutu iniñ oretpāñ kādet siwoñi iwat tākañ uwā Anututā not tāñ yāmik tāyak. ^{36*} E, Anututā Isrel āma ābotken man bureni

* **10:22:** Apos 10:1-2 * **10:23:** Apos 10:45, 11:12 * **10:26:** Apos 14:13-15; Rev 19:10

* **10:30:** Apos 3:1, 1:10 * **10:34-35:** 1Sml 16:7; Rom 2:11; Gal 2:6 * **10:34-35:** Jon 9:31

* **10:36:** Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:14

pewän ahänkuko unitäño manbiñam in nadäk täkañ. Manbiñam Täga uwä ñode; Jesu Kristo tewän äpä man tägagämän, Anutu-kät bänep kubägan täktäk täño man u niwetpäñ niwoñarek täñkuk. Jesu Kristo u ämawebe kuduptagänta Ekäni it yämik täyak.

37 * Täñpakañ Galili ba Judia komeken imaka ahänkuko unitäño manbiñam in nadäkañ. Jontä ämawebe ume ärutärut man yäñahäñpäñ yäwet täñkuko u mädeni-ken Jesu Nasaret komeken naniktä Galili komeken epäni yäput peñkuk. 38 * Anututä kehäromi ba Munapik kireñ imiñirän äyäjutpäñ äyäjutpäñ ämawebe iron täñ yämiñtäñ kuñatuk. Täñpäñ Anututä itkentäñ imiñirän äma Satantä täñpawak täñ yämani u kuduptagän yäpäñ tägawäpäñ yepmak täñkukonik. 39 Täñirän Jerusalem yotpärareken ba Judia kome pähap äyäjutpäñ äyäjutpäñ imaka imaka yäñpäñ-täk täñkuko u kañpäñ nadäk täñ moreñkumäj.

Täñtäñ kuñtäyon päya kwakäp terak utpewä kumbuk. 40 * Utpewä kumbuko upäñkañ kepma yarä täreñirän kepma kubäta Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäj akuñkuk. Yäpmäj päñaku tenpäñ äneñi kwawak pewän ahänkuk yäk. 41 * Täñpakañ ämawebe kudupken nämo ahän yämik täñkuk. Nämo, mani biñam yäñahäkta intäjukun iwoyänpäñ nipmanpani nin-kengän ahän nimik täñkuk yäk. Täñirän kumbaniken naniktä akwänkañ ninä ukät ketem bok nañpäñ yäñpäñ-nadäk täk täñkumäñonik. 42 * Täñpakañ ämawebe wäpi biñam yäñahäñpäñ yäwetta ñode niwetkuk; Anututä äma kubä, äma kumbani ba äma kodak irani manken yäpmäj danikta iwoyänkuko u näk yäj niwetkuk. 43 * In nadäkañ? Ämawebe netä unitä Jesuta nadäkinik täñpen kuñatnayän täkañ uwä momini täga api ärut yämek. Bureni, Anututä Jesu wäpi terak wakini api peñ yämek, profet kuduptä yäñahäñkuño ude.

Guñ äbot ätutä Munapik yäpuñ

44 * Pitatä man ude pen yäj irirän Kudupi Munapiktä ämawebe mani nadäj itkuño uterak apuk. 45-46 * Äpäñirän ämawebe guñ äbotken nanik u man kotäk kudupi kudupi terak Anutu bumta iniñ oretkuñ. Ude täñirä yabäñpäñ äma Judia äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani Pitakät penta äbuño u nadawätäk täñpäñ keru inpäñ yänkuñ; U kawut! yäk. Anututä bänep ironi terak Munapik guñ ämawebe ñonita kireñ yämitak yäk. Apiño kañpäñ nadäkamäj, Munapik u Judia äma nintagän nämo yäk. 47 * Ude yäjirä Pitatä yänkuk; Äbot ño, nintä yäpunäño udegän, Munapik yäpmäñkañ. Unita äbot ño ume ärut yämikta netätä täga niniñ bitnäwek? Nämoink! 48 * Ude yäwänkañ ämawebe u Jesu Kristo wäpi terak ärut yämiñkuñ. Ärut yämäkañ ämawebe unitä Pita iwetkuñ; Ninkät ätu it nipmankañ kañ ku yäj iweräwä udegän täñkuk.

11

Pitatä iniken mebärini yäñahäñkuk

¹ Täñpäñ aposoro-kät äbot täñpani ämawebe-kät Judia komeken iranitä manbiñam ñode nadäñkuñ; Ämawebe guñ äbotken naniktä Anutu täño man

* **10:37:** Mat 4:12-17 * **10:38:** Mat 3:16; Luk 4:17-20 * **10:40:** 1Ko 15:4-7 * **10:41:** Jon 14:19,22-24; Jon 15:27; Apos 1:8; Luk 24:42-43 * **10:42:** Apos 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5 * **10:43:** Ais 33:24; Ais 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24 * **10:44:** Apos 11:15, 15:8 * **10:45-46:** Apos 2:4, 19:6 * **10:47:** Apos 8:36 * **10:48:** Apos 2:38

nadānpāḡ bānepi-ken iyap taḡkuḡ yāḡ nadāḡkuḡ. ²⁻³ * Ude nadāḡkuḡo unita Pitatā Jerusalem yotpārare āyāḡutpeḡ āronjirān Juda nanik ābot tāḡpani āma ātutā nadāwā nāmo tārewāpāḡ man taḡi ḡode iwetkuḡ; Gāk imata Moses tāḡo бага man irepmiḡpāḡ āma gupi morāk nāmo madāwani, guḡ ābotken nanik unitāḡo yot gānaḡ āronkuḡ? Ba imata āma udewani-kāt ketem bok naḡkuḡ? U siwoḡi nāmo! ⁴ Yāwāwā Pitatā imaka ahāḡkuko unitāḡo manbiḡam mebāri-ken umunitā yāḡ yāpmāḡ kuḡtāḡgān ḡode yāwetkuk; ⁵ * Nāk Jopa yotpārare-ken yāḡapik man yāḡ yāpmāḡ kuḡjira Ekānitā nadāk-nadākna-ken pewān ahāḡjirā ḡode kaḡkut yāk. Kunum aḡeḡjirān imaka kubā āpuk yāk. Āpuko uwā tek taḡi, kāwuri kāwuri yentā topmāḡpāḡ pewā yāpmāḡ kome terak dubina-ken āpāḡjirān kaḡkut. ⁶ Āpāḡjirān ket tāḡpāḡ yabāḡkuḡ; Tek u gānaḡ tom mebāri mebāri taḡi tāpuri, ba gāmok ba barak mebāri mebāritā irirā. ⁷ Ude yabāḡ yāwat itkaḡ man kotāk kubā ḡode nadāḡkuḡ; Pita, gāk aku tom uwā dāpmāḡpāḡ naḡ!

⁸ Man ude nadāḡpāḡ ḡode yāḡkuḡ; Ekāni, u nāmoinik nāḡpayaḡ. Tom u waki, nakta yājiwārani. Āmatā u naḡpāḡ bānepi tāḡpā waneḡ. Tom udewani kubā nāmoinik nak tāyat yāḡ iwetkut. ⁹ Ude yāwawā man kotāk kunum gānaḡ nanik u āneḡi kubākāt ḡode yāḡkuk; Ude nāmo yāk. Imaka Anuttutā u tāga yāḡ yāwani u gākā waki yāḡ tāga nāmo yāwen yāk. ¹⁰ Tāḡpākaḡ imaka ahāḡ namiḡkuko u kadāni yarākubā ude āronkaḡ āpāk tāḡkuk. Kadāni yarākubā u kaḡpāḡ nadāwakaḡ āneḡi wādāḡ yāpmāḡ kunum gānaḡ āronkuḡ.

¹¹ Eruk, imaka u paorirān uterakgān Sisaria komeken nanik āma yarākubā nāk nāmagutta yot itkut-ken ugān ahāḡkuḡ. ¹² * Ahāḡjirā Munapiktā ḡode nāwetkuk; Gāk ukāt kuḡkaḡā nadāwātāk terak nāmo kwen yāḡ nāwetkuk. Ude nāwerirān notniye 6 ḡo nākkāt bok Koniliastā yotken kuḡkumāḡ. Kumāḡ pāḡku Koniliastā yot gānaḡ āronjitra ḡode niwetkuk; ¹³ Nākā yot gānaḡ aḡero kubātā ahāḡ namiḡpāḡ ḡode nāwetkuk; Gāk Jopa yotpārare-ken watā āmakaye ātu yāniḡ kireḡpewi pāḡku Saimon wāpi kubā Pita yāḡikḡat yāpmāḡ kaḡ ābut. ¹⁴ * Āma unitā man tāwerirān ket nadāḡpāḡ Ekānita biḡam kaḡ tāḡput, gākḡa ba āmawebe gākkāt irani u kudup yāk. Aḡerotā man ude iwetkuk. ¹⁵ * Eruk, nāk Anutu tāḡo manbiḡam yāwet irira bian Munapiktā ninken āpuko udegān āmawebe uterak āronkuḡ. ¹⁶ * Tāḡjirān nākā u kaḡpāḡ Ekānitā man ḡode yāḡkuko u juku piḡkuḡ; Jontā umegān ārut tamiḡkuk. Upāḡkaḡ inā Munapikpāḡ api uwāktāḡ tamet yāḡ yāḡkuk. ¹⁷ Tāḡpākaḡ ninā Ekāni Jesu Kristo nadākinik tāḡ imiḡjitna iron pāhap tāḡ nimiḡkuko udegān Konilias-kāt āboriyeta tāḡ yāmiḡjirān nāk ḡodewanitā imata Anutu iniḡ bitnāwam?

¹⁸ * Pitatā manbiḡam ude yāwerān nadāḡpāḡ bānepi kwitawāpāḡ Anutu iniḡ oretpāḡ ḡode yāḡkuḡ; Wāra! yāk. Anutuwā guḡ ābottā bānepi sukureḡpāḡ irit kehāromita biḡam tākta yāḡtāreḡ yāmik tāyak yāḡ yāḡkuḡ.

Jesu tāḡo manbiḡam Antiok ahāḡ patkuk

¹⁹ * Tāḡpākaḡ Stiven kumāḡ-kumāḡ utkuḡo uterak āma ātutā ābot tāḡpani māyap dāpmāḡ yāwat kireḡjirā Juda kome peḡpāḡ Ponika ba Saiprus ba Antiok komeken kuḡtāḡpā kuḡkuḡ. Kuḡtāḡpā kuḡkuḡo uwā Ekāni

* **11:2-3:** Apos 10:28; Gal 2:12 * **11:5:** Apos 10:9-48 * **11:12:** Apos 10:23,45 * **11:14:**

Apos 16:31 * **11:15:** Apos 2:4 * **11:16:** Apos 1:5 * **11:18:** Apos 13:48, 14:27 * **11:19:**

Apos 8:1-4

täño manbiñam Juda ämawebegän yänahänpäj yäwettäj kuñkuñ. Äma ätu nämo yäwet täñkuñonik. ²⁰ Upäjkañ nadäkinik täñpani ätu Saiprus Sairini komeken naniktä Antiok yotpärare-ken kuñkañ Grik man yäwani ämawebe, guñ äbotken nanik ukät yänpäj-nadäk täñpäj Ekäni Jesu Kristo täño manbiñam yänahänpäj yäwetkuñ. ²¹ * Ude täñirä Ekänitä kehäromi yämiñirän yäwerä guñ äbotken nanik ämawebe u nadänpäj mäyaptä bänepi sukurenpäj Ekänita biñam täñkuñ. ²² * Täñpäkañ unitäño manbiñam nadänpäj äbot täñpani Jerusalem itkuño unitä Banabas peñ iwet-pewä Antiok kuñkuk.

²³ * Päjku Antiok ahänpäj Anutu täño iron u kañpäj oretoret pähap täñpäj bänepi täñpidäm tañ yämiñpäj ñode yäwetkuk; Bänepjintä Ekäni kwasikotpäj injit-inik täñpäj kañ irut yän yäwetkuk. ²⁴ * Banabas uwä äma tägagämän kubä. Bänepi-ken Kudupi Munapik ba nadäkiniki kehäromi nitek. Täñpäkañ yotpärare uken äma mäyap-inik Ekänita biñam täñkuñ.

²⁵ * Eruk ätu nanak itpäjä Banabastä Sol kañ-ahäwa yänkañ Tasus yotpärare-ken kuñkuk. ²⁶ * Päjku kañ-ahänpäj imaguränkañ Antiok äbumän. Äbänpäj äbot täñpani bämopi-ken obañ kubä ude itkañ äma bumta Ekäni täño manbiñam yäwetpäj yäwoñärek täñkumän. Antiok uken ämatä Jesu täño äbot täñpanita wäpi Kristen* yän mämäram yäwetkuñ.

Äbot täñpanitä täñkentäk monëj pewä kuñkuñ

²⁷ * Kadäni uken profet äma ätu Jerusalem naniktä Antiok kuñkuñ. ²⁸ * Profet kuñkuño uken nanik kubä wäpi Agabas, uwä Munapiktä peñ iwerirän komeki komeki nak jop irit ahäwayän täñkuko unita jukuman yänkuk. (Nak jop irit uwä äma wäpi Klodiustä Rom täño intäjukun äma irirän bureni ahäñkuk.) ²⁹ Nakta jop iritta yänirän nadänkañ äbot täñpani kubäkubätä monëj pat yämiñkuko udegän yäpmäj daniñpäj Judia komeken noriye ketemta jop itkuño unita pewä kukta yäntärenkuñ. ³⁰ * Yäntärenpäj monëj peñkuño u Banabas kenta Solta yämäkañ yäpmäj päñku äbot täñpani Judia komeken irani unitäño watä äma unita yämiñkumän.

12

Herottä äbot täñpanita iwan täñ yämiñkuk

¹ Kadäni uken Herot Judia kome täño intäjukun äma ude itkañ äbot täñpani ätu komi yäma yänkañ yepmäñjit päñku komi yot gänañ yepmanjuk. ² Uwä ñode; Unitä yäwänkañ Jems, Jon täño noripak päiptä madänpewä kumbuk. ³ * Ude täñirä Juda ämawebetä kädet Herottä täñkuko unita gäripi nadäwäpäj Pita imaka, komi yotken tewa yänkañ yäwänpäj injitkuñ. Uwä Juda täño orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni bämopi-ken täñkuk.

⁴ Eruk, Pita injitpäj komi yotken tenpäj komi äma 16 ude yäwerän watä it täñkuñonik. Täñpäkañ Herottä ñode nadänjuk; Ittäyon Pasova orekirit kadäni tärenjirän ämawebe inamiken manken api tewet yän nadänjuk. ⁵ * Ude nadänjukuko unita Pita komi yot-kengän irirän komi ämatä watäni

* **11:21:** Apos 2:41 * **11:22:** Apos 4:36 * **11:23:** Apos 13:43 * **11:24:** Apos 2:41, 6:5
 * **11:25:** Apos 9:30 * **11:26:** 1Pi 4:16 * **11:26:** Kristen täño mebäri uwä Kristo täño tawañken nanik
 * **11:27:** Apos 13:1, 15:32 * **11:28:** Apos 21:10 * **11:30:** Apos 12:25
 * **12:3:** Apos 4:3 * **12:5:** Jem 5:16

itkuṅ. Tänpäkaṅ äbot tänpäni ämawebetäwä Pita täṅkentäṅ imikta Anutu-ken wari wari yäṅapik man yäk täṅkuṅonik.

Aṅero kubätä Pita täṅkentäṅ imiṅkuk

⁶ * Eruk, Herottä kadäni Pita manken tekta yäṅkuko u keräp taṅkuk. Kwep yäṅ yäṅkaṅ bipani Pita komi yot gänaṅ yen kehäromitä keru kuroṅi topmänpäṅ tewä komi äma yarä bämpo-pi-ken däpmon pat itkuk. Tänpäkaṅ komi äma ätu komi yot täṅo yämabam unita watäni itkuṅ. ⁷ Täṅjirän pit kubägän Ekäni täṅo aṅero kubätä komi yot gänaṅ ugän ahäṅkuk. Ahäṅjirän penyänjekitä komi yot gänaṅ u penyänjēṅpāṅ patkuk. Tänpāṅ aṅero unitä Pita inṅit tänpewän akwānpāṅ iwetkuk; Gäk bärāṅeṅ aku! yäk. Ude yäṅjirän yen kehäromi yarä Pita keru kuroṅi topuṅo u pitpāṅ maṅkumän. ⁸ Täṅjirän aṅerotä Pita iwetkuk; Pāṅaku tek tänpāṅ kuroṅka ärärani tä yäk. Ude yāwänä Pita udegän täṅkuk. Tänpänä aṅerotä yäṅkuk; Mänit tekka u tänpāṅ näk näwat yäk. ⁹ Ude yäṅpeṅ kuṅjirän Pita komi yot u peṅpeṅ iwetkuk. Aṅerotä bureni ude täṅkentäṅ namitak yäṅ nämo nadäṅkuk, däpmonken käwep täyat yäṅ nadäṅkukopāṅ bureni ahäṅ imiṅkuk. ¹⁰ * Eruk kumaṅ pāṅku komi äma äbot yarä watä itkuṅo u äbot kubä yärepmitpāṅ äneṅi äbot kubä yärepmitpeṅ kuṅjirän komi yot täṅo yäma taṅi dätpāṅ äpāmaṅ yotpārare-ken kwani u ini dätkuk. Därirän yarä u äpāmaṅ yāman umu kuṅkumän. Kuṅtāṅgän kädēt miṅjin aṅerotä Pita pit kubägän tenpeṅ kuṅkuk.

¹¹ Täṅjirän eruk Pita uken nadāwän tumbuṅ. Tänpāṅ yäṅkuk; Eruk, bureniḡän nadätat yäk. Ekänitä aṅeroni kubä iwet-pewän äbä näk Herot keru-ken nanik ba Juda ämawebe täṅo kokwawak keru-ken nanikpāṅ nämagutak yäk. ¹² * Ude nadäṅkaṅ kumaṅ pāṅku Jon wäpi kubä Mak unitäṅo miṅi wäpi Maria unitä yotken ahäṅkuk. Ämawebe mäyap webe unitä yotken käbeyä tänpāṅ Anutu-ken yäṅapik man yäṅ itkuṅ. ¹³ Ude yäṅ irirä Pitatä pāṅku yäma-ken umu kwäpkwäp yäputkuk. Ude tänpänä epän watä webe kubä wäpi Roda unitä yäma därayän kuṅkuk. ¹⁴ Kuṅpāṅ Pita täṅo kotäk nadäṅpāṅ bänepi-ken oretoret pähap nadäṅpāṅ yäma nämo dätkuk. Nämo, äneṅi äyänjutpeṅ yot gänaṅ unu kuṅpāṅ ämawebe päke u yäwetkuk; Pita äbäko yäma-ken itak yäk. ¹⁵ * Ude yāwänä iwetkuṅ; Täṅguṅ taṅpāṅ ba yāyan yäk. Ude yāwäkaṅ ehuranigän yäṅkuk; Nämo! Bureni yäyat! Pita yāman umu itak yäk. Yāwänä yäṅkuṅ; Ude nämo, Pita täṅo aṅeronitä käwep itak yäk.

¹⁶ Ude yäṅ irirä Pita yäma-ken kwäpkwäp pen yäpuritkuk. Täṅjirän eruk pāṅku yäma dätpāṅ Pita ini kaṅpāṅ kikuṅputpāṅ yäṅpāṅ-nadäk täṅ irirä Pitatä yäniṅ bitnänpāṅ ketwära täṅyäreṅkuk.

¹⁷ * Ude täṅkaṅ Ekänitä komi yotken nanikpāṅ imagut yäpmāṅ äbäko unitäṅo manbiṅam yäwetkuk. Tänpāṅ ṅode yäwetgän täṅkuk; In kuṅkaṅ Jems-kät äbot tänpäni ätu manbiṅam ṅo kaṅ yäwerut. Ude yäwetkaṅ Pita yepmaṅpeṅ kukṅi kädä kuṅkuk. ¹⁸ * Tänpäkaṅ kome yäṅeṅjirän komi äma Pitata watä itkuṅo u Pitata ijiwä wawäkaṅ dekaken paorak yäṅ yäṅkaṅ nadāwätäk pähap tänpāṅ manbiṅam Herot iwetkuṅ. ¹⁹ Iwerä nadäṅpāṅ Herottä äma ätu yäwetkuk; Pitata wäyäkṅeṅpāṅ kawut! Yäweränkaṅ pāṅku wäyäkṅeṅtāṅ kuṅjarä waṅkuṅ. Tänpāwä komi äma Pitata watä itkuṅo u

* **12:6:** Apos 5:23 * **12:10:** Apos 5:19 * **12:12:** Apos 12:25, 15:37 * **12:15:** Apos 26:24; Mat 18:10 * **12:17:** Apos 13:16, 19:33; Apos 21:40 * **12:18:** Apos 5:22-24

manken yepmanpäŋ däpmäŋ-pewän kumäkta yänjuk. Ude täŋkaŋ ittänğän Herot Judia kome penpeŋ päŋku Sisaria yotpärare-ken itkuk.

Intäjukun äma Herot u kumbuk

²⁰ * Päŋku uken itkaŋ Herot Tire kenta Sidon ämawebeta kokwawak nadäŋ yäpmäŋ kuŋatpäŋ ketem Herottä komeken nanik yäpmäkta бага pen nimek yäŋ nadäŋkuŋ. Ude täŋpeko uwä ketem deken nanikpäŋ api yäpne yäŋ yäŋpäŋ Tire Sidon ämawebe ätutä käbeyä täŋpäŋ yäŋpäŋ-yäpätägawäkaŋ bänep kubäğän äneŋi täkta uken kuŋkuŋ. Pengän päŋku Herot täŋo yot pähap unitäŋo watä ämani wäpi Blastus u ahäŋ imiŋpäŋ ukät man yäŋpäŋ-nadäŋirä Blastustä Herot inamiken yänkentäŋ yämehta yänkehärom taŋkuk. Ude täŋpäŋ Herot-kät man yäkta kadäni penkuŋ.

²¹ Eruk kadäni penkuŋ-ken Herottä intäjukun äma täŋo tek täŋpäŋ man yäwera yänkaŋä intäjukun ämatä maŋitpäŋ man yäwani-ken kuŋkuk. Uken kuŋkaŋ man mebäri mebäri yäwetkuk. ²² Yäŋirän nadäŋpäŋ ämawebe päke unitä gera terak ŋode yänkuŋ; Anutu kubä täŋo meni jinom yäk. U äma täŋo nämo yäŋ yänkuŋ. ²³ * Ude yäŋirä Herottä man u nadäŋpäŋ Anutu ärowani bureni täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ akukta bitnäŋkuk. Ude täŋirän uterakğän Ekäni täŋo aŋero kubätä päbä utkuk. Urirän käyäm waki kubä Herot terak ahäŋ imiŋirän yamuntä naŋ äreyäŋpewä kumbuk.

²⁴ * Täŋpakaŋ Ekäni täŋo manbiŋam kehärom taŋpäŋ komeni komeni ahäŋ patkuk. ²⁵ * Ahäŋ parirän Banabas kenta Sol täŋkentäk moneŋ Judia äbot täŋpanita Jerusalem yäpmäŋ kuŋkumäno u yämän tärewäpäŋ äyänutpeŋ Antiok kuda yänkaŋ Jon wäpi kubä Mak u imaguränkaŋ penta kuŋkuŋ.

13

Banabas kenta Sol epän man yäwetkuŋ

¹ * Täŋpäŋ äbot täŋpani Antiok irani uken nanik profet äma ba äma ätu Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täkta itkuk. U wäpi tawaŋ ŋode; Kubä Banabas, kubä Simeon wäpi kubä Kubiri yäŋ iwerani, kubä Lusias Sairini komeken nanik, kubä Sol, kubä Manain, Herot täŋo noripaki kubä. ² * Eruk, kepma kubäta äbot täŋpanitä Ekäni iniŋoret itkaŋ inita nak nämo nakta yäjiwätpäŋ nakta jop itkuk. Ude täŋ irirä Kudupi Munapiktä ŋode yäwetkuk; In Banabas kenta Sol epän kubä näkä iwoyäŋ yämiŋkuro u täkta iwoyäŋpäŋ yepmanpä yäpmäŋ kaŋ kun yäk. ³ * Ude yäwänä nakta jop itkaŋ Anutu-ken yänapik man yäŋpäŋ kerä yarä uterak penpäŋ yepmanpä yäpmäŋ kuŋkumän.

Saiprus kome manbiŋam yänahäŋkumän

⁴ * Eruk Kudupi Munapiktä Banabas kenta Sol pen yäwet-pewän Selusia komeken kuŋkumän. U naniktä gäpe terak äronpeŋ gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Saiprus uken kuŋkuŋ. ⁵ * Kuŋtänğän Saiprus täŋo yotpärare kubä wäpi Salamis u ahäŋpäŋ Juda täŋo käbeyä yot gänaŋ äronpäŋ Anutu täŋo manbiŋam yänahäŋpäŋ yäwetkumän. Jon-Mak imaka, bok täŋkentäŋpäŋ yäwetkuŋ.

* **12:20:** 1Kin 5:11; Ese 27:17 * **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Ais 55:11; Apos 6:7, 19:20

* **12:25:** Apos 11:29-30; Apos 12:12, 15:37 * **13:1:** Apos 11:27 * **13:2:** Apos 9:15 * **13:3:**

Apos 6:6 * **13:4:** Apos 15:39 * **13:5:** Apos 12:12, 13:13

⁶ Ude tãŋkaŋ Saiprus kome u gãnaŋ manbiŋam yãŋahãŋpãŋ yãwettãŋ kuŋtãŋgãŋ yotpãrare kubã wãpi Pafos u ahãŋkumãŋ. Uken Juda ãma kubã wãpi Bajesu uwã uken itkuk. ãMa uwã profet jopi, kãren kãwani. Grik man terak wãpi Elimas yãŋ iwetkuŋ. ⁷ Elimas u kome unitãŋo intãjukun ãma wãpi Segius-Paulus unitãŋo tãŋkentãk kubã. Tãŋpãkaŋ Segius-Paulus uwã ãma nadãk-nadãk ikek. U Anutu tãŋo manbiŋam nadãwa yãŋpãŋ Banabas kenta Solta yãŋpewãŋ ãbumãŋ. ⁸* Tãŋpãkaŋ ãma kãren kãwani unitã Banabas kenta Sol tãŋo epãŋ u ura yãŋkaŋ tãk tãŋkuk. Tãŋpãŋ intãjukun ãmani Segius-Paulus unitã Jesuta nadãkinik tãŋpek yãŋpãŋ Segius ude tãŋpeno! yãŋ iwet tãŋkuk. ⁹ Ude tãŋkuko upãŋkaŋ Kudupi Munapiktã Sol wãpi kubã Pol u uwãk tãŋpãŋ irirãŋ Elimas dapun taŋi kaŋpãŋ iwetkuk; ¹⁰ Gãk Satan tãŋo nanaki! yãk. Gãk kãdet siwoŋi tãŋo iwan. Tãŋyãkŋarani kãdet ba nadãk wakiwaki gãkken tokŋeŋ pãtak yãk. Ekãni tãŋo kãdet siwoŋi u tãŋpi wanayãŋ tãk tãyan! ¹¹* Eruk, nadãtan? Apinjo Ekãnitã gurirãŋ dapunka wawayãŋ yãk. Dapunka wawãŋkaŋ kadãni kãroni bumik edap dapuri nãmo kaŋkaŋ api it yãpmãŋ kwen!

Poltã ude yãŋjirãŋ uterakgãŋ gubamtã-yãŋ dapuri-ken uwãk tãŋpewãŋ dapuri bipmãŋ utkuk. Tãŋpãŋkaŋ Elimastã ãma yepmãŋjrapãŋ kãdet nãwoŋãrewut yãŋkaŋ puŋ ijĩntãŋ kuŋatkuk. ¹² Tãŋjirãŋ intãjukun ãma unitã u kaŋpãŋ Ekãni tãŋo manbiŋam nadãŋkuko u nadãwãŋ inide kubã tãŋpãŋpãŋ Ekãnitã nadãkinik tãŋkuk.

Saiprus peŋpeŋ kome kubãken kuŋkumãŋ

¹³* Eruk, Polkãt ãma ãtu penta kuŋatkuŋo Pafos kome peŋpeŋ gãpe terak ãronpeŋ Pamflia komeken yotpãrare kubã wãpi Pega u kuŋkuŋ. Kuŋjirã Jon-Mak yepmanpeŋ ãneŋi Jerusalem kuŋkuk. ¹⁴ Tãŋjirãŋ ãtu u Pega yotpãrare peŋpeŋ ini kuroŋ kuŋtãŋgãŋ Pisidia komeken yotpãrare kubã wãpi Antiok u ahãŋkuŋ. Ahãŋpãŋ Sabat kadãni-ken Juda tãŋo kãbeyã yot gãnaŋ ãro maŋitkuŋ. ¹⁵* ãRo maŋjirirã Juda tãŋo ãma ekãni ekãni yot gãnaŋ itkuŋo unitã Moses tãŋo Baga man kudãŋ tãwani, ba profet biani tãŋo man u daniŋ paotpãŋ Polkãt Banabas u ñode yãwet yabãŋkuŋ; Ektã ãmawebe bãnepi tãŋkehãrom takta man kubã yãkta nadãŋpãŋã tãga yãŋahãdayãŋ yãk.

¹⁶* Yãwãwã Poltã akuŋpãŋ yãŋuruk-uruk yãneŋo yãŋpãŋ ketwãra tãŋyãreŋkuk. Tãŋpãŋ manbiŋam ñode yãput peŋpãŋ yãŋkuk; In Isrel ãmawebe ba ãmawebe gãgãni ãtu Anututa nadãkinik tãŋ imĩŋpãŋ gãmori-ken kuŋarani in ket nadãwut! ¹⁷* Isrel ãbot tãŋo Anutu unitã ãbekniye oraniye, ãmawebe bãmopi-ken nanikpãŋ inita biŋam yãpmãŋ daniŋkuk. Yãpmãŋ daniŋpãŋ yepmanpãŋ iniken komeni peŋpeŋ pãŋku Isip kome itkuŋ-ken uken tãŋpewãŋ ãbot pãhap ahãŋ patkuk. Tãŋpãkaŋ mãden, iniken kehãromi terak Isip komeken nanik yãŋ-yãkŋat yãpmãŋ ãpãmaŋ kuŋkuk. ¹⁸* Tãŋkaŋ obaŋ 40 ude kome jopi-ken ittãŋ kuŋatkuŋ-ken uken mani nãmo iwatkuŋo upãŋkaŋ yabãŋ koreŋkuk. ¹⁹* Eruk Kenan kome yãniŋ kirewayãŋ tãŋkuk-ken nanik Anututã ãmawebe ãbot pãhap 7 ude tãŋpãŋ waŋkuŋ. Tãŋpãŋ wawãpãŋ kome u Isrel ãmawebeta yãniŋ kirewãŋpãŋ unitã koreŋpãŋ itkuŋ. ²⁰* Imaka ahãŋkuko u kuduptagãŋ obaŋ 450 u gãnaŋ ahãŋ yãpmãŋ

* 13:8: 2Ti 3:8 * 13:11: Apos 9:8 * 13:13: Apos 13:5, 15:38 * 13:15: Apos 15:21

* 13:16: Apos 12:17 * 13:17: Kis 1:7, 6:6; Kis 12:51 * 13:18: Kis 16:35; Nam 14:34; Lo 1:31

* 13:19: Lo 7:1; Jos 14:1 * 13:20: Het 2:16; 1Sml 3:20

kuŋkuŋ. Eruk u punin terak Isrel ämawebetä kome u yäpmanjöpän irirä Anututä watä ämaniye ätu iwoyänjöpän yepmak täntän kuŋirän Samuel, profet ude itta ahänjuk. ²¹* Täjpäkan kadäni uken äma kubätä intäjukun it yämekta Anutu-ken gera yänkuŋ. Gera yänjirä Anututä Sol intäjukun ämani itta iwoyänjuk. Sol uwä Kis täno nanaki, Benjamintä äbotken nanik. Täjpäkan Soltä Isrel ämawebeta yabän yawat epän täj yämiŋ yäpmanjöpän kuŋtäyon oban 40 ude tärenjuk. ²²* Tärenjirän Anututä Sol u yänjwatpän komenita Devitpän intäjukun äma itta tenjuk. Tenjöpän Devitta yänjöpän ämawebe ɲode yäwetkuk; Näk Jesi täno nanaki Devit u kanjöpän gäripi nadänjöpän bänepnatä u injit-inik täyat. Unitä uyaku näkno man kädet u kumän api iwat morewek yäk. ²³* Eruk, Anututä yänkehäromtak man bian yänjukko udegän Devit täno äbotken nanik Anututä ini äma kubä iwoyänjuk. Äma unitä Isrel ämawebe waki kerik-ken nanik api yämagurek yän yänjuk. Uwä wäpi Jesu.

²⁴* Täjpäkan Jesu epäni nämo yäput penjöpän täntän kuŋirän Jontä Isrel ämawebe-ken manbiŋam yänjahänjöpän ɲode yäwettän kuŋkuk; In bänepjin sukurenjöpän irit kuŋat-kuŋatjin yäpäs-owoŋ tänjirä ume ärut tamayän yän yäwettän kuŋkuk. ²⁵* Eruk Jon epän tänjukko u tärewayän keräp tänjirän ämawebe ɲode yäwet yabänjuk; Intä näka netä yän nadäk täkan? Näk äma intä itsämäk täkan, Kristo u nämo yäk. Upänkan kawut! Äma kubä mäden näwatak yäk. Näk äpani-inik unitä u dubini-ken itnanj nämo yän yäwetkuk.

²⁶* Poltä ude yänjöpän yänjuk; Notnaye Abraham täno äbotken nanik, in nadäwut! Ba in ätu Juda äbotken nanik nämopän Anutu nadän iminjöpän gämori-ken kuŋat täkan, in imaka nadäwut! Anututä ämawebe wakiken nanik yämagutpän inita biŋam yäpämäk-yäpämäk unitäno manbiŋam u nin bämopnin-ken ahatak ɲo! ²⁷* Jerusalem ämawebe jopi ukät watä ämaniyetä Jesu täno mebäri nämo nadäwä tumbuŋ. Ba profet biani täno manbiŋam Sabat kadäni-ken daniŋjöpän nadäk täj yäpmanjöpän äbäk täŋkuŋo unitäno mebäri nämo nadäwä tärenjuk. Nämo nadäwä tärenjukon upänkan Jesu utta man yänjirä manbiŋam biani u bureni ahänjuk. ²⁸* Äma uken goret kubä nämo kanjan manken tenjöpän utpewä kumäkta Pailat-ken man kehäromigän yänjuk.

²⁹* Imaka bian profettä Jesu ude api täj imineŋ yän yäwani u kudup täj iminjuk. Täjpän päya kwaköp terak nanik ketären yäpmanjöpän päpä awan gänaŋ penjuk. ³⁰* Awan gänaŋ penjukon upänkan Anututä äneŋi awan gänaŋ nanikpän yäpmanjöpän päjaku tewän kodak täjuk. ³¹* Täjpäkan u punin terak kepma mäyapta ämawebe Jesu nämo kumänjirän ukät Galili kome penpen Jerusalem penta kuŋkuŋo unitä kak täjuk. Äma unitä apiŋo Jesu täno manbiŋam Juda äbotken yänjahänjöpän kuŋat täkan. ³²* Täj, nin uwä intä nadäkta Anututä äbekniye oraniyeta yänkehäromtak man yän yämiŋjukko unitäno Manbiŋam Täga yänjahänjöpän itkamän ɲo. ³³* Täjpäkan yänkehäromtak man u bureni ahänjuk. Anututä Jesu awan gänaŋ nanikpän yäpmanjöpän päjaku tewän kodak täjukko unitä äbekniye oraniye

* **13:21:** 1Sml 8:5,19; 1Sml 10:20-24 * **13:22:** 1Sml 13:14; 1Sml 16:13; Sam 89:20 * **13:23:** 2Sml 7:12-16; Ais 11:1 * **13:24:** Mat 3:1-2 * **13:25:** Jon 1:20,27 * **13:26:** Apos 13:16 * **13:27:** Jon 16:3; Apos 3:17 * **13:28:** Mat 27:22-23 * **13:29:** Mat 27:59-60 * **13:30:** Apos 2:24 * **13:31:** Apos 1:3,8 * **13:32:** Apos 13:23

täño äbot ninken unitäño bureni ahäj nimitak. Täñpäñ manbiñam ude-wanigän Sam 2-ken itak. Uwä ñode;

Gäk nanakna. Apiño bäyañpäñ gepmañtat.

Sam 2:7

³⁴ Anuttä Jesu awañ gänañ nanik yäpmäj päñaku teñkuko u äneñi awañ gänañ täga nämo api äpmo parawek. Uwä Anuttä ini yäjnkuko ude;

Imaka täga Devitta biñam peñ imiñkuro unitäño bureni uwä gamiñira kehäromigän api ahäj pärek yäk.

Ais 55:3

³⁵ * Ba man kubä pen Anutu täño manbiñam terak pätak u ñode;

Gäk kañ-äwaräkuk täñiri epän ämaka iwoyäwani awañ gänañ nämo api parawek.

Sam 16:10

³⁶ * Notnaye, man biani u bureni ahäjirän käkamäj. Kadäni Devit kome terak itkuk-ken uken uwä Anutu täño nadäk-gärip ugän iwarän täñkuk. Täñkukupäj mäden Devit kumbänä äbekiye oraniye täño awañken äneñpäkañ parañkuk. ³⁷ Täñ, äma Anuttä awañ gänañ nanik yäwän kikiñutkuko u komegup nämo parañkuk. ³⁸⁻³⁹ * * Ude yäñpäñ Poltä ñode yäwetgän täñkuk; Unita notnaye in ket nadäneñ; Äma kumbuko uwä intäño momi täga peñ tamek. Manbiñam unitagän täwetkamäj ño. Moses täño бага mantä momijin täño topmäk-topmäk u pit tamiñpäñ siwonji ämawebe täga nämo api täwerek. Nämo inik. Täñ, ämawebe Jesuta nadäkinik täñpeñ kuñatnayäj täño u kuduhtagän Jesutä momini bureni api peñ yämek. ⁴⁰ Unita in juku peñpäñ ket nadäwut! Profettä man bian yäjkuño unitä intä terak ärowekta. Man ñode yäjkuño u;

⁴¹ *In yäjärok man yäwanitä nadäwätäk pähap täñpäñ kañ wañ morewut!*

In irirä näkä imaka kudupi kubä täñpayäj täyat unita nadäwä inide kubä api täneñ.

Täñpäkañ ämatä unitäño manbiñam täwerirä nadäñkañ bureni yäj nämo api nadäneñ.

Hab 1:5

⁴² Eruk, Poltä manbiñam u yäjahäj paotpäñä Banabas-kät käbeyä yot peñpeñ yäman äpämañ kudayäj täñirän ämawebe päke unitä yäwetkuñ; Man niwet ahäkamän unitäño moräki äneñi Sabat kadäni kubäta äbänkañ kañ niwerun yäk. ⁴³ * Ude yäweräkañ äpämañ kuñkumän. Täñirän Juda ämawebe-kät ämawebe Juda täño бага man iwarani guñ äbotken nanik ätutä Pol kenta Banabas yäwarän täñkuñ. Yäwarän täñirä bänep nadäk-nadäki täñkwawa tawänpäj Anutu täño nadäk-gärip u iwarän täñpäñ unitäño iron terak kañ kuñarut yäj man kwini terak peñ yäwetkumän.

⁴⁴ Eruk äneñi Sabat kadäni kubäken ämawebe yotpärare uken mäyaptä Pol kenta Banabastä Anutu täño manbiñam yäjahäjirän nadänayäj äbuñ. ⁴⁵ * Täñpäkañ Juda äma ekäni ekänitä ämawebe mäyap u yabäñpäñ kokwawak nadäñpäñ Pol yäjärok iwetpäñ jopman pähap yäyak! yäj yäwetkuñ. ⁴⁶ * Ude yäjirä Pol kenta Banabas ehutpäñ man ñode yäjnkumän;

* **13:35:** Apos 2:27 * **13:36:** Apos 2:29 * **13:38-39:** Apos 10:43 * **13:38-39:** Rom 10:4

* **13:43:** Apos 11:23, 14:22 * **13:45:** Apos 14:2 * **13:46:** Luk 7:30; Apos 3:26, 18:6

Bureni! Nek Anutu täño man Juda äbotken nanik inta jukun täwet kirekta yäj nimani. Upäjkañ in man ñonita mäde ut imikañ uwä injin-tägän ñode bumik yäkañ; Nin irit täga tärek-täreki nämo unita biñam nämo täkamäj. In ude yäkañ unita nek inta mäde ut tamiñpäñ ämawebe guñ äbotken päñku Ekäni täño manbiñam yäjahäjpäñ api yäwetde yäk. ⁴⁷ Ekänitä ñode peñ niwetkuk;

Näkä täñpewa in guñ äbot täño peñyäjek ude itkañ ämawebe komeni komeni u täñkentäj yämiñirä näkjata biñam api yäpmäj morewet yäk. Ais 49:6

⁴⁸ * Eruk, ämawebe guñ äbotken nanik itkuño unitä man u nadäjpäñ bänep oretoret pähap nadäjpäñ Ekäni täño manbiñamta gäripi-inik nadäjkuñ. Täñpäñ ämawebe mäyaptä manbiñam unita nadäwä bureni täñkuñ. Ämawebe Anututä irit kehäromi yäpmäkta biñam iwoyäwani unitägän nadäkinik täñkuñ.

⁴⁹ Täñpäkañ Ekäni täño mantä kome u gänañ kumän kuñat moreñkuk. ⁵⁰ * Ude täñirän Juda täño ekäni ekänitä Anutu nadäj imani webe wäpi biñam ikek ätukät yotpärare unitäño äma ekäni ätu man yäput-yäwerirä Pol kenta Banabasta kokwawak nadäjpäñ waki täñ yämiñpäñ kome uken nanik yäwat kireñpewä kuñkumän. ⁵¹ * Ude täñirä yarä u kugun kuroñi terak nanik däpmäj äreyäjpewän mañpäkañ yotpärare u mäde ut imiñpäñ Aikoniam yotpärare-ken kuñkumän. ⁵² Täñpäkañ Kudupi Munapiktä ämawebe Jesuta nadäkinik täñ imani u bänepi täñpidäm täñirän bänep oretoret pähap nadäjtäñ kuñatkuñ.

14

Aikoniam Manbiñam Täga u yäjahäjkuñ

¹ Pol kenta Banabas Antiok yotpärare-ken täk täñkumäno udegän Aikoniam yotpärare-ken äronpäñ Juda nanik täño käbeyä yot gänañ äronkumän. Äronpäñ Ekäni täño manbiñam säkgämän-inik yäjahäjpäñ yäwerirän Juda äbotken nanik ba guñ äbotken nanik mäyaptä Jesuta nadäkinik täñkuñ.

² * Täñirä Juda äma ätutäwä Ekäni täño man nadäkta bitnäk-inik täñpäñ ämawebe ätu guñ äbotken nanik yäput-yäwet-pewä nadäkinik täñpanita iwan täñ yämiñkuñ. ³ * Ude täñ yämiñkuño upäjkañ Pol kenta Banabastä ehutpäñ ini ugän itkañ Ekäni täño man yäjahäk täñkumänonik. Ude täñkañ Ekänitä orakoraki täño manbiñam täñkehärom takta kehäromi yämiñirän kudän kudupi mebäri mebäri täñkumän. ⁴ Täñpäkañ äma päke yotpärare u nanik duñ-wenpäñ ätutä Juda ämakät bänep kubägän täñkuñ. Täñirä ätutäwä aposoro yarä ukät bänep kubägän täñkuñ.

⁵ * Ude täñpäñ itkañ mädenä Juda äma ätu ba guñ äbotken nanik ätukät intäjukun ämaniyetä Pol kenta Banabas iwan täñ yämiñpäñ mobätä kumän-kumän däpmäkta yäjpäñ-nadäjkuñ. ⁶ * Ude täñirä biñam nadäjpäñ Pol kenta Banabas kome u peñpeñ Likonia komeken kuñkumän. ⁷ Uken kuñpäñ Listra Depe yotpärare ba yotpärare tuän tuän itkuño uken Manbiñam Täga u yäjahäjkuñ.

Depe yotpärare-ken manbiñam yäjahäjkuñ

* **13:48:** Apos 11:18 * **13:50:** Apos 17:4,12 * **13:51:** Mat 10:14; Apos 18:6 * **14:2:** Apos 13:45 * **14:3:** Mak 16:20; Apos 19:11; Hib 2:4 * **14:5:** Apos 14:19; 2Ti 3:11 * **14:6:** Mat 10:23

8 * Listra yotpärare uken äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani kubä itkuk. Äma u miŋitä inide bäyaŋkukupäŋ kuŋat-kuŋat kubä nämo täŋpani. 9 * Eruk Poltä ämawebe manbiŋam yäwet irirän äma kwäyähäneŋ täŋpani uwä juku peŋpäŋ nadäŋ itkuk. Nadäŋ irirän Poltä äma uwä nadäkiniki kaŋpäŋ Anututä u täga yäpän-täganäŋi yäŋ nadäŋpäŋ dapun kehäromigän kaŋkuk. 10 Kehäromigän kaŋpäŋ gera terak ŋode iwetkuk; Eruk, käroŋ aku! Ude yäwänä Poltä man yäŋkuko uterakgän äma uwä akuŋpäŋ käroŋ kuŋatkuk. 11 * Poltä kudän kudupi ude täŋjirän kaŋpäŋ ämawebe päke itkuŋo unitä ini Likonia man terak ŋode yäŋkuŋ; Wära! Nininken uraktä äma äworeŋpäŋ äbäkamän ŋo! yäk. 12 Ude yäŋpäŋ anutuniye wäpi yäwetkuŋ. Banabas uwä wäpi Sus yäŋ iwetkuŋ. Täŋpäŋ Pol uwä man yäŋahäk täŋkuko unita wäpi Hemes yäŋ iwetkuŋ.

13 Täŋpakaŋ yotpärare u dubini-ken urak Sus unitäŋo iniŋoret yottä itkuk. Täŋkaŋ yot unitäŋo watä ämakät ämawebe päke unitä Pol kenta Banabas yäniŋ oretta ärawa tänayäŋ nadäŋkuŋo unita watä äma unitä bulimakau ba päya irotpäŋ omäk meranta täŋpani mäyap yäpmäŋ äbuk. 14 Ude täŋjirän aposoro yarä unitä ude tänayäŋ yäŋ yabäŋpäŋ bärom täŋpäŋ iniken tek weŋ täŋpän kuŋkuŋ. Teki weŋ täŋpän kwäpäŋ bäräŋeŋ täropigän ämawebe u bämopi-ken äpmonpäŋ yäwetkumän; 15 * In imata ude tänayäŋ yäŋkaŋ täkaŋ? Nek ämagän, in udewanigän! In anutu jopi-jopi mäde ut yämiŋpäŋ Anutu Bureni irit ikek u iniŋ oretneŋta Manbiŋam Täga täwetkamäk ŋo. Anutu u uwä kunum kenta kome gwägu ba imaka kudup pewän ahäŋkuŋ. 16 * It yäpmäŋ äbuŋo kadäni uken äma äbori äbori yabäŋ äwaräkuk täŋjirän kädet mebäri mebäri pewä ahäŋkuŋ. 17 * Upäŋkaŋ Anututä mebäriŋi nadäneŋta not täŋ tamiŋjirän iwän ba edap iniken kadäni terakgän ahäŋ tamiŋjirän ketemtä ahäŋ bumbum täŋjirä naŋ oretoreŋ pähap täŋ it täkaŋ yäk. 18 Eruk manbiŋam ude yäwetpäŋ yäniŋ bitnäŋkumäno upäŋkaŋ ehutpäŋ ärawa täŋ yämikta nadäŋkuŋ.

Pol mobätä utkuŋ

19 * Kadäni uken Juda äma ätu Antiok ba Aikoniam komeken naniktä äbäŋpäŋ Listra ämawebe peŋ yäwetkuŋ. Peŋ yäwettäko Polta iwan täŋpäŋ mobätä utkaŋ kerigän inŋitpäŋ wädäŋ yäpmäŋ päŋku kumäŋtak yäŋ yäŋkaŋ yotpärare gägäni-ken teŋkuŋ. 20 Tewä parirän äbot täŋpani ätutä äbä it gwäjiŋpäŋ kaŋ irirä nadäwän tägawäpäŋ akumaŋ yotpärare-ken äneŋi äroŋkuk. Eruk patkuko yäŋewänä Banabas-kät kome u peŋpeŋ Depe yotpärare-ken kuŋkumän.

21 * Depe kome uken Manbiŋam Täga yäwerirän ämawebe mäyaptä Jesuta biŋam täŋkuŋ. Ude täŋpäŋ äyäŋutpeŋ kädet kuŋkumäno udegän Listra Aikoniam ba Antiok yotpärare-ken äneŋi äbumän. 22 * Äbä yotpärare taŋi ba täpuri uken Jesuta nadäkinik täŋpani bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋpäŋ nadäkiniki täŋkehärom takta man yäwettäŋ kuŋkumän. Täŋpäŋ man ŋode yäwetkumän; Nadäkaŋ? Nadäkinik täŋpani nin komi bäräpi mebäri mebäri nadäŋkaŋ kuŋatnayäŋ takamäŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ api äpmone yäŋ yäwetkumän. 23 * Pol kenta Banabastä ude yäwetkaŋ yotpärare

* 14:8: Jon 9:1; Apos 3:2 * 14:9: Apos 3:4; Mat 9:28 * 14:11: Apos 28:6 * 14:15: Apos 10:26; Sam 146:6 * 14:16: Apos 17:30 * 14:17: Sam 147:8; Jer 5:24 * 14:19: Apos 17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11 * 14:21: Mat 28:19 * 14:22: Mat 7:14; Apos 11:23, 15:32; Apos 18:23; 1Te 3:3 * 14:23: Apos 13:3

u nanik amawebe abot tãnpani watã it yãmikta watã ama yabãh ahãnpãh iwoyãnpãh yepmanãmãm. Tãnpãh Ekãni nadãh imikinik tãnkuõ uwã Ekãnitã tãnkentãh yãmekta inita nak nãmo nakta yãjiwãtpãh nakta jop itkaõh yãnjapik man yãh itkumãm.

²⁴ Ude tãnkaõh yepmanpeõh kuõkumãm. Kumaõh pãõku Pisidia kome irepmitpeõh Pamfilia komeken ahãnkumãm. ²⁵ Eruk Pega yotpãrare-ken arõõpãh amawebe u nanik Ekãni tãõõ manbiõam yãwetkumãm. Yãwetkaõh ãneõh yotpãrare u peõpeõh Atalia yotpãrare-ken ãpmonãmãm. ²⁶ * Kome uken gãpe terak arõõpeõh kumaõh Antiok yotpãrare-ken ahãnpãh epãni u tãh-tãrenãmãm. Kome ukenã abot tãnpanitã bian ama yarã unitã Ekãni tãõõ manbiõam yãnahãntãh kuõjarirãn Ekãni tãõõ orakorakitã watã it yãmekta Anutu keritã terak yepmankaõh epãn man yãwet-pewã kuõkumãm. ²⁷ * Eruk Antiok ahãnpãh abot tãnpani kubã-kengãn yepmanpãh Anututã tãnkentãh yãmiõirãn epãn tãnkumãno unitãõõ manbiõam yãwetkumãm. Ba Anututã guõh amawebeta kãdet tãwit yãmiõirãn nadãkinik tãnkuõõ unitãõõ manbiõam yãwetkumãm. ²⁸ Ude tãnkaõh amawebe abot tãnpani ukãt kadãni kãrõõh bumik itkuõh.

15

Jerusalem kãbeyã kubã tãnkuõh

¹ * Kadãni uken ama ãtu Judia komeken naniktã Antiok kuõpãh Antiok nanik abot tãnpani õode yãwetkuõh; In Moses tãõõ man buramiõpãh gupjin morãk nãmo madãnpãhã Ekãnitã biõam tãga nãmo api tãneõh yãh yãõkuõh. ² * Ude yãõirã Pol kenta Banabastã man u nadãwãn siwoõõ nãmo tãnpãpãhã Judia ama ukãt man wãrãt-wãrãt tãnpãh man kowat yãwãn tãõkuõh. Ude tãõõirã abot tãnpani amawebetã man õode topuõh; Eruk, Pol Banabas-kãt nadãkinik tãnpani ãtu yãwetpena pãõku aposoro ba ama ekãni ekãni Jerusalem irani-kãt man õõ kaõh yãõpãh yãpã-siwoõõ tawut yãk.

³ Man ude topmãõpãhã Antiok abot tãnpanitã amawebe Jerusalem kukta iwoyãõkuõõ u yepmanpã kuõkuõh. Kumaõh pãõku Ponika ba Samaria kome irepmitpãh kome u nanik abot tãnpani manbiõam õode yãwettãh kuõkuõh; Ama guõh abotken nanik mãyaptã Anutu tãõõ man nadãnpãh Anututa biõam tãõkuõh. Ude yãwerirã nadãnpãh bãnepitã oretoret pãhap nadãõkuõh. ⁴ * Eruk manbiõam u yãnahãntãh kumaõh Jerusalem ahãõkuõh. Jerusalem ahãõirã aposoro, abot tãnpani tãõõ ekãni ekãni ba abot tãnpani amawebe ini imaka, penta yãniõh oretkuõh. Yãniõh orerirã Pol kenta Banabastã Ekãni Anututã tãnkentãh yãmiõirãn guõh abot amawebe-ken epãn tãnkumãno unitãõõ manbiõam yãwetkumãm. ⁵ Ude yãwerirãn abot tãnpani ãtu Parisi ama itkuõõ unitã õode yãõkuõh; Abot kubãken naniktã gupi morãk madãneõõ uyaku nadãna siwoõõ tãõpek. Ama uwã yãwerãkaõh Moses tãõõ baga man bok kaõh buramiwut yãk.

⁶ Parisi amatã man ude yãõirã aposoro-kãt ama ekãni ãtukãt kãbeyã tãnpãh man yãõ-ket utnayãh tãõkuõh. ⁷ * Man u ket utnayãh yãõkaõh man epãn pãhap tãõkuõh. Yãwã tãrenõirãn Pitatã akuõpãh õode yãwetkuõk; Notnaye, bian Anututã in bãmoõjin-ken nanik nãk iwoyãõpãh nepmanãmãm u nadãkaõh. U nãhã guõh abotken Manbiõam Tãga yãnahãnpãh yãwerira

* **14:26:** Apos 13:1-2; Apos 15:40 * **14:27:** Apos 15:4,12; Apos 11:18 * **15:1:** Gal 5:2

* **15:2:** Apos 11:30; Gal 2:1 * **15:4:** Apos 14:27 * **15:7:** Apos 10:1-43

Ekänita nadäkinik täneŋta iwoyänpäŋ nepmaŋkuk. ⁸ * Anutu, ämawebe kuduptagän bänepi-ken yabänpäŋ-nadäk täyak unitä guŋ ämawebe äbot u Kudupi Munapik ninta ninij kireŋkuko udegän yäniŋ kireŋkuk. Ude täjirän kaŋpäŋ ŋode nadäŋkumäŋ; Anututä ämawebe u inita biŋam yäpmäŋ danitak yäk. ⁹ * U ninta kädet kubä niwoŋäreŋkaŋ guŋ ämawebeta kädet inigän kubä nämo yäwoŋäreŋkuk. Nämoink! U nadäkinik täŋ iminjirä bänepi ärut yäpän tägawäpäŋ yepmaŋkuk.

¹⁰ * Unita in imata Anutu täŋo täktäki irepmitpäŋ tänayäŋ täkaŋ? In бага man täŋo bäräpi u notniye guŋ äbotken nanikta nämo kotaŋ yämineŋ. Nämoink, bian äbekniye oraniye ba ninin imaka, bäräpi u täga nämo kotaŋkumäŋ yäk. ¹¹ * Upäŋkaŋ ŋode nadäk täkamäŋ; Ekäni Jesu täŋo orakoraki uterakgän Anututä nin inita biŋam iwoyäŋkuko udegän notniye guŋ äbotken nanik imaka, iwoyäŋkuk.

¹² * Pitatä man ude yäŋ irirän nadänpäŋ äma käbeyä täŋ itkuŋo u kudup man bitnänpäŋ Pol kenta Banabas-tagän juku peŋkuŋ. Juku peŋjirä yarä unitä Anututä kudän kudupi kudupi keri terak guŋ äbotken täŋkuko unitäŋo manbiŋam ätu yäŋahäkän täŋkumän. ¹³ * Eruk, manbiŋam u yäŋ paorirän Jemstä ŋode yäŋkuk; Notnaye, juku peŋpäŋ nadäkot! ¹⁴ * Man Saimon-Pitatä ŋode niwerak; Anututä ironi kwawa pewän ahäwäpäŋ guŋ ämawebe bämopi-ken nanik ätu inita biŋam iwoyänpäŋ yäpmäŋ daniŋkuk. ¹⁵ Ba profet biani täŋo man u inidewanigän. U ŋode kudän täŋkuŋ;

¹⁶ Ekänitä ŋode yäŋkuk;

Devit täŋo äbot uwä yottaba tokät maŋpani ude bumik yäk.

Upäŋkaŋ kämiwä, näkä äbänpäŋä äneŋi yäpmäŋ päŋaku peŋpäŋ api täŋkodak täwet.

¹⁷⁻¹⁸ Ude api täŋpero unita ämawebe ätu Ekäni näk nabäŋ ahäkta epäni api täneŋ.

Burenä, ämawebe guŋ äbotken nanik näkŋata biŋam iwoyäŋkuro u näka api wäyäkŋeŋtäŋ kunen.

Ekänitä bian imaka ude api ahäneŋ yäŋ yäŋkuko udegän täŋkuk. Amo 9:11,12

¹⁹ Unita notnaye, näk ŋode nadätat. Nin notniye guŋ äbotken nanik bänepi sukurenpäŋ Anutu-ken kuŋ moreŋkuŋo unita bäräpi nämo kotaŋ yämine. ²⁰ * Nämo, jukuman ŋode ugänpäŋ kaŋ kudän täŋpäŋ yämina; In wäbätta tom ketem ijij yämani u moräki nämo näneŋ. Ketem udewani u naŋpäŋ bänepin täŋpä waneŋ. Ba kubokäret kädet u ba u nämo täneŋ. Ba tom kotäki topmäŋpäŋ däpmäŋ-pewä kumbani-kät tom nägäri nämo piwä kwani u nämo näneŋ. ²¹ * Nin nadäkamäŋ, bian umu-kentä päbä apiŋo itkamäŋ-ken ŋoken guŋ äbot täŋo yotpärare kubäkubäken Sabat kadäni-ken käbeyä yot gänaŋ Moses täŋo бага man u kudup daniŋpäŋ yäŋahäk täkaŋ. Unita Baga man yarägän ude kaŋ kudän täŋpäŋ yämina.

Jerusalem käbeyätä man ŋode topuŋ

²² Eruk, aposoro-kät äbot täŋpani ämawebe ba watä ämaniyetä man topmäŋpäŋ äma yarä Banabas kenta Polkät Antiok kukta yabäŋ ahäŋkuŋ.

* 15:8: Apos 10:44, 11:15 * 15:9: Apos 10:34-35 * 15:10: Mat 11:30; Gal 3:10, 5:1 * 15:11: Gal 2:16; Efe 2:5-8 * 15:12: Apos 14:27 * 15:13: Gal 2:9 * 15:14: Apos 15:7-9 * 15:20: Stt 9:4; Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16 * 15:21: Apos 13:15

Äma yarä u kubä wäpi Judas wäpi kubä Basabas, kubä wäpi Silas. Yarä unitä äbot tänpäni täño watä äma ude itkumän. ²³ Tänpäj manbiñam yäpmäj kukta ñode kudän tänpäj yämiñkuñ;

Man kudän ño guñ äbot Antiok, Siria, Silisia komeken nanik nadäkinik tänpäni, inta kudän täñ tamani. U notjiye aposoro-kät Jerusalem äbot tänpäni täño watä ämaniye nintä kudän täñ tamiñpäñ oretoret man tena äretak. ²⁴ * Eruk man kubä ñode nadämäj; Nintä nämo nadäj yämiñitna ninken nanik äma ätutä inken kuñkañ man mebäri mebäri täwerirä nadäwätäk pähap täñkuñ. ²⁵ Nintä u nadänpäj man epän tänpäj äma yarä ño yabäj ahänpäj yepmana yäpmäj notninpakyat Pol kenta Banabas-kät ärekañ.

²⁶ Nin Pol kenta Banabasta gäripi pähap nadäk täkamäj. Uwä Jesu Kristo Ekäninin täño epän terak ini gupita nämo iyap tänpäj bäräpi mebäri mebäri kotañkumän. ²⁷ Tänpäj nin Judas kenta Silastä manbiñam ño täñkehärom takta, inken yepmana yäpmäj ärekamän. ²⁸ * Kudupi Munapik-kät nintä man yänpäj-nadäk ñode täñkumäj; Intä bäräpi ätukät kotakta bitnäkamäj. Unita in kädet ñode-gänpäj iwatneñ; ²⁹ * In nañ moräk wäbätta peñ yämani u nämo yäpmäjpäñ näneñ. Ba tom kotäki topmäjpäñ däpmäj-pewä kumbani ba tom nägäri u nämo näneñ. Ba kubokäret kädet nämo täneñ. Injinta watäni itpäñ imaka ño mäde ut moreñirä api tägawek. Eruk, ugän. Säkgämän kañ irut.

³⁰ Man ude kudän tänpäj yämiñkañ yepmanpä yäpmäj Antiok komeken kuñkuñ. Eruk kumañ päñku Antiok ahänpäjä äbot tänpäni yänpäbä yepmanpäñ man kudän u yämiñkuñ. ³¹ Yämäkañ ämawebetä irit kuñat-kuñari täñ-kehäromtak man u daninpäñ nadänkañ bänep oretoret pähap nadänkuñ. ³² * Tänpäkañ Judas kenta Silas u Anutu täño meni jinom yäñahäwani unita äbot tänpäni ämawebe bänepi tänpidäm takta ba täñkehärom takta man kädet tägatäga mäyap yäwetpäñ yäwoñärek täñkumän. ³³⁻³⁴ Tänpäkañ yarä u Antiok kome uken kadäni käronji bumik itkañ äbot tänpäni uken naniktä bänep kwini terak äneñi yepmanpä yäpmäj äbumän-ken kuñkumän. ³⁵ Täñ, Pol kenta Banabas uwä ini Antiok kome ugän itkumän. Itkañ äma ätu mäyap ini u nanikkät Ekäni täño man yäñahänjit, Ekäni täño kädet täga mebäri mebäri unita yäwetpäñ yäwoñärek täk täñkumän.

Pol kenta Banabas duñ-weñkumän

³⁶ Eruk uken kadäni käronji ittängän Poltä Banabas ñode iwetkuk; Nek äneñi äyänutpeñ päñku notniyeta yabäda yäk. Bian Ekäni täño manbiñam yäñahänpäj yäwetpäñ kuñatkumäk-ken kuñpäñ täga ba goret itkañ unita yabäda yäk. ³⁷ * Ude yänpäj Banabastä Jon wäpi kubä Mak u bok kukta yäñkuk. ³⁸ * Yäwänä Poltä yäñkuk; Äma uwä bian nekkät epän täkta bitnänpäj Pamfilia komeken nipmanpeñ kuñkuko ukeño. Unita ukät nämo kunayäj yäk. ³⁹ Ude yänpäj yäñ-awätpäñ duñ-weñpäñ inigän inigän itkumän. Ude tänpäj Banabastä Mak imaguränkañ gäpe kubä terak äronpeñ Saiprus kome kuñkumän. ⁴⁰ * Täñirän Pol uwä Silas imaguränkañ kudayäj täñirän äbot tänpäni ämawebe u nanik unitä Anutu keriken yepmanpäñ yäñkuñ; Ekäni täño orakorakitä watäni it tamiñirän

* 15:24: Apos 15:1 * 15:28: Mat 23:4 * 15:29: Apos 15:20 * 15:32: Apos 11:27, 13:1; Apos 14:22 * 15:37: Apos 12:12,25 * 15:38: Apos 13:13; Kol 4:10 * 15:40: Apos 4:36, 13:4; Apos 14:26

kaŋ kuŋarun. ⁴¹ Ude yäweräkaŋ yarä uwä eruk Siria ba Silisia komeken ittäŋ kuŋatkumän. Kome u ittäŋ kuŋatkumäno uwä, u käda nanik ämawebe äbot täŋpani Poltä nadäkiniki täŋkehärom taŋ yämiŋirän ittäŋ kuŋatkumän.

16

Timoti Pol kenta Silas-kät bok kuŋatkuŋ

¹* Eruk Pol kenta Silas kuŋattängän Depe irepmitkaŋ Listra komeken ahängkumän. Kome uken Jesuta nadäkinik täŋpani kubä wäpi Timoti. Miŋi uwä Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täŋpani. Täŋ, naniwä Grik äma, guŋ äbotken nanik. ²* Täŋpäkaŋ Listra Aikoniam äbot täŋpani ämawebeä Timotita u äma tägagämän yäŋ yäk täŋkuŋ. ³* Yäŋirä nadäŋpän Poltä Timoti-kät kuŋatta gäripi nadäŋkuk. Ude nadäŋkuko upänkaŋ Juda ämawebe kome uken iranitä Timoti nani u guŋ äbotken nanik yäŋ nadäŋkuŋo unita Poltä Juda noriyetä bänep täga nadäkta Timoti täŋo gupi moräk madäŋkuk. ⁴* Ude täŋpänkaŋ Polkät noriye ätutä komeni komeni kumän kuŋat moreŋpän man aposoro-kät Jerusalem äbot täŋpani täŋo watä ämaniyetä guŋ äbot nadäkinik täŋpanitä nadäŋpän iwatta topuŋo, u yäwet täŋkuŋ. ⁵* Ude täŋtän kuŋirä äbot täŋpani ämawebe täŋo nadäkiniki kehärom taŋkuk. Täŋpän ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täŋpän päbä äbot täŋpani u yäpurärät täŋirä äbot taŋi täŋkuk.

Poltä dämpmonken äma kubä kaŋkuk

⁶* Täŋpäkaŋ Poltä Esia komeken Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäкта nadäŋkuko upänkaŋ Kudupi Munapiktä iniŋ bitnäŋkuk. Iniŋ bitnäŋpewän Polkät noriye Frikia Galesia komeken kuŋatkuŋ. ⁷* Kuŋattängän Misia komeken ahäŋpän unitä Bitinia komeken kunayän täŋkuŋo upänkaŋ Jesu täŋo Munapiktä yäniŋ bitnäŋkuk. ⁸ Yäniŋ bitnäŋpewän Misia kome jop irepmitpeŋ Troas yotpärare-ken kuŋkuŋ. ⁹ Pänku u patkaŋ bipani Poltä dämpmonken kubä ŋode täŋkuk; Masedonia komeken nanik äma kubätä Pol butewaki man terak ŋode iwetkuk; Gäk Masedonia kome ŋoken äbä nin täŋkentän nimi yäk. ¹⁰ Poltä dämpmonken ude kawänkaŋ ŋode nadäŋkumän; Anututä Masedonia komeken pänku Ekäni täŋo manbiŋam yäwetta ninta gera yäyak yäŋ nadäŋkumän. Ude nadäŋpän tuŋum täŋkumän.

Lidiatä Ekänita biŋam täŋkuk

¹¹ Eruk tuŋum täŋpeŋ gäpe terak äronpänä Troas kome peŋpeŋ Samotres kome gwägu bämopi-ken kuŋkumän. Uken pänku pätna yäŋewänä u peŋpeŋ äneŋi gäpe terak äronpeŋ Neapolis kuŋkumän. ¹² U nanik-tagänä Pilipai yotpärare ninin kuroŋ kuŋkumän. Pilipai uwä Masedonia kome u käda täŋo yotpärare intäjukun, Rom gapmantä kaŋ-iwarani. Uken pänku kepma yarä ude itkumän.

¹³ Eruk Sabat kadäni täŋirän Juda ämatä yäŋapik man yäkyäk bägup kubä uken itak yäŋ nadäŋpänä yotpärare-ken naniktä äpamaŋ yewa gägäni umude ume terak äpmonkumän. Uken kuŋpän webe äbot ätu irirä yabänkumän. Yabänpän ukät mäŋjiritpän man yänpän-nadäk täŋkumän. ¹⁴ Täŋ, webe nintäŋo man nadäŋkuŋo ukät nanik kubä wäpi Lidia. U Taiataira yotpärare-ken nanik. Moneŋta tek säkgämän säkgämän gwäki ärowani u peŋirän yäpmäk täŋkuŋonik. Uwä guŋ äbotken nanik upänkaŋ

* 16:1: Apos 14:6; 2Ti 1:5 * 16:2: Plp 2:19-22 * 16:3: Gal 2:3-5 * 16:4: Apos 15:23-29

* 16:5: Apos 2:47 * 16:6: Apos 18:23 * 16:7: 2Ti 1:15

Anutu bureni kubägan iniñoret täñjukonik. Täñpäkañ Ekänitä bänepi täñpidäm tañ imiñirän Poltä man yänkuko u nadäñpän iyap täñkuk. ¹⁵ * Eruk webe u ini ba äboriye unita Jesu wäpi terak ume ärut yämiñkumän. Ude täñ yäminakañ webe unitä äyänutpäñ niwetkuk; Intä näka Ekänita nadäkinik täyak yän nadäñpänä näkä yotken täga ämnayän? Man ehuranigan yäñtäyon mani buramiñpän iwatkumän.

Pol kenta Silas komi yotken yepmañkuñ

¹⁶ * Kepma kubäta yäñapik man yäkyäk bägup-ken äpmonitna watä webe jopi kubätä nibän ahänkuk. Täñkañ webe u wäbät ikek. Unitä äma täño mehäri yänahäk täñjukonik. Kädet u terak mähemiyetä moner tañi yäpmäk täñkuñonik. ¹⁷ * Täñpäkañ webe unitä nibän ahäñpän Polkät nin niwarän täñpän man gera terak ñode yänkuk; Äma ñonitä Anutu ärowani pähap unitäño epän äma itkamän yäk. U Anututa biñam täktäk kädet täwetpäñ täwoñäredayän äbäkamän yäk. ¹⁸ * Kepma kepma man udegän yän yäpmän kuñtäyon Poltä gaña tañpän äyänutpäñ iwetkuk; Näk Jesu Kristo unitäño kehäromi terak peñ gäwetat; Wäbät, gäk webe ño tenpeñ ku! yäk. Ude yäwänä uterakgän tenpeñ kuñkuk.

¹⁹⁻²⁰ * Eruk ude täñirän webe unitäño mähemiye moner tuñum wädäk-wädäk kädet kawä nämo täñpöpän Pol kenta Silas yepmäñitpäñ yän-yäkñat päñku yotpärare bämopi-ken Rom gapman täño äma ekäni ekäni keriken yepmañpän yäwetkuñ; Juda äma yarä ñonitä nintä yotpärare-ken äbäñpän ämawebe bänepi peñ awähutkamän yäk. ²¹ Man kädet kudupi Rom äma nintä nämo tänañipän yänahäñpän niwetkamän yäk. ²² * Ude yäweräwä äma äbot pähap itkuño unitä kokwawak nadän yämiñkuñ. Ude täñirä man yäpmän daniwani ämatä komi ämata yäniñ kireñirä yepmäñitpäñ teki yänjopmän yämiñpän iwänaptä bumta däpuñ. ²³ Däpmäñpän komi yot gänañ yepmañirä komi yot täño watä äma kubä yäma täñkehärom tañpän watäni itta iwetkuñ. ²⁴ Iwerirä eruk komi yot bämopi-ken-inik yepmañpän kuroñiyat päya kujattä uyin-yepmäñitpäñ täñkehärom tañpän yepmañkuk.

²⁵ Yepmañpän itkan bipani bämopi-ken Pol kenta Silas Ekäniken yäñapik man yänit, iniñoret kap ätu tenirän äma komi yot gänañ bok itkuño u nadänkuñ. ²⁶ U nadänirä uterakgän kenän kwainirän komi yot bumta kwainkuk. Kwainirän komi yot täño yäma päke u kudup ini jop tägenkuñ. Täñpän yen kehäromi äma komi yot gänañ irani keriken kuroñi topuño u imaka, ini jop äreyän mañkuñ. ²⁷ * Täñpäkañ watä ämatä kikuñkuk. Kikuñpänä dapun täñpän kañkuk; Komi yot täño yäma kudup tägenkuño irirä. Yabäñpän-nadänkuk; Komi yot gänañ ño iraño ñokeno käwep äpämañ metäkañ yän nadänkuk. Ude nadäñpän päip yäpmäñpän iniken gupi urayän täñkuk. ²⁸ Ude täñirän Poltä gera terak ñode iwetkuk; Ude täñpeno! Nin kuduptagän itkamän ño yäk.

²⁹ Ude yänirän watä äma unitä topänta gera yänñän komi yot gänañ äronkuk. U umuntañkañ bumta kwainpän Pol Silas dubini-ken mañpän äpmonkuñ. ³⁰ * Täñpän yarä u yän-yäkñat yäpmän yäman äpmonpän yäwetkuk; Notnapakyat, näk imapän täñira Anututä api täñkentän namek?

* **16:15:** Apos 16:33, 18:8 * **16:16:** Apos 19:24 * **16:17:** Mak 1:24,34 * **16:18:** Mak 16:17 * **16:19-20:** Mak 13:9; Apos 17:6; Mat 5:11 * **16:22:** 2Ko 11:25; Plp 1:30; 1Te 2:2
* **16:27:** Apos 12:18-19 * **16:30:** Apos 2:37

³¹ Yäwänä iwetkumän; Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täñ imikañ uyaku gäk ba webeka nanak ba ämawebe gäkkät it täkañ u kudup Ekäni Jesu Kristota nadäkinik täñ imiñkañ uyaku Anututa biñam api täneñ yäk. ³² Yäwän yarä unitä Ekäni täño manbiñam äma u ba noriye unitä yotken itkuño u yäwetpäñ yäwoñärek täñkumän. ³³ * Yäwerän nadänpäñ bipani ugän watä äma unitä yäñ-yäkñat yäpmäñ päñku däpuño meni ärut yämiñkuk. Täñpäñ yäwerän ini ba webeni nanak Jesu wäpi terak ume ärut yämiñkumän. ³⁴ Täñkañ watä äma unitä yäñ-yäkñat yäpmäñ päñku ini yot gänañ yepmanpäñ ketem ijiñ yämiñkuk. Täñpäkañ äma u ini ba webeni nanakiye kudup Anututa biñam täñpäñ bänep oretoret pähap täñkuñ.

Pol kenta Silas yepmanpä äpämañ kuñkumän

³⁵ Eruk parä yäñejirän Rom gapman täño man yäpmäñ daniwani äma ätutä komi ämaniye ñode yäwet-pewä kuñkuñ; Äma yarä u yabä kätäñpewä kun! yäk. Ude yäwet-pewä kuñkañ komi yot täño watä äma udegän iwetkuñ. ³⁶ Iwerä nadänpäñ watä ämatä Pol iwetkuk; Näkä ek tabä kätäñpewa kukta äma ekäni ekänitä man pewä äbätak. Unita ek äpämañ kuñkañ säkgämän itkon. ³⁷ * Yäwänä Poltä iwetkuk; Ude täga nämo! Nek Rom äbotken nanik upäñkañ goret ude nämo täñ niminañpäñ jop nadäñ täñ nimiñkuñ. Manken jukun nipmanpäñ mebäriñek kañkañ uterak komi yotken nipmankuño uyaku tägawän! Upäñkañ ude nämo täñ nimiñkuñ. U jop nadäñ nidäpmäñpäñ komi yotken nipmankuñ. Ude täñkuño upäñkañ käbop äpämañ kun yäñ niwetkañ? Nämoinik! Äma ekäni u ini-tägän äbäñkañ keran kañ nimagut yäpmäñ äpämañ kut.

³⁸ Poltä ude yäweränä komi ämatä äyänutpeñ päñku man yäpmäñ daniwani äma ñode yäwetkuñ; Pol kenta Silas u Rom äbotken nanik yäk. Yäweränkañ man u nadänpäñ kwainkuñ. ³⁹ * Kwainpäñ äma yarä uken äbänpäñ butewaki man yäwetkuñ. Täñpäñ yarä u yäñ-yäkñat yäpmäñ äpämañ kuñkuñ. Täñkañ kome u peñpeñ kome kukñi käda kukta man yäwetkuñ. ⁴⁰ Ude yäweräwä yarä u komi yotken naniktä äpämañ Lidiatä yotken kuñpäñä Jesu täño äbot yabäñ ahäñpäñ bänep täñ-kehäromtak man yäwetpeñ kuñkumän.

17

Tesalonaika kuñkumän

¹ * Täñpäkañ Pol kenta Silas yotpärare yarä wäpi Amfipolis ba Apolonia u yärepmitpeñ Tesalonaika yotpärare-ken ahäñkumän. Uken Juda äma täño käbeyä yot kubä itkuk. ² Eruk, u ahäñpäñä Pol uwä ini täk täñkuko udegän Sabat yaräkubä ude Juda naniktä käbeyä yot gänañ u äronpäñ Juda ämawebe ukät Ekäni täño man yäñpäñ-nadäk täñkuñ. Ude täñkañ Ekäni täño man kudän ätu yäwetpäñ yäwoñärek täñpäñ ñode yäwetkuk; ³ * Kristo, Anutu täño iwoyäwani uwä kumänpäñ äneñi akukta biñam yäwani yäk. Täñpäkañ Jesu täño wäpi biñam täwet täyat uwä Kristo ubayäñ. ⁴ * Man ude yäwerirän Juda ämawebe ätutä nadäwä bureni täñpäpäñ Pol kenta Silas yäwatkuñ. Täñkañ Grik nanik ätu Anutu iniñ orerani u mäyaptä penta yäwatkuñ. Ba uken nanik webe wäpi biñam ikek udegän, mäyap yäwatkuñ.

* **16:33:** Apos 16:15 * **16:37:** Apos 22:25 * **16:39:** Mat 8:34 * **17:1:** 1Te 1:1,2 * **17:3:** Luk 24:26; Apos 3:18, 9:22 * **17:4:** Apos 13:50

5 Tānpākaŋ āmawebe päke unitä Pol kenta Silas u yäwarä yabānpāŋ Juda āmatä kokwawak nadāŋkuŋ. Ude tānpāŋ āma wakiwaki kābeyä bāgup-ken u ini-ini ittāŋ kwani u māyap yāmagut pābā yepmaŋpā āmawebe yotpārare u nanik jop manman terak yāput-yāwettäko man yāŋ tānjuruk-uruk pāhap tāŋkuŋ. Ude tāŋ irirä āma wakiwaki unitä Pol kenta Silas yepmāŋit pābā āmawebe u keru terak pena yāŋkaŋ pāŋku āma kubä wāpi Jeson unitä yotken bārāŋeŋ kuŋpāŋä wäyākŋeŋkuŋ. 6* Pāŋku wäyākŋewä wawāpāŋ Jeson-kät äbot tāŋpani ätu ugānpāŋ yepmāŋit yāpmāŋ kome unitāŋo intājukun āma u injamiken yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ gera terak ŋode yāŋkuŋ; Äma komeŋi komeŋi kuŋatkaŋ kädet wakiwaki tāk tāŋkuŋo ukeŋo äbāŋo itkaŋ ŋo yäk. 7* Jesontä āma u yāŋ-yākŋat yāpmāŋ ini yotken kuŋkuk yäk. Nadākinik tāŋpani āma päke u intājukun āmanin wāpi Sisa unitāŋo man kädet urani. Unitä ŋode yäk tākaŋ; Intājukun āma kudupi kubä itak, u wāpi Jesu yāŋ ude yäk tākaŋ.

8 Ude yāŋirä āmawebe päke ukät kome u nanik tāŋo āma ekāni ekānitä man u nadāŋkaŋ kikuŋputpāŋ-nadāwätäk pāhap tāŋkuŋ. 9 Eruk ude tāŋkaŋ Jeson-kät nadākinik tāŋpani ätu yepmāŋitkuŋo u yāwerä komi yotta gwāki pewākaŋ yāniŋ kireŋpewä kuŋkuŋ.

Beria kome pāŋku epān tāŋkumān

10 Eruk, kome bipmāŋirān, äbot tāŋpani noriyetä Pol kenta Silas yepmaŋpā yotpārare kubä wāpi Beria uken kuŋkumān. Kumaŋ Beria kome u ahāŋpāŋä Juda nanik tāŋo kābeyä yot kome u itkuko u gānaŋ äronkumān.

11* Ämawebe Juda äbotken nanik Beria kome u irani unitāŋo bānep nadäk-nadäki u tägagāmān, Juda āmawebe Tesalonaika kome irani unitāŋo yārepmitkuk. Tānpākaŋ Pol tāŋo man nadāŋpāŋ gāripi-inik nadāŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ kepma kepma Anutu tāŋo man kudān tāwani u daniŋpāŋ yāŋpāŋ-nadäk tāk tāŋkuŋ, Pol tāŋo man ŋo bureni ba bureni nāmo yāŋ nadākta. 12 Tāŋkaŋ Juda nanik āmawebe māyap-iniktä nadākinik tāŋkuŋ. Ba Grik webe, guŋ äbotken nanik wāpi biŋam ikek ätu, ba Grik āma ätu imaka, udegān nadākinik tāŋkuŋ.

13* Ude tāŋirä Juda äbotken nanik Tesalonaika kome irani unitä manbiŋam ŋode nadāŋkuŋ; Pol uwä Beria komeken Ekāni tāŋo manbiŋam yāŋahāŋpāŋ yāwet itak yāŋ ude nadāŋpāŋä pāŋku yotpārare uken ahāŋpāŋ āmawebe yāput-yāwettäko Pol Silasta kokwawak nadāŋ yāmiŋkuŋ. 14 Tāŋirä äbot tāŋpanitä Pol bārāŋek-inik iniŋ kireŋpewä kome, gwāgu pāhap dubini-ken äpmonkuk. Tāŋ, Silas kenta Timoti uwä pen Beria kome-kengān itkumān. 15 Eruk āma Pol yāŋikŋat yāpmāŋ kuŋkuŋo uwä Pol yāŋikŋat yāpmāŋ pen kumaŋ Atens yotpārare taŋi uken kuŋkuŋ. Tānpākaŋ äneŋi kunayāŋ yāwāwä Poltä Silas kenta Timotita man ŋode pewān kuŋkuk; Ek bārāŋeŋ näkä itat-ken ŋo kaŋ äbun yäk.

Pol Atens yotpārare-ken man yāŋahāŋkuk

16 Poltä Silas kenta Timotita Atens komeken itsāmāŋ yāpmāŋ kuŋkuk. Tāŋkaŋ yotpārare u gānaŋ yāwik jopi, āma keritä tāŋpani māyap-inik irirä yabāŋkuk. Ude yabāŋpāŋ Pol bānepitä jägāmi-inik nadāŋkuk. 17* Jägāmi nadāŋkuko unita Juda tāŋo kābeyä yotken kuŋkaŋ Juda nanikkät Grik āma Anutu burenita nadāŋ imani ukät man unita yāŋpāŋ-nadäk tāŋkuŋ.

* 17:6: Apos 16:20 * 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12 * 17:11: Jon 5:39 * 17:13: Apos 13:50, 14:19 * 17:17: Apos 18:19

Ba kepma kepma yotpärare unitäno käbeyä bägup-ken kuŋkaŋ ämawebe jop itkuŋo ukät man kowata kowata yäk täŋkuŋonik. ¹⁸ Täŋpäkaŋ kome uken äma äbot yarä nadäk-nadäki ärowani wäpi Epikurian ba Stoiktä itkuŋ. Täŋpäŋ kadäni kubä äma nadäwani äbot yarä uken nanik ätutä Ekäni täŋo manta yäŋpäŋ yäŋ-awätpäŋ Polkät man kowat yäwän täŋkuŋ. Poltä Jesu täŋo manbiŋam ba kumbani-ken nanik akuŋkuko unitäno man yäwetkuko unita ukät nanik ätutä ŋode yäŋkuŋ; Äma jop manman yäwani uwä jide yäwayäŋ yäŋpäŋ yäyak? Yäŋjirä ätutä yäŋkuŋ; Kome ätu täŋo anutu unitäno manpäŋ käwep yäyak. ¹⁹ Ude yäŋpäŋ Pol yäŋikŋat päŋku äma ekäni ekäni täŋo käbeyä wäpi Areopagus uken tenpäŋ iwet yabäŋkuŋ; Gäk man kudupi yäyan u jideta yäyan? Niweri nadäna yäk. ²⁰ Gäkŋo man ŋo nadäŋitna inide kubä täyak unita man yäyan unitäno mebäri niweri nadäna! yäŋ iwetkuŋ. ²¹ Täŋpäkaŋ Atens ämawebe täŋo mebäri uwä ŋode; Kome mähemkät äma äbani Atens kome irani-kät imaka kubä nämo täk täŋkuŋonik. Nämo, u kadäni kadäni käbeyä täŋpäŋ man kudupi kudupita yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkuŋo unita Pol täŋo man u nadänayäŋ yäŋkaŋ yäŋkuŋ.

²² Ude yäŋpäŋ iwet yabäŋjirä Poltä äma ekäni ekäni bämopi-ken itpäŋ ŋode yäwetkuk; Näkä in Atens nanik äma tabäk täyat uwä anutujin yänin oretta gwäk pimiŋpäŋ täk täkaŋ yäk. ²³ Pengän yotpärare ŋo gänaŋ kuŋtätŋgän mobä änok pewani kubä kaŋkut. Mobä uterak man kudän kubä ŋode kudän täwanipäŋ daniŋkut; Njowä anutu nintä nämo nadäwani kubäta täŋpani. Eruk, apiŋo Anutu intä nämo nadäŋkaŋ ininoret täkaŋ unitäno mebäri ŋode yäŋahäŋpäŋ täwera nadäwut;

²⁴ * Nämo nadäk täkaŋ uwä Anutu kunum kenta kome ba imaka imaka kome terak itkaŋ ŋo pewän ahäwäpäŋ kunum kenta kome täŋo Ekäni pähap itak. Anutu uwä yot ämatä täŋpäŋ kudupi yot yäŋ iwerani gänaŋ nämo it täyak yäk. ²⁵ * Ba imaka kubäta nämo wäyakŋek täyak. Äma nintä imaka kubä täga nämo täŋkentäŋ imine. Nämo, ini-tägän ämata iritkuŋat-kuŋat ba imaka päke u kudup nimik täyak. ²⁶ Täŋpäkaŋ äma kubä täŋpäŋ peŋkuko uken naniktä äma äbori äbori ahäŋ yäpmäŋ kuŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ it yäpmäŋ kuneta ini-tägän kadäni ba kome bagani täŋkireŋpäŋ täŋkireŋpäŋ peŋ nimiŋkuk yäk. ²⁷ * Täŋpäkaŋ bänepnintä wäyakŋek epän täŋtätŋ kuŋtätŋgän Anutu nadäŋ imikinik täŋpäŋ kaŋ-ahäneta käwep, ude täŋ nimiŋkuk. Upäŋkaŋ nin kubäkubäta ban nämo it nimik täyak. ²⁸ Nämo, unita ŋode yäwani; Nin unitäno nadäk kehäromi terak itkaŋ imaka imaka täk täkamäŋ. Täŋkaŋ ininiken nadäwani äma ätutä udegän ŋode yäŋkuŋ; Nin urakken ahäwani yäk.

²⁹ * Eruk, nin Anutu unitäno nanakiye unita nin ŋode nämo nadäne; Anutu uwä äma iniken nadäk-nadäkpäŋ gol ba siliwa, ba mobäpäŋ wäbät kujat äma keritä täk täkaŋ udewani yäŋ nämo nadäne. Nämo inik! ³⁰ * Bian ämawebetä nämo nadäwä tumbäpäŋ nadäk udewani nadäŋpäŋ täŋpeŋ kuŋjarirä Anututä yabäŋ koreŋkuk. Upäŋkaŋ apiŋo ämawebe komeni komeni bänep sukurekta peŋ yäwet täyak. ³¹ * U kadäni pähap kubä ämawebe manken yepmakta iwoyäŋkuk. Uken äma kubä iwoyäŋkuko unitä kudän siwoŋi terak api yäpmäŋ daniwek. Täŋpäkaŋ u bureni-inik api täŋpet yäŋ niwoŋärekta äma uwä kumbani-ken nanikpäŋ yäpmäŋ

* 17:24: 1Kin 8:27; Apos 7:48 * 17:25: Sam 50:12; Ais 42:5 * 17:27: Lo 32:8; Ais 55:6;

Sam 145:18; Jer 23:23 * 17:29: Ais 40:18-20; Ais 44:10-17; Apos 19:26 * 17:30: Apos 14:16

* 17:31: Sam 9:8, 96:13; Apos 10:42

päñaku teñjuk.

³² Täñpäñ Poltä äma kubä kumbani-ken nanikpäñ yäpmäñ akukakuk täño man yäwerirän äma ätutä yänärok iwetkuñ. Täñ, ätutä yänkuñ; Man yäyan u kadäni kubä äneñi yänjiri kañ nadäna! ³³ Ude iwerirä Pol yepmanpeñ kuñjuk. ³⁴ Täñpäkañ äma ätutäwä Pol iwatpäñ Jesuta nadäkinik täñkuño u kubäwä wäpi Dionisius, äma ekäni ekäni täño käbeyä wäpi Areopagus uken nanik kubä. Ba webe kubä wäpi Damaris ukät ämawebe ätutä nadäkinik täñkuñ.

18

Pol Korin komeken epän täñjuk

¹ Täñpäñ Pol Atens kome peñpeñ Korin yotpärare-ken kuñjuk. ² * Kuñpäñ Juda nanik äma kubä kañ-ahänjuk. Äma u wäpi Akwila, u komeni kujat wäpi Pontus. Täñpäkañ kadäni uken Akwila-kät webeni wäpi Prisila u Itali kome peñpeñ äbumän. U imata, Rom äma täño intäjukun äma wäpi Klodius unitä Juda nanik Itali kome itkuño u ñode yäwetkuk; In kumän-tagän Rom kome ño peñpeñ kome kukñi käda kañ kut yäk. Eruk, Pol Korin kome kuñpäñä yanäpi yarä upäñ yabäñ ahänjuk. ³ * Pol uwä äma ukät moneñ epän mebäri kubägän, sel yot täk täñpani unita päñku ukät penta itkuñ.

⁴ Täñpäkañ Sabat kadäni-kenä Pol uwä Juda nanik täño käbeyä yotken äronkañ man yänpäñ-nadäk täk täñkuñonik. Man yänpäñ-nadäk ba yänpäñ-yäwoñärek täñjira Juda äbotken nanik ba Grik ämatä Jesuta nadäkinik kañ täñput yän yänkañ täk täñkukonik.

⁵ * Täñpäkañ Silas-kät Timotiwä Masedonia peñpeñ äpä irirän eruk Pol uwä kadäni kadäni, epän kubä täñkañ nämo, Anutu täño manbiñamgän yänahäk täñkukonik. Täñpäñ Juda nanik man kehäromi ñode yäwet täñjuk; Jesu u Kristo, Anututä bian ämawebeniye täñkentäñ yämikta iwoyänjukko u yäk. ⁶ * Ude yäweränkañ Pol yänärok man iwetpäñ mani ut täñkuñ. Ude täñpäwä mäde ut nimitak yän kañpäñ nadäkta teki terak täpun-täpun u däpmäñ äreyän täñpän kwäpäñ ñode yäwetkuk; Eruk, in paot-paotta biñam täkañ u täñpäwä, injinken wakita api täneñ yäk. Uken näkño waki kubä nämo itak. Unita apiño näk ño peñpeñ guñ äbotken kwayän yäk.

⁷ Eruk Pol käbeyä yot u peñpeñ kumañ äma kubä guñ äbotken naniktä yot gänañ äronjuk. Äma u wäpi Titius, wäpi kubä Jastus. Äma uwä Anutu Burenita nadäkinik täñpani. Täñpäkañ äma unitäño yori uwä Juda nanik täño käbeyä yot dubini-ken itkuk. ⁸ * Täñ, Juda nanik täño käbeyä yot unitäño intäjukun äma u wäpi Krispus. Ukät webeni äperiye nanak-tägän Ekäni Jesuta nadäkinik täñkuñ. Täñpäkañ Korin ämawebe ini uwä mäyaptä Pol täño man u nadäñpäñ Ekänita nadäkinik täñjirä ume ärut yämijjuk.

⁹ * Eruk bipani kubäta Pol imaka kubä däpmonken bumik kañjuk. U Ekänitä ñode iwetkuk; Gäk nämoinik umuntäwen. Gäk näkño man yänahäkta meka nämo täñpipiwen. ¹⁰ * Nadätan? Näk gäckät itkamak. Ba näkño ämawebe mäyaptä yotpärare ño gänañ itkañ unita äma kubäta gäck täga nämo api täñpän wawen yäk. ¹¹ Täñpäkañ Pol ini Korin komegän

* **18:2:** Rom 16:3 * **18:3:** Apos 20:34; 1Ko 4:12 * **18:5:** Apos 17:14-15; Apos 9:22 * **18:6:** Apos 13:46,51; Apos 20:26 * **18:8:** 1Ko 1:14 * **18:9:** 1Ko 2:3 * **18:10:** Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jon 10:16

itkaŋ ämawebe Ekäni täŋo man yäŋpän-yäwoŋärek täŋ yäpmäŋ kuŋjirän obaŋ kubä itkaŋ äneŋi komepak 6 ude täreŋkuk.

¹² Täŋpakaŋ äma kubä wäpi Galiotä Akaia komeken Rom gapman täŋo watä äma itkuk. Irirän kadäni uken Juda nanik ätu Polta iwan täŋ imiŋpän manken yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋpän ŋode yäŋkuŋ; ¹³ Äma ŋowä ämawebetä Anutu iniŋoretta kädet mebäri kubä, nintäŋo бага mantä nämo yäyak upän yäwoŋärek täyak yäk. ¹⁴ Ude iweräwä Poltä man kowata yäwayän täŋpänä, gapman Galiotä Juda nanik ŋode yäwetkuk; Äma ŋonitä gapman täŋo бага kubä irepmiränä, ba kudän waki kubä täŋpänä, näk intäŋo man täga nadäŋ tamet yäk. ¹⁵ * Upänkaŋ inä injinken man ba wäp ba бага ätuta äbä näk näwet yabäkaŋ. Unita uwä injin kaŋ yäpä tägawut yäk. Näk man udewani yäpmäŋ danikta nämo nepmaŋpani. ¹⁶ Ude yäŋpän yän-yäwat-pewän äpämaŋ kuŋkuŋ.

¹⁷ Ude täŋpänä eruk pengän Juda nanik täŋo käbeyä yot unitäŋo intäjukun äma kubä wäpi Sostenes uwä gapman yori yäma-ken ugän iŋitpän utkuŋ. Ude täŋpakaŋ gapman Galio uwä unita nadäwätäk nämo täŋkuk.

Pol äneŋi Antiok Siria kome kuŋkuk

¹⁸ * Täŋpakaŋ Poltä ugän kadäni ätukät itkuk. Ittäŋgän äbot täŋpani noriye yepmaŋpeŋ gäpe terak äroŋkuk. Ärowänkaŋ gäpetä kome u peŋpeŋ Siria kome kwayän täŋkuk. Täŋpakaŋ Akwila yanäpi u Polkät bok kuŋkuŋ. Kumaŋ pänku Senkria kome ahäŋpän imaka kubä täkta Anutu-ken yänkehäromtak man yänkuko unita gwäki puŋiŋ kudup äriŋpän pakigän peŋkuk. ¹⁹ * Eruk, u peŋpeŋ kumaŋ pänku Efesus kome ahäŋkuŋ. U ahäŋpänä, Poltä Akwila yanäpi u yepmaŋkuk. Täŋpakaŋ Pol iniwä kumaŋ pänku Juda naniktä käbeyä yot gänaŋ äroŋkuk. Äro u itpän Juda nanikkät Anutu täŋo man yäŋpän-nadäk täŋkuŋ. ²⁰ Ude täŋjirän Juda naniktä iwetkuŋ; Gäk ninkät kadäni käroŋi bumik kaŋ itna yäk. ²¹ * Ude yäwäwä Pol bitnäŋpän bänep täga mangän yäwetpän ŋode yäŋkuk; Anututä äneŋi nepmaŋpän äbänpänä, uwä äneŋi api äbet yäk. Ude yäwetpän Efesus kome peŋpeŋ gäpe terak äroŋpeŋ kuŋkuk. ²² Eruk gäpe terak kumaŋ pänku Sisaria kome ahäŋkuk. Ahäŋpänä Pol gäpe terak naniktä äpämaŋ pänku äbot täŋpani u yabän ahäŋpän man yäŋpän-nadäk täŋ itkuŋ. Ude täŋkaŋ yepmaŋpeŋ Antiok yotpärare-ken kuŋkuk.

Apolos Efesus komeken manbiŋam yänahäŋkuk

²³ Pol Antiok kome kadäni käroŋi bumik itkaŋ kuŋkuk. Kumaŋ pänku Galesia Frikia komeken ämawebe äbot täŋpani u Anutu täŋo man yäwetpän bänepi täŋ-kehäromtak täŋtän kuŋatkuŋ. ²⁴ Täŋpakaŋ Juda äma kubä Aleksadria nanik uwä Efesus kome itkuk. Äma u wäpi Apolos. Uwä man säkgämän, gäripi nitek yänahäwani, ba Anutu täŋo man kudänta nadäwän tärekinik täŋpani. ²⁵ * Täŋpakaŋ äma ätutä Apolos uwä Ekäni Jesu täŋo kädet iwetpän iwöŋärek täŋjirä nadäkinik täŋkuk. Nadäkinik täŋpän Apolos bänep pidäm terak ämawebe Anutu täŋo man yäŋpän-yäwoŋärek täk täŋkukonik. Täŋpän Jesutä imaka imaka täk täŋkuko unitäŋo manbiŋam bureniŋän

* **18:15:** Apos 23:29; Apos 25:18-19; Jon 18:31 * **18:18:** Apos 21:24 * **18:19:** Apos 17:17

* **18:21:** Rom 1:10; 1Ko 4:19; Jem 4:15 * **18:25:** Rom 12:11; Apos 19:3

yāḡahāk tājnkukonik. Upāḡkaḡ Jontā ume ārut yāmik tājnkuko ugānpāḡ nadāḡkuk.

²⁶* Tājkaḡ Apolos bānepi pidām tawāpāḡ Juda tāḡo kābeyā yotken pāro bātakigān Ekāni tāḡo manbiḡam yāḡahāk tājnkukonik. Tājirān Akwila-kāt webeni Prisila unitā manbiḡam yāḡahāḡkuko u nadāḡkumān. Nadāḡpāḡ yori-ken yāḡikḡat yāpmāḡ pāḡku Jesu Kristo tāḡo kādet uwā siwoḡi-inik iwetpāḡ iwoḡāreḡkumān. ²⁷* Ude tājkaḡ eruk Apolos uwā Akaia komeken-ken kukta nadāḡkuk. Tājirān Efesus āmawebe ābot tājpani unitā Apolos tāḡo nadāk-nadāki tājkeḡārom takta ḡode tājkuḡ; Akaia nanik ābot tājpanitā daniḡpāḡ nadākta man kudān ḡode tājkuḡ; In āma u imagutpāḡ not kaḡ tāj imut yāk. Ude kudān tājḡpāḡ imākaḡ yepmaḡpeḡ kumaḡ pāḡku Akaia komeken ahāḡkuk. Ahāḡpāḡ Apolostā kome u nanik ābot tājpani āmawebe, Anutu tāḡo orakoraki terak nadākinik tājkuḡo u sāḡgāmān oraḡ yāmiḡpāḡ tāj-keḡāromtaḡ yāmiḡkuk.

²⁸* Eruk, ude tājkaḡ āmawebe pāke u iḡamiken Juda nanik tāḡo man ba nadāk goret nadāḡkuḡo u yāpmāḡ āpākta epān keḡāromigān tājnkuk. Tājḡpākaḡ Anutu tāḡo manbiḡam terak kwawakinik ḡode yāwetpāḡ yāwoḡārek tājnkuk; Ekāni Jesu u Kristo ubayāḡ, āma Anututā bian āmawebeniye tājkentāḡ yāmikta iwoyāḡkuko u.

19

Pol Efesus yotpārare-ken manbiḡam yāḡahāḡkuk

¹* Tājḡpākaḡ Apolos ini Korin kome-kengān itkuk. Kadāni ugān Pol uwā yotpārare tāpuri tāpuri yārepmittāḡ kumaḡ pāḡku Efesus ahāḡkuk. Uken ābot tājpani ātu yabāḡ ahāḡpāḡ ḡode yāwet yabāḡkuk; ²* In bian nadākinik tājḡpāḡ Kudupi Munapik yāpuḡ ba nāmo? Yāwānā kowata ḡode iwetkuḡ; Nāmo yāk. Nin Kudupi Munapik kubā ude itak yāḡ nāmooinik nadāḡkumāḡ. Apiḡogān nadākamāḡ ḡo yāk. ³ Ude iwerāwā Poltā yāwetkuk; E, inā kāderi jide terak ābot uwā tājkuḡ? Ude yāwānā iwetkuḡ; Jontā ume ārut yāmik-yāmik tāk tājnkuko ugānpāḡ ārutkumāḡ yāk. ⁴* Yāwāwā Poltā yāḡkuk; Bian Jontā āmawebe ume ārut yāmiḡkaḡ ḡode yāwetkuk; In bānep nadāk-nadākjin wakiwaki u kudup peḡ morewākaḡ ume kaḡ ārut tama yāk. Tājḡpāḡ nadākinikjin u kumān-tagān āma māden abātak unitagān kaḡ pewut yāḡ yāwetkuk. Eruk, Jontā āma māden nāwatak yāḡ yāḡkuko uwā Jesu.

⁵ Eruk, man u nadāwākaḡ Poltā Ekāni Jesu wāpi terak ume ārut yāmiḡkuk. ⁶* Ume ārut yāmiḡpāḡ kerī āmawebe gwāki terak peḡirān Munapiktā āmawebe pāke uterak kumān magāt moreḡkuk. Magāt moreḡirān man kotāk kudupi kudupi terak yāḡit, manbiḡam profettā-yāḡ yāḡahāḡkuḡ. ⁷ Āma pāke u 12 ude bumik.

⁸ Tājḡpāḡ u punin terak Poltā Juda nanik tāḡo kābeyā yot gānaḡ bātakigān Manbiḡam Tāga keḡāromigān yāḡahāk tājnkuk. Tājḡpāḡ Juda āma man yāwerit nadāk-nadāki tājpidām taḡ yāmiḡit Anututā intājukun it yāmiḡirān gāmoriken irit unita yāwetpāḡ yāwoḡārek tāḡ yāpmāḡ kuḡirān komepak yarākubā ude tāreḡkuk. ⁹* Tājḡpākaḡ Juda āmawebe ātutāwā Poltā Jesu tāḡo manbiḡam yāḡahāk tājnkuko unita nadāwā jopi ude tājḡpākaḡ nadākinik nāmo tājkuḡ. Tājkaḡ āmawebe iḡamiken Ekāni tāḡo kādet siwoḡi unita u

* **18:26:** Apos 19:8 * **18:27:** 2Ko 3:1; Kol 4:10 * **18:28:** Apos 9:22 * **19:1:** 1Ko 3:6

* **19:2:** Apos 2:38, 8:16 * **19:4:** Mat 3:11 * **19:6:** Apos 8:17; Apos 10:44,46 * **19:9:** 2Ko

kädet waki yäj yäk täjkuñ. Ude täjpewä Poltä nadäkinik täjpani ämawebe yäj-yäkñat yäpmäj kuñkuk. Ude täjkañ kadäni kadäni yäjpäñ-yäwoñärek täjpani yot kubäken Ekäni täjo manbiñam yäjahäk täjkuñ. Yot uwä Tiranus täjo. ¹⁰* Eruk, yäjpäñ-yäwoñärek täj yäpmäj kuñirän obañ yarä ude tärenkuk. Ude täjkuko unita Juda ämawebe ba Grik ämawebe Esia kome itkuño u mäyap-inik Ekäni täjo manbiñam nadäjkuñ.

Skeva täjo nanakiye

¹¹* Kadäni uken Anututä Polken kudän kudupi inide ätu pewän ahäjkuñ. ¹²* Ude täjirän kañkañ ämawebetä käyäm ikekta tek moräk yäpmäj päñku Pol gupi terak peñkañ yäpmäj käyäm ikekken kuk täjkuñ. Ude täjirä Ekäni täjo kehäromitä täjpewän käyäm paorit, mäjotä käyäm ikek yabä kätäñpeñ kuk täjkuñ.

¹³* Täjpäkañ Juda nanik ätutäwä moneñ epäntawä komeni komeni kuñatpäñ mäjo yawat kirek-kirek täk täjkuñ. Täjkañ kadäni kubäkubä äma uwä Ekäni Jesu wäpi terak mäjo yawat kirenayäj yäjkañ täk täjkuñonik. Uwä mäjo ñode yäwet täjkuñ; Jesu, wäpi Poltä yäjahäk täyak unitäjo wäpi terak peñpeñ kut yäj täwetkamäj. Man ude yäk täjkuñ. ¹⁴Täjpäkañ Juda nanik täjo bämop äma ekäni kubä wäpi Skeva, unitäjo nanakiye 7 ude unitä kädet uwä täk täjkuñ. ¹⁵* Eruk, kepma kubä Skeva nanakiye unitä mäjo yawat kirek-kirek täjirä mäjo kubätä äyäjutpäñ man kowata ñode yäwetkuk; Näk Jesu ba Polta nadätat. Täj, in netä? ¹⁶Ude yäjpäñ äma mäjotä magärani unitä päreñ äronpäñ äma 7 man yäj itkuño upäj däpmäj päret täjpän kuñkuñ. Täjpäj teki imaka weñ täjpän kuñ yämiñkuñ. Eruk ude täjpänä nägät piñtäñ tek moräj yot u peñpeñ kuñtäñpä kuñkuñ.

¹⁷* Ude täjirä Juda ba Grik nanik Efesus kome itkuño u kudup manbiñam u nadäjkuñ. Ude nadäjpäj umun pähap bumta täjkuñ. Ude ahäjkuñ unita ämawebe mäyaptä Ekäni Jesu wäpi orañpäñ yäpmäj kuñatkuñ. ¹⁸Täjpäkañ ämawebe mäyaptä nadäkinik täjkañ äbä iniken iniken täktäki waki u kumän-tagän yäjahäjkuñ. ¹⁹Ba äbot täjpani ämawebe ätu kären käwani ba kon mebäri mebäri täjpani unitäjo buk kumän-tagän ämawebe inamiken kädäp pewä ijiñkuñ. Täjpäkañ buk unitäjo gwäki ärowani, siliwa moneñ 50,000 udepäj pewä ijiñkuñ.

²⁰* Eruk ude täjkuño unita Ekäni täjo man u komeni komeni ahäjpäñ weñ patkuk. Ahäjpäñ weñ patkuko uwä ämawebe-ken kehäromi nikek ahäjpäñä irit-kuñat-kuñariken kehäromigän patkuk.

Efesus naniktä Polta nadäwä wañkuñ

²¹* Eruk Pol uwä epän täj yäpmäj kuñtängän täjpän tärewäpäñ Masedonia ba Akaia kome kukta nadäk peñkuk. Täjkañ u kädätä Jerusalem yotpärare-ken kukta imaka nadäjkuñ. Täjpäj ñode yäjkuñ; Jerusalem kuñkañ unitä Rom kome kañ kwa yäk. ²²* Täjpäkañ Poltä iniken täjkentäki yarä u kubä wäpi Timoti, kubä wäpi Erastus, äma yarä u yepmañpäñ Masedonia kome kuñkumän. Täjpäkañ Pol ini uwä kadäni käronji bumik Esia kada ugän itkuk.

* 19:10: 2Ti 1:15 * 19:11: Apos 14:3 * 19:12: Apos 5:15 * 19:13: Mak 9:38 * 19:15: Mak 1:24,34 * 19:17: Apos 5:5,11 * 19:20: Apos 12:24 * 19:21: Apos 23:11; Rom 1:13 * 19:22: Rom 16:23; 2Ti 4:20

23 * Eruk kadäni uken äma ätutä Ekäni täño kädet siwoŋi unita iwan tänpän man bumta yänkaŋ täjuruk-uruk mäyap täŋkuŋ. 24 * Äma u kubä wäpi Demetrius. Uwä moneŋ epäntawä imaka imaka siliwa kapapän täk täŋkukonik. Tänpäkaŋ ämawebe u naniktä yäwik webe kubä wäpi Atemis nadän imik täŋkuŋonik. Tänpän yäwik webe u inin oretta kudupi yot kubä täŋkuŋ. Eruk Demetrius, siliwa kapa tänpäni unitä siriwapän yot unitäño wärani täpuri täpuri tänpän penjirän ämawebe moneŋ pähap iminpäŋ yäpmäk täŋkuŋonik. 25 Eruk ude tänpän näkŋo moneŋ epän maŋpek yänpän äma epän u bok tänpäni ba äma epän udewanigän tänpäni kudup yän-yäkŋat yäpmän päbä yepmaŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Notnaye, in ŋode nadäwut. Epänin täño gwäki säkgämän yäpmäk täkamän yäk. 26 * Upänkaŋ u kawut! Äma Pol uwä Efesus ämawebe mäyap täño nadäk-nadäki penjawhut täyak yäk. Tänpäkaŋ u kome ŋogän nämo täyak. Esia kome u kumän udegän bumik täyak yäk. Täŋkaŋ ŋode yäk täyak; Anutu wärani wärani injin ketjintä tänpäni uwä Anutu bureni nämo yäk. Uwä yäwik jopi yäk.

27 Tänpäkaŋ in nadäkaŋ; Poltä man yäk täyak unitäwä nintänjo moneŋ epän ŋowä täga api tänpän wanen. Tänpäkaŋ ugän nämo. Jop man unitägän tänpewä ämawebetä yäwiknin Atemis unitäño kudupi yotta nadäwä imaka jopi kubä api täŋpek yäk. Upänkaŋ bianä Esia nanik ba komeŋ komeŋ päke ŋowä anutu webe Atemis ugänpän oraŋ imik täŋkumänjoŋonik. Tänpäkaŋ Pol täño manbiŋam unitä Atemis wäpi biŋam u yäpän wanayän täyak yäk.

28 Eruk man ude nadänpänä äma päke uwä bänepi bumta tänpä wanŋuŋ. Tänpän gera kehäromigän yänpän ŋode yänkuŋ; Nin Efesus nanik täño anutu Atemis uwä intäjukun-inik itak yäk. 29 * Ude yänjirä ämawebe yotpärare u nanik täjuruk-uruk pähap kubä pewä ahäwäpäŋ bäräŋen kumaŋ käbeyä bägup-ken kuŋkuŋ. Täŋkaŋ äma yarä Masedonia nanik, Polkät bok kuŋarani u yepmäŋitpäŋ yäpmän kuŋkuŋ. Yarä uwä wäpi Gaius kenta Aristakus. 30 Eruk ude täŋkaŋ irirä Pol uwä man yänahäwa yänkaŋ käbeyä täŋkuŋ-ken kwayän nadänjukuko upänkaŋ ämawebe äbot tänpänitä inin bitnäŋkuŋ. 31 * Ba kome u nanik äma wäpi nikek ätuwä, Poltä not säkgämän täŋ imik täŋkuŋo unitä Poltä man kehäromi ŋode pewä yäpmän kuŋkuŋ; Gäk käbeyä pähap täŋ itkaŋ-ken kwentawä yän iwetkuŋ.

32 Eruk, käbeyä-ken tänjuruk-uruk pähap täŋ itkuŋ. Äma päke uwä nadäk ŋoba-ŋoba täŋkuŋ. Tänjirä ätuwä gera kotäk kubägän yänkuŋ. Ätuwä gera inigän kubäpäŋ yänkuŋ. Tänpäkaŋ ude täŋkuŋo unitäño mebäri udetä ämawebe äbot käbeyä ŋo itkamän yän nämoŋonik nadäwä tumbuk. 33 Eruk ude tänpän Juda nanik ätutä äma kubä wäpi Aleksada initpäŋ pimiŋ iwat-pewä yäpmän käbeyä bämopi gänaŋ umu kwänkaŋ eruk, äma ätutä man mebäri yänahänpäŋ iwetkuŋ. Iweräwä Aleksadatä man kowata yäwerayän ketwära täŋkuk. 34 Ude tänjirän äma ätutä äma uwä Juda nanik, Anutu kubä inin orerani yän kaŋpäŋ nadänkuŋ. Ude nadänpän unita pen gera mämä terak bumta ŋode yänkuŋ; Efesus nanik nintänjo yäwik Atemis uwä intäjukun-inik itak! Ude yän yäpmän kuŋtäko 2 auas ude tärenjuk.

35 Tänjirä Efesus nanik täño gapman kubätä ämawebe päke u yänin bitnänpän yäwetkuk; Efesus äma, in juku penpäŋ nadäwut yäk. Nin kudup

* 19:23: 2Ko 1:8 * 19:24: Apos 16:16 * 19:26: Apos 17:29; 2Ti 1:15 * 19:29: Apos 20:4, 27:2; Kol 4:10; Plm 24 * 19:31: 2Ti 1:15

ɲode nadākamāɲ. Efesus nanik nin uwä yäwik webe Atemis unitäɲo kudupi yot kaɲiwat täkamāɲ yäk. Ba unitäɲo wärani kunum gānaɲ nanik maɲkuko unita imaka, watä it täkamāɲ. ³⁶ Äma kubätä man uwä utnaɲi nämo unita in kumän-tagän bitnäɲpāɲ imaka waki kubä täkta nämo tärop täneɲ yäk. ³⁷ Täɲpākaɲ äma yarä ɲowä kudupi yot täɲo imaka ätu nämo kubo täɲkumäno upāɲkaɲ jop yāɲ-yākɲat yāpmāɲ äbākaɲ yäk. Ba yäwik webenin unita yāɲärok man kubä nämo yāɲkumän. ³⁸ Täɲ, Demitrius-kät epän ämaniyetä äma kubäken man kubä iränä, man yäpätägak-tägak kadäniwä itak yäk. Ba man yäpmāɲ daniwani äma itkaɲ yäk. Unitägän man yäpätägak epän api täneɲ. ³⁹ Ba äma kubätä man kubä nadäɲpāɲä, uwä käbeyä kadäni-ken ugän yāɲpāɲ täga ket utneɲ yäk. ⁴⁰ Täɲ, apiɲo ämik pena ahätak u mebärini nämo unita nin bäräpi yāpnaɲi bumik yäk. Täɲpākaɲ käbeyä waki ɲonitäɲo mebärita niwet yabäwäwä kowata täga nämo api yäwetne. ⁴¹ Eruk ude yäwetpāɲ ämawebe päke uwä yäwerän yäpmāɲ kuɲtäɲpā kuɲkuɲ.

20

Pol Masedonia, Grik komeken kuɲkuk

¹ Eruk kadäni Efesus ämawebetä kähän gera mämä päke yāɲkuɲo u bitnäɲirä Pol äbot täɲpanita yāɲpewän äbuɲ. Yāɲpewän äbākaɲä bānep nadäk-nadäki täɲ-kehäromtaɲ yämikta jukuman ätu yäwetkaɲ yepmaɲpeɲ Masedonia komeken kuɲkuk. ² Masedonia komeken kuɲkaɲ ämawebe u nanik täno bānepi täɲ-kehäromtaɲ yämikta jukuman mäyap yäwettāɲ kuɲkuk. Ude täɲtäɲ kumaɲ eruk, Grik komeken ahāɲkuk. ³ Ahāɲpāɲ komepak yaräkubä ude Grik komeken irän täreɲirän gäpe terak äronpeɲ kome kubä wäpi Siria komeken kwayäɲ nadäɲkuk. Täɲpāɲ Juda naniktä utta man topuɲo u nadäɲpāɲä äneɲi äyāɲutpeɲ Masedonia komeken kuɲkuk. ⁴ * Täɲpākaɲ äma ɲodetä Polkät kuɲkuɲ; Beria komeken nanik kubä wäpi Sopate, Pirus täɲo nanaki, Tesalonaika nanik äma yarä wäpi Aristakus-kät Sekudus, Depe yotpärare-ken nanik Gaius, kubä Timoti. Täɲpākaɲ kome taɲi Esia uken nanik yarä wäpi Tikikus kenta Trofimus. Äma udetä Polkät bok kuɲatkuɲ. ⁵ Äma uwä intäjukun kuɲkuɲo Troas yotpärare-ken ninta itsämāɲ itkuɲ. ⁶ Täɲirä ninäwä Pilipai yotpärare-ken orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni, u itna täreɲirän gäpe terak äronpeɲ kuɲkumāɲ. Kuɲkä kepma 5 uken eruk Troas yotpärare-ken äma intäjukun kuɲkaɲ ninta itsämbuɲ-ken u ahāɲkumāɲ. Ahāɲpāɲ yabānakaɲ kepma 7 udewä Troas yotpärare-ken itkumāɲ.

Poltä Yutikus täɲpewän kodak täɲkuk

⁷ * Täɲkaɲ Sande kubäken äbot täɲpani-kät käräga näna yāɲpāɲ äbä äbot kubägän itkumāɲ. Iritna Poltä ämawebe päke u manbiɲam yāɲahāɲpāɲ yäwetkuk. Imata, kwep api yepmaɲpeɲ kwet yāɲ nadäɲpāɲ unita manbiɲam pen yäwet yäpmāɲ kuɲtäyon bipani bāmopi-inik täɲkuk. ⁸ Yot u gānaɲ topän mäyaptä iɲiɲ-yāneɲirä itkumāɲ. Yot uwä kārōɲi boham unuken. ⁹ Täɲkireki yaräkubä punin unu käbeyä täɲ itkumāɲ. Täɲitna äma gubaɲi kubä wäpi Yutikus uwä mäniɲ yāpani kädet kubäken maɲit itkuk. Irirän Pol manbiɲam kārōɲi pähap yāɲiwat yäpmāɲ kuɲirän nadäɲ ittāɲgän

* **20:4:** Apos 19:29, 21:29; Efe 6:21 * **20:7:** Apos 2:42,46

däpmona täņkuk. Täņtängän eruk patkuk. Pattängän punin ununitä kome terak umu maņkuk. Täņjirän äma itkuņo uwä injit yäpmäj akuna yängkaņ äpmonpäņ kaņkuņ; Kumäņpäņ bam täņpäņ parirän. ¹⁰* Äpmonjirä Pol imaka, yawat yäpmäj äpmonpäņ päņku Yutikus dubini-ken gukut imäpmok täņpäņ bayaņ imiņkuk. Bayaņ imiņpäņ ämawebe ŋode yäwetkuk; In nadäwätäk nämo täneņ. Äma ŋo nämo kumak, kodak itak yäk. ¹¹ Ude täņkaņ Pol äneņi äromaņ yot gänaņ äronpäņä kārāga tokätpäņ ämawebe ukät bok naņkuņ. Naņkaņ manbiņam äneņi yäwet yäpmäj kuņtäyon kome yäņeņkuk. Yäņeņjirän eruk yepmaņpeņ kuņkuk.

¹² Kuņjirän äma gubaņi äneņi kodak taņkuko u bänep oretoret terak yäņikņat yäpmäj yotken kuņkuņ.

Pol Troas yotpärare peņpeņ kuņkuk

¹³ Ude täņjirä nin Pol ugän teņkaņ gäpe terak äronpeņ Asos yotpärare-ken nintä jukun kuņkumäj. Kuņkumäņo Polta itsämäj iritna eruk Pol ini niwetkuko udegän ini kuroņ äbäņkä nibäņ ahäņkuk. ¹⁴ Äbä Asos yotpärare-ken nibäņ ahäņpäņ gäpe terak ärowänkaņ eruk Mitilini yotpärare-ken kuņkumäj. ¹⁵ Pätna yäņewänä kuņkä gwägu bämopi-ken kome kubä wäpi Kios u dubini-ken ahäņkumäj. Tami äneņi kuņkä Samos yotpärare-ken ahäņkumäj. Yäņewänä äneņi u naniktä kuņkä eruk Miletus yotpärare uken ahäņkumäj. ¹⁶* Orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pentikos u keräp taņjirän unita Pol Efesus yotpärare irepmitpäņ kukta nadäņkuk. Bäräņeņ kumaņ Jerusalem kuņkaņ Pentikos orekirit u kaņ käwayäņ nadäņpäņ unita Esia komeken kuņatta bitnäņkuk.

Poltä iniken mebärini yäwetkuk

¹⁷* Miletus yotpärare-ken ahäņpäjä eruk Poltä Efesus äbot täņpani täņo intäjukun ämata man tewän kwäkaņ äbä kaņkuņ. ¹⁸* Äbä kawäkaņ jukuman ŋode yäwetkuk; Näkä Esia komeken äbä inkät itkaņ kädet jide jide täk täņkuro u kudup injin nadäkaņ u yäk. Pengän äbutken umunitä päbä äneņi tepmaņpeņ kuņkuro u kädet mebäri kubä nämo täņkut. ¹⁹* Nämo, kadäni kadäni Juda nanik näk täņpäwakta man yäņpäņ-nadäk täņjirä nadäņ bäräp täk täņkut. Ba täņyäkņarani ude täņjirä kadäni mäyap konäm kot täņkut. Upäņkaņ näkä gupna yäpmäj äpäņpäņ kuņatkaņ Ekäni täņo epän ehutpäņ täk täyat. ²⁰ Ba in täņkentäktä man tägatäga täwetta nämo umuntaņkut. Käbeyä-ken ba injin yotken täņpäņ-täwoņäreke täk täņkuro, u nadäkaņ u yäk. ²¹ Kadäni kadäni Juda nanik ba Grik nanik bok, bänepjin sukureņpeņ Anutu-ken kuņpäņ Ekäninin Jesuta nadäkinik täņ imikta man kehäromigän täwet yäpmäj äbut.

²²* Eruk nadäkaņ; Apiņo Kudupi Munapiktä peņ näwet-pewän näk Jerusalem kwayäņ. Imaka näkä terak jide ahäņ namayäņ täko u nämo nadätat. ²³* Ŋode ugänpäņ nadätat; Komeni komeni kuņat täyat-ken Kudupi Munapiktä ŋode yäņahäņpäņ näwet täyak; Bäräpi mebäri mebäri gäka itsämäņkaņ yäk. ²⁴* Upäņkaņ näk irit kuņat-kuņatnata nämo iyaptak täyat. Nämo, näk kädet iwatat ugänpäņ iwatpäņ epän man Ekäni Jesuken yäpuro u täņtärektä nadätat. Epän uwä Anutu täņo iron unitäņo manbiņam yäņahäk-yäņahäk u.

* **20:10:** 1Kin 17:21 * **20:16:** 2Ti 1:15 * **20:17:** Apos 18:21 * **20:18:** Apos 18:19, 19:10
* **20:19:** Apos 20:3 * **20:22:** Apos 19:21 * **20:23:** Apos 9:16; Apos 21:4,11 * **20:24:** Apos 21:13; 2Ti 4:7

²⁵ Eruk notnaye, nadawut. Bian näk in bämopjin-ken itkaņ Anututä intäjukun itkaņ yabäņ yawat epäni täk täyak unitäņo manbiņam täwetpāņ täwoņäreķ täk täņkuronik. Ude täk täņkuropāņ apiņo ŋode nadätat; Kämi in kumän-tagän näk wari nämo api nabäneņ yäk. ²⁶ * Unita näk pengän ŋode täwet ahäwayāņ nadätat; In bämopjin-ken nanik kubätä paot-paotta biņam täņpänä, näkä terak nämo yäneņ. ²⁷ Imata, näk Anutu täņo nadäk-gärip kudup in täwet ahäkta umun kubä nämo täk täņkuronik. ²⁸ * Eruk, in injinta watä säkgämän itpeņ kuņatneņ. Ba Anutu täņo kudupi ämawebe äbot, iniken nanaki täņo nägäripāņ suwaņpāņ yepmaņkuko unita watä udegän it yämineņ yäk. Inäwä Kudupi Munapiktä Anutu täņo yawak äbot unitäņo watä äma ude iwoyäņpāņ tepmaņkuk. ²⁹ * Näk nadätat. Kadäni näkä tepmaņpeņ kuņirawä aņ ägwäritä bämopjin-ken äbäņkaņ yawak äbot u api täņpāwaneņ yäk. ³⁰ * Täņirä inken nanik ätutäwä jop manman yäņkaņ Anutu täņo kudupi ämawebe äbot yäņ-yäkņarani täņpewä api yawatneņ. ³¹ * Ude täneņo udeta kadäni kadäni watä säkgämän kaņ it täņput. Obaņ yarakubä unita bipani ba kepma kudän näkä täņpāņ-täwoņäreņkuro unita nämo guņ täneņ. Nämo, näkä umun man ba jukuman in kubäkubä täwet täņkuro u konäm butewaki terak täwetkut.

³² * Eruk, apiņo Anutu kerik-ken tepmaņtat. Unita inä unitä bänep iron täņkuko unitäņo mani biņam u nadäņpāņ injiteņ kuņatneņ. Täņirä bänep iron unitä in täga api täņ-kehäromtaņ tamek. Ba unitägän imaka täga kudup Anututä ämawebeniye inäta iwoyäwanita yämik täyak u inäta udegän api tamek. ³³ * Näk äma kubä täņo moneņ ba tek tuņumta yabäņgärip nämo täņkut. ³⁴ * Injin nabäņpāņ-nadäk täkaņ u. Näkņaken ketna ŋonitä-gän epän täņpāņ näkņata watä it täņkuronik. Ba äma ätu näkkät bok it täņkumäņo u täņkentäņ yämik täņkuronik yäk. ³⁵ * Epän mebäri mebäri täk täņkuro uwä ŋode täņpāņ-täwoņäreņkut; Nin epän täktäk kädet ugäņpāņ täņkehärom taņpāņ iwat täkäna. Ude täņkaņ uyaku äma ini gupi täga nämo täņkentänaņi udewani uwä täga täņkentäņ yämine. Ekäninin Jesutä man kubä ŋode yäņkuko upāņ nadäkot; Iron kädet u kädet tägagämän kubä. Äma iron täņpeko udewani täņo bänep oretoret unitä äma tuņum yäpmäk-tagän nadäweko unitäņo bänep oretoret u irepmitak yäk.

³⁶ * Eruk Poltä jukuman ude kumän yäwet moreņpāņä Efesus äbot täņo intäjukun äma ukät gukut imäpмок täņpāņ Anutu-ken yäņapik man penta yäņkuņ. ³⁷ Ude täņpāņ intäjukun äma päke unitä Pol bumta kot ibatkuņ. Täņkaņ bäyaņ injiteņ inin oretkuņ. ³⁸ * Täņpāņ butewaki pähap bumta nadäņkuņ. Imata, Poltä ini ŋode yäņkuko unita; In näk wari nämo api nabäneņ yäk. Ude täņkaņ eruk, yäņikņat yäpmäņ gäpetä itkuk-ken u kuņkuņ.

21

Pol gäpe terak äronpeņ Jerusalem kuņkuk

¹ Uken kuņpāņ äbot täņpani täņo intäjukun äma u yepmaņpeņ kukta butewaki pähap nadäņkaņ gäpe terak äronakaņ gäpe kuņkuk. Gwägu

* 20:26: Apos 18:6 * 20:28: 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * 20:29: Mat 7:15; Jon 10:12 * 20:30: 1Jo 2:19 * 20:31: Mak 13:37; Apos 19:8,10; 1Te 2:11 * 20:32: Apos 26:18 * 20:33: 1Sml 12:3; 1Ko 9:11-12 * 20:34: Apos 18:3; 1Te 2:9 * 20:35: Mat 10:8 * 20:36: Apos 21:5 * 20:38: Apos 20:25

bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kos u nadäñ iwatkanj siwonjigän ude kuñkumäj. Kuñitna biqmänpäj yäñejirän kome täpuri kubä pen wäpi Rodes uken ahänkumäj. Eruk Rodes penpeñ kuñpänä yotpärare kubä wäpi Patara u ahänkumäj. ²Patara kome u ahänpänj kanjkumäj. Gäpe kubä kome u penpeñ Ponika komeken kwayäj täñjirän. Ude kanpänjä uterak äronakanj kuñkuk. ³Kuñtäñgän gwägu bämopi-ken kome kubä wäpi Saiprus u kanpänj Siria komeken kunayäj nadänjkumäño unita käpmäk kädagän irepmitkanj kumanj päñku Tire yotpärare-ken ahänkumäj. Ahänpänj gäpe terak nanik tuñum ätu u penayäj täñkuñ. ⁴* Peñirä ninä kome uken nanik äbot täñpani ämawebe u yabänayäj äpämanj kuñkumäj. Päñku kepma 7 ude ukät penta itkumäj. Itkanj Kudupi Munapiktä äbot täñpani manbiñam yäwerirän nadänpänj Pol iwetkuñ; Gäk Jerusalem kwentawä yäk. ⁵Eruk gäpetä Tire kome penpeñ kwayäj täñjirän yotpärare penpeñ kuñitna äbot täñpani ämawebe meñ nanak bok nimagut yäpmäj äpämanj kuñkuñ. Äpämanj kumanj päñku gwägu pomi terak gukutnin imina äpmonpöpänj Anutu-ken yäñapik man yänjkumäj. ⁶* Ude täñkanj butewaki man kowata kowata yänkanj gäpe terak äronjitna ini yotken kuñkuñ.

⁷ Äronpeñ eruk Tire kome penpänj kumanj Tolemes yotpärare-ken ahänkumäj. Ahänpänj äbot täñpani u naniktä äbä nimagut yäpmäj kwäkanj ukät kepma kubä itpäñ patkumäj. ⁸* Patkumäño yänewänä Tolemes yotpärare penpeñ ninin kuroñ kumanj päñku Sisaria yotpärare-ken ahänkumäj. Ahänpänj kumanj Anutu täño manbiñam yänahäwani äma kubä wäpi Filip unitä yotken kuñkumäj. Äma uwä äma 7 aposoro täñkentänj yämik täñkuñjo ukät nanik kubä. ⁹* Uwä äperiye 4 ude, äma nämo yäpani unitä Anutu täño man profettä-yän yänahäk täñkuñjonik. ¹⁰* Eruk, uken kepma ätu iritna profet kubä wäpi Agabas u Judia kome penpeñ Sisaria komeken äpuk. ¹¹* Äpäñpänj ninken ahänj nimiñpänj Pol täño pionj yäpmänpänj iniken keru kuroñi pädat täñpänj ñode yänjkuk; Kudupi Munapiktä ñode yäyak; Juda naniktä pionj ño täño mähegi Jerusalem komeken kudän ñode täñpänj guñ äbot ätu u keru terak api penenj yäk.

¹²* Yänjirän nin ba ämawebe äbot kome u naniktä man u nadänpänj Poltä Jerusalem kukta iniñ bitnäkö man kehäromi yänjkumäj. ¹³* Upänkanj Poltä kowata ñode yänjkuk; In imata konäm butewaki täñkanj näkño bänep nadäk-nadäkna täñpä wakanj? Näk Jerusalem naniktä kädet waki u ba u täñ namikta nämo bitnätat. Ba ugän nämo. Ekäni Jesuta yänpänj kumäkta pidäm täyat yäk. ¹⁴Ude yänjirän Pol täño gäripi u iniñ bitnänanji bumik nämo nadänjkumäño unita ñode iwetkumäj; Eruk, Ekänitä imaka kubä ahänj gamikta nadätak u ini kanj ahänj gamän.

Pol Jerusalem ahänjkuk

¹⁵ Eruk u itna tärenjirän Jerusalem ärokta täñtuñum tuñum täñkumäj. ¹⁶ Täñtuñum tuñum täñpeñ kunayäj täñitna Sisaria nanik nadäkinik täñpani ätu penta kuñkumäj. Unitä nimagut yäpmäj äma kubä wäpi Nason unitä yotken kuñkuñ. Äma uwä Saiprus nanik, äbot täñpani bian yäpurärätük. Unitä yotken päñku itkumäj. ¹⁷ Täñkanj eruk, Jerusalem äbot täñpani ämawebetä bänep oretoret terak nimagut päñku nipmanpä

* 21:4: Apos 20:23 * 21:6: Apos 20:36 * 21:8: Apos 6:5, 8:40 * 21:9: Apos 2:17

* 21:10: Apos 11:28 * 21:11: Jon 21:18; Apos 20:23, 21:33 * 21:12: Mat 16:22 * 21:13: Apos 20:24

patkumāņ. ¹⁸ * Patkumāņo yāņewānā Pol uwā ninkāt Jems kakta bok kuņkumāņ. Tāņpākaņ kadāni ugān ābot tāņpani āmawebe tāņo intājukun āma kābeyā tāņ itkuņ. ¹⁹ * Tāņirā Pol uwā pāņku bok itkaņ yāniņ oretpāņ guņ ābotken epān tāņirān Anututā kerī terak kudān jide pewān ahāņkuņo u kudup yāwet ahāņirān nadāņkuņ.

²⁰ * Pol tāņo man u nadāņpāņ Anutu tāņo wāpi yāpmāņ akuņpāņ iniņ oretkuņ. Tāņkaņ iwetkuņ; Gāk nadātan? Juda āmawebe māyaptā Jesuta nadākinik tāņ imiņ moreņ yāk. Tāņkaņ āmawebe uwā Moses tāņo бага man u pen iwarāntākta kehārom tākaņ yāk. ²¹ * Upāņkaņ gāka manbiņam ņode nadāk tākaņ; Poltā Juda āmawebe, guņ āmawebe bāmopi-ken itkaņ u ņode yāwet tāyak; In Moses tāņo бага man penpāņ nanakjiye tāņo gupi morāk madāneņtawā, bian tāņpani ude. Ba Juda tāņo tāktāki kudup kaņ peņ morewut yāk. Gākā ude yāk tāyan yāņ nadāk tākaņ. ²² Gāk āma udewanitā abān yāņ biņam uku nadāņo unita nadāwātāk tāņ itkamāņ. ²³ Unita kādet kubā ņode gāweritna tāņpikaņ gāka āma tāga yāņ kaņ nadāwut. Nin bāmopnin-ken āma 4 ude itkaņ yāk. Āma 4 uwā Anutu iņamiken āneņi pakigān itta бага man tāņo kādet kubā iwatta yāņkehārom taņkuņ yāk. ²⁴ * Eruk āma ukāt bok kudupi yotken kuņkaņ Moses tāņo бага man iwatpāņ imaka tānayāņ tākaņ u gāk udegān kaņ tā yāk. Ba monēņ penayāņ tākaņ unita ba gākņata bok kaņ pe. Ude tāņiri āma 4 u Anutu-ken yāņkehāromtak man yāwani uwā tāņ-tārekaņ yāņ nadāneņta gwāki pujiņ tāga āriņ tāņpā kuneņ. Eruk, gāk ude tāņkentāņ yāmiņiri āmawebetā ņode api nadāneņ; Pol tāņo biņam nadāņkumāņo u bureni nāmo, jopi yāk. Pol uwā Moses tāņo бага man iwat tāyak yāņ api nadāneņ.

²⁵ * Tāņpākaņ āma guņ ābotken nanik Jesuta nadākinik tāņpani unitawā, manbiņam ņowāku bian yāmiņkumāņo u nadākaņ yāk. Imaka ņodewani nāmo tākta yāņpāņ-nadāņkumāņo uwā kudān tāņpāņ yāmiņkumāņ; Tom anutu jopita naņimik tāņpani u nāmo nāneņ. Ba tom nāgāt ikek ba tom kotāki topmāņpāņ dāpani nāmo nāneņ yāk. Ba kubokāret nāmo tāneņ. Man kudān ude tāņpāņ yāmiņkumāņ yāk.

²⁶ * Eruk kābeyā tāņpā tārewānkaņ patkuņo yāņewānā Pol āma Anutu-kāt yāņkehāromtak man yāwani 4 ukāt pāņku yāņkehāromtak man yāņkuņo udegān yāņkuk. Ude tāņkaņ kudupi yot gānaņ āronpāņ bāmop āma ņode iwetkuk; Baga man terak kudān tāwani udegān, kepma 7 itna tāreņirān yāņkehāromtak man yāņkumāņo unitāņo epāni u api tārewek yāņ iwetkuk. Eruk, kepma 7 udeta ugān it yāpmāņ kuņtāngān yāņkehāromtak man u tāņ-tāreka gupe kābāņi nīkek ijiņkuņ.

Juda naniktā Pol iņitkuņ

²⁷ * Eruk kepma 7 u tārewayāņ tāņirān Juda nanik Esia komeken naniktā abāņpāņ kaņkuņ; Pol kudupi yot tāņo yewa gānaņ irirān. Abā āmawebe peņ yāwettāko Polta kokwawak tāņ imiņkuņ. Ude tāņpāņ Pol iņitkuņ. ²⁸ * Iņitpāņ gera ņode yāņkuņ; Isrel āmawebe in tāņkentāņ nimut! Āma ņonitā āmawebe komeni komeni nintāņo wāpnin biņam ukāt Moses tāņo бага man ba kudupi yot ņo tāņpāwakta yāwetpāņ yāwoņārek tāņtāņ kuk tāyak yāk. Ba ugān nāmo! U Grik nanik ātu yāņ-yākņat yāpmāņ kudupi yot

* 21:18: Apos 15:2,13; Gal 1:19 * 21:19: Apos 15:12 * 21:20: Apos 15:1,5 * 21:21: Apos 16:3; Gal 2:3 * 21:24: Nam 6:1-20; Apos 18:18 * 21:25: Apos 15:29 * 21:26: 1Ko 9:20 * 21:27: 2Ti 1:5 * 21:28: Ese 44:7; Apos 6:13

gānaŋ aroŋkuk. Kudupi yot Anututā inita biŋam yāwani-ken aroŋirā Anutu injamiken tāŋpāwak tāŋkuŋ yāk. ²⁹ * Tāŋpākaŋ man u yāŋkuŋo uwā imata, bian yabāŋirā Trofimus Efesus komeken nanikpāŋ Polkāt yotpārare u gānaŋ irirān yabāŋkuŋ. Yabāŋkaŋ nadāŋkuŋ; Poltā ini imagut yāpmāŋ kudupi yot tāŋo yewa gānaŋ arok yāŋ jop nadāŋkuŋ.

³⁰ Tāŋpākaŋ Jerusalem āmawebetā man u nadāŋpāŋ kikŋutpāŋ tāŋ-urukuruk bumta tāŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ Pol inŋitpāŋ wādāŋ gārepmāŋ yāpmāŋ yewa kemat umude kuŋkuŋ. Ude tāŋpāŋ bārāŋeŋ kudupi yot yewa tāŋo yāma yāputkuŋ. ³¹ Ude tāŋkaŋ Pol inŋit yāpmāŋ āpāmaŋ pāŋku ut irirā Rom tāŋo komi āma tāŋo intājukun āmatā biŋam ŋode nadāŋkuk; Jerusalem āmawebe kuduptagān kokwawak tāŋpāŋ kowat āmiwān tākaŋ yāk. ³² Ude nadāŋpāŋ bārāŋek-tagān intājukun āma ātukāt komi āmaniye ātukāt yāmagurān yāpmāŋ āma peŋawāk tāŋ itkuŋ-ken bārāŋeŋkuŋ. Bārāŋeŋ ābāŋirā Juda āmawebetā yabāŋpāŋ Pol wari nāmo utkuŋ. ³³ * Ude tāŋirā komi āma tāŋo intājukun āmatā ābā Pol inŋitkaŋ komi āmaniye yāwerirān yen kehāromi yarā yāpmāŋ pāŋku pādāt tāŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ Juda āmawebe yāwet yabāŋkuk; Āma ŋo netā? Ba imapāŋ tāk? ³⁴ Yāŋirān āmawebe ābot pāke itkuŋotā yāŋ-tāŋurān yāŋpāŋ yāŋkurāk taŋkuŋ. Yāŋuruk-uruk pāhap ude tāŋirā komi āma tāŋo intājukun āmatā mebāri ket nāmo nadāŋkuk. Tāŋpāŋ komi āmaniye yāwerān Pol inŋit yāpmāŋ komi āmatā ini yotken kuŋkuŋ. ³⁵ Inŋit yāpmāŋ yot yāma-ken u kuŋpāŋ komi āmatā yabāŋkuŋ; Āmawebe pāke u Pol utta yāwat-yāŋirā ude yabāŋpāŋ Pol pudātpāŋ punin yāpmāŋ aroŋkuŋ. ³⁶ * Āmawebe ābot pāke unitā yāwarān tāŋkaŋ kāhān gera terak ŋode yāŋtāŋ kuŋkuŋ; Kumāŋ-kumāŋ utpewā kumbān! yāk.

Poltā nadākiniki tāŋo mebāri yāwetkuk

³⁷ Eruk komi āmatā Pol yāŋikŋat yāpmāŋ yot gānaŋ aroŋayāŋ tāŋirā Poltā komi āma tāŋo intājukun āma u Grik man terak ŋode iwetkuk; Nāk man kubā gāk tāga gāwerayāŋ? Ude yāwānā iwetkuk; Wāra, gāk nākŋo man kotāk nadātan? ³⁸ * Nākā gāka Isip nanik bian gapmanta kokwawak tāŋpāŋ āmik pewān ahāŋkuko u yāŋ nadātat yāk. Āma u noriye āma komi komi 4,000 yāŋ-butuwān yāpmāŋ kome kawuki-ken āmik tākta kuŋkuŋ. ³⁹ Yāwānā Poltā yāŋkuk; Nāk u nāmo! Nāk Juda ābotken nanik, Silisia komeken, yotpārare taŋi kubā wāpi Tasus u nanik yāk. Unita nadāŋ namiŋiri āmawebe man yāwerayāŋ yāk. ⁴⁰ Ude iwerānā komi āma tāŋo intājukun āmatā nadāŋ imiŋkuk. Nadāŋ imiŋirān, eruk Poltā yot tāŋo yeŋpeŋ ārowani terak itpāŋ ketwāra tāŋyāreŋirān āmawebetā u kaŋpāŋ kwikinik it yāpmāŋ kuŋkuŋ. Kwikinik irirā eruk Pol āmawebe pāke u iniken man kotāk Hibru uterak ŋode yāwetkuk;

22

¹ Nanaye, notnaye, in juku peŋpāŋ nadākot! Nāk imaka goret kubā nāmo tāŋira nepmāŋitkaŋ unitāŋo mebāri yāŋ ahāwayāŋ yāk. ² Poltā iniken man kotāk Hibru uterak yāŋirān unita u nadāŋpāŋ kwikinik-inik it yāpmāŋ kuŋkuŋ. Kwikinik irirā Poltā āneŋi ŋode yāŋkuk; ³ * Nāk Juda āma kubā yāk. Meŋnatā Silisia kome, Tasus yotpārare-ken

* **21:29:** Apos 20:4; 2Ti 4:20 * **21:33:** Apos 20:23 * **21:36:** Luk 23:18; Apos 22:22 * **21:38:** Apos 5:36-37 * **22:3:** Apos 5:34; Rom 10:2

bäyanjukopän äbä yotpärare ño itpäñ täganjut yäk. Äbekniye oraniye täño бага man kudupta yänpän-näwoñärek täk tänkuko uwä Gamaliel. Uwä näkño yänpän-näwoñärek äma ude yäk. Ude täñirän näk intä Anutu täño nadäk-gärip u iwatpäñ täkta pipiri intä täk täkan udegän täñ yäpmän äbut.

⁴* Näk äma Jesu täño Kädet iwarani u täñpäwak täñ yäpmän äbut. Äma ba webe bok ätu yentä pädat tänpän komi yotken yämagut yäpmän kuk täñkut. Täñkan ätu kumän-kumän däpmäk täñkut yäk. ⁵ Bämop äma intäjukun täñpani Ananias, ba Juda täño äma ekäni ekäni u näkä ude tänkuro u kudup nadäkan. Unitä täga täwetnayän yäk. Kadäni kubäta näk Jesu täño Kädet iwarani Damaskus yotpärare-ken itkan u yepmäñit yäpmän päbä komi yotken Jerusalem ño yepmakta nadänkut. Ude nadänjira ini ño nanik täño äma ekäni ekänitä noriye Damaskus itkan u Näk ude api täñpet yän yäwet yabäktä manbiñam kudän tänpän naminjun.

⁶ Kudän tänpän namä yäpmän Damaskus kädet kuñtängän kepma bämopi täñirän imaka kubä pit kubägän ñode ahän naminjuk; Penyänjek pähap kubä kunum gänäñ naniktä penyänepän nabänjuk. ⁷ Ude täñirän näk kome terak man patkan gera kubä ñode nadänkut; Sol! Sol! Gäk imata komi namik täyan? ⁸ Yäwänä näkä yänkut; Ekäni, gäk netä? Ude yänjira unitä yänjuk; Näk Jesu Nasaret nanik upän gäkä näk täñpiwak täkan yäk. ⁹ Täñpäkan äma näkkät bok itkumäño u penyänjek ugän kanjuño upänkan man kotäk ahänjuk u nämo nadänkun. ¹⁰ Ude täñkan näkä yänkut; Ekäni, unita näk jide täñpet? Yänjira näwetkuk; Gäk akuñkan Damaskus yotpärare-ken ku! U kuñiri äma kubä uken itak. Unita epän man yän gaminjuro u, uken kwikan unitä api gäwerek yäk. ¹¹ Täñpäkan penyänjek unitäño ägonitä täñpewän dapuna bipmän urirän imaka imaka täga nämo yabänkut. Ude täñjira ämanaye dubina-ken itkuño unitä nepmäñit yäpmän Damaskus kunjun.

¹² Eruk, äma kubä Damaskus komeken itkuko u wäpi Ananias. Äma uwä Anutu gämori-kengän itkan Moses täño бага man säkgämän iwarän täwani. Juda äma Damaskus itkan unitä äma u oran imik täñkuñonik. ¹³ Täñpäkan äma unitä päbä dubina-ken itpäñ ñode näwetkuk; Notnapak Sol, dapunka äneji ijiwi kut yäk. Ude yänjirän uteragän dapun ijiwa kwäpäñ kanjut. ¹⁴ Käwawä yänjuk; Äbekniye oraniye täño Anutu unitä iniken nadäk tawan u nadäkta gäk iwoyänpäñ gepmanjuk yäk. Ba Siwonji Äma u kakta ba mani kotäk nadäkta iwoyänpäñ gepmanjuk yäk. ¹⁵ Unita gäk imaka kanjuno ba nadänkuno unitäño biñam ämawebe api yäwetpäñ yäwoñärewen yäk. ¹⁶* Unita imata kadäni käronji itsämben? Akuñpäñ Ekäni wäpi yänpäñ ume äruriri momika kumän ärut moreñ gamayän yäk.

¹⁷ Poltä ude yäwetpäñ ämawebe äneji ñode yäwetgän täñkut; Eruk, kadäni käronji kuñattängän Jerusalem ño äneji äbut yäk. Äbänpäñ kepma kubäta kudupi yot gänäñ äronjuro Anutu-ken yänpik man yän itkan däpmonken ude bumik Ekäni kanjut. ¹⁸* Kanjira ñode näwetkuk; Gäk bäränep akuñkan Jerusalem u penpen ku! yäk. Näkño manbiñam yotpärare ñoken yänahawayän täyan u nämo nadän gaminayän yäk. ¹⁹* Yäwänä näkä yänkut; Ekäni, ini-tägän näkño biñam ñode u nadäkan; Näk bian Juda täño käbeyä yot komeni komeni itkan-ken u äronpäñ ämawebe Jesuta nadäkinik täñpani u däpmänpäñ yepmäñitpäñ komi yotken yepmak täñkut. ²⁰* Ba

* 22:4: Apos 8:3, 22:19 * 22:16: Apos 2:21 * 22:18: Apos 9:29-30 * 22:19: Apos 8:3, 26:9-11 * 22:20: Apos 8:1

kadäni Stiven gäkno man yänahäntän kuñattäyon utpewä kumbuko u näk imaka, it yämiñira täñkuñ. Täñirä yabänkan bänep täga nadänkut. Ba äma utkuño unitäno tek käroni unita watäni it yämiñira täñkuñ. ²¹ * Ude yäwawä Ekänitä ñode näwetkuk; Ku! yäk. Guñ äbot ban itkan uken näkno manbiñam yäwetpäñ yäwoñäreka ganin kirewayän yän näwetkuk.

Poltä näk Rom kome mähem yän yäwetkuk

²² * Eruk, Poltä guñ äbotta yänirän Juda naniktä nadänpäñ man wari nadäka bitnänpän kähän gera yänpäñ yänkuñ; Utpewä kumbän! Äma ñodewani kome terak itnani nämo! ²³ Kähän gera ude yänpäñ kokwawak terak iniken tek punin nanik yänopmän tänpä kwäpäñ kugun porinpäñ ureñ tänpä punin äronkuñ.

²⁴ Ude täñirä komi äma täño intäjukun äma unitä komi ämaniye peñ yäwet-pewän Pol yäpmän yot gänäñ äronkuñ. Yäpmän äronirä intäjukun äma unitä yäwet-pewän Polta kokwawak täñ iminkuño u mebäri nadäka päripmänpän iwet yabänayän täñkuñ. ²⁵ * Ude tänpän eruk Pol täño keru kuroñi pädat tänpän päripnayän täñirä Pol komi äma kubä iwet yabänkuk; Jide? Rom gapman täño бага man terak kädet ñode kubä pätak ba nämo pätak? yäk. In näk, Rom kome mäheppän, manken nämo nepmankan imata intäjukun nutnayän täkan? Ude täkan u täga?

²⁶ Poltä ude yäwänä komi äma unitä päñku intäjukun ämani ñode iwetkuk; Ai, jide täñpayän? Äma ñowä Rom kome mähem kubä yäk. ²⁷ Ude iweränä komi äma täño intäjukun äma unitä Polken äbäppän iwetkuk; Gäk näwet! Gäk Rom kome mähem bureni? Iweränä Poltä Ei, näk Rom kome mähem yän iwetkuk. ²⁸ Ude iweränä intäjukun ämatä yänkuk; Bureni? Näk Rom kome mähem ude itta nadäppän moner tanji därat yäk. Yäwänä Poltä yänkuk; Näk nämo yäk. Näk Rom kome mähem ude ahänkuro itat. ²⁹ * Ude yänirän komi äma Pol utnayän täñkuño u man u nadänkan umuntanpäñ kakätänkuñ. Täñirä komi äma täño intäjukun äma unitä Pol u Rom nanik yän nadäppän, ini imaka, umuntanuk. U imata, komi ämaniye yäwerän päñku yentä pädat täñkuño unita.

Pol Juda äma ekäni ekäni injamiken itkuk

³⁰ Eruk komi äma täño intäjukun äma unitä Juda naniktä Pol waki jide täñkukta kokwawak nadän imikan yän ket nadäka nadänkuk. Ket nadäwa yänkan bämop äma intäjukun täñpani ba Juda nanik täño äma ekäni ekäni käbeyä täñput yänpäñ yäwetkuk. Käbeyä täñirä komi äma täño intäjukun äma u Pol pit iminpäñ yänikjat yäpmän päñku äma ekäni ekäni injamiken tewän wädänkuk.

23

¹ * Täñirä Pol Juda täño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani dapun tanji yabäppän ñode yäwetkuk; Notnaye! Näk Anutu injamiken siwoñi kuñararo unita kädet u iwatpäñ it yäpmän abätat ñonita bänepnatä täga nadätat yäk. Näk imaka waki kubä nämo tät yän nadätat yäk. ² * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täñpani wäpi Ananias unitä äma Pol dubini-ken itkuño u yäwetkuk; Meni däpmän gäreput! ³ * Yäwänä Poltä kowata ñode iwetkuk; Anututä gäkña uyaku api gurek yäk. Nadäkinikka

* 22:21: Apos 9:15, 13:2 * 22:22: Apos 21:36 * 22:25: Apos 16:37 * 22:29: Apos 16:38

* 23:1: Apos 24:16 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Mat 23:27

nämöpän tek säkgämän säkgämän tāk tāyan! Moses tājo бага man iwatpän manken nepmankañ äbāno manjit itan? Ude tāno upänkañ бага man gākña irepmitpän yāniñ kireñpewi nutkañ yāk.

⁴ Yāwānā āma tuān itkuñonitā nadāñpän Pol iwetkuñ; Jide? Gāk bāmop āma intājukun tāñpani ŋo yāñārok man iwerayāñ yāñpän yāyan? ^{5*} Yāwāwā Poltä yāwetkuk; Notnaye, nāk āma ŋonita bāmop āma intājukun tāñpani yāñ nāmo nadātat. Unita nāk goret yāt yāk. Anutu tājo mantā ŋode yāyak; In intājukun āmajije man waki nāmo yāwetneñ.

^{6*} Eruk, Poltä āma päke itkuño u ŋode yabāñpän-nadāñkuk; Ätu Satyusi āma, ätuwā Parisi āma. Ude nadāñpänjä gera tāñpän ŋode yāwetkuk; Notnaye, nāk Parisi āma kubā. Ba nana imaka, Parisi āma yāk. Nāk nadākinik ŋode tāyat; Äma kumbanitā āneñi api akuneñ. Mebāri unita yāñpän manken ŋo nepmankañ. ⁷ Poltä man ude yāwānā Parisi Satyusi bāmopiken man yāñkañ bumta yāñ-awätkuñ. Tāñpän kābeyā u duñ-weñkuk. ^{8*} Imata, Satyusi āma ŋode nadāk tākañ; Äma kumbani-ken naniktā āneñi tāga nāmo api akuneñ. Ba añero ba mājo nāmo itkañ yāñ nadāk tākañ. Upänkañ Parisi āmatā man unita nadākinik tāk tākañ.

^{9*} Mebāri unita yāñuruk-uruk pähap yāñtāñ kuñkañ abāk tāñkuñ. Tāñpākañ Baga man yāwoñārewani āma itkuño u ätu Parisi äbotken nanik. Äma unitā akuñpän Pol gārak itpän man kehāromigān ŋode yāñkuñ; Ude nāmo! Äma ŋoken goret kubā nāmo kākamāñ. Añero ba mājo kubātā iwerirān kāwep man ŋo yāyak! ¹⁰ Ude yāñtāñ kuñkañ äbāk tāñtāngān āmik bureni tāñpän Pol gupi yāpmāñ dākñeneñ yāñ nadāñpän komi āma tāñjo intājukun āma u umuntañkuk. Ude nadāñpän komi āmatā Pol Juda āma keriken nanik yomāgat yāpmāñ komi āmatā ini yotken kukta yāwerān āpmonkuñ.

^{11*} Imagut pänku tewā parirān bipani Ekānitā Pol ahāñ imiñpän iwetkuk; Gāk nāmo umuntāwen! Kehārom tañpän bātakigān kuñaren yāk. Nākño manbiñam Jerusalem yotpārare-ken yāñahātan udegān Rom komeken api tāñpen yāñ nadāñ gamitat.

Juda āma ätutā Pol kumāñ-kumāñ utta man topuñ

¹² Patkuño yāñeñirān Juda āma ätutā kābeyā tāñpän Pol utpewā kumākta man yāñpän-nadāñpän yāñkehāromtak man ŋode yāñkuñ; Pol bureni-inik api utpena kumbek. Pol utpena kumākta itsāmāñkañ ketem ume nāmoinik api nāne. ¹³ Äma yāñkehāromtak man yāñkuño u 40 ba 45 udetā yāñkuñ. ¹⁴ Äma unitā bāmop āma intājukun tāñpani-kāt Juda tāñjo āma ekāni ekāniken ahāñ yāmiñpän ŋode yāñkuñ; Nin yāñkehāromtak man ŋode yākamāñ yāk. Ketem tāpuri kubā nāmoinik nankañ it yāpmāñ kuñkä eruk, Pol api utpena kumbek. ^{15*} Unita inā Pol tewā yāpmāñ āpākta manbiñam pewā yāpmāñ komi āma tāñjo intājukun āmaken kwān. Jop man ŋode kañ yāñikñarut; Pol tewā äbā mebāri ket tāñpän niwerirān kañ nadāna. Eruk ude yāñpewā äbāñirān, ninā kādet-ken jāmjām patpän api utne yāk.

¹⁶ Eruk, Pol wanori tāñjo nanak kubā itkañ nadāñirān man u yāñkuñ. Yāñirā nadāñkañ komi āmatā yotken kuñpän āwāñi Pol päro iwetkuk; ¹⁷ Iwerānā Poltä komi āma tāñjo intājukun āma kubātā yāñpewān äbānā

* **23:5:** Kis 22:28 * **23:6:** Apos 4:2; Apos 24:15,21; Apos 26:5 * **23:8:** Mat 22:23 * **23:9:** Apos 25:25 * **23:11:** Apos 18:9, 19:21; Apos 27:24; Apos 28:16,23 * **23:15:** Apos 25:3

iwetkuk; Äma ño man kubä yäpmäj äbätak unita yäjikñat yäpmäj intäjukun ämaken ku. ¹⁸ Ude iweränä komi äma unitä yäjikñat yäpmäj intäjukun ämaniken u kuñkuk. Kuñpäj yäjikuk; Äma ñonitä man kubä gäwerayäj yäwänpäj Pol komi yotken irani unitä peñ näwet-pewän yäjikñat yäpmäj äbätat yäk. ¹⁹ Ude iweränä intäjukun äma unitä äma gubañi u imagut yäpmäj päñku inigän teñpäj ñode iwet yabäjñkuk; Ima man näwerayäj äbätan? ²⁰ Yäwänä äma gubañi unitä ñode iwetkuk; Juda ämatä kwep gäkä Pol iniñ kireñpewi äpmokta äbä gäwet yabänayäj. Man topmäj itkañ yäk. Äbä jop manman ñode api yäjgäkñatneñ; Nin Pol täño man mebäri unita ket nadänayäj. ²¹ Ude yänayäj täkañ upäjñkañ gäk unitäño man nämo nadäj yämen! Äma 40 ba 45 ude unitä Pol utta jämjäm itkañ yäk. Äma uwä yäjkehäromtak man ñode yäjkuñ; Nin Pol utpena kumäkta itsämäjñkañ ketem ba ume kubä nämoinik api näne yäj yäjkuñ. Ude yäjkuño apinowä gäkä kowata man jide yäwayäj täyan unita itsämäjñkañ yäk.

²² Eruk, komi äma täño intäjukun äma unitä jukuman kehäromi ñode iwetkañ iniñ kireñpewän kuñkuk; Man näwetan ño äneñi äma kubä nämoinik iweren yäk.

Pol Sisaria yotpärare imagut yäpmäj kuñkuñ

²³ Eruk, komi äma täño intäjukun äma unitä komi äma täño watä ämaniye yarä yäjpewän äbänpäj ñode yäwetkuk; Ek täño komi äma 200 udekät komi äma ätu hos terak kuñjarani 70 ukät komi äma boham ikek 200 ude yämaguränkañ 9'kirok bipani Sisaria komeken kukta täjtunum täkot yäk. ²⁴ Polta imaka, hos kubä täñket täñpäj kañ peñ imut yäk. Täñkañ eruk, watäni säkgämän itpäj imagut yäpmäj päñku Sisaria kome täño kañiwat epän täñpani äma wäpi Feliks uken kañ ahäwut yäk. ²⁵ Ude yäwetkañ Feliksta manbiñam ñode kudän täñpäj yämiñkuk;

²⁶ Näk Klodius Lisiastä äma ekäni ärowani Feliks unita manbiñam ñode kudän täñ gamitat. Kepma täga. ²⁷ * Juda naniktä äma ño inñitpäj utpewä kumbayäj täñirän näkä äma ño Rom kome mähem yäj nadäñpäj komi ämanaye-kät päñku täñkentäj imiñpäj keriken nanik yäyomägat yäpmäj äbämäj. ²⁸ * Unita näkä mebäri ima terak täkañ yäj nadäkta imagut yäpmäj Juda täño intäjukun ämaniyeken kut. ²⁹ * Kuñpäj yäwet yabäwawä iniken бага man ätu terak wohutpäj yäjkuñ. Upäjñkañ manken teñpäj utpewä kumäkta ba komi yotken tehta momi kubä nämo kat. ³⁰ * Täro upäjñkañ utpewä kumäkta man käbop käbop topmaño biñam u nadäñpäj unita gäkken bäräñeñ tewa äretak. Täñkañ Juda nanik manken teño u yäwetpewa äreñkañ u ima mebärita manken teño injamken api yäjahäneñ. Eruk, näkño manbiñam gäka kudän täyat u ude. Näk Klodius Lisiastä kudän täyat.

³¹ Eruk komi äma, intäjukun ämani täño man buramiñpäj bipani ugän Pol imagut yäpmäj Antipatris yotpärare-ken kuñkuñ. ³² Kuñkuño yäjewänä komi äma hos terak kuñjarani u Pol imagut yäpmäj Sisaria yotpärare-ken kuñjirä komi äma ätuwä äneñi äyäjñutpeñ Jerusalem kuñkuñ. ³³ Täñpäkañ komi äma hos terak kuñjarani u kumañ päñku Sisaria yotpärare-ken ahäjñpäjä Klodius Lisiastä manbiñam kudän täñkuko

* **23:27:** Apos 21:30-33; Apos 22:25-27 * **23:28:** Apos 22:30 * **23:29:** Apos 18:14-15

* **23:30:** Apos 24:5-8

u gapman tãño kañiwat äma Feliks unita iminãkañ Pol imaka, inãmiken yãñikñat yãpmãñ pãñku tewã itkuk. ³⁴ Tewã irirãn Felikstã manbiñam u daninãñ nadãñkañ Pol iwet yabãñkuk; Gãk komeka tanj de? Yãwãnä Poltã iwetkuk; Komena tanj Silisia yãk. ³⁵ Yãwãnä Felikstã kowata ñode yãñkuk; Kwikinik iriri äma manken gepmaño unitã äbãkañ yãñiri kañ nadãwa yãk. Ude yãñkañ watã äma yãwerãn Pol yãpmãñpãñ gapman tãño yot, Herottã tãñpani, u tewã irirãn watã it iminãkuñ.

24

Pol Feliks kerì terak teñkuñ

¹ Eruk, kepma 5 ude tãrenjirãn bãmop äma intãjukun tãñpani Anianias ukãt Juda äma ekãni ekãni ätu bok, ba gapman tãño бага man mebãri nadãwani wãpi Tetulus ukãt Sisaria yotpãrare-ken abuñ. Äbãñpãñ Pol manken tenayãñ tãñkuño unita gapman tãño kañiwat äma Feliks u ahãñ iminãkuñ. ² Ahãñ imãwã Felikstã Polta yãñpewãn abuk. Äbãnä Tetulustã Pol kowata kañ yãpãn yãñpãñ Feliks inãmiken ñode yãñkuk; Ekãninin Feliks, gãk watã säkgãmãn it niniñiri bãmopnin-ken ämik kubã nãmo ahãk yãk. Ba tãñkentãñ niniñiri imaka mãyap goret-goret irani u tãñpãñ yãpna tãgañ yãk. ³ Gãkkãt imaka imaka yãpna tãgaño u yabãñkañ bãnep tãga nadãñpãñ ganiñ oretkamãñ yãk. ⁴ Tãñpãkañ man kãronji yãñira gaña tãweno udetã nãk pengãn ñode gãwet yabãtat; Gãk nadãñ niniñiri man kerãpi kubã gãwetnayãñ. ⁵ * Nintã äma ño kãkamãñ uwã peñawãk mebãri mebãri pewãn ahãwani yãk. U ñode tãk tãyak; Juda ämawebe komeni komeni ittãñ kukañ-ken man yãwetpãñ yãwoñãrek tãñpewãn kokwawak ba ämik bãmopi-ken ahãñ yãmik tãkañ. Ba uwã äbot ätu nin nipmanãñpãñ äbot inigãn itpãñ wãpi Nasaret yãñ yãwani unitãño intãjukun ämani ude itak yãk. ⁶⁻⁸ * Ba ugãn nãmo. Kubã pen ñode; U kudupi yot tãñpãwakta kudãn mebãri mebãri tãk tãñkuk. Ude tãñtãyon inñitkumãñ. Unita gãkña-tãgãn iwet yabãñiri nintã manken teñkumãño unitãño mebãri ini-tãgãn gãwerirãn api nadãwen yãk. ⁹ Ude yãñirãn Juda äma ekãni ekãnitã udegãn Tetulus yãñ-kentãñpãñ Polta yãñpãñ ñode yãñkuñ; Man yãkamãñ ñowã bureni-inik!

Pol man kukñini yãñahãñkuk

¹⁰ Ude yãñirã gapman tãño kañiwat äma Feliks unitã Pol man tãga yãwayãñ yãñ yãñpãñ ketwãra tãñirenkuk. Tãñirãn Poltã ñode yãñkuk; Nãk nadãtat yãk. Obañ mãyap ämawebe äbot ñonitãño man yãpmãñ daniwani äma ude it yãpmãñ abun yãk. Unita man kowata gãwetta tãga nadãtat yãk. ¹¹ * Man ño bureni gãwera. Anutu iniñ oretta Jerusalem äbãñpãñ it yãpmãñ äbãñira kepma 12gãn tãretak yãk. Unita äma ätu yãwet yabãwikañ man yãyat ñonita u bureni yãñ gãwetnayãñ. ¹² Äma man kãbeyã-ken nepmanãkañ ño kudupi yot gãnañ ba yotpãrare-ken goret kubã tãñira nãmo nabãñkuñ. Nãmoinik! Man wãrãt-wãrãt ba ämawebe bãnepi tãñpãwak-wak kãdet kubã nãmo pewa ahãñkuñ yãk. ¹³ Ude tãk-tãyak tãk-tãyak yãñpãñ manken nepmanãkañ ñonitãño bureni kubã tãga nãmo gãwoñãrenayãñ yãk. ¹⁴ * Tãñpãkañ, man bureni u ñode; Nãk Kãdet äma ätutã U kãdet waki yãñ yãk tãkañ u iwatpãñ Anutu, äbekniye oraniyetã iniñ orerani u iniñoret tãyat. Tãñ, man kudup Moses tãño бага man terak itkañ u ba profet bianitã kudãn tãwani unita nadãkinik tãyat. ¹⁵ * Unita imaka kubã Juda

* 24:5: Apos 17:6 * 24:6-8: Apos 21:28-30 * 24:11: Apos 21:17 * 24:14: Apos 24:5

* 24:15: Jon 5:28-29

ämawebetä itsämäk täkan unita näk imaka, itsämäk täyat yäk. Uwä ñode; Anututä äma siwonji ba äma waki bok kumbani-ken nanik äneji api yäwän kikkutneji yäk. ¹⁶ * Mebäri unitagän näk Anutu injamiken ba ämawebe injamiken siwonji kan ira yän nadänpän bänep nadäk-nadäknata watäni itpen kuñat täyat.

¹⁷ * Näk ñode täñkut yäk. Obañ ätuta kome ätuken kuñat moreñkan näkñaken äbot gänañ äma jäwäri itkuño u täñkentän yämikta moner yäpmanñkan Jerusalem äbut. Ba kudupi yot gänañ Anutu iniñoretta gupe kábäñi niker ijin imikta äbut yäk. ¹⁸ * Täñpäkan näk kudupi yot gänañ jop nämo äronkut. Nämo, Juda täño бага mantä Anutu injamiken kuräki itta yäk täyak u jukun iwatpän eruk kudupi yot gänañ äronpän irira Juda äma ñowä nabän ahänkuñ yäk. Näk ämakät nämo itkumäj. Ba penawäk kubä nämo täñjira nabänkuñ. ¹⁹ * Täñpäkan Juda äma Esia komeken nanik, nabäwä goret täñpapän nepmähitkuño unitä injamka-ken ñogän äbäkan man yänañi yäk. ²⁰ Nämo täñpäwä, äma ño yäwet yabä. Bian Jerusalem komeken Juda täño man kábeyä-ken itkuñ-ken näkken goret kubä kan-ahänkuñ ba nämo? Ude yäwet yabä yäk. ²¹ * Etän, kábeyä uken man kubä ñode yäñahänkuro unita käwep nadäwä wawäpän nämagut yäpmän gäkken ño äbuñ. U ñode yänkut; Näk nadäkinik ñode täyat; Äma kumbanitä äneji api akuneñ. Mebäri unita yänpän manken ño nepmanñkan.

²² * Eruk, Felikstä Jesu täño Kädet unitäño mebäri bian nadäwän tärenkuko unita Poltä man yäwän tärewäkan Juda äma ñode yäwetkuk; Komä äma täño intäjukun äma wäpi Lisias unitä äpänkan uyaku man ño yänket utnayän yäk. Ude yänpän kábeyä u yäwerän penpen kuñkuñ. ²³ * Penpen kuñirä komä äma täño watä äma u iwerän Pol äneji komä yot gänañ tewänkan iwetkuk; Noriyetä päbä kanpän täñkentän imikta бага nämo penkirewen yäk. Ba yentä nämo pädat täneñ. Nämo, komä yot täño yewa gänañ jop täga kuñarek yäk.

Pol obañ yarä komä yotken itkuk

²⁴ Eruk Pol komä yot gänañ kepma ätu irirän Feliks-kät webeni Drusila u äbumän. Drusila uwä Juda äbotken nanik. Äbänpän Felikstä Pol täño man ätu nadäwayän yänpän yänpewän äbuk. Pol äbänpän Jesu Kristota nadäkinik täktäk täño kädet yänpän-iwonärenkuk. ²⁵ Ba kädet siwonji kuñatpän irit kuñat-kuñarita watäni säkgämän irekta ba Anututä kome ämawebe yäpmän daniwekta kadäni penkuko unita iwetkuk. Iwerirän Felikstä nadänkan umuntanpän yänkuk; Gäk ku! Kämi, kadäni ätu iränä äneji yänpewa api äben yän iwetkuk. ²⁶ Täñpäkan ugän nämo. Felikstä imaka kubä yäpmäkta nadäkgän täñkuk. U ñode; Poltä iniñ kirenpewa äpamañ kukta moner ätu käwep namek yän nadänkan kadäni mäyap Poltä yänpewän äbänpän man yänpän-nadäk täk täñkumänonik.

²⁷ * Täñpäkan Felikstä Juda ämawebetä näka bänep täga nadän namut yänpän Pol komä yot gänañgän tenkuk. Tewänkan it yäpmän kuñtäyon obañ yarä tärenirän äma kubä wäpi Posius Festus unitä Feliks täño kome yäpmanpän gapman täño kanjwat äma ude itkuk.

* **24:16:** Apos 23:1 * **24:17:** Rom 15:25-26; Gal 2:10 * **24:18:** Apos 21:26-27 * **24:19:** 2Ti 1:15 * **24:21:** Apos 23:6 * **24:22:** Apos 23:26 * **24:23:** Apos 27:3; Apos 28:16,30
* **24:27:** Apos 25:9

25

Pol Sisatä mani nadäkta yänjuk

¹ Festustä Feliks täño kome yäpmänpän Sisaria kome täño kañiwat epän tänpäni äma ude itkuk. Eruk kepma yaräkubä ude irän tärenirä Sisaria kome penpen Jerusalem kuñkuk. ² * Pänku irirän bämop äma intäjukun tänpäni ba Juda täño äma ekäni ekäni uken kuñpän Polta man iwetkuñ. Ude tänpän ñode iwet yabänkuñ; ³ * Gäk nin nadän nimiñpän äma u bäräñen inin kireñpewi Jerusalem kañ äbän. Pol kumän-kumän utta äma yepmanpä jämjam parirä äbuño unita man ude yänkuñ. ⁴ Yäwäwä kowata ñode yäwetkuk; Nämö! Pol Sisaria komeken äneñi kwayän. ⁵ Unita äma ekäniñiye ätukät näkkät bok kuñkañ äma unitä goret bureni kubä täñjirän käneño tänpäwä Sisaria kome uken manken kañ tewut yäk.

⁶ Tänpän Festustä kepma 8 ba 10 ude Jerusalem itkañ Juda täño äma ekäni ekäni-kät man yänpän-nadäk epän tänpän tärewäpän äneñi Sisaria kuñkuk. Kuñkuko tamiwä man yäpmän daniwani äma yänpewä äbä irirä komi äma yäwerän Pol imagut yäpmän äbuñ. ⁷ * Äbäwä Juda äma ekäni ekäni Jerusalem penpen äbuño unitä dubini-ken päbä itpäñ Pol terak man bäräpi bäräpi penpäñ yänkuñ. Upänkañ ude täk-täyak täk-täyak yän yänkuño unitäño bureni kubä Festus täga nämö iwönärenkuñ. ⁸ Ude yän-täko Poltä kowata ñode yäwetkuk; Näk imaka waki kubä nämö täñkut yäk. Ba Juda täño бага man kubä nämö irepmitkut, ba kudupi yot gänañ tänpäwak kubä nämö pewa ahänkuñ. Ba Sisata man waki kubä nämö yänkut yäk.

⁹ * Upänkañ Festustä Juda äma ekäni ekäni unitä bänep täga nadäkta Pol ñode iwetkuk; Jerusalem kuñkañ Juda äma injamiken man ño äneñi yäkta täga nadäwiwä, eruk näk uken kuñkañ api nadän gamet yäk. ¹⁰ Yäwänä Poltä yänkuñ; Ude nämö yäk. Sisa täño man nadäwani yot uku itat ñobayän yäk. Unita yot ñokengän uyaku näkño man nadäwen yäk. Nadätan u, näk Juda äbotken imaka waki kubä nämö pewa ahänkuk yäk. ¹¹ Täñ, imaka waki kubä unita kañ kumba yän yänpän täñpero tänpäwä, täga api nutpewä kumbet. Tänpäkañ man yäk täkañ u bureni nämö tänpäwä u kerit terak äma kubätä täga nanin kirenañi nämö. Unita äma ärowaninin Sisatä ini-tägän näkño man u kañ nadäwän yäk.

¹² Poltä ude yäwänä, eruk Festus äyänutpäñ täñkentäkiye-kät man yänpän-nadäk tänpän Pol äneñi iwetkuk; Gäk Sisa kañ käwa yän yäyan unita eruk, Sisaken kañ ku! yäk.

Festustä Polta Agripa iwet yabänjuk

¹³ Kepma ätu tärenjirän Juda täño intäjukun äma wäpi Agripa, wanori Benike-kät Festus inin oretdayän Sisaria äbumän. ¹⁴ * Sisaria päbä kepma mäyap u itta nadänkumäno unita kadäni kubä bok itkañ Festustä Agripa Pol täño biñam ñode iwetkuk; Äma kubä bian Felikstä komi yotken tenjukoko pen itak yäk. ¹⁵ Kadäni Jerusalem itkuro ugän bämop äma intäjukun tänpäni-kät Juda äma ekäni ekäni unitä näkä U waki tänpäni yän nadänpän komi äma yäwet-pewän kañ urä kumbän yän nadänkañ äma uterak man mebäri mebäri penpäñ näwetkuñ yäk. ¹⁶ Upänkañ näkä kowata ñode

* 25:2: Apos 24:1, 25:15 * 25:3: Apos 23:15 * 25:7: Apos 24:5-6,13 * 25:9: Apos 24:27

* 25:14: Apos 24:27

yäwetkut yäk. Rom äma nintä äma kubä jop nadäñ utpewä kumäkta kädet kubä nämo pätak yäj yäwetkut. Äma kubä manken ireko uwä äma manken teneño ukät itpäñ mebäri jideta teneño unita kowat yäwän täñpän kawän bureni täñpakan uyaku täga täne yäj yäwetkut yäk. ¹⁷ Unita yäñpän näkä Sisaria äbänjira äma ño näwat yäpmän äbuñ yäk. Äbäwä kadäni käronji nämo itkumän. Nämo, äbä patkumäño yäñewänä tami man nadäwani yotken kuñpän Pol imagut yäpmän äbäkta yänkut. ¹⁸ Äma manken teñkuño u penta itkan ñode nadänkut; Kädet wakiinik kubä täñkuko unita käwep yäneñ yäj nadänjukropän nämo yäk. ¹⁹ * Judatä iniken бага man irepmit-irepmit ba äma kubä wäpi Jesu uterak bok wohutpäñ manken teñkuñ. Äma Jesu u kumbuk yäj yäwäkan Poltä äma u kodak itak yäj yänkut. ²⁰ * Yänjirä näk kädet udewani täño mebäri nadäwa yäñjat täñpa wankuñ yäk. Unita Pol ñode iwet yabänkut; Jerusalem kuñkan man epän u kan täna yäj nadätan? yäj iwetkut. ²¹ Iwerira Poltä yänkut; Nämo, Sisatä ini-tägän näkño man kan nadäwän yäj yänkut. Ude yäwänpäñ komi yotken ugän tewa irirän, eruk kädet kubä kan-ahänkan Sisaken kan kwän yäj nadänkut yäk.

²² Yänjirän Agripatä man u nadänpäñ Festus iwetkuk; Näkña-tägän äma u meni jinomken nadäwayäj yäk. Yänjirän Festustä iwetkuk; Kwep kan nadä yäk.

²³ * Eruk, tamiwä Agripa-kät wanori Benike äma ärowani täño tek wädäwän ärowäkan komi äma täño intäjukun ämakät Sisaria nanik äma ekäni ekäni-kät penta kuman man nadäwani yot gänäñ äronkuñ. Äronpäñ Festustä komi ämaniye yäwerän Pol imagut yäpmän äbuñ. ²⁴ * Imagut yäpmän abakan Festustä ñode yänkut; Äma ärowani Agripa, ba äma ekäni ekäni in kuduptagän itkamän ño, äma ñonita kawut! Juda ämawebe ño irani, ba Jerusalem naniktä äma ñopän manken tenayäj ñode yänkut; Äma u utpewi kan kumbän! yäk. Itkan ärowani kudän wari täñpek yäj näwet täñkuñ. ²⁵ Ude yäk täñjirä näkä äma ñonitä kumäkta waki kubä nämo kan-ahäk täñkut yäk. Ini-tägän intäjukun ämanin Sisatä näkño man kan nadäwän yäj yäñpewän ude kan täñpayäj nadänkut. ²⁶ Upänkan Äma ärowaninin Sisatä äma ñonitänjo mebäri nadäkta manbinjam bureni jide kan kudän täñpän pewa kuneñ? Nadäwa nämo tumbuño unita äma ärowani Agripa gäk, ba äma ekäni ekäni ätu itkan ño in inamjin-ken teyat yäk. Intä käwep täñkentäj naminpän man täga kubä pewä ahäwäkan upän manbinjam terak kan kudän täwa! ²⁷ Täñpakan näkä äma komi yotken irani kubä Sisaken tewä kukta mebäri unita manken teñ yäj siwonji nämo kudän täñpän bok pewa kuneño uwä siwonji nämo yäk.

26

Pol Agripa inamiken itkuk

¹ Täñpän Agripatä Pol iwetkuk; Eruk, man täga yäwayäj yäk. Yäwänä Poltä keru yäpmän akunpäñ man ñode yäñahänkut; ² Intäjukun äma Agripa, näk juda ämatä bäräpi näkä terak penjo unita kowata ñode yäwayäj; Gäk inamka-ken man yäñahäkta itat ñonita tägagämän kubä nadätat yäk. ³ Gäk Juda äma nintänjo täktäknin u kudup nadätan. Ba imaka unita

* 25:19: Apos 18:15 * 25:20: Apos 25:9 * 25:23: Mat 10:18; Mak 13:9 * 25:24: Apos 25:2,7; Apos 22:22

yän-tänjkarakneŋ yänawät täkamänj unita imaka nadätan. Unita ude itkan nadänj namiŋiri man ŋo yäwayän.

⁴ Juda ämawebe kuduptagän näkŋo irit kuŋat-kuŋat unitäŋo mebäri nadänj yäk. Näk Tasus ahänpänj itpänj tägaŋkaŋ eruk mäden Jerusalem kuŋkuro u nadäkan yäk. ⁵ * Näka nadänj morekanj unita ini gäwetnayänj nadänpänjä ŋode täga gäwerirä nadäwayän; Näk gubaŋi-ken Parisi äma ude itkanj unitäŋo täktäki kudup iwarän täŋkut yäk. Gäk nadätan, Juda äbot ätu täŋo бага man u pidämi bumik upänkaŋ Parisi äma täŋo бага man iwaräntäкта pipiri kubä täŋpen yäk. ⁶ * Täŋpakanj näk apiŋo manken nepmanpä itat ŋo. Manken itat ŋonitänj mebäri ŋode; Näk Anututä bian äbekniye oraniye imaka kubä täŋ yämayänj yänjkuko unita nadäkinik täŋpänj itsämäk täyat. ⁷ Imaka Anututä yänkehärom täwani unitäŋo bureni ahänjirän kakta Isrel äma äbot 12 ude yäpmänj daniwanitä ehutpänj kepma bipani Anutu iniŋ oretoret täk täkanj yäk. Äma ärowanina, imaka bureni unita näk imaka, nadäkinik täk täyat. Mebäri unitagän Juda ämatä manken ŋo nämagut yäpmänj kuŋatkaŋ yäk. ⁸ Unita in ätu imata Anututä äma kumbani-ken nanik täga nämo yäwän kikŋutneŋ yänj nadäk täkanj?

⁹ * Intä nadäk täkanj, näk bian udegän Jesu Nasaret nanik u wäpi biŋam kädet mebäri mebäri terak kaŋ täŋpa wawut yänj yänpänj-nadäk täŋkuronik. ¹⁰ Kädet ude-ude u Jerusalem kome täk täŋkut. Bämop äma intäjukun täŋpanitä nadänj namiŋirä Anutu täŋo kudupi ämawebe mäyap komi yotken yepmak täŋjira äma ekäni ekänitä kaŋ kumbut yänj yänjirä näk imaka, täŋkentänpänj udegän yäk täŋkut yäk. ¹¹ Ba kadäni mäyap käbeyä yot komeni komeni it yäpmänj kukanj-ken äronjtänj kuŋpänj ämawebe mäyap yepmänjtpänj däpmäk täŋkuronik. Ude täŋpewa Jesuta mäde ut iminpänj yänjörök man iwerut yänpänj, ba bänepna wakiinik täŋpöpänj yotpärare banban it yäpmänj kukanj-ken u kuŋpänj ämawebe yabänj ahänpänj däpmäk täŋkuronik.

¹² Ude yänpänj Poltä äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; Unita kadäni kubäta bämop äma intäjukun täŋpanitä nadänj namiŋpänj iniken wäpi terak nepmanpä yäpmänj Damaskus yotpärare-ken kuŋkut. ¹³ Äma ärowanina, Damaskus kuŋtäyiwa kädet miŋin kepma bämopi-ken peŋyänjek pähap kubä kunum gänaŋ naniktä näk ba notnayetä itkumänj-ken u peŋyänjekuk. Peŋyänjek unitäŋo peŋyänjekitä edap täŋo peŋyänjekü irepmittuk. ¹⁴ Peŋyänjek täŋo kehärominitä nidäpmänj-pewän kumän-tagän kome terak maŋ patkumänj. Maŋ patkanj Hibru man terak äma kubätä ŋode näwet yabänjkuk; Sol, Sol, gäk imata komi namitan? Gäk näk närepmitta pipiri täk täyan yäk.

¹⁵ Ude nadänpänj näkä yänjkut; Ekäni, gäk netä? Yäwawä Ekänitä yänjkuk; Näk Jesu, komi namik täyan ubayänj yäk. ¹⁶ Ude täk täyan upänkaŋ aku! yänj näwetkuk. Jop nämo ahänj gamitat. Epän ämana ude kuŋarenta iwoyänpänj ganiŋ kirewayänj ahänj gamitat yäk. Unita kuŋkaŋ imaka gäwoŋäretat ŋo, ba kämi gäwoŋärewayänj täyat unitäŋo biŋam api yäwettänj kwen yänj näwetkuk. ¹⁷ Näk jop gabänj äwaräkuk täŋjira gäkŋa äbotken nanik ba äbot ätutä gäka waki kubä täga nämo api täŋ gamineŋ. ¹⁸ * Ude näwetpänj ŋode näwetgän täŋkuk; Näk epän ŋode täŋpenta ganiŋ kiretat yäk. Kuŋkaŋ ämawebe täŋo bänepi täŋpidäm täŋpänj yepmanpi bipmänj

* 26:5: Plp 3:5-6 * 26:6: Apos 23:6, 28:20 * 26:9: Apos 8:3 * 26:18: Ais 35:5; Ais 42:7,16; Efe 2:2; Kol 1:13; Apos 20:32

urani mæde ut iminþãj bãnepi sukurenþej penjãnek-kengãn api ãmneþ yãk. Ba ãma waki Satan tãjo kehãromi penþãj Anutu nãk-kengãn api ãmneþ. Ude tãnjirã nãkã unitãjo momini þej yãmiþjira ãmawebe ãtu nãka nadãkinik tãnpãj kudupi ãworewani u yãpurãrãtpãj ukãt penta api itneþ yãj nãwetkuk.

Pol epãni tãjo manþijam yãwetkuk

¹⁹ Poltã ude yãnpãj ñode yãkgãn tãnkuk; ãma ãrowani Agripa, gãk nadãtan? Nãk kunum gãnan nanik imaka kanjkuro unitãjo man nadãj ãwarãkuk nãmo tãnkut yãk. Nãmoinik! ²⁰ * Imaka u kanjkuro unitãjo þijam Damaskus nanik jukun yãwet ahãnkan Jerusalem ãmawebe ba Judia kome pãke u yãwet ahãnkut yãk. Ba guþ ãbotken imaka, yãwet ahãnkut. Man ñode upãj yãwet ahãntãj kuþatkut; In bãnepjin sukurenþãj Anututa nadãkinik tãj imineþ. Tãnkan bãnepjin bureni sukurekamãj yãj yãwoþãrekta kãdet tãgatãga tãnþej kuþat tãkot. ²¹ * Man ude-ude upãj yãnahãntãj kuþattãyiwa Juda naniktã kudupi yotken nabãj ahãnpãj nepmãnjitþãj nutnayãj tãnkuþ. ²² Upãnkan Anututã tãnkentãj namijirãn säkgãmãn it yãpmãj ãbãtat. Unita apiþo ño itþãj ãma jopi ba ãma ekãni ekãni in bãmoþjin-ken itkan imaka kanjkuro u yãnahãnpãj tãwetat yãk. Man inigãn kubãpãj nãmo yãnahãtat. Man ño bian, profet ba Mosestã imaka ude api ahãwek yãj yãnahãwani ugãnpãj yãnahãtat. ²³ * Uwã ñode yãnkuþ; ãma Anututã ãmawebeniye tãnkentãkta bian iwoyãwani u komi nadãnpãj api kumbeko upãnkan kumbani-ken naniktã intãjukun akwani ude api irek yãj yãnkuþ. Tãnkan Isrel ãmawebe-ken ba guþ ãbotken unitã Anutu tãjo penjãnek tãjo þijami api yãnahãnpãj yãwerek. Moseskãt profet bianitã ude yãnkuþ.

Poltã Agripa nadãkinik tãkta man iwetkuk

²⁴ Pol man pen yãj irirãn Festustã nadãwãn waþtãko man kehãromi ñode yãnkuk; Pol gãk tãnguþ tãnkan ba yãj itan? Gãk nadãk-nadãk epãn mãyap tãk tãyan unita nadãk-nadãkka þej awãhurirãn guþ man yãj itan! ²⁵ Yãwãnã Poltã iwetkuk; ãma ekãni Festus, nãk nãmo tãnguþ tãyat yãk. Nãk nadãk-nadãkna irirãn man bureni yãyat. ²⁶ * Eruk, intãjukun ãmana Agripa! Gãk man ño yãjira nadãtan unita nãmo umuntãnpãj man tãga gãwerayãj yãk. Gãk nadãtan, imaka ño kãbop nãmo ahãnkuk. ²⁷ Unita Agripa, gãk profet tãjo man unita nadãkinik tãyan ba nãmo? Nãk nadãtat, gãk nadãkinik tãyan. ²⁸ Iwerãnã Agripatã Pol iwetkuk; Jide? Kadãni kerãpi-tagãn gãkã nãk tãga tãnpewi Jesuta nadãkinik tãj imet? ²⁹ Yãwãnã Poltã kowata ñode iwetkuk; Kadãni kerãpi ba kadãni kãroþi unita nãk nadãwãtãk nãmo tãyat yãk. Nãkã Anutu-ken yãnapik man yãnjira gãk ba ãbotkaye man ño nadãj itkan ñowã nãkgãn tãga ãworeneþ. Tãnkan yentã kuroþna pãdãt tãnpãj nepmankuþo ñonita nãmo yãyat!

³⁰ Ude yãwãnã eruk ãma ãrowani ukãt ba gapman tãjo kanjiwat epãn ãma u ba Benike ba ãma itkuþo u akuþ-kireþkuþ. ³¹ * Akuþ-kireþpãj ãpãman yãman kuþkuþ. ãpãman kuþkan ini-tãgãn nãwetgãwet ñode tãnkuþ; ãma ñoken imaka waki kubã nãmo yãk. Kumãkta ba komi yotken kukta bumik kubã nãmo tãnkuk yãj yãnkuþ. ³² * Tãnpãkan Agripatã Festus ñode

* **26:20:** Mat 3:8 * **26:21:** Apos 21:30-31 * **26:23:** Luk 24:44-47; 1Ko 15:20 * **26:26:** Jon 18:20 * **26:31:** Apos 23:29, 25:25 * **26:32:** Apos 25:11

iwetkuk; Gäk äma ŋo iniŋ kireŋpewi täga äpämaŋ kunaŋipäŋ ini Näk Sisatä näkŋo man api nadäwek yäŋ yäŋkuk yäk.

27

Pol Rom kukta Gäpe terak äroŋkuk

¹ * Eruk, nin Gäpe terak nipmaŋpä yäpmäŋ Itali komeken kukta tawaŋ peŋkuŋ. Ude täŋpäŋ Polkät äma komi yotken irani ätu bok komi äma täŋo intäjukun äma kubä wäpi Julius u keru terak yepmaŋkuŋ. Julius u Sisa Augustus täŋo komi äma tawaŋken nanik. ² * Ude täŋpakaŋ eruk, Adramitium nanik täŋo Gäpe kubä unitä Esia komeken, yotpärare täpuri täpuri gwägu pomi terak ittäŋ kukaŋ-ken u kukta yäwänä uterak äroŋkumäŋ. Täŋpakaŋ Masedonia kome, Tesalonaika yotpärare-ken nanik äma kubä wäpi Aristakus u imaka, bok kuŋkumäŋ. ³ * Kuŋtäkäna kome biŋuk. Biŋuko eruk yäŋeŋirän Sidon yotpärare-ken ahäŋpän Juliustä Polta kädet täga kubä ŋode täŋ imiŋkuk; Pol iniŋ kireŋpewän noriye kome uken nanikken päŋku ketem ba imaka imaka yäpuk. ⁴ Ude täŋpänkaŋ eruk, Sidon peŋpeŋ kunayäŋ täŋitna mäniŋ taŋi piäŋjirän Gäpetä kukta täŋburut täna waŋtäko Saiprus järaŋi käda, mäniŋ taŋi nämo piäŋkuk käda u äyänutkumäŋ. ⁵ Ude täŋkaŋ kumaŋ Silisia ba Pamfilia dubini-ken gwägu weŋpeŋ Lisia kome Maira yotpärare-ken ahäŋkumäŋ. ⁶ Kome uken komi äma täŋo intäjukun ämatä Aleksadria nanik Gäpe kubä Itali kwayäŋ täŋjirän kaŋpäŋ nadäŋpäŋä nin yäŋnikŋat yäpmäŋ u Gänaŋ äroŋkuk.

⁷ Täŋpänkaŋ kuŋkumäŋ. Mäniŋ kehäromi kunayäŋ täŋkumäŋ käda piäŋkuko unita kwikinik kwikinik kuŋitna kepma ätu täreŋkuk. Gäpe täŋo epän äma komi pähap kubä täŋ yäpmäŋ kuŋtäko eruk, Nidas yotpärare dubin ahäŋitna, ätukät kukta mäniŋtä kädet u ukät-pipiŋkuk. Unita äyänutpeŋ kumaŋ Krit kome uruŋi käda Salmone yotpärare ukädagän äyänutpäŋ Krit mädeni käda kuŋkumäŋ. ⁸ Gäpe täŋo epän ämatä komi epän pähap kubä udegän täŋtäko eruk kumaŋ Krit mädeni käda Lasea yotpärare dubini-ken kome kubä wäpi Kome Täga uken ahäŋkumäŋ.

⁹ Pipiri täŋtäŋ äbumäŋo unita kepma mäyap jop täreŋjä gwägu tokät-tokät kadäni keräp taŋkuk unita gwägu terak kuŋatnaŋi nämo. Gwägu wakiinik api täŋpek yäŋ nadäŋpäŋ Poltä ŋode yäwetkuk; ¹⁰ * Notnaye, in nadäwut! Näk nadätat, kadäni ŋodeta kunayäŋ täkamäŋ uwä gwägu terak bäräpi wakiinik api kaŋ-ahäne yäk. Tuŋum pena paorit ba äma ninin imaka, paotne yäk. ¹¹ Ude yäwänä komi äma täŋo intäjukun ämatä Pol täŋo man nämo nadäŋ imiŋkuk. Gäpe mäheŋi ukät Gäpe täŋo watä äma unitäŋo nadäk ugän iwatkuk. ¹² Täŋpakaŋ iwän mäniŋ taŋi kadäni-ken Gäpetä Lasea kome uken täga itnaŋi nämo bumik unita Gäpe terak äma mäyap itkuŋo unitä kome u peŋpäŋ ehutpeŋ Finiks yotpärare kukta yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ. Finiks yotpärare uwä Krit kome täŋo bure käda, pom täpuri täpuriŋtä mäniŋ kädet itpiŋiwani unita u kukta nadäŋkuŋ.

Mäniŋ pähap kubä piäŋkuk

¹³ Eruk mäniŋ bure käda äbuk. Mäniŋ uwä kehäromi-inik nämo unita kome yäŋkuŋ-ken u täga kune yäŋ nadäŋpäŋ eruk Gäpe yen topuŋo uwä piräreŋpäŋ Krit Gägäni Kädagän kuŋkumäŋ. ¹⁴ Upäŋkaŋ kuŋtäkäna mäniŋ kehäromi kubä wäpi Käpmäk Käda Mäniŋ unitä Käpmäk käda äbuk.

* 27:1: Apos 25:12 * 27:2: Apos 19:29 * 27:3: Apos 24:23 * 27:10: Apos 27:22

15 Äbä piän-iwat-pewän gäpe siwongän kunayän nadänkumäno ude täga nämo kuŋkuk. Uruŋ këda kuŋkuk. Siwoŋi kukta täŋburut tawä wantäko gäpeta watä epän penpän jop irirä mänittä tänyäkŋat yäpmän kuŋkuk. 16-17 Tänyäkŋat yäpmän kuman gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kauda u bure këdagän kuŋkumän. Kome unitä mänit këdet itpipiŋirän eruk gäpe täpuri gäpe taŋitä bok wädän yäpmän kuŋarani u wädän pewä äbäta pipiri pähap kubä täŋkä eruk wädänpena äbänä gäpe täno epän ämatä wädän päbä gäpe taŋi terak punin topuŋ. Ude täŋkaŋ gäpe taŋitä imäreŋ yänpän yen ätu topmän täpäneŋkuŋ. Ba gäpetä Afrika kome dubin mobä jiraŋ ume gänaŋ këbop itkuno uterak döpän yewöpän irek yän nadänpän umuntaŋkuŋ. Unita gäpe täno tek wädänpewä äpäŋirän mänit täno gärip terak kuŋkumän. 18 Kuŋtäkänä kome bipuk. Bipuko yäŋeŋirän mänit pähap piänpewän gwägu wakiinik tokärirän eruk, gäpe täno epän ämatä tuŋum ätu butuŋpän gwägu gänaŋ ureŋ täŋpä äpmonkuŋ. 19 Äneŋi kuŋitna kome bipuko yäŋeŋirän epän ämatä gäpetä iniken tuŋum tuŋum butuŋpän ureŋ täŋpä gwägu gänaŋ äpmonkuŋ. 20 Kepma bipani mäyap kome dapuri ba guk täga nämo yabänkumän. Mänit pähap unitä piänkaŋ nin yäpmänpän no penpen täŋkuk. Ude täŋtäyon no de nadänkumän; Nin no de täkamän no wä kuduptagän paotnayän yän nadänkumän.

21 Ude täŋkaŋ kepma mäyapta ämatä ketem nämo nankuŋo unita mäden, eruk Poltä äma päke itkuno u bämopi-ken aku itpäŋ no de yäwetkuk; Notnaye, in näkno man iwatpäŋ Krit kome nämo penpen äbumän yäwänäku bäräpi no de nämo kaŋ-ahäkäne yäk. Ba imaka tuŋum tuŋum no de nämo ureŋ täna äpmokäneŋ yäk. 22 * Upänkaŋ näk no de täwetat; In bänep pidäm nadäkot yäk. Imata, äma notninpak kubä nämo api pena datneŋ yäk. Gäpe-tägän api wawek yäk. 23 Näk Anutu bureni täno äbotken nanik. U iniŋoret täyat yäk. Anutu unitäno aŋeronitä bipani ahäŋ namiŋpän no de näwerak; 24 * Pol, gäk nämo umuntäwen yäk. Gäkä Sisa inamiken kukta imaka kubätä këdet täga nämo api täŋpipiwek yäk. Anututä nadän gamiŋpän äma gäpe terak itkaŋ no kumän gäk ketka terak ganiŋ kiretak yäk. Unita kubä täga nämo api pewi darek yäk. 25 Aŋerotä man ude näwerako unita notnaye, bänep oretoret pähap nadäkot! Näk Anututa nadäkinik no de täyat; Imaka näwerako udegän api täŋpek. 26 * Upänkaŋ jop iritna mänittä piänpewän gäpe kome täpuri kubä gwägu bämopi-ken u gägäni-ken päŋku api wanpän irek yäk.

27 Eruk kepma 14 ude täreŋirän bipani uken mänit taŋitä piänpewän gwägu taŋi wäpi Mediterenian u bämopi-ken oraŋtäŋ kuŋatkumän. Eruk, bipani bämop keräp taŋirän gäpe täno epän ämatä gäpe gägäni-ken käwep äbatak yän nadänkuŋ. 28 Ude nadänpän gwägu käroŋini kaŋpän nadäkta yen pewä äpmonkuk. Ude täŋpän kaŋkuŋ; Gwägu täno käroŋini 40 mitas ude. Eruk ätukät kuŋpänä yen äneŋi pewä äpmonpänä gwägu täno käroŋini 30 mitas ude kaŋkuŋ. 29 Ude kaŋpän gäpetä päŋku mobä terak yäput wekwek yänpän umuntaŋkuŋ. Unita gäpe inŋit täpänewani yaräbok-yaräbok tewä äpmonkuŋ. Ude täŋkaŋ kome bäräneŋ yänewän yän yänkaŋ yänapik epän täŋkuŋ. 30 Täŋpäkaŋ gäpe täno epän äma ätu gäpe penpen kuna yänpän gäpe täpuri ukeŋo pewä äpmonkuk. Täŋkaŋ gäpe inŋit täpänewani ätu pewä äpmokaŋ yän nadäwut yänkaŋ jop ude täŋ-nikŋatkuŋ. 31 * Täŋirä yabänpän

* 27:22: Apos 27:10,31 * 27:24: Apos 23:11 * 27:26: Apos 28:1 * 27:31: Apos 27:22

Poltä komi ämakät intäjukun ämani ñode yäwetkuk; Äma ño gäpe terak bok nämo itnero uwä in kumän-tagän täga paotneñ! yäk. ³² Ude yäwänä komi ämatä gäpe täpuri täño yen madäj täkñeñpewä gwägu terak mañirän orañ yäpmäj kuñkuk.

³³ Eruk, kome nämo yäñeñirän äma gäpe terak itkuño unitä ketem nañput yäñpäñ Poltä man ñode yäwetkuk; Kadäni käroni säkgämän nämo it yäpmäj äbäñkañ ketem nämo nañkuñ yäk. Nakta jop kepma bipani 14 ude irañ yäk. ³⁴ * Unita ñode peñ täwetat; Ketem ätu nañpäñ täpänewut yäk. Nadäkañ? In kubätä jibi täpuri kubä nämoinik yäpayäj yäk. In kumän-tagän täga itnayäj. ³⁵ * Ude yäñpäñ käräga kubä yäpmäñpäñ äma itkuño u injamiken Anutu bänep täga man iwetkañ tokätpäñ nañkuk. ³⁶ Ude täñirän äma päke u, unita nadäwä tägawäpäñ ketem ätu udegän yäpmäñpäñ nañkuñ. ³⁷ Täñpäkañ äma gäpe terak itkumäño u 276 ude. ³⁸ Ketem nañpä tägawäpäñ eruk gäpetä pidäm tawän yäñpäñ ketem yäk ätu itkuño u gwägu gänañ ureñ täñpä kuñkuñ.

Gäpe wañkuk

³⁹ Eruk yäñeñirän gäpe täño epän ämatä kome gwägu gägäni-ken u kañkuño upäñkañ kome udeken yäj nämo nadäñkuñ. Täñpäkañ kome kubä gäpetä täga äronañi bumik kañpäñ gäpe u täga käwep yäpmäj päñku pene yäj nadäñkuñ. ⁴⁰ Ude nadäñpäñ gäpe inñit täpänewani täño yeni madäñpäñ gwägu gänañ ugän peñkañ yen gäpe inñit iwarani täñkehärom takta topuño u imaka, madäj täkñeñkuñ. Ude täñkañ gäpe täño tek äneñi piräreñkuñ. Ude täñpena mänittä piäñpewän gäpe gwägu gägäni-ken kwän yäj nadäñkañ täñkuñ. ⁴¹ Ude täñpäkañ upäñkañ gäpe kuñkä gägäni-ken nämo ahäñkañ mobä jirañ ume gänañ käbop itkuño uterak päñku däpäñ yewäpäñ itkuk, täga kunañi nämo. Täñirän gwägu tokätpäñ gäpe mädeni däpmäj äreyäj täñpän kuñkuñ.

⁴² Ude täñirän komi ämatä äma komi yotken irani unitä akumañ paotpeñ kuneñ yäj nadäñpäñ kumäj-kumäj däpmäkta nadäñkuñ. ⁴³ Upäñkañ intäjukun ämani Julius unitä Poltä paotta bitnäñpäñ yäniñ bitnäñkuk. Yäniñ bitnäñpäñ yäwetkuk; Äma gwägu orañpäñ nadäwani uwä gwägu gänañ intäjukun tubäpeñpeñ kukñi udude kañ kut yäk. ⁴⁴ * Täñirä ätuwä gäpe täño päya kujat moräk-moräk itkañ ño yäpmäñkañ gwägu gänañ tubäpeñkañ uterak kukñi udude kañ kut yäk. Ude yäwänkañ Juliustä yäñkuko udegän täñpeñ kukñi udude kuñ moreñkumäj. Täñpäkañ notnin-pak kubä nämo tena datkuk.

28

¹ Eruk gägäni-ken udude kudup säkgämän ahäj moreñpäñ ñode kañpäñ nadäñkumäj; Ño gwägu bämopi-ken kome täpuri wäpi Malta. ² * U iritna kome mähemtä säkgämän kubä täñ niminñkuñ. Iwän mänit bumta täñirän kome mähemtä kädäp ijinpäñ yäñnikñat päñku nipmañpä äñäriñpäñ kom tañkumäj. ³ Täñkañ Poltä kädäp ätukät yäpmäj päbä pewän ijinñkuñ. Kädäp yäpmäj äbuko u gänañ gämok kubä parirän nämo kañkañ pewän jiwäkañ komi nadäñpäñ äbämañ päbä Pol keriken ingämän pewäpäñ itkuk. ⁴ Täñirän ämawebe u naniktä gämoktä Pol keriken ingämän pewäpäñ irirän kañpäñ ini-tägän näwetgäwet ñode täñkuñ; U kawut! yäk. Äma ñowä

* 27:34: Mat 10:30

* 27:35: Mat 15:36; 1Ti 4:4-5

* 27:44: Apos 27:22-25

* 28:2: 2Ko

äma däpani käwep! Gwägu gänaŋ nämo kumako unita anutunin Yäpmäŋ Daniwanitä nämo kaŋ-korewayäŋ yäk. ⁵* Upäŋkaŋ Poltä gämok u kwarut maŋpän kädäp gänaŋ äpmonpänkaŋ käyäm ba bäräpi kubä nämo ahäŋ imiŋkuk. ⁶ Ämawebe Pol gupi maŋpän akwän këna yäŋkaŋ, ba kumäŋpäŋ maŋ parän këna yäŋkaŋ irä waŋkuŋ. Pol gupi-ken imaka kubä nämo ahäŋirän kadäni käronji irä wawäpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Nöwä anutu kubä! yäk.

⁷ Kome yotpärare itkuŋo u dubini-ken uwä kome täpuri itkuk. Kome uwä Malta täŋo watä intäjukun äma wäpi Publius unitäŋo. Äma unitä nimagut yäpmäŋ ini yotken päŋku nipmaŋpäŋ kepma yaräkubä udetä watä säkgämän it nimiŋkuk. ⁸ Täŋkaŋ Publius nani uwä käyäm pähap ŋode täŋkuk; Gup kädäp kädäp ba terak täkgän täŋkuk. Täŋirän Poltä dubini-ken kuŋpänä Anutu-ken yäŋapik man yäŋpän keru gupi terak peŋirän uterakgän tägaŋkuk. ⁹ Ude täŋirän käyäm ikek kome u nanik ätutä biŋam u nadäŋpän Pol-kengän äbäŋirä u imaka, yäpän tägawäpäŋ yepmak täŋkuk. ¹⁰ Täŋpakaŋ kome u naniktä imaka imaka säkgämän täŋ nimiŋ täŋkuŋ. Säkgämän täŋ nimiŋpän kunayäŋ täŋitna kädetta imaka, täŋkentäŋ nimiŋkuŋ.

Pol kuŋatkä Rom kome ahäŋkuk

¹¹ Kome ugän komepak yaräkubä ude itna tärewäpäŋ Aleksadria nanik Gäpe kubä terak äronkumäŋ. Gäpe uwä kome ugän it yäpmäŋ kuŋirän mänit kadäni täreŋkuk. Gäpe u iŋami terak anutu jopi kubä wäpi Sus, unitäŋo nanaki yarä täŋo wäranitä itkumän. ¹² Uterak äronpeŋ kumaŋ päŋku Sirakus yotpärare-ken ahäŋpän kepma yaräkubä ude itkumäŋ. ¹³ Itna täreŋirän Sirakus peŋpeŋ kumaŋ yotpärare kubä wäpi Rekiu u ahäŋkumäŋ. Ahäŋpän patkumäŋo yäŋewänä mänit bure këda naniktä piäŋirän kome u peŋpeŋ kuŋkumäŋ. Kuŋtängän kepma yaräkubä uken kome kubä wäpi Puteoli ahäŋkumäŋ. ¹⁴ Yotpärare uken äbot täŋpani ätu yabäŋ ahäŋkumäŋ. Yabäŋ ahänakaŋ ukät penta itta niwet yabäŋkuŋ. Täŋkaŋ kepma ⁷ ude ukät itkumäŋ. Itna täreŋirän yepmaŋpeŋ ninin kuroŋ kuŋkä eruk Rom yotpärare täŋi pähap u dubin ahäŋkumäŋ. ¹⁵ Rom nanik äbot täŋpani unitä ninta äbäkaŋ yäŋ biŋam nadäŋpänä kädet miŋin nibäŋpän nimagutnayäŋ äbuŋ. Äbäŋpän kome kubä wäpi Apius täŋo käbeyä bägup, ba Äma ban nanik yepmaŋpani yot yaräkubä itkuŋ-ken uken nibäŋ ahäŋkuŋ. Nibäŋ ahäwäkaŋ Poltä yabäŋpän bänep oretoret pähap nadäŋpän Anutu bänep täga man iwetkuk. ¹⁶* Eruk Rom yotpärare äronakaŋ Rom gapmantä Pol nadäŋ imiŋpän yot inigän kubä iniŋ kireŋkaŋ komi äma kubä watäni irekta teŋkuk.

Rom kome Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäŋkuk

¹⁷* Eruk, Pol Rom kome ahäŋpän kepma yaräkubä ude itkaŋ Juda täŋo äma ekäni ekänita yäŋpewän äbuŋ. Äbä käbeyä täŋ irirä man ŋode yäwetkuk; Notnaye, näk imaka waki kubä äbotniye täŋo wäpi yäpmäŋ äpäkta nämo täk täyat, ba äbekniye oraniye täŋo täktäk kädet u iwatta nämo yäjiwät tak täyat. Ude nämo täk täyat upäŋkaŋ Jerusalem komi yotken nepmaŋpä Rom gapman keru terak itkut. ¹⁸* Täŋpakaŋ Rom gapmantä näkŋo man u yäpmäŋ daniŋpän kawänä näk imaka waki kubä kumäkta biŋam nämo

* 28:5: Mak 16:18 * 28:16: Apos 24:23 * 28:17: Apos 25:8 * 28:18: Apos 26:31

tänjukut. Unita nanin kirenpewän jop äpäman kukta nadänkuj. ¹⁹* Upänkan Juda naniktä man u utkuj. Unita jide tänpet yän nadänpän node yänkut; Sisatä ini näkno man yäpmän daninpän kan kawän yän yänkut. Täñ, man uwä Juda notnaye manken yepmakta yänpän nämo yänkut. ²⁰* Eruk notnaye, mebäri imata no äbätat yän täwerayän yänpän inta yänpewa äbakan. Nadakan? Näk imaka u Isrel ämawebe nintä kakta itsämänpän kunjatkumän unita nadäkinik täyat yäk. Mebäri unitagän yänpän topmäk-topmäkken no itat yäk.

²¹ Yäwänä node iwetkuj; Judia nanik äma ätutä gäka manbinjam kubä nämo pewä yäpmän äbuñ. Ba Juda notniye kubätä gäka man waki kubä nämo päbä niwetkuk yäk. ²²* Upänkan gäkna u ba unita nadäk täyan u yänahänjiri nadänayän yäk. Imata, nin node nadäkamän; Juda äbot bämopnin-ken äbot kodaki ude ahänkuño unita ämawebe komeni komenitä yänpän-yabän yawat täk täkan yäk.

²³ Ude yänpän eruk käbeyä äneñi täkta kepma kubä iwoyänkuj. Eruk kepma iwoyänkuj-ken uken ämawebe bumta yot Poltä itkuk-ken ugän äbä itkuj. Äbä irakan tamimanjä päñku bipäda karon päke uwä Poltä Anututä intäjukun itkan yabän yawat epäni täk täyak unitäno manbinjam yänahänpän yawet yäpmän kunjuk. Jesuta nadäkinik täñ imut yänpän ehutpän manbinjam ätu Moses täno бага man ba man profettä kudän täwani nadäwä tumäkta uterak yawetpän yawonärenjuk. ²⁴ Yänjirän äma ätutä nadänpän Pol man siwonji yäyak yän nadänkuj. Täñ, ätutäwä unita nadäkinik nämo täñ iminjuj. ²⁵* Ude tänpän ini-tägän man wärät-wärät yäntän kunjä akuman kunayän täñkuj. Akuman kunayän täñjirä Poltä pengän node yawetkuk; Kudupi Munapiktä äbekjiye orajiyeta yänpän profet Aisaia u meni terak man bureni node yänahänjuk;

²⁶ *Gäk ämawebe äbot uken kunjkan man node yänahänpän yawet;*

Manbinjam kadäni kadäni nadänayän täkan upänkan unitäno mebäri nämoinik api nadäwä tumnej.

Ba dapun karon täñ yäpmän kunayän täkan upänkan imaka bureni kubä nämo api kanpän nadänej.

²⁷ *Nämo, ämawebe uwä bänepi ukät-pipiwani unita jukuni pik täñjirä man nämo nadäk täkan, ba dapuri imaka, täñpipinjuj.*

Ijiwä kwäpän imaka u kanpän mebärini kanpän nadäwä tumbäpän uyaku bänepi äyäjutpeñ näkken äbänjirä näkä äneñi yäpa tägakänej. Upänkan nämo! Ais 6:9,10

²⁸⁻²⁹* Poltä ude yänpän node yäkgän täñjuk; Juda äma in, ket node nadäwut; Anututä yäpätägak epän täñkuko uwä guñ äbotta binjam täyak yäk. Unitä man u nadänpän nadäkinik api täneñ! yäk.

³⁰* Tänpäkan Rom kome uken Poltä yot kubäta gwäki penkan pat täñkuko ukengän it yäpmän kunjirän oban yarä täñjuk. Ude täñkan ämatä känayän äbänjirä yabänkan äbäkotgän yänpän yämagut täñjuk. ³¹* Yämagut päbä yepmanpän Anututä intäjukun itkan yabän yawat epäni täk täyak unita, ba Ekäni Jesu Kristo täno manbinjam u yawetpän yawonärek täñjit

* 28:19: Apos 25:11 * 28:20: Apos 24:15; Apos 26:6-7 * 28:22: Apos 24:14 * 28:25: Mat 13:14 * 28:28-29: Sam 67:2; Luk 3:6; Apos 13:46, 18:6 * 28:30: Apos 28:16 * 28:31: Apos 28:23

tāŋkuk. Man u yāŋahākta umun kubä nämo nadāŋkuk, ba äma kubätä nämo inīŋ bitnāŋkuk. Ugän.

Rom

Anututä nin inita biñam nimagutta nadäk tawan penkuko unitäño manbiñam

¹ * Pol näk, Anututä Jesu Kristo täño epän ämagän aposoro kubä ude iretta iwoyänpän nepmañkuk. Iwoyänpän nepmañkuko uwä Anutu täño Manbiñam Täga u yäñahäjira komeni komeni kwekta näk yäpmäj daniñkuk. ² * Täñpäkañ Manbiñam Täga u api ahäwek yäj Anututä bian profet yäwet-pewän kudän täñjira Anutu täño man kudän kudupi uken danik takamäj. ³ * Kudän täñkuñ u Nanaki-inik uterak bureni ahäwekta kudän täñkuñ. Nanaki komegup ikek ahäk-ahäk uwä Devit täño orani. ⁴ * Upänkañ kumbani-ken naniktä akuñkuko unita siwoñi kuñat-kuñat täño Munapiktä U Anutu täño Nanaki, kehäromi pähap ikek yäj kwawak niwoñaretak. Uwä Ekäninin Jesu Kristo. ⁵ * Täñpäkañ Kristotä epän täñkuko uterak, ba unitäño wäpi biñam ärowän yänpän wäp aposoro yäput. Näk ñode takta orañ namiñpän iwoyänpän nepmañkuk; Näk guñ ämawebe komeni komeni Kristo unitäño biñam yäwerira ätutä unita nadäkinik täñpän gämori-ken kuñatneñta. ⁶ Täñpäkañ Rom yotpärare-ken nanik in imaka, ämawebe ukät nanik, Jesu Kristota biñam itneñta tamagurani.

⁷ * Eruk, man kudän ño, äbot Anututä gäripi-inik nadäj tamani, ba siwoñi kuñatneñta iwoyäwani Rom yotpärare-ken it takañ inta kudän täyat. Täñpäkañ orakorak ba bänep pidäm Nanin Anutu-kät Ekäninin Jesu Kristo uken naniktä intä terak äroton.

Poltä Rom ämawebe yabäktä nadäjñkuk

⁸ * Eruk, pengän ñode yäwa; Nadäkinikjin täño manbiñam äma komeni komenitä nadäwä täga tak täyak unita Jesu Kristota yänpän Anutuna bänep täga pähap iwet täyat. ⁹ * Nadäkañ? Bänepna nadäk-nadäkna gupna kuduptä Anututa watä epän täñ imiñpän Nanaki täño manbiñam yäñahäk täyat. Eruk, Anutu unitä nabäjirän man ño täwera nadäwut; ¹⁰ * Anutu-ken yäñapik man yäk täyat uwä inta nitek wari wari iwet täyat. Täñpäkañ kubä iwet täyat uwä ñode; Anutuna nadäj namiñjiri kädet kubä ahäwänä Rom äbot täñpani-ken kañ kwa yäj iwet täyat.

¹¹ Nadäkañ? Gäriñna tañi uwä in tabäktä nadätat. Inken äreñpän iron ätu Kudupi Munapik-ken nanik täñkentäj tamapän kehärom tañpän kañ irut yäj nadätat. ¹² Ba ñode yäwa, näk inken ärewero uwä nadäkiniknin täño bureni kowat iwoñärewän täñpän bänepnin täñpidäm tak täne. ¹³ * Upänkañ notnaye, mebärinata täñguñ täneño udetä ñode täwetat; Guñ ämawebe ätuken epän täñjira Ekänita biñam tak takañ udegän inken äreñpän bämoñjin-ken bureni pewa ahäktä wari yäk täyat. Upänkañ ärewayäj täñjira imaka imaka ätutä kädet täñpipiñ namik takañ. ¹⁴ Näk Grik ämawebe ba ämawebe kome ätuken nanik imaka, äma nadäk-nadäk ikek ba äma guñguñi u kudup, watä epän täñ yämikta yäj namani. ¹⁵ Mebäri unita

* **1:1:** Apos 9:15, 13:2; Gal 1:15 * **1:2:** Rom 16:25-26; Tai 1:2 * **1:3:** Mat 22:42; Rom 9:5; 2Ti 2:8 * **1:4:** Apos 13:33 * **1:5:** Apos 26:16-18; Rom 15:18; Gal 2:7-9 * **1:7:** Nam 6:25-26; 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Efe 1:2 * **1:8:** 1Te 1:8 * **1:9:** Efe 1:16; Plp 1:8; 1Te 2:5,10 * **1:10:** Apos 19:21; Rom 15:23,32 * **1:13:** Apos 19:21; Jon 15:16

Rom äbot täŋpani in Manbiŋam Täga ɲo täwet ahäkta bänepna kädäp ijik täyak. ¹⁶* Näk Manbiŋam Täga unita nadäŋira imaka mäyäki nitek nämo täk täyak. Nämo, uwä Anutu täŋo kehäromi ämawebe wakiken nanik wädäŋ tädotpäŋ yepmak täyak. Ämawebe manbiŋam u nadäŋpäŋ iyap tänayäŋ täŋo uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ. Manbiŋam u Juda äbotken naniktä jukun nadäŋkuŋ. Täŋpakaŋ u punin terakä guŋ äbotken naniktä nadäkta yäwani. ¹⁷* Manbiŋam Täga unitä kädet Anututä iwatpäŋ ämawebeta siwoŋi ämawebe yäŋ yäntäreŋ yämik täyak u kwawak niwoŋäretak. Uwä ɲode; Anutu inamiken siwoŋigän itta kädet kubä nämo pätak. U nadäkiniktä nadäkinik terakgän. Nadäkinik täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututä äma u siwoŋi äma yäŋ api yäntäreŋ yämek. Unitawä ɲode kudän täwani; Ämawebe nadäkiniki terak Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäntäreŋ yämik täyak uwä irit kehäromi yäpmäkta biŋam.

Anutu imata kokwawak nadätak?

¹⁸* Ämawebetä Anutu mäde ut imiŋkaŋ kädet wakiwaki iwatpäŋ Anutu täŋo man bureni yejämäk täkaŋ. Unita Anutu kunum gänaŋ naniktä kokwawaki kwawak pewän ahäk täkaŋ. ¹⁹* U mebari ɲodeta; Anututä iniken mebari ämawebe kudupta kwawak peŋ yämiŋkuko unita mebarini ätu ämatä nadänaŋi u nadäk täkaŋ. ²⁰* Anutu u ämatä känäŋi nämo upäŋkaŋ kunum kenta kome pewän ahäŋkumän-ken yäput peŋpäŋ imaka mebari mebari pewän ahäŋkuŋo unitä kehäromini paot-paori nämo ba iniwä Anutu yäŋ kwawak yäŋahäŋ yäpmäŋ äbätak. Kwawak yäŋahäŋirän äma kuduptagäntä kaŋpäŋ nadäk täŋ yäpmäŋ äbuŋonitä apiŋo nin udegän kaŋpäŋ nadäk takamäŋ. Unita äma kubätä wohut-wohut man ɲode täga nämo yäwek; Näk Anutu täŋo mebari nämo nadätat unita käderi irepmit täyat yäŋ täga nämo yäwek. Nämoink!

²¹* Anutu itak yäŋ nadäŋkaŋ upäŋkaŋ nadäwä Anutu nämo itak bumik täŋpöpäŋ, nämo oraŋ imik täkaŋ, ba bänep täga nämo nadäŋ imik täkaŋ. Nämo, nadäk-nadäki peŋ awähutpäŋ jopi ude täŋpäŋ guŋ bureni täŋkuŋ. Ude irirä bipmäŋ uranitä nadäk-nadäki uwäk täŋpäŋ yepmaŋkuk. ²²* Äma udewani Nin nadäk-nadäknin nitek yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ nämoink! U guŋ itkaŋ. ²³* Anutu paot-paori nämo unitäŋo wäpi pähap iniŋ oretnaŋipäŋ komenita äma ba imaka paotpaot ikek, barak, tom, gämok, gwakgwak unitäŋo wärani oraŋ yämik täkaŋ.

²⁴* Ude täk täkaŋ unita Anututä yabäŋ äwaräkuk täŋirän bänep nadäk-nadäki-ken nadäŋ gärip waki pewä ahäwäpäŋ kubokäret kädet mebari mebari kowat täŋpän täŋpäŋ bänepi gupi täŋpawak täkaŋ. ²⁵* Täŋkaŋ Anutu täŋo mebari kwawak itkuko u peŋpäŋ jop manmanta nadäwä bureni täŋpöpäŋ kuŋat täkaŋ. Ude täŋkaŋ Anututä imaka pewän ahäwani u yäniŋ oretpäŋ watä epän täŋ yämiŋpäŋ Anutu pewä ahäwani ini u mäde ut imik täkaŋ. Yäke! Ämawebe kuduptagän Anutu u wäpi wari wari yäpmäŋ akuk tänaŋi! Bureni!

²⁶ Täŋpakaŋ ämawebe Anutu mäde ut imiŋkuŋo uwä Anututä yabä kätäŋirän iniken gärip iwatpäŋ ämatä nämo tänaŋi pewä ahäk täkaŋ. Wära!

* **1:16:** Sam 119:46; Mak 8:38; 1Ko 1:18-24; Apos 13:46 * **1:17:** Rom 3:21-22; Hab 2:4 * **1:18:** Efe 5:6; Kol 3:6; 2Te 2:12 * **1:19:** Apos 14:15-17; Apos 17:24-28 * **1:20:** Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hib 11:3 * **1:21:** Efe 4:17-18 * **1:22:** Jer 10:14; 1Ko 1:20 * **1:23:** Lo 4:15-19; Sam 106:20 * **1:24:** Apos 14:16 * **1:25:** Jer 13:25; Jer 16:19; Rom 9:5

Webetawä nädapi täktäk kädet Anututä penj yämiņkuko u irepmitpāj kudān nāmo tānaņi webe noriye-kāt kowat tāņpān tāk tākaņ. ^{27*} Tāņpākaņ āma ātutä udegān, nädapi täktäk kädetta bitnāņpāj kaņgārip tāņo kādāpitā tāņpewān āmatā āmakāt waki pewā ahāk tākaņ. Ude tāņjirā peņawāk tāņo kowata iniken gupi bānepi bok tāņpāwak tākaņ.

²⁸ Ba ugān nāmo. Āma udewani uwā Anutu tāņo mebāri nadāņkaņ upāņkaņ jop nadāņ ārowani tāņ imik tākaņ unita Anututä mādē ut yāmiņpewān nadāk-nadāki paorāpāj imaka nāmo tānaņipāj tāk tākaņ. ²⁹ Ude tāņpāj imaka waki mebāri mebāri kudup ņode tāņ morek tākaņ; Nadāņ-gārip waki, āmāņi täktäk, peņawāk, närepmirek-gārepmirek terak kokwawak, āma kumāņ-kumāņ urut, iwan kowata kowata, yāņ-yākņarani ba jopman yākyāk unitā ahāņpāj tokņeņ pātak. ³⁰⁻³¹ Ba yāņpāj-yabāņ yāwat, man kowat-ibewān, Anutu iwan tāņ imikimik, ārowani kudān täktäk, gup yāpmāņ ārokārok, waki kädet pewā ahāk-ahāk, meņnan tāņo man bitnāk, bānep nadāk-nadāki nāmo kuņat-kuņat, butewaki nāmo nadāņkaņ komi jop yāmik-yāmik, ba bānep ironi nāmo. ³² Anututä āma kädet udewani tāņpani uwā paot-paotta biņam tākaņ yāņ yāwani u nadāņkaņ upāņkaņ gwāk pimiņpāj pen tāk tākaņ. Ba ugān nāmo, ātutä kädet udegān tāņjirā oret yāmik tākaņ.

2

Anututä man epān siwoņi tāk täyak

^{1-3*} Eruk, Anututä āma kädet wakiwaki udewani tāņpani unita kowata api yāmek. Tāņkaņ kowata yāmayāņ täyak uwā siwoņi api yāmek yāņ nadāk tākamāņ. Upāņkaņ āma gāk, jide tāņpāj gākņaken mebārika kābop pewen? Āmatā waki udewani tāņjirā yāpmāņ danik tāyan uwā gākņaken mebāri imaka, kwawak pek tāyan ubayāņ. Yāpmāņ danik tāyan udegān gākņa tāk tāyan. Āma udewani tāņpani yāpmāņ danik tāyan upāņkaņ kudān udewanigān tāk tāyan unita jide? Anututä nabāņ koreņjirān kowata api irepmiret yāņ nadātan? Nāmoinik! ^{4*} Tāņpākaņ Ekānitā iron pāhap tāņpāj bānepka āyāņut yāņpāj gāk gabāņ koreņpāj kwikinik itsāmāk täyak unita imata nadāwi āpani tāk täyak? Gāk bānepka āyāņutta ude oraņ gamik täyak u nāmo nadātan? ⁵ Upāņkaņ bānepka nāmo āyāņutkaņ kädet waki u ehuranigān tāk tāyan uwā Anutu tāņo kokwawak kādāp bukā ude tāk tāyan. Buņāt yāpmāņ āroņiri Anutu tāņo kokwawak kadāni pāhapken Anutu tāņo yāņtārek man siwoņi kwawak ahāņjirān kokwawak pāke unitā ijiņpāj api gewān kumben.

^{6*} ņode nāmo nadātan? Kadāni uken Anututä ini āmawebe kuduptagān täktāki terak gwāki kowata api yāmek. ^{7*} Āma kudān tāgatāga pen tāņ yāpmāņ kuņpāj irit paot-paori nāmo, wāpi biņam ba orakorak ikek u kaņ-ahākta gwāk pimiņpāj kuņatnayāņ tāņo uwā irit kehāromi api yāmek. ⁸ Tāņ, āma initagān nadāņpāj man bureni mādē ut imiņpāj tāņpāwak tāņo man buraminayāņ tāņo uwā kokwawak ba kowata komigāmān api kaņ-ahāneņ. ^{9*} Anututä waki tāņpani kuduptagānta bārāpi taņi ba komi epān pāhap api yāmek. U Juda ābotken nanikta jukun yāmiņkaņ guņ ābotken nanikta imaka, api yāmek. ¹⁰ Upāņkaņ āma kudān tāgatāga tānayāņ tāņo u

* **1:27:** Wkp 18:22; Wkp 20:13; 1Ko 6:9 * **2:1-3:** Mat 7:1-2; Jon 8:7 * **2:4:** Efe 1:7, 2:9; 2Pi 3:15 * **2:6:** Mat 16:27; Jon 5:29; 2Ko 5:10 * **2:7:** 2Te 1:8 * **2:9:** Rom 1:16

kuduptagänta orakorak, wäp biñam ba kwini terak irit api yäpneñ. U Juda äbotken nanikta jukun yämiñkañ guñ äbotken nanikta imaka, api yämek. ¹¹ * Imata, Anutu uwä äbot wäpi terak nämo api yäpmäñ daniwek. Nämo, u iniken nadäk-nadäk siwoñi kubägän u terak Juda äbotken nanikkät guñ äbotken nanik bok api yäpmäñ daniwek.

Baga man u äma bänepi-ken kudän täwani

¹² Uwä ñode; Äma äbot Moses täño бага man nitek nämotä kuñatkañ waki täk täkañ u kudup, бага mani nämo upäñkañ momini uterak api paotneñ. Täñpäkañ äma äbot бага man nitektäwä waki täk täkañ u kudup Moses täño бага mantä mebarini kwawak yäñahäñirän paotpaotta biñam api yäpmäñ danineñ. ¹³ * U imata, бага mantä ini täñpewän äma kubä Anutu inamiken siwoñi täga nämo irek. Baga man u jukunitägän nadänayäñ täño uwä Anututä yabäñirän siwoñi ämawebe nämo api täneñ. Nämo, nadäñpäñ buraminayäñ täño uyaku, siwoñi yäñ api yäntäreñ yämek. ¹⁴ * Täñpäkañ äma ätu guñ äbotken nanik, Moses täño бага man nämo nadäwanitä iniken nadäk terak бага man täño käderi iwatpäñä, Moses täño бага mani nämo upäñkañ бага man nadäwani bumik äworek täkañ. ¹⁵⁻¹⁶ * Ude täñirä бага man bänepi-ken kudän täwani yäñ kwawak niwoñärek täyak. Eruk, бага man bänepi-ken kudän täwanitä bänepi yäput täyak. Täñpäkañ kadäni pähapken bänep nadäk-nadäkitä yäpmäñ äyäjutpäñ täga täyan yäñ ba waki täyan yäñ api yäwerek. Kadäni uken Anututä Jesu Kristo iwet-pewän ämawebe bänepi-ken imaka käbop pätak unitäño mebari kwawak api pewek. Bureni, biñam man näkä yäñahäk täyat uterakgän api ahäwek.

Juda äma bureni u äma jidewani?

¹⁷ * Eruk, in wäpjin Juda äma yäñ yäk täkañ unita jide täwerayäñ? Intä Moses täño бага man terak yengämä pek täkañ. Ude täñkañ nin Anutu dubini-ken irani yäñ biñam yäk täkañ. ¹⁸ Täñkañ kädet Anututä gäripi nadäk täyak u nadäk täkañ, ba unitäño бага man täwetpäñ täwoñärek täñpani unita imaka siwoñi täkta yäwani u kudup nadäwä tärek täkañ. ¹⁹⁻²⁰ * Ude täñkañ ñode nadäk täkañ; Baga man injit takamäñ unitä nadäk-nadäk täga kudup ba man bureni kudup uwäk täyak unita nin äma dapuri tumbani täga yämagutne, ba bipmäñ urani-ken irani täño penyäñek uwä nin yäñ nadäk täkañ. Täñkañ ämawebe guñguñi, ba ironironi man bureni täño kädet siwoñi u yäwetpäñ yäwoñärek täga täne yäñ nadäk täkañ. ²¹ * Eruk jide? In ude nadäñpäñ äma ätu Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñärek täñkañ injinken bänepjin nämo yäwet täkañ. Kubota nämo täneñ yäñ yäwetkañ injin kubota täk täkañ. ²² Ba yanäpi täñpanitä kubokäret nämo tädeñ yäñ yäwetkañ injin kubokäret kädet iwat täkañ. Ba anutu jopi nämoinik nadäñ yämineñ yäñ yäwet täkañ upäñkañ in guñ äma täño kudupi yotta yabängärip täñpäñ tuñumi kubota täk täkañ. ²³ Nin бага man nadäwani yäñ biñam yäk täkañ upäñkañ Anutu täño kädet irepmit täkañ uwä wäpi inin iwet täkañ. ²⁴ * Ude täñirä Anutu täño man kudän täwani kubä ñode unitä bureni täyak; Juda äma intäño mebarita yäñpäñ guñ ämatä Anutu yäñärok iwet täkañ.

* **2:11:** Efe 6:9; 1Pi 1:17 * **2:13:** Mat 7:21; 1Jo 3:7 * **2:14:** Apos 10:35 * **2:15-16:** 2Ti 2:8 * **2:17:** Jem 2:19 * **2:19-20:** 2Ti 3:5,15; Mat 15:14; Luk 18:9 * **2:21:** Sam 50:16-21; Mat 23:3-4 * **2:24:** Ais 52:5; Ese 36:20

25 * Nin gupnin moräk madäwani unita Anututa biñam täkamäj yäj biñam yäk täkañ upañkañ ñode täwera nadäwut; Moses täño Baga man iwatpäñ kuñatnayäj täño uyaku gupjin moräk madäwani u Anututä kawän imaka bureni kubä api täñpek. Täñ, бага man kubä irepmittayäj täño uwä gupjin terak kudän itak u bureni nämo, nämo täñpani bumik api täñpek. 26 * Täñpäkañ man unitäño kukñini ñode pätak; Guñ äma kubä gupi moräk nämo madäwanipäj бага man täño kädet iwarayäj täko uwä Anututä kawän gupi moräk madäwani ude api äworewek. 27 Nadäkañ? In Juda äbot Moses täño бага man nitek ba gupjin moräk madäwani upañkañ inä бага man u irepmittayäj täño uwä, äma gupi moräk nämo madäwanitä бага man täño kädet u iwatnayäj täño uwä mebarijin kwawak api pewä ahäneñ.

28 * Täñpäkañ Juda äma bureni u äma jidewani? Ba gup moräk madäwani bureni u jidewani? Äma injami dapun Juda täño injam dapun ikek u nämo, ba gupi-tägän Anutu täño kudän yäpmäj kuñat täkañ u nämo! 29 * Nämoinik! Juda äma bureni uwä äma Juda täño nadäk-nadäk bänepitä yäpmäj kuñarani. Ba äma Anutu täño kudän bänepi-ken täñpani u. Kudän uwä Munapiktä täñpani, бага man terak gupi moräk madäk-madäk u nämo. Äma udewani uwä ämatä nämo käwep orañ yämineñ. Upañkañ Anututä ini orañ yämik täyak.

3

Anutu nadäk siwonjigän inji täyak

1 Unita, yänyabäk kubä ñode; Jide? Juda äma uwä äma gägäni päke ukät uterakgän itkañ? Ba gupi moräk madäk-madäk u imaka bureni nämo? 2 * Ude nämo! Juda äma u imaka mäyap yäniñ kirewani. Anututä Juda nanikta iniken manbiñam mebari mebari yäwetpäñ yäwoñärek täñpewän manbiñam unitäño mähemi däkñeñkuñ. 3 * Upañkañ Juda äbot ätu uwä man u mäde ut imiñpäñ Anututä nadäj imikinik nämo täñkuño unita jide? Ude täñkuño unita Anututä udegän, iniken man bian yänkuko u nämo iwatpäñ Juda äma u mäde api ut yämek? 4 U nämotä nämoinik! Äma kuduptagän jop manman yäkyäk täño mähemi itneño upañkañ Anutu u inipärik, yäwän bureni ahäwani mähemi itkukotä api it yäpmäj ärowek. Unita man kudän kubä ñode pätak;

Gäk man yäjiri ämatä u man bureni-inik yäj kañ nadäwut!

Ba yäjtärek mankatä burenigän api ahäwek.

Sam 51:4

5 Nin nadäkamäj; Waki täktäknintä Anutu u siwonji-inik yäj kwawak pena ahäk täyak. Eruk, mebari ude pätak u bureni täñpäwä Anututä wakinin täño kowata täga niminañi nämo yäj täga yäne? (Man ñowä äma täño nadäk-nadäk terak yäyat.) 6 Ude nämoinik yäne! Momita kowata yämik-yämik kädet siwonji nämo päreko uwä jide täñpäñ Anututä komen ämawebe täño täktäk täga yäpmäj daniwek?

7 Täñpäkañ äma kubätä ñode käwep yäwek; Näkño jopman yäkyäknatä Anutu u man siwonjigän yäwani yäj kwawak pewän ahäjirän wäpi biñam tañi yäpmäk täyak. Unita Anututä jideta näka waki täñpani yäj näwet

* 2:25: Jer 4:4, 9:25 * 2:26: Gal 5:6 * 2:28: Jon 7:24, 8:39 * 2:29: Lo 30:6; Kol 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18 * 3:2: Sam 147:19-20; Rom 9:4 * 3:3: Rom 9:6, 11:29; 2Ti 2:13

täyak? ^{8*} Man udewani uwä man jopi-inik, äma kubätä ñode yäweko ude bumik; Eruk, waki täñitna, kädet siwoñi kañ ahäwän! Jop man u äma ätutä näkä terak wähurirä yäñupit täyat. Man ude yäk täkañ unita kowata waki yäpmäkinik täñirä api tägawek!

Äma kuduhtagän siwoñi kädet irepmirani

^{9*} Unita jide? Juda äbot nintä äma äbot gägäni ätu yärepmitpäñ ninin pärik kubä itkamäj ba jide? Nämoinik! Yämäjo udegän, Juda äbotken nanik ba guñ äbotken nanik, nin kudup wakita watä epän täk täkamäj.

^{10*} Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Äma kubätä siwoñi nämoinik kuñat täyak.

¹¹ *Ba äma kubätä nadäkinik ikek nämö kuñat täyak. Ba Anutu dubini-ken kukta epäni nämö täk täkañ.*

¹² *Ämawebe kuduhtagän siwoñi kädet mäde ut imiñpäñ wakinik täñkuñ. Wära! Kubätä imaka siwoñi kubä nämö täk täyak. Nämoinik! Sam 14:1-3*

^{13*} *Meni käbäj taräki, äma kumbani täño käbäj ude. Menitä jop mangän yäk täkañ. Man yäk täkañ uwä komigämän, gämok meni ude. Sam 5:9*

¹⁴ *Meni jinomtä man jägämi, täñpäwak man pewä ahäk täkañ. Sam 10:7*

^{15*} *Täñkañ ämik täkta pidämigän nadäñpeñ kuñat täkañ.*

¹⁶ *Deken deken kuñarirä täktäk wakini unitä ämawebe täño irit täga u pewän paot täkañ.*

¹⁷ *Äma udewanitä bätaki säkgämän itta kubä nämö nadäk täkañ. Ais 59:7,8*

¹⁸ *Täñpäkañ Anututa umun kubä nämö nadäk täkañ. Sam 36:1*

¹⁹ Eruk, nin ñode nadäkamäj; Moses täño бага man uwä Juda äbot ninta nimani unita nintä unitäño jukumani u nadäne. Baga man unitä ämawebe kudup mebarinin kwawak peñ nimiñjirän momininta äwo täga nämö yäne. Nämoinik, äma kuduhtagän Anutu iñamiken mominin nitek unita kowata yäpmäkta biñam täkamäj. ^{20*} Mebari unita бага man kädet iwat-iwat unitäwä Anutu iñamiken täga nämö yäpän-siwoñ tawäpäñ niñmanjek. Nämö, бага man unitäwä mominin kwawakgän niwoñäreki täyak.

Anutu iñamiken siwoñi iritta man

^{21*} Upäñkañ apiñowä kädet Anututä iwatpäñ ämawebe iñamiken yäpän-siwoñ tawäpäñ yepmak täyak u kwawak ahätak. U бага man iwat-iwat kädet terak nämö. Täñpäkañ manbiñam Mosestä kudän täwani ukät man profet bianitä yäñahäwani unitä Anutu täño täktäk kädet ñonita yäñahäwani. ^{22*} Täktäk kädet uwä ñode; Ämawebe kuduhtagän Jesu Kristota nadäj imikinik täk täkañ unita Anututä siwoñi ämawebe yäñ yäñtäreñ yämik täyak. Uwä Juda nanikta kädet inigän kubä, ämawebe ätuta kädet kubä nämö. ^{23*} Nämoinik, ämawebe nin kuduhtagän momi täñpani unita Anutu peñyäjek mähehi ukät kunum gänañ bok itnañi nämö. ^{24*} Upäñkañ Anututä bänep iron pähap, kowatani nämö täñ nimiñkuko uterak

* **3:8:** Rom 6:1,15 * **3:9:** Rom 1:18–2:24; Rom 3:23 * **3:10:** Sam 53:1-3; Sav 7:20 * **3:13:** Sam 140:3 * **3:15:** Snd 1:16 * **3:20:** Sam 143:2; Rom 7:7; Gal 2:16 * **3:21:** Apos 10:43 * **3:22:** Rom 1:17; Gal 2:16 * **3:23:** Rom 3:9, 5:2 * **3:24:** Rom 5:1; Efe 2:8

siwoŋi ämawebe yäj yäntäreŋ nimik täyak. Iron uwä Jesu Kristo täŋo kumäk-kumäki terak mominin ärut niminük. ²⁵ * Täŋpakaŋ Anututä iniken kokwawak täŋpän bam tawäkaŋ ämawebe Jesuta nadäŋ imikinik täk täkaŋ unitäŋo momini ärut yämikta Jesu iniŋ kirewän nägäri piwän kuŋkuŋ. Kädet u täŋkuko uwä Anututä nadäk siwoŋi iwatpäŋ momi täŋo kowata dämpäŋ tärek täyak yäj kwawak niwoŋäreŋkuk. Täŋpakaŋ bianä iniken nadäk terak Anututä ämawebe momi täŋirä kwikinik itkaŋ yabäŋ koreŋ it yäpmäŋ äbuk. ²⁶ Yabäŋ koreŋ it yäpmäŋ äbätängän eruk apiŋode ämawebe täŋo momini unitäŋo kowata dämpäŋ tärekta kädet siwoŋi kubä pewän ahäŋkuŋ. Kädet u täŋkuko unitä ŋode niwoŋäretak; Anutu ini uwä siwoŋi itkaŋ ämawebe Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uwä siwoŋi ämawebe yäj yäntäreŋ yämik täyak.

²⁷ * Unita äma netätä näkŋaken täktäkna siwoŋi unita Anutu inamiken siwoŋi itat yäj biŋam täga yäwek? Äma kubätä täga nämo. U imata, Anututä бага man iwat-iwat kädet terak siwoŋi ämawebe yäj nämo niwet täyak. Nämo, u Jesuta nadäkinik täktäk kädet uterakgän. ²⁸ * Bureni-inik, Anutu inamiken siwoŋi irit u Jesuta nadäkinik täktäk u kubä-tägän pewän ahäk täkaŋ, бага man iwat-iwat kädet uterak nämo. ²⁹ * Unita Anututä äma jidewanita siwoŋi äma yäj täga yäwerek? Juda ämawebe ugän? Jide? Anutu uwä Juda ämawebe täŋogän? U guŋ äbotken nanik unitäŋo Anutu nämo? Ude nämo! Anutuuwä u guŋ äbot täŋo bok. ³⁰ * Imata, Anutu bureni kubä unitägän itak. Unitä Juda ämawebe gupi moräk madäwani u ba guŋ äbotken nanik, gupi moräk nämo madäwani u, kädet kubä uterakgän siwoŋi ämawebe yäj yäntäreŋ yämik täyak. Ämawebe äbot yarä uken nanik netätä Jesuta nadäkinik täk täkaŋ unita siwoŋi ämawebe yäj yäntäreŋ yämik täyak.

³¹ * Unita Jesuta nadäkinik täktäk kädet unita nadäŋitna intäjukun täŋpänä jide? Baga manta nadäŋitna imaka jopi täŋpek? Nämo Moses täŋo бага man u mehamtäk täkamäŋ.

4

Anututä Abraham siwoŋi äma yäj iwetkuk

¹ Eruk Abraham, Juda äbot nintäŋo oranin pähap unita nadäna. Nadäkinikta man yäkamäŋ ŋo Abraham yäpmäŋtak ba nämo? ² Abraham unitä kädet täga täŋirän uterak Anututä gäk siwoŋi äma yäj iwetkuk yäwänäku Abraham ini wäpi biŋam u täga yäpmäŋ akwän. Upäŋkaŋ Anutu inamiken siwoŋi itkuko uwä kädet ude terak nämo. ³ * Unita Anutu täŋo mantä jide yäyak? U ŋode yäyak;

Abraham uwä Anutu täŋo man unita nadäkinik täŋkuko unita Anututä siwoŋi äma yäj yäntäreŋ iminük. Stt 15:6

⁴ * Nin ŋode nadäkamäŋ; Äma epän täŋpän gwäki yäpmäk täkaŋ unita iron yäj nämo yäk täkamäŋ. Nämo, epän täyak unitäŋo gwäki yäpmäk täkaŋ. ⁵ Upäŋkaŋ äma kubätä epän täga kubä täŋirän epän täŋo gwäki

* 3:25: Efe 1:7 * 3:27: 1Ko 1:31 * 3:28: Gal 2:16 * 3:29: Rom 10:12 * 3:30: Lo 6:4; Rom 4:11-12; Gal 3:20 * 3:31: Mat 5:17; Rom 8:4 * 4:3: Stt 15:6; Gal 3:6; Jem 2:23 * 4:4: Rom 11:6

ude Anututä siwoŋi äma yäj täga nämo iwerek. Unita äma u jide täjpek? U Anutu, momi ämata siwoŋi äma yäj yäntären yämani unita nadäj imikinik täjpek. Ude täjpeko uwä Anututä siwoŋi äma yäj yäntären imek. ⁶ Man unita Devittä yäj-kentäjpäj udegän yäjku. Äma kubäkubä Anututä unitäno täktäki yabäjpäj-nadänkaŋ nämo, siwoŋi äma yäj yäntären yämiŋirän oretoret nadäk täkaŋ unita man ŋode yäjku;

⁷ *Anututä äma kubä täno momi peŋ imiŋpäj yejämäŋirän äma udewani gäripi nadäwek.*

⁸ *Bureni, Anututä äma unitäno momita mäde ut imiŋirän äma udewani oretoret täjpek. Sam 32:1,2*

⁹ * Jide, oretoret ude uwä gupi moräk madäwani unitägän täga täneŋ? Ba gupi moräk nämo madäwani, guŋ äbotken naniktä udegän täga täneŋ? Eruk man intäjukun yäro unita ket nadäna. Uwä ŋode; Anututä Abraham nadäkiniki-tagän yäjpäŋ siwoŋi äma yäj yäntären imiŋku. ¹⁰ Täŋkaŋ Abraham jide irirän Anututä siwoŋi äma yäj iwetku? Gupi moräk madäwanipäj ba nämo madäwanipäj irirän Anututä ude iwetku? U gupi moräk nämo madänkaŋ itkuk-ken ugän Anututä siwoŋi äma yäj yäntären imiŋku. ¹¹ * Ude iweränkaŋ eruk mäden Anututä iwerän gupi moräk madänku. Gupi moräk madänkuko uwä wärani kubä, kwawak ŋode iwoŋärektä; Nadäkinik intäjukun täŋkuko uterak Anututä siwoŋi äma yäj yäntären imiŋku. Unita Abraham uwä ämawebe gupi moräk nämo madänkaŋ Anututa nadäkinik täŋirä Anututä siwoŋi äma yäj yäntären yämik täyak u kuduŋtagän täno orani pähap. ¹² * Ba Juda äma ätu gupi moräk madäwani imaka, unitäno orani pähap. Upänkaŋ gupi moräk madäwani unitägän täjpewän orani pähap nämo täyak. Nämo, gupi moräk nämo madänkaŋ nadäkinik Abrahamtä intäjukun täŋkuko udegän täjpeŋ kuŋat täkaŋ unita yäjpäŋ orani yäj täga yäneŋ.

Anutu täno yäjkehäromtak man u bureni

¹³ * Bian-inik Anututä Abrahamkät oraniye yäjkehäromtak man ŋode yäwetku; Kome pähap ŋo inta biŋam api taniŋ kirewet yäj yäwetku. Täjpäkaŋ yäjkehäromtak man yäwetkuko u Abraham бага man buramiŋpäj iwarän täwani ude yäjpäŋ nämo yäjku. Nämo inik, u Anututa nadäkinik täŋkuko u terak siwoŋi äma yäj yäntären imani unita yäjpäŋ yäjkehäromtak man u yäwetku. ¹⁴ * Täjpäkaŋ бага man iwatiwat kädet uteragän Anututä imaka iwoyäwani u täga yäpneŋo u bureni täjpänä eruk nadäkinik u imaka jopi ude täjpek. Täŋirän Anutu täno yäjkehäromtak man Abraham iwetkuko u imaka, mewuni ude täjpek. ¹⁵ * U imata, бага man uwä Anutu täno kokwawak pewän ahäk täkaŋ, ämatä бага u kudup täga nämo buramik täkaŋ unita. Täj, бага man nämo ireko uwä бага irepmiŋ-irepmiŋ u imaka, nämo irek.

¹⁶ * Unita ŋode yäna; Anututä imaka nimikta yäjkehärom takŋkoko u, bänep iron teragän api yäpneŋ yäj niwoŋärektä, ba Abraham täno oraniye bureni mäden ahänayäj täkaŋ u kuduŋtagäntä täga api yäpneŋ yäj niwoŋärektä nadäkinik täktäk kädet u pewän ahänku. Ude nämo täjku yäwänäku, бага man täno nanakiye-tägän täga yäpmänkäneŋ.

* 4:9: Rom 4:3 * 4:11: Stt 17:10-11 * 4:12: Mat 3:9 * 4:13: Stt 17:4-6; Stt 22:17-18; Gal 3:29 * 4:14: Gal 3:18 * 4:15: Rom 3:20, 5:13; Rom 7:8 * 4:16: Gal 3:7

Upänkaŋ nämo, imaka iwoyäwani u ämawebe kudup Anututa nadäkinik Abrahamtä täŋkuko udegän täk täkaŋ u imaka, api yäpneŋ. Unita Abraham u nadäkinik täŋpani udewani kudup täŋo orani pähap. ¹⁷ * Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Näk gäk täŋpewa ämawebe komeni komeni mäden ahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ unitäŋo orani pähap ude itan. Eruk, yäŋkehäromtak man uwä Anutu Abrahamtä nadäŋ imikinik täŋkuko u iŋamiken kehäromi itak. Anutu uwä kumbani-ken nanik täŋkodak täwani, ba imaka nämo ahäwanipäŋ yäŋpewän ahäwani.

¹⁸ * Täŋpäkaŋ imaka ahäкта Anututä yäŋkehärom täŋkuko u ahänaŋi nämo bumik upänkaŋ Abrahamtä bureni api ahäwek yäŋ nadäŋkaŋ nadäkiniki Anutu terakgän peŋkuk. Mebäri unita ämawebe komeni komeni mäyap täŋo orani pähap itkuk. Unita imaka u nämo ahäŋirän Anututä ŋode iwetkuko u bureni täŋkuk; Gäkken nanik yeritä ahäŋ bumbum api täneŋ. ¹⁹ * Eruk Abraham obaŋ 100 ude bumik täŋirän gupita nadäŋirän kumbani täŋo bumik täŋkuk. Ba webeni Saratä äruŋ it yäpmäŋ äbäŋirän nanak bäyak-bäyak kadäni täreŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuk. Upänkaŋ nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuk. ²⁰ Nadäkiniki nämo pewän putärewäpäŋ Anututä imaka ude api täŋ gamet yäŋ yäŋkehäromtak man iwetkuko unita bänep yarä nämo nadäŋkuk. Nämoink, u nadäkiniki täŋkehärom täŋpäŋ Anutu iniŋ oretkuk. ²¹ Täŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Anutu yäŋkehäromtak man näwetkuko udegän täga api täŋ namek yäŋ nadäkinik täŋkuk. ²² * Ude nadäŋkuko unita Anututä Abraham täŋo nadäkiniki kaŋpäŋ siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk.

²³ Täŋpäkaŋ “siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk”, man ude kudän täwani uwä Abraham-tagän nämo yäŋkuk. ²⁴ * Nämo, ämawebe Anutu, Jesu Ekäninin kumbani-ken nanik yäpmäŋ päŋaku tenkuko unita nadäkinik täk täkamäŋ unita nitek bok yäŋkuk. ²⁵ * Täŋpäkaŋ Jesu u momininta yäŋpäŋ kumäkta Anututä iniŋ kireŋkuk. Täŋpäŋ täŋkodak täŋpewän akuŋkuko uterak siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimani.

5

Oretoret inipärik kubä

¹ * Eruk, nadäkinikninta yäŋpäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimiŋkuko unita apiŋo Ekäninin Jesu Kristo terak Anutu-kät bänep kubägän täŋpäŋ nipmaŋkuko itkamäŋ. ² * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo orakoraki uterak apiŋo itkamäŋ uwä Jesutä nadäkiniknin unita yäŋpäŋ kädet täwit nimiŋpäŋ uken nipmaŋkuk. Ude täŋkuko unita Anutu-kät kunum gänaŋ bok itta oretoret terak itsämäŋkamäŋ! ³ * Ba ugän nämo. Bäräpi ahäŋ nimik täkaŋ unita imaka, oretoret täk täkamäŋ. U imata, bäräpi udewanitä ehutpäŋ kuŋat-kuŋat kädet pewän ahäŋ nimik täkaŋ yäŋ nadäk täkamäŋ. ⁴ Täŋpäkaŋ bäräpi gänaŋ ehutpäŋ kuŋat-kuŋat unitä täŋpewän äma bureni äworek täkamäŋ. Eruk, äma bureni äworeŋpäŋä nadäkinik kehäromi ŋode täk täkamäŋ; Imaka iwoyäŋ nimani u bureni api yäpne yäŋ nadäk täkamäŋ. ⁵ * Täŋpäkaŋ nadäk udewaniwä jopi nämoink täk täyak. Nämo, unita yäŋpäŋ bänepnin-ken tägagän nadäk täkamäŋ. U imata,

* **4:17:** Stt 17:5; Ais 48:13 * **4:18:** Hib 11:1; Stt 15:5 * **4:19:** Stt 17:17 * **4:22:** Stt 15:6

* **4:24:** Rom 15:4; 1Pi 1:21 * **4:25:** Ais 53:4-5; 1Ko 15:17 * **5:1:** Rom 3:24,28; Rom 4:24

* **5:2:** Efe 2:18, 3:12 * **5:3:** Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * **5:5:** Sam 22:5, 25:20; Hib 6:18-19

Anututä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ Munapiki jop nininŋ kireŋkuk. Täŋirän Munapik unitä Anutu täŋo bänep iron pähap bänepnin-ken tokŋek-inik pewän ahäŋ nimiŋkuk.

⁶ Täŋpäkaŋ nin ninin täŋkentäktä kehärominin kubä nämo pat nimänpäŋ ämawebe wakiinik pen iritna Kristotä ninta yäŋpäŋ kadäni siwoŋi-ken kumbuk. ⁷ Kristotä ude täŋkuko uwä inide kubä täŋ nimiŋkuk, nintä tänero ude nämo. Ninken nanik kubätä äma siwoŋi täŋkentäktä yäŋpäŋ iniken gupi kumäktä täga nämo ininŋ kirewek. Ba äma tägagämän kubä täŋkentäktä äma kubätä bänepi täŋkehärom täŋpäŋ iniken gupi kumäktä käwep ininŋ kirewek. ⁸ * Täŋ, Kristowä nin momi äma wakiinik pen iritna nin täŋkentäktä kumbuk. Ude täŋkuko unitä bureni-inik ŋode niwoŋäretak; Anutu nadäŋ nimikinik täk täyak.

⁹ * Täŋpäkaŋ Kristo täŋo nägärita yäŋpäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimiŋkuko unita bureni-inik ŋode nadäkamäŋ; U täŋkentäŋ nimikinik täŋirän Anutu täŋo kokwawaki pähap täga api irepmiŋte. ¹⁰ * Täŋpäkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Nin Anutu-kät iwan täŋpäŋ iritna Nanaki täŋo kumäk-kumäki terak ninkät Anutu inikät bämopnin-ken bänep kubägän irit kädet pewän ahäŋkuk. Eruk, apiŋo Anutu-kät bänep kubägän kuŋat täkamäŋ unita imata kokwawaki-ken nanik täga nämo api nimagurek? Nämo, u bureni-inik api nimagurek, Nanaki kodak täŋkuko itak unita yäŋpäŋ. ¹¹ Ba ugän nämo, Anututä Ekäni Jesu Kristota yäŋpäŋ inikät nin bämopnin-ken bänep kubägän pewän ahäŋkuko unita Anututa oretoret pähap nadäk täkamäŋ.

Kumäŋ-kumäŋ ba Irit kädet täŋo manbiŋam

¹² * Täŋpäkaŋ äma kubätä momi täktäk kädet pewän ahäwänkaŋ unitä kome terak weŋ patkuk. Täŋkuko unitä kumäŋ-kumäŋ wädäŋ yäpmäŋ äbuk. Täŋpäkaŋ kumäŋ-kumäŋtä äma kudup koreŋkuk, ämawebe kudup-tagän momi täŋpani unita. ¹³ * Täŋpäkaŋ Moses täŋo бага man nämo itkuk-ken uken momi täktäk kädet uku itkuk. Momi itkukopäŋ бага man nämo itkuko unita kadäni uken Anututä momini kubäkubä täŋo wäpi nämo yäpmäŋ daniŋ yämik täŋkukonik. ¹⁴ * Nämo, u Adam täŋo noriye unita kumbuŋ. Yäput peŋpäŋ Adamtä itkuk-ken unitä it päbä Moses täŋo kadäni-ken kumäŋ-kumäŋtä ämawebe kudup koreŋkuk. Täŋpäkaŋ Adam uwä Anutu täŋo jukuman irepmiŋpäŋ kumbuk. Täŋ, ämawebe momi Adamtä täŋkuko udegän nämo täŋpani u imaka, kumäŋ-kumäŋtä koreŋkuk. Unita ŋode nadäna; Adam uwä äma mäden ahäwayäŋ täŋkuko unitäŋo wäran.

¹⁵ Upäŋkaŋ Anutu täŋo iron pähap u ba Adam täŋo momi uwä kubägän nämo. Nämo inik, u inigän inigän. Äma kubä unitäŋo momitä ämawebe kuduptagän-ken kumäŋ-kumäŋ kädet pewän ahäŋkuk. Ude upäŋkaŋ iron pähap Anututä pewän ahäŋkuko uwä ärowani-inik. U kumäŋ-kumäŋ täŋo kehäromi irepmiŋpäŋ ämawebe mäyap-ken tokŋeŋ patkuk. Bureni-inik, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitäŋo iron terak ämawebe mäyap-iniktä irit kehäromita biŋam täŋkuŋ. ¹⁶ Täŋpäkaŋ Adamtä momi kubägän täŋirän manken iritta biŋam täŋkuk. Upäŋkaŋ Anutu täŋo iron pähap uwä inipärik kubä. Ämawebetä momi mäyap täŋ yäpmäŋ äbäŋirä iron pähap u ahäŋkuk.

* 5:8: Jon 3:16; 1Jo 4:10 * 5:9: Rom 1:18, 2:5,8 * 5:10: Rom 8:7-8 * 5:12: Stt 2:17; Stt 3:6,19; Rom 6:23 * 5:13: Rom 4:15 * 5:14: 1Ko 15:21-22; 1Ko 15:45

Iron pähap ahänkuko unitä momi ämawebe u Anutu inamiken siwonjigän itta kädet pewän ahänkuk. ¹⁷ Eruk äneņi ñode yäkgän täņpa; Äma kubätä momi täņkuko uterak kumäņ-kumäņtä äma kuduptagänta ärowani täņ yämiņkuk. Täņ, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitä epän täņkuko unitäņo bureni u ärowani inipärik kubä! Uwä ñode; Ämawebe Anutu täņo iron tokņek yäpmäņirä Anututä siwonji ämawebe yäņ yäntäreņ yämik täyak, ämawebe unitä Jesu Kristo täņo epän terak imaka kuduptagänta intäjukun it yämiņpäņ kehäromi nitek kuņat täkaņ.

¹⁸ * Unita Adam täņo momi kubätä ämawebe kuduptagäntä täņpän wawäpäņ Anutu täņo manken iritta biņam täņkuņo udegän, äma kubä täņo epän siwonjitä momi täņo topmäk-topmäk däpmäņ däkņeņpäņ ämawebe kuduptagänta Anutu inamiken siwonji itpäņ irit kehäromita biņam itta kädet täwitkuk. ¹⁹ * Ba äma kubätä Anutu täņo jukuman irepmitkuko unitä ämawebe kudup momi-ken yepmaņkuk. U udegän äma kubätä Anutu täņo jukuman buramiņkuko uterak ämawebe mäyap siwonji ämawebe yäņ yäntäreņ yämani ude api itneņ.

²⁰ * Unita Moses täņo бага manta jide yänäyņ? Ñode; Momi bumta tokņeņ pätneņta бага man uwä ahänkuk. Upäņkaņ, ämawebe momi bumta täņjirä Anututä momi unitäņo kehäromi yäpmäņ äpäkta iniken bänep iron bumta-inik pewän ahänkuk. Momi täktäktä Anutu täņo iron u täga irepmitnaņi nämo. Nämoinik. ²¹ * Momi täktäktä kumäņ-kumäņ kädet pewän ahänkuko unitä intäjukun itkuk. Upäņkaņ Anutu täņo iron pähaptä nin inamiken yäpän-siwonj tawäpäņ niņmaņpäņ Ekäninin Jesu Kristo täņo epäni uterakgän irit kehäromi u iwoyäņ niņiņkuk. Ude täņkuko unita apiņowä Anutu täņo irontä irepmitpäņ intäjukun ärowani-inik itak.

6

Nin Jesu-kät jide ude kumbumäņ?

¹ * Unita man ñode täga yänaņi ba nämo? Nadäkinik täņpani nin gwäk pimiņpäņ momi täņ yäpmäņ kuņitna Anututä iron taņpäņ yäpätagak epäni pen täk täyon? ² * Ude yänaņi nämo. Nämoinik! Nin momi kädawä kumbani ude itkamäņ upäņ imata gwäk pimiņpäņ momi kädet ugän wari täne? ³ * Unita ñode nämo käwep nadäk täkaņ? Nin ume yäpumäņ-ken uken Kristo yäpurärätkumäņo udegän nin kudup kumäk-kumäki terak bok kumbumäņ. ⁴ * Unita ume ärut-ärutnin-ken Kristo-kät bok kumäņpäņ awaņ gänaņ äpmoņkumäņ. U jop nämo, mebäri ñodeta; Anutu Nan iniken kehäromini inipärik kubä uterak Kristo kumbani-ken nanik yäpmäņ akuņpäņ kodak teņkuko itak udegän nin irit kodaki kudupi kubä kuņatneta kumbani-ken nanik nimagutkuk.

Nin Jesu-kät jide ude api kodak täne?

⁵ * Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän täņpäņ bok kumbumäņ bumik unita ninä ukät kentäņpäņ kumbani-ken nanik bureni-inik api akune, unitä kumbani-ken naniktä kodak taņpäņ akuņkuko udegän. ⁶ * Unita nin nadäkamäņ; Bänepnin biani täņo irit kuņat-kuņat u päya kwakäp terak Jesu-kät bok kumbuņo u mebäri ñodeta kumbuņ; Nin momita watä

* 5:18: 1Ko 15:22 * 5:19: Ais 53:11 * 5:20: Rom 4:15; Gal 3:19 * 5:21: Rom 6:23

* 6:1: Rom 3:5-8 * 6:2: 1Pi 4:1 * 6:3: Gal 3:27 * 6:4: Kol 2:12 * 6:5: Plp 3:10-11

* 6:6: Gal 5:24

epän äneji nämö täneta irit kuŋat-kuŋat bänepnin biani unitäŋo kehäromi dämpmäŋ täreŋkuk. ^{7*} U imata, momi täŋo kehäromitä äma kumbani täga nämö imagurek.

⁸ Eruk, nin Kristo-kät bok kumbumäŋo unita ukät bok api it yäpmäŋ kune yäŋ nadäkinik täkamäŋ. ⁹ U imata, Kristo kumbani-ken nanik äneji akuŋkuko unita äneji täga nämö api kumbek yäŋ nadäkamäŋ. Bureni, kumäŋ-kumäŋtä Kristo täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta kehäromini nämö. ^{10*} U kadäni kubägän kumäŋpäŋ momi täŋo kehäromi u täŋpän wawäpäŋ peŋkuko itak. Täŋkaŋ kodak taŋpäŋ akuŋkuko Anutu oraŋ imiktagän it täyak. ^{11*} Unita in udegän, injinta ŋode nadäneŋ; Nin Jesu-kät bok kumbumäŋo unita apiŋo momitä ärowani nämö täŋ nimitak. Nämoinik, nin Kristo Jesu-kät kubägän itpäŋ Anutu oraŋ imiktagän itkamäŋ. Nadäk ude inŋtpäŋ kaŋ kuŋarut.

^{12*} Unita kome terak itkaŋ gupjin u momita iniŋ kireŋirä watä nämö it tamek. Ude täŋirä momitä tämagut yäpmäŋ gup täŋo nadäŋ gärip kädet wakiken kwekta. ^{13*} Ba in ketjin kuroŋjin momita watä epän täŋ imikta nämö iniŋ kireneŋ. Nämö, in äma kumäŋ-kumäŋ-ken nanik akuŋpäŋ kodak irani udewani unita gupjin nadäk-nadäkjin kudup Anututa biŋam iniŋ kireŋpäŋ siwoŋita watä epän ugän täŋpeŋ kuŋatneŋ. ^{14*} In nadäkaŋ? In бага man terak nämö itkaŋ. In Anutu täŋo bänep iron uterak itkaŋ unita momitä inta ärowani nämö it tamek.

Kädet siwoŋita watä epän täk täkamäŋ

^{15*} Eruk nin бага man gämori-ken nämö itkamäŋ. Nin Anutu täŋo bänep iron terak itkamäŋ unita jide? Gwäk pimiŋpäŋ momi täga täne? Nämoinik! ^{16*} Unita ŋode nämö nadäkaŋ? Äma kubätä äma kubä täŋo mani buramiŋpäŋ epän täŋ imikta yäŋpäŋ iwareko uwä äma unitäŋo gämori-kengän kuŋarek. Udegän momita watä epän täŋ iminayäŋ täŋo uwä unitäŋo gämori-kengän itkaŋ kumäŋ-kumäŋtä biŋam api täneŋ. Täŋ, Anututa watä epän täŋpäŋ gämori-kengän kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututä mominin peŋpäŋ siwoŋi ämawebe yäŋ api yäŋtäreŋ nimek. ¹⁷ Täŋpakaŋ bian in momi täŋo gämori-ken itpeŋ kuŋatkuŋo upäŋ tägagämän kubä, Anutu täŋo man täwetpäŋ täwoŋärewni u buramikta gup nadäk-nadäkjin siwoŋi kubägän peŋkuŋ. Unita Anutu iniŋ oretna! ^{18*} Ude täŋkuŋo unita Anututä momi täŋo topmäk-topmäk dämpmäŋ däkŋeŋ tamiŋpäŋ siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo watä epän ämawebe ude tepmaŋkuk. ¹⁹ (Täŋkaŋ man wäranı terak yäyat ŋo mebäri ŋodeta; Man bureniğän yäwawä unita yäyak yäŋ bäräŋeŋ täga nämö nadawä tumneŋo unita.) Eruk, bianä inä gupjin kudup wakita watä epän täŋ imikta iniŋ kireŋkaŋ kädet wakitä wakiinik u täŋ yäpmäŋ äbuŋ. Eruk apiŋo udegän, in gupjin kudup kädet tägata watä epän täŋ imikta iniŋ kireŋkaŋ kudupigän kaŋ kuŋarut.

²⁰ In nadäkaŋ? Bian inä momi täŋo watä epän täŋpani ude itpäŋ siwoŋi täktäk täŋo watä epän äma ude nämö itkuŋ. ^{21*} Ude itkaŋ kädet wakiwaki unita apiŋo mäyak nadäk täkaŋ unitä täŋkentäk kubä täŋ tamiŋkuk ba nämö? Nämoinik, kädet udewanitä mähemiye kumäŋ-kumäŋ kädet-ken yepmak täyak. ²² Upäŋkaŋ apiŋo Anututä momi täŋo topmäk-topmäkken

* **6:7:** 1Pi 4:1 * **6:10:** Hib 9:26-28; 1Pi 3:18 * **6:11:** 2Ko 5:15; Gal 2:19; 1Pi 2:24 * **6:12:** Stt 4:7 * **6:13:** Rom 12:1; Efe 2:5; 5:14 * **6:14:** 1Jo 3:6 * **6:15:** Rom 6:1 * **6:16:** Jon 8:34; 2Pi 2:19 * **6:18:** Jon 8:32 * **6:21:** Rom 7:5; 8:6,13

nanik dāpmāṅ dākṅeṅpāṅ tāmāgut pābā iniken watā epān āmawebeniye ude teṅmaṅkuko unitā tāṅkentāk tāgagāmān kubā tamik tāyak. Uwā ṅode; Āmawebe kudupi āworeṅpāṅ irit kehāromi api yāpneṅ. ²³* Eruk, unita āneṅi ṅode nadāwut; Momitā epān āmaniyeta gwāki yāmik tāyak uwā kumāṅ-kumāṅ tārek-tāreki nāmo. Tāṅpākaṅ Anututā iron kowatani nāmo tāṅ nimik tāyak uwā Ekāninin Jesu Kristo terak irit kehāromi tārek-tāreki nāmo u.

7

Baga mantā ninta māhemi nāmo tāyak

¹ Notnaye, man yāṅ yāpmāṅ ābātat unita yāṅpāṅ man wārani ṅode tāwera nadāwut. In бага man tāṅo mebāri nadāk tākaṅ unita tāwerira u nadāwā tārenayāṅ yāṅ nadātat. Eruk Moses tāṅo бага manta nadāwut. Āma kodak it tākaṅ uwā бага man terak ittāṅ kuṅtāṅgān kumāṅirā бага man gāmori-ken irit u tārek tāyak. ² Yanāpi tāktāktā udegān kwawak niwoṅāretak. Moses tāṅo бага mantā ṅode yāyak; Āpitā kodak irirān webeni uwā āma unitā inita biṅam tāṅpek. Eruk āpitā kumbeko uwā бага man unitā wari nāmo topmāṅpāṅ iṅirek. ³ Upāṅkaṅ āpitā kodak irirān webe unitā pāṅku āma kubā yāpeko uwā webe u kubokāret webe yāṅ iwetneṅ. Tāṅ, āpitā kumbeko uwā бага mantā wari nāmo topmāṅpāṅ iṅirek. Nāmo, u āma kubā yāpayāṅ nadāṅpāṅjā tāga yāpek. U kubokāret nāmo tāṅpek.

⁴* Unita notnaye, man wārani u mebāri ṅodeta yāṅahātat; In Kristo-kāt kubāgān kumboṅo uwā apiṅo бага man gāmori-ken kuṅat-kuṅat kādet nāmo pat tamitak. Nāmo, apiṅo in āma kubāta biṅam itkaṅ. Āma uwā kumāṅ-kumāṅ-ken nanik Anututā yāpmāṅ pāṅaku teṅkuko u. Tāṅpākaṅ āma unita biṅam itkaṅ uwā Anututa yāṅpāṅ bureni pewā ahākta itkaṅ. ⁵* In nadākaṅ; Bānep nadāk-nadāk biani ārowani it nimiṅkuk-ken uken бага mantā gupnin tāṅo nadāṅ gārip peṅ iwerirān kumāṅ-kumāṅ tārek-tāreki nāmo unitāṅo watā epān tāk tāṅkumāṅonik. ⁶* Kadāni uken бага mantā topmāṅpāṅ nipmaṅkuko upāṅkaṅ kumbumāṅo unita бага man topmāṅpāṅ nipmāṅitkuko u imaka, dākṅeṅkuk. Unita apiṅo kādet kodaki iwatpāṅ Anutu oraṅ imiṅpāṅ watā epān tāṅ imik tākamāṅ. U бага man kudān tāwani uterak nāmo, Kudupi Munapiktā bānep nadāk-nadāknin tāṅpidām taṅirān iwatpāṅ tāk tākamāṅ.

Baga man tāṅo epān u jide?

⁷* Tāṅpākaṅ бага mantā gupnin tāṅo nadāk-gārip peṅ iwerirān momi tāṅkumāṅo unita бага manta ṅode tāga yāne? Baga man uwā waki, momi tāktāk udewanigān. Ude nāmo! Unita nākṅa terak ṅode yāwa; Baga uwā tāga upāṅkaṅ бага mantā tāṅkentāṅ namiṅirān momi tāktāk kādet u kwawak kaṅpāṅ nadāk tāyat. Ṅodeta yāyat; Baga mantā Āma kubā tāṅo tuṅum kubā kaṅgārip nāmo tāṅpen yāṅ yāyak unita kudān uwā momi yāṅ nadātat. Tāṅ, бага u nāmo pareko uwā jide tāṅpāṅ kaṅgārip tāktāk u kudān waki yāṅ nadāwet? ⁸* Tāṅkaṅ бага man u tāga upāṅkaṅ momitā бага man uterak yēṅgāmā pewākaṅ kaṅgārip nadāk kādet mebāri mebāri bānepna-ken pewān ahāṅkuṅ. Tāṅ, бага man ukāt nāmowā momi tāktāk kādet uwā kehāromini nāmo. ⁹* Unita ṅode yāwa; Baga manta nāmo

* 6:23: Rom 5:12,15 * 7:4: Rom 6:2,11; Gal 2:19 * 7:5: Rom 6:21 * 7:6: Rom 8:2, 6:4

* 7:7: Kis 20:17; Lo 5:21 * 7:8: Rom 4:15 * 7:9: Jem 1:15

nadäwa tärenkuŋ-ken, guŋi, momi nämo täŋpani bumik itkut. Upäŋkaŋ бага манта nadäwa-tumäŋirä momi täktäk kädettä näkken weŋ patkuk. Ude täŋirän näk kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkut. ^{10*} Butewaki, бага man u irit täga pewä ahäкта yäwanipäŋ kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo u pewän ahän naminjuk.

^{11*} Täŋkaŋ momitä бага man terak yengämän pewäkaŋ täŋ-näkŋatpäŋ kumäŋ-kumäŋta biŋam nepmaŋkuk. ^{12*} Eruk unita Moses täŋo бага манта jide yänayäŋ? Ñode; Ini uwä kudupi, ba бага man u gänaŋ jukuman kubäkubä u imaka, kudupi siwoŋi-inik, Anutu-ken nanik. ^{13*} Täŋpäkaŋ jide? Бага man täga unitä täŋpewän näk kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkut? Nämo inik, momi-tägän täŋpewän kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkut. Momitä imaka täga kubä uterak yengämän pewäpäŋ itkaŋ kumäŋ-kumäŋ kädet-ken nämagutkuk. Ude täŋirän бага манта momi täŋo mebäri u kwawakinik ñode pewän ahän däŋŋerjuk; Momi täktäk kädet u imaka wakitä wakiinik.

Baga mantä nin täga nämo yäpän täganen

^{14*} Unita ñode nadäkamäŋ; Moses täŋo бага man uwä imaka täga kubä, Anutu-ken nanik. Upäŋkaŋ bänep nadäk-nadäk biani pen inŋitat uwä, Anutu-ken nanik nämo. Täŋkaŋ momitä topmäŋpäŋ watä epän ämanita nepmaŋkuko unita бага man u täga nämo buramik täyat. ^{15*} Wära! Näŋŋaken mebärina nämo nadäwa tärekaŋ! Täktäkna täga täŋpayäŋ gäripi nadäk täyat u nämo täk täyat. Upäŋkaŋ täktäk waki yän nadäk täyat upäŋ täk täyat! ¹⁶ Täŋpäkaŋ waki unita nämo täkta nadätat ugänpäŋ täk täyat unitä ñode näwoŋäretak; Anutu täŋo бага man u waki nämo, täga. ¹⁷ Upäŋkaŋ imaka waki täk täyat u näŋŋaken gärip terak nämo. Nämo, u momi täktäk kädet nadäk bänepna-ken itak unitä täk täyak. ^{18*} Unita bänep nadäk-nadäkna bianken imaka täga kubä nämo inik itak yän nadätat. Imata, kädet tägatäga u täkta gäripi nadäk täyat upäŋkaŋ bureni pewä ahäкта täŋpawak täkaŋ. ¹⁹ Unita imaka täga täkta nadäk täyat u nämo täk täyat. Täŋ, imaka waki u täkta gäripi nämo nadäk täyat, ugänpäŋ wari täk täyat. ²⁰ Eruk, imaka nämo täkta nadäk täyat upäŋ täk täyat unita ñode nadätat; Kädet ude u näkŋa nämo täk täyat. Nämo, u momi näk gänaŋ käbop it täyak unitä täk täyak.

²¹ Unita näkŋa ñode kaŋpäŋ nadätat; Kädet täga täŋpayäŋ nadäk täyat-ken uken waki kädet unitä kädet täŋpipiŋ namik täyak. ²² Täŋpäkaŋ bänepnatä Anutu täŋo бага man iwatta gäripi nadäk täyat. ^{23*} Upäŋkaŋ gupnatä бага mebäri kubä iwat täyak. Бага uwä bänepnatä бага u iwatta gärip nadäk täyak ukät ämik täk täkamän. Täŋkaŋ бага kubä uwä momi, gupna kudup topmäŋpäŋ nepmäŋit täyak u. ²⁴ Wära, butewaki pähap! Bäräpi unitä näk täŋpewän wakinik täyat. Netätä waki täŋkentän namänpäŋ bänep nadäk-nadäk biani kumäŋ-kumäŋ kädet-ken nämagurayäŋ täyak u pewet? ^{25*} Eruk nadätat! Anututä täŋkentän namayäŋ. U Ekäninin Jesu Kristo täŋo kumäk-kumäkita yäŋpäŋ api täŋkentän nameko unita Anutu bänep täga pähap iwet täyiwa!

* **7:10:** Wkp 18:5; Rom 10:5 * **7:11:** Stt 3:13; Hib 3:13 * **7:12:** 1Ti 1:8 * **7:13:** Rom 5:20

* **7:14:** Sam 51:5; Jon 3:6 * **7:15:** Gal 5:17 * **7:18:** Stt 6:5, 8:21 * **7:23:** Gal 5:17; Jem

4:1; 1Pi 2:11 * **7:25:** 1Ko 15:57

Tänpäkan ɲode kanpän nadäk täyat; Näknawä nadäk-nadäknatä Anutu täno man kädet iwatta nadäk täyat. Tänpkan bänep nadäk-nadäk biani näknen itak unitawä momi täktäk kädetta watä epän täj imikta nämagut täyak.

8

Munapik täno nadäk tawan u jide?

¹ Eruk, man säkgämän kubä ɲode täwetat; Ämawebe Jesu Kristo-kät kowat-kwasikorän tänpän it täkan uwä Anututä momi täno kowata nämö api yämek. ² * U imata, Kristo Jesu terak irit kodaki Munapiktä nin kubäkubäta nimani unitä momi ba kumän-kumän tärek-täreki nämö unitäno kehäromi-ken nanik ketärenpän nipmanjuk. ³ * Bureni, imaka бага mantä täga tänanj nämö u Anututä ini tänpuk. Bänep nadäk-nadäknin bianitä бага man täno kehäromi yäpmanj äpäñirän бага man uwä nin yäpätägakta kehäromi nämö. Upänkan Anututä iniken nanaki-inik momita yänpän momi äma nin täno gup inam-dapun terak tewän äpuk. Tewän äpänpän momi täktäk kädet äma bänepi-ken pätak unitäno kehäromi utpewän manjuk. ⁴ * Anututä ude tänpuko unita apiño nibänirän бага man täno jukuman siwoñi u kudup iwat morewani täk täkan. Imata, apiño nin bänep nadäk-nadäk biani u gämori-ken nämö kuñat täkamän. Nämö, Kudupi Munapik täno nadäk tawan terak kuñat täkamän.

⁵ Unita nadäkan? Äma bänep nadäk-nadäk biani iwaräntäk täkan uwä bänep nadäk-gäripi uteragän parirän iwaräntäk täkan. Täñ, äma Kudupi Munapik täno kädet iwaräntäk täkan uwä bänep nadäk-gäripi uteragän parirän iwaräntäk täkan. ⁶ * Bureni, äma bänep nadäk-nadäk kädet bianitä peñ yäweränpän iwaräntäk täkan uwä kumän-kumänta biñam täkan uba. Täñ, äma Kudupi Munapik täno bänep nadäk-nadäk kädettä peñ yäweränpän iwaräntäk täkan uwä irit tägata biñam tänpän bänep pidäm terak itkan. ⁷ * Mebäri ɲodeta yäyat; Bänep nadäk-nadäk biani uwä Anutu täno iwan uba. Nadäk-nadäk u Anutu täno бага man iwaräntäka bitnäkinik täk täyak. Bureni-inik, u täga iwatnanj nämö. ⁸ Nämoinik, ämawebe bänep nadäk-nadäk bianita juku pek täkan uwä imaka kubä Anututä kanirän tägawekta täga nämö täneñ.

⁹ * Tänpäkan Anutu täno Munapiktä in kubäkubäken bureni itak u tänpawä bänep nadäk-nadäknin bianitä peñ täwerirän nämö iwat täkan. Nämö, Munapiktä peñ täwerirän udegän iwat täkan. Täñ, äma kubä Kristo täno Munapiktä bänepi-ken nämö itak u tänpawä äma uwä Kristota biñam nämö täyak. ¹⁰ * Tänpäkan momitä tänpewän gupnin kumäkta biñam täk täyak upänkan Kristotä bänepnin-ken bureni iränä ninä ämawebe Anututä siwoñi ämawebe yän yäntärenj nimani itkamän unita mäjonintä irit kehäromita biñam täkan. ¹¹ In nadäkan; Anututä Jesu kumbukopän äneñi Munapiki täno kehäromi terak awan gänan nanik wädän tädotkuk. Eruk udegän, Munapik unitä inken iränä Anutu, Kristo kumbani-ken nanik wädän tädotkuko unitä gupjin kumäkta biñam u Munapiki täno kehäromi terak api tänpkodak täwek.

Munapik terak Anutu täno nanakiye itkamän

* **8:2:** Rom 7:23-24 * **8:3:** Apos 13:38, 15:10; Plp 2:7; Hib 4:15 * **8:4:** Gal 5:16,25 * **8:6:** Rom 6:21 * **8:7:** Mat 12:34; Jon 8:43, 12:39; Jem 4:4 * **8:9:** 1Ko 3:16, 12:3 * **8:10:** Gal 2:20; Efe 3:17; 1Pi 4:6

¹² Notnaye, mebäri unita nin kuṇat-kuṇat mebäri kubä pena ahäkta yäj nimani. Uwä bänep nadäk-nadäk biani u iwatta nämo yäyat. Nämoinik. ¹³ * Bänep biani täṇo nadäk-nadäk waki unitäṇo kädet iwatpänä kumäj-kumäj tärek-täreki nämo unita biṇam api täneṇ. Upänkaṇ Munapiktä kehäromi tamiṇirän gupjin täṇo kuṇat-kuṇat waki u utpewä maṇpänä, eruk irit burenita biṇam täṇpeṇ api kuṇatneṇ. ¹⁴ U imata, ämawebe Anutu täṇo Munapiktä irit kuṇat-kuṇat täga yäwoṇärek täyak uwä Anutu täṇo nanak ämawebeniye bureni. ¹⁵ * Täṇpän apiṇo Anutu inamiken kuṇat täkamäj. Upänkaṇ Munapik, Anututä nimiṇkuko unitä täṇpewän in epän watä äma jopi, Anutu inamiken umun terak kuṇat täkaṇ ude nämo itkaṇ. Nämoinik! Munapiktä täṇpewän Anututä niṇmäj towiwani nanakiye bureni-inik itkaṇ Munapik täṇo kehäromi terak nin Anututa gäripi-inik nadäṇpän Nan! Nan! yäj iwet täkamäj.

¹⁶ * Täṇpän Munapiktä ini-tägän mäjonin täṇkentäjirän bureni-inik ṇode nadäk täkamäj; Nin Anutu täṇo nanakiye bureni itkamäj. ¹⁷ * Eruk, Anutu täṇo nanakiye bureni ude itkamäj u täṇpawä imaka tägatäga Anututä ninta biṇam peṇ nimiṇkuko u api yäpne. Imaka tägatäga u notniṇpak Kristo-kät penta api yäpne. Upänkaṇ intäjukun, Jesutä komi nadäṇkuko u moräki nintä nadänayäj täkamäj uwä, eruk kämiwä ukät wäpnin biṇam ikek ba irit tägagämän u täga api yäpne.

Kämi wäpnin biṇam ikek irit täṇo man

¹⁸ * Wäpnin biṇam ikek irit täga kämi kwawak ahäj nimayäj täyak u tägagämän-inik kubä. Unita komi apiṇo nadäk täkamäj unita nadänjira jopi kubä täk täyak. ¹⁹ * Bureni-inik! Anututä nanakiye bureni kwawak pewän ahäkta kadäni peṇkuk. Täṇpakaṇ kadäni u bäräṇeṇ ahäwänpän kwawak käna yänkaṇ imaka imaka kumän-tagän Anututä täṇ-peṇkuko u dapun käroṇ täṇ itkaṇ. ²⁰ * U imata, imaka kuduṇtagän Anututä täṇ-peṇkuko u pengän-inik säkgämän itkuṇopän Anututä täṇpewän gapuntaṇ moreṇkuṇo itkaṇ. U ini nadänpän nämo; Anututä ini imaka säkgämän-inik kubäta kaṇ itsämbut yänpän täṇpewän ude täṇkuṇ. ²¹ * Eruk nadäk tawaṇ Anututä peṇ yämiṇkuko uwä ṇode; Apiṇo imaka pewän ahäwani kuduṇtagän käbäj taṇpän pärakta biṇam täkaṇ u täṇkentäj yämiṇirän tägaṇpän Anutu täṇo nanak ämawebeniye ninkät säkgämän-inik, bänep pidäm terakgän api itne.

²² Bureni, imaka imaka kudup Anututä täṇ-peṇkuko u komi, webetä nanak bäyanayäj nadäk täkaṇ ude nadänkaṇ kähän yäj yäpmäj äbän itkaṇ yäj nadäkamäj. ²³ * Täṇpakaṇ imaka unitägän nämo, nin imaka udegän täk täkamäj. Anututä Kudupi Munapikpän iron intäjukunta ude täṇ nimiṇkukopän apiṇo moräki pat nimitak u yäpna yänkaṇ bänepnintä komi nadänkaṇ yäṇkähän-kähän yäj itkamäj. Nin Anututä Nanak ämawebeniye yäj kwawa yänahäṇpän komegup täṇo bäräpi-ken nanik ketäreṇ nimikta itsämänkaṇ dapun käroṇ täṇ itkamäj. ²⁴ * Imaka tägagämän u kämi nimikta Anututä nin inita biṇam nimagutkuk. Upänkaṇ imaka kämi yäpmäkta yäwani u apiṇo käbop itak. Täṇ, unitä käbop nämo ireko uwä u yäpmäkta imata itsämne? Nämo, imaka ketnintä iṇirani udewanita nämo

* **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5 * **8:15:** 2Ti 1:7; Mak 14:36 * **8:16:** 2Ko 1:22 * **8:17:** Gal 4:5-7; Rev 21:7 * **8:18:** Rom 5:2; 2Ko 4:17 * **8:19:** Kol 3:4 * **8:20:** Stt 3:17-19 * **8:21:** 2Pi 3:13; 1Jo 3:2 * **8:23:** 2Ko 5:2-4; Gal 5:5 * **8:24:** 2Ko 5:7

itsämäk täkamäj. ²⁵ Upäjkañ imaka tägagämän käbop itak u bureni api yäpne yäj nadäkinik täkamäj unita bänepnin täñkehärom tañpäj kwikinik itsämäj itkamäj.

²⁶ Täñkañ ugän nämo. Nin kehäromi nitek nämo iritna Kudupi Munapiktä täñkentäj nimik täyak. Täñkañ Anutu-ken imaka unita yäjapine yäj nämo nadäjkañ jop bänepnin-kengän nadäj bäräp täñitna Munapiktä bänep nadäj bäräpnin u yäpmäjkañ Anutu-ken butewaki man, ämatä täga yäjähänañi nämo, uterak yäjähäj nimik täyak. ²⁷ * Ude täñjirän Anutu, äma täño bänep kañpäj nadäwanitä Kudupi Munapik täño nadäk u kawän tägak täyak. U imata, Munapiktä Anutu täño nadäk ugän iwatpäj Anutu täño kudupi ämawebeniye nin täñkentäj nimikta Anutu-ken yäjapik man yäk täyak.

Anutu täño bänep iron u täñpipinañi nämo

²⁸ * Unita nin nadäkamäj; Ämawebe Anututa gäripi nadäk täkañ, ämawebe Anututä iniken gärip terak yämagut päbä yepmañpani u jop yabäj äwaräkuk nämo täk täyak. Nämoink, Anututä ini täñpewän imaka kudup ahäj yämik täkañ u täñkentäj yämikta ude täk täyak. ²⁹ * U imata, kunum kenta kome nämo pewän ahäjku mäñ-ken uken Anututä iniken ämawebeniye u nadäj yämiñkuk. Täñkañ ämawebe u Nanaki unitäño täktäk udegän täñpeñ kuñatta iwoyäjpäñ yepmañkuk. Ude täñkuko unita nanak ämawebe mäyap irirä Jesutä u bämopi-ken noripaki intäjukun ahäwani ude it yämiñkukotä it täyak. ³⁰ Täñpäj ämawebe yäput peñpäj inita iwoyäjkuko u yämagut päbä yepmañpäj siwoñi ämawebenaye yäj yäñtäreñ yämiñkuk. Täñkañ ämawebe siwoñi ämawebenaye yäj yäñtäreñ yämiñkuko unitä irit täga kañ-ahäneñta iniken wäpi biñam yäniñ kireñkuk.

³¹ * Täñpäkañ Anututä ude täk täyak unita jide yäne? Anututä täñkentäj nimiñjirän netätä iwan täñ nimiñpäj täga täñpän waneñ? Kubätä täga nämo! ³² * Anututä kudän inide kubä täñ nimiñkuko u nämo nadäkañ? U nin kudup täñkentäktä iniken nanaki-inik u nämo iyap tañpäj iniñ kireñpewän äpuko unita ñode bureni täñ nimek; U orañ nimiñpäj nanaki nimiñkuko ukät imaka kudup bureni-inik api nimek! ³³ * Unita Anututä ämawebe inita iwoyäjkuko u man käbeyä-ken mominita yäjpäñ netätä äma uwä siwoñi nämo yäj täga yäñtäreñ yämeke? Ude nämo! Anututä ini ämawebe unita siwoñi ämawebe yäj yäñtäreñ yämiñkuko unita täga nämo! ³⁴ * Ba netätä Anutu täño kudupi ämawebe u geñita biñam täñput yäj yäñtäreñ yämeke? Kubätä täga nämo! Imata, Kristo Jesu ninta yäjpäñ kumbuk. Täñkañ kumbani-ken nanik yäpmäj päñaku kodak tewani unitä apiñowä Anutu nan keru bure käda itkañ nin täñkentäj nimikta iwet yabäk täyak unita ude täga nämo. ³⁵ Eruk Kristotä nadäj nimikinik täk täyak upäj imatäken kubätä täga duñ-weñpäj nipmañjirän Kristo u inigän nin niningän api itne? Nadäj-bäräp ba komi nadänero unitä täga duñ-weñpäj nipmañpek? Ba Jesuta yäjpäñ ämatä waki täñ nimineño ba nakta jop irit unitä täga? Ba jäwäri-inik itne ba umuri gänañ itnero unitä täga täñpek? Ba ämatä kumäj-kumäj nidäpnayäj täneño unitä täga duñ-weñpäj nipmañpek? Nämoink! ³⁶ * Bureni, Anutu täño man kudäntä imaka bäräpi udewani ahäj nimik täkañ unita ñode yäjähätaç;

* **8:27:** Sam 139:1; 1Ko 4:5 * **8:28:** Efe 1:11 * **8:29:** Kol 1:18; Hib 1:6 * **8:31:** Sam 118:6

* **8:32:** Jon 3:16 * **8:33:** Ais 50:8 * **8:34:** Sam 110:1; Apos 7:55-56; 1Jo 2:1 * **8:36:** 2Ko

Nin gäñjo ämawebekaye itkamäj unita kadäni kadäni ninken nanik mäyap nidäpmäk täkañ.

Ba nibäjirä tom nakta däpmäk täkañ ude täk takamäj.

Sam 44:22

³⁷ * Upäjkañ Jesu iron pähap täñ nimiñkuko unitä täñkentäj nimiñirän bäräpi u ba u ahäj nimik täkañ unitä bänep nadäk-nadäknin täga nämo täñpän waneñ. Nämooinik! Nin iwan u kudup irepmit-inik täk takamäj. ³⁸⁻³⁹ Unita nadäkinik ñode täyat; Imaka kubätä Anututä ninta nadäj nimikinik täk täyak u täga ukät-pipinañi nämo. Nämooinik! Anututä nadäj nimikinik täñpäj Ekäninin Jesu Kristo nimiñkuko unita kumäj-kumäj ba irit, añero ba mäjo wära kehäromi niked u, imaka apiñode ahäj nimik täkañ ba imaka kämi ahäkta yäwani u, ba imaka imaka kehäromi niked u, ba imaka kunum terak nanik ba kome gänäñ nanik ba imaka ätu kome pähap terak ittäj kukañ, imaka udewani unitä Anututä ninta nadäj nimikinik täk täyak u täga teñpipinañi nämo.

9

Poltä iniken äbotta butewaki pähap nadäjñuk

¹⁻² Notnaye, ñode täwera nadäwut; Juda ämawebenaye unita yäjpäñ näk kadäni kadäni bänepnatä butewaki nadäwätäk pähap bumta täk täyat. U jop nämo yäyat. Nämo, näk Kristo täño äma unita manna u bureni-inik yäj nadäwut. Ba Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäkna kañ-iwarirän unita bänepnatä näk man bureni täwetat yäj nadätat. ³ * Butewaki! Näk jide täñpäj nägät moräknaye, Isrel ämawebe äbot u täñkentäj yämiñira Kristota biñam kañ täneñ? Kristota biñam täñput yäjpäñ bänepna kädäp ijik täyak u ñode; Anutu täño kokwawak näkä terak ärowänkañ Kristo täño iwan äworeñpäñ guñ ude irira Isrel ämawebenayetä näkño kome kañ yäput! yäj nadäk täyat. ⁴ * Isrel ämawebe uwä äbot jopi nämo, Anututä nanak ämawebenaye yäjpäñ iwoyäjpäñ yepmañkuk. Ude täñkañ Ekänitä iniken mebäri yäjahäjpäñ yäwetkuk. Täñpäj ämawebe ukät topmäk-topmäk kubägän täñpäj бага man yämiñpäñ Anutu iniñoret kädet siwoñi u yäwetpäñ yäwoñärenkuk. Täñkañ imaka säkgämän säkgämän täñ yämikta yäjkehäromtak man yäwetkuk. ⁵ * Täñpäkañ äbot uwä oranin wäpi biñam ikek bian itkuño unitäño äbekiye oraniye. Kristo uwä komegup ikek uken naniktä ahäjñuk. Uwä Anutu bureni-inik, imaka kuduptagän täño intäjukun irirän wäpi biñam tärek-täreki nämo iniñoret täkäna! U Bureni!

⁶ * Täñpäkañ apiño Isrel äbot u äbot gägäni kubä ude itkañ unita ñode täga yäne ba nämo? Anututä yäjkehäromtak man bian yäwetkuko uken bureni nämo pewän ahäjñuk? Nämo, udetä nämo yäyat! Imata, Isrel ämawebe, Jekop täño tawañken nanik päke u kuduptagän Anutu täño nanakiye bureni, inita biñam itta yäwani nämo. ⁷ * Ba udegän, Abraham täño äbotken nanik u kudup u Abraham täño oraniye bureni ude nämo itkañ. Nämo, Abraham täño oraniye mäyap upäjkañ Anututä Abraham ñode iwetkuk; Yäjkehärom tañkuro ude, orañkaye ahänayäj täkañ u yäpmäj daniñpäñ nanaka Aisak täño tawañ terak nanik u yabäwa orañkaye bureni api täneñ. ⁸ * Täñpäkañ man unitä mebäri ñode niwoñaretak; Ämawebe Abraham täño tawañken nanik u kudup Anutu täño

* **8:37:** Jon 16:33 * **9:3:** Kis 32:32 * **9:4:** Kis 4:22; Lo 7:6, 14:1-2 * **9:5:** Mat 1:1-16; Jon 1:1; Rom 1:25 * **9:6:** Nam 23:19; Rom 2:28 * **9:7:** Stt 21:12 * **9:8:** Gal 4:23

oraniye bureni-inik ude nämo itkañ. Nämo, oraniye bureni-inik uwä Anututä yäñkehäromtak man Abraham iwetkuko uterak ahäñkuñjo ugän. ^{9*} Eruk Anututä Abraham yäñkehäromtak man iwetkuko u ñode; Kadäni näkä nadätat-ken uken Sara nanak bäyañpäñ injirirän äneñi api äbet yäñ iwetkuk.

^{10*} Täñpäkañ ugän nämo. Rebeka imaka, nanak yarä bäyañkuk. Täñpäñ nanak yarä bäyañkuko u nani Aisak, oranin pähap u kubägän. ^{11-12*} Täñpäkañ Anutu iniken gärip kadäni kadäni iwatpäñ täk täyak udegän iwatpäñ äma inita biñam yäpmäñ daniñpäñ yepmak täyak. Ämawebe epän täktäki terak nämo yäpmäñ danik täyak. Nämo, ini-tägän äma yäpmäñ daniñpäñ iwoyäk täyak. Unita nanak yarä u kädet waki ba täga nämo täñkañ Rebeka koki-ken pen irirän Anututä Rebeka ñode iwetkuk;

Nanak intäjukun nanik uwä mäden nanik täño epän watä ämani ude api irek yäñ iwetkuk. *Stt 25:23*

^{13*} Unita Anutu täño mantä ñode yäyak;

Näk monäni Jekopta nadäñ imikinik täñkañ tuäni Isota mäde ut imiñkut. Mal 1:2,3

¹⁴ Unita jide yäne? Anututä ude täk täyak uwä kädet siwoñi nämo täk täyak? Ude nämo! ¹⁵ Unita Anututä Moses ñode iwetkuk;

Näkä äma kubäta bänep iron täñ imayäñ nadäñpäñä u bureni täñ imet. Ba äma kubäta butewaki nadäñ imayäñ nadäñpäñä u butewaki nadäñ imiñpäñ orañ imet. *Kis 33:19*

^{16*} Unita ñode nadäna; Anututä äma täño gärip ba unitäño täktäk terak nämo yäpmäñ daniñpäñ yepmak täyak. Nämo, Anututä iniken nadäk-gärip tawañ uterak iwatpäñ kubä kañ-korekta nadäñpäñä udegän täk täyak.

^{17*} Unitäño wärani kubä Anutu täño man kudän täwani terak pätak u ñode; Anututä Isip kome täño intäjukun äma Fero ñode iwetkuk; Mebäri ñode unita nadäñ gamiñira intäjukun äma wäp biñam yäpmäñpäñ itan; Gäkä terak kehäromina kwawak pewa ahäñirän biñam nadäñpäñ ämawebe wäpna biñam komeni komeni api yäñahäñ yäpmäñ kuney yäk. ^{18*} Unita manbiñam unitä ñode niwoñäretak; Anututä äma kubä kañ-korekta nadäñpäñä u udegän täñ imek. Täñkañ Anututä äma kubä bänep nadäk-nadäki täñpipiñ imayäñ nadäñpäñä iniken nadäk-gärip ugän iwatpäñ udegän täñpek.

¹⁹ Täñpäkañ in kubätä man u nadäñpäñ ñode käwep näwerek; Netätä täga kehärom tañpäñ Anutu täño nadäk-gärip tawañ u täga irepmirek? Täga nämo upäñ imata äma nin ätu momininta kokwawak nadäñ nimik täyak? Anutu ude uwä siwoñi nämo täk täyak yäñ näwerek. ^{20*} Täñpäkañ yäñyabäk udewani ämatä täga yänañi nämo. Gäk äma jidewani unita Anutu ude goret täyan yäñ iweren? Ude yäweno u ñode bumik; Käbotinik kubätä äma u täñpeko u ñode täga iwerek? Gäk imata näk goret ude täñ? ^{21*} Ude nämo!

* 9:9: Stt 18:14 * 9:10: Stt 25:21 * 9:11-12: Stt 25:23 * 9:13: Mal 1:2-3 * 9:16: Efe 2:8 * 9:17: Kis 9:16 * 9:18: Kis 4:21, 9:12; Kis 14:4 * 9:20: Ais 29:16, 45:9 * 9:21: Jer 18:6

Äma käbot tänpäni kubätä iniken gärip iwatpäñ gäj yäpmäñpäñ käbotinik yarä täñpek. Kubä säkgämän, äñnak-äñnak täkta. Täñkañ kubäwä jirañ pekta täñpek. Ude täñpeko unita goret täyak yäj täga yäwen? Nämoïniki!

²² Täñpäkañ Anututä täñkuko u udewanigän. U iniken kokwawak kwawak pewa ahänjirän kehäromina kañpäñ nadäwut yäñpäñ ñode täñkuk; Käbot kokwawaki yäpmäkta biñam täkañ uwä bäräñeñ täñpäñ wanañjipäñ kadäni käroñi kehärom tañpäñ kwikinik it yäpmäj äbuk. ²³ * Täñpäkañ udegän, iniken bänep iron tägagämän-inik u kwawak pewän ahäkta käbot butewakini yäpmäkta biñam täkañ uterak ironi u piñ yäbatkuk. Täñpäñ ämawebe uwä irit täga, wäp biñam ikek u yämikta bian yäpmäj danijpäñ yepmañkuk. ²⁴ Tägagämän kubä! Ämawebe u uwä nin Anututä ini nimagutkuko u. Täñkañ ämawebe nin Juda äbotken nanik ugän nämo, guñ äbotken nanik imaka, bok nimagutkuk. ²⁵ Unita guñ äbotta nadäñpäñ Anututä profet Hosea meni-ken ñode yäñahäñkuk;

Näk ämawebe näkñjo äbotken nanik nämo päñ Näkñjo ämawebenaye yäj api yäweret. Ude täñkañ ämawebe nadäj yämikinik nämo täñkuro unita bänepna gämäni yäj api yäweret. Hos 2:23

²⁶ *Täñpäkañ bian äma äbot u Näkñjo äbot nämo yäj yäwetkut. Eruk kome ude yäwetkut-ken ukengän ñode api yäweret; In Anutu irit mähemini näkñjo nanaknaye yäj api yäweret.* Hos 1:10

²⁷ Täñpäkañ Aisaiatä udegän Isrel ämawebeta nadäñpäñ man ñode yäñahäñkuk;

Isrel ämawebe mäyap, mobä jirañ ume terak nanik ude ahäj uyinayäj täño upäñkañ uken nanik yarä-gäñpäñ api yämaguret.

²⁸ *U imata, Ekänitä komen ämawebe manken yepmañpäñ bäräñeñ api täñpäñ wañ moreneñ.* Ais 10:22,23

²⁹ Täñpäkañ unitagän yäñpäñ Aisaiatä man kubä pen ñode yäkän täñkuk;

Ekäni kehäromi mähemitä ämawebe yerita yäñpäñ yarägän nämo yepmañkuk yäwänä Sodom Gomora paot moreñkuño ude paot morenam. Ais 1:9

Isrel äbottä Anutu mäde ut imiñkuñ

³⁰ * Eruk man päke ñonitäjno mebari jide? U ñode; Äma guñ äbotken nanik Anutu inamiken siwoñi itta epäni nämo täñpanipäñ Anututä siwoñi ämawebe yäj yäñtäreñ yämiñkuk. Yäñtäreñ yämiñkuko uwä nadäkiniki unitagän yäñpäñ. ³¹ * Täñ, Isrel ämawebe uwä Anutu inamiken siwoñi ämawebe itta komi epän terak Moses täño бага man iwatna yäkñat täñpä wañkuñ. ³² * Mebari ñodeta täñpä wañkuñ; U Anututä yäpän-siwoñ tawäpäñ yepmañpekta nadäkiniki Anutu terak nämo penkuñ. Nämo, iniken komi epäni uterak Anutu inamiken siwoñi ämawebe api itne yäj nadäñkuñ. Butewaki, u mobä pähap uterak jänani yäputkañ mañkuño bumik. ³³ * Mobä unita Anutu täño man kudän täwani kubä ñode pätak;

* 9:23: Rom 8:29; Efe 1:3-12 * 9:30: Rom 10:20 * 9:31: Rom 10:2-3 * 9:32: Ais 8:14

* 9:33: 1Pi 2:6; Rom 10:11

*Nadäkanj? Näk mobä kubä ämatä jänani yäputta Jerusalem komeken penjut.
Uterak jänani yäputkanj api maḥdäpneḥ yäk.
Täḥpäkanj äma kubätä unita nadäkinik täḥpayäḥ täko uwä nadäkiniki täḥo
bureni yäpmäkta pära nämo api täḥpek.* Ais 8:14, 28:16

10

¹ Unita notnaye, näk bureni ḥode täwera nadäwut; Juda ämawebe, näkḥaken äbotnaye uwä Anututa biḥam kanj irut yäḥpäh bänepna kädäp iḥinirän Anutu-ken yäḥapik man yäk täyat. ² Unitäḥo täktäki u nadäkinik täyat. U Anutu iwatta epäni taḥi täk täkanj upähkanj kädet Anututä gäripi bureni nadäk täyak u nämo nadäwä tärek täkanj. ³ Anututä kädet iwatpäh siwoḥi ämawebe yäh yäḥtäreḥ nimik täyak u nämo nadäwä tärewäkanj iniken kehäromi terak Anutu iḥamiken siwoḥi ämawebe itta epäni täḥpäh kuḥatkuḥ. Täḥkanj kädet Anututä iwatpäh ämawebeta siwoḥi ämawebe yäh yäḥtäreḥ yämik täyak u mäde ut imiḥkuḥ. ⁴ * Kädet uwä Kristo. Kristotä äbähpäh бага man terak Anutu iḥamiken siwoḥi irit täḥo kädet u däpmäh täreḥpäh kädet kodaki kubä pewän ahähkuḥ. Uwä ḥode; Ämawebe nadäh imikinik täk täkanj u kudup Anututä siwoḥi ämawebe yäh yäḥtäreḥ yämik täyak.

Kuduptagän Anututa biḥam täga tänaḥi

⁵ * Täḥpähkanj бага man iwatpäh Anutu iḥamiken siwoḥi irit kädetta Mosestä ḥode kudän täḥkuḥ; Äma kubätä jukuman бага man terak pätak u iwarayäh täko uwä бага uterak irit kehäromita biḥam api täḥpek. ⁶ * Mosestä бага man iwat-iwatta ude yähkuḥkopäh nadäkinik kädet iwatpäh Anutu iḥamiken siwoḥi itta man kubä ḥode pätak; Injin-tägän ḥode yäneḥta; Kunum gänaḥ netätä täga äronpäh Kristo imagut yäpmäh äpek? Ude nämo yäneḥ! U äpuko uba! ⁷ Ba ḥode imaka yäneḥta; Netätä kumbani yotpärareken täga äpmonpäh Kristo kumbani-ken nanik imagut yäpmäh abek? Ude imaka, nämo yäneḥ. U akuḥkuko uba!

⁸ Ude nämo, man unitäḥo kuḥḥini u ḥode kudän täwani; Anutu täḥo man u dubinjin-ken itak. U mejin-ken ba bänepjin-ken itak u. Täḥpähkanj man uwä nadäkinik pewä ahäk-ahäk man bureni nintä yähahäk takamäh ubayäh. ⁹ Bureni, mejintä Jesu u Ekäninin yäh yähahähit, bänepjintä Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäh akuḥkuko unita nadäkinik täḥ imiḥirä Anututä ini api tämagurek. ¹⁰ U imata, bänepnintä Jesuta nadäkinik täḥjitna Anututä siwoḥi ämawebe yäh yäḥtäreḥ nimik täyak, ba menintä nadäkiniknin u yähahähjitna inita biḥam nimagut täyak. ¹¹ * Man unita Anutu täḥo man muḥipi kubä ḥode kudän täwani; Äma kubätä unita nadäkinik täḥpayäh täko uwä nadäkiniki täḥo bureni yäpmäkta pära nämo api täḥpek. ¹² * Täḥpähkanj man unitä ämawebe äbot terak nämo yäpmäh danik täyak. Juda äbotken nanik ba guḥ äbotken nanik u tägagän. Ekäni kubä unitägän ämawebe kuduptagän täḥo Ekäni. Unita ämawebe netätä Ekäni täḥkentäh nimi yäh yähpäh yähapik täkanj unita iron säkgämän täḥ yämik täyak. ¹³ * Unitawä Anutu täḥo mantä bureni ḥode yähahätak; Netätä Ekäni täḥkentäh nam yähpäh gera yäk täkanj uwä Ekänitä inita biḥam api yämagurek.

* **10:4:** Mat 5:17; Jon 3:18 * **10:5:** Rom 7:10; Gal 3:12 * **10:6:** Lo 30:12-14 * **10:11:** Rom 9:33 * **10:12:** Apos 15:9 * **10:13:** Jol 2:32

14 Upänkañ Ekänita nadäkinik nämo täneño uwä jide täñpänj täñkentähta gera yäneñ? Ba unitäño manbiñam nämo nadäneño u jide täñpänj Ekänita nadäkinik täneñ? Ba äma kubätä manbiñam u nämo yänahäweko uwä jide täñpänj manbiñam u nadäneñ? 15 * Ba manbiñam yänahäkta äma kubä nämo tewä kweko uwä netätä manbiñam yänahänjirän nadäneñ? Täñpäkañ manbiñam yänahäwani unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Äma manbiñam tägagämän yäpmänj äbäk täkañ unitäño kuroñj säkgämän yänj yäwut!

16 * Upänkañ waki! Juda ämawebe kuduptä Manbiñam Täga u nämo iyap tañpänj injikuñ, kubäkubä-tägän. Unita Aisaiatä ñode yänjuk; Ekäni, manbiñam yänahänjitna netätä nadäwän bureni täñjuk? 17 * Unita nadäkinik bureni ñode yäna; Manbiñam yänahänjirä nadäk täkañ unitä nadäkinik pewän ahäk täkañ. Täñkañ manbiñam jopi kubä nämo, Kristo täño manbiñam u. 18 Upänkañ Juda äma u jide? Manbiñam uwä nämo käwep nadänjuk? Nämo, u nadänjuk! Anutu täño mantä unita ñode yäyak;

Mani kotäktä komeni komeni kuñarirän ämawebe kuduptagän nadänjuk.
Sam 19:4

19 Eruk, näkño yänjabäk kubä pen ñode; Isrel ämawebe uwä guñ ämawebetä komeni yäpmänpänj Anututa biñam api täneñ yänj nämo käwep nadänjuk? Nämo, u nadänjuk! Unita bianä Anututä Moses meni-ken ñode yänjuk;

Juda äbottä näkken äneñj äbut yänj nadänpänj ämawebe äbot nämo täñpani, guñ äbot kubäta iron api täñj yämet yäk.
Ude täñjira Juda äbottä kañkañ bänepi wawäpänj ninta täñj niminañj yänj api nadäneñ.
Lo 32:21

20 Täñpäkañ Moses täño man u yänj-kentänpänj Aisaiatä kwawakinik ñode yänjahänjuk;

Äma näka nämo yänj-wäyäkñewani u ahänj yämiñpänj yämagurira nabänjuk. Ais 65:1

21 Täñpäkañ Isrel ämawebeta yänpänj Anututä ñode yäkgän täñjuk;

Ämawebe gwäki täpäni ärowani täñj namik täkañ u yämagutta kepma käroñ ket kewatkañ it täyat. Ais 65:2

11

Anututä Juda äbot kudup nämo yepmanjuk

1 * Unita jide nadäkañ? Anututä iniken ämawebeniye mäde ut yämiñjuk? Nämooinik! Näk imaka, Isrel äma ba Abraham täño nägät moräk kubä. Näk Benjamin täño äbotken nanik unita Anututä Isrel ämawebe kuduptagän mäde ut yämiñjuk yänj täga nämo yäne. 2 Unita ñode yäwa; Ämawebe äbot nämo ahänjirä Anututä inita biñam yänpänj iwoyäwani unita mäde nämooinik ut yämiñjuk. Jide? In Anutu täño man kudän terak Elaija täño manbiñam unita nämo nadäkañ? Elaija uwä Isrel ämawebe manken

* 10:15: Ais 52:7 * 10:16: Ais 53:1; Jon 12:38 * 10:17: Jon 17:20 * 11:1: 1Sml 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5

yepmakta yänpän Anutu-ken ñode yänpiñkuk; ³ * Ekäni, ämawebe ño gäknjo profetkaye däpmän-pewä kumbäpän alta ganiñ oretta tänpäni u kudup wärämut tänpä kuñkuñ. Täñkuño profet morek-morek näk imaka, kumän-kumän nutnayän epäni täkañ. ⁴ * Ude yänjirän Anututä kowata jide iwetkuk? Ñode iwetkuk; Ude nämo! Ämawebe 7,000 ude näknjata biñam iwoyänjira uwä anutu jopi Bal unita gukut imäpmok nämo täñ imik täkañ yäk. Gäk kubägän nämo yän iwetkuk. ⁵ * Eruk, u udegän kadäni ñoken Juda äbot päke u gänañ nanik äbot täpuri Anututä ironita yänpän inita biñam iwoyänjkuko itkañ. ⁶ * Ämawebe iwoyänjkuko uwä, iniken iron terakgän iwoyänjkuk, ämawebe unitäño täktäkita yänpän nämo. Nämo, täktäkita yänpän iwoyänjkuko yäwänäku iron täñkuko uwä iron bureni nämo yän nadäktäkäne.

⁷ * Unita ñode yäna; Isrel ämawebetä Anutu inamiken siwonji itta pipiri pähap täñkuñopän tänpä wañkuñ. Upänkañ äbot uken nanik Anututä iwoyänjkuko u imaka bureni u kañ-ahänkuñ. Tänpäkañ ätu päke uwä Anututä iniken mani u nadäkta bänep nadäk-nadäki täñpipiñkuk. ⁸ Unita ñode kudän täwani;

Anututä bänep nadäk-nadäki tänpän guñ tañkuñ. *Ais 29:10*
Täñkañ dapuri täñpipiñpän jukuni yäpurän guñ tawäpän yepmañkuko it
yäpmän abäkañ. *Lo 29:4*

⁹ * Tänpäkañ unitagän Devittä ñode yäkgän täñkuk;

Ärawa äñnak-äñnakitä buñeptä-yän däpmänjirän komi kañ nadäwut.

Bureni, äñnak-äñnakitä momi-ken yepmañpänkañ kowata kañ yäput yäk.

¹⁰ *Täñkañ dapuri täñpewän bipmän utpän bäräpita kotañ yäwarirän mädeni*
kañ muget yäpmän kut. *Sam 69:22,23*

Anututä guñ äbot yämagutta man

¹¹ * Man ude pätak unita jide? Isrel ämawebetä Jesu mäde ut imiñpän mañkuño u mañpän makinik täñkuñ ba nämo? Nämo, ini wakiwaki täñkuño unita Anutu täño yäpätägak epän bureni guñ äbotken ahänjkuk. U ahänjkuko uwä mebäri ñodeta; Isrel äbottä ninta täñ niminañi täñkuk yän nadänpän äneñi Anutu-ken äbäktä Anututä guñ äbot yämagutkuk. ¹² U kawut! Isrel äbot täño wakiwaki unitä täñpewän imaka tägagämän kubä komen ämawebe kudupta ahän yämiñkuk. Bureni, iron Isrel äbottä mäde ut imiñkuño unitä guñ äbotken nanikta täñkentäk pähap ahänjkuk. Eruk, Isrel täño wakini terak imaka tägagämän kubä ahänjkukopän Juda äma äneñi bänepi äyänutpän Anutu-ken kukta yäwani u kudup Anututa biñam tänayän täkañ-ken uken Anututä iron pähap jidewani upän api pewän ahäwek?

¹³ Eruk, guñ äbotken nanik nadäkinik tänpäni, in man ño täwera nadäwut; Anututä guñ äbot täño aposoro ude itta yänpän naniñ kireñkuko unita nadäwa ärowani tänpäpän oretoret täyat. ¹⁴ Guñ äbot inken epän ude tänpäpän nägät moräknaye ätutä kañkañ koki wawäpän bänepi äyänutpän Anututa biñam kañ täñput yän nadätat. ¹⁵ Täñ, Anututä ämawebe äbot u mäde ut yämiñkuk-ken uken ämawebe gägäni Anutu täño iwan ude

* 11:3: 2Kin 19:10,14 * 11:4: 1Kin 19:18 * 11:5: Rom 9:27 * 11:6: Gal 3:18 * 11:7:

Rom 9:31 * 11:9: Sam 35:8 * 11:11: Apos 13:46; Rom 10:19

itkuṅopāṅ Anututā inikāt bānep kubāgān itta yāmagutkuk. Tāṅpākaṅ Anututā Juda äbot u äneṅi not tāṅ yāmayāṅ tāko unita jide yāwet? U tāgāmān-inik kubā, kumbanitā kodak tāṅpāṅ äneṅi akuneṅo ude bumik. ¹⁶ * Unita man wārani kubā ṅode tāwera nadāwut; Ketem intājukun nanik epān kodaki-ken yāpmāṅpāṅ Anututa biṅam peṅ imineṅ. Ude tāneṅo uwā epān kuden nanik ketem u kudup Anututa biṅam tāneṅ. Ba udegān, āma kubātā pāya kubā tāṅo jāwāri Anututa biṅam iwoyāweko uwā kujari kānani kudup u Anututa biṅam tāṅpek.

¹⁷ * Tāṅpākaṅ Isrel āmawebe uwā olip pāya piwani kubā ude wani upāṅ Anututā kānani ātu tokāt tāṅpān kuṅkuṅ. Tāṅ, guṅ äbotken nanik in uwā olip pāya ägwāri tāṅo kānani ude wani upāṅ Anututā yāpmāṅpāṅ olip pāya piwani tāṅo kānani tokāt tāṅpān kuṅkuṅo u komeni-ken yāpurārātkuk. Yāpurārātkuko unita olip pāya tāga unitāṅo umenitā kānani, iniken ba in yāpurārani uterakgān tepmāṅ towiṅirān sākgāmān it tākaṅ. ¹⁸ * Upāṅkaṅ kānani madāṅ tāṅpā kwani unita nadāwā āpani tāṅpāpāṅ injinta nadāwā ārowani nāmo tāneṅ. Nāmoinik, in kānanitā jāwārita nāmo towik tāyak. Nāmo, jāwāritā ume yāpmāṅkaṅ kānani in tepmāṅ towik tāyak.

¹⁹ Tāṅpākaṅ inā ṅode kāwep yāneṅ; Anututā olip pāya kānani madāṅ tāṅpān kuṅkuṅo u komenita nin yāpurārātta nadāṅpāṅ madāṅkuk. ²⁰ * Bureni, Anututā ude tāṅkuko upāṅkaṅ Anututā kādet ude tāṅkuko unitāṅo mebāri ṅode; U nadākinik nāmo tāṅkuṅo unita madāṅ tāṅpān kuṅkuṅ. Tāṅpākaṅ inā nadākinikjinta yāṅpāṅ tāmagut pābā yāpurārātkuk. Unita tāga itkamāṅ yāṅkaṅ biṅam nāmo yāneṅ. Nāmo, umuntāneṅ! ²¹ Imata, Anututā Juda nanik, olip pāya tāṅo kānani bureni ude nāmo yabāṅ koreṅkuko unita in ārowani kudān ude tāṅpāwā in udegān nāmo api tabāṅ korewek. ²² * Unita Anutu tāṅo tāktākita ket nadāneṅ; Anutu u bānep kwini kādet bok, komi kādet bok tāk tāyak. Unitāṅo mebāri ṅode; Āmawebe māde ut imik tākaṅ uwā komi epān kādet terak yāmagut tāyak. Tāṅpākaṅ in orakoraki terak pen kuṅarirā Anututā api oraṅ tamik tāṅpek. Tāṅ, inā ude pen nāmo kuṅatnayāṅ tāṅo uwā in imaka, api tokāt tāṅpān kuṅeṅ. ²³ Tāṅpākaṅ Juda äbot madāṅ tāṅpān kuṅkuṅo uwā nadākinik pewā putārewani u äneṅi tāṅkehārom tānayāṅ tāṅo uwā Anututā äneṅi yāpmāṅ pābā kujarini terak api yāpurārārek. U tānaṅi nāmo yāṅ nāmo nadāneṅ. Nāmo, Anututā äneṅi tāga api yāpurārārek. ²⁴ Imata, guṅ äbotken nanik inā olip pāya ägwāri tāṅo kānanipāṅ tokāt pābā olip pāya piwani terak nāmo yāpurārātṅaṅipāṅ yāpurārātkuk. Upāṅkaṅ Juda nanik uwā olip pāya piwani unitāṅo kānani tokāt tāṅpān kwani unita Anututā äneṅi tāga yāpmāṅ pābā iniken kujari uterak pidāmigān yāpurārārek.

Anututā Juda äbot kudup api yāmagurek

²⁵ * Eruk notnaye, man kubā kābop itkuko unitāṅo mebāri nāmo nadāṅkaṅ injinta nadāwā ārowani tāneṅo udetā tāwera ket nadāwut; Man uwā ṅode; Isrel āmawebe bānep nadāk-nadākitā Anutu tāṅo man nadākta māde ut imiṅkuṅo u pen inidegān nāmo api it yāpmāṅ kuṅeṅ. Nāmo, Anututā guṅ āmawebe udetā nāka biṅam kaṅ tāṅput yāṅ nadāk tāyak u tāreṅirān Isrel āmawebe tāṅo bānep nadāk-nadāki u äneṅi api pirārewek.

* **11:16:** Nam 15:17-21; Ese 44:30 * **11:17:** Efe 2:11-19 * **11:18:** Jon 4:22 * **11:20:** Rom 12:16 * **11:22:** Jon 15:2,4; Hib 3:14 * **11:25:** Rom 12:16; Luk 21:24; Jon 10:16

26 * Kädet uterak Anututä Isrel ämawebe kudup äneji inita biñam api yämagurek. Unita Anutu ini meni-ken nanik man kudän täwani ñode pätak;

Waki keri-ken nanik yämagurani äma kubä Saion komeken nanik api äbek. Äbähpän Jekop täño äbottä näka peñawäk täñpani u yäpän-siwonj tawäpäñ api yepmañpek.

27 *Täñkañ momini peñ yämayäñ täyat-ken ugän ämawebe-kät topmäk-topmäk kubägän u api täñpet yäk.* Ais 59:20,21, 27:9

28 Eruk, Isrel ämawebe u Manbiñam Täga u nadäkta bitnäñkuño unita Anutu täño iwan ude äworenkuñ. Ude täñkuño unitä guñ äbot ämawebe in täñkentän tamiñkuk. Upänkañ yäput peñpäñ Anututä ämawebe u inita biñam iwoyän yepmañkuko unita yänkehäromtak mani oraniye yäwetkuko unita yähpäñ pen nadän yämik täyak. 29 Imata, Anututä äma inita biñam yäpmän daniwekopän äneji mäde täga nämo ut yämek. Ba imaka tägatäga yäniñ kirewekopän äneji täga nämo yäyomägarek. 30 Täñpäkañ guñ äbot ämawebe inä bian Anututa peñawäk täñ imik täñkuñopän apiño Isrel äbottä täñjä in uwä Anutu täño butewakini yäpmähpäñ itkañ. 31 Täñpäkañ Isrel ämawebe imaka, Anutu täño man peñawäk täñkuñopän Anutu täño butewaki intä yäpuño udegän yäpmäkta yäwani. 32 * Unitäño mebäri u ñode; Anututä butewakini ämawebe kudup terak kwawak pewän ahän yämikta nadänkuko unita ämawebe kuduptä peñawäk täño topmäk-topmäk terak itta yäniñ kireñkuk.

Anutu iniñoret täkäna!

33 *Yäke! Anutu täktäki ba nadäk-nadäki gwägu ude tokñek pätak, äpmonpani pähap! U inide kubä täk täyak.*

Unitäño nadäk tawañ mebäri nadäna tärenañi nämo ba unitäño täktäki netätä kañpäñ nadäwän tärenañ?

34 * *Äma netätä Anutu täño nadäk u kañpäñ nadäwän tärewek? Ba äma netätä jukuman täga iwerek?* Ais 40:13

35 *Ba äma netätä Anututa imaka kubä intäjukun iniñ kirewänkañ unita yähpäñ Anututä kowata imek?* Jop 41:11

36 * *Nämoinik! Anututä ini-tägän imaka imaka täñpewän ahänkuño unita imaka imaka unitäño mebäri bureni-inik itak.*

Imaka imaka u kudup inita biñam itkañ.

Unita wäpi biñam peñyäk ikek ärowani pen pat imiñ yäpmän kuyon! U Bureni.

12

Gupnin Anututa ärawa ude iniñ kirene

1 * Eruk notnaye, Anututä butewaki pähap nadän nimiñkuko unita ñode peñ täwetat; Kome terak it yäpmän kunayän täño udegän in gupjin irit kuñat-kuñatjin kudup Anututa biñamgän ärawa ude iniñ kirek täkot. Täñkañ kudupigän itkañ kädet Anututä ini gäripi nadäk täyak ugän iwatpäñ täneñ. Kudän udewanitä Anutu iniñ oretoret kädet bureni täyak.

2 * *Täñkañ komen äma täño irit kuñat-kuñat kädettä äneji tämagureko udetä*

* 11:26: Mat 23:39; Sam 14:7 * 11:32: Gal 3:22; 1Ti 2:4 * 11:34: Ais 40:13; 1Ko 2:16

* 11:36: 1Ko 8:6 * 12:1: Rom 6:11,13; 1Pi 2:5; Jon 4:24 * 12:2: Efe 4:23; Efe 5:10,17

nadāŋ täpäneŋpäŋ kuŋatneŋ. Täŋkaŋ bāneŋ nadāk-nadākjin pirāreŋirā Anututā nadāk kädēt kudupi kubā kaŋ täwoŋärewān. Ude täŋirān irit kuŋat-kuŋatjin udegān kodakigān kaŋ ahāwān. Ude täŋkaŋ Anutu täŋo nadāk kädēt, imaka täga, siwoŋi-inik, Anututā ini gāripi nadāk täyak ude nadāwā tärewāpäŋ täga api iwatneŋ.

3 * Täŋpākaŋ Anututā orakorak namiŋkuko uterak jukuman in kubākubātā nadākta ŋode täwera nadāwut; Injinta nadāwā ārowani-inik nāmo täneŋ. Nāmo, Anututā nadākinik in kubākubāta tamani uterak nadāk ba kehāromi jide inŋitkaŋ u ket kaŋpäŋ nadāwā tärewāpäŋ uterakgān kuŋat tākot. 4 * Imata, āma nin gupnin kubāgān upāŋkaŋ gupnin täŋo morāki morāki māyap itkaŋ uwā epān mebāri inigān inigān tāk tākaŋ. 5 * Udegān ābot täŋpani nin imaka, āmawebe māyap itkamāŋ upāŋkaŋ Kristo terak gupnin täŋo morāki morāki ude, yāpurārātpāŋ kubāgān itkaŋ täŋkentāk kowata kowata tākta yāwani. 6 * Unita Anututā nin kubākubāta orakoraki terak nadāk mebāri mebāri iron ude nimiŋkuk. Iron unita nāmo iyap täne. Nāmo, āma kubā Anutu täŋo meni jinom yāpmāŋpäŋ yāŋahākta iron imani uwā nadākiniki jide pāreko uterakgān yāŋahāk täŋpek. 7 Ba āma kubā ābot täŋpanita watā epān täŋ yāmikta iron imani uwā udegān täŋ yāmek. Ba āma kubā Anutu täŋo man kädēt yāwetpäŋ yāwoŋārek tākta iron imani uwā epān u täŋpek. 8 * Ba āma kubātā āma bānepi täŋpidām takta iron imani uwā udegān täŋpek. Ba āma kubā āma jāwāri täŋkentāŋ yāmikta iron imani uwā iron taŋi täŋ yāmek. Täŋpākaŋ āma kubātā āmawebe täŋo intājukun ude itta iron imani uwā gwāk pimiŋpäŋ yabāŋ yāwat epān sākgāmān täŋpek. Ba āma kubā āmawebeta butewaki nadāŋ yāmikta iron imani uwā bāneŋ oretoret terak täŋkentāŋ yāmiŋtāŋ kuŋarek.

Ābot täŋpani täŋo irit kuŋat-kuŋat

9 * Täŋpākaŋ iron tāktāk kädēt u bāneŋ nadāk-nadāk ikek täneŋ. Jop gup-tāgān nāmo täneŋ. Täŋkaŋ kädēt wakita tarāki nadāŋpäŋ kädēt täga u inŋit-inik tāk tākot. 10 * Täŋkaŋ ābot täŋpani notjiyeta nāgāt morāknin yāŋ nadāŋpäŋ gāripi kowata kowata nadāk tākot. Ude täŋkaŋ injin āpani itkaŋ notjiye oraŋ yāmik tākot. 11 * Täŋpāŋ Munapik täŋo kādāp bāneŋjin-ken ijinirān Ekānita yāŋpäŋ epān kehāromigān tāk tākot. 12 * Täŋpākaŋ Ekānitā bureni-inik api nimagurek yāŋ nadākinik tāk tākaŋ unita oretoret terak kuŋat tākot. Täŋkaŋ bārāpi ahāŋ tamāwā kwikinik it tākot. Täŋpāŋ Anutu-ken yāŋapik man yākta gaŋani nāmo täneŋ. 13 * Täŋpākaŋ Anutu täŋo kudupi āmawebe ātu ketem tuŋumta wāyākŋjek epān tāk tākaŋ u täŋkentāŋ yāmik tākot. Ba āma yāmagut yāpmāŋ pāŋku yotjin-ken iron täŋ yāmikta pidāmtak tākot.

14 * Täŋpākaŋ āma ātutā waki täŋ tamiŋirā Anututā täŋkentāŋ yāmikta yāŋapik tākot. Waki täŋ yāmikta nāmo yāŋapineŋ. Nāmo, Anututā sākgāmān täŋ yāmikta yāŋapik tākot. 15 * Täŋkaŋ āma kubātā imaka kubāta oretoret

* **12:3:** 1Ko 12:11; Efe 4:7 * **12:4:** 1Ko 12:12 * **12:5:** 1Ko 12:27; Efe 4:25 * **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * **12:8:** 2Ko 9:7 * **12:9:** 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Amo 5:15 * **12:10:** 2Pi 1:7; Plp 2:3 * **12:11:** Apos 18:25; Rev 3:15 * **12:12:** 1Te 5:17 * **12:13:** Hib 13:2 * **12:14:** Mat 5:44; Apos 7:60; 1Ko 4:12 * **12:15:** Sam 35:13

tänpänä ukät oretoret bok ták tákot. Täñ, äma kubätä konäm butewaki tänpänä ukät bok udegän ták tákot. ¹⁶ * Ude täñkañ ämawebe-kät bänep kubägän tänpəñ kuñat tákot. Tänpəñ injinta nadäwä ärowani nämö tänpəpəñ epän äpani tákta nämö bitnäneñ. Ba injinta nadäk-nadäknin ärowani nitek yəñ nämö nadäneñ.

¹⁷ * Tänpäkañ äma ätutä kädet waki täwoñärenirä kowata kädet waki terakgän nämö däpməñ täreneñ. Nämö, kadäni kadäni ämawebe kudup inamiken nadəñ dämiñpəñ siwoñigän kuñat tákot. ¹⁸ * Täñkañ injin yəñwawak tänpəñ ämik tákta nämö nadäneñ. Nämö, kadäni kadäni ämawebe-kät bänep kubägän tänpəñ itta epäni ták tákot. ¹⁹ * Unita notnaye, waki täñ taminiñä kowata waki nämöinik täñ yämeneñ. Nämö, bäräpi u Anututa iniñ kireñirä iniken kokwawakitä kowata däpməñ tärewayəñ yəñpəñä u ini api nadäwek. Unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Ekäniñä ñode yäyak; Kowata yämik-yämik uwä näkño epän. Kowata näkña api däpməñ tärewet yäk. ²⁰ * Waki nämö täñ yämiñkañ Anutu täño mantä yäyak udegän ñode täneñ;

Iwankaye kubätä naktä iwäwä ketem imen,

ba umeta iwäwä ume imi näñpek.

Ude täñ imeno uwä iniken táktaiki waki unita mäyäk nadäwek. Snd 25:21,22

²¹ Tänpäkañ irit kuñat-kuñatjinta watä nämö irirä kädet wakitä intäño kehäromjin yäpməñ äpeka. Ude nämö, kädet waki täño kehäromi yäpməñ äpäka kowata kudän täga upəñ ták tákot.

13

Nin gapman gämori-ken it tákäna

¹ * Äma kuduptagän gapman täño mani buramineñ. U imata, Anututä nämö iwoyäweko uwä gapman kubä täga nämö irek. Gapman täño kehäromi uwä Anutu-ken nanik unita gapman komeni komeni yabəñ yawat epän tänpəñ it yäpməñ kukañ uwä Anututä iwoyəñpəñ yepmanpani. ² Mebäri unita äma kubätä gapman täño man utpəñ imaka Anututä ini pewän ahäwani u urek. Äma ude ták tákəñ uwä kowata ini yäpmäkta biñam tákəñ. ³ * Tänpäkañ äma irit kuñat-kuñari täga uwä äma intäjukun it yämik tákəñ unita nämö umuntak tákəñ. Täñ, äma kudän waki ták tákəñ unitä uyaku umuntäneñ. Unita in gapmanta täñmun-umunkät nämö kañ kuñatnayəñ nadəñpəñä eruk imaka tägagəñpəñ tänpəñ kuñat tákot. Imaka tägagəñpəñ tänpəñ kuñarirä gapmantä in tabəñirän api tägawek. ⁴ * U imata, gapman uwä Anutu täño epän watä äma, inta yəñpəñ iwoyəñ tamani. Tänpäkañ in waki täneño uwä gapmanta umuntäneñ. U imata, kowata yämikta kehäromi jop nämö yämani. Nämö, uwä Anutu täño watä epän äma itpəñ Anutu täño kokwawak äma waki tänpəni-ken pewä ahäka yəñ yämani. ⁵ Mebäri unita mani buramik-inik täneñ. Tänpäkañ komi nadäwet yəñ nadəñkañ unitagän umuntəñpəñ mani nämö buramineñ. Nämö, bänepkatä gapman täño man buramik u kudän siwoñi yəñ nadəñpəñ mani buramineñ.

* 12:16: Rom 15:5, 11:20; Snd 3:7; Ais 5:21 * 12:17: 1Te 5:15 * 12:18: Mak 9:50; Hib 12:14

* 12:19: Lo 32:35; Mat 5:39; Rom 13:4; 1Te 1:6-7; Hib 10:30 * 12:20: Snd 25:21-22; Mat 5:44

* 13:1: Tai 3:1; Snd 8:15; Jon 19:11 * 13:3: 1Pi 2:13-14; 1Pi 3:13 * 13:4: Rom 12:19

⁶ Mebäri unita in takis monen imaka, pek täkañ. Gapman uwä Anututä watä äma epän yän yämiñkuko u gwäk pimiñpäñ täk täkañ unita epäni täñmeham takta takis monen täga yäpneñ. ⁷ * Unita in imaka yäwani udegän täñ yämik täkot. Takis monen yämikta yäwani unitawä takis monen yämik täkot. Ba äma wäpi yäpmän akukta yäwani uwä udegän wäpi yäpmän akuneñ. Ba orañ yämikta yäwani uwä udegän orañ yämineñ.

Not täñpäñ bänep iron täk täkot

⁸ * Eruk, imaka kubä yäpneño uwä kowata pengän däpmän täreneñ, kämi kañ pena yän nämo yäneñ. Täñpäkañ bänep iron kowata kowata täñjirä tärek-täreki nämo pärek. Kudän u uwä täga däpmän tärenañi nämo. Nadäkañ? Äma kubätä bänep iron kädet bureni iwatpäñ kuñareko uwä бага man kudup buramiwani yän täga iwetneñ. ⁹ Täñkañ бага man ñode kudän täwani; Kubokäret nämo täñpen. Gäk äma kumän-kumän nämo uren. Gäk kubota nämo täñpen. Gäk äma täño imaka kubä kañgärip nämo täñpen. Baga man u ba бага man ätu itkañ u kuduhtagäntä ñode yäwani; Gäkñata nadäk täyan udegän notkapakta nadäwen. ¹⁰ * Nadäkañ? Äma bänep iron ikek kuñat täkañ uwä noriyeta waki nämo täñ yämik täkañ. Unita bänep iron täktäk kädet unitä бага man buramik-buramik kädet bureni täyak.

¹¹ * Eruk, kudän ude täñput yän täwetat uwä mebäri ñodeta; In kadäni itkamän-ken ñonita kañpäñ nadäñkañ kuñat täkot. U däpmon peñpäñ kodak irit kadäni. U imata, nadäkinik täñpäñ yäput peñpäñ it yäpmän äbänjitna Anututä nin nimagutta kadäni keräp täyak. ¹² * Bureni! Bipmän urani paorayän täñjirän kome yäñewayän keräp täyak. Unita bipmän urani täño täktäk u kudup peñ moreñpäñ wakikät ämik täkta täñtuñum täñpäñ peñyänek gänañ kuñat täkäna. ¹³ * Nin kädet siwoñi iwatpäñ kuñat täkäna, kepma täño peñyänek gänañ kuñat täkañ ude. Äñnak-äñnak kap tektek täñpäñ ume nañkañ täñguñguñ nämo täne. Täñkañ kubokäret ba kudän ätu ämatä nämo tänañi nämo täne. Ba ämik kokwawak man nämo yäne. ¹⁴ * Nämo inik, in Ekäni Jesu Kristopän tek ude wädäwä ärowäkañ gup täño nadäñ gärip waki u däpmän tärekta epäni nämo täneñ.

14

Nadäkiniki kwini ba kehäromita man

¹ * Äma kubä nadäkinik ikek upäñkañ nadäkiniki uwä kwini, udewani mäde nämo ut yämineñ. Nämo, not täñ yämik täneñ. Upäñkañ man ätu täño mebäri kwawak nämo kudän täwani unita äma udewani-kät yäñawät-awät nämo täneñ. ² * U ñodeta yäyat; Äma kubä nadäkiniki kehäromi u imaka kuduhtagän nakta täga nadäwek. Täñpäkañ äma kubä nadäkiniki kwini uwä ketem tomkät nakta täga nämo nadäwek. ³ * Täñjirän äma tom ketem kudup näñpani unitä noripaki ketem tomkät nämo näñpani unita nadäwän äpani täga nämo täneñ. Ba äma ketem tomkät nämo näñpani unitä äma tom ketem kudup näñpani unita wakiinik täyan yän nämo nadäñ imek. Nämo, Anututä äma u imaka, inita biñam imagurani. ⁴ * Gäk

* **13:7:** Mat 22:21 * **13:8:** Mat 22:39-40; Jem 2:8 * **13:10:** 1Ko 13:4-7 * **13:11:** Efe 5:14; 1Te 5:6-7 * **13:12:** 1Jo 2:8; Efe 5:11, 6:11 * **13:13:** Luk 21:34; Efe 5:18 * **13:14:** Gal 3:27
* **14:1:** Rom 15:7 * **14:2:** Stt 1:29, 9:3 * **14:3:** Kol 2:16 * **14:4:** Mat 7:1; Jem 4:11-12

äma jidewani unitä äma kubä täño epän watä ämani täño täktäki yäpmäj daniwen? U epän täga täyak ba goret täyak u epän mähemitä ini yäwek. Bureni, Ekänitä äma udewani täga täñkentäj yämiñirän kehäromigän api itneñ.

⁵ * Täñpäkañ äma kubätä kepma kubäta nadäñirän kudupi-inik täñpek, kepma ätu yärepmetak yäj nadäwek. Täñ, äma kubätä kepma päke u kudup uterakgän yäj nadäwek. U täga upäjkañ nadäk udewanita äma kubäkubätä ini bänepiken yäpmäj daniñkañ nadäk kubägän yäpmäj kuñatneñ. ⁶ Nadäkañ? Äma kepma kubäta nadäñirä inipärik kubä täk täkañ uwä Anutu iniñoretta nadäñkañ ude täk täkañ. Ba udegän, äma tom ketem kudup näñpanitä Anutu orañ imikta nadäñkañ nak täkañ. Imata, ketem unitä Anutu bänep täga man iwetkañ nak täkañ unita. Täñ, äma ketem ätuta bitnäc täkañ uwä udegän, Anutu orañ imikta nadäñpäñ Anutu bänep täga man iwet täkañ.

⁷ Unitäño mebari ñode; Bämopnin-ken nanik kubätä irit kuñat-kuñarita u näkña-kengän yäj nämo yäwek. Ba kubätä kumäk-kumäkita näkñata biñam yäj nämo yäwek. ⁸ * Nämo, kodak itnero uwä Ekäni wäpi biñam orañ imikta itne. Ba kumnero u imaka, Ekäni wäpi biñam orañ imikta kumne. Unita kodak itne ba kumnero uwä Ekäni orañ imiktagän täne. ⁹ Mebari unita, Kristo uwä äma kumbani ba kodak irani täño Ekäni ude itta kumäñpäñ äneñi kodak täñkuk.

¹⁰ * Unita gäk, imata äbot täñpani notkapak kubä täño nadäkinikita nadäwi jopi täk täkañ? Ba gäk, imata notkapak kubä iniñ täwet täyan? Ñode nämo nadätan? Gäk ba nin kuduptagän Anutu täño man käbeyä-ken api itne. ¹¹ Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Näk Ekäni tärek-täreki nämo it täyat unitä bureni-inik ñode yäyat; Komen ämawebe kudup näk-kengän äbäñpäñ gukut imäpmok api täñ namineñ. Täñkañ ini kubäkubätä ñode api näwetneñ; Gäk Anutu bureni-inik. Ais 45:23

¹² * Unita ñode nadäna; Anututä nin kuduptagän täño mebarininta api niwet yabäwek.

Notniye täñyäkñatpena momi nämo täneñ

¹³ Unita notniye täño nadäkiniki yäpmäj danik-danik kädet kañ pena! Penpäñ nin kubäkubätä nadäk kädet kubä ñode iwaräntäcä nadäk kehäromi kañ pena; Imaka täga upäjkañ u täñjira notnapaktä nabäñkañ nadäkiniki täñpäñ waneño udetä imaka udewani täga nämo api täñpet.

¹⁴ * Täñpäkañ Ekäni Jesutä nadäk-nadäkna täñkwawa täñjirän ñode nadäwa tumäñkañ; Imaka kubä ketem kejima udewani ini-tägän Anutu täño iñamiken äma täño bänepi täga nämo täñpäñ waneñ. Ude nadätat upäjkañ äma kubätä imaka kubäta yäjiwäranani yäj nadäweko uwä eruk imaka u bureni yäjiwäranani täñpek. ¹⁵ * Unita gäk imaka kubä jop nañjiri notkapak kubätä gabäñpäñ bänep nadäk-nadäki täñpäñ waneño uwä eruk gäkñata ñode nadäwen; Ñode täyat uwä notnapak unita nadäñ imikinik nämo täyat yäj nadäwen. Nadätan? Kristotä notkapak unita yäñpäñ kumbukopäñ imata jop nadäñ ketem naknak terak notkapak täño nadäkiniki u täñpi

* **14:5:** Gal 4:10 * **14:8:** Luk 20:38; Gal 2:20; 1Te 5:10 * **14:10:** Mat 25:31-32; Apos 17:31; 2Ko 5:10; Plp 2:10-11 * **14:12:** Gal 6:5 * **14:14:** Apos 10:15; Tai 1:15 * **14:15:** 1Ko 8:11-13

wanen? ¹⁶ * Nāmo, unita ket ḡode nadākot; Täktäka unitä täḡpewän imaka u ba unita nadāwi täga täk täkaḡ unita äma ätutä waki yāḡ yāneḡta. ¹⁷ Nadākaḡ, imaka jopi, tom ketem udewanitā Anutu gāmori-ken kuḡat-kuḡat kädēt u nāmo täḡ-mehamtäk täyak. Nāmo, Anutu gāmori-ken kuḡat-kuḡat kädēt bureni uwä siwoḡi kuḡat-kuḡat, ba bānep kwini terak irit, ba oretoret Munapiktä pewän ahäk täkaḡ u. ¹⁸ Unita äma kubätä kädēt u iwarän täḡpāḡ Kristota watä epän täḡ imayāḡ täyak uwä Anututä äma unita gāripi nadāḡirän ämawebetä imaka, kaḡkaḡ api oraḡ imineḡ.

¹⁹ * Unita notnaye, nin täktäk jide unitä bānep kubāḡän irit täḡo kädēt pewän ahäk täkaḡ ba notniye täḡo nadākiniki täḡ-kehāromtak täkaḡ, täktäk ugānpāḡ iwatpāḡ täk täkäna. ²⁰ * Täḡkaḡ imaka jopi, ketem udewani terak Anutu täḡo epän nāmo täna waneḡ. Bureni, imaka kuduptagän u täga nānaḡi upāḡkaḡ nin ketem kubä naḡitna äma kubätä nibāḡkaḡ bānepitā momi täḡpeko uwä kädēt waki täne. ²¹ Kädēt siwoḡi uwä ḡode; Tom ketem ba wain ume naḡira ba imaka kubä täḡira notnapaktä nabāḡpāḡ momi täḡpek yāḡ nadāḡpāḡä eruk gäk kädēt u wari nāmo täḡpen.

²² Täḡpākaḡ imaka udewanita jide nadäk täyan u kwawak nāmo yāḡahāwen. Nāmo, Anutu iḡamiken gākḡa-tagän iyap taḡpāḡ nadāḡpeḡ kuḡareḡ. Täḡpāḡ äma kubätä imaka kubäta täga yāḡ nadāḡpāḡ imaka u bānep nadāwätäk-kät nāmo täḡpeko uwä bānep oretoret terak täga irek. ²³ * Täḡ, äma unitä tom ketem bānep yarä nadāḡkaḡ nāḡpeko uwä Anututä goret täyan yāḡ iwerek. Imata, u siwoḡi täyat yāḡ nadākinik kubāḡän nāmo peḡpāḡ täḡpek. Unita imaka kubä u siwoḡi yāḡ ket nāmo nadāḡkaḡ täk täkamāḡ uwä momi täk täkamāḡ.

15

Gäkḡa-tagän nāmo nadāwen

¹ Eruk, äneḡi ḡode yāḡgän täḡpa; Nin kubäkubä nadākiniknin kehāromi nikek uwä nininken gāriḡgän nāmo iwatne. Nāmo, notniye nadākiniki kwini u täḡkentāḡ yāmiḡpāḡ bārāpini kotaḡ yāmine. ² * Täḡkaḡ nin kubäkubätä notniye nadäk-nadäki ba kuḡat-kuḡaritä täḡawekta täḡkentāḡ yāmiḡitna nadākiniki kaḡ kehārom tawut. ³ * U imata, Kristo, wāpi biḡam taḡi upāḡkaḡ iniken gārip terak nāmo kuḡatkuk. Nāmo, kädēt Anutu täḡo mantä ḡode yāyak udeḡän ahāḡ imiḡkuk;

Ämatä yāḡärok gāwetkuḡo u näkä terak äroḡkuk.

Sam 69:9

⁴ * Nadākaḡ? Man kudup Anutu täḡo manbiḡam terak bian kudän täwani u nin niwetpāḡ niwoḡäreka kudän täwani. U Anututä bureni api tämagurek yāḡ niwetpāḡ niwoḡäreka täyak. Täḡkaḡ Anutu täḡo man uwä bānepnin täḡpidäm taḡirän gwäk pimiḡpāḡ kuḡattāḡgän imaka bureni u api kaḡ-ahāne. ⁵ Täḡpākaḡ in Jesu Kristo täḡo kädēt kuroḡ iwarirä Anutu bānep täḡpidäm taktak mäheḡi ba gwäk pimiḡpāḡ kuḡat-kuḡat mäheḡitā in bāmopjin-ken bānep kubāḡän irit pewän ahāḡ tamik täyon. ⁶ Ude täḡ tamiḡirän in bānep nadäk-nadäkjin ba mejin kubāḡän peḡpāḡ Anutu, Ekāninin Jesu Kristo täḡo nani u wāpi iniḡoret täkot.

* 14:16: Tai 2:5 * 14:19: Rom 12:18; Rom 15:2 * 14:20: 1Ko 8:13 * 14:23: Tai 1:15

* 15:2: Rom 14:19; 1Ko 9:19; 1Ko 10:24,33 * 15:3: Sam 69:9 * 15:4: Rom 4:23-24; 1Ko 10:11

7 * Unita Kristotä not täŋ tamiŋkuko udegän äbot täŋpani notjiye kudup not täŋ yämiŋpäŋ bänep kubägän terak it täkot. Ude täŋirä Anutu täŋo wäpi biŋam punin-inik ärok täyon. 8 * Unita bureni täwetat; Kristotä Juda äbot täŋo watä epän äma jopi äworeŋkuko uwä Anututä yäŋkehäromtak man oraniye pähap yäwetkuko u bureni pewän ahäka täŋkuk. 9 * Ba guŋ äbottä butewakinita yäŋpäŋ Anutu iniŋoretta täŋkuk. Unita yäŋpäŋ Anutu täŋo mantä ŋode yäyak;

*Unita guŋ äbot bämopi-ken wäpka biŋam api yäpmäŋ akwet.
Kap terak wäpka biŋam api ganiŋ oreret.*

Sam 18:49

10 Ba unitagän Anutu täŋo man kubätä äneŋi yäkgän ŋode täyak;

*Ämawebe kome kukŋi käda nanik in Anutu täŋo kudupi ämawebeniye
yäpurärätpäŋ oretoret bok täkot.*

Lo 32:43

11 Ba äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täyak;

*Guŋ äbot ämawebe, komeni komeni-ken nanik, in kudup kap terak Ekäni wäpi
iniŋ oreret.*

Sam 117:1

12 * Täŋpäkaŋ Aisiatä man unitagän äneŋi yäkgän ŋode täŋkuk;

*Jesitä äbotken nanik intäjukun äma kodaki kubä ahänkaŋ äma äbot komeni
komeni api yabäŋ yäwarek.*

Täŋkaŋ guŋ äbottä äma uterakgän api yeŋgämä peney.

Ais 11:10

13 Täŋpäkaŋ in Anutu terakgän tubeŋ kuŋirä bänep pidäm ba oretoret pähap inken daiwän tokŋeton. Anutu, imaka bureni pewä ahäk-ahäk mähe mi unitä ude täŋirän Kudupi Munapik täŋo kehärominitä täŋkentäŋ tamiŋirän ŋode burenitä bureni-inik nadäk täkot; Anututä nimagutpäŋ imaka tägatäga u bureni api nimek.

Poltä iniken mebäri yäŋahäŋkuk

14 Notnaye, siwoŋi kädet inken tokŋek pätak yäŋ nadäkinik täyat. Täŋkaŋ nadäk-nadäk Anutu-ken nanik tokŋek pat tamik täyak uterak inŋin-tägän yäwetpäŋ yäwoŋärek kowata kowata täga täneŋ yäŋ nadäkinik täyat. 15 Ude nadätat upäŋkaŋ ehutpäŋ man ätu äneŋi täŋ-kwawataŋ tamikta manbiŋam ŋo kudän täyat. Bätakigän yäŋahätat ŋowä mebäri ŋodeta; 16 * Anututä nadäŋ namiŋpäŋ guŋ äbotken Kristo Jesu täŋo watä epän täkta iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuko unita. Näk bämop äma ude itpäŋ ämawebe guŋ äbot u yämagut päbä yepmaŋpa Anututa ärawa täga täŋ iminaŋi ude täŋ imikta Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäŋ yämik täyat. Ude täŋira Kudupi Munapiktä täŋpewän ämawebe u kudupi, Anututa biŋam täk täkaŋ. 17 Unita näk Jesu Kristo täŋo wäpi terak Anutu täŋo watä epän täk täyat unita nadäŋira ärowani täk täyak.

18 * Täŋkaŋ imaka ätuta yäŋira nämo tägawek. Nämo, Jesu Kristotä ketna terak epän täŋkuko unitagän ehutpäŋ kwawakgän ŋode yäŋahäŋpäŋ täwerayäŋ; Näk guŋ äbot ämawebe yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpa Anutu täŋo man buramiwani ämawebe ude täŋkuŋ. 19 Ude täŋkuro uwä Kristotä

* 15:7: Rom 14:1 * 15:8: Mat 15:24 * 15:9: Apos 3:25; Rom 11:30; 2Sml 22:50 * 15:12:

Rev 5:5 * 15:16: Rom 1:5, 12:3; Rom 11:13; Plp 2:17 * 15:18: 2Ko 3:5

mena ba täktäkna täjmeham täjirän Kudupi Munapik täño kehäromi terak kudän kudupi kehäromi nitek mebäri mebäri pewa ahänkuñ. Näk Jerusalemtä päñku Ilirikum kome u bämopi-ken Kristo täño manbiñam yänahäntäj päñku epän u käda täkta yäwani u täj tärenkut. ²⁰* Täñpäkañ nadäk kehäromi kubägän ñode nadäk täyat; Jesu täño manbiñam yänahäk täyat uwä, guñ äbot bureni-inik, Kristo täño wäpi biñam nämo nadäk täkañ-ken ugän yänahäkta nadäk täyat. Näk äma kubätä epän täñpani-ken u täkta nämo nadätat. ²¹ Nämo inik, Anutu täño mantä ñode yäyak udegän täkta nadätat;

*Ämawebe mani biñam nämo yäwerani u api kañpäñ nadäwä tumneñ.
Bureni, ämawebe mani biñam nämo nadäwanitä api nadäwä tumneñ. Ais
52:15*

Pol Rom kome kukta nadäk tawañ peñkuk

²²* Täñpäkañ epän ñonitä kadäni käroni nepmäñit yäpmäj äbänjirän in täga nämo äre tabätat. ²³ Upäj kome ño käda epän täj paotat unita, ba kadäni käroni-inik äre tabäkta nadäj yäpmäj äbätat unita kadäni ñoken täga käwep api äre tabäwet. ²⁴* Näk Spen kome kwayäj täyat ugän äre inken jukun oretoret terak it tepmañpa tärenjirän täñkentäj namiñirä Spen kome api kwet. ²⁵* Upäjkañ pengänä Anutu täño kudupi ämawebe Jerusalem käda itkañ u päñku yabäñpäñ täñkentäj yämikta kuyat. ²⁶* Äbot täñpani Masedonia ba Grik komeken naniktä yänpäñ-nadäñpäñ Anutu täño kudupi ämawebe ätu Jerusalem yotpärare-ken jäwäri itkañ u täñkentäj yämikta monen peñkuño u api yäpmäj kwet. ²⁷* Täñpäkañ monen u iniken gärip terak peñkuñ. Kädet ude täñkuño u täga täñkuñ. Imata, Juda äbottä bänepi yepmäñ towikta tunum tägagämän Anutu-ken nanik yämiñkuñ. Unita kowata däpmäj tärekta Juda äbot täño gup käda täñkentäj yämikta yäwani. ²⁸ Eruk monen u yäpmäj päñku Jerusalem äbot täñpani jäwäri itkañ unita yäma tärewänkañ Spen kome kwa yänpäñä äre tabäñpäñ it tepmañkañ api kwet. ²⁹* Täñkañ ñode nadätat; Kadäni inken ärewayäj täyat-ken ukenä Kristo täño iron pähap näkken tokneñ pätak u api duiñ tamet.

³⁰* Unita notnaye, nin Jesu Kristota nadäj imikinik täk täkamäj unita, ba iron kädet Munapiktä nin bämopnin-ken pewän ahänkuño unita yänpäñ ñode peñ täwetat; Komi epän täyat ño täjmeham takta näka yänpäñ Anutu-ken yänapik man yäk täkot. ³¹ Ude täñirä Anututä äyuj täñ namiñpäñ äma Judia komeken nanik Anutu täño man bitnäk täk täkañ u keriken nanik kañ nämagurän. Ba in Anutu-ken yänapiñirä Jerusalem äbot täñpani ämawebetä täñkentäk yäpmäj kwayäj täyat unita gäripi kañ nadäwut. ³² Ude täñirä Anututä nadäj namiñirän inken oretoret terak äre tabäñpäñ itpäñ-nadäk säkgämän täñpäñ kehäromi bok kañ yäpna.

³³ Täñpäkañ Anutu bänep pidäm mähemu unitä inkät tärek-täreki nämo it täyon. U Bureni.

16

Äbot täñpanita yäniñoret man

* 15:20: 2Ko 10:15-16 * 15:22: Rom 1:10-13 * 15:24: 1Ko 16:6 * 15:25: Apos 19:21
* 15:26: 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 2Ko 9:2,12; Apos 24:17 * 15:27: Rom 9:4; 1Ko 9:11 * 15:29:
Rom 1:11 * 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1

¹ Eruk man kubä nadätat uwä ñode; In wanotnin Fibi, Senkria kome ämawebe äbot täñpani täñkentäj yämik täyak u säkgämän imagutpäñ kañ orañ imut yäj nadätat. ² Anutu täño kudupi ämawebetä kädet ude täkta yäwani unita udegän Ekäni täño wäpi terak imagurirä imaka kubäta wäyäkñeñpäñ yäjiränä kañ täñkentäj imut. U imata, wanotnin uwä näk ba äbot täñpani mäyap täñkentäj nimik täyak.

³ * Täñkañ Prisila-kät äpi Akwila, u näkkät Kristota watä epän bok täñpani u bänep oretoret manna ño kañ yämüt. ⁴ Yarä uwä näk täñkentäj namikta gupita nämo iyap tañkumän. Unita näkägän nämo yäniñ oretat. Nämo, guñ äbotken nanik äbot täñpani uken-uken nanik u imaka, udegän bänep täga nadäj yämik täkañ. ⁵ * Täñkañ äbot täñpani ämawebe yanäpi unitä yotken käbeyä täk täkañ u näkño bänep oretoret manna ño kañ yäwerut.

Täñkañ notnapak tägagämän Epainetus u näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. U Esia komeken intäjukun-inik Jesuta nadäkinik täñkuk. ⁶ Täñkañ Maria, komi epän täñ tamik täñkuko unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. ⁷ Täñkañ Adronikus kenta Julius unita näkño bänep oretoret manna ño kañ yäwerut. Yarä uwä nägätñin moräk kubägän, komi yotken näkkät bok itkumän. U aposoro yarä tägagämän yäj yäwerani. Yarä uwä Jesuta nadäkinik täñirän näk mäden nadäkinik udegän täñkut.

⁸ Täñkañ Ampliatin, Kristo wäpi terak notnapak gäripi-inik nadäj imik täyat unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. ⁹ Täñkañ Abanus, näkkät Kristota watä epän bok täñpani unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. Ba notnapak tägagämän kubä Stakis unita imaka, näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. ¹⁰ Täñkañ Apeles, Kristo täño epän täñpani bureni-inik kubä unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. Ba Aristobulustä äbotken nanikta imaka, näkño bänep täga manna ño kañ iwerut.

¹¹ Täñkañ näkñakät nanik Herodian unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. Ba Nasisus täño äbotken nanik Ekänita nadäkinik täñpani unita imaka, näkño bänep oretoret manna ño kañ yäwerut. ¹² Täñkañ webe yarä Ekäni täño watä epän täñpani wäpi Trifinia kenta Trifosa unita näkño bänep oretoret manna ño kañ yäwerut. Ba wanotna tägagämän Pesis unita imaka. U Ekänita watä epän kehäromi täk täyak. ¹³ * Täñkañ bänep oretoret manna ño Rufus kañ iwerut. Rufus uwä Ekäni täño iwaräntäki tägagämän kubä. Ba Rufus miñi imaka, näkño bänep täga manna ño kañ iwerut. U näkño meña ude itkuk.

¹⁴ Täñkañ näkño bänep oretoret manna ño Asinkritus, Flegon, Hemes, Patrobas ba Hemas ukät notniye ätu penta it täkañ u kañ yäwerut. ¹⁵ Täñkañ Filologus kenta Julia ba Nereus yanwanori, ba Olimpes-kät Anutu täño kudupi ämawebe penta it täkañ unita imaka kañ yäwerut.

¹⁶ * Täñpäkañ äbot täñpanitä täk täkañ ude kowat iniñ orerän täk täkot. Täñkañ Kristo täño äbot komeni komeni kuduptagäntä bänep oretoret man tamikañ ño.

Jukuman tärek-tärek

¹⁷ * Eruk notnaye, äma ätu täño mebäri täwerayäj täyat unita ket nadäj täpäneñpäñ kuñatneñ; Äma man bureni täwetpäñ täwoñärewani

* **16:3:** Apos 18:2,18,26 * **16:5:** 1Ko 16:15,19; 2Ti 1:15 * **16:13:** Mak 15:21 * **16:16:**

1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * **16:17:** Mat 7:15; Tai 3:10

u mäde ut iminpäŋ äbot täŋpani bämopi-ken duŋ-wewek kädet mebäri mebäri pewä ahäk täkaŋ unita watäni it täkot. Äma udewanitä äma täŋo nadäkiniki täŋpewä putärek täkaŋ unita yabäŋ umuntaŋ päŋku injingän itneŋ. ¹⁸ * Nadäkaŋ, äma udewani Ekäninin Kristo täŋo epän nämo täk täkaŋ. Nämo inik, u iniken gup täŋo nadäŋ gärip ugänpäŋ iwarän täŋpäŋ täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ bänep ärik-ärik man me pidäm terak ämawebe kädet waki udewanita mebäri nämo nadäwä tumbani u täŋyäkŋat täkaŋ. ¹⁹ * Täŋ, inä Anutu täŋo man iwarän täŋirä intäŋo biŋam ämawebe kudup nadäŋ moreŋkuŋ. Unita näk inta oretoret pähap nadäŋ tamitat upäŋkaŋ ŋode kaŋ irut yäŋ nadätat; Kudän siwoŋi kädetta nadäwä tumbäpäŋ waki täktäk kädetta nadäwä tumäkta guŋ ude kaŋ irut. ²⁰ * Ude irirä bänep kwini terak irit täŋo mähe mi Anutu unitä ätu nanak itkaŋ täŋkentäŋ tamiŋirän Satan yeŋiwat päpmo api yeŋjakŋitneŋ. Eruk Ekäninin Jesu täŋo orakorakitä inken it tamik täyon.

²¹ * E man kubä ŋode; Näkkät epän bok täŋpani Timoti unitä inta bänep oretoret man täwetak. Ba näkŋakät nanik Lusias, Jeson, Sosipate u imaka udegän, täwetkaŋ. ²² Täŋpäkaŋ äma Pol täŋo meni jinom yäp mäŋpäŋ man päke kudän täyat ŋo, Tetius näk imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man täwetat. ²³ * Täŋkaŋ Gaius imaka, bänep oretoret man täwetak. Gaius uwä yori-ken yäŋnäŋat päŋku nepmaŋpäŋ watä it namik täyak, ba ŋo nanik äbot täŋpani kuduptagänta imaka, watä säkgämän it yämik täyak. Täŋpäkaŋ yotpärare ŋonitäŋo moneŋ watä irani wäpi Erastus ukät notninpak kubä Kwatus, yarä u imaka, inta bänep oretoret man täwetkamän. ²⁴ Eruk Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraki unitä in kuduptagän-ken it tamik täyon.

Anutu wäpi iniŋoret täkäna!

²⁵⁻²⁶ * Anutu wäpi iniŋoret täkäna! Anutu u nadäkinikjin täga täŋ-kehäromtaŋ tamiŋpäŋ tepmaŋpäŋ kehäromigän itneŋ, Jesu Kristo täŋo Manbiŋam Täga, näkä täwetpäŋ täwoŋärek täyat unitä yäyak ude. Manbiŋam Täga u bian käbop it yäp mäŋ äbukopäŋ apiŋo unitäŋo bureni profettä man kudän täwani terak Anututä kwawakinik pewän ahäŋkuk. Ude täŋpäŋ Anutu tärek-täreki nämo it täyak unitä ämawebe äbori äbori komeni komenitä manbiŋam u nadäkinik täŋpäŋ buraminenŋta peŋ niwerirän yäŋahäk täkamäŋ. ²⁷ * Täŋpäkaŋ Anutu kubä unitägän ini nadäwä tärek mähe mi. Unita kudän Jesu Kristotä täŋkuko uterak epmäget kudän ba iniŋ oretoret pähaptä Anututa tärek-täreki nämo ärok täyon. U Bureni!

* **16:18:** Plp 3:19; Kol 2:4; 2Pi 2:3 * **16:19:** Rom 1:8; Mat 10:16; 1Ko 14:20 * **16:20:** Rom 15:33; Stt 3:15 * **16:21:** Apos 16:1-2; Apos 19:22, 20:4 * **16:23:** 1Ko 1:14 * **16:25-26:** Efe 1:9, 3:5,9; Kol 1:26; Rom 1:5 * **16:27:** 1Ti 1:17; Jud 25

1 Korin

Korin äbot täñpani täño nadäk ätu yäpä siwoñtakta Poltä manbiñam ño kudän täñkuk

¹ Näk Pol, Anutu täño nadäk tawañ terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Täñpäkañ notninpak Sostenes-kät nektä man ño kudän täñpäñ Anutu täño äbot täñpani ämawebe Korin yotpärare-ken itkañ inta peda äretak. ² *Inä Jesu Kristotä Anutu inamiken yäpäñ-siwoñ tawäpäñ tepmañpani. Jesu Kristo uwä in ba nintäño Ekäni, ba ämawebe komeni komeni Ekäninin Jesu Kristo iniñoret täkañ unitäño Ekäni kubä ugän. Nin kudup Anututä kudupi ämawebeniye ude itta yäñpübä nipmañpani. ³ *Eruk Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Poltä Anutu bänep täga man iwetkuk

⁴ Kristo Jesu terak Anututä bänep iron tañi täñ tamiñkuko unita inta yäñpäñ kadäni kadäni Anutu bänep täga man iwet täyat. ⁵ Bänep täga man iwet täyat uwä ñodeta; Kristo terak iron tañi täñ tamani. Kristo uterak Anututä imaka säkgämän säkgämän inken pewän tokñeñ parirän u gänañ it täkañ. U täñkentäñ tamiñirän mani bureni nadäwä tärewäpäñ mejintä u yäñahäk täkañ. ⁶ Bureni! Kristo täño man in täwetkumäño u bänepjin-ken jäwäri äpmonkuk. ⁷ *Unita apiño Ekäninin Jesu Kristotä äneñi äbäkta dapun käronñ täñ itkañ-ken Munapik-ken nanik iron kubäta nämo wäyäkñek täkañ. ⁸ *Täñpäkañ Kristo unitä täñ-kehäromtañ tamiñirän nämo kwitañpäñ it yäpmäñ äronirä Ekäni Jesu Kristo täño kadäni pähap api ahäñ tamek. Ude täñ-kehäromtañ tamiñirän kadäni pähap uken momijin nämotä api itneñ. ⁹ *Täñpäkañ Anutu u man kubä-yäñ kubä-yäñ nämo täk täyak. Nämo, u nanaki Ekäninin Jesu Kristo ukät bänep kubägän itta yäñpübä nipmañkuko uwä imaka täñ tamikta yäñkuko u pära nämo, bureniñgän api täñ tamek.

Äbot täñpani bämopi-ken duñ-wewek ahäñkuk

¹⁰ *Eruk notnaye, Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak man kehäromi ñode täwetat; In yäñawät-awät nämo täneñ. Nämo, duñ-wewek man penpäñ nadäk-gärip kubägän penpäñ äbot kubägän ude kañ irut. ¹¹ Notnaye, äma ätu notjinpak Kloe unitä äbotken naniktä äbä ñode näwetkuñ; In bämopjin-ken yäñawät-awät terak man mebäri mebäri ñode yäk täkañ; ¹² *In ätutä Ninä Pol iwat täkamäñ yäñ yäk täkañ. Yäñirä ätutä Nin Apolos iwat täkamäñ yäñ yäk täkañ. Täñ, ätutä Nin Pita iwat täkamäñ yäñ yäk täkañ. Täñ, ätutäwä ñode yäk täkañ; Ude nämo, nin uwä Kristo iwat täkamäñ yäñ yäk täkañ. ¹³ Wa! Ude täk täkañ uwä Kristo kwäk duk täkañ bumik! Jide? Pol näkä inta yäñpäñ päya kwakäp terak äronkut? Ba näk näwaräntäktä ume yäpuñ?

¹⁴ *Nämoinik, näk in mäyap nämo ärut tamiñkuro unita Anututa bänep täga nadäñ imitat. Näk Krispus kenta Gaius ugänpäñ ume ärut yämiñkut.

* **1:2:** 1Ko 6:11; Apos 9:14 * **1:3:** Rom 1:7 * **1:7:** Luk 17:30; 2Te 1:7; Tai 2:13 * **1:8:** Plp 1:6; 1Te 3:13, 5:23 * **1:9:** 1Jo 1:3; 1Ko 10:13; 1Te 5:24 * **1:10:** Plp 2:2 * **1:12:** 1Ko 3:4; Apos 18:24-28; Jon 1:42 * **1:14:** Apos 18:8; Rom 16:23

15 Unita kubätä Näk Pol iwaräntäкта ume yäput yäj yänaņi nämo. 16 *E, Stefanas äboriye imaka ume ärut yämiņkut. Täņkaņ äma ätu ume ärut yämiņkut ba nämo ärut yämiņkuro u nämo nadätat. 17 *Bureni täwetat, Kristotä ume ärutärut piä täкта nämo nepmaņpän äbut. U iniken Manbiņam Täga yäņahäкта naniņ kireņkuk. Täņpäkaņ mani biņam yäņahäk täyat uwä kome täņo nadäk-nadäk terak nämo yäņahäk täyat. Nämo, ude täņira Kristotä päya kwakäp terak kumbuko unitäņo kehäromi imaka jopi kubä täņpekta.

Anutu täņo kehäromi u Kristo

18 *Täņpäkaņ ämawebe paot-paotta biņam täņpanitä päya kwakäp täņo manbiņamta nadäņirä guņ täņo man ude täk täyak. Täņ, ämawebe waki keri-ken nanik nimagurani ninä manbiņam u nadäņitna Anutu täņo kehäromi, ämawebe yäpätägakta, ude täk täyak. 19 Unita Anutu täņo man ļode kudän täwani;

Näk äma nadäk-nadäk ikek yäj yäwerani unitäņo nadäk-nadäki api pewa paotneņ.

Nadäk-nadäki pewa paorirä guņ ude api itneņ yäk.

Ais 29:14

20 *Eruk u kawut! Äma nadäk-nadäki ärowani nitek unita jide yänayäņ? Ba äma man kudän äpmonņani daniņpäņ nadäk täņpanita jide? Ba äma kome ļonitäņo man yäkta meni pidämi unita jide yänayäņ? Ude nämo! Anututä kome ļonitäņo nadäk-nadäk ärowani täņpewän guņ täņo nadäk-nadäk ude äworeņkuk.

21 *Uwä ļode; Anututä iniken nadäk iwatpäņ kädet itpipiņpewän ämawebetä iniken nadäk-nadäk terak Anutu täņo mebäri täga nämo nadäwä tumneņ. Unita Anututä kädet kubä pewän ahäņkuko u ļode; Ämawebe, guņ täņo man nintä yäņahäwani u nadäņpäņ Jesuta nadäkinik täk täkaņ uwä Anututä ämawebe u inita biņam yämagut täyak. 22 *Bureni, Juda ämatä kudän kudupi kakta wari yäk täkaņ, ba Grik ämatä kome täņo nadäk-nadäk ärowani unita nadäkinik täk täkaņ. 23 *Upäņkaņ ninä man ļode yäņahäk täkamäņ; Kristo u päya kwakäp terak kumbuk! Täņpäkaņ Juda ämatä man u nadäņirä nadänaņi nämo ude täk täyak. Ba Grik ämatä man u nadäņirä guņ täņo man ude täk täyak. 24 *Upäņkaņ ämawebe Anututä inita biņam iwoyäwani, Juda äbotken nanik ba Grik äbotken nanik imaka, Kristo täņo biņam u nadäņitna Anutu täņo kehäromi ba nadäk-nadäk kädet bureni ude täk täyak. 25 *Bureni-inik, Anutu täņo man ämatä u nadäņirä guņ täņo man täk täyak uwä kome täņo nadäk-nadäk irepmi morek täyak. Täņkaņ Anutu täņo täktäki, ämatä u kaņpäņ nadäņirä kwini ba jopi ude täk täyak uwä äma täņo kehäromi irepmi morek täyak.

26 *Eruk notnaye, in jidewanitä irirä Anututä yäņpäbä tepmaņpän inita biņam täņkuņ? Komen äma iņamiken inken nanik mäyaptä äma nadäwani ude nämo itkuņ. Ba inken nanik mäyaptä äma ekäni ude nämo itkuņ. Ba inken nanik mäyaptä udegän, äma wäpi biņam ikek täņo ironiņiye nämo itkuņ. 27 Wäpjin biņam ikek nämo upäņkaņ komen ämatä mäyäk tawut yäņpäņ Anututä ämawebe nadäk-nadäki guņ täņo bumik upäņ

* **1:16:** 1Ko 16:15 * **1:17:** Mat 28:19; Jon 4:2 * **1:18:** 2Ko 4:3; Rom 1:16 * **1:20:** Ais 19:12; Ais 33:18; Ais 44:25; Jop 12:17 * **1:21:** Mat 11:25 * **1:22:** Mat 12:38; Apos 17:28,32 * **1:23:** Rom 9:32; 1Ko 2:14 * **1:24:** Kol 2:3 * **1:25:** 2Ko 13:4 * **1:26:** Mat 11:25; Jon 7:48; Jem 2:1-5

inita iwoyänjuk. Ba komen äma inita nadänirä kehäromi nitek täñpani unitä mäyäk nadäka, ämawebe kwini yän yäwerani upän inita yäpuk. ²⁸ Uwä ämawebe wäpi biñam ikek nämo, upän yämagutkuk, ba ämawebe äma nadäkinik nämo täñpanitä unita nadäwä äpani-inik, jirañ ude täk täkañ upän yäpuk. Ude täñkañ imaka komen ämatä nadäwä ärowani täk täkañ u awähutkuk. ²⁹ *Ude täñkuko uwä äma kubätä Anutu inamiken iniken wäpi yäpmän akukta käderi täñpipiñjuk. ³⁰ *Unita ket ñode nadäwut! Anututä ini Jesu Kristo dubini-ken tepmañjuk. Täñpakañ Anututä yäñpewän Kristo uwä nintäño kome yäpmänirän Anututä nibäñpän Jesu Kristo unitäño nadäk-nadäki tagagamän ba täktäki siwoñi kak täyak. Täñpakañ, Kristotä momi täño kehäromi yäpmän äpuko unita apiño momitä nämo nimagurirän kudupi it takamän.

³¹ *Eruk, ude unita Anutu täño man ñode kudän täwani unitä kañ kehärom tawän;

Äma kubätä imaka kubätä biñam pähap yäwa yäñpänjä Anutu-tagän biñam kañ yäwän. *Jer 9:24*

2

Kristo kumbuko unitäño manbiñam

¹ * Eruk notnaye, Anutu täño man bureni, bian käböp itkuko u yänhäñpän täwetta inken ärenkuro kadäni uken näkñaken wäpna biñam nämo yäpmän akuñkut. Man gäripi nitek terak, bänepjin jop ärikta ba äma nadäwani täño man terak nämo täwetkut. ² * Nämo, näk ñode nadänpän ärenkut; Kuñkañ imaka kubä täño biñam nämo api yäwet. Jesu Kristo-tagän, ba u päya kwakäp terak kumbuko unitagän api yänhäñpän täweret yän nadäk kehäromi ude penkut. ³ * Unita ärenpän kehäromina nitek nämo, umuntanñkañ däädätna kwainirä in bämoñjin-ken itkut. ⁴ * Täñpakañ manbiñam yänhäñpän täwetkuro uwä äma nadäk-nadäki ärowani täño man terak, ba bänep ärik-ärik man nämo täwetkut. Nämo, man täwetkuro uterak Munapik täño kehäromini kwawak ahänjirän kañpän näkño man unita nadäwä bureni täñjuk. ⁵ Ude täñkuro uwä nadäkinikjintä äma täño nadäk-nadäk terak nämo yengämä penenja täñkut. Nämo, nadäkinikjin Anutu täño kehäromi terak yeñ täpänenenja ude täñkut.

Anutu täño nadäk-nadäk täga

⁶ * Täñ, ämawebe nadäkiniki äma bureni äworewanitä manbiñam yänhäk täyat unita manbiñam nadäk-nadäk bureni Anutu-ken nanik pewän ahäwani yän nadäk täkañ. Täñpakañ nadäk-nadäk u kome täño nadäk-nadäk nämo, ba nadäk-nadäk kome ñonitäño äma ekäni ekäni, pewä paotta yäwani unitä nadänpän yäpmän kuñat täkañ u nämo. ⁷ * Nämo inik, nadäk-nadäk näkä yänhäk täyat uwä Anutu täño nadäk-nadäk käböp it yäpmän äbuko u. Täñpakañ nin nadäk-nadäk uterak kunumta biñam tänetä bian-inik, kunum kenta kome nämo ahänjirän iwoyänjuk. ⁸ * Täñ, nadäk-nadäk u kome ñonitäño äma ekäni ekänitä nämo inik nadäwä tumbuj. U nadäwä tumbuj yäwänäku kunum täño Ekäni päya kwakäp terak nämo utpewä

* **1:29:** Rom 3:27; Efe 2:9 * **1:30:** Jer 23:5-6; Jon 17:19; 2Ko 5:21 * **1:31:** Jer 9:24; 2Ko 10:17

* **2:1:** 1Ko 1:17 * **2:2:** Gal 6:14 * **2:3:** Apos 18:9; 2Ko 10:1 * **2:4:** 1Te 1:5 * **2:6:** Efe

4:13; Plp 3:15 * **2:7:** Rom 16:25 * **2:8:** Luk 23:34; Jem 2:1

kumbän. ⁹ Tänpäkaŋ manbiŋam nintä yäjahäk täkamäŋ unita man kubä Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Anututä ämawebe gäripi nadäŋ imik täkaŋ unita imaka säkgämän-inik, inipärik kubä täntuŋum tänpäŋ peŋ yämiŋkuk.

U äma dapuritä nämo käwani, ba jukunitä nämo nadäwani, ba unita juku piŋpäŋ nadäwä tärenaŋi nämo. *Ais 64:4*

¹⁰ * Imaka säkgämän uwä bian käbop itkukopäŋ Anututä Munapiki terak niwoŋäreŋkuk. Nadäkaŋ, Anutu täŋo Munapikitä imaka kuduptagän nadäwän tärek täyak. Täŋkaŋ Anutu täŋo nadäk-nadäk äpmonŋani imaka, nadäwän tärek täyak. ¹¹ * Uwä ŋode; Äma kubätä noripaki täŋo nadäk-nadäki täga nämo nadäwän tärenej. Nämo, äma u iniken mäjoni-tägän nadäk-nadäki täga nadäwek. Tänpäkaŋ Anutu udegän, äma kubätä Anutu täŋo nadäk-nadäki täga nämo nadäwän tärenej. Nämo, iniken Munapiki-tägän täga nadäwek. ¹² * Eruk, ninä kome ŋonitäŋo mäjo nämo yäpumäŋ. Nämo, Munapik Anutu-ken nanik yäpumäŋo u mebäri ŋodeta yäpumäŋ; Iron mebäri mebäri Anututä nimiŋkuko u nadäna tumäkta. ¹³ * Unita imaka unitäŋo manbiŋam yäjahäk täkamäŋ uwä äma täŋo man terak nämo täwetpäŋ täwoŋäreŋk takamäŋ. Nämo, man Munapiktä niwetpäŋ niwoŋäreŋani uterak täwetpäŋ täwoŋäreŋk tak takamäŋ. Burenä, Munapik täŋo nadäk-nadäki man äma Kudupi Munapik ikektä täga nadänaŋi uterak täwetpäŋ täwoŋäreŋk tak takamäŋ.

¹⁴ * Täŋ, ämawebe Kudupi Munapik ikek nämo uwä imaka Munapik-ken nanikpäŋ täga nämo yäpnej. Nämo, äma udewanitä imaka Munapik-ken nanik unita nadäwä jopi ude tak täkaŋ unita. Ba imaka udewani täŋo mebäri täga nämo nadäwä tärenej. Imata, äma Munapik ikek-tägän imaka Munapik-ken nanik täga kaŋpäŋ nadäwä tärenej. ¹⁵ * Täŋkaŋ äma Munapik ikektä imaka kuduptagän kaŋpäŋ nadäwä tärewäpäŋ yäpmäŋ danik täkaŋ upäŋkaŋ äma Munapik ikek nämo uwä äma unitäŋo mebäri täga nämo kaŋpäŋ nadäwä tärewäpäŋ yäpmäŋ danineŋ. Man unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

¹⁶ * *Komen äma netätä Ekäni täŋo nadäk-nadäki nadäwän tärewäpäŋ nadäk-nadäk ätu imiŋkuk?* *Ais 40:13*

Täga nämo! Täŋ, ninä Kristo täŋo nadäk-nadäk iŋitkamäŋ.

3

Äbot tänpäŋita watä irit täŋo man

¹ * Eruk notnaye, äma Kudupi Munapik ikektä man täga yäwetnaŋi, man udewani bian in täga nämo täwetnaŋi. Nämo, äma kome täŋo nadäk pen iŋiranita täga yäwetnaŋi udegän täwetpäŋ täwoŋäreŋkut. Kadäni uken in Kristo täŋo nadäk kädet terak nämo tägaŋkaŋ nanak paki ude pen itkuŋ.

² * Unita man täwetpäŋ täwoŋäreŋk täŋkuro u ketem kehäromi ude nämo, ketem näbäni, nonoŋ udewanipäŋ tepmäŋ towik täŋkut. Imata, ketem

* **2:10:** Mat 13:11 * **2:11:** Snd 20:27 * **2:12:** Jon 16:13-14 * **2:13:** 1Ko 2:4 * **2:14:** Jon 8:47, 14:17; 1Ko 1:23 * **2:15:** 1Jo 2:20 * **2:16:** Rom 11:34 * **3:1:** Jon 16:12 * **3:2:** Hib 5:12-13; 1Pi 2:2

bureni nakta kehäromi nitek nämo itkuņ. Upāņkaņ apiņo inidegān itkaņ! ^{3*} In nadāk kādet biani u pen iwarāntāņ yāpmāņ ābākaņ. Notta kokwawak nadāk-nadāk ba yāņ-āmikāmik kādet u inken pen pātak. Unita in bānep nadāk-nadāk waki kādet-ken pen itkaņ yāņ bureni tāwetat. Komen āma tāņo kudāngān tāk tākaņ. ^{4*} In ātutāwā ņode yāk tākaņ; Nin Poltā ābotken nanik. Tāņirā ātutāwā Nin Apolostā ābotken nanik yāņ yāk tākaņ. Kādet u iwāt tākaņ uwā komen āma tāņo kādetgān iwāt tākaņ.

⁵ Wa! Apolos u āma jidewani? Ba nāk Pol imaka, āma jidewani unita nin unitā ābotken nanik yāņ yāk tākaņ? Nek watā piā āma jopigān, Ekānitā piā man ini-ini niminķuk. Nektā piā tāk tākamāk unitā tāņpewān in Kristota nadākinik tāņkuņ. ⁶ U man wārani ņode bumik; Nākā yānat tāņpakaņ Apolostā ume piņ yābat tāyak. Upāņkaņ Anututā ini ketem bureni pewān ahāk tākaņ. ⁷ Unita āma yānat tāņpani u wāpi biņam ikek nämo. Ba āma ume piņ yābarani u imaka, wāpi biņam ikek nämo. Nāmo inik, Anutu, ketem bureni tāņ pewān ahāk tākaņ u kubā-tāgān wāpi biņam ikek. ⁸ Tāņkaņ āma yānat tāņpani u ba āma ume piņ yābarani uwā mebāri kubātagān piā tāk tākamān. Unita piā iniken iniken uterak gwāki kowata api yāpdeņ. ^{9*} Unita ņode tāwetat; Nekā Anutu tāņo piāken piā kubāgān tāk tākamāk. Tāņpakaņ inā Anutu tāņo piā ude.

Ba in eņi kubā Anututā tāņ itak ude. ^{10*} Tāņpakaņ nākā Anututā nadāk naminķuko uterak eņi tākta mebāri nadāwani āma ude itkaņ eņi unitāņo bek āneņkut. Eruk bek uterak āma ātutā eņi pāraki tāņ itkaņ. Tāņpakaņ āma kubākubā eņi u tākta nadāņ dāmikinik tāņkaņ tāneņ. ^{11*} Tāņpakaņ bek āneņkuro uwā Jesu. Uwā eņi unitāņo mebārita itak. Āma kubātā eņi unitāņo mebārita kudupi kubā tāga nämo pewek. ¹² Upāņkaņ āma ātutā bek uterak eņi tānayāņ tākaņ uwā gol siliwa ba mobā sākgāmān sākgāmānpāņ api tāneņ. Tāņirā ātutāwā ket nämo nadāwā tumbākaņ imaka pidāmi ņodewanipāņ api tāneņ; Pāya kujat nābāni, gwāngwāņ kujat ba tepāraņpāņ api tāneņ. ^{13*} Ude tānayāņ tāņopāņ piā tānayāņ tāņo unitāņo bureni Kristo tāņo Kadāni Pāhapken kwawak api ahāņ morewek. Kadāni pāhap u kādāp ikek ahāņkaņ kādāp unitā āma kubākubā tāņo piāni uken api tāņ-yabāwek. ¹⁴ Kādāptā tāņ-yabāņirān āma kubā eņi, bek uterak tāņpayāņ tāyak uwā nämo ijiwānā āma uwā kowata tāga api yāpek. ¹⁵ Tāņpakaņ āma kubā bek uterak tāņpayāņ tākopāņ kādāptā kudup ijiņ paorānā māyāk pāhap api nadāwek. Ini uwā nämo api paoreko upāņkaņ āma kādāp gānaņ nanik wādāņ tarupmitnero ude.

Āma nämo yāniņ oretneņ

^{16*} Eruk, ābot tāņpani inta ņode tāwerayāņ tāyat u nämo nadākaņ? In uwā Anutu tāņo kudupi yot, Kudupi Munapikitā u it tāyak. ¹⁷ Unita āma kubātā Anutu tāņo eņi u tāņpān wanayāņ tāņo uwā Anututā kowata udegān āma u api tāņpān waneņ. Imata, eņi uwā Anututā inita iwoyāwani. Tāņpakaņ eņi uwā in ubayāņ.

¹⁸ Nadākaņ? In bāmopjin-ken nanik kubātā kome ņo terak nadāk-nadāk ikek itat yāņ nadāweko uwā iniken bānepi tāņikņarek. Eruk āma uwā nadāk udewani māde ut iminņpāņ nadāk-nadāk komen āmatā U guņ tāņo bumik

* **3:3:** 1Ko 1:10-11; 1Ko 11:18 * **3:4:** 1Ko 1:12 * **3:9:** Mat 13:3-9; Efe 2:20-22 * **3:10:** 1Ko 15:10; 2Pi 3:15 * **3:11:** Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * **3:13:** 1Ko 4:5; 2Te 1:7-10 * **3:16:** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16

yäj yäk täkaŋ u yäpayäj täko uwä nadäk-nadäk bureni niked api irek. ^{19*} U imata, kome ɲonitäŋo nadäk-nadäk täga uwä Anutu inamikenä guŋ täŋo nadäk-nadäk täyak. Man unita Anutu täŋo man kudän kubätä ɲode yäyak;

Anututä täŋpewän äma täŋo nadäk-nadäktä äyäjutpäŋ äma ini täŋpawak täkaŋ.
Jop 5:13

^{20*} Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man kudän kubätä ɲode yäkgän täyak;

Komen ämawebe täŋo nadäk-nadäki u Ekäni dapuri-ken jopi ude täkaŋ. Sam
94:11

²¹ Unita äma täŋo täktäkita nadäwä ärowani täŋpöpäŋ wäpi biŋam yäpmäj ärokärok kädet u kaŋ pewut. U imata, imaka imaka päke u in täŋkentäj tamikta biŋamgän. ²² Pol, Apolos, Pita, ba kome ɲo, ba irit ba kumäj-kumäj, imaka apiŋo itkaŋ ba kämi api itneŋ u kudup in täŋkentäj tamikta biŋam. ²³ Täŋpäkaŋ inä Kristota biŋam täjirä Kristo uwä Anututa biŋam täyak.

4

Kristo täŋo aposoroniyeta man

^{1*} In ninta ɲode nadäneŋ; Kristo täŋo piä watä ämaniye, Anutu täŋo man käbop itkuko u yäjahäkta piä man yäj yämani yäj nadäneŋ. ^{2*} Eruk, äma udewani piä keriken pewani u ɲode täkta yäwani; Piä tägagän täjirä piä mähemitä man buramik äma bureni yäj nadäj yämekta yäwani. ³ Unita in ba kome ɲo terak man yäpmäj daniwani ämatä manken nepmaŋpäŋ piä täyat u yäpmäj danikta nadäwätäk kubä nämo täk täyat. Nämo, näkɲa imaka, piä täk täyat u nämo yäpmäj danik täyat. ^{4*} Täŋpäkaŋ näkɲawä piä täktäk kädawä waki kubä nämo täk täyat yäj nadätat. Upärkaŋ Anututä näkken momi kubä nämo kak täyak yäj nämo yäyat. Nämo, piä täk täyat u Ekäni kubä-tägän yäpmäj danik täyak. ^{5*} Unita Ekäni täŋo kadäni nämo ahäjirän äma kubä täŋo piä nämo yäpmäj danineŋ. Ekänitä ini äbärkaŋ imaka bipmäj urani-ken käbop itkaŋ u kudup kwawak api pewän ahäneŋ. Täŋkaŋ äma täŋo bänep nadäk-nadäki käbop itak u imaka, kwawak api pewän ahäneŋ. Kadäni ugän Ekänitä äma kubäkubätä piäni kome terak itkaŋ täŋpani uterakgän api yäniŋ orerek.

Kristo täŋo piä ämaniyeta man

^{6*} Notnaye, Apolos-kät ninekta man yäyat ɲowä intä nek-täŋo kädet kuroŋ u kaŋpäŋ nadäŋkaŋ man ɲode yäwani täŋo mebäri nadäwä tumäkta; Anutu täŋo man kudän täwani ugän iwatneŋ. Injinken nadäk nämo yäpurärätpäŋ iwatneŋ. Man u nadäkinik täŋkaŋ äma kubä täŋo wäpi biŋam yäpmäj akuŋkaŋ kubä täŋo nämo yäpmäj äpneŋ. ^{7*} Unita imata injinta äma ätu yärepmitpäŋ ärowani itkamäj yäj nadäk täkaŋ? Ba imatäken upäj Anutu-ken nanik nämowä yäpmäk täkaŋ? Imaka imaka päke u kudup Anutu-ken nanik yäpmäk täkaŋ unita imata ninin pena ahäk täkaŋ yäjkaŋ wäpjin biŋam yäpmäj ärok täkaŋ?

* 3:19: Jop 5:13 * 3:20: Sam 94:11 * 4:1: Tai 1:7 * 4:2: Luk 12:42 * 4:4: Sam 143:2
* 4:5: 1Ko 3:8 * 4:6: Rom 12:3 * 4:7: Rom 12:6

8 * In ɲode käwep nadäk täkaɲ; Imaka imaka päke ɲo kudup yäpmäɲ moreɲpäɲ tägagän itkamäɲ yäɲ nadäk täkaɲ. Jide? Inäku nin nirepmitpäɲ intäjukun äma täɲo wäp biɲam yäpmäɲkamäɲ yäɲ nadäk täkaɲ? Ude nämo! Bureni ude itkaɲ yäwänäku nin imaka, inkät intäjukun äma ude bok itkaɲ Wisikinide yäɲ yäkkäne. 9 * Upäɲkaɲ nämo! Intä ninta nadäwä äpani täk täkaɲ unita ɲode bumik kaɲpäɲ nadätat; Anututä aposoro nin, äma äpani-inik ude, mäden-inik nipmaɲkuk. Ämawebe ba aɲero ba imaka päke u inamiken nidäpmäɲ-pewä kumäkta biɲam ude bumik nipmaɲkuk. 10 * Bureni-inik! Kristota yäɲpäɲ ninta nadäɲirä äma nadäk-nadäki nämo, guɲ ude itkaɲ yäɲ nadäɲkaɲ injintawä nin Kristo täɲo kädetta nadäna tumäk-inik täɲpani yäɲ nadäk täkaɲ. Ninä kehärominin nämo. Täɲ, inä Nin kehärominin nitek yäɲ nadäk täkaɲ. Ba ämatä intäɲo wäɲɲin biɲam yäpmäɲ akuɲkaɲ ninta mäde ut nimik täkaɲ. 11 * Nadäkaɲ? Bian umu itkumäɲotä it yäpmäɲ äbäkamäɲ ɲo ketem umeta niɲirä, ba tek däkɲeɲ jukut-jukut täɲpani wädäna ärowäkaɲ kuɲat täɲkumäɲotä pen kuɲatkamäɲ. Ba ämatä nidäpmäɲpäɲ niwat kireɲirä patpat kometa wäyäkɲek täkamäɲ. 12 * Täɲkaɲ ketem yabäɲ ahäɲpäɲ nakta ketnintä komi piä täɲpäɲ yabäɲ ahäk täkamäɲ. Täɲitna yäɲärok man niwerirä upäɲkaɲ Anututä täɲkentäɲ yämän yäɲpäɲ yäɲapik täkamäɲ. U komi piä nimik täkaɲ unita täga yäɲ nadäɲpäɲ buramik täkamäɲ. 13 * Ninta man wakiwaki yäk täkaɲ upäɲkaɲ kowata man kwini yäwet täkamäɲ. Bureni-inik! Ninä ämatä jiraɲ ureɲ täɲpä kuk täkaɲ udewani. Ämawebe inamiken jopi jäwäri, garok ikek ude itkamäɲ. Ude itkumäɲotä pen it yäpmäɲ äbäkamäɲ.

14 Man ɲo in mäyäk tamikta yäɲpäɲ nämo yäyat. Nämoinik, nanaknaye bureni yäɲ yäɲpäɲ umun man kudän täɲ tamitat. 15 * Kristo täɲo kädet täwetpäɲ täwoɲärektä äma bumta, 10,000 ude it tamikaɲ upäɲkaɲ nanjiye mäyap nämo. Näk pengän Manbiɲam Täga täwerira nadäkinik täɲkuɲo unita Jesu Kristo täɲo Manbiɲam Täga uterak nanjin kubägän ude itkut. 16 * Unita man kehäromi ɲode täwetat; In näkɲo kädet kuroɲ iwatneɲ. 17 * Mebäri unitagän yäɲpäɲ Timoti, Ekäni wäpi terak nanakna bureni-inik ba täɲkentäkna tägagämän, gäripi nadäɲ imik täyat u iniɲ kireɲira äretak. U Jesu Kristo täɲo kädet näkä iwatpäɲ äbot täɲpani ämawebe komeni komeni yäwetpäɲ yäwoɲärektäk täk täyat unita guɲ täneɲ yäɲpäɲ yäɲkodak taɲpäɲ kaɲ täwerän yäɲpäɲ iniɲ kiretat.

18 Täɲpäkaɲ in ätutä ɲode nadäkaɲ; Täga nämo päbä api nibäwek yäɲ nadäɲkaɲ gup yäpmäɲ ärokärok kudän täɲ itkaɲ. 19 * Upäɲkaɲ Ekänitä nadäɲ namänä näk inken bäräɲeɲ-inik api ärewet. Äreɲpänä äma gup yäpmäɲ ärokärok kudän täɲ itkaɲ unitäɲo mebäri api kaɲpäɲ nadäwet. Äma uwä bureni pewä ahäk täkaɲ ba mangän jop yäk täkaɲ u api kaɲpän nadäwet. 20 * Unita nadäkaɲ? Anututä intäjukun irirän gämori-ken itkaɲ kuɲat-kuɲat kädet u man terakgän nämo, u kehäromini terak ahäk täyak. 21 Eruk, kädet jidewani u täɲira känayäɲ nadäkaɲ? Komi terak yäpän-siwon tawäpän kaɲ nipmaɲpän yäɲ nadäkaɲ? Ba ninin kädetnin yäpna siwon tawäpän iritna gäripi nadäɲpän bänep kwini terak kaɲ äbän yäɲ nadäkaɲ?

* 4:8: Rev 3:17,21 * 4:9: Rom 8:36; Hib 10:33 * 4:10: 1Ko 3:18 * 4:11: 2Ko 11:23-27

* 4:12: Apos 18:3; 1Ko 9:14-15; 2Te 3:8; Sam 109:28; Mat 5:44 * 4:13: Kra 3:45 * 4:15:

Gal 4:19 * 4:16: Plp 3:17; 1Te 1:6 * 4:17: Apos 19:22; Plp 3:19-21 * 4:19: Apos 18:21

* 4:20: 1Ko 2:4

5

Kubokäret kädet iwarani iwat kirewut!

1* Eruk, ämatä intäño manbiñam ñode yäñirä nadäk täyat; Kubokäret kädet wakiinik kubä, guñ ämatä nämö täk täkañ u in bämojpin-ken ahätak. Uwä ñode; Inkät nanik äma kubätä iniken miñi-kät pat täkamän. 2 Wära! In bämojpin-ken kädet udewani itak upäñkañ imata nin täga itkamän, Anutu täño man nadäwani bureni yäñ yäk täkañ? Ude nämö, gup yäpmän ärokärok kädetjin penpäñ injinta nadäwä wakiinik täñpöpäñ konäm bute-waki tänañi täkañ. Ude täñkañ äma waki ude täñpani u bämojpin-ken nanik yäñiwat-pewä inigän itnañi täyak. 3* Inä näka ban itak yäñ nämö nadänerj. Nämö, gupna ban itak upäñkañ bänep nadäk-nadäkna inkät itak uwä näk inkät bureni it täyat bumik. Täñkañ inkät ude itkañ äma kudän wakiinik täñpani uku yäpmän danitat. 4-5* * Unita man kehäromi ñode yäyat; In käbeyä täñpän Ekäni Jesutä käbeyä inkät bok itnayän täkañ unitäño kehäromi terak äma waki täñpani u Satan kerik-ken pewut. Ude täñirä gupi täñpän wawayän täko upäñkañ bänepi sukurenjirän Ekäni täño kadäni pähapken mäjoni Ekänitä initä biñam äneñi kañ täñpän. Täñpäkañ bänep nadäk-nadäknatä inkät bok itpäñ käbeyä kañ ahäwän.

6* Unita nadäkañ? Nin täga itkamän yäñpän gupjin yäpmän ärok täkañ uwä täga nämö. Ñode nämö käwep nadäk täkañ; Yis täpurigän upäñkañ käräga tañi-kät awähutpewä piä tañi täk täyak. 7* Eruk äbot täñpani in uwä käräga ude. Unita in bämojpin-ken nanik yis biani u kudup täñurenj täñpä kut. Ude täñkañ käräga säkgämän, yiskät nämö awähurani, Pasova kadäni-ken nak täkañ ude kañ irut. U imata, inä yiskät nämö awähurani äbot ude itta yäwani. Täñpäkañ nin ärut-paktañ nimani tom bätaki kubä it nimitak, tom bätaki, Pasova orekirit kadäni-ken däpmän-pewä kumäk täkañ ude. Uwä Kristo, ninta yäñpän ärawa ude kumbuko u. 8* Unita ämawebe Pasova ketem näna yäñpänä yis biani ureñ täñpä kuk täkañ, in udegän momijin ba kädet wakiwaki u kudup kañ peñ morewut. Ude täñkañ bänep siwoñi terak, käräga yiskät nämö awähurani ude man bureni täño kädet iwatpäñ kuñat täkot.

9* Eruk, manbiñam kubä bian kudän täñ tamiñkuro uterakä in ämawebe kubokäret kädet iwarani-kät bok kuñatta yäjiwätkut. 10 Täñpäkañ äma Anututa nämoinik nadäñkañ kubokäret kädet, äma täño tuñum yabäñgärip täñpani, kubo äma ba anutu jopi yäniñ orerani ukät itpäñ-nadäka ba man yäñpän-nadäka nämö yäjiwätat. Nämö, äma udewani tokñek itkañ unita yabänj umuntañ päñku deken iren? 11* Nämö, äma ñodewanita yäñkut; Äma näk äbot täñpani yäñkañ kubokäret kädet, dapun-gärip kädet, anutu jopi yäniñoret kädet, ba äma täño wäpi yäpmän äpani, ba ume nanjkañ tängunjuñ täñpani ba kubota täñpani, äma udewanita yäñpän kudän täñ tamiñkut. Äma udewani mäde ut yämiñpän ukät itpäñ-nadäk ba ketem bok naknak nämoinik täneñ.

12-13* * Unita nadäkañ? Ämawebe Anututa nämoinik nadäwani u yäpmän danikta nämö itkamän. Nämö, Anututä ini ämawebe udewani api yäpmän

* 5:1: Wkp 18:7-8; Lo 22:30; Lo 27:20 * 5:3: Kol 2:5 * 5:4-5: Mat 16:19; 2Ko 13:10

* 5:4-5: 1Ti 1:20; 1Pi 4:6 * 5:6: Gal 5:9 * 5:7: Kis 13:7, 12:21; Ais 53:7; 1Pi 1:19 * 5:8:

Lo 16:3 * 5:9: Mat 18:17; 2Te 3:14 * 5:11: 2Te 3:6; Tai 3:10; 2Jo 10 * 5:12-13: Mak 4:11

* 5:12-13: Lo 13:5, 17:7; Lo 22:24

daniwek. Tänpäkanj ninä äbot tänpäni ämawebe yäpmäj daninañi. Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Äma waki tänpäni bämopjin-ken nanik yäwat kirenpewä kut! *Lo 17:7*

6

Notjiye gapman täño manken nämo yepmanej

¹ Notnaye, intäño manbiñam ñode nadäk täyat; Inkät nanik kubätä noripakita bänepi wawäpäñ ämawebe Anututa nämo nadäk täkanj u injamiken manken yepmak täkanj. Wa! Kädet u mäyäki! Äbot tänpäni notjiye bämopiken täga yäpä täganañi nämo? ² * Ai! Anutu täño kudupi ämawebe nintä ämawebe ba imaka imaka kome terak ba kunum gänañ it täkanj u intäjukun it yämiñpäñ api yäpmäj danine yäj nämo ba nadäkanj? Eruk, imaka tañi ude tänayäj tämäño unita in injin-tägän bäräpi täpuri täpuri bämopjin-ken ahäk täkanj u täga yäpä täganañi nämo? ³ Ba nin añero kunum gänañ it täkanj u imaka, api yäpmäj danine. Ude tänayäj tämäño unita kome terak ñonitäño bäräpi ahäj nimik täkanj u täga yäpmäj daninañi! ⁴ Unita man bämopjin-ken ahäjirän imata Anututa nadäkinik nämo tänpäni-ken man u yäpmäj daniwut yänpäj kuk täkanj? ⁵ In mäyäk nadäwut yänpäj ude täwetat! Inken äma nadäk-nadäk ikektä man äbot tänpäni notjiye bämopiken ahäwayäj täko u yäpmäj danikta kubä nämo itak ba? ⁶ In ude tänañi upäjkanj äbot tänpäni kubätä noripaki wädäj päñku manken tejirän äma Kristota nämo nadäwanitä man u yäpmäj danik täkanj. Umuri pähap!

⁷ * Inä äbot tänpäni notjiye manken yepmak täkanj uwä kwawak ñode niwonjäreka täyak; In kädet wakiken uku mäñkanj uba. Inä ñode täga nämo tänen? Kubätä waki täñ gameko uwä jop kwikinik täga nämo iren? Ba kubätä tuñumka kubo täweko uwä jop täga nämo käwen? ⁸ Upäjkanj ude nämo täk täkanj. Nämo, in injin buap upäjkanj kubota ba waki kowata kowata täk täkanj. ⁹⁻¹⁰ * Upäjkanj jide? Man ñode nämo nadäk täkanj? Ämawebe gwäk pimiñpäñ kädet waki täk täkanj uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ täga nämo api itnej. Unita bänepjin jop tänyäkñatneñta! Kubokäret kädet iwarani, Anutu jopi yäniñ orerani, webe äpiye nitek yäwarän täwani, ämanitä ämani noriye yäwarän täwani, kubota tänpäni, äma täño tuñum yabängärip tänpäni, äma ume nanjanj tängungunj tänpäni, noriye wäpi yäpmäj äpäc-äpäc tänpäni ba äma piä mähemiyä tänyäkñatpäj monej tuñumi kubo täñ yämani, ämawebe udewani kubätä Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämoinik api ärowek. ¹¹ * Tänpäkanj inken nanik ätu kädet ude täk tänpäni. Upäjkanj Anututä momijin ärutpak tañpäñ tepmanpäñ inita biñam täñkuñ. Täñkanj Ekäni Jesu Kristo wäpi terak ba Anutunin täño Munapik unitäño kehäromini terak Anututä tänpewän injamiken ämawebe siwonji äbot ude itkanj.

Gupjinä Anutu iniñ oretta biñam

¹² * Tänpäkanj äma kubätä ñode yäwek; Kristotä nämagutkuko unita näk imaka u ba u tägagän tänpet yäk. Yäwänä kowata ñode iweret; Täga yäyan upäjkanj imaka u ba u täkta nadäk täyan u kuduptagäntä kädet siwonji iwatta nämo täñkentäj gamek. Tänpäkanj äma u ñode yäwek; Imaka u ba u kudup täga täkta nanin kirewani yäk. Yäwänä ñode iweret; Ude upäjkanj

* **6:2:** Dan 7:22; Mat 19:28; Rev 2:26, 3:21, 20:4

* **6:7:** Mat 5:39; 1Te 5:15; 1Pi 3:9

* **6:9-10:**

Gal 5:19-21; Efe 5:5; Rev 22:15

* **6:11:** Tai 3:3-7

* **6:12:** 1Ko 10:23

ɲode nadäwen; Imaka u ba u jop kaɲira närepmirirän näk unita watä äma ude täga nämo iret. ^{13*} Täɲpakaɲ äma uwä manna u utpäɲ ɲode yäwek; Ude nämo yäk. Kokna uwä ketem nakta biɲam. Täɲpakaɲ ketem uwä koknata biɲam. Anututä yarä u bok api pewän paotdeɲ unita nadäwätäk nämo täk täyat yäɲ yäwek. U bureni upaɲkaɲ ɲode täwetat; Gupnin uwä kubokäret täkta biɲam nämo. Nämoinek, u Ekänitä inita watä piä täɲ imikta biɲam. Ba Ekänitä ini gupnin kaɲiwatta biɲam yäwani. ^{14*} U imata, Anututä Jesu komegup ikek awaɲ gänaɲ nanik wädäɲ tädotkuk. Eruk, nin imaka udegän kehäromini terak komegup ikek api wädäɲ tädorek.

^{15*} Jide? Gupjin uwä Kristo täɲo gupi moräk-moräktä itkaɲ yäɲ nämo nadäkaɲ? Ude itkaɲ unita jide? Kristo täɲo gupi moräk uwä kubokäret webekät bok kentäɲirän tägawek? Nämoinek! ^{16*} Ba ɲode nämo nadäk täkaɲ? Äma kubätä kubokäret webekät kentäweko uwä gup kubägän täkamän. Unitawä Anutu täɲo mantä kwawak ɲode yäyak; Yarä uwä gup kubägän api tädeɲ. ^{17*} Täɲpakaɲ äma Ekäni-kät kentäk täkaɲ uwä mäjoni Ekäni-kät kubägän ude täkamän.

¹⁸ Unita kubokäret kädet kaɲumuntaɲ metäɲpeɲ kut. Imata, momi ätu täk täkamäɲ uwä gupnin punin ɲonitä-gän täk täkamäɲ. Täɲ, kubokäret kädet täk täkaɲ uwä iniken gupi ba bänepi bok täɲpä wakiinik täk täkaɲ. ^{19*} Ba man ɲode pätak u nämo käwep nadäk täkaɲ? Gupjin uwä Kudupi Munapik, Anututä tamiɲkuko bänepjin-ken it täyak unitäɲo kudupi yot ude itkaɲ. In injinta biɲam nämo! ^{20*} Nämoinek, inä Anutu, gwäki ärowani penpäɲ tämagutkuko unita biɲam itkaɲ. Unita gupjintä Anutu wäpi biɲam yäpmäɲ ärok täkot.

7

Yanäpi täktäk täɲo man

¹ Eruk, man kubäkubä kudän täɲpäɲ namiɲkuɲo unitäɲo kowata kudän täɲ tamitat ɲo. Inä ɲode yäɲkuɲ; Äma, webe nämo yäpneɲo uyaku täga. ² Ude täga yäk täkaɲ upaɲkaɲ kubokäret kädet taɲi-inik pätak unita äma kubäkubä webeni nikek, ba webe kubäkubä äpiye nikek itneɲ. ³ Täɲkaɲ äma täɲo gupi uwä webenita biɲam unita nämo iyap täwek. Täɲpakaɲ udegän, webe täɲo gupi uwä äpita biɲam unita nämo iyap täwek. ⁴ Unita ɲode nadäkot; Webeni ini-tägän iniken gupita mäheми nämo täyak, äpitä webeni täɲo gupita mäheми bok täkta yäwani. Täɲ, udegän äpi ini-tägän iniken gupita mäheми nämo täyak, webenitä äpi täɲo gupita mäheми bok täkta yäwani. ⁵ Unita nädapi täɲpani in, gupjinta nämo iyap täneɲ. Täɲ, yäɲpäɲ-nadäk täɲpäɲ inigän inigän itpäɲ Anutu-ken yäɲpik piä kaɲ tädayäɲ nadäɲpäɲä inigän inigän täga itdeɲ. Upaɲkaɲ inigän inigän kadäni käronji täga nämo itdeɲ. U imata, nadäk-nadäkita watä nämo irirän Satantä täɲyäkɲat-pewän waki tädeɲo udetä äneɲi kentädeɲ. ⁶ Man yäɲahätat ɲo in täɲkentäɲ tamik-tagän. U бага ude nämo peyat. ^{7*} Näkä gäripi nadäk täyat uwä näkä itat udegän kaɲ irut yäɲ nadäk täyat. Upaɲkaɲ nadäkinik täɲpani kubäkubäta iron Anutu-ken nanik inigän inigän yämani. Kubätä ude itta kehäromi imani. Täɲ, kubäwä ude täkta kehäromi imani.

* **6:13:** 1Te 4:3-5 * **6:14:** Rom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * **6:15:** Rom 12:5; Efe 5:30

* **6:16:** Mat 19:5 * **6:17:** Jon 17:21-23; Rom 8:9-11 * **6:19:** 1Ko 3:16 * **6:20:** 1Ko 7:23;

1Pi 1:18-19; Plp 1:20 * **7:7:** Mat 19:12

⁸ Unita gubaŋi gubaŋi ba ämawebe kajatta ŋode yäyat; U gubaŋi näkä itat udegän itnayän täŋo uyaku täga. ⁹ * Upänkaŋ nadäk-nadäkna ba gupnata watäni täga nämo iret yän nadänpänä webe ba äma kaŋ yäput. U imata, kaŋgärip tänpän kubökäret kädet iwatneŋta.

¹⁰ * Eruk, nädapi inta бага ŋode peyat. Baga ŋowä näkŋaken nadäk-nadäk nämo, u Ekäniken nanik. Uwä ŋode; Webenitä äpi nämoinik pewek. ¹¹ Täŋ, peweko uwä gubaŋgän irek, ba ittängän äpikäät äneŋi kentänpän itden. Tänpäkaŋ ämatä webeni udegän, nämoinik pewek.

¹² Eruk, in ätutawä näkŋaken nadäk, Ekäni täŋopän nämo, ŋode täwetat; Nadäkinik täŋpani kubä täŋo webeni nadäkiniki nämotä äpikäät pen itta nämo bitnäweko uwä äpitä nämo yän-iwarek. ¹³ Tänpäkaŋ udegän, nadäkinik täŋpani webe kubä täŋo äpi nadäkiniki nämotä webeni-kät pen itta nämo bitnäweko uwä webenitä nämo yän-iwarek. ¹⁴ U imata, äma nadäkiniki nämo uwä webeni täŋo nadäkinikitä Anututa biŋam itta kädet käwep api täwit imek. Ba webeni nadäkiniki nämo u äpi täŋo nadäkinikitä Anututa biŋam itta kädet käwep api täwit imek. Ude bureni nämo tänpawä ironjiniye Anututa biŋam nämo itneŋ. Upänkaŋ uwä kudupi itkaŋ. ¹⁵ * Tänpäkaŋ nadäkinik nämo täŋpani kubätä webeni ba äpi nadäkinik ikek u pekta nadäweko uwä nämo iniŋ bitnäneŋ. Nämo, teŋpeŋ kweko uwä nadäkinik täŋpani äma ba webe u nädapi täŋo topmäk-topmäk terak pen täga nämo itneŋ. Upänkaŋ ŋode nadäwut; Anututä ämawebe ätukät bänep kubägän terak itta nimagutkuk. ¹⁶ * Tänpäkaŋ bok itdeŋo uwä webe nadäkinik täŋpani in äppiye nadäkiniki nämo u täŋkentän yämiŋirä bänepi käwep sukurenpän Anututa biŋam täneŋ. Ba äma nadäkinik täŋpani in webejiye nadäkiniki nämo u täŋkentän yämiŋirä bänepi käwep sukurenpän Anututa biŋam täneŋ.

Anututä ude tepmaŋpani unita täga nadäneŋ

¹⁷ * Tänpäkaŋ Anutu täŋo äbot kubäkubäta бага ŋode peŋ yämik täyat; Ekäni Jesutä in kubäkubä inide iwoyänpän tepmaŋkuko udegän pen kaŋ irut. Ba jide irirä Anututä in inita biŋam tämagutkuko udegän kaŋ irut. ¹⁸ Uwä ŋodeta yäyat; Inken nanik ätu gupi moräk madäwani itkaŋ nadäkinik täŋirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä jide tänpän gupnin moräk äneŋi yäpurärätne yän nadäwätäk nämo täneŋ. Ba inkät nanik ätu gupi moräk nämo madäwani itkaŋ nadäkinik täŋirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä gupjin moräk madäkta nämo nadäneŋ. ¹⁹ * U imata, kudän uwä imaka jopi. Gup moräk madäwani ba nämo madäwani u Anutu iŋamiken tägagän itkaŋ. Täŋ, Anutu täŋo бага man iwat-iwat unitä bureni-inik täyak. ²⁰ Unita Anututä in inita biŋam tämagutkuk-ken itkuŋo udegän kaŋ irut. ²¹ Gäk äma täŋo piä watä äma jopi itkaŋ nadäkinik tänpän Anututa biŋam täŋkuno tänpawä eruk, unita nadäwätäk nämo täŋpen. Täŋ, äma täŋo komi piä u penpän gäkŋaken gärip terak itta kädet kubä tumbänä täga iwaren. ²² * Nadäkaŋ? Äma kubä äma täŋo piä watä äma jopi irirän Anututä imagutkuko u tänpawä eruk, äma uwä inidegän itkaŋ ŋode nadäwek; Näk Anututä yen pit namiŋpän iniken piä täkta nepmaŋpani yän nadäwek. Täŋkaŋ udegän äma kubä äma gämoni-ken nämo, ini jop kuŋarani ude irirän Anututä imagutkuko u tänpawä eruk äma uwä

* **7:9:** 1Ti 5:14 * **7:10:** Mat 5:32, 19:9 * **7:15:** Rom 14:19 * **7:16:** 1Pi 3:1 * **7:17:**

1Ko 7:20,24 * **7:19:** Rom 2:25; Gal 5:6, 6:15 * **7:22:** Plm 16; Efe 6:6; 1Pi 2:16

inidegän itkañ ñode nadäwek; Näk Kristo täño watä piä äma jopi ude itat yäj nadäwek. ²³ Bureni-inik, Anututä gwäki ärowani-inikpäñ in suwanükuko unita äma täño topmäk-topmäk terak nämo itneñ. ²⁴ Unita notnaye äneñi ñode yäkgän täñpa; Anututä in kubäkubä inita biñam tämagutkuk-ken uken itkuño Anutu-kät kwasikotpäñ pen udegän kañ irut.

Gubañita man

²⁵ * Eruk, gubañi gubañita kudän täwayäj. Uwä näkñaken nadäk, Ekäni täño nämo upañkañ Anutu butewaki nadäj namiñkuko unita man yäyat ño täga nadäwä bureni täneñ. ²⁶ Näk ñode nadäk täyat; Kadäni wakiken itkamäj unita in gubañi itkañ udegän kañ irut. ²⁷ Täñkañ gäk webe yäpuno u täñpäwä webe u pekta kädetta nämo wäyäkñewen. Ba nämo yäpuno u täñpäwä yäpmäkta piäni nämo täñpen. ²⁸ * Upañkañ webe yäpayäj täno uwä momi nämo. Ba webe gubañitä äma yäpayäj täko u imaka, momi nämo. Upañkañ ämawebe nädapi täñpanitä kome terak ño bäräpi mäyap api yabäj ahäneño unita kädet udewani inken ahäj tamek yäñpäñ täwetat. ²⁹ * Ñodeta yäñpäñ yäyat; Kadäni iwoyäjkuco uku keräpi-inik täyak, kome pähap ño itak ñodegän nämo api irek. Unita kome ño terak irit unita nadäwätäk tañi nämo täneñ. Mebäri unita webe nitek in nadäk-nadäkjin webejiye terakgän nämo penej. Nämo, webe nämo yäpani ude bumik kañ irut. ³⁰ Ba konäm butewaki terak it täkañ in konäm butewaki terak nämo irani ude kañ irut. Ba oretoret terak irani in oretoret nämo täñpani ude kañ irut. Ba moneñ piä täñpani intä moneñ u näkñaken nämo yäj nadäjpäñ kañ kuñarut. ³¹ * Ba äma kome täño tuñum yäpmäj kuñat täkañ in moneñ tuñumjin nämo ude bumik kañ kuñarut. U imata, kome pähap ño itak ñodegän nämo api irek. Nämo, uwä paorayäj keräp täyak.

³² Notnaye, näk intä nadäwätäk ikek kuñatta nämo nadätat unita man ño täwetat. Ñode nadäk takamäj; Yanäpi irit täño nadäwätäktä äma gubañi nämo yepmäñit täyak unita Ekäni täño piätägän nadäwätäk täk täkañ, ba Ekänitä yabäwän tägakta nadäk kädet kubägän iwat täkañ. ³³ Täñ, nadäkinik täñpani webe nitektä kome täño nadäwätäk terak bok kuñat täkañ. Ba webeni bänepi täñpidäm takta nadäwätäk täk täkañ. ³⁴ Unita nadäk yarä terak kuñat täkañ, webeni nanakta watä itta ba Ekäni täño piä täkta nadäwätäk yarä u täk täkañ. Täñpäkañ webe gubañi, äma nämo yäpani u Ekäni täño piäta nadäwätäk täk täkañ. U gupi bänepi kuduptägän Anututa biñam kudupi ude iniñ kirekta piäni täk täkañ. Täñ, webe äpi nitektä kome täño nadäwätäk terak bok kuñat täkañ. Ba äpi bänepi täñpidäm takta nadäwätäk täk täkañ. ³⁵ Man yäyat ño in täñkentäj tamikta yäyat. U bäräpi tamikta ba taniñ bitnäkta nämo yäyat. Nämo, man ñonitä täñkentäj tamiñirän in kudän siwoñi iwatpäñ bänep nadäk-nadäkjin kudup Ekäni terakgän penpäñ kañ kuñarut yäj nadätat.

³⁶ Unita äma gubañi, webe jop iwoyäj tamanipäj yepmakta nadäk täkañ inta ñode yäyat; In kubätä ñode nadäwek; Webe u nämo yäpayäj täro uwä goret täñ imet yäj nadäwek. Ba gup nadäj gäripnata watä täga nämo iret yäj nadäjpäñ, ba webe u yäpnañi yäj nadäwek. Eruk ude nadäwayäj täko uwä iniken gärip iwatpäñ webe u täga api yäpek. Täñpäkañ yäpeko uwä momi nämo. ³⁷ Täñ, äma kubä gubañigän itta kubätä pen iweränkañ nämo, ini nadäk kehäromigän penpäñ gup nadäj gäripnata watä täga iret

* 7:25: 1Ti 1:12-13

* 7:28: Luk 21:33

* 7:29: Rom 13:11

* 7:31: 1Jo 2:17

yāŋ nadāwek. Eruk, āma udewani uwā webe iwoyāŋ imani u nāmo yāpeko u tāga. Goret nāmo tāŋpek. ³⁸ Unita ŋode yāwa; Āma, webe iwoyāŋ imani yāpeko uwā tāga tāŋpek. Tāŋ āma, webe u kehārom taŋpāŋ nāmo yāpeko uwā tāgāmān kubā tāŋpek.

³⁹ * Eruk unita man kubā ŋode yākgān tāŋpa; Āpi kodak irirān webeni āma unita biŋamgān pen irek. Tāŋpākaŋ āpi kumbeko uwā webe u āma kubā tāga yāpeko upāŋkaŋ Ekānita nadākinik tāŋpanipāŋ yāpek. ⁴⁰ Ude upāŋkaŋ nākŋa ŋode nadātat; Webe u āma kubā nāmo yāpeko uwā sākgāmān-inik irek. Tāŋpākaŋ nāk imaka, Kudupi Munapik ikek unita yāyat ŋo Munapik unitā nadāk-nadākna tāŋmeham taŋ namiŋirān yāyat yāŋ nadātat.

8

Tom anutu jopita ijiŋ yāmanita man

¹ * Eruk, tom anutu jopita ijiŋ yāmani unita kudān tāwayāŋ. Āma ātutā ŋode yāk tākaŋ; Nin kudup nadāk-nadāknin ikek yāŋ yāk tākaŋ. U bureni yāk tākaŋ upāŋkaŋ āma māyaptā nadāk-nadāki taŋita yāŋpāŋ gupi jop yāpmāŋ ārok tākaŋ. Tāŋ, ābot tāŋpanitā nadāŋ yāmikinik kowata kowata tāŋpāŋ kuŋatnayāŋ tāŋo uyaku Kristo tāŋo āmawebe kehāromini nikek api itneŋ. ² * Tāŋkaŋ āma kubātā inita nāk imaka kudup nadāwa tārekaŋ yāŋ nadāweko uwā ini bānepi jop yāŋ-ikŋarek. U nadānaŋi ude nāmo nadātak yāŋ yāne! ³ * Tāŋ, āma kubātā Anututa gāripi nadāŋ imiŋpāŋ nadāŋ imikinik tāk tāyak, āma unita Anututā bureni-inik nadāŋ imitak.

⁴ * Unita tom anutu jopita ijiŋ yāmanipāŋ naknakta nāwet yabāŋkuŋo unita jide yānayāŋ? ŋode; Anutu jopi uwā bureni nāmo, wāranigān yāŋ nadāk tākamāŋ. Ba Anutu yarā nikek nāmo, Anutu bureni-inik kubā-tāgān itak yāŋ nadāk tākamāŋ. ⁵⁻⁶ * Imaka unita anutu yāŋ yāwerani kunum terak ba kome terak itkaŋ, ba imaka māyapta anutu yāŋ yāk tākaŋ, ba imaka māyapta ekāninin yāŋ yāk tākaŋ upāŋkaŋ nintāŋo Anutu bureni-inik kubā-tāgān itak. U Nanin pāhap, imaka yāwān ahāwani unita biŋamgān it tākamāŋ. Ba Ekāninin bureni kubā-tāgān itak. U Jesu Kristo, imaka kuduŋtagān unitāŋo kehāromi terakgān it tākaŋ, ba nin imaka, unitāŋo kehāromi terakgān it tākamāŋ.

⁷ Tāŋpākaŋ nadākinik tāŋpani notjiye ātu man unita nāmo nadāwā tārek tākaŋ. U anutu jopi nadāŋ yāmik-yāmik kādet bian iwat tāŋkuŋo unita pen juku piŋ itkaŋ unita ketem anutu jopita ijiŋ yāmanipāŋ naŋkaŋā u imaka bureni-inikta ijiŋ yāmani yāŋ nadāk tākaŋ. Anutu jopi tāŋo mebāri ket nāmo nadāwā tārek tākaŋ unita ketem u naŋkaŋ bānepitā Anutu iŋamiken goret tākamāŋ yāŋ nadāk tākaŋ. ⁸ * Nadākaŋ? Ketemtā nāmo nimagut pāŋku Anutu dubini-ken niŋmak tāyak. Nāmo, ketem u ba u nānero ba nāmo nānero unitā tāŋpewān Anutu iŋamiken tāga ba wakī ude nāmo itne. ⁹ * Ude upāŋkaŋ ket nadāwut. In nadāwā tārewāpāŋ imaka u ba u tāgāŋ tāne yāŋ nadāk tākaŋ upāŋkaŋ nadāk-nadāk u iwarirā notjiye nadākiniki kwinitā tabāŋpāŋ udegān tāŋkaŋ nadākiniki tāŋpā wanēŋta!

¹⁰ ŋodeta nadāwut; Nadāwā tārewani inkāt nanik kubātā anutu jopi tāŋo iniŋoret eŋi gānaŋ itkaŋ tom anutu jopita ijiŋ yāmani naŋ irirān notjinpak

* **7:39:** Rom 7:2-3 * **8:1:** Apos 15:29 * **8:2:** Gal 6:3 * **8:3:** Gal 4:9 * **8:4:** 1Ko 10:19;

Gal 4:8; Lo 4:35,39; Lo 6:4 * **8:5-6:** Mal 2:10; 1Ko 12:5,6; Efe 4:5,6; Jon 1:3 * **8:8:** Rom 14:17

* **8:9:** Rom 14:13-15; Gal 5:13

nadäkiniki kwini kubätä käweko uwä ñode nadäwek; Näkña udegän täga täñpet yäj nadäñpäñ nadäkiniki täñpän waneñ. ¹¹ * Wära! Kristotä notjinpak nadäkiniki kwini unita yäñpäñ kumbuk. Unita nadäk-nadäkjin nitektä notjinpak udewani kubä täño nadäkiniki täñpewä waneño uwä tägawek? Nämo! ¹² Notjiye nadäkiniki kwini udewanita goret täñ yämiñpewä bänep nadäk-nadäki kehäromi nämo u täñpawak täkañ uwä Kristota udegän goret täñ imik täkañ. ¹³ * Unita nin kubäkubätä ñode nadänañ; Ketem näkä nak täyat unitä täñpewän äbot täñpani notnapak kubätä momi-ken manpänä eruk, tom wari nämoïnik api näñpet. Nämotä nämoïnik, näkä täñpewa notnapak momi täñpek yäj nadäwet.

9

Pol uwä aposoro noriye ätu udewanigän

¹ * Jide? Man yäyat unita näka nadäwä äpani täk täyak? Eruk näkñata ñode täwera nadäwut; Näk äma kubä täño topmäk-topmäk terak nämo it täyat. Nämo, näk aposoro bureni kubä. Näk Ekäninin Jesu u kañkut. Ba Ekäni täño piä täk täyat unitäño bureni uwä in ubayäj. ² * Äma ätutä näka nadäñirä aposoro bureni nämo täk täkañ. Upäñkañ intä uyaku näka aposoro bureni yäj nadäk täkañ, ei yäj? Täñkañ Ekäni täño manbiñam täwerira nadäkinik täñkuño unitä kwawak ñode yäñahätak; Näk Ekäni täño aposoro bureni kubä.

³ Eruk, äma näkño aposoro wäp ba piä yäpmäj danik täkañ unitäño jop manman u yäpmäj äpäkta ñode yäyat; ⁴ * Jide? Banabas-kät nektä piä täño gwäkita ketem ume täga nämo näde? ⁵ * Ba aposoro ätu ba Pitakät Ekäni täño noriyetä webeniye yämaguräkañ piäta bok kuñat täkañ u, nek udegän, äbot täñpani webe ninekta yäpmäjkañ bok täga nämo kuñatne? ⁶ Ba jide nadäkañ? Aposoro ätutä piä gwäki yäpmäjirä Banabas-kät nektägän ninek gupnek täñkentäkta moneñ piä täga täde? ⁷ Ude nämo! Äma piä mehäri mehäri täk täkañ uterak gwäki yäpmäk täkañ. Ämatä ämaken piä täñpäñ unita gwäki yäpmäk täkañ. Ba gapman täño komi ämatä initägän ini nämo täñkentäk täkañ. Ba äma kubätä ketem piä täñpäñ ketem u täga näñpek. Ba sipsip täño watä ämatä watäni itneño u gwäkita nonoñi täkätpäj nak täkañ. Watä jop nämo it täkañ.

⁸ Täñ, yäyat ñowä äma täño nadäk terak yäñahätak yäj käwep nadäkañ. Upäñkañ nämo, бага mantä udegän yäyak. ⁹ * Moses täño бага man terak ñode kudän täwani pätak; Bulimäkautä piä täñ gamiñkañ ketem moräki näñpayäj täñirän nämo yäjiwären. Man unita jide nadäkañ? Anututä bulimakauta nadäwätäk täñpäñ man u yäjku? ¹⁰ * Nämo, u Anutu täño piä äma ninta juku piñpäñ man u yäjku. Nadäkañ, äma kome dukduk piä täk täkañ ba äma ketem bureni puget-puget täk täkañ uwä piä u jop nämo täk täkañ. Unitäño kowata bureni ätu api näne yäj nadäñpäñ piäni täk täkañ. ¹¹ * Nek udegän. Munapik täño yeri täga bämojjin-ken pik täñkumäko unita kowata intäño tuñum ätu gupnek täñkentäkta yäpnañi nämo? ¹² * Äma ätutä inken piä täñirä täga täñkentäj yämik täkañ unita ketjin-ken nanik aposorojin bureni nek imata täñi täga nämo yäpde?

* 8:11: Rom 14:15,20 * 8:13: Rom 14:21 * 9:1: Apos 22:17-18; Apos 26:16; 1Ko 15:8

* 9:2: 2Ko 3:2-3 * 9:4: Luk 10:8; 1Ko 9:13-14 * 9:5: Jon 1:42 * 9:9: Lo 25:4; 1Ti 5:18

* 9:10: 2Ti 2:6 * 9:11: Rom 15:27 * 9:12: Apos 20:34-35; 2Ko 11:9; 1Ko 13:7

Tänpäkan intä ude täga täñkentän nimiräni upänkan in bämopjin-ken itkumäkken uken nämo peñ täwetkumäk. Nämo, intä Kristo täño Manbiñam Täga u korekta nektä kädet tänpipide yän nadänpän bäräpi u ba u kotak täkamäk. ^{13*} Ude upänkan ñode nadäkot; Äma Anutu täño eniken piä täk täkan uwä piä uterak ketem yäpmäk täkan. Ba äma kudupi yot gänañ alta-ken Anututa tom ijin imik täkan uwä tom u ätu kowata nak täkan. ^{14*} Tänpäkan äma Jesu täño manbiñam yänahäk täkan uwä udegän, piä uterak täga itnañi. Ekäninintä kädet u yänkehärom tanjuk.

^{15*} Ekänitä kädet u peñkuko u täga iwarero upänkan piä gwäkita nämo yänapik täyat. Ba intä täñkentän namikta man ño nämo kudän täyat. Nämo, Ekäni täño manbiñam gwäki yäpmäkta nikek nämo, jop täwet täyat unita oretoret pähap täk täyat. Äma kubätä kädet u tänpipin nameko uwä kumbet yän nadäwet. ^{16*} Tänpäkan näk Manbiñam Täga yänahäk täyat unita yänpän wäpna täga nämo yäpmän akwet. Nämo, piä u täkta yän namani unita imata ehutpäñ nämo täñpet? Näk Manbiñam Täga u nämo yänahäwayän täro uwä waki api kan-ahäwet yän nadätat. ^{17*} Tänpäkan Manbiñam Täga u yänahäkta näkñaken gärip terak yänahäwero uyaku gwäkita täga yäwet. Upänkan ude nämo, piä täk täyat uwä ude täkta yän namani unita jop, Ekänitä kädet peñ namani ude iwatpäñ täk täyat. ^{18*} Eruk, gwäki imatäkenpäñ api yäpet? Uwä ñode; Epänta gwäki yäpmäk-yäpmäk kädet näkña täga iwatnañi u peñpäñ Manbiñam Täga u gwäki yäpmäkta nämo, jop yänahäk täyat unitä piäna täño gwäki ude täyak.

Pol ämawebe täño piä watä äma äworeñjuk

^{19*} Nadäkan? Anututä yen pit namiñkuko unita näk äma täño yen terak nämo it täyat. Upänkan näkñaken gärip iwatpäñ ämawebe kudup täño watä piä äma jopi ude äworeñpäñ kuñat täyat. U imata, äma mäyap yämagutpäñ Anututa biñam yepmakta nadäk täyat. ^{20*} Mebäri unita näk ñode täk täyat; Juda ämawebe yämagutpäñ Anututa biñam yepmakta Juda äma ude äworeñpäñ bämopi-ken piäni täk täyat. Uwä Moses täño бага man terak it täkan unita бага man terak irani ude äworeñpäñ täñkentän yämik täyat. Näkñawä бага man terak nämo it täyat upänkan äma бага man terak it täkan u Kristota biñam yämagutta ini bumikgän äworek täyat. ^{21*} Täñkan äma Moses täño бага man nikek nämo u yämagutta äma бага man nikek nämo ude äworek täyat. Ude täk täyat uwä Anutu täño бага nämo irepmit täyat. Nämo, näk Kristo täño man kädet ugän iwatpäñ ude uwä täk täyat. ^{22*} Täñkan äma nadäkiniki kwini ätu Kristota biñam yämagutta, äma nadäkiniki kwini ude bumik äworeñpäñ bämopi-ken piäni täk täyat. Bureni, äma mebäri mebäri udewani ätu Kristota biñam yämagutta nadäk täyat unita äma mebäri mebäri u bumik äworeñpäñ bämopi-ken piäni mebäri mebäri täk täyat. ^{23*} Ude täk täyat uwä Manbiñam Täga u täñmeham täkta täk täyat. Ba imaka tägatäga Manbiñam Täga u pewä ahäk täyak u Ekäni täño ämawebeniye-kät bok kan yäpna yänkan täk täyat.

Gwäki bureni yäpmäkta bäräñek täkäna

^{24*} Tänpäkan uwä ñode bumik; Närepmirek gärepmirek-ken äma mäyaptä bäräñeneño upänkan äma kubä-tägän бага pewani-ken intäjukun ahänpän

* 9:13: Nam 18:8,31; Lo 18:1-3 * 9:14: Mat 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 * 9:15: Apos 18:3

* 9:16: Jer 20:9 * 9:17: 1Ko 4:1 * 9:19: Mat 20:26-27 * 9:20: Apos 21:20-26 * 9:21:

Gal 2:3 * 9:22: 2Ko 11:29; Rom 11:14

gwäki yöpek. Eruk, in udegän gwäki bureni u yöpmäkta juku piñpän kehäromigän kañ bäränewut. ²⁵* Nadäkañ, äma närepmirek-gärepmirek-ken bäräñenayän nadäk täkañ uwä gärip mebäri mebäri mäde ut yömiñpän gupi täñpidäm takta komi piä täk täkañ. Täñkañ äma uwä gwäki paotpaot ikek yöpmäkta ude täk täkañ. Täñ, ninäwä gwäki bureni-inik, paotpaot ikek nämo u yöpmäkta bäräñek täkamän. ²⁶ Mebäri unita näk dapun jopjop nämo täñkañ bäräñek täyat. Nämo, siwoñigän bäräñek täyat. Ba äma ämik täñkañ keru jopjop wepmät täkañ ude nämo täk täyat. ²⁷* Nämo, gupnatä gäripna ba manna iwatta ut täyat. U gupnatä gärip mebäri mebäri peñjirän goret bäräñewet yöñpän ude uwä täk täyat. Näk äma ätu Ekäni täño manbiñam yöwet yöpmän äbäñtäyiwa gwäki nämo yöpayän yöñ näwerekta!

10

Isrel äbottä täñkuño udegän nämo täne

¹* Notnaye, äbekjiye orajiye Moses iwarän täñkuño uken bäräpi ahän yömiñkuño u ket juku piwut yöñ nadäñpän man ño täwerayän; U kudup gubam pähap Anututä watä it yömikta pewän äpuko u gänañ kuñatkuñ. Ba u kudup Gwägu Gämäni u weñpeñ kukñi udude säkgämän ahänkuñ. ² Gubam u gänañ kuñatkuño ba ume weñkuño u ume ärutärut bumik ude täñkuñ. Kadäni uken kuñat-kuñat kodaki yöput peñpän Moses täño iwaräntäkiye ude ahänkuñ. ³* Täñkañ ämawebe u kudup ketem Munapiktä yepmän towiñkuko u nak täñkuñonik. ⁴* Ba u kuduptagäntä ume Munapiktä yömiñkuko u imaka, nak täñkuñonik. Ume uwä möbä Munapiktä peñ yömani bok kuñat täñkuño uken naniktä äpäñjirän nañkuñ. Möbä uwä Kristo ubayän. ⁵* Ude täk täñkuño upänkañ ämawebe ukät nanik mäyaptä Anutu täño gärip nämo iwatkuño unita yabäwän nämo tägañkuñ. Mebäri unita ämawebe mäyaptä kome jopi uken kumän täñpä kuñkuñ.

⁶* Eruk, imaka ahän yömiñkuño u nintä kañpän nadäkta wärani ude ahänkuñ. Unitä nin ñode niwoñäretak; Ninä bänep nadäk-nadäknin imaka wakiwaki terak nämo pene, ämawebe biani unitä täñkuño ude. ⁷* Ba anutu jopi nämo yöniñ oretne, äma biani ätutä täñkuño ude. Unita Anutu täño mantä ñode yöyak;

Ämawebe u ketem ume nañpän täñguñguñ täñkañ guñ äma täño kap tenpän kudän waki-wakiinik täñkuñ. Kis 32:6

⁸* Eruk kubokäret kädet äma biani u ätutä täñkuño ude nämo täne. Äma uwä ude täñkuño unita kepma kubägän ämawebe 23,000 udetä paotkuñ.

⁹* Unita ninä Anututä täga nämo nin däpek yöñ nadäñpän imaka u ba u täga täne yöñ nämo nadäne. Äma biani ätutä Anutu ude täñyabäñjirä gämoktä kumän-kumän däpuñ. ¹⁰* Ba Anutu täño kudänta gañani nadäñpän yöñkubit-kubit nämo yöne. Äma biani ätu ude täñkuño uwä Kumän-kumän täño Añerotä äbä kumän-kumän däpuñ.

* **9:25:** Plp 3:14; 2Ti 4:7-8; 2Ti 2:4-5; Jem 1:12; 1Pi 5:4 * **9:27:** Rom 8:13, 13:14 * **10:1:** Kis 13:21-22; Kis 14:22-29 * **10:3:** Kis 16:35 * **10:4:** Kis 17:6; Nam 20:11 * **10:5:** Nam 14:26-30; Hib 3:17; Jud 5 * **10:6:** 1Ko 10:11; Nam 11:4,34 * **10:7:** Kis 32:6 * **10:8:** Nam 25:1-9 * **10:9:** Nam 21:5-6 * **10:10:** Nam 16:41-49; Hib 3:11,17

11 * Notnaye, imaka ahäj yämiŋkuŋo u äma ätutä juku piŋpäj kädet kuroŋ udegän nämo täneŋta ude ahäjkuŋ. Täŋpäj unitäŋo manbiŋam uwä tärek-tärek kadäni-ken itkamäj nintä daniŋpäj nadäŋkaŋ umuntäneta kudän täŋkuŋ. 12 Unita äma kubätä näk kehäromi itat, wakiken täga nämo mäŋpet yäj nadäŋpänä momi-ken mäŋpekta nadäj täpäneŋpäj kuŋarek. 13 * Täŋpäkaŋ notnaye ŋode nadäkot; Täŋyabäk kudupitä nämo ahäj tamik täkaŋ. Nämo, ahäj tamik täkaŋ uwä äma ätuken ahäk täkaŋ unitägän ahäj tamik täkaŋ. Upäŋkaŋ Anututä yäjkehäromtak mani iwatpäj nämo api tepmaŋpek. Nämo, u tabäj äwaräkuk täŋjirän täŋyabäk kubä intä täga irepmitnaŋi nämo, udewani kubätä nämo api ahäj tamek. Nämoinik! Täŋyabäk kubätä ahäj tamiŋjirän Anututä kädet täwit tamiŋpäj täŋyabäk u gänaŋ kehärom taŋpäj itta kehäromi api tamek.

Anutu ba wäbät bokyäniŋ oretnaŋi nämo

14 * Unita notnaye tägagämän, wäbät yäniŋ oretoret kädet kaŋumuntaŋ ban päŋku irut. 15 In guŋ nämo, nadäwä tumbani unita man täwerayäj täyat ŋo injin ket yäpmäj daniŋpäj nadäwut. 16 * Ekäni täŋo wain ume näna yäŋpäj Anutu bänep täga man iwetpäj nak täkamäj uwä naŋpänä Kristo täŋo kumäk-kumäki terak tubeŋ kuŋpäj Kristo inikäť bänep kubägän täŋpäj it täkamäj. Ba käräga tokätpäj nak täkamäj u udegän. U naŋpänä Kristo täŋo gupikäť kentäŋpäj Kristo-kät bänep kubägän täŋpäj it täkamäj. 17 * Eruk, käräga bureni mebäri kubägän itak u kubägän nak täkamäj unita ämawebe ini-ini itkamäj upäŋkaŋ gup kubägän ude ahäk täkamäj.

18 * Eruk, Juda ämawebe täŋo täktäkita juku piwut; Ämawebe tom ketem alta terak Anututa ijin imanipäj u moräki nak täkaŋ uwä naŋpäj Anutu-kät kentäŋpäj bänep kubägän täŋpäj it täkaŋ. 19 * Täŋkaŋ man unita nadäŋit anutu jopi yäniŋoret-oret man täwerayäj täyat ŋonita nadäwut; Imaka guŋ ämatä anutu jopita ijin yämik täkaŋ u ba anutu jopi ini, unita jide yänayäj? U imaka bureni? Nämoinik! U imaka bureni nämo yäj täwetat. 20 * Unita ŋode yäyat; Guŋ ämatä imaka anutu jopita ijin yämik täkaŋ uwä Anututa nämo, Satan täŋo watä ämaniyeta ijin yämik täkaŋ. Unita ketem anutu jopita ijin yämani nämo näneŋ yäj täwet täyat uwä ŋodeta; In u naŋpäj Satan täŋo watä ämaniye-kät kentäŋpäj bänep kubägän täŋpäj itta nämo nadätat. 21 * Inä Ekäni täŋo wain ume naŋit, Satan täŋo watä ämaniye unitäŋo bok täga nämo näneŋ. Ba Ekäni täŋo käräga naŋit, Satan täŋo watä ämaniye unitäŋo bok täga nämo näneŋ. 22 * U imata, ude tänayäj tämäŋo uwä Ekänitä kokwawak bureni api täŋ nimek. Ude täŋpänä nin kehärom taŋpäj Anutu täŋo kokwawak täga api irepmitne? Nämoinik!

Notniye täŋkentäj yämikta täktäk ugänpäj täne

23 * Täŋpäkaŋ äma ätutä ŋode yäk täkaŋ; Nin imaka u ba u tägagän täne yäk. Imaka yäjiwäranı kubä nämo, kudup u niniŋ kirewani yäj yäk täkaŋ. Man udewanita ŋode yäyat; Täga yäkaŋ upäŋkaŋ täktäk kudup uwä tägagän nämo. Ba täktäk kuduptagäntä täga nämo täŋkentäj nimek. 24 *

* 10:11: 1Ko 10:6; 1Pi 4:7 * 10:13: 1Ko 1:9 * 10:14: 1Jo 5:21 * 10:16: Mat 26:26-28

* 10:17: Rom 12:5; Efe 4:16 * 10:18: Wkp 7:6 * 10:19: 1Ko 8:4 * 10:20: Lo 32:17; Rev

9:20 * 10:21: 2Ko 6:15-16 * 10:22: Lo 32:21 * 10:23: 1Ko 6:12 * 10:24: Rom 15:2

Unita n̄ode nadäkot; Ninä nininta nadäwätäk nämo täne. Nämo, äma ätu täñkentäj yämikta piäni täne.

²⁵ Eruk, ketem tom kudup ämatä gwäki penpän yäpmäkta maketken pek täkañ u yänjabäk kubäkät nämo, täga suwanpän näneñ. Yänjabäk n̄ode nämo yäneñ; U anutu jopita ijin yämani ba nämo ijin yämani yän nämo yäneñ. ²⁶* U imata, unitawä Anutu täño man n̄ode kudän täwani;

Kome ini ba imaka imaka uterak itkañ u kudup Ekäni täñogän. Sam 24:1

²⁷* Unita Jesuta nadäkinik nämo täñpani kubätä ketem bok näda yän gäwerän täga yän nadänpänä ketem gwet gameko u kudup yänjabäk kubäkät nämo, ba nadäwätäk ikekkät nämo, jop täga näñpen. Ketem u bänep nadäk-nadäka täga nämo täñpän waneñ. ²⁸* Upänkañ ketem kubä näñpayän täñiri äma kubätä n̄ode gäwerek; Ketem ñowä anutu jopita ijin yämani yän gäweränä eruk, notkapak unita yänpän ketem u nämo näñpen. Nämo, notkapak unitä gäka nadäwätäk täñpän goret täk täyan yän gäwerekta! ²⁹ Gäkña momi täñpen yän nämo yäyat. Nämo, notkapak unitä momi täyan yän nadäweko unita ketem u nämo näñpen.

Eruk, man unita äma kubätä kikñutpän n̄ode yäwek; Wära! Näk imaka u ba u tägagän näñpet ba täñpet yän nadätat unita imata äma ätu udegän nämo nadäk täkañ unita yänpän kädet u pewet? ³⁰* Näk ketem kubä Anutu bänep täga man iwetpän näñpero uwä äma kubätä goret näyan yän imata näwerek? ³¹* Eruk unita n̄ode yäwa; In ketem ba ume nänyän, ba imaka u ba u tänyän nadänpänä u kudup Anutu wäpi biñam yäpmän akuktagän täneñ. ³²* Unita äma kubä, Juda äbotken nanik, Grik äbotken nanik, ba äbot täñpani kubä momi-ken tewet yän yänpän imaka siwoñi täñpen kuñat täkot. ³³* Näkä täk täyat udegän täk täkot; Näkña täñkentäta nadänpän nämo, ämawebe kudup täñkentäj yämiñira Ekänita biñam täñput yän nadänpän kuñat täyat.

11

¹* Unita näkño kädet kuroñ iwat täkot, näkä Kristo täño kädet kuroñ iwat täyat ude.

Ämawebe täño mebäri

² Kadäni kadäni näk man kudup täwetpän täwoñärenkuro u pen juku piñ it täkañ. Täñkañ inñitpän yäpmän kuñat täkañ unita taniñ oretat. ³* Upänkañ man kubä n̄ode täwerayän täyat unita imaka, nadäkinik kañ täñput; Äma kuduhtagän täño gwäki u Kristo. Täñpän webe täño gwäki uwä äpi. Täñpän Kristo täño gwäki uwä Anutu. ⁴ Unita äma kubätä tek ämetkañ Anutu-ken yänapik man yäwayän täko ba Ekäni täño meni jinom yänahawayän täko u gwäki Kristota mäyäk äpi imek. ⁵ Täñ, webe kubätä tek nämo ämetkañ Anutu-ken yänapik man yäwayän täko, ba Anutu täño meni jinom yänahawayän täko uwä udegän gwäki äpita mäyäk äpi imek. Webe ude täk täkañ uwä webe jopjop kuñarirä mäyäk yämikta gwäki pujiñ madän yämik täkañ udegän äpi äworeneñ. ⁶ Nodeta yäyat; Webe kubätä tek nämo ämetkañ kuñareko uwä kubätä webe unitäño gwäki pujiñ kudup

* **10:26:** Sam 24:1 * **10:27:** Luk 10:8 * **10:28:** 1Ko 8:7 * **10:30:** 1Ti 4:4 * **10:31:** Kol 3:17 * **10:32:** Rom 14:13 * **10:33:** 1Ko 9:20-22 * **11:1:** 1Ko 4:16 * **11:3:** Stt 3:16; Efe 5:23; 1Ko 3:23

kaŋ madəŋ imən. Upəŋkaŋ u uwä imaka mäyäki unita webe uwä gwäk muyam nitek kuŋatpəŋə tek ämetkaŋ kuŋarek. ⁷* Təŋpəkaŋ ämawä tek nämo ämetkaŋ gwäki jopitä kuŋatneŋ. U imata, äma uwä Anutu təŋo inam dapun ba Anutu təŋo epmäget moräki unita. Təŋ, webe uwä äma təŋo epmäget moräkipəŋ təŋpani. ⁸* Äma uwä webeken nanikpəŋ nämo yäpuk. Webe uyaku ämaken nanik yäpuk. ⁹* Äma jukun təŋpəŋ peŋkaŋ webewä äma təŋo təŋkentäki ude itta yəŋpəŋ təŋpəŋ pewani. ¹⁰ Mebəri unita webe uwä man buramik webe unitəŋo wərani uwä tek ämetpəŋ kuŋatneŋ. Ude kuŋatnayəŋ təŋo uwä əŋero api oraŋ yämineŋ.

¹¹ Təŋpəkaŋ Ekäni-kät kowat kwasikorän təŋpanitä webe inipərik, äma inipərik nämo kuŋatneŋ. Nämo, webetä äma təŋo təŋkentäki ude itneŋ, ba ämatä udegän, webe təŋo təŋkentäki itneŋ. ¹² U imata, webe uwä ämaken nanik yəpani. Udegän ämatä webeken ahəŋ bumbum tək təkaməŋ. Təŋkaŋ u kudup Anutu-ken nanikgän.

¹³ Eruk, injin-tägän kaŋpəŋ nadək təŋput; Webe kubä tek nämo ämetkaŋ Anutu-ken yəŋapik man yəŋirän təgawek? ¹⁴ Ba äma gwäki pujiŋ taŋitä kuŋarirän kawä siwoŋi təŋpek? Nämo! Anututä kädət kubä äbekjiye orajiye-ken ŋode inide pewän ahəwani; Ämatä gwäk pujiŋ taŋi, webe təŋo ude bumik yəpməŋ kuŋat-kuŋat u mäyäki. ¹⁵ Upəŋkaŋ webetä gwäk pujiŋ kəroŋi yəpməŋ kuŋarirä kawä təgawek. Gwäk pujiŋ kəroŋi u webe təŋo epmäget moräk. Gwäki pujiŋtä tek ude təŋpek. ¹⁶ Təŋpəkaŋ äma kubätä näkŋo man ŋo urayəŋ nadəŋpəŋə ket ŋode nadəwek; Kädət ätu nämo iwat təkaməŋ, ba Anutu təŋo äbot ätu komeni komeni itkaŋ u kädət ugän iwat təkəŋ.

Ekäni təŋo äŋnak-äŋnakta man

¹⁷ Eruk, man ŋo täwerayəŋ täyat uwä bänep təga terak nämo täwerayəŋ. Anutu iniŋoret kəbeyä tək təkəŋ-ken kädət təgatəga nämo pewä ahək təkəŋ. Nämo, äma bänep yəpə wakwak kəbeyä ude tək təkəŋ. ¹⁸* In-təŋo biŋam man ŋode nadək täyat; Kəbeyäta änok kubägän irirä bəmoŋjin-ken duŋ-wewek ahəŋ tamik təyak yək. Ude näwerirä u bureni kəwep yəŋ nadək täyat. ¹⁹* Bureni, duŋ-wewek in bəmoŋjin-ken ahək təyak u təga nämo. Upəŋkaŋ jop uken, ini kaŋ ahəwän. Ude uyaku inken nanik netätä kädət Anututä gəripi nadək təyak u iwat təkəŋ u kwawak api ahəwek.

²⁰ Təŋpəkaŋ kəbeyäta änok kubägän itkaŋ äŋnak-äŋnak tək təkəŋ uwä Ekäni təŋo äŋnak-äŋnak bureni nämo tək təkəŋ. Nəmoink! ²¹ In kubäkubätä injinken ketem yəpməŋ pəbä notjiye mäde ut yəmiŋpəŋ kəroŋ nak təkəŋ. Təŋirä ätu nakta yeŋirä it təkəŋ. Təŋpəŋ in ätutä wain ume bumta narpəŋ təŋguŋguŋ tək təkəŋ. ²²* Jide? In enjiŋ nämo? Äŋnak-äŋnak injin enjiken təga nämo täneŋ? Ude tək təkəŋ uwä Anutu təŋo äbot təŋpanita nadəŋirä imaka jopi kubä tək təyak. Ba notjiye jəwərita mäyäk yämik təkəŋ. Unita jide täweret? Kudän tək təkəŋ unita oretoret man täweret ba? Nəmotä nəmoink!

²³ Nadəkəŋ? Man täwetat ŋowä Ekäniken nadəŋkuro upəŋ täwetat. Man uwä ŋode; Bipani Judas Kariottä Jesu iwan keri terak teŋkuko kadäni uken Jesutä ŋode təŋkuk; ²⁴ Uwä kərəga yəpməŋpəŋ Anutu-ken bänep təga man iwetkaŋ tokät jukutpəŋ iwaräntäkiyeta yəmiŋpəŋ ŋode yəŋjuk; ŋowä

* **11:7:** Stt 1:26-27; Jem 3:9 * **11:8:** Stt 2:21-23; 1Ti 2:13 * **11:9:** Stt 2:18 * **11:18:** 1Ko 1:10-12; 1Ko 3:3 * **11:19:** Lo 13:3; 1Jo 2:19 * **11:22:** Jem 2:5-6

nākŋo gupna yāk. Uwä in täŋkentäktä iniŋ kirewani. Unita näk nadäŋ namikta kaŋ nak täŋput yāk. ²⁵* Ketem naŋ paotpäŋ iräwä udegän wain ume yäpŋpäŋ yämiŋkaŋ yäŋkuk; Nowä näkŋo nägätŋa. Nägätŋa ŋonitä topmāk-topmāk kodaki yäput peyak yāk. Unita kadäni kadäni ŋo naŋpäŋä näka kaŋ nadäŋ namik täŋput yäŋ yäwetkuk. ²⁶Unita kadäni kadäni käräga ba wain ume u nak täkaŋ uwä Ekänitä komi nadäŋpäŋ kumbuko unitäŋo manbiŋam yäjahäŋpäŋ täk täkaŋ. Ude täŋ yäpŋmäŋ kuŋirä Ekäni uwä kaŋ äbän.

²⁷* Eruk, unita nadäkot; Ekäni täŋo däkum naknak u imaka jopi kubä nämo. Unita äma kubätä kädet siwoŋi nämo iwatkaŋ Ekäni täŋo käräga ba wain ume näŋpeko uwä Ekäni täŋo tohari ba nägärita nadäŋirän imaka jopi kubä ude täŋirän Ekänitä kawän momi täŋpek. ²⁸* Unita äma kubätä käräga ba wain ume u näŋpa yäŋpäŋ bänep nadäk-nadäki-ken jide päreko u jukun yäpŋmäŋ daninŋkaŋ täga näŋpek. ²⁹Täŋkaŋ äma kubätä Ekäni täŋo gupi, äbot täŋpani noriye unita siwoŋi nämo nadäŋ yämiŋpäŋ käräga ba wain ume näŋpeko uwä ini-tägän ini gupi Anutu täŋo manken tewek. ³⁰Mebäri unita inken nanik ämawebe ätuwä kehäromini nämo itkaŋ ba ätu käyäm ikektä itkaŋ ba ätuwä kumbuŋ. ³¹Upäŋkaŋ nin bänep nadäk-nadäknin säkgämän yäpŋmäŋ daninŋkaŋ nänayäŋ tämäŋo uwä Anututä manken nämo api nipmaŋpek. ³²* Täŋ, Anututä nibäwän täga nämo täŋpäwä kädet siwoŋi niwoŋärektä bäräpi mebäri mebäri nimik täyak. Imata, äma komen ämawebe-kät paot-paotta biŋam tänero udetä yäŋpäŋ täk täyak.

³³Unita notnaye, inä kubä-kengän itkaŋ Ekäni täŋo ketem bok näna yäŋpäŋä äma kuduptagän äbäŋ moreŋpäŋ iräkaŋ yäput-penŋpäŋ uterakgän kaŋ nak täŋput. ³⁴Täŋpäkaŋ äma kubätä nakta iwäwä intäjukun ini eniken naŋ koreŋkaŋ käbeyä-ken täga kwek. Ude tänayäŋ täŋo uyaku käbeyä nämo täŋpä wawäpäŋ Anututä kowata waki nämo tamek. Eruk ugän. Man moräki itak u äneri äreŋpäŋ tabäwayäŋ täyat-ken uken api täweret.

12

Munapiktä iron täk täyak unita man

¹Eruk notnaye, Kudupi Munapiktä iron täk täyak unitäŋo mebärita intä guŋ itneŋo udetä ŋode täwera ket nadäwut; ²* In bian guŋ itkaŋ anutu jopi, man nämo yäwani uken päŋku gämori-kengän itkaŋ unitäŋo nadäk kädet gwäjiwani iwatpäŋ kuŋat täŋkuŋonik. ³* Unita ŋode täwera nadäwut; Kadäni uken man yäk täŋkuŋo u man Anutu täŋo Munapiktä pewän ahäk täkaŋ u nämo. Nämoinik! Anutu täŋo Munapiktä äma kubäken itkaŋ man iwerirän ŋode täga nämo yäwek; Jesu kaŋ wawän! Ba äma kubä Ekäni täŋo Munapiki nämotä Jesu u Ekäni yäŋ täga nämo yäwek.

⁴* Täŋpäkaŋ äbot täŋpani ninken Munapiktä iron mebäri mebäri pewän ahäk täkaŋ uwä Munapik kubä-tägän pewän ahäk täkaŋ. ⁵* Ba Ekäni täŋo watä piä mebäri mebäri täk täkamäŋ upäŋkaŋ Ekäni kubägän. ⁶Ba piä u täkta piä täktäk täŋo käderi mebäri mebäri upäŋkaŋ Anutu kubä unitägän piä u kudup täkta äbot täŋpani ämawebe kuduptagäntä kehäromi nimik täyak. ⁷* Bureni, Munapiktä äbot täŋpani ätu täŋkentäŋ yämikta

* 11:25: Kis 24:6-8; Sek 9:11; Hib 8:8-13 * 11:27: Hib 10:29 * 11:28: Mat 26:22; 2Ko 13:5

* 11:32: Hib 12:5-6 * 12:2: Hab 2:18-19 * 12:3: 1Jo 4:2-3 * 12:4: Rom 12:6; Efe 4:4

* 12:5: Efe 4:11 * 12:7: 1Ko 14:26

ämawebe kubäkubäken kehäromini pewän ahäk täkaŋ. ⁸ Uwä ɲodeta yäyat; Munapiktä äma kubäta kehäromi iminjirän nadäk säkgämän kubä Anutu-ken nanik täga yəñahäwek. Täjpäkaŋ äma kubätawä Munapik kubä unitägän nadäk-nadäk ätu Anutu-ken nanik ämawebe yəñahənpəŋ yəwetta kehäromi imik täyak. ⁹ Täŋkaŋ Munapik kubä uterakgän äma kubä nadäkinik kehäromi täk täyak. Ba Munapik kubä unitägän äma kubätawä äma käyäm ikek yəpän-tägakta kehäromi imik täyak. ¹⁰ * Täjpäkaŋ äma kubätawä Munapik unitägän kudän kudupi ätu täkta kehäromi imik täyak. Täŋ, kubätawä Munapik unitägän Anutu täŋo meni jinom yəpməŋpəŋ yəñahäktä kehäromi imik täyak. Ba äma kubätawä Munapik täŋo man bureni ba mäjo täŋo man jopi u yəpməŋ danikta kehäromi imik täyak. Täŋkaŋ äma kubätawä man kotäk kudupi mebäri mebäri terak yäktä kehäromi imik täyak. Täjpäkaŋ äma kubätawä man kotäk u yəpməŋ äyənupewän äma ätutä nadäktä kehäromi imik täyak. ¹¹ * Kudän mebäri mebäri uwä, Munapik kubä unitägän pewän ahäk täkaŋ. U iniken gärip terak äma kubäkubäta kehäromi inigän inigän yämik täyak.

Gupnin kubägän upəŋ moräki mäyap

¹² * Eruk gupninta nadəwut. Äma ninäwä gupnintä kubägän täyak upəŋkaŋ gupnin täŋo moräki wäpi inigän inigän. Täŋkaŋ wəp inigän inigän unitäkaŋ gup kubägän täyak. Eruk Kristo täŋo äbot terak udegän pätak. ¹³ * Nin kubäkubä mäyap upəŋkaŋ Kristo terak gup kubägän ude itkaməŋ. Nin kudup, Juda äbotken nanik, guŋ äbotken nanik, watä piä täŋpani jopi ba äma ekäni, nin Munapik kubägənpəŋ uwäktəŋ nimani. Munapik uwä ume bumik, naŋ täpäneŋpəŋ säkgämän itta nimani. Täŋkaŋ Munapik unitä täjpewän gup kubägän ude täŋkuməŋo itkaməŋ.

¹⁴ Unita gupnin terak man wärani ɲode täwetat; Gupnin täŋo moräki mäyap, kubägän nämo. Uwä ɲode bumik; Munapiktä nin kubäkubäta kehäromi nimirän piä ba täktäk mebäri mebäri Kristo täŋo äbot täŋkehärom takta täk takaməŋ. ¹⁵ Unita kuroŋnintä ɲode yəwek; Näk ketka nämo unita gupka moräk nämo yäk. Upəŋkaŋ u gupnin moräk! ¹⁶ Ba jukunintä ɲode yəwek; Näk dapunka nämo unita gupka moräk nämo yäk. Ude nämo! U gupnin moräk! ¹⁷ Ba jide? Gupnin kudup u dapuningän täŋpeko uwä man jide ude nadäne? Ba gupnin kudup u jukuningän täŋpeko uwä imaka kubä täŋo kəbəŋi jide ude yəna-kuneŋ? ¹⁸ Upəŋkaŋ ude nämo, Anututä iniken gärip iwətpəŋ gupnin täŋo moräki inigän inigän penjirän piä iniken iniken täk täkaŋ. ¹⁹ Täjpäkaŋ gupnin moräkitä kubägän äworeŋpəŋ itneŋo uwä gup bureni nämo! ²⁰ Nämo, gupnin täŋo moräki mäyap unitä gup kubägän ude täŋkaŋ piä iniken iniken täŋjirä säkgämän it takaməŋ.

²¹ Unita dapunintä ketnin ɲode täga nämo iwerek; Gäkä nämo ireno uwä piä näkŋagän täga täŋpet! yäk. Ba gwäknintä kuroŋnin ɲode täga nämo iwerek; Gäkä nämo ireno uwä näkŋagän täga iret! yäk. ²² Nämoinik, gupnin moräki kubäta kehäromini nämo yəŋ yäk takaməŋ upəŋkaŋ unitä nämo ireko uwä kehäromi jide ude yəpne? ²³ Ba gupnin moräk-moräktä nadäna äpani täk takaməŋ upəŋ watä säkgämän it yämik takaməŋ. Ba gupnin moräk kubä u mäyännin uwä säkgämän-inik uwäk täk takaməŋ. ²⁴ Täjpäkaŋ gupnin moräki täga ätu kwawak pena it täkaŋ unita ɲode

* 12:10: Apos 2:4; 1Ko 14:5

* 12:11: Rom 12:3; 1Ko 7:7

* 12:12: 1Ko 10:17

* 12:13:

nadäkamäj; Anututä gupnin moräki kuduhtagän penjuko gup kubägän ude itkañ. Täñkañ gupnin moräki ätuwä wäpi biñam ikek nämö bumik unita intäjukun penjuko itkañ. ²⁵ Intäjukun penjuko uwä gupnin täño moräki moräki duñ-wewek nämö täñkañ watä kowata kowata täneñta täppäj penjuk. ²⁶ Unita gupnin moräki kubätä komi nadäñirän moräki ätu kuduhtagän komi nadäneñ. Ba kubätä wäp biñam yäpmäñirän noriye kuduhtagän wäpi biñam yäpneñ.

²⁷ * Eruk, man unitäño mebari ñode; Äbot täñpani in kuduhtagän Kristo täño gup ude itkañ. Täñpäkañ in kubäkubätä gup unitäño moräki moräki ude itkañ. ²⁸ * Täñkañ äbot täñpani bämopi-ken Anututä piä mebari mebari täkta äma inigän inigän ñode iwoyäñpäj yepmañkuk; Intäjukun, aposoro yäpmäj daniñpäj yepmañkuk. Täñpäj uterakä äma Anutu täño meni jinom yäpmäñpäj yäñahäwani. Uterakä äma Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäj yäwoñärewani. Ba äma ätuwä äma käyäm ikek yäpätägakta iwoyäñpäj yepmañkuk. Ba ätuwä kudän kudupi täkta, ätuwä täñkentäk piä mebari mebari täkta, ätuwä piäta watä itta. Täñ, ätuwä man kotäk kudupi terak yäkta iwoyäñpäj yepmañkuk. ²⁹ Unita jide? Äbot täñpani kudup uwä aposoro? Ba kuduhtagän uwä Anutu meni jinom yäj ahäwani? Ba kuduhtagän uwä yäwetpäj yäwoñäreñ piä täk täkañ? Ba kuduhtagän kudän kudupi täk täkañ? ³⁰ Ba kuduhtagän äma käyäm ikek täga yäp-täganen? Ba kuduhtagän man kotäk kudupi terak yäk täkañ? Ba kuduhtagän man u yäpmäj äyäjut täkañ? Nämoinik! U piäni inigän inigän täk täkañ.

³¹ * Upäñkañ Munapik täño iron kubäkubä ukät nanik intäjukun-inik itkañ u yäpmäkta gwäk pimipäj piäni täk täkot. Unita apiño kädet tägagämän kubä täño mebari täwetpäj täwoñärewayäj.

13

Bänep iron bureni täktäk kädet

¹ Näk äma nadäk-nadäk ikek ude itpäj äma täño man kotäk mebari mebari terak, ba kunum gänañ añero unitäño man terak täga yäwero upäñkañ bänep iron ikek nämö kuñarayäj täro uwä manna säkgämän uwä yäjuruk-uruk, wagäm mämä ude api täñpek. ² * Täñpäkañ näk Anutu täño meni jinom yäpmäñkañ pidämigän täga yäñahäwet, ba imaka imaka kwawak irani ba käbop irani unitäño mebari täga nadäwa täreneño upäñkañ bänep iron ikek nämö kuñarayäj täro uwä imaka jopi ude api iret. Ba nadäkinikna kehäromitä pom täñpewän ini irani-ken täga penpeñ äpämañ kweko upäñkañ bänep iron ikek nämö kuñarayäj täro uwä nadäkinikna u jopigän api täñpek. ³ * Täñpäj näk tuñumna kudup äma jäwärita täga yämet, ba Anututa yäñpäj gupna paotta täga iniñ kirewero upäñkañ bänep iron ikek nämö kuñarayäj täro uwä täktäkna tägatäga unitä nämö api täñkentäj namek.

⁴ Eruk ämawebe bänep iron kädet bureni iwat täkañ uwä ñode täk täkañ; U kwikinik itkañ äma ätu orañ yämik täkañ. Äma u noriyetä yärepmiräwä kokwawak nämö nadäk täkañ. Ba u inita näk äma ätu yärepmitat yäj nadäñpäj nadäwä ärowani nämö täk täkañ. ⁵ * Ämawebe bänep iron ikek uwä ärowani kudän nämö täk täkañ ba initagän nadäwätäk nämö täk

* 12:27: Rom 12:5; Efe 5:30 * 12:28: Efe 4:11-12 * 12:31: 1Ko 14:1 * 13:2: Mat 17:20

* 13:3: Mat 6:2 * 13:5: Plp 2:4

täkaŋ. Täŋpäh kokwawak bäräŋeŋ nämo nadäk täkaŋ. Ba ämatä waki täŋ yämiŋirä momi u kadäni käronjita nämo yäpmäh kuŋat täkaŋ. ⁶* Täŋkaŋ wakitä äma ätuken ahäh yämiŋirän wi yäwatpäh oretoret nämo täk täkaŋ. Nämo, u man bureni täŋo kudän kwawak ahähirän uyaku oretoret pähap nadäk täkaŋ. ⁷* Täŋpäkaŋ äma bänep iron ikektä äma kehäromini nämo täŋ-mehantaŋ yämik täkaŋ. Ba nadäkiniki nämo pewä putärewäkaŋ Anututä täŋkentäh yämikta itsämähpäh nämo gaŋatak täkaŋ. Nämo, bänep iron täktäk kädet gwäk pimiŋpäh täk täkaŋ.

⁸ Bänep iron kädet bureni uwä nämo api paorek. Täŋ, kädet täga ätu ŋodewani u api paotneŋ; Kudupi Munapik terak Anutu täŋo meni jinom yähähäk-ahäk uwä kadäni keräpi-tagän. Ba Kudupi Munapik täŋo iron yäpmähpäh man kotäk kudupi kudupi terak yäkyäk u api paorek. Ba Anutu täŋo nadäk yäpmähpäh yähähäk-ahäk u imaka, api paorek. ⁹ Bureni, Anutu täŋo nadäk kuduptagän täga nämo nadäna tärewähpäh yähähäne, moräkigän nadähpäh yähähäk täkamäh. Ba Kudupi Munapik terak Anutu meni jinom kuduptagän täga nämo yähähäne, moräkigän nadäk täkamäh. ¹⁰ Upähkaŋ imaka bureni-iniktä ahähirän imaka ket nämo nadäwani ba ket nämo täŋpani u api paotneŋ. ¹¹ Uwä ŋode bumik; Näk ironi itkaŋ man yähkuro, nadäk-nadäk piä täŋkuro ba yäpmäh danik-danik piä täŋkuro u ironitäh-yäh täk täŋkuronik. Ude itkuropäh tägaŋpäh äma ekäni äworeŋpäh äŋiŋ kädet u peŋkut.

¹²* Täŋ, apiŋo imaka imaka yabähpäh-nadäk täkamäh u wäranigän kaŋuruk ikek, glas waki terak mäjonin säkgämän nämo kak täkamäh ude bumik yabähpäh-nadäk täkamäh. Upähkaŋ kami iŋam kowat-kawän api täne. Apiŋo Anututa nämo nadäwa tärek täkaŋ. Upähkaŋ kadäni uken api nadäwa täreneŋ, Anututä näkŋo mebärina nadäwän tärekinik täk täyak ude.

¹³* Täŋpäkaŋ imaka u nämo ahähirän imaka yaräkubätä bureni täkaŋ uwä ŋode; Nadäkinik, ba imaka Anututä kämi nimikta yäwani unita bänep peŋpäh itsämäk, ba bänep iron täktäk kädet. Täŋkaŋ imaka yarä unitähŋo intäjukun-inik uwä bänep iron.

14

Munapiktä iron kubäkubä nimik täyak

¹* Unita notnaye, iron kädet bureni u iwatta piäni kehäromigän täneŋ. Täŋpäh iron Kudupi Munapiktä nimik täyak u yäpmäkta imaka, piäni täneŋ. Täŋkaŋ iron tägagämän kubä ŋode, Anutu täŋo meni jinom yähähäkta kehäromi u yäpmäkta iyaptak täkot. ² Nadäkaŋ, man kotäk kudupi, Munapik-ken nanik u yäkyäk täga upähkaŋ äma man kotäk uterak yäk täkaŋ uwä ämatä nadäkta nämo yäk täkaŋ. U Anutu-kätgän iniken man käbop nanik yähpäh-nadäk täkaŋ. Täŋirä man kotäk uwä äma ätutä nämo nadäwä tärek täkaŋ. ³ Täŋpäkaŋ äma Anutu täŋo meni jinom yähähäk täkaŋ uwä ämatä nadäkta yäk täkaŋ. Man yäk täkaŋ unitä ämawebe täŋ-kehäromtaŋ yämiŋpäh nadäkiniki täŋmeham taŋit, bänepi täŋpidäm taŋit täk täyak. ⁴ Täŋ, äma man kotäk kudupi terak yäk täkaŋ uwä inigähpäh täŋkentäh yämik täyak. Upähkaŋ äma Anutu täŋo meni jinom yähähäk täkaŋ uwä äbot täŋpani kudup täŋ-kehäromtaŋ yämik täkaŋ.

* **13:6:** Rom 12:9 * **13:7:** Rom 15:1; 1Pi 4:8; 1Ko 9:12 * **13:12:** 2Ko 5:7; Jem 1:23 * **13:13:**

1Te 1:3; 1Jo 4:16 * **14:1:** 1Ko 12:31; 1Ko 14:39

5 * Unita näkŋo gärip uwä ŋode; In kuduŋtagän man kotäk kudupi, Munapik-ken nanik u yänayän tãŋo uwä gäripi nadäwet. Upänkaŋ gäripna taŋi-inik pätak uwä in kudup Anutu tãŋo meni jinom yänahänjirä ämawebe mebäri kwawak nadäneŋta kehäromi tamani. U mebäri ŋodeta yäyat; Äma Anutu tãŋo meni jinom yänahäk täkaŋ uwä, äma man kotäk kudupi terak yäk täkaŋ u yärepmit täkaŋ. Upänkaŋ äma man kotäk kudupi yänjirä äma kubätä man u yäpmän äyänjurirän äbot täŋpani kudup täŋkentän yämayän täko uyaku täga. 6 Unita notnaye, ŋodeta ket nadäwut; Näk inken äreŋpän man kotäk kudupi terak yäwawä unitä jide ude täŋkentän tamek? Nämo, bureni täŋkentän tamayän nadänpänä ŋode täŋpet; Man kubä Anututä näwerani u täweret, ba Anutu tãŋo nadäk kubä yäpmänpän yänahänpän täweret, ba Kudupi Munapik terak Anutu tãŋo meni jinom yänahänpän täweret, ba Anutu tãŋo man ätu täwetpän täwoŋärewet. Ude täŋpero uyaku täga täŋkentän tamet.

7 Unita imaka irit ikek nämo, mämä-mämägän täŋpani unita nadäwut; Kap kubä tewayän nadänpän uhuwep säkgämän nämo piäweno, ba gita injipän säkgämän nämo ureno uwä jide täŋpän ämatä kap upän teyak yän nadäwä täreneŋ? Täga nämo! 8 Ba womat säkgämän nämo piänjirä mebäri unita piäkaŋ yän nämo nadäwä täreneŋ. 9 Täŋpän in udegän, manbiŋam man kotäk kudupi terak yänjirä jide täŋpän ämawebetä man kotäk u nadäwä täreneŋ? Täga nämo. Manka uwä jop piän kuneŋ. 10 Täŋpakaŋ kome terak ämatä man kotäk mebäri mebäri yäk täkaŋ. Man kotäk u mebäri kudup kwawak pätkäŋ. 11 Täŋ, äma kubätä man kotäk näkä nämo nadäwani u yänjirän nämo nadäwä täreneŋo uwä äma unita kubäken nanik yän nadäwet, ba äma u näka kubäken nanik yän udegän nadäwek. 12 Unita Munapik tãŋo iron kubäkubä yäpmäta pidämtak täkaŋ u täga upänkaŋ iron äbot täŋpani täŋ-kehäromtaŋ yämik täkaŋ upän yäpmän kuŋatta ehuranigän täk täkot.

13 Mebäri unita äma kubä man kotäk kudupi yäkta kehäromi imani uwä ämawebe ätutä nadäkta mani u yäpmän äyänjurekta kehäromi yäpmäta Anutu-ken yänapiwek. 14 Imata, näk man kotäk kudupi yänpän Anutuken gera yäwero uwä bänepna-tägän täŋpet, nadäk-nadäkna guŋ parirän. 15 * Unita jide täŋpet? Eruk, ŋode kaŋ täŋpa yän nadätat; Bänepnatä yänapijirän nadäk-nadäknatä nadäwän-tärewäpän menatä yänahäk täyon. Ba kap tektek udegän. Bänepnatä kap teŋjirän nadäk-nadäknatä nadäwän-tärewäpän menatä kap tek täyon. 16 U ŋodeta yäyat; Gäkä man kotäk kudupi yänpän bänepka-tägän Anutu-ken yänapik man yänpän iniŋ orereno uwä jide täŋpän äma man kotäk u nämo nadäwanitä manka u nadäwä tärewäpän täŋkehärom takta “U bureni” yän yäneŋ? U täga nämo! 17 Iniŋoret man yäweno u täga upänkaŋ notkapak kubä gäkŋo man kotäk unitäŋo mebäri nämo nadäweko u jide täŋpän manka unitä täŋkentän imek? Täga nämo!

18 Nadäkaŋ? Näkŋagän it täyat-ken uken Anutu iniŋ oretta in kudup tärepmitpän kadäni kadäni man kotäk kudupi terak yäk täyat unita Anutu bänep täga nadän imik täyat. 19 Ude täk täyat upänkaŋ Anutu iniŋoret käbeyä-ken ämawebetä näkŋo man nadäwä tärewet yänpän man kotäk kwawani terak täga yäwetpän yäwoŋärewet. Upänkaŋ kotäk kudupipän imata man käroŋi boham yäweret? Man käroŋi yänjira nadänpän mebäri nämo nadäwä täreneŋ.

* 14:5: Nam 11:29 * 14:15: Efe 5:19

20 * Unita notnaye, ironironi ude itkan ägin täno nadäk nämö yäpmän kuñatneñ. Nämö, nadäk-nadäkjin uwä Munapik täno nadäk, äma ekäni täno nadäk ude yäpmän kuñatneño upänkan täktäkjin uwä nanak pakitā kudän wakiwaki täkta nämö nadäk täkan ude kuñat täkot. 21 Tänpäkan Anutu täno man ñode kudän täwani;

Ekänitā ñode yäyak; Näk äma kudupi yäniñ kirewa äma äbot ño man kotäk kudupi terak manna binjam yäwetnayän täno upänkan nämoinik api nadän namineñ.
Ais 28:11-12

22 Man unitäno kukñini ñode yäwa; Kotäk kudupi terak man yäkyäk uwä nadäkinik tänpäni täñkehärom takta pewän ahäwani nämö. Nämö, u kudän ude Anututā äma nadäkinik nämö tänpänita iniken kehäromi yäwoñarek täyak. Täñ, Anutu täno meni jinom yäñahäk-ahäk uwä nadäkinik tänpänitā nadäkta yäwani. 23 * Unita ñode nadäwut; Äbot tänpänitā Anutu iniñoretta käbeyä tänpän kuduptagän man kotäk kudupi terak yäñirä äma jopi ba nadäkinik nämö tänpäni kubätä bämopjin-ken itpäñ-nadänpäñ ñode täwerek; Täñgunñun täñkan yäkan yäk. 24 * Tänpäkan äbot tänpäni kuduptagän Anutu täno meni jinom yäñahäñirä äma jopi ba nadäkinik nämö tänpäni unitä nadänpäñ man nadäweko unitä bänepi yäpurirän eruk, iniken mebäri ñode kanpäñ nadäwek; Näk momi tänpäni yäk. 25 * Nadäk-nadäk waki bänepi-ken käbop irani u kwawak pewän ahän imiñirän gukul imäpmok tänpän Anutu iniñ orerek. Tänpän ñode yäñahäñpäñ täwerek; Anutu bämopjin-ken bureni-inik itak yäk.

Iniñoret käbeyä-ken kudän jide täne?

26 * Eruk notnaye, unita yänpän kädet siwoñi jide ude iwatne? Inä Anutu iniñ oretta käbeyä tänpän ñode täk täkan; Äma kubätä kap tewek. Tänpäkan kubäwä Anutu täno man kubä täwetpäñ täwoñarewerek. Täñ, äma kubätäwä nadäk kubä Anutu-ken nanik yäñahäwek. Täñkan kubätäwä kotäk kudupi terak yäwek. Yäñirän kubätä man kotäk unitäno mebäri yäñahäwek. Imaka u kudup Anutu täno äbot tänpäni ämawebe täñkehärom takta täneñ. 27 Ñodeta yäyat; Äma ätutä kotäk kudupi terak yäna yänpänä mäyaptä nämö yäneñ. Yarä ba yaräkubä-tägän yäneñ. Kubätä yäwänä kubätä yäwek. Täñkan äma kubäkubä täñkentäki mebäri yäpmän äyänurani nitek. 28 Täñ, äma kubätä man yäpmän äyänuranita wäyäkñewän waneño uwä käbeyä-ken kotäk kudupi terak nämö yäwek. Nämö, ini bänepi-ken, Anutu-tägän nadäkta yäwek. 29 * Ba Anutu täno meni jinom yäñahäwanita udegän yäyat; Äma yarä ba yaräkubä bumik yäneñ. Yän irirä ätutä man unitäno mebäri ket yäpmän daniñpäñ yänpän-nadäk täneñ. 30 Tänpäkan äma kubä mañjirän Munapiktä bänepi-ken man kädet jide pewän ahäñirän u yäñahäwayän tänpänä man yän ireko u bitnänpän iränkan äma uwä yäwek. 31 Anutu täno meni jinom yäñahäk-ahäk u imaka täga kubä. Unita in u täk täkan uwä injin kubäkubätä yäñahäk täkot. Yäñahäñirä ätu juku penpäñ Anutu täno man mebäri nadänpäñ bänepi täñkehäromtak täkot. 32 Imata, Kudupi Munapiktä täñpewän äma kubä Anutu täno meni jinom yäñahäkta nadäweko uwä iniken menita watäni itpäñ

* 14:20: Efe 4:14; Plp 3:15 * 14:23: Apos 2:13 * 14:24: Jon 16:8 * 14:25: Ais 45:14; Sek 8:23; Jon 4:19 * 14:26: 1Ko 12:8-10; Efe 4:12 * 14:29: Apos 17:11; 1Te 5:21

kubätä yäwän tärenjirän täga yäñahäwek. ³³ Unita nadäkañ? Anutu uwä yäñuruk-uruk ba täñuruk-uruk Anutu nämo, u Anutu kwini pewän ahäwani.

³⁴ * Täñpäkañ äbot täñpani ätuken Anutu iniñoret käbeyä-ken webewä man kum it täkañ, inken udegän it täkot. Webetä ude täñpäñ Moses täño бага man terak yäwani ude äpani kañ irut. ³⁵ Man kubä nadäneño unitäño mebäri nadänayäh nadäñpäñä ini enjiken kuñkañ äpiye yäweräkañ kañ yäwet täñput. Webetä Anutu iniñoret käbeyä-ken yäkyäk u kädet siwoñi nämo.

³⁶ Täñpäkañ inä kädet päke yäyat u nämo iwat täkañ unita jide? Anutu täño man inken naniktä ahäñkuk? Ba in-tägän nadäñkuñ? ³⁷ * Eruk, inken nanik kubätä inita nadäñjirän Anutu täño meni jinom yäñahäwani, ba Munapik ikek täñpeko uwä man kudän täñ tamitat ñowä Ekäni täño jukuman ude nadäwän tärek täkot. ³⁸ Täñpäñ äma kubätä manna ño nadäh äwaräkuk täñpayäh täko uwä äma udewani mäde kañ ut yämüt. ³⁹ Unita notnaye, ñode nadäwut; In Anutu täño meni jinom yäñahäwani ude itta gwäk pimik täkot. Ba man kotäk kudupi terak yäkta бага nämo penkireneñ. ⁴⁰ * Upäñkañ Anutu iniñoret käbeyä täñpäñä kudän siwoñi säkgämän täñjirä käbeyä säkgämän ahäk täyon.

15

Kristo awañken naniktä akuñkuk

¹ Eruk notnaye, Manbiñam Täga täwetpäñ täwoñärenkuro u äneñi yäñkodak täñpäñ täwetat. Manbiñam u nadäñpäñ inñitkuñ, ba uterak nadäkinikjin yengämä pek täkañ. ² Näkä Manbiñam Täga yäñahäñpäñ täwetkuro u inñit-inik täkañ u täñpäwä wakiken nanik täga wädäh tädotpäñ api tepmañpek. Täñ, nadäk kubä yäpmäh kuñatnayäh täño uwä nadäkinikjin u jopigän api täñpek.

³ * Manbiñam doni nitek näka namani ugänpäh inta tamiñpäñ ñode täwetkut; Kristo uwä wakininta kowata kumbuk, man kudän terak yäwani udegän. ⁴ * Kumbänpäh äneñkuñ. Täñpäkañ man kudän terak yäh imani udegän, kepma yarakubä tärenjirän awañ gänañ naniktä kodak täñpäñ akuñkuk. ⁵ * Akuñpäñ intäjukun Kefas wäpi kubä Pita u ahäh imiñkuk. Täñkañ äma 12 yäh yäwerani* u ahäh yämikgän täñkuk. ⁶ Täñkañ nadäh imikinik täñpani 500 ude bumik äbot kubä-kengän irirä kwawak ahäh yämiñjirän kañ moreñkuñ. Uken nanik ätu kumbuñopäh mäyap pen kodak itkañ. ⁷ * Nadäh imikinik täñpani u ahäh yämiñpäñä Jems ahäh imikgän täñkuk. Jems ahäh imiñpäñä aposoro kuduñtagän ahäh yämiñkuk.

⁸ * Eruk päke u ahäh yämiñtäñ äbätängän mäden-inik kädet inigän kubä terak näk ahäh namiñkuk, aposoro ätu ahäh yämiñkuko udegän nämo. ⁹ * Näk aposoro äpanitä äpani-inik. Näk Anutu täño äbot däpmäh yäwat kirek täñkuro unita aposoro wäp nämo yäpnañi. ¹⁰ * Upäñkañä apiño aposoro it täyat uwä Anutu täño orakorak näkä terak patkuko unitä nepmañpäñ ude itat. Ekäni täño orakorak näkken patkuko u bureni nämowä nämo täñkuk. Näkä piä täñkuro u täñ dämiikinik täñkut, ätu täño

* **14:34:** 1Ko 11:3; 1Ti 2:12; Tai 2:5 * **14:37:** 1Jo 4:6 * **14:40:** Kol 2:5 * **15:3:** Ais 53:8-9 * **15:4:** Mat 12:40; Apos 2:24-32 * **15:5:** Luk 24:34; Mat 28:16-17 * **15:5:** Äma 12 yäh yäwerani yäyak u Jesu täño iwaräntäkiye 12 unita yäyak * **15:7:** Luk 24:50 * **15:8:** Apos 9:3-6; 1Ko 9:1 * **15:9:** Efe 3:8; 1Ti 1:15 * **15:10:** Apos 8:3; 2Ko 6:1; 2Ko 11:5,23

yärepmítak. Upänkañ imata näkña wäpna jop yäpmäj ärowet? Nämo, Anutu täño orakorak näkken pätak unitä kehäromi namiñirän piä u täñkut. ¹¹ Unita näk ba aposoro ätu uwä piä mebäri kubägän tāk tākamäj. Nin kuduptagän manbiñam mebäri kubägän yāñahāk tākamäj. Yāñahāñitna nadāñpāj nadākinik tāñkuño u.

Kumbanitä äneñi akukakukta man

¹² Kristo uwä kumbani-ken naniktä akuñkuk, manbiñam ude yāñpāj täweritna imata inken nanik ätutäwä kumbani-ken naniktä akukakuk täño käderi nämo pätak yāj yäk tākañ? ¹³ Kumbani-ken akukakuk nämo pätak u täñpawä, eruk Kristo imaka, kumbani-ken naniktä nämo akuñkuk yāj nadäneñ. ¹⁴ Täñkañ Kristo nämo akuñkuk yāwänä mani biñam yäk tākamäj u bureni nämo täñpän, ba nadākinikjin u udegän, jopi täñpän. ¹⁵ * Ba ugän nämo. Nin Anututa ñode yāñkumäj; U Kristo kumbani-ken nanikpāj yäpmäj akuñkuk. Täñpākañ kumbani-ken naniktä akukakuk nämo parän yāwänäku Anututä jide täñpāj Kristo yäpmäj akwän? Unita man yāñkumäño u Anutu meni yäpurärätpäñ jop manman yāwani ude tänam. ¹⁶ Unita äma kumbani-ken naniktä nämo api akuneñ yāj yāñpājä Kristota udegän kumbani-ken naniktä nämo akuñkuk yāj yäk tākot. ¹⁷ Täñ, Kristotä kumbani-ken naniktä nämo akuñkuk yāwänäku nadākinikjin bureni nämo, jopigän täyek. Ba momijin pen pat tamitek. ¹⁸ Ba Kristo nadāj imiñpāj kumbuño u imaka, kumäñpāj paot-inik täñpäm. ¹⁹ Täñkañ udegän, Kristotä nin kome terak ñogän täñkentāj nimän yāwänäku butewaki äbot bureni-inik yāj niwet takäneñ.

²⁰ * Upänkañ ude nämo! Kristo u bureni-inik kumbani-ken naniktä äma kumbanitä intäjukun täñpāj akuñkuko itak! Ude unita äma kumäñpeñ kwani imaka, kumbani-ken naniktä bureni-inik api akuneñ. Jesu täño akukakukitä ude täñkehärom tañkuk. ²¹ * U ñode; Äma kubätä kumäj-kumäj pewän ahāñkuño udegän äma kubä-tägän kumbani-ken naniktä akukakuk pewän ahāj nimiñkuk. ²² Adamtä äbotken nanik kuduptagän kumäk tākamäj udegän Kristotä äbotken yäpurärärani u kuduptagäntä kumbani-ken naniktä api akuneñ. ²³ * Täñpāj kumbani-ken naniktä akukakuk tawañ ñode täñpani; Intäjukun-inik Jesu. U mädeni-ken äbäkäbäk kadänini-ken unitäño äboriyetä api akuneñ. ²⁴ Äboriyetä akuñirä eruk tärek-tärek kadäni bureni api ahäwek. Kadäni uken Kristotä imaka imaka waki kehäromi nitek ba wäpi biñam ärowani nitek u kuduptagän täño kehäromi yäpmäj äpäkinik api täñpek. Ude täñkañ kome ba imaka päke yabāj yawatpäñ intäjukun it täyak u Anutu Nanta api iniñ kirewek. ²⁵ * U imata, Kristotä intäjukun-inik itpäñ kañiwat piä tākta yāj imani. Intäjukun-inik irirän Anututä iwan kuduptagän täño kehäromi yäpmäj äpäñpāj Kristo gämori-ken yepmañpänkañ eruk, piäni u api täñpän täreneñ. ²⁶ * Täñpāj iwan ätu däpmäñpāj iwan pähap, kumäj-kumäj unitäño kehäromi utpewän paot-inik api täñpek. ²⁷ * Unita Anutu täño man kubä ñode kudän täwani; Anututä imaka kuduptagän Kristo gämori-kengän api yepmañ morewek. Täñkañ man “imaka kuduptagän” uwä Anutu inita bok nämo yäyak. Anututä Jesu gämori-ken nämo api irek. Nämo, Anutu unitä imaka päke u Kristo gämori-kengän yepmañpani. ²⁸ Eruk, imaka kuduptagän u

* 15:15: Apos 1:22, 4:33; Apos 5:32 * 15:20: Kol 1:18 * 15:21: Rom 5:12,18 * 15:23: 1Te 4:16; Rev 20:5 * 15:25: Mat 22:44 * 15:26: Rev 20:14, 21:4 * 15:27: Sam 8:6

Kristo gämori-ken yepmanpän irirä, Kristo ini-tägän ini Anutu gämori-ken api tewek. Ude täjirän Anutu, imaka imaka nanaki gämori-ken pewani unitä imaka kuduhtagänta intäjukun-inik api irek.

²⁹ Eruk, kumbanitä kumbani-ken naniktä nämö api akunejo u tänpäwä imata äma ätu noriye kumbanita kome yäpmänpänj ume yäpmäk täkañ? Anututä äma kumbani nämoinik api yäwän kikuñtnejo u tänpäwä imata noriye kumbani kome yäpmänpänj ume ärut täkañ? Unitäjo bureni jide api ahäwek? ³⁰ * Ba ninä jide? Äma mäyaptä Kristota yänpänj kokwawak nadäj nimik täkañ. Unita kumbani-ken naniktä akukakuk nämö pätak u tänpäwä imata komi u gänañ jop nadäj wari kuñatne? ³¹ Unita notnaye, bureni-inik täwetat; Kumänj-kumänj kepmani kepmani kañ-ahäwayäj täk täyat. Upänkañ komi piä u imaka bureni pewän ahäk täkañ. Injinta nadäwut; Ekäninin Kristo Jesuta binjam tepmanjkuro unita oretoret pähap nadäk täyat. ³² * Näk näkñaken gärip iwatpänj piä ño täk täyat u tänpäwä imatäken yäpmäkta nadänpänj Efesus yotpärare-ken tom ägwäri, meni komi komi-kät ämik tänkumänj? Ude jop nadäj tänpet? Nämoinik, kumbani-ken naniktä akukakuk nämö pätak u tänpäwä nininken gärip terak kuñat täkäna! Ba man ñode yäwani täga iwatne;

*Äma kubä kwep kumbeko udetä ñodetä tom ketem täñ tunum tänpänj äñnañ
isiwa yäj nadäwek. Ais 22:13*

³³ Unita notnaye, in äma ätu yabäj äwaräkuk täjirä jop manman nämö yäj-täkñatneñ. In man ñode yäwani u nadäkañ? Äma wakikät not tänpänj itnayäj tämäjo uwä nintäjo täktäknin täga u api yäpä wanen. ³⁴ * Unita in nadäk-nadäkjin äneñi nadäwä tumbäpänj momi täktäk kädet pewut. Inken nanik ätutä Anututa tänguntak täkañ unita nadänpänj mäyäk tawut yäj yänpänj täwetat.

Kumbanitä gup kodaki yäpneñ

³⁵ * Eruk äma kubätä ñode käwep näwet yabäwek; Äma kumbani jide tänpänj äneñi api akuneñ? Ba akunayäj täkañ uwä gupi jidewanitä api akuneñ? ³⁶ Wära! Man udewani guñ täjo man! Unita ñode nadäwut; Yänat mujipi kome gänañ äpmonpänj gupi nämö paraweko uwä jide tänpänj imätpäñ kodaki abek? ³⁷ Imaka mujipi pik täkañ uwä burenitä ahäkta gäripi nadänpänj pik täkañ udewani nämö. U mujipi-gänpänj pik täkañ. ³⁸ * Tänpäkañ Anututä nadäwän tärewäpänj gupi täjo wärani yäj imiñkuko udegän ahäñirän yabäk täkamän. Mujipi uwä mebäri inigän inigän ahäk täkañ. ³⁹ Gup täjo mebäri udegän, kubägän nämö. Äma nintäjo gupnin u inigän. Tom täjo inigän, barak täjo inigän, gwägu tom täjo inigän. ⁴⁰ Tänpäkañ kunum ba kome udegän. Kunum gänañ ba kome terak imaka imaka itkañ. Täñkañ kunum gänañ itkañ unitäjo epmäget inigän. Ba kome terak itkañ unitäjo epmäget u inigän. ⁴¹ Täñkañ edap täjo peñyäjeki inigän. Komepak täjo peñyäjeki inigän. Guk täjo peñyäjeki inigän. Tänpäkañ guk täjo peñyäjeki kubägän nämö, inigän inigän.

⁴² Eruk, kumbani-ken naniktä akukakuk unitäjo mebäri udegän pätak. Komegup änek täkamänj uwä parakta yäwani. Täñ, kumbani-ken nanik

* **15:30:** Rom 8:36 * **15:32:** 2Ko 4:10-11; Luk 12:19-20 * **15:34:** Rom 13:11; Apos 26:8; 1Ko 6:5 * **15:35:** Jon 12:24 * **15:38:** Stt 1:11

akunayəŋ tāməŋo uwä gupnin kodaki u inigän, nämo api parawek. ⁴³* Äneŋpani uwä kaŋoreri nämo. Täŋ, akukta yäwani uwä kaŋoret ikek. Äneŋpani uwä kwini, akukta yäwani uwä kehäromi niked. ⁴⁴* Äneŋpanitä komegup ikek, akukta yäwanitä kunum täŋo gup ikek. Kome täŋo gup itak udegän kunum täŋo gup itak.

⁴⁵* Unitawä ŋode kudän täwani; Äma bian ahäwani Adam uwä iritgän yäpuk. Täŋ, Adam mäden nanik uwä Munapik ikek irit kehäromi unitäŋo mähe mi täŋkuk. ⁴⁶* Täŋpäkaŋ Munapik ikek irittä intäjukun nämo ahäŋkuk. Nämo, u mäden ahäŋkuk. Komegup ikek irittä intäjukun ahäŋjirän Munapik ikek mädengän iwatkuk. ⁴⁷* Täŋpəŋ Adam biani komepəŋ täŋpani unita komeŋ äma täŋkuk. Täŋ, Adam mäden nanik uwä kunum gənaŋ nanik. ⁴⁸* Komeŋ äma täŋkuko udegän kome terak nanik äboriye takaməŋ. Täŋ, äma kunum terak nanik udegän kunum terak nanik äboriye ude api itne. ⁴⁹* Täŋpäkaŋ äma kome terak nanik täŋo gup wädäna äronkuŋo uwä, udegän äma kunum gənaŋ nanik täŋo gup api wädäna äroneŋ.

⁵⁰* Notnaye, ŋodeta yäyat; Komegup ikektä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gənaŋ täga nämo api ärone. Ba imaka parakta yäwanitä irit kehäromi, nämo parak täyak u täga nämo api korewek.

Kuməŋ-kuməŋ täŋo kehäromi u paotkuk

⁵¹* Eruk, juku peŋirä man käbop nanik kubä täwerayəŋ; Nin kudup-tagän nämo api kumnero upəŋkaŋ äyəŋutpəŋ gup kubä wädäna äronayəŋ takəŋ u kuduptagän api täne. ⁵²* Womat mämä yəŋjirän u pit kubägän api täne. Womat mämä u yəŋjirän kumbanitä akuŋpəŋ parak-paraki nämo api itne. Ba parawanitä itnayəŋ takəŋ upəŋkaŋ äyəŋutpəŋ gup mebəri kubä kehäromi niked u api wädäna äroneŋ. ⁵³* Bureni-inik! Gup ŋo parakta yäwani unitakəŋ irit kehäromi täŋo tek ude mät wädäna äroneŋ. Ba kuməŋ-kuməŋta yäwani unitakəŋ irit kehäromi mät korewek. ⁵⁴* Täŋpäkaŋ imaka parakta yäwanitä irit kehäromi täŋo tek wädäwä ärowəkəŋ, ba kuməŋ-kuməŋta yäwanitä irit kehäromi korewəkəŋ eruk man ŋode kudän täwanitä api kehərom täwek;

Anutu u iwan irepmit-inik täŋkuk.

Täŋpewän irit burenitä kuməŋ-kuməŋ daiŋkuk!

Ais 25:8

⁵⁵ *Unita kuməŋ-kuməŋ, gək kehəromika de?*

Kuməŋ-kuməŋ gəkŋo kəriŋka de?

Hos 13:14

⁵⁶* Unita nadəkəŋ? Momitä kuməŋ-kuməŋ täŋo kəriŋ ude täyak. Ba бага manta yəŋpəŋ momitä kehäromi niked täyak. ⁵⁷* Upəŋkaŋ Anutu uwä Ekəninin Jesu Kristo iniŋ kireŋpewän iwaniye unitäŋo kehäromi yəpməŋ əpuko unita Anututa bənep täga pəhap nadək takəna!

⁵⁸* Eruk notnaye təgagəməŋ, mebəri unita nadəkinikjin nämo pewä putəreneŋ. Nämo, kehərom taŋpəŋ Ekəni täŋo piä kadəni kadəni gwək pimiŋpəŋ tək təkot. Ekənita yəŋpəŋ piä täŋjirä bureni nəmowä nämo api ahəwek yəŋ nadəŋpəŋ tək təkot.

* 15:43: Plp 3:20-21 * 15:45: Stt 2:7; Jon 6:63; 2Ko 3:6,17 * 15:47: Stt 2:7 * 15:50: 1Ko 6:13 * 15:51: 1Te 4:15-17 * 15:52: Mat 24:31 * 15:53: 2Ko 5:4 * 15:54: Ais 25:8 * 15:56: Rom 6:14, 7:13 * 15:58: 2Sto 15:7; Rev 14:13

16

Äbot tänpänita monen tänkentän yämikta man

1 * Eruk man kubä ñode; Anutu täño kudupi ämawebe bäräpi terak itkanj unita monen tänkentän yämikta yänpänjä Galesia komeken nanik äbot tänpäni yäwetpän yäwoñärek tänkuro udegän täk täkot. 2 Uwä ñode yäwetkut; In kubäkubätä monen kan-ahänayän täkanj u Sande Sande yäpmän danipän tanj täga penanji ude ini-ini käbop inigän kanj pek tänpüt. Jop ittängän näkä ärenjira monen kan-ahäkta pipiri tänenja. 3 Ude tänjirä näk ärenpänjä äma iwoyänayän täkanj unitäño mebäri uwä man kudän terak kudän tänpän yämakanj monen bänep tägata pewani u yäpmän Jerusalem api kunen. 4 Näkña bok kunanji tänpäwä bok api kune.

5 * Tawanj ñode peyat; Pengän Masedonia kome kunjanj äbot tänpäni-kät ätu itkanj inken api ärewet. 6 * Inken ärenpänj kadäni käronji bumik käwep api iret. Kadäni käronji bumik it yäpmän äronjira iwän mänit kadäni käwep api tärewek. Irira intä kädetta tänkentän namakanj kome uken-uken api kunaret. 7 * Kadäni ñodeken päre inkät kadäni keräpigän itkanj kome ätuken kukta nämo nadätat. Nämo, kämi ärenpänj inkät kadäni käronji bumik itta gäripi nadätat. Unita Anututä nadän namänä ude api tänpet. 8 Tänpakanj apinode Efesus komeken ño itta nadätat. Ño irira Pentikos orekirit ahänjirän uyaku inken api ärewet. 9 * U imata, ñoken Ekänitä piä tanj kubä täkta kädet täwit namitak. Piä tänjira bureni tanj pewän ahakanj. Upänkanj äma mäyaptä piä unita iwan täkanj.

10 * E man kubä ñode; Timotitä inken käwep api ärewek. Ärenjirän not täj iminjirä umun terak nämo irek. Nadakanj, uwä näkä Ekäni täño piä täk täyat udegän täk täyak. 11 * Unita äma kubätä Timotita nadäwän äpani nämo tänpök. Nämo, tänkentän iminjänj tewä yäpmänj bänep pidäm terak täntänj kunängän äyänutpenj änenji näknaken kanj äbän. Ukät äbot tänpäni ätukät äbäkta api itsämbet.

12 * Tänpänj notninpak Apolos unita ñode täwetat; Uwä äbot tänpäni ätukät inken ärekta penj iwerira nämo pidäm täyak. Kadäni ñoken nämo käwep, kadäni kubäta nadäwän tägawäwä api ärewek.

Ekäni täño piä äma nadänj yämik täkot

13 * Notnaye, nadänjit nadänjit kunjat täkot. Tänpänj nadäkinikjin nämo pewä putäreneñ. Nämo, nadänj täpänenpänj nadäkinikjin täjkehärom tänpänj kehäromigän kunjat täkot. 14 Tänpänj imaka kuduhtagän bänep iron teragän täk täkot. 15 * Tänpakanj notnaye, man kubä, Stefanus ba äboriye unita yänjira nadäwut. Uwä Grik komeken unitä jukun bänep äyänutpänj Ekänitä binjam tänpänj. Tänpänj Anutu täño kudupi ämawebeniye in bämojpjin-ken watä piä täk täkanj. Unita ñode penj täwetat; 16 * In äma u ba noriye ätu Ekäni täño piä tänpänj komi nadäk täkanj, äma udewani täño man buramiñ yämik täkot.

17 Stefanus, Potanus, ba Akakus u näkken äbänjirä bänep täga nadänj yämiñkut. Inta nitek unitä päbä nabänjirä tägagämän nadänjkut. 18 * Äma

* 16:1: Rom 15:25-26; 2Ko 8:1-9; Gal 2:10 * 16:5: Apos 19:21 * 16:6: Rom 15:24; Tai 3:12
 * 16:7: Apos 18:21 * 16:9: Apos 19:8-10; 2Ko 2:12; Kol 4:3; Rev 3:8 * 16:10: 1Ko 4:17
 * 16:11: 1Ti 4:12 * 16:12: 1Ko 1:12, 3:6 * 16:13: Sam 31:24; Efe 6:10 * 16:15: Rom 16:5; 1Ko 1:16 * 16:16: 1Te 5:12 * 16:18: Plp 2:29

unitä in ba näka bok bänep pidäm täj niminjuŋo unita äma udewanita nadäñirä säkgämän täk täkot.

19-20 * * Täjpäkaŋ Esia kome ñonitäŋo äbot täjpani kuduptä inta bänep oretoret man pewä ärekaŋ. Täjpäŋ Akwila Prisila yanäpi u imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man pewän ärekaŋ. Ba äbot täjpani Anutu iniñoretta yanäpi yarä unitä enjiken käbeyä täk täkaŋ u, ba nadäkinik täjpani notjiye Efesus kome ñoken nanik u kudup imaka, man udegän tewä ärekaŋ. Täjpäkaŋ injin-tägän Ekäni wäpi terak not täjpäŋ kowat iniñ orerän täk täkot.

21 * Pol näkña-tägän oretoret man täwetpäŋ wäpna kudän täyat ño.

22 * Täjpäkaŋ äma kubätä Ekänita gäripi-inik nämo nadäñpäŋjä kädäpta biñam täjpän! O Ekäni, äbi!

23 Eruk, Ekäninin Jesu täjo orakoraki inken iton. 24 Irirän Jesu Kristo terakgän in ba näk kowat kwasikorän täkamäj unita nadäj tamikinik täyat. Ugän.

* **16:19-20:** 2Ti 1:15; Apos 18:2,18,26; Rom 16:5 * **16:19-20:** Rom 16:16; 2Ko 13:12 * **16:21:** Kol 4:18; 2Te 3:17 * **16:22:** Gal 1:8-9

2 Korin

Äma ätutä Pol wäpi yäpmäŋ äpäñirä Poltä iniken mebärini yähähŋkuk

¹ * Näk Pol Anutu täño nadäk terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Täñpakaŋ notninpak Timoti-kät nektä man ŋo kudän täñpäŋ Anutu täño äbot täñpani ämawebe Korin yotpärare-ken itkaŋ inta peda ärekaŋ. Ba intagän nämo, Anutu täño kudupi ämawebe Grik komeken ittäŋ kukaŋ unitä danikta bok peda ärekaŋ. ² * Eruk Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak ba bäneŋ pidämtä intä terak äroton.

Anututa bäneŋ täga man

³ * Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo Anutuni ba Nani iniñoret täkäna! U butewaki mähe-mi-iniktä watä it nimiñirän bäneŋ kwini terak it täkamäŋ. ⁴ Unitä komi bäräpi mebäri mebäri ahäŋ nimiñirän bäneŋnin äneŋi täñpidäm taŋ nimik täyak. Anututä ude täŋ nimik täyak unita notniye ätu komi butewaki terak kuñatneŋo uwä, Anututä bäneŋ pidäm nimik täyak udegän notniye bäräpi terak itneŋo u bänepi täga täñpidäm täne. ⁵ * Imata, Kristotä komi bäräpi mebäri mebäri nadäk täñkuko unitäŋo moräki nintä terak taŋi ahäk täyak. U udegän, bäräpi gänaŋ iritna Kristotä bäneŋ pidäm bumta pewän ahäŋ nimik täkaŋ. ⁶ * Täñpakaŋ näk ba notnaye ätu komi butewaki jop nämo nadäk täkamäŋ. Nämo, komi butewakinin unitä in täñkentäŋ tamiñirän bäneŋjin äyähŋutpäŋ Anututa biñam täñkuño bäneŋ pidäm terak it täkaŋ. Ba Ekäni täño bäneŋ pidäm ahäŋ nimik täyak u imaka, jop nämo nadäk täkamäŋ. Nämo, unitä täñkentäŋ tamiñirän bäneŋjin täñpidäm tak täkaŋ. Täñpakaŋ bäneŋ pidäm ahäŋ tamik täyak unitä täñ-kehäromtaŋ tamiñirän komi butewaki nintä nadäk täkamäŋ udegän ahäŋ tamiñirän nämo kwitanpäŋ gwäk pimiñpäŋ kuñat täkaŋ. ⁷ Bureni notnaye, intä bäräpi u gänaŋ nämo api kwitanen yäh nadäkinik täyat. U imata, nintä komi butewaki nadäk täkamäŋ u inkät nin bok nadäk täkamäŋ unita u udegän, Ekäni täño bäneŋ pidäm ahäŋ nimik täyak u inta bok ahäŋ tamik täyak yäh nadäkamäŋ.

⁸ * Notnaye, Esia komeken komi butewaki ahäŋ nimiñkuko unitäŋo manbiñam nadäwut yäh nadäñpäŋ ŋode täwetat; Kome uken bäräpi ahäŋ nimiñkuko u taŋi pähap, nintä täga kotanaŋi nämo. Unitä täñpewän api kumne yäh nadäñkumäŋ. ⁹ Bureni täwetat. Nin kumäŋ-kumäŋta biñam täkamäŋ yäh nadäñpäŋ bäneŋnin pena putäreñkuŋ. Upäŋkaŋ u ahäŋ nimiñkuko uwä nininken kehäromita nadäna äpani-inik täñpöpäŋ Anutu kumbani-ken nanik yäpmäŋ akwani u kubägän nadäŋ imineta ude uwä ahäŋ nimiñkuk. ¹⁰⁻¹¹ * Bureni-inik, Anutu unitä kumäŋ-kumäŋ-ken nanikpäŋ ketäreŋ niŋmanŋkuk. Ba äneŋi api ketäreŋ niŋmanŋpek. Man unita nadäkinik täñpäŋ Anutu ugän tubeŋ kuñpäŋ kuñat täkamäŋ. Ba inä Anutu-ken yähapik man yäh nimiñirä äneŋi api täñkentäŋ nimek yäh nadäkamäŋ. Bureni, Anututä äma mäyap täño yähapik man nadäñpäŋ

* **1:1:** 1Ko 1:1 * **1:2:** 1Ko 1:3 * **1:3:** Efe 1:3; 1Pi 1:3; Rom 15:5 * **1:5:** Sam 34:19; Sam 94:19 * **1:6:** 2Ko 4:15 * **1:8:** Apos 19:23; 1Ko 15:32 * **1:10-11:** 2Ti 4:18

täjkentäj nimiñirän ämawebe mäyaptä api käneñ. Täñkentäj nimayäj täyak u kañpäj Anutu bänep täga man api iwetneñ.

Poltä bänep nadäwätäki nämo itkuk

12 * Eruk notnaye, nininta biñam ñode yäñahäñpäj täwetat; Bänepnintä bureni-inik ñode nadäk takamäj; Ämawebe ätu ba in bämopjin-ken man bureni ba kudän siwoñi terakgän kuñat takamäj. Kudän uwä Anutu-ken nanik. Uwä komen äma täño nadäk terak nämo täk takamäj. Nämo, Anutu orakoraki unitäño kehäromi terak ude täñ tamik takamäj. 13 Nadäkañ? Man kudän täñpäj tamik takamäj uwä intä täga danıñpäj nadäwä tärenañi. Man ätu käbop nämo pek takamäj. 14 * Unita nintä nininta nadäkamäj udegän in kämi api nadäwä täreñeñ yäj nadätat. Apiño nintäño mebarinin moräkigän nadäkañ. Nadäwä tärewäpäj Ekäni Jesu täño kadäni pähapken nintä Anutu inamiken inta oretoret tänayäj takamäj udegän intä ninta oretoret kañ täñput yäj nadätat.

15-16 * Näk man u bänepna-ken peñkañ pengän inken päre bänep täga man täwetta yäjkut. Täñpäkañ päre tabäñkañ Masedonia komeken kukta yäjkut. Uken kuñatkañ äyäjutpeñ äneñi äreñpäj ätu irira in täñkentäj namiñirä Judia komeken kukta nadäñkut. Eruk, in kadäni yarä ude tabäjira oretoret kadäni yarä kañ täñput yäj nadäñkut. 17 Tawañ ude peñkuro upäñkañ jide? Täñnikñarani täñkuk yäj nadäkañ? Näk kome täño nadäk-nadäk yäpmäj kuñarani unita man yäjira kubä bureni, kubä jop yäjnikñat täyak yäj ba nadäkañ? 18 Upäñkañ ude nämo, Anututä man bureniğän yäk täyak unita u inamiken imata man bureni ba jopi bok awähutpäj täweret? Nämo inik! 19 * Täñpäkañ Anutu täño nanaki Jesu Kristo, Silas Timoti-kät nintä yäñahäñpäj täwetkumäño unita nadäwut; U man bureni ba jopi bok awähutpäj nämo yäk täyak. Nämo, u man bureniğän yäk täyak. 20 * Täñkañ man bureni yäk täyak uwä ñode; Imaka imaka Anututä täkta yäjkehärom tañkuko u kudup Jesu Kristo terak bureni ahäñkuñ ba kämi imaka, api ahäneñ. Mebari unita Anutu täño manbiñam nadäñpäj Jesu Kristo terak bureni-inik yäj yäjkañ Anutu iniñoret takamäj. 21-22 * Täñpäkañ Anutu unitä in ba nin bok täñ-mehamtañ nimiñirän Kristo terak yeñ täpäneñpäj it takamäj. Ini-tägän nin inita biñam yäpmäj danıñpäj wären kehäromi-inik täñkuk. Ude täñpäj imaka tägatäga kämi yäpmäktä peñ nimani u bureni-inik api nimek yäj niwoñärektä Kudupi Munapik bänepnin-ken peñkuk.

Pol imata Korin kome bäräñeñ nämo kuñkuk?

23 * Ñode täwerira Anututä näkño man täñkehärom täwayäj; Korin ämawebe inken nämo äreñkuro uwä äreñira nabäñpäj mäyäk nadäneñ yäjpäj nämo äreñkut. 24 * Ninä intäño nadäkinikjin kañiwarani ude itta nämo nadäkamäj. Nämo, nadäkinikjin u kehäromi itak yäj nadäkamäj. Täñ, nintäño gärip bureni uwä intä bänep oretoret terak kañ kuñarut yäjpäj unita täñkentäj tamik takamäj.

* 1:12: Hib 13:18; 2Ko 2:17; 1Ko 1:17 * 1:14: 2Ko 5:12; Plp 2:16 * 1:15-16: 1Ko 16:5-6
 * 1:19: Apos 18:5 * 1:20: Rev 3:14 * 1:21-22: 1Jo 2:27; Efe 1:13-14; 2Ko 5:5; Rom 8:16-17
 * 1:23: Rom 1:9; 2Ko 11:31 * 1:24: 1Pi 5:3

2

¹ * Mebäri unita nadäk ñode peñkut; Kuñira nadäj bäräp äneñi api täneño unita nämo api kwet yäj nadäjkut. ² Inken ärenpäj täñpewa bäräpi butewaki nadäneño uwä netätä äyäjutpäñ näkño bänepnawä täñpidäm täwek? Nämo, in kuduptagän bäräpi nadäneño uwä jide täñpäñ bänepna täñpidäm täneñ yäj nadäjkut. ³ Ude nadäjkuro unita inken nämo ärenkañ manbiñam komi nitek in yäpäñ tägawäpäñ tepmakta intäjukun u kudän täñpäñ tamiñkut. Inken ärenpäj ämawebetä täñkentäj namiñirä bänep oretoret tänañipäj täñpewä butewaki nadäkta nämo nadäjkut. Nämo, bureni nadäk täyat uwä ñode; Näkä oretoret terak irira in udegän oretoret terak itneñ. ⁴ * Notnaye, manbiñam u jop nadäj nämo kudän täñ tamiñkut. Nämo, bänepna-ken ägekot pähap ahäj namänpäj konäm terak kudän täñ tamiñkut. U bäräpi tamikta nämo, u ninta gäripi pähap nadäj nimik täyak yäj nadäkta kudän täñkut.

Momi pekpek täño man

⁵ * Eruk, notjinpak bäräpi namiñkuko ukenjonita täwera nadäwut. Bureni, äma waki täñkuko u bäräpi näka bumik namiñkuko upäñkañ bäräpi bureni intä terak äronkuk. Upäñkañ unita man jäpi yäkta nämo nadätat. ⁶ Nämo, näk komi ätukät nämo yäpuräräret. Waki täñkuko unitäño kowata in mäyaptä täñ imiñkuño u täga. ⁷ Unita apiño momini peñ imiñpäñ bänepi täñpidäm tañ imikot, butewaki pähap nadäñpäñ bänepi pewän putärek-inik täñpekta. ⁸ Bureni peñ täwetat; In kudän säkgämän täñ imiñirä näka bureni nadäj namikinik täkañ yäj kañ nadäwän.

⁹ * Täñpäkañ manbiñam kudän täñ tamiñkuro uwä bänepjin täñ-yabäkta kudän täñkut. Näkño jukuman u kudup täga buramineñ ba nämo buramineñ u nadäwa yäñkañ kudän täñkut. ¹⁰ Nadäkañ? Intä äma unitäño momi peñ imiñirä näk imaka, unitäño momi täga api peñ imet. Täñkañ äma unitä waki u ba u täñ namiñkuko inta yäñpäñ unitäño momi Kristo injamiken uku peñ imiñkut yäj nadäwut. ¹¹ * Äma unita butewaki nämo nadäj imiñitna Satantä täñ-nikñatpäñ äma uwä inita biñam yäpeko unita ude täwetat. Satan täño mebärini u nadäna tärekañ.

Topmäk-topmäk kodaki täño piä äma

¹² * Täñpäkañ Kristo täño Manbiñam Täga yäñahäkta Troas komeken kuñpäñ Ekänitä piäni uken täkta kädet uku täwit namiñirän kañpäñ nadäjkut. ¹³ * Ude kañpäñ nadäjkuro upäñkañ Taitusta wäyäkñewa wawäpäñ nadäwätäk pähap täñkut. Nadäwätäk täñpäñ Troas nanik äbot täñpani in itkot yäj yäwetpeñ Masedonia komeken kuñkut.

¹⁴ Upäñkañ Anutu bänep täga pähap nadäj imik täyiwa! U imata, u intäjukun it nimiñpäñ Kristo täño piäni täkta täñkentäj nimiñirän täga täk täkamäj. Uwä ñode bumik; Komi ämatä päñku iwankät ämik täñkañ yärepmitpäñä intäjukun ämanikät äneñi oretoret bumta täñtäñ eñiken ämneñ. Udegän intäjukun ämanintä täñkentäj nimiñirän Kristo täño manbiñam käbäñi säkgämän ude komeki komeki piäj wädäj yäpmäj kuñirän unitäño mebäri nadäk täkañ. ¹⁵ * Bureni, manbiñam yäñahäwani ninä Anututä peñ niwerirän Kristo täño käbäñi säkgämän yäpmäj kuñat täkamäj. Täñitna unitäño käbäñitä äma irit kehäromita biñam ba äma geñi

* 2:1: 1Ko 4:21; 2Ko 12:21 * 2:4: Apos 20:31 * 2:5: 1Ko 5:1 * 2:9: 2Ko 7:15, 10:6
* 2:11: Luk 22:31 * 2:12: Apos 14:27; 1Ko 16:9 * 2:13: Apos 20:1 * 2:15: 1Ko 1:18

wakita biñam u bämopi-ken piäj wädäk täyak. ^{16*} Geñita biñam täñpanitâ nin piäj nadäñirâ kumbani kâbâñ bumik täñirân tâmapu tåk tåkañ. Täñ, irit kehâromita biñam täñpanitâ nin piäj nadäñirâ irit säkgämân täño kâbâñ ude piäjirân wädâñ nadäk tåkañ. Täñpäkañ piä u tåkta kehâromi nïkek netä? Kubâ nâmo itak! ^{17*} Äma mäyaptâ monëñ yäpmäkta Anutu täño man jop yäj äwaräkukgân tåk tåkañ. Upänkañ ninä ude nâmo tåk tåkamäj. Nämoinik, Anututâ niniñ kirewani unita iñamiken, Kristo täño piä watâ ämaniye ude bänep siwonji terak yäjahäk tåkamäj.

3

^{1*} Man udewani yäjnitna yäjbiñam-biñam äneñi yäkañ yäj nadäkañ? Ba ninta ñode käwep nadäk tåkañ; Polkät noriye uwä äma jopi. Mebärini niwonjärehta man kudân äbot täñpani täño intäjukun ämatâ kudân täñ yämani u yäpmäj kuñatta bitnäk tåkañ. Ude nadäk tåkañ? Ba man kudân täwani udewani kudân täñ niminayäj yäj nadäkañ? Ude nâmo! Äma mäyaptâ man kudân udewanita nadäwä ärowani tåk tåkañ upäjkañ nin ude nâmo. ^{2*} Imata, inä nintäño man kudân udewani, bänepnin-ken kudân täwani. Bänepjin sukurenpäñ Anututa nadäkinik täñkuño unitâ nin äma jidewani u siwonji yäjahäñirân ämawebe kuduptâ kañpäñ nadäk tåkañ. ^{3*} Uwä ñode kañpäñ nadäk tåkañ; Inä man kudân Kristotâ ini kudân täwani bumik, nintâ piä täñkumäño unitäño bureni. Täñkañ uwä äma keritâ mobâ terak kudân täwani nâmo, uwä Irit Mähemi täño Munapikitâ äma bänepi-ken kudân täwani.

^{4*} Piänin unita nadäkinik tåkamäj. Imata, Kristotâ piäni u tåkta täñkehâromtañ nimiñirân Anututâ kawân tägak täyak. ⁵ Bureni, nininken kehâromi ba nadäk-nadäk terak piä u täga tåk tåkamäj yäj yänäñi nâmo. Nâmo, kehârominin uwä Anutu-ken nanik. ^{6*} Anutu ini uwä topmäk-topmäk kodaki täño watâ piä tåkta kehâromi nimik täyak. Topmäk-topmäk kodaki uterak ämawebe Anutu-kät bänep kubägân täga itneñ. Täñpäkañ topmäk-topmäk uwä бага man kudân täwani uterak yengämâ pewani nâmo, u Munapik täño kehâromi terak yengämâ pewani. Baga man kudân täwani unitâ kumäj-kumäj kädet irepmitta nâmo täñkentäj nimik täyak. Täñ, Munapik uwä irit bureni pewän ahäk täyak.

^{7-8**} Baga man uwä mobâ pipiyäwani terak kudân täwani u Ekäni täño penyäjek ba kehâromi nïkek ahäjuk. Unitâ täñpewän Moses täño iñami-dapun ägo paki-inik weñkuko paorayäj täñkukopänkañ ämawebetä pen ugân kánañi nâmo täñkuk. Eruk, бага man, mähemiye kumäj-kumäjta biñam yepmanpani unitâ penyäjek ba kehâromi udewani nïkek ahäjuk. Täñ Kudupi Munapik täño watâ piä ämaniyetâ penyäjek ba kehâromi jidewani nïkek upäj api käneñ? U penyäjek säkgämân kehâromi-inik, kädet biani täño irepmit-inik täñpani u api käneñ! ^{9*} Ba Anututa watâ piä täktäk kädet biani, ämawebe mankenta biñam yepmak täyak u penyäjek ba kehâromi nïkek ahäjuk. Täñ piä unitâ ämawebe Anutu iñamiken momini nâmo yepmak täyak unita jide yänayäj? Uwä ñode; Piä u säkgämân-inik, Ekäni täño kehâromi ba penyäjek ikek! ^{10*} Bureni, ämawebetâ бага man

* **2:16:** Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 * **2:17:** 2Ko 1:12; 1Pi 4:11 * **3:1:** 2Ko 5:12; Apos 18:27; Rom 16:1 * **3:2:** 1Ko 9:2 * **3:3:** Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27 * **3:4:** 2Ko 2:16 * **3:6:** Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63; Rom 7:6 * **3:7-8:** Kis 34:30 * **3:7-8:** Gal 3:2,5 * **3:9:** Lo 27:26; Rom 1:17, 3:21 * **3:10:** Kis 34:29

unita nadānjirā sākgāmān tāṅkuko upāṅkaṅ imaka sākgāmān-inik, kehāromi pāhaptā ahānjirān apiṅo imaka biani unita nadānjitna āpani, penyāṅeki nāmo tāk tāyak. ¹¹ U imata, бага man, imaka kadāni kerāpi itta yāwani u penyāṅek ba kehāromi nīkek ahāṅkuk. Tāṅ imaka tārek-tāreki nāmo itta yāwanitā penyāṅek ba kehāromi jidewani nīkek? U inipārik kudupi kubā!

¹² Eruk nin penyāṅek bureni u nāmoinik api paoreko unita nadākinik tākamāṅ unita unitāṅo manbiṅam tāṅumun-umun terak nāmo, bātakigān yāṅahāk tākamāṅ. ¹³ * Nin Mosestā tāṅkuko ude nāmo tāk tākamāṅ. Āgo injami dapun-ken weṅkuko u nāmo paorirān tektā injami-dapun tāṅpipiṅkuk, Isrel āmawebetā nadāk-nadāki imaka kadāni kerāpi-tagān penyāṅekta yāwani uterakgān peney yāṅpāṅ tāṅpipiṅkuk. ¹⁴ * Tānjirān Isrel āmawebe tāṅo nadāk-nadāki mobā ude āworeṅkuko unita penyāṅek unitāṅo mebāri nāmo kaṅpāṅ nadāwā tumbuṅ. Tāṅpāṅ topmāk-topmāk biani unitāṅo man danipāṅ nadāk tāk tākaṅ upāṅkaṅ pen, mebāri kwawak nāmo kaṅpāṅ nadāk tākaṅ. Tek u pen injami-dapun ba nadāk-nadāki tāṅpipiṅ itak bumik. Bureni, u nāmo wārāmurani. Nāmo, āma kubātā Kristota nadākinik tāṅpāṅ kwasikorirān uyaku Anututā tek u tāga wārāmutek. ¹⁵ Tāṅkaṅ apiṅo imaka, Moses tāṅo бага man u danipāṅ nadāk tākaṅ upāṅkaṅ tek unitā bānep nadāk-nadāki-ken uwāk tānjirān mebāri nāmo nadāwā tumāk tākaṅ. ¹⁶ * Tāṅpākaṅ āma kubākubātā bānep nadāk-nadāki Ekānikengān peṅjirā eruk tek u wārāmut yāmik tāyak. ¹⁷ * Tāṅpāṅ Ekānita yāyak uwā Munapik ubayāṅ. Ekāni tāṅo Munapiktā āma kubāken irirān eruk āma u бага man tāṅo topmāk-topmāk terak nāmo it tāyak. Bureni, Anutu dubini-ken kukta imaka kubātā kāderi wari nāmo itpipitak. ¹⁸ * Unita notnaye, nadākinik tāṅpani nininta ṅode yāwa; Tek unitā nintāṅo injam-dapunin nāmo uwāk tāyak. Nāmo, Ekāni tāṅo penyāṅek ba tāktāki sākgāmān u kaṅpāṅ nadākinik tāk tākamāṅ. Ude tāṅpāṅ nintā terak Ekāni ini penyāṅek kudāni ba tāktāki u yāpurārātpāṅ yāpurārātpāṅ peṅjirān ini bumik āworeṅ itkamāṅ. Tāṅpākaṅ Ekānitā ude tāṅ nimiṅ itak. Tāṅ Ekāni uwā Munapik ubayāṅ.

4

Imaka sākgāmān kābot jiburani gānaṅ itak

¹ * Anututā oraṅ nimiṅpāṅ piā u nimiṅkuko unita bānepnin nāmo pena putārek tākaṅ. Nāmo, ehutpāṅ tāk tākamāṅ. ² * Tāṅpāṅ kudān waki māyāk ikek, āmatā kābop tāk tākaṅ u māde ut yāmik tākamāṅ. Nin tāṅyākṅarani nāmo tāk tākamāṅ, ba Anutu tāṅo mankāt jop mankāt bok nāmo awāhut tākamāṅ. Nāmoinik, Anutu injamiken man bureni injit-inik tāṅpāṅ kwawak yāṅahāk tākamāṅ. Ude tāk tākamāṅ uwā āmawebetā nibāṅpāṅ nadāṅkaṅ bānepitā kādet siwoṅi iwatkanṅ yāṅ nadāwut yāṅpāṅ tāk tākamāṅ. ³ Bureni, āma ātu dapuri itpipiwanitā Manbiṅam Tāga nintā yāṅahāk tākamāṅ unitāṅo mebāri nāmo nadāwā tumāk tākaṅ. Eruk, āma udewani uwā pewā paotta biṅam tāṅpani yāṅ nadāwut. ⁴ * Komen āmawebe tāṅo anutu waki unitā nadāk-nadāki uwāk tāṅpipiṅjirān Manbiṅam Tāga tāṅo penyāṅeki ahāṅ yāmik tāyak uwā tāga nāmo kaṅpāṅ nadāk tākaṅ. Manbiṅam Tāga unitā Kristo tāṅo penyāṅek ba kehāromi u yāṅahāk tāyak. Tāṅkaṅ Kristo ini uwā Anutu udegān-inik. ⁵ * Bureni-inik tāwetkamāṅ;

* **3:13:** Kis 34:33-35 * **3:14:** Rom 11:25 * **3:16:** Rom 11:23,26 * **3:17:** Jon 8:32,36;

Rom 8:2; Gal 5:1 * **3:18:** Kis 16:7, 24:17 * **4:1:** 2Ko 3:6 * **4:2:** 2Ko 2:17; 1Te 2:5; 1Ko 1:18

* **4:4:** Efe 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 * **4:5:** 2Ko 1:24

Manbiŋam yājahāk tākamāŋ uwā āmawebetā wāpnin yāpmāŋ akukta nāmo tāk tākamāŋ. Nāmoinik! Nin ŋode yājahāk tākamāŋ; Jesu Kristo u Ekāni-inik itak. Tāŋpākaŋ Jesu unitā wāp biŋam yāpān yāŋpāŋ intāŋo watā piā āmajije ude itkaŋ tāŋkentāŋ tamik tākamāŋ. ^{6*} Anututā bian ŋode yāŋkuk; Bipmāŋ urani gānaŋ penyāŋek ahāwān! Eruk Anutu unitāgān iniken penyāŋek bānepnin-ken pewān ahāk tākaŋ. Penyāŋek unitā nadāk-nadāknin kwawak pirāreŋirān Anutu tāŋo tāktāki ba kehāromi Kristo terak itak u kwawak kaŋpāŋ nadāk tākamāŋ.

^{7*} Upāŋkaŋ piā tāk tākamāŋ uwā ninin-tāgān tāga tānaŋi nāmo. Unita imaka sākgāmān-inik iŋit tākamāŋ uwā kābotinik jiburani gānaŋ iŋit tākamāŋ bumik. Ude unitā kwawak ŋode niwoŋāretak; Manbiŋam unitāŋo kehāromi pāhap u ninken nanik nāmo, u Anutu-ken nanik. ^{8*} Komeni komeni bārāpi mebāri mebāri yabāŋ ahāk tākamāŋ upāŋkaŋ bārāpi unitā nin nāmo uyiŋ-jakŋit tākaŋ. Nadāwātāk tāk tākamāŋ upāŋkaŋ bānepnin nāmo pena putārek tākaŋ. ⁹ Amatā iwan tāŋ nimik tākaŋ upāŋkaŋ Anutu nāmo nipmak tāyak. Amatā nidāpmāŋ-pewā mak tākamāŋ upāŋkaŋ gwāk pimiŋpāŋ pen kuŋat tākamāŋ. ^{10*} Kepma kepma gupnintā komi bārāpi Jesutā nadāŋpāŋ kumbuko udegān nadāŋpāŋ kotak tākamāŋ. Upāŋkaŋ jop nadāŋ nāmo kotak tākamāŋ. Nāmo, āmawebetā gupnin terak Jesu, kodak taŋpeŋ akuŋkuko unitāŋo kehāromi kwawak ahāŋirān kakta komi bārāpi u nadāŋpāŋ kotak tākamāŋ. ^{11*} Bureni, kodak itkamāŋ upāŋkaŋ kepma kepma Jesu tāŋo piā terak kumāŋ-kumāŋ-ken it tākamāŋ. Ude iritna Jesu Kristotā gupnin kumākta yāwani u tāŋ-kehāromtaŋ nimik tāyak unitā Jesu uwā kehāromi nitek itak yāŋ kwawak yājahāk tāyak. ¹² Unita ŋode tāwetat; Manbiŋam yājahāk tākamāŋ uniterak kumāŋ-kumāŋtā ninken ahāk tāyak upāŋkaŋ piānin uterak inken irit sākgāmān ahāk tāyak.

^{13*} Anutu tāŋo man kudān tāwani terak āma kubātā ŋode yāŋkuk; Nāk nadākinik tāŋkuro unita man yājahāŋkut. Eruk, nintā bānep nadāk-nadāk udegān iŋit tākamāŋ. Nin nadākinik tākamāŋ unita manbiŋam yājahāk tākamāŋ. ^{14*} Imata, nin ŋode nadāk tākamāŋ; Anutu, Ekāni Jesu Kristo kumbani-ken nanik yāpmāŋ pāŋaku teŋkuko unitā nin imaka, Jesu-kāt bok api yāpmāŋ pāŋaku nipmaŋpek. Tāŋirān inkāt ninkāt bok iŋamiken api itne. ^{15*} Unita ŋode yāwa; Komi bārāpi nadāk tākamāŋ u in tāŋkentāŋ tamikta nadāk tākamāŋ. Ba uterak Anutu tāŋo orakorakitā āmawebe māyap-ken weŋ parirān āmawebe u bānep tāga pāhap iwetpāŋ Anutu wāpi biŋam iniŋ oretinik api tāneŋ.

Kunum gānaŋ iritta gup

^{16*} Mebāri unita bānepnin nāmoinik pena putārek tākaŋ. Komegupnin uwā putārek tākaŋ upāŋkaŋ Ekānitā bānepnin uwā kepma kepma tāŋ-kodaktaŋ nimik tāyak. ^{17*} Komi bārāpi tāpuri, apiŋo-tagān yāwani nadāk tākamāŋ unitā imaka sākgāmān-inik, tārek-tāreki nāmo kubā api pewān ahāŋ nimek yāŋ nadāk tākamāŋ. Imaka sākgāmān u komi apiŋo nadāk tākamāŋ u irepmit-inik api tāŋpek. ^{18*} Unita imaka dapunintā kānaŋi uterak nāmo, imaka dapunintā nāmo kānaŋi uterak kakinik tāk tākamāŋ.

* **4:6:** Stt 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * **4:7:** 2Ko 5:1 * **4:8:** 2Ko 1:8, 7:5 * **4:10:** 1Ko 15:31

* **4:11:** Rom 8:36 * **4:13:** Sam 116:10 * **4:14:** 1Ko 6:14 * **4:15:** 2Ko 1:3-6 * **4:16:**

Efe 3:16 * **4:17:** Rom 8:17-18 * **4:18:** Kol 1:16; Hib 11:1-3

Imaka dapunintä täga kánaŋi u kadáni keräpi-tagän api itneŋ. Upäŋkaŋ imaka nämo kánaŋi uwä tärek-täreki nämo, pen api it yäpmäŋ ärowek.

5

¹ * Bureni ɲode nadäkamäŋ; Komegup, eŋi waki kome terak ɲo it tákamäŋ u wawänä kunum gánaŋ Anutu-ken nanik eŋi paot-paori nämo ba äma keritä täŋpani nämopäŋ wädäna ärowäpäŋ api itne. ² * Upäŋkaŋ kome terak ɲo itkaŋ eŋi kodaki, kunum täŋo gup nikek u jide täŋpäŋ bäräŋeŋ wädäna äronenŋ yäŋ nadäŋpäŋ yäŋkähän-kähän yäŋtäŋ kuŋat tákamäŋ. ³ U imata, eŋi kodaki u wädäna ärowäpäŋ moräŋ, apiŋo kuŋat tákamäŋ ude nämo api kuŋatne. Nämo, u gup bureni nikek api kuŋatne. ⁴ * Täŋpákaŋ komegup, kome ɲonitäŋo eŋi waki nikek kuŋatkaŋ bäräpi pähap nadäŋpäŋ yäŋkähän-kähän yäk tákamäŋ. U imata, komegup yäŋopmäŋpäŋ jop maŋpä-kukta nämo nadäk tákamäŋ. Nämo, nin kunum täŋo gup, komegup punin terak wädäna ärokta gäripi nadäkamäŋ. Ude täŋitna imaka irit kehäromi nikek unitä imaka paotta yäwani api uwäktäŋ morewek. ⁵ * Nadäkaŋ? Anututä ini irit kehäromi u yäpmäk-tagän iwoyäŋpäŋ nip-maŋkuk. Täŋpäŋ irit u bureni-inik api tamet yäŋ niwoŋärektä Kudupi Munapiki intäjukun niniŋ kireŋkuk.

⁶ * Mebäri unita bänep pidäm terak bätakigän kuŋat tákamäŋ. Upäŋkaŋ ɲode imaka nadäk tákamäŋ; Komegup ɲo nikekä, Ekänitä ini komeken dubini-ken-inik nämo itkamäŋ. ⁷ * Unita apiŋo, imaka bureni unita nadäkinik täŋpäŋ kuŋat tákamäŋ. U kwawak irirän kaŋiwattäŋ nämo kuŋat tákamäŋ. ⁸ * Upäŋkaŋ äneŋi ɲode yäkgän täŋpa; Kumäkta nämo umuntak tákamäŋ. Nämo, gäripnin taŋi uwä komegup ɲo penpäŋ Ekäni-kät itta nadäk tákamäŋ. ⁹ * Täŋpákaŋ komegup ikek itnayäŋ tákamäŋ ba komegup penpäŋ Ekäni-kät itnayäŋ tákamäŋ upäŋkaŋ nadäk kehäromi-inik ɲode pek tákamäŋ; Ekäni täŋo gärip terakgän kuŋaritna gäripi kaŋ nadäwän. ¹⁰ * U imata, Kristotä nin yäpmäŋ danikta kuduŋtagän injamiken api ahäne. Ahäŋitna komegup ikek itkaŋ kudän ták tákamäŋ, täga ba waki, uterak kowata nimikta yäwani u api nimek.

Anutu-kät not täŋpäŋ kuŋat-kuŋat

¹¹ * Ekänitä ude api täŋpeko uwä umuri pähap. Unita nadäna tärewäpäŋ ämawebetä udegän nadäkot yäŋpäŋ gwäk pimiŋpäŋ yäwetgän yäwetgän ták tákamäŋ. Täŋitna nin täŋo mebäriŋin uwä Anututä kwawakinik kaŋpäŋ nadäŋ moretak. Täŋ, inä jide? Bänepjintä ninta jide nadäk täkaŋ? Siwoŋi täkaŋ yäŋ käwep nadäŋ nimik täkaŋ? ¹² * Notnaye, ude yänjira iniken gupi äneŋi jop nadäŋ yäpmäŋ ärokaŋ yäŋ nadäneŋta! Ude nämo, mebäri ɲodeta yäyat; Intä ninta gäripi bureni nadäŋ nimut yäŋpäŋ man udewä täwetat. Ninta ude nadäŋpäŋ äma täŋyäkŋarani täŋo jopman täga api utneŋ. Äma uwä äma bänepi-ken jide pätak unita nadäwätäk nämo ták täkaŋ. Äma gupitagän, dapuritä kak täkaŋ unitagän nadäwä ärowani ták täkaŋ.

¹³ Äma uwä ninta yänŋuŋuŋ man yäk täkaŋ yäŋ yäk täkaŋ. Täga, ini yäk täkot! Upäŋkaŋ man yänjahäk tákamäŋ u Anutu wäpi yäpmäŋ ärokta yänjahäk tákamäŋ. Täŋ, nadäna tumbäpäŋ kuŋat tákamäŋ uwä inta yäŋpäŋ

* 5:1: 2Ko 4:7; 2Pi 1:13-14 * 5:2: Rom 8:23 * 5:4: 1Ko 15:53-54 * 5:5: Rom 8:16,23

* 5:6: Hib 11:13-16 * 5:7: 1Ko 13:12 * 5:8: Plp 1:23 * 5:9: Kol 1:10; 1Te 4:1 * 5:10:

Sav 12:14; Rom 2:16, 14:10 * 5:11: 2Ko 4:2 * 5:12: 2Ko 3:1, 1:14

kuŋat tākamāŋ. ¹⁴ Imata, Kristotä bānep iron pāhap niwoŋāreŋkuko unitä peŋ niwerirān piāni tāk tākamāŋ. Iron pāhap tāŋkuko u ŋode kaŋpāŋ nadākinik tākamāŋ; Āma kubätä āmawebe kuduŋtagānta yāŋpāŋ kumbuk. Ude tāŋkuko unita āmawebe kuduŋtagān u bok kumbumāŋ bumik. ¹⁵ * Tāŋkaŋ kuduŋtagānta yāŋpāŋ kumbuko unita āmawebe iritta biŋam uwä pen inita nadāwātāk tāŋpāŋ nāmo kuŋatneŋ. Nāmo, u āma tāŋkentāŋ yāmikta kumāŋpāŋ kodak taŋkuko unitāŋo wāpi biŋam oraŋ imiktagān nadāŋpeŋ kuŋatneŋ.

¹⁶ Unita apiŋo nin āmawebe gupi-tagān, kome tāŋo nadāk terak nāmo yāpmāŋ danik tākamāŋ. Tāŋ, bian ninä āma tāŋo nadāk terak Kristo kaŋpāŋ nadāk tāk tāŋkumāŋo upāŋkaŋ apiŋode uwä nāmo! ¹⁷ * Apiŋo ŋode kaŋdākŋek tākamāŋ; Āma kubä Kristo terak kwasikot täyak uwä Anututä āma u tāŋpewān mebārini inipārik kubä täyak. U imaka biani pewān paorāpāŋ imaka kodaki korewani. ¹⁸ * U Anutu kubä-tāgān tāk täyak. Nin unitāŋo iwan itkumāŋo upāŋkaŋ Kristo terak Anututä tāŋpewān inikāt bānep kubāgān it tākamāŋ. Tāŋpāŋ āma ātutä inikāt bānep kubāgān udegān itta piä ŋo nimiŋkuk. ¹⁹ * Unita manbiŋam ŋode yāŋahāŋpāŋ yāwet tākamāŋ; Anututä Jesu terak komen āmawebe inikāt bānep kubāgān itta piä tāŋkuk. U momini peŋ yāmiŋpāŋ momi unita wari nāmo nadāk täyak. Tāŋpākaŋ Anutu-kāt āmawebe bāmopi-ken bānep kubāgān pewä ahāk-ahāk tāŋo manbiŋam u nintä yāŋahākta ketnin terak peŋkuk.

²⁰ Unita Kristo tāŋo meni jinom yāpmāŋpāŋ mani yāŋahāk tākamāŋ. Yāŋahāk tākamāŋ uwä Anututä ini āmawebeta gera yāyak ubayāŋ. Kristotä iniken man kehāromigān ŋode yāŋahāk tākamāŋ; Bānepjin āyāŋutkaŋ Anutu-kāt bānep kubāgān itpāŋ kaŋ kuŋarut! ²¹ * Nadākaŋ? Kristo u momi nāmo upāŋkaŋ Anututä nin tāŋkentāŋ nimiŋkta tāŋpewān momi āma bureni āworeŋkuk. Ude tāŋkuko u ŋodeta; Nintä Kristo-kāt kwasikotpāŋ ini Anutu ude, siwoŋi kudupi āworekta tāŋkuk.

6

¹ * Unita notnaye, Anutu-kāt piä bok tāŋpani nintä man kehāromigān ŋode täwetkamāŋ; Watä ket itpāŋ kaŋ kuŋarut! Anutu tāŋo orakoraki yāpuŋo unitāŋo bureni nāmo pewä ahāneŋta! ² * Anututä unita yāŋkuko u ŋode nadāwut;

*Oraŋ tamikta kadāni nākŋa nadāŋkut-ken uken nadāŋ tamiŋkut.
Intä imaka umuri kubä irepmitta tāŋkentāŋ tamiŋkut yāk.*

Ais 49:8

Notnaye, man unita ŋode täwera nadāwut; Oraŋ tamikta kadāni iwoyāŋkuko uwä apiŋo. Unita apiŋowä uken tuber kuŋirä waki keriken nanik kaŋ ketāreŋpāŋ tepmaŋpān!

Poltä bārāpi māyap kotaŋkuk

³ Nin āmatä nibāwä waki tāŋpāpāŋ piä tāk tākamāŋ ŋonitā tāŋpewān Anututa bitnāneŋo ba momi-ken māneŋo udetā gwāk pimiŋpāŋ kudān siwoŋigān tāk tākamāŋ. ⁴ * Bureni, imaka kuduŋtagān ahāŋ nimiŋ tākāŋ uterak nin Anutu tāŋo piä watä āmaniye bureni yāŋ yāwoŋārek tākamāŋ;

* **5:15:** 1Ti 2:6; Rom 14:7-8 * **5:17:** Rom 8:1,10; Gal 6:15; Ais 43:18; Rev 21:5 * **5:18:** Rom

5:10 * **5:19:** Rom 3:23-25; Kol 1:19-20 * **5:21:** Jon 8:46; Hib 4:15; Gal 3:13; 1Ko 1:30; Plp 3:9

* **6:1:** 2Ko 5:20 * **6:2:** Luk 4:19-21 * **6:4:** 2Ko 4:2

Komi bäräpi ba umun mebäri mebäri terak itpäñ nämo kwitak takamäj. ^{5*} Ekäni täño piäta yäppäj ämatä pärip-päriptä nidäpmäñpäñ komi eniken nipmak takaj. Ba iwantä nin itgwäññpäñ nidäpmäkta tak takaj. Ba piä, woñ imätpäj tak takamäj. Ba dämpmon kodak, nakta jop it takamäj.

^{6*} Täñpäkañ täktäknin uwä, siwoñi kudupi kuñat takamäj. Ba nadäk-nadäk täga inñit takamäj. Kokwawak bäräñej nämo täñpäñ äma orañ yämik takamäj. Kudän udewani terak nin Anutu täño piä watä äma bureni yäj yäwoñäreñ takamäj. Ninä Kudupi Munapik täño kehäromi terak kuñat takamäj. Ba bänep iron täktäk kädet bureni iwat takamäj. ^{7*} Täñkañ man bureni-gäñpäñ yäñahäk takamäj. Ba Anutu täño kehäromi terak piä tak takamäj. Täñ, iwan täño kehäromi yäpmäj äpäkta ämik täño tuñum ketnin kukñi kukñi inñit takamäj uwä kudän siwoñi u. ⁸ Täñitna äma ätu orañ nimiñirä ätutä wäpnin yäpmäj äpäc takaj. Ätu niniñ oret takaj, ätu yäñärok niwet takaj. Ätutä täñyäkñarani äma yäj nadäk takaj upäj nämo, man bureni-gän yäk takamäj. ^{9*} Äma mäyaptä piä ude täñpani yäj nadäj nimik takaj upäñkañ nadäwä äpani tak takaj. Ämatä ninta kumbani ude nadäk takaj upäñkañ nämo, kodak itkamäj! Nidäpmäñpäñ niwat kirek takaj upäñkañ nämo kumäñkamäj. ^{10*} Butewaki nadäk takamäj upäñkañ bänep oretoret terak it takamäj. Äma jäwäri it takamäj upäñkañ äma mäyap täñkentäj yämik takamäj. Tuñumta wäyäkñek takamäj upäñkañ täñbumbum pähap ikek it takamäj.

¹¹ O Korin nanik notnaye, man ba nadäk kubä käbop nämo pek takamäj. Nämo, inta gäripi-inik nadäñpäñ nintäño nadäk kudup kwawak yäñahäñpäñ täwet takamäj. ¹² Nin gäripi tañi nadäj tamik takamäj upäñkañ ninta udegän nämo nadäj nimik takaj. ^{13*} Nadäkañ? Man täwetat ño, in äpetnaye nanaknaye bureni unita täwetat. Unita nintä gäripi nadäj tamik takamäj udegän gäripi nadäj nimik takot.

Siwoñi-kät wakikät not täga nämo tädeñ

^{14*} Notnaye, ñode täwera nadäwut; Nadäkinik täñpani intä äma nadäkinik nämo täñpani-kät imaka kubä täkta bänep kubägän nämo täneñ. Ude täga tänañi nämo. In mebäriñ inigän inigän. Jide nadäkañ? Siwoñi-kät wakikät not täga tädeñ? Ba peñyäreñ kenta bipmäj urani bänep kubägän täga tädeñ? Nämo inik! ¹⁵ Ba Kristo-kät Satan, yarä u jide täñpäñ bänep kubägän tädeñ? Ba nadäkinik täñpani-kät nadäkinik nämo täñpani, yarä u jide täñpäñ bänep kubägän tädeñ? U täga nämo! ^{16*} Ba Anutu täño kudupi yotkät wäbät, yarä unita jide ude täñpäñ bänep kubägän tädeñ? Nadäkañ? Ninä Anutu irit mähem i täño kudupi yot. Unita Anututä ñode yäñkuk;

Näk in bämopjin-ken itkañ itpäñ-nadäk api täñ yäpmäj kwet.

Täñpäñ Anutujin irira ämawebenaye api itneñ.

Wkp 26:12

^{17*} Mebäri unita Ekänitä ñode yäkgän täñkuk;

Unita Anututa nadäkinik nämo täñpani u yabä kätäñpeñ injingän injingän itkot.

* **6:5:** 2Ko 11:23-27 * **6:6:** 1Ti 4:12 * **6:7:** 1Ko 2:4 * **6:9:** 2Ko 4:10; Sam 118:18 * **6:10:** 2Ko 7:4; Plp 2:17; Kol 1:24 * **6:13:** 1Ko 4:14 * **6:14:** Efe 5:7,11 * **6:16:** 1Ko 3:16; Wkp 26:12; Ese 37:27 * **6:17:** Rev 18:4

Täjpäkaŋ imaka taräki yepmäŋitpäŋ-pek nämo täneŋ.

Ude täjirä näk not api täŋ tamet.

18 * *Täŋkaŋ nanjin ude it tamiŋira äpetnaye nanaknaye ude täŋpeŋ api kuŋatneŋ.*

Ekäni kehäromi mäheimitä ini man ude yäyak.

7

¹ Notnaye tägagämän, Anututä ude täŋ nimikta man ude täŋkehärom taŋkuko unita imaka waki taräkitä gupnin bänepnin täŋpäwak täkaŋ u yabä kätäŋpäŋ kuräki-inik it täkäna. Täŋkaŋ Anutu oraŋ imiŋpäŋ kudupi-inik itta gwäk pimiŋpäŋ piäni täk täkäna.

Pol oretoret täŋkuk

² * Täjpäkaŋ inä ninta äneŋi nadäŋ nimik täkot. Nin inken nanik äma kubäta waki nämo täŋ imiŋkumäŋ. Ba äma kubä täŋ-ikŋatpena nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuŋ. Ba äma kubä jop ikŋatpäŋ imakani nämo kubo täŋkumäŋ. ³ * Man ŋowä tebenpäŋ nämo yäyat. Nämo, man pengän täwetkumäŋo ugänpäŋ äneŋi täwetat; Bänepnintä inta gäripi nadäk täkamäŋ. Nämo kumnayäŋ täkamäŋ ba kumnayäŋ täkamäŋ upäŋkaŋ inta gäripi pen api nadäk täne. ⁴ In-täŋo nadäk-nadäkjinta bänep yarä nämo täyat. Nämo, inta oretoret täyat u inide kubä. Komi butewaki punin terak it yäpmäŋ äbumäŋo upäŋkaŋ bänepna nämo pewa putäreŋ täyak. Nämo, oretoret pähap nadäk täyat.

⁵ * Täjpäkaŋ Masedonia komeken ahäŋpäŋ jide täŋpäŋ itpäŋ-nadäk tänam? Nämoinik. Ŋoken ämatä ninkät bumta yäŋ-awätpäŋ komi bäräpi mebäri mebäri täŋ nimiŋirä bänepnin imaka, umuntaŋkuŋ. ⁶ * Täŋitna äma bänep bäräp ikek täŋpidäm täwani Anututä bänepnin täŋpidäm takta Taitus iniŋ kireŋpewän äbuk. ⁷ Ba iniŋ kireŋpewän äbuko unitagän nämo. Nämo, Taitus inkät irirä bänepi täŋpidäm taŋ imiŋkuŋo unitäŋo manbiŋam niwerirän bänepnin pidäm taŋkuk. Ŋode imaka niwerirän bänepnin tägaŋkuk; Intä bäräpi täŋ namiŋkuŋo unita butewaki nadäŋ namiŋpäŋ äneŋi bänep kubägän itta nadäk täkaŋ. Ba näka gäripi nadäŋpäŋ äneŋi nabäŋta nadäk täkaŋ yäŋ niwetkuko unita oretoret inide kubä nadätat.

⁸ * Näk man kudän kubä bian kudän täŋ tamiŋkuro uterak nadäŋ bäräp tamiŋkut. Täŋpäŋ man u täŋkentäŋ tamikta kudän täŋkuro unita goret täŋkut yäŋ nämo nadätat. Bureni, pengänä goret tät yäŋ nadäŋkuro upäŋkaŋ bänep nadäŋ bäräpjin u paotkuko unita apiŋo täga nadätat. ⁹ Täjpäkaŋ apiŋo oretoret täyat uwä bänep nadäŋ bäräp nadäŋkuŋo unita nämo. Nämo, bänep nadäŋ bäräp nadäŋkuŋo unitä täŋpewän bänepjin äyägutkuŋ. Mebäri unita oretoret täyat. Anututä ude kaŋ nadäwut yäŋ nadäŋkuko udegän bänep nadäŋ bäräp u nadäŋkuŋ. Unita nintäŋo mantä in nämo täŋpän waŋkuŋ yäŋ nadätat. ¹⁰ * Bänep nadäŋ bäräp Anututä ini pewän ahäk täkaŋ unitä täŋpewän äma nintä bänepnin sukurek täkamäŋ. Täŋpäŋ kädet uterak Anututä irit kehäromita biŋam nimagut täyak. Unitä nadäŋ bäräp udewanita nadäwätäk nämo täne. Täjpäkaŋ kome terak nanik bänep nadäŋ bäräptä äma nämo täŋkentäŋ yämik täyak. Nämo, u kumäŋ-kumäŋ imagut täyak. ¹¹ Upäŋkaŋ kawut! Bänep nadäŋ

* **6:18:** 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8 * **7:2:** Apos 20:33; 2Ko 12:17 * **7:3:** 2Ko 6:11-12 * **7:5:** 2Ko 2:13 * **7:6:** 2Ko 1:3-4 * **7:8:** 2Ko 2:4 * **7:10:** Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

bäräp Anutu-ken nanik nadänkuŋo unitä inken bureni jide pewän ahäj taminkuk? Momi täktäk kädet penpäj kädet siwoŋi iwatta bänepjin kädäp ijik täkaŋ. Tänpäj waki bämopjin-ken itkuko u utpewä makta pidäm taŋkuŋ. Nadäwätäk pähap tänpäj äneŋi kudupi itta kädetta wäyäkneŋkuŋ, ba äma momi u täŋkuko u yäpä-siwoŋ takta piäni täŋkuŋ, ba ninta gäripi äneŋi nadänkuŋ. Waki u nämo uwäk täŋkuŋo unita mebärijin kwawak ahätäk.

¹² Bian man kudän täŋ taminkuro uwä äma waki täŋkuko unita yänpäj nämo, ba äma bäräpi kottaŋkuko unita yänpäj nämo kudän täŋ taminkut. Nämo, man täweritna Anutu inamiken bänepjintä näka jide nadäkaŋ u kwawak pewa ahäj tamikta täŋkut; Bureni, in näka gäripi taŋi nadäj naminpäj äneŋi nabäkta nadäkaŋ. ¹³ Ude täŋkuŋo unita bänepnin tämpidäm taŋkuŋ.

Ba bänepnin tämpidäm taŋkuŋo unitagän nämo. In Taitus bänepi tämpidäm taŋi iminjirä oretoret täŋkuko unitä manbiŋam päbä niwerirän oretoret pähap, bumta täŋkumäj. ¹⁴ Bian intäŋo biŋam Taitus iwetkuro, man u jopi täŋirän mäyäk nämo yäput. Nämo, in man täwerira bureniŋän täŋkuŋo udegän Taitus inta oretoret man iwetkuro uwä bureni nikegän täŋkuk. ¹⁵ * Taitus inken äreŋirän umuntaŋkuŋo upärkaŋ not täŋ iminpäj mani buramiŋkuŋo unita nadäppäj bänepitä inta gäripi-inik nadätäk. ¹⁶ Unita oretoret täk täyat uwä ŋodeta; In kudän siwoŋi terakgän api kuŋatneŋ yäj nadäkinik täyat.

8

Tänkentäk moneŋ yämik-yämik täŋo man

¹ * Notnaye, Masedonia komeken nanik äbot täŋpani ätuken iron kädet Anututä pewän ahänkuko unita täwetat; ² Komi butewaki terak jopi jäwäri-inik itkuko upärkaŋ jop waki Ekäni täŋo manta oretoret ärowani pat yämiŋkuko unita äma ätu täŋkentäj yämikta iron pähap täŋ yämiŋkuŋ. ³ Näk dapunatä kaŋkuro u bureni ŋode täwetat; Uwä iniken bänepitä pidäm tawäpäj kehäromi pat yämiŋkuko udegän, imaka tänaŋi u irepmitpäj moneŋ tuŋum taŋi-inik peŋ yämiŋkuŋ. ⁴ * Nin nämo peŋ yäweritna initägän man kehäromi ŋode niwetkuŋ; Baga nämo peŋ nimiŋirä äbot täŋpani ätu täŋkentäppäj Anutu täŋo kudupi ämawebe Judia komeken nanik u kaŋ täŋkentäj yämina! yäk. Ude täkta gäripi pähap nadäkamäj yäj niwetkuŋ. ⁵ Tänpäkaŋ imaka täpuri käwep täneŋ yäj nadäŋitna ŋode täŋkuŋ; Pengän bänepi Ekänikengän peŋkaŋ Anutu täŋo nadäk iwatpäj nintäŋo man buramikta pidäm taŋkuŋ.

⁶ Masedonia naniktä kädet ude täŋkuŋo unita Taitus inken kädet udegän pewän ahäkta peŋ iwetkumäj. Bian Taitustä in täŋkentäŋirän bämopjin-ken bänep iron kädet u ahänpäj paotkuko äneŋi täŋkentäj taminjirän iron kädet u yäpurärätpäj pen täŋtäj kukta peŋ iwetkumäj. ⁷ * Inken Anutu täŋo iron bumta ŋode pat tamik täkaŋ; Nadäkinik, manbiŋam yänahäk-ahäk, nadäk-nadäk taŋi, ba Anutu täŋo kädet iwatta pidäm taktak u pat tamikaŋ. Ba ninta gäripi taŋi nadäk täkaŋ. Eruk u udegän, äma täŋkentäkta moneŋ tuŋum pekpek kädet iwatta pidäm täkot. ⁸ Peŋ täwetpäj nämo yäyat. Nämo, äbot täŋpani ätuken iron kädet iwatta tämpidäm-pidäm ahänkuko u täweritna intäŋo bänep iron jide ude pätak unitäŋo mebäri

* 7:15: 2Ko 2:9 * 8:1: Rom 15:26 * 8:4: 2Ko 9:1-2 * 8:7: 1Ko 1:5; 1Ko 16:1-2

niwonjärewut yänpäj yäyat. ^{9*} Unita Ekäninin Jesu Kristo täño ironita juku piwut. Uwä täñbumbum ikektä inta yänpäj jopi jäwäri ude täñkuk. Intä täñbumbum u korekta jopi jäwäri ude äworenjuk.

¹⁰ Unita in ñode täñjirä tägawek yäj nadätat; Imaka obañ gumonita moräki tänpäj penkuño u äneñi yäpurärätpäj kañ täñ yäpmäj kut yäj nadänpäj täwetat. Kädet u bänepjin pidäm tawäpäj intäjukun täñkuñ.

¹¹ Unita imaka u tänayäj nadänpäj bänepjin pidäm tawäpäj yäput penkuño udegän imaka it tamikañ uterak pidämigän kañ täñ yäpmäj kut.

^{12*} Nadäkañ? Äma kubätä iron täkta pidäm täweko uwä Anututä iron unita gäripi nadänpäj yäpek. Moneñ tuñum it tamikañ upäj iron täga tänañi u pidämigän täñjirä Anututä kawän tägak täyak. Täñ, imaka nämo it tamikañ upäj iron täwut yäj nämo peñ täwet täyak.

^{13-14*} Man ño intä bäräpi tañi-inik kotañjirä ämawebe ätu säkgämän itta yänpäj nämo täwetat. Nämo. Täñ, apiñode in täñbumbum terak itkañ unita ämawebe ätu jäwäri-inik itkañ u täñkentäj yämiñjirä tägawek. Ude täneño uyaku mäden intä jäwäri iräwä unitä täñbumbum terak itpäñä kowata api täñkentäj tamineñ. Kädet ude terak iritjin kuñat-kuñatjin bok uterakgän api pätden. ^{15*} Unita Anututä Isrel ämawebe kome jopi-ken kuñarirä ketem kubä wäpi mana unita yänpäj Anutu ñode iwetkuño udegän täkot;

Äma mana tañi yäpuño uwä nañ yäpmäj kuñpäñ nañ paotnañi nadäñkañ uterak yäpuñ.

Täñpäkañ äma mana täpuri yäpuño uwä äneñi ätuta nämo wäyäkñenkuñ. Nämo, nañpä koki täñkuñ. Kis 16:18

Taitus-kät noriye täño manbiñam

¹⁶ Anututä Taitus bänepi täñpidäm tañ imiñjirän in täñkentäj tamikta nintä nadäk täkamäj udegän nadatak unita Anututa bänep täga nadäj imikamäj. ¹⁷ Äneñi inken ärekta iwet yabäjnitna bänep täga nadäñkuk. Täñpäkañ nintä iwet yabäjnkumäño unitagän nämo, ini imaka, inken äreñpäñ täñkentäk piä täñ tamikta gäripi pähap nadäñkuk. ¹⁸ Täñ, Taitus-kät notninpak kubä bok pena ärekamän. Notninpak uwä äbot täñpani ätuken Manbiñam Täga yäñahäk-ahäk piä täk täyak unita wäpi biñam orañ imik täkañ. ¹⁹ Ba piä u täktagän nämo. Nämo, äbot täñpani ätutä äma u ninkät bok kuñatta iwoyäjkuñ. U täñkentäj nimiñjirän Judia komeken nanik äbot täñpanita täñkentäk moneñ yämikta yäwani u watäni itpäñ yäpmäj kuñat täkamäj. Piänin uwä Ekäni ini wäpi biñam iniñ oretta täk täkamäj. Ba ämawebe ñode yäwonjärekta; Äbot täñpani bäräpi terak itkañ u täñkentäj yämikta pidäm täkamäj. ²⁰ Täñpäkañ ämatä yänpäj-nibäj niwat täneño udetä ämawebetä bänep irona pewani moneñ tañi ño watäni ket itta nadäkamäj. ²¹ Nin kudän siwonji täktagän nadäk täkamäj. Kudän siwonji u Ekäni iñami-kengän nämo. Nämo, ämawebetä imaka, nibäwä siwonji täkta yänpäj täktäknin u kwawak pena ahäk täkañ.

²² Täñpäkañ Taitus-kät notninpak ukät kuñatta notninpak kubä bok yepmana ärenayäj. Notninpak unitäño kehäromi ba gäripi kakta piä mebäri mebäri imiñjitna kudup täñ morek täyak. Äma u Anutu täño piä gwäk pimiñpäñ täk täyak. Täñ, in kudän siwonji terakgän api kuñatneñ yäj nadäkinik täyak unita täñkentäj tamikta gäripi pähap nadatak. ²³ Täñpäkañ

* **8:9:** Mat 8:20; Plp 2:6-7 * **8:12:** Mak 12:43 * **8:13-14:** 2Ko 9:12 * **8:15:** Kis 16:18

Taitus täño mebäri uwä kudup nadäkañ. Uwä näkño notnapak bureni kubä, in täñkentäj tamikta piä bok täñpani. Täñ, notninpak yarä unitawä ñode nadäneñ; Yarä uwä kome ño käda äbot täñpani täño inam dapun yäpmäñpäñ piä täk täkamän unitä Kristo täño wäpi biñam yäpmäñ akuk täkamän. ²⁴* Unita in kudän siwoñi ugän täñ yämiñirä äbot täñpani kome ätuken naniktä iron täktäk kädet inken tokñek pätak yäñ nadäk täkot. Ba ñode imaka, nadäk täkot; In-täño biñam yäk täkamäñ uwä jop nämo yäk täkañ yäñ nadäk täkot.

9

Äbot täñpani notniye täñkentäj yämikta man

¹* Akaia kome tañiken nanik inta man käroñi nämo kudän täñ tamayäñ. Nämo, inä Anutu täño kudupi ämawebe ätu täñkentäj yämikta moner pekpek täño käderi uwäku nadäkañ. ² In äbot täñpani jopi jäwäri itkañ u täñkentäj yämikta bänepjin pidämtak täkañ yäñ nadäñpäñ Masedonia äbot täñpani inamiken wäpjin biñam yäpmäñ akunpäñ ñode yäwet täyat; Akaia nanik äbot täñpani notjiye täñkentäk moner udewani pekta bian, obañ kubä gumonita nadäk tawañ peñkuñ. Piä udewani täkta intäño nadäk-gärip u yäwerira nadäñpäñ udegän täkta mäyaptä pidäm tañkuñ. ³ Unita yäñpäñ notniye yaräkubä ño intäjukun yepmañpa ärekañ. Yaräkubä unitä täwerä täñtuñum tañpäñ irirä näkñawä api ärewet. Bian intäño wäpjin yäpmäñ akunpäñ moner uku täñtuñum tañpäñ peñkuño itak yäñ yäñkumäño biñam u jopigän täñpekta! ⁴ Nadäkañ? Näkkät Masedonia äbot täñpani ätukät intäjukun äreñpäñ tuñum nämo täñirä tabänero uwä in ba näk mäyäk pähap nadäne, bureni täñtuñum tañpäñ peñkuñ yäñ nadäñpäñ Masedonia ämawebe yäwetkuro unita. ⁵ Mäyäk ude nadäwet yäñ yäñpäñ notnaye ño intäjukun yäniñ kireñpewa äreñkañ in täñkentäwäpäñ täñkentäk moner tañi pekta yäñkehärom tañkuño u täñtuñum tañpäñ peñirä näk mäden api ärewet. Ude tänayäñ täño uyaku mebäri kwawak ñode api tabäñpäñ-nadäne; Moner u injinken gärip terak täñtuñum tañpäñ peñkuñ, nintä peñ täweritna nämo yäñ api tabäñpäñ-nadäne.

Iron, bäneptä pewä ahäk täkañ unita man

⁶* Nadäkañ? Iron täktäk u yeri pikpik ude bumik. Unita näkño man ñonita juku piñpäñ kuñatneñ; Äma kubätä ketem yeri ähan piweko uwä bureni yarägän pugerek. Täñpäkañ äma kubä ketem yeri mäyap piweko uwä bureni udegän mäyap pugerek. ⁷ Unita in kubäkubätä ket nadäkinik täñkañ moner irona penayäñ yäñpäñä pener, ämatä peñ täwerirä nämo, ba bänep yarä nitek nadäñkañ nämo. Nämoinik, Anututä äma bänep ore-toret terak iron täk täkañ unita gärip-i-inik nadäk täyak. ⁸ Unita nadäkañ? Anututä bänep ironi terak täñbumbum kudup täga taniñ kirewek. Ude täñ tamiñirän irit kuñat-kuñatjinken imaka kubäta nämo api wäyäkñeneñ. Ba täñkentäk-kentäk täkta kehäromi kubäta täga nämo api ijineñ. ⁹* Man unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

U äma jäwärita täñbumbum täñ yämik täyak.

Unitäño orakoraki u paot-paori nämo, pen api irek.

Sam 112:9

* **8:24:** 2Ko 7:13-14 * **9:1:** 2Ko 8:1-7 * **9:6:** Snd 11:24, 22:9; Rom 12:8 * **9:9:** Sam 112:9

10 * Anutu, ketem yeri pewän ahāwani ba ketem bureni nak tākamāņ u pewän ahāwanitā inken tājnbumbum udegän api pewän ahāņ tamek. Tājirän uken nanik iron tānayāņ tākaņ unitā tāktākjīn tāga u tājņewän āmawebe ātuken bureni bumta api ahāneņ. 11 * Bureni, Anutu jop nāmo tājņkentāņ tamik tāyak. Nāmo, tājnbumbum tāj tamik tāyak uwā āmawebe ātu tājņkentāņ yāmikta tāj tamik tāyak. Unita intāņo iron yāpmāņ kwayāņ tāyat u āmawebe māyaptā yāpmāņpāņ Anutu bānep tāga api iwetneņ. 12 * Nadākaņ, ironjīn unitā Anutu tāņo kudupi āmawebe jop gupi tājņkentāņ yāmik-tagän nāmo api tājņpek. Nāmo, iron u yāpmāņpāņā Anutu bānep tāga man iwetpāņ bānep oretoret pāhap api tāj imineņ. 13 Ba ugän nāmo. Iron tāj yāminayāņ tākaņ unitāwā nadākinikjīn tāņo mebāri kwawak pewän ahāņirā āmawebe māyaptā kaņpāņ nadāņpāņ ŋode api nadāneņ; Nadākiniki jop meni-tāgän nāmo yāņahāk tākaņ yāk. Nāmo, Kristo tāņo Manbiņam Tāga u injīn-inik tājņpāņ buramik tākaņ yāņ nadāņpāņ Anutu api inīņ oretneņ. Tājkaņ iron inita ba āma ātuta tāj yāminayāņ tākaņ unita yāņpāņ Anutu wāpi api yāpmāņ akuneņ. 14 Ude tājkaņ Anutu tāņo orakoraki intā terak ārokinik tājņkuko unita yāņpāņ yāņapik man yākyāki-ken inta gāripi nadāņ tamiņpāņ inta nīkek api yāk tāneņ. 15 Eruk Anutu tāņo iron ārowani inipārik kubā tāj nimiņkuko unita bānep tāga pāhap iwet tākāna!

10

Poltā piāni tāņo mebāri yāņkehārom tājku

1 * Eruk notnaye, nākņaken mebāri yāņahāwayāņ. Inken nanik ātutā nāka man ŋode yāk tākaņ; Pol uwā, kadāni nīnkāt it tākamāņ-ken āma māyāki ude āworeņkaņ tāk tāyak upāņkaņ ban it tāyak ukenā man kehāromi yāwani yāņkaņ man kudān mebāri mebāri tāj nimiņk tāyak. Upāņkaņ ude nāmo. Kristotā ini bānep kwini terak tāwerekko ude butewaki man terak ŋode tāwetat; 2 * Inken āreņpāņ man komi nīkek tāga tāwerero upāņkaņ ude tākta gāripi nāmo nadātat unita injīn irit kuņat-kuņatjīn yāpā-siwonj tawut. Tāj, inken nanik ātutā nāka kome tāņo nadāk terak kuņat tāyak yāņ yāk tākaņ u nadāņit kaņ kuņarut. Āreņpāņ bātakigän itkaņ man kwini nāmoinik api yāweret. 3 Bureni, kome āma bāmopi-ken it tākamāņ upāņkaņ unitāņo nadāk ba kehāromi terak nāmo āmik tākamāņ. 4 * Nāmo, āmik tāņo tuņum nintā injīn tākamāņ uwā kome ŋonitāņo nāmo. Tuņum nintā injīn tākamāņ uwā Anutu tāņo kehāromi nīkek, iwan tāņo yewa kehāromi yeņwekta kehāromi nīkek. 5 Kehāromi unitā āma iniken nadāk-nadākita nadāwā ārowani tājņpāpāņ jop manman ba tāņyākņarani man mebāri mebāri uterak Anutu tāņo nadāk bureni ut tākaņ u wārāmut tākamāņ. Tājņpāņ āma tāņo nadāk jopi utpena paorākaņ Kristo tāņo nadāk ugän iwarän tāwut yāņpāņ piāni tāk tākamāņ. 6 * Ude tājkaņ intagän itsāmāņkamāņ. Bānep āyāņutpāņ Kristo tāņo man kudup buramiņirā, eruk u punin terak āma mannin nāmo buramik tākaņ u komi yāmikta api pidām tāne.

7 Nadākaņ? Inken nanik ātu inita Nin-tāgän Kristo tāņo āma yāņ nadāk tākaņ. Eruk, āma udewani, kwawak ŋode nibāņpāņ nadāwut; Nin imaka, Kristo tāņo āmagän itkamāņ. 8 * Ekānitā ini in tājņpāwakta nadāņpāņ nāmo, intāņo nadākinikjīn tājņkehārom takta yāņpāņ wāp namiņkuk. Unita

* 9:10: Ais 55:10; Hos 10:12 * 9:11: 2Ko 1:11, 4:15 * 9:12: 2Ko 8:14 * 10:1: 1Ko 2:3

* 10:2: 1Ko 4:21 * 10:4: Efe 6:13-17 * 10:6: 2Ko 2:9 * 10:8: 2Ko 13:10; 2Ko 12:6

nininta biŋam yäk tākamāŋ unita mäyäk täga nämo nadāwet. ⁹ Täŋpākaŋ in ŋode nadāneŋta; Umuntaŋpāŋ kwaiwut yāŋpāŋ Pol uwā man kudān täŋ nimik täyak. Upāŋkaŋ notnaye, ude nämo! ¹⁰ Bureni, āma ātutā näka ŋode yäk tākāŋ; Poltā man kudān tāk täyak uwā komi kehāromi mebāri mebāri nikek. Täŋ, ini ahāŋ nimiŋirān kak tākamāŋ uwā āma jopi gaŋani. Täŋ, menitā yäk täyak u udegān, mebāri nikek nämo bumik yāŋ nadāk tākamāŋ. ¹¹ * Täŋpākaŋ āma man ude yäk tākāŋ uwā ket ŋode nadāneŋ; Kadāni nintā āreŋpāŋ kädēt iwatnayāŋ tāmāŋo uwā ban itkaŋ man kudān tākamāŋ ŋo terakgān siwoŋi iwatpāŋ api tāne.

¹² * Āma bāmopjin-ken itkaŋ gup yāpmāŋ ārokārok man yäk tākāŋ u nin udegān täga nämo yāpurārātpāŋ yāne. Nin tāŋo tāktāknin uwā unitāŋo udewani nämo. Āma uwā iniken mebārini yāpmāŋ danikta nadāk kubā ba imaka kubā terak kaŋpāŋ nadāŋkaŋ nämo yāpmāŋ danik tākāŋ. Nämo, u inita jop nadāŋ kubā nadāwā ārowani tāk tākāŋ. Āma udewani uwā guŋ bureni-inik! ¹³ * Täŋ, yānaŋi ude uwā irepmitpāŋ nininta biŋam täga nämo yāne. Nämo, piā tākta бага Anututā yāŋ nimani uterakgān itkaŋ biŋam yäk tākamāŋ. Täŋpākaŋ piā бага yāŋ nimani u pāŋku in bok yāpmāŋtak. ¹⁴ Unita piā inken tāŋkumāŋo unita oretoret biŋam yäk tākamāŋ uwā yānaŋi u irepmitpāŋ nämo yäk tākamāŋ. Inken piā nämo tāŋkaŋ, jop nadāŋ yānero uyaku nadāŋirā waki tāŋpek. Upāŋkaŋ ude nämo, nintājukun inken Kristo tāŋo Manbiŋam Täga u yāŋahāŋkumāŋo unita biŋam täga yāne. ¹⁵ * Unita ŋode yāwa; Piā ninin tāk tākamāŋ unitagān biŋam yäk tākamāŋ. Āma ātutā tāŋpani ukāt nämo. Nāmoinik. Nintāŋo gāriŋ u ŋode; In tāŋo nadākinikjintā tāgaŋirān-tāgaŋirān bāmopjin-ken piā ātukāt tāŋitna taŋi kaŋ weŋ parān. ¹⁶ * Nadākinikjintā ude ahāŋirān eruk Manbiŋam Täga u kome ātu mādejin kāda u kāda u api yāŋahāŋtāŋ kune. Nadākaŋ? Nin kome ātu āma ātutā bian piā tāŋpani-ken tāŋkaŋ biŋam jop nadāŋ yākta nämo nikaŋ.

¹⁷ * Unita Anutu tāŋo man ŋode kudān tāwani;

*Imaka kubāta biŋam yāwa yāŋpāŋā Ekānitā tāŋ gamik täyak unitagān yāwen.
Jer 9:24*

¹⁸ * U imata, āma kubā Ekānitā wāpi yāpmāŋ ārok täyak, āma udewanita ŋode nadāk tākamāŋ; Ekānitā āma unitāŋo piā kawān tāgak täyak yāŋ nadāk tākamāŋ. Täŋ, āma kubāta iniken gupi yāpmāŋ āroŋpāŋ oretoret tāŋpeko uwā oretoreri uwā jopigān tāŋpek.

11

Aposoro jopi tāŋo tāktāki

¹ Notnaye, in nadāŋ namiŋirā guŋ man tāpuri ātu ŋode tāwerayāŋ; ² * Nākā inta iyap takinik tāk täyat uwā Anututā nadāk täyak udegān. Inā webe gubaŋ kurāki siwoŋi-inik āma kubāta biŋamgān iwoyāŋpāŋ tepmaŋkuro ude. Āma uwā Kristo ubayāŋ. ³ * Täŋpākaŋ gāmoktā Iv tāŋikŋatkuko ude inken udegān ahāwek yāŋ yāŋkaŋ umuntak täyat. Āma ātutā tāŋ-tākŋarirā nadāk-nadākjin tāŋguŋ tawāpāŋ Kristota nadāŋ

* **10:11:** 2Ko 13:2,10 * **10:12:** 2Ko 3:1, 5:12 * **10:13:** Rom 12:3 * **10:15:** Rom 15:20
* **10:16:** Apos 19:21 * **10:17:** 1Ko 1:31 * **10:18:** 1Ko 4:4-5 * **11:2:** Efe 5:26-27 * **11:3:** Stt 3:4,13

imikinik tänpän siwonji kuñat-kuñat kädetjin unita mäde ut iminenja! ^{4*} U imata, äma ätutä man mebäri mebäri täwerirä mebäri nämo yäpmän daniñpän nadänkañ bäräñeñ jop yämagut täkañ. Äma udewanitä Jesu täño biñam täwetpän täwonärekamän yänkañ täk täkañ uwä Jesu bureni täño biñam nintä täwetpän täwonärewani unitäñopän nämo täk täkañ. Ude terak munapik intä yäpmäka täwet täkañ uwä Kudupi Munapik bian yäpuño u nämo. Ba manbiñam mebäri kubä täwet täkañ uwä Manbiñam Täga nintä täweritna nadänpän nadäkinik täñkuño u nämo. Inä äma udewani yämagutta gäripi nadänpän yäniñ kirenjirä piäni waki u täk täkañ.

^{5*} Intä aposoro unita nadänjirä aposoro ärowani täk täkañ. Upänkañ nähä unitäño gämori-ken nämo itat yän nadätat! ^{6*} Man yänahäka mena nämo käwep pidämtak täyak upänkañ nadäk-nadäka nämo wäyäkñek täyat. Näk Anutu täño nadäk-nadäkpän yänahäk täyat yän uku kädet mebäri mebäri terak kwawak täwonärenkumäño u.

^{7*} Anutu täño Manbiñam Täga yänahänpän täwetkuro unita gwäki nämo yäput. In orañ tamikta yänpän näñjata nadänjira äpini täñkuko unita jide? U momi täñkut ba? ^{8*} Tänpäkañ in bämopjin-ken piä täñkuro uwä kome ätuken nadäkinik täñpanitä monen täñkentän naminjirä täñkut. In täñkentäka ude täñkuro uwä äma uken kubota ude bumik täñkut. ^{9*} Kadäni inkät itkut-ken uken monenja inken nanik kubäken nämo yänapiñkut. Nämo, monen paorirän notnaye Masedonia komeken penpen Korin äbuño unitä täñkentän naminjuñ. Unita kadäni uken kädet ude iwatkuro udegän bämopjin-ken äneñi itpäñ ugän api iwaret. Inta bäräpi kubä nämo api kotañ tamet. ^{10*} Bureni-inik! Kristo, mani bureni bänepna-ken pätak unitäño wäpi terak ñode yänkehärom täyat; Akaiä kome päke u gänañ kudän ude täk täñkuro u kubätä täga nämo naniñ bitnäwek. Nämo, täga täñkut yän nadänpän unita biñam pen api yäk täñpet. ¹¹ Jide? Inta gäripi nämo nadäk täyat unita kudän u täñkut? Nämo inik, Anutu inamiken inta gäripi pähap nadätat yän bureni täwetat!

¹² Upänkañ intäño aposoro ärowani u ini wäpi biñam yäpmän ärokärok kädet täñpipiñ yämikta kädet ude täñkuro udegän pen api täk täñpet. Monen ketjin terak nanik yäpero uwä aposorojiye unitä ñode yänenja; U kawut! Nintä täk takamän Pol udegän täk täyak yän yänenja! ^{13*} Tänpäkañ aposoro u aposoro bureni nämo, u aposoro jopi, piä täñyäkñarani kädet terak täk täkañ. Kristo täño aposoro bureni täño inam dapun wädäwä ärowäpän bämopjin-ken kuñat täkañ. ¹⁴ Ude yänjira kikuñtkañ? Nämo! Satantä ini, penyänek täño añero unitäño inam dapun wädäwän ärowäpän kuñat täyak. ¹⁵ Unita piä ämaniye imaka, siwonji äma täño inam dapun wädäwä ärowäpän kuñarirä yabänkañ imata kikuñtne? Ude nämo! Kämiwä gwäki, piä täk täkañ uterak api yäpnenj!

Pol bäräpi mebäri mebäri kotañkuk

^{16*} Eruk, äneñi ñode täwetgän täyat; In näka guñ yän nämo nadän namineñ. Täñ, guñ yän nadänpänjä, eruk guñ yän kañ nadäwut! Ude nadänpän unita nadän naminjirä guñtä täk täkañ udegän näñjata biñam täpuri yäwa! ¹⁷ Man yäyat ñowä Ekäni täño nadäk iwatkän nämo yäyat.

* **11:4:** Gal 1:8-9 * **11:5:** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11; Gal 2:6 * **11:6:** 1Ko 2:1,13; Efe 3:4 * **11:7:** 1Ko 9:12,18 * **11:8:** Plp 4:15-18 * **11:9:** 2Ko 12:13 * **11:10:** 1Ko 9:15 * **11:13:** 2Ko 2:17; Plp 3:2 * **11:16:** 2Ko 12:6

Nämo, äma guñtä wäpi yäpmäj akuk täkañ ude yäyat. ¹⁸ Upäjkañ jop uken! Äma inkät it täkañ uwä kome täño nadäk terak wäpi yäpmäj akukta nadäk täkañ unita näk imaka, biñam yäwa! ¹⁹ Inä nadäk-nadäkjin ärowani nitek käwep unita äma guñ äma nadäj yämiñirä man täwetpäñ täwoñärek täk täkañ! ²⁰ Ba ugän nämo, äma udewanı yäniñ kireñirä watä piäni täñ yämikta tämagut täkañ. Ba jop manman terak täñ-täkñarirä imaka imakajin kudup yäniñ kirek täkañ. Ba ärowani täppäj etä päpä tabäjkañ inçamjin dapun-ken tadäpmäk täkañ. Ude täñ tamik täkañ unita gäripi käwep nadäj yämik täkañ? ²¹ * Bureni, aposorojiye unitä nin nirepmit täkañ! Kudän täñ tamik täkañ ude nämo täñkumäño unita waki, ninä mäyäk tänañi käwep!

Yäke! Guñ man äneñi kubä ñode yäkgän täñpa; Äma kubätä iniken täktäk kwawak yäñahäktä kehärom tawänä, eruk näk imaka, udegän täñpawä! ²² Äma uwä Hibru nanik täñpawä, eruk näk imaka Hibru nanik. Ba Isrel äma täñpawä, näk imaka Isrel ämagän. Ba Abraham täño tawañken nanik täñpawä, näk imaka Abraham täño tawañken nanikgän.

²³ * Wära! Guñ man bureni yäñtäñ äbätat ñopäj jop uken waki äneñi yäkgän täñpa! Äma uwä Kristo täño piä watä äma täñpawä, näk imaka u yärepmitpäñ Kristo täño piä watä äma bureni-inik itat. Ba äma unitä komi piä täk täkañ u näkä yärepmitpäñ gwäk pimijpäñ täk täyat. Kadäni mäyap iwantä komi enjiken nepmanpäñ bumta nut täñkuñ. Kadäni mäyap kumnañipäj it täñkut. Bäräpi ude-ude terak äma unitä bäräpi kotak täkañ uwä näkä yärepmitpäñ kotak täñkut. ²⁴ * Juda ämatä kadäni 5 ude nepmäjitpäñ 39-39 ude näk päripmäk täñkuñ. ²⁵ * Täñkañ Rom gapmantä nepmäjitpäñ kadätä nutkuño u kadäni yaräkubäta täñkuñ. Täñ, kadäni kubä äma ätutä utna kumbän yäñkañ mobätä nutkuñ. Täñkañ kadäni yaräkubä ude gäpe näkä kuk täñkuro u imärirän gwägu gänañ äpmok täñkut. E kadäni kubä-kenä gäpe wañirän gwägu gänañ äpmonpäñ kepma kubä, bipani kubä gwägu terak jop orañtäñ kuñatkat.

²⁶ * Täñpäj komeni komeni kuñat täñkut-ken uken ume tokätpäñ pära nutpäñ yäpmäj kuk täñkuñ, ba kome kubo ämatä irani-ken kuñat täñkut. Täñpäj Juda notnaye ba guñ äbotken nanik imaka, näk täñpawakta piäni täk täñkuñ. Yotpärare-ken ba ämatä nämo irani-ken ba gwägu terak iwan terakgän äbä perok täñkut. Täñpäkañ nadäkinik täñpani notkapak yäj jop yäjñakñarani kerı terak komi nadäk täñkut. ²⁷ * Näk komi piä mebäri mebäri kädap ikek täñkañ bipani mäyap döpmon täga nämo patkut. Nakta ba umeta neñirä it täñkut. Ketem nakta, patpat bägupta ba tekta wäyäkñek piä tañi täñkut. ²⁸ * Ba ugän nämo, äbot täñpani komeni komeni ittäj kukañ u watäni itta kepma kepma nadäwätäk pähap täk täyat. ²⁹ * Nadäkinik täñpani kubä täño kehäromi paorirän näk kehäromina udegän paotak yäj nadäk täyat. Täñ, kubätä momi-ken mañirän nadäjkañ jägämi nadäk täyat.

³⁰ * Nadäkañ, näkñaken wäpna yäpmäj akutat bumik ñowä imaka imaka upäj kehäromina nitek nämo yäj kwawak täwoñärekañ unitagän biñam yäyat. ³¹ * Ekäninin Jesu unitäño Anutuni ba Nanitä nadäjirän jop nämo yäyat yäj täwetat! Täñ, Anutu uwä, imaka kuduypagantä wäpi biñam

* 11:21: Plp 3:5 * 11:23: Apos 16:23; 1Ko 15:10 * 11:24: Lo 25:3 * 11:25: Apos 16:22, 14:19 * 11:26: Apos 9:23, 14:5 * 11:27: 1Ko 4:11; 2Ko 6:5 * 11:28: Apos 20:18-21,31 * 11:29: 1Ko 9:22 * 11:30: 2Ko 12:5 * 11:31: 2Ko 1:23

ärowani ugän tärek-täreki nämö iniñoret täkot! ³² * Täñpakañ Damaskus yotpärare itkut-ken uken intäjukun äma kubä wäpi Aretas unitäño kañiwat piä ämani unitä komi äma yäwerän yotpärare täño yämabam-ken näk nepmäñjitta watä itkuñ. ³³ Watä ude irirä notnaye ätutä näk yäk gänañ daiñpäñ gänañ-kengän nepmañpä yäpmäñ äpämañ ämetpeñ kuñkut.

12

Pol täñkentäk inipärik kubä yäpuk

¹ Bureni, wäp yäpmäñ ärokärok kädet unitä bureni kubä nämö pewän ahäk täkañ upäñkañ kädet kubä nämö pat namitak. Unita manna ño yäpurärätpäñ dāpmonken kak täñkuro ba Ekänitā kwawak näwoñärenjukko unita yäwa nadāwut; ² Kristo täño äma kubä näkā nadātat unitäño manbiñam yäwayäñ. Bian, obañ 14 gumonita Anututā äma u pit kubägän pudät yäpmäñ kunum yotpärare-keninik äronjuk. Äma uwä komegup ikek äronjuk ba komegup peñkañ äronjukko u nämö nadātat. Anututā nadātak. ³ Äneñi ñode yäkgän täyat; Komegup ikek ba komegup peñpäñ äronjukko u nämö nadātat. Anututā nadātak. Upäñkañ ñode nadātat; Anututā äma uwä Paradais komeken pudät yäpmäñ äronjuk. ⁴ Uken äronpäñ man kotäk ämatā nadäñkañ äneñi yäñahänañi nämö, ba nadäñkañ yäñahäkta yäjiwārani upäñ nadäñjuk. ⁵ * Täñpakañ äma yäyat uwä näk. Imaka u ahäñ namiñjukko uterak wäpna täga yäpmäñ äronañi upäñkañ wäpna nämö yäpmäñ ärowayäñ. Nämö, imaka unitä näk kehäromina nämö yäñ kwawak täwoñäretak biñam unitagän api yäk täñpet. ⁶ * Täñ, wäpna yäpmäñ ärowayäñ nadäñpäñä manbiñam bureniñgän yäñahäwero unita mäyäk man uterak täga nämö näwetneñ. Upäñkañ ämatā jop nadäñ näka nadäwä ärowani täneño udetā wäp yäpmäñ ärokärok man nämö yäwayäñ. Nämö, man yäkyäkna ba täktäkna terak nabäñpäñ-nadäñkañ mebarina siwoñi nadäwä täreneñ.

⁷ * Täñpakañ imaka yabänañi nämopäñ Anututā näwoñärewänpäñ yabäñjukko uterak näkñata jop nadäñ nadäwa ärowani täñpeko udetā gupnata bäräpi kubä imiñjuk. Bäräpi u Satan täño watä piä äma kubä bumik. Unitä wari wari tenäñtä-yäñ namäppäñ nut täyak. ⁸ Ude täñjirän Ekänitā u yäpmäñ keweñ namikta yäñapik man kadäni yaräkubä ude yäñkut. ⁹ * Ude yäñapiñkuro upäñkañ Ekänitā kowata ñode näwetkuk; Ude nämö. Näkño orakorakna gäkä terak pätak unita imata imaka kubäta wäyäkñewen? Nadātan? Gäk kehäromika nämotä iriri näkño kehärominatā gäkä terak kwawak ahäñ gamik täyak yäñ näwetkuk. Ude näwetkuko unita apiño Kristo täño kehäromi unitä näkā terak ärowän yäñpäñ kehäromina nitek nämotä itat unita oretoret täyat. ¹⁰ Mebari unita Kristota yäñpäñ kehäromina nämotä irira äma komi namiñit, man waki näwerit, mäyäk ba bäräpi mebari mebari ahäñ namiñit täñjirä unita täga nadäñpäñ bänep oretoret pähap terak it täyat. Imata, kehäromina nitek nämö it täyat-ken uken Kristotā iniken kehäromi namiñjirän kehäromi bureni nitek it täyat.

Pol Korin ämawebeta nadäwätäk täñjuk

¹¹ * Wära! Man yäyat ño guñ täño man kubäpäñ yäyat. Yänañi nämö upäñkañ injinken nadäk terak yäñahätat. Injin näkño täktäkna täga unita

* 11:32: Apos 9:23-25 * 12:5: 2Ko 11:30 * 12:6: 1Ko 10:8; 1Ko 11:16 * 12:7: Jop 2:6

* 12:9: Plp 4:11-13 * 12:11: 2Ko 11:5

binjam yānañipāñ nāmo yāñkuño unita yāñpāñ yāñahātat. Bureni, nāk āma jopi upāñkañ aposoro ātu unita intā nadāñirā ārowani tāk tākañ u yārepmit moreñkañ itat. ^{12*} Kadāni in bāmopjin-ken itkuro uken kehārom tañpāñ aposoro bureni tāño kudān mebāri mebāri māyap pewa ahāñirā yabāñpāñ-nadāñkuñ. Kudān kudupi, imaka āmatā nāmo tānañi, ba imaka ātu Anutu tāño kehāromi nikek u tāñira unitā mebārina tāñkwawa tañkuk. ^{13*} Tāñpākañ waki tāñ tamiñkuro u de? Äbot tāñpani kome ātuken nanikta tāñ yāmik tāñkuro inta udegān tāñ tamik tāñkut. Tāñpākañ imaka kubāgān inta nāmo tāñ tamiñkuro u ñode; Gupnata watā it namikta inta bārāpi nāmo tamiñkut. Ude tāñkuro uwā jide? Momi tāñkut ba? Butewaki, unita goret tāñ tamiñkuro tāñpawā eruk momina u kañ peñ namut!

^{14*} Tāñpākañ inken āneñi ārekta nadāñ itat ño āreñira kadāni yarākubā ude api tāñpek. Eruk āreñpāñā udegān gupnata watā it namikta bārāpi nāmo api tamet. Imata, nanaktā meñ-nanta imaka yabāñ ahāñpāñ yāmikta nāmo yāwani. Nāmo, meñ-nantā imaka yabāñ ahāñpāñ nanakiyeta yāmikta yāwani. Unita ñode yāwa; In-tāño moneñ tuñumjin yāpmākta nāmo api ārewet. Nāmo, inkāt nākkāt bānep kubāgān tāñpāñ itta yāñpāñ api ārewet. ^{15*} Unita in tāñkentāñ tamikta nāñkakāt tuñumna pajinj taniñ kirekta gāripi nadātat. Upāñkañ jide? Gāripi pāhap nadāñ tamiñira kowatawā gāripi tāpurigān nadāñ namineñ?

¹⁶ Tāñpākañ āma ātutā tāktāknata ñode yāk tākañ; Bureni, gupita watāni itta bārāpi nāmo nimiñkuko upāñkañ jop manman yāñnikñatkuk. ¹⁷ Nāka ude yāk tākañ upāñkañ jide ude tāñ-tākñatkut? Amanaye yāniñ kireñpewa āreñkuño uterak tāñ-tākñatpāñ moneñ tuñumjin kubo tāñkut ba? ^{18*} Ude nāmo! Taitus inken ārekta peñ iwetpāñ nadākinik ikek notninpak kubākāt bok yepmañpa āreñkumān. Eruk, Taitustā āreñpāñ jop tāñ-tākñatpāñ moneñ tuñumjin yāpuk ba nāmo yāpuk? Nāmo! Nek tāño nadāk-nadāk u kubāgān unita bāmopjin-ken kāderi kubāgān peda ahāñkuk.

¹⁹ Ba jide nadākañ? Man kudup yāyat ño u in inñamjin-ken tāktāknin u tāñkehārom takta yāñpāñ yāyak yāñ nadākañ? Nāmo, nin Anututā nibāñjirān Kristo tāño āmatā man yānañi ude yākamāñ. O notnaye, bureni tāwetat; Imaka kudup tāk tākamāñ u intāño nadākinikjin tāñkehārom taktagān. ^{20*} Tāñpākañ nāk umuntāyat. Äreñkañ irit kuñat-kuñat intā kuñatta gāripi nadāk tāyat ude nāmo irirā tabāwetta. Tāñkañ ude tabāñpāñā kudān intā gāripi nāmo api nadāneño ude tāwoñārewetta! Äreñpāñ in bāmopjin-ken kudān wakiwaki ñodewanitā parirā yabāwet yāñkañ umuntāyat; Yāñawāt-awāt, nārepmirek-gārepmirek terak kokwawak pewā ahāk-ahāk, man jāpi kowat-yāwān, iyapi tāktāk, āma wāpi yāpmāñ āpāk-āpāk, yāñpāñ-yabāñ yāwat, gup yāpmāñ ārokārok ba äbot tāñpani bāmopi-ken tāñuruk-uruk pewā ahāk-ahāk. ^{21*} Ba ñodeta imaka, umuntāyat; Inken āreñpāñ siwoñi nāmo kuñarirā tabāwayāñ tāro uwā Anutunatā unita yāñpāñ māyāk api namek. In bāmopjin-ken āma bian, imaka tarāki tarāki, kubokāret ba kañgārip kudān wakiwaki tāk tāñpanipāñ bānepi nāmo sukureñkañ pen tāñ irirā yabāñkañ bānepna āgekorāpāñ konām butewaki tāñpet.

13

Jukuman ātu

* 12:12: Rom 15:19 * 12:13: 2Ko 11:9 * 12:14: 2Ko 13:1 * 12:15: Plp 2:17 * 12:18: 2Ko 8:6,16-18 * 12:20: 2Ko 2:1-4 * 12:21: 2Ko 13:2

1 * Eruk kadäni yaräkubäta inken ärewayäj täyat ɲo. Täɲpakaɲ Anutu täɲo mantä ɲode niwetak;

Äma kubä manken tena yäɲpäjä äma yarä ba yaräkubäta äma u goret täɲirän käneɲo uyaku manken täga irek. Lo 19:15

2 Tabäktä inken äreɲira kadäni yarä täɲkuk-ken uken in bämoɲjin-ken äma momi täɲpani bänepi sukurekta jukuman yäwetkut. Unita apiɲo ban itkaɲ äma unita ba ätuta bok jukuman äneɲi ɲode täwetat; Näkä ärewayäj täyat-ken uken momi ämawebe u yabäɲpäj nämo api yabäj korewet. 3 In Kristotä mena-ken man yäɲahäk täyak u kaɲpäj nadäktä gäripi nadäkaɲ unita ude täɲira bureni yäj api nadäneɲ. Unita nadäkaɲ? Kristo in bämoɲjin-ken piä kehäromi nitek nämowä nämo täk täyak. Nämo, kehäromini intä kaɲpäj nadäktä näkä terak kwawak täwoɲärek täyak. 4 * Bureni, päya kwakäp terak utpewä kumbuk-ken uken ämawebetä kaɲirä kehäromi nitek nämo täɲkuk. Upäɲkaɲ Anututä inken kehäromi terak yäpmäj päɲaku tenjukko apiɲo itak. Täɲpakaɲ nin imaka, Kristo ukät kwasikotpäj unita kehärominin nitek nämo, äpani ude kuɲat täkamäj. Täɲkaɲ Anutu täɲo kehäromi terak itkaɲ Kristo täɲkentäɲpäj in täɲkentäktä bämoɲjin-ken piä api täne.

5 * Unita kadäni kadäni irit kuɲat-kuɲatjin kaɲpäj nadäɲpäj bäneɲjin ɲode yäpmäj daniɲpäj nadäk täkot; Nin nadäkinik ikek burenitä kuɲatkamäj ba nämo? Jide? Jesu Kristo u bäneɲjin-ken itak u nämo nadäkaɲ? Täɲ, bäneɲjin yäpmäj daniɲpäj kawä nadäkinikjin nämo paränä Kristo bäneɲnin-ken nämoinik itak yäj nadäneɲ. 6 Täɲpakaɲ nin-inta nadäkinik ɲode täkamäj; Intä nintäɲo irit kuɲat-kuɲatnin nibäɲpäj nadäɲpäjä uwä Kristo täɲo aposoro bureni yäj api nadäneɲ.

7 Täɲpakaɲ intä waki kubä nämo täɲpäj siwoɲigän kuɲatneɲta Anutu-ken yäɲapik man yäk täkamäj. In siwoɲi kuɲarirä ämatä ninta piä äma bureni yäj nadäneɲta nämo yäyat. Nämo, ämatä ninta piä säkgämän nämo täɲpani yäj nadänayäj täɲo upäɲkaɲ gäripnin taɲi uwä intä siwoɲigän kuɲatta nadäkamäj. 8 * Imata, nin man bureni u täɲpawakta piäni täga nämo täne, u täɲkehärom takta uyaku täga täne. 9 Unita ämatä nibäɲirä kehärominin nitek nämo täɲpawä u täga. Upäɲkaɲ intä kehäromigän itkaɲ kuɲarirä tabäɲkaɲ oretoret taɲi täk täkamäj. Mebäri unita inta yäɲpäj yäɲapik man ɲode yäk täkamäj; Irit kuɲat-kuɲatjin ba nadäkinikjintä tägaɲirä-tägaɲirä nadäkinik bureni täɲpani, kehäromigän ude kaɲ irut yäj yäk täkamäj. 10 * Täɲpakaɲ ban itkaɲ man kehäromi nitek ɲo intäjukun kudän täɲ tamitat. Inken äreɲpäj man jäpi terak täweretta! Bureni, Ekänitä ini piä ɲo namɲkuko unita man komi täga täwetnaɲi upäɲkaɲ ude täktä nämo nekaɲ. Imata, Ekänitä in täɲpawakta nämo iwoyäɲpäj nepmaɲkuk. Nämo, uwä intäɲo nadäkinikjin täɲkehärom takta nepmaɲkuk.

Pol täɲo yäɲtärek man

11 * Eruk notnaye, man tärek-tärek ɲode täwerayäj; Oretoret täɲput! Täɲpäj nadäkinik täɲpani kehäromigän itta piäni ehutpäj täk täkot. Täɲkaɲ näkɲo man nadäj namikinik täɲpäj nadäk bäneɲ kubägän inɲitpäj bäneɲ kwini terak it täkot. Ude täɲirä Anutu nadäj nimikinik täɲpäj bäneɲ

* 13:1: 2Ko 12:14; Mat 18:16; 1Ti 5:19 * 13:4: Plp 2:7-8 * 13:5: 1Ko 11:28 * 13:8: 1Ko 13:6 * 13:10: 2Ko 2:3, 10:8 * 13:11: Rom 15:33

pidäm pewän ahäj nimani unitä inkät itinik api täņpek. ^{12*} Täņirän äbot täņpani burenitä täk täkaņ ude not täņpäņ kowat iniņ orerän täk täkot. ¹³ Täņpäkaņ Anutu täņo kudupi ämawebe kome ŋoken irani kuduptagäntä bänep oretoret man täwetkaņ ŋo.

¹⁴ Eruk, Ekäni Jesu Kristo täņo orakoraki, ba Anutu täņo bänep iron, ba bänep kubägän irit Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkaņ unitä intä terak äroton. Ugän.

* **13:12:** Rom 16:16

Galesia

Anututä iniken bänep ironi terakgän nimagut täyak unitäno manbiŋam

¹ * Näk aposoro Pol, äma kubätä aposoro piä ŋo takta iwoyänpän nämo nepmanpän yäpmän äbut. Nämo, näk piä man ŋo Jesu Kristo-kät Anutu Nan, Kristo kumbani-ken nanik wädän tädotkuko u kerik-ken nanikpän yäput. ² Eruk näk ba notnaye näkkät itkamän ŋonitä bänep oretoret man kudän tänpän pena yäpmän äbot tänpäni ämawebe äbori äbori Galesia komeken nanik inta äretak. ³ * Anutu Nankät Ekäninin Jesu Kristo täno orakoraki ba bänep pidämtä intä terak tokŋek päton. ⁴ * Kristo uwä nintäno momita yänpän kowata Anutu Nanin täno mani buraminpän gupi inin kireŋkuk. Ude tänkuko uwä nin kome ŋonitäno topmäk-topmäk waki uken nanikpän nimagutkuk. ⁵ Unita Anutu wäpi tärek-täreki nämo, ininoret täkana! U bureni.

Manbiŋam bureni-inik u kubägän

⁶ In täno manbiŋam ŋode nadänkaŋ kikuŋtpän-nadäwätäk pähap umuri kubä täŋkut! In imata Anutu, Kristo täno orakoraki terak inita biŋam tämaguranipän bäräŋeŋ-tagän mäde ut imikaŋ? Ba imata manbiŋam kubä iwarän täkaŋ? ⁷ * Nadäkaŋ? Manbiŋam bureni kudupi kubä nämo itak. Nämoinik. Upänkaŋ äma ätutä intäno nadäkinikjin täŋkuräk takta Kristo täno manbiŋam bureni u yäpmän äyänŋtpän goret käda yänpän-täwoŋärek täk täkaŋ. ⁸ * Unita ŋode täwera ket nadäwut; Ninin-tägän ba aŋero kubä kunum gänaŋ naniktä manbiŋam kudupi kubä, nintä bian nämo täwetpän täwoŋärewni udewani kubä yänahäweko uwä geŋi wakita biŋam kaŋ tänpän! ⁹ Eruk, man ugänpän äneŋi ŋode täwetgän tänpä; Äma kubätä manbiŋam kudupi kubä intä manbiŋam bian nadänpän iyap täwani u udewani-gänpän nämo yänahänpän täwereco uwä äma udewaniwä geŋi wakita biŋam tänpäk.

¹⁰ * Tänpäkaŋ ude yäyat unita in jide nadäkaŋ? Man ude yäyat uwä ämatä näka nadäwä tägawäpän wäpna yäpmän akukta yäyat ba Anututä nadäwän tägakta yäyat? Bian täk täŋkuro ude ämatä nabänpän wäpna biŋam oraŋ namut yänpän täk täyat u tänpäwä eruk näk Kristo täno piä äma bureni nämo!

Poltä aposoro wäp yäpuko unitäno manbiŋam

¹¹ * Tänpäkaŋ notnaye ŋode täwera nadäwut; Manbiŋam yänahäk täyat uwä ämatä nämo pewä ahäwani. ¹² * Manbiŋam u äma kubä meni-ken nämo yäput, ba äma kubätä nämo näwetpän näwoŋärenkuk. Nämo, Jesu Kristo ini-tägän manbiŋam unitäno mebari näwoŋärenkuk.

¹³ * Tänpäkaŋ in bian näkŋo manbiŋam uku nadänkuŋ. Nadänkuŋo uwä ŋode; Juda täno bagata nadäkinik tänpän iwarän täŋkaŋ Anutu täno kudupi ämawebe äbot mäyap tänpä waŋkuŋ. U kudup paorut yänpän butewakikät nämo, peŋ awähuttän kuŋat täŋkuronik. ¹⁴ * Täŋkaŋ gubaŋi-ken näk

* **1:1:** Gal 1:11-12 * **1:3:** Rom 1:7; Plp 1:2 * **1:4:** Gal 2:20; 1Ti 2:6; Tai 2:14; 1Jo 5:19

* **1:7:** Apos 15:1,24 * **1:8:** 1Ko 16:22 * **1:10:** 1Te 2:4 * **1:11:** Mat 16:17 * **1:12:** Gal

1:1 * **1:13:** Apos 8:3 * **1:14:** Apos 22:3

äbekenaye oranaye täño kädet biani kudup u nadäwa-tärewäpän Juda äma bureni itta bänepna kädäp ijiwänpän näkä jukun-jukun kehärom tänpän iwarän täñkut. Tänpäkan ude täñkuro unitäwä Juda nanik äma gubanji ätu näñkäkät bok tägawani uwä näkä yärepmit moreñkut.

¹⁵ * Upänkan mentä näk nämo bäyanjirän Anututä näk bian iwoyänjuk. Täñkan kadäni ini nadänjuk-ken iniken orakoraki terak piä äma ude itta yänpän nämagutkuk. ¹⁶ * Eruk kadäni ini nadänjuk-ken uwä näkä guñ äbotken päñku Jesu täño Manbiñam Täga u yänahakta Nanaki kwawak näwoñärenjuk. Tänpäkan näk jukuman näwerut yänkan ämaken nämo yänapiñtän kuñkut. ¹⁷ Ba aposoro intäjukun ahäwani unita yabäwayän Jerusalem nämo kuñkut. Nämo, Arebia komeken pengän kuñkuro uken kadäni käronji ittängän äneñi äyänutpeñ Damaskus komeken kuñkut. ¹⁸ * Eruk obañ yaräkubä tärenjirän Pitakät man yänpän-nadakta Jerusalem kuñkut. Päñku kepma 15 ude u itkut. ¹⁹ * Tänpäkan kadäni uken uwä aposoro ätuwä nämo yabänjuk. Jems, Ekäni täño nägät moräk ugänpän kanjuk.

²⁰ Notnaye, manbiñam kudän täñ tamitat ñowä jopman nämo yäyat. Anutu inamiken bureni-inik täwetat. ²¹ * Tänpäkan Jerusalem u ira tärenjirän mädenikenä Siria, Silisia kome, yotpärare kubäkubä gänañ uken kuñkut. ²² Upänkan Judia komeken Kristo täño ämawebe äbot itkuño u näk inamna nämo nabänjuk. ²³ Äma ätutä näka ñode yäk täñjirä nadäk täñkuñ; Äma bian ninta iwan tänpän nidäpmäk täñkuko, ba manbiñam bureni unita nadäkinik tänpänita bian tänpäwak täñ yämiñkuko upänkan apiño manbiñam upän yänahäntän kuñatak yäk. ²⁴ Täñkan Anututä kädet jide jide näwoñärenjuk unitäño biñam nadänkan wäpi biñam inij oretkuñ.

2

Aposoro ätutä Pol not täñ imiñkuñ

¹ * Eruk, Siria Silisia kome käda kuñarira obañ 14 ude tärenjuk. Eruk mädeniken Banabas-kät nektä Taitus imagutdakan Jerusalem äneñi kuñkumän. ² Anututä ini u kukta yänpän peñ näwetkuko unita kuñkut. Jerusalem kuñpäñä piä täñkuro ba tänpayän täyat unitä jopi täñpeko ude nadänpän äbot tänpäni täño äma ekäni ekäni ukätgän käbeyä täñkumän. Käbeyä tänpän Manbiñam Täga guñ äbotken yänahäntän kuñat täñkuro unita yäwetkut. ³ * Tänpäkan notnapak Taitus, näkkät itkumäko u Grik, guñ äbotken nanik upänkan gupi moräk madakta aposoro uwä nämo peñ niwetkuñ. ⁴ * Nämo, upänkan äma ätu gupi-tägän not tänpän bämpnin-ken äbä itkuñ. Äma uwä nin Kristo terak бага man täño komi piä mäde ut imiñkumänjo unitäño mebäri nibänpän nadakta bämpnin-ken äbä itkuñ. Äma unitäwä Taitus gupi moräk madänañi yän yäk täñkuñ. Ude yäk täñkuño uwä nin yän-nikñat-pewä бага man täño watä piä äma ude äneñi irut yänkan yäk täñkuñ. ⁵ Upänkan man udewanitä Manbiñam Täga täño kädet bureni tänpäwak täkan. Unita Galesia ämawebe notnaye inken ude

* **1:15:** Ais 49:1; Jer 1:5; Rom 1:1 * **1:16:** Apos 9:3-6; Gal 2:7 * **1:18:** Jon 1:42; Apos 9:26

* **1:19:** Mat 13:55 * **1:21:** Apos 9:30 * **2:1:** Apos 15:2 * **2:3:** Apos 16:3 * **2:4:** Gal 1:7; Gal 5:1,13

ahäwek yänpäj nin Taitus täño gupi moräk madäkta yäjkuño u nämoinik nadäj yämiñkumäj.

⁶ * Eruk, äbot täñpani täño äma ekäni ekäni wäpi biñam ikek kábeyä bok täñkumäño unitä manbiñam näkä yäjahäk täyat uniterak man kodaki kubä nämo yäpurärätkuñ. Täñpäkañ äma uwä wäp biñam ikek yäj yäyat upäjkañ wäp biñam ikek ba wäp biñam ikek nämo, unita nadäjira inigän inigän nämo täk täyak. Imata, Anututä wäp biñamta yänpäj äma nämo yäpmäj danik täyak. ⁷⁻⁹ * * Täñpäkañ äma ekäni ekäni Pita, Jems, Jon uwä man kodaki kubä nämo näwetkuñ. Nämo, u nektä piä täñkumäko u kañpäj nadänpäj notniye bureni-inik yäj nadäjkuñ. Ude nadänpäj Banabas-kät nek ketnek wädäñkañ piänin kubägän yäj nadäjkañ not täñ nimiñkuñ. Uwä ñode nabänpäj-nadäjkuñ; Anututä iron täñ namiñpäj näkä Manbiñam Täga guñ äbotken yäjahäkta piä man namiñpäj peñ näwetkuk, Pitatä Juda äbotken manbiñam yäjahäkta piä man imiñpäj peñ iwetkuko udegän. Pitatä Anutu täño kehäromi terak Juda äbotken aposoro piä täk täñkuk. Täñpäkañ näk udegän, Anututä guñ äbotken aposoro piä täkta kehäromi namiñkuk. Eruk, ude nabänpäj-nadäjkañ Pita, Jems, Jon, äbot täñpani täño intäjukun äma ude itta yäj yämani unitä nadäj nimiñpäj ñode niwetkuñ; Inä guñ äbotken piä täga täñirä ninä Juda äbotken piä api täk täne yäj niwetkuñ. ¹⁰ * Täñpäkañ man kubä ñode niwetgän täñkuñ; In kuñkañ piä tänayäj täkañ-ken u itpäñ äma jäwäri ninken itkañ unita nämo guñ tañpäj täñkentäk ätu kañ pewä äbäk täñput yäj niwetkuñ. Ude täkta niwetkuño nadäk tawañ uku bian nadänpäj pidäm tañkut.

Poltä Pita ibeñkuk

¹¹ Eruk Pita täño manbiñam ñode täwerayäj; Nin Antiok iritna Pita äbuk. Äbänä kudän waki kubä täñkuko unita yänpäj injami-kengän iwet ahänpäj kañ-yäjkut. ¹² * Kudän waki u ñode täñkuk; Pitatä Antiok pengän äbukken ugän guñ äbot nadäkinik täñpani-kät itpäñ ketem bok nak täñkuñ. Ude täk täñkukopäj kadäni Jemstä Juda äbotken nanik äma ätu yäniñ kireñpewän äbuño ugänä Pitatä guñ äbotken nanikkät ketem bok nak täñkuño u yabäj umuntañ päñku inigän itkuk. U imata, äma Jemstä yäniñ kireñpewän äbuño uwä ñode nadäwani; Guñ äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani u kudup gupi moräk madänañi yäj nadäk täñkuño unita Pitatä umuntañpäj täñyäkñarani kudän ude täñkuk. ¹³ Ude täñirän Juda noriye ätu bok itkuño u imaka, täñyäkñarani kudän u udegän täñkuñ. Ude täñirä nadäk kädet unitä Banabas imaka imagutkuk. ¹⁴ Eruk, ude täñkuño u Manbiñam Täga täño kudäni bureni u nämo iwarirä yabänpäj näkä Pitapäj noriye inamiken ñode iwetkut; Wa! Gäk Juda äbotken nanik kubä upäjkañ Juda täño бага mebäri mebäri nämo iwatpäñ guñ äbot täño täktäki iwatpäñ bok täga itkuñ. Eruk, ude täñ itkunopäj imata apiño guñ äbotken nanik notkaye unita Juda täño бага man u iwaräntäkta yäwonjärewen?

¹⁵ Bureni, nin uwä Juda äbotken ahäwani, guñ äbot momi täñpani yäj yäwerani uken ahäwani nämo. ¹⁶ * Upäjkañ ñode bureni nadäkamäj; Moses täño бага man iwarän täwani unita yänpäj Anututä äma kubäta siwonji äma yäj nämo yäñtäreñ imek. Nämoinik. Äma Jesu Kristota nadäkinik

* 2:6: Apos 10:34 * 2:7-9: Apos 22:21 * 2:7-9: Jon 1:42 * 2:10: Apos 11:29-30 * 2:12: Apos 11:3 * 2:16: Apos 15:10-11; Rom 3:20-28; Rom 4:5, 11:6; Gal 3:11

tāņpeko unita uyaku Anututā siwoņi āma yāņ yāņtāreņ imek. Unita ābot tāņpani nin imaka, Juda ābotken nanik upāņkaņ Anututā siwoņi āma yāņ yāņtāreņ nimikta Kristo Jesuta nadākinik tāņkumāņ. Baga man iwat-iwat kādet uterak nāmo. U imata, бага man iwarān tāwani yāņpāņ Anututā āma kubā siwoņi āma yāņ nāmo iwerek.

¹⁷ Tāņpākaņ nin Juda āma upāņkaņ Anututā siwoņi āma yāņ yāņtāreņ nimikta Jesu Kristota nadākinik tāņkumāņo unitā kwawak ņode niwoņāretak; Nin imaka, momi āma, guņ ābotken nanik udewanigān. Ude unita ņode yāņitna tāgawek? Kristotā momi kādet taņi ahākta piāni tāk tāyak. Ude tāga nāmo yāne! Nāmoinik! ¹⁸ Upāņkaņ ņode tāņpero uyaku momi āma bureni-inik tāņpet; Baga man iwat-iwat kādet māde ut imiņkuro u āyāņutpāņ āneņi iwarān tāwero uyaku. ¹⁹ * Nāk ņode nadāņ dākņeņkut; Baga mantā tāņkentāņ namiņirān uterak Anututā siwoņi āma yāņ tāga nāmo nāwerekō unita apiņo nāk бага man iwat-iwat kādet kādatawā āma kumbani ude itat. Uwā бага mantā ini nutkuk bumik. Bureni, nāk Anututa biņam itpeņ kuņatta бага man iwat-iwat kādet māde ut imiņkuro u. ²⁰ * Nāk Kristo-kāt pāya kwakāp terak bok kumbumāko unita irit mebāri kubā yāput. Unita apiņo bian itkuro ude nāmo itat. Nāk nākņaken kehāromi terakgān itat yāņ nāmo yāwet. Nāmo, Kristotā bānepna-ken itak unitā nākņo māhemna ude it namitak. Gupna nīkek kuņat tāyat upāņkaņ Kristo, nāka nadāņ namikinik tāņpāņ nāk tāņkentākta gupi iniņ kireņkuko unitagān nadākinik tāņpāņ kuņat tāyat. ²¹ Baga man terak itat yāņ nāmo yāk tāyat. Nāmo, ude yāwero uwā Anutu tāņo orakoraki u tāņpewa imaka jopi ude tāņpek. Mebāri ņodeta yāyat; Baga man iwat-iwat kādetā tāņpewān Anutu ināmiken siwoņi āma irero u tāņpawā Kristo u jop nadāņ kumbuk yāņ nadāne.

3

Baga iwat-iwat ba nadākinikta man

¹ Butewaki pāhap! Galesia ābot tāņpani, inā guņ bureni-inik! In Jesu Kristo u pāya kwakāp terak kumbuko u kwawakinik tāwetpāņ tāwoņārewani upāņkaņ netātā jukuļin yāpurān guņ taņirā man burenita māde ut imiņkuņ? ² Unita nāk imaka kubāgān ņonita tāwet yabāņira nāwerut; Kudupi Munapik yāpuņo uwā kādet jide terak yāpuņ? Baga man iwat-iwat kādet terak yāpuņ ba Manbiņam Tāga u nadāņpāņ nadākinik tāktāk kādet terak yāpuņ? ³ In guņ bureni tāņo nadāk-nadāk pewā ahākaņ ņonita nadāwa inide kubā tākaņ! Jide? Munapik tāņo kehāromi terak yāput-peņpāņ Jesu iwarān tāņkuņopāņ apiņo imata kunum kaņ-ahākta kādet biani tāņo tāktāk terak tākaņ? ⁴ Jesuta yāņpāņ komi bārāpi ahāņ tamiņkuņo unita nadāņirā imaka jopi tāņkuk? Wa! Ude tākaņ unita nadāwātāk pāhap tāyat. ⁵ Ba jide? Anutu Kudupi Munapik tamiņpāņ kudān kudupi bāmopjin-ken pewān ahāk tākaņ u mebāri imata ude tāņ tamik tāyak? U intā бага man iwarāntāk tākaņ unita yāņpāņ, ba intā Manbiņam Tāga nadāņpāņ nadākinik tāk tākaņ unita yāņpāņ tāk tāyak?

⁶ * Unita yāņpāņ Anutu tāņo man terak Abrahamta ņode kudān tāwani; U Anutu tāņo man nadāņpāņ nadākinik tāņirān Anututā siwoņi āma yāņ yāņtāreņ imiņkuk. ⁷ Eruk, man unitā ņode niwoņāretak; Āma nadākinik tāk tākaņ uwā Abraham tāņo nanakiye bureni. ⁸ Imaka bureni u nāmo

* 2:19: Rom 7:6 * 2:20: Jon 13:1; Gal 1:4 * 3:6: Rom 4:3

ahänjirän Anutu täño mantä kwawa ñode yänahänjuk; Jesuta nadäkinik täñjirä uterak Anututä guñ äbotta siwoñi ämawebe yän api yäntären yämek. Unita Anutu täño mantä Abrahamken Manbiñam Täga ñode yänkwawak tañ imiñkuk; Gäkä terak Anututä ämawebe kuduptaganta iron säkgämän api täñ yämek yäk. ⁹ Eruk Abrahamtä man unita nadäwän bureni täñjirän Anututä iron säkgämän täñ imiñkuk. Ude täñkuko unita ämawebe nadäkinik täk täkañ unita udegän täñ yämik täyak.

¹⁰ * Täñpäkañ äma бага man iwat-iwat kädet terak yengämä pek täkañ uwä Anutu täño kokwawak yäpmäkta biñam itkañ. Unitawä ñode kudän täwani; Äma бага man kudän täwani u kudup nämo buramik täkañ uwä Anutu täño kokwawak yäpmäkta biñam itkañ. ¹¹ * Man uwä kwawak ñode niwoñaretak; Baga mantä täñkentän imiñjirän äma kubätä Anutu iñamiken siwoñi täga nämo irek. Nämoïnik! Uwä ñode kudän täwani; Äma nadäkinik täñjirä Anututä siwoñi äma yän yäntären yämik täyak u irit kehäromi yäpmäkta biñam täk täkañ. ¹² * Täñ, бага man iwat-iwat ba nadäkinik täktäk u mebäri kubägän nämo. Nämoïnik! Äma бага man terak it täkañ uwä бага man kudup säkgämän buramineño uyaku irit kehäromi yäpmäkta biñam täneñ.

¹³ * Nadäkañ? Baga man iwat-iwat kädettä bäräpi pähap ñode nimik täyak; U kudup nämo buraminero uwä Anutu täño kokwawak yäpmäkta biñam täne. Ude tänero upänkañ Kristotä бага man täño bäräpi u nintä terak nanik ketärenjuk. U Anutu täño kokwawak nintä yäpnañipän ninta yänpän kotañkuk. Unitawä man kubä ñode kudän täwani; Anutu täño kokwawakitä äma päya terak däpmän-pewä wädäk täkañ uterak ärok täyak. ¹⁴ Kristotä ude täñkuko uwä mebäri ñodeta täñkuk; Bänep iron Anututä Abrahamta imikta yänkehärom tañkuko uwä Kristo Jesu terak guñ äbottä täga yäpneñ. Ba ninta Kudupi Munapik nimikta yänkehärom tañkuko u imaka, nadäkinik kädet terak nin täga yäpne.

Baga man ba Yän-kehäromtak man

¹⁵ Eruk notnaye man ño äma nininken täktäknin terak wohutpäñ man wärani ñode yäwayän; Äma ätutä imaka kubä täkta yänpän-nadänkañ bänep nadäk-nadäk kubägän penpän yänkehärom täneñ. Eruk ude täneñopän äma kubätä yänkehäromtak man topneño uterak kodaki kubä täga nämo yäpuräräreke ba bureni pewän ahäkta kädet täga nämo täñpipiwek. Täñpäkañ Anutu täño yänkehäromtak man uwä udegän. ¹⁶ * Anutu täño man kudän täwani terak ñode danik täkamän; Yän-kehäromtak man Anututä bian yänkuko unitäño bureni uwä Abrahamkät nanakita biñam yäwani. Uwä nanakiye oraniye päke unita nämo yäyak. Nämo, u orani kubätagän yäyak. Täñpäkañ orani kubägän uwä wäpi Kristo u. ¹⁷ * Eruk, man u mebäri ñodeta yäyat; Intäjukun Anututä Abraham terak iron säkgämän nimikta yänkehäromtak man yänjuk. Eruk, obañ 430 ude täneñjirän mädeni käda бага man uwä ahänjuk. Unita ñode nadäwut; Baga man mäden-inik ahänjuk unitä yänkehäromtak man intäjukun ahänjuk unitäño bureni pewä ahäkta kädet täga nämo täñpipiwek. Nämoïnik! ¹⁸ * Ironi u бага man iwat-iwat kädet terak täga yäpnero u täñpäwä, eruk

* **3:10:** Lo 27:26 * **3:11:** Rom 1:17; Gal 2:16 * **3:12:** Rom 10:5 * **3:13:** Rom 8:3; 2Ko 5:21; Gal 4:5; Lo 21:23 * **3:16:** Apos 7:5 * **3:17:** Kis 12:40 * **3:18:** Rom 4:14, 11:6

yänkehäromtak man yänkuko u imaka jopi kubä tänppek. Upänkañ Abrahamtä Anutu täño ironi u yänkehäromtak mani terak yäpuk, бага man terak nämo yäpuk.

19 * Eruk, бага man ima mebärita ahänjuk? Uwä ñode; Anututä yänkehäromtak man Abrahamta yän imiñpäñä u mädeni käda waki täktäk täño mebäri kwawak pewän ahäkta yänpäñ бага man u pewän ahänkuñ. Tänpäñ бага man iwät-iwat kädet u kadäni käroni itta nämo nadänjuk. Nämo, u it yäpmän kuñtäyon Nanak bian ahäkta Abrahamta yänkehäromtak man yän imiñkuko unitä kwawak ahänjirän kañ paorän yän nadänjuk. Ba ñodeta nadäwut; Baga man uwä imaka bureni-inik, kadäni käroni itta uyaku, Anututä Mosesta u ini keran imän. Upänkañ ude nämo tänjuk. Nämo, u añeroniyeta yämänkañ unitä päpä bämpop äma, Moses u kerä terak penkuñ. 20 Tänpäkañ imaka bureni, Anutu täño yänkehäromtak man uwä añero terak ba bämpop äma kubä terak nämo ahän yämiñjuk. Nämo, Anutu kubägän unitä ini pewän ahänjuk.

21 * Eruk, ude unita ñode täga yäne? Baga man uwä yänkehäromtak man Anututä bian yänkuko unitäño iwan? Nämo inik! Anututä ämawebe irit kehäromita biñam yepmakta бага man nämo pewän ahänkuñ. Nämo, бага man kubätä irit kodaki täga pewän ahäwän yäwänäku ämawebe бага man iwarani uwä Anutu injamiken siwoñi iräm. 22 * Upänkañ ude nämo. Anutu täño man ñode kudän täwani; Ämawebe kuduptagän momita watä piä täñpani. Eruk, man u bureni unita iron Anututä bian, ämawebe kämi Jesuta nadäkinik tänyän täkañ unita yämikta yänkehärom tänjuko u бага man iwätpäñ täga nämo yäpneñ. Nämo, iron uwä ämawebe nadäkinik täk täkañ unitägän täga yäpneñ. 23 * Tänpäkañ Jesuta nadäkinik täktäk kädet nämo tumänjirän бага mantä nin topmäñpäñ niñmäñ irirän it yäpmän äbänjitna Kristota nadäkinik täktäk kädet kwawak ahänjuk. 24 * Unita бага man uwä watä piä ñode täñ nimikta yäwani; Nin Manbiñam Täga u nadäkinik täñjitna Anututä siwoñi ämawebe yäñtäreñ nimekta бага man unitä nimagut yäpmän äbätängän Kristoken niñmanjuk. 25 Eruk apiñode nadäkinik täktäk kädet kwawak ahän patkuko unita nin бага man täño gämori-ken wari nämo itkamän.

Anutu täño nanakiye bureni

26 * Nämo, in kudup Kristo Jesuta nadäkinik täk täkañ uterak Anutu täño nanakiye ahänkuño itkañ. 27 * Ume yäpmäñpäñ Kristo-kät kowat kwasikorän täñkuño uwä inä Kristo ini, tek ude wädäwä äronkuñ. 28 * Unita inigän inigän, närepmirek gärepmirek paotkuk. Guñ äbotken nanik ba Juda äbotken nanik, piä watä äma ba ämata watä piä nämo täñpani, äma ba webe u inigän inigän nämo itkañ. Nämo, in Kristo Jesu-kät kentänpäñ kubägän-inik itkañ. 29 * Bureni-inik! In Kristo täño tawañken itkañ u täñpäwä, eruk Abraham täño nanakiye bureni-inik täkañ unita Anututä bian imaka Abrahamta yänkehäromtañ imiñkuko u bureni-inik api kañ-ahäneñ.

* 3:19: Rom 5:20; Apos 7:38 * 3:21: Rom 8:2-4 * 3:22: Rom 3:9-19; Rom 11:32 * 3:23: Gal 4:3 * 3:24: Rom 10:4 * 3:26: Jon 1:12 * 3:27: Rom 6:3, 13:14 * 3:28: Rom 10:12; 1Ko 12:13 * 3:29: Rom 4:13

4

¹ Man yäyat u yänkwawa takta man wärani kubä ñode yäwa; Äma kubä täño nanaki, nanitä kumänjirän nani täño tuñumi u korewekta yäwani. U kuduptagän korewekta yäwani upänkanj nanak täpuri irirän nani kumbeko uwä nani täño tuñum jop täga nämo yäpek. Nämo, nani täño piä watä ämaniyetä itneño udegän irek. ² U nanak täpuri irirän nanitä nanaki u kañiwatta äma iniñ kirewani u gämori-kengän kuñarek. U gämori-kengän it yäpmänj kuñtängän kadäni nanitä bian peñ imani u ahänjirän täga yäpek. ³* Eruk, nintä terak udegän pätak. Bian-inik bänepnintä nanak paki ude kuñatpänj kome täño imaka jopi-jopi unita watä piä täk täñkumänjonik. ⁴Täñpakanj kadäni Anututä ini iwoyänjkuk-ken ukenä nanaki-inik u pewän äpuk. Pewän äpä komen webe kubätä bäyänjkuk. Bäyawan kanj Juda äma, бага man iwarän täwani ude itkuk. ⁵* Ude itkuko uwä ämawebe бага man iwarän täwani nin nimagutpänj nipmanpän Anutu täño nanakiye bureni-inik itneta täñkuk.

⁶* Eruk, nin unitäño nanakiye bureni-inik itkamänj yän niwoñärekta Anututä Kudupi Munapiki bänepnin-ken peñ niminjkuk. Peñ niminjkuko itkanj Munapik unitä täñpewän Anututa gäripi-inik nadänppänj Nan! Nan! yän iwet takamänj. ⁷* Kädet ude täk takamänj unitä ñode niwoñärek täyak; Nin piä watä äma jopi ude wari nämo itkamänj. Nämoinik! Anututä täñpewän iniken nanakiye bureni-inik ude itkamänj. Ude itkamänj unita imaka tägatäga Anututä nanakiyeta biñam peñ yämani u bureni-inik api korene.

Pol Galesia ämawebeta nadäwätäk täñkuk

⁸* Bian in Anutu täño mebärini nämo nadänppänj unita imaka jopi u anutu yän yäwerani unita watä piä täñ yämik täñkuñ. Upänkanj imaka uwä Anutu bureni nämo. ⁹Tänj, apiño in Anututa nadänppänj Anututa not täñ imik täkanj. Etänj goret yäyat. Bureni ñode yäwa tägawek; Anutu in tabänppänj nadänkanj not täñ tamik täyak. Eruk ude unita imata kome täño imaka jopi-jopi, kehäromini nämo u äneñi not täñ yäminppänj yämagutkanj? Unita watä piä äneñi täñ yämikta nadänppänj ude täkanj ba? ¹⁰* In Anututä nibäwän tägawut yänppänj kadäni ñodewanita бага peñpänj iwaräntäk täkanj; Kepma wäpi biñam ikek, komepak kodaki ba obañ kodaki täño orekirit unita nadänjirä ärowani inide kubä täk täkanj. ¹¹ Kädet ude täñjirä näkño piäna bämojjin-ken täñkuro unitä jopi ude täñpek yän yänkanj nadäwätäk täk täyat.

¹² Notnaye, näk täñkentänj tamikta in bumik äworenppänj bämojjin-ken itkuro unita butewaki terak inken ñode yänjapitat; Nadäk näkä injitpeñ kuñat täyat udegän nadänppänj kanj kuñarut. Bok itkumänj-ken uken näka goret kubä nämo täñ naminjkun. Nämo! ¹³* Nodeta juku piwut; Mämärem Manbiñam Täga yänjahänppänj täwetkuro uwä näk käyäm mebäri kubätä nepmäjit-pewän inken itpänj manbiñam u täwetkut. ¹⁴Kadäni ugän gupnaken wakiinik nadänjkuro unitä inta bäräpi taminjkuk. Upänkanj in näka ganjani nadänppänj mäde nämo ut naminjkun. Nämo, Anutu täño añero kubä imagutneño ude bumik nämagutkun. Ba Kristo Jesu ini imagutneño ude täñ naminjkun. ¹⁵ Unita jide? Kadäni uken oretoret pähap nadänppänj

* **4:3:** Gal 3:23; Kol 2:20 * **4:5:** Gal 3:13 * **4:6:** Rom 8:15-16 * **4:7:** Rom 8:17; Gal 3:29

* **4:8:** 1Ko 8:4-6 * **4:10:** Rom 14:5; Kol 2:16 * **4:13:** 1Ko 2:3

imaka imaka pidämigän täj namik täjkuŋopäj oretoretjin u apiŋo de itak? Kadäni uken näk täjkentäj namikta gäripi pähap nadänpäj injinken dapunjın dätpäj näka naminayäj bumik täjkuŋ. ¹⁶ * Ude täjkuŋopäj apiŋo jide? Näkä man bureni täwet ahätat unitä täjnpewän näka iwan täj namikaŋ ba?

¹⁷ Notnaye, nadäkaŋ? Äma бага man kädet iwaräntäktä täwet täkaŋ uwä gup-tägän not taŋi täj tamik täkaŋ upäjkaŋ bureni täjkentäj tamikta nadäŋkaŋ nämo yäk täkaŋ. Nämo, ude täjpena Pol kakätäŋpej nintagän gäripi nadänpäj niwarut yäŋkaŋ täk täkaŋ. ¹⁸ Eruk, imaka täga kubäta gäripi nadäneŋo uyaku täga. Näk inkät irira ba inkät nämo irira udegän täneŋ. ¹⁹ O nanaknaye bureni-inik, inta yäŋpäj komi pähap, webetä nanak bäyanayäj yäŋkaŋ nadäk täkaŋ ude äneŋi nadätat. Komi ude nadäŋ yäpmäj kuŋtäyiwa Kristo täŋo irit kuŋat-kuŋari ba täktäki unitä inken kaŋ tokŋeŋ parän. ²⁰ Inkät bok itne yäj nadätat upäjkaŋ butewaki, apiŋo inkät nämo itkamäj. Bok itpäj yäwänä man kwini terak yäpäs-wonŋtak man täga täwetet. Wära! Kädet jide upäj iwatkaŋ api täjkentäj tamet yäj nadäŋkaŋ inta nadäwätäk pähap täj itat!

Haga kenta Sara terak man wärani yäwani

²¹ Ai, in бага man täŋo gämori-ken kuŋatta gäripi nadäk täkaŋ u täwet yabäŋjira mebäri näwerut; Anutu täŋo бага man kudän täwanitä ŋode yäyak u nämo nadäkaŋ ba? ²² * U ŋode yäyak; Abraham täŋo nanaki yarä. Kubä uwä piä watä webe jopi wäpi Haga unitä bäyaŋkuk. Täjpäkaŋ kubäwä webeni bureni Sara unitä bäyaŋkuk. Sara uwä webe komi piä terak nämo irani u wäp biŋam ikek. ²³ * Täjpäj nanak watä piä webe unitä bäyaŋkuko u ämawebetä nanak bäyakta piäni täk täkaŋ kädet uterak bäyaŋkuk. Täjpäkaŋ webe wäp biŋam ikektä bäyaŋkuko uwä Anutu täŋo yäŋkehäromtak man uterak ahäŋkuk. ²⁴ * Man unitäŋo kukŋini ŋode pätak; Webe yarä uwä topmäk-topmäk man mebäri yarä täŋo wärani ude itkamän. Topmäk-topmäk kubä Sainai pom terak ahäŋkuko unitäŋo wärani uwä Hagatä itak. Topmäk-topmäk unitä nanak pewän ahäk täkaŋ uwä piä watä äma jopigän. ²⁵ Haga uwä Sainai pom Arebia komeken itak unitäŋo wärani kubä. Ba Jerusalem apiŋo itak unitäŋo wärani kubä. U imata, Jerusalem nanik ämawebe uwä man Sainai pom terak ahäŋkuko unita watä piä täjpani, ba nanakiye imaka, udegän täk täkaŋ. ²⁶ * Täjpäkaŋ Jerusalem mebäri kubä punin unu itak. Uwä Sara, webe wäpi biŋam ikek ude. Uwä nadäkinik täjpani nin täŋo meŋnin pähap. ²⁷ Unita Anutu täŋo mantä ŋode yäyak;

Webe äruŋ itan u oretoret täyi!

Nanak bäyak-bäyak täŋo komi nämo nadätan unita kap teŋpäj oretoret gera yäyi!

Imata, webe äpitä iwat kirewanitä webe äpi niked irepmiŋpäj nanak bumta
api bäyawek yäk. Ais 54:1

²⁸ * Eruk notnaye, in uwä Aisak ude, nanak Anutu täŋo yäŋkehäromtak man terak ahäwani. ²⁹ Täjpäkaŋ nanak nädapitä nanak pewä ahäk-ahäk kädet terak ahäŋkuko unitä nanak Munapik terak ahäwani unita komi

* 4:16: Amo 5:10 * 4:22: Stt 16:15, 21:2 * 4:23: Rom 9:7-9 * 4:24: Rom 8:15; Gal 5:1

* 4:26: Hib 12:22; Rev 3:12; Rev 21:2,10 * 4:28: Rom 9:7; Gal 3:29

imik täņkukonik. Täņpākaņ apiņo kādet udewanigān bāmopjin-ken itak. ^{30*} Unita Anutu täņo mantā jide yāyak? U ŋode yāyak; Watā piā webe u nanaki bok yāwat kirewut! Watā piā webe unitāņo nanaktā webe wāp bijam ikek unitāņo nanak täņo tuņum, nanitā peņ imani u tāga nāmo korewek. ^{31*} Unita notnaye, man unita ŋode nadāwut; Ninā watā piā webe unitāņo nanakiye nāmo. Nāmoinik, ninā webe wāpi bijam ikek unitāņo nanakiye.

5

Baga man gāmori-ken nāmo itne

^{1*} Eruk apiņo nin imaka kubā täņo komi piā terak nāmo it tākamāņ. Nāmoinik, Kristotā komi piā u gānaņ nanik nimagutpāņ nipmaņkuk. Unita in kehārom taņpāņ itkot. Āma kubātā āneņi бага man täņo komi piāken itta tāmagurekta ket nadāņ täpānek-inik täņkaņ itkot. ² Unita nāk Poltā bureni-inik ŋode tāwera nadāwut; In āma gupjin morāk madākta bāneņjin ārik tākaņ u nadāņ yāmiņirā gupjin morāk madāneņo uwā Kristo täņo piāni unitā in täpuri kubā tāga nāmo täņkentāņ tamek. Nāmoinik! ³ Eruk āneņi kwawak ŋode yākgān täņpa; Āma kubātā Anutu iņamiken siwoņi irayāņ nadāņpāņ gupi morāk madāweko uwā, eruk kādet kubā nāmo pat imitak, āma u бага man kudup kaņ iwarān! ⁴ Bureni, Anutu iņamiken siwoņi itnayāņ nadāņpāņ бага man iwat-iwat kādet iwat tākaņ uwā Kristo māde ut imikaņ ubayāņ. Ba Anutu täņo orakorakitā tāga nāmo api täņkentāņ tamek.

⁵ Täņpākaņ Munapiktā bāneņnin täņpidām taņjirān Anututā nadākinikninta yāņpāņ siwoņi āmawebe yāņ yāntāreņ nimekta oretoret terak itsāmāņkamāņ. ^{6*} Nadākaņ? Āma Kristo Jesu-kāt kowat kwasikorān tāk tākaņ uwā gup morāk madāk-madāk ba gup morāk nāmo madāk-madāk unita nadāņjirā imaka jopigān tāk tākaņ. Imaka bureni uwā ŋode; Nadāk-nadāknin kudup Jesu terakgān peņpāņ notniyeta gāripi kowat nadāņ imān tāktāk kādet unitāwā imaka bureni-inik tāyak.

^{7*} Bian in Kristo täņo kādet gāripigān iwat täņkuņonik. Ude tāk täņkuņopāņ man bureni täņo kādet u iwarāntākta netātā taniņ bitnāņkuk? ⁸ Taniņ bitnāņkuko u Anutu tāmagurani unitā nāmo täņkuk. ^{9*} Upāņkaņ nadāk-nadāk waki täpuri-inik ireko unitāwā āma māyap täppān waneņ, yis täpuri tā kārāga täņpewān taņi tokņeweko ude. ^{10*} Täņpākaņ in ba nāk Ekānita nadākinik tāk tākamāņ unita inta ŋode nadātat; Nadāk inigān kubā nāmo api iņitneņ. Nākņo nadāk ŋogānpāņ api iņitpāņ iwarān tāneņ yāņ nadātat. Täņpāņ netā kubātā nadāk-nadākinin u täņpān wakaņ u nāmo nadātat upāņkaņ āma uwā waki kādet pewān ahākaņ unita kowata gwāki waki api yāpek.

^{11*} Täņpākaņ notnaye, nāka ŋode nadāwut; Täņyākņarani āma bāmopjin-ken itkaņ u nāka ŋode yāk tākaņ; Pol uwā gup morāk madākta nintā yāk tākamāņ udegān yāk tāyak yāņ yāk tākaņ. Upāņkaņ man u bureni nāmo, jopi! U bureni täņpāwā Juda āma u imata nāka kokwawak pen tāk tākaņ? Ba u bureni täņpāwā āma uwā nāka bāneņ täga nadāņpāņ pāya kwakāpta yāņpāņ man yāņahāk tāyat unita nadāwātāk täņpāņ bāneņi tāga nāmo täņpā waneņ. ¹² Eruk, āma nadāk-nadākinin täņpāwāk tākaņ unita ŋode yāwa; Ude

* **4:30:** Stt 21:10; Jon 8:35 * **4:31:** Gal 3:29 * **5:1:** Jon 8:32,36; Gal 2:4, 5:13; Apos 15:10

* **5:6:** 1Ko 7:19; Gal 6:15 * **5:7:** Gal 1:6 * **5:9:** 1Ko 5:6 * **5:10:** Gal 1:7; 2Ko 11:15

* **5:11:** 1Ko 1:23

täk täkaŋ uwä gupi moräk ugän nämo madäneŋ. Nämo, gupi kudup madäŋ däkneŋ täŋpä kwäpäŋ komi nadäwut!

13 * Täŋpäkaŋ notnaye inä Anututä бага man täŋo komi piäken nämo itta yäŋpäŋ tämagutkuk. Ude unita ŋode nadäneŋ; Apiŋo бага man täŋo topmäk-topmäk terak nämo itkamäŋ unita bänep biani täŋo täktäk waki täga täne yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo inik! ŋode täneŋ; Gäripi kowata kowata nadäŋpäŋ watä piä kowata kowata täneŋ. 14 * Unita ŋode nadäkaŋ? Man täpuri ŋonitä бага man kudup uwäk täyak; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta nadäŋpäŋ iron täŋ imen yäk. 15 Unita jukuman ŋode täwetat; In aŋ ägwäritä-yäŋ yäŋ-awätpäŋ iwan kowata kowata täk täkaŋ u pen täŋpäŋä ket nadäŋkaŋ; Injin-tägän kowat täŋpä wawän täŋpäŋ kudup paotneŋta nadäŋkaŋ!

Munapik täŋo nadäk tawaŋän iwatne

16 * Unita ŋode täwetat; In Kudupi Munapik täŋo nadäk tawaŋ terak pen kuŋatnayän täŋo uwä bänep biani täŋo nadäŋ gärip waki u nämo api iwat täneŋ. 17 * U imata, bänep biani täŋo gäripkät Munapik täŋo gärip u nin nimagutta närepmirek gärepmirek täk täkamän. Yarä uwä iwan ude täkamän unita imaka bureni täkta gäripi nadäk täkaŋ u nämo iwatpäŋ täk täkaŋ. 18 * Täŋpäkaŋ Munapiktä irit kuŋat-kuŋatjinta watäni irayän täko uwä бага mantä komi piäken täga nämo api tepmaŋpek.

19-21 * Eruk kudän bänep bianitä pewän ahäk täkaŋ uwä kwawak ŋode; Kubokäret, kudän taräki täktäk, mäjo wära oraŋ yämik-yämik, ämik gäram ba äma täŋpäwak kädet, kokwawak täŋpäŋ duŋ-wewek täktäk, äma täŋo tuŋum yabäŋgärip, täŋ-pänapäna, wäpi biŋam yäpmäkta närepmirek gärepmirek, äbot duŋ-weŋpäŋ ini-ini itkaŋ yäŋawät-awät täktäk, ba närepmiŋtak yäŋkaŋ yäŋ-kokwawak nadäk-nadäk, bipani kap teŋpäŋ ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täktäk kädet. Bänep bianitä kudän u, ba kädet waki ätu udewanigän pewän ahäk täkaŋ. Unita jukuman bian täwetkuro udegän äneŋi ŋode täwetat; Äma kudän udewani täk täkaŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo api äroneŋ.

22-23 * * Täŋpäkaŋ kudän bureni Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkaŋ uwä ŋode; Bänep iron täktäk, oretoret täŋpäŋ bänep kubägän irit kädet, bäräpi gänaŋ bänep kwini terak irit, orakorak täktäk kädet, kudän tägatäga täktäk kädet, nadäk kubägän peŋpäŋ kuŋat-kuŋat, ämawebe iŋamiken äpani kuŋat-kuŋat ba irit kuŋat-kuŋatkata watäni itpeŋ kuŋat-kuŋat. Kudän ude-wani täkta бага man kubätä бага nämo peŋkiretak. 24 * Unita nadäkaŋ; Kristo Jesuta biŋam täŋpani ämawebetä bänep biankät unitäŋo täktäki ba nadäŋ gäripi u kudup päya kwakäp terak utpewä kumäŋpäŋ paotkuk. 25 * Bureni, Kudupi Munapiktä irit bureni nimiŋkuko unita Munapik unitäŋo nadäk tawaŋ ugän iwat täkäna! 26 * Unita notnaye, nininta nadäŋitna ärowani-inik nämo täŋpek, ba nadäk waki terak närepmirek gärepmirek täŋpäŋ notniye täŋo bänepi nämo täna waneŋ.

6

Täŋkentäk kowata kowata täkta man

* 5:13: 1Pi 2:16 * 5:14: Mat 5:43; Rom 13:9 * 5:16: Rom 8:4; Gal 5:25 * 5:17: Rom 7:15-23; 1Pi 2:11 * 5:18: Rom 6:14, 8:14 * 5:19-21: 1Ko 6:9-10 * 5:22-23: Efe 5:9
* 5:22-23: 1Ti 1:9 * 5:24: Rom 6:6; Kol 3:5; 1Pi 2:11 * 5:25: Rom 8:4 * 5:26: Plp 2:3

¹ * Notnaye, notjinpak kubätä momi kubä täjirän kaŋpäjä noriye Kudupi Munapik täŋo nadäk ikektä bänep kwini terak imagutpäj yäpä-siwonŋaŋ imineŋ. Täŋpakaŋ injin imaka täjyabäk-ken mäneŋo ujeta watäni ket itkaŋ. ² * Täŋkaŋ bäräpi injin kubäkubä täŋo u täŋkentäk-kentäk terak buramineŋ. Ude tänayän täŋo unitäwä Kristo täŋo бага man u api buramineŋ. ³ Täŋpakaŋ äma kubä wäpi biŋam ikek nämo upäj wäpna biŋam nitek yäj nadäŋpäj gupi yäpmäj äroweko uwä inita täŋikŋarani ude täŋpek.

⁴ * Täŋkaŋ wäpjin biŋam yäpmäj akukta äma ätu täŋo täktäki-kät gäŋaken ukät peŋ kentäŋpäj yabäŋpäj-nadäŋkaŋ näkä yärepmiat yäj nämo nadäwen. Nämo, äma kubäkubätä iniken täktäki waki ba täga u yäpmäj danipäj kaŋpäj nadäk täneŋ. Täga täro yäj nadäŋpäjä eruk inita oretoret täga nadäwek. ⁵ * Imata, äma kubäkubätä täktäki iniken iniken unitäŋo bäräpi kotaneŋ.

⁶ * Täŋpakaŋ Anutu täŋo man täwetpäj täwoŋärek täŋpanita ironjinta tuŋum pat tamikaŋ uken nanikpäj täŋkentäj yämineŋ.

⁷ Notnaye, siwoŋi ŋode täwera nadäwut; Gäk piäka-ken ketem yeri jidewanipäj piweno uwä bureni inidegän ahäwek. U täktäkjin käda udegän ahäwek. Unita ŋode nämo nadäneŋ; Anutu täga api täŋikŋatne. Nämo, ude nadänayän täkaŋ uwä injinken bänepjin täŋikŋarani api täneŋ.

⁸ U ŋodeta yäyat; Äma kubätä bänep bianini täŋo nadäj gärip u iwarän täwayän täko uwä täktäki waki unitä kudup api täŋpänwaŋ imineŋ. Täŋ, äma Kudupi Munapik täŋo täktäki iwarän täwayän täko uwä Kudupi Munapiktä täŋpewän irit kehäromi u api kaŋ-ahäwek. ⁹ * Unita täŋkentäk-kentäk piä täkta gaŋani nadänetawä! Gwäk pimiŋpäj ude tänayän tämäŋo uyaku ketem bureni puget-puget kadäni-kenä bureni säkgämän api yäpne. ¹⁰ Unita kädet tumän niminiränä äma kuduptagaŋta kudän täga täŋ yämik täkäna! Upänkaŋ kudän täga u Ekäni täŋo äboriye-ken bureni-inik täk täkäna!

Jukuman tärek-tärek

¹¹ In ketna kwainirän kudän goret täyat ŋo kakaŋ? U näŋjaken ketnatä kudän täŋ tamitat. ¹² * Nadäkaŋ? Äma in gupjin moräk madäkta peŋ täwet täkaŋ u Juda noriye inamiken gup käda täŋo täktäkta wäp biŋam ikek itta nadäŋkaŋ täk täkaŋ. Ude täk täkaŋ uwä mebäri kubäta nämo, u Kristotä päya kwakäp terak kumbuko unita nadäkinik täŋpäj kuŋat täkaŋ yäj yäŋpäj komi nimineŋo ujeta täk täkaŋ. ¹³ Upänkaŋ äma gup moräk madäk-madäk kudän täk täkaŋ u бага man kudup säkgämän nämo iwat täkaŋ. Nämo, u in peŋ täwerirä gupjin moräk madäwäpäj uterak wäpnin biŋam kaŋ yäpna yäj nadäŋkaŋ täk täkaŋ. ¹⁴ * Upänkaŋ nähäwä imaka unitäŋo biŋam nämo, Ekäninin Jesu Kristo päya kwakäp terak kumbuko unitäŋo manbiŋam u kubätagän nadäŋpäj oretoret täŋpäj nadäkinik täk täyat. U imata, unitäŋo kumäk-kumäkitä täŋpewän imaka komen ämawebetä nadänirä täŋkentäki ude täk täkaŋ, näk unita nadänira jopi-inik täk täkaŋ. Näk kumbani ude irira kome täŋo imaka udewanitä täga nämo täŋkentäj namik täkaŋ. ¹⁵ * Äma kubä gupi moräk madäwek ba nämo madäwek unitä jideka nämo täŋpek. Nämo, imaka taŋi uwä Anututä

* **6:1:** Mat 18:15; Jem 5:19 * **6:2:** Rom 15:1 * **6:4:** 1Ko 11:28 * **6:5:** Rom 14:12 * **6:6:** 1Ko 9:11,14 * **6:9:** 1Te 3:13 * **6:12:** Gal 5:11; Plp 3:18 * **6:14:** 1Ko 1:31, 2:2 * **6:15:** Gal 5:6; 2Ko 5:17

äma u tänpewän kodaki-inik äworeweko unitä bureni täyak. ¹⁶Eruk, Anutu täño bänep pidäm ba butewakitä ämawebe man kädet u iwat täkañ uterak kañ pat yämän. Ämawebe uwä Anutu täño äbot bureni.

¹⁷* Eruk yäntärek man ñode yäwa; Nonita äma kubätä nadäñ bäräp äneñi kubä nämo namek. Nämoinik, man yäñahäntäñ kuñatku-ken äma keritä nut täñkuño unitäño bärämi gupna-ken itkañ unitä näk Jesu Kristo täño piä äma bureni-inik yäñ yäñahätak. ¹⁸Tänpäkañ notnaye, Ekäninin Jesu Kristo täño orakorakitä in kudup terak tärek-täreki nämo it täyon. Ugän.

* 6:17: 2Ko 4:10

Efesus

Anututä iniken äbot pähap kubägän nipmak täyak unitäno manbiŋam

¹* Näk Pol, Anutu täno nadäk terak Jesu Kristo täno aposoro itat. Täŋkaŋ manbiŋam ŋowä Anutu täno kudupi ämawebe Efesus yotpärare-ken itkaŋ Kristo-kät kowat-kwasikorän täŋpəŋ nadäkinik täŋ imik täkaŋ inta kudän täŋ tamitat. ²* Täŋpəkaŋ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäno orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Kristo terak iron inide kubä yəpuməŋ

³* Eruk nin Ekäninin Jesu Kristo täno Anutu ba Nani u wəpi yəŋpəŋ iniŋ oretna! U Kristo terak, kunum gənaŋ nanik imaka täga mebəri mebəri, bänep kəda täno bumta nimik täyak. ⁴* U kunum kenta kome nämo ahəŋirän nintä iŋamiken momi nämo, kudupi ude itneta Kristo terak inita biŋam iwoyəŋkuk. ⁵* Ba iniken ironita yəŋpəŋ kunum kenta kome nämo ahəŋirän Jesu Kristo täno piäni terak iniken nanak ämawebeniye ude itta nadäk tawaŋ peŋkuk. U äma kubä täno nadäk terak nämo, iniken gərip ba nadäk terakgän täŋkuk. ⁶* Ude täŋkuko uwä nintä bänep ironi inipərik kubä unita yəŋpəŋ iniŋ oretta täŋkuk. Bänep iron u nanaki bänepi gəməni uterak gwäki nämo buŋät nimiŋkuk.

⁷* Nadəkaŋ? Kristo täno kumək-kuməki terak nin momi täno topmək-topməkken nanikpəŋ pirəreŋ nipmanpəŋ mominin ärut nimiŋkuk. U uwä Anutu täno iron inide kubä! ⁸⁻⁹* Iron u bumta-inik buŋät nimiŋkuk! Ude täŋkaŋ nadəwän tərewəpəŋ imaka Kristo terak ude api täŋpet yəŋ nadäk tawaŋ kəbop peŋkuko u kwawak pewän ahəŋ nimiŋkuk. Ude täŋkuko uwä iniken gərip terak täŋ nimiŋkuk. ¹⁰* Nadäk tawaŋ bian-inik peŋkuko u iniken kadəni siwoŋi-ken bureni pewän ahəwayəŋ təko uwä ŋode; Imaka imaka kome terak ba kunum gənaŋ täŋ-pəwani u kudup yəpməŋ pəbä kubä-kengän Kristo gəmori-ken yepmanpən irəkaŋ Kristotä gwäki ude intəjukun api it yəmek.

¹¹* Täŋpəkaŋ Juda ämawebe nin imaka, Kristo uterak Anututä inita biŋam bian iwoyəŋkuk. Kunum kenta kome nämo ahəŋirän iniken nadäk tawaŋ iwətpəŋ nin iwoyəŋkuk. Anutu u uwä iniken nadäk-gərip iwətpəŋ imaka imaka kudup täŋpəwän ahək täkaŋ. ¹² Ude täŋkuko uwä mebəri ŋodeta täŋkuk; Juda ämawebe Kristota nadäkinik intəjukun täŋkuməno nintä Anutu täno täktäki ba wəpi biŋam ärowani-inik u iniŋ oretta iwoyəŋkuk.

¹³* Täŋpəkaŋ guŋ äbotken nanik, in imaka udegän, man bureni, Anutu täno Manbiŋam Täga unitä təmagutkuko unita nadəŋpəŋ Kristota nadəŋ imikinik täŋkuŋ. Nadäkinik täŋirä Anututä in näkŋata yəŋpəŋ Kudupi Munapik iniŋ kirekta bian yəŋkehərom täŋkuko upəŋ wəren täŋkuk. ¹⁴* Täŋkaŋ Munapik nimiŋkuko uwä imaka tägatəga ämawebeniye kəmi yəmikta yəŋkehəromtak man yəwani unitäno kədet təwit-təwit. Munapik

* **1:1:** Rom 1:1,7; 1Ko 1:1; Kol 1:1; Apos 18:19-21; Apos 19:1 * **1:2:** 2Ko 1:2; Kol 1:2 * **1:3:** Efe 2:6 * **1:4:** Jon 15:16, 17:24; 2Te 2:13; Efe 5:27; Kol 1:22 * **1:5:** Jon 1:12 * **1:6:** Mat 3:17; Kol 1:13 * **1:7:** Efe 2:7; Kol 1:14,20 * **1:8-9:** Rom 16:25 * **1:10:** Gal 4:4; Kol 1:16,20 * **1:11:** Rom 8:28-29 * **1:13:** Kol 1:4-6; Efe 4:30 * **1:14:** 2Ko 1:22

ude nimirukuko unita Anututä nimagut päñku dubini-ken nipmanpän oretoret terak api itnero u bureni-inik nadäkamäj. Unita täktäki ba kudäni siwonji unita wäpi biñam yäpmäj akuk täkänä!

Pol Efesus äbot täñpanita yäñapirñkuk

15-16 * * Mebäri unita nadäkinikjin ba Anutu täño kudupi ämawebeta iron täñ yämik täkañ unitäño manbiñam nadäñkañ inta Anutu-ken bänep täga man yäñkurotä pen yäñ yäpmäj äbäk täyat. 17 * Kadäni kadäni inta yäñpäj Anutu, Ekäninin Jesu Kristo iniñ kirewani, Nanin perjyänek mähemi uken ñode yäñapik täyat; O Anutu, Munapikka yämiñiri unitä nadäk-nadäk tägagämän yämiñkañ gäkño mebäri kwawak pewän ahäj yämiñirän bänepitä gäka nadäkinik kañ täñput.

18-19 * * Täñpakañ inta yäñpäj ñode imaka, yäñapik täyat; Anututä bänep nadäk-nadäkinjin täño yäma dät-pewän tumäñirän imaka ñodeta nadäwä tumneñ; Imaka bureni kämi yäpmäkta yäñpabä tepmankuko unitäño mebäri, ba imaka tägatäga Anututä ämawebenyeta yämikta yäñkehärom täwani uwä imaka säkgämän-inik, epmäget kudän ikek. Ba ñodeta imaka, nadäwä tumbut yäj yäñpäj yäñapik täyat; Kehäromini, nadäkinik täñpani ninken piä täk täyak uwä kehäromi pähap, inipärik kubä. 20 * Kehäromi uwä kehäromi pähap Anututä initkañ Jesu Kristo kumbani-ken nanik wädäj tädotpäj kunum gänañ yäñikñat päñku keru bure käda teñkuko u udewanigän.

21 Ude täñkuko unita imaka kunum gänañ itkañ, imaka kehäromi niked, ba wäpi biñam ärowani niked, apiño itkañ ba kämi itnayäj täkañ u kudup Kristo-tägän intäjukun itkañ yabäj yäwat täyak. 22 * Anututä imaka imaka päke u kudup Kristo gämori-kengän yepmanpäj iniken äbotta yäñpäj imaka päke u kuduptagän täño gwäki ude irekta teñkuk. 23 * Täñpakañ Anututä iniken äbot uwä Kristo täño gupi moräki moräki ude irirä Kristotä gwäki ude it yämatak. Äbot täñpani unitä päñku Kristo yäpurärirä Kristo-kät kubägän ude täyak. Täñjirä Kristotä imaka kudup unita yabäj yäwat piä täk täyak.

2

Kristo terak äneñi kodak täñkumäj

1 * Bian in momijin ba peñawäkjintä täñpewän mäjojin kumbani ude itkuñ. 2 * Ude itkañ kome ñonitäño nadäj gärip waki kädet u iwarän täñkuñ. In añero äbot waki, punin it täkañ unitäño intäjukun ämani täño mani buramik täñkuñonik. Äma waki unitä ämawebe Anutu mäde ut imik täkañ u yabäj yäwatkañ kädet waki täkta peñyäwet täyak. 3 * Bureni, bian nin imaka, unitä tawañken itkañ gupnin täño nadäj gärip däpmäj tärekta nadäñpäj unita watä piä täk täñkumäñonik. Ude täñjitna ämawebe päke u udegän, Anutu täño kokwawak yäpmäkta yäwani ämawebe ude itkumäj.

4-5 Täñpäj peñawäknin unitä nidäpmäj-pewän mäjonin kumbani ude itkumäño upäñkañ Anututä bänep iron pähap täñpäj, butewaki tañi nadäj nimirukuko unita Kristo-kät bok täñkodak täñpäj nipmankuk. Bureni-inik!

* 1:15-16: Kol 1:4 * 1:15-16: Kol 1:3; 1Te 1:2 * 1:17: Kol 1:9 * 1:18-19: Efe 4:4; Kol 1:12 * 1:18-19: Kol 1:11 * 1:20: 2Ko 13:4; Kol 2:12; Hib 1:3; Kol 1:16, 2:10 * 1:22: Sam 8:6; Mat 28:18 * 1:23: Efe 4:10,15; Rom 12:5; Kol 1:18 * 2:1: Kol 1:21, 2:13 * 2:2: Kol 3:7; Tai 3:3; Jon 12:31; Efe 5:6, 6:12 * 2:3: Kol 3:6

Anutu tãjo bãnep iron unitãgãn waki keriken nanikpãnj nimagutkuk. ⁶ * Ude tãjppãnj Kristo-kãt bok awãnj gãnãnj nanik wãdãnj tãdotpãnj yabãnj yãwat piã bok tãkta kunum gãnãnj Kristo dubini-ken nipmanjkuko itkamãnj. ⁷ * Ude tãjnkuko uwã mebãri ñodeta tãjnkuk; Kristo Jesu terak orakorak kãdet tãj niminjkuko u bãnep ironi ãrowani inipãrik kubã unitãjo mebãri kadãni kadãni kwawak pewãn ahãntãnj kunenãta ude tãjnkuk. ⁸ * Unita ñode yãwa; Nadãkinik terak Anutu tãjo bãnep iron unitãgãn waki keriken nanikpãnj tãmagutkuk. U intã imaka kubã tãjirã kanpãnj unita nãmo tãmagutkuk. Nãmo, iniken bãnep ironãta yãjppãnj jop tãmagutkuk. ⁹ * Unita ãma kubãtã iniken wãpi biãjam tãga yãpmãnj akunãnj nãmo. U imata, intã piã tãjirã unita yãjppãnj nãmo tãmagutkuk. ¹⁰ * Nadãkanj? Nin Anutu tãjo ket kudãn, Kristo Jesu terak ãmawebe kodaki ude pewãn ahãwani. Upãnjkanj ude jop itta nãmo nipmanjkuk. Nãmo, u kãdet tãgatãga nintã tãkta uku bian iwoyãnj niminjkuko u tãkta yãjppãnj nimagutkuk.

Kristo terak äbot kubãgãn irit

¹¹⁻¹² * * Eruk, guj äbotken ahãwani in ñode nadãwut; Juda äbottã inita gupnin morãk madãwani yãnj yãjppãnj intawã gupjin morãk nãmo madãwani yãnj tãwerani. (Upãnjkanj gup morãk madãk-madãkta yãk tãkanj uwã ãma tãjo gup kãdatagãn.) Tãjppãkanj inã Kristo-kãt nãmo kentãwani ude itkuj. Ba Isrel kome mãhem nãmo unita topmãk-topmãk kubãgãn Anututã iniken Juda ãmawebe-kãt tãjnkuko u in unitãjo morãki nãmo. Ba imaka ãmawebenyeta yãmikta yãnjkehãrom tanjkuko u imaka, nãmo yãpmãkta yãwani. In Anutujin nãmo, ba imaka tãga kubã kãmi yãpmãkta biãjam nãmo itkuj. ¹³ * Bian, Anutu dubini-ken nãmo, ban itkujo upãnjkanj apijo Kristo-kãt kowat kwasikorãn tãjppãnj itkanj unita Kristo tãjo kumãk-kumãkitã tãmagut pabã Anutu dubini-ken tepmanjkuko itkanj. ¹⁴ * Tãjnjkanj Kristotã ini Juda äbot nin, ba guj äbotken nanik in, u bãmopnin-ken bãnep kwini terak irit kãdet pewãn ahãnj niminãjirãn äbot kubãgãn ude itkamãnj. Bian ninin pãrik-pãrik it tãjppãni upãnjkanj Kristotã bãmopnin-ken baga parirãn iwan kowata kowata tãjppãnj kunjatkumãjo u kwinit manpãn kunjkuj. ¹⁵ * U äbot yarã u nãkkãt kowat kwasikorãn tãjppãnj äbot kodaki kubãgãn ahãwãn yãjppãnj kumãk-kumãkitã Moses tãjo baga man ba Juda tãjo baga tãpuri tãpuri kudup kwinit tãjppãnj kunjkuj. Ude tãjirãn bãnep kubãgãn irit kãdet ahãnjkuj.

¹⁶ * Tãjppãnj Kristo u, pãya kwakãp terak kumbuko uniterak iwan kãdet bãmopnin-ken itkuko u kwinit tãjppãnj kunjirãn gup kubãgãn ude ahãnjkuj. Ude tãjnkuko unita äbot yarã uwã Anututa iwan ude tãjppãnipãnj ãneji nimagut pãbã dubini-ken nipmanjkuk. ¹⁷ * Tãjppãkanj Kristo unitã pãbã ãmawebe kudup, Juda äbot Anutu dubini-ken irani nin, ba Anutu dubini-ken nãmo irani in manbiãjam tãga ñode niwetkuk; Iwan kãdet paotak. Anutu-kãt bãnep kubãgãn irit kãdet pewa ahãkanj yãk. ¹⁸ * Unita Kristo uterãgãn ãmawebe kudup, Juda äbot nin, ba guj äbotken nanik in, Munapik kubã unitãgãn tãjnkentãnj niminãjirãn Anutu nanin-ken yãnjapik man tãga yãk tãkamãnj.

* **2:6:** Kol 2:12 * **2:7:** Efe 1:7 * **2:8:** Jon 4:10; Hib 6:4 * **2:9:** 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9
 * **2:10:** Tai 2:14 * **2:11-12:** Efe 5:8 * **2:11-12:** Kol 1:21; Rom 9:4; 1Te 4:13 * **2:13:** Kol 1:20
 * **2:14:** Ais 9:6; 1Ko 12:13; Kol 2:14 * **2:15:** 2Ko 5:17; Kol 1:20,22 * **2:16:** Sek 9:10
 * **2:17:** Ais 57:19 * **2:18:** Efe 3:12

19 * Mebäri unita apiño guḡ äbotken nanik inä kubäken nanik bumik nämo itkaḡ. Komejin inigän nämo, Anutu täḡo kudupi ämawebe-kät komejin kujat kubägän ude itkaḡ. Ba Anutu täḡo kudupi ämawebe ukät koḡ kubägän ude täḡpḡḡ itkaḡ. 20 * Nadäkaḡ? Nadäkinik täḡḡpani in uwä eḡi Anututä täḡḡpani ude bumik. Uwä ḡode; Nin aposoro-kät profetpḡḡ eḡi unitäḡo bek ude äneḡtäḡ kuḡkuk. Täḡkaḡ bek bämopi udetawä Kristo Jesupḡḡ äneḡkuk. 21 * Unita Kristotä eḡi unitäḡo kujari kudup kubägän pädat täḡḡpḡḡ yepmaḡ irirän säkgämän ahäḡḡpḡḡ kudupi yot, Ekänita biḡam ude täḡ itak. 22 * Täḡḡpākaḡ in imaka, Kristo-kät kowat kwasikorän täḡḡpḡḡ irirä Anututä ämawebeniye ätukät kubägän tepmaḡḡpän iniken kudupi yot täḡ itak ude irirä Kudupi Munapiki terak eḡi u gänaḡ it täyak.

3

Poltä guḡ äbotken piä täḡkuk

1 * Mebäri unita Pol näkä guḡ äbotken nanik inta yäḡḡpḡḡ Jesu Kristo täḡo manbiḡam yäḡahäḡjira komi eḡiken nepmaḡkuḡo itat ḡo. 2 * In täḡkentäḡ tamikta Anututä iron täḡḡpḡḡ piä namiḡkuko unita nämowä nämo nadäkaḡ! U nadäkaḡ yäḡ nadätat. 3 * Täḡkaḡ iron Anututä namiḡkuko uwä ḡode; Nadäk tawaḡ käbop peḡkuko u kwawak pewän ahäḡ namiḡkuk. 4 Unitäḡo manbiḡam kudän täḡ tamitat ḡo daniḡkaḡ uyaku imaka Anututä Kristo terak ude api täḡḡpet yäḡ nadäk tawaḡ käbop peḡkuko unita nadäwa tumäk täkaḡ uwä in imaka, api kaḡḡpḡḡ nadäwä tumneḡ. 5 Nadäk tawaḡ u Anututä ämawebe bian itkuḡo u kwawak nämo pewän ahäḡ yämiḡkuk. Upḡḡkaḡ apiño Kudupi Munapik terak Anututä iniken kudupi aposoroniye ba profet ninken kwawak pewän ahäḡ nimikaḡ. 6 * Täḡḡpākaḡ nadäk tawaḡ käbop patkuko uwä ḡode; Manbiḡam Täga unitä guḡ äbotken nanik in tämagut päbä tepmaḡḡpän nin Juda nanik-kät gup kubägän ude täkamäḡ. Ude täḡkaḡ nin kudup Anututä imaka Jesu Kristo terak nimikta yäḡkeḡärom täwani u kudup yäpmäk täkamäḡ.

7 * Täḡḡpākaḡ näk Manbiḡam Täga unitäḡo watä piä ämani kubä ude ahäḡkut. Piä u Anututä iniken bänep iron terak, gwäki nämo ude namiḡḡpḡḡ täḡ-keḡäromtaḡ namiḡkuk. 8 * Näk Anutu täḡo kudupi ämawebeniye kudup täḡo äpani-inik ude itat upḡḡkaḡ Anututä ironi terak nadäḡ namiḡkinik täḡḡpḡḡ piä namiḡkuko uwä ḡode; Näk guḡ ämawebe uken Kristo täḡo imaka imaka tägagämän-inik daninaḡi nämo unitäḡo manbiḡam yäwettäḡ kuk täyat. 9 * Ba Anutu täḡo nadäk tawaḡ käbop nanik unitäḡo bureni ude ahätak yäḡ ämawebe kudup nadäwä tumäkta yäḡahäḡḡpḡḡ yäwet täyat. Nadäk tawaḡ u Anutu imaka kuduptagän täḡḡpā-morewani unitä bian umu-kentä käbop peḡkaḡ it yäpmäḡ äbuk. 10 * Ude täḡkuko uwä kadäni ḡoken aḡero ärowani ba imaka wäpi biḡam ikek punin it täkaḡ u Anutu täḡo kudupi äboriye yabäḡḡpḡḡ-nadäḡkaḡ ḡode nadäneḡḡta täḡkuk; Anutu täḡo nadäk-nadäk mebäri mebäri u ärowani-inik! 11 Anututä ude ahäkta nadäk inide inḡitkuko udegän apiño Ekäninin Kristo Jesu täḡo

* 2:19: Efe 3:6; Hib 12:22-23 * 2:20: Mat 16:18; 1Ko 3:11 * 2:21: Efe 4:15-16; Kol 2:19; 1Ko 3:16 * 2:22: 1Pi 2:5 * 3:1: Efe 4:1; Plp 1:7,13; Plm 1,9 * 3:2: Kol 1:25 * 3:3: Efe 1:9-10; Kol 1:26 * 3:6: Efe 2:13,16-19 * 3:7: Kol 1:23,25 * 3:8: 1Ko 15:9-10; Gal 1:16; Efe 1:7 * 3:9: Rom 16:25 * 3:10: Rom 11:33; 1Pi 1:12

piäni terak bureni pewän ahäkañ. ¹² * Täñpakañ Kristo ukät kowat kwasikorän täñpäñ nadäñ imikinik täk takamañ unita Anutu dubini-ken kukta kädet tumäñ nimiñirän bätakigän täga kuk takamañ. ¹³ * Unita näk ñode peñ täwetat; Näkä inta komi nadäk täyat unita bänep yarä-yarä nadäñpäñ nadäkinikjin nämo pewä putäreneñ. Nämoinek! Komi nadäk täyat unita nadäñirä intäño omäk meran ude täk täyon.

Kristotä nadäñ nimikinik täk täyak

¹⁴ Eruk, Anutu Nantä imaka imaka ude täñkuko unita gwäjiñ äpmon imik täyat. ¹⁵ Uwä äbot kubäkubä kunum gänañ itkañ ba kome terak itkañ unitäño nani ude täñpäñ wäpi ini-ini yämik täyak. ¹⁶ * U gwäjiñ äpmon imiñpäñ inta yäñpäñ yäñapik man ñode yäk täyat; Anututä ini käwut-ken imaka imaka paot-paori nämo itkañ-ken u nanikpäñ intä kehäromigän itta Kudupi Munapik tewän äpäñpäñ bänepjin täñkehärom täyon. ¹⁷ * Munapiktä ude täñ-kehäromtañ tamiñirän nadäkinikjintä Kristo imagut päñku tewä bänepjin-ken iritnik täyon. Ba ñode imaka yäñapik täyat; Kristotä in bänepjin-ken itkañ täñpewän iron kowata kowata täktäk kädet unitä bänepjin-ken kehäromigän parirän imaka u ba u tänayäñ takañ u kädet uterakgän täk täkot. ¹⁸⁻¹⁹ * * In ude täñjit Anutu täño kudupi ämawebe päke ukät Kristo täño iron ärowani-inik, inipärik kubä unitäño mebäri nadäwä tärekta kehäromi pat tamiton yäñpäñ yäñapik täyat. Kristo täño iron u äpmonpani pähap, täga nämo nadäwä tärenañi upäñkañ u kañ kañpäñ nadäwä tumbut yäñ yäñpäñ Anutu-ken yäñapik täyat. Ude kañpäñ nadäwä tumäñirä Anututä iniken mebärini tokñek pätak uwä inken udegän tokñek päton.

²⁰⁻²¹ * Unita Anutu täño kudupi ämawebeniye, Kristo Jesu-kät kwasikorani nintä Anutu u wäpi biñam yäñpäñ tärek-täreki nämo iniñoret täk takäna! U imata, Anututä iniken kehäromi ninken piä täk täyak uterak imaka nintä nadäk takamañ ba unita yäñapik takamañ u irepmitpäñ bumta täga täñpek.

4

Äbot täñpani uwä Jesu täño gupi ude

¹ * Näk Pol, Ekänita watä piä täñ imik täyat unita yäñpäñ komi eñiken itkañ man täwerayäñ täyat ñonita nadäkinik täneñ; Anututä inita biñam yäñpäbä tepmañpäñ kädet ude kañ iwarut yäñpäñ täwetpäñ täwoñärenkuko udegän gwäk pimiñpäñ kañ kuñarut. ² * Kädet uwä ñode; In äbot täñpani notjiye gämori-ken itkañ orañ yämiñpäñ bänep kwini ba bänep äpani terak irit täño kädet iwatpäñ bänep ironjin kwawak peñkañ täñkentäk kowata kowata täñpeñ kañ kuñarut. ³ * Imata, inä Kudupi Munapik täño bänep kwinitä topmäñpäñ äbot kubägän tepmañpani itkañ unita. Ude itkañ unita ehutpäñ bänep kwini uterak bänep kubägän täñpäñ itta piäni pen täk täkot. ⁴ * Unita in ñode nadäwut; Äbot bureni kubägän, Munapik bureni kubägän itak. Ba imaka nintä kämi yäpmäkta Anututä iwoyäñ nimani u udegän, bureni kubägän itak. ⁵ * Ba Ekäni bureni kubägän itak,

* **3:12:** Jon 14:6; Rom 5:2; Hib 4:16 * **3:13:** Kol 1:24 * **3:16:** Kol 1:11 * **3:17:** Jon 14:23; Kol 1:23, 2:7 * **3:18-19:** Kol 2:2 * **3:18-19:** Kol 2:10 * **3:20-21:** Kol 1:29 * **4:1:** Efe 3:1; Kol 1:10 * **4:2:** Kol 3:12-13 * **4:3:** Kol 3:14-15 * **4:4:** Rom 12:5; Efe 2:16,18 * **4:5:** Jon 10:16

ba nadäkinik bureni kubägän itak, ba ume ärutärut mebäri kubägän, u Jesu yäpurärät-tagän. ⁶ * Täñpakañ ämawebe kuduptagän täño Anutu ba Nanin bureni kubägän itak. Ini kubä-tägän ämawebe päke unita intäjukun täñ yämik täyak. Täñkañ ini-tägän ämawebe kudup kehäromi yämik täyak. Ba ini-tägän ämawebe kudup bämopi-ken it täyak.

⁷ * Upäñkañ äbot täñpani nin kubäkubäta Kristotä ini nadätak udegän iron yäpmäñ daniñpäñ kubäkubä nimik täyak. ⁸ * Unita yäñpäñ Anutu täño man kudän terak ñode pätak;

U iwaniye täño kehäromi yäpmäñ äpäkinik täñpäñ punin-inik unu äronjuk.

Äronpäñ ämawebe kubäkubäta iron yämiñtäñ kuñjuk.

Sam 68:18

⁹ * Eruk, man biani uterak man “äronjuk” unitä ñode niwoñäretak; Intäjukunä Kristo u kome terak ño äpuk. ¹⁰ Täñpakañ äma äpuko unitägän äneñi äronjuk. U wäpi biñamtä komeñi komeñi, punin terak ba kome terak päke ño it morekta nadäñpäñ punin-inik, kunum irepmiñpäñ unu äronjuk. ¹¹ * Eruk, äma unitägän äbot täñpani ämawebeta iron ñode yämiñjuk; Äma ätu aposoro piä täkta iwoyäñjuk. Ätuwä Anutu täño meni jinom yäpmäñpäñ yäñahäk piä täkta. Ätuwä Anutu täño manbiñam komeñi komeñi yäpmäñ kuñatta. Ätuwä Anutu täño kudupi ämawebe watä it yämikta. Ätuwä ämawebe Anutu täño man kädet u yäwetpäñ yäwoñärekta iwoyäñjuk. ¹² * Eruk, ima mebärita äma äbot u iwoyäñjuk? U Anutu täño kudupi ämawebeniye täñpidäm tañ yämiñirä unitä täñkentäk piä mebäri mebäri täneñta iwoyäñjuk. Anutu täño kudupi ämawebetä ude täñkañ Kristo täño gupi, Anutu täño äbot kubägän u nadäkiniki säkgämän, kehäromi nitek api itneñ. ¹³ * Eruk ämawebe äboriye nin uwä nadäkiniknin tägañirä-tägañirä nin kudup täño nadäkiniknin mebäri kubägän api täñpek! Ba nin kuduptä Anutu täño Nanaki Bureni-inik unita gäripi pähap nadäñ imiñpäñ nadäñ imikinik uterakgän api täne. Ude tänayäñ tämäño uyaku äma bureni itpäñ Kristotä itkuko udegän api itne.

¹⁴ * Eruk, Kristotä itkuko udegän itkañ ninä nanak täpuri, nadäk-nadäki äreyäwani ude wari nämo api itne. Täñitna äma man bureni yäñkañ jop manman yäñpäñ-yäwoñärek piä täk täkañ unitä yäñ-nikñat-pewä nadäk-nadäknin täga nämo täñkuräk täneñ. Äma udewani uwä yäñ-yäkñarani kädetta mebäri nadäkinik täñpani upäñkañ unitäño jop manman ba yäñ-yäkñarani ärowanitä nadäkiniknin täga nämo wädäñ täñpän kuney. ¹⁵ Nämoñik, man udewanita juku nämo pene. Täñ, ninä not kowata kowata täñpäñ kuñat-kuñat täño kädet ugänpäñ iwarän täñpäñ kuñatkañ Anutu täño man bureni ugän yäk täkäna. Ude täñpen kuñatkañ bänep nadäk-nadäknin, yäkyäknin, irit kuñat-kuñatnin u kudup tägañpäñ ämawebe kehäromi nitek ude it täkäna, äbot täñpani täño gwäknin Kristotä it täyak ude. ¹⁶ Täñpakañ Kristo uwä iniken gupi moräk, äbot täñpani kubäkubä unita intäjukun täñ nimiñirän gup kubägän ude täk täkamäñ. Täñitna Kristotä gup kubägän u towik täyak. Towiñirän gup moräk-moräk kubäkubä uwä piä iniken iniken täñirä gup u iron kädet täñpen kuñat-kuñat ikek kehäromigän tägak täyak.

* 4:6: 1Ko 12:6 * 4:7: Rom 12:3,6 * 4:8: Kol 2:15 * 4:9: Jon 3:13 * 4:11: 1Ko 12:28

* 4:12: 2Ti 3:17 * 4:13: Kol 1:28 * 4:14: 1Ko 14:20

Irit kuṇat-kuṇat kädet kodaki iwatne

17-18** Eruk unita näk Ekäni wäpi terak ḥode peṇ tawetat; In guṇ äbotken naniktä kuṇat täkaṇ ude wari nämo kuṇatneṇ. Unitäṇo nadäk-nadäki u jopigän, bipmäṇ urani udewani. U imaka kubäta nämoinik nadäkaṇ. Imata, man nadäkta bitnäṇpäṇ juku nämo pek täkaṇ. Unita irit täga Anututä iwoyäṇ nimani u täga nämo api koreneṇ. 19* Nadäṇ-gärip waki u täkta mäyäk kubä nämoinik nadäk täkaṇ. Irit kuṇat-kuṇariken waki kädet u iwattagän gäripi pähap nadäk täkaṇ. Ude täṇirä gäripi inide kubä ahäṇirän kädet waki-wakiinik mebäri mebäri täṇtäṇ kuk täkaṇ.

20 Upäṅkaṇ Kristo täṇo kädet täwetpäṇ täwoṇärewani u udewani nämo. 21 Nämoinik! Ba jide? Manbiṇam bureni Jesuken nanik täwetpäṇ täwoṇärewani unita guṇ täkaṇ? 22* Man bureni täwetpäṇ täwoṇärewani uwä ḥode; Apiṇo in ämawebe kodaki ude itkaṇ. Bian nadäkinik nämo täṇpäṇ ämawebe biani ude itkuṇ. Ämawebe biani ude itpäṇ unitäṇo bänep ba nadäṇ gärip biani iwarän täṇkuṇo u kakätawut yäṇ täwerani. Nadäk biani uwä jopi, bänepjin täṇ-täṅṅattagän. U iwarän täṇpäṇ waṇpäṇ waklinik tänayäṇ täṅkuṇ. 23* Unita kädet biani u maṇpä kwäkaṇ mäjojin ba nadäk-nadäkjin kodaki inipärik, tek ude wädawä ärokta täwetpäṇ täwoṇärewani. 24* Inä ämawebe kodaki ahäwut yäṇ täwerani. Ämawebe kodaki uwä Anututä täṇpäṇ pewän nadäk-gärip kodaki nikek, ini bumik ude ahäwani. Unitäṇo täktäki uwä siwoṇi kudupi-inik.

25* Unita yäṇpäṇ in jopman yäkyäk kädet peṇpäṇ man siwoṇi bureniḡän notjiye-kät kowat yäwän täṇpäṇ kuṇat täkot. Imata, nin gup kubä täṇo moräki moräki ude itkamäṇ unita. 26* Unita kokwawak nadäṇpäṇjä, ket nadäṇkaṇ; Kokwawakka unitä momi täktäk kädet-ken tepmaṇpeka. Unita kokwawakjin u pen nämo nadäṇ yäpmäṇ kuṇatneṇ. Nämo, kome nämo bipmäṇirän kepma ugän penenṇ. 27 Täṅkaṇ Satanta yäma nämo dät imineṇ. 28* Täṇpäkaṇ inkät nanik äma ätu kubota täṇpani itkuṇo u kubota wari nämo täneṇ. Nämo, tuṇum imaka imaka yäpmäkta piäni ini täṇpäṇ yabäṇ ahäneṇ. Ude täṇpäṇ yäpmäṅkaṇ inita peṇit, äma jäwärita yämiṇit täneṇ. 29* Täṇpäkaṇ man yäkyäkjin-ken man waki kubä nämo pewä ahäwek. Äma täṅkentäṇ yämikta man ugänpäṇ yäk täneṇ. Ude täṇirä ämatä nadäṅkaṇ säkgämän nadäṇpäṇ bänepi täṅkehärom täneṇ.

30* Täṇpäkaṇ in Anutu täṇo Kudupi Munapikta nadäṇ bäräp nämo imineṇ. Imata, Anututä näṅṅaken ämawebe ude it namiṇirä kadäni pähapken näṅṅata biṇam bureni-inik kaṇ yämagura yäṇ nadäṇpäṇ Kudupi Munapik upäṇ inä wären täṅkuk. 31* Unita inä kädet wakiwaki ḥodewani u kudup peṇ moreneṇ; Inṅam kumät, täṅkubit-kubit, kokwawak, yäṇawät-awät, äma yäṇpäṇ-yebek, ba täṇpäwak kädet mebäri mebäri u nämoinik täneṇ. 32* Nämo, kädet ḥodepäṇ täga täneṇ; Äbot täṇpani notjiye ätukät not kowata kowata täṇpäṇ bänep kwini terak kubägän kuṇatneṇ. Ude täṅkaṇ notjiye täṇo momi peṇ yämik täkot, Anututä Kristo wäpi terak momijin peṇ tamṇkuko udegän.

* 4:17-18: 1Pi 1:14; Rom 1:21 * 4:17-18: Efe 2:12 * 4:19: Kol 3:5 * 4:22: Rom 8:13; Kol 3:9 * 4:23: Rom 12:2 * 4:24: Stt 1:26; Kol 3:10 * 4:25: Kol 3:8-9; Sek 8:16 * 4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20 * 4:28: 1Te 4:11 * 4:29: Efe 5:4; Kol 3:8, 4:6 * 4:30: Ais 63:10; 1Te 5:19; Efe 1:13-14 * 4:31: Kol 3:8 * 4:32: Mat 6:14; Mat 18:22-35; Kol 3:12-13

5

Penyäjek gänaŋ kuŋat-kuŋat

1 * Inä Anutu täŋo nanakiye, bänepi gämäni unita ini it täyak udegän itpeŋ kuŋat täkot. 2 * Täŋpäkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinken iron kädettä intäjukun irek. Iron kädet nintä täkta yäwani uwä Kristotä ŋode niwoŋäreŋkuk; Unitä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ iniken gupi nin täŋkentäŋ nimikta iniŋ kireŋkuk. Ude täŋkuko uwä Anututa ärawa kábäŋi säkgämän-inik, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude täŋ imiŋkuk.

3 * Inä Anutu täŋo kudupi ämawebe unita kubokäret kädet, yabängärip waki ba äma täŋo tuŋumta yabängärip täŋirä Anutu inamiken täga nämö täŋpek. Kädet udewanita yäŋpäŋ-nadäk nämoinik täk täneŋ. 4 * Täŋkaŋ man kábäŋi-kábäŋi, me yäkyäk, ba imaka mäyäk ikekta äräpi täktäk u inken nämö ahäwek. Nämö, inäwä Anutu bänep täga man iwet-iwet unitagän yäk täkot. 5 * Täŋkaŋ ŋode unita bureni-inik yäŋ nadäneŋ; Äma kubokäret kädet iwarani, kädet taräki täŋpani ba äma täŋo tuŋumta yabängärip täŋpanitä Kristo ba Anutu täŋo yabäŋ yawat yewa unitäŋo bureni nämoinik api koreneŋ. Imata, kudän u uwä anutu jopi nadäŋ yämik-yämik kädet ubayäŋ.

6 * Unita äma kubätä kädet waki udewani iwatta bänep ärik-ärik man täwerirän nämö nadäŋ imineŋ. Kädet udewanita Anutu täŋo kokwawaktä äma mani bitnäk täkaŋ-ken api ahäwek. 7 Unita in äma udewani-kät not nämoinik täŋpeŋ kuŋatneŋ. 8 * Nadäkaŋ? In bian bipmäŋ urani ude itkuŋo upäŋkaŋ apiŋo Ekäni-kät kowat kwasikorän täk täkaŋ unita penyäjek ude itkaŋ. Unita penyäjek nanak ämawebe ude itneŋ. 9 U imata, penyäjektä kädet täga ba kädet siwoŋi mebäri mebäri, ba man bureni yäkyäk kädet u pewän ahäk täkaŋ. 10 * Unita irit-kuŋat-kuŋat Ekänitä gäripi nadäk täyak u kaŋ-ahäkta piäni täk täkot. 11 * Täŋkaŋ bipmäŋ urani täŋo kädettä bureni täga kubä nämö pewän ahäk täkaŋ unita mäde ut imiŋpäŋ wakini u kwawak pewä ahäk täkot. 12 Wära! Kädet wakiwaki äma peŋawäk täŋpanitä kábop kábop täk täkaŋ u mäyäk ikek unita näkä kwawak yäŋahänaŋi nämö. 13 * Upäŋkaŋ-penyäjektäwä imaka kudup täŋo täktäki ba mebärini kwawakgän pewän ahäk täkaŋ. 14 * U imata, penyäjektä imaka kudup kwawak pewän ahäkta yäwani. Unita yäŋpäŋ man kubä ŋode kudän täwani pätak;

*Ai! Kumbani komeken dāpmon pātkaŋ in apiŋo kodak taŋpäŋ akukot!
Ude täŋirä Kristo täŋo penyäjek intä terak iŋiŋ-yäŋeton.*

15 Unita irit kuŋat-kuŋatjinta watäni ket itpäŋ kuŋatneŋ. Guŋtä kuŋat täkaŋ ude nämö kuŋatneŋ. Nämö, äma nadäk-nadäk ikektä kuŋat täkaŋ ude itpeŋ kuŋatneŋ. 16 Apiŋo intä Anutu täŋo nadäk kädet u iwaräntäkta gwäk pimiŋpäŋ kuŋat-kuŋat kadäni. Imata, apiŋo kadäni wakiken itkamäŋ unita kepma kubä jop nämoinik tärepmirek. 17 * Täŋkaŋ nadäk-nadäkjin

* 5:1: Mat 5:48 * 5:2: Rom 14:15; Gal 2:20; Hib 10:10; Kis 29:18 * 5:3: Kol 3:5 * 5:4: Efe 4:29 * 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 * 5:6: Kol 2:4,8; Rom 1:18 * 5:8: Efe 2:11,13; Kol 1:13; 1Pi 2:9; Jon 12:36 * 5:10: Rom 12:2 * 5:11: 2Jo 1:11 * 5:13: Jon 3:20-21 * 5:14: Ais 26:19, 60:1; Rom 13:11 * 5:17: Rom 12:2; Kol 1:9

nämo täņkuräk täneņ. Nämo inik, Ekänitä kädet siwoņi intä iwatpāņ täkta nadäk täyak u kaņ-ahäkta piäni täk täkot.

18 * Täņkaņ ume komi täņguņguņ täkta taņi nämo näneņ. Ude täņpāņä irit kuņat-kuņatjin api täņpāwaneņ. Ude unita ŋode täneņ; Ume naņpā tokņek täkaņ ude Kudupi Munapik imagurä tokņek täyon. 19 * Täņkaņ äbot täņpani notjiye-kät man ŋodewani pāņ kowat yāwān täk täkot; Anutu ininoret kap Sam gānaņ nanik ba ämatä yāntewani, ba kap kodaki Munapiktä bānepjin-ken pewān ahäk täkaņ, kap udewani-udewani pāņ tenpāņ bānepjintä Ekāni ininoret täkot. 20 * Ude täņkaņ Ekāninin Jesu Kristo wāpi terak imaka imaka ahāņ nimik täkaņ u kudupta yāņpāņ Anutu Naninta bānep täga man kadāni kadāni iwet täkot.

Nādapi iritta man

21 * Täņpākaņ in Kristo täņo man buramiņpāņ oraņ imik täkaņ unita injin udegān, man buramik kowata kowata täņpeņ kuņat täkot. 22 * Eruk webe, Kristota watä piä täņ imikta yāņpāņ inä äpiye täņo man kaņ buramiwut. 23 * U imata, äpitä webeni täņo intäjukun ude itak, Kristotä gupi, äbot täņpani waki kerik-ken nanik yāmagutkuko unitäņo gwāki itak ude. 24 Unita webeniyetä äpiye täņo man buramik-inik täneņ, Anutu täņo äbottä Kristo täņo man buramik-inik täk täkaņ udegān.

25 * Eruk äma, in uwä webejiyeta nadāņ yāmikinik täneņ, Kristotä iniken äbot nadāņ yāmikinik täņpāņ unita gupi injin kireņkuko udegān. 26 * Kristotä ude täņkuko u mebāri ŋodeta täņkuk; Äbot u Anututa biņam täņpāņ kudupi irut yāņpāņ iniken manpāņ umetä-yāņ ärutpak taņpāņ yepmaņkuk. 27 * U äbot unitä ini inamiken säkgāmān, kurāki-inik, bārām bārām nitek kubäkät nämo, dudumi-inik kaņ irut yāņ nadāņpāņ ude uwä täņkuk. 28 U udegān, ämatä iniken gupita gāripi nadäk täkaņ udegān webeniyeta nadāņ yāmineņ. Unita äma, webeniyeta gāripi nadäk täkaņ, äma udewanita ŋode täga nadāne; U iniken gupita gāripi nadäk täkaņ yāņ nadāne. 29 Nadākaņ, äma kubätä iniken gupita iwan täga nämo täņpek. Nämo, u watāni itpāņ ketem towik täkaņ, Kristotä äboriye watāni itpāņ yepmāņ towik täyak udegān. 30 * U imata, nin uwä iniken gupi täņo morāki morāki unita. 31 * Bureni, Anutu täņo man ŋode kudān täwani unitä näkņo man ŋo meham täyak; Ämatä miņjiye naniye yabä-kätāņ pāņku webeni-kät kentāņpāņ gup kubägān ude täņpāņ api itden. 32 * Täņpākaņ man kudān ŋo täņo mebāri uwä äpmonpani. Eruk man unitäņo bureni uwä Kristo-kät äboriye unita yāyat. 33 Upāņkaņ äma kubäkubä inta imaka, ŋode yāyak; Injinken gupjinta gāripi nadäk täkaņ udegān webejiyeta nadäk täkot. Täņpākaņ webe intäwä äyāņutpāņ äpiye oraņ yāmik täkot.

6

Nādamiņi-nani iritta man

1 * Eruk ironironi, in Ekänita biņam itkaņ unita menjiye nanjiyeta man buramik täņ yāmiņirä Anutu inamiken siwoņi täk täyon. 2 * U imata,

* 5:18: Luk 21:34 * 5:19: Kol 3:16; Sam 33:2-3 * 5:20: Kol 3:17 * 5:21: 1Pi 5:5 * 5:22: Kol 3:18; 1Pi 3:1 * 5:23: 1Ko 11:3; Efe 1:22 * 5:25: Kol 3:19; 1Pi 3:7; Gal 1:4 * 5:26: Tai 3:5; Hib 10:10 * 5:27: 2Ko 11:2; Kol 1:22 * 5:30: 1Ko 6:15; Efe 1:22-23 * 5:31: Mat 19:5 * 5:32: Rev 19:7 * 6:1: Kol 3:20 * 6:2: Mat 15:4

Moses tãjo бага man kubã, jukuman ikek intãjukun tãyak uwã ñode; In menjiye nanjiye orañ yãmineñ. ³ * Eruk, unitãjo jukuman uwã ñode; Ude tãnayãñ tãjo uyaku sãkgãmãn itkañ kome terak kadãni kãroni api it yãpmãñ ãroneñ. *Lo 5:16*

⁴ * Tãñpãkañ meñnan inã nanakjiyeta kokwawak jop nadãñ nãmo tãñ yãmineñ. Ude tãñpãwã inta gãripi nãmo nadãñpãñ kokwawak nadãñ tamineñ. Unita kãdet siwoñi iwatta, kãdet Kristotã gãripi nadãk tãyak ugãnpãñ yãwetpãñ yãwoñãreñpãñ irit kuñat-kuñari yãpã-siwoñtañ yãmik tãkot.

Piã äma jopi-kãt intãjukun ämaniyeta man

⁵ * Eruk, äbot tãñpani in ätu äma tãjo piã watã äma jopi kuñat tãkañ inta ñode yãyat; Piã tãñ yãmik tãkañ unitãjo mãhemita umuntañpãñ orañ yãmiñkañ bãnep yarã tãñkañ nãmo, mani buramik tãkot. Kristo tãjo mani buramiñpãñ watã piã tãñ imineño udegãn tãñ yãmik tãkot. ⁶ Nãk äma tãga yãñ nadãwãn yãñpãñ kudãn ude piã mãhemi inãmiken ugãn nãmo tãñyãkñatneñ. Nãmo, bãnep nadãk-nadãkjin piã uterak peñkañ Kristota watã piã tãñ imikamãñ yãñ nadãñpãñ piã mãhemi tãjo man buramik tãneñ. Anututã kãdet udetawã gãripi nadãk tãyak. ⁷ Unita Kristota tãkamãñ, äma kubãta nãmo yãñ nadãñpãñ watã piãjin u oretoret terak tãk tãkot. ⁸ * Imata, Ekãnitã kowata piã wãp yãpani uterak nãmo api tamek. U piã tãga tãk tãkañ uterak api tamek.

⁹ * Tãñpãkañ piã mãhemi inã udegãn, piã ämajiyete jopi unita kudãn sãkgãmãn tãñ yãmik tãkot. Tãñmun-umun kãdet tãñ yãmikta nadãk tãkañ u kudup kañ peñ morewut. Imata, Ekãni kunum gãnañ it tãyak unitã in ba piã watã ämajiyete bok Ekãni ude itkañ nadãk-nadãk kãdet kubã terakgãn inã yãpmãñ danik tãyak.

Ämik tãjo tuñum Anututã nimani

¹⁰ * Eruk, man tãrek-tãrek ñode tãwera nadãwut; In Ekãni-kãt kowat kwasikorãn tãñpãñ itkañ unita kehãromini wãdãñ yãpmãñ pãbã inñitpãñ uterak yengãmã pewãkañ kehãromigãn itkot. ¹¹ * Tãñkañ ämik tãjo tuñum Anututã tamik tãyak u kudup yãpmãñpãñ wãdãwã ärowãkañ itkot. Ude tãñkañ uyaku äma waki Satan unitãjo tãñyãkñarani kudãn waki mebãri mebãri unitã ahãñ tamiñirã tãga api kehãrom tãñpãñ itneñ. ¹² * Unita ket nadãwut; Ämik tãk tãkamãñ u ämakãt nãmo tãk tãkamãñ. Nãmoinik! Uwã imaka ärowani ba wãpi biñam ikek, ba imaka imaka mebãri mebãri kehãromi nïkek bipmãñ urani kome ñonita watãni it tãkañ, ba äma waki tãjo ajero kehãromi nïkek punin kuñat tãkañ ukãt ämik tãk tãkamãñ. ¹³ Unita ämik tãjo tuñum Anututã tamik tãyak u kudup wãdãwã ärowãkañ itkot. Ude tãnayãñ tãjo uyaku ämik kadãni-ken iwankãt ämik tãñpãñ nãmo api ämetpeñ kuneñ. Nãmoinik, ämik tãñtãñ kuñtãngãn iwan tãjo kehãromi paorirãn inã ugãn kehãrom tãñpãñ tãga api itneñ.

¹⁴ * Tãñpãkañ kehãrom tãñpãñ itnayãñ nadãñpãñã eruk ñode tãneñ; Man bureni upãñ pioner ude tãñ-tãpãnek tãkot. Tãñkañ kãdet siwoñi tãktãkjin upãñã kupãñtek ude pewã wãdãk tãkot. ¹⁵ * Tãñkañ ämatã

* **6:3:** Lo 5:16 * **6:4:** Kol 3:21; Lo 6:7,20-25; Sam 78:4; Snd 22:6 * **6:5:** Kol 3:22-23; Tai 2:9-10; 1Pi 2:18 * **6:8:** 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 * **6:9:** Kol 4:1; Rom 2:11 * **6:10:** 1Ko 16:13 * **6:11:** Rom 13:12; 2Ko 10:4; Efe 4:14 * **6:12:** Jon 14:30; 1Pi 5:8-9 * **6:14:** Ais 11:5, 59:17; 1Te 5:8 * **6:15:** Ais 40:9; Rom 10:15

bäränekta kuroŋi ärärani penpäj pidämtak täkaŋ udewä bänep kubägän pewä ahäk-ahäk täŋo Manbiŋam Täga u ämawebe nämo nadäwani-ken päŋku yäŋahäktä pidämtak täkot. ¹⁶ Ude täŋkaŋ kadäni kadäni nadäkinik kehäromi täŋpeŋ kuŋarirä unitäwä kurepä ude täŋ tamik täyon. Ude uyaku äma waki Satan unitä kuwek kädäp ikek gwäjiŋ täŋpän ämnyäŋ täŋo u täga api weŋkireneŋ. ¹⁷* Täŋkaŋ Kristotä waki keriken nanik tämagutkuko unita juku piŋpäj kuŋarirä unitä gwäpä kehäromi ude täŋ tamik täyon. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man Kudupi Munapiktä tamik täyak upäjä kadä ude inŋit täkot. ¹⁸* Täŋkaŋ Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak Anututä täŋkentäŋ tamikta yäŋapik man kädet mebäri mebäri terak kadäni kadäni iwet yabäk täkot. Täŋkaŋ nämo gaŋa täneŋ. Nämo, gwäk pimiŋpäj Anutu täŋo kudupi ämawebe kudupta yäŋpäj yäŋapik man yäk täkot.

¹⁹* Ba näk täŋkentäŋ namikta imaka, yäŋapik täkot. Ude yäŋapiŋirä man yäwayäŋ täyat-ken u Ekänitä näwerirän Manbiŋam Täga täŋo mebäri käbop itkuko u umunkät nämo, bätakigän yäŋahäk täyiwa. ²⁰* Näk unitäŋo biŋam yäŋahäwani äma. Täŋkaŋ näk komi eŋiken itat unita notnaye, Ekäniken yäŋapiŋirä yäŋ namani ude, manbiŋam u bätakigän yäŋahäk täyiwa.

Yäntärek man

²¹* Eruk notnaye, näk jide itat ba täk täyat unitäŋo manbiŋamä Tikikustä ärēkaŋ api täwerek. Tikikus täŋo mebäri nadäkaŋ; U notninpak tägagämän, Ekäninin täŋo watä piä äma bureni-inik kubä. ²² U iniŋ kireŋpewa äretak uwä ŋodeta; Nin kome itkamäŋ-ken ŋoken jide itkamäŋ u täwerirän nadäppäj bänepjin täŋkehärom taŋpäj itneŋta yäŋpäj iniŋ kireŋpewa äretak.

²³ Täŋpäkaŋ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristotä äbot täŋpani notnaye in kudupta bänep kubägän irit, ba bänep iron nadäkinik ikek tamiton. ²⁴* Täŋpäkaŋ ämawebe Ekäninin Jesu Kristota gäripi tärek-täreki nämo nadäk täkaŋ uterak Anutu täŋo orakorakitä pat yämiton. Ugän.

* **6:17:** 1Te 5:8; Ais 49:2; Hib 4:12 * **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 * **6:19:** Apos 4:29; Kol 4:3-4; 2Te 3:1 * **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9 * **6:21:** Apos 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12 * **6:24:** 1Pi 1:8

Pilipai

Notniyeta oretoret terak watä piä täŋ yämikta manbiŋam

1 * Pol kenta Timoti, Jesu Kristo täŋo epän ämanigän, nektä man kudän ŋo kudän takamäk. Täŋpän Anutu täŋo kudupi ämawebe, Pilipai yotpärareken nanik, Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täŋpani, in ba intäjukun äma ba täŋkentäkjiye-kät in kudupta man ŋo kudän täŋ tamikamäk.

2 * Täŋpäkaŋ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo bänep iron ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Pol Anutu bänep täga man iwetkuk

3 * Intä nadän namikinik täk täkaŋ u juku piŋpän inta Anutu bänep täga man iwet täyat. 4-5 Yäput penpän in Jesuta nadäkinik täŋkuŋ-kentä pübä apiŋo nin täŋkentäŋ namiŋirä Ekäni täŋo Manbiŋam Täga yäŋahäk takamän. Unita kadäni kadäni inta yänpän Anutu-ken yänapik täyat u bänep oretoret terak yänapik täyat. 6 * Unita näk bureni-inik ŋode nadätat; Anututä intä terak epän täga kubä yäput penpän täŋkuko u täŋ yäpmän kuŋirän Jesu Kristo täŋo äbäkäbäk kadäni ahänirän api tärewek.

7 Unita näk inta yänpän bänep oretoret täk täyat u jop nämo täk täyat. Nämo, in nadän namiŋpän täŋkentän namik täkaŋ unita. Nadäkaŋ? Anututä näka nadän namiŋpän epän tägagämän kubä namiŋkuko uwä intä täŋkentän namiŋirä epän u bok täk takamän bumik. Täŋkentän namiŋirä komi yotken itat ŋo, täga itat. Ba Anutu täŋo Manbiŋam Täga u bureni-inik yän yäwetpän täŋmeham täk täyat uwä, intä täŋkentän namiŋirä täk täyat. Ude täk täkaŋ uwä inkät nin epän tägagämän u bok täk takamän. 8 * Unita notnaye, in tabäka bänepnatä kädap ijik täyak. Anututä nadätak, Jesu Kristotä nadän tamikinik täyak näk udegän in kuduptagänta nadän tamikinik täk täyat.

9 Täŋpäkaŋ inta yänpän Anutu-ken ŋode yänapik täyat; Irit kuŋatkuŋatjinken bänep iron kädät ahän päton. Täŋkaŋ Anututä nadäk-nadäk täga tamiŋirän nadäk-nadäkjin kwawakinik nadäwä tumbut. 10 * Nadäwä tumbäpän kädät täga ba waki yäpmän daniŋpän kädät tägagän api iwatenen. Iwat yäpmän kuŋirä Jesutä äbayän täyak-ken uwä injamiken momijin nämo, siwoŋi pähap api itnen. 11 * Ba kubä ŋode yänapik täyat; Kristotä täŋkentän tamiŋirän kädät siwoŋi iwarirä irit kuŋatkuŋatjinken bureni kaŋ ahän parän. Ude täŋirä Anutu täŋo wäpi biŋam punin-inik api ärowek.

Komi bäräpitä Anutu täŋo epän täŋkentänjuk

12 * Näk ŋode täwerira nadäwä inide kubä täŋpän. Nepmäŋitpän komi yot gänaj ŋo nepmaŋkuŋo unitä Anutu täŋo epän nämo itpipitak. Nämoink! Uwä täŋkentänirän Anutu täŋo mantä pen kuŋatak! 13 * Unita gapman täŋo komi äma u kudup, ba ämawebe päke unitä ŋode nadän morekaŋ; Pol uwä Kristota nadäkinik täyak unita komi yotken teŋkuŋ yän nadäk täkaŋ.

* 1:1: Apos 16:12-40 * 1:2: Rom 1:7; Gal 1:3; Plm 3 * 1:3: Rom 1:8; 1Ko 1:4 * 1:6: 1Ko

1:8; Plp 2:13 * 1:8: Rom 1:9; 2Ko 1:23 * 1:10: Hib 5:14; Plp 1:6, 2:16; 1Te 5:23 * 1:11:

Jon 15:8 * 1:12: 2Ti 2:9 * 1:13: Apos 28:30; Efe 3:1

14 Tānpākaŋ nāk komi yotken ŋo irira notniye māyap nabānpāŋ bānepi ŋode tāŋkehārom tākaŋ; Pol u bātakigān itak, udegān itna yāŋkaŋ Ekāni terak yengāmā pewāpāŋ unitāŋo manbiŋam yāŋahākta bātakigān nadāk tākaŋ.

15 Tāŋ, ātuwā nāka kokwawak nadāŋkaŋ nāk nārepmitnayāŋ Jesu tāŋo manbiŋam yāŋahāk tākaŋ. Upāŋkaŋ ātutāwā nāk tāŋkentākta manbiŋam yāŋahāk tākaŋ. 16 Āma ude wani uwā nāka nadāŋ namikinik tāŋpāŋ ŋode nadāŋpāŋ manbiŋam yāŋahāk tākaŋ; Anututā nadāŋirān Pol u Manbiŋam Tāga u tāŋkehārom takta komi yotken itak yāŋ nadāk tākaŋ. 17 Tānpākaŋ āma nāk nārepmitnayāŋ tākaŋ uwā nadāk siwoŋi nāmo iŋitpāŋ ini gupi yāpmāŋ ārokta, Manbiŋam Tāga u yāŋahāk tākaŋ. Uwā ŋode nadāŋkaŋ ude uwā tāk tākaŋ; Manbiŋam yāŋahāŋitna Poltā nadāŋ bārāp tāyon yāŋkaŋ yāk tākaŋ.

18 Ude tāŋ namikta Manbiŋam Tāga u yāŋahāk tākaŋ upāŋkaŋ nadāwātāk nāmo tāk tāyat. Nāmo, nadāk tāga terak yāŋahāneŋo ba nadāk waki terak yāŋahāneŋo u tāgagān yāŋ nadātat. Imata, āma uwā manbiŋam mebāri kubā nāmo yāŋahāk tākaŋ. Nāmo! U Kristo tāŋo manbiŋam ugānpāŋ yāŋahāk tākaŋ unita bānep oretoret tāk tāyat. Tāŋkaŋ oretoret pen api nadāŋ yāpmāŋ ārowet! 19* U imata, nāk ŋode nadātat; Yāŋapik manjin terak ba Jesu Kristo tāŋo Munapik unitāŋo tāŋkentāk terak bārāpi kotatat ŋonitā nāk nāmo api tāŋpān wanēŋ. Nāmo, bārāpi unitā tāŋkentāŋ namiŋirān tāgagān api iret.

20* Unita nākŋo gāripna bureni-inik uwā ŋode; Epān Kristotā yāŋ namani u sākgāmān kaŋ tāŋpa! Tāŋpa wanēŋtawā! Nāmo! Bānepna kehāromi-inik irirān apiŋonitā it yāpmāŋ ārowayāŋ tāyat-ken u, irit kuŋat-kuŋatnatā Kristo tāŋo wāpi biŋam yāpmāŋ ārok tāyon! Kodak irero ba nutpewā kumbero u tāgagān. U ba u tāŋpayāŋ tāro unitā Kristo tāŋo wāpi biŋamgān kaŋ yāpmāŋ ārowān yāŋ nadātat. 21* Imaka kubāta nāmo nadātat. Kristo-tagān nadāŋpāŋ kuŋat tāyat. Unitagān iritna tāŋo kehāromi. Tānpākaŋ kumbero uwā, tāgagāmān! 22-23* * E tāŋ nāk kodak irero uwā Ekāni tāŋo epān pen tāga tāŋ yāpmāŋ ārowet. Unita nadāk yarā nitek ŋode peyat; Kodak itta nadātat, ba kumākta udegān nadātat. Siwoŋi kubātagān nāmo nadātat. Gāripi nadātat uwā komegup ŋo kakātāŋpeŋ Kristoken kuŋpāŋ uyaku sākgāmān. 24 Upāŋkaŋ nākā kumbakaŋ netātā in tāŋkentāŋ tamineŋ? 25 Nāmo! Mebāri unitagān Anututā nadāŋ namiŋirān kodakgān api iret yāŋ nadātat. Inkāt itkaŋ tāŋkentāŋ tamiŋpāŋ nadākinikjin tāŋkehāromtaŋ tamiŋira bānep oretoret terak api itneŋ. 26 Bureni-inik! Komi yot ŋo kakātāŋpeŋ pāre inkāt bok itnayāŋ tākamāŋ uwā Jesu Kristo nadāŋ imikinik tāk tākaŋ u tāŋkehāromtaŋ tamiŋira oretoret pāhap api tāneŋ.

27* Tānpākaŋ, inā kunum tāŋo kome māhem ude āworeŋkuŋo itkaŋ unita Kristo tāŋo Manbiŋam Tāga unitā kādet ude kuŋarut yāŋ niwet tāyak in udegān kuŋat tākot! Manbiŋam unita iwan kubā nāmo tāneŋ. Inken api ārewet ba nāmo api ārewet yāŋ nāmo nadātat upāŋkaŋ in ude kuŋarirā nāk intāŋo Manbiŋam Tāga ŋode ahāŋirān api nadāwet; In iwanta māde ut yāmiŋpāŋ bānepjin nāmo pewā putārekaŋ. Nāmo, bānep kubāgān peŋpāŋ Manbiŋam Tāga u tāŋmeham tākaŋ. 28 Ude tāŋkaŋ iwanjiyeta nāmo umuntak tākaŋ yāŋ kaŋ nadāwa. Nadākaŋ? Bātakigān ude tāŋpeŋ kuŋat

* 1:19: 2Ko 1:11 * 1:20: 1Pi 4:16 * 1:21: Gal 2:20 * 1:22-23: Rom 1:13 * 1:22-23: 2Ko 5:8 * 1:27: Efe 4:1; 1Te 2:12; Plp 4:3

takaŋ unitä iwanjiye kwawak ɲode yäwoŋärek täyak; Ninä paot-paotta biŋam iritna äma ɲowä Anututa biŋam takaŋ! ²⁹* Ude nadäk takaŋ uwä mehäri ɲodeta; Anututä nadäkinik täŋpani inta imaka tägagämän kubä ɲode täŋ tamiŋkuk; Täga nadäŋ tamiŋirän Kristota nadäkinik-gän nämo täk takaŋ. Nämo, inä u komeni yäpmäŋpäŋ komi bok nadäk takaŋ.

³⁰* Täŋpakaŋ Manbiŋam Täga täŋmeham täkta komi epän täŋkuro u in apiŋo komi udegän nadäk takaŋ. Uwä imaka kudupi kubä nämo. Inkät bok itkaŋ Anutu täŋo manbiŋamta yäŋpäŋ komi nadäŋkuro u nadakaŋ. Ba apiŋo komi nadätat ɲonitäŋo biŋam imaka, nadäk takaŋ.

2

Kristotä kuŋatkuko udegän kuŋat täkot

¹ Notnaye, injinta ɲode nadäwut; Kristo-kät kowat-kwasikorän täŋirä unitä bänepjin täŋ-kehäromtak täyak, ba nadäŋ tamikinik täŋpäŋ bänep nadäwätäkjin pewän paot täyak. Täŋkaŋ Munapiktä bänepjin-ken epän täŋirän äbot täŋpani notjiye-kät bänep kubägän täŋpäŋ kuŋat takaŋ. Ba Anutu täŋo butewaki ba orakoraki uwä in nadäk takaŋ. ² Unita äbot täŋpani notjiye-kät bänep nadäk-nadäk kubägän täŋpäŋ kowata kowata nadäŋ yämikinik täŋpeŋ kuŋat täkot. Ude täŋpeŋ kuŋarirä biŋam nadäŋpäŋ bänep oretoret pähap api täŋpet.

³* Injinta nadäwä ärowani täŋirän injin-tagän nämo nadäneŋ. Nämoinik! Injinta nadäwä äpani täŋirän notjiyeta nadäwä ärowani täk täkot. ⁴* Ba injinken epäntagän nämo nadäneŋ. Nämo, notjiye täŋkentäk-kentäk täŋpäŋ kuŋat täkot. ⁵ Jesu Kristotä kädet ɲode täŋpeŋ kuŋatkuko udegän-inik täŋpeŋ kuŋat täkot;

⁶* Jesu ini uwä Anutu itkuko upäŋkaŋ wäpi biŋam ikek Anutu udegän itta nämo nadäŋkuk.

⁷* Nämoinik! U wäpi biŋam käbop peŋpäŋ komen äma äworeŋpäŋ watä äma jopigän ude itkuk.

⁸* Komen äma iŋam dapun terak äbäŋkaŋ inita nadäwän äpani täŋirän Nani täŋo mani buramiŋpäŋ kädet peŋ imiŋkuko ugän ehutpäŋ iwat yäpmäŋ kuŋtäŋgän kumäk-kumäki kaŋ-ahäŋkuk. Täŋkaŋ jop nämo kumbuk. U komi pähap nadäŋpäŋ päya kwakäp terak utpewä kumbuk.

⁹⁻¹⁰* * Ude täŋkuko unita Anututä imaka imaka kunum gänaŋ, kome terak ba kumbani mäjotä irani-ken u kuduptagän gwäjiŋ äpmon iminenŋta Jesu yäpmäŋ päro punin-inik unu teŋkuk. Teŋpäŋ wäp ätu yärepmiŋ moreŋpäŋ wäp biŋam ärowani-inik imiŋkuk.

¹¹* Unita imaka meni nitek kuduptagäntä kwawak ɲode yäŋahäneŋ; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak! Ude yäŋahäŋirä Anutu Nan täŋo wäpi biŋamta punin-inik ärok täyon.

Komen äma bämopi-ken peŋyäŋek ude kuŋatne

¹²* Unita notnaye, inä Anutu täŋo man buramik täkot. Näk inkät bok itkaŋ mani biŋam täwerira buramik täŋkuŋ. Unita apiŋo inkät nämo

* **1:29:** Apos 16:19-40 * **1:30:** Plp 1:13 * **2:3:** Gal 5:26; Rom 12:10 * **2:4:** 1Ko 10:24,33 * **2:6:** Jon 1:1-2, 17:5 * **2:7:** 2Ko 8:9; Jon 1:14 * **2:8:** Rom 8:3; Jon 10:17; Hib 5:8, 12:2 * **2:9-10:** Apos 2:33; Efe 1:20-21; Hib 1:3-4 * **2:9-10:** Rom 14:11 * **2:11:** Rom 10:9 * **2:12:** Sam 2:11; 1Pi 1:17

itkamäj upäjkañ Jesu Kristo täño kädetta nadäjkañ gwäk pimiñpäñ man buramik bian tåk täñkuño udegän tåk tåkot. Täñkañ Anututä in inita biñam iwoyäjkuo unita nadänpäj inamiken umuntanpäj nadäj dämiñpäñ irit kodaki täño kädet iwat tåkot. ¹³ * Nadäkañ? Anututä kädet ini gäripi nadäk täyak intä u iwatta bänepjin-ken gäripikät kehäromi bok pewän ahäk täkañ.

¹⁴ Unita imaka u ba u tänayäj täkañ uwä bänep täga terak täneñ. Mankät-mankät ba yäjwawak terak nämo täneñ. ¹⁵ Ude tänayäj täño uwä Anutu täño nanakiye ude, momijin nämo, siwonjigän api itneñ. Ude itkañ komen ämawebe gwäjin ärowani, momi täñpani u bämopi-ken penyäjek, guk ude kañ irut. ¹⁶ Penyäjek ude itkañä irit kehäromi täño man init dämiñpeñ kañ kuñarut. Ude tänayäj täño uwä Kristo täño äbäkäbäk kadäni-ken inta bänep oretoret pähap täga api täñpet. Imata, epän pähap inken täñkuro u täñjira jopi nämo täñkuk yäj api nadäwet.

¹⁷ * Täñpäkañ nägätna käwep api piwa kuneñ. Upäjkañ kumäkta nämo bitnätat. Nämo, nutpewä kumbero uwä nägätnatä intäño nadäkinikjin-kät awähutpäñ Anututa ärawa täñ-imikimik ude täñpek. Ude tåkta bänep täga nadätat unita inkät oretoret kañ täna! ¹⁸ * Täñpäkañ in udegän oretoret täñpäñ näkä nadätat udegän bänep pidäm nadäneñ.

Timoti täño manbiñam

¹⁹ In jide itkañ yäj nadäwa yäjpäñ unita Ekäni Jesutä ini nadäjirän Timoti inken iniñ kireñpewa api ärewek. Täñkañ inken nanik manbiñam kubä äbä näwerän nadänpäj bänep pidäm kañ täñpa. ²⁰ Nadäkañ? Ninken äma Timoti udewani kubä nämo itak. Äma uwä inta iyap takinik tåk täyak. ²¹ * Täñ, äma mäyap-iniktä initagän nadäwätäk täñpäñ Jesu Kristo täño epänta nämo nadäk täkañ. ²² Täñpäkañ Timoti täño mebäri u nadäkañ. Uwä nanakiyetä naniye täñkentäk täñ yämik täkañ udegän Ekäni täño Manbiñam Täga unitäño epän täñkentäj namik täyak. ²³ Unita näkken imaka u ba u ahäwayäj täyak unita itpäñ kañkañä kämi, Timoti api iniñ kireñpewa ärewek. ²⁴ Täñpäkañ Ekänitä nadäj namänä kadäni karonji nämo itkañ api ärewet yäj nadätat.

Epafroditus täño manbiñam

²⁵ * Eruk, notninpak Epafroditus unita täwerayäj. Näk täñkentäkta wäyäkñeñjira Epafroditus u iniñ kireñpewä wäpjin terak päbä täñkentäj namiñkuk. Täñkentäk ämana unitä täñkentäj namiñpäñ Anutu täño man meham tåk täyak. Täñpäkañ u inken äneñi iniñ kireñpewa ärekta nadätat. ²⁶ Notninpak u käyäm täñjirän manbiñam nadäjkuño unita inta nadäwätäk täñ itak. Täñkañ intä nadäwätäk täneño ujeta in tabäkta bänepi kädäp ijin itak. ²⁷ Täñpäkañ käyäm ähan nämo täñkuk. Täñi täñpäñ pära kumbuk. Upäjkañ Anututä butewaki nadäj nimiñpäñ täñkentäj imiñirän nämo kumbuk. Kumbuk yäwänä butewaki ärowani nadäwam unita nek bok täñkentäj nimiñkuk yäj yäyat. ²⁸ U kañpäñ bänepjin tagawekta ba näk udegän nadäwätäk ikek nämo kañ kuñjara yäjpäñ ñodetä api tewa ärewek. ²⁹ * Unitä äreñirän bänep täga nadäj imiñpäñ Ekänita yäjpäñ not täñ imineñ. In äma udewani orañ yämik tåkot. ³⁰ Uwä Kristo täño epänta yäjpäñ gädäp kumbuk. In täño bägup yäpmanpäj watä epän täñ namiñpäñ gupita nämo iyap täñkuk.

* 2:13: Jon 15:5; 1Ko 12:6, 15:10; 2Ko 3:5; 1Te 2:13 * 2:17: Rom 15:16; 2Ti 4:6 * 2:18: Plp 3:1, 4:4 * 2:21: 2Ti 4:10 * 2:25: Plp 4:18 * 2:29: 1Ko 16:16,18; 1Ti 5:17

3

Gup kadata nadäjnitna ärowani nämö täneŋ

1 * Eruk notnaye, man kubä yäwa. Ekänita yänpän bänep pidäm terak kuŋat täkot.

Ba man bian täwerani ugänpän täwetta nämö gaŋa täyat. Nämö, man unitä watä täga it tamek. 2 * Täŋkaŋ aŋta watäni itpeŋ kuŋat täkot! Uwä äma wakiinik, Anutu injamiken siwoŋi itta gupi moräk madäkta yäk täkaŋ. U Juda täŋo бага man u iwatpän ude uwä yäk täkaŋ. Upänkaŋ nämoinik nadän yämineŋ. 3 * Nämö! Gup moräk madäwani bureni-inik uwä nin. Ninä Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak Anutu iniŋ orerani, ba Kristo Jesu terakgän oretoret täk täkamän unita gup moräk madäwani bureni-inik itkamän. Täŋkaŋ nin ŋode nadäk täkamän; Imaka u ba u gupnintä täk täkamän unitä Anutu injamiken täga nämö täŋkentän nimek.

4 * Imaka u ba u gup kädätä täŋpewän Anutu injamiken siwoŋi täga itne tänpänä Pol näk Anutu injamiken siwoŋi-inik iram. Imata, näk gup kända täŋo täŋkentäk udewani mäyap yäput, äma kudup yärepmitkuro uwä ŋode;

5 * Näk Isrel äma bureni, Benjamin täŋo äbotken nanik. Näk ahänpän parira kepma 7 ude täreŋirän gupna moräk madäwani. Bureni! Näk Juda äma pähap. Täŋkaŋ бага man täŋo miŋi, Parisi äma itkut. 6 * Baga man unita nadäkinik tänpän unita gwäk pimiŋpän äbot täŋpani täŋo iwan äma ude itkut. Ba näk Moses täŋo бага man kudup iwat moreŋpän siwoŋi-inik ude itkut. Äma kubätä Moses täŋo бага man iwatpän Anutu injamiken siwoŋigän täga irän yäwänäku näk imaka, siwoŋigän itet. Imata, näk бага man u iwatta gwäk pimiŋpän iwat täŋkuronik.

7 * Upänkaŋ ude nämö! Bian imaka u ba unitä Anutu injamiken täŋpewän siwoŋi itat yän nadänkuro unita apiŋo Kristota yänpän nadänjira jopi täk täyak. 8-9 * Ba ugän nämö. Apiŋo näk Ekänina Kristo unitäŋo mebäri kakinik tänpän nadäwa inide kubä täk täyak. U imaka tägagämän-inik kubä unita imaka bian yänkut ba täŋkuro unita nadäwa jiraŋ bureni-inik ude täk täyak. Näk Kristo yäpmän wädänpän u kwasikorayän yänpän imaka kuduptagän jiraŋ yän yänpän bitnäŋ moreŋkut. Apiŋo бага man iwatpän Anutu injamiken siwoŋi irit unita nadäwa bureni nämö täk täyak. Nämoinik! Anutu injamiken siwoŋi irit kädet kubägän itak, u Kristota nadän imikinik täktäk kädet. Kädet uterakgän Anututä ini Ämawebe siwoŋi yän yäntäreŋ nimani. 10 * Täŋpäkaŋ näk imaka kubäta nämö nadätat. Kristo-kät not tänpän kuŋattagän nadätat. Ba akukakuki täŋo kehäromi näkä terak ahänjirän komi nadänkuko udegän näkä yäpurärätpän kaŋ nadäwayän nadätat. 11 * Ude tänpän nadäk unitä injipän kumbuko udegän injipän kuŋattängän kumän-kumän-ken nanik akuŋkuko udegän äneŋi api akwet yän nadätat.

Epmäget peŋ nimani u yäpmäkta bäräŋene

12 * ŋode uwä näknata nämö yäyat; Baga pewani-ken ahänpän epmäget uku yäput yän nämö yäyat, ba Kristo-kät kwasikot-inik tänpän kuŋat täyat yän nämö yäyat. Nämö, jop Kristo Jesutä näk inita nämagutkuko unita

* 3:1: Plp 2:18 * 3:2: Sam 22:16,20; Rev 22:15 * 3:3: Rom 2:29 * 3:4: 2Ko 11:18,21

* 3:5: Luk 1:59; Rom 11:1; 2Ko 11:22; Apos 23:6 * 3:6: Apos 8:3 * 3:7: Mat 13:44,46

* 3:8-9: Rom 3:21-22 * 3:10: Rom 6:3-5; Rom 8:17; Gal 6:17 * 3:11: Apos 4:2; Rev 20:5-6

* 3:12: 1Ti 6:12,19; Apos 9:5-6

epmäget u yäpmäkta ehutpäñ kädet-ken bäränek täyat. ¹³ Unita notnaye, näkñata epmäget u bian yäput yäñ nämo nadätat. Upänkañ ñode uwä tåk täyat; Imaka bian nadänkut ba täñkuro u mäde ut yämik täyat. Täñpäñ imaka inamna-ken itak u yäpmäkta gwäk pimiñpäñ bäränek täyat. ¹⁴ * Buren! Anututä Jesu Kristota yäñpäñ kunumta biñam nämagutpäñ бага pewani-ken epmäget peñ namiñkuko u kañ-ahäwetta dapunatä kanjit-kanjit bäräñetat.

¹⁵ * Täñpäkañ ämawebe nadäk-nadäk täga yäpmäñ kuñat täkañ inä, nadäk-nadäk näkä yäñahätat ño udegän nadänpeñ kuñatne. Täñ, in ätutawä nadäk inigän kubä inñit täkañ uwä Anututä bänepjin-ken peñyäñeñirän api nadawä täreneñ. ¹⁶ * Unita kädet iwät yäpmäñ äbumäño ugän kañ iwät yäpmäñ kuna!

¹⁷ * Eruk notnaye, näk intäjukun kuñkañ kädet näkä täñpäñ täwoñarek täyat ugän kañ täñput. Ba äma ätutä näkño kädet iwarirä yabänpäñ-nadäk täkañ udegän kañ täñput. ¹⁸ * Täñpäkañ äma ätuta täwetkuro u äneñi konäm butewaki terak täwetat; U Kristo kumbuko unitäño manbiñamta iwan täñpäñ kuñat täkañ. ¹⁹ * Äma udewani uwä paot-paotta biñam yäwani. Gupi täño gäriptä ärowani täñ yämik täyak. Ba imaka mäyäk ikeкта bänep täga pähap nadäk täkañ. Täñkañ bänep nadäk-nadäki imaka kome terak nanik unitagän pek täkañ. ²⁰ * Täñpäkañ ninawä komenin kujat uwä kunum unita uken nanik Ekäni Jesu Kristotä äpäñpäñ nimagureka ore-toret terak itsämänkamär. ²¹ * Täñkañ Kristo unitä äma ba imaka kudup-tagän yäpmäñ äpäñpäñ ini gämori-kengän äbot kubägän yepmanpekta kehäromi pat imitak. Täñkañ kehäromi unitä gupnin parawani yäpmäñ äyänutpewän iniken gupi ude, peñyänek wärani nitek api äworene.

4

¹ * Unita notnaye, näkño man u nadänkañ Ekäni terak kwasikotpäñ kehäromigän kuñat täkot. Bänepnatä inta nadäk täyat u inide kubä. Ba in uwä gwäki tägagämän kubä Anututä namitak ude bumik unita inta yäñpäñ bänep oretoret terak kuñat täyat.

² Täñpäkañ wanotninyat Yuodia kenta Sintike, ek Ekänita yäñpäñ bänep kubägän peñpäñ kuñat täkon. ³ * Täñpäkañ notnapak täñkentäk ämana, gähä webe yarä u yabän yäwariri siwonjigän kuñat täkon. Imata, webe yarä u ba Klemen-kät notnaye ätu ukät Ekäni täño Manbiñam Täga u yäñahäkta täñkentäñ namiñkuñ. Unitäño wäpi kudän, irit kehäromi täño buk terak kudän täwani.

Yäñpidäm-pidäm man

⁴ * Unita ämawebenaye, kadäni kadäni Ekänita yäñpäñ bänep oretoret nadänpeñ kuñat täkot. Äneñi udegän yäkgän täñpa; Oretoret tåk täkot! ⁵ * Täñpäkañ Ekäni täño äbäkäbäk kadäni keräp täyak unita äma inamiken äma kwini täño kädet iwät täkot. ⁶ * Täñkañ imaka u ba unita nadawätäk nämo täneñ. Nämoinik, bänepjin-ken nadäk ba man jide pätak u Anutu-ken yäñahänpäñ iwät täkot. Täñkañ yäñapik manjin uwä bänep täga

* **3:14:** 1Ko 9:24 * **3:15:** 1Ko 2:6 * **3:16:** Gal 6:16 * **3:17:** 1Ko 4:16; 1Te 1:7; 1Pi 5:3
 * **3:18:** 1Ko 1:23; Gal 6:12 * **3:19:** Rom 16:18; Rom 8:5-6 * **3:20:** Efe 2:6,19 * **3:21:**
 Rom 8:29; 1Ko 15:28; 1Ko 15:43-53 * **4:1:** 1Te 2:19-20 * **4:3:** Sam 69:28; Luk 10:20; Rev
 20:12 * **4:4:** Plp 3:1 * **4:5:** Hib 10:25,37; Jem 5:8-9 * **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2

terak yānapik tākot. ⁷ * Ude tāŋkaŋ Anututā bānepnin-ken bānep pidām pewān ahāk tākaŋ unitā bānep nadāk-nadākjinta watā irirān Kristo Jesu kwasikotpāŋ bātakigān tāga api kuŋatneŋ. Bānep pidām Anututā bānepnin-ken pewān ahāk tākaŋ uwā sākgāmān, inipārik kubā, komen āmatā nadāwā tārenaŋi nāmo.

⁸ * Tāŋpākaŋ notnaye, man kubā ŋode tāwetat; Imaka tāgatāga ŋodetagān nadāŋpeŋ kuŋat tākot; Imaka bureni-inik, imaka māyāki nāmo, imaka siwonjigān kudupi paki-inik, imaka sākgāmān, ba kādet mebāri mebāri unita tāgagāmān yāŋ yāk tākamāŋ. Nadāk-nadākjin imaka udewani terakgān peŋpāŋ kuŋat tākot. ⁹ * Ude tāŋkaŋ nāk imaka tāŋpāŋ-tāwonjarek ba tāwetpāŋ tāwonjarek tāŋira kaŋpāŋ nadāk tāŋkuŋo ugānpāŋ tāŋ yāpmāŋ kuŋat tākot. Tāŋpākaŋ Anutu bānep pidām māhemitā inkāt bok api itneŋ.

Pol bānep tāga nadāŋkuk

¹⁰ Eruk notnaye Ekānita oretoret pāhap tāyat uwā ŋode; In kadāni kāroni nabāŋ āwarākuk bumik tāŋ yāpmāŋ ābātāŋgān apiŋo nāka āneŋi nadāŋ namiŋpāŋ tāŋkentāŋ namik tākaŋ. Tāŋkaŋ in nāka nadāŋkuŋo upāŋkaŋ imaka tāŋkentāŋ namikta kādetta wāyākŋeŋkuŋ kāwep. ¹¹ * Nākŋata butewaki nadāŋpāŋ nāmo yāyat. Nāmo, waki ba tāga ahāŋ namik tākaŋ uken nadāwātāk-kāt nāmo, bānep tāga terakgān itta epāni tāŋpāŋ nadāwā tārekaŋ. ¹² Unita jāwāri ba tuŋumna nikek irero upāŋkaŋ unita nadāwātāk nāmo tāk tāyat. Ketemna nikek ba nakta jop iret, ba tuŋumna nikek ba tuŋumta jop irero upāŋkaŋ bānep tāgagān nadāŋpāŋ iret. Kadāni tāgaken ba kadāni wakiken kwikinik irit unitāŋo mebāri nadāŋ moretat. ¹³ * U imata? Kehāromi namani Kristo unitāŋo kehāromi terak imaka imaka tāga tāŋpet. ¹⁴ Upāŋkaŋ intā nāk komi bārāpi terak irira tāŋkentāŋ namiŋkuŋo unita inta sākgāmān nadātat.

¹⁵ * Tāŋkaŋ Pilipai ābot tāŋpani in ŋode nadāk tākaŋ; Ekāni tāŋo man yāput peŋkut-ken uken Masedonia kome pewayāŋ tāŋira ābot tāŋpani kome ātuken naniktā nabāŋ āwarākuk tāŋkuŋ. Tāŋira inkātgān namiŋgamiŋ tāŋpeŋ kuŋatkuŋmāŋ. ¹⁶ Bureni, Tesalonaika yotpārare-ken irira in tāŋkentāŋ namikta nāka iron ātu pewā ābāk tāŋkuŋ. ¹⁷ Moneŋ tuŋum ātukāt kaŋ namut yāŋpāŋ nāmo yāyat. Nāmo, gwāki tāga kunum tāŋo kāwut-ken nanikpāŋ taŋigān kaŋ ahāŋ tamān yāŋpāŋ yāyat. Mebāri unita tāŋkentāk epān u pen kaŋ tāŋput yāŋ nadātat. ¹⁸ * Tāŋpākaŋ nāk imaka kubāta nāmo wāyākŋetat. Nāmo, notjinpak Epafroditustā iron inken nanik namiŋirān tāŋbumbum āma ude bumik itat. Intā nāka tāŋ namiŋkuŋo unita nadāŋira Ekānita gupe kābāŋi nikek ijiŋ imani bumik tāyak. Anututā unita nadāwān sākgāmān-inik kubā tākaŋ. ¹⁹ Tāŋpākaŋ Anutunatā tuŋumi sākgāmān-inik, iniken peŋyāŋek ikek, Jesu Kristoken buŋārani uken nanikpāŋ api tepmāŋ towik tāŋpek. ²⁰ Unita Anutu nanin-ken oretorettā oretoret pat yāpmāŋ kuk tāyon. Bureni!

Yāŋtārek man

²¹ Eruk, in mena jinom yāpmāŋpāŋ Anutu tāŋo kudupi āmawebe Kristo Jesuta biŋam tākaŋ u oretoret manna kaŋ yāwerut. Ba ābot tāŋpani notjiye nākkāt itkamāŋ ŋo udegān oretoret man tāwetkaŋ. ²² * Tāŋkaŋ Anutu tāŋo

* **4:7:** Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 * **4:8:** Rom 12:17 * **4:9:** Rom 16:20; 1Ko 14:33; 1Te 5:23 * **4:11:** 1Ti 6:6 * **4:13:** 2Ko 12:10; 2Ti 4:17 * **4:15:** 2Ko 11:9 * **4:18:** Plp 2:25; Ese 20:41; Efe 5:2 * **4:22:** Plp 1:13

kudupi ämawebe kuduhtagän ba äbot täppani Sisatä yotken epän täñ imik täkañ u imaka, oretoret man tewä ärekañ. ²³ Täppäkañ Ekäni Jesu Kristo täño bänep irontä bänepjin täñ-meham täyon.

Kolosi

Kristo ini kubä unitägan ämawebe wakiken nanik täga yämagurek

1-2 * * Näk Pol, Anutu täño nadäk terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Tänpäkañ notninpak Timoti-kät nektä Kolosi komeken Kristo-kät kwasikorani, Ekäni täño ämawebe notniye inta man kudän ño tänpäñ tamikamak. Täñkañ Anutu nanin-ken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Bänep täga man

³ Ninä Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäño nani uken kadäni kadäni inta yänpäñ yäñapik täkamäj. In täño manbiñam nadäñkumäño unita inta yänpäñ bänep täga man wari wari iwet täkamäj. ⁴⁻⁵ In Kristo Jesu nadäñ imikinik täk täkañ ba äbot tänpäni ämawebe-ken bänep iron täñ yämik täkañ unitäño manbiñam nadäñkumäj. Ude täk täkañ uwä omäk tägagämän kunum gänañ inta biñam pewani unita yänpäñ ude täk täkañ. Tänpäkañ Jesu täño manbiñam bureni u inken täwetpäñ täwoñäreke täñirä imaka tägagämän unitäño manbiñam nadäñkuñ. ⁶ Ba in-tägän nämo nadäñkuñ. Nämo, Manbiñam Täga u komeni komeni ahäj yäpmäj kuñkañ bureni pewä ahäj bumbum täñ yäpmäj kuyak. Täñkañ bureni u inken udegän ahäk täkañ. Inä Anutu täño orakorak unitäño biñam bureni u nadäwä tärewäpäñ bänepjin-ken peñpäñ yäpmäj kuñatkuñotä pen yäpmäj kuñat täkañ. ⁷ Tänpäkañ Jesu täño manbiñam u notninpak bureni Epafra unitä täwetpäñ täwoñärenkuk. Notninpak uwä Kristo täño watä äma tägagämän kubä. U täñkentäj nimiñpäñ inken epän täk täyak. ⁸ Tänpäkañ Munapiktä inken bänep iron kädet pewän ahäñkuño unitäño manbiñam niwetkuk.

⁹ * Nin manbiñam u nadänpäñ uterakgän yäput peñpäñ kadäni kadäni Anututä täñkentäj tamikta yäñapik man ñode yäk täkamäj; Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäkjin tañi pewän ahäj tamiñirän Anutu täño mebäri kañpäñ nadäkinik kañ täñ yäpmäj kut. Ude täñkañ kädet unitä gäripi nadäk täyak u ketinik nadäwut yänpäñ yäñapik täkamäj. ¹⁰ * Ba ñode imaka yäñapik täkamäj; Intä irit kuñat-kuñat Ekänitä ini gäripi nadäk täyak ugänpäñ iwarirä gäripi nadäwän. Tänpäñ epän täga mebäri mebäri täñtäñ kuñarirä unitäño bureni kañ ahäwut. Ba Anutu täño mebäri yänpäñ-nadäk täñ yäpmäj kuñirä tañi kañ tägawän. ¹¹ * Tänpäkañ Anutu kehäromini pähap inide kubätä täñ-kehäromtañ tamekta yäñapik man yäk täkamäj. Ude täñ-kehäromtañ tamiñirän ehutpäñ nadäkinikjin nämo pewä putärewäkañ bäräpi ahäj tamäwä u gänañ oretoret terak kwikinik itsämneñ. ¹² * Ude täñkañ nanin uwä bänep täga man iwet täkot. U imata, Nanin uwä tuñum täga kämi yäpmäkta yäwani u kañ-ahänetta nin yäpän-tägawäpäñ nipmanjukko unita. Täñ, imaka tägagämän u ekäni täño ämawebe peñyäjeki gänañ kuñarani ätu ukät api kañ-ahäne. ¹³ * Anutu u bipmäj urani mähemäni täño kehäromi-ken nanik ketärenpäñ nanaki bänepi gämäni

* **1:1-2:** Efe 1:1 * **1:1-2:** Rom 1:7 * **1:9:** Efe 1:9,16,17; Plp 1:9 * **1:10:** Plp 1:27; Efe 2:10

* **1:11:** Efe 1:19, 3:16 * **1:12:** Efe 1:11,18 * **1:13:** Luk 22:53; Efe 2:2

täño kañiwat yewani gānañ nipmañkuk. 14 * Nanaki unitä wakinin täño kowata yäpmañpäñ mominin ärut moreñ jimiñkuk.

Kristo u intäjukun-inik itak

15 * Täñpäkañ Anutu ämatä nämo kawani unitäño injam-dapun bureni uwä Jesu Kristo kwawak ahäñkuko u. U imaka kuduptagän täño intäjukun äma ude kuñatku kotä pen kuñatak. 16 * Täñkañ u keru terak imaka kuduptagän ahäñ moreñkuñ. Imaka kunum gānañ ba kome terak, imaka kānañi ba nämo kānañi, imaka ärowani, ba imaka wäpi biñam ba kehäromi nitek u kuduptagän täñpäñ yepmañkuk. Täñpäkañ imaka kuduptagän u keru terakgän ahäñkuñ, ba u kuduptagän watä epän täñ imikta yāwani. 17 * Täñkañ imaka kuduptagäntä intäjukun täñ yämik täyak ba unitäño meham terak itkuñotä itkan.

18 * Täñpäkañ Kristo ini uwä nadäkinik täñpani äbot pähap täño gwäki ude irirän äbot täñpani uwä Kristo täño gupi ude. Täñkañ Kristo uwä äbot pähap unitäño doni-inik. Uwä äma intäjukun-inik kumbani-ken naniktä akwani. Ude täñpäñ ini kubä-tägän imaka kuduptagän täño intäjukun ude itkukotä itak. 19 * U imata, Anututä nadäñ imiñirän iniken täktäk ba mebarini kudup u Nanakiken tokneñ pätak. 20 * Täñpäkañ Anututä nadäk tawañ ñode penkuk; Nanakna terak imaka kome terak ba kunum gānañ päke u kudup näñjata biñam äneñi kañ täñput yäñ nadäñkuk. Ude nadäñkuko unita topmäk-topmäk kubägän pewän ahäkta nanakitä päya kwakäp terak nägäri piwän kuñkuñ.

21 * Täñpäkañ inä bian Anutu mäde ut imiñpäñ injingän kuñat täñkuñonik. Nadäk-nadäkjin ba täktäkjin waki unitä Anututa iwan täñ imik täñkuñonik. 22 * Ude täñpeñ kuñat täñkuño upäñkañ Kristotä gup tohari nitek ahäñpäñ päya kwakäp terak kumbuko uterak inä Anutu inikät bānep kubägän ude kuñatta tämagutkuk. Ude täñkuko uwä intä injamiken kudupi kuräki, momi nämotä kuñatneñta tepmañkuk. 23 * Ude unita in nadäkinikjin kehäromigän inñitpäñ kañ irut. Täñpäñ Manbiñam Täga nadäñkuño unitä imaka täga ninta nimikta yāwani u bureni-inik api yāpneñ yäñ täwoñäreñirän bureni yäñ nadäk täkañ. Eruk nadäk kehäromi inñit täkañ u pewä paotneño udetä nadäkinikjin täñkehärom täñpäñ itneñ. Täñpäkañ manbiñam uwä in-tägän nämo nadäñkuñ. Nämo, äma äbori äbori komeni komeni yāwet yāpmañ kwani. Pol näkä unita watä äma ude kuñat täyat.

Pol äbot täñpanita yāñpäñ epän pähap täñkuk

24 * Näk inta yāñpäñ komi bāräpi punin terak kuñat täyat unita nadäñjira säkgāmän täk täyak. Imata, Kristotä äboriye, iniken gupi u täñkentäñ yämikta komi yāput penpäñ nadäñkuko u nämo täreñkuk bumik. Ude unita Pol näkä täñkentäñjira komi u näkä terak kañ tärewän yäñ nadäk täyat. 25 * Nadäkañ? Näk Anutu täño man tawañ terak Kristo täño äbot pähap unitäño watä kuñatpäñ inken Ekäni täño manbiñam kudup täwetpäñ täwoñäreñk takta yäñ namani. 26 * Man u yāput penpäñ kábop it yāpmañ

* 1:14: Efe 1:6,7 * 1:15: 2Ko 4:4; Jon 1:18 * 1:16: Jon 1:3,10 * 1:17: Jon 1:1, 8:58

* 1:18: Efe 1:22-23; Apos 26:23; Rev 1:5 * 1:19: Jon 1:16; Kol 2:9 * 1:20: Efe 1:10, 2:16;

Rom 5:1; Efe 1:7, 2:13; 1Jo 2:2 * 1:21: Rom 5:10; Efe 2:12, 4:18 * 1:22: Efe 2:14-16; Efe

5:27 * 1:23: Efe 3:17; Hib 3:14; Mak 16:15; 1Ti 3:16 * 1:24: Efe 3:13 * 1:25: Efe 3:2,7-8

* 1:26: Rom 16:25-26; Efe 3:3-5,9-10

äbänjirän ämawebe bian it yäpmänj äbuŋo u nämo nadänkuŋ. Upänkaŋ kadäni ŋokengän nadäk bian käbop itkuko u Ekäni täŋo ämawebeniye yänahänpän niwerani. ²⁷ * Bureni, iniken gäripi terak Anututä nadäk käbop itkuko u ämawebeniye kwawak yänahänpän niwetkuk. Tänpän nadäk bureni pähap, säkgämän-inik, guŋ ämawebe äbori äbori täŋkentäktä yänkwawak täŋkuko uwä ŋode; Kristo u bänepjin-ken itak. Tänpän bänepjin-ken itak unita imaka imaka tägagämän kunum gänäŋ intä yäpmäktä iwoyänkuko u bureni-inik api yäpneŋ.

²⁸⁻²⁹ * * **Mebäri unita ämawebe kuduŋtagän Kristo täŋo mebäri yänahänpän yäwet täkamän.** Täŋkaŋ man kädet mebäri mebäri iwatpän jukuman yäwerit, bänep pidäm man yäwetpän yäwoŋärek täk täkamän. Tänpäkaŋ ämawebe u kudup Kristo terak äma bureni täŋjirä Anututa iniŋ kirenayän nadänpän unita kehäromi pähap Kristotä nimik täyak uterak ehutpän epän u täŋ-dämik täkamän.

2

¹ Eruk ŋode täwera nadäwut; In ba Laodisia komeken nanik ba ämawebe ätu inamna dapun nämo nabäwani, unita komi kwini nämo nadäk täyat. ² * Komi epän täk täyat u bänepjin täŋkehärom takta ba äbot tänpäni notjiyekät bänep iron terak kowat-kwasikorän tänpän kuŋatta u täk täyat. Ba intä nadäk säkgämän yäpmänjirä unitä nadäkinikjin täŋ-kehäromtak täyon yän nadäk täyat. Ba Anutu täŋo man bureni käbop nanik kwawak ahänkuko unitäŋo mebäri ket nadäwä tärek täkot yän nadäk täyat. Tänpäkaŋ Kristo ini uwä man bureni käbop itkuko unitäŋo mebäri. ³ * Ukenä nadäk-nadäk siwoŋi ba nadäwä tärek-tärek Anutu-ken nanik u kudup tokŋek it moretak.

Äma täŋo man jopi nämo nadänerj

⁴ * Tänpän äma kubätä in yän-täkŋarani tänpän bänepjin tänpä wanenŋta man ŋowä yäyat. ⁵ * Näk inkät nämo itkamän upänkaŋ bänepnatä inta juku piŋpän nadän tamik täyat. Täŋkaŋ in täŋkentäk säkgämän kowata kowata tänpän Kristota nadän imikinik kehäromigän tänpän kuŋat täkaŋ unita bänep oretoret nadätat. ⁶ Tänpäkaŋ in Kristo Jesutä Ekäni täŋ tamedta imagutkuŋo unita ukät kowat-kwasikorän tänpän kuŋat täkot. ⁷ * Ude tänpän Kristo uterak jäwänjin pewä äpmonpänpän yeŋkehärom täkot. Ude tänpän nadäkinik täktäk kädet täwetpän täwoŋärek tänpänitä bänepjin täŋmeham täŋjirän kuŋat täkot. Täŋkaŋ bänep oretoret pen täŋ imiŋ yäpmänj ärok täkot.

⁸ * Tänpäkaŋ äma kubätä nadäk-nadäk jopi ba yän-yäkŋarani man terak täwetpän täwoŋärek täŋjirän kädet siwoŋi kakätänenŋta nadän täpänenpän kuŋat täkot. Man udewani uwä ämaken nanik, äbek ora täŋo kobap man. Uwä kome terak imaka kehäromi niked uterak wohutpän yäk täkaŋ, u Kristoken nanik nämo. ⁹ * Nadäkaŋ, Kristo tohari gupi niked ahänkukotä itak. Kristo uterak Anutu täŋo täktäk ba mebäri-inik tokŋek pat imitak. ¹⁰ * Unitä imaka imaka kehäromi niked unita intäjukuninik täyak. Ukät kowat-kwasikorän täŋjirä Anututä irit bureni intä terak

* **1:27:** Efe 1:18; 1Ti 1:1 * **1:28-29:** Efe 4:13 * **1:28-29:** Efe 3:7,20; Plp 4:13 * **2:2:** Efe 3:4,18; Kol 1:26 * **2:3:** Ais 45:3; 1Ko 1:24,30; Efe 3:19 * **2:4:** Rom 16:18; Efe 5:6; Kol 2:8
* **2:5:** 1Ko 5:3 * **2:7:** Efe 3:17; Efe 2:20-22 * **2:8:** Kol 2:3 * **2:9:** Jon 1:14,16 * **2:10:** Efe 1:21-22

toknek penj tamiŋkuko itak. ¹¹ * Täppäkaŋ Kristo tuben kuŋpän itkuŋ-ken uken Juda kädet iwatpän gupjin moräk bureni nämo madäŋkuŋ. Nämo, gup moräk madäk-madäk mebari kubä yäpuŋ. U ŋodeta yäyat; Ämatä gupi moräk madäk täkaŋ ude, Kristotä bänep nadäk-nadäkjin biani u madäŋ däkŋeŋkuk. ¹² * Täppäkaŋ ume ärutkuŋ-ken uken Kristo-kät kowatkwasiakorän täŋkuŋ. Täŋkuŋo unita Anututä inä Jesu-kät bok awaŋ gänaŋ äneŋkuk. Täppäkaŋ inä Anututä Jesu awaŋ gänaŋ nanik yäpmän akuŋkuko unitäŋo kehäromi pähapta nadäkinik täŋkuŋo unita kadäni ume yäpuŋ-ken uken Jesu-kät bok awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ tädotpän tepmaŋkuk. ¹³ * Bian inä guŋ, Juda täŋo бага man nämo iwarani, ba momi mäyap täppän kumbani ude bumik kuŋarirä Anututä momijin penjpäŋ Kristo-kät bok täppän kodak taŋkuŋ. ¹⁴ * Juda täŋo бага man kudän täwani unitä iwan täŋ tamiŋkuk. Uwä momijin kubäkubä kwawak ude pewän ahäwäpäŋ mankenta biŋam tepmaŋkuk. Upäŋkaŋ Jesutä momijin бага mantä yäŋahäŋkuko u kuduŋtagän päya kwakäp terak urirän paotkuŋ. ¹⁵ * Täppän ugän nämo; Jesutä päya kwakäp terak kumbuko uterak mäjo wära kehäromi nitek ba imaka kuduŋtagän kehäromini nitek u kehäromini kudup yäyomägakuk. Kehäromini yäyomägaktaŋ wi yäwatpän mebarini kwawak penjirän imaka jopi ude äworeŋkuŋ.

Äma täŋo бага man nämo iwatneŋ

¹⁶ * Unita äma kubätä ume ketemta jop irit ba komepak kodakita orekirit ba orek nämo itta ba Sabatta yäjiwät man täwetpän taniŋ wärät täkaŋ u nämo nadäŋ imineŋ. ¹⁷ * Baga udewani uwä imaka bureni kämi ahäkta yäwani unitäŋo wärani bumikgän. Upäŋkaŋ imaka bureniwä Jesuken ahäŋkuko pätak. ¹⁸ Täppäkaŋ äma udewani kubätä man ayäbu käda käwanipän yäŋahäŋjirän ba in injinta äpani nadänpän aŋero yäniŋ oretta täwerirän man udewanita bureni yäŋ nadänpän nadäkinikjin pewä putärewäpäŋ gwäki yäpmäkta täppä waneŋta. Butewaki, äma udewani uwä äma täŋo nadäk jopi iwatkaŋ ehäritä inita nadäŋjirä ärowani täk täkaŋ. ¹⁹ * Äma udewani Kristo nämo tuben kuŋkaŋ meni-tägän jop yäŋ-täkŋat täkaŋ. Nadäkaŋ? Kristo uwä äbot täŋpani täŋo gwäkŋin pähap. Täŋkaŋ äbot täŋpani nin uwä Kristo täŋo gupi ude. Gupi u towiŋjirän kehärom täppän Anutu täŋo nadäk uterakgän taŋigän tägak täyak. Täŋ, äma udewani uwä Kristo penjpäŋ iniken nadäk terak kuŋarani.

²⁰ Eruk, inä Kristo täŋo kumäk-kumäki yäpurärätpän kome täŋo mäjo ba imaka mäde ut yämiŋkuŋopän mebari imata kome ŋonitäŋo mähem i bumik täppän unitäŋo бага man mebari mebari iwaräntäk täkaŋ? ²¹ Man u ŋode yäk täkaŋ; U iŋirentawä! U naŋpentawä! U yäpentawä! ²² * Täppäkaŋ imaka u ba u yäjiwät täkaŋ uwä bäräŋeŋ paotta yäwani. U ämatä iniken nadäkpän yäŋpän-täwoŋärewani. ²³ Täŋkaŋ kaŋpän ŋode nadäneŋ; Baga man udewani täga täŋkentäŋ nimek yäŋ nadäneŋ. Ba unita nadäŋjirä Anutu iniŋ oretoret kädet bureni täneŋ. U gup yäpmän äpäk-äpäk kädet bureni niwoŋärek täkaŋ yäŋ nadäneŋ. Ba u komi epän Anututä gäripi nadäk täyak unitäŋo kädet niwoŋärek täkaŋ yäŋ nadäneŋ. Upäŋkaŋ nämotä

* **2:11:** Rom 2:29 * **2:12:** Rom 6:4; Efe 1:19-20; Kol 3:1 * **2:13:** Efe 2:1,4-5 * **2:14:** Efe 2:14-16; 1Pi 2:24 * **2:15:** Kol 1:13 * **2:16:** Rom 14:1-12 * **2:17:** Hib 8:5, 10:1 * **2:19:** Efe 2:21; Efe 4:15-16 * **2:22:** Ais 29:13; Mat 15:9

nämoinik! Imaka udeyani uwä bureni nämö. Uwä gup täño kañgärip ba nadäñ gärip kädet waki u dämpäkta kehäromini niked nämö. Nämoinik!

3

Kristo terak bänep kodaki iritta man

¹ * Täñpakañ inä Anututä Kristo-kät bok yäpmäñ akuñkuko unita kunum täño tuñum, Kristotä Anutu dubini-ken intäjukun itak-ken itkañ u yäpmäkta gwäk pimik täkot. ² * Täñkañ bänep nadäk-nadäkjin kunum gänañ imaka säkgämän itkañ unitagän pewä kuk täyon, kome terak imaka itkañ uterak nämö peney. ³ * Imata, in kumbuño unita. Kumäñirä iritjin bureni uwä Kristo-kät kwasikorirän Anututä käbop peñkuko ini watäni it täyak. ⁴ * Eruk, iritnin täño mebari bureni Kristo unitä äneñ ahäñirän in udegän kuduptagän ukät bok, iniken penyänek epmäget kudän ikek api ahänej.

⁵ Unita yäñpäj kome täño irit kuñat-kuñat ba nadäk-nadäk waki u kudup utpäñ kañ yejämbut! U ñodeta yäyat; Kubokäret, kañgärip nadäñ gärip waki, ba imaka imakata ämäñi täktäk. Nadäkañ? Ämäñi täktäk uwä anutu jopita gwäjin äpmon imik-imik udewanigän. ⁶ Täñpakañ imaka udewanita yäñpäj Anututä kokwawak pähap api pewän ahäwek. ⁷ Nadäkañ, inä bian kome ñonitäño nadäk terak itkuñ-ken uken imaka u injit yäpmäñ kuñat täñkuñonik. ⁸ * Unita apiño imaka päke u mäde ut yämut. Kokwawak, bänep kubit, nadäwäwak, yäñpäj-kañiwat ba me yäkyäk u kudup peñ morenej. ⁹⁻¹⁰ * * Täñkañ äbot täñpani notjiye jop yäkñat-yäkñat nämö tänej. Nämoinik, inä bänep bianjin täño kudän yejämäj moreñpäj bänep kodakipäj tek ude wädäwä äronkuño unita. Täñpakañ bänep kodakijin uwä Anututä ini pewän ahäwani unita Anututä bänep kodakijin uwä ini bumikgän ahäkta täñkodak täk täyak. U näkño mebarina kañpäj nadäkinik täñput yäñpäj ude täk täyak. ¹¹ * Ude unita inigän inigän, närepmirek-gärepmirek paotkuk. Grik nanik ba Juda nanik, gupi moräk madäwani ba gupi moräk nämö madäwani, iwoni nanik ba bipi nanik, watä epän äma jopi ba tuñum äma, nin kuduptagän Kristotä gwäknin ude itpäñ imaka kuduptagän uwäk täk täyak.

¹² * Eruk, in Anututa biñam täñpani, ini-tägän bänep iron täñ tamipäj yäpmäj danikuko unita kudän ñode täñpeñ kuñat täkot; In notjiyeta butewaki nadäñpäj täñkentäj yämik täkot. Täñkañ injinta nadäñirä äpani täñpöpäj notjiyeta kokwawak bäränej nämö nadäñ yämeneñ. Nämö, bänep kwini terak orañ yämik täkot. ¹³ * Täñkañ bämopjin-ken yäñwawak ahäñirän momi pekpek täk täkot. Ekänitä momi peñ tamikuko udegän täk täkot. ¹⁴ * Täñkañ bänep iron kädet bureni iwat täkot. Kädet unitä kädet päke u kuduptagän yärepmit morek täyak. Bänep iron täktäk unitä kädet täga ätu täñ-meham täñirän in bämopjin-ken bänep kubägän terak säkgämän irit pewän ahäk täkañ. ¹⁵ * Täñpakañ bänepjin täño yäma dälirä bänep pidäm Kristoken naniktä intäjukun it tamipäj bänep nadäk-nadäkjin-ken kañiwat epän täk täyon. Nadäkañ? In bänep pidäm uterak itta Anututä

* **3:1:** Kol 2:12; Mak 12:36, 16:19; Efe 1:20 * **3:2:** Mat 6:33 * **3:3:** Rom 6:2; 2Ko 5:14
 * **3:4:** Plp 1:21; 1Ko 15:43; 1Jo 3:2 * **3:8:** Efe 4:25-31, 5:4 * **3:9-10:** Efe 4:22,25 * **3:9-10:**
 Efe 4:24 * **3:11:** Gal 3:28 * **3:12:** 1Pi 2:9; Efe 4:2,32 * **3:13:** Efe 4:32, 5:2 * **3:14:** Rom
 13:8-10; 1Ko 13:13; Efe 4:3 * **3:15:** Plp 4:7; 1Ko 12:13,27; Efe 4:4

yän-päbä äbot kubägän tepmanjuk. Tänpäkañ imaka u ba unita yänpäj Anututa bänep täga nadäj imik täkot. ¹⁶ * Tänpäkañ Kristo täño mantä bänepjin-ken toknek pat täyon. Kristo täño mantä bänepjin-ken toknek ude parirän nadäk-nadäk täga terak notjiye täño bänepi täñkehärom takta yäwetpäj yäwoñärek täñit kap mebäri mebäri tek täkot. Kap Sam terak tewani, ba Ekäni iniñ oretoret kap ätu ba kap ätu Munapiktä bänepjin-ken pewän ahäwani u Anututa bänep täga nadäj imiñpäj tek täkot. ¹⁷ * Tänpäkañ imaka u ba u yäk täkañ ba täk täkañ u kuduptagän Ekäninin Jesu u nadäj imiñpäj täk täkot. Ude tänpäj Jesu wäpi terakgän Anutu Nan bänep täga nadäj imikinik täk täkot.

Näda miñi nani täño irit

¹⁸ * Eruk, webe, in äpjiye gämori-kengän kuñat täkot. Ekänita biñam tänpänitä ude tänpäwä api tägawek. ¹⁹ * Tänpäkañ äma, inäwä webejiyeta nadäj yämikinik tänpäj komi mebäri mebäri nämo yämineñ. ²⁰ * Tänpäkañ ironironi, inä menjiye nanjiyeta man yänirä mani buramik-inik täneñ. Ude täñirä Ekänitä tabäwän gäripi nikek api täk täneñ. ²¹ * Tänpäkañ nan, inä äpetjiye nanakjiye man jäpi ba yäniñ wärät man yäwettäko bänepi tänpä wawäpäj nadäj bäräp terak nämo kuñatneñ.

Intäjukun äma ba watä ämaniye jopita man

²² * Äma täño epän watä ämaniye, inä intäjukun ämajiye täño man kudup buramik täkot. Tänpäkañ intäjukun ämajiye inamiken epän tänpäni yäj niwerut yänkañ täñyäkñarani nämo täneñ. Nämo, inamiken itkañ ba nämo itkañ, epän kehäromigän täneñ. In Ekäni orañ imik täkañ unita bänep täñikñat-kät nämo, kadäni kadäni kudän siwoñi terak epän bureni täñ yämineñ. ²³ Tänpäkañ epän u ba u täk täkañ u ämata yänpäj nämo, Ekänita epän täyat yäj yänpäj gwäk pimiñpäj täñ-dämik täkot. ²⁴ Nöde nadänpäj täneñ; Epän täk täkamäj unitäño gwäkiwä kunum gänañ nininta yäj nimani itak uwä Ekäniken mät yäpne. Nadäkañ? Inä Ekäni Kristo täño watä äma irirä ini-tägän intäjukun ämajin bureni ude it tamik täyak. ²⁵ * Tänpäkañ äma kudän wakiwaki tänpäniwä kudän waki unitäño kowata api yäpneñ. Imata, Ekänitä ämawebe kudup täño täktäki uwä nadäk kubä terakgän yäpmäj danik täyak.

4

¹ * Tänpäkañ epän watä äma täño intäjukun ämaniye, inä nöde nadäk täkot; Nin täño intäjukun ämanin kunum gänañ itak. Unita nadänpäj watä ämajiye kudän siwoñi terakgän yabäj yäwatneñ.

Ekäniken yäñapik-apik täño man

² * Tänpäkañ Ekäniken yäñapik-apikta ket nadäwä tumbäpäj gwäk pimiñpäj kadäni kadäni yäk täkot. Ude tänpäj Anutu bänep täga nadäj imikinik täk täkot. ³ * Tänpäkañ ninta imaka, yäñapinirä Anututä iniken mani täño käderi täwit nimiñirän Kristota man käbop itkuko u yänjahäk täkäna.

* **3:16:** Efe 5:19 * **3:17:** 1Ko 10:31; Efe 5:20 * **3:18:** Efe 5:22 * **3:19:** Efe 5:25 * **3:20:** Efe 6:1 * **3:21:** Efe 6:4 * **3:22:** Efe 6:5-8 * **3:25:** Rom 2:11 * **4:1:** Wkp 25:43,53; Efe 6:9 * **4:2:** Efe 6:18; Plp 4:6 * **4:3:** Rom 15:30; Efe 6:19; 1Ko 16:9

Man unitagän näk komi yotken itat. ^{4*} Täñkañ Ekäniken yäñapik mantä mehamtäñ namiñirä man pidämigän yäñkwawa tañjira ämawebe komeni komenitä mebäri kañ nadäwä tumbut. Näk ude täkta yäñ namani. ^{5*} Täñpäkañ äma Anutu nämo nadäñ imani bämopi-ken inä säkgämän kuñatpäñ Kristo täño kädet yäwoñäreкта pidämtak täkot. ^{6*} Ude täñkañ yäkyäkjintä gäripi gakñi nitek kañ ahäwän. Täñpäkañ ämatä man u ba u täwet yabänayäñ täkañ unita ketinik nadäñpäñ kowata säkgämän kañ yäwerut.

Äma Polkät bok irani unitäño man

^{7*} Näkñaken manna biñam Tikikustä api täwerek. Uwä nintäño notninpak bänepnin gämäni, täñkentäk ämanin ba Ekäni täño watä piä äma bureni-inik, man buramik täñpani. ^{8*} Bänepjin täñpidäm tawut yäñpäñ iritnin täño manbiñam täwetta notninpak u iniñ kireñpewa äretak. ^{9*} Täñpäkañ äma tägagämän Onesimus, man buramik täñpani notjinpak, injin äbotken nanik u bok yäwera äreñkañ näkä itat-ken ñonitäño manbiñam api täwetdeñ.

^{10*} Täñpäkañ komi yot ñoken bok irani notnapak Aristakus ukät Banabas nämeni Maktä nadäñ tamikamän. (Mak unitäño mebäri täwetkuro unita inken äreñirän not kañ täñ imut.) ¹¹ Täñpäkañ notnapak kubä Josua, wäpi kubä Jastus u imaka, nadäñ tamitak. Äma yaräkubä uwä Juda äbotken nanik. Juda äma ätutä Anutu intäjukun itkañ kañiwat epän täk täyak unitäño man yäñahäкта nämo täñkentäñ namik täkañ, yaräkubä unitägän bänepna täñ-kehäromtañ namik täkañ.

¹² Täñpäkañ intä äbotken nanik kubä Epafra, Kristo täño watä piä äma unitä taniñ oretak. U intä kehärom tañpäñ Anutu täño nadäk siwoñi yäpmäñpäñ nadäwä-tärewäpäñ kudup buramiñpäñ kuñatneñta kadäni kadäni Anutu-ken ehuranigän yäñapik täyak. ¹³ Bureni-inik täwetat; Epafra unitä in ba Laodisia ba Hierapolis yotpärareken nanik äbot täñpani ämawebe täñkentäñ tamikta komi epän inide kubä täk täyak. ¹⁴ Täñpäkañ yäpätägak äma notninpak tägagämän wäpi Luk kenta Demastä taniñ oretkamän. ¹⁵ Täñpäkañ näkä Laodisia yotpärareken nanik äbot täñpani ba Nimfa ukät äboriye Anutu iniñ oretta Nimfatä ini yotken ärok täkañ u näkño bänep täga man ño yäñahäñpäñ kañ yäwerut.

¹⁶ Täñpäkañ man kudän ño ämawebe daniñpäñ yäwerä nadäñ morewäkañ Laodisia äbot täñpani uken pewä kuñirän unitä udegän kañ daniñpäñ nadäwut. Täñpäñ unita kubä kudän täñpäñ yämiñkuro u imaka, tamäkañ kañ daniñpäñ nadäwut. ^{17*} Daniñpäñ nadäñkañ Akipus ñode kañ iwerut; Epän Ekänitä yäñ gamani uwä säkgämän siwoñigän kañ täñ yäpmäñ ku yäñ kañ iwerut.

^{18*} Eruk, Pol näkña-tägän ketnatä bänep täga man ño kudän täñpäñ tamitat. Komi yotken irani näka nadäñ namik täkot. Eruk, Ekäni täño orakorakitä inken itinik täyon.

* **4:4:** Efe 6:20 * **4:5:** Efe 5:15-16; 1Te 4:11-12 * **4:6:** Efe 4:29; 1Pi 3:15 * **4:7:** Efe 6:21

* **4:8:** Efe 6:22 * **4:9:** Plm 10-12 * **4:10:** Apos 19:29, 12:12; Apos 13:13; Plm 24 * **4:17:**

Plm 2 * **4:18:** 1Ko 16:21

1 Tesalonaika

Ämawebe **bänepi api äyäjurani täñkehärom takta manbiñam**

¹ * Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä täñkentäj namiñirän näk Poltä man ño kudän täyat. Kudän täñpäñ äbot täñpani Tesalonaika kome itkañ, Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän tak täkañ, inta pewa äretak. Anutu täño orakoraki ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Tesalonaika äbot täñpani täño nadäkiniki

² * Nin kadäni kadäni yäñapik epän täñkañ inta nadäj tamiñpäñ Anutu bänep täga man iwet takamäj. ³ * Nadäkinikjin täño bureni kañ-ahäk täkañ ba täñkentäk epän bänep ironjintä pewän ahäk täkañ ba nadäkinikjin Ekäni Jesu Kristo terakgän peñpäñ bänepjin täñkehärom tañpeñ kuñat täkañ unita nin Anutu Nanin injamiken kadäni kadäni nadäj tamiñpäñ yäñahäñpäñ iwet takamäj.

⁴ Notnaye, nin inta bureni-inik ñode nadäkamäj; Anututä nadäj tamikinik täñpäñ inita biñam iwoyäñkuk. ⁵ * Ude nadäk takamäj uwä mebäri ñodeta; Mani biñam Täga täweritna man u jopi nämo täñkuk. Nämo, nin mani biñam unita nadäna bureni-inik täñpöpäñ Kudupi Munapik täño kehäromi terak täwetkumäj. Inkät itkumäj-ken uken inta yäñpäñ imaka u ba u yäñpäñ tak täñkumäño u nadäkañ. ⁶ * Täñitna nintäño kädet kuroñ ugän iwarän täñkuñ. Iwarän täñpäñ Ekäni imaka, udegän iwarän täñkuñ. Täñpäkañ Ekäni täño Manbiñam Täga uwä komi ba bäräpi u punin terak Kudupi Munapiktä bänep pidäm täñ tamiñirän man u bänepjinta biñam täñkuk.

⁷ * In ude täñkuño uwä nadäkinik täñpani Masedonia ba Akaia komeken nanikta intäjukun täñ yämiñpäñ kädet täga yäwoñäreñkuñ. ⁸ * Täñpäkañ inken, Ekäni täño mantä tokneñ moreñpäñ Masedonia ba Akaia komeken kuñ moreñkuk. Täñkañ, ugän nämo. In Anutu nadäj imikinik täñkuño unitäño manbiñam uwä komeni komeni nadäj moreñkuño unita nintä yäwetnañi kubä nämo täñkuk. ⁹ * Ini-tägän, nintä inken epän täñitna not täñ nimiñkuño unitäño manbiñam niwet täkañ. Ba intäño manbiñam komeni komeni yäñpäñ-nadäk ñode täñ yäpmäj kukañ; In anutu jopi nadäj yämik täñkuño u mäde ut yämiñpäñ Anutu irit kehäromi mähemi bureni unitäño watä epän ämaniye ude itkañ. ¹⁰ * Ba apiño in anutu jopi nadäj yämik-yämik kädet u mäde ut imiñpäñ nanaki Jesu kunum gänañ naniktä äpäkta itsämäñpäñ itkañ. Nanaki u kumbani-ken nanikpäñ yäwän kikäñurani unitä täñkentäj nimiñirän Anutu täño kokwawak kadäni pähap ahäwayäñ täyak uwä api irepmiñte.

2

Poltä Tesalonaika kome epän täñkuk

* **1:1:** Apos 17:1-10; 2Te 1:1 * **1:2:** Plp 1:3-4; Kol 1:3; 2Te 1:11 * **1:3:** 1Ko 13:13; Kol 1:4-6
 * **1:5:** 1Ko 2:4-5; 1Ko 4:20 * **1:6:** 1Ko 4:16; 2Te 3:9; Apos 17:5-9 * **1:7:** 1Pi 5:3 * **1:8:**
 Rom 1:8 * **1:9:** Apos 14:15 * **1:10:** Tai 2:13; Apos 17:31; 1Te 5:9

1 * Notnaye, ninä inken ahänpäj epän nämo täna waŋkuŋ. Nämo inik, epän täjritna bureni ahäŋkuk. U injin nadäkaŋ. 2 * Ba pengän Pilipai kome nidäpmaŋpäj niwat kireŋkuŋo u imaka, nadäkaŋ. Ude täj nimiŋkuŋopäj nämo kwitaŋkumäj. Nämo inik. Äma ätutä iwan pähap täj nimiŋirä Anutu yäpmäj wädänpäj bätakigän nadäŋkaŋ inken äreŋpäj Anutu täjo Manbiŋam Täga u täwetkumäj. 3 Täjpäkaŋ manbiŋam täwetkumäjo uwä bänepjin täjpidäm takta täwetkumäj. U jop manman ba yäj-täŋarani man nämo täwetkumäj. Ba in täjpwakta man nämo täwetkumäj. 4 * Nämo, Anututä nibäwän tägawäpäj mani biŋam yäŋahänekta epän ŋo ketnin terak peŋkuk. Epän u täk täkamäj uwä ämatä ninta nadäwä ärowani täkta nämo täk täkamäj. Nämo inik, Anutu bänepnin yäpmäj danik täyak unitä nibäwän gäripi täjpekta täk täkamäj.

5 * Täjpäkaŋ in nintäjo mebäri nadäk täkaŋ, ba Anututä udegän nintäjo mebäri nadätak. In nintäjo manta gäripi nadäwut yänpäj bänep ärik-ärik man nämo täwetkumäj ba intäjo monej tuŋumta yabäŋgärip täjpäj Anutu täjo man terak yäj-täŋatpäj yäpmäkta nämo täjnkumäj. 6 * Ba in bämopjin-ken ba kome kukŋi käda wäpnin biŋam ikek kuŋatta nämo täjnkumäj. Nämo, nin Kristo täjo aposoro bureni-inik itkamäj unita täjŋkentäj nimut yäj täga peŋ täwetnaŋipäj nämo peŋ täwetkumäj. 7 Täjpäkaŋ webe kubätä nanakiye watäni säkgämän itkaŋ nonoŋ yepmäj towik täyak ude bumik in bämopjin-ken kwini terak it täjnkumäj onik. 8 Gäripnin taŋi inken peŋkumäjo unita Anutu täjo Manbiŋam Täga täwettagän nämo. Inta yänpäj gupnin iniŋ kirekta bok pidäm taŋkumäj. Imata, bänepnintä inta gäripi pähap nadäŋkumäjo unita. 9 * Notnaye, nintä bämopjin-ken itkaŋ epän taŋi täjnkumäjo u nadäkaŋ. Bäräpi tamine yänpäj kepma bipani gupnin mehamtäkta epän bok kädap ikek täk täjnkumäj onik. Ude täjkaŋ Anutu täjo Manbiŋam Täga uwä täwetkumäj.

10 Inken mominin nämo, kudupi-inik, bänep siwoŋi terak kuŋatpäj epän täj tamiŋkumäjo u in nadäkaŋ. Uwä in ba Anutu imaka, penta nadäkaŋ. 11 Täjpäkaŋ kubä pen ŋode nadäkaŋ; Äma kubätä äperiye nanakiyeta täj yämik täyak, in kubäkubäta udegän täj tamiŋkumäj. 12 Intä irit kuŋat-kuŋat Anututä nadäwän siwoŋi täk täyak udegän täjpeŋ kuŋarut yäj nadänpäj bänep täj-kehäromtak man täwerit, bänep täjpidäm tak man täwet täjnkumäj. Ba Anututä tabäŋirän täga täjpekta in kädet täga terak kuŋarut yänpäj kadäni ätu man kehäromi täwetkumäj. Imata, Anutu unitä kaŋiwat yewani gänaŋ, iniken wäpi biŋam ikek itta yänpäbä tepmak täyak unita.

Anutu täjo manta jibi yäpuŋ

13 * Täjpäkaŋ nin Anutu täjo man täweritna nadäwä kome äma täjo man kubä bumik nämo täjkuŋ. Nämo inik! Anutu täjo man bureni-inik ude nadäŋkuŋo unitä Anutu täjo äbot täjpani inken epän täjirän irit kuŋat-kuŋatjinken bureni ahäk täkaŋ. Unita nin inta yänpäj Anutu bänep täga man kadäni kadäni iwet täkamäj. 14 * Notnaye, inä Judia komeken nanik Anutu täjo äbot täjpani Kristo Jesu-kät kowat kwasikorän täjpeŋ kuŋat täkaŋ, apiŋo udegän täkaŋ. Judia äbot täjpani uwä Juda naniktä

* 2:1: 1Te 1:5,9 * 2:2: Apos 16:19-24; Apos 17:1-9 * 2:4: 1Ti 1:11; Gal 1:10; Jer 11:20

* 2:5: Apos 20:33; 2Pi 2:3; Rom 1:9; 1Te 2:10 * 2:6: Jon 5:41,44 * 2:9: Apos 20:34; 1Ko

4:12 * 2:13: 1Te 1:2; 2Te 2:13; Gal 1:11-12 * 2:14: Apos 17:5

däp್ಮಾଁಪಾଁ komi yämik täñkuŋo udegän in notjiye ätutä tadäp್ಮಾଁಪಾଁ komi tamik täkaŋ. ¹⁵* Kädet u kudupi nämo. Juda naniktä profet biani biani ätu däp್ಮಾଁ yäp್ಮಾଁ äbätäŋgän Ekäni Jesu udegän utpewä kumbuk. Täñpakaŋ nin udegän nidäp್ಮಾଁಪಾଁ komi nimiñkuŋ. Ude täñkuŋo u Anututa not nämo täñ imik täkaŋ ba ämawebe kuduptagänta iwan täñ yämik täkaŋ. ¹⁶* Ba ugän nämo. Guŋ äbotken Anutu täño man yäweritna nadäp್ಮಾଁ Anututa biŋam täneŋ yäñkaŋ бага penkirek täkaŋ. Täñpakaŋ äma uwä kädet wakiwaki ude täñ yäp್ಮಾଁ äbätäko mominitä ärowani pähap täjirän eruk, Anutu täño kokwawak ahäñ yämitak.

Tesalonaika ämawebe äneñi yabäktä nadäñkuk

¹⁷* Notnaye, kadäni keräpigan in tepmañkumäño upäñkaŋ tepmak-inik nämo täñkumäñ. Nämo inik. Bänepnintä inta butewaki nadäñ tamiñpäñ äneñi tabäktä gäripi-inik nadäkamäñ unita inken äneñi ärekta ehut itkamäñ. ¹⁸ Inken ärekta gäripi nadäkamäñ upäñ Pol näkä kadäni kadäni inken ärekta nadäñjira Satantä kädet penpipiñ namik täyak. ¹⁹⁻²⁰* Täñ, inta gäripi pähap nadäk täkamäñ u ñodeta; Epäniñ täño bureni-inik uwä in, ba nintäño oretoret ba epmägetnin uwä in, unita Ekäniñin Jesu unitäño äbäkäbäk kadäni-ken injamiken inkät penta itkaŋ kehäromigän bänep oretoret terak täga api itne.

3

Pol Timoti iniñ kireñkuk

¹⁻²* * Notnaye, inta nadäwätäk tañi täñpäñ nek Atens yotpärare-ken itkaŋ Timoti iniñ kireñpeda inken ärekta man yäñpäñ-nadäk täñkumäñ. Timoti, notninpak bureni ba Anutu täño epän äma ude itpäñ Kristo täño Manbiŋam Täga yäñahäk täyak unitä päre Anutu täño man terak bänepjin ba nadäkinikjin täñkehärom takta iwoyänkumäk. ³* Komi ba bäräpitä täñpewän kwainej yäñpäñ Timoti teda äreñkuk. In nadäkaŋ, Anutu täño man uwä kwini terak itpäñ-nadänekta nämo yäñ nimani. ⁴* Nin inkät itkaŋ pengän man ñode täwetkumäñ; Anututa yäñpäñ komi bäräpi in ba nintä terak api ärowek. Man yänkumäño u bureni ahätak ño yäñ nadäkaŋ. ⁵* Mebäri unitagän inta nadäwätäk pähap täñpäñ intäño nadäkinikjin kañpäñ nadäkta Timoti iniñ kireñpewa äreñkuk. Täñyäkñarani äma waki Satantä täñ-täkñat-pewän nadäkinikjin pewä putäreñjirä epäniñ jop pewä paorektawä yäñ nadäñkut.

Timoti manbiŋam täga yäp್ಮಾଁ äbuk

⁶* Täñpakaŋ Timotitä inken nanik äyänut päbä nadäkinikjin ba bänep ironjin unitäño manbiŋam ñode niwetkuk; Intä ninta gäripi pähap nadäk täkaŋ. Ba nintä in tabäktä gäripi nadäk täkamäñ, udegän intä nin nibäktä yäk täkaŋ. Manbiŋam ude niwetkuk. ⁷* Täñpakaŋ notnaye, in nadäkinikjin ikek itkaŋ yäñ biŋam niwerirän nadäñkumäño unitawä nin komi butewaki terak kuñat täkamäñ unitäño bäräpi täñpidäm tañkuk. ⁸ Bureni, in Ekäni inñit-inik täñpeñ kuñarirä nadäp್ಮಾଁ nintäño iritninken gäripi pähap ahäk täyak.

* **2:15:** Apos 2:23, 7:52 * **2:16:** Mat 23:32-33 * **2:17:** 1Te 3:10 * **2:19-20:** Plp 2:15-16, 4:1; 2Te 1:4 * **3:1-2:** Apos 17:15 * **3:1-2:** Apos 16:1-3 * **3:3:** Efe 3:13; 2Ti 3:12 * **3:4:** Apos 14:22 * **3:5:** Plp 2:16 * **3:6:** Apos 18:5 * **3:7:** 2Te 1:4

⁹ Täppäkaŋ inta yäppäŋ Anutu iŋamiken bänep täga pähap nadäk takamäŋ unita Anutu bänep täga inide kubä iwet takäna! ¹⁰ Täŋkaŋ nadäŋ nimiŋirän inken päre kowat kawän täppäŋ nadäkinikjin ätukät täŋkehärom takta kepma bipani Anutu-ken gwäk pimiŋpäŋ kehäromigän yäŋapik takamäŋ.

¹¹ * Eruk notnaye, Nanin Anutu ba Ekäninin Jesutä ini kädet täwit nimiŋirän inken kaŋ ärena. ¹² Täppäkaŋ Ekänitä bänepjin-ken epän täŋirän inken bänep iron kädet taŋi ahäŋirän injin-tägän bänep iron kowata kowata tak takot. Ba äma gägänita udegän kaŋ täŋ yämut, nintä inta täŋ tamik takamäŋ udegän. ¹³ * Ude täŋirä Anutu Nanintä bänepjin täŋkehärom täŋirän iŋamiken momijin nämo, bänep kudupi-inik kuŋat takot. Pen udegän kuŋarirä Ekäninin Jesutä ämawebe inita biŋam iwoyäwani yämagut yäpmäŋ äneŋi kaŋ äbän.

4

Anutu iŋamiken siwoŋi kuŋat-kuŋatta man

¹ * Notnaye, Ekäni Jesuta yäppäŋ jukuman kubä ŋode täwetnapäŋ nadäwut; Irit kuŋat-kuŋatjintä Anutu not täŋ imikta mebäri täwetpäŋ täwoŋjärek täŋkumäŋo udegän kaŋ irut. Täŋkaŋ Anutu täŋo man u täga iwat takäŋ upäŋ gwäk pimiŋpäŋ ehuranigän kaŋ iwarut yäppäŋ täwetkamäŋ. ² Ekäni Jesu täŋo meni terak man kehäromi täwetpäŋ täwoŋjärek täŋkumäŋo nadäkaŋ u.

³ * Anututä ŋode täwet täyak; Kubokäret penpäŋ bänep siwoŋi terak kuŋat takot. ⁴ Täppäkaŋ in bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäŋ webejiye-kät kädet siwoŋi terak kaŋ kuŋarut. ⁵ Kädet siwoŋi terak kuŋatkaŋ ämawebe guŋ, Anututa nämo nadäwanitä yabängärip täppäŋ kubokäret tak takäŋ ude nämo täneŋ. Nämo inik! ⁶ * Unita in notjiye täŋyäkŋatpäŋ webeniye nämo kubotäneŋ. Kädet waki udewanita bian man ŋode täwetkumäŋ; Ekänitä äma kädet ude tak takäŋ uwä kowata waki api yämek. ⁷ * Buren! Nadäk-nadäk waki yäpmäŋ kuŋatneta nämo, kudupi-inik itpäŋ nadäk-nadäk siwoŋigän yäpmäŋ kuŋatneta Anututä nimagutkuk. ⁸ * Unita äma kubätä man u mäde ut imayäŋ täko uwä äma kubätä nämo, Anutu, Kudupi Munapik bänepjin-ken pek täyak u mäde api ut imek.

⁹ * Eruk äbot täŋpani ämawebenaye, Anututä ini bänep iron täktäk kädet mebäri täwetpäŋ täwoŋjäreŋirän bureni iwat takäŋ upäŋ imata bänep iron kowat täŋpän täneŋta äneŋi jop kudän täŋ tamine? ¹⁰ * Nämo, inä Masedonia kome äbot täŋpani ämawebe komeni komeni it yäpmäŋ kukaŋ u bänep iron täŋ yämik takäŋ. Upäŋkaŋ pen kaŋ täŋput yäppäŋ täwetkamäŋ. ¹¹ * Täppäkaŋ man kubä pen ŋode täwetpäŋ täwoŋjäreŋkumäŋ; Kuŋ äbäŋ täŋkaŋ täŋuruk-uruk nämo täneŋ. Komejin-kengän it dämiŋpäŋ epän ketjinken pewani u kehärom täŋpäŋ kaŋ täŋput. ¹² * Ude täŋpäŋ nakta jop kubä nämo api itneŋ. Ude täŋirä äma Anutu täŋo kädet nämo iwat takäŋ u inta bänep täga api nadäneŋ.

Jesutä äneŋi äbähta man

* **3:11:** 2Te 2:16 * **3:13:** Plp 1:10; 2Te 1:7,10 * **4:1:** 2Te 3:6 * **4:3:** 1Te 5:23; Hib 10:10; 1Pi 1:16 * **4:6:** Sam 94:1 * **4:7:** 2Te 2:13-14; 1Pi 1:15-16 * **4:8:** Luk 10:16; Ese 36:27; Ese 37:14; 2Ko 1:22 * **4:9:** Jon 13:34 * **4:10:** 2Te 3:4 * **4:11:** Efe 4:28; 2Te 3:8,12 * **4:12:** 1Ko 5:12-13; Kol 4:5

13 * Notnaye, in bämopjin-ken nanik ätu kumbuŋo u jide itkaŋ unitäŋo mebäri ket nadäwä tärewut yänpäŋ man ŋo täwetat. Ket ude nadäwä tärewäkaŋ guŋ ämatä noriye kumāŋirä nadäk-nadäki paoräpäŋ konäm butewaki pähap täk täkaŋ in udegän nämo täneŋ. Nämoinik! 14 * Nin nadäkinik ŋode täk täkamāŋ; Jesu kumāŋkaŋ akuŋkuk. Ude täŋkuko unita ŋode imaka nadäkinik täk täkamāŋ; Anututä Jesu iniŋ kireŋpewän ämawebe nadäŋ imiŋkaŋ kumbuŋo u ini-tägän yämaguränkaŋ inikät bok api ämneŋ. 15 * Ba Ekänitä iniken man kubäwä ŋode täwetna; Kome terak kodak iritna Ekänitä äbayäŋ täyak-ken uken kodak irani nintä kumbani nämo api yärepmitne. Nämoinik!

16 * Ekäni kunum gānaŋ naniktä äpayäŋ täŋirän womat mämä api ahäwek. Täŋpāŋ aŋero intäjukun täŋpanitä gera yäŋirän Ekäni ini uwä gera pähap yäŋkaŋ api äpek. Äpäŋirän ämawebe Kristo nadäŋ imiŋpāŋ kumbuŋo unitä jukun api akuneŋ. 17 Akuŋirä kokoki yarägän kodak itnayäŋ täkamāŋ uwä kumbani yäput penakaŋ gubamtä pudät päro nipmaŋpāŋ punin terak Ekäni-kät kowat kawän api täne. Täŋpākaŋ Ekäni-kät-gän api it yäpmāŋ ärone. 18 Unita in man ŋowä yänpāŋ-nadäk täŋpāŋ notjiye kumbanita nadäwätäk penpāŋ bānepjin täŋpidām täkot.

5

Ekäni äneŋi pit kubägän api ahäwek

1-2 * * Notnaye, injin ŋode bureni nadäk täkaŋ; Nämo nadäŋirä kubo ämatä bipani äbäk täkaŋ udegän Ekäni täŋo äbäkäbäk kadäni täropigän api ahäŋ nimek. Ude nadäk täkaŋ unita Ekäni äneŋi äbayäŋ täyak uwä kadäni ba kepma uken api ahäwek yäŋ imata kudän täŋpāŋ tamine? 3 * Täŋpākaŋ kadäni uken ämawebetä nin säkgämän kwini terakgän itkamāŋ yäknat irirä Ekänitä pit kubägän ahäŋ yämiŋpāŋ api däpmāŋ paorek. Bäräneŋ ahäŋ yämayäŋ täyak uwä webe nanak koki ikektä ittängän komi bäräneŋ nadäk täkaŋ ude. Imaka umuri u bäräneŋ ahäŋ yämiŋirä jide täŋpāŋ api metäŋpeŋ kuneŋ? 4 Upāŋkaŋ notnaye, inä bipmāŋ urani gānaŋ nämo itkaŋ unita Ekäni täŋo kadäni, kubo ämatä bäräneŋ ahäk täkaŋ ude ahäŋirän nämo kikuŋtneŋ. 5 * Nämoinik, ninä bipmāŋ urani ba bipanita biŋam nämo, penyānek ba kepmata biŋam äbot täŋpani.

Bānep kodaki it tākāna

6 Unita äma ätu bānepi nadäk-nadäkita watä nämo itkaŋ dāpmon pat täkaŋ ude nämo täne. Nämoinik, nadāna tumbāpāŋ watāni itpāŋ kuŋat tākāna! 7 Täŋpākaŋ äma dāpmon pärani uwä bipmāŋ urani gānaŋ pat täkaŋ. Ba äma ume jägāmi naŋkaŋ täŋguŋguŋ kudän täk täkaŋ uwä bipani täk täkaŋ. 8 Upāŋkaŋ kepma täŋo äbot ninäwä bānep nadäk-nadäkninta watä kehāromi itpāŋ kuŋat tākāna. Täŋpākaŋ nadäkiniknin ba notniyeta nadäŋ yämik-iniktä kurepä ude ukät-pipik täŋ nimiŋirän äma wakitä nämo nidäpek. Ba Anututä bureni api nimagurek yäŋ bānepnin ukädagän peŋitna unitä gwäpä kehāromi ude täŋ nimik täyon. 9 * U mebäri ŋode unita; Nin Anutu täŋo bānep wakwaki bureni kaŋ-ahāneta nämo iwoyäŋ nipmaŋkuk. Nämoinik! Ekāninin Jesu Kristo täŋo wāpi terak irit kehāromi

* 4:13: Efe 2:12 * 4:14: Rom 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * 4:15: 1Ko 15:51 * 4:16: 1Te 1:10; 2Te 1:7; 1Ko 15:52 * 5:1-2: Mat 24:36 * 5:1-2: Mat 24:42-44; 2Pi 3:10; Rev 3:3 * 5:3: Ese 13:10; Mat 24:39; Luk 21:34-35; Jon 16:21-22 * 5:5: Rom 13:12; Efe 5:9 * 5:9: 1Te 1:10; 2Te 2:14

koreneta iwoyänpäj nipmanjuk. ^{10*} Jesutä ninta kowata kumbuko unita ukät bok täga api itne. Unita Jesu täño äbäkäbäk kadäni-ken nin kumnayäj tämäño u ba kodak itnayäj tämäño u tägagän, ukät penta api it yäpmäj ärone. ^{11*} Eruk, inä man tägagämän u nadänpäj man kowat iwerän tänpäj bänepjin pen täñ-kehäromtak täkot, täk täkañ ude.

Kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugän iwatne

^{12*} Notnaye, man kehäromi ñode täwetkamäj; Äma inta yänpäj in täñkentäktä bämopjin-ken komi epän täk täkañ ba Ekänita yänpäj intäjukun täñ tamik täkañ, ba täwetpäñ täwoñärek täk täkañ u nadäj yämik täkot. ¹³ Täñkañ epän ude täñ tamik täkañ unita inä nadäj yämikinik tänpäj bänep oretoret terak orañ yämik täkot.

Tänpäj notjiye-kät not tänpäj bänep kwini terak it täkot. ^{14*} Unita notnaye, in ñode täk täkot; Äma gañani, epän nämo täñpanita umun man yäwet täkot. Ba äma täñ mäyäk-mäyäk ba umun terak kuñarani udewani täñkentäj yämiñpäñ bänepi täñ-kehäromtak täkot. Ba äma kehäromini nämo täñ-mehamtañ yämik täkot. Tänpäj äma udewani täñkentäj yämikta nämo gaña täneñ. Nämo, pentagän täñkentäk-kentäk terak kuñat täkot. ^{15*} Täñkañ waki kowata kowata täneñta watä kehäromi itpäñ kuñat täkot. Ude täñkañ injin-tägän ba äma gägäni kuduptagän täñkentäk-kentäk kowata kowata kañ täñ yäpmäj ärowut.

^{16*} Ude täñkañ kadäni kadäni bänep pidäm terak oretoret täñpeñ kañ kuñarut. ^{17*} Täñkañ Anutu-ken yäñapik man yäkta nämo gaña täneñ. Nämo, pen yäk täkot. ^{18*} Ba imaka u ba u unita Anutu bänep täga man iwet täkot. Inä Kristo Jesu-kät kwasikoraniä ude kañ täñput yänpäj Anututä peñ täwetak.

^{19*} Täñpäkañ Munapik täño kädäp nämo däpä kumneñ. ^{20*} Tänpäj äma kubätä Anutu täño mani biñam yäñahänpäj täwerirän nadäj äwaräkuk nämo täneñ. ²¹ Upäñkañ man nadäk täkañ u kuduptagän nadänpäj yäpmäj danik kañ täñput. Ude täñkañ imaka täga tänpänä u kañ yäpmäj kuñarut. ²² Ude täñkañ waki mebäri mebäri kudup mäde kañ urut.

^{23*} Eruk notnaye, inta yänpäj Anutu-ken ñode yäñapik takamäj; Anutu, bänep kwini mähemitä ini ärutpak tänpäj tepmanjirän bänep kudupi kañ täñ morewut. Ude täñjirän gupjin, bänepjin ba mäjojin kudupi parirän Ekäninin Jesu Kristo äbayäj täyak u inamiken momijin nämo, kañ irut. ²⁴ Täñpäkañ näk nadätat, Anutu tämagut täyak, man bureniñän yäwani unitä imaka yäyat ño inken bureni api täñpek.

^{25*} Täñpäkañ notnaye, in ninta nadänpäj Ekäniken yäñapik täkot. ^{26*} Täñkañ äbot täñpani injin-tägän, Ekäni wäpi terak not tänpäj keräntäk täk täkot. ²⁷ Unita näk Ekäni inamiken man kehäromi ñode täwetat; In man kudän ño äbot täñpani kuduptagän danipäj yäwerirä nadäwut.

²⁸ Täñpäkañ Ekäninin Jesu Kristo täño orakoraktä inken itpäñ itinik täk täyon. Ude.

* **5:10:** Rom 14:8-9; 1Te 4:14 * **5:11:** Jud 20 * **5:12:** 1Ko 16:18; 1Ti 5:17 * **5:14:** 2Te 3:6,11,15 * **5:15:** Snd 20:22; Rom 12:17; 1Pi 3:9 * **5:16:** Plp 4:4 * **5:17:** Luk 18:1 * **5:18:** Efe 5:20 * **5:19:** Efe 4:30 * **5:20:** 1Ko 14:1,39 * **5:23:** 1Ko 1:9; 2Te 3:3 * **5:25:** Kol 4:3; 2Te 3:1 * **5:26:** Rom 16:16

2 Tesalonaika

Bäräpi ätu bänepi api äyänjuranitâ yabän ahäk täkañ unitäño manbiñam

¹* Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä täñkentänj namämpänj näk Poltä man ño kudän täyat. Kudän täñpänj äbot täñpani Tesalonaika kome itkanj, Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täk täkañ, inta pewa äretak. ²* Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo täño orakoraki ba bänep pidämtä intä terak äroton.

³* Notnaye, kadäni kadäni yänapik epän täñkañ bänepnintä peñ niwerirän inta yänpänj oretoret man iwet täkamänj. Nadäkinikjin täñj pähap tokneñj ärok täyak, ba bämopjin-ken bänep iron kädet täñj ahänj pat täyak, unita Anutu bänep täga man täga iwet täkamänj. ⁴* Täñpäkañ Anututa yänpänj in komi komi tamiñirä gupjin komi butewaki terak itkanj nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäñ gwäk pimiñpäñ kuñat täkañ. Unita intäño manbiñam u nintä komeni komeni Anutu täño äbot täñpani yänahäñpäñ yäwet täkamänj.

Ekänitâ äma yäpmäj danikta man

⁵* Komi butewaki ahänj tamiñirä kehärom täñpäñ it täkañ uwä ñode niwonjärek täyak; Anututä iniken kädet siwonji iwatpäñ nadäjirän bäräpi u ahänj tamik täkañ. Komi unitä inä Anutu täño kañiwat yewa gänañ kukta yäpän-siwonjañ tamik täyak. Täñpäkañ Anutu täño kañiwat epän u täñkehärom takta epäni täk täkañ. ⁶* Unita kämiwä Anututä kädet siwonji iwatpäñ äma komi butewaki tamik täkañ u kowata komi butewaki udegän api yämek. ⁷* Upänkañ ämawebe komi butewaki nadäk täkañ inäwä, ninkät penta komi butewaki u api ketärenj nimek. Ketärenj nimayänj täyak u Ekäni Jesu-kät anjeroniye äbot pähap-kät kunum gänañ naniktä äpnayänj täño kadäni ugän Anutu ini ude api täñ nimek.

⁸* Kadäni uken kädäp mebet ikek äpä äma Anututa täñgunjak täkañ ba Ekäninin Jesu täño Manbiñam Täga u nadänj äwaräkuk täk täkañ uwä komi api yämek. ⁹* Kowata Anututä äma udewanita yämayänj täyak u kumän-kumänj tärek-täreki nämo. Ba ini dubini-ken nanik ba kehäromini täño epmäget kudäniken yäwat kireñpewän päñku äneñj äbäkta nämo, ukädagän api kunen. ¹⁰* Kadäni uken Jesutä wäpi biñam yäpmäkta kwawak api ahäwek. Ahänjirän iniken äboriye, ämawebe mani nadäñpäñ bänepi-ken peñpeñ kuñarani unitä epmäget kudäni u kañpäñ biñam api yäj imineñ. Täñpäkañ inä mani biñam täweritna nadäwä bureni täñkuño unita penta api käneñ.

¹¹* Unita inta yänpänj kadäni kadäni Ekäniken yänapik man ñode yäk täkamänj; Anutunintä kädet siwonji iwatta iwoyänjkuko uterakgän itneñta täñpidäm täñ tamiton. Täñkañ iniken kehärominitä mehamtänj tamiñirän imaka tägatäga takta gäripi nadäk täkañ u täñpäñj irit kuñat-kuñatjinken

* **1:1:** 1Te 1:1 * **1:2:** Rom 1:7 * **1:3:** 1Te 1:2-3; 2Te 2:13 * **1:4:** 2Ko 7:4; 1Te 2:19; Rev 1:9 * **1:5:** Plp 1:28 * **1:6:** Rom 12:19; Rev 18:6-7 * **1:7:** Mat 25:31; 1Te 3:13, 4:16
* **1:8:** Sam 79:6; Ais 66:15; Rom 2:8; 1Pi 4:17 * **1:9:** Ais 2:10,19,21 * **1:10:** Kol 3:4; 1Te 3:13 * **1:11:** Kol 1:9; 1Te 1:2-3

nadäkinikin täño epäni bureni u kañ kañ-ahäwut. ¹² * Ude täñpäj irit kuñat-kuñatjintä Ekäninin Jesu täño wäpi biñam orañ yäpmäj ärok takot. Ude täñpäj Jesu täño wäpi biñam äronjirän in udegän Jesu injamiken wäpjin biñam ikek kañ irut. Wäpi biñam uwä Anutunin ba Ekäninin Jesu Kristo unitäño iron.

2

Anutu täño manta iwan api ahäwek

¹ * Notnaye, Ekäninin Jesu Kristo täño äbäkäbäk ba unitä nimagut yäpmäj päbä dubini-ken api nipmanjpeko unitäño manbiñam täwera nadäwut. ² Äma ätutä ñode api yäj-täkñatneñ; Munapiktä ñode niwetak; Ekäni täño kadäni uku ahäñkuk yäj api täwetneñ. Ba meni-tägän jop api yäj-täkñatneñ. Ba man kudän terak Poltä kudän täk yäj api yäj-täkñatneñ. Ude yäj-täkñarirä in täñguñ täñpäj kwaiñkañ bänepjin nämo pewä putärewek. ³ * Yäj-täkñat man udewani täwerirä nämo nadäj yämineñ. Ekäni täño kadäni keräp täñjirän pengänä Ekäni täño manta iwan pähap api ahäwek. Täñkañ Peñawäk Äma, geñita biñam täñpani unitä kwawak api ahäwek. ⁴ * Täñpäj äma uwä imaka imaka ämatä anutu yäj iwetpäj yäniñ oret täkañ u kudup yäpmäj päpä yepmanpäj ini wäpi api yäpmäj ärowek. Ude täñkañ Anutu täño kudupi yot gänañ äro itpäj inita Näk Anutu yäj api yäwek.

⁵ Täñpäkañ näk inkät itkañ unita täwetkuro ukeño u nadäkañ ba nämo? ⁶ Kadäni ñokengän ukät-pipik pätak u nadäkañ? U kewenirän Peñawäk Ämatä kadäni yäj imani-ken api ahäwek. ⁷ Täñpäkañ apiño Peñawäk Ämatä epän käbop käbop täk täyak. Ude täñtäj kuñattäyon ukät-pipik u kewenirän Peñawäk Äma u kwawak api ahäwek. ⁸ * Kwawak ahäñpäj irirän Jesutä äbäñpäj meni woñ piäj-iwat-pewän Peñawäk Äma u kumänjirän eruk Jesu täño peñyäjek ägonitä yäput pewän paot-inik api täñpek. ⁹ * Täñpäkañ intäjukun, Peñawäk Äma u nämo kumänjirän Satantä kehäromi imänkañ Peñawäk Äma u Näk näwarut yäj nadäñpäjä täñyäkñarani ba kudän kudupi mebäri mebäri api pewän ahäneñ. ¹⁰ Ude täñpäj ämawebe paot-paotta biñam yäwani kädet waki mebäri mebäri terak api täñyäkñarek. Ämawebe uwä Anutu täño man bureni u nadäñpäj iyap takta bitnäk täkañ unita api paotneñ. Man bureni u nadäñpäj iyaptak täñkuñ yäwänä man unitä täñkentäj yämitäk. ¹¹ * Upäñkañ nämo! Man burenita nadäkinik nämo täk täkañ unita Anututä nadäk bureni nämo, iniñ kireñpewän nadäk-nadäki peñ awähurirän jop manmanta nadäwä bureni api täneñ. ¹² Man burenita bitnäñpäj imaka wakita gäripi nadäk täkañ unita ämawebe uwä kowata ahäj yämekta Anututä kädet ude uwä api peñ yämek.

Nadäj dämiñpäj itkot

¹³ * Täñpäkañ notnaye, Ekänitä inta nadäj tamikinik täk täyak! Pengän-inik Anututä intä irit kehäromi kañ-ahäkta iwoyäñkuko unita inta yäñpäj Anutu bänep täga man kadäni kadäni iwet täkäna! Täñpäkañ in irit

* **1:12:** Ais 24:15; Mal 1:11 * **2:1:** 1Te 4:13-17 * **2:3:** 1Ti 4:1; 1Jo 2:18, 4:3; Jon 17:12

* **2:4:** Dan 11:36; Ese 28:2 * **2:8:** Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 * **2:9:** Mat 24:13; Rev

13:11-13 * **2:11:** 2Ti 4:4 * **2:13:** 2Te 1:3; Jon 15:16; Efe 1:4; 1Te 4:7, 5:9

kehäromi kaŋ-ahäkta iwoyänkuko uwä Munapiktä bänepjin täŋ-kodaktan tamiŋirän Jesu täŋo manbiŋam burenita nadäkinik täŋpäj kuŋattängän api kaŋ-ahäneŋ. ¹⁴ Täŋpäkaŋ Anututä in u kaŋ-ahäkta Jesu täŋo Manbiŋam Täga nintä täweritna nadänkuŋo uterak iwoyänpäj tepmaŋkuk. Bureninik, Ekäninin Jesu Kristotä wäpi biŋam ärowani yäpayäj täyak u in ukät penta itpäj kaŋ yäput yäppäj yäppäbä tepmaŋkuk. ¹⁵ Unita notnaye, in kadäni kadäni kehärom taŋpäj man, kudän terak ba menintä täwetpäj täwoŋärek täŋkumäŋo u kaŋ yäpmäj kuŋarut.

¹⁶⁻¹⁷ * Täŋpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo ini, ba Nanin Anututä bänepjin täŋpidäm taŋpäj kehäromi tamiŋirän man ba epän bureni inken peŋkuko u pewä putärewektawä! Anututä nadäj nimikinik täŋpäj bänep ironi pähap uterak bänep pidäm, paot-paori nämo, pewän ahäj nimik täkaŋ. Täŋkaŋ nadäkiniknin täŋkehärom taŋirän imaka tägagämän kubä mät kaŋ-ahäne yäj bureni-inik nadäk täkamäj.

3

Ekäniken kehäromi nimikta yäŋapik täkot

¹ * Eruk notnaye, ninta yäŋapik man yäk täkot. Ude täŋirä Ekäni täŋo mantä itpäj-nadäki nämo, inken ahäŋirän nadäwä ärowani täŋkuko udegän komeni komeni kaŋ kuŋ morewän. ² Täŋpäkaŋ äma wakiwaki ba äma peŋawäk täŋpani unita yäppäj täŋkentäj nimikta Anutu-ken yäŋapik man yäj nimik täkot. Nadäkaŋ? Ämawebe ätutä Anututa nadäj imikinik nämo täk täkaŋ. Ämawebe udewanitä iwan täŋ nimik täkaŋ.

³ * Upärkaŋ Ekänitä imaka u ba u täkta yäk täyak udegän täk täyak. Unita waki täŋo mähehitä in täŋpän waneŋo udeta bänepjin mehamtaŋ tamiŋpäj watä it tamik täyak. ⁴ * Ude täŋ tamik täyak unita inta nadäwätäk nämo täk täkamäj. Nämo, ŋode nadäk täkamäj; Man täwet täkamäj u buramik täkaŋ. U pen api buramiŋ yäpmäj kuneŋ yäj nadäk täkamäj. ⁵ Ekänitä ini nadäk siwoŋi täwetpäj täwoŋäreŋirän Anutu täŋo bänep iron terak kaŋ kuŋarut. Täŋpäj Kristotä komi bäräpi gänaŋ nämo kwitaŋkuko udegän gwäk pimiŋpäj kaŋ kuŋarut.

Epän nämo täŋpeno uwä ketem nämo näŋpen

⁶ * Notniye, Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak man kehäromi ŋode täwetna nadäwut; Äbot täŋpani ätutä epänta gaŋa taŋpäj jop kuŋat täkaŋ. Äma udewani man täwetpäj täwoŋäreŋkumäŋo u nämo buramik täkaŋ. Unita udewani-kät penta nämo kuŋatneŋ. ⁷ * Nämooinik! Nintä kädet täŋpäj-täwoŋärek täŋkumäŋo udegän kaŋ täŋput. Ninä inken jop nämo itkumäj. ⁸ * Nin inken ketem gwäki nämo, nämo naŋkumäj. Nämooinik. Ketem tuŋumta yäj-niwarani yäkaŋ, yäneŋ yäppäj tamimaŋ bipani ketnintä epän kädäp ikek täŋkä komi nadänkumäj. ⁹ * Täŋpäkaŋ ude täneta nämo yäj nimani. Ninä ketem inken nanik täga yäpnaŋipäj in kädet täga täŋpäj-täwoŋäreŋitna udegän kaŋ iwarut yäppäj ude täŋkumäj. ¹⁰ * Kädet täga unita inkät penta itkaŋ ŋode täwetkumäj; Äma kubätä epän nämo täŋpeko uwä, ketem nämo näŋpek.

¹¹ * Täŋpäkaŋ inken naniktä man ŋode äbäŋirän nadänkumäj; Äma ätu

* **2:16-17:** 1Te 3:13 * **3:1:** 1Te 5:25 * **3:3:** 1Te 5:24 * **3:4:** 2Ko 7:16; Gal 5:10; 1Te 4:10

* **3:6:** Mat 18:17; Rom 16:17 * **3:7:** Plp 3:17; 1Te 1:6 * **3:8:** 1Te 2:9 * **3:9:** 1Ko 9:4; 1Te

1:6 * **3:10:** 1Te 4:11 * **3:11:** 1Ti 5:13

uwä epän penpäñ käron-käron kuñatkañ yot äronkañ-äpäk täñtäñ kuñat täkañ. ¹² * U täga nämo! Äma udewani Ekäni Jesu Kristo wäpi terak jukuman ñode yäwetnapäñ nadäkinik täk täkot; Komejin-ken itdäminpäñ epänjin täñirä bureni ahäwäpäñ injinken ugänpäñ nak täkot. ¹³ * Täñkañ notniye, inä kädet siwoñita gañani nämo täneñ.

¹⁴ * Täñpäkañ man kudän ño terak täwetkamäñ uwä äma kubätä bitnäñirän mebärini yäñahäñpäñ kakätäwäpäñ inigän itpäñ kañ mäyäk tawän. ¹⁵ * Iwan kañ täñ imut yäñpäñ nämo yäyat. U äbot täñpani notjinpak kubä unita yäñpäñ-iwoñärek täñirä kädet siwoñi kañ iwarän.

¹⁶ * Eruk, Ekäni kwini mäheми unitä kwini pewän ahäñ tamiñirän kadäni kadäni, imaka u ba u tänayäñ täkañ-ken u kwini terakgän kañ täñ yäpmäñ kut. Täñirä Ekäni inkät kañ irän.

¹⁷ * Yäñtärek man ñowä Pol näkña-tägän ketnatä wäpna kudän täyat. Man kudän kudup näkä pewa ärek täkañ uwä ini udegän täk täyat. ¹⁸ Täñpäkañ Ekäninin Jesu Kristo täño orakoraktä inken patinik täk täyon. Ugän.

* **3:12:** 1Te 4:11 * **3:13:** Gal 6:9 * **3:14:** 1Ko 5:9,11 * **3:15:** 1Te 5:14 * **3:16:** 1Te 5:23 * **3:17:** 1Ko 16:21

1 Timoti

Poltä äma gubaŋi kubä Anutu täŋo man yäŋahäwani u jukuman iwetkuk

1-2 * * Nanakna Timoti, näk Pol, Kristo täŋo aposorotä man ŋo kudän täŋ gamitat. Waki keriken nanik nimagurani ämanin Anutu ba Kristo Jesu, yarä unitä peŋ näwet-pewän aposoro ahänkut. Kristo ini kubätägän kunum gänaŋ täga api nimagut yäpmäŋ ärowek. Täŋpakaŋ Timoti, nadäkiniknek kubägän unita gäka nadäŋira nanakna bureni ude täyan. Unita orakorak, butewaki ba bänep pidäm Anutu Nan ba Ekäninin Kristo Jesu uken nanik gäkä terak äroton.

Äma ätu Anutu täŋo man peŋawähut täkaŋ

3 * Timoti, näk Masedonia kome kwa yäŋkaŋ gäwetkuro ude kaŋ tä! Efesus komeken ätukät itkaŋ äma ätutä Anutu täŋo man yäŋpäŋ peŋawähut täkaŋ uwä yabäŋ yäŋpewi kaŋ pewut! 4 * Äma udewanitä imaka burenita nämo yäk täkaŋ. Uwä äbekiye oraniye täŋo kobap man yäŋit äma biani umunitä it yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo mebärita yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ. Man udewanitä äbot täŋpani ämawebe täŋo nadäk-nadäki täŋpä wawäpäŋ Anututa nadäŋ imikinik täŋpäŋ kuŋatta nämo täŋkentäŋ yämik täyak. Ba imaka tägatäga Anututä ämawebe bänepi-ken täkta nadätak u nämoinik täŋkentäŋ yämik täyak. Unita man jopi yäk täkaŋ u kaŋ pewut!

5 Ima mebärita man kehäromi ŋo yäyat? U äbot täŋpani ämawebe bämopiken bänep iron kädet täŋmeham täkta yäyat. Täŋpakaŋ bänep iron kädet u jop nämo ahäwek. Nämoinik, Jesuta nadäkinik bureni täŋpäŋ Anutu inamiken bänep kuräki-inik itkaŋ bänep udewanitä kädet u siwoŋi yäŋ täwet täkaŋ ugänpäŋ iwatneŋ. Ude täŋirä bänep iron kädet bureni u api ahäwek. 6 Upäŋkaŋ äma ätu kädet u peŋpäŋ man jopi, jiraŋ-ken nanik kaŋ-ahänkuŋo upäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. 7 * Täŋkaŋ inita ŋode yäk täkaŋ; Nin Juda täŋo бага man unitäŋo yäwoŋärewani äma yäk. Baga man unita nadäna tärek täkaŋ yäŋ yäk täkaŋ. Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ бага man unitäŋo mebäri nämo nadäwä tärewäkaŋ jop man yäk täkaŋ.

8 * Täŋpakaŋ ninä бага manta ŋode nadäk täkamäŋ; Uwä nadäk siwoŋi terak yäpmäŋ kuŋatnero uyaku бага man u imaka täga yäŋ nadäne. 9 Baga man u äma siwoŋi kuŋaranita yäŋpäŋ nämo pewä ahäwani. Nämo uwä äma бага man utpäŋ ärowani kädet pewä ahäk täkaŋ unita yäŋpäŋ pewani. Äma udewani Anutu täŋo kädet mäde ut imiŋkaŋ momi täktäk kädet ba kome täŋo kädet ugänpäŋ iwat täkaŋ. Täŋpäŋ miŋiye naniye ba äma ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ. 10 * Ba kubokäret täk täkaŋ, ba aŋ täŋo kudän täk täkaŋ, ba ämawebe jop yäkŋatpäŋ yäpmäŋ päŋku äma ätuta watä piä täŋ yämikta yäniŋ kireŋirä monen yämik täkaŋ. Täŋkaŋ äma udewani jopman yäk täkaŋ, ba Ekäni täŋo wäpi yäŋpäŋ jopman terak yäŋkehäromtak man yäk täkaŋ, ba kädet waki u ba u Anutu täŋo man mebäri burenitä yäjiwät täyak upäŋ täk täkaŋ. 11 * Täŋpakaŋ man bureni mäde ut imik täkaŋ uwä

* 1:1-2: Kol 1:27 * 1:1-2: Apos 16:1-3; Tai 1:4 * 1:3: Plp 2:24 * 1:4: 1Ti 4:7; Tai 1:14
* 1:7: 1Ti 6:4,20; Tai 1:10 * 1:8: Rom 7:12,16 * 1:10: Tai 1:9 * 1:11: 1Ti 6:15

manbiŋam Anututä näkä yäŋahäkta namiŋkuko u. U Anutu irit gäripi nিকে তাঁও মাহেমি, unitäŋo manbiŋam epmäget penjyäŋek ikek u.

Ekänitä Pol oraŋ imikinik täŋkuk

12* Ekäni Jesu Kristotä kehäromi namiŋpäŋ täŋ-kehäromtaŋ namiŋkuk. Täŋkaŋ piäna täga api täŋpek yäŋ nadäŋ namiŋpäŋ watä piä täŋ imetta yäŋ namiŋkuk. Unita bänep täga man iwet täyat. 13 Bian it yäpmäŋ äbutken uken näk Kristota yäŋärok man yäŋjit, komi imiŋit ba piäni täŋpawakta kädet mebäri mebäri pewa-ahäŋkuŋ. Täŋpakaŋ guŋ itkaŋ Ekäni täŋo mebäri nämo nadäwa tumbäpäŋ waki täŋ imiŋkuro mebäri unita Anututä butewaki nadäŋ namiŋkuk. 14 Täŋpäŋ Ekäni täŋo irontä näkä terak tokŋek parirän Kristo Jesuken nanik bänep ironkät nadäkinik nিকে আহাঙ্কুত.

15* Njode nadä; Jesu Kristotä momi täŋpani wakiken nanik yämagutta kome terak äpuk. Man uwä bureni-inik. U kuduŋtagän bänepnin-ken penjpäŋ yäpmäŋ kuŋatnaŋi. Täŋpakaŋ waki täŋpani täŋo intäjukun äma bureni u näk ŋo. 16 Kowata yäpnaŋi upäŋkaŋ butewaki pähap, unitäŋo mebäri näkä terak kuduŋtagän äronkuk. Täŋpän äma momi wakiinik täŋpani näka butewaki u mebäri ŋodeta nadäŋ namiŋkuk. Ämawebe nadäkinik täŋpäŋ irit kehäromita biŋam tänayäŋ täkaŋ unitä kudän kudupi näkä terak äronkuko unitäŋo mebäri kaŋpäŋ nadäneŋta Kristotä ude uwä täŋ namiŋkuk. Ude kaŋpäŋ nadäŋpäŋ ŋode täga nadäneŋ; Polta täŋ imiŋkuko udegän ninta täga täŋ nimek. 17* Unita ŋode yäwa! Irit kehäromi täŋo Ekäni u ekäni pähap. Uwä kumäk-kumäki nämo ba ämatä kənaŋi nämo. U Anutu pähap kubägän. Unita unitäŋo wäpi biŋam ba epmäget penjyäŋeki pat yäpmäŋ kuŋpäŋ pen it yäpmäŋ kuk täyon. Bureni-inik!

18* Eruk, nanakna Timoti, profet ätutä man yäŋtäreŋ gamani udegän penj gäwetat. Gäk man u iyap taŋpäŋ Ekäni täŋo man unita yäŋpäŋ ämik kaŋ tä. 19* Täŋpakaŋ nadäkinikka kehäromigän parirän bänepkatä kudän u siwoŋi yäŋ nadäk täyan ugänpäŋ kaŋ iwat. Äma ätutä ude nämo täŋkuŋo unita nadäkiniki pewä putärewäpäŋ waŋkuŋ. 20* Äma uken nanik kubä wäpi Himeneus. Kubäwä wäpi Aleksada. Yarä u Anututa yäŋärok man iwet täkamän unita Satan kerit terak yepmaŋkut. Ude täŋkurowä Satantä komi yämiŋ yäpmäŋ kuŋirän kudän waki u kaŋ pewun yäŋpäŋ ude täŋkut.

2

Ekäniken yäŋapikta jukuman

1 Eruk Timoti, intäjukunä nadäk kehäromi injit täyat uwä ŋode gäwera; Nadäkinik täŋpanitä ämawebe kuduŋtagänta yäŋpäŋ Ekäniken yäŋapik täkot. Täŋpäŋ imaka u ba unita äma ätutä wäyäkŋek täkaŋ unita yäŋpäŋ Anutuken yäŋapinpäŋ bänep täga man iwet täkot. 2* Täŋkaŋ kome täŋo intäjukun äma ba gapman kuduŋta Anutu-ken yäŋapik manpäŋ mehamtäŋ yämik täkot. Yäŋapik man ude yäŋjitna watä it nimiŋirä kwiniŋän itpäŋ Anutu iniŋ orerani ude kuŋatpäŋ kudupi siwoŋigän kaŋ itna. 3 Ude tänayäŋ täkamäŋ unitä api tägawek. Ba waki kerit-ken nanik nimagurani ämanin Anutu unitä nibäwän udegän api tägawek. 4* Unitäwä äma kuduŋtagän inita biŋam täŋpäŋ man bureni yäpmäŋpäŋ bänepi-ken pekta nadäk täyak.

* 1:12: Apos 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko 15:9-10; Gal 1:13 * 1:15: Luk 15:2, 19:10 * 1:17: Rom 16:27 * 1:18: 1Ti 6:12; Jud 3 * 1:19: 1Ti 3:9 * 1:20: 2Ti 3:17, 4:14-15; 1Ko 5:5 * 2:2: Efe 6:18; Plp 4:6 * 2:4: Ese 18:23; 1Ti 4:10; 2Pi 3:9; Rom 3:29-30; Hib 12:24

⁵ U imata, Anutu kubä-tägän it nimitak. Ba bämop äma bureni kubägän, Anutu ba äma nin bämopnin-ken it täyak u äma äworewani Jesu Kristo. ⁶ * Kristo unitä kadäni iwoyäwani-ken ämawebe kuduhtagän mominin täño kowata däpmäj tärekta gupi iniñ kireñkuk. Ude täñkuko uwä kwawak ñode niwoñäretak; Anutu u ämawebe kuduhtagän waki keriken nanik yämagutta nadäk täyak. ⁷ * Unita näk ämawebe Manbiñam Täga u yänahäñpäj yäwetta ba aposoro ude iretta yänpäj iwoyänpäj nepmanñani. Täñpakan guñ äbotken man bureni-inik ba nadäkinik täño mebäri yäwetpäj yäwoñärekta yäwoñärewani äma täño piä ude yän namani. Man uwä jop nämo, bureni yäyat!

Ämawebe täño man

⁸ Eruk, ämanita ñode yäyat; Äma komeni komeni, siwoñi itkanj Anutuken ket kewatpäj kanj yänapik täñput. Ude täñpäj noriye-kät kokwawak ba iwan nämo täneñ. Nämo, irit kuñat-kuñari pakigän kanj kuñarut.

⁹ * Ba webeta udegän ñode yäwa; Webewä tek ähan nadäwani kanj täñpäj yäpmäj kuñarut. Inita nadäwä äpani täñpöpäj ämatä gäripi nibäwut yänpäj gupita epmäget tañi nämo täneñ. Täñpäj gwäk pujiñ topmäk-topmäk täñpäj nämo kuñatneñ. Ba omäk meran, gwäki ärowani nämo meran täñ yäpmäj kuñatneñ. ¹⁰ * Nämoinik. Webe, Ekäni täño gäripi terakgän kuñatnayäj yäk täkanj unitäwä täñkentäk-kentäk piä täñpeñ kuñarirä uyaku api tägawek.

¹¹ Täñpäj Anutu täño käbeyä-ken webewä, kwikinik äpani itkanj juku penpäj nadäk-nadäk piä täk täkot. ¹² * Täñpakanj webetä ämani Anutu täño manpäj yäwetpäj yäwoñärek piä ude täkta ba intäjukun täñ yämikta nämo nadäj yämifat. Uwä käbeyä-ken man kum itneñ. ¹³ * U mebäri ñodeta; Anututä Adam jukun täñkanj Iv mäden tewän ahäñkuko unita webetä intäjukun itta bitnätat. ¹⁴ * Ba Adamtä tänyabäk täño mäheми nämo nadäj imiñkuk. Webenitä nadäj imiñpäj momi-ken manñkuk. ¹⁵ Upänkanj webewä nanak bäyak-bäyak terak Anututä api yäpän täganeñ. Bureni, webe u nadäkinik, bänep iron ikek, bänep siwoñi ba nadäk-nadäk täga terak kuñatnayäj täño uwä Anututä api täñkentäj yämek.

3

Äbot täñpanita watä äma täño man

¹ * Ñode nadä; Äma kubätä äbot täñpani täño watä äma kubä ude itta nadäweko uwä piä täga täñpayäj nadätak yän yäneñ. Man u bureni-inik. ² * Upänkanj äma kubätä watä äma piä u täkta nadäñpäjä uwä ämawebe inamiken kädet siwoñi terak kuñarek. Uwä webe kubägän yäpani. U irit kuñat-kuñarita watäni itkanj nadäk-nadäk täga Anutu-ken nanik yäpmäj kuñarani. U iron terak kuñarani. U yänpäj-yäwoñärek piä säkgämän täñpani. ³ Täñkanj ume komita ämäñi nämo täñpani. Täñkanj ämik täñpani nämo, äma kwini, komi nämo, säkgämän-inik kuñarani. Ba moner tuñumta nadäj gäripi-inik nämo täñpani. ⁴ Äma uwä iniken webe nanakta watäni säkgämän it yämiñpäj äperiye nanakiye yäñpäj-yäwoñärek täñirän nani orañ imiñpäj mani buramiñpäj kuñarani. ⁵ Unita jide nadätan? Äma

* 2:6: Gal 1:4 * 2:7: Apos 9:15; Gal 2:7-8; 2Ti 1:11 * 2:9: 1Pi 3:3-5 * 2:10: 1Ti 5:10

* 2:12: 1Ko 14:34 * 2:13: Stt 2:7,22; 1Ko 11:8-9 * 2:14: 2Ko 11:3 * 3:1: Apos 20:28

* 3:2: Tai 1:6-9

kubätä webeni nanakiye watä säkgämän nämo it yämeko uwä jide tänpän Anutu täño äbot tänpäni ämawebeta watä säkgämän it yämek? ⁶ Tänpäkan bänep apigän äyänurani kubätä äbot tänpänita watä nämo irek. Äma udewanitä inita nadäwän ärowani tänjirän Anututä Satanta tänjukoko ude, manken tewekta. ⁷* Ba ugän nämo. Äma kubätä watä äma piä yäpmäkta nadäweko uwä ämawebe Jesuta nadäkinik nämo tänpäni injamiken siwoñi kuñarirän äma täga yän iwerani. Täñ, äma udewani nämowä ämawebetä yänpän-kanjwat tänjirä Satantä bänepi tänpän guñ tawäpän buñep-ken tewekta.

⁸ Äbot tänpäni täño täñkentäk äma imaka, ämawebe injamiken siwoñi kuñatkañ tänyäkñarani nämo tänpäni. Täñkañ ume komi nanñkañ tängunguñ nämo tänpäni. Ba moneñ äma tänyäkñarani tänpän moneñ tuñum jop nämo yäpni. ⁹ Täñkañ äma u Anutu iwät-iwät kädet Anututä ini kwawak niwoñärenjukoko u inñit-inik tänpän Anutu injamiken bänepi kuräki-inik irani. ¹⁰ Tänpäkan pengänä täktäki ba irit kuñat-kuñari yabänpän-nadäk tänpän käderi täga täñpeko uwä, eruk piä yämen. ¹¹* Tänpän webeniye udegän, ämawebeniye injamiken siwoñi kuñarani ba man äyänutpän yäkyäk nämo tänpäni. Uwä kwikinik itkañ bänepita watäni itpän man bureniñän yänpän kuñarani. ¹² Tänpäkan äbot tänpäni täño täñkentäk äma uwä webe kubägan yäpmänpän äperi nanak ba watäniyeta säkgämän yabän yäwarani. ¹³ Eruk, täñkentäk äma piäni täñpewä tägak täkañ uwä wäpi biñam säkgämän ahäk täkañ. Ba nadäkiniki kehäromigän inñitpän unitäño mebäri yänahäka bätäkigän nadäk täkañ.

Anutu iwät-iwät kädet unitäño mebäri-inik

¹⁴ Timoti, näk gäkken bäränñ ärekta nadätat upänkañ ñodeta yänpän man ño intäjukun kudän tänpän gamitat. ¹⁵* Ude tänpän imaka kubätä gäkken ärekta kädet tänpipiñ nameko uwä, eruk man ño danipän nadänkañ Anutu täño äbot nin kädet siwoñi u ba u täga iwatne yän ket nadäwen. Tänpäkan Anutu täño äboriye nin uwä Anutu irit mähemä täño äbot bureni. Nadätan? Anutu täño äbot pähap uwä man bureni täño meham ba bek bämopi ude itkañ. ¹⁶* Bureni-inik, Anutu Bureni iwät-iwät kädet unitäño mebäri-inik u imaka täñi pähap kubä! Anututä ini niwoñärenjukoko uwä ñode;

Äma äworenñirän ämawebetä kanñkuñ.

Munapiktä unitäño täktäki u siwoñi-inik yän niwoñärenjuk.

Tänjirän anjerotä kanñkuñ.

Tänpäkan ämatä wäpi biñam äma äbori äboriken yäpmän kuñatpän yänahänkuñ.

Tänjirä komeñ ämatä nadäkinik täñ imiñkuñ.

Nadäkinik täñ imiñirä Anututä kunum gänan yänjikñat yäpmän äro wäpi biñam ikek teñjuk.

4

Äma täño nadäk jopi nämo iwätneñ

¹* Munapiktä kwawak ñode yänahäk täyak; Kämiwä äma ätutä Anutu täño man penpän Satan täño äboriye unitäño yän-yäkñarani man ba mäjo

* **3:7:** 2Ko 8:21 * **3:11:** Tai 2:3 * **3:15:** Efe 2:19-22 * **3:16:** Jon 1:14; Mak 16:19 * **4:1:** 2Ti 3:1; 2Pi 3:3; 1Jo 2:18; Jud 18

täno jop manman api nadän yämineŋ. ² Tänpäkaŋ äma man udewani yäjahäk täkaŋ uwä jopman yäwani. U bänepitä kudän u siwoŋi yän nadäk täkaŋ u nadän parit tänpän äma jop yän-yäkŋatpän yäjiwät man mebäri mebäri ŋode yäk täkaŋ; ³ * Webe yäpmäkta yäjiwäroni yäk. Gubanŋigän itkot yäk. Ba, ketem ätu nämo näneŋ yän yäk täkaŋ. Ude yäk täkaŋ upänkaŋ ketem uwä Anututä peŋ moreŋjuk. Ketem u ämawebe nadäkinik ikek itpän man bureni bänepi-ken pewani unitä bänep täga man iwetpän näneŋta yänjuk. ⁴ * Imaka kuduŋtagän Anutu-ken nanik ahäwani uwä tägaŋän. Unita äma kubätä u nakta yäjiwätŋaŋi nämo. Nämoinik, bänep täga man iwetpän u kuduŋtagän täga yäpmänpän näne. ⁵ Ude täŋitna Anutu täno man ba bänep täga man unitä ketem terak äronjirän Anutu inamiken nintä nakta biŋam täk täkaŋ.

Timotita jukuman ätu

⁶ Eruk Timoti, gäk äbot tänpäni notkaye man ŋo yäwetpän yäwoŋärek tänpayän täno uwä Jesu Kristo täno piä ämani, man buramik ämani ude api iren. Tänpäni nadäkinik täno man ba Anutu täno man mebäri bureni nadänpän buramiŋ yäpmän äbuno unitä bänepka täno ketem ude tänpäni api kuŋaren. ⁷ * Tänpäkaŋ äma jop manman yäwani täno kobap man ba Anututa nämo nadäwani täno jop manman u nadäkta kaŋ bitnä. Man udewani mäde ut imiŋpän Ekäni täno käderita yänpän-nadäk tänpän nadäkinikka tänpäkeŋärom täyi. ⁸ * Nadätan? Gupnin tänpäni takta tänpäni u täga tänpäni nimik täyak upänkaŋ bänep tänpäni tänpän Ekäni täno käderi siwoŋi iwät-iwät u imaka bureni-inik. Unitäwä kome terak ŋo, ba kämi kunum gänäŋ bok, tänpäni bureni pewän ahän nimikta biŋam yäwani. ⁹ * Man ŋowä bureni-inik. U ämawebe kuduŋtagän yäpmänpän bänepni-ken penäni. ¹⁰ * Tänpäkaŋ unitäno bureni yäpmäkta nin nämo gaŋa tänpäni gwäk duŋduŋ piä pähap täk takamän. Tänpäni Anutu irit mäheŋi, unitäno kehäromi terak yänpänäni pek täkaŋ. Anutu uwä ämawebe kuduŋtagän waki kerik-ken nanik yämagutta kehäromi pat imitak. Tänpäkaŋ kehäromi uwä nadäkinik tänpäni nin waki kerik-ken nanik nimagutkuko ubayän!

¹¹ Timoti, man gäwetat ŋo kudup yäwetpän yäwoŋärek täk täyi. ¹² * Tänpän gäk äma gubanŋi unitä yänpän ämawebetä gäka nadäwä äpami nämo tänpäni. Gäk bänep iron ba nadäkinikka nitek, ba bänep siwoŋi terak itkan man yäkyäkka ba täktäkkatä äbot tänpäni kädet siwoŋi kaŋ yäwoŋäre. Ude tänpäni udegän täk täkot. ¹³ Ude tänpän näka itsämänkaŋ Anutu täno man danipän yäwoŋärek tänpäni, unitäno mebäri bureni yäwetpän yäwoŋärek tänpän, kädet siwoŋi iwatta peŋ yäwet täyi. ¹⁴ * Tänpän intäjukun ämatä Munapik-ken nanik man yäjahänpän kerik gwäka terak peŋirä piä takta Anutu täno iron yäpuno unitä nadäsi. Iron unitäno bureni pewi putärewekta kehärom tänpän kaŋ yäpmän kuŋat. ¹⁵ * Tänpän piäka u tänpäni bureni ahänpän parirän kaŋ kawut. ¹⁶ Tänpän gäkŋaken irit kuŋat-kuŋatkata ba man yäwetpän yäwoŋärek täk täyan unitä siwoŋi itta watäni itpän kaŋ kuŋat. Ude tänpän gwäk pimiŋpän tänpayän täno uyaku ämawebe gäkŋo man nadäk täkaŋ u, ba gäkŋa bok, irit täga api kaŋ-ahänep.

* **4:3:** Stt 9:3; Rom 14:6; 1Ko 10:30-31

* **4:4:** Stt 1:31; Apos 10:15

* **4:7:** 1Ti 1:4, 6:20; 2Ti

2:16 * **4:8:** 1Ti 6:6 * **4:9:** 1Ti 1:15

* **4:10:** 1Ti 2:3-4

* **4:12:** Tai 2:15

* **4:14:** 2Ti

1:6; Apos 6:6, 8:17 * **4:15:** 1Ti 5:22

5

Äbot tänpäni ämawebejiye tägagän täñ yämineñ

1 * Timoti, äma ekäni kubätä goret kubä täñirän man jäpi nämo iweren. Nämo, yäpä-siwonjak man kwini terak iweren, gäkñaken nanka iwereno udegän. Ba äma gubañi gubañi udegän, gäkñaken notkayeta täñ yämeno udegän täñ yämen. 2 Ba gäkñaken menkata täñ imeno udegän webe ekäni ekänita täñ yämen. Ba webe gubañi gubañi udegän, gäkñaken wanotkayeta täñ yämeno udegän kädet siwonji terak täñ yämen.

3 Tänpäj webe kajat u orañ yämen. U webe täñkentäkiye nämo udewanita yäyat. 4 Tänpäkañ webe kajat kubä äperiye nanak ba äbekiye oraniye niked tänpäwä, yäwetpäñ yäwonjarek täñiri miñi ba äbeki pähap u täñkentäj imineñ. Ude täneño uwä Anutu iniñ oretoret kädet bureni täneñ. Ude tänpäj kowata komi nadänpäj watä it yämeko uwä udegän täñ imineñ. Ude täñirä Anututä yabäwän tägawek. 5 * Tänpäkañ webe kajat bureni-inikä, inigän-inik itkañ Anutu kwasikotpäñ kepma bipani Anutuken täñkentäta yäñapik täkañ. 6 Täñ, webe kajat kubätä iniken gärip terak kuñareko uwä kodak itak upäñkañ kumbani yäj iwetneñ. 7 Unita Timoti, man uwä kehäromigän yäweri nadänpäj Anutu ba ämawebe inamiken momi nämo, siwonjgän kuñat täkot. 8 Tänpäkañ äbot tänpäni kubätä äboriye ba nägät moräkiye yabänpäj nämo täñkentäj yämeko, ba bäneñ iron kädet nämo täñ yämeko uwä äma udewanita u nadäkiniki penpäñ Anutu kakätäk-inik täyak ubayäj yäj nadäneñ. Unitäño kudän wakitä Anututa nämo nadäwani äma täño yärepmitak.

9 Tänpäkañ webe kajat kubä webe pähap tänpäj obañ 60 ude tärewani, äma kubägän yäpanti udewani äbot tänpäni-ken täñkentäk yäpmäkta wäpi webe kajat täño wäpi tawañ terak täga penneñ. 10 * Webe uwä täñkentäk piä tänpäni ba nämo tänpäni unitäño mebäri kakta äma ätu ñode yäwet yabäneñ; Äperiye nanak jide ude yabäj yäwatku? Ba äma kudupitä ahäj imiñirä jide ude täñkentäj yämiñku? Ba äma Anutu täño man yäpmäj kuñarani iron jide täñ yämiñku? Ba äma bäräpi nikedta täñkentäk jide ude täñ yämiñku? Ba iron kädet ätu jide ude täñku? Kädet udewanita yäwetpäñ nadäk täñirä tägawäpäñ eruk, webe u äbot tänpäni täño täñkentäk täga yäpek.

11-12 Upäñkañ webe kajat gupi kodakitä täñkentäk yäpmäkta wäpnin tawañ terak kudän täwut yäj yäneño uwä yäjiwätneñ. Imata, kajari udewani uwä kangäriptä tänpewän Jesu mäde ut imiñpäñ yäjkehäromtak man webe kajat wäpi tawañ terak itta yäneño u irepmitpäñ äneñi äma kubä yäpmäkta nadäneñ. Ude tänpäj man bian yäneño u utpäñ momi täneñ. 13 * Webe udewani uwä piäni nämo bumik, iniken gärip terak eñi äro täpätek täñtäj kuñat täkañ. Tänpäkañ ugän nämo. U ämawebe yänpäj-yabäj yäwat täñkañ man waki mebäri mebäri yäj-danik täkañ. 14 * Unita näk ñode yäyat; Webe kajat gupi kodaki udewani äma äneñi yäpmänpäj nanak bäyñpäñ eñi ba ironiñiye nädananita watä piä täñpeñ kuñatnañi. Ude täñirä iwantä yabänpäj man waki yäwetta manta wäyäkñewä wawäpäñ itneñ. 15 Timoti, nadätan? Äbot tänpäni webe kajat ätu kädet siwonji irepmitpäñ Satan täño kädet iwat täkañ.

* 5:1: Wkp 19:32 * 5:5: Luk 2:37, 18:7 * 5:10: Hib 13:2 * 5:13: 2Te 3:11 * 5:14: 1Ko 7:9

16 Tãñpãkaŋ nadãkinik tãñpani webe kubã tãño äbotken nanik kubätä webe kajat ude ireko uwã, webe unitã kajari unita watãni tãga it imek. Ude tãneño uyaku äbot tãñpani ätutã webe kajat ude wani watãni itta nãmo api tãñbãrãp tãneñ. Upãñkaŋ webe kajat inigãn-inik irani uwã, äbot tãñpanitã watãni tãga itneñ.

Äbot tãñpanita watã irit tãño man

17 * Äbot tãñpani tãño watã äma piã säkgãmãn tãñpanita piã tãño gwãki yãmineñ. Tãñpãkaŋ u bãmopi-ken nanik Anutu tãño man mebãri bureni yãwetpãñ yãwoñjãrek ba yãñahãk-ahãk kadãni kadãni tãk tãkaŋ äma unita gwãki tañi yãmineñ. 18 * Unitawã Anutu tãño man kudãn tãwani ñode itak u nadãkaŋ;

Bulimãkautã piã tãñ gamiñkaŋ ketem morãki nãñpayãñ tãñjirãn nãmo yãjiwãren. Ketem nãñpeko uwã piã tãño gwãki. Lo 25:4

Ba man kubã ñode;

Piã ämatã piã tãño gwãki tãga yãpek.

Luk 10:7

19 * Tãñpãkaŋ äma kubã-tãgãn äbot tãñpani tãño watã äma kubã manken tewa yãñ yãweko uwã nãmo nadãñ imen. Äma yarã ba yarãkubätä yãneño uyaku nadãñ yãmiñpãñ man piã tãñpen. 20 * Tãñpãkaŋ watã äma u momi tãñjirãn kaŋ-ahãweno uwã ämawebe inãmiken yãpã-siwonjak man kehãromi iweriri äma ätu imaka, nadãñpãñ umuntãneñ. 21 Tãñpãkaŋ Timoti, Anutu, ba Jesu Kristo ba siwonji añero äboriye u nabãñjirã ñode pen gãwetat; Jukuman gãwetat ño kudup kaŋ iwat. Ude tãñkaŋ äma ätuta gãripi nadãñpãñ tãñkentãñ yãmiñkaŋ ätuta mãde nãmo ut yãmen. Nãmo, kuduptagãntã piã uterakgãn tãñ yãmen. 22 Tãñkaŋ äma kubätä Anutu tãño piã tãñpayãñ yãñjirãn gãkã jukun tãrop tãñpãñ piã tãkta ketka gwãki terak nãmo pewen. Nãmo, äma u momi pengãn tãñpeko uwã momi bok tãdeño udetã. Unitã gãkñaken bãnepka gupkata watãni iriri pakigãn kaŋ irãn. 23-25 Nadãtan? Äma ätu tãño momi pengãn kwawak ahãñjirãn ämawebe kuduptagãn kañpãñ nadãk tãkaŋ. Tãñ, ätu tãño uwã kãbop pat yãmik tãkaŋ uwã kãmi yãpmãñ danik-danik kadãni-ken kwawak mãt ahãneñ. Tãñpãkaŋ ämawebe bãmopi-ken tãñkentãk-kentãk piã udegãn kwawak ahãk tãyak. Tãñ, pengãn kwawak nãmo ahãk tãyak uwã kãbop it yãpmãñ kuñkã kãmi mãt ahãwek.

Tãñpãkaŋ Timoti, kokka-ken kãyãm kadãni kadãni tãk tãyan unita umegãn nãmo nãñpen. Wain ume tãpuri ätu bok nãñpen.

6

Watã piã äma jopita man

1 * Timoti, gãk watã piã äma jopi, Jesuta nadãñ imani u ñode yãweren; In kuduptagãn mãhemjiye tãñkentãñ yãmiñpãñ u gãmori-kengãn kuñat tãkot. U imata, ärowani tãñ yãmiñjirã Anutu tãño wãpi biñam ba unitãño man bureni iniñ wãrãtneño udetã. 2 * Tãñpãkaŋ watã piã äma ätu tãño mãhemiye uwã nadãkinik tãñpani upãñkaŋ ñode yãñpãñ ärowani nãmo tãñ

* 5:17: 1Ko 16:18 * 5:18: 1Ko 9:9; Mat 10:10 * 5:19: 2Ko 13:1 * 5:20: Gal 2:14; Efe

5:11 * 6:1: Efe 6:5 * 6:2: Plm 16

yäminen; U notnapak unita unitäño mani täga uret yäj nämo nadänej. Nämoinik! In ñode nadänañ; Mähemna ñowä Jesu täño äbotken nanik. Unita nadäj imikinik täñkañ gwäk pimijpäñ piä säkgämän täñ imik täyiwa! Unita Timoti, gäk man u wari wari yäwetpäñ yäwoñäreke täñpäñ kädet siwoñi u iwatta bänepi täñpidäm tañ yämen.

Moneñ tuñumta nadäj gärip täño man

³* Täñpäkañ man kubä ñode; Äma ätutä man bureni yäpmäj äyäjutpäñ man inigän kubä yäñpäñ Ekäninin Jesu Kristo täño meni jinom unita bitnäke täkañ. Ude täñpäñ unitäño man kädet, yäwetpäñ yäwoñäreke täñpani u mäde ut imik täkañ. Eruk äma udewanita ñode nadänej; ⁴⁻⁵* U inita nadäwän ärowani täñpäkañ guñinik täyak yäj nadänej. Äma udewaniwä man bureni peñpäñ manbiñam jopi-jopi terak yäjuruk-uruk bumta yäk täkañ. Ude täñpäñ noriye täño moneñ tuñumta nadäj gärip, yäñpäñ-yabäj yäk, yäñtäwen-täwen ba nadäk wakiwaki, kadäni kadäni pewä ahäk täkañ. Äma udewani uwä bänep nadäk-nadäki paoräkañ man bureni nämoinik nadäñkañ ñode nadäk täkañ; Anutu täño man yäpmäj kuñaritna moneñ tuñum kañ ahäj nimut yäj nadäk täkañ.

⁶* Ude nämo, upäjkañ tuñum Anututä ähan peñ nimani unita nadäna tägawäkañ Ekäni täño kädet siwoñi iwata-awat unitä bureni-inik, imaka säkgämän säkgämän pewän ahäj nimek. ⁷* Unita ñode nadäk täkana; Meñnin koki gänañ naniktä ketäj äbumäño udegän kumäppäñä ketäj api kune. ⁸* Unita ketem kenta tek nadäwani yäpmäk täkamäj unitagän nadäk täkana! ⁹* Moneñ tuñum pähap ätukät yäpmäkta nadäk täkañ uwä täñyabäk täño buñep gänañ äpmok täkañ. Täñpäkañ imaka jopi mebäri mebärita nadäj gärip täk täkañ unitä yepmäñitpäñ irit kuñatkuñari täñpäñwak täkañ. ¹⁰* Bureni-inik! Moneñ tuñumta nadäj gärip unitäwä kädet waki mebäri mebäri täño mebäri-inik täyak. Nadäkañ? Äma ätutä kädet ude iwatpäñ Ekäni täño man kädet peñ awähutpäñ bäräpi pähap mäyap kotalkuñ.

Irit kehäromi yäpmäkta gwäk piminen

¹¹* Täñpäkañ Timoti, Anutu täño äma gähä imaka udewani kañ-umuntañ uruñ kada kuñaren. Ude täñkañ siwoñigän kuñatpäñ Anutu ini bumik itkañ, nadäkinik, bänep iron nikek kuñaren. Täñkañ kehäromigän itpäñ ämawebe bänep kwini terak yabäj yäwaren. ¹²* Täñkañ gwäk pimijpäñ nadäkinik bureni täño kädet tägagämän u iwata täyi, ämatä gwäk pimijpäñ närepimirek gärepimirek täk täkañ ude. Ba irit kehäromi kañ-ahäkta kehäromi täñpäñ kuñat täyi. Unita nadätan? Irit kehäromi unita biñam täkta Anututä gämagutkuk. Täñpäñ ämawebe inamiken Näk Jesuta nadäkinik täyat yäj yäjahäñkun-ken uken gämagutkuk.

¹³* Anutu, imaka kuduaptagän irit ikek yämik täyak u inamiken, ba Jesu Kristotä nämo umuntañpäñ Pailat inamiken man bureni yäjahäñkuko u inamiken, ñode peñ gäwetat; ¹⁴Gäk Anutu ba ämawebe inamiken siwoñigän, momika nämo kuñatkañ piä man yäj gamani u iwatpäñ täñpeñ kuñariri Ekäninin Jesu Kristo kañ äbän. ¹⁵* Uwä kadäni Anututä iwoyäñkuk-ken

* **6:3:** 2Ti 1:13; Gal 1:6-9 * **6:4-5:** 2Ti 3:8, 4:4; Tai 1:14 * **6:6:** 1Ti 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 * **6:7:** Jop 1:21; Sav 5:15 * **6:8:** Snd 30:8 * **6:9:** Snd 23:4, 28:22 * **6:10:** Efe 5:5 * **6:11:** 2Ti 2:22 * **6:12:** 1Ko 9:25-26; 1Ti 1:18; 2Ti 4:7 * **6:13:** Jon 18:36-37; Jon 19:11 * **6:15:** Lo 10:17; Rev 17:14

uken api äbek. Tänpäkaŋ Anutu uwä irit gäripi nitek itkaŋ intäjukun irit piä tänpäni bureni-inik ini kubä unitägän it täyak. Uwä intäjukun äma täŋo Intäjukun-inik, ba äma ekäni täŋo Ekäni-inik. ^{16*} Anutu uwä inigän, kumäk-kumäki nämo. U peŋyäreki inigän kubä u gänaŋ it täyak. Peŋyäreki u äma kubätä u dubini-ken kunaŋi nämo. Täŋkaŋ Anutu uwä äma kubätä bian nämo kaŋkuk ba apiŋode imaka kubätä täga kănaŋi nämo. Tänpäkaŋ wäpi biŋam, iniŋoret-oret ba kehäromi pähap it imiŋkuko unitä pen it yäpmäŋ ärok täyon. Bureni!

Imaka jopi terak nämo yeŋgämä penen

^{17*} Eruk Timoti, äbot tänpäni ätu kome täŋo monen tuŋum taŋi nitek uwä ŋode yäweren; Gupi yäpmäŋ äronpän imaka äbutkwani uterak nämo yeŋgämä penen. Nämo inik, Anutu, täŋbumbum pewän ahän nimiŋirä unitä gäripi nadäk takamäŋ uterakgän kaŋ yeŋgämä pewut yäŋ kaŋ yäwet. ¹⁸ Tänpän ŋode yäwetgän täppen; Kädet tägatäga ude tänpän tuŋum bureni täŋo mähe mi ude kaŋ irut. Ba imaka päke it yämikaŋ uken nanik iron tänpän ämawebe täŋkentän yämineŋ. ^{19*} Ude täŋirä tuŋum bureni kunum gänaŋ api buŋät yämek. Tuŋum bureni unitä täŋkentän yämiŋpän Irit bureni-inik kämi kaŋ-ahäktä yäwani u mät kaŋ-ahäneŋ.

^{20*} Tänpäkaŋ Timoti, piä yäŋ gamani u watäni itpän kaŋ yäpmäŋ kuŋat. Äma ätutä Nin nadäna-tärewni yänkaŋ man jopi yäppän-nadäk takäkaŋ, unita mäde kaŋ ut yämi. Man u Anutu-ken nanik nämo. ^{21*} Äma ätu man uterak wohutpän nadäkiniki täŋo kädet kakätäŋirä putärenkuk.

Eruk uba. Anutu täŋo orakoraktä in kudup terak äroton.

* **6:16:** Kis 33:20 * **6:17:** Sam 62:10; Luk 12:20 * **6:19:** Mat 6:20 * **6:20:** 1Ti 4:7; 2Ti 1:14 * **6:21:** 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

2 Timoti

Poltä Timoti täño bänepi täñpidäm takta manbiñam ño kudän täñkuk

1-2 * * Eruk nanakna Timoti bänepna gämäni, näk Pol, Kristo täño aposorotä man ño kudän täñ gamitat. Anututä iniken gärip terak aposoro piä u takta näk iwoyäñpäñ peñ näweränkañ ämawebe man ñode yäwettäñ kuñat täyat; Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän tänayäñ tämäño uwä Anututä irit bureni api nimek, yäñkehärom tañkuko ude. Eruk Anutu Nan, ba Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak, butewaki ba bänep pidämtä gäkä terak äroton.

Poltä Timoti täño bänepi täñkehärom tañkuk

3 * Oranaye nanayetä bänep siwoñi terak Anututa watä piä täñ yäpmäñ äbuño unitäño kodakini näkä udegän täk täyat. Täñkañ Timoti, gäka juku piñpäñ Anutu bänep täga nadäñ imiñpäñ uken yäñapik man terak kepma biñani nadäñ gamik täyat. 4 Täñpäñ gepmañpeñ kwayäñ täñira näka konäm butewaki täñkuno unita nadäñpäñ äneñi gabäñpäñ bänep täga pähap nadäkta gäripi-inik nadätat. 5 * Täñpäkañ nadäkinikka bureni, äbekka Lois kenta meñka Yunis uken patkuko unitä gäkä terak pärenpäñ itkukotä itak u nadätat. 6 * Mebäri unita näk nadäñ gamiñpäñ ñode gäwetat; Ketnatä gwäkka terak peñira Anututä iron pähap täñ gamiñkuko u täñkehärom tañjiri kädäp ikek kañ ahäwän. 7 * U imata, Anutu uwä täñmun-unmun terak kuñatneta Munapik nämo nimiñkuk. Nämoinik, Kudupi Munapiki nimiñkuko uwä kehäromi ba bänep iron daiwän tokneñ nimik täyak. Ba täñkentäñ nimiñirän irit kuñat-kuñatninta watä it takamäñ.

8 * Unita Timoti gäk Ekäni täño manbiñam yäñahäkta täñmäyäk-mäyäk nämo täñpen. Ba komi eñiken irani näka man yäkta nämo mäyäk täwen. Nämo, Anututä kehäromi gamiñirän uterakgän Ekäni täño manbiñamta yäñpäñ komi bäräpi näkä kotak täyat udegän kotakta nämo umuntäwen. 9 * Täñpäkañ Anutu uwä nin waki keriken nanik wädäñ tädotpäñ kudupi äboriye ude itta nimagutkuk. Imaka täga kubä täñ imiñitna unita yäñpäñ nämo nimagutkuk. Nämoinik! Bian-inik, Anututä imaka kubä nämo peñkuk-ken uken iniken iron täñ nimiñpäñ Jesu Kristo wäpi terak nimagutta iwoyäñkuk. 10 * Täñpäñ bian-inik nin iwoyäñkuko upäñkañ apiño ironi u kwawak ñode niwoñäretak; Nimagurani Kristo Jesu uwä kwawak ahäñpäñ kumäñ-kumäñ täño kehäromi utpewän mañpänkañ, mani biñamtä irit kehäromi kumäk-kumäk ikek nämo unitäño kudän kwawak pewän ahätak.

11 * Täñpäkañ näk Anututä mani biñam täga u yäñahäkta iwoyäñkuk. Täñkañ Manbiñam Täga unitäño aposoro ba yäwetpäñ yäwoñärek äma ude itta imaka, iwoyäñpäñ nepmañkuk. 12 Täñpäñ mebäri unitagän komi eñi ñoken komi bäräpi nadäñ itat. Upäñkañ nämo mäyäk tañpäñ, nadäñ imikinik täk täyat unita bänep yarä nämo täk täyat. Nämoinik, näk nadäkinik kehäromi ñode täyat; U kehäromi nikektä piäni ketna terak

* **1:1-2:** Efe 1:1 * **1:1-2:** 1Ti 1:2 * **1:3:** Plp 3:5; Apos 23:1 * **1:5:** Apos 16:1 * **1:6:** 1Ti 4:14 * **1:7:** Rom 8:15 * **1:8:** Rom 1:16 * **1:9:** Efe 2:8-9; Tai 3:5 * **1:10:** 1Ko 15:55-57; Hib 2:14 * **1:11:** 1Ti 2:7

penkuko unita watä it naminjirän piä u säkgämän täñ yäpmäj kuñtäyiwa kadäni pähap api ahäwek.

13* Unita Timoti, man bureni täño tawan näkä gäwetpäj gäwoñärenkuro ugänpäj iwarän täñpäj ämawebe udegän yäwetpäj yäwoñärek täyi. Ude täñkañ Kristo Jesuta nadäj iminpäñ ba gäripka uterakgän kañ pe. 14* Täñpäj Munapik bänepnin-ken it nimitak unitä täñkentäj gaminjirän man bureni säkgämän yäj gamani unita watäni it täyi.

15 Butewaki! Timoti, notnaye Esia komeken nanik kuduptyagän nabäkätäj moreñkuño uku nadäñkuno u. Täñpäj notnapakyat Figelus kenta Hemogenestä udegän nabä kätäñkumän. 16* Täñpäkañ Onesiforustä ude nämo täñkuk. U näk komi eniken irira näka nämo mäyäk täñpäj kadäni kadäni bänep pidäm täñ namik täñkuk. Unita näk Ekänitä Onesiforus-kät äboriyeta butewaki nadäj yämekta yäñapik man yäk täyat. 17 Äma unitä Rom komeken ahäñpäj näka gwäk pimiñpäj wäyäkñeñkä nabäj ahäñkuk. 18* Ba ugän nämo, Efesus komeken täñkentäk pähap täñ namik täñkuko u imaka, biñam nadäñkuno u. Unita Ekänitä kadäni pähapken butewaki kañ nadäj imän yäñpäj yäñapik man yäk täyat.

2

Timoti uwä Ekäni täño komi äma ude

1 Eruk ironjina Timoti, Kristo Jesutä iron pähap äboriyeta täñ yämik täyak u yäpmäj wädäñpäj kehärom täñpäj kuñat täyi. 2 Ude täñpänjä gäk ba ämawebe mäyap nadäñjirä man yäñahäk täñkuro u äma ätu Anutu täño man kehäromi injtpäj yäpmäj kuñat täkañ u yäwetpäj yäwoñärek täk täyi. Täñjiri unitä äma ätu täga yäwetpäj yäwoñärekgän api täneñ. 3* Täñpäj gäk Kristo Jesu täño komi äma täga ude itkañ komi bäräpi yäpmäkta nämo gañja täwen. 4 Komi äma bureni täño mebäri nadätan? U intäjukun ämanatä näka täga nadäj namän yäñpäj piä, äma jopitä täk täkañ u nämo täk täkañ. Nämo, u gwäk pimiñpäj piä yäj yämani kehäromigän täk täkañ. 5* Ba äma närepmirek-gärepmirek-ken bäräñek täkañ unita nadä. Äma ude-waniwä noriye yärepmitpäñ intäjukun ahäñpäj gwäki yäpayäj nadäñpänjä, närepmirek-gärepmirek unitäño бага man siwoñi iwarek. Baga man nämo iwatpäj jopjop täñpeko uwä gwäki nämo yäpek. 6* Ba man wärani kubä ñode; Äma kubä ketem piä täñigän täñpeko uwä kowatawä noriye ätu yärepmitpäñ ketem täñigän näñpek. 7 Unita Timoti, man gäwetat ñonita juku piñpäj kuñariri Ekänitä nadäk-nadäkka api täñkwawa täwek. Täñjirän unitäño mebäri api nadäwi-täreneñ.

8* Täñpäkañ gäk Jesu Kristota nadäñit nadäñit kuñaren. U Devit täño oranitä kumbani-ken naniktä akuñkuk yäj mani biñam ude täwet täñkuro ukeño. 9* Mani biñam unitagän yäñpäj komi pähap nadäk täyat. Täñpäkañ waki täñpani ude topmäñpäj nepmankuño itat. Upäñkañ Anutu täño man uwä nämo topäni! 10* Unita ämawebe Anututä inita iwoyäwani u täñkentäj yämikta nadäñpäj näk bänepna täñ-täpäneñpäñ komi bäräpi ño kotañ itat. Ämawebe uwä Jesu Kristo terak irit bureni itak u yäpmäjpäñ kämiwä Jesu-kät penjäñek gänañ tärek-täreki nämo itneñta komi ño nadätat.

* 1:13: 1Ti 1:10; 1Ti 4:6, 6:3; Tai 1:9, 2:1 * 1:14: 1Ti 6:20 * 1:16: 2Ti 4:16 * 1:18: Jud 21 * 2:3: 2Ti 1:8, 4:5 * 2:5: 2Ti 4:8 * 2:6: 1Ko 9:7,10 * 2:8: 1Ko 15:4,20; Rom 1:3 * 2:9: Efe 3:1,13; Plp 1:12-14 * 2:10: Kol 1:24

11 * Unita man ñode pätak u bureni-inik;

Jesu-kät bureni kumbumäño täñpäwä irit kehäromi-ken Jesu-kät penta api itne.

12 * Täñpän komi bäräpi kotanpän nämo kwitanayän tämäño uwä Jesu-kät yabän yawat piä bok api täne.

Upänkañ Jesuta äwo yänayän tämäño uwä Jesutä kowata ninta äwo api yäwek.

13 * Täñpakan nin Jesu iwatta yänkehärom tañkumäño u irepmiñero upänkañ Jesutä ude täkta yänkehärom tañkuko u nämo api irepmirek. Nämo inik! U imata, iniken mebäri ba täktäki täga nämo irepmirek.

Piä äma Anututä gäripi nadäk imani

14 * Unita Timoti, gäk kadäni kadäni man ñowä yäwetpän yäwoñärek täk täyi. Täñpakan man jopita yänawät-awät täneñta Anutu inamiken man kehäromi kañ yäwet. Man udewaniä äma kubä täga nämo täñkentän imek.

Nämo inik, äma man u nadäk täkan unitäño bänepi täñpänwak täkan. 15 * Täñpakan Anututä nadän gamiñirän tägawekta gwäk pimiñpän piäka täk täyi. Ude täñkañ man bureni pähap siwoñigän yänahän yäpmän kuñiri mäyäktä piä äma gäkä terak ärowektawä. 16 * Ba man jopi, kome täño nadäk unita yänuruk-uruk yänirä nämo nadäwen. Ude täk täkan uwä täñ yäpmän kuñkä man jopi kehäromi-inik injipän Ekäni täño man pekinik api täneñ.

17 * Man udewani uwä paräm tokneñ äronpän äma gupi täñpawak täkan udewani. Äma udewani-ken nanik kubä wäpi Himeneus, kubä Filetus.

18 Äma yarä u man bureni penkañ ñode yäk täkamän; Ämatä kumbani-ken nanik akukakuk u bian ahänkuko unita nin kumäñpän äneñi nämo api akune yäk. Täñpän man udewani terak ämawebe täño nadäkiniki täñpän wanirä nadäkiniki pewä putärek täkan. 19 * Upänkañ ämatä eni tänayän nadäñpän bek kehäromi änek täkan ude Anututä iniken äboriye kehäromi nitek itneñta bek kehäromi äneñ-kireñkuko pen itak. Bek uterak man kudän ñode kudän täwani itak; Ekänitä äboriye bureni-inik unita nadätak. Täñpän man kudän täwani kubä pen ñode bek uterak itak; Ämawebe Ekäni wäpi yäpmän kuñat täkan uwä kädet wakita mäde ut imineñ.

20 * Timoti, gäk nadätan? Äma wäpi biñam ikek täño eni gänäñä pärek ba käbot ätuwä gol siriwapän täñpani. Ba ätuwä päya kujat kenta komepäñ täñpani. Imaka uwä ätu piä täga täkta biñam ba ätuwä piä jopi mebäri mebäri u täñkañ jop mañpä kukta yäwani. 21 * Täñpakan äma kubä iniken irit kuñat-kuñariken wakini penpäñ kuräki irayän täko uwä käbot siliwa ba golpäñ täñpani, piä täga täkta biñam yäwani, kudupi ude api irek. Äma udewani uwä Mähemi täño piä tägatäga täkta biñam yäwani. Uwä Mähemi täño piä täkta pidämtak täyak unita Mähemitä piä man u ba u täga iwerän täñpek. 22 * Unita gäk kadäni kadäni nadäk waki gubanitä yäpmän kuñat täkan u mäde ut imiñpän kädet tägatäga ñodewani u iwatta gwäk pimiwen; Täktäk siwoñi, Anututa nadäkinik

* 2:11: 2Ko 4:11 * 2:12: Mat 10:33 * 2:13: Rom 3:3-4; Nam 23:19; Tai 1:2 * 2:14: 1Ti 6:4; Tai 3:9 * 2:15: 1Ti 4:6; Tai 2:7-8 * 2:16: 1Ti 4:7 * 2:17: 1Ti 1:20 * 2:19: Nam 16:5,26; Jon 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * 2:20: 1Ko 3:12 * 2:21: 2Ti 3:17 * 2:22: 1Ti 6:11

bureni, bänep iron, bänep kwini. Imaka tägatäga u ämawebe bänep nadäk-nadäki siwonitä Anutu yäpmäj wädäk täkañ u täñkentäppäj penta kañ iwarut. ^{23*} Täñpäj nadäk-nadäki gwäjiwanitä jopman yäk täkañ unita juku nämo peneñ. Nadätan, man udewanitä ämik man pewä ahäk täkañ. ^{24*} Täñpäj Ekäni täño piä amatä man wärät-wärät nämo täñpek. Nämo, u äma kuduptagän not täñ yämiñpäj Ekäni täño man meni täñpidäm-pidäm terak ba bänep kwini terak yäwetpäj yäwonjärewek. ^{25*} Täñpäj äma nadäk-nadäk gwäjiwani yäpmäj kuñat täkañ u bänep täga terak yäwetpäj yäwonjärewek. Yäwetpäj yäwonjärek täñjirän Anututä nadäj yämiñjirän bänep sukurenñpäj man burenita nadäkinik äneñi käwep täneñ. ²⁶ Ude täneño uwä nadäwä tumbäpäj Satantä iniken mani iwatneñta buñep pewän yepmäñjireko u dat-kwinitpeñ kuneñ.

3

Kadäni bämopi-ken wakitä api ahäj pärek

^{1*} Man ñonita juku peñpäj nadä! Kadäni tärek-täreken bäräpi mebäri mebäri api ahäneñ. ^{2*} Ämatä initagän nadänkañ moneñ wädäk-wädäka gäripi api nadäneñ. Täñpäkañ ini wäpi yäpmäj äronpäj ärowani pähap täñpäj yäñawät-awät ba noriye man wakiwaki api yäwetneñ. Ba miñiye naniye täño man api utneñ. Täñkañ iron kädetta bänep täga nämo api nadäneñ. Uwä Anutu ini ba, unitäño man mäde api ut imineñ. ³ Uwä ämawebe not nämo api täñ yämineñ, ba äma kubätä waki täñ yämiñjirän momini nämo peñ imiñpäj yäñwawak man api yäneñ. Ba äma yäñpäj-yabäj yawat api täneñ. Täñpäj iniken gupi täño gärip ugän api iwatneñ. Uwä komi täñpäj ämik bumta api täneñ. Ude täñkañ kädet tägata iwan api täneñ. ⁴ Ba iniken noriyeta waki täñ yämiñpäj iniken nadäk waki täropigän api iwatneñ. Täñkañ inita nadänjirä ärowani pähap api täneñ. Ude täñkañ Anututa gäripi nadänañipäj kome täño gäripgän api iwarän täneñ. ^{5*} Täñpäkañ Anutu täño kädet bureni-inik, kehäromi nikek unita ket nämo nadänkañ gupi-tägän api iwatneñ. Eruk Timoti, äma udewani yabäj umuntañpäj ukät itpäñ-nadäk kubä nämo inik täñpen.

^{6-7*} Täñpäkañ äma udewani ätutä webe nadäk-nadäki kwini unitä eniken käbop ärok täkañ. Äronkañ man jopi-jopi yäñ-yäkñat-pewä nadäkiniki äma uterak pek täkañ. Webe uwä nadäk-nadäki kehäromi nämo unita bänep nadäj gäripitä momi-ken yämagurirä nadäwätäk pähap täk täkañ. Täñkañ nadäk-nadäk yäpmäkta gäripi nadäk täkañ upäjkañ Anutu täño man bureni u täga nämo nadäwä tärek täkañ. ^{8*} Täñpäkañ äma kädet udewani täk täkañ uwä man burenita iwan täk täkañ, bian äma yarä wäpi Janes kenta Jabrestä Moses täño manta iwan täñkumäno udegän. Äma udewani täño nadäk-nadäki wawäkañ Anututa nadäkinik nämo täñ imik täkañ. ⁹ Upäjkañ täktäki waki u kadäni käronji täga nämo api täneñ. Nämo, amatä unitäño kädet u kañpäj nadäwä guñ täño bumik api täñpek, bian äma Janes kenta Jabres täño täktäki kañpäj nadänkuño ude. Ude kañpäj nadänpäj nämo api iwarän täneñ.

Timoti, Anutu täño man injit-inik täyi

* 2:23: 1Ti 4:7 * 2:24: 1Ti 3:3; Tai 1:7 * 2:25: 1Ti 2:4 * 3:1: 1Ti 4:1 * 3:2: Rom 1:29-31 * 3:5: Mat 7:15,21; Rom 2:19-20; Tai 1:16 * 3:6-7: Tai 1:11 * 3:8: 2Ti 2:25; Kis 7:11,22; 1Ti 6:5

¹⁰ Upänkañ Timoti gähä bian näkkät itpäñ Anututä kädet gäripi nadäk täyak u ämawebe yawetpäñ yawonärek täñira nabäñpäñ-nadäñkun. Ba täktäkna imaka, u nadätan. Ba imaka u ba u täk täyat u mebäri imata täk täyat u nadätan. Täñpäñ mebärina ñode nadätan; Näk Anutu nadäñ imikinik täk täyat, bäräpi gänañ nämo kwitak täyat, ämawebe iron täñ yämik täyat, ba piä ehuranigän täk täyat. U kudup nadätan. ¹¹ * Täñkañ komi bäräpi täñ namiñkuño u imaka, nadätan. Antiok komeken, Aikoniam komeken, ba Listra yotpärare-ken komi namiñjirä komi pähap nadäñkut. Ude upänkañ Ekänitä bäräpi u kudup ketärenñ namiñkuk. ¹² * Bureni-inik, äma kuduptagän Jesu Kristota yäñpäñ Anutu täño man iwatnayäñ täño uwä komi bäräpi api ahäñ yämek. ¹³ Täñ, äma täktäki taräkikät jop yäñ-yäkñarani ämatä ini bänepken ba ätu täño bänepiken yäñ-yäkñat piä täñtäko tañi-inik ahäñpäñ api weñ pärek.

¹⁴ * Täñpäkañ Timoti, gähä man bureni gäwetpäñ gäwonärenjirä nadäkinik täñkuno u inñit-inik täñpäñ kañ kuñat. U imata, äma man u gäwetpäñ gäwonärenkuño unitäño mebäri u nadätan. ¹⁵ * Ba gäk ironikentä yäput penpäñ Anutu täño man u nadäñ yäpmäñ äbätan u bureni-inik yäñ nadätan u. Anutu täño man u kehäromi ñodewani; U bänepka-ken penyäñek pewän ahäñ gamiñjirän Kristo Jesu nadäñ imiñpäñ irit kehäromita biñam täga api täñpen. ¹⁶ * Täñpäkañ Anutu täño man kudän täwani u kudup Anutu täño Munapiktä täñmeham tañjirän ahäñ moreñkuñ. Man u daniñpäñ nadäk täñitna man bureni täño mebäri niwetpäñ niwonärek täk täyak. Ba unitä ämawebe nadäk-nadäki gwäjiñ ärowani yäpän-siwonñakta yabäñ yäk täyak. Ba kädet gwäjiwani yäñpäñ yäpän-siwonñak täyak, ba kuñat-kuñat siwonñi niwetpäñ niwonärek täk täyak. ¹⁷ Täñpäkañ Anutu täño mantä ämawebeniye bänepi-ken piä ude täñtäyon piä täga mebäri mebäri säkgämän täneñta pidämtak täkañ.

4

Timoti, Anutu täño piä gwäk pimiñpäñ täyi

¹ * Timoti, näk Anutu inñamiken ba Kristo Jesu äma kumbani ba kodak irani bok yäpmäñ daniwayäñ täyak u inñamiken jukuman kubä gäwerayäñ. Kristo Jesu u äneñi kwawak ahäñpäñ ämawebeta intäjukun it yämayäñ täyak unita ñode pen gäwetat; ² * Unitäño manbiñam ehuranigän yäñahäñpäñ yawet täyi. U kadäni kadäni, ämawebe man u nadäneñ ba nämo nadäneño u jop uken gwäk pimiñpäñ Kristo täño manbiñam yawet täyi. Ude täñpäñ ämawebe täño nadäk-nadäki yäpi-siwonñak täkot. Täñkañ kädet gwäjiwani iwarani u jukuman kehäromigän kañ yawet. Ba äma nadäñ bäräp ikek bänepi täñpidäm tañ yämik täyi. Piä u täkta nämo ganja tañpäñ Kristo täño man kädet ket täñpäñ yawetpäñ yawonärek kañ tä.

³ * Nadätan, kämiwä ämawebetä Anutu täño man mebäri bureni nintä yawetpäñ yawonärek täk täkamäñ u nadäkta api bitnäneñ. Man burenita bitnäñkañ yawetpäñ yawonärek äma bänep ärik-ärik man yäwani unita äbä niwetpäñ niwonärewwut yäñpäñ gera api yäneñ. Man jopi ini bänepitä gäripi nadäk täkañ ugän api nadäneñ. ⁴ * Man bureni penpäñ kobap man

* **3:11:** Apos 13:50; Apos 14:5,19; Sam 34:19

* **3:12:** Mat 16:24; Jon 15:20; Apos 14:22

* **3:14:** 2Ti 2:2 * **3:15:** Jon 5:39; 1Pi 1:20-21

* **3:16:** Rom 15:4; 2Ti 2:21 * **4:1:** Apos

10:42; Rom 14:9-10

* **4:2:** Apos 20:20,31

* **4:3:** 1Ti 4:1; 2Ti 1:13

* **4:4:** 1Ti 4:7

api nadänej. ⁵ Täjpäkan Timoti gähä bänep nadäk-nadäkka ba irit kuñat-kuñatkata watäni kan it. Täjpäj Kristota yäjpäj komi ba bäräpi kotakta nämö bitnäwen. Täjkan Anutu täño man yänahäk-ahäk piä säkgämän kan tä. Ude täjkan Anutu täño watä äma gähä piä yän-gamani u kudup kan täj more.

Pol täño kumäk-kumäk kadäni keräp tañkuk

⁶ * Täjpäkan nähä paorayäj. Bian Anutu iniñ oretta wain ume piwä kuñkuño ude nägätna api piwä kunej. Kumäjpej kukkukna kadäni keräp täyak. ⁷ * Upäjkan nämö umuntäyat. Nämoinik, äma närepmirek gärepmirek täjkan gwäk pimiñpäñ bäränej päñku бага pewani-ken ahäk täkan näk udegän nämö kwitañkan bäränej yäpmäj äbätängän бага pewani-ken ahätat ño! Näk nadäkinikna nämö pewa putärenkuj. ⁸ * Unita nadätat, siwoñi kuñat-kuñat täño gwäki tägagämän u näkä yäpmäkta itak. U kadäni pähapken Ekäni, ämawebe täño täktäk yäpmäj daniwani äma siwoñi-inik unitä api namek. Täjpäkan gwäki säkgämän u näkagän nämö api namek. Nämoinik, ämawebe Ekäni äbäka bänep penpäñ itsämäk täkan unita imaka, api yämek.

Man paotpaot

⁹ * Täjpäkan Timoti, gwäk pimiñpäñ näkken bäränej äbi. ¹⁰ * Butewaki pähap, notnapak Demas unitä kome täño gärip iwatpäñ nabä kätäjpeñ Tesalonaika komeken kuñkuk. Täjpäkan Kresens imaka nabä kätäjpeñ Galesia komeken kuñkuk. Kuñirän Taitus Dalmesia komeken kuñkuk. ¹¹ * Täjpäkan Lukkät ninegän itkamäk. Unita Timoti, Mak yäwikan bok kan äbun. Unitä piä täga api täjkentäj namek. ¹² * Täjkan notninpak Tikikus uwä iniñ kirewa Efesus komeken u ärenjuk. ¹³ * Täjpäkan gäk äbayäj yäjpäjä näkño mänit tek Troas yotpärare-ken Kapustä eniken yänopmäjpäñ penkuro u yäpmäjkan kan äbi. Ba näkño buk kenta man kudän moräki täjpäj pewani u imaka, kan yäpmäj äbi.

¹⁴ * Eruk, Aleksada kapa-päj imaka imaka täjpani unitä waki mäyap täj namiñkuk. Unita Ekäni kowata api imek. ¹⁵ Äma unitä man yäwetpäñ yäwoñärek täjkumäño u mäyap utpäñ yejamäk täjkukonik. Unita udegän täj gamekta watäni itpeñ kan kuñat.

¹⁶ * Nadätan? Man piäken pengän itkut-ken uken notnapak kubätä näk gäarak nämö itkuk. U kudup nabä kätäjpeñ kuñkuñ. Unitäño momini uwä Ekäni päñ yämiton. ¹⁷ * Bureni, notnayetä nabä kätäjpeñ kuñkuño upäjkan Ekäni täwä nämö nepmanjuk. Nämö, u mani biñam guñ äbotken yänahäjira unitä nadäkta manna täjmeham täjpäj kehäromi namiñkuk. Täjpäj tom komi, äma yewani meni-ken nanik ketärenpäñ nepmanjuk. ¹⁸ Ude täj namiñkuko udegän, Ekäni uwä waki mebäri mebäri uken nanik ketärenpäñ kunum gänañ irit bägupi täga u gänañ api nepmanjek. Täjpäkan Ekäni uterak epmäget penyäjek pen mät it yäpmäj ärowek. U bureni!

¹⁹ * Eruk, yanäpi yarä Prisila kenta Akwila ukät Onesiforus ba unitäño äboriye näkño mena yäpmäjpäñ bänep täga man yäwet. ²⁰ * Butewaki,

* **4:6:** Plp 2:17 * **4:7:** 1Ti 6:12 * **4:8:** 1Ko 9:24-25; Rev 2:10 * **4:9:** 2Ti 1:4 * **4:10:** Kol 4:14; Tai 1:4 * **4:11:** Kol 4:14; Apos 15:37-39 * **4:12:** Efe 6:21-22 * **4:13:** Apos 20:6 * **4:14:** 1Ti 1:20; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6 * **4:16:** 2Ti 1:15 * **4:17:** Apos 23:11, 27:23; Dan 6:22 * **4:19:** Apos 18:2; 2Ti 1:16-17 * **4:20:** Apos 19:22, 20:4

notnapak Erastus u Korin yotpärare-ken itkukotä pen itak. Ba Trofimus käyäm täpewän Miletus komeken teŋkut. ²¹ Unita Timoti, iwän mänit kadäni nämo keräp taŋirän gäkä jukun kaŋ äbi. Täpäkaŋ notkapak Yubulustä bänep täga gäwetak. Ba Prudens, Linus, Klodia ukät äma ätu Kristo wäpi terak notkaye wanotkaye itkaŋ u kuduptagän udegän bänep täga man gäwetkaŋ.

²² Eruk, Ekänitä bänep nadäk-nadäkka-ken iton. Täŋkaŋ unitäŋo orakorakitä gäk uwäktäŋ gamiton.

Taitus

Poltä Taitus jukuman iwetta manbiñam ño kudän täñkuk

¹ Näk Pol, Anutu täño piä ämagän ba Jesu Kristo täño aposoro kubä ude itat. Unita ämawebe Anututä bian inita iwoyänjkuko u täñkentän yämiñira Kristota nadän imikinik täkta naniñ kireñkuk. Ba täñkentän yämiñira ämawebe unitä man bureni nadäwä tärekta naniñ kireñkuk. Man bureni uwä irit kuñat-kuñat Anututä gäripi nadäk täyak upäj niwoñärekk täyak. ² * Täñpäkañ man bureni unitäño mebäri-inik uwä irit kehäromi pätak u bureni-inik api kañ-ahäne. Bian-inik, Anututä intäjukun imaka kubä nämö pewän ahäñirä irit kehäromi u nimikta yänkehärom tañkuk. Täñpäkañ Anutu uwä jopman kubä nämö yäk täyak.

³ * Eruk it yäpmäj äbätängän kadäni kubä Anututä ini nadänjkuk-ken uken äma ätu irit kehäromi täño manbiñam yänahäkta yäpmäj danipäj yepmañkuk. Ude täñkuko uwä mani biñam kwawakinik pewä ahäñkuñ. Täñpäkañ Anutu, waki kerik-ken nanik nimagurani unitä piä u näk ketna terak peñkuk.

⁴ * Eruk nanakna Taitus, man ño gäka kudän täyat. Gäk äbot täñpani ninkät Anututa nadäkinik bok täk täkamäj unita nanakna bureni yäj gäwetpäj ñode gäwetat; Anutu nanin ba äma nin nimagurani Jesu Kristo unitä orañ gamiñirän unitäño bänep pidäm terak kañ kuñat.

Äbot täñpani täño intäjukun ämata jukuman

⁵ Taitus, gäk piä moräki täñ paotta ba äbot täñpani yotpärare kubäkubä täño watä äma yabäj ahäñpäj yepmakta Krit komeken gepmañpeñ kuñkut. Täñkañ man bian gäwetkuro unita juku piñpäj nadä; ⁶ * Äbot täñpanita intäjukun itta äma ñodewanipäj yäpmäj danipäj kañ yepmañ yäj gäwetkut; Äma, ämawebe inamiken siwoñigän kuñarani, ba webe kubägän yäpani. Ba äma unitäño nanakiye uwä Jesuta nadän imikinik täñpäj peñawäk ba miñi nani täño man bitnäkk nämö täñpani. Äma udewanipäj, äbot täñpanita intäjukun itta kañ yabäj ahäñpäj yepmañ. ⁷ * Unita ñode nadä; Äbot täñpani täño intäjukun ämatä Anutu täño piäta watä it täkañ unita äma u siwoñi-inik kuñarirä ämawebetä yabäñpäj-nadäwä momini nitek nämö täneñ. Täñpäj äma uwä näk wäpna biñam ikek itat yänkañ äboriye yäwetpäj yäwoñärekk kokwawak terak nämö täñpani. Ba ume nankañ täñgunuñ täñpäj äma komita nämö täñpani. Täñkañ moner tuñumta nadäwätäk nämö täñpani. ⁸ Ba äma u iron täga täñpäj kädet siwoñigän kuñatpäj kädet täga-tagän gäripi-inik nadäwani. Täñkañ äma uwä man yäkyäki ba täktäkita watä irani. ⁹ * Täñpäkañ watä äma uwä Anutu täño man mebäri bureni nintä yäwetpäj yäwoñärekk täk täkamäj udegän inñit-inik täneñ. Man bureni u inñit-inik täñpäj säkgämän yänahäñirä ämawebe kädet siwoñita nadäkinik täñpäj täga kuñatneñ, ba äma Anutu täño man bureni ut täkañ unitäño jopman uwä täga utpewä mäneñ.

* **1:2:** Kol 1:27 * **1:3:** Efe 1:9-10; Tai 2:10, 3:4; 1Ti 1:1,11 * **1:4:** 2Ko 8:23; Gal 2:3; 2Ti 1:2, 4:10; Rom 1:7 * **1:6:** 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 * **1:7:** 1Ko 4:1 * **1:9:** 2Ti 4:3; Tai 2:1

Nadäkinik täppä wawanita man

10 * Täppäkañ Taitus, gäk watä äma täga-tägapäñ kañ yabäñ ahäñpäñ yepmañ. Imata, Krit komeken äbot täñpani bämopi-ken nanik mäyaptä man burenita bitnäppäñ jop manman yäñ-yäkñatpäñ ämawebe mäyap kädet goret käda yämagut täkañ. Äma yäyat uwä mäyaptä jopman ñode yäk täkañ; In guñ äbotken naniktä äbot täñpani-kät itta nadäñpäñä, eruk бага man iwatkañ gupjin moräk kañ madäwut yäk. 11 * Täppäñ äma uwä mäyäk-kät nämo moneñ yäpmäkta jop manman ude yäñ-yäkñat-pewä nädaminji-nani ätu nadäkiniki pewä putärewäpäñ säkgämän nämo it täkañ. Unita Taitus, gäk äma jop manman yäk täkañ u yäniñ bitnä. 12 Nadätan? Krit nanik iniken äma nadäwani kubätä ini Krit nanik ämawebeta ñode yäñkuk; Krit nanik u waki, jop manmangän yäwani yäk. Uwä tom ägwäri udewani, orek patkañ ketem naktagän nadäk täkañ yäñ yäñkuk. 13-14 * * Täppäkañ Taitus, äma nadäwani uwä man bureni-inik kubä yäñkuk. Unita gäk äbot täñpani täño kuñat-kuñari yäpä tägakta man kehäromi kañ yäwet. Yäweriri nadäkiniki äneñi täñkehärom täñpäñ Juda nanik täño kobap man unita nadäkinik nämo täñ yämineñ. Ba äma Anutu täño man burenita bitnäkä täkañ unitäño бага man nämo nadäñ yämineñ.

15 * Taitus, gäk nadätan? Äma bänepi paki-iniktä kuñat täkañ uwä imaka kuduptagänta nadäwä tägagän täk täkañ. Upäñkañ äma bänepi-ken momitä tokñek itkañ nadäkinik nämo pewän ahäk täkañ uwä imaka kuduptagänta nadäwä wakigän täk täkañ. U imata, bänep nadäk-nadäki-ken wakitä tokñek parirä kädet siwoñi u iwatta nämoinik nadäk täkañ. 16 * Äma udewani uwä man ñode yäk täkañ; Näk Anututa nadäkinik täk täyat yäk. Ude yäk täkañ upäñkañ täktäki waki unitä ñode niwoñärekä täyak; Ekänita mäde ut imani. Uwä man bitnäkä täppäñ kädet täga kubä nämoinik pewä ahäk täkañ. Täppäkañ kädet waki ude täñjirä Anututä taräki-inik yabäk täyak.

2*Äbot täñpani ämawebeta jukuman*

1 * Eruk Taitus, gähä äbot täñpani ämawebe Anutu täño man mebäri bureni ugän iwatta yäwetpäñ yäwoñärekä kañ tä. 2 Täñkañ äma ekäni ekäni ba tägawani u ñode kañ yäwet; In man yäkyäkjin ba täktäkjinta watä itpäñ kañ kuñarut. Ba nadäwätäk ikek kuñatpäñ Ekäni täño manbiñam ño injit-inik täñpäñ iron kädet täga ugän kañ iwarut. Täñpäñ in bäräpi gänañ kwikinik kañ irut.

3 * Täppäkañ Taitus, äma ekäni ude yäwetkañ webe ekäni ekäni udegän ñode kañ yäwet; In Anutu inamiken siwoñi kañ kuñarut. Ume komi täñi nañkañ ämawebe yäñpäñ-yabäñ yäwat nämo täneñ. Nämoinik! Kädet tägagän täñpäñ-yäwoñärekä täneñ. 4 Ude täñpäñ webe gubañi kädet tägatäga yäwetpäñ yäwoñäreñjirä äpiyeta gäripi nadäñpäñ nanakiyeta udegän nadäneñ.

5 * Täñkañ ämawebe gägäni ätutä Anutu täño manta man waki yäneño udetä yäwetpäñ yäwoñärekä täñjirä webe gubañi gubañi uwä kädet siwoñi iwatpäñ kwikinik itneñ. Ini enji-kengän itpäñ nanak ba imaka imkanita

* 1:10: 1Ti 4:7 * 1:11: Jon 10:12; 1Pi 5:2; 2Ti 3:6 * 1:13-14: 2Ti 4:2 * 1:13-14: 1Ti 4:7
 * 1:15: Mat 15:11; Rom 14:20 * 1:16: 2Ti 3:5; 1Jo 1:6, 2:4 * 2:1: Tai 1:9 * 2:3: 1Ti 3:11
 * 2:5: Efe 5:22

watä säkgämän itneŋ. Täŋkaŋ bänep iron kädet siwoŋi ugänpäŋ iwatneŋ. Täŋpäŋ äpiye täŋo man buramineŋ.

⁶ Eruk Taitus, äma gubaŋi gubaŋi imaka, man kehäromi yäweriri nadäŋpäŋ iniken irit kuŋat-kuŋarita watäni itpäŋ kaŋ kuŋarut. ⁷ * Täŋ gäkŋawä kädet tägagän täŋpeŋ kuŋariri äma gubaŋi gubaŋi unitä gäkŋo täktäcca u kaŋkaŋ udegän api iwatneŋ. Ba man yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ piä täk täyan unita nadäkinik täŋpäŋ säkgämän kaŋ tä. Jop, yäŋ-yäkŋarani nämo yäwen. ⁸ * Nämo, man bureni siwoŋigän yäŋiri ämatä man yäwayäŋ täyan uken goret kubä nämo kaŋ-ahäŋpäŋ yäŋpäŋ gabäŋ gawat kubä täga nämo täneŋ. Ude täŋiri iwaniyetä mäyäk man niwetta kädetta wäyäkŋewä wawäpäŋ ini api mäyäk täneŋ.

⁹ * Täŋpakaŋ Taitus, äbot täŋpani ämawebe u gänaŋ nanik äma ätu äma täŋo piä äma jopi ude itkaŋ uwä ŋode kaŋ yäwet; In intäjukun ämajiyie täŋo man buramikgän kaŋ täk täŋput. Mani nämo utkaŋ piä siwoŋigän täŋiri intäjukun ämajiyetä tabäŋpäŋ gäripi pähap api nadäneŋ. ¹⁰ * Täŋpäŋ intäjukun ämajiyie unitäŋo tuŋum nämo kubotäneŋ. Ba täŋyäkŋarani kubä nämo täneŋ. Nämo, man buramikgän täŋirä intäjukun ämajiyetä piä siwoŋigän täŋpani yäŋ api nadäŋ tamineŋ. Eruk in kädet siwoŋi ude iwatnayäŋ täkaŋ uwä Anutu, wakiken nanik nimagurani unitäŋo manbiŋam unita ämawebetä nadäŋirä ärowani api täŋpek.

¹¹ Unita Taitus, kädet täga ude täŋpeŋ kuŋat täkäna. U imata, Anututä orakoraki kwawak pewän ahäŋkuŋ. Orakoraki u ämawebe paot-paotta biŋam täŋpani kuduŋtagän waki keriken nanik yämagurekta kehäromi nikek. ¹² * Täŋpakaŋ orakoraki, nin nimagutkuko uwä ŋode niwetpäŋ niwoŋäreŋ täyak; Kome täŋo nadäŋ gärip ba Anutu täŋo man peŋawäk u mäde ut imiŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ Anutu-tagän nadäŋ imiŋpäŋ siwoŋigän kuŋat täkäna. ¹³ * Täŋkaŋ Anutunin Jesu Kristo kehäromi nikek ahäwayäŋ täko unitagän itsämäŋpäŋ kuŋat täkäna. Jesu uwä paot-paotta biŋam täŋpanipäŋ nimagurani. ¹⁴ * Täŋpakaŋ Jesu uwä iniken gupi ninta kowata iniŋ kireŋpäŋ kome täŋo kuŋat-kuŋat wakiken nanikpäŋ nimagutta kumbuk. Uwä ämawebe äbot inipärik kubä inita biŋamgän itta ärutpak taŋpäŋ nipmaŋkuk. Ba nintä kädet siwoŋita gäripi nadäŋpäŋ kuŋatta udewä täŋkuk.

¹⁵ * Unita Taitus, gäk ämawebe kuduŋtagän man u yäwet. Gäk piä ŋo täkta wäpka biŋam nikek unita ämawebe bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋiri man u kaŋ iwarut. Ba äma kädet täga peŋpäŋ goret kuŋarani u yäŋpäŋ yäpä-siwoŋ takta man kehäromi kaŋ yäwet. Täŋpakaŋ äma kubätä gäka nadäŋirän äma jopigän täŋpayäŋ täko uwä, äma udewani nämo nadäŋ imen.

3

Kädet siwoŋi terak kuŋatne

¹ * Eruk Taitus, gäk ämawebe yäweriri ŋode kaŋ täk täŋput; Kome täŋo intäjukun äma ba gapman gämori-kengän itpäŋ mani kaŋ buramik täŋput. Täŋpäŋ kadäni kadäni kädet tägatäga täkta nämo bitnäneŋ. ² * Ba äma

* **2:7:** 1Ti 4:12; 1Pi 5:3 * **2:8:** 1Pi 2:15 * **2:9:** 1Ti 6:1 * **2:10:** Tai 1:3 * **2:12:** 1Jo 2:16; Efe 1:4 * **2:13:** 1Ko 1:7; Plp 3:20 * **2:14:** Gal 1:4; Kis 19:5; Lo 7:6; Sam 130:8; Ese 37:23; 1Pi 2:9 * **2:15:** 1Ti 4:12 * **3:1:** Rom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * **3:2:** Plp 4:5

yänpän-yabän yäwat ba yänwawak nämo täneŋ. Bänep kwini terakgän itpän ämawebe kuduptagänta kädet tägagän täŋ yämineŋ.

³ * Nadätan? Äbot tänpäni ämawebe nin kudup imaka, guŋ kädet iwät täŋkumäŋonik. Anutu täŋo man mäde ut imiŋpän man bitnäc ba kädet goret-goret-gän kuŋat täŋkumäŋonik. Kome täŋo kangärip ba nadän gärip unitä ärowani täŋ nimiŋirän watä piä ude täŋ imik täŋkumäŋonik. Nadäwäwak ba kokwawak terakgän kuŋatpän iwan kowata kowata tänpän kuŋat täŋkumäŋonik. ⁴ * Ude täc täŋkumäŋo upänkaŋ mäden, eruk yäpätägak ämanin Anututä iniken bänep ironi niwoŋäreŋpän oraŋ nimiŋpän paotpaotken nanikpän wädän tädotpän nipmaŋkuk. ⁵ * Nintä kudän siwoŋi kubä täŋitna nämo, Anututä iniken bänep iron terak imaka umuri-ken nanik wädän tädotpän nipmaŋkuk. Tänpän unitäŋo Munapikitä bänepnin ärut nimiŋpän täŋkodak taŋpän nipmaŋkuk. ⁶ * Tänpäkaŋ Anututä yäpätägak ämanin Jesu Kristo iwet-pewän Munapiki tokŋek-inik peŋ nimiŋkuk. ⁷ * Nin inikät bänep kubägän itta iron pähap ude täŋ nimiŋkuko unita ŋode nadäkamän; Irit kehäromita nadäkinik täc täkamän u it yäpmän kuŋtängän bureni api kaŋ-ahäne.

⁸ Taitus, man u bureni-inik. Unita man u kehäromigän yäweriri ämawebe Anututa nadäkinik täŋkuŋo unitä nadäwä tärewut. Nadäwä tärewäpän piä täga mebäri mebäri u täktagän nadäk ba kehäromi unitagän iŋitneŋ. Kädet täga unitä ämawebe kudup bureni-inik täŋkentän yämik täyak. ⁹ * Täŋ, man jopi-jopi äma ätutä yänahäk täkaŋ unita juku peŋpän nämo nadäneŋ; U man goret-goret yäk täkaŋ. Äbekjiye orajiye täŋo wäpi tawaŋ ugänpän yänpän-nadäk täc täkaŋ ba Moses täŋo бага täpuri täpuri unita nadäwä ärowani tänpäkaŋ ämik man pewä ahäk täkaŋ. Tänpäkaŋ man yäk täkaŋ uwä jopigän, täŋkentäk kubä nämo pewä ahäk täkaŋ.

¹⁰ * Tänpäkaŋ inkät nanik äma kubätä duŋ-wewek kädet pewän ahäwayän täko uwä jukuman kehäromi kadäni kubä ba yarä ude kaŋ iwet. Eruk, ude iwerikaŋ kädet u nämo pewänä mäde kaŋ ut imi. ¹¹ * Gäk nadätan, äma uwä kädet siwoŋi peŋpän momi kädet iwarani. Tänpäkaŋ imaka wakiwaki täc täyak unitä ŋode niwoŋäretak; U waŋ moretak.

Man ätu juku piŋpän kuŋatta

¹² * Taitus, gäkŋo kome yäpmäkta näc Atemas ba Tikikus yarä uken nanik kubäpän gäkken tewa yäpmän api ärewek. Äreŋirän gäk näc nabäkta ehutpeŋ Nikopolis komeken ŋo äbä kaŋ nabä. Imata, mänit kadäni-ken näc Nikopolis kome ŋo itta nadätat unita. ¹³ * Eruk, бага manta nadäwani äma wäpi Senas ukät Apolos kädet käroŋi kudayän täkamän unita ketem tuŋum täŋkentän yämiŋiri kädet miŋin uken imaka kubäta wäyäkŋedenyawä. ¹⁴ * Nadätan? Nintäŋo ämawebeniyetä jopjop, iniken gärip terak nämo kuŋatneŋ. Nämo, u kudän tägagän ba piä tägagän kaŋ täc täŋput. Ude täŋkaŋ äma ätutä imaka kubäta wäyäkŋenayän täŋo uwä kaŋ täŋkentän yämik täŋput.

¹⁵ Taitus, äma näkkät itkamän ŋonitä ganiŋ oret man pewä ärekaŋ. Tänpäkaŋ ämawebe Ekänita nadäkinik tänpän ninta gäripi nadäk täkaŋ

* **3:3:** 1Ko 6:11; Efe 2:2, 5:8 * **3:4:** Tai 1:3 * **3:5:** 2Ti 1:9; Efe 5:26; Jon 3:5 * **3:6:** Apos 2:17-18 * **3:7:** Rom 3:24 * **3:9:** 2Ti 2:14,16,23 * **3:10:** Mat 18:15-17; 2Jo 10 * **3:11:** 1Ti 6:3-5 * **3:12:** Efe 6:21-22 * **3:13:** Apos 18:24; 1Ko 3:5-6; 1Ko 16:12 * **3:14:** Efe 4:28; Tai 2:14; Mat 7:19

unita oretoret man kaṅ yäwet. Eruk, Anutu täṅo bänep irontä intä terak äroton.

Piremon

Piä watä äma jopi kubä Anututa biñam täñkuko unitäño manbiñam

1-2 * * Näk Pol Kristota yäñpäj komi eniken nepmanñani näkä, ba notninpak Timoti-kät man kudän ño takamäk. Man ñowä ñodeta kudän takamäk; Notninpak Piremon, ninkät piä mebäri kubägän täñpani gäka, ba wanotnin Apia unita, ba notninpak Akipas, Anututa yäñpäj ämik bok täñpani unita. Ba äbot täñpani ämawebe Anutu iniñ oretta Piremontä eniken ärok takañ unita imaka man ño kudän takamäk. Täñpäkaj in kudupta ñode täwetkamäk; 3 * Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristo unitä iron täñ tamijnirän iniken bänep kwini terak kañ kuñarut.

Pol Piremonta bänep täga nadäñjuk

4 * Eruk, Piremon, gäkño manbiñam ñode nadäk täyat unita näk kadäni kadäni Anutu-ken yäñpajik man yäñkañ gäka bänep täga man iwet täyat. 5 Gäk Ekäni Jesu ba Anutu täño kudupi ämawebe unita gäripi nadäñpäj nadäñ yämikinik täñjiri manbiñamka nadäk täyat. 6 * Täñpäkaj näk gäka Anutu-ken ñode imaka yäñpajik täyat; Gäk ba nin nadäkiniknin terak yäñpäj-nadäk säkgämän bok täk takamäj unitä nadäk-nadäkka pirären gamijnirän iron kädet täga mebäri mebäri Kristo-kät kentäñpäj yäpmäk takamäj ñonitä pen yäpmäj yäpmäj kunayäj takamäj unita kañ nadäwi tumbut. 7 * Täñpäkaj notnapak, gäk Anutu täño kudupi ämawebeniyeta iron täñ yäminjiri oretoret täk takañ. Ude täñjiri manka biñam nadäñpäj näk imaka, bänep oretoret pähap täñpäj bänepna pidämtak täyak.

Piremontä Onesimus äneñi imagutta man

8 Eruk Piremon, gäk Kristo wäpi terak notnapak ude itan unita imaka kubä gäkä täga tänañi u takta täga peñ gäweret. 9 * Upäñkañ gäka nadäñ gamikinik täyat unita piä u takta jop gäwet yabätat. Gäk näkño mebärina nadätan; Näk tagawani, ba apiño näk Kristo täño piä täk täyat unita yäñpäj komi eni gänañ itat. 10 * Unita nanakna Onesimus ño täñkentäj imikta gäwet yabäñjira käwep nadäñ namen. Nadätan? Näk komi eni ño gänañ irira Onesimus uwä ahäj namänpäj näkä Anutu täño man iwetpäj iwonjäreñjira Anututa nadäkinik täñkuko unita nani ude täyat. 11 Bian äma uwä piä säkgämän kubä nämo täñ gamijnjuk. Upäñkañ bänepi yäpmäj äyäjutkuko unita apiño gäkkät nekta piä säkgämän-inik täga api täñ nimek.

12 Unita apiño Onesimus tewa äretak. Äretak uwä bänepna gämäni. 13 * Butewaki, Onesimus u näkkät bok itnañi. Näk Anutu täño manbiñamta yäñpäj komi eni gänañ irira u gäk wäpka terak täñkentäj namik täyek. 14 * Upäñkañ näkñaken gärip nämo iwarayäj. Gäkä täga yäj yäwikañ uyaku bok täga itkäde. Unita apiño gäkken tewa äretak. Näk ñode nadätat; Iron kädet näkä peñ gäwerira täñpayäj täno uwä tagainik nämo. Täñ, gäkñaken gärip terak täñpayäj täno uyaku säkgämän.

* 1:1-2: Efe 3:1 * 1:1-2: Kol 4:17; 2Ti 2:3 * 1:3: Gal 1:3 * 1:4: Rom 1:8-9 * 1:6: Plp 1:9; Kol 1:9 * 1:7: 2Ko 7:4 * 1:9: Plm 1 * 1:10: Kol 4:9; 1Ko 4:15 * 1:13: Plp 2:30
* 1:14: 2Ko 9:7; 1Pi 5:2

¹⁵ Tänpäkaŋ duŋ-wenpāŋ Onesimus-kät ek kadäni keräpita inigän inigän itkumäno u mebäri ŋodeta käwep; U äneŋi gäkken ärewänkaŋ bok pen api itdeŋo unita. ¹⁶ * Uwä gäkŋo piä äma jopi ude äneŋi ittagän nämo. Nämoinik. U irepmitpāŋ notkapak säkgämän ude itta api ärewek. Nadätan, näk äma unita notnapak bureni yāŋ nadāŋpāŋ gāripi nadätat. Täŋ, gähä udegän äma unita gāripi pähap api nadāŋ imen. U piä ämaka irirän gāripi nadāŋ imayāŋ täno ugän nämo. U Ekäni wāpi terak notkapak bureni-inik irirän gāripi nadāŋ imikinik api täŋpen. ¹⁷ Unita gäk näka Ekäni wāpi terak nägät moräkna bureni yāŋ nadāŋpāŋä, Onesimus ŋo not säkgämän kaŋ täŋ imi, näka not täŋ namayāŋ täno udegän.

¹⁸ Tänpäkaŋ Onesimustä goret kubä täŋ gamiŋkuk ba gäkŋo imaka kubä jop yāpuko tänpänä eruk näweriri näkä kowata api täŋ gamet. ¹⁹ * Näk bureni gāwetat. Man ŋo näkŋa ketnatä kudän täyat unita nadä; Goret täŋkuko unitāŋo kowata näkä api dāpmāŋ tärewet. Tänpäkaŋ ŋode nämo nadätan? Gäk kumäkta biŋam itkunopāŋ näkä gāwetpāŋ gāwoŋäreŋ täŋira Ekänita biŋam täyan unita gäk kowata täŋ namināŋi bumik. ²⁰ Unita notnapak, Ekäni wāpi terak nek kubägän itkamäk unita täŋkentäk kubä nam yāŋ nadätat. Ude täŋ naminiri Kristo wāpi terak bānepna pidäm tawän!

²¹ Näk nadätat, gäk näkŋo man api buramiweno unita man ŋo kudän täyat. Ba imaka täŋ namikta yāŋapitat ŋo irepmitpāŋ säkgämän kubä api täŋpen yāŋ nadätat. ²² * Tänpäkaŋ gāripana ŋode pätak; Anututä gäkŋo yāŋapik man nadāŋ gamiŋpāŋ täŋkentāŋ naminirän näk gäkken täga ärewet. Unita näkä itta, eŋika-ken bāgup täŋkireki kubä kaŋ pen nam.

²³ * Eruk, tärek-tärek u ŋode; Epafraŋstä ganiŋ oret man pewän äretak. U Jesu Kristo täŋo piäta yāŋpāŋ näkkät komi eŋi gānaŋ bok itkamäk. ²⁴ * Ba täŋkentäknaye Mak, Aristakus, Demas-kät Luk unitä udegän gāwetkaŋ. ²⁵ Tänpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo bānep irontä bānepka-ken itinik täyon.

* **1:16:** 1Ti 6:2 * **1:19:** 1Ko 16:21; Gal 6:11 * **1:22:** Plp 1:25, 2:24 * **1:23:** Kol 1:7
 * **1:24:** Kol 4:10,14; 1Ti 4:10-11

Hibru

Kristo uwä nintäño bämop äma bureni-inik unitäño manbiñam

Jesutä Anutu täño mebäri yäñahäj nimiñ moreñkuk

¹ Bian-inik Anututä Juda ämawebe nintäño äbekniye oraniye iniken manbiñam moräki moräki yäwet yäpmäj äbuk. Manbiñam uwä profettä meni jinom yäpmäñpäj kädet mebäri mebäri terak yäwetkuñ. ^{2*} Täñpakañ tärek-tärek kadäni ñobayäj Nanaki-inik meni jinom terak mani biñam niwet moreñkuk. Nanaki u imaka imaka kuduhtagän unitäño mähe-mi-inik täñpekta iwoyäjñkuk. Ba ukätgän kunum kenta kome pewän ahäjñkumän. ^{3*} Anututä iniken epmäget kudän penyäjñek ikek, nanaki unita wädawän äron imiñkuko unita kudän ba täktäki unitä Anutu bureni ubayäj yäj yäñahäk täyak. Täñpakañ mani kehäromitä imaka imaka kuduhtagän täñ-mehamtañ itak. Täñpäñ momi ärutärut piä täñ moreñkañ eruk kunum gänañ äronpäñ Anutu kehäromi mähe-mi keri bure kada wäpi biñam ikek itkukonitä itak.

Nanakitä añero yärepmitpäñ ärowani-inik itak

^{4*} Ude täñkuko unita Nanaki u añero äbot päke uwä yärepmitpäñ intäjukun-inik itak. Täñkañ Anututä wäp imiñkuko uwä añero wäpi yärepmitpäñ wäp inipärik kubä imiñkuk. ^{5*} Jide? Anututä añero kubä man ñode iwetkuk?

Apiño gäkä näkño nanakna iriri näkä gäkño nanka itat.

Nämoinik! Ba añero kubäta ñode yäjñkuk?

Näkä unitäño nani irira uwä nanakna ude api irek.

^{6*} Nämoinik! Nanaki tuäni u tewän kome terak ño äpayäj täñjirän iniken añero äbot päke u ñode yäwetkuk;

In kuduhtagän gukut imäpmok täñ imut! yäk.

⁷ Täñkañ añeroniye unita man kubä pen ñodewä yäkgän täñkuk;

Näkä täñpewa piä ämanaye añero u mänit bumik, ba kädäp mebet ude äworek täkañ.

⁸ Añerota ude yäjñkukupäj nanakitawä ñode yäjñkuk;

Anutu, gäk intäjukun-inik itkunoniktä api it yäpmäj ärowen. Kañiwat piäka u kudän siwoñi terakgän täk täyan.

⁹ *Gäk kudän siwoñita gäripi nadäjkañ kudän wakita taräki nadäk täyan. Mebäri unita Anutukatä gäk kañiwat piä täkta iwoyäjñkuk.*

* **1:2:** Sam 2:8; Mat 21:38; Jon 1:3 * **1:3:** 2Ko 4:4; Apos 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1 * **1:4:** Plp 2:9 * **1:5:** Apos 13:33; Hib 5:5; 1Sto 17:13 * **1:6:** Rom 8:29; Sam 97:7

Ude tãŋkaŋ notkaye yãrepmiŋpãŋ wãpka biŋam ärowani pähap gamiŋirãn ore-toret pähap nadãk täyan.
45:6,7 Sam

10 Tãŋpãŋ nanakita Anututã man kubã pen ñodewã yãkgãn tãŋkuk;

Ekãni, gãk yãput-peŋpãŋ kome gatãŋkun. Tãŋpãŋ ketkatã kunum u tãŋkun.

11 *Upãŋkaŋ uwã waŋpãŋ api paotdeŋ. Tektã wek tãkaŋ ude api weŋpãŋ paotdeŋ.*

Tãŋ, gãhã paot-paotka nãmo, pen api it yãpmãŋ ärowen.

12 *Kunum kenta kome u gãkã tek biani ude yãŋopmãŋpãŋ pimiŋ tokãtpãŋ api pewen. Ude tãŋpayãŋ tãno upãŋkaŋ gãhã kudupi kubã nãmo api äworewen. Nãmoinik, gãk paot-paotka nãmo, pen api it yãpmãŋ ärowen.*
Sam 102:25

13 Tãŋpãkaŋ Anututã Jesu man ñode iwetkuko ude aŋero kubã nãmo iwetkuk;

Gãk ketna bure kãda wãpka biŋam ikek iriri nãkã gãkŋo iwankaye yepmaŋpa gãmotka-ken jiraŋ ude api itneŋ.
Sam 110:1

14 * Eruk, ude unita aŋerota jide yãnayãŋ? Ñode; Aŋero u kudup mãnit ude itkaŋ Anututa watã piã tãŋ imik tãkaŋ. U Anututã peŋ yãwet-pewãn pãŋku ämawebe kunumta biŋam yãwani u tãŋkentãŋ yãmik tãkaŋ.

2

Jesuta nadãŋitna äpãni nãmo tãŋpek

¹ Bureni, Anutu tãŋo nanakitã wãp ärowani-inik yãpuko unita man bureni niwerirã nadãŋkumãŋo uwã iyap takinik tãŋpãŋ yãpmãŋ kuŋat tãkãna. Ude tãnayãŋ tãmãŋo uwã man u nãmo api pena paorek. ² * Nadãkaŋ? Baga man biani Anututã äbekniye oraniyeta aŋero meni jinom terak yãwetkuko u bureniãŋ. Unita ämatã man u irepmiŋpãŋ nãmo buramik tãŋkuŋo uwã kowata wakiinik iniken tãktãki waki uterakgãn kaŋ-ahãk tãŋkuŋonik. ³ * Eruk, бага man biani u imaka bureni kubã upãŋkaŋ imaka burenitã bureni-inik kubã itak u ñode; Anututã nin waki keri-ken nanik nimagutta nanaki Jesu terak piã pähap kubã tãŋkuk. Tãŋpãkaŋ nin piã unita mãde ut imiŋpãŋã jide tãŋpãŋ kowata api irepmiŋtne? Nãmoinik, Ekãni ini-tãgãn piã pähap unita ñode yãŋahãŋkuk; Ämawebe waki keri-ken nanik api yãmaguret. Ude yãŋahãŋirãn äma man u nadãŋkuŋo u niwetpãŋ niwoŋãrek tãŋirã nadãŋitna bureni tãŋkuk. ⁴ * Tãŋpãkaŋ manbiŋam u tãŋ-mehamtãkta Anututã kudãn kudupi ba wãrani kehãromi nitek mebãri mebãri pewãn ahãŋkuŋ. Tãŋpãŋ iniken gãrip terak Kudupi Munapik-ken nanik nadãk-nadãk iron ude äma kubãkubãta yãmĩŋkuk.

Jesu uwã komen äma äworeŋkuk

⁵ Tãŋpãkaŋ kome punin kãda yãmãŋo u ahãwayãŋ tãŋirãn Anututã u watãni itta aŋero nãmo yepmaŋkuk. Nãmo, u watãni itta äma kubã teŋkuk.

⁶ Unita Anutu tãŋo man mujipi kubãken ñode pãtak;

Anutu, nãk nadãwãtãk ñode tãk täyat;

* **1:14:** Sam 34:7, 91:11 * **2:2:** Gal 3:19 * **2:3:** Hib 10:29, 12:25 * **2:4:** Mak 16:20; 1Ko 12:4,11

Nin ämawä jidewani unita nadäj niminpäj watä it nimik täyan?

⁷ *Gäk kadäni keräpi-tagän aņero gämori-ken nipmaņkuno upänkaņ epmäget kudän ba wäpnin biņam ärowani niminķun.*

⁸ * *Ude täņkaņ imaka kudup ketkatä täņ yepmaņkuno u watäni itneta gämotnin-kengän peņ moreņķun. Sam 8:4-6*

Man uterak ŋode daniņpäj nadäk täkamäj; Anututä äma gämori-ken imaka kudup yepmaņkuk. Täņpäj imaka kudup yäj yäyak u imaka päke u kuduptagän uwäk täyak. Täņ, apiņo imaka kuduptagän äma nin gämotnin-ken nämo irirä yabäk täkamäj. ⁹ * Nämo, upänkaņ Jesutä intäjukun irirän kak täkamäj! U äpäņpäj Anutu täņo iron terak äma kuduptagänta yäņpäj kumäkta kadäni keräpi-tagän, äpani ude, aņero gämori-ken itkuk. Täņpäkaņ apiņo komi nadäņkuko unita Anututä epmäget kudän ba wäpi biņam ärowani pähap iminķuko u kaņpäj nadäk täkamäj.

¹⁰ * Täņpäj Anutu uwä imaka kuduptagän täņo mähe mi. Ba imaka kuduptagäntä unitäņo wäpi biņam yäpmäj ärokta itkaņ. Unita nadäk tägagämän kubä iwatpäj ŋode täņkuk; Nanakiye mäyaptä näkkät bok säkgämän kaņ itna yäj nadäņkaņ Jesu nadäj iminķirän komi nadäņkuk. Täņpäj komi nadäņkuko uterak Jesu uwä ämawebe waki kerik-ken nanik yämagurani äma bureni-inik äworeņkuk.

¹¹⁻¹² * Täņpäj ämawebe täņo bänepi ärut paktak täwani Jesu ukät ämawebe bänepi ärut paktak täyak uwä nani kubägän unita ämawebe u notnaye yäj yäwetta gäripi nadäk täyak. Ŋode yäņkuko unita nadäwut;

Anutu, notnaye uwä gäkņo mebärika api yäņahäņpäj yäwet täņpet. Ba änok kubägän irirä u inamiken wäpka biņam api ganiņ oret täņpet yäk. Sam 22:22

¹³ Täņpäj kubä pen ŋode yäkgän täņkuk;

Näk imaka, Anutuğän pen api yengäma peney yäj yäņkuk. Ais 8:17

Ba noriyeta yäņpäj äneņi kubä pen ŋode yäkgän täņkuk;

Nabä yäk. Näk nanak Anututä namiņkuko ukät penta itkamäj ŋol Ais 8:18

¹⁴ * Eruk, nanakiye uwä komen äma unita komen äma udegän äworeņkuk. Ude täņkuko uwä mebäri ŋodeta täņkuk; U ini kumäk-kumäki terak kumäj-kumäj täņo mähe mi Satan yenjakaņitta täņkuk. ¹⁵ Ude täņkuko uwä ämawebe kumäkta bumta umuntaņpäj kuņat täņkuņo u täņkentäj yämiņkuk. Umun unitä kehäromi yepmäj irirän umun täņo watä äma ude itkuņ. Upänkaņ Jesu täņo kumäk-kumäkitä umun u yäpmäj kewen yämiņkuk.

¹⁶ * Unita ket nadäwut! Jesutä piä u aņero täņkentäj yämikta nämo täņkuk. Nämo, Anutu täņo man ŋode kudän täwani; U Abraham äboriye, komen ämawebe u täņkentäj yämik täyak. ¹⁷ * Mebäri unita Jesutä noriye täņkentäj yämikta noriye udegän-inik äworeņkuk. Ude nämo täņkuk yäwänäku jide täņpäj Anutu-kät noriye täņo bämop äma intäjukun ude

* **2:8:** 1Ko 15:27 * **2:9:** Plp 2:8-9 * **2:10:** Rom 11:36 * **2:11-12:** Mat 25:40; Mak 3:35; Jon 20:17 * **2:14:** Jon 12:31; 1Jo 3:8; Rev 12:10 * **2:16:** Ais 41:8-9 * **2:17:** Plp 2:7; Hib 2:14; 1Jo 2:2, 4:10

irän? Nämö, noriye udegän äworenþän intäjukun äma bätaki-inik ba butewaki nadänj yämani ude itkanj Anututa piä säkgämän täñ imiñkuk. Piäni uwä ämawebe momi täñpani täño momi peñ yämikta komeni yäpmänþän kumbuk. ¹⁸ Täñpäkanj ini uwä täñ-yabäkken äpmonkanj komi nadäk täñkuko unita apiño ämawebe täñ-yabäkken it täkanj u täga täñkentänj yämik täyak.

3

Jesu wäpi biñamtä Moses täño irepmitkuk

¹ Unita kudupi notnaye, kunumta biñam bok nimagurani in Jesuta nadäwut! Uwä Anututä tewän äpani, nintänjo bämop äma intäjukun yän nadäkinik täñþän yänahäk täkamän. ² U piä ude täkta Anututä iwoyän imiñkuko uwä säkgämän täñkuk, bian Mosestä piä Anutu täño äbotken säkgämän täñkuko udegän. ³ Upänkanj wäp tañi Jesutä yäpuko u wäp Mosestä yäpuko u irepmitak. U imata, Moses uwä Anutu täño äbotken piä ämagän itkuk. Täñ, Jesu uwä äbot unitänjo intäjukun äma. Uwä ñode bumik; Äbot kubä täño intäjukun äma uwä wäp biñam yäpek, äbot ini nämö. Udegän, wäp tañi Jesutä yäpuko u wäp Mosestä yäpuko u irepmitak. ⁴ Nadäkanj? Äbot kudup u intäjukun äma nikek. Täñpäkanj Anutu uwä imaka kuduptagän täño intäjukun-inik.

⁵ * Eruk, Moses uwä Anutu täño äbot pähapken piä äma ude itkanj piä täga täñþän imaka imaka Anututä kwawak kämi yänahäkta nadänjkuko u yänahäk täñkukonik. ⁶ * Täñ, Jesu Kristo uwä piä äma ude nämö itkuk. Nämö, u nanaki tuänitä nani Anutu täño äbotta intäjukun ude it yämiñþän piä säkgämän täñkuk. Täñpäkanj ninä Anutu täño äbot. Unita ämawebe inamiken kehärom tañþän imaka säkgämän kämi kañ-ahänayän täkamänj utarak yengämina pewäþän kuñatþänä, Anutu täño äbot bureni-inik itkamänj yän nadäne.

Anutu täño manta ärowani nämö täne

⁷⁻⁸ * Unita man Kudupi Munapiktä ñode yäk täyak unita nadäna;

Äbekjiye orajiyetä bian kome jopi-ken tänyabäk terak Anutu täño man bitnäñþän ärowani täk täñkuño u in udegän nämö täneñ. Apiño Anutu täño man nadänj parit ärowani nämoinik täneñ yäk.

⁹ *Äbekjiye orajiyetä peñawäki terak täñþän-nabäk täñkuñonik yäk. Uwä kadäni käronji, obañ 40 ude näkño täktäk täga yabänþän-nadäk täñkuño upänkanj ärowani täñ namiñkuñ.*

¹⁰ *Ude täñ namiñ yäpmänj äbänjirä kokwawak nadänþänj yänkut; Nadäkiniki uruñ kada pewä kwäþänj näkño kädet iwatta bitnäk täkanj.*

¹¹ * *Unita kokna wawäþänj man kehäromi ñode yänkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.* Sam 95:7-11

¹² Unita nadäkinik täñpani notnaye, injinta watä ket itþänj kuñarut! In bämopjin-ken nanik kubätä bänepi täñþän wawäþänj nadäkiniki pewän putärewäkanj Anutu paot-paori nämö, u mäde ut imekta! ¹³ Momi kädettä bämopjin-ken nanik äma kubä täñkijät-pewän Anutu mäde ut imek yänþänj injin-tägän täñkentäk kowata täñkañ tañkañ notjiye täño bänepi kañ täñkehärom tawut. Kadäni uken api paorek yänj nämö nadäkämänj unita

* **3:5:** Nam 12:7 * **3:6:** Kol 1:23; Hib 3:14 * **3:7-8:** Kis 17:7; Nam 20:2-5 * **3:11:** Nam 14:21-23

apiņogān yāput penpāņ kepma kepma kaņ tāņ yāpmāņ kut. ^{14*} Tāņpākaņ nin nadākinik kehāromi pengān tāņkumāņo apiņo udegān inīit-inik tāņpeņ kuņarītna tārek-tārek kadāni kaņ ahāwān. Ude tāņpeņ kuņatpāņā Kristokāt kowat kwasikorān tākamāņ yāņ nadāne.

^{15*} Anutu tāņo man punin kāda yāmāņo ude;

Ābekjiye orajiyetā bian Anutu tāņo man bitnāņpāņ ārowani tāk tāņkuņo u in udegān nāmo tāneņ.
Apiņo Anutu tāņo man nadāņ parit ārowani nāmoinik tāneņ yāk. Sam 95:7-8

^{16*} Eruk jide nadākaņ? Netātā Anutu tāņo kotāk nadāņkuņopāņ māde ut imiņkuņ? Āmawebe pāke Mosestā Isip komeken nanik yāmagutkuko ubayāņ. ^{17*} Ba Anututā netāta kokwawak nadāņ yāpmāņ kuņirān obaņ 40 ude tāreņkuk? Uwā āmawebe momi tāņpāņ kome jopi-ken kumbuņo ubayāņ. ^{18*} Ba Anututā man kehāromi yāņpāņ Anutu Āmawebe uwā ābā orek nākkāt nāmoinik api itne yāņ yāņkuko u netāta yāņkuk? Uwā āmawebe mani nāmo buramiņkuņo unita yāņkuk. ¹⁹ Tāņpākaņ orekirit kome uken imata tāga nāmo āroņkuņ? U nadākinik bureni nāmo tāņkuņo unita.

4

Anutu tāņo kudupi āmawebeta orekirit kubā itak

¹ Eruk, Anututā nin ābā orek inikāt itta yāņkehāromtaņ nimiņkuko unita ņodeta umuntākot; Inken nanik kubātā orekirit-ken u kukta Anututā kawān kunaņi nāmo tāņpekta! ² Nadākaņ? Manbiņam Tāga intā nadāk tākaņ u ābekjiye orajiyē udegān nadāņkuņ. Nadāņkuņo upāņkaņ bānepi-ken daiņpāņ nadākinik nāmo tāņpāņ yāpmāņ kuņat tāņkuņo unita manbiņam u nāmo tāņkentāņ yāmiņkuk. ^{3*} Unita Anututā yāņkuk;

Kokna wawāpāņ man kehāromi ņode yāņkut; Āmawebe uwā ābā orek nākkāt nāmoinik api itne. Sam 95:11

Upāņkaņ nināwā Manbiņam Tāga unita nadākinik tāk tākamāņ unita apiņo pāņku orek Anutu-kāt it tākamāņ. Tāņpākaņ orekirit uwā imaka kodaki kubā nāmo. Nāmo, Anututā imaka imaka pāke u tāņpāņ yepmaņkaņ orek itkuko kadāni ukengān iwoyāņkuk. ^{4*} Unita man ņo nadāwut; Anutu tāņo man kubātā kepma 7 unita ņode yāyak; Piāni tāņtāņ kuņtāņgān kepma 7 uken Anututā piā penpāņ orek itkuk. ^{5*} Ba man yāmāņo unitā orekirit unitagān ņode yāņkuk; Āmawebe uwā ābā orek nākkāt nāmoinik api itne.

⁶ Bureni, Isrel āmawebe Manbiņam Tāga u intājukun nadāņkuņo upāņkaņ man u nāmo buramiņkuņo unita orekirit-ken nāmo kuņkuņ. Upāņkaņ kādet nāmo itpipiņkuk. Nāmo, āmawebe ātutā pāņku orek Anutu-kāt tāga api itneņ. ⁷ Jide ude nadākamāņ? ņode; Anututā orekirit uken kukta kepma kubā iwoyāņkuk. Kepma u wāpi apiņo. Kadāni kāroņi it yāpmāņ kuņirān Anututā Devit meni jinom terak kepma wāpi “apiņo” unitawā yāņkuk. Miti mujip yāmāņo ukeņo;

Apiņo in Anutu tāņo man nadāņ parit ārowani nāmo tāneņ yāk. Sam 95:7,8

* 3:14: Hib 3:6 * 3:15: Hib 3:7-8 * 3:16: Nam 14:1-35 * 3:17: 1Ko 10:10 * 3:18: Hib 3:11 * 4:3: Hib 3:11 * 4:4: Stt 2:2 * 4:5: Sam 95:11

8 * Eruk, man unita ḡode nadāwut; Orekirit bureni Anututā iwoyāḡkuko uwā Kenan kome Josuatā ābekjiye orajiye yāmagutkuko u nāmo. Kome uwā orekirit bureni yāwānāku Anututā kāmi, Devit meni jinom terak kadāni kubā wāpi “apiḡo” u nāmo yāwān. 9 Ude unita ḡode nadākamāḡ; Anutu tāḡo kudupi āmawebeniyetā orek itneḡta orekirit bureni kubā itak. 10 * Āma kubātā pāḡku orek Anutu-kāt irayāḡ tāko uwā iniken piā peḡpāḡ orek api irek, Anututā piā peḡpāḡ orek itkuko ude. 11 Unita ninā gwāk pimiḡpāḡ Anututā orekirit iwoyāḡkuk-ken u kaḡ kuna! Ābekniye oraniye tāḡo man bitnāk kādet iwatpāḡ orekirit-ken u kukta tāna wanēḡta!

12 * Nadākaḡ? Man Anututā yāk tāyak uwā mākumi nāmo. Uwā irit ikek tāḡkaḡ piā kehāromi tāk tāyak. Uwā pāraḡi-inik. Pāraḡini uwā piāp pāraḡi, meni kukḡi kukḡi wādāwani tāḡo pāraḡini yārepmiḡtak. U pāraḡi-inik unita gupnin bajirok yāput-dākḡek tāyak. Ba nin madāḡ jukutkaḡ yāpmāḡ daniḡpāḡ bānepnin, mājonin ba kujatnin kudup kwawakḡān pek tāyak. Ude tāḡkaḡ bānep nadāk-nadāknin ba nadāḡ ḡāripnin kābop it tākaḡ u yāpmāḡ daniḡkaḡ kwawak niwoḡārek tāyak. 13 Bureni-inik! Imaka kubātā Anutu iḡamiken kābop tāḡa nāmo irek. Imaka Anututā tāḡ-yepmaḡkuko u kuduptaḡān iḡamiken kwawakinik itkaḡ. Tāḡkaḡ Anututā nin kudup, irit kuḡat-kuḡatnin tāḡo mebārita api niwet yabāwek.

Jesu uwā nintāḡo bāmop āma intājukun-inik

14 * Ude unita nadākiniknin nāmo pena putāreneḡ. Nāmo, u iḡit-inik tāḡpāḡ kuḡat tākāna! U imata, bāmop āma intājukun tāḡpani ārowani kubā it nimitak. U Jesu, Anutu tāḡo nanaki, kunum ḡānaḡ āroḡkuko Anutu dubini-ken it tāyak u. 15 Bāmop āmanin Jesu u kāyāpnin tāḡaḡāmān. Bānep nadāk-nadāknin u kehāromi nāmo yāḡ nadāḡpāḡ butewaki bureni-inik nadāḡ nimik tāyak. U imata, ini uwā kome terak kuḡarirān tāḡyabāk mebāri mebāri ninken ahāḡ nimik tākaḡ udegān ahāḡ imiḡkuḡ. Upāḡkaḡ momi kubā nāmo tāḡkuk. 16 * Eruk, mebāri unita Anututa nāmo umuntāne. Nāmo, bānepnin pidām tawāpāḡ Anutu orakorak māhemi u dubini-ken kuk tākāna! Kuḡitna butewaki tāḡa nadāḡ nimek. Ba uken orakorakitā bārāpinin tāḡa tāḡpidām tawek.

5

1 Nadākaḡ? Bāmop āma kudup uwā noriye bāmopi-ken nanik yāpmāḡ daniḡpāḡ yepmaḡpani. Tāḡkaḡ piāni uwā noriyeta yāḡpāḡ Anutu iḡamiken pāḡku momini ārutta ketem tāḡatāḡa iron ude peḡ imiḡit tom dāpmāḡpāḡ ārawa ude iḡiḡ imiḡit tāk tākaḡ. 2 * Tāḡpākaḡ bāmop āma ini uwā bānep nadāk-nadāki kehāromi nāmo unita noriye tāḡo mebāri nadāwā tārewāpāḡ noriye nadāk-nadāki paorani ba kādet ḡoret tāḡpani unita butewaki nadāḡ yāmik tākaḡ. 3 * Tāḡkaḡ ini uwā momi tāḡpani unita ārawa tāḡ imikimik piā noriye tāḡo momi āruttagān nāmo tāk tākaḡ. Nāmo, iniken momi ārutta imaka, bok tāk tākaḡ. 4 * Tāḡpākaḡ bāmop āma irit piā u wāp biḡam ikek unita āma kubātā iniken ḡārip terak wāp u tāḡa nāmo yāpek. Nāmoinik, Anutu tāḡo gera terakḡān piā u yāpmāk tākaḡ, Arontā yāpuko ude. 5 * Tāḡpākaḡ Kristo imaka, wāpi biḡam ikek itta bāmop āma irit piā u iniken ḡārip terak nāmo yāpuk. Nāmo, Anututā ḡode iwet-pewān piā u yāpuk;

* 4:8: Lo 31:7; Jos 22:4 * 4:10: Hib 4:4 * 4:12: 1Pi 1:23; Efe 6:17; Rev 1:16, 19:15; Jon 12:48 * 4:14: Hib 3:1, 10:23 * 4:16: Hib 10:19 * 5:2: Hib 4:15 * 5:3: Wkp 9:7, 16:6 * 5:4: Kis 28:1 * 5:5: Hib 1:5

Apiño gäkä näkño nanakna iriri näkä gäkño nanka itat.

Sam 2:7

6* Ba kubä pen ñode iwetkuk;

*Gäk bämop äma tärek-täreki nämö api iren, bämop äma biani kubä wäpi
Melkisedektä itkuko ude.* *Sam 110:4*

7* Täñpakaan Jesu kome terak kuñatkan Anututä täñkentäj namän yäñpäj yäñapik man yäk täñkukonik. Anutu-tägän kumäj-kumäj keriken nanik täga nämagurek yäñ nadäñpäj gera konäm terak yäñapik man yäk täñkukonik. Täñkan iniken nadäk-nadäki mäde ut imiñpäj Anutu täño gärip teragän it täñkuko unita yäñapiñirän Anututä nadäj imik täñkukonik. 8 Uwä Anutu täño nanaki-inik itkuko upañkan komi butewaki terak man buramik kädet täño mebäri nadäwän tärenkuñ. 9 Nadäwän tärewäpäj man buramik äma bureni-inik irirän Anututä Jesu u bämop äma intäjukun-inik itta teñkuk. Bämop äma intäjukun itkan ämawebe mani buramik takan u kuduptagän täñkentäj yämiñpäj waki keriken nanik yämagutpäj irit kehäromi yämik täyak. 10* Täñpakaan Anututä Jesu uwä bämop äma intäjukun-inik itta iwoyäñpäj teñkuk, bian bämop äma kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

Nanak bakä terak pärani ude itnetawä

11 In nadakan? Man ñonitäño moräki tañi täwerayäj nadätat upañkan nadäk-nadäkin nämö nadäwä tumbäpäj mebäri täga nämö nadäwä täreneñ. 12* In Anutu täño manbiñam kadäni käroni nadäj yäpmäj äbätängän manbiñam unitäño mebäri uwä äma ätu täga yäwetpäj yäwoñärenaji upañkan täga nämö! In nämö nadäwä tumbäpäj nanak paki ude äneñi äworenirä äma ätutä in man pengän yäñahäwani pidämipäj täwetpäj täwoñärenaji bumik. Butewaki! Ketem bureni nanañpäj in nonon pen nañ itkan! 13 Nadakan? Nonon näñpani u nanak paki yäñ yäwet takan. Äma udewanitä kädet siwoñi täño man mebäri täga nämö nadäwä täreneñ. 14* Täñ, ämawebe ekäniwä nonon penpäj ketem kehäromi nak takan. Äma udewaniwä man bureni uterak nadäk-nadäki yäpä-siwoñ tawäpäj täñ-kehäromtan yäpmäj kuñtängän waki ba täga unitäño mebäri yäpmäj danik takan.

6

1 Unita Kristota man pidämi intäjukun nadäñkumäño u wari wari nadänetawä! U penpäj man mebäri bureni, äma ekänitä nadänañi upäj yäñpäj-nadäk takäna. Ude täñitna bänep nadäk-nadäkin api tagawek. Yäput penpäj man ñode nadäñkumäño u imata äneñi yäñpäj-nadäk täne? Bänep sukurenpäj kumäj-kumäj täño täktäk penpäj Anutu-tagän nadäkinik täktäk unitäño man imata pen yäñpäj-nadäk tak takamäj? 2* Ba man pidämi pidämi, ume ärutärut täño man, kon yäpmäkta keritä gwäki-ken pekpek täño man, äma kumbani-ken naniktä äneñi akukakuk täño man ba kadäni pähapken kowata waki tärek-täreki nämö unitäño man ba man udewanigän imata pen yäñpäj-nadäk tak takamäj? 3 Ude nämö, Anututä

* 5:6: Hib 6:20, 7:1,17 * 5:7: Mat 26:39-46; Plp 2:6-8 * 5:10: Hib 5:6 * 5:12: 1Ko 3:1-3

* 5:14: Rom 16:19; Plp 1:10 * 6:2: Hib 9:14

nadəŋ niniŋirən man udewani yärepmitpäŋ, man mebäri nikek, äma ekänitə nadənaŋi upəŋ yäk təkəna!

⁴ Təŋpəkaŋ ŋode nadəwut; Äma kubätə nadəkiniki pewən putärek-inik təŋpayəŋ təkə uwä jide təŋitna äma udewanitə bənepi äneŋi sukurewek? U təga nämo! Äma udewani uwä pengən penjəŋek gənaŋ kuŋarani. U kunum gənaŋ nanik təŋo kon yəpani. Ba Kudupi Munapiktə bənepi-ken bureni äpmonŋpani. ⁵ * Təŋkaŋ pengənə bənepitə Anutu təŋo manta nadəwä təga təŋpani. Ba Anutu təŋo kadəni ahəwayəŋ təyak unitəŋo kehəromi yəpməŋpəŋ kuŋarani. ⁶ * Imaka säkgəmən säkgəmən u yəpani upəŋkaŋ nadəkiniki pewən putäreŋkuŋ. Butewaki pähap! Äma udewanitə Anutu təŋo Nanaki päya kwakəp terak äneŋi utpəŋ ämawebe injamiken mäyäk imik təkəŋ unitə yəmaguritna bənepi äneŋi təga sukurenaŋi nämo. Nämoinik! ⁷ Äma uwä kome udewani bumik. Kome iwən pengən pengən təŋirən ume yəpmək təyak ba ketem bureni piä məhemitə pugetta pewən ahək təkəŋ, kome udewani Anututə təŋkentək bumta təŋ yämik təyak. ⁸ * Təŋ, kome mup waki mebäri mebäri ugən pewən ahək təkəŋ, kome udewani Anututə waki nadəŋ imiŋirən kädəp gənaŋ api iŋiŋ paorek.

⁹ Eruk notnaye, umun man ude təwetat upəŋkaŋ inta nadəkinik ŋode təyat; Inä kädət təga iwatpəŋ Anututa biŋam təŋirə Anututə api təmagurek. ¹⁰ * Nadəkaŋ, Anututə kudən siwoŋi iwatpəŋ ämawebe yəpməŋ danik təyak unita intə piä təga təŋkuŋo unita nämo api guŋ təwek. Ba in Anututa gəripi nadəŋpəŋ ämawebeniye təŋkentəŋ yəmiŋkuŋotə pen təŋkentəŋ yämik təkəŋ u tabəŋpəŋ-nadətək. ¹¹ * Unita piä təga u tək təkəŋ udegən gwək pimiŋpəŋ pen kaŋ təŋ yəpməŋ ərowut yəŋ nadək təyat. Ude təŋpəŋə imaka kämi kaŋ-ahəkta itsämək təkəŋ uwä bureni api kaŋ-ahəneŋ. ¹² Gaŋani nämo täneŋ yəŋ təwetat! Nämoinik, äma biani gwək pimiŋpəŋ nadəkinik ikektə kuŋatkuŋo unitəŋo kädət kuroŋ iwat təkot. Äma uwä imaka u ba u Anututə yämikta yəŋkehəromtak man yəŋkuko u bureni-inik yəpuŋ.

Anutu təŋo yəŋkehəromtak man u bureni

¹³ Yəŋ-kehəromtak man Anututə Abraham iwetkuko unita nadəwut. Äma kubə Anutu irepmitpäŋ inipärik kubə nämo itak unita Anututə iniken wäpi terak yəŋkehəromtak man u iwetkuk. ¹⁴ * U ŋode iwetkuk; Nək bureni-inik nadəŋ gamiŋpəŋ äbotkaye mäyap-inik api pewa ahəŋ gamineŋ yäk. ¹⁵ Anututə ude iwerənkaŋ Abrahamtə kwikinik itpəŋ yəŋkehəromtak man iwetkuko unitəŋo bureni kaŋ-ahəkta itsəmbuk. Itsäməŋ yəpməŋ kuŋtəŋgən bureni u kaŋ-ahəŋkuk.

¹⁶ * Təŋpəkaŋ äma kubätə yəŋkehəromtak man yəwayəŋ nadəŋpəŋ iniken wäpi terak nämo yəwek. Nämo, u äma kubə wäpi biŋam ərowani nikek u wäpi yəŋpəŋ yəwek. Ude təŋpəŋə ämatə ŋode nadəneŋ; Man yəyak u bureni-inik ubayəŋ. U wərəmutnaŋi nämo. ¹⁷ Eruk, Anututə yəŋkehəromtak man yəŋkuko u iniken wäpi terak yəŋkuk. Təŋkaŋ iniken wäpi terak yəŋkuko uwä ämawebe man unitəŋo bureni yəpməkta yəwanitə u bureni api ahəwek yəŋ nadəneŋta ude təŋkuk. ¹⁸ * Unita ŋode nadəkaməŋ; Anututə kudən udewani apiŋo pen udegən tək təyak. Anututə jopman kubə nämo yäk təyak unita iniken wäpi terak yəŋkehəromtak

* **6:5:** 1Pi 2:3 * **6:6:** Mat 12:31; Hib 10:26-27; 1Jo 5:16 * **6:8:** Stt 3:17-18 * **6:10:** Hib 10:32-34 * **6:11:** Hib 3:14 * **6:14:** Stt 22:16-17 * **6:16:** Kis 22:10-11 * **6:18:** Nam 23:19; 1Sml 15:29

man yäweko uwä bureniğän ahäwek. Unita ämawebe nin Anututä watä it nimekta dubini-ken kuŋkumäño uwä bänep pidäm terak imaka tägatäga u nimikta yänjkuko unita itsämäñpän nämo gapuntak täkamäj.

¹⁹ Bureni, imaka täga-tägata itsämäk täkamäj u Anututä bureni-inik api nimek yän nadäk täkamäj. Ude nadäk täkamäj unitä nadäkiniknin täñkehäromtak täyak. Täñpäkañ bänep nadäk-nadäknin u jopi nämo. Nämoinik, u kumañ pänku kudupi yot kunum gänañ itak unitäño tek wädäwani pähap mädeni-ken säkgämän käbop it täyak. ^{20*} Kudupi bägup uken Jesutä ninta yänpän intäjukun äronjkuko it nimitak. Äro itkañ bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo it täyak, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

7

Melkisedek u wäpi biñam ärowani nitek

^{1*} Eruk Melkisedek uwä kome kubä wäpi Salem unitäño intäjukun äma. U Anutu Täñpämerek unitäño bämop äma kubä itkuk. Täñpäkañ kadäni Abrahamtä kome ätu täño intäjukun ämakät ämik täñpän däpmäj yawat kireñkuko komeni-ken äneñi kuñirän Melkisedektä kädet miñin kañ-ahäñpän kon man iwetkuk. ² Ude täñirän Abrahamtä tuñum ämik täñpän yäpuko u äbot 10 ude yäpmäj daniñpän äbot kubä Melkisedekta imiñkuk.

Wäpi Melkisedek unitäño mebariwä Intäjukun äma kudän siwoñi-inik täñpani. Täñpän wäpi kubä, Salem täño intäjukun äma yän iwet täñkuño uwä mebari ñode; Intäjukun äma irit säkgämän imagurani. ^{3*} Täñpäkañ Melkisedek uwä miñi nani nämo, orani äbeki nämo, ahäk-ahäki nämo ba kumäk-kumäki nämo. Ude itkuko unita Anutu täño nanaki bumik yän iwet täkañ. U bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo itak.

⁴ Bureni, Melkisedek uwä äma äpani nämo! Äma äpani itkuk yäwänäku oranin pähap Abrahamtä imaka tägatäga ämik täñpän yäpuko unitäño moräki nämo imän. Imiñkuko unita äma ärowani-inik kubä itkuk yän nadäwut! ^{5*} Eruk, ñode nadäwut; Moses täño бага man terak ñode kudän täwani; Juda noriyetä tuñumi yäpmäj daniñpän Livai täño oraniye bämop äma irit piä yäpmäk täkañ unita moräki yämineñ. Juda äma uwä noriye bureni, Abraham täño oraniye upänkañ tuñumi moräki u yämikta yäwani. ⁶ Täñ, Melkisedek uwä Abraham täño äboriye-ken nanik nämo upänkañ Abrahamtä tuñumi moräki imiñkuk. Imiñirän Melkisedektä Anutu täño yänkehäromtak man iwerani Abraham u kon man iwetkuk. ⁷ Unita jide? Netätä intäjukun itak, Abraham ba Melkisedek? Äma kon man yäwanitä äma kon man yäpmäk täkañ u yärepmit täkañ yän nadäkamäj. ⁸ Täñpäkañ bämop äma Livai äbotken nanik, äma täño tuñum moräki yäpmäk täkañ uwä kumäk-kumäki nitek. Upänkañ Melkisedek, Abraham täño tuñum moräki yäpani unitawä Anutu täño mantä ñode yäyak; U nämoinik api paorek.

⁹ Unita ñode täga yänañi bumik; Livai ba äboriye, bämop äma irit piä täñpän noriye täño tuñum moräki yäpmäk täñkuño unitä iniken tuñum täño moräki Melkisedekta imiñkuñ. ¹⁰ Ude imata yäkamäj? U ñode; Melkisedektä Abraham kañ-ahäñkuko uken Livai nämo itkuk. U nämo

* 6:20: Wkp 16:2-3; Wkp 16:12,15; Hib 5:6 * 7:1: Stt 14:17-20 * 7:3: Sam 110:4 * 7:5: Nam 18:21

ahāwani-ken. Upānkaŋ u orani Abraham tāŋo nāgāt-ken itkuko unita Livaitā Melkisedekta tuŋumi morāki imiŋkuk yāŋ tāga yāne.

Jesutā bāmop āma biani yārepmiak

¹¹ Bian Isrel āmawebetā Moses tāŋo бага man yāpuŋ. Tāŋpāŋ бага man uterak ŋode kudān tāwani; Livai tāŋo āboriyetā bāmop āma irit piā api tāk tāneŋ. Upānkaŋ, ŋo kawut! Bāmop āma unitāŋo piātā āmawebe tāŋo bānepi u bureni tāga yāpān tāganeŋ tāŋpāwā, Anutu imata bāmop āma mebāri kubā, Melkisedek bumikgān, Arontā ābotken nanik nāmo, u kubātā api ahāwek yāŋ yāŋkuk? ¹² Eruk bāmop āma mebāri kubātā ahāwānā, man kādet mebāri kubā imaka, ahānaŋi. ¹³ Nadākaŋ? Man yākamāŋ ŋo Kristota yākamāŋ. U Livaitā ābotken nanik nāmo, u ābot kubāken nanik. Tāŋpāŋ iniken ābot uken nanik āma kubātā kudupi yot gānaŋ alta-ken bāmop āma irit piā kubā nāmo tāŋpani. ¹⁴ * Ekāninin Kristo uwā orani Juda unitā ābotken nanik. Tāŋpākaŋ ābot uken nanik kubātā bāmop āma irit piā tākta Mosestā nāmo yāŋahāŋkuk.

¹⁵ Eruk, bāmop āma kodaki kubā, Melkisedek bumik ahātak unita ŋode kaŋpāŋ nadākamāŋ; Unitāŋo piātā Livai tāŋo āboriyetā piā tāk tāŋkuŋo u yārepmi moretak. ¹⁶ Tāŋpākaŋ бага mantā ŋode yāwani; Bāmop āma, āma kudupi kubātā tāga nāmo api itneŋ, āma Livaitā ābotken nanik-tāgān api it tāneŋ. Upānkaŋ Jesu uwā bāmop āma irit piā, бага man uterak nāmo yāpuk. Nāmo, u iniken irit kehāromini nīkek, paot-paori nāmo uterak yāpuk. ¹⁷ * Anutu tāŋo man muji pi kubātā yāyak ude;

*Gāk bāmop āma tārek-tāreki nāmo api iren, bāmop āma biani kubā wāpi
Melkisedektā itkuko ude. Sam 110:4*

¹⁸ Man unitā ŋode niwoŋāretak; Man kādet biani u jopi, kehāromi nīkek nāmotā tāga nāmo tāŋkentāŋ nimeko unita Anututā u awāhutkuk. ¹⁹ * Moses tāŋo бага man u āma tāŋo bānepi bureni tāga nāmo yāpān tāganeŋo unita Anututā kādet kodaki tāgagāmān-inik kubā pewān ahāŋ nimīŋkuk. Kādet uterak nin Anutu dubini-ken kuk tākamāŋ.

²⁰ Tāŋpākaŋ Anututā Jesu bāmop āma intājukun itta iwoyāŋkuko uwā jop nāmo iwoyāŋkuk. Nāmo, u iniken wāpi terak yāŋkehārom taŋpāŋ iwoyāŋkuk. Juda tāŋo bāmop āma biani bāmop āma irit piā tākta wāp yāpuŋo uwā yāŋkehāromtak man udewani terak nāmo yāpani. ²¹ * U jop yāpuŋo upānkaŋ Anututā ini yāŋkehārom taŋpāŋ Jesu bāmop āma irit piā tākta iwoyāŋkuk. Unita Anututā ŋode yāŋkuk;

*Ekānitā ŋode yāŋkehārom taŋkuko u nāmoinik api pewek; Gāk bāmop āma pen
api it yāpmāŋ ārowen. Sam 110:4*

²² * Tāŋpākaŋ Jesu u Anutu tāŋo yāŋkehāromtak man terak bāmop āma irit piā yāpuko unita ŋode nadākamāŋ; Jesu tāŋo piā terak Anututā āmawebeniye-kāt topmāk-topmāk kodaki tāŋkuko uwā tāgagāmān, kehāromi-inik. U topmāk-topmāk biani u irepmi moretak.

²³ Ba kubā ŋode; Bāmop āma biani uwā paot-paori nīkek unita jide tāŋpāŋ piāni pen tāŋ yāpmāŋ kunen? U tāga nāmo unita bāmop āma biani paorirā kodaki ahāk tāŋkuŋ. ²⁴ Upānkaŋ Jesu uwā paot-paori nāmo, u

* 7:14: Stt 49:10; Ais 11:1; Mat 2:6; Rev 5:5 * 7:17: Hib 5:6 * 7:19: Hib 9:9 * 7:21: Hib 5:6 * 7:22: Hib 8:6, 12:24

bämop äma irit piä pen api täj yäpmäj ärowek. Äma kubätä komeni täga nämö api yäpek. ^{25*} Unita ämawebe Jesu u wäpi terak Anutu dubini-ken kuk täkañ uwä waki kerik-ken nanik yämagutta kehäromi nitek itkukonitā pen api it yäpmāj kwek. U imata, paot-paori nämö itkañ ämawebe täñkentāñ yämikta Anutu-ken yāñapik täyak.

^{26*} Unita bämop äma Jesu uwä momi äma nin täño käyāpnin bureni-inik. Täñkañ udewani kubä nämö itak. U kädet Anututā gäripi nadäk täyak ugän iwat täyak. Uken momi kubä nämö itak. U Anutu inämiken siwoñi-inik itak. Ba momi ämakāt awähutpāj nämö, inipärik kubä it täyak. Uwä Anututā imagut päro kunum gānañ tewani. Mebäri unita Jesu uwä momi äma täño täñkentäk bureni ude itak. ^{27*} U bämop äma ätu bumik nämö. Bämop äma biani uwä Anutu-ken ärawa kepma kepma tāk täñkuñonik. Iniken momita intäjukun täñpājä äneñi ämawebe täño momita tāk täñkuñ. Upāñkañ Jesu uwä ude nämö täñkuk. U kämita nitek kadāni kubägän täñkuko ubayāj. Ärawa ude iniken gupi iniñ kireñkuk. ^{28*} Täñpākañ Moses täño бага man terak kome äma kehäromini nitek nämotā bämop äma irit piä tākta iwoyäk täkañ. Upāñkañ, mäden Anututā iniken wäpi terak yāñkehäromtak man yāñpāj Nanaki bureni tägagämän-inik tärek-täreki nämö itta tewani u bämop äma intäjukun bureni iwoyāñkuk.

8

Jesu uwä topmāk-topmāk kodaki täño bämop äma

^{1*} Eruk, man yäkamāj ñonitāño mebäriwä ñode; Bämop äma intäjukun täñpani udewani bureni-inik it nimitak. U Anutu, intäjukun äma ärowani kunum gānañ itak u kerik bure kända kehäromi nitek mañirit täyak. ² U kudupi yot bureni, kunum gānañ itkañ uken bämop äma irit piä tāk täyak. Kudupi yot bureni u Ekänitā ini täñkuk, äma keritā täñpani nämö.

³ Täñpākañ bämop äma kudup uwä Anututa ketem tägatāga iron ude peñ imikta ba tom däpmāj pāj ärawa ude ijin imikta iwoyāwani. Unita bämop ämanin Jesutā udegän iron kubä Anututa imikta yāwani. ⁴ Täñkañ bämop ämanin bureni uwä kome terak irän yāwänä bämop äma ude täga nämö itek. Imata, kome terak bämop äma uku itkañ unitā Moses täño бага man iwatpāj Anututa iron mebäri mebäri ijin imik täkañ unita. ^{5*} Täñpāj bämop äma irit piä kome terak ño tāk täkañ uwä imaka bureni kunum gānañ itak unitāño wāranigän tāk täkañ. Mebäri unita Mosestā iniñoret yottaba täñpayāj yāñirän Anututā jukuman ñode iwetkuk; Ket nadāwi tärewākañ wārani pom terak gāwoñärero udegän kañ tä yāñ iwetkuk. ^{6*} Täñpākañ Jesutā bämop äma irit piä yāpuko unitā bämop äma irit piä äma ätutā kome terak tāk täkañ u yārepmi moretak. U udegän, Jesutā Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmāk-topmāk kodaki pewän ahāñkuño u tägagämän-inik, topmāk-topmāk biani uwä irepmi moretak. U imata, imaka tägatāga topmāk-topmāk kodaki uterak ahäkta yāñkehärom täwani u tägagämän-inik, biani täño u yārepmi moretak.

Topmāk-topmāk kodakitā biani irepmi

⁷ Eruk ñonita nadāwut; Topmāk-topmāk biani intäjukun ahāñkuko u kehäromi nitek yāwänäku imata topmāk-topmāk kodaki pewän ahāwän?

* **7:25:** Rom 8:34 * **7:26:** Hib 3:1 * **7:27:** Hib 5:3 * **7:28:** Hib 5:1-2 * **8:1:** Hib 1:3, 3:1; Hib 10:12, 12:2 * **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23; Kis 25:40 * **8:6:** 2Ko 3:6; Hib 7:22, 9:15

⁸ Upänkañ topmäk-topmäk biani terak kudän täga nämö ahänjuk. Unita Anututä ämawebeniyea nadäwän täga nämö täñpöpän ñode yänjahänjuk;

Kadäni kubä iwoyänkut. Kadäni uken ämawebe Isrel äbotken nanik ba Juda äbotken nanik ukät topmäk-topmäk kodaki api pewa ahäneyäk.

⁹ Täñpäkañ topmäk-topmäk pewa ahänayän täkañ uwä biani ude nämö. Biani uwä äbekiye oraniye Isip komeken nanik kerigän yepmäñitpäñ yämagut yäpmän äburo ugän täñkut yäk.

Ude täñkuro upänkañ topmäk-topmäk unitäño man käderi u nämö iwatkun. Ude täñkuño unita mäde ut yämiñkut yäk. Näk Ekänitä ñode yäyat!

¹⁰ * Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ñode api täñpet; Man kädetna siwoñi u nadäk-nadäki-ken peñ yämiñpäñ bänepi-ken kehäromigän api kudän täwet yäk.

Ude täñkañ näk Anutuni ude irira u ämawebenaye api itneñ.

¹¹ Täñpäkañ ämawebe kuduptagän, äpani ärowanitä Ekäni näkño mebärina api nadäwä täreneño unita äma kubätä noriye äwänjiye ñode nämö api yäwetpäñ yäwoñärewek; Ekäni täño mebärinita nadäwut.

¹² * Täñpäkañ ämawebe unitäño wakini peñ moreñpäñ mominita guñ takinik api täñpet yäk. Jer 31:31-34

¹³ Anututä man ñode terak topmäk-topmäk kodakita yänkuko unita kwawak ñode yänjahänjuk; Topmäk-topmäk intäjukun ahänjuk u biani täyak. Unita imaka biani, kehäromini paorani, u jirañta biñam täkañ.

9

Anutu iniñ oretoret kädet biani

¹ * Täñpäkañ topmäk-topmäk biani intäjukun ahänjuk u Anutu iniñ oretta man kädet nitek. Ba ämawebe topmäk-topmäk biani uterak itkuño u Anutu iniñ oretta yottaba äma keritä täñpani kubä gänañ ärok täñkuñonik.

² * Yottaba u gänañ täñkireki yarä. Kubäwä wäpi Bägup Kudupi yän yäwani. Bägup u gänañ topän käroni u, ba bukä, käräga Anututa biñam yäwani nitek unitä itkun. ³ * Eruk, u mädeni käda tek tañi kubä wädänjuk.

Täñpäkañ tek u mädeni kädawä bägup kubä wäpi Bägup Kudupitä Kudupinik yän iwerani. ⁴ * Bägup u gänañ alta golpäñ täñpani kubä itkuk. Uterak gupe käbäñi säkgämän-inik upän ijik täñkuñonik. Täñkañ topmäk-topmäk täño kudupi gäpe u imaka, itkuk. Gäpe u gol pidämipän, gänañ umu ba punin u kudup gatän äyäjurani. Gäpe u gänañ käbot täpuri golpäñ täñpani, Juda äma täño ketem biani wäpi mana u nitek itkuk. Ba Aron täño ähottaba, käruk tädotkuko u imaka, gäpe u gänañ itkuk. Täñkañ mobä pipiyäwani yarä, бага man 10 ude kudän täwani u imaka, gäpe u gänañ itkumän.

⁵ * Täñpäkañ gäpe unitäño gwäpäni wäpi momi pekpek täño bägup yän yäwani. Täñkañ u punin terak imaka añero bumik wäpi Serubim unitäño wärani yarätä itkumän. Itkañ piritä gäpe unita äyuñ täñkumän. Serubim yarä uwä Anutu peñyäneki pähap unitäño wärani täñkumän. Täñkañ imaka

* **8:10:** Hib 10:16 * **8:12:** Hib 10:17 * **9:1:** Kis 26:1-30 * **9:2:** Kis 25:23-40 * **9:3:** Kis 26:31-33 * **9:4:** Kis 16:33; Kis 25:10-16; Kis 30:1-6; Nam 17:8-11; Lo 10:3-5 * **9:5:** Kis 25:18-22

u ba unita yäyat ƚo puningän yäyat. Unitäƚo mebäri-inik yäƚahänaƚipäƚ man ätu täwerayäƚ nadätat.

6* Eruk, eni unitäƚo tuƚum u tawaƚ ude irirä bämop ämatä piäni täkta kepma kepma bägup intäjukun wäpi Bägup Kudupi uken ärok täƚkuƚonik.

7* U täƚkireki kubä yot bämopi-ken itkuko wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik, u gänaƚ täga äronaƚi nämo. Nämo inik, bämop äma intäjukun täƚƚpani unitägän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaƚ ärok täƚkukonik. Upäƚkaƚ kadäni kadäni nämo ärok täƚkukonik. Nämo, u obaƚ kubä gänaƚ kadäni kubägän ärok täƚkukonik. Täƚkaƚ ketäƚ nämo ärok täƚkukonik. Nämo, bulimakau täƚo nägät yäpmäƚkaƚ ärok täƚkukonik. Nägät u iniken momi ba ämawebe täƚo momi nämo nadäƚkaƚ täƚƚpani u däpmäƚ tärekta Anututa piƚ imik täƚkukonik. 8* Eruk, kädet unita jide yänäyäƚ? Munapiktä imaka u ba u niwoƚäreƚkaƚ ƚode niwetpäƚ niwoƚäreƚ täyäk; Topmäƚ-topmäƚ biani terak ämawebe jopitä Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaƚ täga äronaƚi nämo. Yot biani u ba unitäƚo täktäki irirän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaƚ ärokta kädet kubä nämo tumbuk. 9* Uwä wärani ude apiƚo kwawak ƚode niwoƚäreƚ täyäk; Anututa iron peƚ imik, ba tom ijiƚ imikimiktä ämawebe Anutu iniƚoret täkaƚ unitäƚo momi täƚo nadäwätäk u täga nämo ärutpak täwek. Nämo inik. 10* Imaka udewani uwä puningän, gup kädagän täƚo бага. U ketem ume nakta бага man ba ume ärut-ärutta бага man. Imaka udewani it yäpmäƚ kuƚirän kädet kodakitä ahäwänä pewä paotta yäwani.

Jesu täƚo nägäritä piä täƚkuko unita man

11* Täƚpäkaƚ imaka imaka kodaki tägagämän ahäƚkuƚo itkaƚ unitäƚo bämop äma intäjukun itta Kristo äbuk. Äbäƚpäƚ yot ini ämawebe täƚkentäƚ yämikta äronkuko uwä Juda täƚo kudupi yot u irepmitak. U kudupi-inik, äma keritä nämo täƚƚpani, kome ƚonitäƚo nämo. 12 Ba Bägup Kudupitä Kudupi-inik u kadäni kubägän-inik, kämita nikek äronkuk. Täƚkaƚ Juda täƚo bämop ämatä ärawa täkta bulimakau ba meme täƚo nägät yäpmäƚkaƚ ärok täƚkuƚo ude nämo äronkuk. Nämo inik, Anututa ärawa täƚ imikta yäpmäƚ äronkuko uwä iniken nägät. U yäpmäƚ äro mominin kudup däpmäƚ täreƚ nimiƚ moreƚpäƚ inita biƚam tärek-täreki nämo itta nimagutkuk.

13* Täƚpäkaƚ biana ämawebetä бага täpuri täpuri irepmitpähä, uwä Anutu inamiken gupnin tänawakaƚ yäƚ nadäk täƚkuƚonik. Ude täƚirä bämop ämatä meme ba bulimakau täƚo nägäri gwetpäƚ ämawebe terak kwarut yäbat täƚkuƚonik. Ba bulimakau nanaki däpmäƚpähä ijiƚpewä kädäƚ äworewäkaƚ yäpmäƚpähä ämawebe terak ureƚ yäbat täƚkuƚonik. Ude täƚirä ämawebe u Anutu inamiken äneƚi gupi kuräki it täƚkuƚonik. 14* Eruk tom täƚo nägät u kehäromi udewani nikek täƚpawä Kristo täƚo nägätta jide yäne? Nägät Kristotä piwän kuƚkuƚo u bulimakau täƚo nägät irepmitpähä täƚkentäk pähap täga nämo täƚ nimek? Bureni-inik, u täƚkentäƚ nimikinik täƚpeƚ. Munapik tärek-täreki nämo uterak iniken gupi Anututa ärawa säkgämän-inik kubä ude iniƚ kireƚkuk. Ude täƚkuko unita nägäritä nin punin gupningän nämo ärut nimik täyäk. Nämo inik,

* 9:6: Nam 18:2-6 * 9:7: Kis 16:2-34 * 9:8: Hib 10:19 * 9:9: Hib 10:1-2 * 9:10:

Wkp 11:2,25; Wkp 15:18; Nam 19:11-13 * 9:11: Hib 3:1, 10:1 * 9:13: Wkp 16:3,14-16; Hib

10:4; Nam 19:9,17-19 * 9:14: 1Pi 1:18-19; 1Jo 1:7; Hib 6:1

u mominin ärutininik tänpänpän Anutu inamiken bänepnin kuräki-inik it tåkamän. Ude tänjirän imaka jopi Anutu bänepi tänjbatak täkta tåk tåkamäno u penpän Anutu paot-paori nämo u burenigän oraņ iminpän täga kuņatne.

15 * Unita ŋode yäna; Kristo uwä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahänkuk. Ude täņkuko unita ämawebe Anututä yänpäbä yepmaņpani unitä iron tägagämän tärek-täreki nämo u täga api yäpneņ, imaka kämi yäpmäkta Anututä yänkehäromtak man yänkuko u. U mebäri ŋodeta täga api yäpneņ; Ämawebe topmäk-topmäk biani terak itkaņ momi täņkuņo unitäno kowata däpmäņ tärekta Kristo kumbuk.

16 Eruk, yänkehäromtak man täno mebärita yäna. Äma kubätä näk kumäņira näkno tuņum mäť yäpen yän gäwerekopän äma u nämo kumäņirän tuņumi täga nämo yäpen. 17 Äma uwä kodak irirän yänkehäromtak mani täno bureni nämo ahäwek. Kumbänkaņ uyaku bureni ahäwek. 18 Eruk, mebäri unita topmäk-topmäk biani uwä jop nämo pewän ahänkuk. Nämo, Mosestä tom kubä utpewän kumbänpän nägäri piwän kuņirän bureni ahänkuk. 19 * Unitäno käderi uwä ŋode; Pengän Mosestä ämawebe jukuman kuduptagän бага terak itkuņo u yänahänpän yäwet moreņkuk. Ude tänpänä bulimakau nanaki däpmänpän nägäri yäpmänkaņ umekät awähutkuk. Ude täņkaņ sipsip pujiņi gämäni ba tokän kubä wäpi hisop u yäpmänpän nägät umekät awähutkuko u gänaņ pewän äpmonpänpän nägät u бага man täno buk ba ämawebe terak kwarut yäbatkuk. 20 * Ude tänpän ŋode yänkuk; Nägät ŋowä topmäk-topmäk Anututä intä iwatta pen täwetkuko u täņkehärom täyak yäk. 21 * Ude yänpänä Mosestä nägät u kudupi yottaba, ba unitäno tuņum päke uterak imaka, kwarut yäbatkuk. 22 * Bureni, Moses täno man kädet terak ŋode pätak; Imaka kuduptagän bumik nägät terakgän kudupi ahäwani. Ba nägät nämo piwä kuneņo uwä äma täno momi nämoinik paotneņ.

Kristo uwä kadäni kubägän kumbuko uba

23 * Unita ŋode kaņpän nadäkamän; Imaka bureni kunum gänaņ itkaņ unitäno wärani kome terak ŋo itkuņo uwä kudupi jop nämo ahäwani. Nämo, nägät terakgän kudupi ahäwani. Upänkaņ imaka bureni kunum gänaņ itkaņ uwä tom täno nägät terak kudupi täga nämo ahäneņ. Nämoinik, imaka kehäromi-inik kubä terak uyaku kudupi ahäneņ. 24 * Unita ŋode nadäwut; Kristo Bägup Kudupitä Kudupi-inik, bureni täno wärani, äma keritä täņpani uken nämo äronkuk. Nämo, uwä ini kunum gänaņgän äronkuk. Äronkuko Anutu inamiken nin gäarak itak. 25 Tänpäkaņ bämop äma kome terak naniktä tåk täņkuņo u Kristotä udegän nämo täņkuk. Bämop äma uwä obaņi obaņi ärawa täkta tom täno nägäri yäpmänkaņ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken ärok täņkukonik. Upänkaņ Kristotäwä ude nämo täņkuk. U gupi ärawa ude kadäni kadäni nämo iniņ kireņkuk. 26 Nämoinik, ude täņkuk yäwänäku kadäni kadäni kunum kenta kome pewän ahänkuņ-kentä apiņo komi nadäņ yäpmän äbäk täyek. Upänkaņ nämoinik! Kadäni tärek-tärek ŋoken kome terak ahänpän momi pen morekta iniken gupi ärawa ude kadäni kubägän, kämita nitek iniņ kireņkuk.

* 9:15: 1Ti 2:5; Hib 8:6 * 9:19: Kis 24:3,6-8; Wkp 14:4,6 * 9:20: Kis 24:8 * 9:21: Wkp 8:15,19 * 9:22: Wkp 17:11; Efe 1:7 * 9:23: Hib 8:5, 10:1 * 9:24: 1Jo 2:1

27 * Tənpəkan əmawebe kuduptagən kadəni kubəgən kuməkta yəwani. Kuməppənə təktəki yəpmən danik-danik kəbeyə-ken api əronej. 28 U udegən Kristotə əmawebe məyap təno momi dəpmən tərekta kadəni kubəgən ərawa ude gupi inij kireņkuk. Tənpəkan əneji api əbek. Momi dəpmən tərekta nəmo, əmawebe unitə əbəkta dapun kəronj tənj itkanj u yəmagutta api əbek.

10

Ərawa bianitə momi təga nəmo ərut morewek

1 * Moses təno бага mantə imaka təgatəga Kristotə tənj nimikta yəwani u kwawak nəmo, wəranigən niwojəreņkuk. Baga man u iwətpənj momi dəpmən tərekta Anutu-ken ərawa pen obaņi obaņi tək təjpani. Tənpənj ərawa udewanitə əmawebe Anutu inij oretta dubini-ken kuk təkanj u injamiken momini nəmo, təga nəmo yepmanpek. 2 Nəmo inik! Kədet ude-wani təga yəwənəku kadəni kubəgən təjpani unita pewəm. Ba u təga yəwənəku əmawebe kədet biani iwətpənj Anutu inij orerani uwə bənepi kurəki-inik itpənj momineta nadəwətək pen nəmo tək tənpəm. 3-4 * Upəņkanj nəmo! Buliməkau ba meme təno nəgəritə momi təga dəpmən tərenaņi nəmo unita Anutu-ken ərawa obaņi obaņi tək təkanj uwə kadəni kadəni node yəwojərek təyak; Nin momi təjpani.

5 Məbəri unita Kristotə kome terak əpəppənj Anutu node iwetkuk;

Gək momita iron peņ gamik-gamik ba tom dəpməppənj ijin gamik-gamik unita nəmo nadək təyan.

Nəmo, gək gupna namijpənj nanij kireņkun.

6 Bureni-inik, momini ərutta iron peņ gamijirə, ba tom dəpməppənj ijin gamijirə yabəwi gəripi nəmo tək təkanj yək.

7 Ude yəppənj node yəkgən təņkut; Nabə! Nəhə gəkno gəripka iwəttə əbətət njo. Man kudən təwani biani uterak nəka yənahəwani udegən təyat njo yək. Sam 40:6-8

8 Eruk, man Kristotə yəņkuko unita nadəwut. Pengənə ərawa təktək kədet Moses təno бага man terak pərani unita node yəņkuk; Gək momita iron peņ gamik-gamik ba tom dəpməppənj ijin gamik-gamik unita nəmo nadək təyan ba kawı gəripi nəmo tək təkanj yəņ yəņkuk. 9 Tənpənj u punin terak man node yəkgən təņkuk; Nabə! Nəhə gəkno gəripka iwəttə əbətət njo yəņ yəņkuk. Eruk, man ude yəņkuko unitə node niwojəretək; Momi ərutta Anututə ərawa təktək kədet biani u awəhutpənj komenita momi ərutərut kədet kodaki kubə pewən ahəņkuk. 10 * Unita node nadəwut; Jesu Kristotə Anutu təno gərip iwətpənj ərawa ude, kəmıta nıkek, kadəni kubəgən iniken gupi inij kireņkuko uterak mominin paorirə Anutu injamiken kudupi-inik itkamənj.

11 * Tənpəkan əneji node təwera nadəwut; Juda təno bəmop əmatə kepma kepma momita yəppənj alta-ken kəronj wədənj itkanj ərawa təktək piə bian təjpani udegən wari wari tək təkanj. Upəņkanj waki, ərawa unitə əmawebe təno momi tənpewən nəmo inik paot təkanj. 12 Tənj, Kristowə kadəni kubəgən, kəmıta nıkek gupi inij kireņpənj kumbuk. Təņkanj piə u təjpa tərekanj yənj nadəppənj Anutu kerı bure kəda əro maņitkuk.

* 9:27: Plp 3:20; Hib 10:10; 1Pi 2:24 * 10:1: Hib 8:5 * 10:3-4: Hib 9:13 * 10:10: Hib 9:12,28 * 10:11: Kis 29:38

13 * Manjitkanjä Anututä iwaniye gämori-ken yepmanpekta itsämäj itak.
14 Burenitä bureni-inik, ärawa kubägän täjkuko unitä ämawebeniye Anutu inajiken momini nämo, yepmanjuk. Täjkanj ämawebe u kudupi itneŋta irit kuŋat-kuŋariken yäpä-siwonjak piä täj itak.

15 Kudupi Munapiktä mebäri u kwawak yäjahänpäj niwetkuk. Pengänä ŋode niwetkuk;

16 * Ekänitä ŋode yäyak; Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ŋode api täjpet;

Man kädetna siwoŋi u nadäk-nadäki-ken peŋ yämiŋpäj bänepi-ken kehäromigän api kudän täwet.

17 * Ude yänpäj äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täjkuk;

Täjpäkanj wakini peŋ morenpäj mominita guŋ takinik api täjpet yäk. *Jer 31:33,34*

18 U kawut! Momi peŋ morewani unita momita yänpäj ärawa äneŋi kubä tänaŋi nämo. Nämoinik!

Anutu dubini-ken kuk täkäna!

19 * Notnaye, mebäri unita nin bätakigän täjpäj Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken täga ärok täne. U nämo yäjiwäranä. Nämoinik, Jesu täŋo nägäritä mominin ärut morenpäj kädet täwit nimiŋkuk. 20 * Bianä kädet u itpipiŋkuk. Juda täŋo bämop äma intäjukun unitägän tek wädäwani pähap yäpmäj kewepäj Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken täga ärok täjkuŋ. Upäjkanj Jesu ini gupitä бага, kädet täjpipiŋkuko u yäpmäj kewepä nimiŋirän kädet kodaki, irit ikek kubä tumbuk. Kädet uterak nin kudup Anutu-ken täga ärok täne. 21 Nadäkanj? Apiŋo bämop äma ärowani kubätä Anutu täŋo äboriye ninta intäjukun it nimitak. 22 * Unita bänep nadäk-nadäk siwoŋi nikek täjkanj nadäkiniknin täj-täpänewani änektä Anutu dubini-ken kuk täkäna! Ninä gupnin ume säkgämänpäj ärut morewani ba mominin täŋo mäyäk ärut täjpä kwani unita täga kune!

23 * Täjpäkanj Jesutä api nimagurek yäj nadäkinik täjpäj yäjahäk täkamäj u injät-inik täjpeŋ kuŋat täkäna! U imata, Anututä ude api täj tamet yäj yäjkehärom täjkuŋ u bureni-inik api täjpek. 24 Täjkanj äbot täjpani notniye kowat nadäj imän täjkanj iron kädet ba piä tägatäga mebäri mebäri täna yänpäj bänepnin kowata kowata täjpidäm tak täkäna.

25 * Täjkanj notniye ätutä Anutu iniŋoret käbeyäta gaŋa täjpäj nämo ärok täkanj u nin udegän tänetawä! Nämo, Ekäni täŋo kadäni pähap keräp täyak u kaŋpäj nadäk täkamäj unita käbeyä täjpäj kädet siwoŋi iwatta bänepnin kowata kowata täjpidäm tak täkäna!

26 * Unita ket ŋode nadäwut; Ninä Kristo täŋo man bureni nadäna tumbäkanj gwäk pimiŋpäj momi kädet iwatnero uwä jide täjpäj kowata api irepmitne? Nämo, momi u ärutta ärawa täktäk kädet kubä nämo pätak.

27 * In äma udewani uwä bumta umuntäkot! Kowata wakikääd kädäp komi pähap, äma Anutu mäde ut imanita biŋam u inta itsämäŋtak. 28 * Kädet bianita nadäwut; Äma kubätä Moses täŋo бага man iwatta bitnäŋirän äma yarä ba yaräkubätä momini yäjahäneŋo uwä äma udewani nämo yabäj koreneŋ, kumäj-kumäj däpneŋ. 29 * Unita äma kubätä Anutu

* 10:13: Hib 1:3; Sam 110:1 * 10:16: Hib 8:10 * 10:17: Hib 8:12 * 10:19: Hib 4:16

* 10:20: Mat 27:51; Hib 9:8 * 10:22: Wkp 8:30; Ese 36:25; Efe 5:26 * 10:23: Hib 4:14

* 10:25: Hib 3:13 * 10:26: Hib 6:4-8 * 10:27: Ais 26:11 * 10:28: Lo 17:6, 19:15

* 10:29: Kis 24:8; Hib 13:20

täno nanaki nämo oraŋ imiŋpäŋ jiraŋ ude yeŋ gatäwani udewanita jide yäne? Äma udewanitä nägät momini ärut-paktaŋ yämiŋkuko unita nadäwä äpani täŋpäkaŋ iron täŋ yämani Munapik u yäjärok ude iwet täkaŋ. Bute-waki, jide täŋpäŋ äma udewanitä kowata wakiinik kubä api irepmiŋneŋ? Nämotä nämoinik. ^{30*} Anututä ñode yäŋkuko unitäno mebäri nadäkamäŋ; Kowata näkŋa api yämet yäk. Ba äneŋi kubä pen ñode yäkgän täŋkuk; Ekänitä ini ämawebeniye täno täktäki terak api yäpmäŋ daniwek. ³¹ Bureni-inik, kowata waki yäpmäkta Anutu paot-paori nämo unitäno keriken äroweno uwä imaka umuri pähap kubä.

Nadäkinikjin täŋkehärom täŋpäŋ itkot

³² Eruk notnaye, bian penyänektä pengän ahäŋ tamiŋkuko kadäni unita juku piwut. Kadäni uken bäräpi mebäri intä terak äronkuŋo upäŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ nadäkinikjin nämo pewä putäreŋkuŋ. ^{33*} Kadäni kubäkubä in ämawebetä tabäŋ mägayäwut yäŋpäŋ inamiken tepmaŋpäŋ man waki täwerit komi tamiŋit täk täŋkuŋonik. Ba notjiye ätu komi udegän yämik täŋkuŋo u bok kaŋ nimut yäŋpäŋ pidämtak täŋkuŋ. ^{34*} Täŋkaŋ notjiye ätu komi eŋiken yepmaŋkuŋo u in butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämiŋkuŋ. Täŋpäkaŋ äma ätutä inta nadäwä jiraŋ ude täŋpäpäŋ tuŋumjin kudup täyomägarirä bäräpi u oretoret terak kotaŋkuŋ. U imata, imaka säkgämän, paotpaot nikek nämotä it nimikaŋ yäŋ nadäŋkuŋo unita.

³⁵ Unita notnaye, kadäni uken nadäkinik kehäromi täŋpäŋ bätakigän it täŋkuŋo ude, apiŋo udegän it täkot. Ude tänayäŋ täno uwä gwäki pähap api yäpneŋ. ^{36*} Täŋkaŋ kehärom täŋpäŋ itneŋ. Ude täŋpäŋä Anutu täno gärip u täga api iwatneŋ ba imaka u ba u tamikta yäŋkehärom täŋkuko u täga api yäpneŋ. ³⁷ Unita Anututä ñode yäyak; Kadäni keräpi itkaŋ äma äneŋi äbäkta yäwanitä api äbek. U itkaŋ nämo api äbek.

^{38*} Täŋpäkaŋ näkŋo siwoŋi ämawebenayetä nadäkinik täŋpäŋ kodakgän api itneŋ.

Täŋ, ämawebe u kubätä nadäkiniki pewän putärewäwä unita nadäwa täga nämo api täneŋ yäk. *Hab 2:3-4*

³⁹ Upäŋkaŋ ninä nadäkinik kädet u mäde ut imiŋpäŋ paot-paotta biŋam täŋpani nämo. Nämoinik, ninä nadäkinik ikek kuŋatpäŋ irit kehäromita biŋam täŋpani.

11

Nadäkinik ikek kuŋat-kuŋat täno mebäri

^{1*} Nadäkinik ikek kuŋat-kuŋat täno mebäri ñode; Imaka dapunintä nämo yabäk täkamäŋ unita U bureni-inik itkaŋ yäŋ nadäk täkamäŋ. Ba imaka imaka kämi yäpmäkta Anututä peŋ nimiŋkuko u bureni-inik api yäpne yäŋ nadäk täkamäŋ. ² Ämawebe bianitä nadäkinik udewani nikek kuŋarirä Anututä yabäŋpäŋ-nadäwän täga täŋkuŋ. ^{3*} Ba ninäwä nadäkinik täŋpäŋ ñode uwä bureni yäŋ nadäk täkamäŋ; Anututä man yäŋjirän kunum kenta kome ahäŋkumän. Täŋpäŋ imaka imaka yabäk täkamäŋ u Anututä imaka nämo yabäwani upäŋ täŋpewän ahäŋkuŋ yäŋ nadäk täkamäŋ.

* **10:30:** Rom 12:19; Lo 32:36; Sam 135:14 * **10:33:** 1Ko 4:9 * **10:34:** Mat 6:20; Mat 19:21,29 * **10:36:** Luk 21:19; Hib 6:12 * **10:38:** Rom 1:17; Gal 3:11 * **11:1:** Rom 4:18; 2Ko 5:7 * **11:3:** Stt 1:1; Sam 33:6; 2Pi 3:5

4 * Tǎŋpǎkaŋ äma biani kubä wäpi Abel unitä nadäkinik tǎŋpǎŋ Anututa ärawa tägagämǎn kubä tǎŋjirǎn Anututä kawǎn tägaŋkuk. Noripaki Kentä tǎŋkuko u irepmitpǎŋ tǎŋkuk. Tǎŋpǎŋ nadǎŋ imikinik tǎŋkuko unita Anututä Abel, Gǎk äma siwoŋi yǎŋ iwetkuk. Tǎŋpǎkaŋ Abel kumbuko upǎŋkaŋ nadäkiniki terak man pen yǎŋ itak.

5 * E, äma biani kubä wäpi Enok unitä Anututa nadǎŋ imikinik tǎŋkuko unita kome ŋo terak nämo kumbuk. Nämo, Anututä komegup ikek wädǎŋ yǎpmǎŋ äronkuko unita noriyetä Enokta wäyǎkŋewä waŋkuŋ. Tǎŋkaŋ äma unita Anutu tǎŋo mantä ŋode yǎŋkuk; U kome terak kuŋatkuken-ken uken Anututä Enok kaŋpǎŋ gäripi nadäk tǎŋkukonik. 6 Bureni-inik, äma nadäkiniki nämotä jide tǎŋjirǎn Anututä u kawǎn tägawek? Nämoinik, äma kubätä Anutu dubini-ken kwayǎŋ nadǎŋpǎŋä nadäkinik ŋode tǎŋpek; Anutu u bureni itak. Ba ŋode imaka nadäkinik tǎŋpek; Äma bǎnepitä Anutu tǎŋo mebärini ket nadänayǎŋ yǎŋ nadäk täkaŋ u Anututä kowata täga api yämek.

7 * Ba kubä ŋode; Äma biani kubä wäpi Noa unitä Anututa nadǎŋ imikinik tǎŋpǎŋ imaka umuri kämi ahäwayǎŋ tǎŋkuko unita jukuman iwerirǎn nadäwǎn bureni tǎŋkuk. Anututä imaka ude api ahäwek yǎŋ iwetkuko u nämo ahǎŋjirǎn upǎŋkaŋ Anutu tǎŋo mani buramiŋpǎŋ gäpe pähap kubä tǎŋkuk. Tǎŋpǎŋ gäpe u gǎnaŋä Noa ini ba webeni nanakiye bok äronpǎŋ säkgämǎn itkun. Tǎŋpǎkaŋ nadäkiniki bureni unitä ämawebe päke itkunjo unitǎŋo kädet waki kwawak pewǎn ahǎŋ yämiŋkuk. Tǎŋjirǎn man Anututä ämawebe nadǎŋ imikinik tǎŋpani u yäwet täyak udegǎn, Noata siwoŋi äma yǎŋ yǎŋtäreŋ imiŋkuk.

8 * Ba Abraham tǎŋo nadäkinikita nadäna; Abrahamtä nadǎŋ imikinik tǎŋpǎŋ Anututä man kubä ŋode iwerirǎn mani buramiŋkuk; Gǎk komeka penpǎŋ kome näkä gamikta iwoyǎŋkut-ken u ku! Anututä man ude iwerirǎn mani buramiŋpǎŋ u kuyat yǎŋ nämo nadǎŋkaŋ, komeni penpen akumaŋ kuŋkuk. 9 * Tǎŋkaŋ nadäkinik tǎŋpǎŋ kome iwoyǎŋ imani-ken pǎŋku yot bureni nämo, äma äbanitä-yǎŋ yottaba tǎŋpǎŋ ittǎŋ kuŋat tǎŋkukonik. Tǎŋjirǎn Aisak kenta Jekop Anututä biŋam bok yǎŋ yämani unitä udegǎn tǎŋkumǎn. 10 Tǎŋpǎkaŋ Abraham äbanitä-yǎŋ itkuko unita nadäwätäk nämo tǎŋkuk. Nämo, u yotpärare kehäromi-inik kubäta itsämäk tǎŋkukonik, yotpärare Anututä ini tawaŋ penpǎŋ udegǎn pewǎn ahäwani.

11 * Tǎŋpǎkaŋ Abraham ini uwä tägawani tǎŋjirǎn webeni Sara imaka, äruŋ it yǎpmǎŋ äbätǎŋgǎn webe pähap tǎŋkuko upǎŋkaŋ nadäkinik tǎŋkumǎno unita Anututä nadǎŋ yämiŋjirǎn webeni nanak bäyaŋkuk. Sara uwä ŋode nadǎŋkuk; Anututä näk nanak bäyakta yǎŋkehäromtaŋ namiŋkuko unita nanak api bäyawet. Anutu u man bureniŋǎn yäk täyak yǎŋ nadǎŋkuk. 12 * Tǎŋpǎkaŋ mebäri unita kumäk-kumäk kadäni kerǎp taŋkuko upǎŋkaŋ äma tägawani Abraham uterak äbekiye oraniye daninaŋi nämo, guk ba mobä jiraŋ ude ahǎŋkuŋ.

13 * Tǎŋpǎkaŋ ämawebe mani biŋam yǎŋahätat ŋo kudup Anututa nadǎŋ imikinik tǎŋpenj kuŋat-tägǎn kumbuŋ. U imaka Anututä kämi yǎpmäkta yǎŋkehärom taŋkuko u kome ŋo terak nämo yǎpuŋ. Nämo, u ban irirǎn kaŋpǎŋ nadǎŋkaŋ oretoret tǎŋpǎŋ ŋode yǎŋahäkta mäyäk nämo nadǎŋkuŋ;

* 11:4: Stt 4:3-10 * 11:5: Stt 5:24 * 11:7: Stt 6:13-22; Stt 7:1; 1Pi 3:20; Rom 3:22, 4:13

* 11:8: Stt 12:1-5; Apos 7:2-4 * 11:9: Stt 26:3; Stt 35:12,17 * 11:11: Stt 18:11-14; Stt 21:2

* 11:12: Rom 4:19; Stt 15:5, 22:17; Lo 10:22 * 11:13: Stt 23:4; 1Sto 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11

Kome ŋowä komenin bureni nämo, nin äbanigän yäj yäjkuŋ. ¹⁴ Täŋpäkaŋ ämawebe man ude yäwani uwä ŋode niwoŋärek täkaŋ; U komeni burenita wäyäkŋekaŋ. ¹⁵ Täŋpäj komeni kujat peŋpeŋ äbuŋo unita yäjpäŋ yäjkuŋ yäwänäku äneŋi komeni-ken täga kwäm. ¹⁶ * Upäjkaŋ komeni bianita nadäŋpäŋ nämo yäjkuŋ. Nämo, u kome säkgämän kubä, komeni biani u irepmitak upäj kaŋ-ahäna yäj nadäŋpäŋ yäjkuŋ. U kunumta yäjkaŋ yäjkuŋ. Unita äma udewanitä Anututa U nin täŋo Anutunin yäj yäjirä Anututä nadäwätäk nämo täk täyak. U imata, yotpärare kubä täŋkettaŋ yämiŋkuko itak unita.

¹⁷⁻¹⁸ Täŋpäkaŋ Anututä tänyabäk pewän ahäj imiŋirän Abrahamtä nadäŋ imikinik täŋpäŋ nanaki Aisak Anututa ärawa ude kumäj-kumäj utta pidäm taŋkuk. Täŋkaŋ Anututä nanaka Aisak terak oraŋkaye mäyap api ahäneŋ yäj yäjkehäromtaŋ imiŋkuko upäjkaŋ nanaki tepi kubägän u ärawa ude ijiŋ imikta nämo bitnäŋkuk. ¹⁹ * Nämoinik, u ŋode nadäŋkuk; Aisaktä kumäjirän Anututä kumbani-ken nanik äneŋi täga yäpmäj akwek yäj nadäkinik ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ bureni, Aisak kumbani-ken nanik bumik äneŋi imagutkuk.

²⁰ * Eruk Aisak u ittäj kuŋtängän äma ekäni täŋpäŋ Anututa nadäŋ imikinik täŋpäŋ nanakiyat Jekop kenta Iso unita imaka täga Anutuken nanik kämi ahäj yämikta kon man yäwetkuk. ²¹ * Täŋpäkaŋ Jekop imaka, Anututa nadäŋ imikinik täŋkuko unita tägawani täŋpäŋ kumbayäj nadäŋpäŋ ŋode täŋkuk; Josep täŋo nanakiyat kon man yäwetpäŋ ähottaba iŋitkaŋ gwäjiŋ äpmonkaŋ Anutu iniŋ oretkuk. ²² * E, Josep uwä ittäj kuŋtängän kumäk-kumäki keräp taŋirän Anututa nadäkinik täŋpäŋ ŋode yäjahäŋkuk; Kämiwä, Isrel ämawebe Isip kome peŋpeŋ api kunen. Ude yäjpäŋ kujari äneŋta jukuman yäwetkuk.

²³ * Ba Moses täŋo manbiŋam nadäna; Moses täŋo miŋi nanitä Anututa nadäŋ imikinik täŋkumäno unita Moses ahäwänpäj käbop peŋirän komepak yaräkubä täreŋkuk. Miŋi nani uwä Moses nanak u kawän inide kubä täŋpänpäŋ Isip kome täŋo intäjukun äma wäpi Fero unitäŋo man mäde ut imikta nämo umuntaŋkumän. ²⁴ * Eruk Moses u tägaŋpäŋ Anututa nadäŋ imikinik täŋpäŋ Fero äperi unitäŋo nanaki ude, gäripi terak itta bitnäŋkuk. ²⁵ Täŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Imata kome ŋonitäŋo gärip kadäni keräpi-tagän kaŋ iwaret? Nämo, näk bäräpi Anutu täŋo kudupi ämawebeniye-kät bok nadänayäj tämäŋo uyaku täga yäk. ²⁶ * Ude yäjnkuko unitä ŋode niwoŋäretak; U Anutu-ken gwäki täga yäpmäkta nadäŋkuk. Unita kämi ahäktä yäwani Kristota yäjpäŋ bäräpi ahäj yäminayäj täŋo unita nadäwän tägawäpäŋ Isip täŋo tuŋum gäripi nitek u yäpmäkta nadäwän jiraŋ ude täŋkuk. ²⁷ * Täŋkaŋ Moses u Anututa nadäkinik täŋpäŋ Anutu nämo kak täkamäj u dapuritä kaŋkaŋ bumik gwäk pimiŋpäŋ Fero täŋo kokwawakta nämo umuntaŋkaŋ Isrel ämawebe yämagurän Isip kome peŋpeŋ kuŋkuŋ. ²⁸ * Täŋkaŋ Moses u Anututa nadäkinik täŋkuko unita Pasova äŋnak-äŋnak yäput peŋpäŋ Isrel ämawebe sipsip täŋo nägäri eni yäma terak ärutkot yäj yäwetkuk. Ude täŋkuko unita kumäk-kumäk

* **11:16:** Kis 3:6,15; Mak 12:26 * **11:19:** Rom 4:17 * **11:20:** Stt 27:27-29; Stt 27:39-40

* **11:21:** Stt 48:15-16 * **11:22:** Stt 50:24-25; Kis 13:19 * **11:23:** Kis 1:22, 2:2 * **11:24:**

Kis 2:10-12 * **11:26:** Hib 10:34-35 * **11:27:** Kis 12:51; Kis 14:13,14; Rom 1:20; 1Ti 1:17; Hib

11:1 * **11:28:** Kis 12:21-30

täno anero, nanak ämani intäjukun nanik däpani unitä Isrel ämawebe yärepmitpäñ nanakiye intäjukun nanik nämo däpuk.

29 * Täñpäkañ Isrel ämawebe Anututa nadäkinik täñkuño unita gwägu wäpi Ume Gämäni u kome kawuki ude irirän bämopgän kuñkuñ. Kuñirä Isip naniktä udegän kuna yäkñat gwägu gänañ äpmonpäñ ume nanpäñ kumbuñ.

30 * Täñpäkañ äneñi kubä ñode; Isrel ämawebe unitä Anututa nadäkinik täñpäñ mani buramiñpäñ Jeriko täno yewa pähap gägäni-ken kepma 7 udeta kuñat äyäjurirä yewa u tokät mañkuk.

31 * Täñpäkañ kubokäret webe wäpi Rahap u nadäkinikitä täñkentän imiñirän Anututa mäde ut imani-kät penta nämo paotkuñ. U imata, äma kome kañiwatta käbop kuñkuño u yämagutpäñ ini eñi gänañ käbop yepmañkuko unita.

32 Eruk imata man karoni yäñiwat yäpmäñ kwet? Nämo, man kudän ñoken bägup iränpäñ uyaku Gidion, Balak, Samson, Jepta, Devit, Samuel ba profet biani ätu täno manbiñam täga täweret. 33 * Äma unitä Anututa nadäkinik täñpäñ kudän mebäri mebäri täñkuñ. Äma nadäkinik täñkuño u ätutä kome ätu täno intäjukun ämakät ämik täñpäñ kehäromini yäpmäñ äpuñ. Täñkañ u ämawebe kudän siwoñi terak yabäñ yäwatpäñ imaka imaka Anututä yämikta biñam yäwani u yäpuñ. Täñpäkañ ätutäwä an komi, äma däpani täno meni täñpipiñkuñ. 34 * Ätutäwä kädap mebet pähap däpä kumbuñ, ba iwantä nadäkinik täñpani ätu kumäñ-kumäñ däpnayäñ täñirä Anututä täñkentän yämiñirän nämo kumbuñ. Burenä, äma uwä iniken kehäromini nämo upäñkañ Anututä kehäromi yämiñkuk. Kehäromi yämiñirän kome ätuken nanikkät ämik kehäromigän täñpäñ däpmäñ yäwat kireñkuñ.

35 * Täñpäkañ webe ätutä Anututa nadäkinik täñkuño unita nanakiye kumbani-ken nanik äneñi akuñirä yämagutkuñ. Täñ, nadäkinik täñpani ätuwä äma kerä terak komi pähap nadäñtängän kumbuñ. Anututa äwo yäñkuñ yäwänäku komi u täga irepmiräm. Upäñkañ ñode nadäñpäñ äwo nämo yäñkuñ; Kumäñ-kumäñ nidäpäkañ äneñi akuñpäñ irit tägagämän kañ yäpna yäñ nadäñkuñ. 36 * Täñpäkañ ämatä nadäkinik täñpani äma ätu yäñärok yäwerit päripmäñit täñkuñ. Ba ätu kerä kuroñi topmäñpäñ komi eñiken yepmañkuñ. 37 * Täñ, ätuwä mobätä kumäñ-kumäñ däpuñ. Ba ätu yepmiñitpäñ sotä kwäk duk täñkuñ. Ba ätuwä päiptä kumäñ-kumäñ däpuñ. Täñpäkañ ukät nanik ätutä jopi jäwäri itkañ tekta tom gupipäñ täñkañ kuñarirä bäräpi mebäri mebäri yämiñkuñ. 38 Ude täñ yämiñirä kome jopi-ken, pom terak, mobä kawut ba kome gänañ ittän kuñatkuñ. Butewakil! Äma tägatäga udewani imata kome waki ño pen itneñ?

39 Täñpäkañ Anututä ämawebe u nadäkiniki yabäñpäñ-nadäwän tägagämän täñkuño upäñkañ imaka ämawebenyeta kämi yämikta yäñkehärom täñkuko u kome terak irirä pengän nämo yämiñkuk. 40 U imata, yäput penpäñ Anututä ninta yäñpäñ-nadäk tawañ tägagämän kubä ñode pen nimikuk; Ämawebe biñam ikek u ninkät penta päke kubägän Kristo täno piä terak Anutu dubini-ken kuñpäñ säkgämän-inik api itne.

* 11:29: Kis 14:21-31 * 11:30: Jos 6:12-21 * 11:31: Jos 2:1-21; Jos 6:21-25; Jem 2:25

* 11:33: Dan 6:22 * 11:34: Dan 3:23-27 * 11:35: 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:18-37 * 11:36:

1Kin 22:24-27; Jer 20:2, 37:15; Jer 38:6 * 11:37: 2Sto 24:21

12

Jesu tãño kãdet kuroŋ iwat tãkãna

¹ * Eruk, u kawut! Ämawebe nadãkinik ikek pãke u nin it gwãjin nimirãnjã nadãkinik tãktãk kãdet bureni niwoŋãrekaŋ. Unita imaka u ba unitã wãdãnjã nipmãnjit tãkaŋ ba momi ninken kwasikot tãkaŋ u datãrenjã tãnjã kwãpãnjã kãdet Anututã peŋ nimirãnkuko uken ehutpãnjã bãrãnek tãkãna. ² * Ude tãŋkaŋ intãjukun ämanin, nadãkinik kãdet bureni niwetpãnjã niwoŋãrewani Jesu u kaŋiwatpãnjã kãdet ugãn iwat tãkãna. Jesu uwã bãnep oretoret pãhap itsãmãnjã imirãnkuko u juku piŋkaŋ pãya kwakãpã tãño mãyãk unita nadãwãn mewuni tãnjirãn ehutpãnjã kottaŋkuk. Ude tãŋkaŋ arõŋkuko apiŋo Anutu intãjukun äma u keru bure kãda wãpi biŋam ikek itak. ³ Unita Jesuta nadãwut. U ämatã waki tãnjã imirãkuŋo upãŋkaŋ kehãrom tãnjãnjã kwikinik itkuk. Unita in udegãn nadãkinik kãdet tãga u gwãk pimirãnjã iwatta gapun tãneŋtawã.

Anutu uwã nanin bãyawani bumik

⁴ Bureni, in kubãkubãtã momijin mãde ut yãmikta piã tãk tãkaŋ. U tãga tãk tãkaŋ upãŋkaŋ it yãpmãnjã abãkaŋken inken nanik kubãtã äma keru terak nãgãri nãmo piwãn kuŋkuŋ. Nãmo, kãmi kãwepã api ahãnjã tameko unita man kubã tãwera nadãwut. ⁵ Jide, Anututã in nanaknaye yãnjãnjã bãnepjin tãnjãpidãm takta man ñode kudãn tãwani unita tãŋguŋ tãŋkuŋ?

Nanakna, Ekãnitã yãpãn-siwõŋ takta komi gamirãrãn unita nadãwi äpani nãmo tãnjãpek, ba nadãnjã bãrãpã tãnjãnjã nãmo kaŋ-umuntaŋ kwen.

⁶ * *U imata, Ekãnitã äma kubãta nadãnjã imikinik tãnjãnjã nanakna yãnjã iwetpãnjã irit kuŋat-kuŋari yãpãn-siwõŋtaŋ imikta komi imik tãyak. Snd 3:11-12*

⁷ * Unita bãrãpi kottaŋpãnjã kwikinik irut. U Anutu tãño yãpã-siwõŋtak piã. Yãpã-siwõŋtak piã tãk tãyak uwã nanjiye bãyawanitã-yãnjã tãnjã tamik tãyak. Nadãkaŋ? Kome terak naniyetã ironiniye yãpã-siwõŋtak tãkaŋ. Eruk, Anututã udegãn tãk tãyak. ⁸ Tãnjã, Anututã ironiniye bureni kudup yãpãn-siwõŋtak tãyak unita in yãpã-siwõŋ takta komi nãmo tameko uwã ñode nadãneŋ; Nin kubokãret nanak, nanakiye bureni nãmo. ⁹ Tãnjãpãkaŋ ñode nadãkã tãkot; Nin ironiken naniye bãyawanitã yãpã-siwõŋtak piã tãnjã nimirãrã oraŋ yãmik tãŋkumãŋonik. Eruk, ude tãk tãŋkumãŋo unita mãjonin tãño Nanin pãhaptã ninken yãpã-siwõŋtak piã tãnjãrãn, imata nadãna bureni-inik nãmo tãnjãpek? Nãmo, komi bãrãpi ahãnjã nimirãrã u kottaŋpãnjã kwikinik itnayãnjã tãmãŋo uwã irit burenita biŋamã api tãne.

¹⁰ Tãnjãpãkaŋ naniye bãyawanitã iniken nadãkã terakã apirõtaŋãnjã yãpã-siwõŋtaŋ nimikã tãŋkuŋonik. Tãnjã, Anututãwã tãŋkentãnjã nimikta ba nin ini kudupi-inik itã tãyak udegãn itta yãpã-siwõŋtak piã tãnjã nimikã tãyak.

¹¹ * Bureni, yãpã-siwõŋtak tãño komi unita pengãnjã gãripi nãmo nadãkã tãkamãnjã. Nãmo, u komi! Upãŋkaŋ kãmi, yãpãn-siwõŋtaŋ nimirãrãn nadãna tãrewãpãnjã kãdet siwõŋiã ãneŋi iwatpãnjã bãnepninã pidãmtakã tãyak.

Jukumanã ätu

* **12:1:** Rom 7:21; 1Ko 9:24-25 * **12:2:** Hib 1:3 * **12:6:** Rev 3:19 * **12:7:** Lo 8:5; 2Sml 7:14 * **12:11:** Jem 3:17-18

12 * Butewaki! In ätu gapun tanpäj itkanj. Eruk bänepjin täjkehärom tanpäj äneji kehäromi nitek kanj irut! 13 * Gapun tanpäj kuñarirä nadäkinikjin paot-inik täneña! Unita kädet siwoñi iwatpäj kehäromi nitek kuñat täkot. 14 * Ude täjkanj ämawebe-kät not täjpäj bänep kubägän terak itta piäni täk täkot. Täjkanj udegän, ehutpäj momi täktäk kädet mäde ut imiñpäj kudupi kanj irut. Nadäkanj? Äma kubätä kudupi nämo irayäj täko uwä Ekäni nämoinik api kanj-ahäwek. 15 * Täjpäkanj in kubätä Anutu täño orakorak pära yäpeko udetä nadäj täpäneñpäj kanj kuñarut. Ba inken nanik kubätä tokän jägämi ude äworeñpäj in bämopjin-ken täjpäwak pähap pewän ahäneño udetä watäni ket itpäj kanj kuñarut. 16 * Ba in kubokäret täneño udetä irit kuñat-kuñatjinta nadäj täpäneñpäj kanj kuñarut. Täjpäkanj in kubätä Iso ude äworeñpäj Anututa nadäj äwaräkuk täjpektä! Iso uwä nanak intäjukun nanik unita imaka tägagämän nani keriken nanik täga yäpnañipäj kepma kubä nakta iwäpäj monäni ñode iwetkuk; Gäk ketem ijiñ namikanj imaka päke nantä namayäj täyak u kudup gäka biñam yäk. 17 * Eruk ude yäjnkukopäj kämiwä jide nadäjnkuk? U nani-ken nanik kon man ba tuñumi äneji näkñata biñam kanj täjpän yäj nadäjnkuko upäjkanj nanitä Nämo yäj iwetkuk. Nämo yäj iwerirän konäm butewaki täjnkuko upäjkanj goret pengän täjnkuko u yäpä-siwoñtakta kädetta wäyäkñewän wañkunj.

Topmäk-topmäk kodaki terak it täkamäj

18 * Eruk, in uken it täkamäj yäj nadäk täkanj? In imaka ketjintä täga inirani ba dapunjintä kënañi, Isrel ämawebe tä kanjkuño udewani-ken nämo itkanj. Isrel ämawebe uwä Sainai pom mebari-ken kuñkanj kädäp mebet pähappäj kanjkuñ. Ba kome wärämäjirän bipmäj utpäj mänit pähap piäjirän kanjkuñ. 19 * Täjkanj womat mämä pähap gänañ gera kotäk kubä nadäjkuño uwä nadäjkanj umuntanpäj Moses butewaki man terak ñode iwetkuñ; Man u äneji nämo ahäjirän nadänayäj yäk. 20 * Täjpäkanj Moses man ude iwetkuño uwä mebari ñodeta; U Anutu täño jukuman ñodeta nadäjirä umuri pähap täjnkuko unita; Äma ba tom kubätä päñku pom u yeweko uwä mobätä kumäj-kumäj utneñ. 21 * Bureni-inik, imaka kanpäj nadäjkuño uwä umuri pähap täjirän Mosestä yäjnkuk; Umuntanpäj dädatna kwaikanj! yäk.

22 * Täñ, intä päñku itkanj-ken uwä imaka umuri udewani nämo. Nämoinik, inä Saion pom, Anutu paot-paori nämo unitäño yotpärare wäpi Kunum Gänañ Jerusalem uken kuñkuño itkanj. Uken añero jirañ, daninañi nämo oretoret pähap täñ itkanj-ken u kuñkuño itkanj. 23 * Ba in Anutu täño nanakiye intäjukun nanik unitäño käbeyä pähapken äbä yäpurärätkuño itkanj. Ämawebe äbot uwä wäpi kunum gänañ kudän täwani. Ba in Anutu, ämawebe kuduptagän yäpmäj daniwani äma, uken ahäjkuño itkanj. Ba ämawebe siwoñi, Anututä momini ärut-paktan yämiñnkuko unitäño mäjotä irani-ken ahäjkuño itkanj. 24 * Ba in Jesu, Anutu ba ämawebeniye bämopiken topmäk-topmäk kodaki pewän ahäjkuño uken ahäjkuño itkanj. Ba

* 12:12: Ais 35:3 * 12:13: Snd 4:26 * 12:14: Sam 34:14; Rom 12:18 * 12:15: Apos 8:23

* 12:16: Stt 25:33-34 * 12:17: Stt 27:30-40 * 12:18: Kis 19:16-20; Lo 4:11-12 * 12:19:

Kis 20:18-21; Lo 5:22-27 * 12:20: Kis 19:12-13 * 12:21: Lo 9:19 * 12:22: Gal 4:26; Rev

5:11 * 12:23: Luk 10:20 * 12:24: Hib 8:6, 10:22; 1Pi 1:2; Stt 4:10

nägät, Jesutä momi pekpek kädet täwitta piwän kuṅkuṅo uken ahāṅkuṅo itkaṅ. Nāgäri uwä manbiṅam säkgämän kubä yāṅahäk täyak, manbiṅam Abel täṅo nāgättä yāṅahāṅkuko ude nämo. Nāgät Abeltä piwän kuṅkuṅo unitä kowat-urän pewän ahāṅkuk.

²⁵ * Unita eruk, Anutu man niwet täyak u man yāṅirän mani buramakta bitnäneṅta nadāṅpāṅ bānep nadäk-nadākjinta watä ket itkot. Nadākaṅ? Anututä bian Moses meni jinom terak komen āmawebe jukuman yāwetkuko upāṅkaṅ mani nämo buramiṅkuṅ. Mani nämo buramiṅkuṅo unita kowata waki bureni yāpuṅ. Täṅ, apiṅo Anututä kunum gānaṅ nanik Jesu terak jukuman niwetak. Täṅirän nin man kunum gānaṅ nanik u buramakta bitnänero uwä jide täṅpāṅ kowata waki u irepmiṅne? Nāmoinik, u wakiinik yāpne. ²⁶ * Täṅpākaṅ man bian yāwetkuko unitä kome iṅitpāṅ kwaiṅkuk. Ude täṅkuko upāṅkaṅ apiṅowä yāṅkehāromtak man ṅode yāyak; Nāk bian komegān iṅitpāṅ kwaiṅkut yāk. Täṅ, kāmiwä kunum ba kome bok āneṅi api yepmāṅitpāṅ kwaiwet yāk. ²⁷ Täṅpākaṅ man “āneṅi ude api täṅpet” yāṅ yāyak uwä ṅode yāṅkwawa täyak; Imaka täṅ-pewani u kuduptagān täṅpewän paot-inik api täneṅ. Upāṅkaṅ imaka kumän-tagān-inik nämo api paotneṅ. Nāmo, imaka wakta yāwani ugāṅpāṅ api täṅpewän paotneṅ. U paorirä imaka kehāromi, nämo wakta yāwani unitägān api itneṅ.

²⁸ Täṅpākaṅ imataken u api irek? U intājukun āmanin täṅo kome ninta biṅam peṅ nimani unitägān api ireko unita oretoret tākāna! Kome u api korenero unita iniṅoret-oret kädet Anututä ini gäripi nadäk täyak udegān iwatpāṅ nadāwätäk terak oraṅ imiṅpāṅ iniṅoret tākāna. ²⁹ * U imata, Anutunin u kädäp mebet pähap, imaka kudup ijiṅ paot tākāṅ udewani.

13

Kädet ätu Anututä gäripi nadäk täyak

¹ * Täṅpākaṅ inä ninin buap yāṅ nadāṅpāṅ bānep iron kowata kowata täṅpeṅ kuṅat tākot. ² * Täṅkaṅ kädet täga ṅodeta nämo täṅguṅ täneṅ; Äma kudupitä komejin-ken äbāṅirä yāmagutpāṅ enjin-ken yepmaṅpä pätnēṅ. Äma ätu kädet ude täṅkuṅo uwä āmapāṅ yāmagutkamāṅ yākṅat aṅeropāṅ yāmagutkuṅ. ³ * Täṅpākaṅ äma komi eṅi gānaṅ itkaṅ u täṅkentāṅ yämik tākot, in u bok itkaṅ bumik. Ba äma keru terak komi yāpmäk tākāṅ u imaka, täṅkentāṅ yämik tākot, in komi u bok nadäk tākāṅ bumik.

⁴ * Täṅpākaṅ yanäpi täktäk u imaka tägagämän kubä unita äma kudup-tagäntä täṅmeham täneṅ. Täṅkaṅ yanäpi yarätä āmawebe ätukät jopjop nämo kuṅatneṅ. Nāmo, ini yanäpi siwoṅi itdeṅ. Nadākaṅ? Anututä āmawebe kubokäret kädet iwarani udewani manken api yepmaṅpek. ⁵ * Täṅpākaṅ monēṅ tuṅumta nadāṅ gärip nämo täneṅ. Nāmo, nadäk udewani mäde ut imiṅpāṅ kuṅṅi kädagān kuṅatpāṅ ketjin-ken tuṅum ähan peṅ tamani unita nadāwä täga täṅpāpāṅ nadāwätäk terak nämo kuṅatneṅ. Imata, Anututä ṅode yāṅkuk;

Nāk inta nämo api guṅ täwet, ba nāmoinik api tabä kätāwet yāk. Wkp 31:6

* **12:25:** Hib 2:1-3; Hib 10:26-29 * **12:26:** Kis 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6 * **12:29:** Lo 4:24, 9:3; Ais 33:14 * **13:1:** Jon 13:34 * **13:2:** Rom 12:13; 1Pi 4:9; Stt 18:1-8; Stt 19:1-3 * **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34 * **13:4:** Gal 5:19,21; Efe 5:5 * **13:5:** 1Ti 6:8; Jos 1:5

6 * Anututä ude niwetkuko unita kwawak ñode yājahāna;

*Anutu u nākño tājKentākna unita imaka kubāta nāmoinik api umuntāwet.
Nāmo, āmatä nāk tāga nāmo tāñpā wanen.*

Sam 118:6

Jesu iwarāntākta nāmo umuntāne

7 * Tāñpākañ injinken watä āmajije bianita juku piwut. Watä āmajije uwā Anutu tāño manbiñam tāwetpāñ tāwoñārek tāk tāñkuñ. Tāñkañ kādet jide kuñatpāñ kumbuño unita nadāñpāñ kādet kuroñ unitä tāk tāñkuño udegān tāk tāneñ. 8 * Nadākañ? Āma unitāño intājukun āma Jesu u tāktāki ba yākyāki ini udegān. Kwep itkuko udegān apiño itak, ba pen udegān api it yāpmāñ ārowek.

9 * Eruk, watä ket itpāñ kuñarut. Anutu wāpi terak jop manman mebāri mebāri yāk tākañ u bānepjin āriñpewān kādet siwoñi penpāñ kādet gwājiwani iwatneñta! Āma tāño бага mantä bānepjin tāga nāmo tājKentāj tamineñ. Ketemta yājiwāt man ba āma tāño man udewani māde ut imiñirā Anutu tāño orakorakitä bānepjin tāñ-kehāromtak tāyon. 10 Tāñpākañ ārawa pāhap kubā ninta biñam tāñpani itak. Upāñkañ unitāño bureni uwā Juda tāño bāmop āmata biñam nāmo tāyak. Nāmo, bāmop āma uwā kudupi yotken ārawa tāktāk piä biani pen tāk tākañ unita. 11 * Juda tāño бага man iwatpāñ bāmop āma intājukun tāñpanitā momi ārutta tom dāpmāñkañ unitāño nāgāripāñ yāpmāñpāñ Bāgup Kudupitā Kudupi-iniken ārok tākañ. Tom dāpmāk tākañ unitāño bureni nāmo yāpmāñ ārok tākañ. Nāmo, bureni uwā yāpmāñ pāñku yotpārare gāgāni-ken pewā ijik tākañ.

12 * Tāñpākañ mebāri unita Jesutä udegān, māyāk kotañpāñ yotpārare gāgāni-ken komi pāhap nadāñkuk. Āmawebeniye nāgāri piwān kuñkuño uterak kudupi-inik itneñta kumbuk. 13 * Unita ninä māyāk Jesutä kotañkuko udegān kotañkañ yotpārare gāgāni-ken kuñpāñ Jesu tubeñ kuna! 14 * U imata, kome ño terak yotpārare kehāromi paot-paori nāmo, kubā nāmo itak. Nāmo, ninä yotpārare mebāri kubā, kāmi ahāñ nimekta dapun kāroñ tāñ itkamāñ.

15 * Unita āmawebenaye, Jesuta nadāñpāñ Anutu wāpi yājahāñpāñ iniñoret tākāna! Ude tānayāñ tākamāñ unitä Anututa ārawa ude api tāñpek. 16 * Tāñkañ tājKentāk ba iron kowata kowata tākta nāmo guñ tāneñ. Kudān udewani uwā ārawa Anututä gāripi nadāk tāyak ude.

17 * Tāñkañ watä āmajije tāño mani buramiñpāñ gāmori-kengān kuñat tākot. Watä piä tāñ tamik tākañ unita Anututä api yāwet yabāweko unita gwāk pimiñpāñ watä it tamik tākañ. Unita waki, mani buramik tākot. Ude tāñirā uyaku watä piä uwā bānep oretoret terak api tāneñ. Tāñ, in penawāk tāñirā watä piä butewaki terak tānayāñ tākañ u tāga api tājKentāj tamineñ? Tāga nāmo!

18 * Unita in ninta Anutu-ken yāñapik tākot. Nin kudān siwoñi tākta gāripi nadāk tākamāñ unita Anutu injamiken bānepnintä nadāwātāk nāmo

* 13:6: Sam 27:3, 146:5 * 13:7: 1Ko 4:16; Hib 6:12 * 13:8: Efe 4:14 * 13:9: Rom 14:17

* 13:11: Wkp 16:27 * 13:12: Mat 21:39; Jon 19:17 * 13:13: Hib 11:26, 12:2 * 13:14:

Hib 11:10,16; Hib 12:22 * 13:15: 2Sto 29:31; Sam 50:14,23; Hos 14:2 * 13:16: Plp 4:18

* 13:17: Ese 3:17; 1Te 5:12 * 13:18: Apos 24:16; 2Ko 1:12

täk täkamäñ. ¹⁹ Täñkañ gäripna täñi pätak u ñode; In Anutu-ken yäñapiñirä ini täñkentäñ namiñirän inken äneñi bäräñeñ kañ ärewa!

Yäñtärek man

²⁰⁻²¹ Täñpäkañ inta yäñpäñ ñode yäñapik täyat; Anutu bänep pidäm mäheми unitä in kudän ini gäripni nadäk täyak ude täñpeñ kuñatta tuñumi säkgämän u täñkentäñ tamiton. Täñkañ Jesu Kristo terak nadäk-nadäk ba täktäk ini kawän tägak täkañ u irit kuñat-kuñatnin-ken pewän ahäñ nimiton! Ude täñ nimiñirän Jesu Kristo unitäño wäpi biñam ärowani inide pen it täyon. Ekäninin Jesu, Sipsip watä äma pähap unitä kumäk-kumäki terak topmäk-topmäk paot-paori nämo u täñkehärom tañkuko unita Anututä kumbani-ken nanik yäpmäñ akuñkuk. U Bureni.

²² Eruk notnaye, man kudän täñ tamitat ñowä käroni nämo unita man bänepjin täñpidäm takta kudän täyat ñonita nämo gaña täneñ. ²³ E man kubä ñode täwera nadäwut; Notninpak Timoti u komi eñi gänañ itkukopäñ tewä äpämañ kuñkuk. Unita näkken bäräñeñ äbänä imagurakañ bok api ärede.

²⁴ Intäjukun ämajiye ba Anutu täño kudupi ämawebeniye komejin-ken itkañ u mena jinom yäpmäñpäñ oretoret man kañ yäwerut. Täñ, Itali komeken nanik äbot täñpani notniye imaka, oretoret man täwetkañ.

²⁵ Täñpäkañ Anutu täño orakorakitä inken itinik täyon. Eruk, ugän.

Jems

Nadäkiniktä kudän jidewani pewän ahäk täkañ unitäño manbiñam

¹ * Näk Jems, Anutu ba Ekäni Jesu Kristo täño piä watä äma. Unita näkä Anutu täño kudupi ämawebeniye komeni komeni it yäpmäñ kukañ inta bänep täga nadänpäñ man kudän ño tänpäñ tamitat.

Tänyabäk-ken kehäromigän iritta man

² * Notnaye, inken bäräpi mebäri mebäri ahäj tamäwä oretoret inide kubä täk täkot. ³ * Imata, in ñode nadäk täkañ; Imaka udewanitä nadäkinikjin täñ yabäñirän bänepjintä kehärom tänpäñ bäräpi udewani gänañ gwäk pimiñpäñ api kuñatneñ. ⁴ Tänpäkañ bäräpi gänañ gwäk pimiñpäñ kuñat-kuñat unitäño bureni inken kañ ahäj parän. Eruk, ude tänpäñ kädet täga kubäta nämo api wäyäkñeneñ. Nämo, ämawebe bureni, siwonji kudupi api kuñatneñ.

⁵ * Tänpäñ in bämopjin-ken nanik kubätä nadäk kädet siwonjita wäyäkñepñä Anutu-ken yäñapiñirän nadäk kädet täga u api imek. Imata, Anutu uwä iron mäheми unita imaka kubäta yäñapiñirä äwo nämo yäk täyak. ⁶ * Tänpäkañ äma uwä Anututä nadäñ namek ba nämo käwep yäj nadänpäñ, bänep yarä ude nadänkañ Anutu-ken nämo yäñapiwek. Nämo inik. U nadäkinik täñkañ uyaku yäñapiwek. Täñ, äma bänep yarä nikek nadäweko uwä gwägutä tokät täyak ude, ba mänittä piäñirän gwägutä pom äworeñpäñ äronkañ äpäk täyak udewani. ⁷⁻⁸ Äma udewaniwä nadäk-nadäki äreyäwäpäñ kädet kubägän nämo iwatkañ kädet mebäri mebäri iwat täkañ. Tänpäkañ äma udewaniwä Ekäniken yäñapiñitna imaka kubä api nimek yäj nämo nadäneñ. Nämo inik.

⁹ * Tänpäkañ äbot täñpani kubätä jopi jäwäri-inik itat yäj nadänpäñ nadäwätäk nämo täñpek. Nämo inik, Anututä wäpi biñam imayäj täko unita oretoret täk täyon. ¹⁰ * Täñ, udegän äbot täñpani kubätä tuñum mäheми tänpäñ irirän Anututä tuñumi yomägaränä nadäwätäk nämo täñpek. Imata, Anututä kome täño wäpi biñam yäpmäñ äpäñirän äma u nämo api waweko unita oretoret täñpek. Nadäkamäj; Kome täño tuñumtä täñkentäj nimiñirän irit kehäromi nämo api käne. Nämo inik. Kome täño tuñumtä wañpäñ wädan iroritä äreyäj kuk täkañ ude api täneñ. ¹¹ Unita nin ñode kañpäñ nadäk täkamäj; Kome täñ ijiñpäñ kekeki pähap tänpäñ wädan kejima kudup yeñpewän kubit tak täkañ. Äma tuñum mäheми uwä ude bumik. Wädan irot gäripi nikek unitä äreyäj kuk täkañ udegän monen piäni nämo täñ paotkañ kumbek.

Anututä waki kädet-ken nämo nimagut täyak

¹² * Äma kubätä tänyabäk mebäri mebäri ahäj imiñirä u gänañ kehärom tänpäñ irayäj täko uwä Anutu täño bänep iron gänañ pen api irek. Äma unita gwäki uwä Ekänitä omäk meran säkgämän ude irit kehäromi paotpaori nämo api imek. Bureni, ämawebe Anututa nadäj imikinik täk täkañ

* 1:1: Gal 1:19; Apos 15:23; 1Pi 1:1

* 1:2: Rom 5:3-5

* 1:3: 1Pi 1:7

* 1:5: Snd 2:3-6

* 1:6: Mak 11:24

* 1:9: Jem 2:5

* 1:10: Ais 40:6-7; 1Pi 1:24

* 1:12: 2Ti 4:8

unita gwäki u yämikta Anututä ini yänkehärom tañkuk. ¹³ Täñpäkañ äma kubätä waki kubä täñpayäñ nadäñkañ ñode nämo yäwek; Anututä täñ-näñjat-pewän waki ño täñpayäñ nadätat yäñ nämo yäwek. Nämoïnik! Imata, wakitä Anutu täga täñjikñatnañi nämo. Ba udegän Anututä momi täkta täñyabäk-ken nämo nipmak täyak. ¹⁴ * Upäñkañ nininken bänep nadäñ gärip waki unitägän momi täkta bänepnin ärik täyak. ¹⁵ Täñpäñ nadäñ gärip unitä momi täktäk täño kädet pewän ahäk täkañ. Ude täñjirän momi täktäk täño kädet unitä tañi täñpänjä kumäñ-kumäñ täño kädet-ken nipmak täyak.

¹⁶ Eruk, notnaye, man unita nadäwä jopi nämo täñpek. ¹⁷ * Anututä waki kubä nämo nimik täyak. Nämoïnik. Imaka imaka tägatäga ba bänep iron bureni u kudup kunum gänañ nanik-tägän ahäk täkañ. Täñpäñ Nanin, kunum gänañ penyänjek pewän ahäwani unitä iron u nimik täyak. Ude täñkañ Nanin uwä kubä-täñ kubä-täñ nämo täk täyak. Täktäki bian patkuko unitä api pat yäpmäñ ärowek. ¹⁸ * Täñpäkañ Anututä ini nadäñkuko udegän imaka kudup pewän ahäñkuño unita intäjukun ude itta mani burenitä äboriye nin bäyañ nipmañkuk.

Anutu täño man nadäñ äwaräkuk nämo täneñ

¹⁹ Eruk notnaye näk man kubä täwerayäñ nadätat unita juku penpäñ nadäkot. In äma kubätä man yäwänä jop jukugän penpäñ kañ nadäwut. Ba man kowata bäräñeñ nämo iwetneñ. Ba kokwawak bäräñeñ nämo nadäneñ. ²⁰ * Imata, äma täño bänep wakwaktä täñkentäñ iminjirän Anutu täño kädet siwoñi u nämo iwarek. ²¹ * Unita in kädet wakiinik mebäri mebäri ba kädet taräki taräki täk täkañ u mäde kañ ut imut. Ude täñpäñ Anutu täño man mujipi bänepjin-ken piwani u bänep kwini terak yäpmäñpäñ iyap täñpäñ kañ yäpmäñ kuñarut. Imata, man unitä waki keriken nanik tämagutta kehäromini niked.

²² * Täñpäkañ Anutu täño man uwä kañ iwarut. Jop nadäk-nadäkgän nämo täneñ. Nämoïnik! Jop nadäk-nadäkgän tänayäñ täño uwä bänepjin jop api ikñatneñ. ²³ Äma Anutu täño man nadäñ äwaräkuk tänayäñ täño uwä ämatä glas terak mäjoni yabäk täkañ ude. ²⁴ Glas terak mäjonin kañkañ päñku inamnin dapunta täñguntak täkamäñ ude täk täkañ. ²⁵ * Täñ, äma Anutu täño man siwoñi-inik u ket yäñpäñ-nadäk täk täkañ uwä Anutu täño bänep iron gänañ pen it täkañ. Imata, äma udewanitä Anutu täño man u jop nadäk-nadäkgän täñpäñ nämo guntak täkañ. Nämo, u man buraminpäñ kädet tägatäga täk täkañ. Täñpäkañ Anutu täño man unitä momi täño kehäromi utpewän mañjirän kunumta biñam täk täkamäñ.

²⁶ * Täñpäkañ äma ätu inita näk nadäkinik täñpani yäñ yäk täkañ upäñkañ meni jinomta watäni nämo itnayäñ täño uwä nadäkinik täñpani yäñ nadäk täkañ u bänepi jop api ikñatneñ. Täñpäñ Anutu iniñoret-oret ba nadäkiniki u jopi ude täk täyak. ²⁷ Täñ, Anutu iniñoret-oret kädet bureni Anututä kawän tägak täyak uwä ñode pätak; Ironi kodäñani ba webe kajat butewaki terak kuñat täkañ u yabäñ yäwatpäñ täñkentäñ yämineñ. Ba kubä ñode; Irit kuñat-kuñatjinta watäni irirä kome täño nadäk-nadäktä nämo täñpän wanen.

* **1:14:** Rom 7:7-10 * **1:17:** Mat 7:11 * **1:18:** Jon 1:13 * **1:20:** Sav 7:9 * **1:21:** Kol 3:8; 1Pi 2:1 * **1:22:** Mat 7:26; Rom 2:13 * **1:25:** Rom 8:2; Jem 2:12; Jon 13:17 * **1:26:** Sam 34:13; Sam 141:3

2

Ämawebeta iron uterakgän täñ yämen

1 * Eruk notnaye, Ekäninin Jesu Kristo u tägagämän-inik. In u nadäj imik täkañ unita äma kubäta nadäwä äpani täñpänkañ kubäta nadäwä ärowani nämo täneñ. 2 Näk u ñodeta yäyat; Injin käbeyä-ken äma kubä tek säkgämän epmäget porak ikektä äbänjirän äma jäwäri kubä teki wen-gäjähurani mädegän iwarek. 3 Ude täñjirän intä äma tek säkgämän ikek u kañpäñ ñode iwetneñ; Ekäni yäk. Gäk abänkañ bägup tägaken ño it yäj iwetneñ. Täñpäkañ äma jäwäri teki wewani u ñode iwetneñ; Gäk däpi terak uken mañjirisi yäj iwetneñ. 4 Eruk, intä kädet ude tänayäj täño uwä äma täño täktäki bänep nadäk-nadäkjin waki terak api yäpmäj danineñ.

5 * Unita notnaye, juku penpäñ man ño ket nadäwut! Anututä inita äma jidepäñ yäpmäj daniñkuk? U ämawebe kome terak jäwäri ude kuñat täkañ uwä Anutu inamiken säkgämän itpäñ nadäkiniki kehäromi inñitpäñ kuñatta iwoyänkuk. Äma udewanitä kañ iwat yewani gänañ bok itneñta iwoyänpäñ yepmañkuk. Täñpäñ irit kehäromi uwä ämawebe Anututa gäripi nadäk täkañ unitä kañ-ahäneñta bian yänkehärom tañkuk. 6 Buren! Anututä äma udewani inita iwoyänpäñ yepmañkuko upänkañ inä äma jäwäri u yabäj äwaräkuk täñkañ äma wäpi biñam ikeкта nadänjirä ärowani täk täkañ. Ñode nadäwut; Netätä komi tamik täkañ? Ba äma netätä manken tepmak täkañ? Äma tuñum ikek unitä komi tamiñit, manken tepmañit täk täkañ. 7 Ba äma unitägän Mähemjin Jesu täño wäpi biñam yäpmäj äpäc täkañ. Ude täk täkañ upänkañ in imata äma udewanita nadänjirä ärowani täñpöpän äma Anututä inita biñam iwoyänkuko unita mäde ut yämik täkañ?

8 * Unita бага man miñi ñode kudän täwani; Gäkñata nadäk täyan udegän notkapakta nadäwen. Kädet ude täñpen kuñatnayäj täño uyaku täga api kuñatneñ. 9 * Upänkañ intä äma ätu not täñ yämiñkañ ätuta mäde ut yämik täkañ uwä бага man miñi u irepmitpäñ momi täk täkañ. Täñjirä бага man unitägän In бага man irepmirani yäj täwoñärek täyak. 10 * Täñpäkañ in бага man kudup iwatkañ kubägän nämo iwatnayäj täkañ uwä бага man u kudup yärepmitkuñ yäj api täwerek. 11 * Unita nin nadäkamäj, Anututä bian man kubä ñode yäjkuk; Kubokäret nämo täneñ yäk. Ba kubä pen ñode yäkgän täñkuk; Äma kumäj-kumäj nämo däpneñ yäk. Eruk, in kubokäret nämo tänayäj täkañ upänkañ äma kubä kumäj-kumäj utnayäj täkañ uwä Anutu täño бага man kudup yärepmirani api äworeneñ. 12 * Täñpäkañ man kädet kehäromi kubä pätak u nadäkañ. U бага man kuduptagän yärepmitak. Man kädet uterak Anututä nin api yäpmäj daniwek. Uwä ñode; Anututä ninta butewaki nadäj nimiñpäñ momi täño kehäromi utpewän mañjirän kunumta biñam täk takamäj. Unita Anutu täño butewakita juku piñpäñ notjiye bämopi-ken man siwoñigän yäjit täktäk siwoñigän täñpen kañ kuñarut. 13 * Täñpäkañ inä ämata butewaki nadäj yämik-yämik kädet iwatpäñ nämo täñkentäj iminayäj täkañ uwä Anututä udegän ämawebe yäpmäj danik-danik kadäni-ken butewaki nämo api nadäj tamek. Täñ, in ämata butewaki nadäj yämik-yämik kädet

* 2:1: Apos 10:34; Jem 2:9 * 2:5: 1Ko 1:26-28 * 2:8: Mat 19:19; Gal 5:14 * 2:9: Lo

1:17 * 2:10: Mat 5:19 * 2:11: Kis 20:13-14; Rom 13:9 * 2:12: Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16

* 2:13: Mat 5:7; Mat 18:32-35

iwatpəŋ tən̄kentən̄ yäminayən̄ təkən̄ uwä yäpmən̄ danik-danik kadäni-ken umun kubä nämo api täneŋ.

Nadäkinik bureni-inik ba jopita man

14 * Notnaye, äma kubätä ɳode yäwek; Näk Kristota nadən̄ imikinik tək täyat yən̄ yäwek. Upən̄kaŋ äma unitən̄o nadäkinikitä irit kuŋat-kuŋariken bureni kubä nämo pewän ahäwayən̄ təkə uwä nadäkiniki u jopigän. Jide nadäkaŋ? Nadäkiniki udewanitä wakiken nanik täga wädən̄ tädorek? Nämooinik! 15-16 * Unita inken nanik webe ba äma kubätä tek ba ketemta wäyäkŋek piä tən̄tən̄ kuŋarirän inken nanik kubätä ɳode iwerek; Täga yäk. Gäk kuŋkaŋ kwikinik isi! yäk. Pən̄ku ketem naŋ tokŋek tən̄kaŋ gupkata mänit täneŋta tek wädäwi ärowäkaŋ isi yən̄ iwerek. Ude iwereko upən̄kaŋ iron nämo tən̄kaŋ meni-tägän man ude iwereko uwä jide tən̄pən̄ tən̄kentən̄ imek? Nämooinik! 17 * Tən̄pəkaŋ nadäkinikjin udegän. Nadäkinikjintä bureni kubä nämo pewän ahäwayən̄ təkə uwä nadäkinikjin jopigän, kumbani bumik.

18 * Eruk, äma ätutä ɳode nadäk təkən̄; Äma ätu nadäkinik ikek. Tən̄, äma ätu iron kädet tək təkən̄ yäk. Kädet yarä uwä tägagän yən̄ nadäk təkən̄. Wa! U jop nadäk təkən̄! Äma kubä tən̄o nadäkinikitä täktäk bureni kubä nämo pewän ahäweko uwä jide tən̄pən̄ nintä äma unita nadäkiniki nitek yən̄ nadäne? Nämooinik! Tən̄pəkaŋ täktäknin ba man yäkyäknintä nadäkiniknin tən̄o mebäri u kwawak pewän ahäk təkən̄. 19 * Tən̄pəkaŋ äma ätutä nin Anutu kubägän itak yən̄ nadäkinik tək təkamən̄ yən̄ yäk təkən̄. Ude täga nadäk təkən̄ upən̄kaŋ nadäkiniki u jopi täneŋta. Nadäkaŋ? Mäjo wära imaka, Anutu itak yən̄ nadən̄kaŋ bumta umuntak təkən̄ upən̄kaŋ nadäkiniki unitä kädet täga kubä nämooinik pewän ahäk təkən̄.

20 Äma udewaniwä guŋ bureni tən̄o nadäk yäpmən̄ kuŋat təkən̄! ɳode nämo käwep nadäk təkən̄; Nadäkiniknintä täktäk bureni nämo pewän ahäk təkən̄ uwä jiraŋ ude. Unita Oranin pähap Abrahamta nadäwut. 21 * Anututä Abrahamta Gäk inamna-ken äma siwoŋi-inik itan yən̄ iwetkuk. Eruk, imata ude iwetkuk? Anututä Abraham tən̄o täktäki u kaŋpən̄ nadən̄pən̄ unita ude iwetkuk. Abrahamtä Anututa nadäkinik tən̄pən̄ nanaki Aisak Anututa gupe kəbən̄i nitek ijin imekta mobä bukä terak ten̄kuk. 22 * Unita ɳode kəkamən̄; Abrahamken nadäkiniki ba täktäki u siwoŋi kubägän patkuk. Tən̄pən̄ täktäki täga unitä tən̄pewän nadäkiniki uwä Anutu inamiken tägagämän-inik tən̄kuk. 23 * Ude tən̄jirän Anutu tən̄o man ɳode kudän täwani kehärom tar̄kuk; Abraham uwä Anutu nadən̄ imikinik tən̄kuko unita Anututä Inamna-ken gäk äma siwoŋi yən̄ iwetpən̄ gäk näkŋo notnapak yən̄ iwetkuk. 24 Unita ɳode nadäna täretak; Anutu uwä äma kubä nadäkiniki-tagän yən̄pən̄ äma siwoŋi yən̄ täga nämo iwerek. Nämo! Bureni uwä, täktäki tägata yən̄pən̄ äma siwoŋi yən̄ täga iwerek.

25 * Tən̄pəkaŋ kubokäret webe kubä wäpi Rahap uwä udegän kädet täga kubä ɳode tən̄kuko uterak Anututä webe siwoŋi yən̄ iwetkuk. Uwä äma yarä kome kaŋpən̄ nadäkta Josuatä yäwet-pewän kuŋkumäno unita iwantä dāpneŋ yən̄pən̄ tən̄kentən̄pən̄ yepman̄pən̄ yäpmən̄ kuŋkumän.

* 2:14: Mat 7:21 * 2:15-16: 1Jo 3:17 * 2:17: Jem 2:20,26 * 2:18: Gal 5:6 * 2:19: Mat 8:29 * 2:21: Stt 22:9-12 * 2:22: Hib 11:17-18 * 2:23: Rom 4:3,9,22; 2Sto 20:7; Ais 41:8 * 2:25: Hib 11:31

26 * Unita ñode täwetat; Gup, mäjoni nämo uwä kumbani yäj nadäk täkamäj. Udegän äma kubä nadäkinikitä täktäki-ken bureni nämo pewän ahäk täkañ uwä nadäkiniki kumbani yäj nadäk täkot.

3

Meninta watä it täkäna

1 * Unita notnaye, man kubä täwera nadäwut; In bämojjin-ken nanik mäyaptä Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñarek piä nämo yäpneñ. Imata, nin ñode nadäkamäj; Man piä käbeyä pähapken Anututä ämawebe ätu täño täktäki yäpmäj danirpäñ äma yäwetpäñ yäwoñarek piä täñpani nintäño yäkyäk ba täktäknin u yäpmäj danikinik api täñpek. 2 Täñpakañ nin kuduptagän imaka kubä täna yäknat tänawak täkañ. Äma kubätä man goret kubä nämoinik yäk täñpän yäwänäku siwoñgän, momini nämo itek. Äma udewanitä keru gupi kuduptagän watäni täga it täyek. 3 Unita man wärani kubä ñode; Tom kubä wäpi hos u nintäño man buramiwän yäñpähä jikon täpuri yen nitek u meni-ken peñkañ, yen kukñi wädäñpena u käda kwek. Ba kukñi wädäñpena u käda kwek. Jikon u imaka täpuri-inik upähkañ wädäñpena tom tañi unitä gäripnin iwat täkañ. 4 Eruk, gäpe tañi gwägu pähap terak kuñat täkañ uwä udegän. Gäpe tañi u imaka tañi-inik, ba mänit pähaptä piäñjirän gäpe tañi u kuk täkañ upäj jide täñpähä gäpe u watä äma täño gärip iwarek? Täga tänañi nämo bumik upähkañ gäpe täño watä ämatä gäpe tañi u käda kwän yäñpähä jikon täpuri, inñit iwarani upähä inñit iwat täkañ. Ude täñjirä gäpe, imaka tañi pähap unitä watä äma täño gärip ugän iwat täkañ. 5 Täñpakañ man wärani unitäño mebäri ñode; Äma nin täño menin uwä jikon täpuri udewani. Menin uwä imaka täpuri kubä upähkañ piä pähap täk täkañ.

Menin uwä imaka komigämän-inik

Nadäkañ? Kome kekek täñjirän kädäp päriñi täpuri-inik kubä mañpi kunerjo upähkañ bipi pähap u kudup ijin pärek. 6 * Täñpakañ menin uwä kädäp mebet udewani. Unitä ketnin gupnin irepmiñpäñ waki intäjukun täk täyak. Uwä Anutu inamiken gupnin kudup täñpän wak täkañ. Ude täñpähä irit kuñat-kuñatnin ijin däknjek täyak. Ba ini uwä geñi täño kädäp. 7 Nadäkañ? Ämatä tom mebäri mebäri, bipiken nanik ba gwägu gänañ nanik ba gämok kenta barak imaka, täga täñbätak täneñ. 8 * Upähkañ äma kubätä iniken meni täñbätak tänañi nämo. Uwä wareñ-wareñgän täñpähä man wakigän pewä ahäk täkañ. Menin uwä ume komi nitek, äma kumäj-kumäj däpani bumik. 9 * Täñpakañ menin unitä Ekäni Nanin inñoret täkamäj. Täñkañ ini unitägän ämawebe Anututä iniken inam dapun täñpani man jägämi yäwet täkamäj. 10 Menin kubägän unitägän man säkgämän bok man jägämi bok pewän ahäk täkañ. Täñpakañ notnaye, kädet ude siwoñi nämo. 11 Ume dapuri kubä-tägän ume jägämi bok gäripni nitek bok äbäk täkañ ba? Nämoinik! 12 Ba gämam terak wäyän täga wädäwek? Ba kumip terak gämam täga wädäwek? Notnaye, nämoinik yäj täwetat. Gwägu kubä-kengän ume nämo näñpani ba näñpani bok täga nämo näñpen.

Nadäk-nadäk mebäri yarätä itkamän

* 2:26: Jem 2:17 * 3:1: Luk 12:47 * 3:6: Mat 12:36-37; Mat 15:11,18-19 * 3:8: Rom 3:13 * 3:9: 1Ko 11:7

¹³ Inken nanik äma nadäk-nadäki tägagämän ätu itkañ? Eruk, äma u kwini terak kuñatpäñ täktäki tägatä nadäk-nadäki täga unitäño mebäri kwawak kañ pewä ahäwut. Äma u inita nadäwä ärowani nämo täneñ. Täñpäñ kädet täga täñpeñ kuñatneñ. ¹⁴ Upäñkañ inä äma ätutä tärepmirirä kokwawak nadäñ yämiñpäñ gupjin yäpmäñ äronpäñ man bureni nadäkamäñ yäñ yänayäñ täño uwä mejintä jopman api yäneñ. ¹⁵ * Nadäk-nadäk u kunum gänañ nanik nämo yäñ nadäneñ. Nadäk-nadäk u kome teraknanik, ämaken ba Satanken nanik. ¹⁶ Unita in ätutä injin-tagän nadäñpäñ gup yäpmäñ ärokärok kädet tänayäñ täño, ba in ätutä notjiye tärepmirirä tabäñpäñ jägämi nadänayäñ täño uwä, eruk duñwek ba kädet wakiinik ätu in bämopjin-ken bäräneñ api ahäwek.

¹⁷ Täñpakañ äma kunum täño nadäk-nadäk yäpmäñ kuñat täkañ uwä ñode kuñat täkañ; Pengänä nadäk-nadäk siwonjigän injtpäñ bänep kwini terak kuñat täkañ. Uwä noriye-kät ämik yäñawät-awät nämo täk täkañ. Ba jop manman nämo yäñkañ man buramik terak kuñat täkañ. Uwä ämawebe ätuta säkgämän nadäñ yämiñpäñ iron kädet iwatpäñ täk täkañ. Täñpäñ äma uwä nadäk mäyap ikek nämo. Unitä siwonjigän kuñat täkañ, bänep nadäk-nadäki ba täktäki inigän nämo. ¹⁸ * Nadäkañ? Äma bänep kwini terak noriye bämopi-ken bänep kubägän pewä ahäk täkañ uwä kädet siwonj pewä ahäk täkañ.

4

Anutu gämori-kengän kuñatneñ

¹ * Inken ämik ba iwan it täyak u mebäri jideta? U bänep ärokärok ba nadäñ gärip bänepjintä pewän ahäk täkañ unitägän. U nämo nadäk täkañ? ² Imaka u ba u yäpmäkta nadäñ gärip täk täkañ upäñkañ nämo yäpmäk täkañ. Ude täñpä wawäwä äma kumäñ-kumäñ däpmäk täkañ. Ba imaka yäpmäkta yabäñgärip täk täkañ u nämo yäpmäñpäñä iwan täñpäñ ämik pewä ahäk täkañ. Täñpakañ ñode nadäwut; In Anutu-ken nämo yäñapik täkañ unita u ba u nämo tamik täyak. ³ Ba imaka kubä yäpmäkta Anutu-ken yäñapiñirä nämo tamik täyak uwä mebäri ñodeta; In nadäk-nadäk siwonji nämo injitkañ yäñapik man yäk täkañ unita. Injinken gärip iwattagän nadäñpäñ Anutu-ken yäñapik man yäk täkañ unita Anutu iwet yabäk täkañ uwä nämo tamik täyak.

⁴ * Unita ñode nadäwut; Inä webetä äpiye yabä kätäñpäñ äma ätukät kuñat täkañ ude Anututa udegän täk täkañ. In ñode nämo käwep nadäkañ; Kome terak imaka pätak unita not täñpeñ kuñatnayäñ täño uwä Anututa iwan api täñ imineñ. Bureni, kome täño tuñum unita not täñpeñ kuñatnayäñ nadäñpäñä Anutu täño iwan itkañ ubayäñ. ⁵ * Anutu täño mantä ñode yäyak; Anututä iniken moräki ba bänep nadäk-nadäki peñ niminjkuko unita iyap takinik täk täyak. In imata man unita nadäñjirä jopi ude täk täyak? ⁶ * Täñpakañ Anututä iron pähap nimik täyak. Unita man kudän kubätä ñode yäyak;

Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkañ unita iwan täñ yämiñkañ äma inita nadäwä äpani täk täkañ unita orañ yämik täyak. Snd 3:34

* **3:15:** Jem 1:5,17 * **3:18:** Mat 5:9; Ais 32:17; Hib 12:11 * **4:1:** Rom 7:23 * **4:4:** Rom 8:7; 1Jo 2:15 * **4:5:** Kis 20:3,5 * **4:6:** 1Pi 5:5

⁷ * Unita in Anutu täño man buramiñpäñ gämori-kengän kuñat täkot. Täñpäñ Satantä yäñ-täkñarayäñ täñpäñä kehärom tañpäñ yäñiwatneñ. Ude täñjirä api tabäñ umuntañ kwek. ⁸ * Ude täñkañ Anutu dubini-ken kuñirä Anututä udegän in dubinjin-ken kañ äbän. Momi täñpani in, ba bänep yarä nikek yäpmäñ kuñat täkañ in bänepjin ärut paktawut, ämatä kerigarok ärut täkañ udegän. ⁹ In bänep nadäk-nadäkjinta nadäwä tumbäpäñ nadäwätäk pähap täñpäñ konäm butewaki terak kuñatkot. Ba täñoretoret peñpäñ butewaki terakgän it täkot. Täñkañ wärämäñpäñ butewaki injam dapun ude ijinpäñ kuñat täkot. ¹⁰ * Täñpäkañ Ekäni injamiken injinta nadäwä äpani täñpäñ kuñarirä Anututä ini wäp biñam api tamek.

¹¹ Unita notnaye, in äbot täñpani notjiye yäñpäñ-yabäñ yawat nämo täneñ. Nämo, äma kubätä noripaki täño täktäki yäpmäñ daniñpäñ yäñpäñ-kañiwarayäñ täko uwä бага manta nadäwän jopi täñpäpäñ api iniñ wäräreke. Eruk, in бага man iniñ wärätnayäñ täño uwä in бага man buramiwani äma nämo api itneñ. Nämo, in man yäpmäñ daniwani äma ude api äworeneñ. ¹² * Täñpäkañ бага man unitäño mähem, äma kubätägän itak. Ba yäpmäñ daniwani äma kubätägän itak. Ini-tägän ämawebe täñkentäñ yämiñit ba däpmäñit täga täñpek. Unita in äma jidewanitä äma notjinpak manken teneñ?

Ekänitä nadäñ nimänä imaka u ba u täga täne

¹³ * Eruk, man kubä ño ket nadäwut; Inä mejin jinomtä tärop tañpäñ ñode bumik yäk täkañ; Apiño ba kwep kome uken kuñkañ moneñ tuñum piä täñjira obañ kubä täreñjirän äneñi api äbet yäñ yäk täkañ. ¹⁴ * Upäñkañ, ude nämo. In kwep imaka u ba u api ahäwek yäñ nämoinik nadäk täkañ. Gubam, kubatken kuñat täkañ unita nadäwut. Uwä kadäni keräpigän ahäñpäñ itkañ äbutkuk täkañ. Kome terak kuñat-kuñatjin u udewanigän. ¹⁵ * Unita ñode yäwäpäñ uyaku tägatek; Ekänitä nadäñ nimiñjirän nämo kumäñpäñä u ba u täga api täne yäñ yänañi. ¹⁶ Upäñkañ inä wäpjin yäpmäñ akunpäñ imaka u ba u täga api täne yäñ yäk täkañ. Täñpäkañ ärowani kudän udewani uwä wakiinik. ¹⁷ * Unita in ket nadäwut. Äma kubätä täktäk siwoñi u nadäñkañ nämo iwareko u momi täñpek.

5

Jemstä tuñum äma wakita umun man yäñkuk

¹ * Eruk, apiño näkä tuñum ämawebe in man kubä ñode täwera nadäwut. Inken bäräpi jide api ahäweko unita nadäñpäñ konäm butewaki pähap täk täkot. ² * In-täño tuñum u kudup käbäñ tañit, tek kejima imaka, gwakgwaktä kudup nanpä tumäñit täñpani. ³ Ba intäño siliwa moneñ ba gol moneñ imaka, kuduptagän gämäneñ ärowani. Gämäneñ äronkuño unitä intäño irit kuñat-kuñatjin waki unitäño mehäri kwawak api pewän ahäneñ. Täñpäkañ unitägän gupjin kädäptä-yäñ api teñ täyiwek. Täñkañ tärek-tärek kadäni keräpi täyak upäñkañ in moneñ tuñumjin pen butuñpäñ peñ bäyañkañ itkañ.

⁴ * Unita in ket nadäwut! Piä ämajiyetä piäken ketem puget tamiñkuñopäñ inä täñyäkñatpäñ piä täñ tamiñkuño unitäño gwäki

* 4:7: Efe 6:12 * 4:8: Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * 4:10: Jop 5:11; 1Pi 5:6 * 4:12: Rom 2:1, 14:4 * 4:13: Luk 12:18-20 * 4:14: Snd 27:1; Sam 39:5,11 * 4:15: Apos 18:21 * 4:17: Luk 12:47 * 5:1: Luk 6:24 * 5:2: Mat 6:19 * 5:4: Lo 24:14-15; Mal 3:5

moräki penkaŋ moräkigän yämik täŋkuŋ. Eruk, moneŋ moräki nämo yämiŋkuŋo unitä mebärijin kwawak yänahätaŋ! Ba piä ämajije täŋo konäm butewakitä Ekäni kehäromi mäheŋi unitäŋo jukuni gänaŋ äpmonjuk. ⁵ * Täŋpäkaŋ inä kome terak ŋo itkaŋ imaka tägatäga gäripi niked u yäpmänpäŋ naŋkaŋ oretoret terak it täkaŋ. Ude täŋkaŋ injin-tägän injin paotneŋta kädet täwit täkaŋ. ⁶ Täŋpäkaŋ inä äma siwoŋi manken yepmanpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ. Ude täŋjirä inken ämik kowata kubä nämo täk täkaŋ.

Bäräpi kotaŋpäŋ kwikinik itneŋ

⁷ * Unita, notnaye, in bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ kwikinik itpäŋ Ekänitä äneŋi äbäŋta itsämäŋkot. E, Ekänitä äneŋi äbäŋta itsämäŋkaŋ uwä äma yänat piŋkaŋ burenitä ahäwäpäŋ näna yänkaŋ itsämäk täkaŋ udegän. Äma uwä piä täppäŋ yeri piwek. Piŋkaŋ kwikinik irirän iwän taŋpäŋ gakaŋi yämiŋjit, edap ijinpäŋ kehäromi yämiŋjirän ärok täkaŋ. Äronpäŋ bureni ahäppäŋ parirä mäheŋitä ketem bureni puget täkaŋ. ⁸ * Eruk, in imaka udegän, bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ bäräpi mebäri mebäri ahäŋ taminayän täkaŋ uwä kotaŋpäŋ itkaŋ kwikinik-inik kaŋ irut. Ekäni täŋo äbäkäbäk kadäni keräp täyak unita bänep nadäk-nadäkjin nämo pewä putärewek. Kehäromigän injitpäŋ itkot. ⁹ * Ude täŋkaŋ in äbot täŋpani notjiye ätu yänpäŋ-yabän yäwat nämo täneŋ. Anututä kowata udegän manken tepmanpekta ket nadäŋkaŋ. In nadäkaŋ? Man yäpmäŋ daniwani äma uwä yäma-ken itak.

¹⁰ Unita notnaye, in profet biani bianitä Ekäni wäpi terak manbiŋam yänahäk täŋkuŋo u ket nadäk täkot. Iwantä wakiwaki täŋ yämik täŋkuŋo upänkaŋ bänepi täŋkehärom taŋpäŋ bäräpi kotaŋkaŋ kwikinik it täŋkuŋonik. Unita in kädet kuroŋ unitä täŋpäŋ iwatkuŋo udegän kaŋ iwarut. ¹¹ * Täŋpäkaŋ man ŋode yäk täkamäŋ uwä in nadäkaŋ; Äma bäräpi kotaŋkaŋ ehutpäŋ kuŋat täŋkuŋo uwä Anutu injamiken säkgämän-inik kuŋatkuŋ. Täŋpäkaŋ inä äma biani kubä wäpi Jop, unitäŋo manbiŋam nadäk täkaŋ. Äma unitä bänepi täŋkehärom taŋpäŋ bäräpi u ba u ahäŋ imiŋkuŋo uwä kotaŋpäŋ itkaŋ nadäkiniki nämo pewän putäreŋjuk. Eruk mädenä Ekänitä äma unita kädet täga täŋ imiŋjuk. Täŋkaŋ Ekänitä ude täŋkuko unita nin ŋode kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ; Ekäni uwä butewaki ba bänep iron mäheŋi.

Jop man yänkaŋ bureni-inik yäŋ nämo yäneŋ

¹² * Eruk notnaye, imaka bureni-inik ŋode kaŋ täŋput; In kunum gänaŋ ba kome terak ba imaka kubä wäpi terak bureni-inik yäŋ nämo yäneŋ. “Ei” yäŋ yänayän yänpäŋä man keräpi “Ei”-gän yäneŋ. Ba “nämo” yäŋ yänayän yänpäŋä, “Nämo”-gän kaŋ yäk täŋput. Manjin yänmeŋam taŋjirä Anututä kowata waki tameŋta nadäŋkaŋ.

Äma siwoŋi täŋo yänapik man uwä kehäromi niked

¹³ * Inken nanik kubätä konäm butewaki terak kuŋarayän täko uwä Anutu-ken yänapik man kaŋ yäwän. Ba äma kubä bänepitä oretoret

* 5:5: Luk 16:25; Jer 12:3, 25:34 * 5:7: Luk 21:19; Lo 11:14; Jer 5:24; Jol 2:23 * 5:8: Rom 13:11-12; Hib 10:25; 1Pi 4:7 * 5:9: Mat 24:33 * 5:11: Kis 34:6; Sam 103:8; Sam 111:4 * 5:12: Mat 5:34-37 * 5:13: Kol 3:16

tänpayän täko uwä Anutu wäpi ininjoret kap kañ tewän. ¹⁴ * Ba injin-kät nanik kubätä käyäm tänpänä äbot tänpäni täño intäjukun äma yämagut päbä yepmañpän ume kábäñi säkgämän gupi terak ärut imiñkañ Anutu-ken yäñapik man kañ yän imik täñput. ¹⁵ * Eruk, Ekänitä äma u täga yäpän täganeñ yän nadäkinik ude tänpänä yäñapik man yänayän täkañ uwä, Ekänitä äma käyäm ikek uwä tänpewän tägawäpän säkgämän api tewek. Täñkañ momini imaka, api peñ imek.

¹⁶ Unita säkgämän itnayän nadänpänä momijin kowat yäñahawän kañ täk täñput. Täñkañ Anututä täñkentän tamikta yäñapik man kañ yäk täñput. Eruk ude täñirä Anututä in api tepmañpän täganeñ. Nadäkañ? Äma siwoñi täño yäñapik man uwä kehäromi niked. Unitä yäñapik man yäweko uwä ämawebe ätu täga täñkentän yämek. ¹⁷ * Unita Elaijata nadawut; Elaija uwä äma nin ñodewanigän upänkañ iwäntä tawektawä yäñpän Anutu-ken ehutpäñ yäñapiñirän kadäni ukengän iwän nämo tañkañ komegän ijin päñku obañ yaräkubä itkañ komepak 6 ude täreñkuk. ¹⁸ * Ude tänpänkañ mäden äneñi yäñapik man yäñpewän, iwäntä tawänkañ ketem piäken nanik ba imaka imaka wañkuño u äneñi ahänkuñ.

Nadäkiniki pewä putärewani u täñkentän yämineñ

¹⁹⁻²⁰ * * Notnaye, inken nanik kubätä Anutu täño man bureni-inik u peñkañ jopjop kuñarirän noripak kubätä äneñi kädet siwoñi-ken yäñikñat yäpmän äbayän täko uwä kädet tägagämän-inik api täñpek. Unita in man ño ket nadawut; Äma kubätä noripaki kubä waki ba bipmän urani kädet-ken nanik imagut yäpmän päbä kädet siwoñi-ken tewayän täko uwä täñkentän imiñirän äma waki tänpäni unitäño mäjoni uwä kumäk-inik nämo api täñpek. Tänpäkañ kädet ude terak Anututä momi mäyap api peñ morewek.

* 5:14: Mak 6:13 * 5:15: Mak 16:18 * 5:17: 1Kin 17:1; Luk 4:25 * 5:18: 1Kin 18:42-45
* 5:19-20: Gal 6:1 * 5:19-20: Sam 51:13; Snd 10:12; 1Pi 4:8

1 Pita

Äbot tänpäni komi piä gänaŋ irani bänepi täñkehärom takta manbiŋam

¹* Man ŋowä Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täño aposoro kubä. Tänpäkaŋ Anututä inita biŋam yäpmäŋ daniwani ämawebeniye komejinken nanik täwat kireŋpewä Pontus, Galesia, Kapadosia, Esia ba Bitinia komeken kuñtänpä kuñkuŋo inta kudän tänpäŋ tamitat. ²* Inä Jesu Kristo täño mani buramikta ba nägäritä bänepjin ärutpak täneŋta Anutu Nantä iniken nadäk tawaŋ terak iwoyänpäŋ tepmaŋkuk. Ude täñjirän Kudupi Munapikitä tänpewän äbot siwoŋi kudupi-inik it täkaŋ. Eruk, Anutu-ken nanik orakorak ba bänep pidämtä inken tokŋek päton.

Irit tägagämän kunum gänaŋ api kaŋ-ahäne

³* Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäño nani ba Anutuni, unitäño wäpi biŋam iniŋoret täkäna! U butewaki pähap nadäŋ nimiŋpäŋ Jesu kumbaniken nanikpäŋ wädäŋ tädotkuko uterak irit kodaki nimiŋkuk. Tänpäŋ irit kodaki unitä kehäromi nimiŋjirän nin imaka tägatäga api nimeko u yäpmäkta bänep oretoret terak itsämäŋkamäŋ. ⁴* Bureni-inik! U nin kunum gänaŋ Irit täga, paot-paori nämo u yäpmäkta biŋam iwoyäŋ niŋpmaŋkuk. Irit u säkgämän-inik, imaka kubätä täga nämo api tänpän waneŋ. Imaka tägatäga u nanakiye inta biŋam peŋkuk. ⁵* Unita Kristota nadäŋ imikinik täk täkaŋ in Anututä kehäromini terak watä it tamiŋjirän säkgämän it yäpmäŋ äronjirä api tämagurek. Anutu täño täñkentäk bureni unitä kadäni tärek-täreken kwawak ahäkta itsämäŋ nimitak.

⁶* Mebäri unita oretoret pähap nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ kome terak ŋo kadäni keräpi-tagän nadäkinikjinta yäppäŋ bäräpi mebäri mebäri ahäŋ tamiŋjirä komi nadäk täkaŋ. ⁷* Tänpäkaŋ bäräpi u nadäkinikjin täñkehärom taŋpäŋ imaka bureni äworewekta ahäŋ tamik täkaŋ. Uwä gol ude. Gol, imaka tägagämän unitäño bureni kaŋ-ahäkta kädäp-ken ijik täkaŋ. Tänpäkaŋ gol uwä paotpaot ikek. Täŋ, nadäkinikjin u gol irepmitpäŋ imaka tägagämän-inik kubä itak. Unita bäräpi mebäri mebäri ahäŋ tamik täkaŋ u kädäptä gol täŋ-kehäromtak täyak ude nadäkinikjin täñkehärom taŋpäŋ kehäromigän pen itta ahäŋ tamik täkaŋ. Nadäkinik ikek it yäpmäŋ äronjirä kadäni tärek-täreken, Jesu kwawak ahäŋ tamiŋpäŋ in taniŋ orepnäŋ wäpjin biŋam tamiŋpäŋ epmäget kudän ikek api tepmaŋpek.

⁸* Tänpäkaŋ in Kristo dapunjintä nämo kaŋkuŋ ba apiŋo nämo kak täkaŋ upäŋkaŋ unita gäripi pähap nadänpäŋ nadäŋ imikinik täk täkaŋ. Unita oretoret pähap inide kubä, imaka paotpaot ikekta nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ nadäk täkaŋ. ⁹* Täŋkaŋ nadäkinikjin u jopi nämo. Nämoink, nadäkinikjin täño bureniwä ŋode nadäk täkaŋ; Anututä api nimagurek.

Profet biani täño man u bureni ahäŋkuk

* **1:1:** Jem 1:1; 2Ti 1:15 * **1:2:** Rom 8:29; 2Te 2:13; Hib 12:24 * **1:3:** 2Ko 1:3 * **1:4:** Kol 1:12 * **1:5:** Jon 10:28, 17:11 * **1:6:** 1Pi 5:10; Jem 1:2 * **1:7:** Jop 23:10; Snd 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 * **1:8:** Jon 20:29; 2Ko 5:7 * **1:9:** Rom 6:22

10 * Tänpäkaŋ Anututä inita biŋam tämagutta tawaŋ penkuko u profet bianitä yäŋahänkuŋ. Iron pewän ahän tamikta tawaŋ penkuko unitäŋo mebärita wäyäkŋek epän taŋi täŋkaŋ siwonigän täŋkuŋ. 11 * Kristo täŋo Munapiktä nadäk-nadäki täŋpidäm taŋirän Jesutä komi bäräpi u ba u kotaŋpän kumänkaŋ äneŋi akuŋpän wäpi biŋam ikek irayän täŋkuko u yäŋahänkuŋ. Profet unitä yänyabäk epän ŋode täŋkuŋ; Äma waki keriken nanik nimagutta yäwani u jidegän api ahäwek, ba kadäni uken imataken unitä api ahäwek? 12 * Epän ude täŋkuŋo upänkaŋ profet iniken ahähta nämo, inken ahähta yäwani u Anututä yäŋahänpän yäwetkuk. Tänpäkaŋ epän täŋkuŋo unitäŋo bureni uwä Anututä Kudupi Munapiki iniŋ kireŋpewän kunum gänaŋ naniktä äpänpän Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäwani äma täŋkentän yämiŋirän mani biŋam u yäŋahänpän täwerirä nadänkuŋ. Tänpäkaŋ Anututä imaka säkgämän u inken pewän ahähta yäŋkuko unitäŋo mebäri nadäwä tärekta aŋero imaka, gäripi nadän itkaŋ.

Guŋ kädet mäde ut imikinik täneŋ

13 Unita bänep nadäk-nadäkjin täŋkehärom taŋpän Ekäni täŋo epän täkta kaŋ pidäm tawut. Täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinta watä ket itpän imaka säkgämän, Jesu Kristo kwawak ahäwayän täyak-ken uken yäpnayän täkaŋ unita nadäkinik täŋpän kaŋ kuŋarut. 14 * Ude täŋkaŋ Anutu täŋo nanakiye inä mani buramiŋpän nadän gärip waki, guŋ kadäni-ken yäpmän kuŋatkuŋo u wari nämo yäpmän kuŋatneŋ. 15 Nämo, in siwonji kudupigän kuŋat täkot, tämagurani Anututä siwonji kudupi-inik it täyak udegän. 16 * Unita Anutu täŋo man kubä ŋode kudän täwani pätak;

Näk kudupi itat unita in udegän kudupigän it täkot.

Wkp 11:44,45

17 * Inä Nan yänpän Anutu-ken yänapik täkaŋ. Täŋ, Nan uwä äma ärowani äpani inigän inigän nämo yäpmän danik täyak. Nämo, ämawebe kudup täktäki terakgän siwonji yäpmän danik täyak unita kome terak ŋo kadäni keräpi-tagän itnayän täkaŋ-ken uwä Anutu oraŋ imikinik täŋpän kuŋat täkot. 18 * In ŋode nadäk täkaŋ; In bianijiye täŋo täŋpäwak kädet iwarirä in suwaŋpän waki u gänaŋ nanik wädän tädotpän tepmaŋkuko uwä, imaka paot-paori ikek, gol ba siliwa moneŋ udewanipän nämo, inä suwaŋkuk. 19 * Nämo, uwä Kristo täŋo nägäri gwäki ärowani-inik upän inä suwaŋkuk. Kristo uwä sipsip nanaki gupi terak paräm bärämi nämo, kuräki-inik udewani. 20 * Kadäni Anututä kunum kenta kome nämo pewän ahänirän uken Jesu Kristopän in suwawekta iwoyänkuk. Tänpäkaŋ kadäni tärek-täreken itkamän-ken ŋoken Anututä ninta yänpän Kristo tewän kwawak ahänkuk. 21 * Täŋkaŋ Kristo uterak inä Anutu, Kristo kumän-kumän-ken nanik yäpmän akuŋpän penyänek epmäget kudän täŋ imiŋkuko unita nadän imikinik täk täkaŋ. Täŋkaŋ nadäkinikjin Anutu terakgän penpän imaka kämi yäpmähta yäwani u bureni api yäpne yän nadäk täkaŋ.

Anutu täŋo mantä täŋkodak taŋpän nipmaŋkuk

* **1:10:** Mat 13:16-17 * **1:11:** Sam 22; Ais 53; Luk 24:26-27 * **1:12:** Efe 3:10 * **1:14:** Rom 12:2; Efe 2:3, 4:17-18 * **1:16:** Wkp 11:44-45; Mat 5:48 * **1:17:** Mat 6:9; Rom 2:11; 2Ti 4:14; Rev 2:23 * **1:18:** 1Ko 6:20 * **1:19:** Apos 20:28; Hib 9:12-14; 1Pi 1:2 * **1:20:** Apos 2:23; Efe 1:4 * **1:21:** Jon 14:6; Rom 4:24, 5:1-2; Rom 10:9

22 * In man bureni yänpäj buramik täjirä bänep nadäk-nadäkjin pak taŋkuk. Bänep nadäk-nadäkjin pak täjkuko unitä in äbot täjpani notjiye ätukät not bureni-inik täkta kädet täwit tamiŋkuk. Unita bänepjintä notjiye ukät topmäk-topmäk kubägän täjpeŋ kuŋat täkot. 23 * Nadäkaŋ? Inä ahäk-ahäk kodaki bäyaŋpäŋ tepmaŋpani. Irit kuŋat-kuŋatjin kodaki uwä ketem kodaki epänken ahäk täkaŋ ude ahäŋkuŋ. Upäŋkaŋ inä yänat epänken piŋjirä gämäneŋ äroŋpäŋ wak täkaŋ udewani terak nämo ahäŋkuŋ. In Anutu täŋo man, irit paot-paori nämo uken naniktä imätpäj ahäŋkuŋ. 24 * Unita Anutu täŋo man kubä terak ŋode pätaŋ;

*Ämawä wädan udewani. Ba kehäromini uwä wädan irot udewani.
Wädantä gämäneŋ äroŋjirä irori paot täkaŋ.*

25 *Upäŋkaŋ Anutu täŋo manä irit kehäromi nitek. Uwä paot-paori nämo. Ais 40:6-8*

Eruk, Manbiŋam Täga täwerani ukeŋowä ubayäj yäk.

2

Jesu uwä bek bämopinini

1 * Inä ahäk-ahäk kodaki bäyaŋpäŋ tepmaŋpani unita in kädet wakiwaki, täjpwak, jop manman, äma täjyäkŋarani, äma täŋo tuŋumta nadäj gärip, ba äma yänpäj-yabäj yawat, kudän udewani u kudup kaŋ peŋ morewut. 2 * Peŋ moreŋkaŋ nanak pakitä nonoŋta wakiinik yek täkaŋ, in udegän Munapik-ken nanik bänepjin towiwani nonoŋ säkgämän unita nadäk täkot. U naŋpäŋ Ekäni täŋo man terak tägaŋpäŋ Anututa biŋam täkot. 3 * Inä Ekäni täŋo iron uku naŋpäŋ-nadäŋkuŋo unita u pen nakta gäripi pähap nadäk täkot.

4 * Unita Ekäni Jesu, mobä bek pähap irit ikek u tubeŋ kuk täkot. Bek uwä ämatä kawä wawäpäŋ yäpmäj keweŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä iwoyäwani unita kawän tägagämän täjkuk. 5 * In udegän, mobä irit ikek ude irirä Anututä inä inita kudupi äbot säkgämän Munapik täŋo kehäromi terak itta täŋ-kehäromtaŋ tamiŋ itak. Ude täjirän inä bämop äma, inita iwoyäwani ude itnayäj täŋo uwä Jesu Kristo terak Anututa ärawa säkgämän, ini gäripi nadäk täyak ude api täŋ imineŋ. 6 * Täjpkäŋ unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

*Ŋo kawut yäk. Näkä Saion pom terak yot täŋo mobä bek päke unitäŋo
intäjukunta kubä peŋkuro uwä näkŋa iwoyäwani, bänepna gämäni yäk.*

*Täjpkäŋ äma kubätä unita nadäkinik täjpayäj täko uwä nadäkiniki täŋo
bureni yäpmäŋta pära nämo api täjpek. Ais 28:16*

7 * Unita ämawebe nadäkiniki uterak kwasikot täkaŋ unitä äma unita nadäwä bänepi gämäni täk täyak. Upäŋkaŋ ämawebe nadäkiniki nämotä ŋode yäwani;

* 1:22: Jon 13:34; Rom 12:10 * 1:23: Jon 1:13; Hib 4:12 * 1:24: Jem 1:10-11 * 2:1: Efe 4:22; Jem 1:21 * 2:2: Mat 18:3; 1Ko 3:2 * 2:3: Sam 34:8 * 2:4: Mat 21:42; Ais 28:16 * 2:5: Efe 2:21-22; Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Rom 12:1 * 2:6: Rom 9:33; Efe 2:20 * 2:7: Mat 21:42

*Mobä bek, yot täñpanitü kawä waki täñpäpän yäpmän kewenkuño u mobä bek
bämopi pähap, intäjukun ude itak.* Sam 118:22

8 Täñkañ mobä uterak äma mäyaptä jänani api yäputneñ bayewä äreyäwäpän
api mañdäpneñ.* Ais 8:14

Äma uwä ini ude täkta yäwani udegän Anutu täño man nämo buramik täkañ unita yewä äreyäwäpän mañdäpmäk täkañ.

*9** Täñpäkañ inä ämawebe ude wani nämo. In Anututä inita iwoyänpän tepmanpani äbot, Intäjukun Äma täño bämop ämaniye. In kudupi äboriye bureni-inik, Anututä iniken ämawebeniye. Ba in äma bipmän urani gänañ nanik tämagutpän penyägeki säkgämän u gänañ tepmankuko unitäño wäpi biñam yänpän yäwet täñirä ahäj patta iwoyän tepmankuk. *10** Täñkañ bian, ämawebe jopi kuñatkuñopän apiño Anutu täño kudupi ämawebeniye ude itkañ. Ba bianä Anututä nämo nadän tamiñirän geñita biñam täñkuño upänkañ apiñowä nadän tamikinik täñirän irit kehäromita biñam täkañ.

Anutu täño watä epän ämawebe ude kuñatneñ

*11** Unita notnaye tägagämän, ñode täwera nadäwut; Inä kome ñonitäño mähemi nämo itkañ, inä äbani itkañ unita kehärom täñpän bänepjin täño iwan, gup täño kañgärip ba nadän gärip waki uterak nämo mäneñ. *12** Täñkañ Anututa nämo nadän imani bämopi-ken siwoñigän kuñat täkot. Ude kuñatnayän täño uwä äma nadäkinik nämo täñpani uwä mebariñin kawä tärewäpän waki täñpani yän täwet täkañ, man u penpän Kristo äbayän täyak kadäni uken Anutu api iniñ oretneñ.

*13-14** Täñpäkañ Ekänita yänpän in kädet siwoñi ñode kuñat täkot; Äma kome terak ño intäjukun it tamik täkañ unitäño man buramik täkot. Täñpän gapman täño äma ärowani it täyak u ba unitäño epän ämaniye it täkañ u imaka, gämori-kengän kuñat täkot. Äma uwä waki täñpani komi yämikta ba äma täga orañ yämikta epän yän yämani. *15** Nadäkañ? Anutu täño nadäk uwä ñode; Inä kädet siwoñi ude kuñarirä äma nadäk-nadäki gwäjiwanitä inta man waki yäk täkañ uwä mäyäk nadänpän man waki u wari täwetneñtawä. *16** Täñkañ inä бага man täño topmäk-topmäk terak nämo kuñarani upänkañ бага man irepmitpän kädet wakiwaki täga täne yän nämo nadäneñ. Nämoinik, Anutu täño watä epän ämaniye ude kuñatpän mani buramik täkot. *17** Ude täñkañ ämawebe kuduptagän orañ yämiñpän äbot täñpani notjiyeta nadän yämikinik täñpeñ kuñat täkot. Täñkañ Anututa umuntanpän u gämori-ken kuñatpän kome täño intäjukun äma u orañ imik täkot.

Kristo täño kädet kuroñ iwatneñ

*18** Äma täño epän äma, in intäjukun ämajiye orañ yämiñpän mani buramik täkot. Kome täño intäjukun äma bätaki unitagän nämo yäyat. Nämo, komita bok yäyat. *19** Täñpäkañ momijin nämopän jop nadän komi tamiñirä upänkañ Anutu nadän imiñpän häräpi u kotanpän kwikinik kuñarirä Anututä tabäwän api tägawek. *20** Täñ, goret täñpäkañ unita

* **2:8:** Rom 9:33 * **2:9:** Ais 9:2; Ais 40:20-21; 1Pi 2:5; Tai 2:14; Apos 26:18; Efe 5:8 * **2:10:** Rom 9:25 * **2:11:** Sam 39:12; Gal 5:17,24; Jem 4:1 * **2:12:** Mat 5:16; Luk 19:44 * **2:13-14:** Tai 3:1 * **2:15:** 1Pi 3:16 * **2:16:** Gal 5:13 * **2:17:** Rom 12:10; Snd 24:21; Mat 22:21 * **2:18:** Efe 6:5 * **2:20:** 1Pi 3:14,17; 1Pi 4:14

tadäpmänirä bäräpi u kotanĵan kuŋatneŋo uwä netätä butewaki nadäŋ tamek? Nämoinik, upänĵan kädet siwoŋi täŋpöpän tadäpmänirä bäräpi u kotanpän kuŋatnayän täŋo uwä Anututä tabänirän siwoŋi api täŋpek. ^{21*} Nadäkan? Inä kädet udegän täkta yän tamani. Imata, Kristo inta yänpän komi nadänĵuk. Ude täŋkuko uwä kädet siwoŋi kubä intä iwatta yäwani u täwoŋärenĵuk, Anutu täŋo mantä yäyak ude;

22* *U momi kubä nämö täŋkuk ba jop manman kubä nämö yänĵuk. Ais 53:9*

23* Täŋĵan ibenpän man wakiwaki iweräkan kowata udegän nämö täŋkuk. Täŋĵan komi iminirä kowata man nämö yäwetkuk. Nämö, u man epän siwoŋi täŋpani unitä watä it namiton yän nadänpän kwikinik itkuk. ^{24*} Täŋĵan ninä wakita watä epän penpän kädet siwoŋi iwatpän tänehta nintäŋo momitä Jesu uterak äronirän päya kwakäp terak yäpmän äronĵuk. Täŋĵan unitäŋo jibitä nin yäpän täganĵuŋ. ^{25*} Bureni, inä yawak ägwän tänpän kuŋarani ude täŋkuŋöpän apiŋo mäjojin kaŋiwarani, watä ämajin pähap u iwatnehta äneŋi tämagutkuk.

3

Yanäpi täŋo man

1-2* Webe äpjiye nikek, inta udegän yäwa nadäwut. In äpjiye gämori-ken kuŋat täkot. Täŋpakan äpjiye ätuwä Anutu täŋo manta nadäkinik nämö täk täkan uwä bänep sukurek man kubä nämö yäwetkan oraŋ yäminpän bänep kudupi kuŋarirä äpjiyetä intäŋo täktäk siwoŋi u kanpän nadänkan bänepi äyänut täkot. ^{3*} Nadäkan? Gupjin-ken ba gwäkjin-ken täŋkuraŋ-kuraŋ, gwäk pujiŋ topmäk-topmäk, omäk meran täktäk ba tek säkgämän, kangärip ikek täktäk udewanita nadänirä bureni-inik nämö täŋpek. ⁴ Nämö, inä täŋkuraŋ-kuraŋ uwä bänepjin-ken pewä ahäk täyon. Bänepjin täŋo epmäget bureni paot-paori nämö uwä bänep kwini, mämä wareŋ-wareŋi nämö. Epmäget udewanita Anututä nadäwän ärowani täk täyak. ⁵ Täŋpakan webe kudupi biani ätu, Anutu-tagän nadän imikinik täŋkuŋo unitä epmäget udewani yäpmän kuŋatkuŋ. Yäpmän kuŋatpän iniken äpiye oraŋ yämik täŋkuŋonik. ^{6*} Sara u webe udewani. U Abraham täŋo man buraminpän ärowanina yän iwet täŋkukonik. Täŋpakan in udegän, täktäk täga täŋĵan täŋmun-unmun ba nadäwätäk nämö tänpän kuŋatnayän täŋo uwä Sara täŋo äperiye ude api itneŋ.

7* Täŋpakan ämani, inta udegän yäwa nadäwut. Webejiye uwä kehäromini inigän äpani bumik unita nadäwä tärewöpän nadän yämikinik täpneŋ kuŋat täkot. Täŋĵan u inkät irit kehäromita biŋam penta iwoyän tamani unita oraŋ yämik täkot. Ude tänayän täŋo uwä imaka kubätä yäŋapik manjin täga nämö api itpiiwek.

Kudän täga kowata kowata tänpän kuŋatneŋ

8* Eruk, kuduptagänta ŋode yäwa; In bänep kubägän tänpän batakigän kuŋat täkot. Täŋĵan nägät moräkjiye ude äbot täŋpani notjiyeta nadän yämikinik tänpän gämori-ken kuŋatpän butewaki ba bänep kwini kowata

* 2:21: Mat 16:24; Jon 13:15 * 2:22: Jon 8:46 * 2:23: Ais 53:7; 1Pi 3:9 * 2:24: Hib

9:28; Rom 6:2,11; Ais 53:5 * 2:25: Ais 53:6; Ese 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14 * 3:1-2: Tai 2:5

* 3:3: 1Ti 2:9 * 3:6: Stt 18:12 * 3:7: Efe 5:25 * 3:8: Mat 5:44; 1Te 5:15; 1Pi 2:23

kowata tãñpeñ kuñat tãkot. ⁹ Tãñpãkañ ämatã waki tãñ taminirã kowata waki nãmo tãñ yãmineñ. Ba tebenirã kowata nãmo yebeneñ. Nãmo, Anututã imaka säkgãmãn kubã tãñ tamikta tãmagutkuko unita inã äma udewanita yãñpãñ Anutu-ken yãñapiñirã kañ tãñkentãñ yãmãn. ¹⁰ Unita Anutu tãño man ñode kudãn tãwani;

Äma kubätã säkgãmãn itkañ oretoret terak kañ it yãpmãñ ärowayãñ nadãñpãñã ñode tãñpek;

Jop manman ba man kãbãñi kubã nãmo yãwek. Nãmoinik!

¹¹ *Kãdet waki mãde ut imiñpãñ kãdet tãga ugãn iwarek. Tãñkañ kãdet tãga u kañ-ahãñpãñ ämawebe ätukãt bãnep kubãgãn itta gwãk pimiñpãñ epãni tãñpek.*

¹² *U imata, Ekãnitã ämawebe siwonji yabãñ yãwatpãñ yãñapik man yãk tãkañ u nadãñ yãmik tãyak.*

Tãñ, äma kãdet waki tãk tãkañ u mãde ut yãmik tãyak.

Sam 34:12-16

Kãdet tãga tãñirã waki tãñ yãmik-yãmik

¹³ In kudãn tãgatãga tãkta gwãk pimiñpãñ tãñirã netãtã iwan tãñ tamek? ¹⁴ * Tãñpãkañ irit kuñat-kuñat siwonji tãñpeñ kuñarirã komi epãn jop nadãñ tãñ taminayãñ tãkañ unita nadãwãtãk nãmo tãneñ. Imata, inã Anutu tãño oretoret terak kuñat tãkañ. Unita ämata nãmo umuntãneñ. Ba umun man tãwetnayãñ tãño unita imaka, nãmo umuntãneñ. ¹⁵ Nãmo, bãnepjintã Kristota nadãñirã Ekãni kudupi ude tãñpãpãñ orañ imik tãkot. Ude tãñkañ Irit tãga api yãpne yãñ nadãkinik tãk tãkañ unita tãwet yabãk tãnayãñ tãkañ u mebãri kwawak yãwetta pidãmtak tãkot. ¹⁶ * Tãñkañ jãpi terak nãmo, man kwini terak yãwet tãkot. Tãñkañ Anutu iñamiken siwonigãn kuñarirã Kristo iwãtpãñ siwonji kuñat tãkañ unita yãñãrok tãwetnayãñ tãkañ uwã mani waki unita mãyãk api nadãneñ. ¹⁷ * Tãñpãkañ Anututã nadãñ taminirãn in kãdet tãga tãñpeñ kuñarirã iwan tãñ taminayãñ tãño uwã imaka tãga kubã yãñ nadãneñ. Tãñ, waki tãñirã kowata tãñ taminereño unita tãga yãñ nãmo nadãneñ.

¹⁸ * Tãñpãkañ Kristo komi udegãn nadãñkuko unita nadãwut. U siwonjitã wakijinta kowata kadãni kubãgãn, kãmита nìkek kumbuk. U siwonjitã äma gwãjiwani in Anutu-ken tepmanpekta ude uwã tãñkuk. U komegup ikek itkuko unita utpewã kumbãnpãñ ãneñkuñ. Komegup utpewã kumbuko upãñkañ Munapiktã tãñpewãn kodak tãñkuk. ¹⁹ Tãñpãñ Munapik unitãño kehãromi terak äma kumbani tãño mãjo, komi yotken irani uken äpmo Anutu tãño man yãñahãñpãñ yãwetkuk. ²⁰ * Tãñpãkañ kumbani tãño mãjo uwã ämawebe Noa tãño kadãni-ken Anutu tãño mani nãmo buramiñkuño unitãño mãjo. Kadãni uken Noa gãpe pãhap tãñ irirãn Anutu ämawebe bãnepi sukurekta itsãmbuk. Itsãmãñ irirãn äma yarãgãn, 8 udetãgãn, gãpe gãnañ äronirã umetã orañ yãmiñkuk. ²¹ * Tãñpãkañ unitãño kukñini ñode; Ume orañ yãmiñkuko uwã ume ärutãrut apiñode waki kerik-ken nanik tãmagut tãyak ude bumik. Tãñ, ume ärutãrut uwã gupjin tãño garok nãmo ärut tãyak. Nãmo, ume ärutãrut uwã Anutu iñamiken siwonji api kuñaret yãñ yãñkehãromtak man. Tãñpãkañ waki kerik-ken nanik tãmagut tãyak uwã Jesu Kristo kumbani-ken nanik akuñkuko, kehãromi uterak. ²² * Jesu

* **3:14:** Ais 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20, 4:14 * **3:16:** 1Pi 2:12 * **3:17:** 1Pi 2:20 * **3:18:** Rom 6:10; Efe 2:18 * **3:20:** Stt 6-7 * **3:21:** Hib 10:22 * **3:22:** Mat 22:44; Efe 1:20-21

Kristo u kumbani-ken nanik akumaŋ kunum gānaŋ aroŋkuko uwā apiŋo Anutu kerī bure kāda itkaŋ aŋero ba imaka kehāromi nīkek, wāpi biŋam ikek kunum terak it tākaŋ u kuduptagān intājukun it yāmiŋpāŋ yabāŋ yāwat itak.

4

Anutu oraŋ imiktagān kuŋat-kuŋat

¹* Tāŋpākaŋ Kristo uwā gupi-ken komi nadāŋkuko unita nadāk-nadāk unitā inŋitpāŋ kuŋatkuko udegān inŋitpāŋ bānepjin tāŋ-kehāromtak tākot. U imata, āma gupi-ken komi taŋi nadāwani uwā momi kādet pen iwatta bitnāk tākaŋ. ²* Unita bānepjin tāŋkehārom taŋpāŋ kome terak ŋo itnayāŋ tākaŋ uwā nadāŋ gārip waki tāŋo kādet nāmo iwatpāŋjā, kādet Anututā gāripi nadāk tāyak ugānpāŋ kaŋ iwarut. ³* In bian, bānepjin nāmo sukurenŋpāŋ guŋ āmatā tāk tākaŋ udegān ŋode bumta tāk tāŋkuŋonik; Kubokāret, kaŋgārip nadāŋ gārip waki, kap wakiwaki teŋit, ume komi naŋkaŋ tāŋguŋguŋ tāŋit, ba anutu jopi nadāŋ yāmik-yāmik kādet waki u tāk tāŋkuŋonik. ⁴ Tāŋpākaŋ apiŋo kādet udewani bok tākta bitnāŋirā Anututa nāmo nadāwani āmatā kikuŋutpāŋ-nadāwā nāmo tāgawāpāŋ tabāŋ māgayāŋpāŋ yāŋārok tāwet tākaŋ. ⁵* Ude tāwet tākaŋ upāŋkaŋ kāmiwā Anutu inŋamiken mebārini api yāŋahāneŋ. U imata, Anutu uwā āma kumbani ba āma kodak irani tāŋo tāktāk yāpmāŋ danikta pidāmtak tāyak. ⁶* Tāŋpākaŋ āmawebe bian kumāŋ tāŋpā kuŋkuŋo u Anutu tāŋo Manbiŋam Tāga yāwerirān nadāŋkuŋ. U momi tāŋpani kuduptagān ude, kumākta biŋam tāŋkuŋo upāŋkaŋ mājonitā Anutu tāŋo irit ikek tāneŋta manbiŋam u yāwetkuk.

⁷* Eruk, imaka pāke unitāŋo paotpaot kādāni kerāp tāyak. Unita Anutukēn yāŋapik man sākgāmān yāna yāŋpāŋ bānep nadāk-nadākjinta, ba irit kuŋat-kuŋatjinta watāni ket itpāŋ kuŋat tākot. ⁸* Tāŋpākaŋ intājukun-inik ŋode tāk tākot; Bānep iron kādet inŋit-inik tāŋpāŋ kuŋat tākot. Imata, iron kādet unitā momi māyap-inik yejāmāk tāyak. ⁹* Unita yāŋgaŋa-gaŋakāt nāmo, notjiye yotjinken yāŋ-yākŋat yāpmāŋ aroŋpāŋ iron tāŋ yāmik tākot. Tāŋkentāk kowata kowata ude tāk tākot. ¹⁰* Nadākaŋ, Anututā iniken ironi terak inta iron inigān inigān tamīŋkuk. Unita in kubākubātā Anutu tāŋo epān āmaniye ude itkaŋ iron inŋinta-inŋinta tamani upāŋ Anutu tāŋo kudupi āmawebe tāŋkentāŋ yāmik-tagān yāpmāŋ kuŋat tākot. ¹¹* Ŋodeta yāyat; Āma kubāta Anutu tāŋo manbiŋam yāŋahākta iron imaniwā, eruk Anutu tāŋo meni yāpmāŋpāŋ yāŋahāwek. Ba āma kubāta tāŋkentāk epān tākta iron imaniwā, eruk, kehāromi Anututā imik tāyak uterak epān u tāŋpek.

Tāŋpākaŋ Jesu Kristo terak Anutu tāŋo wāpi biŋam taŋi ahāŋ parān yāŋpāŋ imaka u ba u tānayāŋ tāŋo u kudup sākgāmān kaŋ tāŋput. U imata, epmāget penyāŋek ba kehāromi pat imiŋkuko unitā tārek-tāreki nāmo api pat imiŋ yāpmāŋ ārowek. U Bureni.

Jesuta yāŋpāŋ āmatā iwan api tāŋ tamineŋ

¹²* Notnaye tāgagāmān, nadākinikjin tāŋkehārom takta komi kādāp ikek

* **4:1:** Rom 6:2,7 * **4:2:** 1Jo 2:16 * **4:3:** Efe 2:2-3 * **4:5:** Apos 10:42 * **4:6:** Rom 8:10; 1Ko 5:5 * **4:7:** Rom 13:11-12; 1Ko 10:11; 1Jo 2:18 * **4:8:** 1Pi 1:22; Jem 5:20 * **4:9:** Hib 13:2 * **4:10:** Rom 12:6-8 * **4:11:** 1Ko 10:31 * **4:12:** 1Pi 1:6-7

ahäj taminjirä imaka kudupi yäjkanj nämo kikinutnej. ¹³ * Nämo, ɲode nadänpäj oretoret kanj tänpjut; Kristotä komi nadäjnkuko u tänkentänpäj bok nadäkamäj yäj kanj nadäwut. Ude tänayäj täno uwä Jesu täno kehäromi ba penjyäjeki kwawak ahäwayäj täyak-ken uken bänep oretoret inipärik kubä api nadänej. ¹⁴ * Nadäkanj, Kristo wäpita yänpäj sära täwerirä tägämän yäj nadänpäj ɲode kanj nadäwut; Anutu täno Munapik, penjyäjek ikek u nintä terak itak unita ude täj nimik täkanj yäj nadäk täkot. ¹⁵ Upäjkanj in kubätä kädet waki kubä ɲodewani tänpäj kowata komi nadäweko uwä nämo tägawek; Äma kumäj-kumäj urut, ba kubota täktäk, ba täjyäkätpäj äma täno epän täjpwak täktäk ba kudän waki ätu täktäk. ¹⁶ * Täj, kubätä Kristo täno äma ude irirän komi iminayäj täkanj unita mäyäk nämo nadäwek. Nämo, äma uwä bänepitä oretpäj Kristo wäpi injitat yäj nadänpäj Anututa bänep täga nadäj imek. ¹⁷ * Unita nadäkanj? Anututä man epäni täkta kadäni ahätäk. Iniken äboriye ninken jukun pewän ahätäk ɲo. Täj, iniken äboriyeinik-ken man epän u yäput peyak u täjpwä ämawebe mani bijam täga nämo buramik täkanj unita jide api pewän ahäj yämek? U komi pähap api yämek! ¹⁸ * Man unita man kubä ɲode kudän täwani pätak;

Anututä äma siwoji inita bijam yepmakta komi epän täk täyak u täjpwä, äma Anutu mäde ut iminjpäj momi täk täkanj unita kowata jide u api ahäj yämek?
Snd 11:31

¹⁹ * Unita Anututä äma kubä nadäj iminjirän äma keru terak komi nadänpäjä Anututä watäni irekta gupi inij kirejnpäj kädet täga pen iwarek. U imata, Anutu uwä äma u pewän ahäwani, ba äma unitäno watä ämani säkgämän.

5

Äbot täjpanita täno watä ämata man

¹ * Eruk, äbot täjpani täno watä äma inta man kubä täwerayäj. Näk imaka, watä äma in udewanigän, ba Kristotä komi nadäjnkuko u dapunatä kanj kut. Ba Kristotä penjyäjek ba wäpi bijam ikek äbänpäj ämawebeniye ta wäpi bijam yämajäj täyak-ken uken näkkät bok api yäpne. Unita in epänjin säkgämän täkta man kädet ɲode täwetat; ² * Inä Anutu täno yawakiye ketjin terak pewani unita watäni säkgämän it täkot. Gañani terak, ämatä epän u täkta pej täwerirä ude nämo tänej. Nämo, bänep nadäk-gärip kubä terakgän tänej. Ba epän uterak monej täni kanj yäpna yäj nämo nadänej. Nämo, bänepjin kädap ijiwäpäj täna yäj gäripgän nadänpäj tänej. ³ * Täjkanj in wäpjin bijam ikek ude itkanj ämawebe Anututä ketjinken pewani u, ärowani itkamäj yänpäj komi epän nämo yäminej. Nämo, kädet kuroj säkgämän kanj tänpäj-yäwojäre wut. ⁴ * Ude tänayäj täkanj uyaku eruk Watä Äma Intäjukun-inik itak unitä kwawak ahäwayäj täyak-ken uken gwäki säkgämän, nämo wawani ba nämo paorani upäj api yäpnej.

* **4:13:** Apos 5:41; Rom 8:17; 2Ti 2:12; Jem 1:2 * **4:14:** Sam 89:50-51; 1Pi 2:20 * **4:16:** Apos 11:26; Plp 1:20 * **4:17:** Jer 25:29; 2Te 1:8 * **4:18:** Luk 23:31 * **4:19:** Sam 31:5 * **5:1:** Rom 8:17 * **5:2:** Jon 21:15-17; Apos 20:28; Plm 14; Tai 1:11 * **5:3:** 2Ko 1:24; Plp 3:17; Tai 2:7 * **5:4:** Hib 13:20; 1Ko 9:25

5 * Eruk äma gubaŋi, in ekänijje täŋo man buramiŋpäj gämori-ken kaŋ kuŋarut. Täŋpakaŋ in kuduptagän äpami ude itkaŋ äpami täŋo kudän ude kowata kowata täŋpäj kaŋ kuŋarut. Man unita man kubä ɳode kudän täwani pätaŋ;

Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita iwan täŋ yämiŋkaŋ äma inita nadäwä äpami täk täkaŋ unita oraŋ yämik täyak. Snd 3:34

6 * Unita injinken gärip peŋpäj Anutu Kehäromi u gämori-kengän kaŋ kuŋarut. Ude täŋpeŋ kuŋarirä ini kadäni pewani-ken api oraŋ tamek. 7 * Nadäkaŋ, Anututä inta nadäŋ tamikinik täk täyak unita bäräpi ahäŋ tamik täkaŋ u kerikengän pek täkot.

8 * Ude täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjin ba bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäj dapun täŋpäj kuŋat täkot. U imata, Satan, intäŋo iwanjin u, aŋ ägwäri komigämän kubä udewani unitä äma yeŋpäj näŋpa yäŋkaŋ wäyäkŋeŋtäŋ kuŋat täyak. 9 * Unita nadäkinikjin täŋ-täpäneŋpäj äma waki u yokut tärek-tärek täŋpäj kuŋat täkot. Nadäkaŋ? Äbot täŋpani notjiye komeni komeni ittäŋ kukaŋ u komi intä nadäk täkaŋ udegän nadäk täkaŋ. 10 * Komi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ kadäni keräpi-tagän api nadäneŋ. U täreŋirän Anututä ini tepmaŋpän tägawäpäj bänepjin api täŋ-kehäromtaŋ tamek. Ude täŋ tamiŋirän kehäromigän api it yäpmäŋ kuneŋ. Nadäkaŋ? Anutu uwä orakorak mäheŋi. Unitä in Kristo-kät kentäŋpäj wäpi biŋam tärek-täreki nämo u yäpmäkta yäŋpabä tepmaŋkuk. 11 Unita Anutu uken kehäromi pen pat yäpmäŋ kuk täyon! U Bureni.

Yäŋtärek man ätu

12 Man kudän keräpi ɳo Silastä täŋkentäŋ namiŋpäj kudän täyak. Silas u notninpak bureni-inik yäŋ nadätat. Täŋpakaŋ man kudän täŋ tamitat ɳowä bänepjin täŋpidäm takta, ba kädet Anututä orakoraki bureni inta tamik täyak u täwoŋäreŋta täyat. Unita orakorak uterak yeŋkehärom taŋpäj kaŋ irut!

13 * E man kubä ɳode; Babilon * nanik äbot täŋpanitä oretoret man, man kudän ɳo terak täwetkaŋ. Ämawebe uwä Anututä inkät bok inita biŋam iwoyäŋpäj tepmaŋpani. Täŋpakaŋ nanakna Mak u imaka, inta oretoret man täwetak. 14 * Eruk, äbot täŋpani notjiyekät not täŋpäj kowat iniŋ orerän täk täkot. Täŋpakaŋ bänep pidäm, Kristo täŋo äboriye bureni intä terak ärok täyon. Ugän.

* 5:5: Efe 5:21; Jem 4:6 * 5:6: Mat 23:12; Jem 4:10 * 5:7: Sam 55:22; Mat 6:25-30 * 5:8: 1Te 5:6 * 5:9: Efe 6:11-13; Jem 4:7 * 5:10: 1Te 2:12; 1Pi 1:6 * 5:13: 2Ti 4:11 * 5:13: Babilonta yäyak uwä Rom yotpärareta yäyak käwep * 5:14: 1Ko 16:20

2 Pita

Yän-yäknarani äma täño man jopi yäpä-siwon takta manbiñam

¹ Man ñowä Saimon-Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täño watä epän äma ba aposoro kubä. Täñkañ ämawebe nadäkinik nintä yäpmänj kuñat takamänj udegän yäpmänj kuñat takañ inta yänpäñ man ño kudän täyat. Nadäkinik yäyat uwä nadäkinik Anutunin ba waki keriken nanik nimagurani Jesu Kristo unitäño täktäk siwonji terak yäpumänjo u. Nadäkiniknin u imaka jopi nämo, unita iyap takinik täk takamänj. ² * Täñpäkañ Anutu ba Ekäninin Jesu Kristo unitäño manbiñam daninpäñ yänpäñ-nadäk täñ irirä unitäño orakoraki ba bänep pidämtä inken tokñekinik pat tamik täyon.

Ninä Anututä inita iwoyänpäñ nipmanjuk

³ * Jesu Anutu ude itkanj kehäromini inipärik kubä unitä kehäromi niniñ moreñirän irit kehäromita biñam itta, ba kudän Anututä ini gäripi nadäk täyak u täñpeñ kuñatta nadäk kädet ätuta wäyäkñenañi nämo. Ude kuñatneta mebarini käbop nämo peñkañ wäpi biñam peñyänjek ikek kwawak niwonärenjuk. Uterak, ba ninta yänpäñ epän säkgämän kubä täñkuko uterak inita biñam yänpäbä nipmanjuk. ⁴ Ude täñkuko uwä imaka säkgämän-inik, gwäki ärowani nimikta yänkehärom täñkuko u niniñkuko ubayän. Täñirän iron uterak kome täño nadän gärip ba kañgärip waki äma täño bänepi täñpänwak takañ u täga irepmiñpäñ bänep nadäk-nadäkin Anutu täño ude bumik äworek täyak.

⁵ Mebari unitagän kudän siwonji mebari mebari yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ täñpäñ kuñat täkot. Nadäkinikjin nitek itkanj kudän siwonji pewä ahäwäpäñ kañ kuñarut. Täñkañ kudän siwonji terak kuñatpäñ kudän siwonji Anututä gäripi nadäk täyak unita yänpäñ-nadäk täk täkot. ⁶ * Ude täñkañ irit kuñat-kuñatjinta watäni itkanj bäräpi gänañ gwäk pimiñpäñ kuñat täkot. Ude täñkañ Anututä iniken kudän siwonji u inñipän ini bumikgän kuñat täkot. ⁷ Ude täñpäñ notjiye kowat nadän imän täñpäñ iron kädet bureni pewä ahäk täyon. ⁸ Kudän udewani korenpäñ yäpmänj kuñatneñ. Yäpmänj kuñarirä täñi tokñenayän takañ uwä eruk nadäk Jesu Kristoken nanik yäpuño uwä jopi nämo api täñpek. Nämo, u irit kuñat-kuñatjinken bureni ahänj bumbum api täneñ.

⁹ Täñ, äma kubätä kudän siwonji udewani nämo yäpmänj kuñarayän täko uwä Anututä kädet ude kañ iwarut yän niwet täyak u nämo nadäwän tumbani yän iwetne. U äma dapuri tumbani ba dapuri waki ude bumik. U momini biani ärutpak täwani unita guñ täyak. ¹⁰ Eruk notnaye, in äma udewani nämo äworeneñ. Nämo, Anututä inita biñam iwoyänpäñ tämagutkuko unita gwäk pimiñpäñ iniken äbot itta epäni kehäromi täneñ. Ude tänayän täño uyaku nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäñ tänyabäken nämo api mäneñ. ¹¹ Kädet ude terak Anututä Ekäninin ba waki keriken nanik nimagurani ämanin Jesu Kristo täño kanjwat yewani paot-paori nämo u gänañ ärokta api täniñ kirewek.

* 1:2: Jud 2 * 1:3: 1Pi 2:9 * 1:6: Gal 5:22-23

Anutu tãjo man u bureni

12* Notnaye, man u nadãkan. Ba Anutu tãjo man buraminpãj yãpmãj kuŋat tãkan u bureni-inik yãj nadãhpãj kehãromigãn injit tãkan. Upãjkan nãk intã man u tãŋguj takta gãripi nãmo nadãtat. Unita yãhpãj kadãni kadãni pen api tãwet tãhp̄et. 13* Nõde kan tãppa yãj nadãtat; Nãmo kumãjkan irayãj tãyat ude bãnep nadãk-nadãkjin ãneŋi tãjpidãm takta man u wari wari pen api tãwet tãhp̄et. 14* U imata, nãkã kumãkta kadãni kerãp tãyak yãj nadãtat, Ekãninin Jesu Kristotã nãwetkuko ude. 15 Unita nãk inken tãwetpãj tãwoŋãrek epãn kehãromi tãjpayãj. Ude tãjpayãj tãro uyaku kumãjirawã man tãwetpãj tãwoŋãrek tãk tãyat u juku piŋpãj api yãpmãj kuŋatneŋ.

16* In nadãkan; Ekãninin Jesu Kristotã kehãromi nìkek ãbayãj tãyak unitãjo manbiŋam uku tãwetpãj tãwoŋãrek tãj yãpmãj ãbumãjo uwã ãma tãjo kobap manpãj nãmo tãwetkumãj. Nãmoinik, dapunintã Anutu tãjo wãpi biŋam penyãjnek pãhap ikek uterak ahãjirãn bureni kanjcumãjo unita yãk tãkamãj. 17* Nin kanpãj nadãjitna Anutu Nanintã oraŋ imiŋpãj wãpi biŋam iniŋ oretkuk. Tãjkan Anutu wãpi biŋam sãkgãmãn-inik, inipãrik kubã iranitã Jesu nõde iwerirãn nadãjkumãj; Nõwã nanakna bureni, nãknaken bãnepna gãmãni-inik. Unita gãripi pãhap nadãk tãyat yãj yãjkuk. 18 Man kotãk uwã, pom kudupi uterak iritna kunum gãnaŋ naniktã ãpãjirãn nadãjkumãj.

19 Ude kanpãj nadãjkumãjo unita man profet bianitã yãjahãwani unita nadãkinik bureni tãk tãkamãj. Unita in imaka, manbiŋam u juku penpãj nadãhpãj yãpmãj kuŋarirã api tãgawek. Profet tãjo man u topãn tãjo penyãjektã bipmãj urani gãnaŋ penyãjnek tãyak ude. Topãntã ijiŋ yãpmãj kuŋtãyon kome yãjek tãyak udegãn man unitã bãnepjin-ken penyãjnek tamĩj yãpmãj kuŋtãyon guk pãhap wãpi ãbãjãjektã kan ahãj tamãn. 20 Tãjpkãkan nõdeta nadãkinik tãhp̄ut; Imaka kãmi ahãkta yãwani profet bianitã yãjkuŋo u iniken nadãk terak nãmo yãjahãjkuŋ. 21* Nãmo, profet man biani kubã ãmatã iniken nadãk terak kubã nãmoinik ahãjkuŋ. Nãmo, Kudupi Munapiktã bãnepi tãjpidãm taŋ yãmiŋirãn Anututã man yãmani u yãjahãjkuŋ.

2

Yãj-yãkŋarani ãmata man

1* Bian profet jopi ãtu Isrel ãmawebe bãmopi-ken itkuŋo udegãn in bãmopjin-ken api ahãneŋ. Ahãjkan Anutu wãpi terak jop manman, nadãkinik tãjpwak man, u kãbop kãbop bãmopjin-ken api yãjahãntãj kuneŋ. Ba ugãn nãmo, Ekãni ãrowani suwanpãj yãmagutkuko unita imaka, mãde api ut imineŋ. Ude tãnayãj tãjo unita Anututã bãrãjek-inik api tãjpan waneŋ. 2 Tãjpkãkan ãma mãyaptã unitãjo kãdet kuroŋ iwatpãj kudãn ãmatã nãmo tãnaŋi u api tãneŋ. Tãjirã ãma nadãkinik nãmo tãjpanitã yabãhpãj man bureni tãjo kãdet unita yãppãj-yabãj yãwat api tãneŋ. 3* Tãjpkãkan ãma jopman yãwani unitã monenja yabãggãrip tãjkan Anutu wãpi terak kobap man mebãri mebãri yãj-tãkŋarirã moneŋ api yãmineŋ. Ude tãnayãj tãkan upãjkan yãpmãj daniwani ãmatã manken

* 1:12: Jud 5 * 1:13: 2Pi 3:1 * 1:14: 2Ko 5:1; Jon 21:18-19 * 1:16: Mat 17:1-5 * 1:17: Mat 17:5 * 1:21: 2Ti 3:16; 1Pi 1:11 * 2:1: Mat 24:11; Jud 4 * 2:3: Rom 16:18; 1Te 2:5

yepmakta kadäni bian peñ yämiñkuko unita itsämäñtak. Ba yäpmäñ daniwani ämatä täñpawak täñpayäñ täko u täga nämo api irepmitneñ.

⁴ * Unita imaka bian ahäwani täño manbiñam ñode täwera nadäwut; Bian anjero ätutä waki täñirä Anututä nämo yabäñ koreñkuk. Nämo, u genji waki, awañ bipmäñ urani gänañ uken ureñ täñpäñ äpmonpäpän yen kehäromipän pädat täñpäñ yepmañkuko kadäni pähapta itsämäñkanj.

⁵ * Ba udegän äma biani Anututa mäde ut imiñirä nämo yabäñ koreñkuk. Nämo, yäñirän umetä tokätpän kudup däpuk. Täñkanj Noa, Anutu inamiken siwoñi irit kädet täño manbiñam yäñahäwani ukät iniken tawañken nanik ⁷ ugänpän täñkentän yämiñpäñ yepmañkuk. ⁶ * Ba kubä pen ñode; Anututä Sodom Gomora ämawebe yabäwän wawäpäñ yotpärare yarä ukät ämawebe kudup kädäp pewän päñku pat ijiwäpäñ kädäkut äworeñpeñ kuñkuñ. Ude täñkuko uwä ämawebe Anutu mäde ut imik täkanj unitä kanpäñ ñode nadäkta; Nintä terak udegän api ahän nimek. ⁷ * Täñ, äma kubä wäpi Lot, Sodom uken itkuko ugänpän täñkentän imiñkuk. Lot, äma täga uwä ämawebetä kädet käbäñi-inik u täñirä yabäñkanj nadän bäräp täñkuk. ⁸ Ini uwä äma täga upänkanj kepma kubäkubä ämawebe täño täktäki yäkyäki waki u yabäñpäñ-nadänkanj bänepi siwoñi-ken ägekot pähap nadänkuk, ärowani kudän täk täñkuño unita.

⁹ * Eruk unita ñode nadäwut; Ekänitä iniken kudupi ämawebeniye täñyabäk mebäri mebäri-ken nanik täga täñkentän yämiñpäñ yämagut täyak. Täñ, ämawebe waki kädet iwatta gäripi nadäk täkanj u yabäñ yawat itak. Yabäñ yawat ittängän kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kowata api yämek. ¹⁰ * Bureni, äma kanjärip ba nadän gärip waki täñpäñ kubokäret kädet ämatä nämo tänañi täk täkanj u, ba Anutu täño man iwatpäñ gämori-ken kuñatta bitnäk täkanj uwä kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken täga nämo api irepmitneñ. Nämo inik!

Äma uwä äma jop manman yäwani bämopjin-ken itkanj u. U iniken gupi yäpmäñ äronpäñ iniken gärip ugän iwat täkanj. Täñkanj imaka wäpi biñam ikek kunum gänañ irani u yäñärok yäwetta umun kubä nämo täk täkanj. ¹¹ * Nadäkanj, anjero, äma udewani yärepmit moreñpäñ kehäromi nikek it täkanj upänkanj Ekäni inamiken itkanj jop manman terak nämo inik yäninñ warät täkanj. ¹² * U kawut! Profet jopi uwä imaka nämo nadäwä tärek täkanj unita man waki bumta yäk täkanj. U tom ägwäri bumik, nadäk-nadäki nämo. Tom ude, iniken gup täño gärip ugän iwaräntäk täkanj. Tom ämatä yabäñpäñ däpmäkta yäwani udegän äma uwä paotta biñam täkta yäwani. ¹³ * Uwä äma ätuta komi yämik täkanj kowata komi udegän api yäpneñ. Imaka unita gäripi nadäk täkanj uwä käbop nämo peñkanj kepma käron gäripini däpmäñ tärekta kudän waki mebäri mebäri wari wari täk täkanj. Ba inkät ketem bok täñnak täkanj unitä äñnak-äñnakjin uwä täñpewä imaka käbän täwani taräki ude äworek täkanj. Ude täñpäñ oretoret täk täkanj.

¹⁴ Täñpäñ ugän nämo. U webe yabängärip täñpäñ yäwarän täktagän nadäk täkanj. Momi täkta gäripi nadäk täkanj, u däpmäñ tärenañi nämo. Ude täñkanj ämawebe nadäkiniki kehäromi nämo udewani täñyäkñat-pewä momi täk täkanj. Täñkanj äma ätuta nämo nadäk täkanj. Nämo inik, initagän nadäkinik täñpäñ iniken gärip däpmäñ tärektagän nadänpeñ kuñat täkanj.

* 2:4: Jud 6 * 2:5: Stt 6–8, 8:18; 2Pi 3:6 * 2:6: Stt 19:24; Jud 7 * 2:7: Stt 19:1-16 * 2:9: 1Ko 10:13; Jud 6 * 2:10: Jud 7-8,16 * 2:11: Jud 9 * 2:12: Jud 10 * 2:13: Jud 12

Unita Anututä api däpmäj morewek. ¹⁵* Kädet siwoņita mäde ut imiņpäj täņguņguņ täņtäj kuņat täkaņ. Uwä Beo täņo nanaki wäpi Balam unitäņo kädet kuroņ iwat täkaņ. Balam uwä monenja yäņpäj kädet waki täkta gäripi nadäņkuk. ¹⁶* Ude täņtäj kuņtäyon doņki, man nämo yäk täkaņ upäņkaņ doņki kubätä ämatä-yäņ man iwetpäj Balam ŋode kaņ-yäņkuk; Täņguņguņ kädet täk täyan u kaņ pe! yäk.

¹⁷* Täņpakaņ profet jopi uwä ume dapuri kawuk täwani udewani. Ba gubam mänittä piäj äreyäj täņpän jopjop kuk täkaņ udewani. U täņkentäk kubä täga nämo täneņ. Unita äma udewanita Anututä yotpärare bipmäj urani wakiinik kubä peņ yämiņkuko uken api itneņ. ¹⁸* U gup yäpmäj ärokärok man bumta yäņtäj kuņat täkaņ. Täņkaņ äbot täņpani guņ äbot täņo täktäk kädet waki apigän pewanipäņ täņyäkņat-pewä gup täņo kaņgärip kädet mebäri mebäri äneņi iwat täkaņ. ¹⁹* U bänep ärik-ärik man ŋode yäwet täkaņ; Nin niwarän tänayäj täņo uyaku säkgämän-inik api itneņ. Ude yäk täkaņ upäņkaņ iniwä säkgämän nämo it täkaņ. Nämo, u imaka täņpawak ikek unita watä epän täņ imik täkaņ. Unita ŋode nadäwut; Imaka kubätä intäjukun täņ gameko uwä, gäk unitäņo watä epän ämani jopi ude iren.

²⁰* Unita äma udewanita ŋode yäwa nadäwut; Bian äma uwä waki keriken nanik nimagurani Ekäninin Jesu Kristo unita nadäj imikinik täņjirä Jesutä täņkentäj yämiņpäj kome terak waki täktäk kädet kudup yärepmit moreņkuņ. Yärepmit moreņkuņo upäņkaņ äneņi äyäņutpeņ kädet wakiken irirä unitä topmäjpäņ yepmäjitkuk. Eruk äma udewani uwä wakiken bian itkuņo u irepmitpäņ wakiinik-inik-ken itkaņ. ²¹* Unita kowata wakiinik yäpmäkta biņam. Pengän Jesu täņo kädet siwoņita nämo nadäwä tumbuņ yäwänäku täga bumik itkäneņ. Upäņkaņ uwä kädet siwoņita nadäwä tumbuņopäj äneņi äyäņutpeņ man kudupi yäwetpäj yäwoņärewani u mäde ut imiņkuņo unita kowata wakitä wakiinik api yäpneņ. ²²* Kädet u täņkuņo unita man kubä ŋode kudän täwani u bureni täyak; Aņtä aņek aņeņpäņ peņkaņ äneņi nak täkaņ. Ba kubä pen ŋode; But kubä ume ärut imiņpäj pewäkaņ äneņi kumaņ päņku okä näbä gänaņ dumäk täkaņ.

3

Jesu bureni-inik api äbek

¹* Notnaye tägagämän, bänepjin-ken nadäk siwoņi pewä ahäkta man kudän intäjukun kudän täņ tamiņkuro ukät kubä ŋo man bian nadäwani u äneņi yäņkodak täņpäj täwetat. ²* Imaka kämi ahänayäj täkaņ profet kudupi bianitä yäwani unita äneņi juku piwut yäņpäj täwetat. Ba jukuman waki keriken nimagurani Ekäninintä aposoro meni-ken yäņahäj tamiņkuko unita guņ täneņ yäņpäj man ŋo täwetat. ³⁻⁴* * Täņpakaņ imaka taņi intä nadänaņi u ŋode; Tärektärek kadäni keräp taņjirän ämatä iniken gärip iwatpäj sära man ŋode api yäneņ; Äbäkta yäņkuko u bureni de? Äbek oratä irä wawäpäņ kumbuņ-ken unitä päbä apiņo itkamäj-ken imaka imaka kunum kenta kome ahäņpäj irirän itkuņo udegän itkaņ

* **2:15:** Nam 22:7; Jud 11; Rev 2:14 * **2:16:** Nam 22:28-35 * **2:17:** Jud 12-13 * **2:18:** Jud 16 * **2:19:** Jon 8:34 * **2:20:** Mat 12:45 * **2:21:** Luk 12:47-48 * **2:22:** Snd 26:11
* **3:1:** 2Pi 1:13 * **3:2:** Jud 17 * **3:3-4:** 1Ti 4:1; Jud 18 * **3:3-4:** Ais 5:19; Ese 12:22; Mat 24:48

ŋo yäk. Nämo api äbek! yäj api yäneŋ. ⁵ * Ude yäk täkaŋ uwä imaka bian ahäŋkuŋo unita guŋ taŋpäj ukeŋode yäj yäk täkaŋ. Upäjkaŋ bian imaka inidegän nämo itkuŋ. Anutu täŋo meni jinom terak kunum kenta kome ahäŋkumän. Täŋkaŋ Anututä yäjpewän kometä ume gänaŋ nanik kwawak abäŋpäj ume bämopi-ken itkuk. ⁶ * Täŋkukopäj mäden Anututä ini äneŋi yäjirän ume tokŋeŋpäj kome biani u kudup peŋ awähutkuk. ⁷ Eruk apiŋo kunum kenta kome udegän Anututä yäjirän itkamän. U jop nämo itkamän, u kädäptä ijiŋ paotta biŋam itkamän. Yäpmäj danik-danik kadäni-ken kunum kenta kome-kät ämawebe Anututa mäde ut imik täkaŋ u kudup api paot moreneŋ.

⁸ * Unita notnaye tägagämän, imaka ŋodeta nämo guŋ täneŋ; Ekänitä kadäni nämo danik täyak. Unitäŋo nadäk-nadäkken kepma kubä uwä obaŋ 1,000 ude bumik. Täŋpäkaŋ obaŋ 1,000 uwä kepma kubä ude. ⁹ * Kadäni nämo danik täyak unita ŋode yänaŋi nämo; Api äbek yäj yäjkuŋkopäj bäräŋeŋ nämo äbätak. Eruk bäräŋeŋ nämo äbätak uwä mebäri ŋodeta; Ekänitä äma ba webe kubätä paot-paotta biŋam täkta gäripi nämo nadätak. Kuduptagän bänepi äyäjutpäj näkken äbut yäjpäj nadäj tamiŋkaŋ kwikinik itsämäŋtak.

¹⁰ * Upäjkaŋ Ekäni täŋo Kadäni u, iwantä äbäk täkaŋ ude, pit kubägän api ahäwek. Täŋirän kunum mämä yäjawat pit kubägän api paorek. Ba imaka imakani u gänaŋ itkaŋ u kädäptä api ijiŋ morewek. Täŋkaŋ kome ini ba imaka imakani u terak itkaŋ u kudup udegän api paotneŋ. ¹¹ Kädet ude terak imaka päke u kudup api paotneŋo unita in irit kuŋat-kuŋat kädet jidewani upäj iwatneŋ? Uwä ŋode; Inäwä irit kuŋat-kuŋatjin kudup Anututa imiŋ moreŋpäj kädet siwoŋi, Anututä iniken ugänpäj iwat täkot. ¹² * Kädet ude kuŋatkaŋ Anutu täŋo kadäni pähaptä bäräŋeŋ ahäwän yäjkaŋ dapun käroŋ täŋpäj itsämäŋkot. Nadäkaŋ, kadäni ugän kunum api ijiŋ paorek ba imaka imaka kunum terak itkaŋ u kudup api mutneŋ. ¹³ * Upäjkaŋ ninäwä imaka Anututä nimikta yäjkehäromtak man yäjkuŋo unita itsämäŋkamäj. Uwä kunum kenta kome kodaki, irit kuŋat-kuŋat kädet siwoŋitä tokŋeŋ pärekta yäwani u.

Ket nadäjpäŋ Ekänita itsämäŋkäna

¹⁴ Eruk notnaye, kadäni pähap unita itsämäŋit itsämäŋit Anutu injamiken momi nämo, siwoŋi kuŋatta gwäk pimiŋpäj kuŋat täkot. Täŋkaŋ Anutukät bänep kubägän itpäj kuŋatta epäni täk täkot. ¹⁵ * Unita ket nadäwut; Anututä ämawebe bänepi äyäjutpäj inita biŋam täkta unita yäjpäj itsämäŋtak. Man u kudupi nämo. Anututä notninpak Polta man kädet u imiŋirän yäjpäj kudän täŋpäj tamiŋkuŋo u udegän. ¹⁶ Poltä manbiŋam kubäkubä kudän täk täyak uwä man u nikekgän. Bureni, Pol täŋo manbiŋam ätu mebäri nadäna tumäkta pipiri täk täkamäj. Unita äma ätu bänep nadäk-nadäk kubägän nämo inirani, ba Anutu täŋo man burenita nämo nadäwä tumbanitä Pol täŋo man ätu yäpmäj äyäjutpäj goret yäjahäk täkaŋ, ba Anutu täŋo man ätuta täk täkaŋ udegän. Ude täk täkaŋ uwä paotta biŋam.

* 3:5: Stt 1:6-9 * 3:6: Stt 7:11-21; 2Pi 2:5 * 3:8: Sam 90:4 * 3:9: Hab 2:3; 1Ti 2:4

* 3:10: 1Te 5:2; Mat 24:29,35 * 3:12: Ais 34:4 * 3:13: Ais 65:17; Ais 66:22; Rev 21:1,27

* 3:15: Rom 2:4; 2Pi 3:9

17 * Upäŋkaŋ notnaye, kudän udeyani kämi api ahäwek yäŋ uku nadäk täkaŋ unita injinta ket nadäŋpäŋ kuŋat täkot. Tänyäkŋarani äma, Anutu täŋo man täŋpäwawani unitä täŋ-täkŋarani täŋpäŋ man jopi täwerirä nadäkinikjin kehäromi u pewä putärewäpäŋ säkgämän itkaŋ u irepmitpäŋ wakiken äpmonęta! 18 * Täŋpäkaŋ Jesu Kristo u Ekäninin ba waki keriken nanik nimagurani. Unitä orakoraki tamik täyak unitäŋo mebäri, ba iniken täktäkita yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ nadäwä tumbäpäŋ kehäromigän kaŋ irut. Täŋpäkaŋ wäp biŋam ärowani, peŋyäŋek ikek ba iniŋoret man kudup Jesu Kristoken tärek-täreki nämo it yäpmäŋ kuk täyon. U bureni!

* 3:17: Mak 13:5,33; 1Ko 10:12 * 3:18: Jud 25

1 Jon

Bänep iron kädet kowata kowata täñpeñ kuñatta manbiñam

Manbiñam Irit ikek u kwawak ahänkuk

¹ * Manbiñam, irit kehäromi niked unitäño mebärini yäñahäk täkamäj. Manbiñam u imaka u ba u nämo ahäjirä itkuk. Manbiñam unitä man yäjirän nadänkumäj. U kuñarirän dapunintä kañkumäj. Ba ketnintä imaka, iñitpäñ-nadänkumäj. ² * Irit kehäromi täño mähemi u kwawak ahäjirän kañkumäño u yäñahäk täkamäj. U Anutu Nankät itkumänöpäj ahäj niminükuko unitäño mani biñam täwet täkamäj. ³ Täñpakañ nin Anutu Nan ba iniken Nanaki Jesu Kristo ukät bänep kubägän terak it täkamäj unita in nin yäpurärätkañ bok udegän kañ itna yäñpäñ mani biñam täwet täkamäj. Imaka dapunintä kañkumäj ba jukunintä nadänkumäño upäj yäñahäñpäñ täwet täkamäj. ⁴ * Bureni-inik, bänep oret-oretnin tokñek-inik pat nimitak u inken udegän tokñek-inik pat tamiton yäñpäñ mani biñam ño kudän täñpäñ tamikamäj.

Peñyäjek-kengän kuñat täkäna

⁵ * Jesutä manbiñam yäñahäjirän nadänkumäño u täwet ahäkamäj. Uwä ñode; Anutu uwä peñyäjek. Uken bipmäj urani kubä nämoinik itak. ⁶ * Unita nin Anutu-kät bänep kubägän täñpeñ kuñat täkamäj yäj yäñkañ bipmäj urani gänañ pen kuñatnero uwä, mannin u bureni nämo, jopman yäne. Täñkañ kädet bureni nämo iwatne. ⁷ * Täñpakañ Anutu u peñyäjek unita nin peñyäjek-ken kuñatpäñä, äbot täñpani notniyekät nin bämopninken bänep kubägän irit ahäñpäñ pat täyak. Ude kuñaritna Anutu nanaki Jesu, unitäño nägäritä mominin kudup ärut-paktañ nimik täyak.

⁸ * Täñpakañ äma kubätä momi nämo täk täyat yäj yäweko uwä man bureni äma uken nämoinik parirän bänepi jop yäj-ikñarek. ⁹ Upäñkañ mominin Anutu injamiken yäñahänawä Anututä iniken yäñkehäromtak mani u iwatpäñ kädet siwoñi ñode täñ nimek; U mominin peñ niminpäñ momi täño garok bänepnin-ken pätak u ärut-paktañ nimek. ¹⁰ Täñpakañ nin momi nämo täñpani yäj yäñpäñä Anutu u jopman yäwani yäj yäne. Ba Anutu täño man siwoñi nin bänepnin-ken nämoinik irek.

2

¹ * Äpetnaye nanaknaye, intä momi nämo täneñta manbiñam ño kudän täñ tamitat. Täñ, in momi täñpäñä ñode nadäneñ; Äma kubä Anutu injamiken nin gäarak it täyak. Uwä äma siwoñi-inik, Jesu Kristo. ² * Täñpäñ Kristo ini kumbuko uterak Anututä mominin peñ nimik täyak. Täñpakañ nintäñogän nämo, Jesu u komen äma kuduptagän täño momi täga ärutpak täwek.

Anututa nadäñpäñä jide kuñaren?

* **1:1:** Jon 1:1-2,4; 1Jo 2:13-14 * **1:2:** Jon 1:14 * **1:4:** Jon 16:24 * **1:5:** 1Ti 6:16; Jem 1:17

* **1:6:** 1Jo 2:4 * **1:7:** Jon 3:21; Ais 2:5; Hib 9:14; Rev 1:5, 7:14 * **1:8:** Sam 32:5; Snd 28:13

* **2:1:** Hib 7:25, 9:24 * **2:2:** Jon 1:29, 11:52; Kol 1:20; 1Jo 4:10,14

³ Nin Anutu täño бага ман надәһпәһ бураминеро uwä, eruk nininta һode täga nadäne; Bureni, nin Anututa nadäkamәһ yәһ täga nadäne. ⁴ * Täһpәkaһ, äma kubätä Näk Anututa nadätat yәһ yәһkaһ unitäһo man kädet siwoһi nämo iwareko uwä man bureni bәnepi-ken nämo parirән jopman yәwek. ⁵⁻⁶ Täһ, äma ehutpәһ Anutu täһo man kädet siwoһi iwat täkaһ unita һode täga yәne; Äma u Anututa gәripi bureni-inik nadäk täkaһ. Täһpәkaһ äma kubätä näk Anutu-kät kuһat täkamäk yәһ yәweko uwä Kristotä kädet täga u ba u täk täһkuko udegән täһpek. Unita nin udegән täһpәһä nin kubäkubätä һode täga nadäne; Bureni, näk Anutu-kät kuһat täkamäk yәһ nadäne.

⁷ * Nanaknaye, man kädet kodakipәһ nämo täwetat. Nämoinik, uwä biһam bian nadәһkuһo u ba бага ман pengән nadәһkuһo upәһ täwetat.

⁸ * Bureni, man kädet u biani upәһkaһ kodaki. Unitäһo bureni Jesu täһo irit kuһat-kuһariken kwawak ahәһirән kaһkuһ ba in täһo irit kuһat-kuһatjinken udegән unitäһo bureni kwawak ahätak. Bureni-inik, penyәһek burenitä äbәһpәһ biһmäһ urani iwat kirewayәһ täyak.

⁹ * Täһpәkaһ äma kubätä Näk penyәһek gәnaһ kuһat täyat yәһ yәһkaһ noripak kubäta kokwawak nadәһpәһ kuһat täyak u biһmäһ urani-ken pen itak. ¹⁰ * Täһ, äma noriye nadәһ yәmikinik täһpәһ bәnep iron kädet iwat täkaһ uwä Anutu täһo penyәһek gәnaһ kuһat täkaһ. Ude kuһarirä imaka kubätä täһpewән goret kubä täga nämo täneһ. ¹¹ * Täһpәkaһ äma noriyeta kokwawak nadәһ yәpmәһ kuһat täkaһ uwä biһmäһ urani gәnaһ itkaһ. Äma udewani uwä biһmäһ urani gәnaһ itkaһ dapuri itpipiһpewән kädet upәһ kuyat yәһ nämo nadәwән tumäk täkaһ.

¹² * Unita nanaknaye, Kristo täһo kumäk-kumäki terak Anututä momijin peһ tamihkuko unita man kudән һo täһ tamitat.

¹³ * Täһpәһ nanaye, in äma bian yәput peһpәһ itkukotä itak u nadәһ imikinik täk täkaһ unita man һo kudән täһpәһ tamitat.

Ba ämawebe gubaһnaye, in Äma Wakikät әmik täһpәһ kehәromini yәpmәһ әpuһo unita man һo kudән täһpәһ tamitat.

Tәһpәһ nanaknaye, in Nanta nadäkaһ unita man һo kudән täһpәһ tamitat.

¹⁴ Ba nanaye, in äma bian yәput peһpәһ itkukotä itak unita nadәkinik täk täkaһ unita man һo kudән täһpәһ tamitat.

E, ämawebe gubaһnaye, in Anutu täһo man bәnepjin-ken itinik täyak unita kehәromijin nikek itkaһ. Kehәromijin nikektä Satan täһo kehәromini yәpmәһ әpuһo unita man һo kudән täһpәһ tamitat.

Nin kome täһo gәrip nämo iwatne

¹⁵ * In imaka imakata komen ämawebetä gәripi nadäk täkaһ udegән nämo nadäneһ. Ba gәripjin kome täһo tuһum mebәri mebәri uterakgән nämo peney. Täһkaһ äma kubätä kome täһo irit kuһat-kuһat ba tuһum unita gәripi nadәһpeһ kuһareko uwä äma unita һode nadäne; U Anututa gәripi nämo nadäk täyak. ¹⁶ * Täһpәkaһ kome täһo tuһum uwä һode; Bәnep

* **2:4:** 1Jo 1:6,8 * **2:7:** 2Jo 5-6; 1Jo 2:24, 3:11 * **2:8:** Jon 13:34; Rom 13:12; Jon 1:9 * **2:9:** 1Jo 3:10,15; 1Jo 4:20 * **2:10:** Jon 11:9; Rom 14:13 * **2:11:** Jon 11:10, 12:35 * **2:12:** 1Ko 6:11 * **2:13:** 1Jo 1:1 * **2:15:** Rom 8:7 * **2:16:** Rom 13:14; Jem 4:16; 1Pi 2:11

biani tãño nadãñ gãrip, yabãngãrip ba nininta nadãna ärowani täktäk. Imaka kuduþtagãn u kome tãño biñam, Anutu Nanken nanik nãmo. ¹⁷ * In nadãkañ? Kome ini ba kome tãño tuñum u kudup paot-inik api täneñ. Upãñkañ ämawebe Anutu tãño gãrip iwat täkañ uwã kadãni kãronji, tärek-tãreki nãmo, pen api it yãpmãñ äroneñ.

Kristo tãño iwan mãde ut yãmine

¹⁸ * Nanaknaye, kadãni pãhap kerãp täyak! Kadãni u kerãp tañjãran Kristo tãño Iwan pãhap api ahãwek yãñ nadãñkuñ. Eruk, mãyap ahãñkuñõ itkañ unita kadãni kerãp täyak yãñ nadãk takamãñ. ¹⁹ * Täñpãkañ iwan uwã äbot täñpani nin bãmopnin-ken itkuñõpãñ nibã kãtãñpeñ kuñkuñ. Nibã kãtãñpeñ kuñkuñõ unita ñode nadãkamãñ; Uwã ninkãt nanik nãmo. Ninkãt nanik bureni-inik täñpãn yãwãnãku, äma uwã ninkãt pen itkãne. Upãñkañ kuñkuñõ unita ñode niwoñãrek täkañ; U ninkãt nanik nãmo.

²⁰ * Täñpãkañ iron, Kudupi Ämatã tamiñkuko u inken itak unita in kudup man bureni nadãk täkañ. ²¹ Manbiñam ñowã man bureni tãño mebãri täwetpãñ täwoñãrekta nãmo kudãn täñ tamitat. Nãmo, in man bureni nadãwã tärewãpãñ man burenitã jopman nãmo pewãn ahãk täkañ yãñ nadãk täkañ. ²² * Eruk, jop manman yãwani u netã? Jop manman yãwani uwã man ñode yãk täkañ; Jesu u äma Anututã bian iwoyãñkuko wãpi Kristo u nãmo yãñ yãk täkañ. Äma man ude yãwani uwã Anutu ba Jesu Kristota mãde ut yãmik täkañ. U Kristo tãño iwan ubayãñ. ²³ * Bureni-inik! Äma Nanakita mãde ut imik täkañ uwã Nani Anututa udegãn tãk täkañ. Täñ, äma Nanakita nadãkinik tãk täkañ uwã Nani Anututa udegãn nadãk täkañ.

²⁴ Unita man bian nadãñkuñõ u pen iyap tañpãñ injt tãkot. In man bian nadãñkuñõ ugãn iwarãwã kadãni kadãni Anutu Nanak ba Nan inkãt kentãñpãñ api kuñatneñ. ²⁵ * Täñpãkañ Kristotã imaka nimikta yãñkehãromtak man yãñkuko uwã ñode; Irit kehãromi api tamet yãñ yãñkuk.

²⁶ Notnaye, äma ätutã in bãnep nadãk-nadãkjin putãrekta jopman täwet täkañ unita manbiñam ño kudãn täñpãñ tamitat. ²⁷ * Ude täñ tamik täkañ upãñkañ Kristotã in Munapikpãñ piñ tabatkuk. Piñ tabatkuko uwã inken pen irirãn in nadãk-nadãk tãgata nãmo wãyãkñek täkañ. Nãmo, Munapiktã ini imaka kudup täwetpãñ täwoñãrek täyak. Täñpãñ man täwetpãñ täwoñãrek täyak uwã jopi kubã nãmo, bureniñãñ. Unita Munapiktã täwetpãñ täwoñãrek täyak udegãn in Kristo-kãt kentãñpãñ kuñat tãkot.

Anutu tãño nanakiye bureni

²⁸ * Unita nanaknaye, äneñi täwera nadãwut; In Kristo-kãt kentãñpãñ kuñat tãkot. Udegãn täñ yãpmãñ kuñtãngãn Kristo kwawak ahãwayãñ täyak-ken uken nin umun nãmo api täne. Nãmoinik, nin injamiken mãyãk ba nadãwãtãk kubã nãmo api täne. ²⁹ * Täñpãkañ in ñode nadãk täkañ; Kristo u siwoñi-inik. Ude nadãk täkañ unita ñode imaka nadãk täkañ; Ämawebe mani buramiñpãñ siwoñi kuñat täkañ uwã Anututã bãyañ yepmanpani.

* **2:17:** Mat 7:21; 1Ko 7:31 * **2:18:** 1Pi 4:7; Mat 24:5,24; 2Jo 7 * **2:19:** Apos 20:30; 1Ko 11:19 * **2:20:** 1Ko 2:15; 1Jo 2:27 * **2:22:** 1Jo 4:3; 2Jo 7 * **2:23:** Jon 5:23, 15:23; 1Jo 4:15, 5:1; 2Jo 9 * **2:25:** Jon 3:15, 6:40 * **2:27:** Jon 16:13 * **2:28:** 1Jo 3:2, 4:17 * **2:29:** 1Jo 3:7,10

3

1 * Wisiknin! Nantä ninta nadäj nimiŋkuko u inide kubä! U nadäj nimikinik täŋpäj wäpnin Nanaknaye yäj niwerani. Bureni-inik, nin unitäŋo nanakiye-inik itkamäj. Upäjkaŋ komen ämatä Anututa nämö nadäk täkaŋ unita ninta udegän nämö nadäwä tärek täkaŋ. 2 * Notnaye, nin apiŋo Anutu täŋo ironjiniye bureni itkamäj upäjkaŋ kämiwä jide api äworeŋpäj itne yäj ket nämö nadäk täkamäj. Upäjkaŋ ŋode nadäk täkamäj; Kristotä kwawak ahäwayäj täko uken nin ini bumik api äworene. Bureni-inik, kadäni uken Jesu u jidewanipäj kwawakinik api kaŋpäj nadäne. 3 Täŋpäj ämawebe Kristota itsämäk täkaŋ uwä, kädet wakiwaki täŋo garok mäde ut imiŋpäj pakigän kuŋat täkaŋ, Kristotä paki, kuräki-inik it täyak ude.

4 Ämawebe momi täk täkaŋ uwä, Anututa ärowani täŋ imik täkaŋ. Bureni, momi täktäktä Anutu täŋo бага man irepmiŋ täyak. Ba ŋode imaka nadäk täkaŋ; Kristo u mominin ärut täŋpä kukta äpuk. 5 * Täŋpäkaŋ Kristo ini, momi kubä nämö. 6 * Unita ämawebe Kristo-kät kentäŋpäj kuŋat täkaŋ uwä momi täŋo kädet gwäk pimiŋpäj nämö iwat täkaŋ. Äma kubätä gwäk pimiŋpäj momi täkgän täkgän täŋpayäj täko unita ŋode yäne; U Kristo nämö kak täyak ba unita nämö nadäk täyak yäj nadäne.

7 * Unita nanaknaye, äma kubätä yäj-täkŋatpäj kädet goret kubä terak tämagureko unita watä ket itneŋ. Kristo u siwoŋi-inik, unita Kristo ude kaŋ itnayäj nadäŋpäjä kädet siwoŋigän iwatneŋ. 8 * Täŋpäkaŋ yäput peŋpäj äma waki Satantä momi täŋkukotä pen täŋ yäpmäj äbatak. Unita äma gwäk pimiŋpäj momi täk täkaŋ uwä Satan täŋo nägät moräk. Upäjkaŋ Anutu täŋo nanaki u mebäri ŋodeta äpuk; Satantä epän waki täk täyak u peŋ awähutta äpuk.

9 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo nanakiye bureni uwä momi täkgän täkgän nämö täk täkaŋ. Nämo inik, Anututä iniken mebäri äma ude wani bänepi-ken pewän ahäŋirän Anutu täŋo nanakiye bureni ahäŋkuŋo unita momi kädet täga nämö iwatneŋ. 10 Unita äma netätä Anutu täŋo nanakiye bureni ude itkaŋ ba netätä Satan täŋo nanakiye ude itkaŋ yäj nadäna yäŋpäj ŋode yabäŋpäj-nadäneŋ; Äma kädet siwoŋi nämö iwat täkaŋ uwä Anututa biŋam nämö. Ba äma äbot täŋpani ätuta iron kädet nämö täŋ yämik täkaŋ uwä Anutu täŋo nanakiye nämö.

Iron kädet bureni täŋo man

11 * Manbiŋam bian-inik nadäŋkuŋo uwä ŋode; Nin iron kowata kowata täne. 12 * Ude täŋkaŋ Ken täŋo kädet nämö iwatne. Ken uwä äma wakita biŋam itpäj iniken noripaki-inik kumäj-kumäj utkuk. Kentä noripaki mebäri imata utkuk? Uwä ŋode; Ken u täktäki waki. Täŋpäkaŋ noripaki täŋo täktäki uwä siwoŋi.

13 * Unita notnaye, komen ämatä iwan täŋ tamiŋirä nadäwätäk täŋpäj nämö kikŋutneŋ. Imata, u iron kädet nämö iwat täkaŋ unita. 14 * Upäjkaŋ nin äbot täŋpani notniye nadäj yämikinik täk täkamäj unita bureni ŋode nadäk täkamäj; Nin kumäj-kumäj kädet irepmiŋpäj iritta biŋam täkamäj.

* 3:1: Jon 1:12-13; Jon 16:3 * 3:2: 2Ko 3:18; Plp 3:21 * 3:5: 2Ko 5:21; 1Pi 2:22-24; 1Jo 2:2

* 3:6: Rom 6:1-2,14; 1Jo 3:9 * 3:7: 1Jo 2:29 * 3:8: Jon 8:44 * 3:9: 1Jo 5:18 * 3:11:

Jon 13:34 * 3:12: Stt 4:8 * 3:13: Mat 5:11-12; Jon 5:18-19 * 3:14: Jon 5:24; 1Jo 2:11; Mat 5:21-22

Tänpäkañ äma iron kädet nämo iwat täkañ uwä kumäkta biñam pen itkañ. ¹⁵ * Bureni-inik! Äma noripakta kokwawak tänpəñ kuñat täkañ uwä Anutu injamiken äma kuməñ-kuməñ dəpani ude it täkañ. Tänpəñ äma udewanita ɲode nadäkaməñ; Äma kuməñ-kuməñ dəpmäk täkañ uwä irit kehəromita biñam nämo.

¹⁶ * Iron kädet bureni uwä ɲode kañpəñ nadäk täkaməñ; Kristotä ninta yənpəñ komi nadäkta nadəwätäk nämo tänpəñ iniken gupi iniñ kireñkuk. Ude täñ nimin̄kuko unita nin udegän äbot tänpəni notniyeta yənpəñ gupnin iniñ kirekta nämo bitnäne. ¹⁷ * Unita äma tuñum ikektä äbot tänpəni noripaki kubä imaka u ba unita wäyäkneñirän kañkañ butewaki nadənpəñ nämo täñkentəñ imeko uwä jide tänpəñ bənep iron Anutu-ken nanik bənepna-ken itak yəñ nadəwek? ¹⁸ * Unita nanaknaye, nin notniyeta nadäkinik täkaməñ yəñ menin-təgän jop nämo yəne. Nəmo inik, nin bureni-inik nadəñ yəmin̄pəñ iron bureni u kwawak pena ahəneñ.

¹⁹ Ude täñkañ nininta ɲode təga nadäne; Nin man bureni-iniktä bəyañ nipman̄pani yəñ nadäne. Ude nadəñkañ Anutu injamiken täñumun-umun terak nämo kuñatne. Nəmo inik, bənepnintä bätakigän itpəñ Anutu injamiken säkgämän kuñatne. ²⁰ Unita bənepnin kubäkubätä Anutu injamiken goret təyan yəñ niweräwä ɲode nadäne; Anutu imaka kudup nadəwän tərewani unitä bənepnin təño nadäk-nadäk nadəwän tərek täkañ.

²¹ * Tänpäkañ bənepnin kubäkubätä goret təyan yəñ nämo niweräwä Anutu injamiken nadəwätäk ikek nämo, təga kuñatne. ²² * Ude täñkañ mani buramin̄pəñ gəripini iwat täkaməñ unita imaka kubäta yəñapin̄itna nadəñ nimik təyak. ²³ * Tänpəñ man miñi niwet təyak uwä ɲode; Nanaki Jesu Kristo unita nadəñ imikinik tänpəñ iron kowata kowata täneñ, pəñ niwetkuko udegän. ²⁴ * Tänpäkañ ämawebe mani buramik täkañ uwä Anutu-kät kowat kwasikorän tänpəñ kuñat täkañ. Täñkañ nin udegän täñitna Munapik Anututä pəñ nimin̄kuko unitä ɲode niwoñərek təyak; Anutu ninkät kentənpəñ itkaməñ.

4

Profet jopi-jopita watä ket itneñ

¹ * Notnaye, äma ätutä Anutu wəpi terak man u ba u yəñahənpəñ təwet täkañ u bəräneñ bureni yəñ nämo nadəneñ. Nəmo inik, man u Anutu-ken nanik ba kubäken nanik yəñ nadäkta ket yənpəñ-nadəneñ. Nadəkañ? Apin̄o, profet jopi-jopi komeni komeni kudup it morekañ. Unita man bureni ba man jopi niwetkañ yəñ ket nadəna yənpəñä ɲode nadəneñ; ² * Äma ätutä man bureni ɲode yäk täkañ; Jesu Kristo, Anututä ämawebeniye täñkentəñ yəmikta bian iwoyəñkuko u äma äworenpəñ kome terak kuñatkuk. Eruk, äma man ude yəñahäk täkañ uwä Anutu-ken nanik, Anutu təño Munapik ikek yəñ nadəneñ. ³ * Täñ, äma Jesuta ude nämo yäk täkañ uwä Anutu-ken nanik nämo, Munapik bureni ikek nämo. Nəmo inik, äma udewanitä man yəñahäk täkañ uwä Kristo təño Iwan unitəño nadäk-nadäki ugənpəñ yəñahäk täkañ. Tänpäkañ Kristo təño Iwan u api ahəneñ yəñ mani biñam bian nadəñkuño uwä kome terak ɲo uku ahəñkuño itkañ.

* 3:15: Rev 21:8 * 3:16: Jon 13:1; Gal 1:4; 1Te 2:8 * 3:17: Lo 15:7 * 3:18: Jem 2:15-16

* 3:21: Hib 4:16 * 3:22: Mat 21:22 * 3:23: Jon 6:29, 13:34 * 3:24: Rom 8:9; 1Jo 4:13

* 4:1: Mat 7:15; 1Jo 2:18; 2Jo 7; 1Te 5:21 * 4:2: 1Ko 12:3 * 4:3: 1Jo 2:18; 2Jo 7

4 * Nanaknaye, in Anututa biñam täñpäj bänepjin täñkehärom täñpäj profet jopi-jopi u nämo nadäj yämiñpäj yärepmitpäj itkañ. Imata, Munapik inken itak unitäño kehärominitä komen äma täño mäheми, äma waki unitäño kehäromini irepmitak. 5 * Täñpäkañ profet jopi-jopi uwä kometa biñam unita mani uwä kome terakta biñamgän. Mebäri unita komen ämatä juku peñpäj mani nadäk täkañ. 6 * Upäñkañ ninäwä Anutu-ken nanik unita ämawebe Anututa nadäkinik täk täkañ uwä mannin nadäj nimik täkañ. Täñ, äma Anututa biñam nämo itkañ uwä mannin nämo nadäj nimik täkañ. Mebäri uterak äma man niwetta äbäk täkañ unitäño bänep nadäk-nadäki täga yäpmäj danine. Äma udewanitä nintäño man nadäj nimineño uwä man bureni yäñahäwani yäj nadäne. Täñ, nintäño man nämo nadäj nimineño uwä man jop manman yäwani yäj nadäne.

Iron kädet bureni u Anutu-ken nanik

7 * Notnaye, bänep iron kädet bureni-inik u Anutu-ken nanik unita äbot täñpani ämawebe in bänep iron kowata kowata täñpeñ kuñatneñ. Ämawebe bänep iron kädet bureni iwata täkañ uwä Anututä bäyañ yepmanpani ba Anutu täño mebäri nadäkañ. 8 * Anutu ini bänep iron mäheми unita ñode nadäne; Äma bänep ironi nämo uwä Anututa bureni nämo nadäkañ. 9 * Täñpäkañ Anututä bänep ironi kwawak niwoñärenkuko uwä ñode; Nanaki Jesu uterak irit kehäromita biñam täñput yäj nadäñpäj Nanaki tepi kubägän kome terak ño tewän äpuk. 10 * Bureni-inik, bänep iron täño mebäri-inik uwä ñode; Nintäjukun Anututa nadäj imikinik nämo täñkumäj. Nämo! Anututä jukun ninta nadäj nimikinik täñpäj mominin ärut täñpän kukta nadäñpäj Nanaki iniñ kireñkuk.

11 * Notnaye, bureni, Anututä iron pähap ude täñ nimiñkuko unita äbot täñpani notniyeta udegän nadäj yämikinik täne. 12 * Nadäkañ? Äma kubätä Anutu nämo inik kañkuko upäñkañ nin notniye kowat nadäj imän täk täkamäj unitä kwawak ñode niwoñäretak; Anutu u ninkät itkamäj, ba Anutu-ken nanik bänep iron kädet bureni-inik u ninken itinik täyak.

13 * Anututä iniken Munapiki nimiñkuko uterak bureni ñode nadäkamäj; Anutu ninkät irirän nin udegän Anutu-kät it täkamäj. 14 * Täñpäkañ Nanintä komen ämawebe yäpätagakta Nanaki iniñ kireñkuko u kañkumäj. Kañkumäño unita mani biñam u yäñahäk täkamäj. 15 * Unita ämawebe nadäkinikitä Jesu u Anutu täño Nanaki yäj nadäñpäj yäñahäk täkañ unita ñode nadäk täkamäj; Anututä ämawebe ukät irirän ämawebe u udegän Anutu-kät it täkañ. 16 * Täñpäkañ Anututä ninta nadäj nimikinik täk täyak u bureni-inik yäj nadäñpäj bänepnin täñ-kehäromtak täkamäj.

Bureni-inik, Anutu u bänep iron kädet täño mäheми. Unita ämawebe bänep iron kädet bureni u iwata täkañ uwä Anutu-kät it täkamäj yäj nadäneñ. Ba Anututä ninkät itinik täk täyak yäj nadäneñ. 17 * Nadäkañ? Anututä bänep iron käderi bänepnin-ken pewän ahäk täyak u inñit-inik täñpäjä kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni pähap uken Anutu inamiken nadäwätäk ikek nämo täga api itne. U mebäri ñodeta; Kome terak ñoken Jesu täño kädet kuroñ iwata täkamäj unita. 18 Täñpäkañ Anutu täño

* 4:4: Mat 12:29; 1Jo 5:4-5 * 4:5: Jon 15:19 * 4:6: Jon 8:47 * 4:7: 1Jo 2:29 * 4:8: 1Jo 4:16 * 4:9: Jon 3:16 * 4:10: Rom 5:8-10; 1Jo 2:2 * 4:11: Mat 18:33 * 4:12: Jon 1:18; 1Jo 2:5-6 * 4:13: 2Ko 1:22; 1Jo 3:24 * 4:14: Jon 3:17 * 4:15: 1Jo 5:5 * 4:16: 1Jo 4:8 * 4:17: 1Jo 2:28

bänep iron kädet tokñeñpāñ pat täyak-ken umun kubä nämo itak. Imata, bänep iron kädet säkgämān unitä umun iwat kirek täyak. Upāñkañ umun täño mebäri uwä ñode; Kowata waki käwep api kañ-ahāwet yāñ nadäk täkañ unitä täñpewān umun pähap nadäk täkañ. Unita ñode nadäkamāñ; Äma umun ude täk täkañ uwä Anutu täño bänep iron kädet bänepi-ken pat imikinik nämo täyak. Nämoink!

¹⁹ Täñpākañ iron kädet iwat täkamāñ u mebäri ñodeta iwat täkamāñ; Anututä jukun nadāñ nimikinik täñkuko unita. ²⁰ Unita äma kubätä Näk Anututa gäripi-inik nadätat yāñ nadāñkañ noriyeta kokwawak nadāñpāñ kuñat täyak uwä jopman yāwani. Noripak dapuritä käwani unita gäripi nämo nadāñkañ jide täñpāñ Anutu dapuritä nämo käwani unita gäripi nadāwek? Nämoink! ²¹ * Täñpākañ Jesutä jukuman ñode niminñkuk; Äma kubätä Anututa gäripi nadāñpāñä äbot täñpani noriyeta udegān nadāñ yāmek.

5

Anutu täño nanakita nadāñ imikinik man

¹ * Ämawebe Jesu u äma Anututä ämawebeniye täñkentäktä bian iwoyāwani wäpi Kristo ubayāñ nadäkinik ude täk täkañ uwä Anutu täño nanakiye bureni, Anututä ini bāyawani. Unita ämawebe Anutu Nanta gäripi nadäk täkañ uwä Nan täño nanakiyeta udegān gäripi nadāñ yāmik täkañ. ² Täñkañ nin Anutu täño nanakiyeta gäripi nadäk täkamāñ yāñ jop täga nämo yāne. Nämo, Anututa gäripi nadāñpāñ mani buramīnero uyaku ude täga yāne. ³ * Bureni, Anututa gäripi nadāñpāñä, mani buramine. Täñkañ nintä Anutu täño jukumani u täga iwatnañi. U bäräpi nämo. ⁴ * Unitäño mebäri ñode; Ämawebe Anutu täño nanakiye bureni-inik itkañ u kuduptagān kome täño kehāromi yāpmāñ äpäktä kehāromi nīkek itkañ. Täñkañ kehāromi uwä nadäkiniknin. Unitä kome täño kehāromi yāpmāñ äpäk täkamāñ. ⁵ * Eruk, netätä kome täño kehāromi täga yāpmāñ äpñeñ? Ämawebe Jesu u Anutu täño Nanaki yāñ nadäkinik ude täk täkañ u.

⁶ * Jesu Kristo uwä äma, ume ba nägät ikek äbuko u. Ume nīkekgān nämo äbuk. Ume ba nägät ikek unitä äbuk. Ude täñirān Munapik, man bureni yāñahāwani unitä Man u bureni yāñ yāñpāñ yāñahäk täyak. ⁷ Ude unita imaka yaräkubätä Jesu täño mebäri yāñahäk täkañ. ⁸ * Yaräkubä uwä ñode; Munapik ini, ume, ba nägät. Täñpākañ yaräkubä uwä yāñmeham-meham täñpāñ Jesu täño mebärini kubägān yāñahäk täkañ. ⁹ * Täñpākañ ämatä man yāñirä nadāñ yāmik täkañ. Upāñkañ Anutu u Anutu unita man bureni yāñahäk täyak. Täñkañ man bureni uwä äma täño man irepmit morek täyak. Man bureni u Nanakita yāñahäk täyak. ¹⁰ * Unita äma Anutu täño Nanakita nadäkinik täk täkañ uwä man bureni, Anututä yāñahäk täyak u bänepi-ken itinik täk täyak. Täñ, äma, Anutu täño man unita nadäkinik nämo täk täkañ uwä Anutu uwä jopman yāwani yāñ nadäk täkañ.

¹¹ Täñkañ man bureni uwä ñode; Anututä irit kehāromita biñam nip-manñpān itkamāñ. Täñpākañ irit kehāromi unitäño mähemi u Nanaki

* **4:21:** Mat 5:44-45; Mak 12:29-31 * **5:1:** 1Jo 4:15 * **5:3:** Jon 14:15,23-24; 2Jo 6; Mat 11:30

* **5:4:** Jon 16:33 * **5:5:** Rom 8:37; 1Jo 4:4 * **5:6:** Jon 1:29-34 * **5:8:** Jon 15:26 * **5:9:**

Jon 5:32-37; Jon 8:18 * **5:10:** Gal 4:6

ubayäj. ¹² * Ämawebe Nanaki-kät kwasikotpäj kuŋat täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täk täkaŋ. Täŋ, ämawebe Nanaki-kät nämo kwasikotpäj kuŋat täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam nämo täk täkaŋ. Nämoinik!

Jukuman ätu

¹³ * Ämawebe Anutu täŋo Nanakita nadäkinik täk täkaŋ, inta man kudän ŋo mebäri ŋodeta kudän täŋpäj tamitat; Inä irit kehäromita biŋam täkamäj yäj nadäwut yäjpäŋ manbiŋam ŋo kudän täŋpäj tamitat. ¹⁴ * Täŋpäkaŋ nin ŋode nadäkamäj; Nin imaka Anututä gäripi nadäk täyak unita yäjapinawä, u bureni api nadäj nimek. Ude nadäk täkamäj unita Anutu dubiniken kuŋkaŋ imaka kubä yäjapikta nämo umuntäne. ¹⁵ Nämö! Kadäni kadäni yäjapiŋitna nadäj nimik täyak. Unita ŋode bureni nadäkamäj; Imaka u ba unita yäjapik täkamäj uwä bureni nimik täyak.

¹⁶ * Täŋpäkaŋ gäk äbot täŋpani notkapak kubätä momi kumäkta biŋam ikek nämo udewani täŋjirän kaŋpäŋä täŋkentäj imikta Anutu-ken yäjapiwen. Yäjapiŋiri Anututä momini peŋ imiŋpäŋ irit säkgämän imek. Äma momi geŋjita biŋam nikek udewani täk täkaŋ unita nämo yäyat. Nadäkaŋ? Momi kumäkta biŋam ikek kubägän itak unita äma momi u täŋpani täŋkentäj imikta Anutu-ken nämo yäjapiwen. ¹⁷ Kädet wakiwaki u kudup momi ubayäj. Täŋ, momi ätu kumäkta biŋam nikek nämo.

¹⁸ * Nin ŋode nadäkamäj; Anutu täŋo nanakiye burenitä gwäk pimiŋpäŋ momi nämo täk täkaŋ. Nämoinik, Anutu täŋo Nanaki Jesutä watäni it yämiŋjirän Täŋpäwak Mähemitä äma u täga nämo däpek. ¹⁹ * Täŋpäwak Mähemitä kome pähap ŋo kaŋiwat täyak upäŋkaŋ ninä Anututa biŋam bureni itkamäj yäj nadäk täkamäj. ²⁰ * Täŋkaŋ ŋode nadäk täkamäj; Anutu täŋo Nanakitä äbä nadäk-nadäknin täŋo yäma dät nimiŋkuko unita Anutu Bureni-inik it nimitak yäj nadäk täkamäj. Täŋpäŋ Anutu Bureni ba Nanaki Jesu Kristo-kät kwasikotpäj kuŋat täkamäj. Uwä Anutu Bureni-inik, Irit Tärek-täreki nämo unitäŋo mähemi.

²¹ * Unita nanaknaye, in anutu jopita mäde ut yämiŋpäŋ yabäj umuntaŋ päŋku injingän it täkot. Ugän.

* 5:12: Jon 3:36 * 5:13: Jon 20:31 * 5:14: Jon 14:13, 16:23; 1Jo 3:21-22 * 5:16: Mat 12:31 * 5:18: 1Jo 3:9; Jon 17:5 * 5:19: 1Jo 4:6 * 5:20: Jon 17:3 * 5:21: 1Ko 10:14

2 Jon

Yän-yäkŋarani äma nämo täŋkentän yämine

¹ * Watä ämajin näkä webe pähap yäpmän daniwani gäk ba äpetkaye nanakaye inta man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat. Näk nadän tamikinik täk täyat. Täŋpäkaŋ näkŋagän nämo. Ämawebe man bureni-inik nadänpäŋ bänepi-ken pek täkaŋ u bok nadän tamikinik täk täkamän. ² Man bureni unitä täŋpewän not ude täŋpäŋ itkamän. Man bureni uwä bänepnin-ken pätak ba pen api pat yäpmän kwek.

³ Eruk, Anutu Nan ba nanaki Jesu Kristo unitäŋo orakoraki ba butewaki ba bänep pidämtä bämopnin-ken pen kaŋ it yäpmän ärowän. It yäpmän äronjirän man bureniän nadänpäŋ Anutu täŋo bänep iron terakgän it täkäna. ⁴ * Tägagämän kubä nadätat! Man bureni-inik Nantä kaŋ iwarut yänpäŋ peŋ niwetkuko u äpetjiye nanakjiye ätutä buramiŋpäŋ yäpmän kuŋat täkaŋ. Manbiŋam ude nadänpäŋ bänepnatä oretoret pähap nadäk täyat. ⁵ * Unita webe pähap, man kudupi nämo gäwerayän. Nämo, bian mebäri-ken umunitä nadän yäpmän äbäk täŋkumäŋo ugänpäŋ gäwerayän. Uwä ŋode; Äbot täŋpani ämawebe nin bänep iron täktäk kowata kowata täŋpäŋ kuŋat täkäna. ⁶ * Täŋpäkaŋ bänep iron kädet täŋo mebäri u ŋode; Nin Anututa gäripi-inik nadänpäŋä unitäŋo mani buramine. Unita äneŋi yäkgän täŋpa; Man yäput peŋpäŋ ŋode nadänkuŋo udegän iwät täkot; Bänep iron täktäk kädet iwätpäŋ kuŋat täkot.

⁷ * Nadäkaŋ? Yän-yäkŋarani äma mäyap it yäpmän kukaŋ. Äma udewani Jesu Kristo äma äworeŋpäŋ ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam ut täkaŋ. Äma udewaniwä yän-yäkŋarani äma ba Kristo täŋo iwan ubayän. ⁸ Unita äma udewanitä täŋ-täkŋat-pewä Ekäni täŋo kädet iwätpäŋ gwäki yäpmäktä piäni täk täŋkuŋo u paot tamekta nadänjit nadänjit kuŋat täkot. Pen ude täŋ yäpmän kuŋarirä Anututä kowata gwäki ärowani pähap api tamek. ⁹ * Täŋpäkaŋ äma Jesu Kristo täŋo manbiŋam säkgämän nämo initkaŋ iniken nadäk yäpurärätpäŋ yänahäk täkaŋ, äma udewanita ŋode nadäneŋ; Anututa biŋam nämo itkaŋ. Täŋ, äma Jesu täŋo manbiŋam ugänpäŋ pen initpäŋ yäpmän kuŋat täkaŋ uwä Nan ba Nanakitä äma ukät bok it täkaŋ yän nadäk täkot. ¹⁰ * Täŋpäkaŋ äma kubätä inken kuŋpäŋ Jesu u äma äworeŋpäŋ kome terak kuŋatkuk yän man siwoŋi ude nämo täwetpäŋ täwoŋärewayän täko uwä not täŋ imiŋpäŋ yotjin-ken nämo yänjikaŋ yäpmän äroneŋ. ¹¹ Täŋ, in kubätä äma udewanita not täŋpäŋä jop manman yäwani täŋo noripaki yän nadäkot.

¹² * Nanaknaye, man mäyap täwerayän nadätat upänkaŋ mäyap nämo kudän täŋ tamayän. Ärewayän nadätat unita kadäni ärewayän täyat uken man yänpäŋ-nadäk kaŋ täna. Ude täŋpäŋ bänep oretoret bureni api nadäne. ¹³ Eruk, yäpmän daniwani notkapak unitäŋo äperiye nanaktä bänep täga man täwetkaŋ ŋo. Ugän.

* **1:1:** 1Pi 5:1; 3Jo 1 * **1:4:** 3Jo 3 * **1:5:** 1Jo 2:7, 3:11 * **1:6:** 1Jo 5:3 * **1:7:** 1Jo 4:1-3
* **1:9:** 1Jo 2:23 * **1:10:** Efe 5:11; 2Te 3:6 * **1:12:** 3Jo 13-14

3 Jon

Äbot täņpani man bureni yāņahäk täkaņ ugāņpāņ täņkentāņ yāmine

¹* Äbot täņpani täņo watä äma näkä notnapak Gaius gäka man ŋo kudān täņpāņ gamitat. Man bureni bok nadäk täkamäk unita gäka gäripinik nadätat. ² Notnapak, bānep nadäk-nadäkka täga itak udegān gup kädä käyām täņpentawä. Säkgāmān kaņ kuņat yāņ nadāņpāņ Anutu-ken yāņapik täyat. ³* Notniye ätutä äbä gäka manbiņam ŋode näwetkuņ; Man bureni nadäkinik täņpāņ buramiņpāņ yāpmāņ kuņat täyak yāņ näwetkuņ. Ude näwerä nadāņpāņ bānepnatä säkgāmān kubä nadāņkut. ⁴ Nadätan? Äpetnaye nanaknaye man bureni täņo kädet iwat täkaņ, manbiņam u nadāņpāņ bānep täga ärowani-inik nadäk täyat.

⁵ Notnapak, gäk äbot täņpani notkaye gäkņa-kät it täkaņ ugāņpāņ nämo täņkentāņ yāmik täyan, äbot täņpani kudupi ätu imaka, bok täņkentāņ yāmik täyan. Kädet uwä tägagāmān! ⁶* Äma kudupi täņkentāņ yāmiņkuno unitä äbot täņpani ŋo inamiken gäkņo iron kädet u yāņahāņkuņ. Unita äma uwä inken äneņi äbä itkaņ eruk äneņi kunayāņ täņjirä bian täņkentāņ yāmik täņkuno udegān täņkentāņ yāmi yāpmāņkaņ kuņeņ, Anututä ini gäripinik nadäk täyak ude. ⁷* Äma uwä Ekāni täņo wäpi yāpmāņ kuņatnayāņ nadāņpāņä Anututa nadäkinik nämo täņpani-ken moneņ tuņumta nämo yāņapik täkaņ. ⁸ Unita äma udewaniwä täņkentāņ yāmiņpāņä man bureni täņo epān bok täņpani ude äworeneņ.

⁹ Näk äbot täņpani ämawebeta man ätu kudān täņpāņ yāmiņkuro upāņkaņ Diotrepestä intäjukun äma ude ira yāņpāņ nin täņo man nämo nadäk täyak. ¹⁰ Unita näkä inken äreņpāņä unitäņo mebäri kwawak api yāņahäwet. Uwä ninta jopman yāņpāņ nibek täyak. Täņkaņ ugān nämo. Äbot täņpani notniye kome ätuken nanik äreņjirä ini nämo täņkentāņ yāmiņkaņ ätutä täņkentāņ yāmikta udegān yājiwät tak täyak. Ba täņkentāņ yāmiņjirä in äbot täņpani nämo yāņ yāwetpāņ yāwat kirek täyak.

¹¹* Unita notnapak tägagāmān, gähä kädet waki udewani nämo iwaren. Nämoink! Kädet tägagān iwat täyi. Äma kädet tägagān täk täkaņ uwä Anutu-ken nanik. Täņ, äma kudān waki täk täkaņ uwä Anututa nämoink nadäk täkaņ. ¹²* Täņpākaņ ämawebe kudup Demitriusta nadäwä säkgāmān täņpāpāņ unitäņo manbiņam yāņahäk täkaņ. Ba Anutu täņo man burenitä Demitrius täņo täktäki imaka, yāņahäk täyak. Ba nin udegān, imaka säkgāmān täk täyak unitäņo manbiņam yāņahäk täkamāņ. Täņkaņ nin jopman nämo yäk täkamāņ. Nämo, intä nintawä u man bureniņgān yāņahäwani yāņ nadäk täkaņ.

¹³* Man mäyap gäwerayāņ nadätat upāņkaņ mäyap nämo kudān täņpāņ gamayāņ. ¹⁴ Imata, näk kadāni käroņi nämo itkaņ gäkken ärekta nadätat unita kadāni uken ärewakaņ man yāņpāņ-nadäk kaņ täda. ¹⁵ Eruk, bānepka kwikinik iton. Täņkaņ notkaye näkkät ŋo itkamāņ nintä oretoret man

* 1:1: 2Jo 1 * 1:3: 2Jo 4 * 1:6: Tai 3:13 * 1:7: 1Ko 9:12,15 * 1:11: 1Jo 3:6-10

* 1:12: Jon 19:35 * 1:13: 2Jo 12

gäwetkamäŋ. Täŋ, gäkä notnaye gäkkät itkaŋ unita udegän oretoret man
kaŋ yäwet.

Jut

Yäj-yäkŋarani äma täŋo jop manmanta jukuman

¹ * Näk wäpna Jut, Jesu Kristo täŋo epän watä ämani, ba Jems täŋo noripaki u. Näkä ämawebe Anututä tämagurani inta yäjpäŋ manbiŋam ŋo kudän täŋ tamitat. Anutu Nan inta nadäŋ tamikinik täk täyak. Ba Jesu Kristo ini-tägän inta watä it tamik täyak. ² * Unita Anutu täŋo butewaki, bänep pidäm ba bänep iron intä terak tokŋeŋ päton.

Anututa iwan täŋpani täŋo man

³ * Eruk notnaye bureni-inik, näk pengän Anututä nin ba in bok waki keriken nanik nimagutkuko unitäŋo man ätu kudän täŋpäŋ tamikta gäripi nadäŋkut. Upäŋkaŋ apiŋo man kubäpäŋ kudän täŋ tamikta bänepnatä peŋ näwetak. Man u ŋode; Nadäkinik kädet Anututä niwoŋäreŋkuko u iwantä täŋpä waneŋo u deta weŋkirek-kirekta pidäm täŋpäŋ kaŋ irut. Nadäkinik kädet u iniken ämawebenyeta yämiŋkuko uwä äma kubätä uterak man kodaki kubä yäpurärätŋaŋi nämo ba man moräki kubä yäpmäŋ täkŋenaŋi nämo. ⁴ * Nadäkaŋ? Äbot täŋpani nin gänaŋ äma ätu mebäriŋi käbop peŋkaŋ nin yäpurärätpäŋ itkaŋ. Anututä iniken man terak äma udewanitä kowata waki yäpmäkta bian yäŋtäreŋkuk. Äma udewani uwä Anututa mäde ut imiŋpäŋ kädet wakiwaki täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ ŋode yäk täkaŋ; Anutu u iron mäheŋi unita kädet waki täga täk täne yäk. Kowata waki nämo api nimek yäŋ yäk täkaŋ. Kädet ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo iron unitäŋo mebäri yäpmäŋ äyäŋutpäŋ täŋpäwak täkaŋ. U Jesu Kristo, nintäŋo Intäjukun Ämanin ba Ekäninin kubägän unita mäde ut imik täkaŋ.

⁵ * In Ekäni täŋo mebäri nadäkaŋ u. Bian Isrel ämawebe Isip komeken nanik yämagutkukopäŋ äma mäde ut imiŋkuŋo u täŋpäŋ waŋkuŋ. Inä manbiŋam uwä nadäkaŋ upäŋkaŋ inken udegän ahäŋ tamekta man ŋo intä nadäŋpäŋ iŋitpeŋ kuŋatta äneŋi täwetat. ⁶ * Ba kubä pen ŋode; Aŋero Ekänitä epän wäp biŋam yäŋ yämani u irepmitkaŋ täŋpäŋ iniken komeŋi kujat peŋpeŋ kuŋkuŋo unita Anututä yäwat kireŋkuk. Yäwat kireŋpäŋ aŋero uwä yentä pädat täŋpäŋ tärek-täreki nämo yepmaŋkuko bipmäŋ urani-inik gänaŋ itkaŋ. U itkaŋ Ekänitä manken yepmaŋpäŋ yäpmäŋ danikta kadäni pähap unita itsämäŋkaŋ. ⁷ * Ba bian yotpärare yarä wäpi Sodom Gomora, ba yotpärare u dubini-ken dubini-ken nanik unitä kädet aŋero unitä täŋkuŋo udegän täŋkuŋ. U kädet waki-wakiinik täŋpäŋ kubokäret kädet mebäri mebäri ämatä nämo tänaŋi wakiinik upäŋ täŋkuŋ. Ude täŋkuŋo unita Anututä kädäp mebet tärek-täreki nämo u gänaŋ yepmaŋkuk. Anututä ude täŋkuko uwä ämawebe kuduptagäntä kaŋpäŋ nadäŋkaŋ umuntäneŋta ude uwä täŋkuk.

⁸ * Upäŋkaŋ äma käbop käbop äbot täŋpani nin gänaŋ äpmonkuŋo uwä kädet udegän iwat täkaŋ. Däpmonken mebäri mebäri täŋkaŋ uterak iwatpäŋ irit kuŋat-kuŋariken kädet wakiinik ämatä nämo tänaŋi u pewä ahäk täkaŋ. U Ekäninin unita ärowani täŋ imiŋpäŋ aŋero Anutu täŋo

* 1:1: Mat 13:55 * 1:2: 2Pi 1:2 * 1:3: 1Ti 1:18 * 1:4: Gal 2:4; 2Pi 2:1 * 1:5: 2Pi 1:12; 1Ko 10:5 * 1:6: 2Pi 2:4,9 * 1:7: Stt 19:1-25; 2Pi 2:6,10 * 1:8: 2Pi 2:10

epmäget kudän ikek kunum gänäŋ itkaŋ u yäniŋ wärät täkaŋ. ⁹ * Ude täk täkaŋ uwä goret-inik täk täkaŋ. Unita aŋero täŋo intäjukun äma wäpi Maikelta nadawut. Unitä Moses täŋo komegupta Satan-kät man yänpäŋ wädäŋ ehätkumäno uwä inita nadawän äpani täŋpöpäŋ äma waki u yänärok man nämo iwetkuk. Nämo inik, jop ŋode iwetkuk; Kowata Ekänitä initägän api gamek yäŋ iwetkuk.

¹⁰ * Täŋpäkaŋ äma waki nin yäpurärätkuŋo uwä ude nämo nadäk täkaŋ. Nämo, imaka u ba unitäŋo mebäri nämo nadäwä tumäk täkaŋ u iniŋ wärät täkaŋ. Uwä tom bumik, nadäk-nadäki nämo. Gupi täŋo nadäk-nadäk ugän iwatta nadäk täkaŋ. Kädet ude täk täkaŋ unitä irit kuŋat-kuŋari täŋpänwak täkaŋ. ¹¹ * Wära! Äma udewani komi api nadäneŋ! U äma biani wäpi Ken unitäŋo kädet ugän iwat täkaŋ. Ba äma kubä wäpi Balamtä kädet goret täŋkuko ude, gwäki yäpmäk-tagän nadäŋkaŋ kudän waki ba täga, tägagän täneŋ. U goret täk täkaŋ. Ba Anututa ärowani, Koratä täŋpäŋ paotkuko udegän täŋpäŋ api paotneŋ.

¹² * Täŋpäkaŋ kadäni kadäni in äbot täŋpani ämawebetä bänep kubägän äŋnak-äŋnak käbeyä täk täkaŋ-ken äma uwä bämopjin-ken penta it täkaŋ. Upäŋkaŋ initagän nadäŋkaŋ äŋnak-äŋnak jopi kubä yänpäŋ mäyäk-kät nämo, kädet mebäri mebäri terak täŋ-urukuruk täk täkaŋ. Ude täk täkaŋ unita Anutu injamiken bänep kubägän äŋnak-äŋnak käbeyä uwä täŋpawak täkaŋ. Uwä gubam iwän bureni nämo tak täyak udewani, mänittä jop piäŋ äreyäŋ täŋpän kuk täkaŋ ude bumik. Ba uwä päya, bureni wädäk-wädäk kadäni-ken bureni nämo wädäŋirä mähemitä dät maŋpä kuk täkaŋ udewani bumik. Uwä gupi bok mäjoni bok kumbani. ¹³ * Äma udewani mäyäki nämo. Kädet wakini u ume tokätpäŋ porärok gägäni-ken täŋpäŋ pek täkaŋ udewani. Ba guk käderi siwoŋi nämo iwatkaŋ jopjop kuŋat täkaŋ udewani. Äma udewani unitawä Anututä kome bipmäŋ urani-inik, tärektäreki nämoken päŋku itneŋta yäŋtäreŋ yämani.

¹⁴⁻¹⁵ * Täŋpäkaŋ Adam täŋo tawaŋken nanik äma ekäni kubä wäpi Enok unitä äma udewanita bian-inik profet man ŋode yäŋkuk; Ket nadawut! Ekäni aŋeroniye jiraŋ-kät ämawebe kuduŋtagän manken yepmakta api ämneŋ. Äbäŋpäŋ Ekäni unitä ämawebe mani nämo iwatkaŋ kädet ini gäripi nämo nadäk täyak u täŋpani unita, ba momi ämatä Anututa yänärok man iwet täkaŋ unita kowata komi api yämek. ¹⁶ * Äma udewani uwä kadäni kadäni imaka mebäri mebäri ahäŋ yämiŋirä kokwawak täŋpäŋ yänburu-buru terak yänpäŋ-yebek man yäŋ ittäŋ kuk täkaŋ. Ba iniken nadäk kädet waki ugän iwarän täŋpäŋ gup yäpmäŋ ärokärok täk täkaŋ. Täŋpäŋ yänäripi-gärip yäŋ-yäkrät-pewä ämatä täŋkentäŋ yämäpän gäripini tärek täkaŋ.

Bänepjin täŋkehärom täŋpäŋ itneŋ

¹⁷ * Täŋpäkaŋ notnaye bureni-inik, in imaka ahäwayäŋ täyak unita Ekäninin Jesu Kristo täŋo aposoroniyetä yänahäwani unita juku pineŋ. ¹⁸ * U ŋode täwetkuŋ; Tärektärek kadäni bämopi-ken yänärok man yäwani ämatä ahänpäŋ itpäŋ Anutu mäde ut imiŋkaŋ iniken gärip terak api kuŋatneŋ. ¹⁹ * Äma udewanitä äbot täŋpani täŋpewä duŋwek täkaŋ. U

* **1:9:** Dan 10:13,21; Dan 12:1; 2Pi 2:11; Rev 12:7; Sek 3:2 * **1:10:** 2Pi 2:12 * **1:11:** 1Jo 3:12; 2Pi 2:15; Nam 16:1-35 * **1:12:** 2Pi 2:13,17; Ese 34:8 * **1:13:** 2Pi 2:17; Ais 57:20 * **1:14-15:** Stt 5:21-24; Lo 33:2; Mat 25:31 * **1:16:** 2Pi 2:10,18 * **1:17:** 2Pi 3:2 * **1:18:** 2Pi 3:3 * **1:19:** 1Ko 2:14

Kudupi Munapik ikek nämotä kome täño gäríp ugän iwatpäj täk täkañ.

²⁰ * Upäjkañ notnaye bureni-inik, in kadäni kadäni nadäkinik täga Anututä tamiñkuko uterak yeñgämä pewäpäñ nadäkinikjin u kehäromitä kehäromi-inik kañ ahäj tamän. Täñkañ Munapik täño kehäromi terak yäñapik man yäneñ. ²¹ Anutu inta nadäj tamikinik täk täyak unita in dubini-kengän itpäj irit kuñat-kuñatjin kudup Anututa iniñ kirewut. Ude täñkañ kadäni kadäni Ekäni Jesu Kristotä butewakini kwawak pewän ahäwäpäñ irit kehäromi tamayäj täyak unita itsämneñ.

²² In äma nadäkiniki kehäromi nämo unita butewaki nadäj yämiñpäñ täñkentäj yämineñ. ²³ * Äma udewani ätuwä kädäpta biñam täkañ unita bäräneñ äneñi yämagutneñ. Ba äma ätutawä kädet wakini udegän täñpet yäj nadäñpäñ umunkät umunkät butewaki kudän terak yämagutneñ. Upäjkañ nadäj gäríp täñpäñ momi kädet wakiwaki täk täkañ unita nadäwä taräki-inik kañ täñput.

Anutu iniñ oretna

²⁴ * Anututä inta watä säkgämän it tamiñjirän in täñyabäk terak nämo mäneñta kehäromi pat imitak. Unitä täñtäkñat päñku tepmañpäñ momi kubäkät nämo, siwoñi-inik, bänep oretoret terak, peñyäjek mähemini ini dubini-ken api itneñ. ²⁵ * U kubä-tägän Anutu bureni-inik itak. Unitägän Jesu Kristo täño epäni terak waki keri-ken nanik nimagurani. Unita Ekäninin wäpi ugänpäj orañ imik täkäna! Uwä nintäño intäjukun äma ärowani-inik, ba imaka imaka päke ñonitäño intäjukun-inik. Wäp biñam, ba kehäromi ba peñyäjek tärek-täreki nämo it imitak. Bian ude itkuko unitä apiñ udegän itak. Ba kämi udegän api it yäpmäj ärowek. U Bureni.

* **1:20:** Kol 2:7; 1Te 5:11 * **1:23:** Amo 4:11; Sek 3:2; Rev 3:4 * **1:24:** Plp 1:10; 2Pi 3:14
 * **1:25:** Rom 16:27; 2Pi 3:18

(Revelesen)
Kwawak Iwoṅṅawani
Kristo uwä intäjukun äma bureni kehäromi nitek it
täyak

Yänkwawatak man

¹ * Man ḥowä bian käbop itkukopāṅ Jesutä yänkwawa taṅkuk. Täṅpākaṅ imaka kadäni keräpigän itkaṅ ahäкта yäwani u epän ämaniye yänpāṅ-yäwoṅṅarekta Anututä Jesu kwawak iwoṅṅareṅkuk. Iwoṅṅawaniṅkaṅ Jesutä imaka u aṅeroni iwet-pewän äpä epän ämani Jon näk näwetpāṅ näwoṅṅarek täṅkuk. ² Ude täṅjirän Anutu täṅo man ba Jesu Kristo täṅo yänkwawatak man kaṅpāṅ nadäṅkuro u näkä nadäkinik täṅpāṅ mani biṅam yänahäṅkuk. ³ * Täṅpākaṅ imaka manbiṅam ḥo terak kudän täwani ahäкта Anututä yänkuko u keräp täyak unita ämawebetä nadäкта äma man ḥo danipṅāṅ yäwet täyak uwä säkgämän it täyak. Ba ämawebe man kudän täwani ḥo nadäṅpāṅ bänepitä iyaptak täkaṅ u imaka, säkgämän it täkaṅ.

⁴ * Eruk, näk Jon, Esia komeken äbot täṅpani 7 inta man kudän ḥo täyat. Anutu itkukotä itak ba pen api it yäpmāṅ ärowek u, ba munapik ⁷* Anutu inṅamiken itkaṅ u, ba Jesu Kristo unitä oraṅ tamiṅjirä bänep pidäm terak kaṅ kuṅarut. ⁵ * Täṅpākaṅ Jesu Kristo uwä Anutu täṅo manbiṅam bureni siwoṅṅigän yänahäwani. Unitägän kumbani-ken nanik akukakuk täṅo äma intäjukun-inik itak. Ba komeni komeni äma ärowani itkaṅ unitäṅo äma ärowani-inik pähap kubä ugän. Täṅkaṅ ninta nadäṅ nimikinik täṅpāṅ nägäritä momi täṅo topmäk-topmäkken nanikpāṅ pit niniṅkuk. ⁶ * Pit niniṅpāṅ irit kehäromi täṅo äbot ude itkaṅ nani Anutu täṅo bä mop äma ude kuṅatpāṅ watä epän täṅ imineta nipmaṅkuk. Unita Jesuken epmäget kudän ba kehäromi u pen it yäpmāṅ äroton! U bureni. ⁷* Dapun täkot! Jesu gubam terak äbayāṅ täyak!

Äbāṅjirän ämawebe kuduṅtagän dapuritä api käneṅ. Täṅkaṅ butewaki!
 Äma Jesu inṅitpāṅ päip bohamtä yäputkuṅo, äma u imaka bok api käneṅ. Kaṅkaṅ komeni komeni äma mebäri mebäritä konäm butewaki api täneṅ. Man u bureni-inik api ahäwek!

⁸ * Ekäni Anututä ḥode yäyak; Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Täṅpāmerek näkä itkurotä itat ba api it yäpmāṅ ärowet yäk.

Kudupi Munapiktä Jon magätkuk

⁹ * Eruk, näk notjinpak Jon, Jesu Kristo wäpi terak ninin buap ude itkamāṅ yän täwetat. Näk täṅkentäṅpāṅ komi bok nadäk täkamāṅ. Ba

* **1:1:** Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 * **1:3:** Rev 22:7,10 * **1:4:** Kis 3:14-15; Rev 1:8, 3:1; Rev 4:5,8, 5:6; Rev 11:17, 16:5; Ais 11:2 * **1:4:** Munapik 7ta yäyak uwä man wärani. Juda ämatä imaka säkgämän kudupi kuräki kumänikek unita namba 7 yän yäk täṅpani. Unita Munapik 7 itkaṅ ḥo u Munapik inigän inigän nämo. U Kudupi Munapik kubägän unitäṅo kehäromi ba täktäk siwoṅi u uwäk täyak. * **1:5:** Jon 18:37; Kol 1:18; Sam 89:27; Rev 3:14, 17:14; 1Jo 1:7, 4:10 * **1:6:** 1Pi 2:5,9; Rev 5:10, 20:6 * **1:7:** Mat 24:30; Jon 19:34-37 * **1:8:** Rev 1:4, 15:3; Rev 21:6, 22:13
 * **1:9:** Rev 6:9

tänjkentänpän Anutu täño äbot ude itpän kome njonitäño bäräpita nämö umuntanjan Jesuta itsämäk takamän. Tänpäkan näk Anutu täño man yänhäk tänkuro unita ba, Jesu täño mebarini yänkwawa tanjuro unita nepmänjipän Patmos kome gwägu bämopi-ken njo nepmanpän komi epän naminkuñ. ¹⁰ Eruk ittängän Ekäni kadäni pähapken Kudupi Munapiktä näk magärirän nadänkut. Mädenaken man mämä tanji, womat ude bumik ahänjirän njo de nadänkut; ¹¹ Imaka kanpän nadawayän täyan u kudän tänpän äbot tänpäni yotpärare 7 uken itkan unita pewi kut yäk. Yotpärare 7 uwä wäpi njo de; Efesus, Smena, Pegamum, Taiataira, Sadis, Firadelfia, Laodisia.

Jontä Jesu kanjuk

¹² Tänpäkan näk äma man näwetkuko u käwa yänkan äyänutkut. Äyänutpän topän säkgämän golpän tänpäni 7 udepän yabänkut. ¹³ * Tänpäkan topän 7 u bämopi-ken äma kubä käron wädänjirän kanjuro uwä Äma Bureni-inik täño inam dapun bumik kanjut. Äma uwä tek käroni tewän wädawäpän meran golpän tänpänipän kupäni-ken meran tänjuk. ¹⁴ * Tänpän gwäki pujiñ kudup uwä paki-inik, gubam paki, ba notek pujiñi ude. Tänpän dapuriwä kädap mebet udewani. ¹⁵ E, kuroñiwä kuräki-inik, ägo wabiwani. Ba mani kotäk uwä ume manjapmak mämä ude bumik. ¹⁶ * Tänpäkan keru bure kädätä guk 7 ude yepmänjitkuk. E, meni-ken nanik päip, meni kukni kukni pärañi-inik kubä äbä itkuk. Tänpän inami dapun edap bämop tänpän ijik täyak udewani bumik ijiñ-yänjirän kanjut.

¹⁷ Näk ude kanpänä kuroñi-ken manpän yäpa äpmonjöpän kumbanitäyän patkut. Ude tänjira keru bure kädätä näkä terak penpän njo de näwetkuk; Gäk umuntäweno. Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba irit mähe mi näk yäk. ¹⁸ * Unita nadätan? Näk kumänpän akuñkuro unitä api it yäpmän ärowet. Tänpän kumäk-kumäk ba genji waki unitäño yäma dätät ba yäma ukät-ukät täño mähe mi näk. ¹⁹ * Tänpäkan gäk imaka apiño ahänjirä yabätan u, ba kämi ahäktä yäwani yabäwayän täyan u kudup kan kudän tä yäk. ²⁰ * Tänpän, gäk ketna bure kädätä guk 7 u yepmän irira yabäno u, ba topän golpän tänpäni 7 u yabäno unitäño mebari gäwera nadä; Topän 7 u äbot tänpäni 7 u. Tänpän udegän guk 7 u äbot tänpäni unitäño anjeroniye 7 u yäk.

2

Efesus komeken äbot tänpänita man

¹ * Eruk äma unitä njo de näwetgän tänjuk; Efesus nanik äbot tänpäni täño anjeronita man njo de kudän tä;

Äma guk 7 u keru bure kädätä yepmänjitkan topän golpän tänpäni 7 u gänän kuñarani unitä inta njo de yäyak; ² * Näk täktäkjin ba komi epänjin yabänpän-nadäk täyat. Ba bäräpi gänän gwäk pimiñpän kuñatpän äma wakiwaki tänpänita ganjani nadäk täkan u imaka, tabänpän-nadäk täyat. Ba njo de imaka tabänpän-nadäk täyat; Äma ätutä nin aposoro yän jop yänjirä in jop manman unitäño mebari kawä tärenjuk. ³ Ba in näka

* **1:13:** Dan 7:13, 10:5 * **1:14:** Dan 7:9, 10:6; Rev 2:18, 19:12; Rev 14:2 * **1:16:** Hib 4:12; Rev 1:20; Rev 2:12,16; Rev 19:15,21 * **1:18:** Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 * **1:19:** Rev 1:1
* **1:20:** Rev 1:16, 2:1; Rev 3:1 * **2:1:** Rev 1:16,20 * **2:2:** Rev 2:19; Rev 3:1,8,15; 1Jo 4:1

yäŋpāŋ kehārom taŋpāŋ komi kadāni kāronji nadāk tākaŋ upāŋkaŋ nāmo kwitak tākaŋ.

⁴ In kādet tāgatāga ude tāŋkuŋo upāŋkaŋ ŋode unita nadāŋjira tāga nāmo tāyak; Yāput peŋpāŋ nadākinik tāŋkuŋo kadāni uken nāka gāripi pāhap nadāŋkaŋ iron kādet iwatkuŋo apiŋo udegān nāmo tāk tākaŋ.

⁵ * Unita bian siwoŋi kuŋatkuŋo unita juku piŋpāŋ bānepjin āyāŋutkaŋ kādet pengān iwatkuŋo u āneŋi kaŋ iwarut. Tāŋ, bānepjin nāmo sukurenayāŋ tāŋo uwā nākā āreŋpāŋ intāŋo topān uwā api tāyomāgaret. ⁶ * Tāŋpākaŋ imaka kubā tāŋjirā nadāwa tāga tāyak uwā ŋode; Nāk Nikolas āmaniye tāŋo kādetta tarāki nadāk tāyat intā unita udegān tarāki nadāk tākaŋ.

⁷ * Unita āma jukuni nikektā man Munapiktā ābot tāŋpani yāwetak ŋo juku peŋpāŋ ket nadāwut. Āma kubā nadākiniki nāmo pewān putārewānkaŋ iwan tāŋo kehāromi yāpmāŋ āpayāŋ tāko uwā irit pāya tāŋo mujipi, Anututā epānken nanik u nakta api nadāŋ imet yāk.

Smena komeken ābot tāŋpanita man

⁸ * Eruk āma unitā ŋode nāwetgān tāŋkuk; Smena nanik ābot tāŋpani tāŋo aŋeronita man ŋode kudān tā;

Āma intājukun-inik ba māden-inik it tāyak, ba kumāŋpāŋ kodak taŋkuko unitā inta ŋode yāyak; ⁹ * In komi bārāpi nadāŋkaŋ āmawebe iŋamiken āma āpani-inik, jopi jāwāri ude it tākaŋ u tabāŋpāŋ-nadāk tāyat. (Upāŋkaŋ in jāwāri nāmo, tuŋum pāhapjin nikek.) Tāŋpākaŋ nāk nadātat, Juda āma ātutā wāpjin yāpmāŋ āpākta sāra man tāwet tākaŋ. Tāŋ, Juda āma uwā Juda āma bureni nāmo, u Satan tāŋo ābot. ¹⁰ * Tāŋpākaŋ māden, imaka ahāŋ taminayāŋ tākaŋ unita nāmo umuntāneŋ. Nadākaŋ? Satantā nadāŋjirān inken nanik ātu yāmagut pāŋku komi yotken yepmanayāŋ tākaŋ. Ude tānayāŋ tākaŋ uwā intāŋo nadākinikjin tāŋyabākta kepma 10 ude api ahāŋ tamek. Upāŋkaŋ kumāŋ-kumāŋ tadāpnayāŋ tākaŋ unita nāmo umuntāneŋ. Nāmo, Anutu tāŋo man iyap taŋpāŋ ehutpāŋ pen yāpmāŋ kuŋarirā irit kehāromi tāŋo epmāget kudān api tamet.

¹¹ * Unita āma jukuni nikektā man Munapiktā ābot tāŋpani yāwetak ŋo juku peŋpāŋ ket nadāwut. Āma kubā nadākiniki nāmo pewān putārewānkaŋ iwan tāŋo kehāromi yāpmāŋ āpayāŋ tāko uwā kumāk-kumāk namba 2 uwā api irepmirek yāk.

Pegamum komeken ābot tāŋpanita man

¹² * Man ude yāŋpāŋ āma unitā ŋode nāwetgān tāŋkuk; Pegamum nanik ābot tāŋpani tāŋo aŋeronita man ŋode kudān tā;

Āma pāip meni kukŋi kukŋi pāraŋi-inik yāpmāŋ kuŋat tāyak unitā inta ŋode yāyak; ¹³ * Intā kome it tākaŋ unitāŋo mebāri nadātat. Kome uken Satantā intājukun-inik it tāyak upāŋkaŋ in wāpna biŋam iŋit-inik tāŋpāŋ kuŋat tākaŋ. Satan tāŋo kome uken man buramik āmana wāpi Antipas uwā kumāŋ-kumāŋ utkuŋo upāŋkaŋ nadākinikjintā nāka āwo nāmo yāŋkuŋ. ¹⁴ * Tāŋpākaŋ tāktākjin ātuta nadāwa tāga nāmo tāk

* **2:5:** Rev 2:16,22; Rev 3:3,19 * **2:6:** Sam 139:21 * **2:7:** Stt 2:9; Rev 22:2,14,19 * **2:8:** Rev 1:17 * **2:9:** 2Ko 11:14-15; Jem 2:5; Rev 3:9 * **2:10:** Mat 10:28; 2Ti 4:8; Jem 1:12; Rev 3:11 * **2:11:** Rev 20:14, 21:8 * **2:12:** Ais 49:2; Rev 1:16 * **2:13:** Rev 3:8 * **2:14:** Nam 22-24; Nam 25:1-2; Nam 31:16; 2Pi 2:15

täyak uwä ñode; In bämopjin-ken Balam täño kädet iwarani ätu itkañ. Balam u nadäkañ. U Balaktä Isrel nanik peñ yäwet-pewän waki kädet iwatneñta iwetpän iwonañrek täñkuk. Waki kädet uwä anutu jopi nadän yämiñpän anutu jopita ärawa täñpani täño ketem nanikuñ, ba kubokäret kädet iwatkuñ. ¹⁵ Täñpakañ udegän, in bämopjin-ken Nikolas täño kädet iwarän täwanitä itkañ. ¹⁶ Unita in bänepjin äyänurur. Bänepjin nämö äyänutnayän täño uwä näk bäräñek ahän tamiñpän mena pärañi unitä äma udewani iwan api täñ yämet.

¹⁷ * Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täñpani yäwetak ño juku peñpän ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämö pewän putärewänkañ iwan täño kehäromi yäpmän äpayän täko uwä ketem käbop nanik wäpi mana upän api ima näñpek. Ude täñpän mobä paki kubä terak wäpi kodaki kudän täñpän api imet. Täñpakañ wäpi kodaki uwä mähe-mi-tägän kañpän nadäk api täñpek yäk.

Taiataira komeken äbot täñpanita man

¹⁸ * Eruk man ude yänpän äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Taiataira äbot täñpani täño añeronita man ñode kudän tä;

Anutu täño nanaki, dapuri kädäp mebet udewani nitek ba kuroñi kuräki-inik, ägo wabiwani nikektä inta ñode yäyak; ¹⁹ Täktäkjin kudup yabänpän-nadäk täyat. Ba bänep iron täñit, nadäkinik ikek kuñarit, ba bäräpi gänañ gwäk pimiñpän kuñat täkañ u kudup tabänpän-nadäk täyat. Ba ämawebe-ken täñkentäk mebari mebari täñ yämik täkañ u imaka, yabänpän-nadäk täyat. Bureni, kädet tägatäga bian täk täñkuño u yärepmiñpän apiño säkgämän-inik täk täkañ.

²⁰ * Upänkañ näk ñode unita nadänjira täga nämö täyak; In webe ärowani wäpi Jesebel u nadän imiñpän jop kañkañ irirä näk profet yän jop yäk täyak. Jop man ude yäwetpän ämanaye yän-yäkñat-pewän kubokäret täñit anutu jopi nadän yämiñpän anutu jopita ärawa täñpani täño ketem näk täkañ. ²¹ Ude täñjirä webe unitä bänepi äyänutta itsämän yäpmän äbut. Ude itsämburopän bänepi nämö äyänutpän kubokäret kädet mäde ut imikta nämö yäyak. ²² Unita näk webe u täñpewa komi api nadäwek. Ba äma, webe ukät epän waki täk täkañ unitä webe u mäde nämö ut iminayän täño uwä komi wakiinik api ahän yämek. ²³ * Täñpän äperiye nanak kumän-kumän api däpet. Ude täñjira äbot täñpanitä näka ñode api nadäneñ; U bänep nadäk-nadäknin kudup nibänpän nadäwän tärewani yäk. Ba nin äma kuduptagän täktäknin täño kowata api däpmän tärewek yän api nadäneñ.

²⁴ Täñpakañ Taiataira nanik äbot täñpani in ätutä webe unitäño jopman u mäde ut imiñkuñ. Ba äma ätu Nin Satan täño nadäk käbop nanik u iwat takamän yän yäk täkañ äma udewanita mäde ut yämik täkañ. Eruk inta äneñi bäräpi kubä nämö api tamet. ²⁵ * Täñpän ñode kañ täñput; Kädet täga yäpmän kuñat täkañ ugänpän inñit-inik täñpän yäpmän kuñarirä äneñi api äbet. ²⁶⁻²⁷ * Täñ, äma kubä nadäkiniki nämö pewän putärewänkañ iwan täño kehäromi yäpmän äpayän täko uwä guñ ämata intäjukun it yämikta näkä kehäromi api imet.

* **2:17:** Kis 16:4,14-15; Jon 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12 * **2:18:** Rev 1:14-15 * **2:20:**

1Kin 16:31; 2Kin 9:22; Rev 2:14 * **2:23:** Sam 7:9; Jer 11:20; Jer 17:10; 2Ti 4:14; Rev 20:12-13

* **2:25:** Rev 3:11 * **2:26-27:** Rev 12:5

Ude täŋjira mana buramiwut yäŋpäŋ käbotinik dämpmäŋ kärapmit täkaŋ ude pärip-päriptä api dämpmäŋ kärapmirekyäk. Sam 2:9

Kehäromi, äma udewanita yämayäŋ täyat uwä kehäromi Nanatä naminjuko udegän. ^{28*} Kehäromi u yämiŋpäŋ guk pähap wäpi äbäyänjek u imaka, api yäniŋ kirewet. ²⁹ Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadawut yäk.

3

Sadis komeken äbot täŋpanita man

^{1*} Eruk man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋjuk; Sadis nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Äma Anutu täŋo Munapik 7 u ba guk 7 u yäpmäŋ kuŋat täyak unitä inta ŋode yäyak; Näk täktäkjin kudup yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ämatä tabäŋjirä kodaki bumik kuŋat täkaŋ upäŋkaŋ bänepjin kumbani. ² Unita in dämpureŋpäŋ nadäkinikjin täpuri itkaŋ kumbayäŋ täyak u äneŋi täŋpewä kodak täŋpäŋ kehäromi niked kaŋ irut. Nadäkaŋ? Täktäkjin Anutuna injamiken käwa nämo tägak täyak. ^{3*} Unita imaka tamiŋpäŋ taniŋ kirewani ba täwetpäŋ täwoŋärewani unita äneŋi juku piŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatpäŋ bänepjin äyänurur. Täŋpakaŋ nämo kikŋurawä näkŋa iwantä-yäŋ api tädot tamet. Näkŋo kadänina nämo nadäŋjirä api tädot tamet.

^{4*} Täŋpakaŋ Sadis äbot täŋpani in ätu itkaŋ uwä tekjin kome täŋo garok nämo yäpurä ijinkuŋ. Äma udewani unita nadäwa täga täk täyak unita äma udewani tek paki täŋkaŋ näkkät bok api kuŋatne.

^{5*} Nadäkaŋ? Äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä tek paki udewani iniŋ kirewa täŋpäŋ kuŋarirän irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ terak wäpi nämo api awähuret. Nämo inik, wäpi u Nana-kät aŋeroniye injamiken api yänjahäwet.

⁶ Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadawut yäk.

Filadelfia komeken äbot täŋpanita man

^{7*} Eruk man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋjuk; Filadelfia nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Imaka bureni täŋo mähe mi, äma kudupi unitä Devit täŋo ki yäpmäŋ kuŋatpäŋ yäma dārirän äma kubätä äneŋi yäput-pipinaŋi nämo. Ba yäma yäput pipiŋirän äma kubätä äneŋi dātnaŋi nämo. Unitä inta ŋode yäyak; ^{8*} Näk täktäkjin yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Täŋpakaŋ näk yäma dāt tamiŋkuro ŋo äma kubätä äneŋi yäput-pipinaŋi nämo. Ba intäŋo kehäromijin täpuri-inik pat tamitak u nadätat. Kehäromijin täpuri upäŋkaŋ ehutpäŋ manna biŋam yäpmäŋ kuŋatpäŋ näka äwo nämo yänkuŋ. ^{9*} Unita ŋode nadawut; Satantä äbotken nanik äma ätutä Nin Juda äma yän yäk täkaŋ upäŋkaŋ Juda äma bureni nämo, udewani peŋ yäwetpewa inken äbäŋkaŋ gukut imäpmok api täŋ tamiŋeŋ. Ude täŋpäŋ inta nadäŋ tamikinik täk täyat u api nadäwä täreneŋ. ^{10*} Täŋpakaŋ komi bäräpi gänaŋ nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäŋ näka kwikinik

* **2:28:** Rev 22:16 * **3:1:** Rev 1:4,16, 2:2 * **3:3:** Rev 2:5; 1Te 5:2 * **3:4:** Jud 23 * **3:5:** Mat 10:32; Luk 10:20 * **3:7:** Ais 22:22 * **3:8:** 1Ko 16:9; Rev 2:2 * **3:9:** Rev 2:9; Ais 45:14; Ais 49:23; Ais 60:14 * **3:10:** Luk 21:19; 2Ti 2:12

itsǎmbut yǎŋ man tǎwetkuro u bureni iwat tǎkaŋ. Unita ǎmawebe komeni komeni uken kadǎni waki ahǎwayǎŋ tǎko uwǎ inken nǎmo ahǎwekta api peŋpiwet. Tǎŋkaŋ kadǎni waki uwǎ ǎmawebe kuduptagǎn api tǎŋyabǎwek.

11 * Tǎŋpǎkaŋ kadǎni kǎroŋi nǎmo itkaŋ peŋǎn api ǎrewero unita imaka injitaŋ u nǎmo pewǎ putǎrewek. Ude tǎnayǎŋ tǎŋo uyaku epmǎget kudǎn inta biŋam iwoyǎwani u ǎma kubǎtǎ tǎga nǎmo api tǎyomǎgarek. 12 * Nadǎkaŋ? ǎma kubǎ nadǎkiniki nǎmo pewǎn putǎrewǎnkaŋ iwan tǎŋo kehǎromi yǎpmǎŋ ǎpayǎŋ tǎko uwǎ Anutuna tǎŋo kudupi yot kujat kehǎromi kubǎ ude api tewet. Tewekaŋ ǎma u kudupi yot uken api it yǎpmǎŋ ǎrowek. Tǎŋpǎkaŋ ǎma uterak Anutuna tǎŋo wǎpi api kudǎn tǎwet. Ba Anutuna tǎŋo yotpǎrare, wǎpi Jerusalem Kodaki kunum gǎnaŋ Anutuna-ken nanik ǎpǎk tǎyak unitǎŋo wǎpi, ba nǎkŋaken wǎpna kodaki ǎma uterakgǎn api kudǎn tǎwet. 13 Unita ǎma jukuni nikektǎ man Munapiktǎ ǎbot tǎŋpani yǎwetak ŋo ket nadǎwet yǎk.

Laodisia komeken ǎbot tǎŋpanita man

14 * Man ude yǎŋpǎŋ ǎma unitǎ ŋode nǎwetgǎn tǎŋkuk; Laodisia nanik ǎbot tǎŋpani tǎŋo aŋeronita man ŋode kudǎn tǎ;

Man bureni mǎhemi-inik, kubǎ-yǎŋ kubǎ-yǎŋ nǎmo tǎŋpani unitǎ imaka kuduptagǎn Anututǎ pewǎn ahǎŋkuŋo unitǎŋo mǎhemi-inik it tǎyak. Unitǎ inta ŋode yǎyak; 15-16 * Nǎk tǎktǎkjin kudup yabǎŋpǎŋ-nadǎk tǎyat. Irit kuŋat-kuŋatjin uwǎ ume ude wani. In ume kekeki ude kuŋarirǎ nǎŋpa gǎripi nǎmo tǎŋpǎkaŋ mena-ken nanik aŋerj mǎba-kunayǎŋ tǎyat ŋo! In ume sǎkgǎmǎn, mǎniri-inik ude nǎmo kuŋat tǎkaŋ, ba ume komiinik ude nǎmo kuŋat tǎkaŋ. Mǎniri-inik ude kuŋatneŋ, ba komiinik ude kuŋatneŋo uyaku tǎga nadǎwet. Upǎŋkaŋ in ude nǎmo kuŋat tǎkaŋ!

17 * Tǎŋkaŋ in ŋode yǎk tǎkaŋ; Nin tuŋum ǎma yǎŋ yǎk tǎkaŋ. Imaka imaka mǎyap yǎpumǎŋo unita sǎkgǎmǎn itkaŋ imaka kubǎta nǎmo wǎyǎkŋek tǎkamǎŋ yǎŋ nadǎk tǎkaŋ. Upǎŋkaŋ ude nǎmo! In mǎbǎrijin nǎmo nadǎwǎ tumǎk tǎkaŋ. Nǎkǎ tabǎŋjira ǎpani-inik, jopi jǎwǎri ude kuŋat tǎkaŋ, ba dapunjin tumbani, morǎŋjinik kuŋat tǎkaŋ.

18 * Unita jukuman kubǎ ŋode tǎwera nadǎwut; In nǎkken gol moneŋ sǎkgǎmǎn u yǎpmǎŋpǎŋ tuŋumjin nitek tǎkot. Ba nǎkken tek paki suwaŋpǎŋ yǎpmǎŋkaŋ mǎyǎkjin kaŋ tǎŋppiwiut. Ude tǎŋkaŋ dapunjin yǎpǎtagakta marasin nǎkken suwaŋpǎŋ dapunjin-ken ǎrutkaŋ dapun sǎkgǎmǎn kaŋ ijiwǎ tumbut.

19 * Nadǎkaŋ? ǎmawebe nadǎŋ yǎmikinik tǎk tǎyat unitǎŋo irit kuŋat-kuŋari yǎpǎ-siwontakta komi yǎmiŋjit, yabǎŋ yǎŋpǎŋ yǎwetpǎŋ yǎwoŋǎrek tǎk tǎyat. Unita inǎ ehutpǎŋ kehǎrom tanpǎŋ bǎnepjin ǎyǎŋurut. 20 * Tǎŋpǎkaŋ nǎk yǎma terak kwǎpkwǎp yǎpuritat ŋo nǎmo nadǎkaŋ? Eruk, ǎma kubǎtǎ manna nadǎŋpǎŋ yǎma dǎt namayǎŋ tǎko uwǎ, unitǎ yot gǎnaŋ ǎroŋpǎŋ itpǎŋ ukǎt ketem bok api nǎde. 21 * Ba ǎma kubǎ nadǎkiniki nǎmo pewǎn putǎrewǎnkaŋ iwan tǎŋo kehǎromi yǎpmǎŋ ǎpayǎŋ tǎko uwǎ nǎkkǎt wǎpnek biŋam ikek bok itta api nadǎŋ imet.

* 3:11: Rev 2:10,16 * 3:12: Ais 62:2, 65:15; Ese 48:35; Rev 14:1, 21:2 * 3:14: Rev 1:5, 19:11; Kol 1:15 * 3:15-16: Rom 12:11; Rev 2:2 * 3:17: Hos 12:8; 1Ko 4:8; Luk 12:21 * 3:18: Ais 55:1; Jem 2:5; Rev 3:5, 4:4; Rev 16:15 * 3:19: 1Ko 11:32; Rev 2:5 * 3:20: Jon 14:23; 1Jo 2:24 * 3:21: Mat 19:28

U nanatä nadäŋ namiŋkuko udegän api nadäŋ imet. Näk komi epän täŋtängän iwan täŋo kehäromi yomägakuro unita Nankät wäpnek biŋam ikek bok itta nadäŋ namiŋkuk. ²² Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

4

Kunum gänaŋ Anutu iniŋ oretkuŋ

¹ * Imaka kudup u yabäŋpäŋ-nadäŋkuro u punin terak dapun täŋpäŋ kaŋkut; Kunum gänaŋ yäma kubä tumäŋirän. Kaŋ irira man kotäk, womat mämä bumik pengän nadäŋkuro unitägän äneŋi ahäŋkaŋ ŋode näwetgän täŋkuk; Gäk päbä imaka ahäkta yäwani ŋo gäwoŋärewa ka yäk.

² * Ude yäŋirän uteragän Munapiktä magäriŋän kaŋkut; Kunum gänaŋ äma ärowani täŋo mäŋirani bägup kubä itkuko uterak äma kubä maŋirirän.

³ * Maŋirirän kaŋkuro uwä gweŋi gämäni bok bumik ägo wabiŋ irirän. Täŋpäkaŋ maŋit irani u gwäki terakä gämok wära kudän säkgämän-inik unitä yewa täŋkuk. Gämok wära uwä mobä gweŋi ägo wabiwani bumik.

⁴ * Täŋpäkaŋ maŋit irani u it gwäjiŋkuŋo uwä maŋirani bägup äneŋi 24tä itkun. Täŋpäŋ maŋirani bägup 24 uterak äma ekäni 24tä maŋit äyäjutkuŋ. Äma 24 uwä tek paki-inik yamäŋpäŋ gwäki-ken äma ärowani täŋo gwäpä säkgämän, golpäŋ täŋpani nikek unitä itkun. ⁵ * Eruk maŋirani bägup bämopi-ken itkuko u gänaŋ yäpä ba iromäŋ mämä pähap ahäŋ irirän inam däädän-ken topän mebet 7 ude ijiŋkuŋ. Topän mebet 7 u Anutu täŋo munapik 7 u. ⁶ * Ude kaŋpäŋ äneŋi, maŋirani bägup u inam däädän-ken gwägu säkgämän, kwawanigän, ijiwä tumäŋ-kuk.

Ude täŋkaŋ maŋirani bägup dubini-ken kukŋi kukŋi imaka kuŋat-kuŋat ikek yaräbok-yaräboktä itkun. U uwä inami käda ba mädeni käda dapuri nikekgän. ⁷ Kubä uwä laion udewani. Kubäwä bulimakau ämani bumik. Kubäwä äma inam dapun bumik. Kubäwä siäŋ piäŋ kuŋat täkaŋ udewani. ⁸ * Imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u piri 6 nikekgän. Ba gupi kudup, ba jiroki-ken imaka, dapuri nikekgän. Unitä kepma bipani, tärek-täreki nämo ŋode yäk täkaŋ;

Ekäni Anutu täŋpämerek, u kudupitä kudupitä kudupi-inik. Itkukotä itak. Unitägän api irek.

⁹ * Täŋpäkaŋ imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä irit mähemu mäŋirani bägup säkgämän terak it täyak u oraŋ imiŋpäŋ iniŋ orerit, bänep täga man iwerit täk täkaŋ. ¹⁰ * Ude täk täkaŋ-ken uken äma ekäni 24 unitä irit kehäromi mähemu maŋirani bägup terak it täyak u inamiken gwäjiŋ äpmon imiŋpäŋ gwäpäni säkgämän gämori-ken peŋkaŋ ŋode yäk täkaŋ; ¹¹ Ekäninin Anutu epmäget kudän ba wäpi biŋam ba kehäromi, gäkä mähemu täŋjiri säkgämän täk täyak.

Imata, gäkägän imaka kuduŋtagän u pewi ahäŋkuŋ. Ba gäkŋaken nadäk terak imaka kuduŋtagän ahäŋ moreŋkuŋo itkaŋ.

* **4:1:** Rev 1:1,10 * **4:2:** Sam 47:8; Ais 6:1; Rev 4:9 * **4:3:** Ese 1:28 * **4:4:** Ais 24:23; Rev 3:18, 6:11 * **4:5:** Ese 1:13; Rev 1:4, 8:5; Rev 11:19, 16:18 * **4:6:** Ese 1:5-10,22; Ese 10:14
* **4:8:** Ais 6:2,3; Ese 1:18, 10:12; Rev 1:4,8 * **4:9:** Dan 4:34, 6:26; Dan 12:7; Rev 4:2,10 * **4:10:** Rev 4:9; Rev 5:1,7,13; Rev 6:16; Rev 7:10,15, 19:4, 21:5

5

Netätä buk nāmo pīrārewani tāga pīrārewek?

¹ * U kaŋpāŋ uterakgān ŋode kaŋkut; Āma maŋirani bāgup sākgāmān terak it täyak u keru bure kädätä buk wagupani kubā inŋit irirān kaŋkut. Buk uwā mādeni kāda ba gāmori kāda kudān ikekgān. Tāŋpākaŋ buk u āmatā jop pipiyāneŋo u deta nāmāk 7pāŋ kehāromigān yāpmāŋ gatāwani. ² Tāŋpāŋ āneŋi aŋero kehāromi kubā kaŋkut. Unitā gera terak ŋode yāŋkuk; Āma siwoŋi netā unitā buk ŋonitāŋo nāmāk ketāreŋpāŋ tāga pipiyāwek? ³ Ude yāŋirān kunum gānaŋ ba kome terak ba kumbani mājotā iraniken kubätä buk u tāga pipiyāŋpāŋ daninaŋi nāmo tāŋkuk. ⁴ Āma kubätä tāga itpāŋ buk u daninaŋi nāmo kaŋkuro unita butewaki nadāŋpāŋ konām bumta kotkut. ⁵ * Konām korira āma ekāni 24 ukāt nanik kubätä ŋode nāwetkuk; Koreno yāk. Nadātan? Juda tāŋo ābotken nanik Laion kubā ahāŋkuk. U Devit tāŋo orani wāpi biŋam ikek unitā āmik tāŋpāŋ iwan tāŋo kehāromi yāpmāŋ āpuko unita buk unitāŋo nāmāk 7 u ketāreŋpāŋ tāga pipiyānaŋi yāk.

Tom Bātaki-tāgān buk u tāga pīrārewek

⁶ * Ude yāŋirān kaŋkut; Tom Bātaki kubā, kumāŋ-kumāŋ urani bumik unitā imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukāt āma ekāni 24, maŋirani bāgup sākgāmān it āyāŋutkuŋo u bāmopi-ken kāroŋ wādāŋirān kaŋkut. Joŋani 7, dapuri udegān 7. Joŋani ba dapuri 7 uwā Anutu tāŋo munapik 7 komeni komeni yāniŋ kireŋpewān kwani it yāpmāŋ kukaŋ u. ⁷ * Ude kawakaŋ Tom Bātakitā pāŋku āma maŋirani bāgup sākgāmān it täyak unitāŋo keru bure kāda buk u irirān yāpuk. ⁸ * Buk nāmo pipiyāwani u yāpmāŋkaŋ irirān imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukāt āma ekāni 24 unitā Tom Bātaki gāmori-ken gwājīŋ āpmoŋ imiŋkuŋ. U kubākubätä wagām-kāt gāpe golpāŋ tāŋpanipāŋ inŋitkuŋ. Tāŋpākaŋ gāpe u gānaŋ naniktā gupe kābāŋi gārīpi nīkek abuk. Gupe uwā Anutu tāŋo kudupī āmawebe unitāŋo yāŋapik man.

⁹ * Tāŋpākaŋ āma ekāni 24 ukāt imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitā kap kodaki kubā ŋode teŋkuŋ; Gutkuŋo unita buk unitāŋo nāmāk ketārekta wāpka biŋam ikek itan. Gākŋo nāgātkatā komeni komeni, ābori ābori uken nanik āma gupi inŋam dapun inigān inigān, ba man kotāk mebāri mebāri yāwani suwaŋpāŋ yepmaŋpi Anututa biŋam tāŋkuŋ.

¹⁰ * Āmawebe uwā irit kehāromi tāŋo ābot ude itkaŋ Anutunin tāŋo bāmop āmaniye ude kuŋatneŋta yepmaŋkun. Ude yepmaŋkuno unita kome terak intājukun itkaŋ kaŋiwat epān api tāneŋ yāk.

¹¹ * Tāŋpākaŋ āneŋi kaŋpāŋ nadāŋkuro uwā ŋode; Āma ārowani tāŋo maŋirani bāgup sākgāmān ba imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukāt āma ekāni 24 u irirā aŋero māyap-inik, 1,000 ini ābot-ābot ba 10,000 ini ābot-ābot unitā ābā it gwājīŋpāŋ māmā pāhap tāŋirā nadāŋkut. ¹² * Tāŋkaŋ gera terak man ŋode yāŋkuŋ;

* **5:1:** Rev 4:2,10; Ais 29:11; Ese 2:9-10 * **5:5:** Stt 49:9; Ais 11:1,10; Rev 22:16 * **5:6:** Sek 4:10; Jon 1:36; Rev 1:4, 5:12; Rev 13:8 * **5:7:** Rev 4:2,10 * **5:8:** Rev 8:3-4, 14:2; Rev 15:2; Sam 141:2 * **5:9:** Sam 33:3, 40:3; Sam 96:1, 98:1; Sam 144:9; Rev 14:3 * **5:10:** Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6; Rev 22:5 * **5:11:** Dan 7:10; Hib 12:22 * **5:12:** 1Sto 29:11; Rev 5:6

Tom Bätaki kumäŋ-kumäŋ urani u siwoŋi-inik unita kehäromi, täŋbumbum ba nadäwä tarek ba wäpi biŋam, epmäget kudän, iniŋoret-oret, ba bänep täga man iwet-iwet u kumän-tagän inita biŋam täyak!

13 * Täŋpakaŋ imaka kuŋat-kuŋat ikek kunum gänaŋ, kome terak, kumbani mäjotä irani-ken ba gwägu pähap gänaŋ itkuŋo u kuduŋtagäntä ŋode yäŋirä nadäŋkut;

Äma maŋirani bägup säkgämän uterak it täyak ukät Tom Bätaki bok, iniŋoret-oret, wäpi biŋam, epmäget kudän ba kehäromi pat yämitak udegän pen pat yämik täyon!

14 Ude yäŋirä eruk, imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä ŋode yäŋkuŋ; U bureni-inik! Täŋpakaŋ äma ekäni 24 unitä gwäŋiŋ äpmon yämiŋpäŋ äma bägup säkgämän terak it täyak ukät Tom Bätaki u yäniŋ oretkuŋ.

6

Hos 4 unitäŋo manbiŋam

1 * Täŋpakaŋ äneŋi ijiwa kwäpäŋ kaŋkut; Tom Bätaki unitä buk nämäk 7päŋ kehäromi yäpmäŋ gatäwani u iŋitkaŋ nämäk kubä ketäreŋkuk. Ketäreŋirän imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät nanik kubätä iromäŋ kotäk terak gera ŋode yäŋkuk; Abi! yäk. 2 * Ude yäwänkaŋ hos paki kubätä uterakgän äbäŋirän kaŋkut. Hos paki uterak äma kubä itkuko uwä äpa kuek ikek. Täŋpäŋ äma ärowani täŋo gwäpä imäkaŋ komi äma täŋo kehäromi yäpmäŋ äpani ude täŋpäŋ komi äma mäyap komeni komeni däpmäŋ paotta äneŋi kuŋkuk.

3 Täŋpakaŋ Tom Bätakitä nämäk buk uterak yäpmäŋ gatäwani namba 2 u ketäreŋirän imaka kuŋat-kuŋat ikek namba 2tä yäŋkuk; Abi! yäk. 4 Yäŋirän hos gämäni kubätä äbä ahäŋkuk. Hos gämäni uterak äma itkuko u kome terak bätaki säkgämän irit wärämurirän ämatä kowata kowata ämiŋ kumäkta kehäromi imani. Ba kadä taŋi kubä keriken pewani iŋirirän kaŋkut.

5 Täŋpakaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 3 u ketäreŋirän imaka kuŋat-kuŋat ikek namba 3tä yäŋkuk; Abi! yäk. Ude yäwänä uterakgän dapun täŋpäŋ kaŋkut; Hos kubiri kubätä äbä ahäŋkuk. Äma hos kubiri uterak itkuko uwä ketem täŋo bäräpi wohurani kubä iŋitkuk. 6 Iŋirirän imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u bämopi-ken äma täŋo man kotäk bumik kubätä ahäŋpäŋ äma hos terak itkuko u ŋode iwerirän nadäŋkut; Gäk päŋku kome terak epän täŋiri ketem täpuri kubä suwakta gwäki ärowani-inik api peneŋ yäk. Saguom kubäkubä gwäki taŋi, 10 kina ude yäk. Täŋkaŋ olip gakaŋi ba wain ume nämo täŋpewi waneŋ yäk.

7 Täŋpakaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 4 u ketäreŋirän imaka kuŋat-kuŋat ikek namba 4tä yäŋkuk; Abi! yäk. 8 * Yäwänä dapun täŋpäŋ hos pujiŋi jäŋwam bumik kubätä äbä irirän kaŋkut. Äma hos uterak itkuko u wäpi Kumäŋ-kumäŋ. Äbäŋirän kubä wäpi Geŋi Wakitä tuängän iwatkuk. Täŋpakaŋ kome terak ämawebe yäpmäŋ daniwä äbot pähap 3 ude jop irirä äbot namba 4 uken kumäŋ-kumäŋ pewän ahäkta kehäromi yämani. U ämawebe äbot u kumäŋ-kumäŋ däpmäkta ämik, nakta jop irit ba käyäm pewän ahäŋkuŋ. Ba ämawebe u däpmäkta tom komi komi yäniŋ kireŋkumän.

* 5:13: Rev 4:2,10 * 6:1: Rev 4:6,5:1 * 6:2: Sek 1:8,6:1-6 * 6:8: Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; Ese 14:21; Ese 33:27

⁹ Täppäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 5 u ketärenjirän kaŋkut. Ämawebe Anutu täŋo manta nadäkinik täppäŋ manbiŋam yäŋahäŋirä däpani ätu unitäŋo mäjoni, alta gämori-ken irirä yabäŋkut. ¹⁰* Ämawebe uwä gera terak Anutu ŋode iwet yabäŋkuŋ; O Ekäni intäjukun-inik, yäŋkehäromtak mähemi kudupi, komeŋ ämatä nidäpmäŋ-pewä kumbumäŋo u kowata bäräŋeŋ api däpmäŋ tärewen ba nämö? ¹¹* Ude yäŋirä tek paki ini-ini yämiŋ moreŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Kämi. Kristo täŋo watä epän täŋpani notjiye ätu, in tadäpuŋo udegän ätu däpmäkta yäwani u däpmäkgän täŋirä kowata api däpmäŋ tärewet yäk.

¹²* Täppäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 6 u ketärenjirän kenäŋ pähap kwaiŋkuk. Kwaiŋjirän edap bimpäŋ utpäŋ käbot jiburani ude äworeŋkuk. Ba komepaktä nägät äworeŋkuk. ¹³* Ba guktä kunum terak nanik täreŋpäŋ kome terak maŋkuŋ, wama mujip mäniŋ taŋi piäŋpewän täreŋ mak täkaŋ ude. ¹⁴* Ba kunumtä udegän, tek gwäŋik takamäŋ ude ini gwäŋiŋpäŋ paotpeŋ kuŋkuk. Täŋjirän pomkät, kome gwägu bämopi-ken irani u kuduŋtagän ini iranitä akumaŋ paotpeŋ kuŋkuŋ.

¹⁵* Ude ahäŋjirän komeŋi komeŋi uken nanik äma ärowani ba epän watä äma jopi, ba komi äma täŋo intäjukun äma, ba tuŋum äma kehäromi nikek, ba ärowani äpani kuduŋtagän päŋku mobä gänaŋ ba mobä käwutken käbop itkaŋ ŋode yäŋkuŋ; ¹⁶* Pom ba mobä intä äpäŋpäŋ nidäpmäŋ-pewä paoritna äma maŋjirani bäguŋ säkgämän terak it täyak u dapuri-ken ahänetawä! Ba Tom Bätaki täŋo kokwawak kaŋ-ahänetawä yäŋ yäŋkuŋ. ¹⁷* Eruk yarä unitäŋo kokwawak kadäni pähap ahätak unita äma netä unitä täga api irek?

7

Äma damani-ken wären täŋpani

¹* Imaka u käwa täreŋjirän eruk aŋero 4 ude yabäŋkut. Unitä kome gägäni 4 uken kuŋatkaŋ kome täŋo mäniŋ 4 ude yepmäŋitpäŋ yäniŋ bitnäŋkuŋ. Kome terak, gwägu terak ba päya terak mäniŋ äneŋi nämö piäwekta ude täŋkuŋ. ²Täŋjirä edap abani käda aŋero kubä äbäŋjirän kaŋkut. U Anutu irit kehäromi mähemi täŋo wären yäpmäŋ kuŋatkuŋ. Yäpmäŋ kuŋatkaŋ aŋero 4 u kome terak ba gwägu terak täppäwak täkta kehäromi yämani uwä gera terak ŋode yäwetkuk; ³* In kome, gwägu ba päya bäräŋeŋ nämö täŋpä waneŋ. Intäjukunä nintä Anutu täŋo watä epän ämawebeniye damani terak Anutunin täŋo wären tänayäŋ yäk. ⁴* Ude yäŋkaŋ Isrel ämawebe u bämopi-ken nanik ämawebe Anutu täŋo wären ikek u kudup 144,000 yäŋ yäŋjirän nadäŋkut. ⁵Täppäkaŋ Isrel ämawebe kuduŋtagän äbot 12. Äbot kubäkubä u gänaŋ nanik ämawebe 12,000-12,000 ude Anutu täŋo wären nikek ŋode yäpmäŋ daniŋ yepmaŋkuŋ;

Juda täŋo äbotken nanik äma 12,000.

Ruben täŋo äbotken nanik äma 12,000

Gat täŋo 12,000

⁶Ase täŋo 12,000

* **6:10:** Rev 16:7; Lo 32:43; Sam 79:10 * **6:11:** Rev 3:18, 7:9,13; Rev 19:14 * **6:12:** Mat 24:29; Apos 2:20; Rev 8:12 * **6:13:** Ais 34:4 * **6:14:** Ais 34:4; Rev 16:20 * **6:15:** Ais 2:10,19,21 * **6:16:** Luk 23:30; Rev 4:2,10 * **6:17:** Jol 2:11; Neh 1:6; Mal 3:2 * **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2 * **7:3:** Ese 9:4,6; Rev 9:4 * **7:4:** Rev 14:1,3

Naptali täño 12,000
 Manase täño 12,000
 7 Simeon täño 12,000
 Livai täño 12,000
 Isasa täño 12,000
 8 Sebulun täño 12,000
 Josep täño 12,000
 Benjamin täño 12,000

Äma mäyap Anutu injamiken itkanj iniñ oretkun

9* Täñpākañ imaka u kanpāñ nadāwa täreñjirān āneñi kubā ñode kākḡān täñkut; Äbot pähap-inik, äma kubätä täga daninañi nämo, ämawebe äbori äbori, komeni komeni, gupi injam dapun inigān inigān, ba man kotāk mebāri mebāri yāwani, äbot pähap u äma mañirani bägup säkgāmān uterak itkuko ukät Tom Bätaki u dubini-ken kārōñ wādāñirā yabāñkut. Äbot pähap u tek paki nikekgān, keritā imuk pähām inñitkañ man gera terak ñode yāñkun; 10* Anutunin, mañirani bägup säkgāmān terak it täyak ukät Tom Bätaki, yäpätāgak täño mähemi-inik itkamān.

11 Täñpākañ mañirani bägup säkgāmān dubini-ken äma ekāni 24 ukät imaka kuñat-kuñat ikek 4 u irirā añero kuduḡtagān itḡwājñkun. Itḡwājñpāñ bägup säkgāmān u dubini-ken kome terak injami yäpā-äpmonpāpāñ patkun. Ude patkañ Anutu iniñ oretpāñ ñode yāñkun;

12* Bureni! Iniñ oretoret, epmäget kudān, nadāwā tärek, bānep täga man iwet-iwet, wāpi biñam ärowani pähap, ba kehāromi u Anutunintā mähemi täñpāñ tärek-täreki nämo it yäpmāñ äroton! U bureni-inik!

13* Näk ude kāwa täreñjirān āneñi äma ekāni 24 ukät nanik kubätä näwetkuk; Ämawebe tek paki nitek u netä? De naniktā äbuñ? 14* Ude näwet yabāñirān kowata ñode iwetkut; Äma ärowanina, uwā gākā nadātan. Ude iwerawā näwetkuk; Ätu ñowā iwan keritā terak butewaki ba komi pähap ḡānañ naniktā äbuñ yäk. Unitäño teki uwā Tom Bätaki täño näḡäripāñ ärutpak tañkun yäk.

15* Ude täñkuño unita Anutu täño mañirani bägup säkgāmān u dubini-ken itkanj bipani kepma unitä yotken watā epān täñ imik täkañ.

Täñjirā äma mañirani bägup säkgāmān terak it täyak unitä yabāñ yäwatpāñ watāni it yämik täyak.

16* Täñpākañ nakta ba umeta āneñi kubā nämo api yeneñ.

Ba edaptā komi nämo api yewek. Ba komi kādāp ikektā nämo api yewek.

17* Imata, Tom Bätaki mañirani bägup säkgāmān bāmopi-ken it täyak unitä watāni säkgāmān api it yämeko unita.

Itkanj irit kehāromi täño ume dapuri-ken api yāmagut yäpmāñ kuk täñpek. Täñkañ Anutunitä ini dapuri-ken konāmi pito uwā api ärut yämek.

8

Nämäk namba 7 u ketäreñkuk

1* Täñpākañ Tom Bätakitā nämäk buk terak yäpmāñ gatāwani namba 7 u ketäreñjirān kunum ḡānañ māmāni nämo irirān kādāni kārōñi bumik

* 7:9: Rev 3:18 * 7:10: Rev 4:2,10 * 7:12: Rev 5:12, 11:17 * 7:13: Rev 3:18 * 7:14: Mat 24:21 * 7:15: Rev 4:2,10 * 7:16: Ais 49:10 * 7:17: Sam 23:2; Ais 25:8; Jon 10:11; Rev 5:6, 21:4 * 8:1: Hab 2:20

tänjuk. ² Kum itkuŋo u täreŋirän yabänjuk; Aŋero 7 Anutu dubini-ken kəron wädəŋ it tākaŋ unita ätutä womat 7 ude yäminkuŋ.

³ * Tänpəkaŋ aŋero kubätä alta dubini-ken äbä itkuk. U gəpe golpəŋ tänpəni inŋit irirän kubätä äbä pəya umumi kəbəŋi təga nıkeke gəpe u gənaŋ bumta piŋjuk. Piŋkuko uwä kudupi ämawebe təŋo yəŋapik mankät awəhutkaŋ Anututa ərawa ude ijıkta. Ude piwänkaŋ aŋero uwä gəpe u alta golpəŋ tänpəni, maŋirani bəgup säkgəməŋ inŋam dädən itak uterak peŋkaŋ pewän iŋiŋkuŋ. ⁴ * Pewän iŋiŋirä gupe kəbəŋi nıkeke ukät kudupi ämawebe təŋo yəŋapik mantä aŋero unitəŋo kerı-ken nanıktä Anutu-ken əronjuk. ⁵ * Əronjirän aŋero uwä kädəp gəyek alta terak nanıke yəpməŋkaŋ gəpe u gənaŋ pewän tokŋewəpəŋ kome terak umu əreŋ tänpən maŋkuŋ. Əreŋ tänpən maŋirä yəpə kwinitpəŋ, iroməŋ məmə taŋi yəŋirän kenəŋ pəhap bumta kwaiŋkuk.

Kome terak imaka imaka ahəŋkuŋ

⁶ Eruk, u punin terak aŋero 7 unitä womat inŋit itkuŋo u piäкта kadəni kerəp taŋkuk. ⁷ * Täŋkaŋ aŋero namba 1 unitä womat piəŋjirän iwän mim ikeke, ba kädəp mebet nəgät-kät awəhurani unitä kome terak maŋkuŋ. Maŋkaŋ kome ätuken kädəp pəhap iŋiŋ patkuk. Täŋkaŋ kome ätukenä pəya iŋiŋ paotkuŋ. Täŋkaŋ kome terak mup kuduptagən, udegən iŋiŋ paotkuŋ.

⁸ * Iŋiŋ paorirä aŋero namba 2tä womat piəŋjuk. Piəŋjirän imaka kubä pom taŋi bumik, kädəp mebet ikeke unitä gwəgu pəhap gənaŋ maŋpə əpmonjuk. ⁹ Əpmonjirän gwəgu pəhap u moräki nəgät əworeŋjuk. Nəgät əworeŋjirän gwəgu tom məyap kumbuŋ. Täŋjirä gəpe, gwəgu uterak kuŋarani imaka, məyap imät tänpə kuŋkuŋ.

¹⁰ Tänpəkaŋ əneŋi aŋero 3tä womat piäkgən täŋjuk. Womat piəŋjirän guk pəhap kubä kunum gənaŋ nanıktä təreŋkaŋ topəntä-yəŋ iŋiŋ-yəŋeŋkaŋ kome ätuken ume gənaŋ ba ume dapuri-ken maŋjuk. ¹¹ * Guk u wəpi Jarip. U ume gənaŋ maŋirän ume uwä jəgəmi pəhap, əmatä nənaŋi nəmo täŋjuk. Nənaŋi nəmo täŋkuko u naŋjirä jəgəmi tänpəpəŋ əma məyaptä kuməŋ tänpə kuŋkuŋ.

¹² * Tänpəkaŋ aŋero namba 4tä womat piäkgən täŋjuk. Womat piəŋjirän edap moräki, komepak moräki ba guk ätu kehəromini yəyoməgat-pewə peŋyəŋeki moräki paotkuŋ. Peŋyəŋeki moräki paorirä kome kukŋi kədə bipməŋ utkuk. Ba bipani udegən, kome ätuken guk ba komepak kumkum iŋiŋkuŋ. ¹³ * Ude kaŋkaŋ uterakgən siəŋ pəhap kubä kaŋkut. Uwä punin-ınik unuken piəŋ kuŋkaŋ gera ŋode yəŋjuk; Wəra! wəra! Aŋero yarəkubä womat nəmo piəwanitä womat piəŋjirä kome əmatä jide api təneŋ?

9

Kəpukbam awəŋ kəroni-ken nanıktä abuŋ

¹ * Eruk aŋero namba 5tä womat piäkgən täŋjuk. Womat piəŋjirän dapun tänpəŋ guk kubä kunum gənaŋ nanıktä təreŋpeŋ kome terak maŋ pəranipəŋ kaŋkut. Guk unita awəŋ kəroni boham, unitəŋo yəma dətta ki imani. ² * Unitä awəŋ kəroni boham unitəŋo yəma dərırän gupe pəhap

* **8:3:** Rev 5:8; Kis 30:1-3; Rev 9:13 * **8:4:** Rev 5:8 * **8:5:** Wkp 16:12; Kis 19:16-19; Rev 4:5, 11:19; Rev 16:18 * **8:7:** Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30 * **8:8:** Kis 7:20-21 * **8:11:** Jer 9:15
* **8:12:** Rev 6:12-13 * **8:13:** Rev 9:12, 11:14 * **9:1:** Rev 20:1 * **9:2:** Stt 19:28; Kis 19:18; Jol 2:2,10

abuk. Gupe u epänken kogä pähap ijinjirä ärok täkaŋ ude. Gupe unitä äro edapkät kunum itpipiŋpewän gwägätkuk. ^{3*} Täŋjirän gupe gänaŋ nanik käpukbamtä abämaŋ kome terak äpmonkuŋ. Täŋkaŋ kehäromi yämani uwä bam bumik, meni komigämän. ^{4*} Täŋpakaŋ kome terak tepäraŋ, päya pähäm ba moyeŋ, nak yeŋ udewani täŋpä wanenŋawä yäŋ yäwerani. Täŋkaŋ ämawebe damani-ken Anutu täŋo wäreni nämo, u iwan täŋ yämikta yäntäreŋ yämani. ⁵ Täŋkaŋ kumäŋ-kumäŋ däpneŋta nämo. Jop, komi pähap yämikta kehäromi yämani. Komi pähap uwä bamtä äma yek täkaŋ ude komepak 5ta nadäneŋta yäwani. ^{6*} Eruk kadäni uken ämatä komi pähap nadäŋpäŋ kumäkta gäripi-inik nadäneŋo upäŋkaŋ kumäk-kumäk kädetta wäyäkŋewä wawäkaŋ komi pen nadäneŋ.

^{7*} Täŋpakaŋ käpukbam uwä hos ämik täkta tuängän tuängän itkaŋ tawaŋ kuk täkaŋ ude irirä yabäŋkut. Gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä golpäŋ täŋpani bumik. Täŋpakaŋ inami dapun äma täŋo bumik. ^{8*} Täŋkaŋ gwäki pujiŋ käroŋi, Juda webe täŋo gwäki pujiŋ udewani bumik. Täŋkaŋ meni uwä, laion meni udewani. ^{9*} Täŋ, kupäŋteki uwä kapapäŋ täŋpani bumik. Ba piri mämäni u hos mäyaptä ämikta bäräŋeŋkaŋ täk täkaŋ ude bumik. ¹⁰ Täŋkaŋ uyaŋi uwä tuk uyaŋi bumik. Ba meni komi uwä uyaŋi-ken itak. Meni unitä ämata komi pähap yämiŋtäŋ kuŋjirä komepak 5 ude tärekta kehäromi yämani. ¹¹ Täŋpakaŋ käpukbam komi unitäŋo äma ärowani kubä itak. U awaŋ käroŋi boham unitäŋo aŋero wäpi Täŋpäwak. Täŋpäwak u Juda täŋo man terak wäpi Abadon, ba Grik man terak Apolion.

^{12*} Eruk imaka umuri kubä täretak uba. Imaka umuri yarä ahäkta yäwani unitä itkamän.

Komi äma äbot pähap ahäŋkuŋ

^{13-14**} Eruk, aŋero namba 6tä womat piäŋkuk. Piäŋjirän alta golpäŋ täŋpani Anutu inamiken it täyak, unitäŋo joŋani 4 u bämopi-ken nanik man kotäk kubä ahäŋjirän nadäŋkut. Man ahäŋkuko uwä aŋero namba 6 womat injtkuko u man ŋode iwetkuk; Yufretis umeken aŋero 4 topmäk terak itkaŋ u pit yämi yäk. ^{15*} Aŋero 4 u ämawebe kome kukŋi kädä irani däpmäŋ paotneŋta kadäni yäŋ yämanita itsämäŋ itkaŋ yäk. Ude yäŋjirän aŋero 4 kadäni yäŋ yämani uwä siwoŋi ahäŋjirän aŋero nabä 6 unitä päŋku pit yämiŋkuk. ¹⁶ Täŋkaŋ komi ämaniye hos terak maŋjirani 200 milion ude itkaŋ yäŋ yäŋjirän nadäŋkut.

¹⁷ Täŋpakaŋ däpmonken hoskät, mäheŋiye bok yabäŋkuro u ŋode yabäŋkut; Hos mäheŋiye täŋo kupäŋtek ätu gämäni-inik, ätu gwagäri, ätu jänwam bumik. Täŋ, hos gwäkiwä laion gwäki bumik. U meni gänaŋ nanik kädäp mebet, gupe ba mobä kädäp mebet ikek unitä abuŋ. ¹⁸ Imaka waki umuri yaräkubätä äma ätu däpmäŋ paotkuŋ. Hos meni gänaŋ nanik kädäp mebet, gupe ba mobä kädäp mebet ikek komigämän unitägän kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. ¹⁹ Täŋpakaŋ hos unitäŋo kehäromini uwä meni ba uyaŋi-ken nikek itkaŋ. Täŋkaŋ hos uyaŋi uwä gämok bumik, gwäki nikek. Unitä komi yämik täkaŋ.

^{20*} Täŋpakaŋ äma ätu imaka waki umuri uterak kumäŋjirä ätu oraŋ yämiŋkuŋo upäŋkaŋ ini bänepi nämo sukurenkuŋ. Ba irit kuŋat-kuŋarita

* 9:3: Kis 10:12,15 * 9:4: Rev 7:3 * 9:6: Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 * 9:7: Jol 2:4

* 9:8: Jol 1:6 * 9:9: Jol 2:5 * 9:12: Rev 8:13 * 9:13-14: Rev 8:3 * 9:13-14: Rev 16:12

* 9:15: Rev 8:7-12 * 9:20: Rev 16:9,11; Ais 2:8,20; 1Ko 10:19-20; Sam 115:4-7; Sam 135:15-17;

Dan 5:23

nadǎŋirǎ waki kubǎ nǎmo tǎŋkuk. Nǎmoinik! Átu uwǎ mǎjo wǎrata nadǎkinik pen tǎŋkuŋ. Ba yǎwík gol ba siriwapǎŋ tǎŋpani ba ain, mobǎ ba pǎya kujatpǎŋ tǎŋpani, yabǎŋpǎŋ-nadǎk nǎmo tǎŋpani ba jukunitǎ nǎmo nadǎwani ba ini kuroŋ nǎmo kuŋarani u mǎde nǎmo ut yǎmiŋkuŋ. ²¹ Ude tǎŋkaŋ áma kumǎŋ-kumǎŋ dǎpmǎk-dǎpmǎk, áma yǎrat-yǎrat, kubokǎret, ba kubota u nǎmo penkuŋ. Nǎmoinik!

10

Aŋerotǎ buk tǎpuri Jonta imǎn naŋkuk

¹ Eruk ude kǎwa tǎreŋirǎn áneŋi kubǎ ŋode kakgǎn tǎŋkut; Aŋero kehǎromi nitek kubǎ kunum gǎnaŋ naniktǎ ápǎŋirǎn kaŋkut. U tektawǎ gubampǎŋ uwǎk tǎŋkaŋ gwǎki terak gǎmok wǎra gubam terak it tǎyak udewanitǎ yewa tǎŋkuk. Tǎŋkaŋ inami dapun edap dapuri ude, ba kuroŋi uwǎ kǎdǎp mebet bumik ude tǎŋkuŋ. ² Tǎŋpǎkaŋ kerik-ken buk tǎpuri kubǎ pipiyǎpǎŋ inŋitkuk. Tǎŋkaŋ abǎ kuroŋi bure kǎdatǎ gwǎgu pǎhap terak yeŋkuk. Tǎŋ, kuroŋi kǎpmǎk kǎdawǎ kome terak yeŋirǎn kaŋkut. ³ Ude tǎŋkaŋ laiontǎ gǎwo yǎk tǎkaŋ ude gera pǎhap yǎŋkuk. Ude yǎŋirǎn iromǎŋ 7tǎ iniŋ yǎŋkuŋ. ⁴ * Iromǎŋ 7tǎ iniŋ yǎŋirǎ uterakgǎn nǎk kudǎn tǎwayǎŋ tǎŋkut. Ude tǎŋira kunum gǎnaŋ man kotǎk kubǎ ŋode yǎŋirǎn nadǎŋkut; Kudǎn tǎwenoi! Man iromǎŋ 7 unitǎ yǎŋo u nadǎk-nadǎkka-ken kǎbop inŋit yǎk.

⁵ * Ude nadǎŋpǎŋ kaŋkut; Aŋero gwǎgu pǎhap ba kome terak yeŋirǎn kaŋkuro u kerik bure kǎda kunum iwoŋǎreŋkuk. ⁶ * Ude tǎŋpǎŋ Anutu, irit tǎrek-tǎreki nǎmo, ba kunum kome, gwǎgu pǎhap ba imaka kudup uterak itkaŋ u yǎwǎn ahǎwani, u wǎpi terak ŋode yǎŋkehǎrom tǎŋkuk; Kadǎni kǎroŋi nǎmo itnayǎŋ. Kadǎni ahǎtak! ⁷ * Unita aŋero namba 7tǎ womat piǎŋirǎn Anututǎ kǎmi tǎkta nadǎk kǎbop penkuko u apiŋo tǎŋ-tǎrewayǎŋ. Watǎ ámaniye profet bian yǎwetkuko udegǎn ahǎŋirǎn tǎrewayǎŋ yǎk.

⁸ Aŋero nabǎ 7tǎ ude yǎŋirǎn kunum gǎnaŋ nanik man kotǎk nadǎŋkuro u áneŋi yǎkgǎn tǎŋirǎn nadǎŋkut. U ŋode nǎwetkuk; Gǎk pǎŋku buk tǎpuri aŋero gwǎgu pǎhap ba kome terak yeyak u kerik-ken pipiyǎpǎŋ inŋitak u yǎpmǎŋ! ⁹ Ude yǎwǎnǎ nǎkǎ pǎŋku aŋero, buk u tǎga namayǎŋ? yǎŋ iwetkut. Iwerawǎ ŋode nǎwetkuk; Buk tǎpuri ŋo yǎpmǎŋkaŋ naŋ yǎk. Naŋkaŋ mekaken gǎripi sǎkgǎmǎn nadǎwayǎŋ, kuron doki bumik. Upǎŋkaŋ kokka gǎnaŋ ápmonŋirǎn wakiinik nadǎwayǎŋ yǎk. ¹⁰ Ude nǎwerirǎn buk tǎpuri u kerik-ken nanik yǎpmǎŋpǎŋ naŋkut. Naŋkaŋ menaken gǎripi nitek, kuron dok bumik nadǎŋkut. Upǎŋkaŋ kǎma ápmonŋpǎkaŋ kokna-ken wakiinik kubǎ nadǎŋkut. ¹¹ Nǎŋpǎkaŋ nǎwetkuk; Eruk, áma ábot komeni komeni ba man kotǎk mebǎri mebǎri yǎwani ba intǎjukun ámaniye, imaka kǎmi ahǎŋ yǎmikta yǎwani u áneŋi kaŋ yǎŋahǎpǎŋ yǎwet yǎk.

11

Áma yarǎtǎ Anutu tǎŋo meni jinom yǎŋahǎŋkumǎn

¹ * Eruk, aŋero unitǎ jikon, áhottaba udewani, imaka imaka tǎŋo kǎroŋini penpǎŋ kǎwani nitek kubǎ namiŋkaŋ ŋode nǎwetkuk; Gǎk jikon ŋo yǎpmǎŋ

* **10:4:** Dan 8:26; Dan 12:4,9 * **10:5:** Lo 32:40; Dan 12:7 * **10:6:** Neh 9:6; Sam 146:6

* **10:7:** Dan 9:6,10; Amo 3:7 10:9 Ese 2:8, 3:1-3 * **11:1:** Ese 40:3; Sek 2:1-2

pāŋku Anutu tāŋo kudupi yot u, ba unitāŋo alta terak peŋpāŋ kārōŋini kaŋpāŋ nadā yāk. Tāŋkaŋ āmawebe yot u gānaŋ iniŋoret epān tāŋ itkaŋ u kaŋ dani yāk. ² *Tāŋ, kudupi yot yāma-ken yewa tāŋ-āyāhurani unitāŋo kārōŋini nāmo peŋpāŋ kāwen. Bāgup uwā guŋ āmawebe ābotta yāniŋ kirewani yāk. Guŋ āmawebe uwā kudupi yotpārare bāmopi-ken yeŋ gatājtāŋ kuŋarirā komepak 42 ude api tārewek yāk. ³ Tāŋkaŋ nākŋo man yāŋahāwani āma yarā unīta kehāromi yāmiŋjira nākŋo man yāŋahāŋ yāpmāŋ kuŋjirān kadāni udegān, kepma 1,260 ude api tārewek. Tāŋkaŋ āma yarā uwā butewakini kwawak pewān ahākta tek upuri nīkekpāŋ api tāŋpeŋ kuŋatdeŋ. ⁴ *Āma yarā uwā olip pāya yarā u, ba peŋyāŋek yarā, kome pāhap tāŋo Ekāni iŋamiken it tākamān u.

⁵ *Eruk, āma kubātā āma yarā u komi yāmeko uwā kādāp mebet āma yarā unitāŋo meni-ken naniktā abāmaŋ pāŋku āma iwan tāŋ yāmeko u kumāŋ-kumāŋ ijiwek. Āma udewani kādet uterak kumākta biŋam yāk.

⁶ *Tāŋpākaŋ man yāŋahāwani āma yarā uwā kadāni man yāŋahādayāŋ tākamān-ken u bāmopi-ken iwān iniŋ bitnākta kehāromi yāmani. Ba ume dapuri tāŋpewān nāgāt āworekta kehāromi yāmani. Ba imaka waki umuri-inik mebāri mebāri kome terak iniken gārip terak tāga pewān ahāneŋ.

⁷ *Tāŋpākaŋ āma yarā uwā man yāŋahāk epān tāŋtāŋ kuŋattākon tāreŋjirān, tom pāhap kubā, awaŋ kārōŋi boham u gānaŋ nanik abāŋkaŋ yarā ukāt āmiŋpāŋ kehāromini yāpmāŋ āpāŋpāŋ kumāŋ-kumāŋ api dāpek yāk.

⁸ *Kumāŋ-kumāŋ dāpānkaŋ man yāŋahāwani āma yarā unitāŋo komegup yotpārare pāhap, Ekānini pāya kwakāp terak kumbuk-ken u bāmopi-ken api pātdeŋ yāk. Yotpārare u wāpi Sodom, ba wāpi Isip yāŋ yāwani. Wāp uwā man wārani ude bumik. ⁹ Āma yarā u yotpārare bāmopi-ken parirān āmawebe ābori ābori, komeni komeni ba man kotāk mebāri mebāri yāwanitā ābā āma ātutā yarā u ānekta yāniŋ bitnāppāŋ jop yabāŋ irirā kepma yarākubā tāŋkaŋ āneŋi kepma kubā morāki tārewek yāk. ¹⁰ Tāŋkaŋ komeŋ āmawebe unitā ŋode api yāneŋ; Āma yarā u āmawebe komeni komeni komi pāhap nimiŋkumān. Unita wisikinik kumāŋkamān yāŋ api yāneŋ. Ude yāŋkaŋ āŋnak-āŋnak tāŋit kap teŋit ba iron kowata kowata api tāneŋ yāŋ nāwetkuk.

¹¹ *Eruk, kepma yarākubā tāŋkaŋ āneŋi kepma kubā morāki irān tāreŋjirān ŋode kaŋkut; Anututā woŋ irit nīkek piāŋpewān āma yarā uken āpmoŋjirān kodak taŋpāŋ akuŋkumān. Kodak taŋpāŋ akuŋjirān yabāŋkaŋ āmawebe bumta umuntaŋkuŋ. ¹² *Umuntaŋ irirā āma yarā uwā kunum gānaŋ man kotāk gera terak ŋode yāŋjirān nadāŋkumān; Ŋo abun! Yāŋjirān iwaniye itkaŋ yabāŋ yāwat irirā gubamtā āma yarā u oraŋ yāpmāŋ kunum gānaŋ āroŋkuk.

¹³ *Eruk, uterakgān koŋ pāhap kwaiŋpewān yotpārare unitāŋo morāki awāhurirān āmawebe 7,000tā kumbuŋ. Tāŋpākaŋ āmawebe nāmo kumbuŋo uwā umun pāhap nadāŋpāŋ Anutu kunum māhemi u iniŋ orerirā yabāŋkut. ¹⁴ *Tāŋpākaŋ imaka umuri kaŋkuro u umuri pāhap namba 2. Tāŋkaŋ āneŋi umuri pāhap namba 3 unitā ahāwayāŋ kerāp tāyak.

* 11:2: Luk 21:24; Rev 12:6, 13:5 * 11:4: Sek 4:3,11-14 * 11:5: 2Sml 22:9; 2Kin 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14 * 11:6: 1Kin 17:1; Kis 7:17-20; 1Sml 4:8 * 11:7: Dan 7:21; Rev 12:17; Rev 13:1,7,17:8 * 11:8: Luk 13:34 * 11:11: Ese 37:5,10 * 11:12: 2Kin 2:11 * 11:13: Rev 8:5, 16:18 * 11:14: Rev 9:12

Aŋero namba 7tǎ womat piǎŋkuk

15* Aŋero namba 7 unitǎ womat piǎŋirǎn ǎmawebe kunum gǎnaŋ itkaŋ u gera ŋode yǎŋirǎ nadǎŋkut;

Eruk, kome pǎhap ŋo kaŋiwatta Ekǎninin-kǎt unitǎŋo iwoyǎwani Kristo uken kehǎromi ba wǎpi biŋam apiŋo pat yǎmitak. Ekǎninin uwǎ kaŋiwat epǎni tǎrek-tǎrek nǎmo api tǎŋ yǎpmǎŋ ǎrowek yǎk.

16* Ude yǎŋirǎn ǎma ekǎni 24, maŋirani bǎgup terak Anutu inǎmiken it tǎkaŋ unitǎ Anutu iniŋoretta kuroŋi-ken inǎmi yǎpǎ ǎpmonpǎpǎŋ yǎŋkuŋ;

17* Ekǎni, kehǎromi mǎhemi, itkunonitǎ api it yǎpmǎŋ ǎrowen.

Gǎk kehǎromika pǎhap terak kaŋiwat epǎnka yǎput peyan unita bǎnep tǎga pǎhap gǎwetkamǎŋ.

18* Komen ǎmawebetǎ kokwawak wakiinik kubǎ nadǎŋ yǎpmǎŋ ǎbuŋo upǎŋkaŋ gǎkŋa kokwawakka kwawak pewi ahǎkta kadǎni ahǎtak. Ba ǎma kumbani yǎpmǎŋ danikta kadǎni ahǎtak. Tǎŋpǎkaŋ epǎn wata ǎmakaye profet u, ba kudupi ǎmawebe ǎpani ǎrowani, ganiŋoret tǎkaŋ unita kowata sǎkgǎmǎn yǎmikta kadǎni ahǎtak.

Ba ǎma kome tǎŋpǎwak tǎkaŋ u dǎpmǎŋ paotta kadǎni ahǎtak yǎk.

19* Ude yǎwǎ tǎreŋirǎn Anutu tǎŋo kudupi yot kunum gǎnaŋ itak u yǎma dǎrirǎn Anutu tǎŋo topmǎk-topmǎk kubǎgǎn unitǎŋo gǎpe kwawak irirǎn kaŋkut. Eruk uterakgǎn yǎpǎ kwirinir, iromǎŋ mǎmǎ ba ǎma kotǎk ahǎŋit, koŋ kwaiŋit, iwǎn mim nikek maŋirǎn kaŋkut.

12*Webe kubǎkǎt gǎmok pǎhap kubǎ*

1 Eruk, ude kaŋkaŋ ǎneŋi kubǎ ŋode kaŋkut. Kunum terak kudǎn inidewani kubǎ ahǎŋirǎn kaŋkut; Webe kubǎ, edap dapuritǎ tek ude uwǎk tǎwani. Tǎŋkaŋ gǎmori-ken komepaktǎ irǎnkaŋ gwǎki-ken gwǎpǎ ude guk 12 udetǎ iŋiŋ-yǎŋeŋkuŋ. 2* Tǎŋkaŋ webe uwǎ nanak kok itkaŋ nanaktǎ komi inirǎn kǎhǎn yǎŋ itkuk. 3* Kǎhǎn yǎŋ irirǎn kunum terak kudǎn inidewani kubǎ ǎneŋi ahǎkgǎn tǎŋkuk. U gǎmok gǎmǎni pǎhap, gwǎki 7. Eruk, gwǎki 7 uterak joŋani 10 ude itkuŋ. Ba gwǎki kubǎkubǎ terak gwǎpǎ ǎma ǎrowani tǎŋo ude wani 7tǎ itkuŋ. 4 Tǎŋpǎkaŋ gǎmok unitǎ kunum terak guk kukŋi kǎda nanik kudup uyaŋitǎ pǎripmǎŋ-pewǎn kome terak maŋkuŋ. Maŋirǎ gǎmok u pǎbǎ webe unitǎ nanak u bǎyawǎn nǎŋpa yǎŋkaŋ webe u inǎmiken kaŋ-gwǎiŋ itkuk.

5* Tǎŋpǎkaŋ nanak u ain pǎrip-pǎrip initkaŋ guŋ ǎmawebe komeni komeni kehǎromigǎn yabǎŋ yǎwarekta yǎwani upǎŋ bǎyaŋkuk. Bǎyawǎnǎ aŋerotǎ bǎrǎŋeŋ pudǎt yǎpmǎŋ Anutu-ken ba Anutu tǎŋo maŋirani bǎgup sǎkgǎmǎn uken kuŋkuŋ. 6* Yǎpmǎŋ kuŋirǎ webe u metǎŋpeŋ kumaŋ kome jopi-ken, Anututǎ iwoyǎŋ imiŋkuk-ken kuŋkuk. Uken Anututǎ watǎni it yǎpmǎŋ kuŋirǎn kepma 1,260 tǎrekta yǎwani.

7* Eruk nǎk pen kaŋiwat irira kunum gǎnaŋ ǎmik pǎhap kubǎ ahǎŋkuk. ǎmik tǎŋkuŋo u aŋero tǎŋo intǎjukun ǎma wǎpi Maikel ukǎt ǎboriye ǎtukǎt

* 11:15: Kis 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; Oba 21 * 11:16: Rev 4:4,10 * 11:17: Rev 1:4,8, 15:3 * 11:18: Sam 2:1, 46:6; Rom 2:5; Rev 10:7, 19:5; Sam 115:13 * 11:19: Hib 9:4; Rev 8:5, 15:5; Rev 16:21 * 12:2: Mai 4:10 * 12:3: Dan 7:7 * 12:5: Sam 2:9; Rev 19:15 * 12:6: Rev 11:2-3 * 12:7: Jud 9

gämok pähap ukät ämiŋkuŋ. ⁸⁻⁹ * Ämiŋpäŋ Maikelkät äboriyetä gämok-kät äboriye täŋo kehäromini yäpmäŋ äpuŋ. Kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ kunum gänaŋ wari itta nämo, yawat kirenpewä kome terak ukädagän äpuŋ. Täŋ, gämok pähap uwä gämok bian-inik itkuko ukeŋo wäpi kubä äma waki, wäpi kubä Satan, komen ämawebe päke ŋo täŋyäkŋarani u.

¹⁰ * Ude kaŋkaŋ irira kunum gänaŋ gera taŋi kubä ŋode yäŋkuk; Eruk apiŋo Anutu täŋo yäpätägak epän täkta yäwani ukeŋo ahätak. Bureni, Anutu intäjukun-inik itak unitä kehäromini kwawak pewän ahätak. Ba unitäŋo iwoyäwani Kristo u apiŋo wäpi biŋam kwawak pewän ahätak. Wisiknin! Äma waki kepma bipani Anutu iŋamiken notniyeta yäŋpän-yabäŋ yawat man yäwani ukeŋo kunum gänaŋ nanik yeŋtäreŋ maŋpän äpnotak.

¹¹ Bureni-inik! Notniyetä äma waki täŋo kehäromi yäpmäŋ äpuŋo uwä, Tom Bätaki täŋo nägäri unitäŋo kehäromi terak, ba Anutu täŋo man bureni, gwäk pimiŋpäŋ yäŋahäntäŋ kuŋkuŋo uterak kehäromini yäpmäŋ äpuŋ.

Täŋkaŋ Anututa nadäŋpäŋ gupi iniŋ kirekta nämo iyap taŋkuŋ.

¹² * Unita kunum gäk, ba imaka gäkä terak itkaŋ u kuduŋtagän oretoret pähap nadäkot!

Upäŋkaŋ kome gwägu, ek butewaki pähap nadäkon! Imata, äma waki, ekken äreŋkuko itak. U kadäni keräpigän irayäŋ täyat yäŋ nadäŋpäŋ kokwawak pähap nadätak!

¹³ Täŋpakaŋ gämoktä kunum gänaŋ nanik näwat kirenpewä kome terak äpätat yäŋ nadäŋpäŋ koki wawäpäŋ webe, nanak ämani bäyaŋkuko u urayäŋ iwatkuk. ¹⁴ * Ude täŋirän webe nanak bäyaŋkuko unita siäŋ pähap täŋo piri imä peŋkaŋ gämok waki u kaŋjuntaŋ piäŋ kome jopi-ken kuŋkuk. Kome uken säkgämän irirän watäni it yäpmäŋ kuŋirä obaŋ yarakubä täŋkaŋ äneŋi obaŋ kubä moräki tärekta yäwani. ¹⁵ Täŋpakaŋ gämok unitä webe u utta ume dapuri meni-ken ume tokät täkaŋ ude abäŋkaŋ webe u urayäŋ täŋkuk. ¹⁶ Täŋirän webe u täŋkentäkta kometä aŋeŋpäŋ ume pähap, gämok meni gänaŋ nanik äbuko u kudup kämän äpmoŋkuŋ. ¹⁷ * Kometä ude täŋirän gämok u koki wawäpäŋ webe unitäŋo nanakiye ätuken ämik pewän ahäkta kuŋkuk. Webe unitäŋo nanakiye u Anutu täŋo man buramiwani ba Jesutä man bureni yäŋahäk täŋkuko unita nadäkinik täŋpani.

¹⁸ Ude täŋkaŋ gämok pähap u gwägu pomi-ken itkuk.

13

Tom umuri pähap yarä ahäŋkumän

¹ * Eruk u yabäŋkaŋ äneŋi kubä ŋode kagän täŋkut. Tom pähap kubä gwägu pähap gänaŋ ahäŋirän kaŋkut. U gwäki 7, joŋani 10. Täŋkaŋ joŋani kubäkubä terak äma ärowani täŋo gwäpätä itkuk. Täŋkaŋ damani kubäkubä terak Anututa yäŋärok man kudän täwani. ² * Täŋpakaŋ tom uwä tom komigämän kubä wäpi lepat udewani. Täŋkaŋ kuroŋi uwä tom taŋi kubä wäpi bea unitäŋo kuroŋi udewani. Täŋ, meni uwä laion meni

* **12:8-9:** Stt 3:1,14; Luk 10:18, 22:31; Rev 20:2 * **12:10:** Jop 1:11; Sek 3:1 * **12:12:** Ais 44:23; Ais 49:13 * **12:14:** Dan 7:25, 12:7 * **12:17:** Rev 11:7, 14:12 * **13:1:** Rev 12:3; Rev 17:3,7-12 * **13:2:** Dan 7:4-6

bumik. Unitä ahänjirän gämok pähap gwägu gägäni-ken itkuko unitä iniken kehäromi, wäpi biŋam ba komeni, tom pähap unita iminjkuk.

³* Täjpäkaŋ tom pähap unitäŋo gwäki kubä utpewä kumbuko upänkaŋ paräm gwäki-ken tokŋeŋpäŋ tägaŋkuko u bärämi pen itkuk. Täŋkaŋ tom pähap u kaŋpäŋä komen ämawebe kuduptagän kikiŋutpäŋ jäkjäk yamänpäŋ iwarän täŋkuŋ. ⁴Iwarän täŋpäŋ iniŋ oretpäŋ yänkuŋ; Wära, tom inidewani kubä kākamän yäk. Netätä ukät täga ämiden? Ude yänkaŋ gämok pähap u imaka, udegän iniŋ oretkuŋ, tom pähapta kehäromini iminjkuko unita.

⁵* Eruk, tom pähap u iniken wäpi yäpmän äronpäŋ Anutu yänärok iwet yäpmän kukta, ba komen ämawebeniye yabän yäwatta komepak 42 ude iniŋ kirewani. ⁶ U Anutu wäpi, Anutu täŋo komeni, ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye kunum gänaŋ itkaŋ u yänärok pähap yäwet täŋkukonik. ⁷* Täŋkaŋ kudupi ämawebe ukät ämik täŋpäŋ kehäromi yäpmän äpäkta kehäromi imani. Täŋpäkaŋ ugän nämo. Ämawebe äbori äbori, komeni komeni, man kotäk mebäri mebäri yäwani ba gupi mebäri mebäri u yabän yäwatta kehäromi yäpuk. ⁸* Täŋpäkaŋ komen ämawebe kuduptagän bumiktä wäpi api iniŋ oretneŋ. Ämawebe tom pähap u iniŋ oretnayän täkaŋ uwä kunum kenta kome nämo pewän ahänjirän wäpi irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ terak nämo kudän täwani u. Täŋkaŋ irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ u Tom Batakitä ini kudän täwani.

⁹ Eruk, in jukuŋin nikektä man ŋo ket nadäkot;

¹⁰* Äma kubä komi yot gänaŋ itta biŋam yäwani täŋpänä, komi yot gänaŋ bureni api irek.

Ba äma kubä äma keru terak kumäkta biŋam yäwani täŋpänä, äma keru terak bureni api kumbek.

Mebäri unita kudupi ämawebetä kehärom taŋpäŋ nadäkiniki nämo pewä putäreneŋ.

¹¹ Eruk u kaŋpäŋä tom pähap kubä äneŋi kakgän täŋkut. U kome gänaŋ naniktä abuk. Joŋani yarä, api äbani, sipsip nanaki täŋo udewani upänkaŋ man kotäki uwä äriŋiŋ täŋo kotäk ude. ¹² Täŋpäkaŋ tom u tom intäjukun ahänjirän kaŋkuro u inamiken itkuk. Täŋkaŋ tom yarä unitäŋo kehäromini uwä mebäri kubägän. Kehäromini uterak peŋ yäwet-pewän komen ämawebe kuduptagän tom intäjukun ahäwani, paräm bäräm nitek u iniŋoret täŋkuŋonik. ¹³⁻¹⁴* * Täŋkaŋ tom intäjukun ahänjkuko u dubini-ken itkaŋ kudän mebäri mebäri u täkta kehäromi imani udegän täk täŋkukonik. Kudän kubäwä, ämawebe kaŋjirä kädap mebet kunum gänaŋ nanik täŋpewän äpäk täŋkukonik. Kudän udewani terak täŋyäkŋat-pewän ämawebetä tom pähap intäjukun ahänjirän uräkaŋ nämo kumbuko u iniŋoret täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ kudän kudupi udewani täŋkaŋ ämawebe ŋode peŋyäwet täŋkukonik; In tom u oraŋ imikta yäwik kubä täŋ imut yäk. ¹⁵* Ude yäwet-pewän täŋjirä tom mäden ahänjkuko u kehäromi ŋode täkta imani nitek; Meni woŋ piänpewän äpmonjirä yäwik u wareŋ täŋpäŋ man ŋode yänjkuk; Äma näk nämo naniŋ oretnayän täŋo uwä kumän-kumän api däpet yäk.

* **13:3:** Rev 17:8 * **13:5:** Dan 7:8,25; Dan 11:36; Rev 11:2 * **13:7:** Rev 11:7 * **13:8:** Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6; Rev 17:8; Rev 20:12,15, 21:27 * **13:10:** Jer 15:2, 43:11; Mat 26:52; Rev 14:12 * **13:13-14:** Mat 24:24; 1Kin 18:24-39 * **13:13-14:** Lo 13:1,4; Rev 19:20 * **13:15:** Dan 3:4-6

16 Tāŋpākaŋ ugān nāmo. Tom pāhap māden ahāŋkuko u komi āmaniye yāwet-pewān āmawebe ārowani ba āpani, jāwāri ba tuŋum ikek, watā epān tāŋpani ba wāpi biŋam ikek u kudup yepmāŋitpāŋ keru bure kāda terak ba damani terak kudān kubā dāpmāŋ gatāŋkuŋ. 17 * Ude tāŋirā āma kudān udeyani nīkek nāmowā ketem tuŋum kubā tāga suwanāŋi nāmo, ba āma kubātā āma uken tuŋum tāga suwanāŋi nāmo. Tāŋpākaŋ kudān uwā tom pāhap unitāŋo wāpi ba wāpi tāŋo namba. 18 Tāŋpākaŋ āma nadāk-nadāk ikektā kudān ŋonitāŋo mebāri tāga nadāwān tāreney. Namba damani-ken dāpmāŋ gatāwani u āma kubā tāŋo wāpi. Namba uwā 666.

14

Tom Bātaki-kāt āmawebeniye tāŋo man

1 * U kaŋpāŋā āneŋi dapun tāŋpāŋ Tom Bātaki Saion pom terak irirān kaŋkut. Saion pom terak irirān āmawebe 144,000 Tom Bātaki-kāt Nani tāŋo wāpi kudān, damani terak kudān tāwani unitā itgwāŋiŋ irirā yabāŋkut. 2 * U yabāŋpāŋ gera kubā kunum gānaŋ ume tokātkaŋ māmā yāk tākaŋ ude, ba iromāntā māmā kuŋayāk tāyak ude yāŋirān nadāŋkut. Ba man kotāk u āmatā wagām sākgāmān utpāŋ kap tek tākaŋ ude nadāŋkut. 3 * Tāŋpākaŋ āmawebe 144,000 uwā Ekāni-kāt imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukāt āma ekāni 24 u iŋamiken itkaŋ kap kodaki kubā teŋkuŋ. Āmawebe 144,000 Anututā komeŋ āmawebe u bāmopi-ken nanik yāmaŋkutkuko unitāgān kap u tekta mebāri nadāŋkuŋ, pāke ukāt nāmo. 4 * Uwā āma kubokāret nāmo tāŋpani, kudupi siwoŋiŋān kuŋarani u, ba Tom Bātakitā deken kwānā ugān iwarani u. Āmawebe u Tom Bātakitā komeŋ āmawebe bāmopi-ken nanik suwaŋpāŋ inita biŋam yāmagurani. Uwā ābot intājukun Anutu ba Tom Bātakitā ini yāniŋ oretta biŋam iwoyāŋ yepmaŋpani u. 5 * U kurāki-inik, meni-ken jop manman kubā nāmo ahāwani.

Aŋero yarākubātā man yāŋahāŋkuŋ

6 Eruk āneŋi aŋero kubā kunum terak piāŋ kuŋirān kaŋkut. Aŋero u Manbiŋam Tāga tārek-tāreki nāmo u yāpmāŋ kuŋatkaŋ āmawebe ābori ābori, komeŋi komeŋi, mani kotāk mebāri mebāri yāwani ba gupi mebāri mebāri gera terak ŋode yāŋahāŋpāŋ yāwetkuk; 7 * In Anututa umuntaŋpāŋ wāpi biŋam yāpmāŋ akuwut! Anututā āmawebe yāpmāŋ danik-danik kadāni kerāp tāyak yāk. Unita Anutu kunum kenta kome, gwāgu pāhap ba ume dapuri yāwān ahāŋkuŋo u iniŋ orerut!

8 * Tāŋirān āneŋi aŋero kubātā noripaki u iwatpāŋ ŋode yāŋkuk; Wisikinik! Babilon yotpārare paot-inik tāyak. Yotpārare u māhemi komeŋi komeŋi kubokāret wain ume komi nīkek yepmāŋ towiŋtāŋ kuŋatkuko ubayāŋ yāk. 9-10 * * Ude yāŋirān āneŋi aŋero kubātā noripak yarā yāwatpāŋā gera terak ŋode yāŋkuk; Āma kubātā tom pāhap u ba yāwiki u yāniŋ oretpāŋ wāpi kudān damani ba keru-ken yāpayāŋ tāko uwā Anutu tāŋo kokwawaki umuri pāhap unitā, ume komigāmāntā-yāŋ iŋtāyiŋirān api nadāwek. Āhan nāmo api nadāwek yāk. Nāmoinik, Tom Bātaki-kāt

* 13:17: Rev 14:9,11; Rev 16:2, 19:20; Rev 20:4 * 14:1: Rev 3:12, 7:3,4 * 14:2: Ese 1:24, 43:2; Rev 1:15, 19:6 * 14:3: Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 * 14:4: Efe 5:27 * 14:5: Sam 32:2; Sef 3:13 * 14:7: Rev 10:6 * 14:8: Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rev 17:2, 18:2,3 * 14:9-10: Rev 13:12-17 * 14:9-10: Stt 19:24; Sam 11:6, 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15; Ese 38:22; Rev 15:7, 16:19; Rev 19:20, 20:10; Rev 21:8

kudupi aŋeroniye injamiken kädäp komigämän ba mobä kädäp iektä-yäŋ inŋtäyiŋ yäpmäŋ api ärowek yäk. ¹¹ * Täŋpäŋ kädäptä äma udewani komi yewayäŋ täyak unitäŋo gupeni paot-paori nämo api ärowek. Bureni-inik, äma tom pähap u ba yäwiki yäniŋ oretpäŋ wäpi kudän damani ba keriken yäpnayäŋ täŋo uwä mänit kubä yäpmäkkät nämo, komigän pen api nadäŋ yäpmäŋ äronen yäk. ¹² * Eruk mebäri unita kudupi ämawebetä kehärom taŋpäŋ Anutu täŋo man buraminpäŋ nadäkiniki Jesuken pek täkaŋ uwä nämo pewä putäreneŋ.

¹³ * Täŋpakaŋ äneŋi kunum gänaŋ gera kubä ŋode yäŋirän nadäkgän täŋkut; Man ŋo kudän tä yäk. Yäput peŋpäŋ apiŋonitä ämawebe Jesuta nadäkinik täŋpäŋ kumnayäŋ täkaŋ uwä oretoret terak it täkaŋ. Ude yäŋirän Munapiktä ŋode yäŋkuk; Man u bureni yäyak yäk. Äma Jesuta nadäkinik täŋpäŋ kumnayäŋ täkaŋ u komi epän kome terak itkaŋ täŋkuŋo u peŋpäŋ säkgämän kwikinik api itneŋ yäk. Imata, täktäki säkgämän u nikek bok api kunen yäk.

Kome terak ketem puget-puget kadäni

¹⁴ * Täŋpakaŋ näk äneŋi dapun täŋira uterakgän gubam paki ahäŋkuk. Gubam uterak äma kubä Äma Bureni-inik unitäŋo injam dapun bumik unitä maŋit itkuk. Äma unitäŋo gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä, golpäŋ täŋpani. Keriken päip komigämän kubäpäŋ inŋit itkuk. ¹⁵ * Ude inŋitkaŋ irirän kunum täŋo kudupi yot gänaŋ nanik aŋero kubätä äpäŋpäŋ aŋero gubam terak itkuko u gera terak ŋode iwetkuk; Kome terak epänken ketem bureni puget-puget kadäni ahätak ubayäŋ. Unita gäk päipka yäpmäŋ päpmo kome terak ketem bureni däpmäŋpäŋ yäpmäŋ yäk. ¹⁶ Ude yäwänä, eruk äma gubam terak itkuko unitä päipi wepmätpäŋ ketem bureni kome terak itkuŋo u kudup madäŋpäŋ yäpuk.

¹⁷ Ude täŋpänkaŋ kunum täŋo kudupi yot gänaŋ nanik aŋero kubätä päip, meni komigämän inŋitkaŋ äpuk. ¹⁸ * Äpäŋirän aŋero noripaki kubätä alta terak naniktä äpuk. Aŋero u uwä kädäpta watäni irani. Unitä noripaki päip komigämän inŋitkuko unita gera ŋode yäŋkuk; Kome terak wain mujipi gämäneŋ morekaŋ. Unita gäk päipka unitä kome terak wain bureni madäŋpäŋ yäpmäŋ yäk. ¹⁹⁻²⁰ * Ude yäwänä aŋero noripaki unitä kome terak wain bureni kudup madäŋpäŋ yäpmäŋ päŋku Anutu kokwawaki täŋo gäpe pähap yotpärare mädeni kädä itkuko u gänaŋ pewän äpmonkuŋ. Pewän äpmonpäpän yeŋ käkärirän nägät pähap kubä äpuk. Äpäŋpäŋ gwägu pähap äworeŋkuk, kukŋitä kukŋi udu 300 kilomitas bumik. Ba karoŋi, hos täŋo kuroŋi-ken umunitä päŋaba geŋi terak bumik tokŋeŋkuk.

15

Komi bäräpi paotpaot täŋo manbiŋam

¹ * Täŋpakaŋ kunum terak kudän kudupi pähap, inipärik kubä äneŋi ŋode ahäŋirän kaŋkut; Aŋero 7tä imaka umuri 7 tärek-tärek keriken inŋit itkuŋ. Tärektärek yäyat uwä imaka umuri u ahäwä täreŋirä Anutu täŋo kokwawak imaka, kadäni ugän ahäwän tärekta yäwani. ²⁻³ * * Täŋpakaŋ

* **14:11:** Ais 34:10; Rev 13:12-17; Rev 19:3 * **14:12:** Rev 12:17, 13:10 * **14:13:** 1Ko 15:58;

Hib 4:10 * **14:14:** Dan 7:13 * **14:15:** Jol 3:13 * **14:18:** Jol 3:13 * **14:19-20:** Ais 63:3;

Kra 1:15; Rev 19:15 * **15:1:** Wkp 26:21; Rev 15:6-7 * **15:2-3:** Rev 4:6, 5:8 * **15:2-3:** Kis

15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; Sam 139:14; Sam 145:17

gwägu kubä kaṅkuro uwä kwawanigän, ijiwä tumäṅ-kuk, kädäp mebet-kät awāhurani bumik kaṅkut. Täṅpäṅ ämawebe mäyap gwägu unitäṅo pomi-ken itkunṅ. Uwä ämawebe tom pähap ba yäwiki ba unitäṅo wäpi täṅo namba kehärom taṅpäṅ mäde ut yämiṅkuṅo u kuduptagän. Itkaṅ wagäm, Anututä yämiṅkuko u iṅtöpäṅ Anutu täṅo watä epän äma Moses ba Tom Bätaki, yarä unitäṅo kap ṅode teṅkuṅ;

O Ekäni Anutu täṅpämerek, gäk epän ärowani pähap, tägagämän-inik kubä täk täyan. Äma komeni komeni unitäṅo Ärowani Pähap, gäkṅo kädet u siwoṅi bureni-inik.

⁴* Ämawebe kuduptagän api oraṅ gamineṅ. Ba äma kubätä wäpka biṅam nämwä nämo api ganiṅ oretneṅ.

Gäk kubä-tägän siwoṅi ubayäṅ. Unita ämawebe komeni komeni gäken äbäṅpäṅ gukut imäpmok täṅ gamut!

Täṅpäkaṅ gäk yäpmäṅ danik-danik epän bureni täṅiri mebäri kwawak ahäk täyak.

Kap ude teṅirä nadäṅkut.

⁵* Täṅpäkaṅ näk dapun täṅpäṅ kunum gänaṅ Anutu täṅo yottaba, kudupi yot unitäṅo yäma tumäṅirän kaṅkut. ⁶* Tumäṅirän aṅero 7, imaka waki umuri-inik 7 u yot gänaṅ nanikpäṅ yäpmäṅ äpuṅ. Aṅero u teki paki, ägo wabiwani. Täṅkaṅ meran golpäṅ täṅpanipäṅ kupäṅi-ken meran täṅkuṅ. ⁷* Äpäṅirä imaka kuṅat-kuṅat ikek 4 ukät nanik kubätä aṅero 7 gäpe golpäṅ täṅpani 7 ude yämiṅtäṅ kuṅkuk. Gäpe u gänaṅ Anutu irit paot-paori nämo unitäṅo kokwawakitä tokneṅ patkuk. ⁸* Täṅpäkaṅ kudupi yot gänaṅ Anutu peṅyäheki ba kehäromini, gupe bumik unitä tokneṅpäṅ patkuk. Täṅkaṅ aṅero 7tä imaka waki umuri-inik 7 u täṅpewä nämo ahäṅ moreṅirän yot gänaṅ ärokärok täṅo kädet täṅpipiṅkuk.

16

Anutu täṅo kokwawakita man

¹* Ude ahäwänkaṅ kudupi yot gänaṅ naniktä gera kubä ṅode ahäṅirän nadäṅkut. U aṅero 7 ṅode yäwetkuk; In gäpe 7 u yäpä äreyähirä Anutu täṅo kokwawak kome terak umu piwä äpmonṅput yäk. ²* Ude yähirän aṅero namba 1 unitä ini gäpe gänaṅ nanik kome terak piwän kuṅkuṅ. Piwän kuṅirä tom pähap täṅo wäpi kudän ikek ba yäwikita gukut imäpmok täṅ imani ämawebe u gupi terak umetumet paräm taräki komigämän u ahäṅ yämiṅkuk. ³* Täṅpäkaṅ aṅero namba 2 unitä iniken gäpe yäpän äreyähirä gwägu pähap gänaṅ äpmonṅkuk. Äpmonṅirän gwägu pähap u tabä nägät bumik äworeṅkuk. Ude äworeṅirän gwägu pähap gänaṅ tom kudup kumbuṅ.

⁴* Täṅpäkaṅ aṅero namba 3 unitä gäpeni gänaṅ nanik piwän kuṅirän ume taṅi täpuri kudup nägät äworeṅkuṅ. ⁵* Ude täṅirän aṅero kubä ume watä irani unitä Anutu ṅode iwerirän nadäṅkut;

Siwoṅi kuräki itkunonitä itan, Äma waki täṅpani ṅonita kowata yämitan u siwoṅi täyan.

* 15:4: Jer 10:6-7; Sam 86:9 * 15:5: Kis 38:21 * 15:6: Rev 15:1 * 15:7: Rev 14:10

* 15:8: 1Kin 8:10-11; Ais 6:4; Ese 44:4 * 16:1: Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Sef

3:8 * 16:2: Kis 9:10; Lo 28:35; Rev 13:12-17 * 16:3: Kis 7:17-21 * 16:4: Sam 78:44

* 16:5: Sam 119:137; Rev 1:4

6 * Äma ŋonitā kudupi ämawebe ba profet ämakaye däpman-pewā nāgät piŋkuŋo unita kowata nāgät yepmanŋ towiŋiri nakan u tagatak.

7 * Ude yāŋirān altatā man ŋode yāŋkuk;

Bureni-inik! Ekāni tāŋpāmerek māhemi, momita kowata däpmanŋ tārek tāyan u siwoŋi-inik, tāga tāyan.

8 Ude tāŋpakanŋ aŋero namba 4 unitā gāpeni gānaŋ nanik piŋpewān edap terak āpmonjuk. Edap terak āpmonirān edaptā kādāp bumik āma ijikta kehāromi yāpuk. 9 * Edap kādāp ikek yeŋirān āma uwā komi bumta nadāŋpāŋ imaka umuri unitāŋo māhemi Anutu, man wakiwaki yāŋpāŋ ibenkuŋ. Ude tāŋkuŋo upāŋkanŋ bānepi sukurenŋpāŋ Anutu iniŋ oretta bitnāk-inik tāŋkuŋ.

10 * Tāŋpakanŋ aŋero namba 5 unitā gāpeni gānaŋ nanik piŋpewān tom pāhap tāŋo maŋirani bāgup uterak āpmonpānkanŋ komeni kudup pit kubāgān bipmanŋ utkuk. Bipmanŋ urirān āma ātu komigāmān nadāntāngān meberi naŋ dākŋenkuŋ. 11 * Tāŋpakanŋ āma u komi nadāŋkuŋo unita, ba parām gupi-ken tokŋenkuŋo unita Anutu man wakiwaki yāŋpāŋ ibenkuŋ. Ude tāŋkuŋo upāŋkanŋ bānepi sukurenŋpāŋ irit kuŋat-kuŋari waki u nāmo penkuŋ.

12 * Tāŋpakanŋ aŋero namba 6 unitā ini gāpe-ken nanik piwān āpmonirān Yufretis umetā kawuk taŋkuk. Umetā ude kawuk taŋirān āma ārowani ārowani ba komi āmaniye bok, edap abani kāda naniktā ābākta kādet tumāŋ yāmiŋkuk. 13 Tāŋpakanŋ nāk kaŋira gāmok pāhap u meni gānaŋ nanik, ba tom pāhap u meni gānaŋ, ba profet jopi u meni gānaŋ nanik mājo yarākubā wirit bumik unitā abun. 14 * Mājo uwā Satan tāŋo watā epān tāŋpani unitāŋo mājo wāra. Uwā kudān kudupi tākta kehāromi pat yāmani. U komeni komeni unitāŋo āma ārowani peŋ yāwet-pewā Anutu Tāŋpāmerek Māhemi unitāŋo kadāni pāhapken ābāŋkanŋ āmik api tāneŋ.

15 * Unita ket ŋode nadāwut! Nāk iwantā-yāŋ bārāŋek-inik api ahāŋ tamet yāk. Unita āma kubā morāŋ kuŋarira nabāneŋ yāŋ nadāŋpāŋ kodak itpāŋ tekita watāni irek. Ude tāŋpayāŋ tāko unita nadāŋira gāripi nikek tāyak yāk.

16 * Tāŋpakanŋ mājo wāra yarākubā unitā komeni komeni tāŋo intājukun āma yāŋpābā kubā-kengān yepmanŋpāpāŋ kome kubā wāpi Amagedon yāŋ iwerani uken kābeyā tāŋkuŋ. 17 * Kābeyā tāŋirā aŋero namba 7 unitā gāpeni gānaŋ nanik kwarut yābatkuk. Kwarut yābattāŋ kuŋirān Ekāni tāŋo maŋirani bāgup kudupi yot gānaŋ itkuko u gānaŋ nanik gera kubā ŋode ahāŋirān nadāŋkut; U tāretak! 18 * Ude yāwānkanŋ yāpā, iromāŋ māmā pāhap ba yāŋ urum-urum ahāŋkuk. Ahāŋirān kenāŋ pāhap kwaiŋkuk. Kenāŋ u bian āmatā kome terak irirā kwaiwani u kudup yārepmiŋ moreŋkanŋ umuri pāhap kubā kwaiŋkuk. 19 * Kwaiŋpewān Babilon yotpārare imātpāŋ yarākubā ahāŋkuŋ. Tāŋpakanŋ guŋ āmawebe komeni komeni unitāŋo yotpārare uwā paot moreŋkuŋ. Bureni, Anututā Babilon yotpārare tāŋo tāktāki wakita nadāwān wawāpāŋ kokwawaki tāŋo ume komi nikek yāmān naŋ paotkuŋ. 20 * Ude tāŋpānkanŋ gwāgu

* **16:6:** Sam 79:3; Ais 49:26 * **16:7:** Sam 19:9; Rev 15:3, 16:14; Rev 19:2 * **16:9:** Rev 9:20-21; Rev 16:21 * **16:10:** Kis 10:22; Ais 8:22 * **16:11:** Rev 9:20-21; Rev 16:21 * **16:12:** Ais 11:15; Jer 50:38 * **16:14:** Rev 16:7; Rev 19:6,15,19 * **16:15:** Rev 3:3,18 * **16:16:** Het 5:19; Sek 12:11 * **16:17:** Rev 16:1 * **16:18:** Rev 4:5 * **16:19:** Rev 14:10 * **16:20:** Rev 6:14

pähap bämpi-ken kome täpuri, ba pom käroni käroni uken-uken udegän paot moreŋkuŋ. ^{21*} Ba kunum gänaŋ nanik iwän mim mobä pähap bumik unitä maŋpäŋ äma däpmäŋ täyon Anutu man wakiwaki yäŋpäŋ ibeŋkuŋ. U imata, iwän mim ikek taŋkuko uwä umuri pähap, äma kumäŋ-kumäŋ däpmäka.

17

Kubokäret webe tom gämäni terak maŋitkuk

^{1*} Eruk, aŋero gäpe 7 u yäpmäŋ kuŋatkuŋo u kubätä näkken äbäŋpäŋ man ŋode näwetkuk; Äbäŋkaŋ ka! yäk. Kubokäret webe pähap ume mäyap terak maŋit täyak uwä kowata ahäŋ imayäŋ täyak u gäwoŋärewa ka! ^{2*} Webe unitä intäjukun äma ärowani komeni komeni uken-uken nanikkät gäripini däpmäŋ tärek täŋkuŋ. Ba äma komeni komeni naniktä webe ukät kubokäret täŋpäŋ ämatä ume naŋkaŋ täŋgunguŋ täk täkaŋ ude täŋkuŋ. ^{3*} Ude näwerirän Munapiktä näk magätpäŋ kome jopi kubäken nämagut yäpmäŋ kuŋkuk. Täŋpäkaŋ uken webe kubä kaŋkut. U tom pähap gämäni kubä terak maŋit itkuk. Tom pähap uwä gupi terak Anutu wäpi yäpmäŋ äpäka man waki mebäri mebäri kudän täwani. Täŋkaŋ tom unitäŋo gwäki 7, joŋani 10. ^{4*} Täŋ, webe tom uterak maŋitkuko uwä tek gämäni gwagäri udewanipäŋ gupi säkgämän uwäk täŋkuk. Täŋkaŋ epmäget mebäri mebäri upäŋ meran täŋkuk. E, kerikenä gäpe kubä golpäŋ täŋpani upäŋ inŋit itkuk. U gänaŋ kaŋgärip ba nadäŋ gärip ba imaka wakiwaki unitä tokneŋpäŋ patkuk. ^{5*} Dämäni terak wäpi kudän mebäri nitek, käbop nanik ŋode kudän täwani;

BABILON Pähap
KUBOKÄret TÄŋpani TÄŋjo MIŋi,
BA KOMENI KOMENITÄ KUDÄn TARÄki TARÄki TÄŋpani
UNITÄŋo MIŋi NÄk UBAYÄŋ.

^{6*} Täŋpäŋ ŋode kaŋkut; Webe u kudupi ämawebe, Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäŋjirä däpmäŋ-pewä kumbani täŋo nägät wain ume ude gärip nitek näŋtängän täŋgunguŋ taŋjirän kaŋkut. Ude kaŋpäŋ nadäwätäk taŋi täŋpäŋ jäkjäk yäŋkut.

Tom gwäki 7 unitäŋo man

^{7*} Jäkjäk yäŋjira aŋero unitä ŋode näwet yabäŋkuk; Imata nadäwätäk täŋpäŋ jäkjäk yäyan? Näk webe ŋonitäŋo mebäri, ba tom pähap gwäki 7, joŋani 10 unitä kotaŋ imitak ŋonitäŋo mebäri gäwera nadä yäk. ^{8*} Tom pähap käyan u bian-inik itkuk. Upäŋ apiŋo nämo itak, kumbuk yäk. Kämiwä awaŋ käroni boham-ken naniktä äyänjutpeŋ äneŋi äbäŋkaŋ paotpäŋ paot-inik täka api kwek. Täŋpäkaŋ bian itkukopäŋ apiŋo nämo itak, ba äneŋi kodak taŋpeŋ api äbeko unita komen ämawebetä kaŋpäŋ nadäwätäk bumta api täneŋ. Ämawebe nadäwätäk tänyäŋ täŋo uwä wäpi kudän kome ahäŋkuk-kentä it päbä apiŋo irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ terak nämo kudän täwani.

⁹ Ude yäŋpäŋ näwetkuk; Man ŋowä äma nadäwä tärewanitä nadänaŋi. Gwäki 7 uwä, pom 7 webe unitä uterak maŋit täyak. ¹⁰ Ba gwäki 7 u

* 16:21: Kis 9:24; Rev 11:19; Rev 16:9,11 * 17:1: Jer 51:12-13; Rev 17:15 * 17:2: Ais 23:17; Rev 14:8 * 17:3: Rev 13:1 * 17:4: Jer 51:7; Rev 18:16 * 17:5: Rev 14:8 * 17:6: Rev 18:24, 19:2 * 17:7: Rev 13:1 * 17:8: Dan 12:1; Rev 11:7, 13:8

intǎjukun ǎma ǎrowani 7. Ukǎt nanik ǎma ǎrowani 5 u paotkuŋ. Tǎŋ, kubǎ itak ŋo yǎk. Ittǎŋǎn ǎneŋi kubǎ api ahǎwek. Ahǎŋpǎŋ kadǎni kerǎpi-inik kuŋǎreka yǎrowani. ¹¹ Tǎŋpǎkaŋ tom pǎhap bian itkuko u apiŋo nǎmo itak unitǎ ǎma ǎrowani 7 unitǎŋo tawaŋ terak yǎpurǎrǎtpǎŋ namba 8 ude api tǎŋpek. Ahǎŋpǎŋ paotpaot tǎŋo yotpǎrǎre-ken api ǎpmonpek.

¹² * Tǎŋpǎkaŋ joŋani 10 yabǎtan uwǎ, intǎjukun ǎma ǎrowani 10gǎn yǎk. Unitǎ kaŋiwat epǎn tǎkta kehǎromi nǎmo yǎpani yǎk. Kǎmi uyaku, epǎni yǎput peŋpǎŋ tom pǎhap ukǎt kadǎni kerǎpi-inik, aua kubǎgǎn ude, kaŋiwat epǎn tǎkta kehǎromi api yǎpneŋ yǎk. ¹³ Tǎŋkaŋ u kudup bǎnep nadǎk-nadǎki kubǎgǎn peŋpǎŋ tom pǎhap unitǎŋo epǎn tǎŋkehǎrom takta wǎpi biŋam ba kehǎromini iniken iniken kudup unitagǎn api imineŋ. ¹⁴ * Tǎŋirǎ Tom Bǎtakitǎ-kǎt ǎmik api pewǎ ahǎneŋ yǎk. ǎmik pewǎ ahǎŋirǎ Tom Bǎtakitǎ kehǎrom taŋpǎŋ dǎpmaŋpǎŋ kehǎromini api yǎpmǎŋ ǎpek. U imata, Tom Bǎtakitǎ unitǎgǎn ǎma ǎrowani tǎŋo ǎrowani intǎjukun ba ekǎni tǎŋo ekǎni intǎjukun yǎk. Tǎŋkaŋ inigǎn nǎmo api tǎŋpek. Nǎmo, ini iwarǎntǎkta iwoyǎwani, ǎmawebe yǎpmǎŋ danipǎŋ yepmaŋpǎn nadǎŋ imikinik tǎk tǎkaŋ u Tom Bǎtakitǎ-kǎt itkaŋ ǎmik tǎŋpǎŋ iwan unitǎŋo kehǎromi api yǎpmǎŋ ǎpneŋ yǎk. ǎŋerotǎ man ude nǎwetkuk.

Webe ukeŋonitǎŋo manbiŋam

¹⁵ * Ude nǎwetpǎŋ ǎneŋi ŋode nǎwetkuk; Kubokǎret webe ume mǎyap terak maŋirirǎn kǎyan? Ume mǎyap uwǎ ǎma ǎbori ǎbori, komeŋi komeŋi uken nanik, ǎma gupi inǎm dapun inigǎn inigǎn, ba man kotǎk mebǎri mebǎri yǎwani. ¹⁶ * Tǎŋkaŋ joŋani 10 yabǎtan ukǎt tom pǎhap unitǎ kubokǎret webe u kokwawak nadǎŋ iminipǎŋ tek yǎŋopmǎŋ iminikaŋ tohari gupi naŋpǎŋ kǎdǎp pewǎ paŋku api ijiwek. ¹⁷ Uwǎ jop nǎmo api ahǎwek. Nǎmo, Anututǎ ini nadǎk tawaŋ peŋkuko u bureni ahǎkta bǎnepi peŋ yǎwet-pewǎn bǎnep kubǎgǎn tǎŋpǎŋ tom pǎhapta watǎ epǎn api tǎŋ imineŋ. Watǎ epǎn tǎŋ imin yǎpmǎŋ kuŋtǎko man Anututǎ yǎŋkuko u bureni ahǎŋirǎn api penek yǎk. ¹⁸ Tǎŋpǎkaŋ webe kǎyan uwǎ yotpǎrǎre pǎhap, komeŋi komeŋi tǎŋo intǎjukun ǎma ǎrowanita intǎjukun tǎŋ yǎmik tǎyak u yǎk.

18

Webe pǎhap Babilon u waŋkuk

¹ Eruk ude kǎwa tǎrewǎpǎŋ ǎneŋi aŋero kubǎ kunum gǎnaŋ naniktǎ ǎpǎŋirǎn kaŋkut. U ǎmawebe yabǎŋ yǎwatta wǎpi biŋam ǎrowani nিকে. Tǎŋkaŋ peŋyǎŋeki pǎhaptǎ peŋyǎŋeŋirǎn kome terak kepma pǎhap ude tǎŋkuk. ² * Tǎŋpǎŋ gera pǎhap terak ŋode yǎŋkuk;

Wisikinik! Babilon yotpǎrǎre pǎhap ukeŋo paot-inik tǎyak! Kome u apiŋo mǎjo wǎra tǎŋo kome ude ǎworetak. Mǎjo wakiwaki ba barak tom kǎbǎŋ tǎwani nǎŋpanitǎ apiŋo kome ŋo korekaŋ.

³ * Imata, komeŋi ǎmawebe kuduptagǎn webe unitǎŋo kubokǎret kǎdetta gǎripi pǎhap nadǎkaŋ unitǎŋo kǎdet ugǎn-inik iwat tǎŋkuŋ, ǎmatǎ wain umeta gǎripi nadǎŋpǎŋ naŋkaŋ tǎŋguŋguŋ wakiinik tǎk tǎkaŋ ude.

* 17:12: Dan 7:24 * 17:14: 1Ti 6:15 * 17:15: Ais 8:7; Jer 47:2 * 17:16: Rev 18:8

* 18:2: Rev 14:8; Ais 13:21; Ais 34:11; Jer 50:39 * 18:3: Rev 14:8

Komeni komeni täŋo intäjukun ämatä webe ukät gäripi däpmäŋ tärek täk täŋkuŋ. Täŋirä webe u mäyäk-kät nämo kädet wakiwaki täk täŋkuko uterak monerä ämatä monerä bumta wädäk täŋkuŋ.

4 * Näk man ude nadäŋpäŋ äneŋi kunum gänaŋ nanik gera kubä ŋode yäŋirän nadäŋkut;

Ämawebenaye, in yotpärare u peŋpeŋ äpämaŋ kut! In u täŋkentäŋpäŋ momi unitä täk täyak udegän täneŋta. In unitäŋo kädet ugän iwatpäŋä imaka umuri-inik ahäŋ imayäŋ täyak udegän ahäŋ tamekta.

5 * Nadäkaŋ? Yotpärare unitäŋo momi buŋät yäpmäŋ kunum gänaŋ ŋo abätak. Täŋpakaŋ kädet wakini unita Anutu nämo guŋtak täyak u nadätak! yäk.

6 * Unita inta kädet waki täŋ tamiŋkuko kowata ähan yäpektawä. Nämo, ätukät uterak wakiinik kaŋ täŋ imut.

Ba täŋguŋguŋ kädet äma ätu yäwoŋäreŋkuko unita kowata täŋpewä webe u täŋguŋguŋ-inik kaŋ täŋpäŋ. 7 * Bian wäpi biŋam, gäripi nikek itkuk. Unita kowata waki imiŋirä komi pähap, gäripi terak itkuko udegän kaŋ nadäwän.

Imata, webe u inita ŋode yäk täyak; Näk intäjukun webe ude itat yäk. Näk webe kajat nämo, butewaki kubä nämo api nadäwet yäŋ yäk täyak.

8 * Ude yäk täyak unita imaka waki umuri-inik ŋode api ahäŋ imineŋ; Kumäŋ-kumäŋ, konäm butewaki ba nakta jop irit uken kepma kubägän api ahäŋ imineŋ.

Ude ahäŋ imiŋirä kädäptä ijiŋpäŋ api ijiŋ paorek. Imata, Ekäni Anutu, webe unitäŋo täktäki yäpmäŋ danik täyak u kehäromi-inik.

9 * Ijiŋ parirän kädäp gupe ärowän kaŋpäŋ komeni komeni täŋo intäjukun äma, webe ukät gäripi däpmäŋ tärek täŋkuŋo unitä konäm butewaki pähap api täneŋ. 10 * Webeni pähap uwä komi pähap nadäŋ irirän kaŋumuntaŋ päŋku ban itkaŋ api käneŋ. Kaŋkaŋ butewaki man ŋode api yäneŋ;

Wära! Wära! Yotpärare pähapnin ŋokeŋo wäyak yäk. Kadäni käronji säkgämän gäripi terak it yäpmäŋ äbätängän komi pit kubägän yäpmäŋtak ŋo yäk.

11 * Ude yäŋirä monerä epän täŋpani komeni komeni naniktä yotpärare unita yäŋpäŋ konäm butewaki täŋpäŋ butewaki terak api itneŋ. Butewaki nadäŋpäŋ ŋode api yäneŋ; Wära! Tuŋumnin netätä suwaŋpäŋ monerä api nimek? 12 * Täŋpakaŋ tuŋum tuŋumi wäpi wäpi ŋodepäŋ ämatä suwakta pewä ahäŋkuŋ; Imaka imaka gol ba siriwapäŋ täŋpani, omäk meran säkgämän, tek säkgämän mebäri mebäri, täbori ba pidämi. Ba päya käbäŋi nikek ätu, ba imaka imaka tom taŋi wäpi elefant unitäŋo meniŋpäŋ täŋpani. Ba imaka imaka gwäki taŋi, päya kujat ba kapa mebäri mebäri ba mobä säkgämän upäŋ täŋpani ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. 13 Ba päya päham käbäŋi nikek, ketem-kät awähutpäŋ näŋpani mebäri mebäri, ba imaka imaka käbäŋi nikek gupi terak ärurani ba imaka kodaki näŋpani ba ijiŋpäŋ näŋpani ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. Ba tom sipsip, hos ba bulimakau, ba imaka ämatä uterak maŋiräkaŋ hostä

* 18:4: Ais 48:20; Jer 50:8; Jer 51:6,45; 2Ko 6:17 * 18:5: Stt 18:20-21; Jer 51:9 * 18:6:

Sam 137:8; Jer 50:15,29; 2Te 1:6 * 18:7: Ais 47:7-9 * 18:8: Jer 50:34; Rev 17:16 * 18:9:

Rev 17:2; Ese 27:30-35 * 18:10: Ese 26:17; Dan 4:30 * 18:11: Ese 27:36 * 18:12: Ese

27:12,13,22

wädäwani u imaka, ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. Ba ugän nämo, ämapäj, tuŋum bumik ämatä moneŋ penpäj pen yäpneŋta yäpmäj kuŋat täŋkuŋonik. Täŋpakaŋ webe pähap unitä paoränkaŋ netätä tuŋumi u api suwanen?

¹⁴ Täŋpäj moneŋ epän täŋpani unitä ŋode api yäneŋ; Babilon, imaka säkgämän säkgämän yabängärip tāk täŋkuno u kudup gabäj umuntaŋ kuŋ morekaŋ! Äneŋi täga nämo api yämaguren! yäj api yäneŋ. ¹⁵ * Ude yäŋpäj moneŋ äma tuŋumi yotpärare uken penjirä moneŋ yämik täŋkuŋo unitä Nin komi udegän nadäne yäŋpäj kaŋ-umuntaŋ päŋku ban api itneŋ. Itkaŋ konäm butewaki täŋpäj api itneŋ. ¹⁶ * Täŋpäj ŋode api yäneŋ;

Wära! Wära! Webenin pähap ŋokeŋo waŋ pätak ŋo yäk. Uwä tek gämäni gwagäri udewanipäj gupi säkgämän uwäk täŋkuk. Täŋkaŋ epmäget mebäri mebäri upäj meran täŋkaŋ it täyakonik. ¹⁷ * Upäjkaŋ butewaki butewaki pähap! Tuŋumi säkgämän terak itkuko u pit kubägän waŋ moretak ŋo yäk.

Täŋpakaŋ gäpe tani tani yäpmäj kuŋarani, gäpe unitäŋo mähemikäŋ epän ämaniye, ba äma gwägu terak kuŋatpäj moneŋ epän tāk täkaŋ u kuduŋtagän ban itkaŋ Babilon api kaŋiwat itneŋ. ¹⁸ * Ban itkaŋ kaŋiwarirä Babilon kädap ijin patkaŋ gupe äronjirän kaŋpäj gera ŋode api yäneŋ; Yotpärare udewani bian kubä nämo itkuk yäk. ¹⁹ * Ude yäŋpäj butewaki nadäŋkaŋ keŋkeŋ porinpäŋ gwäki terak ureŋ täŋpä ärowäpäŋ konäm api kotneŋ. Konäm kotpäj api yäneŋ;

Wära! Wära! Yotpärarenin pähap ŋokeŋo waŋ pätak ŋo yäk. Gwägu terak gäpe kuŋat täkaŋ unitäŋo mähemitä webe ŋo terak tuŋum mäheŋi täŋkuŋ. Upäjkaŋ ŋo kawut! Imaka imaka kudup pit kubägän paot morekaŋ yäk. ²⁰ * Unita kunum gänaŋ it täkaŋ, in oretoret tākot! Ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye, ba profet äbot, epän ämaniye in kudup bänep tägagämän nadäkot!

Webe unitä waki täŋ tamik täŋkuko unita Anututä kowata imitak yäk.

²¹ * Eruk u punin terak ŋode kaŋkut; Aŋero kehäromi kubätä mobä bäräpi kubä yäpmäj aku maŋpän gwägu gänaŋ äpmonjuk. Maŋpän äpmonpänkaŋ man ŋode yäŋkuk;

Babilon wawän yäŋpäj udegän api maŋpä äpmonen yäk. Maŋpä äpmo paot-inik täŋjirän äneŋi nämoinik api käneŋ.

²² * Wisikinik! Babilon bämopka-ken wagäm, uhuwep, ba womat terak kap teŋirä mämä äneŋi nämoinik api ahäwek.

Ba bämopka-ken ämatä epän kubä wari nämo api täneŋ. Ba ketem äŋnaŋ täŋuruk-uruk kubä nämoinik täŋjirä api nadäneŋ. ²³ * Täŋkaŋ bämopka-ken topän mebet kubä äneŋi nämo api ijin-yäŋewek.

Ba ämatä webe yäpmäk-yäpmäk wari nämo api ahäwek yäk. Kome jopi äneŋi api äworewen. Moneŋ epän ämakaye täŋo wäpi biŋam komeŋi komeŋi kuŋat moreŋjuk. Kuŋat moreŋjirän gäkä kon täŋpäj ämawebe komeŋi komeŋi täŋyäkŋatpewi gäka nadäkinik täŋkuŋ.

* **18:15:** Ese 27:31,36 * **18:16:** Rev 17:4 * **18:17:** Ese 27:27-29 * **18:18:** Ese 27:32

* **18:19:** Ese 27:30-34 * **18:20:** Ais 44:23; Lo 32:43; Jer 51:48 * **18:21:** Jer 51:63-64; Ese

26:21 * **18:22:** Ais 24:8; Ese 26:13 * **18:23:** Jer 7:34, 16:9; Jer 25:10; Ais 47:9

24 * Babilon, gäkä profet ba kudupi ämawebe ätu kumän-kumän däpmän-pewi nägäri kädēt-ken piwä kuŋkuŋo unita Anutu inamiken momi pähap täyan.

Bureni-inik, kome terak äma päke ämatä däpmän-pewä kumäk täkaŋ, eruk momi u kuduŋtagän Babilon gäkä terak ärotak yäk.

19

Anutu iniŋ oretna!

¹ Ude nadäŋpänä ŋode nadäkgän täŋkut; Kunum gänaŋ ämawebe äbot pähap täŋo mämätä bumik ŋode ahäŋirän nadäŋkut; Anutu iniŋ oretna! Yäpätägak, kehäromi ba penjyänek u kudup Anutun-intä mähe mi täyak.

2 * Man epän täk täyak uwä bureni siwoŋi-inik täk täyak. Unita Anututä kubokäret webe, komen ämawebe kuduŋtagän kädēt waki mebäri mebäri yäwoŋärenkuko ukeŋo komi imiŋkuk.

Ba epän ämaniye kumän-kumän däpuko unita Anututä webe u kowata wakiinik imitak.

3 * Ude yäŋpän äneŋi gera terak ŋode yäŋkuŋ; Ekäni iniŋ oretna! Webe ukeŋo ijiŋ parirän gupeni paot-paori nämo pen api äroŋ irek.

4 * Ude yäŋirä äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä gukut imäpmok täŋpän Anutu, äma ärowani täŋo maŋirani bägup säkgämän-ken it täyak u iniŋ oretpäŋ ŋode yäŋkuŋ;

U Bureni-inik! Anutu wäpi yäpmän akuna!

5 * Ude yäŋirä äma ärowani täŋo maŋirani bägup-ken nanik man kotäk kubä ŋode ahäŋkuk;

Ämawebe Anutunin täŋo mani buramik täkaŋ in kuduŋtagän iniŋ orerut!

Ba äma ärowani äpani Anutu oraŋ imik täkaŋ in kudup iniŋ orerut!

6 * Eruk ude nadäŋpänä ämawebe mäyap täŋo mämä nadäŋkut. Mämä u ume tokätkaŋ mämä yäk täkaŋ ude bumik, ba iromän mämä ude bumik. U ŋode yäŋirä nadäŋkut;

Iniŋ oretna! Täŋpämerek, Ekäni Anutunin intäjukun-inik itpäŋ kaŋiwat epäni täyak.

⁷ Unita nin wäpi biŋam ärowani iniŋ oretpäŋ bänep pidäm terak oretoret täk täkäna!

Tom Bätaki webeni-kät keräntäk täkta kadäni ahätak unita Anutu iniŋ oretna!

Tom Bätaki täŋo webenitä äpi kakta pidäm täyak. ⁸ * Tek säkgämän paki-inik imiŋkuko u täŋpän äpiken kuyak.

(Tek paki-inik unitäŋo mebäri u ŋode; Kudän siwoŋi, Anutu täŋo kudupi ämawebetä täk täkaŋ u.)

⁹ * Täŋirä aŋero unitä ŋode näwetkuk; ŋode kudän tä yäk. Ämawebe Tom Bätaki täŋo ärawa-ken kukta iwoyäwani u säkgämän, oretoret terak it täkaŋ! Täŋpän äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; Man yäyat ŋowä Anutu täŋo meni jinom bureni-inik! yäk. ¹⁰ Aŋerotä ude näweränä näk gämori-ken gukut imäpmok täŋpän iniŋ orerayän täŋkut. Täŋira näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo

* 18:24: Jer 51:49; Mat 23:35; Rev 17:6 * 19:2: Rev 6:10, 16:7 * 19:3: Rev 14:11 * 19:4:

Rev 4:2,10 * 19:5: Sam 22:23; Sam 134:1; Sam 135:1; Rev 11:18 * 19:6: Rev 11:15, 14:2;

Rev 15:3, 21:2 * 19:8: Ais 61:10 * 19:9: Mat 22:2-3; Apos 10:25-26; Rev 22:8-9

naniŋ orenen! yäk. Näk epän ämagän, gäk bumikgän, ba notkaye Jesu täŋo man burenita nadäkinik täŋpani u bumikgän. Unita Anutupän ininoret! Imata, Jesuta man bureni yäŋahäk täkaŋ uwä Munapiktä täŋkentäŋirän yäŋahäk täkaŋ. Täŋkaŋ Munapik unitäŋän täŋpewän profettä man bureni yäŋahäk täŋkuŋonik yäŋ näwetkuk.

Jontä Jesu-kät komi ämaniye yabäŋkuk

11* Täŋpäkaŋ näk kunum aŋeŋirän hos paki kubä irirän kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u wäpiwä Nadäŋ Nimikinik Täŋpani ba Man Burenigän Yäwani. Uwä man epän täk täyak u kädet siwoŋi terakgän täk täyak ba ämik imaka, kädet siwoŋi terakgän täk täyak. 12* Täŋkaŋ dapuri uwä kädäp mebet udewani. Gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä säkgämän mäyap itkun. Ba gupi terak wäpi kudän täwani ini kubä-tägän täga daninpäŋ nadäwek. Äma ätutä wäpi u nämo nadäk täkaŋ. 13* Täŋkaŋ teki uwä nägät däpä ijiwani. Ba wäpi Anutu täŋo Manbiŋam yäŋ iwet täkaŋ. 14 Unitä kuŋirän kunum gänaŋ nanik komi äma äbori äboritä hos paki terakgän maŋitkaŋ iwatkun. Teki kudup pakigän. 15* Täŋpäkaŋ meni gänaŋ päip päraŋi-inik kubätä abuk. Päip unitä guŋ äma äbori äbori api däpek. Ude täŋkaŋ ain pärip-pärip injitkaŋ ämawebe uwä kehäromigän api yabäŋ yäwarek. Ude täŋkaŋä äma wain mujipi yeŋ käkät täkaŋ ude ämawebe u Anutu Täŋpämerek täŋo kokwawak umuri pähap uterak api yeŋ käkärek. 16* Täŋpäkaŋ teki terak ba bakäni terak man kudän ŋode pätak;

Äma EKÄni TÄŋo EKÄni INTÄjukun,

BA Äma Ärowani TÄŋo Ärowani INTÄjukun.

17* Täŋpäkaŋ dapun täŋpäŋ aŋero kubä kome dapuri-ken irirän kaŋkut. Itkaŋ barak punin kuŋ äbäŋ täŋkuŋo u gera täŋpäŋ yäwetkuk; Anututä äŋnak-äŋnak pähap täyak unita äbä kubä-kengän irut! 18 Äbäŋkaŋ komeni komeni täŋo intäjukun äma, ba komi äma täŋo intäjukun äma, ba äma wäpi biŋam ikek täŋo gupi tohari kaŋ naŋput. Hoskät komi ämaniye täŋo gupi tohari ba äma äpani ärowani, watä epän täŋpani, ba äma intäjukun täŋpani kuduptagän täŋo gupi tohari imaka, kaŋ naŋ morewut!

19* Täŋpäkaŋ näk tom pähap u ba komeni komeni täŋo intäjukun ämaniye-kät komi ämaniye äbot pähaptä äbä kubä-kengän irirä yabäŋkut. Uwä äma hos paki terak itkuko ukät komi ämaniye-kät ämik täkta äbuŋ. 20* Upäŋkaŋ tom pähap u ba profet jopi, yarä uwä kwitaŋirän yepmäŋitkun. Profet jopi uwä tom pähap täŋo inamiken kudän kudupi mebäri mebäri täk täŋkuko u. Unitä kudän kudupi täk täŋkuko uterak ämawebe tänyäkŋat-pewän tom pähap täŋo wäpi kudän yäpmäŋ kuŋatpäŋ yäwiki nadäŋ iminŋkun. Täŋpäkaŋ profet jopi ukät tom pähap u kodak irirän yepmäŋitpäŋ gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik äbäk täyak u gänaŋ pudät maŋpä äpmonŋkumän. 21* Ude täŋirä äma hos paki terak itkuko unitä yarä unitäŋo äboriye päke u däpuk. U päip meni-ken äbuko unitä däpmäŋ moreŋkuk. Däpmäŋ moreŋirän baraktä päbä äma däpuko unitäŋo gupi tohari kudup yäpmäŋ däkŋeŋpäŋ näkko koki täŋkuŋ.

* 19:11: Rev 1:5, 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * 19:12: Rev 1:14, 2:17 * 19:13: Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 * 19:15: Rev 1:16, 12:5; Rev 14:20, 4:8; Rev 21:22 * 19:16: Rev 17:14 * 19:17: Ese 39:17-20 * 19:19: Sam 2:2 * 19:20: Rev 13:12-17; Rev 20:10,15; Ais 30:33 * 19:21: Rev 19:17-18

20

Satantä kowata yäpmahta man

¹ * Tänpäkaŋ näk aŋero kubä kunum gänaŋ naniktä äpäŋirän kaŋkut. Aŋero uwä awaŋ kəronji boham täŋo yäma datta ki kubäkät yen kehəromi kubä inŋitkaŋ irirän kaŋkut. ²⁻³ * * Unitä gəmok pähap, gəmok biani ukeŋo, mäjo wəra täŋo intəjukun əma wəpi Satan u inŋitpəŋ yen kehəromi unitä topmänpəŋ obaŋ 1,000 ude kaŋ irän yənpəŋ awaŋ kəronji boham u gənaŋ pewän əpmonkuk. Pewän əpmonpəpəŋ yəma ŋikŋiyəŋ täŋpipiŋpəŋ päya umumitə gənaŋ gənaŋ kudup gatəŋ pipiŋkuk. Ude täŋkuko uwä əma əbori əbori bənepi täŋpəwak nəmo täŋpekta obaŋ 1,000 ude irekta yəŋ imiŋkuk. Täŋpəkaŋ kadəni təreŋirän pit iməkaŋ əbä kadəni kerəpigəŋ jop api irek.

⁴ * Täŋpəŋ maŋirani bəgup səkgəməŋ ətu uterak əma maŋitkaŋ irirə yabəŋkut. Maŋitkaŋ itkuŋo uwä maŋ yəpməŋ danik epän təkta yəŋ yəmani. E, əmawebe Anutu təŋo maŋ ba Jesu təŋo maŋbiŋam bureni iwan gənaŋ umunkət nəmo yəpməŋ kuŋarirə kotəki madəŋ təkŋeŋpəŋ kuməŋ-kuməŋ dəpuŋo unitəŋo məjoni imaka, penta yabəŋkut. Əmawebe uwä tom pähap u ba unitəŋo yəwiki nəmo inŋoret täŋpani, ba tom pähap təŋo wəpi kudən damani-ken ba kerik-ken nəmo yəpməŋ kuŋarani. Täŋpəkaŋ əmawebe kumbuŋo uwä gupitə kodak taŋpəŋ Kristo-kət intəjukun əma təŋo kaŋiwat epän təŋ yəpməŋ kuŋirə obaŋ 1,000 ude təreŋkuk. ⁵ Uwä kumbani-ken naniktə intəjukun akukakuk. Təŋ, əma kumbani päke uwä nəmo kodak taŋkaŋ obaŋ 1,000 u təreŋirän akukta itsəmənpəŋ patkuŋ. ⁶ * Täŋpəkaŋ əmawebe intəjukun akukakuk u gənaŋ yəpurəratkaŋ uwä oretoret, bənep təga terak kudupi-inik itkaŋ. Kuməŋ-kuməŋ namba 2tə əmawebe udewani təga nəmo dəpek. Nəmo inik! Əma uwä Anutu ba Kristo təŋo bəməp əmawebe ude itpəŋ Kristo-kət intəjukun əma təŋo kaŋiwat epän təŋ yəpməŋ kuŋirə obaŋ 1,000 u api tərewək.

⁷ Eruk, obaŋ 1,000 u təreŋirän Satan pit iməkaŋ komi yotken naniktə əneŋi api əpəmaŋ kwek. ⁸ * Əpəmaŋ pəŋku əma əbori əbori kome kuŋi ba kuŋi, unude kədə ba umude kədə itkaŋ wəpi Gok kenta Magok, u jopman terak bənepi api täŋpən guŋ təneŋ. Bənepi täŋpən guŋ tawəpəŋ əmik pähap təkta yəŋ-bəyaŋ pəbä kubä-kengən yepmaŋpayəŋ təko uwä mobə jiraŋ ude, təga daninaŋi nəmo. ⁹ * Əmawebe komeni komeni uwä akuŋ kireŋkaŋ əbə Anutu təŋo kudupi əmawebe ini yotpərare täŋpəŋ itkuŋken u it gwəjiŋkuŋ. It gwəjiŋkuŋo uwä yotpərare Anututə gəripi nadək təyak u. Ude täŋkuŋo upəŋkaŋ kunum gənaŋ nanik kədəp kubətə maŋpəŋ kudup iŋiŋpəŋ paot-inik täŋkuŋ. ¹⁰ * Ba əma bənepi täŋpən guŋtak təŋkuko Satan uwä gwəgu, kədəp mebet umuri-inik əbək təyak, tom pähap-kət profet jopi u maŋpə əpmonkumən-ken ugən maŋpə əpmonkuk. Uken kepma bipani komi tərek-təreki nəmo mət nadəŋ yəpməŋ kuŋeŋ.

Əma kumbani yəpməŋ danikta man

¹¹ Ude kaŋpəŋə maŋirani bəgup pähap səkgəməŋ kubä, paki-inikpəŋ kaŋkut. Əma u punin terak itkuko u inəmiŋen kunum kenta kome kaŋumuntaŋ paotpeŋ kuŋkumən. ¹² * Paotpeŋ kuŋirän əmawebe kumbani

* **20:1:** Rev 9:1 * **20:2-3:** Rev 12:9 * **20:2-3:** Jud 6 * **20:4:** Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2;

Rev 13:17 * **20:6:** Rev 1:6 * **20:8:** Ese 38:2,9; Ese 38:15-16 * **20:9:** 2Kin 1:10; Ese 39:6

* **20:10:** Stt 19:24; Sam 11:6; Rev 19:20, 21:8 * **20:12:** Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Apos 17:31;

2Ko 5:10; Rev 13:8

ärowani äpani kudup, äma maŋirani bägup uterak itkuko u inamiken irirä yabänkut. Eruk ude irirä aŋerotä buk mebäri mebäri pipiyänkuŋ. Kubä pipiyänkuŋo uwä irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi kudän tawaŋ. Ude täŋirä ämawebe kumbani, kodak itkaŋ kudän täk täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam buk terak kudän täwani uterakgän yäpmäŋ daniŋkuk. ¹³ * Täŋpakaŋ kadäni uken gwägu pähaptä kumbani patkuŋo u yabä kätänpewän yäpmäŋ äronkuŋ. Ba Kumäŋ-kumäntä äma kumbani yäniŋ kireŋpewän kuŋkuŋ. Ba Geŋi Wakitä äma kumbani yabä kätänpewän kuŋkuŋ. Ude täŋirä ämawebe kumbani kuduŋtagän uwä täktäki terak yäpmäŋ daniŋkuk. ¹⁴ * Ude täŋpäŋ wäpi Kumäŋ-kumäŋ ba Geŋi Waki u, gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ maŋpä äpmonkumän. Gwägu pähap kädäp mebet ikek u wäpi kumäŋ-kumäŋ namba 2. ¹⁵ * Täŋpakaŋ äma, irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi tawaŋ terak wäpi nämo itkaŋ uwä gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ yepmaŋpä yäpmäŋ äpmonkuŋ.

21

Kunum kenta kome kodaki api ahädeŋ

¹ * Täŋpakaŋ näk kunum kenta kome kodaki ahäŋirän yabänkut. Kunum ba kome biani u paotkumän. Ba gwägu pähap udegän paotkuk. ² * Paorirän kudupi yotpärare, Jerusalem kodaki u, kunum gänaŋ, Anutu-ken naniktä äpäŋirän kaŋkut. Kaŋkuro uwä webe gubaŋi kubä äma biŋam yäŋ imanipäŋ äpiken tenayäŋ epmäget täŋ yämik täkaŋ ude bumik täŋpanipäŋ kaŋkut. ³ * Täŋpakaŋ maŋirani bägup säkgämän uken nanik gera kubä ŋode yäŋirän nadänkut; Käyan? Apiŋo Anutu ini ämawebe-kät it täyak. Bämopgän irirän ämawebeniye ude api itneŋ. ⁴ * Anutu ini-tägän bämopi-ken itkaŋä konämi pito api ärut yämek. Täŋirän kumäŋ-kumäŋ, konäm butewaki ba komi nadäk-nadäk, nämo api ahäŋ yämineŋ. Nämoinik, kädet biani u kudup paot morekaŋ yäk.

⁵ * Ude näwetpäŋ äma maŋirani bägup säkgämän uterak itkuko unitä ŋode näwetgän täŋkuk; U yabä! Näk imaka kudup täŋpewa kodakigän ahäŋ morekaŋ yäk. Ude näwetpäŋ yänkuk; Man ŋowä bureni-inik, nadänpäŋ iyap tänaŋi unita kudän täyi!

⁶ * Ude näwetpäŋ äneŋi ŋode näwetgän täŋkuk; Eruk, u täretak! Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba imaka yäput-pekpek ba tärek-tärek u näkgän. Äma kubätä umeta iwäwä näkŋa Irit täŋo ume dapuri-ken ume gwetpäŋ kowatani nämo mät imet. ⁷ * Unita äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayän täko uwä imaka u api korewek. Täŋirän näkä Anutuni it imiŋira unitä näkŋo nanakna ude api irek. ⁸ * Täŋ, ämawebe näk näwatta umunŋapän näkŋo man peŋkaŋ kudän taräki taräki täk täkaŋ, äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk-däpmäk, kon täktäk ba ewat waki, kubokäret, anutu jopi nadän yämik-yämik ba jop manman yäkyäk ba kädet waki ätu mebäri mebäri yäpmäŋ kuŋat täkaŋ,

* **20:13:** Rom 2:6; 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12 * **20:14:** 1Ko 15:26,55 * **20:15:** Rev 13:8, 19:20

* **21:1:** 2Pi 3:13 * **21:2:** Ais 52:1, 61:10; Hib 11:16, 12:22; Rev 3:12 * **21:3:** 2Sto 6:18; Sek 2:10; 2Ko 6:16; Rev 7:17 * **21:4:** Ais 35:10; Ais 65:19 * **21:5:** 2Ko 5:17; Rev 4:2,10 * **21:6:** Sam 36:9; Jer 2:13; Jon 7:37; Rev 1:8,17; Rev 22:17 * **21:7:** 2Sml 7:14 * **21:8:** Mat 25:41; Hib 10:38-39; Rev 19:20, 21:27; Rev 22:15

äma udewani gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik abäk täyak, ukenta yäwani. Uwä kumäj-kumäj namba 2.

Jerusalem yotpärare kodaki

⁹ * Ude yäwän tärewäkaṅ eruk kaṅkut; Aṅero 7 gäpeni kudup, imaka waki umuri-inik tärek-tärek unitä tokṅewäkaṅ inṅitkaṅ itkuṅo uken nanik kubätä äbä näk ṅode näwetkuk; Äbikaṅ päṅku Tom Bätaki täṅo webeni biṅam yäj imani gäwoṅṅarewa yäk. ¹⁰ * Ude näweränkaṅ Munapiktä näk magärirän pom taṅi käroṅi kubä itkuko uken yännäṅat päro kudupi yotpärare Jerusalem u kunun gänaṅ, Anutu-ken naniktä äpäṅirän wärani ṅode näwoṅṅareṅkuk; ¹¹ * Yotpärare u Anutu täṅo penjäṅek pähaptä penjäṅepäṅ patkuk. Unitäṅo penjäṅeki uwä inide kubä, säkgämän-inik. Mobä gwagäri, kawä tumäj-kuk kubä, edaptä yäpurirän ägo wek täkaṅ ude bumik penjäṅekuk. ¹² * Täṅkaṅ mobä yewa pähap, käroṅi boham, yotpärare u it äyäjutkuk. Yewa u yäma 12. Yäma unita watäni aṅero 12 udetä watäni it yäpmäj kuṅkuṅ. Täṅpäkaṅ yäma 12 u kubäkubä terak Isrel äma äbot 12 unitäṅo wäpi kudän kubäkubä it yäpmäj kuṅkuṅ. ¹³ Ude täṅkaṅ yotpärare yäma käda, mädeni käda, järapi kukṅi ba kukṅi yäma yaräkubä-yaräkubä udetä itkuṅ. ¹⁴ Täṅpäkaṅ yotpärare unitäṅo yewa uwä mobä pähap 12 uterak täṅpani. Täṅkaṅ mobä pähap 12 u kubäkubä terak Tom Bätaki täṅo aposoro 12 unitäṅo wäpi kudän kubäkubä it yäpmäj kuṅkuṅ.

¹⁵ * Aṅero wärani u näwoṅṅareṅkuko uwä jikon kubä, golpäṅ täṅpani, namba nikek inṅitkaṅ irirän kaṅkut. Jikon upäj yotpärare yämani ba yewani u kudup täṅo käroṅini penpäṅ yabäṅkuk. ¹⁶ Täṅpäkaṅ yotpärare täṅo yewa unitäṅo käwuri yaräbok-yaräbok. Täṅkaṅ gägäni kukṅi yaräbok-yaräbok käroṅini uterakgän. Täṅpäkaṅ aṅero unitä jikoni penpäṅ kawän 2,200 kilomitas ude täṅkuk. Täṅkaṅ gägäni kukṅi yaräbok-yaräbok unitäṅo käroṅini ba mebäri umunitä miṅgupi unu uterakgän itkuk. ¹⁷ Täṅkaṅ yewa uwä täbori-inik. Aṅerotä jikoni uterak penpäṅ kawän 70 mitas ude täṅkuk. Täṅpäkaṅ man mitas uwä kudupi nämo. U nin ämatä imaka kubä penpäṅ käroṅini kaṅpäṅ mitas yäk täkamäj udewanigän.

¹⁸ Täṅpäkaṅ yotpärare täṅo yewa uwä mobä säkgämän kubä wäpi jaspä upäj täṅpani. Täṅkaṅ yotpärare ini uwä golpäṅ täṅpani säkgämän, kuräki-inik. ¹⁹ * Täṅkaṅ yewani täṅkehärom takta mobä pähap 12 uwä mobä säkgämän säkgämän mebäri mebäri, ägo wabiwani, uwä wäpi ṅode; Mobä pähap kubäwä jaspä, uwä mobä gämäni. Kubäwä sepaia, uwä mobä kubiri. Kubäwä aget, uwä mobä paki. Kubäwä emeral, uwä mobä gweni. ²⁰ Kubäwä onik, uwä mobä kubiri-inik. Kubäwä kanelian, uwä mobä gämäni. Kubäwä krisorit, uwä mobä jänwam. Kubäwä beril, uwä mobä jänwam bumik. Kubäwä topas, uwä mobä jänwam-inik. Kubäwä krisopes, uwä mobä paki. Kubäwä jesinit, uwä mobä gwagäri. Kubäwä ametis, uwä mobä gwagäri. ²¹ Täṅkaṅ yewa unitäṅo yäma 12 uwä omäk kubä wäpi konep, gwäki taṅi-inik, upäj täṅpani. Yäma päke u udegän udegän täṅ yäpmäj kwani. Täṅpäkaṅ yotpärare unitäṅo kädet uwä gol säkgämän-inik, kwawani, ijiwä tumäj-kuk, upäj täṅpani.

* **21:9:** Rev 15:1 * **21:10:** Ese 40:2; Rev 21:2 * **21:11:** Ais 60:1-2,19 * **21:12:** Ese 48:30-35 * **21:15:** Rev 11:1 * **21:19:** Ais 54:11-12

22 * Tänpäkaŋ yotpärare u gänaŋ kudupi yot kubä nämo kaŋkut. Nämo inik. Ekäni Anutu tänpä-morewani ukät Tom Bätaki unitä kudupi yot ude it yämik takamän. 23 * Uken komepak kenta edapta nämo yäk taŋaŋ. Nämo, Anutu täŋo epmäget kudantä yotpärare unitäŋo penyängek ude it täyak. Ba Tom Bätaki uwä yotpärare unitäŋo topän mebet ude it täyak. 24 * Tänpäkaŋ ämawebe äbot komeni komenitä yarä unitäŋo penyängek gänaŋ api kuŋatneŋ. Ba komeni komeni täŋo intäjukun ämatä tuŋumi säkgämän säkgämän yäpmäŋ päbä yotpärare u gänaŋ api penen. 25 * Yotpärare u gänaŋ kome nämo api bipek. Kepmagän irayän täyak unita yotpärare unitäŋo yäma inide pen api tumäŋ itneŋ. 26 * Tumäŋ irirä ämawebe komeni komeni naniktä tuŋumi säkgämän säkgämän yotpärare u gänangän mäť yäpmäŋ ärok täneŋ. 27 * Upänkaŋ imaka taräki taräki yotpärare u gänaŋ nämo inik api yäpmäŋ äroneŋ. Ba äma imaka mäyäk ikek tänpäni ba jop yän-yäknarani kädet wakiwaki iwarani udewanitä yotpärare u gänaŋ nämo inik api äroneŋ. Yotpärare u gänaŋ ämawebe Tom Bätaki täŋo buk terak irit kehäromi yäpmäkta yäwani wäpi tawaŋ itkaŋ unitägän api äroneŋ.

22

Irit kehäromi täŋo ume ba päya

1 * Tänpäkaŋ aŋerotä irit täŋo ume taŋi näwoŋärewän kaŋkut. Ume uwä paki-inik, kwawani. U Anutu ba Tom Bätaki unitäŋo maŋirani bägup mebäri-ken naniktä äpätak. 2 * Unitä äpämaŋ yotpärare bämopi-kengän kuyak. Täŋkaŋ ume gägäni kukŋi kukŋi irit kehäromi täŋo päya it yäpmäŋ kukaŋ. Päya unitäŋo mujiŋi mebäri kubägän nämo. Uwä mujiŋi mebäri mebäri 12 ude wädäwanitä komepak komepak ahänkaŋ gämänek taŋaŋ. Täŋkaŋ äma komeni komenitä päya unitäŋo pähämi naŋpän api täganeŋ. 3 Tänpäkaŋ yotpärare uken imaka taräki, Anutu iwan täŋ iminaŋitä nämo inik api irek. Nämo, Anutu ba Tom Bätaki unitäŋo maŋirani bägup-tägän irirän ämawebeniyeťä Tom Bätakita watä piä api täŋ imineŋ. 4 * Täŋirä Ekänitä iniken wäpi kudän damani-ken api täŋ yämek. Täŋirän Anutu täŋo injam dapun kaŋtäŋ api kuŋatneŋ. 5 * Tänpäkaŋ yotpärare uken bipmäŋpän yängek nämo, topän ägo ba edap täŋo penyängekta nämo api yäneŋ. Ekäni Anututä ini penyänneŋ yämiŋirän ämawebeniye intäjukun äma ude itkaŋ wäpi biŋam ikek tärek-täreki nämo api itneŋ.

6 * Aŋero unitä ude näwoŋärenkaŋ man ŋode näwetgän täŋkuk; Man u bureni-inik! Ba unita nadäkinik täneŋ. Ekäni Anutu, profet biani täŋo mähe mi unitä aŋeroni näk peŋ näwet-pewän epän ämaniye in imaka kämi ahäkta yäwani u täwetpän täwoŋäretat ŋo.

Jesu uwä api äbek

7 * Jesutä ŋode yäyak; Näk kadäni käroni nämo itkaŋ bäräneŋ api ahän tamet yän yäyak. Unitä ämawebe buk ŋo terak man yänahäwani u iyap taŋpän yäpmäŋ kuŋat taŋaŋ uwä oretoret terak it taŋaŋ yäk.

* 21:22: Rev 15:3 * 21:23: Ais 60:19-20; Rev 22:5 * 21:24: Ais 60:3,5 * 21:25: Ais 60:11

* 21:26: Sek 14:7; Rev 22:5 * 21:27: Ais 52:1; 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8 * 22:1: Ese 47:1

* 22:2: Jol 3:18; Sek 14:8; Stt 2:9; Ese 47:12; Rev 22:14,19 * 22:4: Sam 42:2; Mat 5:8; Rev 3:12

* 22:5: Dan 7:18,27; Rev 5:10, 20:6; Rev 21:23,25 * 22:6: Rev 1:1 * 22:7: Rev 1:3, 2:16

8 * Täŋpäkaŋ Jon näkä imaka ŋo kudup yabäŋpäŋ-nadäk täŋkut. Täŋkaŋ aŋero imaka kudup u näwoŋärenkuko u iniŋ orerayaŋ gukut imäpmok täŋ imayaŋ täŋkut. 9 Täŋira aŋero u yäjiwätpäŋ ŋode näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo naniŋ oreren! Näk piä watä äma, gäk bumikgän, ba poropet notkaye u bumikgän. Ba ämawebe man buk ŋo terak nadäŋpäŋ buramik täkaŋ udewanigän yäk. Unita Anutupäŋ iniŋoret! 10 * Ude näwetpäŋ yäŋkuk; Kadäni keräp täyak unita gäk buk ŋonitäŋo man bureni, kämi ahäкта yäwani u käbop nämo pewen. 11 * Unita yabä kätäwä waki täŋpani ini pen ude täŋpen kuŋatkot. Ba äma bänepi-ken imaka taräki yäpmäŋ kuŋat täkaŋ unitä ini ude kuŋat täkot. Täŋ, äma siwoŋi kuŋat täkaŋ unitä siwoŋigän kuŋat täkot. Ba bänepi kuräki kuŋat täkaŋ unitä bänepi kuräkigän säkgämän kuŋat täkot.

12 * Täŋpäkaŋ Jesutä ŋode yäyak; Näk pengän ärewayaŋ yäk. Näk gwäki nitek äreŋkaŋ ämawebe täŋo täktäki täga unitäŋo kowata uterakgän api yämet. 13 * Näkägän intäjukun, näkägän mäden. Yäput pekpek ba tärek-tärek u näkägän. 14 * Täŋpäkaŋ näk ämawebe teki ärut-paktak täkaŋ unita nadäŋira gäripi nitek täk täyak. Udewani u peŋ yäwetpewa irit kehäromi täŋo päya mujipi u api näneŋ. Täŋkaŋ yotpärare uken päro api itneŋ.

15 * Täŋpäkaŋ yewa mädeni käda itnayäŋ täkaŋ uwä aŋ. Uwä äma gäram ba kon mebäri mebäri täŋpani, kubokäret täŋpani, äma kumäŋ-kumäŋ däpani, mäjo wära nadäŋ yämani, ba jopman yäpmäŋ kuŋatpäŋ unita gäripi nadäwani. Ämawebe udewani kudup yewa mäde kädata biŋam.

16 * Täŋpäkaŋ Jesu näkä aŋerona iwetpewa äbot täŋpani ämawebenaye inta man ŋo yäŋkwawa taŋkuk. Nadäkaŋ? Näk Devit täŋo gukŋi ba näk guk pähap, iräyänek u yäk.

17 * Eruk, Munapik ba Jesuta webe biŋam yäŋ imanitä ŋode yäk täkaŋ; Gäk äbäsi! Ude yänirän ämawebe nadäk täkaŋ unitä udegän yäk täkot; Gäk äbäsi! Äma ba webe kubätä umeta iwäwä ŋo äbäk täyon. Ba ume nakta nadäŋkaŋ äbäŋpäŋ irit kehäromi täŋo ume, gwäki nämo näyon.

Jontä jukuman yäŋkuk

18 * Eruk, buk ŋo gänaŋ kudän täwani daniŋpäŋ nadäk tänayäŋ täkaŋ u in ŋode täwera ket nadäwut! Äma kubätä iniken man kotäk kubä yäpurärätpäŋ yäwayäŋ täko uwä Anututä yänirän imaka waki umuri-inik buk ŋo gänaŋ kudän täwani u äma uterak api ahäŋ imineŋ. 19 * Ba äma kubätä man kämi ahäкта yäwani ŋo kubä peŋ awähurayaŋ täyak uwä Anututä irit päyata man ba siwoŋi yotpärareta man buk ŋo terak kudän täwani u äma unita biŋam iwoyäŋ imani u api awähut imek yäk.

20 * Äma, man yänahätat ŋo täŋ-mehamtäk täyak unitä ŋode yäyak; Eruk! Näk pengän ärewayaŋ yäk. Bureni! Ekäni Jesu, äbäsi!

21 Eruk, Ekäni Jesu täŋo orakoraki inken paton. Bureni-inik!

* 22:8: Rev 19:10 * 22:10: Rev 1:3, 10:4 * 22:11: Dan 12:10 * 22:12: Ais 40:10; 2Ko 11:15; Rev 2:16,23 * 22:13: Rev 1:8,17, 21:6 * 22:14: Rev 22:2 * 22:15: Rev 21:17
 * 22:16: Nam 24:17; Rom 1:3; Rev 2:28, 5:5 * 22:17: Sol 8:14; Rev 21:6 * 22:18: Lo 4:2, 12:32; Rev 15:1,6 * 22:19: Rev 22:2 * 22:20: Rev 2:16

Sam Juda nanik täņo kap buk

1

Äma täga ba äma waki täņo kädet

¹ * Äma kubätä äma wakiwaki täņo man nämo buramiwayäj täyak uwä bänep oretoret terak api kuņarek.

Äma unitä kädet äma wakiwakitä iwat täkaņ u nämo iwat täyak. Ba äma Anututa yäjärok man yäk täkaņ udewanikät itpäņ yäjpäņ-nadäk nämo täk täyak.

² * Äma unitä Ekäni täņo man ba kädet siwoņita gäripi-inik nadäk täyak. Gäripiinik nadäņpäņ unita kepma bipani nadäk-nadäk epän täk täyak.

³ * Äma uwä päya ämatä ume pomi terak piwani ude bumik. U kehäromigän it täkaņ. Pahämi kubirigän itkaņ bureni kadäni terakgän pat täkaņ. Imaka imaka äma unitä täņpeko uwä kudup tägagän ahäneņ.

⁴ Täņpäkaņ äma waki täņpani uwä udewani nämo. U pen nämo api itneņ. Nämo, u täpun-täpun mänittä piäņ äreyäj täņpän kuk täkaņ ude bumik.

⁵ Unita Anututä äma wakita komi yämayäj täyak u täga nämo api irepmitneņ. Täņpäņ äma udewaniwä äma täga bämopiken itpäņ Anutu nämo api iniņ oretneņ. Nämoinik!

⁶ * Täņpäkaņ äma Anutu täņo man iwat täkaņ, äma udewani Anututä oraņ yämiņpäņ watä it yämik täyak. Täņ, äma waki täņpani kuduptagän api pewän paotneņ.

2

Kome täņo intäjukun ämatä inita nadäwä ärowani nämo täneņ

¹ * Guņ ämawebetä imata ärowani täkta gäripi nadäk täkaņ? Ba imata kädet wakiwaki täkta man yäjpäņ-nadäk jop täk täkaņ?

² Kome täņo intäjukun äma uken-uken nanik imaka, ämik tänayäj tuņum täkaņ. Täņpäņ Anutu ini ba äma Anututä intäjukun-inik itta iwoyäņkuko u wäpi yäpmäj äpäkta käbeyä täņpäņ man yäjpäņ-nadäk täkaņ.

³ Man yäjpäņ-nadäk täņpäņ ŋode yäkaņ; Yarä unitä topmähpäņ ini gämoriken nipmaņkumän yäk. Unita ketnin pädat täņkumäno u yäpmäj däkneņ täna kwäpäņ nininken gärip terak itna yäk.

⁴ * Komen ämatä ude yäjirä Ekänitä kunum gänaņ itkaņ yabäj mägayäjpäņ sära yäwet täyak.

* 1:1: Sam 26:4; Snd 14:15; Jer 15:17 * 1:2: Jos 1:8; Sam 119:1, 119:35, 119:47, 119:92 * 1:3: Ais 3:10; Jer 17:8; Ese 47:12 * 1:6: Jon 10:14; 2Ti 2:19 * 2:1: Sam 46:6; Apos 4:25-26 * 2:4: Sam 37:13, 59:8; Snd 1:26

- ⁵ Təŋkaŋ koki wawəpəŋ jukuman kehəromi yəwerirən bumta umuntaŋpəŋ kwaik təkaŋ.
- ⁶ Koki wawəpəŋ ŋode yəwet təyak; Wa! Āma intəjukun itta yəwani iwoyənjkuro u nəkŋa teŋkuro itak yək. U pom kudupina wəpi Saion uken teŋkuro intəjukun-inik itak yək. U nadəŋ imut!
- ⁷ * Təŋpəkaŋ intəjukun āma Ekənita iwoyənnpəŋ teŋkuko unitə ŋode yəyak; Eruk āmawebenaye, man Ekənita kwawak yəŋahəŋkuko u təwera nadəwut. Ekəni uwə ŋode nəwetkuk; Gək nəkŋo nanakna. Apiŋo nəkə gəkŋo nanka ude itat yək.
- ⁸ * Təŋpəŋ ŋode nəwetgən təŋkuk; Gək nəwerikaŋ guŋ āmawebe gəkŋa-təgən watə it yəmenta api ganiŋ kirewet yək.
- ⁹ * Ude təŋira gəmotnaken kaŋ irut yəŋpəŋ pəri-pəri kehəromi iŋitkaŋ āma komitə-yəŋ intəjukun api it yəmen yək.
Burenī, āmatə kəbotinik dəpməŋ kərəpmit təkaŋ ude gək pəri-pəriptə guŋ āmawebe api dəpməŋ kərəpmiren. Ekəninatə man ude nəwetkuk.
- ¹⁰ Unita kome təŋo intəjukun āma in, ba āma wəpi nitek in, jukuŋin peŋpəŋ man təwerayəŋ təyat ŋonita ket nadəkot.
- ¹¹ * In Ekənita umuntaŋpəŋ gəmorī-kengən it təkot.
- ¹² * Nadəkəŋ? Anutu təŋo nanakitə āma wakita kokwawak bərəŋeŋ tək təyak unita kuməŋ-kuməŋ nidəpek yəŋpəŋ kaŋ oraŋ imut.

Təŋpəkaŋ āmawebe Anututə watə it nimən yəŋpəŋ dubiniken kuk təkaŋ uwə Ekəni təŋo oretoret terak it təkaŋ.

3

Tamimaŋ təŋo yəŋapik man kubə

- Kap ŋowə Devittə nanaki tuəni Apsalom kaŋ-umuntaŋ kuŋatkaŋ teŋkuk.
- ¹ * Ekəni, iwanaye bumta ahəŋkaŋ nək təŋpə wanayəŋ təkaŋ.
- ² Təŋkaŋ yəŋərok ŋode nəwet təkaŋ; Anututə təga nəmo təŋkentəŋ gamek.
- ³ * Ude nəwet təkaŋ upəŋkaŋ Anutu gək nəkŋo kurepəna ude itan. Gəkŋa-təgən təŋpewi iwanaye yərepmi təyat.
Anutuna təgagəmən, gək bənep nadəŋ bərəpna təŋpidəm taŋ namiŋpəŋ nepmaŋpi iwan iŋamiken bətakigən it təyat.
- ⁴ * Nadəkəŋ? Ekənita təŋkentəŋ namən yəŋpəŋ gera yəŋira iniken pom kudupi terak itkaŋ gerana nadəŋ namik təyak.
- ⁵ Unitə watə it namik təyak unita bipani dəpmon patguŋguŋ təŋtəngən akuk təyat.
- ⁶ * Iwanaye bumta nək it gwəjik təkaŋ upəŋkaŋ nəmo umuntak təyat.
- ⁷ * Ekəni, gəkə iwanaye dəpmək təyan. Təŋkaŋ āma waki u meni dəpməŋ tokəriri nək nutta təŋpə wak təkaŋ. Unita Ekəni Anutuna, təŋ namiŋkuno udegən, gək əbə iwan kerī terak nanik nəmagut!

* **2:7:** Apos 13:33; Hib 1:5, 5:5 * **2:8:** Sam 72:8; Dan 7:13-14; Jon 17:4-5 * **2:9:** Sam 89:23; Rev 2:26-27, 12:5, 19:15 * **2:11:** Plp 2:12; Hib 12:28 * **2:12:** Jon 5:23; 1Pi 2:6 * **3:1:** 2Sml 15:13-17:22 * **3:3:** Sam 62:7 * **3:4:** Sam 4:3, 43:3 * **3:6:** Sam 23:4, 27:3, 118:10-13 * **3:7:** Jop 16:10; Sam 22:21, 57:4, 58:6

8* Ekäni gäk kubä-tägän ämawebekaye täga täñkentäñ yämen. Unita Ekäni, ämawebekaye watä säkgämän it yämi.

4

Bipani kubäken Devittä kehäromi yäpmäktä yäñapik man yäñkuk

1* Siwoñi Anutuna, gäkken yäñapiñira nadäñ namisi. Bian bänep nadäñ bäräpna ketäreñ namiñkuno unita apiño gerana nadäñpäñ orañ nami.

2 Ämawebe, in kadäni jidegän wäpna yäpmäñ äpäktä piäni täk täkañ u api peney? Ba imaka jopi-jopi yäpmäñ kuñat täkañ ba jopman nadäktä gäripi pähap nadäk täkañ u kadäni jidegän api peney?

3* Node nadäkot; Ämawebe Ekäni täño gämoriken kuñat täkañ u inita biñam iwoyäk täyak. Unita näkä gera yäñira nadäñ namik täyak.

4* Unita ämawebe, in kujatjin kwaiwäpäñ momi täktäk kädet pewut. Täñkañ dämpmon patpat kadäniken kwikinik patpäñ man täwetat ñonita juku pik täkot.

5* Täñkañ inä Ekänita nadäñ imikinik täñpäñ ärawa täktäk kädet ini gäripi nadäk täyak ude täñ imik täkot.

6* Ekäni, ämawebe mäyaptä gäkken gera jop ñode yäk täkañ; Iron täñ nimi! Nadäñ nimeno uyaku oretoret täga täne yäñ yäk täkañ.

7* Ketem piäniken ahäñ bumbum täñirä äma unitä oretoret nadäk täkañ. Upäñkañ Ekäni, oretoret nadäk täkañ u jopigän. Bänep oretoret gäkä namik täyan u tañi pähap. Bänepna täñpidäm tañ namiñiri oretoret bumta nadäk täyat.

8* Ekäni gäkña-tägän watä it namiñiri säkgämän it täyat. Unita imaka kubäta nämo umuntarñkañ dämpmon bäräñek-inik päñku säkgämän patgunñuñ täk täyat.

5

Anututä watä it imikta äma kubätä yäñapiñkuk

1 O Ekäni, näk komi nadäñpäñ yäñkähän-kähän yäñira juku penpäñ nadäñ namisi.

2* Anutu intäjukun ämana, juku penpäñ täñkentäktä konäm kotat ño nadäñ nam.

3* Ekäni, tami tami gäkken yäñapik man yäk täyat. Edap dapuritä abäñirän näk gäkken yäñapik man kehäromigän yäñpäñ gäkä kowata jide näwoñärewayäñ täyan unita dapun täk täyat.

4 Anutu, anutu jopi ätu kudän wakita gäripi nadäk täkañ upäñkañ gäk anutu udewani nämo. Nämoinik, äma waki täñpanitä gäk dubikaken täga nämo itneñ.

5* Ba äma inita nadäwä ärowani täñpani uwä injamkaken täga nämo itneñ. Äma waki täñpani udewanita gañani pähap nadäk täyan.

* 3:8: Sam 28:8, 29:11 * 4:1: Sam 17:6, 18:6, 18:18-19 * 4:3: Sam 6:8-9, 50:5, 135:4

* 4:4: Sam 77:6, 119:11; Efe 4:26 * 4:5: Lo 33:19; Sam 51:19, 62:8 * 4:6: Nam 6:26; Jop 7:7, 9:25 * 4:7: Sam 97:11-12, 119:14, 119:72 * 4:8: Jop 11:19; Sam 16:9 * 5:2: Sam 3:4, 65:2

* 5:3: Sam 30:5, 88:13, 130:6 * 5:5: Hab 1:13

- 6 * Täñkañ äma jop manman yäwanita täñpawak täñ yämik täyan. Ba äma iwan täñpäñ kumäñ-kumäñ däpanikät äma täñyäkñarani täñpanita wakiinik nadäk täyan.
- 7 * Upäñkañ gäk näka butewaki pähap nadäñ namik täyan unita gäkño kudupi yotken täga api ärowet. Äronpäñ ganiñ oretta gukut imäpmok api täñpet.
- 8 * O Anutu, iwanaye bumta itkañ unita näkño irit kuñat-kuñatnata watä it namiñiri gäkño kädet siwoñi kañ iwara.
Kädet näkä iwatta nadäwikañ pätak u näwoñäre.
- 9 * Näkño iwanayetä man bureni kubä nämoinik yäk täkañ. Uwä äma täñpä waktagän nadäk täkañ.
Unitäño meni jinom uwä säkgämän, gakñi nikektä äma täñyäkñatpäñ kumäñ-kumäñ kädetken yämagut täkañ.
- 10 * Unita Anutu, manken yepmañpäñ komi piä kañ yämi. Täñiri iniken nadäk tawañ wakiwakitä äyänutpäñ kañ täñpä wawut.
Ärowani täñ gamiñpäñ momi bumta täk täkañ unita inamkaken nämö itta kañ yäwat-kire!
- 11 * Täñpäkañ ämawebe nadäñ gamiñirä watä it yämik täyan uwä oretoret täk täkot. Bänep täga nadäñpäñ oretoret kap kadäni kadäni tek täkot. Ude täñirä watä säkgämän it yämik täyi. U imata, ämawebe uwä gäka gäripi pähap nadäñ gamiñpäñ gäka yäñpäñ oretoret bureni täk täkañ.
- 12 * Bureni Ekäni, äma gäkño man bureni iwaräntäk täkañ unita kudän säkgämän täñ yämik täyan.
Nadäñ yämik täyan unitä kurepätä-yäñ watä bureni it yämik täyak.

6

Äma bäräpiken irani täño yäñapik man

- 1 * O Ekäni, mominata yäñpäñ kokwawak nadäñkañ nämö nebewen, ba momina täño kowata nämö namen.
- 2 * Ekäni, kehäromina paotnik täyak unita butewaki nadäñ namiñpäñ kehäromi äneñi nam.
- 3 * Bänepnaken nadäñ bäräp pähap ahätak upäñkañ Ekäni, gäk bäräñeñ nämö täñkentäñ namitan. Unita jidegän api nadäñ namen?
- 4-5 * Nutpewi kumbero uwä täga nämö ganiñ oreret. Äma kumbanitä nämö nadäñ gamik täkañ. Udewaniwä gäk täga nämö ganiñ oretneñ.
Unita Ekäni, päbä bäräpi terak nanik nämömagut. Gäk butewaki mähemu unita nadäñ namiñpäñ kumäñ-kumäñ dubiniken nanik nämömagutsi.
- 6 Konäm kot yäpmäñ äbäñtäyiwa kehäromina kudup paotak. Täñpäñ bipani bipani dapunna konäm pitotä ämetpäranu tekna ba gwäk kunowäna näbätak täyak.

* 5:6: Sam 55:23; Rev 21:8 * 5:7: 1Kin 8:29-30; Sam 132:7, 138:2 * 5:8: Sam 24:4-5, 27:11

* 5:9: Sam 62:4; Luk 11:44; Rom 3:13 * 5:10: 2Sml 15:31, 17:14, 17:23 * 5:11: Ais 65:13

* 5:12: Sam 115:13 * 6:1: Sam 38:1; Jer 10:24 * 6:2: Sam 41:4; Hos 6:1 * 6:3: Sam

90:13 * 6:4-5: Sam 88:11, 118:17; Ais 38:18

- 7* Iwanaye mäyap unita konäm pen kot täyat. Konäm kottäyiwa dapunna pom tokñewäkañ dapun täga nämö ijik täyat.
- 8* Tägägämän! Ekänitä konäm korira nadatak. Unita äma wakiwaki täñpani in keweñ namut!
- 9 Täñkentäktä gera yäk täyat u nadäñ namitak. Bureni, yäñapiñira täñkentäñ namik täyak.
- 10 Unita nadätat; Iwanaye bäräpi pähap gänañ itkañ umun bumta api täneñ. Täñpäñ mäyäk pähap nadäñpäñ nepmañkañ täñguñ-gurap täñtäñ api ämetpeñ kuneñ.

7

Äma ño bäräpi nadäñkañ Anutuken gera yäñkuk

- 1* Ekäni Anutuna, iwanaye yabäñ umuntañ gäkken käbop itta ärek täyat. Täñkentäñ namiñiri äma näk kumäñ-kumäñ nutnayäñ näwarän täkañ uwä nutneñtäwä.
- 2 Täñ ämatä täñkentäñ namikta nämö iräwä, iwanayetä tom ägwäri ude wädäñ gärepmäñ päñku gupna api yäpmäñ däkñeneñ.
- 3-4* * O Ekäni Anutuna, näk kudän waki kubä nämö täñkut yäñ nadätat. Upäñkañ näkken kudän waki ätu itneño, ba not kubäta täñpäwak täñpero, ba notnapak täñ-ikñatpäñ man uterak yäñmañpa äroweko, ba jop nadäñ iwanaye täñpäwak täñpero u täñpäwä, eruk ñode täga täñpen;
- 5 Iwanaye jop yabäñiri näwarän täñpäñ kañ nepmäñirut! Nut-mañpä äpmonpapäñ kumäñ-kumäñ täga api nutneñ. Täñpäñ gupna kome terak jop uken täga api pewä pärek.
- 6* Upäñkañ näk ude nämö täñpani unita Anutu, gäk kokwawak pähap nadäñkañ akuñpäñ iwanaye nutnayäñ piä bumta täkañ u däpmäñpäñ yäwat-kire!
Imata, gäkäwä kudän siwoñitagän nadäk täyan unita äbä täñkentäñ namisi.
- 7* Ude täñpäñ punin unu itkañ ämawebe kuduñtagän yäweri gämotkaken irirä yabäñ yäwasi.
- 8* Gähäwä ämawebe kuduñtagän täño kudän yäpmäñ daniwani unita Ekäni, iwanaye inamiken näka äma siwoñi yäñ näwet!
Imata, näk waki täñjira kowata yäpmäkta yäwani nämö yäñ nadätan unita.
- 9* Anutu, gäk äma siwoñi pähap. Gäk äma täño nadäk-nadäk ba gäripini kudup nadäwi tärek täkañ.
Unita gäk äma waki täño kudän waki kudup kañ pewi paorut. Täñkañ äma siwoñita gwäki täga kañ yämi.
- 10* Ämawebe, in nadäkañ? Anutu u näkño watä ämana. Äma unitäño man buramik täkañ u täñkentäñ yämik täyak.

* **6:7:** Jop 17:7; Sam 38:10; Kra 5:17 * **6:8:** Sam 119:115; Mat 7:23; Luk 13:27 * **7:1:** Sam 31:1, 31:15, 71:1 * **7:3-4:** 1Sml 24:11 * **7:3-4:** 1Sml 24:7, 26:7; Sam 109:4-5 * **7:6:** Sam 35:23, 94:2, 138:7 * **7:7:** Sam 22:27 * **7:8:** Sam 26:1, 43:1, 98:9 * **7:9:** Sam 34:21, 40:2, 94:23; Rev 2:23 * **7:10:** Sam 18:2, 18:30, 97:10-11

- 11 * Anutu uwä man yäpmäñ daniwani tägagämän. U äma wakiwaki nämo yabäñ oretpäñ kowata yäpmäkta biñam yäñtäreñ yämik täyak.
- 12 * Täñpäkañ äma waki u kudän waki nämo penayäñ täño uwä Anututä päip boham täño meni api wädäwek. U äpa topmäñkañ gwäjkita pidäm täyak.
- 13 * Täñpäñ ämik täño tuñum komi komi u yäpmäñpäñ kuwek kädäp mebet ikek äma u yamäkta täñtuñum täyak.
- 14 * Eruk, äma waki unita nadäwut. U kudän waki täkta tawañ pek täkañ. Täñkañ täñjiknarani kudän mebäri mebäri wari wari täk täkañ.
- 15 * Uwä äma ätuta buñep täk täkañ. Upäñkañ buñep iniken unitä api äyäjutpäñ yepmäñjirek.
- 16 * U udegän, kudän waki iniken unitägän äyäjutpäñ ini terak täñpäwak api pewän ahäneñ.
- 17 U kawut! Anutu u siwoñi pähap unita bäneñ täga iwet täyat. Täñpäñ Ekäni Anutu ärowani unitäño wäpi biñam kap terak iniñoret täyat.

8

Anutu ima mebärita komen äma nin nadäñ nimik täyak?

- 1 * Ekäni Mähemnin, wäpka biñam gäripi gakñi nikektä kome kuduptagän intäjukun itak!
- Wäpka biñam ärowani unita kunum gänañ naniktä gäk ganiñoret täkañ.
- 2 * Täñpäkañ iwankayetä mäyäk nadäwut yäñpäñ nanak pakikat ironjironji yäwetpäñ yäwoñäreñ täñjiri kap terak ganiñoret täkañ. Tenjirä iwankayetä nadäñpäñ umuntañpäñ man kum api itneñ.
- 3 * Täñpäkañ Ekäni, näk kunum terak dapun täñpäñ imaka säkgämän ketkatä täñ peñkuno, komepak ba guk komeniken yepmañkuno u yabäñ yäwatpäñ nadäwätäk ñode täk täyat;
- 4 * Anutu, imata gäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkañ? Imata ämawebe watä säkgämän it nimik täyan?
- 5 Nin äpani ude itnañpäñ wäpnin biñam epmäget kudän nikek ude nipmañkun. Bureni, imaka päke u kudup yärepmitpäñ gäkña bumik nipmañkun.
- 6 * Ude täñkañ imaka kudup ketkatä täñ-peñkuno u yabäñ yäwatta nipmañkun. Ude täñjiri imaka kudup u gämotninken itkañ.
- 7-8 Yawakkät tom ägwäri, barak ba imaka imaka gwägu pähap gänañ komeni komeni kuñat täkañ u kuduptagän äma gämoriken yepmañkunotä itkañ.
- 9 Unita Ekäni Mähemnin, wäpka biñam gäripi gakñi nikektä kome kuduptagän intäjukun itak!

* 7:11: Sam 50:6, 90:9 * 7:12: Lo 32:41-42 * 7:13: Sam 18:14, 45:5 * 7:14: Jop 15:35; Ais 59:4; Jem 1:15 * 7:15: Sam 57:6 * 7:16: Sam 140:9-11 * 8:1: Sam 113:4, 148:13 * 8:2: Sam 44:16; Mat 21:16; 1Ko 1:27 * 8:3: Sam 111:2 * 8:4: Jop 7:17-18; Sam 144:3; Hib 2:6-8 * 8:6: Stt 1:26-28; 1Ko 15:27; Efe 1:22; Hib 2:8

9

Anutu täño kudän siwoŋi unita bänep täga man

- 1 Ekäni, bänep nadäk-nadäkna kuduptä api ganiŋoret täŋpet. Täŋpäŋ näk ämawebe gäkä piä tägagämän täk täyan unita api yäwet täŋpet.
- 2 * Täŋkaŋ Anutu ärowani, näkä nadäŋ gamiŋpäŋ oretoret kap tenpäŋ wäpka biŋam api yäpmäŋ ärok täŋpet.
- 3 Gäkä täŋkentäŋ namikta äbäŋiri iwanayetä gabäŋ umuntaŋ metäŋpeŋ kuk täkaŋ. Metäŋpeŋ kuŋkä maŋ-däpmäŋpäŋ kumäk täkaŋ.
- 4 Täŋpäkaŋ yäpmäŋ danik piä täk täyan uwä siwoŋigän täk täyan. Täŋkaŋ näkŋo manna yäpmäŋ daniŋpäŋ momika nämo yäŋ yäŋtäreŋ namiŋkun.
- 5 * Gäk guŋ äbot äbori äbori nämo nadäŋ gamik täkaŋ u yebeŋpäŋ äma wakiwaki u kumän däpmäŋ moreŋkun. Täŋjiri ämawebetä äma udewanita api guŋ täneŋ.
- 6 Bureni, iwaniye waŋkuŋo ubayäŋ. Inide ude api itneŋ. Gäk unitäŋo yotpärare yäpi waŋkuŋo unita ämawebetä kome unita täŋguŋ taŋpäŋ nämoinik api nadäneŋ.
- 7 * Täŋpäkaŋ Ekäni uwä intäjukun äma inide api it yäpmäŋ ärowek. Uwä intäjukun-inik itkaŋ ämawebe yäpmäŋ danikta pidäm täyak.
- 8 * Täŋpäŋ kudän siwoŋi terak api yäpmäŋ daniwek. Ude täŋkaŋ ämawebe kuduptagän iniken nadäk siwoŋi terak api yabäŋ yäwarek.
- 9 * Ekäni uwä eŋi kehäromi kubä ude itak. Iwantä äma kubäta täŋpäwak täŋpänä, äma u Ekäniken päŋku täga irek.
Ba bäräpi kadänikenä Anutuken käbop täga päŋku irek.
- 10 * O Ekäni, äma gäk gabäŋ tarek täkaŋ u kubä mäde nämoinik ut imiŋkuno unita ämawebe mebärika nadäwä tarek täkaŋ uwä gäkä terakgän api yeŋgämä penëŋ.
- 11 * Unita ämawebe, in Ekäni, Saion yotpärareken intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä täk täyak u wäpi biŋami iniŋoret täkot!
Epän pähap täk täyak unita ämawebe komeni komeni yäŋhäŋpäŋ yäwet täkot.
- 12 * Bureni, Ekäni uwä äma komi nadäk täkaŋ unitäŋo konäm gerata juku peŋpäŋ nadäŋ yämik täyak. Ude täŋpäŋ äma netätä komi u yämik täkaŋ unita kowata täŋpäwak täŋ yämik täyak.
- 13 Unita Ekäni, näka waki, butewaki nadäŋ namisi. Iwantä komi ba bäräpi namikaŋ ŋo yabä!
Kumäŋ-kumäŋ dubiniken itat ŋo nämaguri äneŋi täga kaŋ ira!
- 14 * Ude täŋpayäŋ täno uwä näk päŋku Jerusalem nanik ämawebe iŋamiken itkaŋ wäpka api ganiŋ oreret!
Ba waki keriken nanik nämagurayäŋ täyan unita oretoret pähap nadäŋpäŋ wäpka api yäpmäŋ ärowet.

* 9:2: Sam 5:11, 83:18 * 9:5: Lo 9:14; Snd 10:7 * 9:7: Sam 102:12, 102:26; Hib 1:11

* 9:8: Sam 96:13, 98:9 * 9:9: Sam 37:39, 46:1, 91:2 * 9:10: Lo 31:6-8; Sam 37:25, 70:4,

91:14 * 9:11: Sam 107:22 * 9:12: 2Sml 4:11; Sam 9:18, 10:17, 22:24, 37:25; Ais 49:14-15;

Hib 13:5 * 9:14: Sam 13:5, 20:5, 35:9

- 15 * Tänpäkaŋ äma guŋ äbotken naniktä nintä ärikta awaŋ änenkuŋo upäŋkaŋ ini-tägän awaŋi gänaŋ äriŋkuŋ.
Nin niŋmäŋitta buŋep täŋkuŋo upäŋkaŋ buŋep iniken unitä yepmäŋitkuk.
- 16 * Bureni-inik, Ekänitä äma täŋo täktäki, kudän siwoŋi terak yäpmäŋ daniŋpäŋ kowata yämik täyak. Täŋirän äma waki uwä iniken kudän wakitä äyäjutpäŋ täŋpawak täŋ yämik täkaŋ.
- 17 * Äma waki komeni komeni Anututa nadäŋ äwaräkuk täk täkaŋ unitäŋo komeniwä kumbani kome ubayaŋ.
- 18 * Tänpäkaŋ ämawebe tuŋumi nämo, täŋbute-bute täŋpaniwä Ekänitä jop yabäŋ äwaräkuk nämo täk täyak.
Nämo, äma bäräpi nikek udewani bureni-inik api täŋkentäŋ yämek.
- 19 Unita Ekäni, äbi! Äbä jop yabäŋiri komen ämatä ärowani täŋ gamineŋtawä! Äma nämo nadäŋ gamik täkaŋ u kudup yepmaŋpikaŋ gäkŋo man piäken kaŋ irut. Täŋpäŋ unitäŋo täktäki kaŋ yäpmäŋ dani.
- 20 * Ekäni, ude täŋiri kaŋ umuntäwut. Kehäromika ude yäwoŋäreŋiri inita nadäwä äpani-inik kaŋ täŋput.

10

Äma waki täŋpani u Anututä kehäromini täga yäpmäŋ äpek

- 1 Ekäni, komi butewaki ahäŋ namiŋirän gäk imata nepmaŋpeŋ päŋku käbop itan?
- 2 * Ekäni, äma waki täŋpanita nadä! U ärowani täŋpäŋ äma jopi jäwäri iwan täŋ yämiŋpäŋ däpmaŋpäŋ yäwat-kirek täkaŋ u nämo nadätan?
- 3 * Äma waki täŋpani uwä iniken bänepi täŋo gäripi ugän iwatpäŋ ärowani täk täkaŋ. Moneŋ tuŋumta nadäŋgärip täŋpäŋ Ekäni mäde ut imik täkaŋ.
- 4 * Äma udewanitä nin ärowani yäŋpäŋ Anututa nämoinik nadäŋ imik täkaŋ. Nämo, Anututa nadäwä nämo itak bumik yäŋ nadäk täkaŋ.
- 5 * Täŋpäŋ äma udewani tuŋum pähap ikek itkaŋ kome terak säkgämän it täkaŋ. Upäŋkaŋ Anutu, äma uwä inita nadäwä ärowani täŋpöpäŋ gäkŋo бага manta nadäwä äpani täk täkaŋ ba iwaniyeta udegän yäŋärok yäwet täkaŋ.
- 6 * Täŋpäŋ bänepitä ŋode nadäk täkaŋ; Imaka kubätä nin täga nämo täŋpän waneŋ. Nin tägagän api itne yäŋ nadäk täkaŋ.
- 7 * Äma udewani uwä meniken äma tagwän man yäwet-yäwet unitägän abämaŋ kuk täkaŋ. Meberitä jop manman, umun man ba täŋpawak man yäk täkaŋ.

* 9:15: Sam 7:15, 94:23; Snd 5:22, 26:27 * 9:16: Kis 14:31; Snd 5:22 * 9:17: Jop 8:13; Sam 50:22 * 9:18: Sam 12:5; Snd 23:18, 24:14 * 9:20: Sam 62:9; Ais 31:3; Ese 28:2 * 10:2: Sam 7:16, 9:15; Snd 5:22 * 10:3: Sam 94:4; Rom 1:32 * 10:4: Sam 14:1-2, 53:1 * 10:5: Sam 12:5; Ais 26:11 * 10:6: Ais 56:12; Rev 18:7 * 10:7: Jop 20:12; Sam 12:2; Rom 3:14

- 8-9 * * Tānpāṅ kädēt moräkken käbop itpāṅ äma siwoṅi ba äma kehäromini nämo, jop nadāṅ dāpmäk tākaṅ, aṅ komitā käbop itpāṅ tom dāpmäk tākaṅ ude.
- 10 Äma wakiinik tāṅpani uwä äma jäwäri u jiraṅ yāṅ nadāṅkaṅ yeṅ yäwat päpmo yepmaṅpāṅ ärowani tāṅ yämik tākaṅ.
- 11 * Tāṅkaṅ bānepitā ṅode yäk tākaṅ; Anutu u ninta guṅ taṅpāṅ dapuri tāṅpipik tāṅkuko unita nin nämo nibäk täyak yäk.
- 12 O Ekäni, gäk akuṅpāṅ äma waki tāṅpani unita kowata yämi! Tāṅkaṅ äma kehäromi paorani ninta guṅ täwentawä!
- 13 Anutu, äma waki tāṅpani imata gäk ganiṅ wärät tākaṅ? Ṅode uwä jop nadäk tākaṅ; Kowata nämo api nimek!
- 14 * Upāṅkaṅ Ekäni, gäk äma kädēt waki tāṅpani u yabäk täyan. Äma udewanitä komi nimiṅirä nibāṅ äwaräkuk nämo täk täyan.
Unita äma kehäromini nämo, gäkä tāṅkentāṅ nimi yāṅpāṅ gäkgän gabāṅ tarek tākaṅ. U imata, gäk kubä-tägän äma jopi jäwäri tāṅkentāṅ yämik täyan.
- 15 Unita Ekäni, gäkä äma waki tāṅpani tāṅo kehäromi yäyomägatpāṅ kowata komi kaṅ yämi!
- 16 * Ekäni gäk intäjukun-inik it yäpmāṅ pāṅku pen api it yäpmāṅ ärowen, paot-paotka nämo.
Unita äma gäka nämo nadāṅ gamik tākaṅ u yäwat kireṅpewi kaṅ kuṅtāṅpā kut!
- 17 * Ekäni, gäk äma jäwäri tāṅo yāṅpik man nadāṅ yämiṅpāṅ bānepi tāṅ-tāpāneṅ yämiṅiri säkgāmān api itneṅ.
- 18 * O Ekäni, ironi kodāṅjanikät äma bäräpi nadāwani unitāṅo yāṅpik man nadāṅ yämiṅpāṅ komi nadäk tākaṅ u dätäreṅ yämik täyi.
Ude tāṅjiri komen ämata äneṅi nämo api umuntāneṅ!

11

Äma kubätä Anututa nadäkinik tāṅkuk

- 1-2 * * Umuri kubä ahāṅ namiṅirān Ekänitä watä it namān yāṅpāṅ uken kuk täyat.
Unita notnapak, imata guṅtä-yāṅ ṅode näwetan? Ai! Metāṅpeṅ ku!
Äma waki tāṅpanitä äma siwoṅi dāpmäkta biṅmāṅ uraniken käbop itkaṅ kuwek gwājikaṅ u nämo yabätan? Gäk barak umuritä-yāṅ metāṅpeṅ pom udu ku! yāṅ man ude imata näwetan?
- 3 * Yäke! Äma kuduptagäntä kädēt siwoṅi mäde ut imäwä äma siwoṅi jide täneṅ? Käwep api metāṅpeṅ kuney.

* **10:8-9:** Sam 17:11 * **10:8-9:** Sam 17:12 * **10:11:** Jop 22:13; Sam 94:7; Ese 9:9 * **10:14:** Sam 68:5; 2Ti 1:12; 1Pi 4:19 * **10:16:** Sam 145:13; Jer 10:10; Dan 4:34; 1Ti 1:17 * **10:17:** Kis 22:23; Sam 9:12 * **10:18:** Sam 82:3; Ais 11:4 * **11:1-2:** Sam 2:12, 121:1 * **11:1-2:** Sam 7:12, 37:14, 64:3-4 * **11:3:** Sam 87:1, 119:152

- 4 * Upänkañ nähä nämo api metänpen kwet! Nämo, Anutu ini kudupi tãhaken itkañ dapun tãñ itak.
Kunun gãnañ mañitkañ intãjukun-inik it nimirpãñ äma tãño tãktãki u kuduptagãñ yabãñpãñ-nadãk tãyak.
- 5 * Ekãni ini äma siwoñi ba äma waki tãñpani yãpmãñ daniñpãñ äma бага mani nämo buramik tãkañ unita kokwawak pãhap api pewãn ahãñ yãmek.
- 6 * Ude tãñpãñ kãdãp mebet komigãmãn upãñ piñ yabat-pewãn komi bumta api nadãneñ. U imata, kowata udewani yãpmãkta biñam tãkañ ubayãñ.
- 7 * Tãñpãkañ Ekãni ini uwã siwoñi unita äma siwoñi kuñaranita gãripi nadãk tãyak.
Äma Ekãni tãño meni jinom iwatpãñ kuñat tãkañ uwã Ekãni iñami api kãneñ.

12

Äma kubã Anututã tãñkentãñ imikta yãñapik man yãñkuk

- 1 * Ekãni, äma siwoñi kubã nämoinik itak. Ba äma man bureni yãwani kudup paotkañ unita äbã tãñkentãñ nimisi!
- 2 * Ämawebe kuduptagãntã noriye bãnepi ärikta jop tãñyãkñarani tãk tãkañ.
- 3 Unita Ekãni, gãk äma ätu jop yãñ-yãkñatpãñ waki kãdet terak yãmagut tãkañ ba ärowani tãk tãkañ uwã meni tenpipiñ yãmi!
- 4 Äma udewanitã ñode yãk tãkañ; Nin äma ätu jop yãñ-yãkñatpãñ imaka yãpmãkta gãripi nadãk tãkamãñ u tãga api yãpne.
Ba man yãnayãñ nadãñpãñã udegãn tãga api yãk tãne yãk. Ude tãñitna äma kubãtã tãga nämo ninij bitnãwek yãñ yãk tãkañ.
- 5 * Ude yãk tãkañ upãñkañ Ekãnitã ini ñode yãyak; Eruk tãga! Nãk ärewayãñ!
Ämatã äma jãwãri yãpmãñ äpãñpãñ komi piã yãmiñirã yãñkãhãñ-kãhãñ yãñ itkañ u nadãtat.
Äreñpãñ säkgãmãn itta gãripi nadãk tãkañ u tãñkentãñ yãmiñira udegãn api itneñ yãk.
- 6 * Ämawebe, in nadãkañ? Ekãnitã tãñkentãñ nimikta man kehãromi yãñkuko uwã man bureni-inik yãñkuk. Man yãk tãyak u siliwa mobã kãdãpken iñiñpewã kodaki paki-inik äworek tãkañ udewani.
- 7 * Unita Ekãni, watã säkgãmãn kadãni kadãni it nimirjiri iwantã nidãpneñtawã.
- 8 * U imata, äma waki bãmopiken itkamãñ. U kudup kãdet wakita tãgagãmãn yãñ nadãk tãkañ.

13

Äma kubã Anututã äneñi nadãñ imikta yãñapik man yãñkuk

-
- * 11:4: Mai 1:2; Mat 5:34 * 11:5: Stt 22:1; Sam 34:19; Jem 1:12 * 11:6: Sam 75:8; Jer 4:11-12; Ese 38:22 * 11:7: Sam 7:9-11, 16:11, 33:5 * 12:1: Ais 57:1; Mai 7:2 * 12:2: Sam 41:6; Jer 9:8; Rom 16:18 * 12:5: Sam 10:18, 34:6, 35:10; Ais 33:10 * 12:6: Sam 119:140; Snd 30:5 * 12:7: Sam 37:28, 97:10 * 12:8: Sam 55:10-11

- 1 * Ekäni, kadäni jidegän äneñi api nadäj namen? Gäk näka mäde kadäni karonji api ut namen ba? Kadäni jidegän nadäj namiñiri iñamka äneñi api gabäwet?
- 2 Kadäni jidegän bäräpina ño api ketäreñ namen? Butewaki pähap nadäj itat ño kepma biyani jide nadäj yäpmäj kuñira api paot namek? Kadäni jidegän täñkentäj namiñiri iwanaye gämoriken nämö api iret?
- 3 * Ekäni, gäk näkño Anutuna unita yäñapik manna ño nadäj namiñpäñ butewaki nadäj nami. Täñpäñ kehäromi namiñiri nämö api paoret.
- 4 * Iwanaye yabä kätäñiri nintä irepmitkamäj yäñpäñ nabäwä mañ parira oretoret nämö täneñ.
- 5 Upäñkañ ude nämö! Gäk nadäj namikinik täk täyan unita nadäkinik täyat. Butewaki nadäñpäñ täñkentäj namayäj täyan unita oretoret täñ gamitat.
- 6 * Bureni Ekäni, gäk näka säkgämän täñ namiñ yäpmäj äbuno unita kap teñpäñ wäpka api ganiñ oreret.

14

Äma waki täño täktäk

- 1 * Äma Anutu nämö itak yäj yäk täkañ uwä guñ bureni-inik! Äma udewani bänepi kábäj täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkañ. Kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.
- 2 * Nadäkañ? Ekänitä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma nadäwä tumbäpäñ Anutu kañ-ahäkta piäni täñpani udewani ätu itkañ ba nämö yäj nadäñpäñ yabäj ahäkta dapun pärewat täk täyak.
- 3 * Upäñkañ nämö, kudup u kädet siwoñi irepmit moreñpäñ kädet waki täñpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämö täk täyak. Nämoinik.
- 4 * Unita Ekänitä ñode yäyak; Jide? Ämawebe u nadäk-nadäki nämö? U jop orek patkañ näkño ämawebenaye uken täñyäkñatpäñ kubota täñ yämik täkañ.
Ude täñkañ näkken yäñapik man kubä nämoinik yäk täkañ.
- 5 Upäñkañ Anututä ämawebeniye ukät itkentäk-inik täyak unita äma waki täñpani unita imaka umuri-inik kubä api ahäj yämek.
- 6 * Äma waki uwä äma äpani jopi täño piä tawañ kañkañ yäniñ wärät täkañ. Upäñkañ Ekäni uwä äma äpanita watä it yämik täyak.
- 7 * Eruk, Isrel ämawebe täñkentäj yämikta Ekänitä äma kubä Saion nanik kañ pewän äbän yäj nadätat. Ekänitä ude täñjirän äneñi säkgämän itnayäj takamäjken uken oretoret pähap api nadäne!

* 13:1: Jop 13:24; Sam 88:14; Ais 59:2 * 13:3: Jem 4:15 * 13:4: Sam 25:2, 35:19, 38:16

* 13:6: Sam 116:7, 119:17 * 14:1: Sam 10:4, 53:1 * 14:2: Sam 33:13, 102:19 * 14:3:

Rom 3:10-12 * 14:4: Ais 64:7; Jer 10:25; Amo 8:4 * 14:6: Sam 9:9, 142:5 * 14:7: Jop 42:10; Sam 53:6, 126:1

15

Kädet siwoŋi Anututä gäripi nadäk täyak

- 1 * Ekäni, kudupi yotkaken äma jidewanitä täga ärowek? Ba kudupi yotpärarekaken äma jidewanitä kadäni käroŋi täga it yäpmäj ärowek?
- 2 * Eruk, nadätat, äma ŋodewanitä Anutu injamiken täga it yäpmäj ärowek; Äma, Anutu täŋo manta gäripi nadäŋpäŋ kädet siwoŋigän iwarani u. Ba äma kadäni kadäni man bureniŋän yäk täŋpani u.
- 3 * Äma udewanitä noriye täŋo wäpi jop man terak nämo yäpmäj äpek. Ba noriyeta imaka wakiwaki nämo täŋ yämek. Ba äboriye bämopiken yäj-yäkŋarani man kubä nämoinik yäwek. Anututä äma udewanita gäripi nadäk täyak.
- 4 * Äma udewanitä äma wakiwaki täŋpanita gäripi nämo nadäk täyak. Nämo! Ämawebe Anutu täŋo kädet siwoŋi iwat täkaŋ unitagän oraŋ yämik täyak. Äma udewanitä imaka api täŋpet yäj yäwani ugän iwatpäŋ täk täyak. Iniken mani u iwatpäŋ täŋirän bäräpi mebäri mebäri ahäj imäpäŋ waweko upäŋkaŋ gwäk pimipäŋ mani ugän iwatpäŋ täŋpek.
- 5 * Äma udewanitä kädet siwoŋi ŋode täk täyak; Äma ätuta moner yämiŋkaŋ yäwerek; Kowata kämi kaŋ namut yäk. Eruk ude yäwerekopäŋ kowata imikimik kadänikenä jide yämeko udegän yäpek, u irepmitpäŋ nämo. Täŋpäŋ äma udewanitä man käbeyäken man bureniŋän yäwek. Täŋpäkaŋ äma ätuwä noriye manken yepmaktä jop manman yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ äma siwoŋitä kädet udewaniwä nämoinik täŋpek.
- In nadäkaŋ? Äma kädet tägatäga udewani iwat täkaŋ uwä paot-paotta biŋam nämo täkaŋ.

16

Äma kubätä Anututa nadäŋ imikinik täk täyak

- 1 * Anutu, näk nadäŋ gamikinik täk täyat unita gäk watä säkgämän it namik täyi!
- 2 Näk Ekäni ŋode iwetkut; Ekäni, gäk näkŋo intäjukun ämana. Imaka tägatäga näkken itkaŋ u gäkŋo ketka terak nanik-tägän äbäk täkaŋ yäj iwetkut.
- 3 * Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkaŋ udewaniät itta gäripi nadäk täyat.
- 4 * Upäŋkaŋ ämawebe mäjo wära nadäŋ yämik täkaŋ uwä komi api nadäner. Nähä mäjo wärata ärawa nämoinik api täŋ yämet. Ba wäpi menaken nämo api irek. Nämoinik!

* 15:1: Sam 23:6, 24:3, 27:4, 61:4 * 15:2: Ais 33:15; Sek 8:16; Efe 4:25 * 15:3: Kis 23:1; Sam 28:3, 50:20 * 15:4: Jos 9:18-20; Het 11:35; Apos 28:10 * 15:5: Lo 16:19; Ese 18:8 * 16:1: Sam 7:1, 17:8 * 16:3: Sam 101:6, 119:63 * 16:4: Jos 23:7; Sam 32:10, 106:37-38

- 5 * Imaka imaka päke itkaŋ ɲonitā nāka watā nāmo it namik tākaŋ. Ekāni, gāk kubā-tägān watā it namik tāyan. Täŋpākaŋ imaka imakata wäyäkŋek täyat uwā gākägān namik tāyan.
- 6 * Gāk watā säkgāmān it namiŋiri nāk kome terak ɲo gäripi niked it yäpmāŋ äbätat. Nāk imaka kubāta nāmo wäyäkŋek täyat.
- 7 * Unita Ekānina wäpi biŋam yäpmāŋ akutat. Imata, uwā kädet siwoŋi kuŋatta nepmāŋit näwat täyak. Täŋpāŋ bipani imaka, Ekānitā nadäk-nadäk siwoŋi näwetpāŋ näwoŋärek tāk täyak.
- 8 * Täŋpākaŋ Ekānita guŋ taŋpāŋ nāmo kuŋat täyat. Nāmo, Ekāni uwā dubinaken it täyak unita imaka kubätā täŋyäkŋat-pewān umuntaŋpāŋ täga nāmo kwaiwet.
- 9 * Unita bānepna pidām taŋirān oretoret pähap nadäk täyat. Täŋkaŋ imaka kubāta nāmoinik umuntak täyat.
- 10 * Täŋpākaŋ Ekāni, gāk watā säkgāmān it namik tāyan. Ude täŋiri nāk kumāŋ-kumāŋ komeken nāmo api kwet. Gäkŋo piä ämaka täga nāk, nabāŋ äwarākuk täŋiri kumāŋpāŋ jop nāmo api parawet.
- 11 * * Täŋkaŋ gäkŋa-tägān kädet gäripi nadäk täyan u näwoŋärek täyan. Täŋiri gāk dubikaken itkaŋ bānep oretoret terak kuŋat täyat uwā tärek-täreki nāmo!

17

Äma kubā Anututā watā it namān yāŋpāŋ gera yāŋkuk

- 1 Ekāni, gākken gera yāŋira nadāŋ namisi! Kädet siwoŋi iwat täyat unita nadāŋ bārāpna gākken yäpmāŋ äbāŋira täŋkentāŋ nami. Gāk yāŋgäkŋatta nāmo yäyat unita yāŋapik manna ɲo nadāŋ namisi.
- 2 Nāk nadätat, dapunka pāraŋi-inik unita kudān siwoŋi u kudup kaŋpāŋ nadāwi tärek tākaŋ. Unita iwan iŋamiken äma siwoŋi yāŋ api yāŋtäreŋ namen.
- 3 * Bānep nadäk-nadäkna kudup kawi tärek täyak. Bipani bipani nabāŋpāŋ-nadäk täyanken nadäk waki kubā nāmo kaŋ-ahāk täyan. Imata, nāk man waki, äma ätutā yäk tākaŋ ude nāmo yäk täyat.
- 4 Gäkŋo man ugānpāŋ buramiŋpāŋ äma täŋpāwak kädet kudān unita mäde ut imik täyat.
- 5 * Gäkŋo kädet siwoŋi nāmo irepmitpāŋ wari wari ugān iwat täyat.
- 6 O Anutu, gākken yāŋapiŋira nadāŋ namik täyan. Unita apiŋo gākken gera yäkgān täŋira juku penpāŋ nadāŋ namisi.
- 7 * Dubikaken irira iwanayeta yāŋpāŋ watā säkgāmān it namik täyan unita Anutu, nadāŋ namikinik tāk täyan u kwawak pewi ahāwāpāŋ iwan keriken nanik nāmagut.
- 8-9 * Dapunka mujipta watāni it täyan udegān nāka watā it namisi. Äma waki täŋpanitā nāk nutta itgwājineŋo udetā nāmagut pāŋku jirokka gäriŋ kābop nepmaŋsi.

* **16:5:** Sam 23:5, 119:57, 125:3; Kra 3:24 * **16:6:** Jer 3:19 * **16:7:** Sam 73:24, 77:6 * **16:8:** Sam 27:8, 73:23 * **16:9:** Sam 13:5, 30:12, 108:1 * **16:10:** Sam 49:15, 86:13; Apos 13:35 * **16:11:** Sam 36:7-8, 43:4 * **16:11:** Apos 2:25-28 * **17:3:** Sam 16:7; Sek 13:9; Mal 3:2-3; 1Pi 1:7 * **17:5:** Sam 119:133 * **17:7:** Sam 31:21 * **17:8-9:** Lo 32:10; Sam 91:1, 91:4; Sek 2:8; Mat 23:37

- 10 * Äma udewani äma ätuta butewaki nämö nadäj yämik täkañ. Meni jinomkenä gup yäpmäj ärokärok man unitägän abäk täkañ.
- 11 U näwarän täñkä nabäj ahäñpäj nutta yewa täkañ. Ude täñkañ näk täñpawakta pidäm täñpäj itkañ.
- 12 Äñ ägwäri tom yenayäj pidäm täñpäj it täkañ ude näk neñpäj kwinit äwatta nabäj nawat itkañ.
- 13 Unita Ekäni, äbi! Äbä täñkentäj namiñpäj iwanaye däpmäj yawat kireñpäj unitäño kehäromini yäpmäj äpäsi. Päip bohanka u yäpmäj päbä ämik täñpäj äma waki keriken nanik nämagut.
- 14 Bureni Ekäni, äma kome terak ño imaka täpuri kubäta nämö wäyäkñek täkañ u keriken nanik nämagut. Komi piä yämikta yäwani yäj yämiñkuno u yäniñ kiresi. Komi piä uwä yeritä yerita pen kañ yäniñ kire!
- 15 * Täñpakañ nähä waki nämö täñpani unita kämi gäkkät kowat kawän bureni api täde. Täñkañ däpmon terak naniktä akuñpäj dubinaken itan yäj nadäñpäj bänep oretoret pähap tokñek api nadäk täñpet.

18

Devittä iwaniye yärepmitpäj oretoret täñkuk

Ekäniä Devit, Sol ba iwaniye ätu kerit terak nanik imaguränpäj kap ño teñkuk.

- 1 O Ekäni, gäk näkño kehäromina unita gäka gäripi pähap inide kubä nadätat!
- 2 * Gäk näkño watä ämana, mobä yewa ude it namitan. Bureni, Anutunatä ude täñkentäj namiñirän gupna koreñpäj säkgämän it täyat.
U kurepä ude itpipiñ namik täyak. Unitä itkentäj namiñirän iwantä täga nämö nutneñ.
- 3 Näk Ekäniken gera yäjira nadäj namiñpäj iwan keriken nanik nämagut täyak. Unita Ekäni iniñ orera!
- 4 * Kumäj-kumäj täño yentä kwasikotpäj nepmañkuñ. Täñpawak täño kehäromitä näk uwäk täñpäj nepmañkuk.
- 5 Bureni, kumbani kome täño yentä pädat täñpäj nepmäj irirän awañtä näk nepmäñitta buñepta-yäj itsämbuk.
- 6 * Upäñkañ bäräpina u gänañ Ekäni Anutuna uken täñkentäktä gera yäjkut. Täñkentäktä ude yäjira ini kudupi yotken itkañ gera kotäkna ba konäm butewakina nadäj namiñkuk.
- 7 Nadäj namiñirän kome bärom täñpäj kwaiñkuk. Jop puningän nämö, mebäriken umu imaka, kwaiñkuk.
U imata, Anututä iwanayeta kokwawak nadäjirän ude uwä ahäñkuk.
- 8 Inami gäriñ gänañ nanik gupe yäj täñpän äpuñ. Täñpäj meni gänañ nanik täñpawak kädäp mebet gäyek ikek añeñ täñpän abuñ.
- 9 Ude täñkañ kunum yäpmäj weñpewän kukñi kukñi kuñirän gubam kubiri pähap terak yentäj äpuk.

* 17:10: 1Sml 2:3; Jop 15:27; Sam 73:7 * 17:15: Sam 4:6-7, 16:11; 1Jo 3:2 * 18:2: Hib 2:13

* 18:4: Sam 116:3 * 18:6: Jna 2:5-7

- 10 * U imaka kunum gānaŋ nanik piri nīkek uterak maŋitkaŋ ukeŋode āpuk. U bārāŋek-inik āpuk, mānit tāŋo piri māmā terak yāŋ.
- 11 U bipmāŋ uraniŋpāŋ tek ude uwāk tāŋkuk. Gubam tobori tobori ume nīkek it gwājiŋ imiŋkuŋ.
- 12 Kādet tāwit imikta yāpātā gubam kubiri u gānaŋ madāŋ kireŋtāŋ ābāŋirān mim ba kādāp mebet kome terak maŋkuŋ.
- 13 Tāŋpākaŋ Ekānitā iromaŋtā-yāŋ kunum gānaŋ kārakŋeŋirān Ekāni Ārowani-inik unitāŋo man kotāk nadāŋkuŋ.
- 14 Tāŋkaŋ āŋini yāpā ude, gwājiŋ tāŋpān ābāŋirā iwaniye āmet tāŋpā kuŋkuŋ.
- 15 Ekāni kokwawak tāŋpāŋ iwaniye yabāŋ yāŋpāŋ yabāŋ kārakŋeŋkuk-ken gwāgu pāhap kawuk taŋirān kome mebāri kwawak patkuk.
- 16 Ude tāŋpāŋ Ekānitā punin unu naniktā nāk nepmāŋitta kewatpāŋ ume gwāgu kāroŋiken nanik wādāŋpāŋ nepmaŋkuk.
- 17 Bureni, āma nāka kokwawak tāŋpani, kehāromini nākā yārepmitnaŋi nāmo u keriken nanik nāmagutkuk.
- 18 Iwanaye u bārāpi terak irira ābā nutnayāŋ tāŋirā Ekānitā itpipiŋ namiŋkuk.
- 19 * Wakiken-inik itkuro upāŋkaŋ bānepna gāmāni-inik yāŋ nadāŋpāŋ unita wakiken nanik nāmagutkuk.
- 20 * Ekānitā nāk kādet siwoŋi tāk tāyat unita gwāki sākgāmān namik tāyak. Nāk momina nāmo unita iron tāŋ namik tāyak.
- 21 Nāk Ekāni Anutuna unita māde nāmo ut imiŋpāŋ unitāŋo бага mani buramiŋpāŋ iwat tāyat.
- 22 Baga mani kudup iwatpāŋ unitāŋo man kāderi kubāta peŋawāk nāmo tāk tāyat.
- 23 U iŋamiken momina nīkek nāmo it tāyat. Waki kubā tāŋpet yāŋpāŋ nadāŋit nadāŋit kuŋat tāyat.
- 24 * Iŋamiken nāk momina nāmo, siwoŋi kurāki-inik kuŋat tāyat unita gwāki sākgāmān udegān namik tāyak.
- 25 * Unita Ekāni, ŋode nadātāt; Āma nadāŋ gamikinik tāŋpāŋ nāmo gepmak tākaŋ unita kowata udegān nadāŋ yāmiŋpāŋ oraŋ yāmik tāyan. Tāŋpāŋ āma siwoŋi kuŋat tākaŋ unita kudān siwoŋigān tāŋ yāmik tāyan.
- 26 Tāŋpāŋ āma bānep paki kurāki-inik kuŋat tākaŋ unita kudān tāgagān tāŋ yāmik tāyan. Tāŋkaŋ āma waki tāk tākaŋ unita iwan tāŋ yāmik tāyan.
- 27 * Tāŋpākaŋ āmawebe āpani kuŋat tākaŋ u tāŋkentāŋ yāmik tāyan. Tāŋkaŋ āma inita nadāwā ārowani tāŋpāpāŋ kuŋat tākaŋ u māyāk yāmik tāyan.
- 28 * O Ekāni, bipmāŋ urani nāk uwāktāŋ āyāŋutak u iwat kirekta topān ijiŋ-yāŋeŋ namik tāyan.
- 29 Bureni, kehāromi namiŋiri iwanaye tāga dāpmāŋpāŋ yāwat kirewet. Ba unitāŋo kehāromi tāga yāpmāŋ āpet.

* 18:10: Sam 104:3 * 18:19: Sam 31:8, 118:5 * 18:20: 1Sml 24:19 * 18:24: 1Sml 26:23

* 18:25: Sam 25:10, 31:23, 37:28, 40:11, 89:24 * 18:27: Sam 101:5; Snd 6:17 * 18:28: Jop 29:3

- 30 * Unita ämawebe, ñode yänjira nadäwut; Yawe Anutu ñowä täktäki säkgämän, man yäk täyak u bureniğän ahäk täkañ.
Uwä äma watä it nimän yän nadänpän uken kuk täkañ unita kurepä ude it yämik täyak.
- 31 * Ekäni kubä unitägän Anutu. Ba Anutu unitägän nin gäarak itpäñ täñkentän nimik täyak.
- 32 * Anutu unitägän kehäromi namik täyak, ba kädet kuñat-kuñatnaken watä säkgämän it namik täyak.
- 33 * U tägaken ba geñiken kuñatta kuroñna täñpidäm tañ naminjirän kwamäktä-yän pidämigän kuñat täyat.
- 34 Täñkañ ämik täkta tänpän-ñawoñarek täyak unita ämik kadäniken äpa kehäromi täga gwäjiwet.
- 35 Ekäni, watä it naminpäñ wakiken nanik nämagut täyan. Ketka kehäromitä mehamtäñ naminpäñ watä it naminjiri säkgämän, wäpna biñam niked it täyat.
- 36 * Gäk kädet säkgämän täwit naminjiri kuñat täyatken yewa kwäpäñ nämomañnut täkañ.
- 37 Nämö, iwanaye gwäk piminpän yäwat kireñkä yepmäñitpäñ däpmän-änjan täñkañ it täyat.
- 38 Täñkañ akukta nämö, bumta däpmänpän yepmañpa gämotnaken it täkañ.
- 39 Bureni Ekäni, gäk ämik täkta kehäromi naminjiri iwanaye täño kehäromi yäpmän äpäñ morek täyat.
- 40 Ba gäkä tänpewi iwanaye näka umuntañpäñ metänpeñ kuñtäñpä kuk täkañ. Bureni, äma kokwawak täñ namik täkañ u täñpawak täkañ.
- 41 Ude täñjira täñkentäktä konäm gera täk täkañ upänkañ kubätä nämö täñkentän yämik täyak. Ba Ekäniken gera yäk täkañ upänkañ kowata nämö yäniñ-yäk täyak.
- 42 Nämö, näk yeñ kokoyän-pewa keñkeñ äworeñirä mänittä piän äreyän täppän kuk täkañ. Ba okä kädetken nanik ude äma u terak yeñtäñ kuk täyat.
- 43 Bureni Ekäni, äma äbot peñawäk täñpani u keriken nanik nämagutpäñ guñ äbot yabän yäwatta iwoyänpäñ nepmañkun.
Ude täñjiri äma bian nämö nadäñkuro u apiño näkño watä piä ämanaye ude itkañ.
- 44-45 Tänpän man yänjira äma kubäken naniktä umuntañpäñ kwaiñkañ käbop irani uken nanik kwawakgän ahänkañ gwäjiñ äpmon namik täkañ. Ude täñkañ manna buramik täkañ.
- 46 Unita ñode yäwa; Ekäni itak! Täñkentäkna iniñ orerut! Anutu waki keriken nanik nämagurani unitäño biñam yänhähawut!
- 47 * U imata, iwanaye yärepmita kehäromi namik täyak. Tänpän äma äbori äbori täño kehäromi yäpmän äpänpän gämotna-kengän yepmak täyak.
- 48 Bureni Ekäni, iwanaye yärepmita kehäromi namik täyan. Täñkañ watä it naminjiri tänpawak äma komi komitä nämö nut täkañ.

* 18:30: Sam 17:7, 119:140; Dan 4:37 * 18:31: Lo 32:31, 32:39; 1Sml 2:2; Ais 45:5 * 18:32: Sam 91:2 * 18:33: Lo 32:13; Hab 3:19 * 18:36: Snd 4:12 * 18:47: Sam 94:1

- 49 * Unita äma äbori äbori bämopiken kap terak yäj-tenpäñ api ganiñoret täñpet.
- 50 U imata, Anututä Devit näk, intäjukun ämani itta iwoyäjñkuk. U kehäromi namiñirän iwanaye kudup yärepmit morek täyat.
U kadäni kadäni nadäj namikinik täk täyak. Ba kämiwä yerinayeta udegän tärek-täreki nämö api nadäj yämik täñpek.

19

Anutu täño ket kudän ba meni jinom täño biñam man

- 1 * Kunumtä Anutu täño wäpi biñam jidewani yäj u kwawak pewän ahäk täkañ! Imaka imaka kudup kunum terak naniktä keru kudän säkgämän-inik u kwawak niwoñärek täkañ!
- 2 * Kepma kubäkubätä yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ pen yäñahäk täyak. Ba bipanitä udegän täk täyak.
- 3 Bipani kepma yarä uwä man yäkyäkta meni nämötä man kwawak yäñirän jukunintä nämö nadäk täkamäj.
- 4 * Upäjkañ biñam man yäñpewän komeni komeni, yotpärare kubäkubä kuñ morek täyak.

Täñpäkañ kunum terak Anututä eñi kubä edap dapurita täñ imiñkuk.

- 5 Täñkuko unita edap dapuritä ñode täk täyak; Äma gubañi kubätä webeni käwayäj oretoret terak eñi gänañ naniktä äpämañ kweko ude abäk täyak. Ba äma kubä närepmirek gärepmirek-ken bäräñekta pidämtak täyak ude täk täyak.
- 6 * Edap dapuri u pom kukñi käda naniktä abämañ kumañ kukñi udude äpmok täyak. Imaka kubätä unitäño ägonita käbop täga nämö irek.
- 7 * Täñpäkañ Ekäni täño бага man uwä siwoñi-inik. Unitä bänep nadäk-nadäknin täñ-kodaktak täyak. Täñkañ Ekäni täño man unita nadäñitna bureni-inik täk täyak. Unitäño man kubä pära nämö täk täyak. Unitä äma nadäk-nadäki täpuri unita nadäk-nadäk tañi Anutuken nanikpäñ yämik täyak.
- 8 * Täñirän Ekänitä man tägagämän u yäñpäñ niwoñärek täñirän oretoret täk täkamäj. Täñkañ Ekäni täño man kädet u kudupi säkgämän-inik unita ämawebe nadäk-nadäki täñpirärek tak täyak.
- 9 * Täñpäkañ Ekäni orañ imikimik kädet u kädet säkgämän. U tärek-täreki nämö it täyak. Täñpäñ Ekänitä ini kädet nintä iwatpäñ täkta yäñpäñ niwet täyak u siwoñi bureni-inik.
- 10 * Ekäni täño man u gol säkgämän-inik u irepmitak unita man unita gäripi pähap nadäk täkäna! Uwä gäripi-inik, tom gakñi täño gäripini irepmitak moretak.
- 11 * Bureni Ekäni, gäkño man u jukuman täga niwet täyak. Ämawebe u buramiñpäñ iwat täkañ uwä kowata täga ahäj yämik täkañ.

* 18:49: Rom 15:9 * 19:1: Sam 8:1, 50:6; Rom 1:19-20 * 19:2: Sam 74:16, 139:12 * 19:4: Rom 10:18 * 19:6: Sam 113:3 * 19:7: Sam 119:130 * 19:8: Sam 12:6, 36:9, 119:128 * 19:9: Sam 119:138, 119:142 * 19:10: Sam 119:72, 119:103, 119:127 * 19:11: Sam 17:4

- 12 * Upäŋkaŋ Ekäni, äma kubätä iniken momi kuduŋtagän täga nämo kaŋpäŋ nadäwän täreneŋ. Unita momi ätu käböŋ itkaŋ unita nämo nadätat u ärut nami!
- 13 * Ärut namiŋpäŋ watä it namiŋiri momi nadäŋ parit wari täŋpetawä! Ude nämo täŋ namiwä momi unitä intäjukun täŋ namiŋirän unita watä piä täŋ imetta! Unita watä ude it namiŋiri siwoŋi-inik itkaŋ gäk mäde ut gamettawä.
- 14 * Täŋpäkaŋ Ekäni gäk käböŋ irit mobä käwutna, ba täŋkentäk ämana bureni! Unita näkŋo gäriŋna taŋi uwä ŋode yäŋahätat; Mena jinom, nadäk-nadäkna kaŋ kawi tägawut yäŋ nadäk täyat.

20

Äma kubätä intäjukun ämata yäŋpäŋ Anutuken gera yäŋkuk

- 1 Intäjukun ämanin, gäk bäräpi terak irayäŋ täno uwä, Ekäni, Jekop täŋo Anututä täŋkentäŋ gamiŋpäŋ watä it gamik täyon!
- 2 Anutu u Saion komeken itak. Itkaŋ ini täha gänaŋ nanik täŋkentäk täga ganiŋ kirek täyon.
- 3 Iniŋ oretta gupe käbäŋi nitek ijiŋ imayäŋ täno ba bänep tägata bänep iron peŋ imayäŋ täno unita gäripi nadäŋ gamik täyon.
- 4* Imaka imaka bänepkatä gäripi pähap nadäk täyan u ganiŋ kirek täyon. Ba täŋkentäŋ gamiŋirän nadäk-tawaŋ pewayäŋ täno u bureni säkgämän kaŋ ahäwän!
- 5* Ude täŋkentäŋ gamiŋirän iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täno uken nin oretoret pähap täŋpäŋ Anutunin api iniŋ oretne! Täŋpäkaŋ Ekäni tä yäŋapik manka kudup nadäŋ gamik täyon.
- 6 Eruk, näk nadätat! Ekäni tä intäjukun äma ini iwoyäŋpäŋ tewani u täŋkentäŋ imik täyak. U kunum gänaŋ itkaŋ yäŋapik mani nadäŋ imik täyak. Täŋkaŋ kerä kehäromitä täŋkentäŋ imiŋirän iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk täyak.
- 7 * Täŋpäkaŋ äma ätu ämik täŋo tuŋum kehäromi kehäromi unitagän nadäkinik kehäromi täk täkaŋ. Upäŋkaŋ ninä Ekäni Anutunin unitäŋo kehäromita nadäkinik täk täkamäŋ.
- 8 Äma udewani täŋo kehäromi kudup paoräkaŋ api maŋ-patäbotneŋ. Upäŋkaŋ ninä akuŋpäŋ kehärom taŋpäŋ api it yäpmäŋ kune.
- 9 Ekäni, gäkken gera yänayäŋ täkamäŋken uken nadäŋ nimiŋpäŋ intäjukun ämanin täŋkentäŋ imiŋiri iwaniye täŋo kehäromi kudup kaŋ yäpmäŋ äpäŋ morewän!

21

Isrel täŋo intäjukun ämatä Ekäni wäpi iniŋ oretkuk

- 1 Ekäni, intäjukun ämata kehäromi imiŋiri iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋ moreŋkuko unita oretoret täk täyak.
- 2 Imaka bänepitä gäripi pähap nadäŋpäŋ unita gäkken yäŋapiŋkuko u imiŋkun.

* 19:12: Sam 40:12, 51:1-2, 90:8
31:5, 104:34 * 20:4: Sam 21:2
Ais 31:1

* 19:13: Sam 18:32, 25:11, 119:133 * 19:14: Sam 18:2,
20:5: Sam 9:14, 60:4 * 20:7: Sam 33:16-17; Snd 21:31;

- 3 Gäk not täŋ imiŋpäŋ iron taŋi täŋ imiŋkun. Täŋkaŋ wäpi biŋam kwawak niwoŋäreka gwäpä golpäŋ täŋpanipäŋ ähäät imiŋkun.
- 4 * U irit käronji itta gäkken yäŋapiŋkuko u nadäŋ imiŋjiri udegän kadäni käronji it yäpmäŋ abukotä pen api it yäpmäŋ ärowek.
- 5 Täŋkentäŋ imiŋjiri iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpuko unita wäpi biŋam ikektä taŋi itak. Wäpi biŋamkät kehäromi u gäkŋa imiŋkun.
- 6 * Gäk iron pähap täŋ imik täyan u paot-paori nämo, pen api it yäpmäŋ ärowek. Ba dubiniken iriri unita oretoret pähap täk täyak.
- 7 * O Ekäni täŋpämerek mähehi, intäjukun äma u gäka nadäkinik täk täyak. Gäk nadäŋ imikinik täk täyan unita kehäromigän api irek.
- 8 Ude täŋkaŋ iwankaye kokwawak nadäŋ gamani u kuduŋtagän yäpmäŋ äpäŋpäŋ gäkŋa gämotka-kengän api yepmaŋpen.
- 9 * Täŋpäkaŋ Ekäni, gäkä kwawak ahäwayäŋ täyancken uken kädäp mebet taŋitä imaka imaka ijiŋpewä paot täkaŋ ude iwan u kudup api däpmäŋ paoren. Bureni, kokwawak taŋi nadäŋ yämiŋpäŋ däpmäŋpäŋ kädäptä kudup ijiŋpewi api paotneŋ.
- 10 Täŋjiri unitäŋo yeri kubä nämo api irek. Nämo, u kuduŋtagän api däpmäŋ morewen.
- 11 * Äma udewanitä waki täŋ gamikta yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ upäŋkaŋ täga nämo täneŋ.
- 12 Nämo, kuwek gwäjiŋpewi yäwarirän api metäŋpeŋ kuneŋ.
- 13 O Ekäni, gäk kehäromika nitek unita wäpka biŋam kap terak ganiŋoret yäpmäŋ api kune!

22

Äma kubä komi nadäŋpäŋ Anutuken konäm gera täŋkuk

- 1 * Anutuna, Anutuna, imata nepmaŋtan? Imata ban itkaŋ konäm kähänna nämo nadäŋ namitan?
- 2 * Wära! Anutuna, näk kepma konäm kähän yäŋjira kowata nämo naniŋ yäk täyan. Ba bipani udegän ehutpäŋ gäkken gera yäŋjira nämo nadäŋ namik täyan.
- 3 Upäŋkaŋ näk nadätat; Gäk Anutu kudupi intäjukun iriri Isrel naniktä gäk wäpka yäpmäŋ akuk täkaŋ.
- 4 * Täŋpäŋ bian äbekniye oraniyetä irit kuŋat-kuŋari gäk ketka terak peŋpeŋ kuŋarirä täŋkentäŋ yämik täŋkunonik.
- 5 Uwä gäkken yäŋapiŋirä iwan keriken nanik yämagut täŋkunonik. Täŋjiri gäka nadäkinik täŋ gamiŋirä nadäkiniki jopi nämo täŋkuk.
- 6 * Upäŋkaŋ nähä imaka jopi ude. Näk äma nämo! Ämawebetä nabäŋjirä äpani täŋpäkaŋ yäŋärok näwerit iŋam täŋ namiŋit täk täkaŋ.
- 7 * Täŋpäŋ nabäŋ mägayäŋit mebet ogät näreŋit täk täkaŋ.

* 21:4: Sam 61:5-6, 91:16 * 21:6: Sam 16:11, 45:7; Apos 2:28 * 21:7: Sam 16:8 * 21:9: Sam 18:8; Ais 26:11; Mal 4:1 * 21:11: Sam 2:1 * 22:1: Sam 10:1; Mat 27:46; Mak 15:34 * 22:2: Sam 42:3, 88:1 * 22:4: Sam 78:53, 107:6 * 22:6: Jop 25:6; Sam 31:11; Ais 41:14, 49:7 * 22:7: Ais 53:3; Mat 27:39; Mak 15:29; Luk 23:35

- 8 * Täppäj sära ɲode näwet täkaɲ; Ekäniken gera yäjiri käwep täɲkentäj gamayäj yäk. Gäka gäripi nadänpäjä imata nämo gämagut täyak? Man ude näwet täkaɲ.
- 9 * Anutu, gäkä bian meɲ koki gänaɲ nanik täɲpewi ahäɲkut. Näk nonoɲ naɲ parira gäkä täɲkentäj namiɲkun.
- 10 * Gäk näkɲo Anutu. Gäka nadäkinik täk täyat uwä meɲtä bäyaɲpäj nepmaɲkukken unitä pen it yäpmäj äbätat ɲo.
- 11 * Unita apiɲo nepmaɲpentawä! Bä räpi ahäj namitak ɲonita näk täɲkentäktä kubä nämo! Unita gäk ban nepmaɲpeɲ kweno.
- 12 Iwantä bulimakau komitä äma yäwat-kirek täkaɲ ude näwat-kirek täkaɲ. Burimäkau kehäromi Basan komeken nanik udewanitä-yäj näk yewa täk täkaɲ.
- 13 Aɲ komitä tom yenayäj yabäj kärkeɲpäj meni aɲek täkaɲ ude iwantä näk ude nenayäj täk täkaɲ.
- 14 * Täppäkaɲ kehäromina kudup paotak, ume piwä kwäkaɲ kome terak päɲku paot täkaɲ ude. Täppäj kujatna kudup gapun täkaɲ. Ba nadäk-nadäkna tom gakɲi kädäpken pewäkaɲ mutpäj paot täkaɲ ude täyak.
- 15 * Täppäj kotäkna kawuk tawäkaɲ mebetna därawän täkaɲ. Gäk nabäj näwaräkuk täɲiri kumbayäj täyat.
- 16 Täppäj waki täppani äbot pähaptä biɲmäj gwäjijpäj aɲtä tom yek täkaɲ ude gupna neɲpäj yäpmäj däkɲek täkaɲ.
- 17 Täppäkaɲ kujatna kwawak parirä nabäɲkaɲ oretoret täk täkaɲ.
- 18 * Ba näkɲo tek inita yäpmäkta närepmirek-gärepmirek ude täk täkaɲ.
- 19 * Unita Ekäni, nepmaɲpeɲ ban kweno. Täɲkentäj namik täyan udegän apiɲo bäräɲeɲ abäɲkaɲ täɲkentäj nam!
- 20 Gäk äneɲi nämaguriri nutna yäkɲat täppä wawut! Gäk täɲkentäj namiɲjiri äma aɲ bumik ɲowä kumäj-kumäj nutneɲo.
- 21 * Näk aɲ ägwäri keriken nanik yäyomägariri tom ägwäri yek täkaɲ ude näk nektä täppä wawut! Täppäkaɲ bulimakau ägwäri itkaɲ ɲo joɲanitä näputneɲo, Ekäni näk nämagut.
- 22 * Ude täppikaɲ manbiɲam gäkä täɲ namik täyan u notnaye api yäweret. Täppäj gäk ganiɲ oretta äbot kubägän itkaɲ näkä gäkɲo wäpka biɲam api yäpmäj akwet.
- 23 Eruk näk ɲode yäyat; Anutu täɲo äbot täppani in Anutu wäpi yäpmäj akuwut! Jekop täɲo äboriye in Ekäni oraɲ imikot! Bureni, Isrel äbot in, gwäjij äpmoɲ imut!
- 24 * U imata, Anutu uwä äma jäwärita mäde nämo ut yämik täyak. Unitäɲo komi nadäwätäkita nadäɲirän jopi nämo täk täyak. Nämoink! U yäɲapiɲirä nadäj yämiɲpäj dubiniken äbäk täyak.
- 25 * Unita Ekäni, ämawebekayetä ganiɲ oretta käbeyä täɲirä gäkɲo

* 22:8: Mat 27:43 * 22:9: Sam 71:5-6 * 22:10: Ais 46:3, 49:1 * 22:11: 2Kin 14:26; Sam 72:12; Ais 63:5 * 22:14: Sam 73:26; Dan 5:6 * 22:15: Sam 38:10 * 22:18: Mat 27:35; Mak 15:24; Luk 23:34; Jon 19:24 * 22:19: Sam 22:11, 70:5 * 22:21: Sam 34:4, 118:5 * 22:22: Sam 40:10; Hib 2:12 * 22:24: Sam 31:22, 69:17, 69:33; Hib 5:7 * 22:25: Sam 35:18, 40:9-10, 61:8

- täktäkkata yänpäj käbeyä inamiken api ganiñoret täñpet. Bureni, orañ gamikta gupe käbäñi niked ijin gamikta yäñkehärom tañkuro u ämawebe gäka umuntak täkañ u inamiken api tänpa-tärewek.
- 26 * Kadäni uken äma jäwäri imaka, nañ tokñek api täneñ. Ba ämawebe Ekäni dubiniken kuk täkañ uwä wäpi api iniñ oretneñ. Eruk, ude täñkañ tärek-täreki nämo säkgämän it yäpmäj ärok täkot!
- 27 * Tänpäkañ ämawebe komeni komeni Ekänita nadänpäj äyäjutpen gämoriken api kuñ moreneñ. Kuñ morenpäj api iniñoret täneñ.
- 28 * U imata, Ekäni uwä ämawebe komeni komeni kuduptagän intäjukun it yämiñpäñ yabäj yawat täyak.
- 29 * Äma inita nadäñirä ärowani tänpänitä gukut imäp mok tänpäj Anutu api iniñ oretneñ. Bureni, komen ämawebe kumänpäj parakta yäwani u kuduptagäntä Ekäni api orañ imineñ.
- 30 * Täñkañ ämawebe mäden ahänayäj täkañ uwä Ekänita watä piä api täñ imineñ. Ude täñkañ yeriniye ahänayäj täkañ unita Ekäni täño täktäkita yäñahänpäj api yäwet täneñ.
- 31 * Bureni, ämawebe nämo ahäwani uwä kämi ahäñirä Ekänitä ämawebeniye waki keriken nanik yämagurani unita yänpäj-yäwoñärek api täneñ.

23

Ekäni täño iron säkgämän

- 1 * Ämatä sipsip watä it yämik täkañ udegän, Uraktä näka watä säkgämän it namik täyak. Unita näk imaka kubäta wäyäkñek piä nämo täk täyat.
- 2 * Tänpäkañ näk yäñnäñkat päñku nepmanpäñ ume dapuriken näñpakañ eruk äneñi nämagut päñku äyünken nepmanpäñ kwiniñän itpäñ-nadäk täk täyat.
- 3 * Ude täñkañ irit kuñat-kuñatna täñ-kehäromtak täyak. Tänpäj iniken wäpi täga terak kädet siwoñi-kengän nämagut yäpmäj kuk täyak.
- 4 * Ekäni, kumäj-kumäj täño bipmäj uranitä uwäk tänpäj nepmäñirayäj täko upäñkañ umuri udewanita nämo umuntäwet. Imata, gäk näkkät bok itkañ kadä ba käyap inñiriri gabänpäj nämo umuntak täyat.
- 5 * Ude täñkañ näk nepmäj towikta ketem tuñum tänpäj nämaguriri iwanaye jop nabäk täkañ. Ude täñkañ nämagut päñku dubikaken nepmanpäñ täñ-bumbum pewi ahäj namik täkañ.
- 6 * Ekäni, gäk irit kuñat-kuñatnaken watä säkgämän it namiñpäñ bänep iron täñ namik täyan.
Unita gäripi pähap tärek-täreki nämo, nadäk täyat. Ba näk gäkkät bok pen api it yäpmäj ärode.

* 22:26: Sam 40:16, 69:32 * 22:27: Sam 2:8, 82:8, 86:9 * 22:28: Sam 47:7-8; Sek 14:9

* 22:29: Sam 89:48; Ais 10:16 * 22:30: Sam 102:18, 102:28 * 22:31: Sam 71:18, 78:6

* 23:1: Sam 34:9-10; Ais 40:11; Jon 10:11; 1Pi 2:25 * 23:2: Sam 36:8, 65:11-13; Ese 34:14; Rev

7:17 * 23:3: Sam 5:8, 19:7, 85:13 * 23:4: Sam 16:8, 27:1; Ais 43:2; Mai 7:14 * 23:5: Sam

78:19, 92:10; Luk 7:46 * 23:6: Sam 25:7, 25:10, 27:4-6; 2Ko 5:1

24

Anututä äma jidewanita gäripi nadäk täyak?

- 1* Kome pähap ukät ämawebe ba imaka kome terak itkañ u kuduptagän Anututä mähemi-inik täyak.
- 2* Anutu unitägän kome u gwägu pähap terak penpänj täñ-kehärom tañkuk.
- 3* Unita äma jidewanitä Anutu unitäño kudupi pom terak täga äronen? Ba äma jidewanitä kudupi yoriken täga äronpänj iniñ oretneñ?
- 4* Ämawebe ñodewani; Äma keritä kudän waki nämo täk täkañ u, ba äma bänepi kuräki-inik u. Ba äma bänep nadäk-nadäki mäjo wära terak nämo pek täkañ u, ba äma imaka udewani täño wäpi yänpänj jop manman nämo yäk täkañ u.
- 5 Ekänitä ämawebe udewanita nadänj yämiñpänj iron säkgämän api täñ yämek. Bureni-inik, yämagurani Anutu unitä Siwoñi ämawebenaye yänj api yäwerek.
- 6* Täñpäkañ ämawebe udewaniwä gwäk pimiñpänj Jekop täño Anutu iwarän täñpänj täñkentäta Anutu ukengän kañ-tarek täkañ.
- 7* Unita Jerusalem täño yämabam biani biani, in kewenj imiñirä penjyänjek pähap täño intäjukun äma ärowani-inik u kañ ärowän!
- 8 Täñpäkañ penjyänjek täño intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehäromi mähemi, iwan täño kehäromi yäpmänj äpani ubayänj! Äma unitägän penjyänjek pähap täño intäjukun äma itak.
- 9 Unita äneñi täwera! Jerusalem täño yäma biani biani, in kewenj imiñirä penjyänjek pähap täño intäjukun äma ärowani-inik u kañ ärowän!
- 10 Täñpäkañ penjyänjek täño intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehäromi mähemi ubayänj! Äma unitägän penjyänjek pähap täño intäjukun äma itak. Bureni-inik!

25

Devit täño yänpik man kubä

- 1* Ekäni, yänpik man gäwerayänj äbätat!
- 2* Gäk Anutuna unita näk gäkagän nadäkinik täk täyat. Gäk täñkentänj nam! Nabänj äwaräkuk täñjiri iwantä kehäromina yäpmänj äpäñpänj yänj ärok näwerirä mäyäk nadäwetawä.
- 3* Täñpäkañ näk ñode nadätat; Äma gäkä terak yengämä pek täkañ u yabänj äwaräkuk täñjiri nadäkiniki jopi nämo täñpek. Nämo inik, äma gäka bitnäc täkañ unitägän komi nadänpänj mäyäk api nadäneñ.
- 4* Unita Anutu, gäk nadäk-nadäk siwoñika näwetpänj näwoñjerek täñjiri gäkño kädet täga u nadäwa tärewut.

* 24:1: Kis 19:5; Lo 10:14; Sam 50:12; 1Ko 10:26 * 24:2: Sam 104:5, 136:6; 2Pi 3:5 * 24:3: Sam 15:1 * 24:4: Sam 15:4; Ais 33:15-16; Mat 5:8; 1Ti 2:8 * 24:6: Sam 27:8, 105:4 * 24:7: Ais 26:2; Hag 2:7; Mal 3:1; 1Ko 2:8 * 25:1: Sam 86:4, 143:8 * 25:2: Sam 31:1, 41:11 * 25:3: Ais 21:2, 49:23; Hab 1:13 * 25:4: Sam 27:11, 86:11

- 5 * Tāḥpāḥ nāmagurani Anutu, gākḥo man bureni patak u nāwetpāḥ nāwoḥārenjiri kādet siwoḥi u kaḥ iwara. O Ekāni, nāk gāka nāmo guḥ taḥpāḥ gepmāḥit-inik tāḥpāḥ kuḥat tāyat.
- 6-7 * * Ekāni, ironka ba butewaki kādetka bian tāḥkunoniktā tāḥ yāpmāḥ ābātan unita nadāḥpāḥ nāk gubaḥiken kādet wakiwaki tāḥkuro u peḥ namisi. Gāk kudān tāga ba iron māhemi unita nadāḥ namisi!
- 8 * Āmawebe, in nadākaḥ? Ekāni uwā tāgagāmān, siwoḥi-inik itak. Unitā āma momi tāḥpani kādet siwoḥi iwatta yāwetpāḥ yāwoḥārek tāk tāyak.
- 9 * Ba āma gāmori-kengān kuḥat tākaḥ u kādet ini gāripi nadāk tāyak ude yāwoḥārek tāyak.
- 10 * Bureni, āmawebe topmāk-topmāk kubāgān Anuttutā pewān ahāḥkuko u ba mani biḥam buramiḥpāḥ iwat tākaḥ unita nadāḥ yāmik-inik tāk tāyak.
Anutu uwā nadāk-nadāk yarā nīkek nāmo tāk tāyak, nadāḥkuko udegān pen api nadāḥ yāpmāḥ ārowek.
- 11 * Ekāni, momina māyap upāḥkaḥ wāpka biḥamta yāḥpāḥ peḥ namisi.
- 12 Tāḥpākaḥ āmawebe Ekāni tāḥo mani buramik tākaḥ, āmawebe u Ekānitā kādet siwoḥi iwatta u yāwoḥārek tāyak. Yāwoḥārenjirān ugān iwat tākaḥ.
- 13 * Āma udewani sākgāmān it tākaḥ. Ba unitāḥo nanakiye imaka, kome terak tāga api itneḥ.
- 14 * Bureni-inik! Ekānitā āmawebe mani buramik tākaḥ u not sākgāmān tāḥ yāmik tāyak. Tāḥpāḥ topmāk-topmāk kubāgān bian pewān ahāḥkuko unitāḥo mebāri kudup yāwetpāḥ yāwoḥārek tāk tāyak.
- 15 * Tāḥkentāḥ namikta Anutu-kengān gera yāk tāyat. Tāḥjira umuri u ba u kerī terak nanik yāyomāgat tāyak.
- 16 * Unita Anutu, gāk nākken ābāḥpāḥ tāḥkentāḥ namisi. Gāk ban iriri nākḥagān itpāḥ kehāromi nīkek nāmo nadātat.
- 17 * Unita gāk nadāḥ bārāpna yāpmāḥ keweḥ namiḥjiri bānepnatā kwikinik kaḥ irān. Tāḥkentāḥ namiḥjiri bārāpitā kehāromina yāpmāḥ āpāk-inik nāmo tāḥpek.
- 18 * Bureni Anutu, komi nadāwātākna yāpmāḥ keweḥ namiḥpāḥ momina kudup peḥ namisi.
- 19 * Ekāni, iwanaye māyap u yabātan? Unitā kokwawak pāhap jop nadāḥ-nadāḥ namik tākaḥ.
- 20 Tāḥpākaḥ gāk nākḥo watā āmana unita nāk nāmagutpāḥ watā sākgāmān it namiḥjiri iwantā nurirā māyāk yāpettawā.

* 25:5: Sam 40:1, 43:3, 79:9 * 25:6-7: Sam 98:3, 103:17 * 25:6-7: Jop 13:26; Sam 31:19, 51:1 * 25:8: Sam 32:8, 86:5, 92:15 * 25:9: Sam 23:3, 27:11 * 25:10: Sam 40:11, 103:18 * 25:11: Kis 34:9; Sam 79:9 * 25:13: Sam 69:36; Snd 1:33; Jer 23:6 * 25:14: Stt 17:1; Jop 29:4; Snd 3:32 * 25:15: Sam 123:2, 124:7 * 25:16: Sam 69:16, 143:4 * 25:17: Sam 40:12, 107:6 * 25:18: Sam 31:7, 103:3 * 25:19: Sam 3:1-2, 9:13

- 21 * Nāk nadāṅ gamikinik tāk tāyat unita gākā nadāṅ namiṅpāṅ kädēt ba nadāk-nadākna siwoṅi unita yāṅpāṅ kadāni kadāni watā säkgāmān it namiṅiri wawetawā.
- 22 * Täṅpākaṅ Ekāni, gāk äbotkaye Isrel, bārāpi mebäri mebäri gānaṅ nanikpāṅ wädāṅ tädotpāṅ yepmaṅpi säkgāmān kaṅ irut.

26

Äma siwoṅi kubä täṅjo yāṅapik man

- 1* Nāk kudān täga tāk tāyat upāṅkaṅ iwanayetä yāṅärok näwet täkaṅ. Unita Ekāni, iwanaye iṅamiken gākāwā äma siwoṅi yāṅ kaṅ näwet! Nāk gākagān nadāṅ gamikinik tāk tāyat.
- 2* Ekāni, man yäkyäk ba täktākna kuduṅtagān siwoṅi itak yāṅ nadākta nabāṅpāṅ-nadāk täyi. Täṅpāṅ bānep nadāk-nadākna jide itak yāṅ nadākta yāpmāṅ danisi.
- 3* Ekāni, gāk näka iron pähap täṅ namiṅpāṅ kadāni kadāni kädēt siwoṅi näwoṅäreka täyan. Gāk intājukun it namiṅpāṅ nämo nepmak täyan.
- 4* Täṅpākaṅ Anutu, gāk näkṅjo mebärina nadātan. Nāk äma waki täṅpanikät nämo kuṅat täkamāṅ. Ba äma jop manman yāwanikät nämo it täkamāṅ.
- 5* Bureni, nāk äma goret täṅpanikät itpāṅ yāṅpāṅ-nadākta gāripi nämo nadāk tāyat. Äma udewani mäde ut yämik täyat.
- 6* Ekāni, bānepna, täktākna siwoṅi yāṅ gāwoṅäreka ketna ärutpāṅ gākṅjo eṅi gānaṅ alta dubiniken ganiṅ oretkaṅ teṅ gwäjik täyat.
- 7 Nāk ude täṅ gamiṅpāṅ kap kubä bānep täga man gāwetta teṅpāṅ täktākka säkgāmān u ämawebe yāwetpāṅ yāwoṅäreka tāk tāyat.
- 8 Ekāni, eṅi gākā it täyankeṅ wäpka biṅam kwawak itak. Eṅi unita gāripi taṅi nadāk tāyat.
- 9* Unita Anutu, nāk äma waki täṅpani ba ämawebe kumāṅ-kumāṅ däpani ukät bok nämo nidāpen!
- 10* Äma udewanitä kädēt wakiwaki pen tāk täkaṅ. Moneṅ yāpmäkta kädēt waki mebäri mebäri täkta nämo umuntak täkaṅ.
- 11 Upāṅkaṅ Ekāni, nähä kädēt udewani täga nämo täṅpet. Nāk gākṅjo kädēt siwoṅi ugān iwāt täyat unita nāk nadāṅ namiṅpāṅ gākṅjata biṅam nämagut.
- 12* Wisikna! Nāk bāḡup tägaken itat yāṅ nadātat. Imaka kubätä nāk täga nämo täṅpān waneṅ.
Unita Anutu, ämawebe gāk ganiṅoret käbeyä täṅ irirä wäpka biṅam api yāṅahäk täṅpet.

27

Äma kubätä nadäkiniki yāṅahāṅkuk

- * 25:21: Sam 41:12 * 25:22: Sam 130:8 * 26:1: 2Kin 20:3; Sam 28:7; Snd 20:7 * 26:2: Sam 17:3, 139:23; Sek 13:9 * 26:3: 2Kin 20:3 * 26:4: Sam 1:1; Jer 15:17 * 26:5: Sam 1:1, 31:6, 139:21-22 * 26:6: Sam 73:13; 1Ti 2:8 * 26:9: 1Sml 25:29; Sam 28:3 * 26:10: Lo 16:19; 1Sml 8:3; Ais 33:15 * 26:12: Sam 22:22, 27:11, 40:2, 107:32

- 1 * Ekäni uwä näkŋo penyänjekna. Unitägän täŋkentäj namiŋpäj watä it namik täyak. Unita netäta umuntäwet?
- 2 * Anututä täŋkentäj namiŋirän äma wakiwakitä gupna awähutta täŋpäwak täkaŋ. Ba iwantä näka kokwawak nadäŋpäj nutna yänkaŋ äbä Anutu kaŋ-umuntaŋ ämetpeŋ päŋku yewä kwäpäj maŋdäpmäk täkaŋ.
- 3 * Nadäkaŋ? Irit kuŋat-kuŋatna Anutu-kengän pek täyat unita iwan äma äbot pähaptä nutna yänkaŋ näk it gwäjineŋo upänkaŋ nämo umuntäwet. Nämoinik!
- 4 * Näk Anutuken imaka kubätagän yänpaŋkut. Nöde täŋ namikta gäripi-inik nadäŋpäj yänpaŋkut; Anutu, gäk nadäŋ namiŋiri gäkŋa eŋi-kengän ittängän kaŋ paora. Eŋikaken itkaŋ dapun täŋpäj gabäŋgärip täk täyiwa.
- 5 * Näk ŋode nadätat; Kadäni waki ahäŋ namayäŋ täyak upänkaŋ Anututä yännäkaŋ päŋku tähani gänaŋ nepmaŋpäj yäma ukätpäj watä säkgämän api it namek. Ude täŋirän näk tägagän api iret.
- 6 * Watä säkgämän it namiŋirän iwan näk it gwäjinyäŋ täkaŋ u yärepmitpäj kehäromini api yäpmäŋ äpet. Täŋpäj bänep pidäm nadäŋpäj oraŋ imiŋpäj Anututä ini eŋi gänaŋ kap terak wäpi biŋam api yäpmäŋ akwet.
- 7 * O Ekäni, näkä gäkken gera yäwayäŋ täyatken u butewaki nadäŋ namiŋkaŋ täŋkentäj nam.
- 8 * Näkken äbi yän näwetkuno udegän Ekäni, gäk ganiŋ oretta äretat.
- 9 * Äreŋira näka käbop nämo iren. O Anutu, näk piä ämaka unita täŋkentäj nam! Näka kokwawak nadäŋ namiŋpäj nämo näwat kirewen. Nämo nepmaŋpen ba mäde nämo ut namen.
Kadäni kadäni täŋkentäj namik täŋkuno udegän täŋkentäj namik täyi.
- 10 * Meŋnaye nanayetä mäde ut namineŋo upänkaŋ Ekäni gähä täga nabäŋ näwaren.
- 11 * Unita Ekäni, imaka kaŋ tä yän nadätan udegän näwoŋäreŋiri kaŋ täŋpa. Iwanaye mäyap itkaŋ unita kädet kukŋi kädagän kaŋ yännäkaŋ yäpmäŋ ku.
- 12 * Ekäni, iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri näk nämo nepmäŋitneŋ. Iwan uwä näka jop manman yänit umun man näwerit täk täkaŋ.
- 13 * Bureni-inik nadätat! Itkaŋ kämi Ekänitä ämawebeniye täŋkentäj yämiŋirän api yabäwet.

* 27:1: Sam 118:14; Ais 33:2, 60:20; Mai 7:8 * 27:2: Sam 9:3, 14:4 * 27:3: Jop 4:6; Sam 3:6 * 27:4: Sam 18:6, 23:6, 90:17 * 27:5: Sam 17:8, 31:20, 40:2, 50:15 * 27:6: Sam 3:3, 107:22 * 27:7: Sam 4:3, 13:3, 61:1 * 27:8: Sam 34:4, 105:4; Amo 5:6 * 27:9: Sam 6:1, 40:17, 69:17, 94:14 * 27:10: Ais 40:11, 49:15; Jon 16:32; 2Ti 4:16-18 * 27:11: Sam 5:8, 25:4, 86:11 * 27:12: Lo 19:18; Mat 26:60; Apos 9:1 * 27:13: Sam 31:19; Jer 11:19

- 14* Unita ämawebenaye, ñode täwera nadäwut; In Anututa nadäkinik täñpän Anututä ini täñkentän tamekta kañ itsämbut. Nadäwätäk pähap nämo täneñ. Nämoink! Kehärom tañpän kañ irut.

28

Äma kubätä bäräpi gänäñ itkañ Anutuken gera yänjuk

- 1* Täñkentäkna bureni Anutu, gäkä täñkentän nami yänpän yänapitat. Gera yänjira nadän namisi. Gäk gerana nämo nadän namiwä näk äma kumänpeñ kwani ude äworewayän.
- 2* Näk täñkentän nami yänpän kudupi yotka käda ketna yaräbok kewatat. Täñpän yänapiñira manna kotäk nadän namisi!
- 3* Anutu, näk äma waki-waki-kät bok nämo niwat kirewen. Äma waki udewani uwä noriyeta menitä not täñ yämik täkañ upänkañ bänepitä nadäwäwak yäpmän kuñat täkañ.
- 4* Unita Ekäni, kädet waki täñkuño u kowata udegän kañ yämi.
- 5* Gäk piä tägatäga täk täyan upänkañ äma udewanitä gäka mäde ut gamik täkañ. Unita nadätat, äma udewani uwä kumän api däpmän morewen!
- 6 Bänep täga pähap! Näk Ekäniken yänapik man yänjira nadän namiñkuko unita ämawebenaye, Ekäni wäpi iniñoret täkot!
- 7* Ekäni uwä näkño kehäromina. U kurepäna. Bänep nadäk-nadäkna u terak peñ moretat. U täñkentän namik täyak. Unita bänep tägagämän nadänpän kap terak wäpi yäpmän akutat ño!
- 8 Ekäni uwä kehäromi-inik. Unitä iniken ämaniyeta kehäromi yämiñpän inita iwoyäwani näk watä it namik täyak.
- 9* Täñpäkañ Anutu, ämawebekaye waki keriken nanik ketäreñ yepman. Täñkañ gäkñata iwoyäwani ämawebekayeta nadän yämiñpän watä säkgämän kadäni kadäni kañ it yämi.

29

Iwän mänittä Anutu täño kehäromini kwawak pewän ahäk täkañ

- 1* Ei! Kunum gänäñ it täkañ in Anutu gämoriken itkañ wäpi yäpmän akuwut! Anutu-tägän kehäromi nikek unita wäpi biñamta ba kehärominita yänpän oretoret täñput.
- 2* Anutu u kudupi inipärik kubä itak unita gwäjij äpmon imiñpän wäpi biñam iniñ orerut!
- 3 Gwägu pähap u punin terak iromän pähap yänjirän äma komeni komenitä nadäk täkañ. U Anutu täño gera mämä.
- 4 Bureni! Anutu uwä kehäromini nikek. Gerani u yänjirän komen ämawebetä nadäwä kehäromi ini pärik kubä täk täkañ.

* 27:14: Sam 62:5; Snd 20:22; Ais 25:9 * 28:1: Sam 83:1, 88:4, 143:7 * 28:2: Sam 5:7, 138:2
 * 28:3: Sam 26:9, 55:21; Jer 9:8 * 28:4: 2Ti 4:14; Rev 18:6, 22:12 * 28:5: Jop 34:27; Ais
 5:12 * 28:7: Sam 13:5, 18:2, 22:4 * 28:9: 1Kin 8:51-53; Sam 78:1 * 29:1: Sam 96:7-9
 * 29:2: 2Sto 20:21

- 5 Tānpākaŋ mānit piāŋirān puamāk tāk tākaŋ uwā Anutu tāŋo māmā. Anutu tāŋo māmā unitā Lebanon komeken pāya taŋi taŋi tokāt tānpā kuk tākaŋ.
- 6 Unitā kārak yāŋirān Lebanon kome tāŋo pomtā oretoret nadānpāŋ piāŋ āronkaŋ mak, bulimakau nanakitā tāk tākaŋ ude tāk tākaŋ.
- 7-8 Bureni, Ekānitā kārak yāŋirān yāpā kwinit tāyak. U kārak yāŋirān kome kawuki wāpi Kades unitā kwaik tāyak.
- 9 Ekānitā gera yāŋirān tomtā nanaki bāyak tākaŋ. Ba gera yānpewān pāya pāhāmi āreyāŋ kuk tākaŋ. Ude tāŋirān Ekāni tāŋo kudupi yot gānaŋ āmawebeniyetā ŋode yāk tākaŋ; Ekāni tāŋo wāpi biŋam taŋi kaŋ tānpān! yāk.
- 10* Ekāni u ume ba gwāgu pāhap yānpewān tokŋeŋkaŋ āneŋi wādāŋ āpmok tākaŋ. Tānpākaŋ Ekāni u intājukun-inik, paot-paori nāmo it tāyak.
- 11 Tāŋkaŋ āmawebeniyeta kehāromi yāmiŋpāŋ nadāŋ yāmiŋirān sākgāmān it tākaŋ.

30

Kumāŋ-kumāŋken nanik wādāŋ tādotpāŋ niŋmanŋpani tāŋo bānep tāga kap

- 1 Ekāni, nāk kāyām tānpāŋ kumnaŋi upāŋkaŋ gākā āneŋi nāmagutkuno unita ganiŋ oretat! Gākā tāŋkentāŋ namiŋjiri iwanaye yāŋārok nāmo nāwetkuŋ.
- 2* O Ekāni Urakna, nāk gākā tāŋkentāŋ nam yānpāŋ yāŋapiŋjira bārāpi ahāŋ namiŋkuko u ketāreŋ namiŋkun.
- 3* Nāk kumāŋ-kumāŋta biŋam tāŋkuropāŋ āneŋi wādāŋ tādotpāŋ nepmanŋkun. Nāk kumbani āworeŋpāŋ patkuropāŋ kumbaniken nanik āneŋi nāmagutkun.
- 4* Ai! Ekāni tāŋo āmawebeniye, in oretoret tānpāŋ wāpi biŋam yāpmāŋ akuwut! Ekānitā imaka imaka tāk tāŋkuko unita nadākinik tānpāŋ wāpi kudupi ininŋ orerut!
- 5* Uraknin uwā kokwawak kadāni kāronjita nāmo nadāk tāyak. Tāŋ, iron tāŋ nimik tāyak uwā paot-paori nāmo. Tānpākaŋ konām butewaki kadāni kerāpitagān tāŋkaŋ butewaki paorānkaŋ āneŋi oretoret tāk tākamāŋ.
- 6* Tānpākaŋ nāk sākgāmān itkutken uken ŋode nadāŋkut; Imaka kubātā tāga nāmo nepmāŋjirek. Kehāromina nikek pen api iret yāŋ nadāŋkut.
- 7 Ekāni, kadāni uken nāk pom ude, iŋamkaken kehāromi nikek itku. Upāŋkaŋ gāk nabāŋ umuntaŋ kuŋjiri umuntā kehāromina yāpmāŋ āpuk.
- 8 Ekāni, nāk umun ude nadāŋkaŋ, gākā butewaki nadāŋ nam yānpāŋ, gākken yāŋapiŋkut.
- 9 Nāk ŋode gāwetkut; Nāk kumāŋpāŋ āneŋi kome āworeŋjira nāmo tāgawek. Nāmoinik! Ba āma kumbanitā wāpka biŋam tāga nāmo yāpmāŋ

* 29:10: Stt 6:17; Jop 38:8, 38:25; Sam 28:8 * 30:2: Sam 6:2, 88:13, 103:3 * 30:3: Sam 28:1, 86:13 * 30:4: Kis 3:15; Sam 135:13, 149:1 * 30:5: Sam 103:9; Ais 26:20; 2Ko 4:17 * 30:6: Jop 29:18; Sam 10:6, 62:2, 62:6

- akwek. Ba äma kumbanitä gäkno täktäkka täno biñam täga nämö yäñahäwek yäñ gäwetkut.
- 10 Unita Ekäni, näk gäkken yäñapiñira butewaki äneñi nadäñpän täñkentän nam!
- 11 * Eruk, käyäm täñkañ butewaki nadän bäräp täñkuro u ketären namiñpewi oretoret kap teyat no! Butewaki pähap nadänkuro u yäpmän kewej namiñpän bänep oretoret peñ namiñkun.
- 12 Unita mankum nämoinik api ired. Näk wari wari wäpka biñam api yäñahäk täñpet!

31

Iwantä nidäpnayän täñirä Ekänitä api täñkentän nimek

- 1 * Ekäni gäkä käbop nepmañ yäñpän dubikaken äretat. Gäk täñkentän namiñpän iwan yabän äwaräkuk täñiri nämö nutneñ. Gäk kudän siwoñi-inik täñpani unita täñpewi iwantä nurirä mäyäk yäpettawä!
- 2 * Täñpän gäk nadän namiñpän bäräñek nämagut. Gäk mobä käwutna, watä ämana unita käbop nepmañiri iwantä nutneñtawä.
- 3 * Watä ämana gäkä wäpka biñamta yäñpän nämagut yäpmän kädet tägaken ku!
- 4 Ekäni, iwantä näk nepmäñitta buñep täkañ. Unita nabän näwariri jibi kubä yäpettawä! Gäk kubä-tägän watä ämana kehäromi.
- 5 * Ekäni Anutuna, man bureni täno mähegi, bänep nadäk-nadäkna ba irit kuñat-kuñatna gäk-kengän peñira näk nämagut.
- 6 Gäk ämawebe ätutä mäjo wära yäniñ oret täkañ unita bitnäc täyan. Upäñkañ näk gäka nadän gamikinik täyat.
- 7 Gäk nadän namikinik täc täyan unita oretoret täyat. Näc bäräpi täñira nabäñpän bäräpina dätären namiñkun. Komi nadänira nabäñpän komina utpewi mañkuk.
- 8 * Iwan yabän äwaräkuk täñiri komi piäken nämö nepmañkuñ. Nämö. Watä säkgämän it namiñiri tägagän itat.
- 9 Ekäni, gäk butewaki nadän nam. Näc bäräpi kotatat. Näc konäm kottäyiwa dapunna pomi tokñekañ. Täñpäkañ kujatna imaka, kudup kwitakañ.
- 10 * Bänep nadän bäräpnatä ired kuñat-kuñatna urayän täyak. Täñirän konäm kotkä kadäni käroñi nämö ired yäñ nadätat. Bäräpinatä kehäromina yäpmän äpäñpewän paotak. Täñirän kujatna imaka, kudup kwitakañ.
- 11 Kehäromina nikek nämö ude irira iwanayetä yäñärok man näwet täkañ. Notnaye imaka, iñam täñ namik täkañ. Täñpän täñkentän namanitä näka gaña tañpän nabä-kätäkañ.
- 12 * Täñirä ämawebe näka guñ täkañ, äma kubäpän äneñpän tänguñ tañpän it täkañ ude. Näc käbot awäram jirañken mañpä kuk täkañ udewani.

* 30:11: Sav 3:4; Ais 20:2; Jer 31:13 * 31:1: Sam 22:5, 71:1; Ais 49:23 * 31:2: Sam 71:2

* 31:3: Sam 18:2, 23:3, 25:11 * 31:5: Luk 23:46; Apos 7:59 * 31:8: Sam 18:19 * 31:10:

Sam 32:3, 102:3 * 31:12: Sam 88:4-5

- 13 * Təŋpəŋ iwan məyaptä yəŋpəŋ-nabəŋ nəwat təŋirä nadäk täyat. Nək nutta man yəŋpəŋ-nadäk təŋit waki təŋ naminayəŋ yəŋit təŋpewä bumta umuntak täyat.
- 14 Upəŋkaŋ gək nəkŋo Anutuna bureni-inik yəŋpəŋ-nadəŋ gamikinik tək täyat.
- 15 Nək gək ketka terakgän it täyat unita iwan nepməŋitnayəŋ nəwat-kirek təkəŋ uken nanik nəmagut.
- 16 * Gəkŋo piä əmaka nək, iron təŋ nami. Gək iron məhemi unita əneŋi nəmagut.
- 17 * Ekäni, nək gəka gera yəyat unita təŋkentəŋ nam. Gək iwan yabəŋ əwarəkuk təŋiri nəkŋo kehəromina nəmo yəpməŋ əpneŋ. Upəŋkaŋ əma waki ini wawut! Ini kuməŋpəŋ kumək-inik təŋput!
- 18 * Əma udewanitə ərowani təŋpəŋ yəŋərok man ŋode yək təkəŋ; Əma siwoŋi kuŋarani u əma waki yəŋ yəwetpəŋ yebek təkəŋ. Unita Anutu, əma udewani təŋo meni təŋpipi.
- 19 * Anutu, əmawebe gəka nadəŋ gamikinik təŋpeŋ kuŋat təkəŋ unita iron səkgəmən-inik təŋ yəmik təyan. Əmawebe gəkə terak tubeŋ kuk təkəŋ u watə kehəromi it yəmik təyan. Ude təŋiri əmawebe komeni komenitə kaŋpəŋ nadäk təkəŋ.
- 20 * Təŋpəkəŋ əmawebekaye u iwantə təŋpəwak təŋ yəmineŋ yəŋpəŋ dubikaken kəbop yepmak təyan. Təŋiri iwantə komi yəmikta təŋpə wak təkəŋ. Ba əma waki təŋo məyək mantə təga nəmo yəpməŋ əpək təkəŋ.
- 21 * Unita nək Ekäni iniŋ orera! Iwantə yotpərərena dəpməŋ erənayəŋ təŋirä Ekäni uwə iron pəhap təŋ namiŋkuk.
- 22 * Bureni! Nək komi nadəŋkaŋ gək kəwep nepmaŋkun yəŋ nadəŋkuropəŋ konəm butewaki təŋira nadəŋpəŋ təŋkentəŋ namiŋkun.
- 23 Ekäni, gək ude təŋ namiŋkuno unita əmawebe ŋode yəwera; Ekäni təŋo əboriye in uwə Ekänitə gəripi-inik nadäk təkot! U əmawebe mani buramik təkəŋ u watə səkgəmən it yəmik təyak. Upəŋkaŋ əma inita nadəwə ərowani tək təkəŋ unita kowata yəmik təyak.
- 24 * Unita əmawebe Ekäni nadəŋ imikinik tək təkəŋ, in kuduptagən Ekäni itak yəŋpəŋ kehəromigən it təkot. Təŋpəŋ imaka umuritə ahəŋ tamiŋirä batakigən kuŋat təkot!

32

Momi ärutärut uwə imaka təgagəmən kubä

- 1 * Anututə əma kubä təŋo momi peŋ imiŋirən səkgəmən it təyak.

* **31:13:** Jer 6:25, 20:3, 20:10; Mat 27:1 * **31:16:** Nam 6:25-26; Sam 4:6, 67:1 * **31:17:** 1Sml 2:9; Sam 25:2, 115:17 * **31:18:** 1Sml 2:3; Sam 12:3; Jud 15 * **31:19:** Ais 64:4; 1Ko 2:9
* **31:20:** Jop 5:21; Sam 27:5, 32:7 * **31:21:** 1Sml 23:7; Sam 17:7 * **31:22:** Ais 38:11-12; Jna 2:4 * **31:24:** Sam 27:14 * **32:1:** Sam 85:2, 103:3

- 2 * * Bureni, ämawebe Anututä momini ärut yämiñpäj momijin nämo yäj yäwet täyak uwä säkgämän it täkañ. Ämawebe udewani Ekäni täñkjarani äneñi nämo täk täkañ.
- 3* Bureni Anutu, momina gäkken nämo yäñahäñkañ käbop peñpäj kepma bipani konäm kotkä gupna kudup putärenkuk.
- 4 Kadäni uken kepma bipani bänepna sukurekta komi namiñiri kehäromina kudup paotkuk, edap tañi ijiñpäj kome kawuktak täyak ude.
- 5* Täñpäj kämi ñode nadäñkut; Näk momina Anutuken yäñahäwa! Ude nadäñpäj momina kwawakgän peñpäj yäñahäñira waki täñkuro unitäño momi ärut namiñkun.
- 6* Mebäri unita ämawebe gäkño manka buramik täkañ u kudup bäräpi ahäj yämäwä gäkken bäräñeñ kañ yäñapiwut! Täñirä bäräpi tañi-inik, umetä tokätöpäj äma yäpmäj kuk täkañ ude täñpäj nämo api däpek.
- 7* Bureni Anutu, näk imaka kubäta umuntañpäj gäkken päñku käbop täga iret. Bureni, gäkä watä it namiñiri bäräpitä näk nämo yäpmäj äpäk täkañ.
Wakiken nanik nämagut täyan unita näk ganiñ oretta kap tañigän tek täyat.
- 8* Täñpäkañ Ekänitä ñode näwetkuk; Kädet iwarayäj täyan u näkä nadäk-nadäk siwonjigän gamiñpäj api gabäj gäwaret yäk.
- 9 Unita gäk hos kenta but ude nämo äworewen yäk. Yarä uwä nadäk-nadäki nämo yäk. U yen topmäñpäj wädäwikañ manka buramiñpäj gäkken ämdeñ yäk. Täñpäkañ gäkä udegän nämo äworewen yäj näwetkuk.
- 10* Ämawebe, näkä ñode täwera nadäwut; Äma kädet wakiwaki täk täkañ udewani terak bäräpi mebäri mebäri ahäj yämik täkañ.
Upäjkañ ämawebe Anututa nadäj imikinik täk täkañ u säkgämän yabäj yäwat täyak.
- 11* Unita ämawebe siwonji, in bänep täga nadäk täkot! Täñpäj imaka imaka täñ tamiñkuko unita oretoret täk täkot!
In ämawebe bänep sukurewani kudup, Anutu injamiken kap tenpäj gera terak oretoret täk täkot!

33

Anutu iniñoret-oret kap kubä

- 1 Ämawebe siwonji kuñarani, in oretoret täñpäj Anutu kap iniñ ubiñ tewut.
Jop manman nämo yäwani intä iniñoret kap tenj imiñirä tägawek.
- 2 Unita wagäm utpäj wäpi biñam iniñ orerut!

* 32:2: Jon 1:47; 2Ko 5:19 * 32:2: Rom 4:7-8 * 32:3: Sam 31:10, 38:8, 39:2-3 * 32:5: Wkp 26:40; 2Sml 12:13; Jop 31:33; Sam 103:12; 1Jo 1:9 * 32:6: Sam 46:1-3, 69:1, 69:13 * 32:7: Het 5:1-31; Sam 31:20, 91:1, 121:7 * 32:8: Sam 25:8, 33:18 * 32:10: Sam 16:4; Snd 13:21; Rom 2:9 * 32:11: Sam 7:10, 64:10, 97:12

3 Wagäm bigoŋ säkgämän utpäŋ kap kodaki kubä oretoret terak teŋ imut!

4 Anutu täŋo man u bureni-inik. Ba imaka täk täyak uwä tägagän täk täyak.
Goret kubä nämo täk täyak.

5 * Unitä kudän siwoŋitagän gäripi nadäk täyak. Täŋkaŋ unitäŋo butewak-
itä kome pähap ŋo terak tokŋek täyak. Uwä nämo paot täyak.

6 * Täŋpäkaŋ Anututä man yäŋirän kunum, edap dapuri, komepak ba guk
u kuduŋtagän ahäŋkuŋ.

7 * U man yäŋirän ume kubäkengän äbä gwägu taŋi ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ
mani buramiŋkaŋ bagani nämo irepmitpäŋ ini iraniken ugän it
täyak.

8-9 * Unita ämawebe komeni komeni, in Anututa nadäwä umuri kubä
täŋpöpäŋ iniŋ orerut! Iniŋ orepäŋ mani buramiwut!

10 * Täŋpäŋ ŋode nadäwut; Ekäni u intäjukun itak. Komen ämatä ude api
täne täne yäŋ man topmäk täkaŋ upäŋkaŋ Anututä nadäŋirän imaka
u bureni täga nämo täk täkaŋ.
U täna yäŋŋat täŋpä wak täkaŋ.

11 * Täŋpäkaŋ Anutu ini, ude api täŋpet yäŋ nadäk täyak uwä bureniŋän
pewän ahäk täkaŋ. Nadäk-nadäki kubä jop nämoinik kuk täyak, ba
nämo api kwek.

12 * Unita äma äbot Anutu Bureni unitagän nadäk täkaŋ u oretoret terak
kuŋat täkaŋ. Ämawebe inita biŋam iwoyäwani uwä bänep pidäm
terak it täkaŋ.

13-14 * * Täŋpäkaŋ Ekäni uwä kunum gänaŋ intäjukun-inik itkaŋ ämawebe
kuduŋtagän kome terak kuŋarirä yabäŋ yawat itak.

15 * Anututä ini-tägän ämawebe täŋo nadäk-nadäki pewän ahäŋkuŋo unita
mebärinin nadäŋ morek täyak.

16-17 * * Täŋpäkaŋ kome täŋo intäjukun ämatä ini-ini ŋode nadäk täkaŋ; Nin
täŋo komi äma mäyap-inik itkaŋ unita iwan täŋo kehäromini täga
yäpmäŋ äpne.

Ba ŋode nadäk täkaŋ; Nin täŋo ämik tuŋum u kehäromi nikek unita nin
intäjukun itkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ.

Upäŋkaŋ täga nämo! Ämik täŋo tuŋum unitäŋo kehäromi terak
säkgämän nämo itneŋ. Nämoinik!

18 * Täŋ ämawebe Ekäni täŋo mani buramik täkaŋ ba unitäŋo iron paot-
paori nämo u terak yengämä pewöpäŋ it täkaŋ uwä Ekänitä watä it
yämiŋirän säkgämän kuŋat täkaŋ.

19 * Ekänitä ini täŋkentäŋ yämiŋirän käyäm ba imaka umuri kubätä

* **33:5:** Sam 11:7, 37:28, 119:64 * **33:6:** Stt 1:6, 2:1; Sam 104:30; Hib 11:3 * **33:7:** Kis 15:8;
Jos 3:16; Sam 78:13 * **33:8-9:** Sam 148:5 * **33:10:** Sam 2:1-3; Ais 8:10, 19:3 * **33:11:** Jop
23:13; Sam 40:5; Snd 19:21; Ais 55:8 * **33:12:** Lo 7:6; Sam 28:9, 144:15 * **33:13-14:** Jop 28:24;
Sam 11:4, 14:2 * **33:13-14:** 1Kin 8:39, 8:43; Sam 102:19 * **33:15:** 2Sto 16:9; Jop 10:8; Sam
119:73 * **33:16-17:** Sam 44:6, 60:11 * **33:16-17:** Sam 20:7, 147:10; Snd 21:31 * **33:18:**
Jop 36:7; Sam 32:8-10; 1Pi 3:12 * **33:19:** Jop 5:20; Sam 37:19; Apos 12:11

bäränej nāmo dāpmāk täyak.

- 20 * Unita Ekāni kubā unitägān tājkentān nimikta itsāmāk tākamāj. Ekānitā ini-tägān tāga tājkentān nimek. Uwā nintāno ukātpipik kurepā.
U watā it niniḡirān säkgāmān it tākamāj.
- 21 Unita Ekānitagān gāripi pāhap nadāk tākamāj. Unitāno wāpi kudupi terakgān tubeḡ kuḡpāj it tākamāj.
- 22 O Ekāni, nin irit kuḡat-kuḡatnin gākā terakgān peḡpāj tājkentākta itsāmāḡitna gākḡo ironka pāhap paot-paori nāmōtā nintā terak āroton!

34

Ekāni tāno ironi tāgata kap tewani

Kadāni kubā Devittā nepmaḡpān kwa yāḡkaḡ iwani Abimilek iḡamiken guḡ ude āworeḡirān Abimilektā kakātāḡ-pewān kuḡkuk. Tāḡirān Devittā kap ḡo teḡkuk.

- 1 * * Nāk kadāni kadāni Ekāni wāpi biḡam yāpmāj akuk täyiwa!
- 2 Imaka tāga tāḡ namik täyak unita nadāḡpāj iniḡoret täyat. Ude tāḡira āmawebe nadāwātāk ikektā nākḡo man u nadāḡkaḡ bānep oretoret tākot.
- 3 * Ai! In ābākaḡ Ekāni tāḡo wāpi biḡam bok yāḡahāḡitna nadāwut! Tāḡpāj penta iniḡ oretna!
- 4 * In nadāwut! Nāk Ekānitā tājkentān namikta yāḡapiḡira nadāḡ namiḡkuk. Tāḡpāj umun mebāri mebāri nadāk tāḡkuro u iwat kireḡirān bānep kwini terak bātāḡigān itkut.
- 5 Unita nadākot; In nadāḡ bārāp tāḡpāj Ekāniken tājkentākta yāḡapinayāḡ tāḡo uwā bānep oretoret pāhap api nadāneḡ. U imata, Ekānitā inta nāmo bitnāk täyak unita.
- 6 * Tāḡpākaḡ āma jopi jāwāritā Ekāniken gera yāḡirā nadāḡpāj tājkentān yāmik täyak.
- 7 * Bureni! Āmawebe Ekānita nadāḡ imikinik tāk tākaḡ u Ekāni tāḡo aḡerotā dubiniken itpāj tājkentān yāmik tākaḡ.
- 8 * Ekāni uwā tāgagāmān-inik. Unita ketem kudupi kubā nabāḡ nadāwā gāripi tāk tākaḡ udegān Ekāni dubiniken kuḡkaḡ tāḡpāj-kawut. Ude tānayāḡ tāḡo uwā Ekāni uwā gāripi-inik yāḡ api nadāneḡ!
- 9 * Tāḡpākaḡ Ekāni tāḡo āboriye, in gāmori-kengān itkaḡ imaka kubāta nāmo api wāyākḡeneḡ.
- 10 * Tom āḡwāri uwā nakta kadāni kubākubā wāyākḡewā waneḡo upāḡkaḡ āmawebe Ekāniḡān iwat tākaḡ u imaka tāga kubāta nāmo wāyākḡek tākaḡ.

* 33:20: Sam 62:1, 115:9; Ais 8:17 * 34:1: 1Sml 21:13-15 * 34:1: Efe 5:20; 1Te 5:18; 2Te 1:3, 2:13 * 34:3: Sam 69:30; Luk 1:46 * 34:4: Sam 18:6; Mat 7:7; Luk 11:9 * 34:6: Sam 3:4, 34:17-19 * 34:7: 2Kin 6:17; Dan 6:22; Sek 9:8; Hib 1:14 * 34:8: Sam 2:12; 1Pi 2:3 * 34:9: Sam 31:23 * 34:10: Jop 4:10-11; Sam 84:11

- 11 Unita nanaknaye, in äbä dubinaken itpäñ Ekäni wäpi biñam orañ imikta täwetpäñ täwoñärewayäñ täyat ño ket nadäwut.
- 12 Uwä ñode; In säkgämän itkañ oretoret terak kañ it yäpmäñ ärona yäñ nadäkañ?
- 13 * Eruk ñode täñput! In jop manman ba man käbäñi kubä nämo yäneñ. Nämoinik!
- 14 * In kädet waki u mäde ut imiñpäñ kädet täga ugän kañ iwarut. Täñpäñ kädet täga u kañ-ahäñpäñ ämawebe ätukät bänep kubägän kañ täñput. Gwäk pimiñpäñ kädet tägatäga u kudup kañ iwarut.
- 15 * U imata, Ekänitä ämawebe siwoñi yabäñ yäwatpäñ yäñapik man yäk täkañ u nadäñ yämik täyak.
- 16 * * Täñ äma Ekäni täño mani nämo buramiwani uwä mäde ut yämik täyak. Mäde ut yämiñirän äma udewani kumäñirä ämawebetä waki täñpani unita bäräñeñ guñ täñpäñ äneñi täga nämo api juku pineñ.
- 17 * Unita äneñi täwera nadäwut; Ämawebe siwoñitä Ekäniken yäñapiñirä nadäñ yämik täyak. Nadäñ yämiñpäñ täñkentäñ yämiñirän bäräpi kubätä kehäromini nämo yäpmäñ äpäc täyak.
- 18 * Näk bureni täwetat. Ekäni uwä ämawebe nadäwätäk ikek u dubiniken it yämik täyak.
Ba ämawebe butewaki pähap terak it täkañ u orañ yämiñpäñ bänepi täñpidäm tañ yämik täyak.
- 19 * Bureni, bäräpi mebäri mebäri uwä ämawebe siwoñi kuñaraniken ahäñ yämik täkañ upäñkañ Ekänitä täñkentäñ yämiñpäñ bäräpi u ketären yämik täyak.
- 20 * Täñpäñ watä it yämiñirän kujari kubä nämo tokät täkañ.
- 21 Täñpäkañ imaka wakiwakitä äma waki täñpani kumäñ-kumäñ api däpneñ. Täñ ämawebe, äma nadäkinik täñpanita iwan täñ yämik täkañ uwä Ekänitä komi api yämek.
- 22 * Täñpäkañ Ekänitä watä piä ämawebeniye watä it yämiñirän säkgämän it täkañ. Täñpäñ ämawebe nadäkiniki u terakgän pek täkañ uwä paotta biñam nämo api täneñ. Nämoinik.

35

Äma kubä Anututä täñkentäñ namän yäñpäñ yäñapiñkuk

- 1 Ekäni, äma iwan täñ namik täkañ u iwan täñ yämisi. Ba äma näkkät ämik täc täkamäñ ukät ämik udegän täkot!
- 2 Kurepäkät kupäñtek yäpmäñkañ täñkentäñ namikta äbäsi.
- 3 Täñpäñ äma näwat kirek täkañ u kadä bohamka yäwoñäresi. Täñkañ bänepna kwinigän itta api täñkentäñ gamet yäñ näwet.
- 4 * Täñpäkañ äma näk nutpewä kumäkta yäñpäñ-nadäk täñpäñ näwat-kirek täkañ u ämikken kehäromini paoräpäñ mäyäk nadäñpäñ äneñi äyänutpäñ metäñpeñ kañ kut!

* **34:13:** 1Pi 2:22 * **34:14:** Ais 1:16-17; Rom 12:18; Hib 12:14 * **34:15:** Jop 36:7; Sam 34:6, 34:17 * **34:16:** Snd 10:7; Jer 44:11; Amo 9:4 * **34:16:** 1Pi 3:10-12 * **34:17:** Sam 34:6, 34:15, 34:19, 145:19-20 * **34:18:** Sam 51:17; Ais 57:15, 66:2 * **34:19:** Snd 24:16; 2Ti 3:11-12 * **34:20:** Jon 19:36 * **34:22:** 2Sml 4:9; 1Kin 1:29; Sam 103:4 * **35:4:** Sam 40:14, 70:2, 129:5

- 5 Ekäni täño aņerotä yawat kirenjirän täpun-täpun mänittä piäj äreyäj täjppän kuk täkaņ ude kaņ äworewut.
- 6 Metäņpeņ kuņirä käderi bipmäņ urani täjppäj itärop kaņ täjppän. Täjirän Ekäni täño aņerotä kaņ dāpān!
- 7 Mebāri nämo näka buņep pek täkaņ. U nepmäjitta awaņ kāroni kädetnaken ānek täkaņ.
- 8 Unita nämo nadāņirä täjppāwaktä kaņ ahāj yāmān. Täjkaņ buņepi iniken unitä yepmäņ irirän kaņ wawut!
- 9 Ude täjirä Ekānita yāņpāj oretoret api täjpet, täjkentāj namayāj täyak unita.
- 10 Bānep nadāk-nadākna kuduptä Ekāni ŋode api iweret; Gäk bumik āma kubā nämo itak. Āma kwini āma kehāromi nikektä dāpneņ yāņpāj täjkentāj yāmik täyan.
Ba āma jāwāri āma tuņjum ikektä täjyākŋatneņta watä it yāmik täyan.
- 11 Āma waki täjpani manken nepmaņpāj waki ude täjpani yāj jop näkŋat täkaņ.
- 12 * Täjppāj täktākna tägata kowata waki namik täkaņ. Ude täjirä netätä täjkentāj namek yāj nadāņkaņ nadāj bārāp bumta tāk täyat.
- 13-14 * Upājkaņ kadāni unitä kāyām täjirāwā, butewaki tek täjppāj nakjop it täjkuwonik. Ude täjkaņ notnapak burenita yāj gwājij āpmonpāj Ekānitä täjkentāj yāmikta gera yāk täjkuwonik.
Ba āma kubā miņitā kumāņirän konām butewaki täjpeko ude tāk täjkut.
- 15 Täjppākaņ kadāni näkä bārāpi gānaņ irira wisik-inik yāj yāņpāj näk it gwājijpāj yāņārok nāwet täjkuwonik. Āma kome kubāken nanik u nutpāj nutgān tāk täjkuņ.
- 16 Ba āma wakitä guņ yāniņ wārātpāj ibeneņo ude nebeņpāj naniņ wārāt täkaņ.
- 17 Unita Ekāni jop yabāj āwarākuk tāk täyan u jidegān api pewen? Bārāneņ ābā aņ āgwāri nutnayāj täkaņ ŋoken nanik nāmagut!
- 18 Ude täjiri āmawebekaye kābeyä täjirä iņamiken bānep tāga man kwawakgān gāwetpāj api ganiņ oreret.
- 19 * Täjppākaņ iwanaye jop manman yāwani u yabāj āwarākuk täjiri näk närepmiņpāj wisik-inik, kehāromini yāpmāj āpakamāj yāj nämo nāwetneņ.
Ba jop yabāņiri āma jop nadāj kokwawak täj namik täkaņ u komi namiņpāj yāņārok nämo nāwetneņ.
- 20 Āma udewani uwā kwini man nämo yāk täkaņ. Nāmo, u āma kwini terak kuņaranita jop manman mebāri mebāri pewā ahāk täkaņ.
- 21 Täjkaņ, ude täjiri gabāmāņo yāj jop yāņnākŋatpāj wohut-wohut man bumta yāk täkaņ.
- 22 Ude täjirä upājkaņ Ekāni, kaņpāj nadāno unita man kum nämo iren. Ekāni, näk nabāj umuntaņ pāņku ban nämo iren.

* 35:12: Sam 38:20; Jer 18:20; Jon 10:32 * 35:13-14: Jop 30:25; Mat 10:13; Luk 10:6 * 35:19: Sam 69:5; Jon 15:25

- 23 Nämö! Kikņutpāņ ijiwā kwāpāņ nabā! Ābā nāk gārak itkaņ iwanaye nāka āma tāga yāņ yāwet!
- 24 * Ekāni, gāk siwoņi-inik unita nāka momini nāmo yāņ kaņ yāwet. Ude tāņiri iwanaye yāņārok nāmo nāwetneņ.
- 25 Yabāņ āwarākuk tāņiri nāka ņode nāmo yāneņ; Tāgagāmān! U paotak!
- 26 Eruk, āma komi nadātat ņonita yāņārok nāwet tākaņ u kehāromini kudup paorirā tāņguņ taņpāņ kaņ irut!
Ba āma nāka nadāwā āpani tāņpāpāņ inita nadāwā ārowani tāk tākaņ uwā wāpi biņam paorirān māyāk pāhap kaņ nadāwut.
- 27 Tāņpākaņ Ekāni, gāk tāņkentāņ namiņiri āmawebe nāka āma siwoņi yāņ nadākinik tāk tākaņ u oretoret gera wari wari ņode kaņ yāwut;
Ekāni wāpi biņam punin-inik it tāyon! Epān āmani ņonitā sākgāmān irirān gāripi nadāk tāyak.
- 28 * Ude yāņirā nāk imaka, tāktākka siwoņi unitāņo biņam api yāņahāwet. Tāņkaņ yāņetak bipmāņtak wāpka biņam api ganiņoret tāņpet.

36

Āma waki tāņo mebārikāt Anutu tāņo bānep iron

- 1 * Momitā āma waki bānepiken tokņek pat tākaņ. Momi unitā peņ yāwerirā Anututa nāmo umuntaņkaņ māde ut imikinik tāk tākaņ.
- 2 Bānepitā tāņyākņarirān inita nadāwā ārowani tāņpāpāņ ņode nadāk tākaņ; Wakinin kābop itak. Anututā unita yāņpāņ manken tāga nāmo nipmaņpek! yāņ nadāk tākaņ.
- 3 Meni jinomken man, nadāk ba tāktāk waki unitāgān abāk tākaņ. Unita jop manmangān yāk tākaņ. Imaka tāga tākta nadāk tawaņ siwoņi kubā nāmo pek tākaņ.
- 4 Nāmo, dāpmon patpari-kenā kādet waki tākta nadāk tawaņ pek tākaņ. Imaka tāga tāpuri-inik kubā nāmo tāņkaņ waki tāktāk kādet unita māde nāmoinik ut imik tākaņ.
- 5 * Tāņpākaņ Ekāni, gākā ninta butewaki nadāņ nimik tāyan u kāroņi boham, kunum yāpureko ude bumik. Gāk ninta nadākinik tāņ nimik tāyan u ārowani.
- 6 Imaka imaka tāgagān tāk tāyan u yabāņpāņ-nadāņitna inide kubā tāk tāyak. Gākā piā siwoņi tāk tāyan uwā amatā nadāwā tārenaņi nāmo. Āma ba imaka tom tom gākāgān yabāņ yāwat tāyan.
- 7 * Anutu gākā komeņ āma ninta watā it nimik tāyan unita gāka gāripi pāhap inide kubā nadāk tākamāņ. Watā it nimik tāyan uwā baraktā nanaki uwijij pat tākaņ ude tāņ nimik tāyan.
- 8 * Ketem tāgatāga gāripi nikek kawutkaken nanikpāņ nimik tāyan. Nadāņ nimiņiri gākņo ume gāripi nikek u nak tākamāņ.
- 9 * Irit kuņat-kuņat tāņo māhemi u gāk kubāgān. Gāk peņyāņekka bānepninken peņyāņeņ nimiņiri kwawākgān it tākamāņ.

* 35:24: Sam 26:1, 43:1 * 35:28: Sam 51:14, 71:15, 71:24 * 36:1: Rom 3:18 * 36:5: Sam 57:10, 108:4 * 36:7: Rut 2:12; Sam 17:8, 31:19, 91:4 * 36:8: Jop 20:17; Sam 16:11; Rev 22:1 * 36:9: Jer 2:13; Jon 4:10, 4:14; 1Pi 2:9

- 10 Unita ämawebe gäka nadäñ gamikinik täk täkañ unita bänep iron pen täñ nimiñ yäpmäñ kwen.
- 11 Täñpäñ äma ärowani täñpani yabäñ äwaräkuk täñiri näk nämo yeñ jakñitneñ. Ba waki täñpani yabäñ äwaräkuk täñiri näk nämo yokut täreneñ.
- 12 Wisik! Äma waki täñpani akukta nämo, mañ-däpaniken ugän pätkañ. U kañpäñ nadäwut!

37

Äma waki ba äma tägatä gwäki yäpmäk-yäpmäk täño manbiñam

- 1 * Notnapak, äma wakiwaki täño täktäkita yäñpäñ nadäwätäk nämo täñpen. Ba äma unitäño tuñumita nadäñ gärip täñpäñ kokwawak nämo täñpen.
- 2 * Äma udewaniwä piä täñpäñ pewä muyeñ bäräñeñ kubitak täkañ ude api paotpeñ kuneñ.
- 3 Unita gäk nadäwätäk nämo täñpäñ Ekänitagän nadäkinik täñpäñ kudän täga ugän täñpeñ kuñat täyi. Ude täñpayäñ täno uyaku kome yäñ gamaniken u säkgämän api iren.
- 4 * Täñpäkañ oretoret bureni kañ-ahäkta Ekäniken kuñiri ini bänep nadäk-nadäkka täño gäripi api däpmäñ täreñ gamek.
- 5 * Irit kuñat-kuñatka kudup Ekänita iniñ kireñpäñ nadäkinik täñ imiñiri api täñkentäñ gamek.
- 6 * Ude täñiri Ekänitä täktäkka täga u täñpewän edap täño peñyänekitä säkgämän ijik täyak ude ämawebe inamiken api ijiñ-yäñewek. Täñkañ Ekänitä ämawebe kwawak ñode api yäwoñärewek; Äma ñowä inamnaken siwoñi-inik itak.
- 7 * Unita äma kädet waki iwatpäñ tuñum äma täk täkañ udegän itta nadäwätäk nämo täñpen. Nämo, Ekänitä täñkentäñ gamikta dapun täñpäñ kwikinik iren.
- 8 * Nadäwätäk täñpäñ kokwawak täktäk kädet u mäde ut imi. Kädet udewani uwä bäräpi pewä ahäk-ahäk kädet.
- 9 * Nadätan? Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkañ unitäwä kome yäñ yämani u api koreñpäñ itneñ. Täñpäkañ waki täñpaniwä Anututä yawat kireñpewän api apämañ kuneñ.
- 10 * Yawat kireñpewän apämañ kuñpäñä api paot täñpä kuneñ. Täñirä yabäñ ahäkta wäyäkñewayäñ täno upäñkañ täga nämo api yabäñ ahäwen.
- 11 * Nämo! Ämawebe inita nadäwä äpani täñpani uwä täñ-bumbum kome iwoyän yämani u koreñpäñ irit gapuni terak itkañ oretoret api täneñ.

* 37:1: Sam 73:3; Snd 23:17, 24:1, 24:19 * 37:2: Sam 90:5-6 * 37:4: Ais 58:14 * 37:5: Snd 16:3; Mat 6:25; Luk 12:22; 1Pi 5:7 * 37:6: Jop 11:17; Mai 7:9 * 37:7: Sam 62:1; Ais 30:15; Jer 12:1 * 37:8: Sam 73:3; Efe 4:26 * 37:9: Jop 27:13-14; Ais 57:13 * 37:10: Jop 20:9; Hib 10:36-37 * 37:11: Mat 5:5

- 12 Bureni, äma wakiwaki tänpänitä äma siwoñita kokwawak täñ yämiñpäñ tänpäwakta nadäk täkañ.
- 13 Upäñkañ Ekänitä äma udewanita yänärok yäwet täyak. Imata, itkañ nämo, api wañ moreneñ yän nadäk täyak.
- 14 Äma äpani jäwäri u siwoñi upäñkañ äma wakiwaki tänpänitä äma däpmäktä äpa kuwek gwäñjit päip boham wepmärit täk täkañ.
- 15 Ude täk täkañ upäñkañ päip boham iniken unitägän äyänutpäñ ini api yäput täneñ. Täñkañ äpa kuweki uwä Anututä api ubiñ jukut tänpän kunenñ.
- 16 * Tänpäkañ äma tägatäga tuñum täpuri pat yämitak unitä äma waki täño tuñum päke itkañ unitäño kehäromi Anutu inamiken kudup yärepmitak.
- 17 Imata, Ekänitä ini äma waki tänpäni täño kehäromi yäyomägatpäñ äma tägata watä api it yämek.
- 18 Bureni, Ekänitä ämawebe mani buramiñpäñ iwat täkañ u watä säkgämän it yämiñpäñ kome iwoyän yämani u inita biñam yäniñ kirewänpäñ uken tärek-täreki nämo api itneñ.
- 19 Täñkañ äma udewaniwä kadäni waki äbänjirän tägagän api itneñ. Ba tagwän irit ahäwayän täyakken imaka, ketem tokñek api näneñ.
- 20 Upäñkañ äma waki tänpäni uwä Ekäni täño iwan itkañ unita api kumenñ. Päya irori kadäni keräpitagän ahänpäñ paot täkañ ude, ba gupetä äbutkuk täkañ ude api paotpenñ kunenñ.
- 21 Äma waki tänpäni uwä äma täño tuñum yäpmänkañ kowata äneñi bäräneñ nämo yämik täkañ. Upäñkañ äma täga uwä iron säkgämän tänpäñ tuñumi ämata ño yämiñ-yämiñ täk täkañ.
- 22 Tänpäkañ ämawebe Ekäni täño iron ikek unitäwä kome yän yämani u api koreñpäñ itneñ. Täñ äma Ekäni täño kokwawak terak it täkañ uwä yäwat kireñpewän api kuñtänpä kunenñ.
- 23 * Täñkañ Ekänitä äma kubä täño irit kuñat-kuñari kañpäñ gäripi nadänpäñä irit kuñat-kuñari kädet u täñ-kehäromtañ imik täyak.
- 24 Ude täñjirän äma udewani yewän kuneño uwä täga nämo mañutneñ. Nämo, Ekänitä täñkentän imiñjirän yeñ täpäneñpäñ irek.
- 25 * Eruk, ñode nadäwut; Kadäni käroni it yäpmän äbänkä äma tägawani täyatken ño bämopiken Anututä äma siwoñita mäde ut yämiñjirän nanakiye nakta yänapik-apik kubä nämo täñjirä yabän yäpmän äbätat.
- 26 Nämo, äma täga udewani kadäni kadäni äma täñkentän yämikta iron tägatäga jop täñ yämik täkañ. Täñkañ äperiye nanakiyetä täga kuñarirä miñiye naniyetä yabänpäñ oretoret api täk täneñ.
- 27 Unita notnapak, kädet waki täkta mäde ut imiñpäñ kädet täga ugän kañ tä. Ude täñjiri kämiwä gäkño yerikaye uwä kome iwoyäwaniken ugän säkgämän api itneñ.

* 37:16: Snd 15:16, 16:8; 1Ti 6:6

* 37:23: 1Sml 2:9; Snd 16:9

* 37:25: Sam 37:28, 59:15,

- 28 * Imata, Ekäni uwä ämawebeniye kudän täga täñpän nadän imikinik täk täkan u mäde nämo ut yämik täyak. Nämo, u yabän yäwat piä tärek-täreki nämo täñ yämik täyak. Täñpäkan waki täñpani ini ba unitäño yeriniye uwä yäwat kireñpewän api kuneñ.
- 29 Täñ ämawebe siwoñitä kome yän yämani u koreñpän uken tärek-täreki nämo api itneñ.
- 30 Täñpäkan äma siwoñi täño meni jinomkenä man säkgämän säkgämän Anutuken nanik unitägän ahäk täkan. Mani unitä ämawebe täñkentän yämik täyak.
- 31 * Äma udewani Anutuni täño бага man bänepiken injit-inik täñpeñ kuñat täkan uwä nämo kakätäk täkan.
- 32 Täñ äma waki täñpani uwä äma täga däpmäkta yabän yäwat piä täk täkan.
- 33 Upänkan Ekänitä äma täga uwä yabä kätänjirän iwaniyetä kehäromini täga nämo yäpmän äpneñ, ba manken täga nämo yepmaneñ.
- 34 Unita Ekänitä täñkentän gamikta unitäño man kädet u kudup iwatkan dapun täyi. Ude täñjiri orañ gamiñpän kome iwoyäwani u ganiñ kireñpän iwankaye dapunka terak yäwat kireñpewän kuñjä api yabäwen.
- 35 * Eruk, äma kubäta ñode täwera nadäwut; Äma waki kubä itkuko u ämawebeta komi yämik täñkuk. U äma kehäromini nitek, päya tañj, mäbi ude.
- 36 Upänkan mäden, äma unitä iraniken u kuñpän ini ba tuñumi nämo irirän kanjut. Kan-ahäwayän wäyäkneñkuro upänkan täga nämo kan-ahänkut. U paotkuk.
- 37 * Täñ äma täga siwoñi kuñarani unita nadäwut; Äma bänep kwini terak kuñarani täño yeriniye uwä mäyap.
- 38 Täñpäkan momi täñpani uwä paotpän paot-inik api täneñ. Ba yeriniye imaka, kudup api awähutneñ.
- 39 Upänkan bäräpi kadäniken Ekänitä äma siwoñi täñkentän yämiñpän watä it yämik täyak.
- 40 * Äma udewanitä waki mebäri mebärita umuntañpän käbop nipmanpän yänpän Ekäniken kuk täkan unita äma waki täñpani keriken nanik yäyomägatpän watä it yämik täyak.

38

Äma kubä bäräpiken itkan Anutuken yänapiñkuk

- 1 O Anutu, kokwawak nadänkan nämo nebewen, ba momina täño kowata nämo namen.
- 2 Gäk kuwektä-yän namäk täyan. Täñpän nut-manpi kome terak äpmok täyat.
- 3 * Gäkä nadän wañ namiñjiri käyäm tañj täyat. Täñpän momi täñkuro unita gupnaken kehäromi nitek nämo nadäk täyat.
- 4 * Momina unitä uwäk ude täñpän nepmak täyak. Täñjirän tuñum bäräpi kubä, buraminañi nämo, ude bumik yäpmän kuñat täyat.

* 37:28: Sam 11:7; Snd 2:22; Ais 14:20 * 37:31: Lo 6:6; Sam 40:8, 119:98; Ais 51:7 * 37:35: Jop 5:3 * 37:37: Ais 32:17, 57:2 * 37:40: 1Sto 5:20; Ais 31:5; Dan 3:17, 3:28, 6:23 * 38:3: Jop 33:19; Sam 32:4, 102:10; Ais 1:6 * 38:4: Esr 9:6; Sam 40:12

- 5 Gupnaken womäntä tabä täņkaņ kăbăņi bumta piäk tăkaņ. Năkņa kudăn goret täņkuro unita udewă ahăņirăn tarăki-inik tăk tăkaņ.
- 6 Bănepnaken bărăpi bumta pariră nadăņira wakiinik tăk tăyak. Ude täņkaņ kepma kărôņ butewaki nadăņpăņ konăm kottăņ kuņat tăyat.
- 7 Tăņpăņ gupna kădăptă-yăņ ijinirăn kăyăm păhap tăk tăyat.
- 8 Komi taņi nadăņkaņ goret-goret itat, imaka taņi kubătă yeņ nepmăņitpăņ irirăn bumik.
- 9 * O Ekăni, găk năkņo nadăņ gărıpna u nadătan, ba bănepnată yăņkăhănkăhăn tăyak u imaka, nadătan.
- 10 Bănepnată tuptup yăpurirăn kehăromina kudup paot-inik tăyak. Ude tăņirăn dapunna imaka, săkgămăn nămo ijitak.
- 11 Ude tăņira notnaye jibinata yăņpăņ dubinaken äbăkta bitnăk-inik tăk tăkaņ. Ba meņ nan ba notnaye wanotnaye imaka, nabăņ umuntăņpăņ păņku ban it tăkaņ.
- 12 Tăņpăkaņ ämată năk nutpăņ waki tăņ namikta man yăņpăņ-nadăk tăk tăkaņ. Tăņpăņ waki tăņ namikta juku piņtăņ kuņat tăkaņ. Ude täņkaņ năk nutta buņep tăk tăkaņ.
- 13 Tăņiră năhăwă guņ ude äworeņpăņ man yăk tăkaņ u nămo nadăk tăyat. Tăņpăņ man waki yăk tăkaņ uwă kowata tăga nămo yăk tăyat.
- 14 Butewaki! Năk man nămo yăwani, ba man nămo nadăwani ude äworeņpăņ man kum it tăyat.
- 15 Upăņkaņ Ekăni, găk yăpmăņ wădăņpăņ itat. Tăņpăņ Ekăni Anutuna, năk nadătat; Găkă nadăņ namiņpăņ api täņkentăņ namen.
- 16 Unita iwanaye jop yabăņiri năk komi nadăņpăņ goret irira nabăņpăņ wisik-inik yăņ năwetneņtawă.
- 17 U imata, komi pen nadăņ itkaņ wakinik täņpayăņ kerăp tăyat.
- 18 * Tăņpăkaņ Anutu, momi täņkuro unita nadăwătăk păhap täņpăņ iņamkaken kwawak yăņahăk tăyat.
- 19 Tăņ iwanaye bumta-inik uwă kehăromi nikekgăn itkaņ jop nadăņ kokwawak nadăņ namik tăkaņ.
- 20 Năk kudăn siwôņi tăņira äma unită iwan tăņ namik tăkaņ. Äma ude-waniwă kudăn tăgata kowata wăkigăn tăk tăkaņ.
- 21 * Unita Ekăni, măde ut namentawă! Ban nămo iren!
- 22 Găk Ekăni, wakiken nanik wădăņ tădotpăņ nepmaņpani unita bărăņeņ täņkentăņ namisi!

39

Devittă mominita nadăņ bărăp täņkuk

- 1 * Năk ŋode yăņkehărom taņkut; Irit kuņat-kuņatnata wată ket api iret. Tăņpăņ mebetnată momiken nepmaņpekta wată imaka, api iret. Unita äma waki dubinaken iriră man kubă nămo api yăwet.
- 2 Ude yăņkuro unita bărăpi ŋo ahăņ namiņirăn man kum-inik itkut. Man tăpuri kubă, waki ba tăga nămo yăņkuro upăņkaņ nadăņ bărăpna taņi täņkuk.

* 38:9: Sam 6:6, 10:17, 102:5 * 38:18: Sam 32:5; 2Ko 7:9-10 * 38:21: Sam 22:19, 35:22

* 39:1: Sam 141:3; Kol 4:5; Jem 3:2

- 3 Təŋpəŋ nadəwätäk unitä bänepnaken agekotkuk. Nadəwätäkgän təŋkä bäräpi bumta kaŋ-ahəŋkuro unita ŋode yəŋkut;
- 4* Ekäni, kome terak ŋo kadäni jide api it yəpməŋ ərowet? Ba jidegän api kumbet? Iritna jidegän api təreweko unitəŋo kadäni näwet!
- 5* Butewaki! Kome terak itta kadäni keräpitağän təŋpəŋ nepmaŋkun! Kodak irayəŋ təyat u kaŋiri imaka jopi ude təyak. Bureni, əma kuduptağän itkaŋ u me woŋ bumik, kadäni keräpi-inik itta yəwani.
- 6 Ba wərani, edap əgonitə ahəŋpəŋ paot təkaŋ u irepmitpəŋ nəmo. Təŋpəkaŋ əma piä tək təkaŋ u imaka kehəromi kubä nəmo pewə ahək təkaŋ. Monəŋ tuŋum pewə ahək təkaŋ u netätə api koreneŋ yəŋ nəmo nadək təkaŋ.
- 7 Unita Ekäni, imatəken kubəta itsəmbet? Gək kubə-təgän təga təŋkentəŋ nameno unita gakağän itsəmənət.
- 8 Unita momi tək təyatken unitəŋo kowata yəpnaŋiken nanik nəmagusi. Ba yabəŋ əwarəkuk təŋiri əma gəka nəmo nadəŋ gamanitə yəŋərok nəwetneŋtawə.
- 9 Nəmo, gəkŋa təŋpewi komi ŋo nadətat unita man kum irayəŋ. Man təpuri kubə nəmoinik yəwayəŋ.
- 10 Unita komi piä wari namentawə! Nut yəpməŋ əbəŋiri kumbayəŋ təyat!
- 11 Gəkŋo mebəriska nadətat. Gək momi təŋo kowata əma yabəŋ yəŋpəŋ komi piä yəmik təyan. Ba imaka unita gəripi nadək təkaŋ u gwaktə tek nəŋpə tumək təkaŋ ude təŋpiwak təkaŋ. Bureni, əmawə me woŋ bumik, kadäni keräpi-inik itta yəwani.
- 12 Unita Ekäni, juku peŋpəŋ butewaki gera ba yəŋapik manna nadəŋ namisi. Təŋpəŋ konəm korira nabəŋpəŋ əbə naniŋ kawat tə. Nək əbeknaye oranəme udeğän kome terak ŋo gəkkət kadäni keräpitağän itta iwoyəŋkun.
- 13 Eruk nabə kätəŋiri oretoret ətu təŋkaŋ kaŋ kuŋ kewewa!

40

Anutu wəpi iniŋoret kap kubä

- 1 Nək Ekəniken gera yəŋkaŋ təŋkentəŋ namikta kwikinik itkut. Iriira butewaki nadəŋ namiŋpəŋ gera yəŋkuro u nadəŋ namiŋkuk.
- 2* Nəhə əma kubə awaŋ kəroni kubə gənaŋ kəbop itkaŋ kumbeko ude. Ude irira Ekənita nabəŋpəŋ awaŋ gənaŋ nanik wədəŋpəŋ nepmaŋkuk. Ba nək əma kubə okə nəbə gənaŋ əpmonpəŋ ireko ude irira Ekənita wədəŋpəŋ kome təgaken nepmaŋpən əneŋi təga kuŋatkut.
- 3* Eruk, ude təŋpəŋ kap kodaki kubə nadək-nadəkna-ken pewən ahəŋkuŋ. Uwə Anutunin wəpi biŋam iniŋ oretta. Kap u teŋira nabəŋpəŋ əmawebe məyaptə Anutu təŋo kehəromita nadəwə inide kubə təŋpəpəŋ Ekənita nadəkinik api təneŋ.

* 39:4: Sam 90:12 * 39:5: Sam 62:9, 90:4, 144:4 * 40:2: Sam 27:5, 69:2; Jer 38:6, 38:10-13

* 40:3: Sam 32:7, 33:3, 64:9

- 4* In nadäkaŋ? Ämawebe Ekäni terak yengämä pek täkaŋ uwä Ekäni täŋo iron nikek. Äma udewanitä äma ärowani täŋo kädet nämo yäwat täkaŋ.
Ba Ekäni mäde ut imiŋpäŋ mäjo wära nämo yäniŋ oret täkaŋ.
Nämoinik!
- 5* O Anutu Ekänina, gäk piä tägatäga täŋpäŋ täŋkentäŋ nimiŋkun. Äma gäk udewani kubä nämo itak! Gäkägän intäjukun itan!
Täŋkentäk bumta täŋ nimikta nadäk tawaŋ pek täyan unita täga nämo yäwetpäŋ yäwoŋärewa täreneŋ. Nämoinik! Täŋkentäk nimik täyan uwä bumta-inik, daninaŋi nämo.
- 6* Anutu, gäk ganiŋ oretta tom däpmäŋpäŋ ijik takamäŋ unita nämo gek täkaŋ. Ba gupe kábäŋi nikek mominin ärutta ijik takamäŋ udewanitä nadäwi ärowani nämo tak täkaŋ.
Upäŋkaŋ näk gäkŋata biŋam iwoyäŋpäŋ manka nadäkta jukuna biori tumbuŋ. Täŋpäŋ gäkä nadäk-nadäk namiŋiri manka buramik täyat.
- 7* Eruk Anutu, näk äretat. Man näka bian kudän täŋkuŋo udegän iwatpäŋ äretat.
- 8* Anutuna, kädet gäkä gäripi nadäk täyan näk kädet udegän täkta gäripi nadätat. Gäkŋo kädet siwoŋi u nadäk-nadäkna-ken pätak.
- 9-10* Unita Ekäni, näk man kum nämo itkaŋ käbeyäken ämawebekaye gäkŋo bänep irona ŋode pen api yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋpet;
Ekäninintä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ wakiken nanik wädäŋ tädotpäŋ niŋmak täyak yäŋ api yäwet täŋpet. Täŋpäŋ manka täktäkka täŋo biŋam käbop nämo pek täyat.
Ironka pähap ba imaka bureniŋän tak täyan u ämawebe yäwet täyat.
- 11 Unita Ekäni, näka nadäŋ namisi! Gäk butewakika käbop nämo pewen. Nämo, nadäŋ namiŋiri ironka ba manka bureniä watä säkgämän it namiton.
- 12* Bäräpi mebäri mebäri ahäŋ namik täkaŋ, u daninaŋi nämo. Täŋpakaŋ momi tak täŋkuro unitä kehäromina yäpmäŋ äpakaŋ.
Bäräpi u ba u yärepmitta kädetta wäyäkŋewa wakaŋ. Momina mäyap iniktä gwäkna pujiŋ itkaŋ u yärepmitkaŋ. Unita umun terak itat.
- 13 Unita Ekäni, bäräŋeŋ abä täŋkentäŋ namisi!
- 14 Äma nutnayäŋ täkaŋ u kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ nadäk-nadäki täŋpewi guŋtaŋirä mäyäk tawut. Mäyäk taŋpäŋ nabä-kätäŋpeŋ kut!
- 15 Äma yäŋärok man näwet täkaŋ u meni täŋpipiŋpäŋ yäwat kireŋiri mäyäk nadäwut.
- 16 Täŋpakaŋ Ekäni, ämawebe gäk gäwaräntäk täkaŋ u oretoret tak takot!
Imata, gäkŋa waki keriken nanik wädäŋ tädotpäŋ yepmaŋkuno unita gäka gäripi pähap nadäk täkaŋ.

* 40:4: Sam 84:12, 125:5 * 40:5: Sam 71:15, 139:17-18; Ais 55:8-9 * 40:6: Ais 1:11; Jer 6:20; Mai 6:6-8 * 40:7: Hib 10:5-7 * 40:8: Sam 37:31; 2Ko 3:3 * 40:9-10: Sam 89:1; Apos 20:20, 20:27 * 40:12: Sam 18:5, 38:4, 65:3

Tänpän kadäni kadäni node yäk täkot; Ekäni uwä wäpi biñam ikek kañ irän!

- 17 O Ekäni, nähä waki, kehäromina nitek nämo. Upänkañ nadän namisi.
Gäk kubä-tägän näkno täñkentäkna ba yäpätägak ämana.
O Anutuna, bäräñej äbä täñkentän namisi!

41

Devittä käyäm tänpän yäñapik man yänjuk

- 1 * Äma, äma jäwärita nadän yämik täkañ uwä Anutu täño oretoret terak kuñat täkañ. Udewanitä bäräpi kañ-ahänayän täkañ uwä Ekänitä api täñkentän yämek.
- 2 * Bureni, Ekänitä watä it yämiñpän irit kuñat-kuñari api täñ-mehamtañ yämek. Tänpän äma udewani täñpewän komeniken oretoret terak api itneñ.
Irirä yabä kätänirän iwaniyetä kehäromini täga nämo api yäpmän äpneñ.
- 3 Tänpän käyäm täñirä Ekänitä täñkentän yämiñirän gupi äneñi api koreneñ.
- 4 Tänpäkañ nähä Ekäni node iwetkut; Ekäni, näk gäkken momi täñkut. Upänkañ butewaki nadän namiñpän nepmañpi tägasiwa.
- 5 Iwanayetä käyäm täñira nabäñpän man jägämi näwet täkañ. Uwä näkä kumänjira wäpita kañ guñ täna yän nadäk täkañ.
- 6 Tänpän äma u nabänayän äbäk täkañ u jop gupi-tägän äbäk täkañ. U näka waki ude itak yän yänpän yäñtän kukta jop nabänayän äbäk täkañ.
- 7 Äma kokwawak täñ namik täkañ uwä näka waki ude ahän imitak yänpän yänjiap-jiap yäñtän kuk täkañ.
- 8 Näka node yäk täkañ; Wisik! U käyäm wakiinik kubä täñkañ kumäkta biñam täyak. U täga nämo api tägawek yän yäk täkañ.
- 9 * Butewaki! Notnapak bureni, nadän imikinik tänpän ketem namiñ-gamiñ tänpän nak täkamäk u imaka, näka iwan täñ namik täyak.
- 10 Unita Ekäni, butewaki nadän namiñpän nepmañpi tägañpän iwanayeta kowata api yämet.
- 11 Ude täñkentän namiñiri iwantä nämo närepmiräwä node api nadäwet; Anutu, gäk näka bänep täga nadän namitan yän api nadäwet.
- 12 Näk kudän tägagän täk täyat unita orañ namiñpän iñamkaken kwawakgän nepmañ iriri tärek-täreki nämo api ired.
- 13 * Unita ämawebe, Ekäni, Isrel täño Anutu u iniñoret täkäna! U tärek-täreki nämo iniñoret täkäna! Burenitä bureni-inik!

42

Äma kubätä Anutu dubiniken kukta gäripi nadätak

- 1 * Anutu, tomtä umeta yek täkañ ude, näk gäka udegän nek täkañ.
2 * Anutu, Anutu irit mähem, bänepnatä gäka nek täkañ unita kadäni

* 41:1: Snd 14:21 * 41:2: Sam 27:12 * 41:9: 2Sml 15:12; Sam 55:12-13, 55:20; Jer 20:10; Mat 26:23; Mak 14:20; Luk 22:21; Jon 13:18 * 41:13: Sam 106:48 * 42:1: Sam 119:131

* 42:2: Sam 42:11, 43:5, 63:1, 143:6; Jer 10:10; Dan 6:26; Mat 26:63; Rom 9:26

jidegän gäkkät man yänpäj-nadäka kaŋ ärewet?

3 * Kepma bipani butewaki nadänpäj konämna pitotä ketemna ude täk täyak. Kepma käron yänärok ñode näwet täkaŋ; Anutuka de? Imata nämo täŋkentäŋ gamik täyak? yän näwet täkaŋ.

4 * Näk komi nadänpäj imaka ñode juku pik täyat u yänahäjira bänepna pidäm tawän!

Bian näk komenaken itkaŋ ämawebe tawaŋ käron näkä jukun yän-yäkŋat yäpmäj oretoret terak Anutu täño kudupi yot gänaŋ ärok täŋkumäjönik.

Äronkaŋä Anututa oretoret kap teŋ imiñitna unitä täŋpidäm taŋ nimik täŋkukonik.

5 * Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ñode täŋpet yän nadätat; Näk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniñoret täŋpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni!

6 Näk komenata nadäwätäk täŋ itat. Upänkaŋ Anutu, ban kome ño Jodan ume dapuri kädakät pom yarä Hemon kenta Misa ñoken itkaŋ gäka nadäŋ gamayän.

7 * Wära! Ume damuntä gwägu gänaŋ äpmonjirän gwägutä gera yän itak. Wära! Waki nadätat! Täŋpäik-päikkatä näk yejämäj moretak.

8 * Upänkaŋ ude nämo! Kepma kepma Ekänitä butewaki nadäŋ namik täyak. Ude täŋjirän bipani bipani Anutu iniñoret kapnatä mena-kengän it täyak.

Kap teŋkaŋ Anutuna, irit kuŋat-kuŋatna täño mähemi uken yänapik täyat.

9 Täŋpäj kadäni kadäni Anutu, mobä kujatna ñode iwet täyat; Imata näka guŋtak täyan? Imata iwan yabäj äwaräkuk täŋjiri komi namik täkaŋ?

10 Kadäni kadäni iwantä sära ñode näwet täkaŋ; Anutuka de? Man ude näwet täkaŋ u äpa kuwektä-yän namäk täkaŋ.

11 Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ñode täŋpet yän nadätat; Näk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniñoret täŋpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni!

43

Äma kubätä iwan it gwäjijirä Ekäniken yänapinjuk

1 * Anutu, äma mäde ut gamik täkaŋ u wäpna yäpmäj äpnayän täkaŋ. Unita gäkä näk gäarak itkaŋ jop man yäwani unitäño mani utpäŋ ñode yäwet; U siwoŋi kuŋat täyak.

2 Anutu, gäk näkño kehäromina ude itan upänkaŋ imata mäde ut namitan? Iwantä kehäromina yäpmäj äpäŋjirä wakiinik nadätat.

3 * Unita Anutu, kädetka bureni näwoŋäre! Topänka penyänäj namiñiri akuŋpäj kädet täga iwat yäpmäj Saion Pom terak, itanken u kaŋ ärewa.

* 42:3: Sam 80:5 * 42:4: 1Sml 1:15; Jop 30:16; Sam 95:2, 100:4; Ais 30:29 * 42:5: Sam 9:1, 38:6; Mat 26:38 * 42:7: Sam 69:1-2, 88:7; Jna 2:3 * 42:8: Sam 16:7, 57:3, 63:6, 149:5

* 43:1: 1Sml 24:15; Sam 5:6, 26:1, 38:12 * 43:3: Sam 36:9

- 4 Ude täŋ namiŋiri enikaken äronpän gäk ganiŋ orerayän kudupi bukäkaken kwa. Bureni, Anutuna, gäk dubikaken kwa.
Gäk bänepna täŋpidäm taŋ namiŋiri oretoret pähap nadäk täyat unita Anutu Anutuna, wagäm utpän api ganiŋ oreret.
- 5 Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ŋode täŋpet yän nadätat; Näk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniŋoret täŋpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni-inik!

44

Isrel ämawebetä Anututä watä it yämekta yänŋapiŋkuŋ

- 1 * O Anutu, äbekniye oraniyeta imaka tägatäga bian-inik täŋ yämiŋkuno unitäŋo biŋam ŋode niwerirä ninin nadänkumän.
- 2 * Kome iwoyän yämani uken nanik guŋ äbot komi yämiŋpän yäwat kireŋpän ämawebekaye gäkŋaken unita yäniŋ kireŋkun. Yäniŋ kireŋjiri täŋ-bumbumka u koreŋkuŋ.
- 3 * Ämawebekaye u iniken kadä boham ba iniken kehäromi terak kome u nanik ämawebe nämo däpmän yäwat kireŋkuŋ. Nämo, gäkŋo kehäromika terak yeŋgämä pewäpän täŋkuŋ. Ba gäkä nadän yämik-inik täŋpän dubiniken itkentän yämiŋpän kehäromi yämiŋjiri täŋkuŋ.
- 4 Gäk intäjukun ämana ba Anutuna bureni. Isrel äbot nintäŋo iwaniye yärepmita kädet peŋ nimiŋkun.
- 5 Täŋkaŋ gäkä täŋkentän nimiŋjiri iwaniye täŋo kehäromi yäpmän äpäc takamän.
- 6 * Unita näc äpa kuwekna ba päip boham unitä api täŋkentän namineŋ yän nämo nadäk täyat.
- 7 Nämo, gäkŋa-tägän täŋkentän nimiŋpän iwaniye kokwawak nadän nimik täkaŋ u däpmän yäwat kireŋpän u keriken nanik yäyomägatpän niŋmak täyan.
- 8 Unita gäkŋo wäpka yäpmän akuŋpän bänep täga man tärek-täreki nämo api gäwet täne.
- 9 Upänkaŋ waki, apiŋode nibä kätäjiri iwaniyetä ämikken nirepmit täkaŋ. Komi ämaniye nämo itkentän yämik täyan.
- 10 Ude täŋjiri iwaniye yabän umuntaŋ metänpeŋ kuŋitna nintäŋo tuŋum korek täkaŋ.
- 11 Nibä kätäjiri sipsip däpmäk täkaŋ ude iwaniyetä nin mäyap nidäpuŋ. Ude täŋjiri ämatä komeken kubäkubä kuŋ täna kuŋkuŋ.
- 12 Ämawebekaye ninta nadänjiri äpani-inik täŋpöpän nin iwaniyeta jop yäniŋ kireŋkun.
- 13 Gäk kudän nintä terak pewi ahän nimiŋkuŋo u kaŋpän, äma nintä äbotken nanik nämo unitä yänärok niwetpän yänpän-nibän mägayäk täc täkaŋ.
- 14 Täŋpewi imaka jopi ude äworeŋitna guŋ äbotken naniktä yänpän-nibän niwat täkaŋ.

* 44:1: Kis 12:26-27; Sam 78:3 * 44:2: Sam 78:55, 80:8 * 44:3: Lo 8:17; Jos 24:12 * 44:6: Sam 33:16; Hos 1:7

- 15-16 Iwanaye ba äma näka kokwawak täk täkaŋ unitä yäŋärok ude yäŋirä mäyäk pähap nadäŋpäŋ umuri nadäk täyat.
- 17 Jide? Gäka guŋ taŋpäŋ gäkkät topmäk-topmäk kubägän täŋpani u irepmiŋnäŋ imaka waki ude pewi ahäŋ nimitak? Nämo, nin ude nämo täŋkumäŋ.
- 18 * Gäk gepmaŋpäŋ бага mankata mäde nämo utkumäŋ.
- 19 * Upäŋkaŋ gäkä nipmaŋpikaŋ nin täŋkentäknin nämo, tom ägwäri bämpiken itkamäŋ. Ba bipmäŋurani pähap gänaŋ ude itkamäŋ.
- 20-21 * Nin Anutunin bureni gäk ganiŋ oretta bitnäŋpäŋ kome kubä täŋo anutu jopi-jopi nadäŋ yämiŋkumäŋo yäwänäku uwä gäku bian nibäŋ ahäwim. Imata, gäk bänep nadäk-nadäknin käbop itkaŋ u kudup nibäwi tärek täyak unita. Upäŋkaŋ ude nämo täŋkumäŋ!
- 22 * Nin gäkŋo ämawebekaye itkamäŋ unita yäŋpäŋ kadäni kadäni ninken nanik mäyap nidäpmäk täkaŋ. Ba nibäŋirä sipsip nakta däpmäk täkaŋ ude itkamäŋ.
- 23 * Unita Ekäni ijiwi kut! Imata dupiŋkaŋ itan? Mäde wari nämo ut nimen. Aku!
- 24 Ninta imata käbop it nimitan? Komi bäräpi gänaŋ itkamäŋ ŋonita ninta nämo guŋ täwen.
- 25 Yäke! Däpmäŋ jakŋitpäŋ nipmaŋpä kumbanitä-yäŋ kome terak pätkamäŋ.
- 26 Unita äbä täŋkentäŋ nimisi! Gäk nadäŋ nimikinik täk täyan udegän waki keriken itkamäŋ ŋo nimagutsi!

45

Äma ekäni kubätä webe yäpmäŋirän iniŋ oretoret kap tewani

Kora täŋo nanakiyetä intäjukun ämata gäripi pähap nadäŋpäŋ kap ŋo teŋkuŋ.

- 1 Man säkgämän säkgämän nadäk-nadäkna-ken tokŋek parirän intäjukun äma u iniŋ ubiŋpäŋ tewayäŋ. Äma meni pidämitä man säkgämän yäŋahäk täkaŋ ude menatä äma ekäni u ŋode iniŋ ubiŋ tekta pidäm täyat;
- 2 Gäk äma säkgämän, man yäkyäkka imaka, gäripi nitek. Äma gäk udewani kubä nämo itak. Bureni, Anututä iron täŋ gamiŋkukotä pen api täŋ gamiŋ yäpmäŋ ärowek.
- 3 Gäk intäjukun äma kehäromi pähap, wäpka biŋam ärowani-inik. Unita kehäromika niwoŋärehta päip bohamka iŋitpäŋ isi!
- 4 Kehäromika nitek unitä iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäc täyi. Täŋpäŋ man bureni ba kudän siwoŋi unitägän irun yäŋpäŋ täŋ-mehamtak täyi. Kehäromikatä ämik täŋpäŋ iwan däpmäŋirän kaŋpäŋ umun pähap täc täkot!
- 5 Täŋkaŋ tenäŋ kuwek-kuwekkawä päraŋi-inik. U iwankaye yabä-tumäkta nitek. Täŋiri äma äbori äbori gabäŋpäŋ gämotka-kengän maŋ pat täkaŋ.

* 44:18: Jop 23:11 * 44:19: Sam 23:4 * 44:20-21: Sam 139:1; Jer 17:10 * 44:22: Rom 8:36 * 44:23: Sam 35:23, 78:65

- 6 * Bureni Anutu, gäk intäjukun-inik itkunonitā api it yäpmāḡ ärowen. Kaḡiwat piāka u kudān siwoḡi terakgān tāk täyan.
- 7 * * Gäk kädet wakita tarāki nadāḡpāḡ kädet siwoḡitagān gāripi nadāk täyan. Unita Anutukatā ini gākā kaḡiwat piā tākta iwoyāḡkuk. Piā ude tākta iwoyāḡkuko unita notkaye yārepmiḡpāḡ oretoret pähap nadāk täyan.
- 8 Gākḡo tek kāroḡi kudup kābāḡi säkgāmān-inik, jiā dāropā kābāḡ ikek bu-mik. Ba intäjukun āma ātutā gākā eḡiken abā kap teḡkaḡ ganiḡoret tākaḡ.
- 9 Tāḡpākaḡ āma jopi tāḡo āperiyetā watā nāmo it gamik tākaḡ. Nāmo, kome ātu tāḡo intäjukun āma tāḡo āperiyē unitā gākā eḡiken itkaḡ watā it gamik tākaḡ. Tāḡpākaḡ webekawā omāk meran säkgāmān tāḡpāḡ dubikaken it täyak. Omāk meran uwā gol mobā säkgāmān-inik, Opiā komeken nanik upāḡ tāḡpani.
- 10 Eruk webeni, gāka ḡode yāḡira nadā; Gäk komekaken nanik āmawebe ba nāgāt morākaye mādē ut yāmiḡpāḡ unita juku kubā nāmo pewen.
- 11 Ude tāḡiri intäjukun āmakatā gabāḡgārip tāḡpāḡ gāka webe säkgāmān yāḡ api gāwerek. Tāḡ āpka uwā ekānika unita mani buramiwen.
- 12 Tāḡpākaḡ Tire komeken ban naniktā ābā bānep tāgata iron api tāḡ gamineḡ, ba tuḡum āmatā gäk ganiḡ oretta api āmneḡ.
- 13-14 Eruk āmawebe, nadākot! Intäjukun āmajin tāḡo webeni uwā ini eḡi gānaḡ säkgāmān, kaḡgārip ikek ude itak. Teki uwā Golkāt bok tāḡpani, unita āgo-āgo weḡirān intäjukun āma dubiniken yāḡikḡat yāpmāḡ kukaḡ. Kuḡirā webe gubaḡ noriye imaka, iwarān tāḡirā ugān yāḡ-yākḡat yāpmāḡ kukaḡ.
- 15 U kudup, bānep tāga pähap nadāḡpāḡ oretoret terak intäjukun āma tāḡo eḡi pähap gānaḡ kumaḡ ārokaḡ.
- 16 Tāḡpākaḡ intäjukun āmana, gāka ḡode yāyat; Gākḡo nanak āmani māyap ahāḡpāḡ gäk ba oraḡkaye tāḡo kome yāpmāḡpāḡ intäjukun āma udegān api itneḡ. Tāḡirā āmawebe komeni komeni yabāḡ yāwatta wāpi biḡam ārowani api yāmen.
- 17 * Tāḡpākaḡ nāhā ātu māden ahānayāḡ tākaḡ unitā nadāḡpāḡ kuḡatneḡta kap ḡo teḡira wāpka biḡamtā punin api kuḡarek. Ude tāḡira āmawebe kuduptā wāpka biḡam u tārek-tāreki nāmo api ganiḡoret tāneḡ.

46

Anutu u ninkāt itkamāḡ

- 1 * Anutu u nintāḡo āyuḡnin ba nintāḡo kehārominin. Bārāpi gānaḡ tāḡkentāḡ nimikta pidāmtak täyak.
- 2 Unita nin imaka kubāta nāmoinik umuntāne. Nāmoinik! Kenāḡ kwaiḡirān kome kwāhārep duneḡo uwā tāga. Ba pom gwāgu bāmopiken duḡpeḡ āpmoneḡo u imaka tāga. Nāmo api umuntāne.

* 45:6: Sam 93:2, 98:9 * 45:7: Sam 11:7 * 45:7: Hib 1:8-9 * 45:17: Sam 138:4; Mal 1:11 * 46:1: Sam 62:7-8, 91:2, 142:5

- 3* Ba gwägu pähap mämä taŋi yäŋpəŋ tokätpəŋ porärak pakipaki täŋpek. Täŋirän pom taŋi taŋi wəreŋ tənəŋo upəŋkaŋ imata umuntäne? Ninä nämoinik api umuntäne!
- 4* U imata, Anutu täŋo yotpärare bämopiken ume taŋi kubätä pätak. Ume unita ämawebe oretoret pähap nadäk täkaŋ. Yotpärare u kudupi-inik, Anutu ärowani täŋo irit bägup.
- 5* Uken Anututä it täyak unita nämo api wawek. Nämoinik, kepma bipani Anututä watä api it imik täŋpek.
- 6* Bureni, Anutu u kehäromi-inik. Unita äma äbori äbori umun pähap nadəŋpəŋ kujari kwaik täkaŋ. Täŋirä Anututä kərak yəŋirän kometä ume bumik äworewek!
- 7 Upəŋkaŋ ninäwä nämo api umuntäne. Nämo, Ekäni kehäromi mäheŋi u ninkät it täkaməŋ. Bäräpi kubätä ahäwänä Oranin Jekop täŋo Anutuken käbop täga api itne.
- 8 Ai, ämawebe in äbut! Äbəŋpəŋ Ekänitä piä täk täŋkuko u ŋo kawut! Imaka imaka täk täŋkuko u yabəŋpəŋ jäkjäk yaməŋpəŋ nadäwä inide kubä täk täyon!
- 9 Ekäni uwä komeni komeni täŋo ämik dəpməŋ täkŋek täyak. Täŋpəŋ äpa kuwek yəpməŋpəŋ tokät jukutpəŋ kurepə kädəp gənaŋ ureŋ täŋpən äpmok täkaŋ.
- 10* Unita Ekänitä ŋode yäyak; Kwikinik itkaŋ näka ŋode nabəŋpəŋ-nadäwut; Näk Anutu bureni-inik. Näk intəjukun irira ämawebe komeni komeni ittəŋ kukaŋ u gəmotna-kengən it täkaŋ.
Kome kuduŋtagən täŋo Ekäni-inik u näk! yäk.
- 11 Unita ämawebe, in ŋode nadäwut! Ekäni kehäromi mäheŋi, u ninkät it täkaməŋ. Bureni, bäräpi kubätä ahäwänä Oranin Jekop täŋo Anutuken käbop täga itne.

47

Anutu u äma komeni komeni täŋo ekäni pähap

- 1 Ämawebe kuduŋtagən kap teŋkaŋ ketjin utpəŋ oretoret täk täkot! Täŋkaŋ oretoret gera terak Anutu inin orerut!
- 2 Ekäni ärowani pähap uwä ini pärik-inik kubä itak. Kehäromini uwä umuri pähap. Uwä kome pähap ŋonitäŋo Ekäni ärowani-inik.
- 3 Uwä täŋkentəŋ nimiŋpəŋ guŋ ämawebe äbori äbori unitəŋo kehäromini yəpməŋ äpəŋpəŋ gəmotninken yepmaŋkuk. Täŋkaŋ komeni ninta ninin kireŋkuk.
- 4 Täŋpəkaŋ bian Anututä ini kome u iwoyəŋpəŋ nimiŋkuko unita ŋode nadäkaməŋ; Jekop täŋo äboriye ninta nadəŋ nimikinik täk täyak.
- 5 Ai, nadäwut! Anututä maŋirani bägupken äronkuko itak. Äro irirän ämawebetä bänep pidäm oretoret kap womat mämä terak teŋkuŋ.
- 6 Eruk! Unita nadəŋpəŋ in imaka, Anututa oretoret kap teŋ imut! Teŋkaŋ inin orerut! Ekäni pähapnin oretoret kap teŋ imut.

* 46:3: Sam 93:3-4; Jer 5:22; Mat 7:25

* 46:4: Sam 48:1, 48:8

* 46:5: Jol 2:27; Sef 3:15;

Sek 8:3 * 46:6: Jos 2:9, 2:24; Sam 2:1

* 46:10: Lo 4:35; 1Kin 18:36-39; Ais 2:11, 2:17

Äneji täwetat; Inij orerut!

⁷ Anutu uwä kome pähap ñonitãño Ekäni ärowani itak unita oretoret kap teñ imut!

⁸ Anutu ärowani pähap unitä mañirani bägup kudupiken mañitkañ ämawebe komeni komeni intäjukun-inik it yämiñpäñ yabãñ yawat täyak.

⁹ Täñirän guñ ämawebe äbori äbori täño ärowaniniyekät Abraham täño Anutu unitãño äbot ninkät käbeyä täk täkamãñ. U imata, kome täño intäjukun äma kudup u Anutu gämori-kengän itkañ.

Anutu unitãño kehärominitä päke u yärepmit moretak! U intäjukuntä intäjuninik itak.

48

Anutu täño yotpärare wäpi Jerusalem unita oretoret kap

¹ Ekäni uwä wäpi biñam ärowani nitek. Unitãño yotpärare wäpi Jerusalem u pom kudupi kubä terak itak. Unita yotpärare uken äronpäñ wäpi biñam yäpmãñ akuna!

² * Saion Pom kudupi uwä käronji boham, tägagämän-inik, kañoret ikek. Ämawebe kome pähap ño nanik kuduhtagäntä Anutu täño pom u kañpäñ oretoret täk täkañ.

Täñpakañ Ekäni Ärowani unitãño yotpärare pom u terak itak.

³ Anutu uwä kudupi yotpärare u bämopiken itkañ ämik kadäniken ämawebe uken nanikta yewa kehäromi täñ yämik täyak.

⁴ Bian kome ätu täño intäjukun ämatä Saion ämawebekät ämik tänayãñ yotpärare u dubiniken äbuñ.

⁵ Äbãñkañ yotpärare kudupi u kañpäñ jäkjäk yamãñpäñ umuntañkañ metãñpeñ kuñkuñ.

⁶ * Umuntañkuño uwä komi webetä nanak bäyanayãñ nadäk täkañ ude nadãñpäñ kujari kwaiñkuñ.

⁷ Ämik tänayãñ gäpe tañi tañi pähap terak äbuño u gäkä mänit pähap inin kireñpewi gäpe uwä yäpmãñ kärapmit täñpän kuñkuñ.

⁸ Täñpakañ bianä, Anutu täño täktäki kehäromi nitek unitãño man-biñamgän nadäk täñkumãñonik. Upãñkañ apiño dapunintä kañpäñ nadäk täkamãñ.

Ekäni uwä iniken yotpärare ño watäni säkgämän irirän kehäromigän pen api it yäpmãñ ärowek. Yotpärare uwä Ekäninin, Anutu kehäromi mähemitä iniken.

⁹ O Anutu, kudupi yotka gänañ äronpäñ ironka tärek-täreki nämo unitãño mebärita yãñpäñ-nadäk täk täkamãñ.

¹⁰ Wäpka biñam komeni komeni kuñ moreñkuko unita ämawebe komeni komenitã udegän ganiñoret täkañ. Täñpäñ yabãñ yawat piä täk täyan uwä nadäk-nadäk siwoñi terakgän täk täyan.

¹¹ Gäk ämawebe täño irit kuñat-kuñari u siwoñigän yäpmãñ danik täyan unita ämawebe Saion yotpärareken nanik ba yotpärare tañi täpuri Juda komeken it yäpmãñ kukañ u nanik kudup, oretoret täk täkañ.

* 48:2: Mat 5:35 * 48:6: Kis 15:15; Hos 13:13

12-13 Eruk, Anutu täño ämawebe, in Anutu täño kehäromini kañpäñ nadäna yäñpäñä ñode kañ täñput; Jerusalem yotpärare gägäniken kuñat äyäjutpäñ yewa kehäromikät ämik täño tuñum tuñum ukät yabäñpäñ-nadäwut.

Yabäñpäñ-nadänayäñ täño unitäño biñam uwä nanakjiye orajiye mäden ahänayäñ täkañ u ñode kañ yäwerut;

14* Anutu unitägän nibäñ niwat täyak. U nintäño Anutu, paot-paori nämo. Täñpäkañ unitä kadäni kadäni api nipmäñjit niwarek.

49

Moneñ tuñumta nadäwätäk täneñtawä

1 Äma äbot, kome terak it yäpmäñ kukañ in kudup man ño nadäwut.

2 Äma wäpjin biñam nitek ba wäpjin nämo, äma moneñ ikek ba äma jäwäri, in kuduhtagän man täwerayäñ täyat ño juku peñpäñ nadäwut.

3 Man kädet siwoñi kubä nadätat u intä nadäneñta yäñahäwayäñ.

4 Man siwoñi u man wärani terak täwerayäñ. Täwet paotpäñä man wärani unitäño mebari kap terak api yäñahäwet.

5-6* Imata äma waki-wakita umuntäwet? Äma uwä moneñta nadäkinik täk täkañ. U näk moneñ ikek yäñkañ iniken wäpi biñam yäpmäñ akuk täkañ.

Täñpäkañ äma waki udewanitä näk it gwäjinpäñ nutnayäñ täk täkañ. Upäñkañ, äma udewanita imata umuntäwet?

7* Moneñi päke unitä nämo api täñkentäñ yämek. Nämoinik! Nin nadäkamäñ; Äma kubätä iniken gupi moneñpäñ täga nämo suwawek. Nämo, äma kubätä irit kehäromi kañ-ahäwa yäñpäñ Anututa moneñ peñ imikimik kädet nämo pätak.

8* Nämoinik, äma täño gwäki suwak-suwak ärowani pähap. U moneñ tañi peneño upäñkañ bäräñeñ täga nämo pewä tagawek.

9 Moneñ terak äma kubätä irit kehäromi täga nämo kañ-ahäwek. Nämo, äma kuduhtagän paot-paotta biñam.

10 Bureni nadäkamäñ. Äma kuduhtagän kumäk täkañ. Äma nadäk-nadäk ikek kumäk täkañ.

Ba guñ ämakät äma kädet goret-goret täñpani u imaka, kumäk täkañ. Kumäñpäñ moneñi peñirä äma ätutä yäpmäk täkañ.

11 Bianä, äma udewani kome nitek. Upäñkañ apiño kubäpäñ äneñirä kome ukengän paot-paori nämo api itneñ.

12 Äma täño wäpi biñamtä kumäk-kumäkita kädet nämo api täñpipiñ yämek. Nämoinik! Tomtä kumäk täkañ udegän api kumneñ.

13 Kumäk-kumäk kädet uwä, äma inita nadäkinik täñpäñ täga itkamäñ yäñ nadäk täkañ uken api ahäñ yämek. U kawut!

14 Äma udewani uwä tom udegän, kumäk-kumäk ikek. Kumäñirä kumäñ-kumäñtä watä ämani ude api täñpek. Äma äneñpaniken äpmonirä gupi bäräñeñ parañirä ämawebe siwoñitä Wi! api yäwatneñ.

15* Täñpäkañ nähä Uraktä nämagutpäñ kumäñ-kumäñ täño kehäromiken

* 48:14: Ais 58:11 * 49:5-6: Jop 31:24; Sam 52:7; Mak 10:24 * 49:7: Jop 36:18-19 * 49:8:

Sam 16:10, 22:29, 89:48 * 49:15: Sam 16:10-11, 73:24; Hos 13:14

nanik api wädəñ tädətpəñ nepmanpek.

- ¹⁶ Unita nadəkot! Äma moneñ tuñum ikek ba eñi säkgämän nıkek, ude-
wanita ninin jide täñpəñ äma ude kañ äworene yəñ nadäwätäk nämo
täneñ.
- ¹⁷ * Nämoinik! Äma udewani kämi kuməñkañ tuñumi u yäpməñkañ täga
nämo api kuneñ. Ba wäpi biñamikät bok nämo api kuneñ.
- ¹⁸ Täñpəñ äma udewani kodak itkañ kome täño tuñumta gäripi nadəñpəñ
Anutu täño iron terak itkaməñ yəñ nadäk täkañ.
Säkgämän irirä äma ätutä wäpi biñam yäpməñ akuk täkañ.
- ¹⁹ Upəñkañ äma udewani kuməñkañ, bian äbekiye oraniyetä kuməñpeñ
pəñku bipməñ urani gənañ itkunken ugən api yəwatneñ.
- ²⁰ Bureni-inik! Äma moneñ tuñum ikek upəkañ nadäk-nadäki nämotä irit
kehäromita biñam nämo api täneñ. Uwä tomtä kuməñpəñ parak
täkañ udewani.

50

Anututä ämawebe täño täktäki yäpməñ danik täyak

- ¹ Ai! Ämawebe in nadäwut! Anutu ärowani, Ekäninin unitä man yəwayəñ
täyak. U ämawebe komeni komeni päke unita gera yäyak.
- ² Anutu täño peñyəñek kudän Jerusalem yotpärare säkgämän uken
naniktä kwawakinik teñ yäñetak. U kawut!
- ³ Bureni! Anutunin kehäromi nıkek u man yəwayəñ äbatak. Kädäp
mebettä intäjukun kuñjirän iwän mänit pähaptä itgwäñjirän äbatak.
- ⁴⁻⁵ Anututä ämawebeniye täño kudän yäpməñ daniwayəñ yəñpəñ kunum
kenta kometa gera ñode yäyak; Ek äbä ämawebe nanıñ oret täkañ u
kuduptagän yämagut päbä inamnaken yepmanpun yäk.
Ämawebe uwä näkkät topmäk-topmäk kubägän täñpəñ täñ-
kehäromtakta tom däpməñpəñ iñiñ namıñkuño u yäk.
Eruk, ude täñpänkañ man piä täñira kañ nabäwut yäk.
- ⁶ * Anututä ude yəñjirän kunumtä kwawak ñode yəñahäk täyak; Anutu ini
uwä man yäpməñ daniwani äma siwonji-inik. Jop man kubä nämo
yäk täyak.
- ⁷ Eruk, Anututä ämawebeniye ñode yäwetak; Isrel ämawebenaye, juku peñkañ
nadäwut! Anutu bureni-inik, intäño Anutujin näkña in manken
tepməñpayəñ yäk.
- ⁸ Tom kəbäñi nıkek iñiñ namik täkañ unita nämo tebetat yäk. Nämo, kadäni
kadäni in tom kəbäñi nıkek iñiñ namik täkañ yäk.
- ⁹ Upəñkañ ñode täwera nadäwut; Näk bulimakau ba memeta nämo
wäyäkñek täyat yäk.
- ¹⁰⁻¹¹ Nämoinik, tom ägwəri bipiken itkañ, ba bulimakau pomken itkañ,
barak ba gwakgwak imaka u kuduptagän näkñogän yäk.
- ¹² * Nakta newäwä inken nämo yəñjapiwet yäk. Nämoinik, kome pähap ba
imaka imaka u terak itkañ u mähemi näk yäk.
- ¹³ Näk inipärik kubä. Tom koyani ba nägəri nämo nak täyat yäk.

* 49:17: Sam 17:14; 1Ti 6:7 * 50:6: Sam 75:7, 97:6 * 50:12: Sam 24:1; 1Ko 10:26

14 Tǎŋpǎkaŋ naniŋ oretoret kǎdet bureni gǎripi nǎkǎ nadǎk tǎyat uwǎ ŋode;
In naniŋ oretpǎŋ bǎnep tǎga man yǎk tǎkot. Uwǎ ǎrawa bureni ude
api tǎŋ namineŋ.

Tǎŋpǎŋ Anutu ǎrowani nǎka bǎnep tǎga tǎŋ namikta yǎk tǎŋkuŋo uwǎ
bureni tǎŋ namineŋ!

15 * In ude tǎneŋo uwǎ bǎrǎpi kubǎ inken ahǎwǎnǎ nǎkken gera yǎŋirǎ
nǎkǎ in tǎŋkentǎk-inik api tǎŋpet. Tǎŋpakaŋ in wǎpna biŋam punin
api yǎpmǎŋ akuneŋ yǎk.

16 Tǎŋpǎkaŋ Anututǎ ǎma waki tǎŋpani man ŋode yǎwetak; In jop, mejin-
tǎgǎn nǎkŋo бага man ba topmǎk-topmǎk kubǎgǎn u yǎŋahǎk tǎkaŋ.
Tǎŋirǎ nadǎwa siwoŋi nǎmo tǎk tǎkaŋ.

17 * Tǎŋpǎŋ nǎkǎ in yǎpǎ tǎgakta bitnǎŋkaŋ kadǎni kadǎni nǎkŋo man ut
tǎkaŋ.

18 In kubo ǎma yabǎŋkaŋ ukǎt not tǎŋpeŋ kuŋat tǎkaŋ. Yabǎŋirǎ intǎŋo
notjiye ude ǎworek tǎkaŋ.

Ba ǎmawebe kubokǎretta tǎŋpani ba nǎdapitǎ duŋ-wenpǎŋ ini-ini
iranikǎt not tǎŋ yǎmiŋpǎŋ kuŋat tǎkaŋ.

19 In mejinta watǎ nǎmo itkaŋ man jop manman ba man wakiwaki yǎk
tǎkaŋ.

20 Tǎŋkaŋ notjiye manken yepmaŋit yǎŋpǎŋ-yabǎŋ yǎwarit tǎk tǎkaŋ.

21 * Intǎ ude tǎŋirǎ nǎkǎ jop dapun tabǎŋpǎŋ man kubǎ nǎmo yǎk tǎyat.
Ude tǎŋira intǎ Anutu u nin bumik yǎŋ nadǎk tǎkaŋ.

Upǎŋkaŋ nǎmoinik! Apiŋo tebenpǎŋ manken kwawak tepmaŋpayǎŋ.

22 Unita ǎmawebe nǎka mǎde ut namik tǎkaŋ, in ŋode nadǎwut; In itkaŋ ude
pen udegǎn itpǎŋǎ api waŋ moreneŋ.

Tǎŋkaŋ ǎma kubǎtǎ in tǎga nǎmo api tǎŋkentǎŋ tamek.

23 * Tǎŋpǎkaŋ bǎnep tǎga man nǎwet-nǎwet unita gǎripi nadǎk tǎyat. Unita
nadǎwa ǎrawa bureni ude tǎk tǎkaŋ.

ǎmawebe ude tǎŋ namiŋkaŋ nǎkŋo man buramik tǎkaŋ uwǎ bureni-
inik api yǎmaguret.

51

Wakini yǎŋahǎk-ahǎk

Devit Basiba kubo tǎŋirǎn Natantǎ kaŋ-yǎŋkuko unita nadǎŋpǎŋ man ŋo
kudǎn tǎŋkuk.

1 * * Anutu, gǎk butewaki mǎhemi unita nǎka butewaki nadǎŋ namisi.
Butewaki nadǎŋ namiŋpǎŋ wakina kudup ketǎreŋ nami.

2 * Ude tǎŋkaŋ wakiwakina ǎrut paktaŋ nami.

3 * Anutu, momi ǎma nǎk, wakina unita nadǎwǎtǎk tǎŋpǎŋ kuŋat tǎyat.

4 * Momina uwǎ ǎmaken nǎmo, gǎkkengǎn tǎŋkut. Imaka u tǎŋira gǎkǎ
nabǎŋiri tarǎki tǎŋkuk.

* **50:15:** Sam 91:15, 107:6, 107:13, 107:19; Sek 13:9 * **50:17:** Neh 9:26; Rom 2:21-22 * **50:21:**
Sam 90:8; Ais 55:8-9, 57:11; Rom 2:4 * **50:23:** Sam 27:6 * **51:1:** 2Sml 12:1-15 * **51:1:**
Sam 109:26; Ais 43:25; Apos 3:19; Kol 2:14 * **51:2:** Ais 1:16; Jer 4:14; Hib 9:14 * **51:3:** Ais
59:12 * **51:4:** 2Sml 12:13; Luk 15:21; Rom 3:4

- Unita injam man näwetkuno u bureniḡän näwetkun. Ba täktäkna yäpmäḡ daniḡkuno u siwoḡiḡän yäpmäḡ daniḡkun.
- 5* Wära! Kädet wakina ḡowä kädet kodaki nämo täyat. Nämo! Näk meḡnatä momikät bok bäyaḡpäḡ nepmaḡkuk.
Täḡpänkaḡ momi täḡpani pen udegän it yäpmäḡ äbätat.
- 6* Anutu, gäk näkä jop manman yäkta gäripi nämo nadäk täyan unita gäkḡaken nadäk-nadäk bureni näwoḡäre.
- 7* Täḡpäḡ gäk momina ketäreḡ namiḡiri pakigän-inik ira.
- 8* Bureni Anutu, bäräpi pähap namiḡkuno u ketäreḡ namiḡpäḡ bänep oretoret peḡ nami.
- 9* Momi täḡkuro u ärut paktaḡ namiḡpäḡ momina unita kaḡ täḡḡuḡta!
- 10* O Anutu, gäk bänep pakigän pewi ahäḡ namikot. Bänepna täḡ kodaktaḡ namiḡiri gäkḡäḡpäḡ kaḡ gäwaräntäwa!
- 11* Injamkaken nanik näwat kireweno, Anutu. Ba gäkḡaken Munapikka nomägareno!
- 12* Bian gäkḡata biḡam nämaḡuriri bänep oretoret nadäḡkuro u, apiḡo bänep oretoret udegän täḡ namisi yäḡ nadätat!
Gäkḡo man iwatta gäripi pewi ahäḡ namänkaḡ gäkä mehamtäḡ namiḡiri man u buramiwa.
- 13* Ude täḡ namiḡiri peḡawäk äma gäkḡo kädet siwoḡi api yäwoḡärewet.
Täḡjira momi äma udewanitä bänepi api sukureneḡ.
- 14* Anutu, yäpätägak ämana, näk kumäkta biḡam täyat upäḡkaḡ näk kumäḡ-kumäḡ nämo nuren. Ude täḡpayäḡ täno uwä bänep oretoret terak gäkḡo kudän siwoḡi u pen api yäḡahäk täḡpet.
- 15* Ekäni, mena jinom täḡpidäm taḡjiri wäpka biḡam yäḡahäḡpäḡ ganiḡ orera!
- 16* Nadätat! Anutu, oraḡ gamikta gupe käbäḡi nikek ijiḡ gamik-gamikta bitnäḡ täyan. Unita gäripi nadäwipäḡ uyaku ijiḡ gamitet.
- 17* Upäḡkaḡ oraḡ gamik-gamik kädet gäkä gäripi nadäk täyan uwä ḡode;
Äma manka buramiḡpäḡ gämotkaken kuḡat täkaḡ unita gäripi nadäk täyan.
Näk nadätat, gäk äma iniken momita nadäḡ bäräp täḡpäḡ inita nadäwä äpani täk täkaḡ äma udewanita mäde nämo ut yämik täyan.
- 18 Anutu, gäkḡaken gärip iwatpäḡ ämawebe Jerusalem nanik täḡkentäḡ yämiḡiri säkgämän kaḡ irut. Täḡpäḡ Jerusalem täḡo yewa pähap äneḡi täḡkodak täḡpäḡ kaḡ pe!
- 19 Ude täḡjiri ämatä gupe käbäḡi nikek ijiḡ gamiḡirä gäripi taḡi api nadäwen.

* 51:5: Jop 15:14; Efe 2:3 * 51:6: Sam 15:2; Snd 2:6; Jem 1:5 * 51:7: Nam 19:18; Ais 1:18; Hib 9:19 * 51:8: Sam 35:10; Ais 35:10; Jol 1:16 * 51:9: Jer 16:17 * 51:10: Sam 78:37; Mat 5:8; Apos 15:9; Efe 2:10 * 51:11: 2Kin 13:23; Ais 63:10-11; Jer 7:15 * 51:12: Sam 13:5 * 51:13: Sam 22:27; Apos 9:21-22 * 51:14: 2Sml 12:9; Sam 35:28, 71:15 * 51:15: Kis 4:15; Sam 9:14 * 51:16: Sam 40:6 * 51:17: Sam 34:18

52

Nin ima terak yengämina pek täkañ?

Devit täño iwan kubätä päñku Sol, Devit Ahimalektä yotken käbop itak yäj iwetkuko unita nadäñpäñ Devittä kap ño tenjuk.

1 * Äma kehäromi gäk, imata täktäka wakita yäjbiñam-biñam yäñtäñ kuñat täyan? Anutu inamiken mäyäk tänañipäñ imata wakika unita biñam wari wari yäñtäñ kuñat täyan?

2 * Gäk äma täñpäwakta nadäk tawañ pek täyan. Meka jinom pärañi-inik, mujuk pärañ bumik. Jop manman kädet mebäri mebäri pewä ahäкта nadäk täyan.

3 Kudän tägata nadäwi äpani täñpäpäñ waki täкта gäripi nadäk täyan. Ba jop manmanta nadäwi ärowani täñpäpäñ man burenita gañani nadäk täyan.

4 Jop manman yäwani gäk, ämawebe meka jinomtä komi yämikta gäripi pähap nadäk täyan.

5 Unita Anututä gäka komi gamayäj täyak u tärek-täreki nämo. U eñikaken nanik u wädäj mañpäñ kuñiri äma itnayäj täkañ u wari nämo api nadäj gamineñ.

6 Anututä ude täñjirän äma siwoñi kuñaranitä u kañpäñ api umuntäneñ. Täñpäñ gabäj mägayäñpäñ ñode api yäneñ;

7 * U kawut! Äma ñowä säkgämän itta Anutu terak nämo yengämän pek täñkukonik. Nämo, moneñ tuñumna pähaptä täga täñkentäj namineñ yäj nadäñpäñ säkgämän itta waki mebäri mebäri ehutpäñ täk täñkukonik.

8 Täñpäkañ nähä olip päya säkgämän Anutu täño eñi dubiniken ärowani ude bumik itat. Täñpäñ unitäño iron tärek-täreki nämo uterak yengäma pewäpäñ it täyat.

9 Unita Anutu, imaka täñ namik täyan unita bänep täga man api gäwet yäpmäj ärowet.

Täñpäñ ämawebekaye inamiken gäk tägagämän yäj yäñahäñpäñ api yäwet täñpet.

53

Äma waki täño täktäk

1 * Äma Anutu nämo itak yäj yäk täkañ uwä guñ bureni-inik! Äma udewani bänepi käbäj täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkañ. Kubätä kudän täga kubä nämo inik täk täyak.

2 * *Nadäkañ? Anututä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma nadäk-nadäk täga nitek näk naniñ orerani udewani ätu itkañ ba yäj nadäñpäñ yabäj ahäкта dapun pärewat täk täyak.

3 Upäñkañ nämo, kudup u kädet siwoñi irepmit moreñpäñ kädet waki täñpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämo inik täk täyak.

4 Unita Anututä ñode yäyak; Jide? Ämawebe udewani uwä nadäk-nadäki nämo ba? U näkño ämawebenaye uken täñyäkñatpäñ kubota

* 52:1: 1Sml 22:9-10 * 52:2: Sam 50:19, 59:7, 64:3 * 52:7: Sam 49:6 * 53:1: Sam 10:4, 14:1 * 53:2: 2Sto 15:2, 19:3; Sam 33:13 * 53:2: Rom 3:10-12

pidämigän täñ yämik täkañ. Ude täñkañ näkken yäñapik man kubä nämoinik yäk täkañ.

⁵ Upäñkañ umuri pähap kubä api nadäneñ. Bian umun udewani kubä nämoinik nadäñkuñ. Anututä ämawebeniye täño iwan kudup däpmäñpäñ kujari api ureñ täñpäñ kuneñ. Bureni, Anututä mäde ut yämiñkuko unita Isreltä iwaniye u täñpäwakinik api täñ yämineñ.

⁶ Eruk, Anututä Isrel ämawebe täñkentäñ yämikta äma kubä Saion nanik pewän äbän yäñ nadätat. Anututä ude täñjirän äneñi säkgämän itnayäñ täkañ unita oretoret pähap api nadäneñ!

54

Devittä Anutuken täñkentäktä yäñapiñkuk

Sifa nanik ätutä päñku Sol, Devit nintä komeken käbop käwep itak yäñ iwetkuño unita nadäñpäñ Devittä kap ño tenjuk.

¹ * Anutu, kehäromika terak iwan keriken nanik nämagutpäñ nepmañpi äneñi säkgämän kañ kuñara.

² Gäkken yäñapiñira juku peñpäñ nadäñ namisi.

³ Äma komi komi ba peñawäk täñpanitä näk kumäñ-kumäñ nutnayäñ äbäkañ. Äma udewanitä Anututa nadäñjirä jopi täk täyak.

⁴ Täñpäkañ Anutu iniwä täñkentäñ namik täyak. Intäjukun ämanatä watä säkgämän it namiñjirän täga it täyat.

⁵ Nämo nepmak täyak unita iwan komitä näka täñ namik täkañ ugäñpäñ Uraktä äyäjutpäñ kowata udegän yämiñjirän paot-inik api täneñ.

⁶ O Ekäni, gäk tägagämän unita bänep täga man gäwetpäñ iron kowata täñ gamayäñ nadätat.

⁷ * O Ekäni, gäk täñkentäñ namiñjiri bäräpi yabäñ ahäñkuro u kudup paot moreñkuñ.

Täñpäñ yabäñira gäkä iwanaye kuduptagän däpmäñ moreñkun.

55

Äma kubä noripakitä iwan täñ imänkañ yäñapik man yäñkuk

¹ O Anutu, yäñapik mannata juku peñpäñ nadä. Butewaki terak gäwet yabäñira mäde nämo ut namen!

² Nämo, juku peñpäñ kowata näwet. Imata, nadäwätäknatä kehäromina kudup yäpmäñ äpätak.

³ Iwanayetä umun man näwerirä bumta umuntañ itat. Äma waki täñpani uwä näka gañani nadäñpäñ kokwawak nadäñ namik täkañ unita nadäñ bäräp tañi täyat.

⁴⁻⁵ * Bänepnatä komi inide kubä nadätat. Kujatna bumta kwaiwäkañ umun pähap nadätat ñonitä täga nurek yäñ nadätat.

⁶ * Unita ñode nadätat; Näk pitna nitek täñpäñ yäwänäku barak ude orek itta piäñ päñku kubäken itet.

* 54:1: 1Sml 23:19, 26:1 * 54:7: Sam 59:10 * 55:4-5: Sam 18:4-5, 116:3 * 55:6: Jop 3:13

7 Ban kubäken-inik piäj päŋku kome ämani nämoken täha bägup täŋpäŋ itet.

8 Ude täŋkaŋ umuri ahäj namitak ŋonita uken käbop itet.

9 Unita intäjukun ämana bureni, iwanaye täŋo man yäkyäki täŋ-kuruktaŋ yämi. Imata, yotpärare taŋiken ämatä ämik kowata kowata täŋkaŋ ut täpätet mämä bumta täŋirä yabätat.

10 U kepma bipani yotpärare u yewa täŋpäŋ it gwäŋŋkaŋ ämik ba kubota kudän bumta pewä ahäŋpäŋ tokŋeŋ pätak.

11 Täŋpakaŋ waki kädet mebäri mebäritä uken-uken kudup ahäj pätak. Yotpärare gänaŋ kädet täpuri täpuriken täŋyäkŋat-yäkŋat ba komi jop nadäŋ yämik-yämik kädettä udegän pätak.

12 Butewaki pähap! Iwan kubätä yänärok ude näwet täŋpäŋ yäwänäku täga bumik nadätet. Ba kubäken nanik kubätä näka ude täŋ namän yäwänäku käbop päŋku täga itet.

13 * Upänkaŋ waki, notnapak bureni-inik, imaka imaka bokgän täŋpani gäkä ude täŋ namitan!

14 Nek inam kowat-kawän täŋpäŋ man yänpäŋ-nadäk säkgämän täŋkaŋ Anutu iniŋ oretta kudupi yotken bokgän kuk täŋkumäko upäj udewä täyan.

15 Unita iwanaye täŋo kadänini nämo täreŋirän kaŋ paorut! Ba kodak itpäŋ kumbani komeken kaŋ äpmonput! Imata, kudän wakiwakitä äma udewanikät kentäŋpäŋ it-inik täk täkaŋ.

16 Upänkaŋ näk Ekäni Anutuken gera yänira api täŋkentäŋ namek.

17 * Tamimaŋ ba kepma bipani bäräpinata nadäŋpäŋ yänjapik-apik gerana uken pewa äronirän api nadäŋ namek.

18 Ude täŋkaŋ ämik pähap gänaŋ iwanaye mäyapkät ämik tänayän täkamänken uken nanik äneŋi säkgämän nämagut yäpmän api äbek.

19 Bureni, Anutu intäjukun itpäŋ kaŋiwat piä ärowani täŋ yäpmän äbukotä itak, pen api it yäpmän äroweko unitä yänjapik manna nadäŋ namiŋpäŋ iwanaye komi piäken api yepmaŋpek. Imata, äma uwä Anututa nämo umuntaŋkaŋ kädet wakita mäde utta bitnäc täkaŋ.

20 Täŋpakaŋ notnapak iwan täŋ namani unitä yänkehäromtak mani irepmitpäŋ noriye mäyapta iwan täŋ yämik täyak.

21 * Menitä gakŋi ärut namik täyak upänkaŋ bänepitä näka kokwawak namik täyak. Mani säkgämän, gakŋi nitek upänkaŋ päip päraŋi udewani.

22 * Unita ämawebenaye, ŋode täwera nadäwut; Ekänitä äma siwoŋi yabäj äwaräkuk täŋirän iwaniyetä täga nämo yärepmitneŋ. Unita nadäŋ bäräŋjin kudup Ekänikengän peŋirä api täŋkentäŋ tamek.

23 Täŋpakaŋ Anutu, gäk äma kumän-kumän däpani ba jop manman yäwani unitäŋo irit kuŋat-kuŋari kudup nämo täreŋirän yän-yäkŋat yäpmän päŋku ini awaŋ gänaŋ api yepmaŋpen. Täŋ nähä gäka nadäŋ gamikinik pen api täŋ yäpmän ärowet.

* 55:13: 2Sml 15:12; Sam 41:9 * 55:17: Sam 92:2; Apos 10:3, 10:30 * 55:21: Sam 12:2, 28:3, 59:7; Snd 5:3-4 * 55:22: Sam 15:5, 37:5; 1Pi 5:7

56

Devittä Anututa nadäj imikinik täjppäj yäjapik man ŋo yäjkkuk
 Filistia naniktä Devit Gat komeken injtkuŋo unita nadäjppäj kap ŋo tenjkuk.

- 1 * O Anutu, iwanaye jop nadäj komi wari wari namik täkaŋ unita butewaki nadäj namiŋppäj täjkkentäj namisi!
- 2 Yäjetak bipmāntak iwanaye nutnayāj tāk täkaŋ. Iwanaye u yarägän nämo, mäyap-inik.
- 3 * Ude täjirä umuntaŋppäj, Ekäni ärowani, gākä terak tubeŋ kuŋppäj it täyat.
- 4 * Bureni, Anutu terak tubeŋ kuŋppājä nämo umuntak täyat. Nämo, täjkkentäj namikta yäjkehäromtak man yäjkkuko u juku piŋppāj iniŋoret täyat.
 Ude täjira ämatä imaka kubä täj namikta nämo umuntak täyat.
- 5 Täjppäkaŋ kepma kepma iwanayetä bäräpi mebäri mebäri namik täkaŋ.
 U täga kubä täj namikta nämo nadäk täkaŋ.
 Nämo, waki täj namiktagän yäjppäj-nadäk tāk täkaŋ.
- 6 U kubäkengän päjku käbop itpāj näk nutta yäjppäj-nadäk täjkaŋ nabäj näwat täkaŋ.
- 7 Unita Anutu, wakinita kowata komi piäken yepmaŋ! Yabäj koreweno! Kokwawakka terak kehäromini dāpmāj tokät yämi.
- 8 Näk bäräpi gānaŋ jide itat u kudup nadäj namitan. Ba konāmna pito jide mājkaŋ u kudup daniŋppäj nadäk täyan.
 Bureni, u kudup tawaŋ terak kudän tāk täyan.
- 9 * Unita Anutu, gākken gera yāwayāj täyatken nadäj namiŋjiri iwanaye nabäj umuntaŋppäj äneŋi äyājutpeŋ api kuneŋ. Ude täjiri ŋode kaŋppāj api nadāwet; Anutu näk gārak itak yāj api nadāwet.
- 10 Ekäni uwä täjkkentäj namikta yäjkehäromtak man yäjkkuko u juku piŋppāj iniŋoret täyat.
- 11 * Ude täjppāj Anutu terak tubeŋ kuŋppājä nämo umuntak täyat. Bureni, ämatä imaka kubä täj namikta nämo umuntak täyat.
- 12 Unita Anutu, imaka gamikta yäjkehärom taŋkuro u bureni api gamet.
 Uwä bānep täga man yäjppāj api gamet.
- 13 U imata, näk awaŋ pomiken nanik nāmagutkuno unita. Eruk, apiŋo Anutu injamiken irit täjo peŋyājek gānaŋ itat.

57

Äma kubä Anutuken täjkkentäk yäpmäkta gera yäjkkuk
 Devittä Solta umuntaŋppäj metäŋpeŋ päjku mobä käwut kubä gānaŋ käbop itkukken uken kap ŋo tenjkuk.

- 1 * * O Anutu, näk watä it nami yäjppäj dubikaken äretat unita butewaki nadäj namisi. Jirokaken äyuŋ täj namiŋ yäpmāj kuŋjiri imaka umuri näk täjppāwakta itak ŋo kaŋ paorän!

* 56:1: 1Sml 21:13-15 * 56:3: 1Sml 30:6; 2Sto 20:3 * 56:4: Sam 118:6; Ais 31:3; Hib 13:6

* 56:9: Sam 56:4; Rom 8:31 * 56:11: Sam 56:4 * 57:1: 1Sml 22:1, 24:3 * 57:1: Sam 56:1, 63:7; Ais 26:20

- 2 * Nāk Anutu täñpāmerek māhemiken täñkentäk yāpmākta gera yāyat. Anutu u täñkentāñ namiñirān imaka kubāta nāmo wāyākñek täyat.
- 3 Unita nadātat; Anututā nāka nadāñ namikinik täñpāñ nāmo nepmak täyak. Nāmo! U kunum gānañ itkañ nākño yāñapik manna nadāñpāñ wakiken nanik api nāmagurek. Nāmagutpāñ iwanaye tāño kehāromi api yāpmāñ āpek.
- 4* Añ āgwāri, āma yeñpāñ nāñpanitā-yāñ nāk it gwājikañ. Meni uwā pārañi-inik, tenāñ kenta boham udewani. Täñkañ meberi uwā päip pārañi ude.
- 5 Unita Anutu, wāpka biñam ārowani kwawak pewi kunum gānañ ba komeni komeni ahāñirān āmawebe kuduptagān kañ kañpāñ nadāwut.
- 6 Nadātan? Iwantā nāk nepmāñjitta buñep nākā kādetken täñpāñ peñkuño unita nadāñ bārāptā nākño kehāromina kudup yāpmāñ āpātak. Täñpākañ wisik! Nāk nepmāñjitta buñep täñkuño unitā āyāñutpāñ ini yepmāñjittuk!
- 7 * O Anutu, bānepnatā gāka nadākinik kehāromi tāñ gamitat unita kap terak ganiñoret tāyiwa!
- 8 Eruk bānepna, pidām täyi! Täñkañ wagām gita in udegān, kap tekta pidām tākot! Pidām tañpāñ kome nāmo yāñeñirān kap tena!
- 9 Ekāni, wāpka kābop nāmo api pewet! Nāmo, āmawebe gāka nāmo nadāk tākañ u bāmopiken bānep tāga terak wāpka biñam api ganiñ oreret.
- 10* Täñpākañ Anutu, gākā ninta butewaki nadāñ nimik tāyan u kāronji boham, kunum yāpureko ude bumik. Täñkañ ninta nadāñ nimikinik tāk tāyan u ārowani.
- 11 Unita Anutu, wāpka biñam ārowani kwawak pewi kunum gānañ ba komeni komeni ahāñirān āmawebe kuduptagān kañ kañpāñ nadāwut!

58

Anututā āma waki täñpanita kowata yāmikta yāñapik man

- 1 Intājukun āma, in man yāpmāñ danik piā tāk tākañ u siwoñi tāk tākañ ba nāmo? Täñkañ man siwoñi bureniñgān yāk tākañ ba nāmo?
- 2 Nāmoinik! Waki jide tākta nadāk tākañ ugānpāñ tāk tākañ. Ude täñkañ āmata komi jop nadāñ bumta yāmik tākañ.
- 3 Āma waki udewani goretgān kuñat tākañ. Uwā jop manman yākyāk kādet pengān ahāñpāñ yāwanitā yāñtāñ ābāk tākañ.
- 4 Meni jinom u komi, gāmok komi tāño meni ude. Ba jukuni pik täñpani.
- 5 U but āgwāri bumik. Māhemitā man yāñirān tāga nāmo nadāwek. Iniken gārip terakgān kuñarek.
- 6 Eruk Anutu, añ komi umuri ñonitāño meni dāpmāñ tokāt täñpi kut.
- 7 Ude täñjiri ume madāñpewā kuk tākañ ude kuñpāñ paot-inik kañ täñput. Ba mup kādet miñin āmatā yeñ gatāk tākañ ude yeñ gatāwut.
- 8 * U gatāk-kubit yeñ kokoyāñ täñpā kuk tākañ ude yeñ kokoyāwut. Ba

* 57:2: Sam 38:8 * 57:4: Sam 55:21, 64:3; Snd 30:14 * 57:7: Sam 108:1 * 57:10: Sam 36:5, 103:11, 108:4 * 58:8: Jop 3:16

- nanak paki meŋ koki gānaŋ kumāŋkaŋ ahāŋpāŋ dupik ikek pat tākaŋ ude kaŋ āworewut.
- ⁹ Ba mup dāpmāŋ tākŋek tākaŋ ude nāmo nadāŋirā bārāŋek-inik kaŋ dāpmāŋ tākŋeŋ tāŋpā kut. Bureni, Anututā iniken kokwawaki pāhap terak pen irirā api piāŋ āreyāŋ tāŋpān kunaŋ.
- ¹⁰ Tāŋpākaŋ waki tāŋpanitā komi nadāŋirā āma siwoŋitā yabāŋkaŋ ore-toret api tāneŋ. Tāŋpāŋ waki tāŋpani tāŋo nāgāt gwāgu ude tokŋeŋirān āma siwoŋi kuroŋitā api yeŋ weneŋ.
- ¹¹ * Ude ahāŋirān āmawebe ātutā api yāneŋ; Siwoŋi āmawebe gwāki tāga bureni-inik yāpmāk tākaŋ.
Apiŋo nadākamaŋ; Anutu kubā unitāgān āmawebe kuduŋtagān kādet siwoŋi terakgān yāpmāŋ danik tāyak. Ude api yāneŋ.

59

Iwantā utnayāŋ jāmjām parirā Devittā Anutuken gera yāŋkuk

Soltā komi āmaniye ātu Devit kumāŋ-kumāŋ utta yāwerān pāŋku yot yāmaken jāmjām patkuŋo unita nadāŋpāŋ kap ŋo teŋkuk.

- ¹ * Anutuna, watā it namiŋpāŋ iwan nutnayāŋ wari wari ābāk tākaŋ unita itpipiŋ namisi.
- ² Āma wakiinik, āma kumāŋ-kumāŋ dāpani u bāmopiken nanik nāmagusi!
- ³ U yabā! Āma komi komi u ānok kubāgān itpāŋ nāk nutta itsāmāŋkaŋ u. Uwā nākā momi ba goret kubā tāŋkuro unita nāmo.
- ⁴ Nāmo! Ekāni, nāk waki kubā nāmo tāŋira nāk nutta bārāŋeŋ ābākaŋ.
- ⁵ Unita Ekāni Anutu ārowani, gāk kikŋutpāŋ bārāŋeŋ ābā tāŋkentāŋ namisi. Isrel tāŋo Anutu gāk ābā āma waki tāŋ namik tākaŋ u kaŋ yabāŋpāŋ-nadā!
- Ude tāŋkaŋ guŋ ābot, ābori āboriken nanik āma wakiinik tāŋpani ŋo komi yāmiŋkaŋ nāmo yabāŋ korewen.
- ⁶ Āma uwā bipani bipani aŋtā-yāŋ yāŋgera-gera yāŋkaŋ yotpārare gānaŋ kābop kābop kuŋat tākaŋ.
- ⁷ Man komi komi ba yāŋārok man yāk tākaŋ unita juku penpāŋ nadāsi. Meni jinom uwā pāraŋi-inik, pāip bumik.
Tāŋkaŋ āma kubā nāmo nibāŋpāŋ nadātak yāŋ nadāk tākaŋ.
- ⁸ Upāŋkaŋ nāmo! Ekāni gāk guŋ ābot u yāŋārok yāwetpāŋ yabāŋ māgayāk tāyan.
- ⁹ * Ude tāŋiri unita kehāromikata nadākinik tāyat. O Anutu, gāk kābop irit mobā kāwutna.
- ¹⁰ Āmawebe, in nadākaŋ? Anutuna uwā nadāŋ namikinik tāŋpāŋ dubi-naken ābā it namiŋirān iwanaye tāŋo kehāromini api yāpmāŋ āpāŋ morewet.
- ¹¹ Tāŋpākaŋ Anutu, kumāŋ-kumāŋ bārāŋeŋ nāmo dāpen. Ude tāŋpayāŋ tāno uwā āmawebenayetā gākŋo kehāromikata bārāŋeŋ guŋ tāneŋta.
Unita Ekāni watā āmanin, kehāromika terak kehāromini yāpmāŋ āpāŋpāŋ jop yāwat kireŋpewi kaŋ kuŋtāŋpā kut.

* 58:11: Sam 67:4, 92:7 * 59:1: 1Sml 19:11 * 59:9: Sam 9:9, 18:17

- 12 Äma uwä meni jinomken, man yäkyäkiken u momi täktäk täjo man ugänpäj yäk täkañ unita ärowani kudän unitä äyäjutpäñ buñeptä-yäj yepmäñiton.
- 13 Täñpäkañ man wakiwaki ba jop manman yäk täkañ unita yäñpäñ kokwawakka terak kumän-inik kañ täñpi wawut.
Ude täñjiri ämawebe kudup ñode api nadäneñ; Anututä Isrel ämawebe uwä yabäj yäwat täyak.
Täñpäñ ugän nämo. Kome pähap pat yäpmäj kuyak u kudup kañiwat täyak yäj api nadäneñ.
- 14 Iwanaye uwä bipani bipani añtä-yäj yänğera-gera yänkañ yotpärare gänañ käbop käbop kuñat täkañ.
- 15 U añtä ketem nañpäñ nämo tokñewäpäñ iññtäñ kuñat täkañ ude kuñatkañ nakta yewäpäñ yänkähän-kähän yäñtäñ kuñat täkañ.
- 16 * Täñpäkañ nähä kehäromikata yäñpäñ kap terak ganiñ ubiñ api tek täñpet. Tamimañ tamimañ näka nadäñ namikinik täk täyan unita nadäñpäñ kap kwawakgän api tek täñpet.
U imata, gäk käbop irit mobä käwutna ude it namik täyan. Ba bäräpi kadäniken äyuñ täñ namik täyan.
- 17 * Unita Anutu itkentäkna, gäk wäpka api ganiñoret täñpet. Gäk käbop irit mobä käwutna unita.
Anutu, gäk nadäñ namikinik täñpani Anutuna.

60

Juda ämawebe Ekänitä äneñi yämagutta gera yänkuñ

- 1 * Anutu, gäk mäde ut nimiñpäñ kehärominin kudup yäpmäj äpäñ moretan. Gäk kokwawak nadäñ nimiñkunopäj apiño äneñi nimagut.
- 2 Gäkä ude täñ nimiñkuno uwä täñpewi kome kwaiñpäñ kudup duñ-weko ude bumik. Unita äneñi yäpi tägawut!
- 3 Ämawebekaye ninta bäräpi tañi nimiñjiri, ämatä wain ume nañpäñ täñguñguñ täk täkañ ude täñtäñ kuñatkamäj.
- 4 * Upäñkañ ämawebe gäk gämotkaken kuñat täkañ unitä kakta kudän kubä kwawak peñkun. U kañpäñ nadäñpäñ iwan yärepmitpäñ gäkken säkgämän itta bäräneñ päñku dubinaken irut yäñpäñ ude täñkun.
- 5 Unita yäñapik mannin nadäñ nimiñpäñ ketka kehäromitä täñkentäñ nimi. Ude täñjiri ämawebe gäkña gäripi nadäñ nimik täyan nin säkgämän kañ itna.
- 6 Anutu ini eñiken itkañ ñode yänkuk; Iwan täjo kehäromi kudup yäpmäj äpäñ moreñpäñ oretoret terak ñode api täñpet; Sekem kenta Sukot kome yäpmäj daniñpäñ ämawebenayeta api yämet yäk.
- 7 Täñpäñ ugän nämo. Gileat Manase kome u imaka, näkño. Täñkañ Efraim kome u näkño kurepä ude, ba Juda kome u kehäromina kwawak pewä ahäwani yäk.
- 8 Täñpäkañ Moap kenta Idom kometä watä piä täñ namik täkañ. Täñkañ Filistia nanik täjo kehäromini yäpmäj äpäñpäñ oretoret täyat yäk.

* 59:16: 2Sml 22:3; Sam 46:1, 88:13 * 59:17: Sam 59:9-10 * 60:1: 2Sml 8:13; 1Sto 18:12

* 60:4: Ais 5:26, 11:10-12

- ⁹ Eruk Anutu, netätä yotpärare yewa kehäromi nikek, Idom komeken itak uken ämik täkta nämagut yäpmäj kwek?
¹⁰ Nämö! Gäk mäde ut nimiñkuno unita jop itkamäj. Gäk imata nintäño komi ämakät ämikken bok kukta gaña tåk täyan?
¹¹ * Eruk Anutu, gäk täñkentäj nimiñiri uyaku iwan täga däpmäjpäñ yäwat kirene. Ämatä täñkentäk tåk täkañ u jopi, kehäromini nämö.
¹² Unita nadäkamäj! Anutu, gäkkät bok uyaku iwan täño kehäromini täga api yäpmäj äpne!

61

Anututä watä it imikta yäñapik man yäwani

- ¹ O Anutu, näk gäkken gera yäjira nadäj nami! Ba yäñapik mannata juku peyi.
² * Komena peñpeñ päñku kome gägäni käda itpäñ nadäj bäräp täyat. Unita gäkä täñkentäj nam yäj nadäjpäñ gäkken gera yäyat. Gäkä äbä nämagut päñku pom migupi terak ude bumik nepmanjiri iwantä näk täñpä wanəñtäwä.
³ * O Anutu gäk kubä-tägän watä säkgämän it namik täyan. Ba gäk kubä-tägän yewa kehäromi täñ namiñiri iwantä täga nämö nutneñ.
⁴ * Unita gäk nadäj namiñiri dubikaken tärek-täreki nämö kañ it yäpmäj ärowa. Barak miñitä nanaki piri gänañ uyiñ-piñitpäñ pat täkañ ude täñ nam.
⁵ O Anutu, imaka imaka täkta gäkken yäñkehäromtak man yäjira nadäjkun. Täñpäñ ämawebe gäk ganiñoret täkañ unita imaka imaka yämikta yäñkehäromtak man yäjñkuno udegän näka imaka, namiñkun.
⁶ Unita Anutu, intäjukun äma täñkentäj imiñiri kome terak ño kadäni kəronji kañ it yäpmäj ärowän.
⁷ Uwä gäk iñamkaken irit bägupiken kehäromigän kañ irän. Täñpäñ iron gäkä nanik unitä täñkentäj imiñirän kañ kuñarän. Ba watä it imiñpäñ nämö tewen.
⁸ * Ude täñiri yäñkehäromtak man yäjñkuro uwä nämö api guñ täwet. Täñkañ kepma kepma kap terak wäpka api ganiñoret täñpet.

62

Anutu kubä unitägän nintäño watä äma bureni

- ¹ * Täñkentäj namikta Anutu unitagän kwikinik itsämäk täyat. U kubä terakgän yengäma pek täkañ.
² * U kubä-tägän nabäj näwatpäñ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gäarak irirän iwanayetä näk täga nämö api närepmiñneñ.
³ Eruk iwanaye, in ñode yäjira kowata näwerä nadäwa; Näk nutta wari wari api tåk täneñ ba? Näk kehäromina nikek nämö, yewa yeñ wewani udewani unita näk täñpäwakta tåk täkañ u jidegän api penəñ? Kowata näwerut!

* **60:11:** Sam 118:8, 146:3 * **61:2:** Sam 18:2, 42:6, 77:3, 94:22 * **61:3:** Snd 18:10 * **61:4:** Sam 17:8, 27:4, 91:4 * **61:8:** Sam 56:12 * **62:1:** Sam 37:39, 59:9 * **62:2:** Sam 62:6, 89:26

- 4 Ämawebe naniņ oret täkaņ upaņkaņ inä wäpna biņam yäpmaņ äpäktägän nadäk täkaņ. Täņpäņ jop yäņnäknatta gäripi nadäk täkaņ. Täņkaņ mejintäwä man säkgämän näwet täkaņ upaņkaņ bänepjin-täwä ini kaņ wawän yäņ nadäk täkaņ.
- 5* Upaņkaņ jop uken! Anutu kubä uterakgän yeņgäma pek täkaņ. U kubä-tägän täņkentäņ namikta itsämäk täyat.
- 6 U kubä-tägän nabäņ näwatpäņ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gäraک irirän iwanayetä näk täga nämo api närepmitneņ.
- 7* Täņpäņ Anutu unitägän täga api nämagurek, ba wäp biņam api namek yäņ nadäņpäņ it täyat. U kubä-tägän watä kehäromi it namiņpäņ kăbop nepmak täyak.
- 8* Unita ämawebenaye, kadäni kadäni Anutu terakgän yeņgämä pek täkot. U kăbop irit mobä käwutnin unita nadäņ bäräpjin u ba u kudup yäņahäņpäņ iwet täkot.
- 9 Täņpäkaņ ämawä imaka jopi, me woņ bumik. Äpani ba ärowani u kubägän, jopigän. Anutu iņamiken imaka bäräpi-inik nämo, pidämi-inik, ehät woņ ude bumik.
- 10* Unita moneņ tuņum terak nadäk kehäromi nämo peneņ. Äma täņyäknațpäņ tuņumi nämo kubo täneņ. Nämo, kădet udewani terak imaka bureni kubä nämo api kaņ-ahäneņ. Ba moneņ tuņumjin taņi pat tamineņo upaņkaņ uniterak nämo yeņgämä pewäpăņ itneņ.
- 11 Ude nämo! Anututä man ŋode yäkgän täņirän nadäņkut; Kehäromi mäheми u Anutu näkņa itat yäk.
- 12* Bureni Ekäni, nadäņ nimikinik täk täyan uwä siwoņi uterakgän. Gäkņa-tägän ämawebe kudup täktäki terak gwäki kowata yämik täyan.

63

Äma kubätä Anutu dubiniken itta gäripi nadätak

Devit Juda kome kawukiken kuņatkaņ kap ŋo teņkuk.

- 1** Anutu, gäk näkņo Anutu. Gäkagän gäripi nadäk täyat. Näk dubikaken itta bänepnatä etä itak.
Äma kome kawukiken kuņatkaņ umeta wakiinik yek täkaņ, näk gäka udegän nadäk täyat.
- 2 Nadäņ namiņiri kudupi yotken äroņpäņ gäk gabäwa! Äroņira kehäromika ba wäpka biņam säkgämän kaņ näwoņäre!
- 3 Anutu, gäkä iron täņ namik täyan unitä kome terak irit täņo gäripi u irepmit täyak. Ude täņ namik täyan unita ganiņ oretat.
- 4 Täņkaņ kome ŋo terak irayäņ täyat udegän ganiņ orettäņgän api paoret. Ba ketna yäpmaņ akuņpäņ gäkkengän yäņapik man api yäk täņpet.

* 62:5: Sam 62:1 * 62:7: Sam 46:1, 85:9 * 62:8: 1Sml 1:15; Sam 52:8; Ais 26:4 * 62:10: Ais 61:8; Ese 22:29; Luk 12:15; 1Ti 6:10 * 62:12: Jop 34:11; Sam 103:8; Jer 17:10; Mat 16:27; Rom 2:6; 1Ko 3:8; Rev 2:23 * 63:1: 1Sml 23:14 * 63:1: Sam 42:2, 84:2, 143:6

- ⁵ Anutu, gäk mäjona towinjiri säkgämän it täyat, ämatä ketem gäripi nikek naŋkaŋ it täkaŋ ude. Unita oretoret täŋpäj menatä kap terak api ganiŋoret täŋpet.
- ⁶ * Bipani, patpat bägupnaken kadäni käronji gäka nadäj gamiŋkaŋ pat täyat.
- ⁷ * Bureni Anutu, gäk täŋkentäkna. Unita gäkä nabäj näwariri jirokka gänaŋ oretoret kap tenpäj pat täyat.
- ⁸ * Näk gäk tubeŋ kuŋira ketka bure kädätä täŋ-mehamtaŋ namik täyan.
- ⁹ Ude täŋkentäj namik täyan unita äma ätutä nutnayäj täkaŋ unita näk ŋode nadätat; Äma udewani täŋpä wawäpäŋ kumäj-kumäj komeken api äpmonen!
- ¹⁰ Bureni, ämik ahäŋirän iwanaye u paorirä aŋ ägwäritä tohari api naŋ paotneŋ.
- ¹¹ * Täŋpäkaŋ Juda täŋo intäjukun äma näk, Anututa bänep täga api nadäj yäpmäj ärowet. Täŋira äma Anutu täŋo wäpi terakgän it täkaŋ, u kuduptagäntä Anutu api iniŋ oretneŋ.
Täŋ Anututä jop manman yäwani unitäŋo meni täŋpipiŋirän mankum-inik api itneŋ.

64

Devit Anututä watä it namän yäŋpäj yäŋpaŋiŋkuk

- ¹ Eruk Anutu, näk bäräpi terak itat unita butewaki gerana ŋo nadäj nami! Iwanayeta bumta umuntak täyat unita watä it namiŋiri paoretawä.
- ² Äma wakiwaki komi namikta änok änok kuŋatkaŋ yäŋpäj-nadäk täk täkaŋ unita itpipiŋ namisi.
- ³ Äma uwä meberi päraŋi-inik, päip wädäwani ude. Man yäk täkaŋ u tenäj ukeŋo ude namäkta gwäjik täkaŋ.
- ⁴ U jop manman yäkta mäyökkät nämo pidämigän yäntäj kuŋat täkaŋ. U yäŋpäj-yabäj yäwat man terak äma täga täŋpäwakta bätakigän nadäk täkaŋ.
- ⁵ * Waki täkta täŋkentäk-kentäk terak täk täkaŋ. Täŋpäj äma yepmäŋitta buŋep udeken udeken kaŋ täna yäj yäŋpäj-nadäŋpäj ŋode yäk täkaŋ; Täŋitna ämatä täga nämo nibäneŋ yäk.
- ⁶ Bureni, waki täkta yäŋpäj-nadäŋpäj ŋode yäk täkaŋ; Tawaŋ pekamäj ŋo säkgämän täkamäj yäk. Ämatä wärämtnaŋi nämo yäj yäk täkaŋ.
Yäke! Äma täŋo bänep nadäk-nadäkken waki pätak u nadäwä tärenaŋi nämo!
- ⁷ Upäŋkaŋ äma udewaniwä Anututä tenäŋpäj yamäŋirän jibi bäräneŋ api yäpneŋ.
- ⁸ Meni jinom komi unita yäŋpäj täŋpän waŋirä äma u yabäŋkaŋ wisik yäj api yäneŋ.

* 63:6: Sam 42:8, 119:55, 149:5 * 63:7: Sam 61:4 * 63:8: Ais 26:9 * 63:11: Lo 6:13;
Ais 45:23 * 64:5: Sam 10:11, 59:7; Snd 1:11

- ⁹ Ude täjirän kaŋkaŋ ämawebe kuduptagäntä umuntaŋpäŋ Anutu täŋo täktäki unita pen juku piŋpäŋ biŋami api yäŋtäŋ kuneŋ.
- ¹⁰ * Bureni-inik, Anututä ude täjirän ämawebe siwoŋitä kaŋkaŋ oretoret täŋpeŋ säkgämän itta uken api kuneŋ.
Täŋkaŋ ämawebe tägatäga u Anutu api iniŋoret täneŋ!

65

Anututa oretoret täŋpäŋ bäneŋ täga man iwetkuŋ

- ¹ Anutu, nin pomka wäpi Saion u äroŋpäŋ wäpka ganiŋ oretpäŋ imaka imaka täŋ gamikta yäŋkehäromtak man yäŋkumäŋo u nämowä nämo api täne.
- ² Gäk komen äma nintäŋo yäŋapik man nadäŋ nimik täyan unita ämawebe kuduptagän ganiŋ oretta gäkkengän äpi ärenek.
- ³ Täŋkaŋ momininta nadäŋpäŋ mäyäk nadäwätäk pähap täk takamäŋ upäŋkaŋ Anutu gäkä mominin peŋ nimik täyan.
- ⁴ * Bureni Anutu, äma gäkŋa iwoyäŋpäŋ eŋikaken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuk täyan, äma udewani oretoret terak kuŋat täkaŋ.
Imata, kudupi yotka u gänaŋ imaka gäripi mebäri mebäri itkaŋ u nimik täyan unita.
- ⁵ Anutu, nin gäkken yäŋapiŋitna gäkŋa-tägän äneŋi nimagut täyan. Täŋiri säkgämän it takamäŋ. Imaka imaka täŋ nimik täyan unita nadäna gäripi inide kubä täk täkaŋ.
Gäk ude täk täyan unita ämawebe komeni komeni, tuän ba gwägu pähap udude käda itkaŋ u gäk nadäŋ gamikinik täk täkaŋ.
- ⁶ Ekäni, gäk kehäromika nitek. Unita gäkä täŋpewi pom pähap-pähap ahäŋtäŋ kuŋkuŋo itkaŋ.
- ⁷ Gäk kubä-tägän gwägu pähap täŋpewi mäniŋ paoränkaŋ kwikinikgän it täyak. Udegän, komen ämawebe täŋo ämik täŋ-urukuruk unitäŋo kehäromini yäpmäŋ äpäk täyan.
- ⁸ Täŋpäkaŋ nin-tägän nämo ganiŋoret takamäŋ. Nämo, ämawebe komeni komeni, edap äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda u kudän kudupi täk täyan unita nadäwätäk pähap täk takamäŋ.
Täŋpäŋ gäk wäpka biŋam kap terak ganiŋoret takamäŋ.
- ⁹ * Anutu, gäk kometa watäni säkgämän itpäŋ iwän iweri täjirän kome gakŋi nitek täk täyak.
Gäkä komeni komeni ume kuduptagän peŋkuno u nämo kumäŋirä ketem säkgämän ahäk täkaŋ. Gäkŋa täŋpewi ahäk täkaŋ.
- ¹⁰ Bureni, gäkä iwän yäŋpewi täjirän piä gänaŋ kome näbäni täjirän ketem säkgämän ahäk täkaŋ.
- ¹¹ Gäk kome nadäŋ imiŋiri kome uken ketem ahäŋ bumbum täk täkaŋ.
- ¹²⁻¹³ Ude täjiri kome kawukiken upäŋkaŋ ketem säkgämän ahäŋirä pom terak sipsip imaka, ahäŋ bumbum täk täkaŋ.

Täŋpäkaŋ pom ba imaka imaka kuduptagän gäka oretoret pähap nadäŋpäŋ kap tek täkaŋ.

* **64:10:** Sam 32:11, 58:10, 68:3 * **65:4:** Sam 33:12, 36:8, 84:4 * **65:9:** Lo 32:2; Sam 46:4, 72:6, 104:13, 104:24, 147:8, 147:14

66

Uraktä imaka imaka tägagän täk täyak

- 1* Äma ba imaka kome terak kuṇat täkaṇ, in kuduṭtagän bänep oretoret gera terak Anutu iniṇ orerut!
- 2 Wäpi biṇam yäpmäṇ akuṇpäṇ kap teṇ imut! Iniṇ oretoret kap tek-inik täṇ imut.
- 3 Täṇpäṇ Anutu ṇode iwerut; Imaka täk täyan uwä tägagämän-inik! Kehäromikatä täṇpewän iwankaye gämotkaken maṇ-patäbot täkaṇ.
- 4* Ämawebe kuduṭtagän oraṇ gamik täkaṇ. Oraṇ gamiṇpäṇ wäpka biṇam yäpmäṇ akuk täkaṇ.
- 5* Ämawebe, in äbut! Äbäṇkaṇ Anututä imaka imaka täk täṇkuko unitäṇo biṇami nadäwut. Äbä imaka kudupi, ämawebe bämopiken täṇkuko unitäṇo manbiṇam nadäwut.
- 6* Anutu uwä ṇode täṇkuk; Ume taṇi täṇpewän däṇṇeṇpeṇ kukṇi kukṇi kuṇjirän kome kawuk taṇjirän kädet patkuk. Kädet parirän ämawebe kuroṇitä bämopgän yeṇtäṇ kuṇkuṇ.
Anututä ude täṇ yämiṇkuko u juku piṇpäṇ oretoret pähap nadäkot!
- 7 Anutu uwä intäjukun itkaṇ kehäromini terak kaṇiwat piäni täk täyak. Täṇkaṇ guṇ äbottä peṇawäk täṇ namineṇ yäṇ nadäṇpäṇ yabäṇ yäwat täyak.
- 8 Unita ämawebe, in Uraknin u iniṇ orerut! Wäpi biṇam yäpmäṇ akukta kap taṇigän teṇjirä ätutä nadäwut!
- 9* Imata, Anutu unitä watä kehäromi it nimiṇjirän kadäni käroṇi it yäpmäṇ äbäkamäṇ. Watä kehäromi it nimiṇjirän iwantä kehärominin täga nämo yäpmäṇ äpneṇ.
- 10* Anutu, gäk täṇyabäkken nipmaṇkun. Upäṇkaṇ täṇyabäk uken jop nämo nipmaṇkun. U nintäṇo irit kuṇat-kuṇatnin yäpä tägakta nipmaṇkun.
- 11 Gäk nibäṇ äwaräkuk täṇjiri buṇeptä nipmäṇitkuk. Täṇpäṇ bäräpi taṇi nintä terak kotaṇ niwatkun.
- 12 Gäk nibäṇ äwaräkuk täṇjiri ämatä yeṇ niwat päpmo nipmaṇkuṇ. Gäk nadäṇjiri ume ba kädäp gänaṇ nipmaṇpä äpmoṇkumäṇ.
Ude täṇkuṇopäṇ gäkä wädäṇ päbä kome säkgämän-ken nipmaṇkun.
- 13-14 Täṇpäkaṇ Anutu, bian bäräpi ahäṇ namiṇjirän u ba u api täṇpet yäṇpäṇ yäṇkehärom taṇkuro unita nämo guṇ täyat.
Nämo, ganiṇ oretta ṇode api täṇpet; Kudupi yotken äbä tom api ijin gamet.
- 15 Tom gupi taṇi, sipsip, bulimakau ba meme ämanipäṇ api ijin gamet.
- 16 Eruk, ämawebe Anutu oraṇ imik täkaṇ, in kudup äbäkaṇ imaka imaka Uraktä täṇkentäṇ namik täṇkuko unita yäṇjira nadäwut.
- 17 Bian gera yäṇjira nadäṇ namiṇkuko unita kap terak wäpi biṇam yäpmäṇ akuṇkut.

* 66:1: Sam 100:1 * 66:4: Sam 67:3, 96:1-2, 117:1 * 66:5: Sam 46:8 * 66:6: Kis 14:21; Jos 3:14-17 * 66:9: Sam 121:3 * 66:10: Sam 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; 1Pi 1:6-7

- 18 * Tänpäj kädet waki täkta gäripi nadäñkañ Anutuken gera yäjkut yäwänäku nämo nadäj namän.
- 19 * Upäjkañ, bureni-inik! Näkño yäjapik manna nadäj namiñkuk.
- 20 Unita Anutu iniñ orerut! Imata, näkño yäjapik geranata mäde nämo utkuk. Tänpäkañ butewaki nadäj namiñpäñ nämo nepmanñkuk.

67

Anututa bänep täga kap tewani

- 1 * Anutu, gäk butewaki nadäj nimiñpäñ iron täñ nimi. Ude täñ nimiñjiri säkgämän kañ itna!
- 2 Ude täñjiri komen äma äboritä gäkño ironka ba yäpätägak piäka u kudup kañ kawä tärewut.
- 3 Anutu, gäk ude täñjiri äma äbot kuduhtagän uken-uken naniktä bänep täga nadäñpäñ kañ ganiñ orerut.
- 4 * Tänpäkañ äma mebäri mebäritä bänep täga nadäñpäñ oretoret kap terak kañ ganiñ orerut.
Imata, gäkä äma äbot täño mani ba nadäk-nadäki kädet siwoñi terak yäpmäj danik täyan. Ba komen äma uken-uken nanik kädet tägaken yämagut yäpmäj kuk täyan.
- 5 Unita Anutu, äma uken-uken naniktä Anutu gäk kañ ganiñ orerut. Äma äbori äbori kuduhtagäntä wäpka yäpmäj akuk täkot!
- 6 * Ai, ämawebe, in nadäkañ? Anutu täño iron pähap terak kometä ketem bureni nimik täyak.
Anutunin, Anutu Bureni-inik uwä iron pähap täñ nimik täyak.
- 7 Bureni! Anututä iron täñ nimik täyak unita ämawebe it yäpmäj päñku kome tärek-tärekken itkañ in kuduhtagän Ekäni orañ imut!

68

Isrel ämawebe Anututä täñkentäñ yämiñkuko unita oretoret kap tewani

- 1 Anutu, bäräñej akuñpäñ iwankaye kokwawak nadäj gamik täkañ u däpmäj yäwat-kireñ-pewi kuñtäñpä kut!
- 2 Mänittä gupe piäj iwat-pewän paotpeñ kuk täkañ ude däpmäj yäwat kireñpewi kut. Ba tom gakñi kädäpken iñjñpewä mutpäñ ume äworeñpäñ paot täkañ ude, wakiwaki täñpani Anututä äbäñjirän udegän kañ täñput!
- 3 Tänpäkañ äma siwoñitä Anutu iñamiken ñode kañ täñput; Bänep täga nadäñpäñ oretoret gera kañ yäk täñput!
- 4 Anututa kap teñ imiñpäñ wäpi punin-inik pewut! Gubam terak äbätak unita kädet ket ut imikot! U wäpi Ekäni, iñamiken oretoret täñput!
- 5 * Anutu u kudupi yoriken itkañ nanak kodäña ba webe kajatta watä it yämik täyak.

* **66:18:** Ais 1:15; Jon 9:31; Jem 4:3 * **66:19:** Sam 116:1-2 * **67:1:** Nam 6:25; Sam 31:16, 119:135 * **67:4:** Sam 96:10, 96:13, 98:9 * **67:6:** Wkp 26:4; Sam 85:12 * **68:5:** Sam 10:14, 10:18, 146:9

- 6* Äma noriye nämota eni yämiñpäñ komi eniken nanik yäniñ kireñpewän äpämañ päñku oretoret terak it täkañ. Täñ peñawäk täñpani yäwat kireñpewän kome kekekiken ittän kuñat täkañ.
- 7-8 * O Anutu, ämawebekaye yämaguri yäpmäñ kome kawukiken kuñat täñkuño kadäni uken kome u kwainjirän kunum gänañ nanik iwän tañi tañkuk. Imata, Isrel nanik täño Anutu, Sainai pomken kehäromini kwawak yäwoñärenkuko u äbänjirän ude täñkuk.
- 9 Täñpäkañ kome iwoyän yämiñkuno u gakñi nämo irirän iwän yäñpewi tañjirän kome uken gakñi tañi äneñi täñkuk.
- 10* Täñjiri ämawebekaye yotpärare u täñpäñ irirä ämawebe jäwäri unita iron täñpäñ yepmäñ towiñkun.
- 11 Ekänitä peñ yäwerirän webetä manbiñam ño yäpmäñ kuñatkuñ;
- 12 Iwaniye täño komi ämakät intäjukun ämaniye ämet täñpä kuñkuñ. Ude täñjirä webe täha-kengän itkunjo u iwan täño tuñum yäyomägatkuño u yäpmäñ daniñpäñ yäpuñ.
- 13 Tuñum säkgämän säkgämän yäpuño ätu ñode; Barak wärani siliwapäñ uwäk täwani. Täñkañ piritawä gol säkgämän-inikpäñ täñpani. Täñ, in ätu imata ämik kadäniken yawakkät käbop jop itkun?
- 14 Täñpäkañ Anutu kehäromi mähemitä kome ätu täño intäjukun äma Salmon pomken yäwat kireñ täñpäñ kuñtäñpä kuñjirä mim täñpewän pom uken bumta mañkuñ.
- 15 Wära! Basan pom pähap u jidewani? Pom äronkañ äpmok täñpani mäyap-inik.
- 16 Upäñkañ Basan pom tañi, gäk imata Saion pom Anututä ini itta iwoyänkuko unita inñam täñ imitan? Nämo nadätan? Ekäni uken tärek-täreki nämo api irek!
- 17 Ekänitä komi ämaniye mäyap-jirañkät Sainai pomken naniktä äbämañ kudupi yori gänañ äronkuk.
- 18 * U iwaniye yentä topmäñpäñ wädäj yäpmäñ punin unu äronkuk. Täñjirän uken äma peñawäk täñ imanitä gämoriken itpäñ tuñum imiñkuñ. Täñpäkañ Ekänitä ukengän api irek.
- 19* Unita Ekäni iniñ oretna! U bäräpinin kepma kepma ketärenñ nimiñpäñ täñkentäj nimik täyak unita.
- 20 * Anutunin uwä waki keriken nanik nimagurani Anutu u. U Ekäni, nintäño Ekäninin kumäñ-kumäñ-ken nanik nimagurani.
- 21 Anututä iwaniye, gwäk pimiñpäñ momi kädet iwarani unitäño gwäki bureni-inik api däpmäñ kokoyäwek.
- 22-23 Unita Ekänitä ñode niwetkuk; Intä iwanjiye däpmäñpäñ unitäño nägäri terak yentäj kukta, ba anjijetä unitäño nägäri nanpä koki täkta inken yämagut yäpmäñ api äbet. Ukäda-käda nanik, Basan pomken nanik ba gwägu mebäriken nanik iwanjiye kudup u gämotjinken yäpmäñ päbä api yepmañpet yäñ niwetkuk.

* 68:6: 1Sml 2:5; Sam 107:10, 107:34; Apos 12:6 * 68:7-8: Kis 19:18 * 68:10: Lo 26:5, 26:9; Sam 74:19 * 68:18: Efe 4:8 * 68:19: Sam 55:22, 65:5; Ais 46:4 * 68:20: Lo 32:39; Sam 49:15, 56:13, 106:43

- 24 O Anutu, u bureni-inik täŋkun. Gäk iwankaye täŋo kehäromi yäpmäj äpäk-inik täŋkun. Ude täŋkuno unita ämawebe kuduptagän gabäŋirä oretoret terak kudupi yotka gänaŋ ärotan.
- 25 Äronjiri kap menitä yäj-tewani intäjukun kukaŋ. Kuŋirä wagäm mämä mebäri mebäri täŋpani u mäden äbäkaŋ. Täŋirä u bämopikenä webe gubaŋi wagäm täpuri täpuri uttäŋ kukaŋ.
- 26 Täŋirä kap ŋode tekamäj; Ämawebeniye täŋo käbeyäken Anutu iniŋ oretna! Jekop täŋo äbotken nanik nin, Ekäni iniŋ oretna!
- 27 Täŋpäj tawaŋ terak kudupi yotken ŋode ärokamäj; Bejamin täŋo äbot täpuri unitä jukun kukaŋ. Täŋpakaŋ u mädeniken Juda äbot täŋo äma ekäni ekäni. U mädenikenä Sebulun kenta Naptali äbot täŋo äma ekäni ekäni.
- 28 Unita Anutu, gäkŋo kehäromika bian niwoŋäreŋ täŋkuno udegän kwawak pewi ahäŋirän kaŋ käna!
- 29 Jerusalem täŋo kudupi yotka unita yäŋpäj komeŋi komeŋi täŋo intäjukun ämatä gämotkaken itpäŋ tuŋum gamik täkaŋ.
- 30 Eruk Anutu, iwanka Isip, tom ägwäritä-yäj komi täyak u ibe! Ba guŋ äbot kehäromi kehäromi u yebe! Ba äbot ämik täkta gäripi nadäk täkaŋ u yäwat kireŋ täŋpi ini-ini kuŋtäŋpä kut! Ude täŋtäyi gämotkakangän päbä gwäŋiŋ äpmonŋ gamiŋpäŋ siliwa monenŋ tuŋumi kaŋ ganiŋ kirewut!
- 31 Bureni, Isip nanik täŋo intäjukun ämatä iniken piä ämaniye Anutu gwäŋiŋ äpmonŋ imikta api yepmaŋpäŋ kuneŋ. Ba Itiopia naniktä äbä ket kewatpäŋ Anutu bureniken yäŋapik man api yäneŋ.
- 32 Unita kome terak äbori äbori Anututa iniŋoret kap teŋ imik täkot!
- 33 Ekänitä kunum ini bian pewän ahäwani uterak kuŋ äbäk täŋ itak unita iniŋ orerut! Täŋkaŋ kehäromigän kärkeŋjirän juku penŋpäŋ nadäwut!
- 34 Anutu uwä Isrel äbotta intäjukun täŋ yämitak. Täŋkaŋ kehäromini kunum terak kwawak pewän ahäk täyak. Unita ämawebe nin imaka, Anutu unitäŋo kehäromi u kwawak yäŋahäk täkäna!
- 35 Isrel täŋo Anutu kudupi yoriken nanik äpätak u kawut! U umuri pähap, inide kubä! Täŋpakaŋ ini uwä ämawebeniyeŋa kehäromi yämik täyak. Unita Anutunin u iniŋ oretna!

69

Äma kubätä täŋkentäj namän yäŋpäj Anutuken gera yäŋkuk

- 1 * Anutu, täŋkentäj namisi! Ume tokneŋ yäpmäj abäŋpäj kotäknaken itak.
- 2 * Näk gwägu gänaŋ äpmonŋira umetä tokneŋpäŋ nut maŋpäŋ äpmotat. Yeŋ-täpäneŋpäŋ itta bägupta wäyäkŋetat.
- 3 Anutu, gera yäŋtäyiwa kotäkna kawuk tawäpäŋ kehäromi nämo nadätat. Täŋpäŋ dapunna imaka, Anutu gäka dapun käronŋ täŋtäyiwa dapunna komi nekaŋ.
- 4 Täŋpakaŋ imaka kubä nämo täŋjira, äma mäyapiniktä jop nadäj kokwawak täŋ namik täkaŋ. Äma uwä kehäromi nikektä jop näkŋatpäŋ

* 69:1: Sam 69:2, 69:14-15; Jna 2:5 * 69:2: Sam 40:2

nutnayäŋ täk täkaŋ. Imaka kubä nämo kubo täŋkuro upäŋkaŋ äneŋi nimi yäŋ näwet täkaŋ.

⁵ Anutu, gäk näkŋo mebärina bureni nadätan. Momi kubäkubä täk täyat uwä injamkaken kwawak itak.

⁶ Ekäni kehäromi mäheŋi, Isrel täŋo Anutu, näk nabäŋ äwaräkuk täŋiri näkä kädet waki ätu täŋira ämawebe gäk nadäŋ gamik täkaŋ unitä näka yäŋpäŋ mäyäk nämo yäpneŋ.

⁷ Nadätan? Näk nadäŋ gamik täyat unita äma ätutä yäŋärok man näwet täkaŋ. Näwerirä mäyäk nadäk täyat.

⁸ Näkŋaken notnayetä nabäŋirä jiraŋ udeyani täyat. Ba näkŋaken mähemnaye imaka, eroni nabäk täkaŋ.

⁹ * Upäŋkaŋ Anutu, gäkŋo eŋita yäŋpäŋ bänepna kädäp ijik täyak. Unita ämawebetä gäka yäŋärok yäŋirä yäŋärokitä näkä terak ärok täyak.

¹⁰ Täŋpäŋ gäk ganiŋ oretta ketem nakta jop irira ämawebetä yäŋärok näwet täkaŋ.

¹¹ Ba butewaki nadäŋpäŋ tek waki peŋpäŋ äpani kuŋarira nabäŋ mägayäk täkaŋ.

¹² Ba ugän nämo, ämatä kädet miŋin käbeyä täŋpäŋ näk yäŋpäŋ-nabäŋ näwat täk täkaŋ. Täŋirä äma ärowani, wain ume naŋpäŋ täŋguŋguŋ täŋpanitä kap naniŋ ubiŋ tek täkaŋ.

¹³ Upäŋkaŋ jop uken! Näk yäŋapik manna Ekäni gäkken pewa ärek täyak. O Anutu, gäkŋo iron tokŋekinik pat täyak unita kadäni uken ba uken nadäwi tägawänä kaŋ nadäŋ nami!

¹⁴ Täŋkentäŋ namiŋiri okä näbä gänaŋ äpmonŋpettawä. Iwanken nanik ba ume gwäguken nanik wädäŋ tädotpäŋ nepmaŋsi!

¹⁵ Ekäni, näk nabäŋ äwaräkuk täŋiri umetä tokätpäŋ uwäk täwektawä. Bureni, watä it namiŋiri iwantä kehäromina yäpmäŋ äpäŋirä awaŋ gänaŋ äpmonŋpettawä.

¹⁶ O Ekäni, bänep ironka ärowani unita nadäŋ nami. Gäk kadäni kadäni butewaki nadäŋ namik täyan udegän täŋkentäŋ nami.

¹⁷ Piä ämaka näka bitnäŋpäŋ käbop nämo iren. Näk bäräpi taŋi-inik nadätat unita näkŋo yäŋapik gera bäräŋeŋ nadäŋ nam!

¹⁸ Ekäni, dubinaken äbäŋpäŋ näk iwan keriken nanik yäyomägat!

¹⁹ Ekäni, mäyäk nadäk täyat uwä nadätan, ba näk man waki näwetpäŋ wäpna yäpmäŋ äpäk täkaŋ uwä nadätan.

²⁰ * Yäŋärok näwet täkaŋ unita bänepnaken butewaki pähap nadäk täyat. Täŋira kehäromina paotak. Ätutä butewaki nadäŋ namut yäŋpäŋ dapun täŋpa waŋkuŋ. Ba naniŋ kämätta äma kubä nämo kaŋ-ahäŋkut.

²¹ * Täŋpäŋ nakta neŋirä täŋ-näkŋatpäŋ näk täŋpäwakta ketem wakipäŋ namiŋkuŋ. Täŋkaŋ umeta neŋirä ume jägämi namiŋkuŋ.

* **69:9:** Jon 2:17; Rom 15:3 * **69:20:** Jop 16:2; Sam 142:4; Ais 63:5 * **69:21:** Mat 27:48; Mak 15:36; Luk 23:26; Jon 19:28-29

- 22 * Unita ɲode nadätat; Äma u ketem nak-nakiken ketem oretoret terak naɲirä unitä äyänutpän kowata kaɲ täɲpä wawut! Täɲkaɲ Anututa ärawa täɲ iminjirä unitä äyänutpän buɲep ude äworeɲpän kaɲ dâpân!
- 23 Ekäni, dapuri yâpuri-tumbut. Täɲkaɲ mädeni kujat imaka, yâpi wawut!
- 24 Täɲpän kokwawakka äma udewani terak kwawak pewi ahâwâpän komi nadänpän kaɲ paorut!
- 25 * Paorirä komeni u jop kaɲ parän! Äma kubä nämoinik kaɲ-korewen, kuduptagän kaɲ dâpmän more!
- 26 U imata, äma udewani äma gäkä momita kowata komi yâmani unita yâpurärâtpän komi yämikgän täɲpän yänärok yâwet täkaɲ.
- 27 Unita Anutu, äma udewani täɲo momi täpuri kubäta nämoinik guɲ täwen. Ba imaka täga kubä nämoinik täɲ yâmen.
- 28 * Täɲpän irit kehäromi täɲo wâp tawaɲken wâpi itkaɲ u awâhutpän uken nanik äma kubä näkɲata biɲam täkaɲ yän kubä nämo yâwen.
- 29 Yäke! Komi bäräpi nadänjira unitäɲo butewakitä nutak. Unita Anutu nämagutpän yâpi-tägaɲ namut!
- 30 Täɲjiri wâpka pähap kap terak api ganiɲ oreret. Täɲkaɲ bänep täga nadänpän unitäɲo biɲam api yänahäk täɲpet.
- 31 Ude täɲjira Ekänitä gäripi api nadän namek. U bulimakaupän gupe ijin imero u irepmitpän täɲpek.
- 32 Ude täɲjira ämawebe bäräpi kotanɲa itkaɲ unitä kaɲpän oretoret api täneɲ. Bureni, ämawebe Anutu iniɲoret täkaɲ u bänep nadäk-nadäki äneɲi api täɲ-kehärom täneɲ.
- 33 U imata, Ekänitä äma jopi jäwäri täɲo gera nadän yämik täyak. Ba iniken ämawebeniye iwantä yepmäɲitpän komi eniken yepmanɲuɲo itkaɲ unita nämo guɲtak täyak.
- 34 Unita kunum, kome, gwägu ba gwägu tom imaka imaka gwägu gänaɲ itkaɲ in kuduptagän Anutu wâpi yâpmän akuwut!
- 35 Nadäkaɲ? Anutu u Jerusalem täɲkentän iminjän iwan dâpmän yâwat kireɲjirän äneɲi gupi koreɲpän api irek. Ba Juda täɲo yotpärare ätu iwantä täɲpä wawani u imaka, äneɲi täɲkodak täɲpän api pewek. Ude täɲjirän ämawebeniye ä komeni äneɲi koreɲpän uken säkgämän api itneɲ.
- 36 Täɲpän watä piä ämaniye unitäɲo yeriniyetä ahänpän kome ugän koreɲpän api it yâpmän kuneɲ. Bureni, ämawebe Anututa gäripi nadän imik täkaɲ u kome uken api it yâpmän kuneɲ.

70

Bäräɲeɲ äbä täɲkentän namisi!

- 1 * Anutu, bäräɲeɲ äbä täɲkentän namisi!
- 2 Äma nutnayän täkaɲ u kehäromini yâpmän äpänpän nadäk-nadäki täɲpi guɲtaɲirä mäyäk tawut. Mäyäk täɲpän nabä-kätäɲpeɲ kut!
- 3 Äma yänärok man näwet täkaɲ u meni täɲpipinjän yâwat kireɲjiri mäyäk tawut.

* 69:22: Rom 11:9-10 * 69:25: Apos 1:20 * 69:28: Kis 32:32; Rev 3:5, 13:8, 17:8 * 70:1: Sam 40:17, 141:1

- ⁴ Təŋpəkaŋ əmawebe gək gəwarəntək təkaŋ u oretoret tək təkot! Anutu, gək waki keriken nanik wädəŋ tədotpəŋ yepmaŋkuno unita gəka gəripi pəhap nadək təkaŋ.
Təŋpəŋ kadəni kadəni ŋode yək təkot; Anutu u wəpi biŋam ikek kaŋ irən!
- ⁵ O Anutu, nəhə waki kehəromina nıkek nəmo unita bərəŋeŋ əbi! Gək kubə-təgən nəkŋo təŋkentək ba yəpətəgak əmana.
O Anutuna, bərəŋeŋ əbə təŋkentəŋ namisi!

71

Əma təgawani kubə təŋo yəŋapik man

- ^{1*} Ekənina, watə it namiŋiri iwantə nək təga nəmo təŋpə wanəŋ. Gək iwan yabəŋ əwarəkuk təŋiri məyək nəmo namineŋ.
- ² Təktəkka u siwoŋi-inik unita təŋkentəŋ namiŋpəŋ iwan keriken nanik yəyoməgasi! Gəkken yəŋapiŋira nadəŋ namisi.
- ^{3*} Gək yewa ba eŋi kehəromi ude it namik təyan. It namiŋiri nək u gənaŋ əroŋpəŋ iwan yabəŋ umuntaŋ pəŋku kəbop irira watə səkgəmən it namik təyan.
- ⁴ Anutuna, əma waki keriken nanik wädəŋ tədotpəŋ nepmaŋsi. Nadətan? Iwantə kehəromi-inik təŋpəŋ nepməŋitnayəŋ təkaŋ.
- ⁵ Unita Anutu Ekənina, gək kubə-təgən irit kuŋat-kuŋatnata watə təga iren yəŋ nadəkinik təyat. Nək ironŋiken umunitə gəka nadəkinik təŋ yəpməŋ əbətət.
- ⁶ Bureni! Gək ketka terəkgən it təyat. Nək nanak paki ahəŋkutken unitə apiŋo nepməŋ towiŋ yəpməŋ əbətən. Unita nək wəpka biŋam kadəni kadəni ganiŋoret təyat.
- ⁷ Anutu, gək watə kehəromi it namiŋ yəpməŋ abuno unita əmawebe məyaptə irit kuŋat-kuŋatna təga u kaŋpəŋ nadəŋpəŋ gək Anutu udewani yəŋ nadəwə tərek təŋkuŋ.
- ⁸ Təŋpəŋ kepa kepa, tamimaŋtə pəŋku bipəda menatə wəpka biŋam ərowani u ganiŋoret təyat.
- ^{9*} Unita təgawani təŋpəŋ kehəromina nəmo itatken ŋoken məde ut namiŋpəŋ nəmo nepmaŋpen.
- ¹⁰ Nəmo, iwantə nək nutta kəbeyə təŋpəŋ man yəŋpəŋ-nadək tək təkaŋ.
- ¹¹ Təŋpəŋ ŋode yək təkaŋ; Eruk! Iwat kireŋpəŋ iŋitna yək. Anututə məde ut imiŋirən u təŋkentəŋ imikta əma kubə nəmo itak yəŋ yək təkaŋ.
- ^{12*} Unita Anutuna, nabə kətəŋpəŋ gəkŋagən pəŋku nəmo iren. Nəmo, təŋkentəŋ namikta bərəŋeŋ əbi!
- ¹³ Ude təŋiri əma iwan təŋ namik təkaŋ u komi nadəŋpəŋ məyək pəhap nadək təkot. Təŋkaŋ iwaniyetə dəpməŋ yəwat kireŋirə paot-inik kaŋ təŋput.
- ^{14*} Upəŋkaŋ nəhə gəkə təŋkentəŋ namenta nadəkinik təŋpəŋ api itsəmbet. Ude təŋkaŋ wəpka biŋam wari wari api ganiŋoret yəpməŋ ərowet.

* **71:1:** Sam 31:1-3 * **71:3:** Sam 18:2, 42:8, 90:1, 91:9 * **71:9:** Sam 92:14; Ais 46:4 * **71:12:** Sam 22:11, 38:21-22, 70:5 * **71:14:** Sam 130:7

- 15 Täjpän säkgämän täŋkentän namik täyan unita yänpän biŋam api yäk täŋpet. Täktäkka täga u kumän nadäwa-tärenanji nämo upänkaŋ, jop uken, kepma kepma unitäŋo biŋam api yänahäk täŋpet.
- 16 Ekäni Anutuna, kehäromika u nadänpän wäpka api yäpmän akuk täŋpet. Täjpän manbiŋam ŋodegän api yänahäwet; Ekäni-tägän äma siwoŋi-inik itak yän ude api yänahäk täŋpet.
- 17 Anutu, näk ironiken umunitä apiŋo näwetpän näwoŋärek täŋ yäpmän äbätan. Unita imaka tägatäga täk täyan u yänahän yäpmän äburotä pen yänahäk täyat.
- 18 * Unita Anutu, apiŋo tägawani täjpän gwäkna pujiŋ paki tädotak ŋoken nämo nabä-kätäwen! Nämo, watä pen it namiŋiri gäkŋo kehäromika pähap unita yänpän ämawebe mäden ahänayän täkaŋ u yänahänpän api yäwet täŋpet.
- 19 U imata, Ekäni, kudänka siwoŋi u käroŋi boham, kunum yäpureko ude bumik. Gäk imaka umuri kudupi kudupi täŋ yäpmän äbun. Komen äma gäk udewani kubä nämo itak. Nämo inik, gäkägän kudup yärepmit moretan.
- 20 Gäk komi bäräpi mebäri mebäri namiŋkuno upänkaŋ nadätat; Äneŋi api täŋ-kehäromtaŋ namen. Kumbani ude iraropän äneŋi nämagutan.
- 21 Ude täjpän wäp biŋam bian yäpuro u irepmitpän namitan. Täŋkaŋ komi bäräpi gänaŋ irira äneŋi api naniŋ kawat täwen.
- 22 O Anutuna, täŋkentän namikta yänkehärom taŋkuno udegän iwatpän täŋkentän namik täyan unita Isrel täŋo kudupi äma gäk wagäm utpän wäpka yäpmän akuŋpän api ganiŋ ubiŋ tewet.
- 23 Bänep oretoret pähap nadänpän bumta api teŋ gärepet. Bänep nadäk-nadäkna ba gupna kudup mäba ärowäpän api tek täŋpet. Gäk wakiken nanik nämagutkuno unita yänpän ude api täŋpet.
- 24 Bureni, kepma kepma täktäkka siwoŋi unita yänpän ämawebe yänahänpän api yäwet täŋpet. Imata, ämatä näk täjpä wanayän täŋkuŋo upänkaŋ gäkä unitäŋo kehäromi yäpmän äpäŋiri mäyäk bumta nadänkuŋ.

72

Intäjukun ämata yänpän yänkuk

- 1 O Anutu, gäkä nintäŋo intäjukun äma gäkŋaken kudän siwoŋi ugänpän täjpän-iwoŋäre. Täŋjiri yäpmän danik-danik piä siwoŋigän kaŋ täjpän.
- 2 Ba ämawebekaye kudän siwoŋi terak yabän yäwatpän äma jäwäri kaŋ täŋkentän yämän.
- 3 Täjpän kadäni irayän täyakken ämawebeniye piä tänayän täkaŋken imaka ahän bumbum api täneŋ. Ude täŋjirä ämawebe u kädet siwoŋika ugän api iwatneŋ.
- 4 Täjpäkaŋ intäjukun äma unitä äma jäwäri täŋo bäräpi api täŋpidäm taŋ yämek. Ba ämatä tuŋumta wäyäkŋek täkaŋ u api täŋkentän yämek. Täŋ, ämatä noriye täŋpäwak täkaŋ udewanita kowata api yämek.

* 71:18: Sam 22:31, 78:4-6

- 5 Tǎŋpǎkaŋ intǎjukun äma u kome terak irayǎŋ täyak uwǎ edap ba komepaktǎ ijin yǎpmǎŋ kudayǎŋ tǎmǎno udegǎn api irek.
- 6 Unitǎŋo tǎktǎki säkgǎmǎn-inik api ahǎwek, iwǎntǎ piǎ gǎnaŋ maŋirǎn ketem säkgǎmǎn ahǎk tǎkaŋ ude.
- 7 Ba kadǎni yabǎŋ yǎwat piǎ tǎŋpayǎŋ täyakken u äma siwoŋigǎn kuŋaranitǎ säkgǎmǎn api itneŋ. Ba komepaktǎ ijin yǎpmǎŋ kwayǎŋ täyak udegǎn tǎŋ-bumbum terak api it yǎpmǎŋ äroneŋ.
- 8 * Tǎŋpǎkaŋ kome yabǎŋ yǎwat täyak u gwǎgu pǎhap ŋo kǎdatǎ pǎŋku ban udude pǎtak ude. Komeni tǎŋo бага uwǎ ume wǎpi Yufretis u yǎput-peŋkaŋǎ komeni komeni api kuŋ morewek.
- 9 Tǎŋpǎnkaŋ ämawebe komeni komenitǎ api oraŋ imineŋ. Ba iwaniye kudup gǎmori-kengǎn api maŋ uyineŋ.
- 10 Tǎŋpǎŋ intǎjukun äma u ärowani-inik irirǎn guŋ ämawebe tǎŋo intǎjukun äma Spen kome, Itiopia kome ba Arebia komeken naniktǎ pǎbǎ iron tǎŋ imiŋpǎŋ takis moneŋ kaŋ imut.
- 11 Bureni, kome kudup tǎŋo intǎjukun ämatǎ api gwǎjin äpmon imineŋ. Ba äma äbori äboritǎ watǎ piǎ api tǎŋ imineŋ.
- 12-14 * Tǎŋpǎkaŋ äma jǎwǎri ba äma kehäromini nämotǎ yǎŋapiŋirǎ api tǎŋkentǎŋ yǎmek. Ba ämawebe äma ätutǎ tǎŋkentǎŋ yǎminaŋi nämo unitǎ gera yǎŋirǎ api tǎŋkentǎŋ yǎmek.
Äma udewanita gǎripi nadǎk täyak unita äma wakitǎ dǎpnayǎŋ tǎŋirǎ äneŋi api yǎmagurek.
- 15 Intǎjukun äma u kadǎni kǎroŋi kaŋ irǎn! Tǎŋpǎkaŋ Arebia kome tǎŋo äma ekǎni ekǎnitǎ gǎmoriken kuŋatpǎŋ gol moneŋ pǎhap kaŋ imut!
Tǎŋpǎŋ ämawebeniyetǎ Anutu tǎŋkentǎŋ imǎn yǎŋ nadǎŋpǎŋ yǎŋapik man yǎŋirǎ Anututǎ api tǎŋkentǎŋ imik tǎŋpek.
- 16 Intǎjukun äma unitǎ kome kaŋ iwarirǎn saguom ba ketem ätutǎ ämawebe tǎŋo piǎken kaŋ ahǎwut, Lebanon komeken ahǎk tǎkaŋ ude.
Tǎŋpǎkaŋ muptǎ piǎken tǎdot tǎkaŋ udegǎn ämawebe kome uken ahǎŋ bumbum kaŋ tǎŋput!
- 17 * Tǎŋpǎkaŋ intǎjukun äma tǎŋo wǎpi biŋamǎ edaptǎ pen ijin yǎpmǎŋ kuk täyak ude kaŋ it yǎpmǎŋ kwǎn.
Tǎŋpǎkaŋ ämawebe äbori äboritǎ u wǎpi terak tǎŋ bumbum pǎhap terak kaŋ irut. Itkaŋ wǎpi biŋam yǎpmǎŋ akuŋpǎŋ iniŋoret-oret epǎn tǎrek-tǎreki nämo kaŋ tǎk tǎŋput.
- 18 Tǎŋpǎkaŋ ämawebe komeni komenitǎ Ekǎni Anutu, Isrel tǎŋo Anutu u wǎpi biŋam kaŋ iniŋoret tǎŋput.
Unitǎgǎn kudǎn kudupi ini pǎrik kubǎ tǎk täyak.
- 19 Wǎpi biŋam säkgǎmǎn u pen oraŋ imik tǎkot. Wǎpi biŋamtǎ komeni komeni kaŋ tokŋeŋ morewǎn! Burenitǎ bureni-inik!

20 Devit, Jesi täño nanaki, unitäño yäñapik kap tenjirän kudän täk täñkuño u kudup äbä tärekañ ño. Ugän.

73

Äma kubä nadäkiniki täño mebäri yäñahäñkuk

- 1 Näk bureni ñode nadätat; Anututä Isrel ämawebeta säkgämän täñ yämik täyak. U ämawebe bänep nadäk-nadäki kuräki säkgämän unita nadäñ yämik-inik täyak.
- 2-3 * Upäñkañ Anutu, nadäkinikna pära pewa putärenkuk. Äma wakiwaki täñpanitä säkgämän itkañ tuñum pähap ikek kuñarirä yabäñpäñ-nadäñkañ näkñata jop waki ñode nadäñkut; Udegän itet yäñ nadäñkut.
- 4 Ñode yabäñpäñ-nadäk täyat; Äma udewani bäräpi nämo nadäk täkañ ba käyäm nämo kañ-ahäk täkañ.
- 5 Kome täño bäräpi ninta ahäñ nimik täkañ uwä äma udewanita nämo ahäñ yämik täkañ.
- 6 Täñpäkañ iniken täktäki waki u käbop nämo penpäñ gup yäpmäñ ärokärok kudän ba ämata komi jop nadäñ yämik-yämik kädet iwarän täñpäñ täk täkañ u kwawakgän täk täkañ.
- 7 Bänep nadäk-nadäki-ken wakitä tokñek patkañ abämañ kuk täkañ. Täñpäkañ waki ätu täkta nadäk-nadäki-ken ini yäñpäñ-nadäk wari wari täk täkañ.
- 8 Ude täñkañ äma ätu yäñärok yäwetpäñ kokwawak man yäwetgän täk täkañ. U ärowani kudän täñpäñ äma ätu komi yämikta umun man yäwet täkañ.
- 9 Täñkañ Anutu kunum gänañ itak unita man waki yäk täkañ. Ba iniken wäpi yäpmäñ akuñpäñ ämawebe komeni komenitä nintäño gärip ugän iwarut yäñpäñ pen yäwet täkañ.
- 10 Yäke! Ude täñirä unita Anutu täño ämawebe ätutäwä gäripi nadäñpäñ man yäk täkañ unita nadäwä bureni täñpäpäñ yäwarän täk täkañ.
- 11 Täñirä äma waki unitä ñode yäk täkañ; Anutu ärowani täñpämerek mähemitä nintäño wakinin u yabäñ ahäkta kädet kubä nämo pat imitak.
- 12 Wära! Äma waki täñpani täño mebäri udegän pätak! Tuñum mäyap pat yämiñirä upäñkañ äneñi ätukät yäpmäkta piäni täkgän täk täkañ.
- 13 Butewaki! Siwonji kädet kuñatpäñ momi täñpet yäñpäñ näkñatta watä itpen kuñat täyat u jide? Jopi täyak ba?
- 14 Anutu, ude bumik täñpapäñ yäñ ukeñode kadäni kadäni kepma bipani komi mebäri kubä namik täyan.
- 15 Upäñkañ ude nadäwero! Anutu, äma waki täñpanitä yäñärok gäwet täñkuño udegän yäwero uwä ämawebekaye-kät nanik kubä bumik nämo iret. Nämo, äma waki udewanigän äworewet!
- 16 Täñpäkañ bäräpi ñonitäño mebäri nadäwa tärewut yäñpäñ piäni täñkuropäñ mebäri täga nämo kañ-ahäñkut.

* 73:2-3: Sam 37:1; Jer 12:1

- 17 * Ude täņkä eruk, päņku kudupi yotka gānaņ äronpāņä eruk nadāwa täreņkuk. Äma waki terak kämi jide api ahāwek yāņ u nadāwa täreņkuk.
- 18 Bureni, äma waki udewani yāniņ kirewikaņ itärop yewä kwäpāņ maņdāpnayāņ täkaņ uwä komi piä umuri kubäkengän api itneņ. Ude täņpāņ pit kubägän api kumāņ moreneņ.
- 19 Maņdāpnayāņ täkaņ uwä komi piä umuri kubäkengän api itneņ. Ude täņpāņ pit kubägän api kumāņ moreneņ.
- 20 Uwä ämatä bipani dāpmonken täņpāņ pewä kwäkaņ tamimaņ päņaku täņguņtaņ it täkaņ ude bumik. Bureni Ekäni, gäkä äbāņiri äma udewani api paotpeņ kuneņ.
- 21-22 Täņpākaņ äma udewanita yāņpāņ bānepnatä nadāwa jägäm tawäpāņ kadäni uken gākņo mebärika täga nämo nadāwa täreņkuņ. Nämo, iņamkaken kudän jide täņkuro u tomtä-yāņ guņ ude kuņatkut.
- 23 Upāņkaņ apiņo näk gäkkät it-inik täņira gäkä ketnagän nepmāņit näwariri it täyat.
- 24 * Ude täņkaņ juku-mankatä näk jide itpāņ kuņaretta näwetpāņ näwoņäreke täk täyan. Ude täņ yāpmāņ kuņkä mäden nämagutpāņ epmägetka kudän api meran täņ namen.
- 25 * O Ekäni, näka watä itta kunum gānaņ gäk udewani kubä nämo itak. Nämo inik. Gäk kubägän it namitan unita gäka gäripi inide kubä nadäk täyat. Unita kome täņo tuņumta imata gäripi nadāwet?
- 26 * Nämo inik! Gup nadäk-nadäkna täņo kehäromi paoreko upāņkaņ Anutu gäk näkņo kehäromina. Gäk näkkät täreke-täreki nämo it-inik api täņpen.
- 27 Täņpākaņ ämawebe gäka mäde ut gamik täkaņ u kudup paot-inik api täneņ. Ba äma gäk gabāņ umuntaņpāņ iniken gärip terak kuņarani u kudup api täņpi waneņ.
- 28 * Upāņkaņ tägagämän-inik! Nähä gäk dubikaken itat unita säkgämän itat. Anutu Ekänina, gäk näkņo yewana unita imaka täņ namiņkuno unita nadāņpāņ u kudup kwawakgän yāņahāwayāņ!

74

Anututä Isrel äbot äneņi täņkentāņ yämikta yāņapik man yāwani

- 1 O Anutu, imata nipmaņpi kodāņani ñode itkamāņ? Ämawebekaye ninta kokwawak pen api nadāņ yāpmāņ ärowen ba?
- 2 Ämawebekaye gākņata biņam bian iwoyāņpāņ komi piäken nanik nimagut yāpmāņ äpämaņ kuņkuno ninta äneņi nadāņ nimen. Ba Saion Pomka ño terak gākņa bian bāmopninken irani unita nadāwen.
- 3 Komeka biani täņpāwawani ño pärewatkaņ ka! Iwaniyetä kudupi yot gānaņ nanik imaka imaka kudup täņpā waņkuņ.
- 4 Anutu, iwankayetä yärepmitkamāņ yāņpāņ kudupi yot gānaņ oretoret gera mämä täņpāņ eņi ño ninta biņam täyak yāņpāņ wären täņkuņ.
- 5-6 Ämatä bipiken päya madäk täkaņ ude kudupi yot gānaņ päya kujat säkgämän säkgämän painpāņ täņpani u kudup gwem kujat ba pinigoņtä dāpmāņ äreyāņ täņpā kuņkuņ.

* 73:17: Sam 27:4, 37:38, 77:13 * 73:24: Sam 48:14, 49:15, 58:11 * 73:25: Sam 16:2

* 73:26: Sam 16:5, 40:12, 84:2 * 73:28: Sam 14:6, 40:5; Hib 10:22; Jem 4:8

- 7 Kudupi yotka u ude tänpä wawäpän kädap pewä ijinirän injamkaken gäk ganiñ oretta biñam täha nämö täñkuk.
- 8 Ämawebekaye nin tänpäwakinik tänayän nadänpän komeninken ñoken ganiñ oretta bägup kudup pewä ijin paotkuñ.
- 9 Ude täñirä apiño kudän kudupi kubä nämö täñiri kak takamän. Ba meka jinom yänahäwani äma u kudup paotkuñ. Unita bäräpi ño udeken api paorek yän äma kubätä nämö nadatak.
- 10 Iwantä gäkño wäpka yänpän gabän mägayäk täñirä kadäni jide api täñpek? Wäpka biñamta yänärok man yänirä tärek-täreki nämö api pärek ba?
- 11 Anutu, imata nin täñkentän nimikta bitnäc täyan? Imata jop nadän itkentän nimik täyan?
- 12 Tänpäkan näc nadätat; Gäk nintänjo intäjukun äma ude yäput penpän it nimiñ yäpmän äbun. Ude täñkan kadäni mäyap iwan keriken nanik nimagut täñkun.
- 13-14 * * Kehäromika terak gwägu däpmän täkñepän gwägu gämok pähap wäpi Levitan unitänjo gwäki däpmän kokoyänpän gupi madän jukutpän kome kawukiken nanik tomta yepmän towiñkun.
- 15 Ude täñkan ume dapuri täwitpewi ume äpuñ. Täñkan ume tañi tañi täñpewi kawuktañ yäpmän kuñkuñ.
- 16 * Gäkña-tägän kepma bipani yänpewi ahänkumän. Tänpän edap kenta komepak komeniken yepmanñkun.
- 17 * Täñkan kome pähap ñonitäño бага kukñi kukñi täñ-kehärom tañpän penkun. Tänpän iwän edap täño kadäni yäpmän daniñpän penkun.
- 18 Tänpäkan Ekäni, iwankaye gäka gañani pähap nadänpän Anutu bureni yän nämö nadän gamiñpän gabän mägayäk takan. Unita nadänpän kowata yämen.
- 19 Tänpän ämawebekaye täñkentäki nämö, iwan täño komi piä terak itkan u nämö nibä-kätäwen.
- 20 Nämö, topmäc-topmäc kubägän ninkät bian täñkuno unita äneñi juku pi! Imata, kome ño täño käwuri kukñi kukñiken äma komi nimikta käbop ittän kukan.
- 21 Unita iwan yabä-kätäjiri mäyäk nämö nimineñ. Nämö, täñkentän nimiñiri äma jopi jäwäri mewuni nin wäpka kan ganiñ oretna!
- 22 Eruk Anutu, bäräneñ akuñpän iwankaye yabän yäniri goret takamän yän nadäwut. Äma udewani nämö nadän gamiñkan kepma käron gäk gabän mägayäktägän nadäk takan u nadä!
- 23 Täñkan iwankaye u kokwawak tänpän yänğera-ğera wari wari yäk takan unita nämö guñ täwen! Nämö, komi kan yämi.

75

Anutu uwä ämawebe täño täktäki yäpmän daniwani

* 74:13-14: Kis 14:21 * 74:13-14: Jop 41:1; Sam 104:26; Ais 27:1 * 74:16: Stt 1:14 * 74:17: Stt 8:22; Apos 17:26

- 1 Bänep täga, Anutu, bänep täga gäkagän nadäj gamikamäj! Imaka säkgämän säkgämän, ba kudän kudupi kudupi täj yäpmäj äbuno unitäjo bijam yanahäk täkamäj.
- 2 Anutu, gäkä nǝde yänkun; Yäpmäj danik-danik epän täkta kadäni kubä iwoyänpäj peŋkuro itak. Kadäni uken kudän siwoŋi terak ämawebe uwä api yäpmäj daniwet.
- 3 Tänpäkaŋ imaka imaka kome terak it täkaŋ ba kome ini bärom tänpäko upänkaŋ Anutu näkä meham tänjira api kehärom täneŋ.
- 4-5 Näk äma waki tänpäni gup yäpmäj ärokärok kädet peŋpäj injinken kehäromita nadäwä ärowani nämo tänpäpek yäj yäwet täyat yäk. Anututä ude yänkuk.
- 6 Nadäkaŋ, komen äma uken-uken nanik kubätä äma kubätä wäp bijam bureni yämik-yämik uwä täga nämo tänpäpek.
- 7 * Nämo, u Anutu ini kubä unitägän ämawebe yäpmäj daniŋpäj ätu kowata waki yäpmäkta bijam yepmaŋkaŋ ätu wäpi bijam yäpmäkta bijam yepmak täyak.
- 8 Imata, Ekänitä ini kokwawaki umuri pähap, ume komi nitek bumik gäpe nitek iŋitak. Tänpäj u piwän kuŋirän äma waki tänpänitä kudup api naŋ paotneŋ. Kubätä nämoinek api irepmirek.
- 9 Täj nähä Isrel täjo Anutu unitäjo täktäkita wari wari api yänahäk tänpet. Ba kaŋ terak iniŋ oretta nämoinek api gaŋa täwet.
- 10 Nämo, Anutu u waki tänpäni täjo kehäromi api pewän paotneŋ. Tänpäkaŋ äma siwoŋi täjo kehäromi ätukät api yäpurärärek.

76

Anututä ämikken ämawebeniye täŋkentäj yämiŋkuk

- 1 Juda naniktä Anutu täjo mebäri nadäkaŋ. Ba Isrel nanik imaka, wäpi oraŋ imik täkaŋ.
- 2 Anutu täjo eŋini Jerusalem itak. Saion pom terak it täyak.
- 3 Kome uken itkaŋ iwan ämik tänayäj äbuŋo unitäjo äpa kuwek, kurepä, käda boham u kudup ubiŋ-jukutkuk.
- 4 O Anutu, gäka nadäjira epmäget kudän inipärik-inik kubä täk täyak. Ba täktäkka täjo mebäri ärowani inipärik kubä, pom käroŋi käroŋiken tom ahäj bumbum täk täkaŋ u kudup yärepmiŋ moretak.
- 5 Iwan täjo komi äma uwä kehäromi nitek upänkaŋ gäkä däpmänpäj tuŋumi kudup yäyomäгатkun. Täjiri kumänpäj däpmon patguŋ-guŋ ude täj itkaŋ.
U ka! Kehäromini ba nadäk-nadäki u jopigän.
- 6 Jekop täjo Anutu, däpayäj täjyäkŋariri komi ämakät hosniye pajŋ kumäj maŋkuŋ.
- 7 Bureni Ekäni, äma kuduŋtagän gäka umuntak täkaŋ. Kokwawak täjiri kubätä iŋamkaken täga nämo kehärom tänpäj irek.
- 8 Gäk kunum gänaŋ itkaŋ iwanta kowata ude yänätäreŋ yämiŋjiri ämawebe komeŋi komeŋi umuntänpäj man kum itkuŋ.

* 75:7: 1Sml 2:7; Sam 50:6, 147:6; Dan 2:21

- 9 Kowata yäñtäreñ yämiñkuno uwä ämawebe iwan keriken irani u kudup yämagutta yäñkun.
- 10 * Bureni Ekäni, äma ätutä kokwawak täñpäh ämik täneño upähkañ kowata yämiñiri ämawebe nadäwä täga täñpäh ganiñoret täkañ. Täñjirä äma ämikken kehärom täñpäh it täkañ uwä api ganiñoret täneñ.
- 11 Unita ämawebe, Ekäni Anutujinta täñ imikta bian yäñkehärom täñkuño u inita täñ imineñ.
Täñpäh äma äbot tuän tuän itkañ in, iron yäpmäh äbähpäh kañ imut. U imata, Anutu unitagän umuntänañi.
- 12 Bureni, Anutu u äma wäpi biñam ikek täño wäpi yäpmäh äpäc täyak. Ba intäjukun äma ärowani ärowani täñpewän bumta umuntak täkañ.

77

Äma ño bäräpi ahäj imiñirän Anutuken gera yäñkuk

- 1 * Anutuken konäm butewaki gera yäk täyat. Gera yäñjira nadäh namik täyak.
- 2 Bäräpi kadäniken Ekäniken yäñapik täyat. Bipani käron yäñapik man yäk täyatken uken ketna yäpmäh akuñkañ Ekäni iwet täyat. Upähkañ bänepna nämo pidämtak täyak.
- 3 Ude täñkañ Anutu täño täktäkita nadähpäh bäräpi nadäk täyat. Unita juku piñjira nadäh bäräp ahäj namik täyak.
- 4 Unitä täñpewän bipani bipani däpmon kubä nämo pat täyat. Nadäwätäk täñi täñpäh man kubä täga nämo yäwet yäh nadäk täyat.
- 5 Ude täñkañ bian täga itkutken unita juku pik täyat.
- 6 * Bipani käron nadäk-nadäk pähap täñpäh näkñaken bänepna ñode iwet yabäk täyat;
- 7 Jide? Ekänitä ninta mäde pen api ut nimek? Ninta gäripi äneñi nämo api nadäh nimek?
- 8 Nadäh nimikinik täc täñkuko u nibä-katähkuko ugän? Ba yäñkehäromtak mani wari nämo käwep api iwarek?
- 9 Orakoraki pewän paotkuko ubayäh? Kokwawakitä orakoraki komeni yäpuk ba?
- 10 Ude nadähpäh yäñkut; Imaka ñonita nadähjira bänepnaken däpmäh päretak; Anututä kadäni käroni kehäromini näwoñäreñ yäpmäh äbukopäh apiño de itak?
- 11 Täñpähkañ ude nämo! Ekäni, imaka säkgämän säkgämän, ba kudän kudupi kudupi bian täñkuno unita äneñi juku piwa!
- 12 Imaka tägatäga kehäromi nimek täñ yäpmäh äbuno unita nadäk-nadäk epän kañ täc täñpa!
- 13 Bureni Anutu, imaka imaka täc täyan u kumän kudupi siwoñi-inik. Anutu kehäromi nimek gäk udewani kubä nämo itak.
- 14 Kudän kudupi pewä ahäwani Anutu u gäk kubägän. Kehäromika ärowani guñ äbot bämopiken pewi ahähjirän kañpäh nadähkuñ.
- 15 Ketka kehäromikatä ämawebekaye, Jekop kenta Josep täño äboriye u komi epänken nanik yämagutkun.

* 76:10: Kis 18:11; Sam 65:7 * 77:1: Sam 3:4, 142:1 * 77:6: Sam 4:4, 42:8

- 16 Tājpākaŋ ume gwāgu pāhaptā Anutu gāk gabāŋkaŋ umuntaŋpāŋ bārom-bārom tāŋkuk.
- 17 Yāŋpewi gubam gwāgārīrān yāpā iromāŋ iwān bukŋa tāŋkuk.
- 18 Iromāŋ tāŋpewi yāŋpāŋ-wādāŋ iwarīrān yāpā kwīnitpāŋ penyāŋerīrān komeŋi komeŋi kwawākŋān itkuŋ. Ude tāŋjīrān kome kwaiŋkuk.
- 19 Anutu, gāk gwāgu kāroŋi boham u bāmopīken kādet tāwitkun. Tāŋkuno upāŋkaŋ kuroŋka bārām āma kubātā tāga nāmo kaŋkuk.
- 20 Ude tāŋkaŋ āmawebekaye yawak ude irirā yāŋ-yāmagutkun. U Moses kenta Arontā watā it yāmiŋjīrān yāmagut pāŋku tāgaken yepmaŋkun.

78

Anututā āmawebeniye Isip komeken nanik yāmagutkuk

- 1 Eruk āmawebenaye, in nākŋo jukuman ŋo nadāwut. Juku sākgāmān penpāŋ man tāwerayāŋ tāyat ŋo nadāwut!
- 2 * Jukuman ŋo man wārani terak tāwerayāŋ. Imaka bian ahāwani mebāri nīkek unīta tāwerayāŋ.
- 3 Bian oraniyetā yāŋpāŋ nīwerirā nadāŋkumāŋo nadāk-nadāknīn-ken pātak u tārewayāŋ.
- 4 Man ŋo nanakniye ahānayāŋ tākaŋ unīta kābop nāmo pen yāmine. Nāmoinīk! Ekāni u imaka sākgāmān sākgāmān tāŋkuk. Unīta yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋitna epān kehāromi kehāromi tāk tāŋkuko u ba kudān kudupi tāŋkuko unīta kaŋ nadāwā tārewut.
- 5 Ekāni u Jekop tāŋo oraniye, Isrel āmawebe it yāpmāŋ ābākamāŋ nintā iwatta бага mani bian penkuk. Tāŋpāŋ oraniye man kehāromīgān ŋode yāwetkuk; In nākŋo бага man ŋo nanakjiye yāwetpāŋ yāwoŋārek kaŋ tāk tāŋput yāŋ yāŋkuk.
- 6 Ude tānayāŋ tāŋo uyaku yerijiye māden ahānayāŋ tākaŋ unīta yāŋpāŋ-nadāk pen api tāk tāneŋ. Ude tāŋkaŋ unītaŋo yeri ahānayāŋ tākaŋ unīta udegān api yāwetpāŋ yāwoŋāreneŋ.
- 7 Ude tānayāŋ tāŋo uwā ābot u imaka, Anututa nadākinīk tāŋ imīŋ yāpmāŋ kuŋpāŋ kudān kudupi tāŋkuko unīta nāmo api guŋ tāneŋ. Ba бага mani u api buramik tāneŋ.
- 8 Baga mani buramiŋpāŋā oraniyetā tāŋkuŋo ude nāmo api tāneŋ. Oraniye uwā Anutu tāŋo manta nadākinīk nāmo tāŋpāŋ bānepitā Anutu iŋit-inīk nāmo tāŋkuŋ. Tāŋpāŋ Anutu māde ut imīŋkuŋ.
- 9 Bian uken Efraim ābot unītaŋo komi āma uwā āpa kuwek yāpmāŋ kuŋat tāŋkuŋo upāŋkaŋ āmik ahāŋjīrān umuntaŋpāŋ āmetkuŋ.
- 10 U Anutukāt topmāk-topmāk tāŋpani unīta nadāŋ āwarākuk tāŋpāŋ бага mani iwatta bitnāŋkuŋ.
- 11 Ba imaka kudān kudupi iŋamīken tāŋkuko unīta guŋ tak-inīk tāŋkuŋ.
- 12 * Ekānitā Isip tāŋo kome kubā wāpi Soan uken kudān kudupi oraniye naniye ŋode tāŋpāŋ yāwoŋāreŋkuk;
- 13 * U gwāgu taŋi dāpmāŋ tākŋewānkaŋ kukŋi kukŋi kuŋjīrān Isrel āmawebe bāmopgān yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuk.
- 14 * Yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋpāŋā kepmawā gubam kubā iwerān kādet yāwoŋāreka intājukun kuŋjīrān iwatkuŋ. Tāŋ bipaniwā kādāp tāŋo penyāŋeki āgonitā udegān intājukun kuŋjīrān iwatkuŋ.

* 78:2: Mat 13:35 * 78:12: Kis 7:8-12:32 * 78:13: Kis 14:21-22 * 78:14: Kis 13:21-22

- 15 * Tǎŋpǎkaŋ kome kawukiinikken mobä yǎpurǎn tumǎŋirǎn ume gǎnaŋ umu nanik bumta abǎŋirǎ naŋkuŋ.
- 16 Bureni, mobä jopi tǎŋpewǎn ume dapuri abani ude tǎŋkuk. Ude tǎŋirǎn ume taŋi ahǎŋkuk.
- 17 Ekǎni ǎrowani pǎhaptǎ iron ude tǎŋ yǎmiŋkukopǎŋ kome kawuki uken ehutpǎŋ ǎrowani kudǎn pen ŋode tǎŋ imiŋkuŋ;
- 18 * Anutu iyapi yǎŋ nadǎŋpǎŋ yǎŋikŋatpǎŋ kakta ketem gǎripi nikek ǎtukǎt nimi yǎŋ peŋ iwetkuŋ.
- 19 Ude tǎŋpǎŋ Anutu yǎŋǎrok ŋode iwetkuŋ; Anutu kome kawuki ŋodeken ketem tǎga kǎwep pewǎn ahǎwǎpǎŋ nimek? Ba tǎga nǎmo kǎwep! yǎk.
- 20 Bureni, pengǎnǎ mobä yǎpurǎn tumǎŋirǎn ume uken nanik abuk yǎk. Upǎŋkaŋ jide? Tom ketem udegǎn niminaŋi nǎmo kǎwep? yǎk.
- 21 Yǎŋǎrok ude yǎŋirǎ Ekǎnitǎ mani u nadǎŋpǎŋ kokwawak taŋi tǎŋpǎŋ Jekop tǎŋo ǎbot uken kǎdǎp mebet iniŋ kireŋpewǎn ǎpuk.
- 22 U imata, ǎmawebe uwǎ Anututa nadǎkinik nǎmo tǎŋkuŋ. Ude tǎŋkaŋ Anutu ninta nadǎkinik tǎŋpǎŋ tǎŋkentǎŋ nimik tǎyak yǎŋ nadǎwǎ bureni nǎmo tǎŋkuk.
- 23 Ude tǎŋkuŋo upǎŋkaŋ Anututǎ kunum iwerǎn aŋeŋkuk.
- 24 * Aŋeŋirǎn kunum gǎnaŋ nanik ketem inide kubǎ pewǎn maŋirǎ yǎpmǎŋpǎŋ naŋkuŋ.
- 25 Ketem naŋkuŋo u ketem tǎgagǎmǎn, aŋero tǎŋo ketem bumikpǎŋ naŋkuŋ. Anututǎ iron tǎŋ yǎmiŋkuko u naŋpǎŋ koki tǎŋkuŋ.
- 26-27 Ude tǎŋpǎŋ mǎnit pǎhap kubǎ iwerǎn piǎŋkuk. Piǎŋirǎn ǎmawebetǎ itkuŋken u barak punin nanik pǎke uwǎ iwǎn ude bumik pewǎn maŋkuŋ. Barak uwǎ bumta, mobä jiraŋ ude.
- 28 Tǎŋpǎkaŋ u kome jopiken nǎmo pewǎn maŋkuŋ. Nǎmo! ǎmawebetǎ yottaba tǎŋpǎŋ itkuŋken ugǎn pewǎn maŋkuŋ.
- 29 Eruk, ude tǎŋpǎkaŋ ǎmawebetǎ barak pǎke u naŋ tokŋeŋkuŋ. Bureni, imaka Anutuken yǎpmǎkta yǎŋapiŋkuŋo u yǎniŋ kireŋ yǎmiŋkuk.
- 30-31 Ude tǎŋkentǎŋ yǎmiŋkukopǎŋ momi kǎdet nǎmo peŋkuŋ. Unita ketem u pen naŋ irirǎ Anututǎ kokwawak nadǎŋ yǎmiŋpǎŋ Isrel ǎma gubaŋi gubaŋi kehǎromi nikek u pit kubǎgǎn dǎpmǎŋ moreŋkuk.
- 32 Upǎŋkaŋ momi pen tǎŋ yǎpmǎŋ kuŋkuŋ. Anutu kudǎn kudupi pǎke tǎŋ yǎpmǎŋ ǎbuko unita nadǎkinik nǎmo tǎŋkuŋ.
- 33 Nadǎkinik nǎmo tǎŋkuŋo unita ehǎt woŋ pit kubǎgǎn abǎŋpǎŋ paot tǎkaŋ ude Ekǎnitǎ imaka umuri kubǎ pewǎn ahǎŋirǎn uterak pit kubǎgǎn kumaŋ moreŋkuŋ.
- 34 Eruk Anututǎ ǎtuniye ude dǎpmǎŋ paorirǎn yabǎŋpǎŋǎ ǎtu bǎnepi ǎyǎŋutpǎŋ Ekǎni ǎneŋi iwatta bǎnep pek tǎŋkuŋ.
- 35 * Tǎŋpǎŋ nadǎŋkuŋ; Ekǎni uwǎ nintǎŋo mobä kujat kehǎromi ude it nimitak. Unitǎgǎn wakiken nanik nimagut tǎyak.
- 36 Ude nadǎŋkuŋo upǎŋkaŋ bǎnep ǎyǎŋut-ǎyǎŋut man yǎŋkuŋo u jop yǎŋikŋatkuŋ. Man yǎkyǎki tǎktǎki u jopigǎn, bureni nǎmo.

* 78:15: Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * 78:18: Kis 16:2-15; Nam 11:4-23, 11:31-35 * 78:24: Jon 6:31 * 78:35: Kis 15:13; Lo 7:8; Ais 41:14, 63:9

- 37 * Ekänikät topmäk-topmäk täjpani u nadäj äwaräkuk täjpäj mani nämö buramiñkuñ.
- 38 Ude täjkuño upäjkañ Anututä kudup nämö däpmäj moreñkuk. Nämö, orañ yämiñpäñ momini peñ yämiñkuk. Kokwawak tañi täga täj yäminañpäñ kadäni kadäni kokwawaki pewän mañpäpäñ ähan täj yämik täjnkuk.
- 39 * U imata, ämawebe unitäño mebärini ñode nadäjnkuk; Uwä ämawebe jopigän, kadäni käronji itta yäwani nämö. Mänittä abämañ paotpeñ kuk täyak udewani.
- 40 Wära, kome kawukiken peñawäk wari wari täj imiñirä nadäwän jägämi täk täjnkuk!
- 41 Isrel täño Kudupi Anutu u kadäni kadäni täjkiñat-ikñat kädet mäyap täj imiñirä komi nadäk täjnkuk.
- 42 Uwä iniken kehäromini terak iwan keriken nanik bian yämagutkuko unita juku kubä nämö peñkuñ.
- 43 Nämö, Isip kome Soan käda uken kudän kudupi ñode täjnkuko unita nadäwä ärowani nämö täjnkuk.
- 44 * Kome uken Anututä ume yäjpewän nägät äworeñirän Isip nanik täga nämö nañkuñ.
- 45 * Ba gäbäräm bipi ätu yäniñ kirewänkañ abä äma gupi tätuñ nañkuñ. Ude täjpäñä wirit udegän yäniñ kirewänkañ äbä imaka imakani kudup täjpä wañ yämiñkuñ.
- 46 * Täjpäkañ kapukbam mebäri mebäri ketemi epäni täjpäwakta yäniñ kireñkuk.
- 47 * Ude täjpäñä mimitä mañpäñ wain päya ba ketemi epän kudup täjpäñ wañkuñ.
- 48 Ba ugän nämö, mim kenta yäpätä yawakiye kudup udegän däpmäj moreñkuk.
- 49 Yäke! Anututä kokwawak wakiinik täjpäñ añero täjpäwak pewä ahäwani u yäniñ kireñkuk.
- 50 Kokwawaki kwawak yäwoñäreka kädet täwitpäñ ämawebe yabäj äwaräkuk kubä nämö täjnkuk. Nämö, käyäm wakitä mäyap däpmäj moreñkuk.
- 51 * Ekänitä ude täjpäñä Isip nanik täño nanak ämani intäjukun ahäwani kudup däpmäj paotkuk.
- 52 * Täj iniken ämawebeniye yawak ude kome kawukiken kädet yäwoñäreñpäñ yämagutkuk.
- 53 * Yämagut päñku yepmañpäñ umunkät nämö, säkgämän itkuñ. Täjpäkañ iwaniye uwä gwägutä uwäk täjpäñ däpmäj moreñkuk.
- 54 * Eruk, yäj-yäkñat yäpmäj kuñtäñgän iniken kudupi kome dubinken ahäjkuñ. Täjkañ kome uwä iniken kehäromi terak ämawebeniye yämikta ñode täjnkuk;
- 55 * Kome u mähekiye yäwat kireñpäñ iniken ämawebeniye yäpmäj

* 78:37: Apos 8:21 * 78:39: Sam 103:14-16; Jon 3:6-8; Jem 4:14 * 78:44: Kis 7:17-21

* 78:45: Kis 8:1-6, 8:20-24 * 78:46: Kis 10:12-15 * 78:47: Kis 9:22-25 * 78:51: Kis

12:29 * 78:52: Kis 13:17-22 * 78:53: Kis 14:26-28 * 78:54: Kis 15:17; Jos 3:14-17

* 78:55: Jos 11:16-23

daniņpāņ yāmiņtāņ kuņkuk. Ude tāņpānkaņ Isrel ābori ābori eņi tāņpāņ ittāņ kuņkuņ.

- 56 * Anututā ude tāņ yāmiņkuko upāņkaņ Isrel āmawebetā Anutu ārowani unita tāņiķarani tāņpāņ peņawāk tāņ imiņkuņ. U jukumani kubā nāmo inik iwatkuņ.
- 57 Kudān waki oraniyetā bian tāņkuņo udegān iwatpāņ nadāņ imikinik nāmo tāņ imiņkuņ. Uwā āņin gwājiwani gwājiwākaņ siwoņi nāmo kweko ude bumik.
- 58-59 Uwā anutu jopi yāniņ oretta kome iwoyāņpāņ peņkaņ u kuk tāņkuņonik. Ude tāņirā Anututā yabāņpāņ nāk nadāņ namināņi jidepāņ tākaņ yāņ nadāņpāņ kokwawak tāņ yāmik tāņkuk.
Ude tāņpāņ Isrel ābot u māde ut yāmik-inik tāņkuk.
- 60 * Tāņpāņ Silo komeken yottaba Anutu burenitā bāmopiken itta yāwerān tāņ imiņkuņo u Anutu uken āneņi itta nadāk kubā nāmo peņkuk.
- 61 * Ude tāņkaņ iwan yāniņ kireņirān topmāk-topmāk tāņo kudupi gāpe yottaba u gānaņ itkuko u yāyomāgatkuņ. Gāpe u terak Anutu tāņo kehāromi ba peņyāņeki kwawak kak tāņkuņonik.
- 62 Ude tāņkaņ āmawebenyeta kokwawak nadāņpāņ iwaniye yāniņ kireņirān dāpuņ.
- 63 Kadāni uken Isrel tāņo āma gubaņi āmik pāhap gānaņ kumbuņ. Kumāņirā webetā āma deken yāpne yāņ yāņpāņ jop itkuņ.
- 64 Kadāni ugān bāmop āmaniye udegān dāpākaņ webeniye konām kotkāt nāmo, jop kawuk taņpāņ itkuņ.
- 65 Eruk ude tāņtāņ ābāņkā Ekāni dāpmon terak naniktā-yāņ akuņkuk. U āma wain ume naņkaņ tāņguņguņ tāņpāņ pāreko pāņ kikņutpāņ akuņpāņ kārak yāweko ude bumik tāņkuk.
- 66 Ude akuņpāņ iwaniye dāpmāņpāņ pimiņ yāwat kireņirān māyāk tārektāreki nāmo nadāņpāņ āmik āneņi tākta nāmo nadāņkuņ.
- 67 Ude tāņkaņ Josep tāņo oraniye ābot unita māde ut yāmiņpāņ, Efraim tāņo āboriye imaka, nāmo iwoyāņkuk.
- 68 Tāņ Juda tāņo oraniye ābot u iwoyāņkuk. Tāņkaņ Saion pom, Juda tāņo komeken itkuko unita imaka, gāripi nadāk tāņkuko unita iwoyāņkuk.
- 69 Tāņkaņ pom uken kudupi yori, pom kāroņi ude punin unu tāņkuk. Tāņpāņ kehāromi-inik tāņkuk, kome pāhap tāņpāņ peņkuko inide it tāyak ude bumik tāņkuk.
- 70-71 * Tāņpākaņ Juda ābot uken nanik epān watā āmani Devit epāni tākta iwoyāņkuk.
U sipsip watā epān āma ude iraniken nanik imagutpāņ Isrel āmawebe ekāni ba tāpurita watā irekta iwoyāņkuk.
- 72 * Ude iwoyāņpāņ teņirān Devit iniken epān unitagān nadāņpāņ āmawebenyeta watā sākgāmān it yāmik tāņkuk. Eruk unita Devit uwā Isrel ābot tāņo watā āma tāgagāmān-inik ude itkuk.

* 78:56: Het 2:11-15 * 78:60: Jos 18:1; Jer 7:12-14, 26:6 * 78:61: 1Sml 4:4-22 * 78:70-71: 1Sml 16:11-12; 2Sml 7:8; 1Sto 17:7 * 78:72: 1Kin 9:4

79

Anututä iwan keriken nanik yämagutta yäñapinķuñ

- 1 * O Anutu, guñ äbottä gäkņo kome inita korenayäñ äbuņo itkañ, u yabätan? U kudupi yotka täñpä wañirä imaka jopi äworetak.
Ude täñkañ Jerusalem yotpärare imaka, täñpewä wañ moretak.
- 2 Ämawebekaye, epän watä ämakaye u däpmäñpäñ yepmañirä siñ ba tom ägwäritä nañ-irähut täkañ.
- 3 Ude täñkañ ämawebekaye jopjop däpmäñirä unitäño nägäri umeyäwa tägata kweko ude Jerusalem yotpärare bämopiken tokņeñkuk.
Täñpäkañ u äneka äma kubä nämo itkuk. U kumän paotkuñ.
- 4 Täñpäkañ guñ äbot kukņi kukņi iranitä yäñärok niwetpäñ nibäñ mägayäkuñ.
- 5 * Unita Ekäni, jide? Ninta kokwawak pen api täñpen? Ba kokwawakka u kädäptä-yäñ pen api ijiñ yäpmäñ kwek?
- 6 Kokwawakka u ninta nämo, äbori äbori gäk nämo ganiņoret täkañ ba gäkken yäñapik man nämo yäk täkañ unita täñ yämisi.
- 7 Äma äbot unitä gäkņo ämawebekaye däpmäñ-pewä kubäpäñ komeka u täñpä wañkuñ.
- 8 * Äbekniye oraniyetä bian momi täñkuņo unita yäñpäñ komi epän nämo nimen. Nämo, bänep nadäk-nadäknin putärewani ninta butewaki nadäñ nimisi.
- 9 * O Anutu, täñkentäñ nimiñpäñ iwan keriken nanik nimagusi. Ude täñpäñ wäpka biñamta yäñpäñ mominin peñ nimisi.
- 10 Guñ äbottä Anutujin de yäñ niwerirä tägawek? Ude nämo, unita Anutu, guñ äbottä epän watä ämakaye täño nägäri piwä kuñkuņo unita kowata komi yämiñiri kañ yabäna!
- 11 Täñkañ notniye komi eniken yepmañkuņo yäñkähän-kähän yäñ itkañ u nadäñ yämiñpäñ kehäromika ärowani terak äma kumäkta biñam yäñtärewani u yäniñ kireñpewi äpämañ kut.
- 12 O Ekäni, guñ äbot uken-uken nanik yäñärok gäwet täñkuņo unita kowata kwini nämo täñ yämen.
Nämo, täñ gamiñkuņo u irepmitpäñ wakiinik täñ yämen.
- 13 Ude täñiri ämawebekaye nin, yawakaye ude itkañ bänep täga man tärek-täreki nämo gäwetpäñ ganiñ oretoret api täñ yäpmäñ kune.

80

Isrel ämawebe Anututä täñkentäñ yämikta yäñapik man yäñkuñ

- 1 * Anutu, Isrel täño watä äma, gäk nadäñ nimisi! Gäk Josep täño äbot nin, yawak ude watä it nimik täyan. Gäk anjero täño intäjukun äma iriri it gwäjik täkañ.
- 2 Unita gäk kehäromika oraniye Efraim, Bejamin kenta Manase täño äbot ninken kwawak pewi ahäwän! Äbä kehäromika nimiñpäñ täñkentäñ nimi!

* 79:1: 2Kin 25:8-10; 2Sto 36:17-19; Jer 52:12-14 * 79:5: Sam 85:5; Ese 38:19 * 79:8: Sam 106:6; Ais 64:9 * 79:9: 2Sto 14:11; Sam 25:11, 31:3 * 80:1: Kis 25:22

- 3 Anutu, gäk äneji nimagut yäpmäj dubikaken ku. Butewaki nadäj niniñpäñ täñkentäj niniñjiri paotnetawä!
- 4 O Anutu kehäromi mähemi, äbotkaye nintä gäkken yäñapiñitna kokwawak nadäj niniñkä kadäni jidegän api pewen?
- 5 Gäkä ude täñjiri konämpäj ketem ude nañ itkamäj.
- 6 Täñpakan iwaniyetä kukñi kukñi itkan yabäj äwaräkuk täñjiri nidäpmäjpäñ nintäño kome korenayäj takan.
Täñpäñ yäñärok niwetpäñ nibäj mägayäk takan.
- 7 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneji nimagut yäpmäj dubikaken ku. Butewaki nadäj niniñpäñ täñkentäj niniñjiri paotnetawä!
- 8 * Ekäni, bian gäk äbekniye oraniye, wain yeri kubä ude, Isip komeken nanik yäpmäj päbä kome kubäken piwayäj yäñpäñ äma kome uken nanik yawat kireñkun. Täñpäñ wain yeri uwä kome u piñkun.
- 9 Täñpäñ yeri u pikta komeni ket täñpäñ piñkun. Täñpikan jäwäri äpmonpäñ tañi-inik täñpäñ kome tañi iriñ wädäj yäpmäj kuñkuk.
- 10 Täñpäñ wain päya unitäño momitä pom ba päya tañi tañi päke itkuño u kudup äyuñ täñ yämiñkuk.
- 11 Täñpakan momini uwä kuman päñku gwägu tañi wäpi Mediterenian unitä päñku Yufretis umeken täreñkuk.
- 12 Upäj gäk imata wain epän täño yewa u däpmäj wenkun? Täñkunopäj ämawebe kädet miñin kuñat takan unitä bureni kubota täk takan.
- 13 Täñpakan but ägwäritä jäwäri metäj gwäjik takan. Täñirä tom ägwäritä mujipi nak takan.
- 14 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäkä ninta äneji nadäñpäñ kunum terak ununitä dapun täñpäñ nibäj niwat. Täñpäñ wain päyaka nin täñkentäj nimi.
- 15 Ninawä wain päya gubanä gäkä täñpewi kehärom tañkuko udewani. Gäkä yeri u ketka kehäromitä piñkun. Täñkuno unita täñkentäj nimik täyi.
- 16 Upäñkan wain päyaka uwä madäñpäñ kädäp ijiwani. Unita iwaniye yabäj yäñjiri paot-inik täñput!
- 17 O Anutu, ämawebe ninä gäkñata biñam iwoyäkuno u täñkentäj niniñpäñ äneji nibäj niwat täyi. Ba kehäromi äneji nimik täyi.
- 18 Ude täñ niniñjiri nin ärowani täñpäñ manka äneji nämo api irepmitne. Täñkan wäpka biñam api ganiñ oretne.
- 19 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneji nimagut yäpmäj dubikaken ku. Butewaki nadäj niniñpäñ täñkentäj niniñjiri paotnetawä!

81

Kadäni pähap kubäken kap tekta jukuman yäñkuk

- 1 Anutu u kehärominin. Unita bänep oretoret kap teñ imina. Jekop täño Anutu u kap gera terak teñ imut.

* 80:8: Ais 5:1-7

- 2 Oretoret kap yäput pena yänpänjä wagäm utkañ gita kurere bok utpän iniñoret kap teñ imut.
- 3 * Tänpänj komepak api äbänjirän womat kañ piäwut, ba komepak bämop tañjirän orekirit kadäni uken womat piänpänj kap kañ teñ imut.
- 4 Isrel äbottä kap ude tekta бага pätak. Jekop täño Anututä man u yäñkehärom tañkuk.
- 5 Anututä ämawebe Isip komeken nanik yämagutkuko kadäni uken man u Josep iwetpänj iwonärek tañkuk.
- Tänpäkañ näk man kotäk kudupi kubä ñode ahänjirän nadänjukut;
- 6 Pitjin terak bäräpi patkuko u ketärenj tamiñkut yäk. Ba komi epänjin täño tuñum u täyomägatpänj peñ tamiñkut yäk.
- 7 * Tänpäkañ intä komi nadänpänj gera yänjirä nadänpänj täñkentänj tamiñkut yäk. Iromänj mämä gänäñ käböp itpänj nadänj tamiñkut yäk.
- Tänpänj komi gänäñ nanik tämagut yäpmänj äbätängän Meriba ume terak täñyabäkken tepmañkut.
- 8 Unita Isrel ämawebe äbotnaye, in jukuman täwerayänj nadätat ño ket nadänayänj ba nämo?
- 9 * In mäjo wära nadänj yämiñpänj nämoinik yäpmänj kuñatneñ yäk. Ba guñ äma täño yäwik nämo gwäjijñ äpmonj yämineñ.
- 10 * Nadäkañ? Näk Ekäni, intänjo Anutu bureni-inik. Isip komeken nanik tämagut yäpmänj äburo u yäk. Unita in mejin añejirä ketem tepmänj towiwa.
- 11 Ude yänjkuro upänj ämawebenayetä mäde ut namiñpänj näkño man unita juku nämo peñkuñ.
- 12 * Ude täñjirä yabänj äwaräkuk täñjira iniken nadäk-nadäk terak kädet wakiwaki iwatkuñ.
- 13 Butewaki! Ämawebenaye, jide? In näkño man ño juku peñpänj nadänañji. Isrel äbotnaye, in näkño kädet iwatnañji.
- 14 Ude täñjirä uyaku iwanjiye täño kehäromi yäpmänj äpätet. Ba ketnatä iwanjiye däpmänj paotet.
- 15 Ude täñjira iwanjiye, näka bitnäk täkañ uwä näka umuntañpänj gwäjijñ äpmonj namikäneñ. Tänpäkañ komi epän tärek-täreki nämo yämitet yäk.
- 16 Upänjkañ ämawebenaye, näk inta ketem säkgämän säkgämän tamakanñ nañ tokñewut yänj nadätat.

82

Anutu u intäjukun-inik itak

- 1 Anututä äma ekäni ekäni unita gera yänpewän äbänpänj käbeyä täñjirä Anututä ini käbeyä täño intäjukun äma itak.
Intäjukun itkañ käbeyäken äma itkañ uwä ñode yabänj yäyak;

* **81:3:** Nam 10:10 * **81:7:** Kis 17:7; Nam 20:13 * **81:9:** Kis 20:2-3; Lo 5:6-7, 32:12; Sam 44:20; Ais 43:12 * **81:10:** Kis 20:2; Sam 37:4, 107:9 * **81:12:** Jop 8:4; Apos 7:42; Rom 1:24-26

- 2 In goret tāk tākaŋ yāk. In man kābeyāken āma kādet goret tāŋpanita in tāga tākaŋ yāŋ yāwet tākaŋ.
Ba inā yabāŋ āwarākuk tāŋirā āma wāpi biŋam ikektā āma āpani tāŋo wāpi yāpmāŋ āpāk tākaŋ yāk. Kādet u jidegān api penēŋ?
- 3-4 Unita in kādet tāga ŋodepāŋ kaŋ tāŋput; Man kābeyāken āma jopi jāwāri ba ironji kodāŋa udewani yāŋkentāŋ yāmineŋ.
Tāŋpāŋ āmawebe guŋ ba ini gupi tāga nāmo tāŋkentānaŋi udewanita kādet siwoŋi tāŋ yāmineŋ yāk.
Tāŋpāŋ amatā āma udewani komi epān tāŋ yāminayāŋ tākaŋ uwā kaŋ yāniŋ bitnāwut.
- 5 * Inā guŋ, nadāk-nadākjin nāmo! Injin bipmāŋ urani gānaŋ kuŋatpāŋ āmawebe kādet siwoŋi nāmo yāwoŋārek tākaŋ.
- 6 * Nāk bian ŋode tāwetkut; Inā anutu bumik, Anutu ārowani tāŋo nanakiye itkaŋ yāŋ tāwetkut.
- 7 Ude tāwetkuro upāŋ apiŋo ŋode tāwera nadāwut! Inā kodak nāmo api itneŋ yāk.
In āma mewunitā kumāk tākaŋ udegān api kumneŋ! Ba intājukun āma ātutā kumāk tākaŋ udegān kumāŋpāŋ paot-inik api tāneŋ yāk.
- 8 Anutu, bureni yāyan! Gāk akuŋpāŋ kome terak yāŋtārek epān tā! Āma ābori ābori kuduptagān u gākŋo biŋam.

83

Isrel tāŋo iwaniyetā paotta Asapatā yāŋapik man ŋo yāŋkuk

- 1 O Anutu, man kum nāmo iren. Ba kubākengān kwikinik nāmo iren.
- 2 Iwankaye yabāsi! Āma gāka gaŋani pāhap nadāŋ gamik tākaŋ u ārowani tāŋ gamikaŋ.
- 3 Guŋ āma u āmawebekaye watā it yāmik tāyan u dāpmākta man kābop kābop yāŋpāŋ-nadāŋ itkaŋ.
- 4 Tāŋpāŋ ŋode yākaŋ; Eruk, Isrel ābot u wari nāmo itta dāpmāŋ morena.
Ude tāŋitna wāpi paotpāŋ paot-inik kaŋ tāŋpān.
- 5 Anutu, gāk tāŋpāwakta guŋ āma ābori ābori ŋodetā bānep kubāgān tākaŋ;
- 6 Idom kenta Ismael nanik, Moap kenta Hakri nanik,
7 ba Gebal, Amonkāt Amalek nanik, ba Filistia kenta Tire nanik.
- 8 Tāŋpāŋ Siria nanik, ābot kehāromi Lot tāŋo oraniye tāŋkentāŋ yāmiŋkuŋo u imaka, yāpurārātgān tāŋkuŋ.
- 9 * Āma ābori ābori u gāk tāŋpāwakta bānep kubāgān pekaŋ unita Midian nanikta bian jide tāŋ yāmiŋkuno ude tāŋ yāmen. Ba Kison umeken Sisera kenta Jabinta jide tāŋ yāmiŋkuno udegān tāŋ yāmen.
- 10 Āma uwā Endo komeken dāpmāŋ-pewi kumāŋpāŋ kome āworeŋkuŋo u.
- 11 * Tāŋpākaŋ Orep kenta Septa jide tāŋ yāmiŋkuno u intājukun āmaniyeta udegān tāŋ yāmen.
Ba Sepa kenta Salmuna tāŋpāwak tāŋ yāmiŋkuno u āma ārowaniniyeta udegān tāŋ yāmen.

* 82:5: Sam 11:3, 75:3 * 82:6: Jon 10:34 * 83:9: Het 4:6-22, 7:1-23 * 83:11: Het 7:25, 8:12

- 12 Äma uwä ñode yänkuño unita täñpäwak täñ yämiñkun; Anutu täño kome u nininta api korene yän yänkuñ.
- 13 O Anutu, iwaniye u täñpewi mänittä keñkeñ jirañ kenta täpun-täpun piän äreyän täñpäñ kuk täkañ ude kañ täñput.
- 14-15 Täñpäñ kädäptä pom terak tepärañ pit kubägän ijiñ paoreko ude täñ yämen.
Täñpäñ yäpä iromänj mänitka terak yawat kireñ täñpi kuñtäñpä kuney.
- 16 Ude täñpäñ kehäromika kañpäñ nadäwä tärekta mäyäk pähap yämen.
- 17 Ude täñjiri kehäromini paoräpäñ gäka tärek-täreki nämo umuntänej. Täñpäñ mäyäki pen pat yämiñirän kañ kumbut.
- 18 * O Ekäni, kwawak yäwoñäreñjiri ñode kañpäñ nadäwä tärewut; Gäk kubä-tägän Ekäni, kome pähap ño kañiwatta kehäromi ärowani pat gamitak.

84

Kora nanakiyetä Anutu täño enjita gäripi nadäñpäñ kap ño teñkuñ

- 1 O Ekäni ärowani, kudupi yotkata gäripi inide kubä nadätat!
- 2 * U gänañ Ekäni injamkaken itta bänepna kädäp ijik täyak u inipärik kubä. Bänep nadäk-nadäkna gupna kuduptä Anutu irit mähemi u oretoret kap yänñeñ ininoret täyiwa.
- 3 Barak imaka, enjikata gäripi nadäk täkañ. Kurasisiptä gäripi nadäñpäñ tähani kudupi yotka piriken täk täkañ.
Ekäni ärowani Anutuna, barak ätu imaka, bägup säkgämän yänkañ enjini täñpäñ kudupi bukäka dubiniken mujipi pek täkañ.
- 4 Bureni, ämawebe kudupi yotkaken itkañ kap terak wari wari ganiñoret täkañ uwä gäkñjo oretoret terak it täkañ.
- 5 * Ba ämawebe kehäromi yäpmäkta gäkkengän kuk täkañ u imaka, oretoret terak it täkañ.
Ämawebe udewani ganiñ oretta Saion pom terak ärokta pidämtak täkañ.
- 6 Äronñängän ämawebe täga u kome kawuki kubä wäpi Baka u irepmirirä iwän säkgämän tañjirän ume dapuri abäñpäñ gwägu tokñeñ yäpmänj kuk täkañ.
- 7 * Ude ahäñjirän kañkañ oretoret täñpäñ Saion pom kañ-ahäkta ehutpäñ kuñkä nämo gañatak täkañ.
Nämo, u anutu jopi-jopi kudup yärepmirani Anutu bureni u Saion pom terak api käneño unita.
- 8 Ekäni Anutu ärowani, Jekop täño Anutu, juku peñpäñ yänapik mannata nadäsi!
- 9 O Anutu, intäjukun ämanin iwoyänkuno u iron täñ imisi.
- 10 * Täñpäñ ñode yäwa; Kudupi yotkata gäripi pähap nadätat. Kepma kubä uken irero uwä kepma mäyap uken-uken ittän kwero u irepmitpäñ iret.

* **83:18:** Kis 6:3; Sam 59:13, 92:8 * **84:2:** Sam 42:2, 63:1 * **84:5:** Sam 81:1, 86:11, 122:1; Jer 31:6 * **84:7:** Sam 42:2; Ais 40:31; Jon 1:16; 2Ko 3:18 * **84:10:** 1Sto 23:5; Sam 27:4

Äma ätutä äma waki täño täha säkgämän säkgämän gänäñ itta gäripi nadäk täkañ upäñkañ nähä äma jopigän itkañ Anutuna täño eñi yäma täño watä ude irero unita nadäñjira inide kubä täñpek.

- 11 * U imata, Ekäni uwä watä it nimiñpäñ intäjukun täñ nimik täyak. U kudän tägatäga terak iron täñ nimiñpäñ orañ nimik täyak.
U äma siwoñi kuñaranita imaka täga yämikta nämo bitnäk täyak.
- 12 Bureni-inik! Ekäni ärowani, ämawebe gäka nadäkinik täñpäñ gäkä terak yengämä pek täkañ uwä oretoret terak it täkañ.

85

Ekänitä äboriye watä it yämekta yäñapik man yäñjuk

- 1 Ekäni, komeka ba Isrel ämawebekaye ninta iron täñ nimiñjiri äneñi säkgämän itkumäñ.
- 2 Gäk ämawebekaye nintäño mominin peñ nimiñpäñ waki täk täñkumäño unitäño kowata awähutkun.
- 3 Kokwawak ninta nadäñ nimiñkuno upäñkañ peñ nimiñkun. Nidäpnañipäñ kokwawakka äneñi mäde käda peñkun.
- 4 Unita Ekäni, waki keriken nimagurani, äneñi gäkñata biñam nimagusi. Butewaki Anutu, gäk ninta nadäwäwäk wari täñ nimentawä.
- 5 Ekäni, ninta kokwawak pen api täñpen? Ba gäkñjo nadäwäwakka pen api it yäpmäñ ärowek ba?
- 6 * Ude nämo! Gäk täñkentäñ nimiñpäñ irit kuñat-kuñat säkgämän äneñi nimiñjiri ämawebekaye nin oretoret täñpäñ kañ ganiñoret täna.
- 7 O Ekäni, bänep ironka äneñi niwoñäreñpäñ waki keriken nanik wädäñ tädotpäñ tägaken niñmanjiri säkgämän kañ itna.
- 8 Ai, ämawebenaye, nin kädet waki bian täk täñkumäño u äneñi täk tänetawä. Nadäkañ? Ämawebe iniñoret täkañ uwä Ekänitä irit säkgämän yämiñpäñ äbot kubägän yepmak täyak.
Mebäri unita Ekäni Anututä man yäñahäñjirän näk api nadäk täñpet.
- 9 Bureni! Ämawebe Anutu orañ imik täkañ u inita biñam yäpmäkta nämo bitnäk täyak. Nämo inik.
U nin äneñi nimagutpäñ Anutu ini ninkät penta itkañ komeninken säkgämän api itne.
- 10 Täñpäñ kadäni uken Anututä nadäñ yämik-inik täñjirän ämawebeniyeä bänep nadäk-nadäk Anutu-kengän api peney.
Ba Anututä iniken kädet siwoñi ämawebeniye bämopiken pewän ahäñjirän säkgämän, äbot kubägän api itneñ.
- 11 Bureni! Kome terak Anutu täño ämawebeniyeä Anutu nadäñ imikinik täñjirä Anututä käderi siwoñi api yäwetpäñ yäwoñärewek.
- 12 Ude täñkañ iron täñ nimiñjirän imaka imaka tänayäñ täkamäñ u kudup säkgämän ahäñjirä epäninken ketem ahäñ bumbum api täneñ.
- 13 Täñpäkañ Anutu täño kädet siwoñitä intäjukun kuñkañ Ekäni täño äbäkäbäk kädet api täwired.

* 84:11: Sam 34:10, 85:9; Ais 60:19-20; Mal 4:2 * 85:6: Hab 3:2

86

Äma kubätä Anutu täñkentäñ namän yäñpän yäñapin̄kuk

- 1 Ekäni, äma mewuni näka butewaki nadän namiñpän täñkentäñ nam!
 2 Nadäk-nadäkna kudup gäkkengän peñpän watä epän ämaka ude itat unita watä säkgämän it namiñiri wawetawä.
 3 Ekäni, kepma käron gäkken gera yäntäyiwa butewaki nadän namiñpän geranata juku peyi.
 4 Gäkgän ganiñoret täyat unita nadän namiñpän täñpewi bänepnaken ore-toret pähap kañ nadäwa.
- 5 * Ekäni, gäk orakorak mähemi unita mominin peñ nimik täyan. Ämawebe gäkken täñkentäk yäpmäktä gera yäk täkañ u gäripi pähap nadän yämik täyan.
 6 Unita Ekäni, näkño yäñapik manta juku peyi. Näk gäkä butewaki nadän nami yän yäñpän gera yäyat u nadän nam.
 7 * Näk nadätat, gäkken gera yäwayän täyat u api nadän namen unita bäräpi kañ-ahäwayän täyatken gäkken gera api yäk täñpet.
- 8 * O Ekäni, gäk udewani Anutu kubä nämo itak. Gäkägän kuduptagän yärepmitan. Täñpän gäkä epän täga täk täyan u udegän kubä nämo täk täkañ.
 9 * Guñ äbot täñpän yepmañkuno u kudup abä gäk gämotkaken gwäjin äpmon gamiñpän wäpka api ganiñoret täneñ.
 10 * U imata, Ekäni gäk kubä-tägän imaka kudupi kudupi täk täyan. Gäk kubä-tägän Anutu bureni-inik.
- 11 * Unita Ekäni, gäk kädetka näwoñäreñiri manka bureniñän iwat täyiwa!
 Ket näwoñäreñiri gäkägän nadän gamiñpän ganiñoret täyiwa!
 12 Ekäni Anutuna, näk bänepna gupna kuduptagäntä api ganiñoret täñpet. Täñpän wäpka biñam api orañ gamiñ yäpmän ärowet.
 13 Gäk butewaki tañi nadän namik täyan. Kumäktä biñam täñkuropän wädän tädotpän nepmañkun.
- 14 Anutu, äma inita nadäwä ärowani täñpani ätutä mäde ut namik täkañ. Uwä gäkño manka utpän nämoinik iwat täkañ. Täñpän näka butewaki nämo nadän namiñpän käbeyä täñpän näk nuttagän man yäñpän-nadäk täkañ.
 15 Upañkañ Ekäni, gäk butewaki ba iron mähemi, kokwawak bäräñeñ nämo täk täyan. Gäk ämawebekayeta gäripi-inik nadäk täyan. Täñpän nämo nipmak täyan.
- 16 Unita äneñi nadän namiñpän butewaki nadän nam. Piä ämaka näk kehäromi namisi. Piä watä webeka nanaki näk täñkentäñ nami!
 17 Näka not täñ namik täyan unitäño bureni kwawak peñiri käwayän nadätat.

* 86:5: Neh 9:17; Sam 25:8; Jol 2:13; Jna 4:2 * 86:7: Sam 17:6, 50:15, 77:2 * 86:8: Lo 3:24; 2Sml 7:22; Jer 10:6 * 86:9: Sam 66:4; Ais 66:23; Rev 15:4 * 86:10: Sam 72:18; Ais 44:6-8; Mak 12:29 * 86:11: Sam 25:5; Jer 32:39

Ude täjiri kaṅpāṅ iwanaye imaka, Ekānitā täṅkentāṅ imik täyak
yāṅpāṅ kaṅ mäyäk tawut!

87

Saion uwä äma äbori äbori täṅo yotpärare täga bureni-inik

- ¹ Ekānitā pom kudupi terak yotpärareni wäpi Saion täṅpāṅ peṅkuk.
- ² Täṅpāṅ Isrel täṅo kome ätuta gäripi nadäk täyak u irepmitpāṅ Saion yotpärareta gäripi ini pärik kubä nadäk täyak.
- ³ Unita Anutu täṅo yotpärare, gäk juku peṅkaṅ Anututä gäka man tägatäga ṅode yäyak u nadä;
- ⁴ Kome näkṅo man buramik täkaṅ unitäṅo wäpi tawaṅ api täṅpet. U täṅpayāṅ täyatken uken guṅ kome, Isip kenta Babilon täṅo wäpi imaka, bok api kudän täwet. Ba Saion itta biṅam wäpi kudän täwayāṅ täyatken uken guṅ kome Filistia, Tire ba Itiopia nanik imaka, bok api kudän täwet.
- ⁵ Kadäni uken Saionta ṅode api yäneṅ; Komeni komeni ämawebe täṅo eṅi meṅ bureni täyak. Täṅpāṅ Anutu täṅpämerek mähemitä ini täṅ-kehärom taṅpāṅ api pewek.
- ⁶ Täṅpāṅ Saion täṅo kome mähem bureni-inik täṅo wäpi tawaṅ kudän täwayāṅ täyakken uken ämawebe komeni komeni nanik täṅo wäpi u kudup u gānaṅ api pewek.
- ⁷ Ude täjirän ämawebe uwä kap teṅ oretoret bumta täṅpāṅ ṅode api yäneṅ; Saion kome ṅowä iron kädet mebäri mebäri pewä ahāṅ nimani unitäṅo dapuri bureni-inik!

88

Äma kubä komi butewaki terak itpāṅ Anutuken gera yāṅjuk

- ¹ Ekāni Anutu täṅkentäkna, kepma bipani konäm butewaki terak gäkken gera yäk täyat.
- ² Unita yāṅapik manna terak gera yäyat ṅo nadāṅpāṅ täṅkentāṅ nami.
- ³ Bäräpi mebäri mebäri näkä terak äronjirä kumāṅ-kumāṅ dubiniken itat.
- ⁴ Ämatä näka nadāṅjirä kumāṅpāṅ awaṅ gānaṅ pat täkaṅ ude täyak, kehäromina kudup paotkaṅ unita.
- ⁵ Näk kumbani ude nepmaṅpākaṅ it täyat. Ba ämikken däpmāṅ-pewä kumbani, awaṅ gānaṅ pat täkaṅ udewani itat. Ba äma gäkä unita guṅ tak-inik täṅpāṅ nämo täṅkentāṅ yämeno ude bumik itat.
- ⁶ Nähä awaṅ käronji-inik bipmāṅ urani gānaṅ mebäri-ken-inik umu maṅpi äpmonjero ude itat ṅo!
- ⁷ Kokwawakkatä näk kudup uwäk täṅpāṅ yejämāṅtak.
- ⁸ Gäkä nadāṅjiri notnayetä nabāṅpāṅ-nadāṅjirä imaka taräki täṅpāpāṅ nabāṅkaṅ umuntak täkaṅ.
Näk yewa kehäromi täga nämo abāmaṅ kunaṅi, udewani gānaṅ itat.
- ⁹ Täṅpāṅ dapunna gäyamigän ijiṅ itat. Ude itkaṅ, Ekāni, kepma kepma ketna kewatpāṅ yāṅapik man terak gäkken gera yäk täyat.
- ¹⁰ Jide? Kumbanitä kakta kudän kudupi pewi ahäk täkaṅ? Nämo! Ba ude täjiri kumbanitä akuṅpāṅ wäpka yāṅpāṅ ganiṅoret täkaṅ? Nämo, u täga nämo täneṅ!

- 11 Kumbani komeken naniktä gäkä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ nämo nipmak täyan unitäŋo biŋam yäŋahäk täkaŋ? Nämo, u täga nämo täneŋ!
- 12 Bipmäŋ urani kome uken kudän kudupi kak täkaŋ? Nämo! Ba peŋpäŋ guŋ taŋpäŋ irani kome udeken naniktä gäkŋo bänep iron täga kaŋpäŋ nadäk täkaŋ? Nämotä nämoinik!
- 13 Unita Ekäni, jop kumbero ujeta täŋkentäkta gera yäyat. Tamimaŋ tamimaŋ gäkken gera yäk täyat.
- 14 Täŋjira imata nämo nadäŋ namik täyan? Ba Ekäni, imata mäde ut namik täyan?
- 15 Näk gubaŋiken umunitä komi namiŋ yäpmäŋ äbäŋiri kumäŋ-kumäŋ dubiniken it täyat. Komi unitä kehäromina kudup näyomägatak.
- 16 Näk nutta kädet mebäri mebäri terak nepmaŋpi wak täyat. Gäkŋo kokwawakka wakiinik unitä näk däpmäŋ jakŋitpäŋ nepmaŋtak.
- 17 Komi u kepma käroŋ näk itgwäŋipäŋ umetä tokätkaŋ täk täkaŋ ude yewa täŋpäŋ nepmak täyak.
- 18 Täŋpäŋ notnaye-inik u imaka, täŋpewi nabä-kätäŋirä bipmäŋ uranitägän näkŋo notnapak bureni ude itak.

89

Ekänitä ämawebeniye nadäŋ yämik-inik täk täyak

- 1 * * O Ekäni, wari wari nadäŋ nimik täyan unita juku piŋpäŋ kap api tek täŋpet. Ba nämo nibä-kätäk täyan unitäŋo manbiŋam pen api yäŋahäk täŋpet.
- 2 Imata, nadäŋ nimikinik täk täyan uwä nämo api paorek yäŋ nadäk täyat. Ba kunum inide it täyak udegän nämoinik api nibä-katäweno unita nadäkinik täŋpäŋ api yäŋahäk täŋpet.
- 3 Ekäni, gäk man ŋode yäŋkun; Äma iwoyäŋkuro Devit ukät topmäk-topmäk kubägän täŋpäŋ ŋode yäŋkehärom taŋkut; Äma kubätä äbotken naniktä intäjukun äma nämo api irek.
- 4 * Nämo, intäjukun ämata gäkä äbotken nanik-tägän api ahäŋ yäpmäŋ ärok täneŋ yäŋ yäŋkun.
- 5 Ekäni, kunumtä ini ba imaka u terak it täkaŋ unitä gäkŋo täktäkka tägagämän unita kap terak ganiŋ ubiŋ tek täkaŋ.
Ba nadäŋ nimikinik täk täyan unita yäŋpäŋ aŋero kudupitä kap teŋpäŋ wäpka yäpmäŋ akuk täkaŋ.
- 6 * Kunum gänaŋ kudupi aŋero ba imaka kubä gäk udewani nämo itak.
- 7 Bureni, kudupi aŋerotä Anutu kaŋpäŋ nadäwä inipärik kubä, kehäromi nikek täŋpöpäŋ umuntak täkaŋ.
- 8 Unita Ekäni Anutu kehäromi mäheŋi, gäka imaka kehäromi kubä terak utpäŋ täga nämo yäwet. Nämoinik, gäk kehäromi-inik, ba manka kudup iwat-inik täk täyan.
- 9 Gwägu pähap gäk kubä-tägän kaŋiwat täyan. Ba gwägu tokäriŋän gäk kubä-tägän täga iniŋ bitnäwen.
- 10 Gäk kubä-tägän Isip täŋo kehäromi kudup yomägatpäŋ kehäromikatä iwankaye ätu kudup däpmäŋpäŋ yäwat kireŋkun.

* 89:1: 1Kin 4:31 * 89:1: Sam 101:1 * 89:4: 2Sml 7:12-16; 1Sto 17:11-14; Sam 132:11; Apos 2:30 * 89:6: Sam 40:5, 86:8, 113:5

- 11 * Kunum u mähemi gäk, ba kome imaka. Kunum kenta kome gäkägän täj yepmanĵkun.
- 12 Kome moräki moräki, unudetä umude gäkä täjĵkun. Unita pom taŋi yarä wäpi Tabo kenta Hemon unitä oretoret terak ganiĵoret täkamän.
- 13 O Ekäni, gäk ärowani, kehäromi-inik.
- 14 Kaŋiwat epän täk täyan uwä kudän siwoŋi terakgän täk täyan. Nadäj yämik-inik täjo mähemi gäk.
Ba yäjkehäromtak man siwoŋi iwarani u mähemi gäk.
- 15 Unita Ekäni, ämawebe kap terak ganiĵoret täkaŋ ba orakorakka täjo penjänek gänaŋ kuŋat täkaŋ uwä oretoret pähap nadäk täkaŋ.
- 16 Gäka juku piŋpäŋ kepma käron bänep oretoret terak it täkaŋ. Täjpäŋ iron täj yämik täyan unita nadäjpäŋ wäpka biŋam yäpmäj ärok täkaŋ.
- 17 Ämawebe unitäjo kehäromi u gäk. Ba unitäjo epmäget kudän u gäk. Bureni Anutu, gäk oraŋ nimiŋiri iwaniye yärepmit morek täkamäj.
- 18 Ekäni, Isrel ämawebe täjo Anutu kudupi gäkä watä ämanin iwoyäŋkuno unitä intäjukun it nimik täyak.
- 19 Anutu, bian-inik, gäk ayäbu terak epän ämakaye täga ŋode yäwetkun; Näk komi äma kubä kaŋ-ahäŋpäŋ kehäromi imiŋkut. Äma u ämawebenaye bämopiken iwoyäŋpäŋ intäjukun äma ude teŋkut.
- 20 * Äma uwä epän ämana Devit. U intäjukun it tamikta olip umeni piŋ ibatpäŋ iwoyäŋpäŋ teŋkut.
- 21 Unita kehäromi imiŋira kehäromigän api it yäpmäj ärowek.
- 22 Ude irirän iwaniyetä ämik täjpäŋ kehäromini täga nämo api yäpmäj äpneŋ, ba äma wakitä täga nämo api irepmitneŋ.
- 23 Nämo inik, iwaniye näkŋa-tägän api yeŋ jakŋjiret. Äma iwan täj iminayäj täkaŋ upäj api däpet.
- 24 Täjpäŋ nadäj imikinik täjpäŋ nämo inik api kakätäwet. Nämo, wäpna terak kehäromigän itkaŋ iwaniye api yärepmit morewek.
- 25 Täjpäŋ täŋkentäj imiŋira kome taŋi pähap, gwägu wäpi Mediterenian unitä päŋku ume wäpi Yufretis u inita koreŋpäŋ api kaŋiwarek.
- 26 Ude täj imiŋira ŋode api näwerek; Gäk näkŋo nanna ba Anutuna. Gäk watä ämana kehäromi pähap, möbä ude. Watä it namiŋiri säkgämän it täyat.
- 27 * Yäŋirän gäk nanakna intäjukun nanik yäj iwetpäŋ intäjukun äma wäpi biŋam ärowani nikek ude teŋira wäpi biŋamtä kome täjo intäjukun äma päke u kudup api yärepmirek.
- 28 Topmäk-topmäk kubägän ukät täjĵkuro ba ude api täj gamet yäj yäŋkehärom taŋkuro u nämo api guŋ täwet. Nämo, u pen api nadäj yäpmäj kuŋaret.
- 29 Ude täjpäŋ näkä täjpewa kunumtä inide itpäŋ nämo paot täyak udegän Isrel täjo intäjukun ämawä, unitä äbotken nanik-tägän api ahäj yäpmäj ärok täneŋ.

* 89:11: 1Sto 29:11; Sam 24:1-2, 50:12
Rev 1:5

* 89:20: 1Sml 13:14, 16:12; Apos 13:22

* 89:27:

- 30-32 Tänpäkan unitäno äboriye ahänayän täkan u бага manna nämo buramijpäñ man kädetna mäde ut iminayän täkan uwä momini unita kowata yämiñira komi api nadäneñ.
- 33 Upäñkan Devit ba nanakiye oraniye nämoinik api yabän kätäwet. Yän-kehäromtak man iwetkuro u nämo api irepmiret. Nämo! Pen nadän imikinik api täk tänpet.
- 34* Bureni-inik! Topmäk-topmäk ukät täñkuro u nämo api madän täñjewet ba manna täpuri-inik kubä nämoinik api irepmiret.
- 35 Wäpna kudupi u terak bureni-inik ñode yäyat; Devit jopman kubä nämo iwetkut ba nämoinik api iweret.
- 36 Nämo, äboriye pen api weñ bäyanen, Näk mehamtäñ imiñira edaptä ijin yäpmän kwayän täyak udegän kañiwat epänitä pen api it yäpmän ärowek.
- 37 Ba komepaktä inide peñyänek täyak udegän it yäpmän äronirä ämawebetä ñode api nadäneñ; U ka! Komepak inide it täyak ude, Anututä mani nämo guñ tañpäñ kehäromigän iwat täyak.
- 38 Ekäni, ude yänkuno upäñkan apiño intäjukun ämaka iwoyänkuno unita kokwawak nadän imitan. Tänpän mäde ut imiñpäñ itan.
- 39 Tänpän topmäk-topmäk kehäromi epän ämaka ukät täñkuno u madän täñkeñpäñ gwäpäni säkgämän yäpmänpän okä näbä gänañ mañpi-äpmokañ.
- 40 Tänpän yotpärareni täño yewa kehäromi pähap u wärämutkun.
- 41 Wärämuriri äma kuñ-äbän täk täkan uwä tuñumi kubotän imiñpäñ kañ-mägayäk täkan.
- 42 Yäniñ kireñjiri iwaniyetä kehäromini yäpmän äpäñpäñ oretoret bumta nadäk täkan.
- 43 Ämik tänpän gäk tänpewi ämik täño tuñumitä nämo täñkentän imiñirä iwaniyetä irepmitkuñ.
- 44 Gäk wäpi biñam yomägatpäñ gwäpäni säkgämän u jop mañpi kuñkuñ.
- 45 Ude täñjiri kadäni nämo täreñjirän äma tägawani, kehäromi nikek nämo, bäräneñ äworetak. Tänpän mäyäk pähap nadätak.
- 46 Ekäni, butewaki. Käbop pen api iren? Ba kokwawakka kädäptä ijik täyak ude pen api tänpen.
- 47 Näkño mebärinata guñ täwentawä. Kome terak iritna u keräpigän. Nin kudup kumäk-kumäk ikek täñ niñmañkun.
- 48 Netätä nämo kumänpän kadäni käroni irek? Äma kubätä kehäromigän itkan awañ gänañ täga nämo äpmonpek? Nämoinik.
- 49 O Ekäni, bian nadän nimikinik täñkuno u de pewi kukañ? Tänpän yänkehäromtak man Devit iwetkuno unita jide nadätan?
- 50 Guñ ämatä epän watä ämaka näka yänärok näwet täkan unita nadän äwaräkuk nämo tänpen. Nämo, kowata yämen!
- 51 Ekäni, nadä! Intäjukun ämaka näk iwoyänkuno u kome deken deken kuñarira guñ ämatä sära man näwet täkan u nadätan?
- 52 Eruk, Ekäni wäpi biñam tärek-täreki nämo iniñoret täkäna!

* 89:34: Nam 23:19; Lo 7:9; Jer 33:20-21

90

Anutu u pen api it yäpmäj ärowek, täj ninä paotpaotnin ikek

Anututa nadäkinik täjpani Mosestä yäjapik man ɲo yäjukuk

- 1 * Ekäni, gäk eɲinin bureni ude bian itkunonitä pen it yäpmäj äbätan.
- 2 * Kunum kenta kome nämo pewi ahäjirän gäk Anutu itkun. Gäk Anutu pengän itkunonitä pen api it yäpmäj ärowen. Paotpaotka nämo.
- 3 Gäk äma ɲode yäwet täyan; In äneɲi kome äworewut. Ude yäjpäj äma täjpewi kome äworek täkaɲ.
- 4 * Täjpäkaɲ kadäni käroɲi pähap, obaɲ 1,000 ude u nadäjiri kepma kubägän ude täk täyak. Däpmon paritna bipani kubä ahäjpäj paot täyak ude bumik.
- 5 Täjpäkaɲ ume tokätpäj äma kumäj-kumäj däpmäjpäj yäpmäj kuk täyak gäk äma täjo irit ude täjpewi paot täkaɲ.
Täjiri ämatä kome terak kadäni keräpi ayäbu täk täkamäj ude it täkamäj. Ba wädantä bäräneɲ ärok täkaɲ ude it täkamäj.
- 6 Tamimaɲ mänit säkgämän yäpmäjpäj itkaɲ kome ijinjirän bipäda bäräneɲ kubitak täkaɲ. Äma uwä udewanigän.
- 7 Täjpäkaɲ gäkɲo kokwawaktä nidäpmäk täyak. Ba gäkɲo bänep wak-wakta bumta umuntak täkamäj.
- 8 Imaka wakiwaki käbop ba kwawak täk täkamäj u gäkä kwawakgän peɲpäj yabäk täyan.
- 9 Kokwawak nadäj nimiɲiri nin kome terak ahäj paot täk täkamäj. Täjpäkaɲ nin kähän yäjpäj paot täkamäj.
- 10 Nin kadäni käroɲi nämo it täkamäj. Obaɲ 70 ude nämo itkaɲ paot täkamäj. Ba kehäromigän pen itpäjä obaɲ 80 täga käwep kaɲ-ahäne.
- 11 Ekäni, kokwawakka täjo kehäromi kudup niwoɲärewi yäwänäku äma kubätä täga nämo itek. Ba umun pähap jidewanipäj nadäkkäne?
- 12 * Unita gäk kwawak niwoɲäreɲiri kome terak irit kuɲat-kuɲatnin u keräpigän it täkamäj yäj mebäri nadäna tumbut.
Ket ude nadäna tumbäpäj nininta nadäna äpani täjpäpäj gäkken nanik nadäk-nadäk säkgämän u terakgän kaɲ kuɲatna.
- 13 * O Ekäni, gäkɲo kokwawak jidegän api paorek? Ba gäk jidegän äneɲi äyäjutpäj epän ämakaye ninta butewaki api nadäj nimen?
- 14 Täjpäkaɲ gäk tamimaɲ tamimaɲ ironka pähap iritninken pewi tokneɲirän bänep oretoret nadäjpäj ganiɲoret kap tek täkäna.
- 15 Nin kadäni käroɲi-inik bäräpigän nadäj yäpmäj äbumäj. Eruk apiɲo gäk bänep oretoret taɲi nimisi, obaɲ jide bäräpi nimiɲ yäpmäj äbuno udegän.
- 16 Kehäromika terak imaka tägatäga täk täyan u epän ämakaye niwoɲäre. Täjpäj ironiye ba oraniye ahänayäj täkaɲ uwä udegän kaɲ yäwoɲäre.

* 90:1: Lo 33:27 * 90:2: Snd 8:25-26 * 90:4: 2Pi 3:8 * 90:12: Sam 39:4 * 90:13: Kis 32:12-13

17* Tänpäkaŋ Ekäni Anutunin, konka pähaptä nintä terak äronjirän imaka imaka tänayäŋ täkamäŋ unitäŋo bureni kwawak kaŋ ahäwut.

91

Anututä ninta watä säkgämän it nimik täyak

- 1* Äma kubätä iwantä nutneŋ yänpäŋ Anutu ärowani-inik dubiniken kuŋjirän käbop tewek.
- 2* Tänpäŋ Ekäni ŋode iwerek; Näk käbop irit bägupkaken äreŋjira watä it namik täyan yäk.
Anutuna, näk nadäŋ gamikinik täk täyat yäŋ iwerek.
- 3* Bureni-inik, Anututä watä kehäromi it gaminjirän, imaka käbop itak unitä gäk nämo tänpän waneŋ. Ba käyäm wakitä gepmäŋjirekta api täŋkentäŋ gamek.
- 4* Anututä säkgämän uwäk tänpäŋ api gepmaŋpek, baraktä nanaki uyiŋpiŋit pat täkaŋ ude. Näk watä it gamik täyat yäŋ yäk täyak uwä bureni-inik täk täyak.
Unita gäk Ekänikät iriri ämatä ämik täŋo kurepä tagenpäŋ it täkaŋ ude Ekänitä ude api täŋ gamek.
- 5* Anututä watä it gaminjirän gäk bipani imaka umuri kubäta nämo umuntäwen. Ba kepma imaka kubä gäkä terak bäräŋeŋ-inik äronjipäŋ tänpän waneŋ yänpäŋ nämo umuntäwen.
- 6* Tänpäkaŋ gäk käyäm taŋi ba imaka wakitä kepma ba bipani ahäŋ namineŋ yänpäŋ nämo umuntäwen.
- 7* Äma mäyapiniktä dubikaken kumäŋjirä näk udegän kumbet yäŋ nämo nadäwen.
- 8* Nämo! Gäk säkgämän api iren. Tänpäkaŋ äma waki tänpäni u kowata Anututä kwawak yäminjirän api yabäwen.
- 9 Ekäni u gäka watä kehäromi-inik it täyak. Anutu ärowani uken päŋku imaka wakita käbop it täyan.
- 10 U iriri imaka wakitä gäkä terak nämo api ahäwek. Ba käyäm wakitä gäkä eŋi gänaŋ nämo api ärowek.
- 11-12* * Anututä aŋjeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko unitä api oranpäŋ gepmaneŋ. Ude täŋjirä kuroŋka ba gukutka nämo api pimij tädoren.
- 13* Tänpäkaŋ gäk aŋ komi ba gämok täga api yeŋ yepmäŋjiren.
- 14* Tänpäŋ Anututä ŋode yäŋkuk; Ämawebe näka gäripi nadäk täkaŋ uwä api täŋkentäŋ yämet yäk.
Ba ämawebe nadäŋ namikinik täk täkaŋ uwä watä it yämet yäk.
- 15* Äma udewani näkken gera yänayäŋ täkaŋ uwä api nadäŋ yämet yäk.
Tänpäkaŋ bäräpi ahäŋ yäminjirä näk täŋkentäŋ yäminpäŋ wäpi biŋam ikek api yepmaŋpet yäk.

* **90:17:** Sam 27:4; Ais 26:12 * **91:1:** Sam 31:20, 121:5; Ais 25:4, 32:2 * **91:2:** Sam 14:6, 18:2, 56:4; Jer 16:19 * **91:3:** 1Kin 8:37; Sam 124:7; Snd 6:5 * **91:4:** Sam 36:7, 40:11, 63:7; Ais 51:16 * **91:5:** Jop 5:19-23; Sam 23:4, 27:1, 64:4 * **91:6:** 2Kin 19:35; Jop 5:22 * **91:7:** Jos 14:10 * **91:8:** Sam 37:34, 58:10 * **91:11-12:** Sam 34:7; Mat 4:6; Luk 4:10 * **91:11-12:** Mat 4:6; Luk 4:11 * **91:13:** Het 14:6; Dan 6:22; Luk 10:19 * **91:14:** Sam 9:10, 59:1, 145:20 * **91:15:** 1Sml 2:30; Jop 12:4; Jon 12:26

- 16 Tänpäkan näkä kome terak irit kuṇat-kuṇari yäpurärät-pewa api karonṭaṇ yämek yäk.
Ude tänjira äma u ḥode api yäneṇ; Uraknin u täṅkentäknin bureni yāṇ api yäneṇ.

92

Anutu täṇo ironṭa bänep täga kap tewani

Juda naniktä kap ḥo Sabat kadäni kubäkubäken tek täṅkuṇonik.

- 1 Ekäni, gäk ärowani pähap. Gäka bänep täga man gäwetpāṇ ganiṇ orerira bänepna pidämtak täyak.
- 2 Tänpāṇ iron täṇ namik täyan unita tami tami yāṇahāṇit watä säkgämān it namik täyan unita bipani bipani yāṇahāṇira bänepna pidämtak täyak.
- 3 Unita näk gita utpāṇ gäk wäpka yäpmāṇ akuk täyiwa.
- 4 O Ekäni, gäk epän tänjiri kaṇpāṇ bänepna tägak täyak. Ba ketka kudān kaṇpāṇ oretoret kap tek täyat.
- 5 * Gäk nadäk-nadäkka ärowani-inik. Tänpāṇ epän täk täyan u imaka, ärowani-inik.
- 6 Tänjiri äma bänep nadäk-nadäki nämotä gäkḥo täktäkkata täṅguṇtak täkaṇ. Ba äma nämo nadāṇ tumbani, guṇ udewanitä täga nämo nadāṇ gamik täkaṇ.
- 7 Äma kädet waki täṅpani udewanitä nämo nadāṇ gamik täkaṇ upāṇkaṇ wädantä tägak täkaṇ ude tägaṇpāṇ imaka imaka yäpmäk täkaṇ.
Ude täk täkaṇ upāṇ kämiwä kudup api waṇ moreneṇ.
- 8 Imata, Ekäni gäk intäjukun-inik, paot-paotka nämo it täyan unita.
- 9 Ekäni, äma udewani unita ḥode nadäkamāṇ; Äma waki täṅpanitä täga nämo api itneṇ. Nämo inik! Gäka iwan täṇ gamik täkaṇ uwä kudup api däpmāṇ morewen.
- 10 Tänpäkan gäkä kehärominawä bulimakau ägwäri täṇo kehäromi ude peṇ namiṇkun. Ude tänpāṇ nadāṇ namiṇpāṇ ume käbāṇi nitek ärut namiṇkun.
- 11 Tänpāṇ täṅkentāṇ namiṇjiri iwanaye kumān waṇ morenjirä yabätat. Ba äma waki täṅpanitä kähān yāṇirä nadätat.
- 12 * Tänpäkan ämawebe siwoṇi kuṇaraniwä agäba päyani ärok täkaṇ ude wani. Ba päya karonṭitä äromaṇ kuk täkaṇ ude säkgämān api it yäpmāṇ äroneṇ yäk.
- 13 * Uwä päya Ekäni täṇo eṇi yämaken piwani, säkgämān, kehäromi nitek udewani.
- 14 * Äma udewani uwä nadäkiniki kodakigān pen api it yäpmāṇ kwek. Uwä päya biani-pāṇkaṇ kodakigān itkaṇ bureni säkgämān pat täkaṇ ude bumik.

* 92:5: Sam 139:17; Ais 28:29, 55:8-9; Rom 11:33-34 * 92:12: Sam 1:3, 52:8; Ais 65:22; Hos 14:5-6 * 92:13: Sam 100:4, 135:2 * 92:14: Sam 1:3; Jon 15:2

- 15 Unita ḥode api yāḥāhāneḥ; Ekāni u tāgagāmān yāk. Nin kehāromigān tāḥkentāḥ nimik tāyak yāk.
Uken kādet goret kubā nāmo kak tākamāḥ. Nāmoinik!

93

Anutu ārowani-inik itak

- 1 Ekāni uwā intājukun-inik itak. Uwā ekāni ārowani. Wāpi biḥam sākgāmāntā teki ude it tāyak.
Tāḥkaḥ pion yamāk tākaḥ ude kehārominipāḥ yamāk tāyak. U komeni komeni tāḥmeḥam tāḥpāḥ pewān wareḥi nāmo it tāyak.
- 2 * Ekāni, gāk bian kome ḥoken imaka kubā nāmo itkukken intājukun itkun. Tāḥkaḥ bian umuken intājukun itkunonitā paot-paori nāmo intājukun it yāpmāḥ ābātan.
- 3-4 Tāḥpākaḥ kome terak imaka imaka kehāromi nitek itkaḥ uwā gākā yārepmitan. Gwāgu kāroḥi boḥam uwā māmā taḥi yāk tāyak.
Ba gwāgutā taḥi tokātpāḥ māmā pāḥap yāk tāyak upāḥkaḥ Ekāni, gākḥo kehāromika uwā ārowani pāḥap.
Gākḥo kehāromikatā imaka imaka kuduptagān yārepmitak.
- 5 * Ekāni, gākḥo man kādet u kehāromigān, paot-paori nāmo. Ba gākḥo kome uwā kudupi-inik itkukoniktā api it yāpmāḥ ārowek!

94

Anutu-tāgān yāpmāḥ daniwani āma ude itak

- 1 * Ekāni, gāk āma wakita kowata yāmani Anutu. Unita apiḥo kokwawakka kwawak pewi ahāḥirān kāwa!
- 2 Gāk āmawebe kuduptagān tāḥo tāktāki yāpmāḥ daniwani Anutu. Unita bārāḥeḥ pābā āma gup yāpmāḥ ārokārok tāḥpani komi yāpnaḥi u yāmi!
- 3 * O Ekāni, āma wakiwaki tāḥpanitā wakinita yāḥpāḥ oretoret tāḥ yāpmāḥ kuḥirā kādāni jidegān api tārewek? Kowata jidegān api yāmen?
- 4 Āma udewanitā tāḥpāwak kudānita gupi yāpmāḥ āroḥpāḥ inita biḥam wari wari yāk tākaḥ.
- 5 Āma udewani āmawebe gākḥata biḥam iwoyāḥkuno u komi bumta yāmiḥpāḥ yeḥ dāpmāk tākaḥ.
- 6 U webe kajat ba nanak kodāḥani dāpmāḥ-pewā kumāk tākaḥ. Ba kubāken nanik ninkāt bok irani unita udegān jop nadāḥ dāpmāk tākaḥ.
- 7 Ude tāḥkaḥ ḥode yāk tākaḥ; Kudān ude tāk tāmaḥ uwā kābop tāk tāmamāḥ. Ekāni, Isrel tāḥo Anutu u nāmo nibāḥpāḥ nadāk tāyak yāk.
- 8 Āma tāḥpāwak tāḥpani in ude yāk tākaḥ upāḥkaḥ jidegān api nadāwā tāreneḥ? Inā guḥ bureni-inik!

* 93:2: Sam 45:6, 90:2; Kra 5:19 * 93:5: Sam 19:7, 29:2, 96:9; 1Ko 3:17 * 94:1: Ais 35:4; Nah 1:2; Rom 12:19 * 94:3: Jop 20:5; Sam 13:2

- 9* Man ude yäk täkan uwä yänäni nämopäñ yäk täkañ. Anutu, jukunin dapunin täñkuko u täga nämö tabäñpäñ nadäwek? U siwoñi tabäñpäñ-nadäki näyak!
- 10* U guñ äbotta komi yämik täyak unita inta komi udegän täga api tamek. U ämawebe kuduptagän täño yäñpäñ-yäwoñärek äma unita nadäk-nadäki nämö yäñ nämö nadäneñ.
- 11* Nämö! Anututä äma täño nadäk-nadäki kudup yabäñpäñ-nadäk täyak. Nadäk jide pewä ahäk täkañ u jopigän yäñ nadäk täyak.
- 12* Täñpäkañ Ekäni, äma gäkä jukuman yäwetpäñ yäwoñärek täñiri buramik täkañ u gäkño oretoret terakgän kuñat täkañ.
- 13 Gäk bäräpi ketäreñ yämiñiri gup gapun gapun terakgän it täkañ. Ude it yäpmäñ kuñirä äma waki täñpani awañ gänañ äpmonjirä kañ yabäwut!
- 14* Unita bureni-inik nadätat, Ekäni gäkä ämawebe gäkñata biñam iwoyäñkuno u nämoinik api yabä-kätäwen.
- 15 Nämö, äma waki täñpani unitä ämawebe täño man goret yäpmäñ danik täkañ u gäkä täñpewi siwoñi api ahäwek. Ude täñiri äma siwoñi siwoñitä kädet u api täñ-kehärom täneñ.
- 16 Ämawebe, yänyabäk ñode täwet yabäwa; Netätä äma wakiwaki täñpani inamiken näk gäarak itkuk? Ba näkño man netätä yäñkentäñ namiñkuk?
- 17 Unita man ñode täwera nadäwut; Ekänitä täñkentäñ namiñkuk! Nämö täñkentäñ namiñkuk yäwänäku näk bäräneñ kumäñpeñ päñku kum irit komeken iram.
- 18* Yäke! Näk mañ nutnayäñ täkañ! yäñ yäñkut. Upäñkañ nämö! Ekäni, butewakika tärek-täreki nämö u terak orañ namiñiri nämö mañ nutkuñ.
- 19 Nadäwätäk bäräpi mebäri mebäri ahäñ namiñirä upäkañ gäkä nanin kawat tañiri oretoret terak kuñat täyat.
- 20 Ekäni, näk nadätat. Gäk äma ekäni ekäni waki täñpanikät epän bok nämö täk täkañ. Äma udewaniwä kudän wakita siwoñigän yäñ yäk täkañ.
- 21 Ude täñkañ ämawebe siwoñita komi yämikta tawañ penpäñ äma momini nämö, jop nadäñ kumäkta yäniñ kirek täkañ.
- 22* Upäñkañ Ekäni Anutunatä äma waki inamiken näk gäarak itpäñ täñkentäñ namik täyak.
- 23 Täñkañ Ekäni Anutunintä äma waki mominita yäñpäñ komi yämiñpäñ kudup api täñpän waneñ.

95

Inijoret mankät jukuman

- 1 Ämawebe, in äbut! Äbäkañ Anututa inijoret kap teñ imina! Anutu u watä it nimiñkañ umuri-ken nanik nimagut täyak unita iniñ oretna!

* **94:9:** Kis 4:11; Snd 20:12 * **94:10:** Jop 35:11; Sam 44:2; Ais 28:26 * **94:11:** Jop 11:11; 1Ko 3:20 * **94:12:** Jop 5:17; Snd 3:11; 1Ko 11:32; Hib 12:5 * **94:14:** 1Sml 12:22; Rom 11:1-2
* **94:18:** Sam 38:16 * **94:22:** Sam 59:9, 62:2, 62:6

2 Injamiken ahänpäj bänep täga kap iniñ ubiñ tena!

3 Nadäkañ? Ekäni u Anutu pähap. Uwä wäbät ba imaka anutu yäj yäwet täkañ u kudup intäjukun-inik it yämik täyak.

4 Ume kubat ba pom käronji käronji kuduhtagän u Ekäni täñoniktä itkañ.

5 Ini-tägän kome ba gwägu pähap yäjirän ahänkuño unita mähemi bureni-inik itak.

6 Unita in äbut! Ekäni nin kudup tänpäj-nipmanpani u dubiniken äbänpäj gwäjiñ äpmonpäj iniñ oretna!

7* * Uwä nintäño Anutu itkañ yawakiye ude iritna nibäj niwatpäj ketem nipmäj towik täyak.

8* * Unita Ekänitä ñode niwerirän nadäna; Äbekjiye orajiyetä bian Meriba Masa komeken näkño man bitnänpäj ärowani täk täñkuño u in udegän nämo täneñ.

Apiño näkño man nadäj parit ärowani nämoinik täneñ yäk.

9 Nämo! Näk imaka tägatäga täñira yabänkuño upänkañ äbekjiye orajiyeye uwä mäde ut namikinik täñkuñ.

10 * Ude täñ naminirä kokwawak nadäj yäpmäj kuñira obañ 40 ude täreñkuk. Tänpäj yänkut; Näka nadäkinik nämo täñ naminpäj näkño kädet iwatta bitnäk täkañ.

11* Unita kokna wawäpäj man kehäromi ñode yänkut; Äbot uwä äbä orek näkkät nämoinik api itneñ.

96

Anutu uwä intäjukun-inik itkañ kome amawebe yabäj yäwat täyak

1 Kome amawebe kuduhtagän, nin Ekänita kap kodaki kubä teñ imina!

2 Ekänita kap teñ iminpäj wäpi iniñ oretna! Tänpäj yäpätägak epän täñkuko unitäño manbiñam kepma kepma amawebe kap terak yäwet täkäna!

3 Bureni! Wäpi biñam ärowani ba kudän kudupi täk täyak unitäño manbiñam amawebe komeki komeki yäjähänpäj yäwetna!

4-5 Imaka imaka amawebe komeki komekitä nadäj yämik täkañ uwä jopigän. Upänkañ Ekäni ini-tägän kunumkät imaka imaka punin itkañ u tänpäj penkuk.

Bureni! Ekäni u wäpi biñam ikek unita unitäño wäpi biñamä yäpmäj akuñpäj punin unu pena!

Täj, wäbät nämo nadäj yämine. Nämoinik! Ekänitagän umuntak täkäna!

6 Ekäni uwä wäpi biñam pähap ikek unitä Intäjukun Äma itak. Ba iniken eñini udegän, kehäromi, epmäget tägagämän ikek.

7* Unita äma äbori äbori, in kuduhtagän Ekäni iniñ orerut! Ekänitä iniken täktäki ba kehärominita yänpäj wäpi biñam yäpmäj akukot!

* 95:7: Sam 80:1, 100:3 * 95:7: Hib 3:15, 4:7 * 95:8: Nam 14:22; Lo 6:16 * 95:8: Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * 95:10: Hib 3:7-11 * 95:11: Nam 14:20-23; Lo 1:34-36, 12:9-10; Hib 4:3-5 * 96:7: Sam 29:1-2

- 8 Wäpi biñam iniñ oretkañ imaka kubä Ekäni iniñ oretta pewani yäpmäñ iniken eñi gänañ ärowut!
- 9 * Nadäkañ? Ekäni u kudupitä kudupi-inik unita ämawebe komeni komeni Anututa nadäñpäj kwainəñ.
- 10 * Täñpəkañ Anutu täño ämawebe, in äma äbori äbori ñode kañ yäwerut; Ekäni uwä intäjukun itkañ kome täñ-kehärom tañkuk. Täñpəkañ kometä säkgämän itpəñ wareñi nämo pat täyak.
Täñpəkañ kämi Ekänitä iniken nadäk-nadäk siwoñi terak äma äbori äbori yäpməñ daniñpəñ api yabəñ yäwarek. Ude kañ yäwerut!
- 11 Ai! Kunum ba kome, ek oretoret täkon! Täñpəñ gwägu pähap, gäk ba imaka imaka gäk gänañ kuñat täkañ in gera mämä täñput!
- 12 Epän, inkät ketem in gänañ itkañ u kudup Ekäni iniñ orerut! Täñpəkañ Anutu inamikenä päya bipiken päke itkañ u kuduptagän kap tenpəñ oretoret kañ täñput!
- 13 * U imata, Ekäni uwä äbayəñ täyak. Äbäñpəñä ämawebe komeni komeni iniken nadäk-nadäk siwoñi terak yabəñ yawatpəñ man bureni terak api yäpməñ daniwek.

97

Ekäni uwä kañiwat epän ärowani täñpani

- 1 Ekänitä intäjukun-inik itak. Unita kome tañi, ba kome täpuri täpuri gwägu bämopiken itkañ, in bänep täga nadəñ imiñpəñ oretoret täkot.
- 2 Ekäni uwä kudupi-inik. Gubam kenta bipməñ uranitä kumän uwäk täñ paot täyak. Täñkañ unitä ämawebe yabəñ yawat epän säkgämän siwoñi täk täyak.
- 3 Täñpəkañ uwä jop nämo kuñat täyak. Nämoinik, kädəp mebet täñpewän intäjukun kuñkañ iwaniye ijiñ paot täyak.
- 4 Ekäni Anututä yäñpewän yäpä kwiniñirän kome yəñek täyak. Ude ahəñirän kometä kañkañ kwaik täyak.
- 5 Anutu uwä kome pähap täño intäjukun. U äbəñirän kome pähap ño kokoyäk täyak.
- 6 Kunum ba imaka imaka u terak it täkañ unitä Anutu kudän siwoñi täk täyak unitəño manbiñam pewä ahäk täkañ. Täñirä ämawebe u kañpəñ nadäk täkañ.
- 7 * Unitä ämawebe anutu jopi-jopi yäniñ oret täkañ uwä bumta mäyäk tänañi. Anutuniye u tägagämän yəñ yäk täkañ.
Upəñkañ nämo! Anutu jopi-jopi kuduptagän u Ekäni iniñ oret-
nañipəñ.
- 8 Anutu, yäpməñ danik-danik epän täk täyan u siwoñi unita ämawebe kuduptagän Saion yotpärareken nanik ba Juda komeken nanik bänep täga pähap nadəñpəñ oretoret pähap täk täkañ.

* 96:9: 2Sto 20:21; Sam 33:8, 93:5, 114:7 * 96:10: Sam 9:8, 67:4, 93:1, 98:9 * 96:13: Sam 98:9 * 97:7: Kis 20:4; Lo 5:8, 27:15; Jer 10:14; Hib 1:6; Jem 2:19

- 9 * Ekäni, gäk ekäni ärowani. Gäkä kome pähap ɲo watä it täyan. Gäk wäpka ärowani pähap. Imaka kome terak ba anutu jopi-jopi kumän yärepmitan.
- 10 Tänpäkaŋ Anututä ämawebe imaka waki-wakita taräki nadäk täkaŋ unita gäripi nadäŋ yämik täyak.
Tänpäŋ ämawebeniye watä säkgämän it yämiŋpäŋ äma wakiwaki keru terak nanik yämagut täyak.
- 11 Bureni, ämawebe kudän täga tänpäni u Anututä penjyänek bänepiken penjirän oretoret terak it täkaŋ.
- 12 Ai! Ämawebe siwoŋi kuŋat täkaŋ, in Ekänijin unita yänpäŋ bänepjinken oretoret pähap nadäk täkot!
Piä taŋi täk täyak u nadänpäŋ iniŋ oretkaŋ U äma kudupi-inik yäŋ nadäk täkot!

98

Anutu ärowani uwä kehäromi ba kudän siwoŋi mähe mi

- 1 * Ekänitä imaka mebäri mebäri tägagämän pewän ahäŋ nimiŋkuŋo unita kap kodaki kodaki terak iniŋoret täkäna!
Ekäninin u siwoŋi, kehäromini terak iwaniye kudup täŋo kehäromini yäpmäŋ äpuk.
- 2 Ekänitä ämawebeniye iwan keriken nanikpäŋ yämagurirän ämawebe komeni komenitä kehäromini kwawakinik kaŋpäŋ nadäŋkuŋ.
Ude tänjirän kudän siwoŋi-inik täk täyak yäŋ kaŋpäŋ nadäwä täreŋkuŋ.
- 3 * Isrel ämawebeta watä pen api it yämet yäŋ bian yäŋkuko u nadänpäŋ ämawebeniye nämo yepmaŋkuk.
Tänjirän ämawebe komeni komeni naniktä täktäki u kaŋpäŋ nadänpäŋ yäŋkuŋ; Anutu u ämawebeniye iwan keru terak nanikpäŋ yämagutkuk yäk.
- 4 Unitä ämawebe in kuduptagän kome terak itkaŋ, in Ekäni iniŋoret kap teŋpäŋ wäpi yäpmäŋ akuk täkot!
- 5-6 Ude tänpäŋ bigoŋ utpäŋ iniŋoret kap teŋit womat piäŋit, uhuwep bok piäk täkot yäk. Bänep tägagämän nadänpäŋ Ekäni ärowani gera terak iniŋoret täkot!
- 7 Ai! Gwägu taŋi, tom gäk gänaŋ itkaŋ u ba kome ba ämawebe, in kuduptagän Ekäni wäpi yäpmäŋ akuk täkot!
- 8 Ume, in mämä taŋi yäk täkot! Pom, in imaka udegän, Ekäni iŋamiken oretoret tänpäŋ kap tek täkot!
- 9 U imata, uwä Anutu Bureni-iniktä äbänpäŋ yabäŋ yawat epän säkgämän siwoŋi täŋkaŋ iniken nadäk-nadäk siwoŋi terak ämawebe api yäpmäŋ daniweko unita!

99

Anutu intäjukun-inik itak

- 1 * Ekäni u intäjukun-inik itak. Aŋero keru kukŋi kukŋi irirä u bämopiken maŋit itak.

* 97:9: Kis 18:11; Sam 83:18, 95:3, 96:4 * 98:1: Kis 15:6; Sam 33:3, 40:5; Ais 52:10 * 98:3: Sam 22:27; Luk 1:54, 1:72 * 99:1: Kis 25:22

- Unita ämawebe uken-uken nanik kuñpäñ nadäñpäñ umuntanpäñ kwaik täkot!
- ² Ekäni uwä Jerusalem yotpärareken itkan wäpi biñam ärowani nitek it täyak. Itkan ämawebe äbori äbori komeni komeni intäjukun it yämik täyak.
- ³ Bureni! Ekäni u kudupi unita ämawebe päke u Ekäni intäjukun-inik itak yäñ nadäk täkot. Ude nadäñpäñ wäpi biñam yäpmäñ akuk täkot!
- ⁴ Intäjukun ämanin, gäk kehäromika nitek itkan kädet siwoñitagän gäripi nadäk täyan. Ekäni, bureni, gäk Isrel ämawebe nin kädet siwoñi niwoñärenjiri ugän iwat takamäj. Niwoñärenjiri ämawebe ätu nämo täñyäkñat takamäj. Nämo, kudän täga-tägagän yäwoñärek takamäj.
- ⁵ Uita ämawebe, Ekänijin wäpi yäpmäñ akuk täkot! U Anutuñin bureni. U kudupi-inik unita dubiniken kuñpäñ wäpi iniñoret täkot!
- ⁶ Nadäkan? Moses kenta Aron uwä Ekäni unitäño bämop äma ude itkumän. Ba Samuel u imaka, Anutu iniñorerani äma kubä. Äma uwä Ekäniken yäñapiñirä nadäñ yämik täñkukonik.
- ⁷ * Täñpäkan Ekäni uwä gubam gänañ itkan бага man yämiñkuk. Yämänkan бага man u kudup iwatkuñ.
- ⁸ * Ekäni Anutunin, gäk ämawebekaye täño yäñapik man u nadäñ yämik täñkun. Gäk gäkña-tägän ämawebekaye ñode yäwoñärenkun; Gäk momini peñ yämani Anutu. Momini peñ yämik täñkuno upänkan wakini u yäpä-siwoñtakta komi yämik täñkun.
- ⁹ Uita ämawebe, Ekäni Anutunin wäpi yäpmäñ akuk takäna! Täñpäñ unitäño pom kudupiken kuñpäñ gwäjij äpmon imiñpäñ iniñoret takäna. U imata, Ekäni Anutunin u kudupitä kudupi-inik itak.

100

Ämawebe, in äbä Anutu iniñorerut!

- ¹ Ämawebe uken-uken nanik, in kuduhtagän oretoret gera terak Anutu iniñoret täkot!
- ² Täñpäñ Anutu täño epän bänep pidäm terak täñpäñ kap tenpäñ inamiken kwawak äbut.
- ³ * Ekäni uwä Anutu itak u nadäwut! Keri terak ahäñkumäño unita mäheminin ude itak. Täñpäkan ninä unitäño ämawebeniye. Täñkan ninä yawakiye unita nibäñ niwat täyak.
- ⁴ Eruk ämawebe, in kap tenpäñ iniñoretpäñ Ekäni täño yotpärareken äbut! Täñpäñ bänep täga man iwetpäñ wäpi yäpmäñ akuwut!
- ⁵ * Imata, Ekäni uwä tagagämän. Bänep ironi paot-paori nämo. Watä säkgämän pen api it nimin yäpmäñ ärowek.

* **99:7:** Kis 33:9 * **99:8:** Nam 14:20; Lo 9:20; Jer 46:28; Sef 3:7 * **100:3:** Sam 79:13, 95:7; Ese 34:30-31; Efe 2:10 * **100:5:** 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 106:1, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

101

Devittä intäjukun äma itkaņ siwoņi kuņatta Ekäni iwetkuk

- 1 Ekäni, gäkä nadäkta kap yäņ-tewayäņ täyat ŋowä siwoņi kuņatta ba gäkgänpäņ gäwaräntäkta tewayäņ.
- 2 Näk siwoņigän kuņatta nadäņit nadäņit api kuņarero unita gäk näkken jidegän api äben? Täņkaņ ämawebenaye yabäņ yäwat täyat uwä bänep kuräki terak täk täyat.
- 3* Täņkaņ kudän wakita not nämoinik api täņpet. Ba äma Anutu mäde ut imik täkaņ unitäņo täktäkita taräki nadäņpäņ unita ukät itpäņ-nadäk kubä nämoinik api täņpet.
- 4 Näk täņyäkņarani kudän ba kudän waki ätu täņo täktäkta bänep nämo api pewet.
- 5* Täņkaņ äma yäņpäņ-yabäņ yäwat täņpani u api yäwat kirewet. Ba äma inita nadäwä ärowani täņpäpäņ gup yäpmäņ ärokärok täņpani u nämo api yabäņ korewet.
- 6* Täņpäkaņ ämawebe nadäk kubägän penpäņ Anutu unitagän nadäņ imikinik täņpäņ kuņat täkaņ u not täņ yämiņpäņ api yämaguret. Ba nadäņ yämiņira äma kudän siwoņigän täņpanitä watä epän api täņ namineņ.
- 7* Upäņkaņ jop manman yäwani ba täņyäkņarani täņpanitä dubinaken täga nämo api itneņ.
- 8 Nämo, kepma kepma äma waki täņpani Ekäni täņo yotpärareken ba komeņin kudupken nanik api däpmäņ yäwat kirek täņpet.

102

Äma nadäņ bäräp terak irani täņo yäņapik man

- Kap ŋowä äma kubä nadäņ bäräp terak irirän kehäromini kudup paoräpäņ itkaņ nadäņ bäräpi u Ekäni yäņahäņpäņ iwetkuk.
- 1 O Ekäni, yäņapik manna ŋo nadäņ nami. Gäkä täņkentäņ nami yäņpäņ gera ŋo yäyat.
 - 2 Bäräpi taņi kaņ-ahäņpäņ nadäņ bäräp terak irira näka mäde nämo ut namen. Nämo, gera yäņira nadäņpäņ bäräņeņ täņkentäņ nam.
 - 3 Näkņo iritna gupe kadäni keräpitagän äroņpäņ abutkuk täkaņ ude. Täņpäņ gupna kädäp ijitak, kädäp gäyek ude.
 - 4 Muyeņ päripmäņpäņ pewä kubitak täkaņ udewani bumik itpäņ ketem nakta bänep kubä nämo nadätat.
 - 5 Yäke! Gupna nämo, kujatna-tägän itkaņ yäņkähän-kähän yäņ itat.
 - 6 Näk kwäwukbam kome jopiken inigän it täkaņ ude itat.
 - 7 Ba barak kubä inigän-inik päya moräk terak ireko ude. Däpmon bureni nämo pat täyat.
 - 8 Butewaki, kepma käroņ iwantä nebenpäņ yäņärok bumta näwet täkaņ. Täņkaņ wäpna täktäk waki terak penkentäņpäņ yäk täkaņ.
 - 9-10 O Ekäni, gäk näka kokwawak nadäņ namitan unita ketemta waki, kädäkutpäņ nak täyat. Täņkaņ konämna pitopäņ umeta ude nak täyat. Näk jiraņ moräk ude ureņpäņ maņpi kukaņ.

* **101:3:** Lo 15:9; Sam 5:5, 40:4 * **101:5:** Sam 18:27, 50:20; Jer 9:4 * **101:6:** Sam 119:1

* **101:7:** Sam 43:1, 52:2-5

- 11 Nāk kadāni kāroni kome terak nāmo api iret yāṅ nadātat. Mup dāpmāṅ pewanitā bārāṅṅ kubitak tākaṅ udewani.
- 12 O Ekāni, gāk intājukun itkaṅ kaṅiwat epānka tārek-tāreki nāmo tāk tāyan. Unita wāpka biṅamtā udegān api it yāpmāṅ ārowek.
- 13 Tāṅpākaṅ Jerusalem āmawebeta oraṅ yāmiṅpāṅ tāṅkentāṅ yāmikta kadāni ahātak ubayāṅ. Unita butewaki nadāṅ nimiṅpāṅ ābā tāṅkentāṅ nimisi.
- 14 Butewaki, Jerusalem yotpārare yāpāwawani upāṅkaṅ epān āmakaye nintā unita gāripi pen nadākamāṅ. U tāṅo morāk-morāki yabāṅkaṅ butewaki taṅi nadāk tākamāṅ.
- 15-16 Upāṅkaṅ Ekānitā Jerusalem u āneṅi yāpmāṅ akuṅpāṅ uterak kehāromini kwawak pewān ahāṅjirān api kāneṅ. Kaṅpāṅ āmawebe ābori āboritā Ekānita umuntaṅpāṅ intājukun āmaniye gāmori-kengān itpāṅ api oraṅ imineṅ.
- 17 Tāṅpākaṅ kadāni uken āma jāwāritā Ekāniken yāṅapiṅjirā nāmo gaṅa taṅpāṅ api nadāṅ yāmek.
- 18 Eruk Ekānitā imaka tāṅkuko ṅonitāṅo manbiṅam kaṅ kudān tāwut. Ude tānayāṅ tāməṅo uyaku oraniye māden ahānayāṅ tākaṅ unitā kaṅpāṅ nadāṅpāṅ Ekāni ṅode api yāṅ-iniṅ oretneṅ;
- 19 Ekāni ini iraniken punin unu itkaṅ kome terak ijiṅpewān āpuk.
- 20 Ude tāṅpāṅ nadāṅkuk; Āboriye komi eṅiken irani, kumākta biṅam tāṅkuṅo u komi nadāṅkaṅ yāṅkähān-kähān yāṅjirā. Ude nadāṅpāṅ āpāmaṅ kukta yāniṅ kireṅkuk.
- 21 Unita Ekāni tāṅo wāpi u Saion pom terak Jerusalem yotpārareken api iniṅ oretneṅ.
- 22 Kadāni ugān āma ābori ābori ābā kubākengān api itneṅ. Tāṅpāṅ intājukun āmaniye ba āboriye kudup u Ekānitagān watā epān api tāṅ imineṅ.
- 23 Tāṅpākaṅ irit kuṅat-kuṅatna bāmopiken Ekānitā kehāromina tāṅpān wawāpāṅ nepmaṅkuk.
- 24 * Unita ṅode iwetkut; Anutuna, gāk itkunotā it yāpmāṅ ābātan. Api it yāpmāṅ ārowen. Nāk tāgawani nāmo tāṅjira gāk nāk bārāṅṅ nāmo nāmaguren!
- 25 * Anutu, bian-inik kome ṅo gākā tāṅkun. Tāṅpāṅ kunum peṅpāṅ imaka imaka kudup peṅ moreṅkun, kome terak ba kunum gānaṅ.
- 26 Imaka imaka kehāromi u kudup api paot moreneṅo upāṅkaṅ gāk pen api iren, paot-paotka nāmo. Tāṅjiri imaka kunum ba kome terak peṅkuno uwā āmatā tek tāṅ yāpmāṅ kuṅarirā wek tākaṅ udegān api tāneṅ.
Tāṅpāṅ āmatā tek biani maṅpākuk tākaṅ gāk udegān tāṅpewi āmawebe paot tākaṅ. Ude tāk tāyan unita āmawebe kadāni kāroni nāmo it tākaṅ.
- 27-28 * Anutu, gāk itan ude pen api ireno unita nanakniyeta watā it yāmiṅjiri sākgāmān api itneṅ. Tāṅkaṅ unitāṅo nanakiye udegān, gākṅata biṅamgān api itneṅ.

* 102:24: Jop 36:26; Sam 90:2; Ais 38:10; Hab 1:12 * 102:25: Hib 1:10-12 * 102:27-28: Ais 43:10; Mal 3:6; Jem 1:17

103

Anutu iron mähemi-inik iniñ oretoret kap

- 1 Näk Ekäni täño wäpi biñam u yäpmän akuk täyiwa! Bureni! Gupna, nadäk-nadäkna u kuduptä Ekäni täño wäpi kudupi u iniñoret täñpa!
- 2 Ekänitä iron täñ namik täyak unita guñ täwetta yäñpäñ wäpi biñam yäpmän akuk täyiwa!
- 3* Ekäni unitä momina kudup pen namiñ morek täyak. Täñpäñ käyämna imaka, kudup nepmanpäñ tägak täyat.
- 4* Ekänitä täñkentän namiñirän nämo paot täyat. Bureni! Iron pähap näkä terak buñät täyak.
- 5* Imaka imaka gakñi gäripi niked namik täyak unitä tokñek itkañ yäñ nadäk täyat.
Täñpäñ gupna kwitañirä kehäromi namiñirän gubañi äneñi äworeñpäñ pidämigän kuñat täyat, siäñtä kuñat täkañ ude bumik.
- 6 Ekäni u kudän siwoñi terak ämawebe yabän yäwat täyak. Äma ätu iwantä kädet waki täñ yämik täkañ, äma udewani täñkentän yämik täyak.
- 7 Täñpäkañ bian, Anututä imaka imaka täñpayän nadänkuko u kudup Moses iwet moreñkuk. Ba imaka imaka ämatä täga tänañi nämo u täñirän Isrel ämawebetä yabäñpäñ-nadänkuñ.
- 8* Bureni! Ekäni uwä butewaki ba iron pähap täñ nimik täyak. U komen äma ninta kokwawak bäräñeñ nämo täk täyak.
Nämo, iniken bänepi dätpän nimik täyak.
- 9 U ninta kokwawak jop nadän nämo täk täyak. Ba kokwawaki kadäni käroni nämo yäpmän kuñat täyak.
- 10* Täñpäkañ momininta ba wakiwakininta kowata tañi niminañipän nämo nimik täyak. Nämo inik!
- 11* Ekäni uwä äma orañ imik täkañ udewanita butewaki pähap nadän yämik-inik täk täyak, kunum kenta kome u tañi pähap ude.
- 12* Täñpäkañ mominin yäpmänpäñ ban-inik mañpäñ kuk täkañ uwä edap dapuri äbani kädätä äpmok täyak kända u ban-inik itkamän ude.
- 13* Ba naniyetä ironiniyeta nadän yämik-inik täk täkañ udegän Ekänitä ämawebe orañ imik täkamän, ninta nadän nimikinik täk täyak.
- 14* Ekäni u nintäño mebarinin nadatak. Ninä kehärominin niked nämo, ninä komepäñ gatäwanigän.
- 15* Iritninä mup ba irori udewani.
- 16 Mänittä piäñirän irori u bäräñeñ paotpen kuk täkañ. Kokoki kubä nämo irek.
- 17* Upänkañ äma Anututa nadän imikinik täk täkañ unita iron pen api täñ yämij yäpmän ärowek. Ba nanakiyetä oraniye terak pen api täñ yäpmän ärowek.

* 103:3: Ais 33:24; Jer 17:14 * 103:4: Sam 34:22, 56:13 * 103:5: Ais 40:31 * 103:8: Jem 5:11 * 103:10: Esr 9:13 * 103:11: Sam 57:10; Efe 3:18 * 103:12: Ais 43:25; Mai 7:18 * 103:13: Mal 3:17 * 103:14: Stt 3:19; Sam 78:39; Sav 12:7 * 103:15: Jop 14:1-2; Jem 1:10-11; 1Pi 1:24 * 103:17: Luk 1:50

- 18 Bureni, Ekäni täño man kädet bian yämiñkuko u iwarani, ba unitäño jukuman buramiwani udewanita butewaki pen api nadäñ yämiñ yäpmäñ ärowek.
- 19 Ekäni uwä kunum gänañ intäjukun-inik itak. Itpäñ imaka imaka kunum gänañ ba kome terak unitäño mäheми pähap itak.
- 20 Unita Ekäni täño aņero, in wäpi biñam yäpmäñ akuwut! In Ekäni täño man buramik äma kehäromi nikek ude itkañ unita manita juku pekot!
- 21 Täñpäkañ Ekäni täño komi äma kunum gänañ itkañ, in udegän, wäpi biñam iniñ orerut. Inä epän ämaniye unita mani buramiwut!
- 22 Bureni! Imaka imaka komeni komeni Anututä pewän ahäñkuño in kuduptagän Ekäni iniñ orerut. Ekänitä deken deken tabäñ täwat täyakken uken iniñ orerut.

Ba näk udegän, gupna, nadäk-nadäkna kuduptä Ekäni täño wäpi biñam yäpmäñ akuk täyiwa!

104

Anutu imaka kuduptagän pewän ahäwani u iniñ oretna!

- 1 Bänep nadäk-nadäknatä Ekäni iniñ orera!
O Ekäni Anutuna, gäk ärowani pähap. Gäk intäjukun-inik itkañ epmäget kudän säkgämän-inikkatä uwäktäñ gamiñjirän itan.
- 2* Peñyäñekka pähappäñ tek ude yamak täyan. Täñpäñ kunum terak guk kejima ämatä tek iriñ wädäñpäñ pek täkañ ude peñkuno itkañ.
- 3* Täñkañ irit bägupka ume punin itak u terak täñkun. Täñpäkañ gubam terak mañjiri mäñittä yäpmäñ kuñat täyak.
- 4* Ude täñkañ yäñiri mäñittä gäkño meka jinom komeni komeni yäpmäñ kuñat täyak, ba yäpätä epän ämakaye ude itak.
- 5 Täñpäkañ kome pähap ño täñ-kehärom tañpäñ peñkuno iniken beki terak wareñi nämo it täyak.
- 6 Kome täñ-kehärom tañpäñ peñkañ gwägu täñpäñ pewi kome pähap ba pom imaka, kudup yejämäñpäñ peñkuk.
- 7 Ude täñkunopäñ mäden man kehäromi, iromäñ ude yäñiri gwägu ämetkuk.
- 8 Gwägu pähap uwä pom kakätäñpäñ wädäñ äpä kubari yäñ imiñkunken ugän itkuk.
- 9* Ude täñkuno unita бага peñ imiñkuno u täga nämo wärämut täyak. Ude täñkuno unita gwägutä kome äneñi kudup nämo api yejämbe.
- 10 Täñpäkañ gäkña-tägän täñpewi ume ini kubat-kubatken äpämañ päñku pom mebariken ämiñkañ kubägän kukañ.
- 11 Täñjirä tom ägwäri mebari mebari u nañpäñ kotäki irok tawäpäñ it täkañ.
- 12 Ba baraktä ume pomi terak nanik päya uniterak eñini täñpäñ itkañ iniken manman yäk täkañ.
- 13 Täñpäkañ kunum gänañ nanik iwän yäñiri tak täyak. Iwän tañpäñ kometa gakñi tokñek-inik imik täyak.

* 104:2: Ais 40:22; Dan 7:9 * 104:3: Sam 18:10 * 104:4: Hib 1:7 * 104:9: Jer 5:22

- 14 Ude täjiri ketem tomtä nakta ba ämatä piŋpäŋ nakta ahəŋ bumbum täk täkaŋ.
- 15 Bureni Ekäni, gäk wain ume nimiŋiri naŋpäŋ oretoret täk täkaməŋ. Ba orip gəkŋi iŋamminken äruritna ägo wenirä kuŋatta nimik täyan. Täŋpäŋ gupnin täŋ-kehärom takta ketem nimik täyan.
- 16 Täŋpəkaŋ Ekäni, nadəŋiri gəkŋaken päya taŋi taŋi Lebanon komeken itkaŋ u iwəntä gəkŋi säkgəməŋ yämik täyak.
- 17 Ude täjirä barak mebəri mebəritä päya uterak eŋini täŋpäŋ it täkaŋ.
- 18 Täŋpəkaŋ tom taŋi taŋi pom kəroni terak kuŋarirä täpuri täpuri ätutəwä mobä gənaŋ pat täkaŋ.
- 19 Täŋpäŋ komepak täŋpäŋ peŋkuno unitä imaka imaka täŋo ahək-ahək unitəŋo kadäni wädəŋ yəpməŋ äbək täyak. Täŋpəkaŋ edap uwä käderi iwətpəŋ kadäni udeken äpmok täyat yəŋ nadatak.
- 20 Yəŋpewi edap äpmonirən bipməŋurani äbək täyak. Ude täjirən tom bipani kuŋarani u kuŋat täkaŋ.
- 21 Aŋ ägwəri tomta wəyäkŋeŋkaŋ gera yəŋtəŋ kuŋat täkaŋ. U, Anutu gəkä nimi yəŋkaŋ gabəŋ tarek täkaŋ.
- 22 Eruk edap abəŋirən patpat bəgupi, gənaŋken äneŋi äpmok täkaŋ.
- 23 Ude täjirä ämawä akumaŋ epäniken pəŋku epän täŋ yəpməŋ kuŋirä edap äpmok täyak.
- 24 O Ekäni, gäk imaka mebəri mebəri pewi ahəŋkuŋo u daninaŋi nämo. Nadəwi tärewəpəŋ täŋ moreŋkun. Kome ŋo terak ketka kudəntä tokŋeŋ moreŋkuko patak.
- 25 Täŋpəkaŋ gwəgu pähap ŋode yəwa; U pipiyəwani pähap. U gənaŋ tom ba imaka imaka täga daninaŋi nämotä patakəŋ.
- 26 * U terak ämatä gəpe yəpməŋ kuŋat täkaŋ. Ba tom pähap kubä wəpi Levitan täŋpäŋ yepmaŋkuno u gənaŋ täŋoret täk täkaŋ.
- 27 Imaka imaka irit ikek kuduptä gəkä ketem nimi yəŋkaŋ gabəŋ tarek täkaŋ.
- 28 Täŋpəkaŋ gəkŋa-tägən ketem yəmi naŋpä koki täk täkaŋ.
- 29 Upəŋkaŋ gəkä mäde ut yəmiŋiri umuntak täkaŋ. Gäk irit kuŋat-kuŋari yəyoməgariri kuməŋpəŋ kome äworek täkaŋ.
- 30 Täŋpəkaŋ gäk meka woŋ piəŋ yəwariri komenita ätu kodaki ahək täkaŋ. Täjiri imaka imaka kome terak kodaki ahək täkaŋ.
- 31 Unita ŋode yəwa; Ekäni täŋo wəpi biŋam ba peŋyəŋeki u paot-paori nämo it täyon! Täŋpəkaŋ Ekäni iniken ket kudən unita kaŋpəŋ kaŋgərip täk täyon.
- 32 Ekäni uwä kehəromi pähap ikek. Kome jop kaŋirən kwaik täyak. Ba keritə pom jop tensumurirən gupe ärok täkaŋ.
- 33 Unita irayəŋ täyat udegən Ekäni täŋo täktäki təgata yəŋpäŋ kap api teŋ imik täjpet. Bureni, it yəpməŋ kwayəŋ täyat udegən kap teŋpäŋ Anutu api iniŋoret täjpet.

* **104:26:** Jop 41:1; Sam 74:14; Ais 27:1

- 34 Təŋpəŋ imaka təga-təgatagən yəŋpəŋ-nadək təŋjira Anututä kawən təgawut yəŋ nadək təyat. U imata, näk Ekäninata yəŋpəŋ oretoret pähap nadək təyat.
- 35 Upəŋkaŋ Ekäni, gäk äma momi təŋpani kudup kaŋ dəpməŋ! Äma waki təŋpani kudup paorut yəŋ nadätat!
Eruk, Bänep nadək-nadəknaätä Anutu iniŋ orera!
Təŋjira, ämawebe in kuduptagən Ekäni udegən iniŋ orerut!

105

Anututä Isrel ämawebeken yäpätägak epän təŋkuk

- 1-2 Eruk, Ekäni təŋo ämawebe, Anutu-kengən bänep təga man iwerit təŋkentəŋ nimikta yəŋapik tək təkänä!
Uwä wäpi biŋam ikek unita epän pähap təŋkuko unitəŋo manbiŋam ämawebe komeni komeni kaŋ yəŋahəŋpəŋ yäwetna. Təŋpəŋ kap teŋpəŋ wäpi kaŋ yəpməŋ akuna.
- 3 Nin unitəŋo ämawebe itkaməŋ unita oretoret terak kuŋat təkänä. Bureni!
Ämawebe Anutuken yəŋapik təkaməŋ nin, oretoret tək təkänä!
- 4 Təŋpəŋ Anutu dubini-kengən kuŋitna təŋkentəŋ nimik təyon. Ba kehäromi yəpna yəŋpəŋjä ukengən yəŋapik təkänä.
- 5-6 Isrel ämawebe, in nadəkaŋ? Inä Anutu təŋo epän ämaniyat wäpi Abraham kenta Jekop unitəŋo oraniye. Inä Anututä inita biŋam iwoyəwani. Unita kudən kudupi Anututä bian təŋkuko unita nadäneŋ. Ba äma wakita komi yämik təŋkuko unita juku pineŋ.
- 7 Ekäni uwä Anutunin. Unitəŋo бага man uwä kome äma uken-uken naniktä buramikta yəwani.
- 8 Ninkät topmək-topmək kubägən peŋkuko u paot-paori nämo. Ba imaka imaka api təŋ tamet yəŋ yəŋkuko u kadäni kadäni yeritə yeri ahənayəŋ təkaŋ udegən iwətpəŋ api təŋ nimek.
- 9 * Topmək-topmək kubägən uwä bian oranin Abraham kenta Aisakkät təŋkuŋ. Yəŋ-kehäromtak man yəŋkuko u nämoinik api irepmirek.
- 10 * Təŋpəŋ man ugənpəŋ Jekop iwetgən təŋkuk. Bureni, topmək-topmək Isrel äbotkät təŋkuko uwä itkukonitə itak.
- 11 Təŋpəŋ man kehäromi yäwetkuko uwä ŋode; Kenan kome taniŋ kirewayəŋ təyat u gäk ba oraŋkaye mäden ahənayəŋ təkaŋ inta biŋam api təŋpek yäk.
- 12 Təŋpəkaŋ äbekniye oraniye bian äbot taŋi nämo, təpuri. Uwä komeni nämo ude kome ŋoken itkūŋ.
- 13 Kome kubäkengən irəpmok-inik nämo təŋkuŋ. Nämo, ämatä komeken itpəŋ wärämüt təŋtəŋ kuŋatkuŋ.
- 14 * Ude təŋkuŋo upəŋkaŋ Ekänitə yabəŋ äwarəkuk təŋjirən ämatä nämo təŋpə waŋkuŋ. Nämo, ämawebeniye yəŋpəŋ intəjukun äma ittəŋ kuŋkuŋo u jukuman kehäromi ŋode yäwetkuk;

* 105:9: Stt 12:7, 17:8, 26:3 * 105:10: Stt 28:13 * 105:14: Stt 20:3-7

- 15 Ämawebe näknata biñam iwoyäwani unita waki kubä täñ yämikta nämoinik nadäneñ yäk. Ba näkño man yäñahäwani ämanayeta udegän nämö täñ yämineñ yäñ yäwetkuk.
- 16 * Eruk, it yäpmäñ kuñtäko Ekänitä nadäñirän kome uken nakta jop irit kadäni ahäñkuk. Ketem päke u kudup pewän paotkuñ.
- 17 * Ude täñkañ Josep iniñ kireñpewän intäjukun Isip komeken päñku itkireñkuk. U noriyetä gwäki yäpmäkta nadäñpäñ epän watä äma jopi ude itta ämata yäniñ kireñkuñ.
- 18 * Eruk, imagut yäpmäñ kuñpäñä komi eniken tenpäñ yen kehäromitä kuroñiken topmäñkañ kotäkikenä udegän imaka bäräpi kubäpäñ topmäñpäñ tewä wädäñkuk.
- 19 Komi eniken ugän it yäpmäñ kuñtäyon imaka ahäkta Ekänitä iwerirän yäñahäñkuko u ahäñirän kañpäñ nadäñkuñ. Kañpäñ nadäñpäñ Josep täño man u bureni yäñ nadäñkuñ.
- 20 * Eruk, Isip täño intäjukun ämatä ude nadäñpäñä äma kubä iwerän päñku Josep komi eniken nanik iniñ kireñpewän äpämañ kuñkuk.
- 21 * Ude täñpäñä intäjukun äma u Josep tuñum ba imaka imakani kudup unita watä it yämikta wäp imiñkuk.
- 22 Ba ugän nämö. Iniken noriye Joseptä iniken gärip terak yabäñ yäwatta kehäromi imaka imiñkuk. Ba unitäño nadäk-nadäk ämaniye yäwetpäñ yäwoñärektä wäp imiñkuk.
- 23 * Eruk, u punin terak, Jekoptä Isip komeken päñku itkuk.
- 24 * U irirän Ekänitä nadäñ imiñirän äboriyeken yeriniye ahäñ bumbum täñkuñ. Ahäñ bumbum täñpäñ unitäño kehäromitä iwaniye täño kehäromi yärepmitkuñ.
- 25 Täñpäkañ Ekänitä Isip nanik täñpewän epän watä ämawebeniye unita kokwawak täñ yämiñpäñ komi yämikta kädetta yäñpäñ-nadäk täñkuñ.
- 26 * Eruk ude täñkañ mäden Ekänitä epän watä ämani yarä iwoyäñpäñ yepmañkuko Moses kenta Aron yäniñ kireñpewän Isip äbumän.
- 27 Äbäñpäñ Isip ämawebe bämopiken Anutu täño kudän kudupi ñode pewän ahäñkuñ;
- 28 * Anututä yäñirän bipmäñ uranitä kome pähap u kudup uwäk täñpäñ peñkuk. Upäñkañ Isip nanik u Anututä Moses meniken man yäñahäñkuko u kudup bitnäñkuñ.
- 29 * Ude täñkuño unita äneñi ume täñpewän nägät äworeñirän ume gänañ nanik tom kudup kumäñ moreñkuñ.
- 30 * Ude täñkañ äneñi kubä ñode täñkuk; Yäñirän wirit ahäñ bumbum täñpäñ kome päke u kudup tokneñpäñ patkañ, intäjukun äma täño patpat bägupken udegän tokneñpäñ patkuñ.
- 31 * Eruk Ekänitä äneñi yäñirän gäbäräm kenta nämäk-nämäk pädä nitek ahäñ patpäñ komeni komeni kudup tokneñ moreñkuñ.

* 105:16: Stt 41:53-57 * 105:17: Stt 37:28, 45:5 * 105:18: Stt 39:20-40:23 * 105:20: Stt 41:14 * 105:21: Stt 41:39-41 * 105:23: Stt 46:6, 47:11 * 105:24: Kis 1:7-14 * 105:26: Kis 3:1-4:17 * 105:28: Kis 10:21-23 * 105:29: Kis 7:17-21 * 105:30: Kis 8:1-6 * 105:31: Kis 8:16-17, 8:20-24

- 32 * Ude täñkañ Ekänitä nadäñirän iwän bureni nämo tañkañ yäpä kwiniñirän mim-tägän mañkuñ.
- 33 Mimtä mañpäñ wain päya ba ketemi epän kudup täñpäñ wawäpäñ yäpätä päya ijiñ-gariñpäñ penjuk.
- 34 * Äneñi yäkgän täñirän kápukbam daninañi nämo, bumta ahäñkuñ.
- 35 Ahäñ patpäñ gwaktä imaka pähämi nitek kudup nañ moreñkuñ. Ba Isip naniktä ketem piwani imaka, pähämi kudup nañkuñ.
- 36 * Ude täñtäñ kuñtäñgän Ekänitä Isip nanik täño nanak ämani intäjukun nanik u kudup däpmäñ moreñkuk.
- 37 * Eruk, ude täñkañ Isrel ämawebe Isip nanik täño siliwa gol moner bumta yäpäkañ Ekänitä watäni itpäñ Isip komeken nanik yämagut yäpmäñ äpämañ kuñkuk. Täñirän kubätä bäräpi kubä nämo kañ-ahäñkuk.
- 38 Täñpäkañ Isip nanik Isrel nanikta umuntañkuño unita yepmañpeñ kuñirä oretoret täñkuñ.
- 39 * Täñpäkañ ämawebeniye kuñirä Ekänitä nadäñirän gubamtä äyuñ täñ yämikta gwäki terak itkuk. Täñpäkañ bipani penjäñek yämikta kädäp mebet penjuk.
- 40 * Ude täñkañ ketemta yäñapiñirä barak ätu yämiñirän nak täñkuñ. Ba käräga kunum gänañ nanik yämiñirän nañ tokñek täk täñkuñ.
- 41 * Täñpäkañ mobä kubä yäñirän imäränkañ ume u gänañ naniktä äpäñirän nañkuñ. Kome kawuki umeni nämo upäñkañ mobä gänañ nanik yäñirän äpuko unitä täñkentäñ yämiñkuk.
- 42 Imaka päke ude täñ yämiñkuko uwä bian epän watä ämani Abraham ukät yäñkehäromtak man yäñkuko u iwatkañ täñkuk.
- 43 Bureni, ämawebeniye inita biñam iwoyäwani u yäñ-yäkñat yäpmäñ kuñirän teñ oretoret terak kuñkuñ.
- 44 * Yäñ-yäkñat yäpmäñ kuñpäñ äbot ätu täño kome yäniñ kirewän koreñkuñ. Kome äma ätutä ket urani koreñpäñ itkun.
- 45 Täñpäkañ täñkentäk tañi täñ yämiñ yäpmäñ äbuko u jop nämo täñ yämiñkuk. Nämo, u jukumani ba бага mani u kudup buramiñpäñ kuñatneñta täñ yämiñkuk.
Unita Ekäni wäpi iniñ orerut!

106

Isrel naniktä momini yäñahäñkuñ

- 1 * Ekäni wäpi iniñ oretna! U säkgämän täñ nimik täyak unita bänep täga nadäñ imik täkäna! Nadäñ nimikinik täk täyak uwä tärek-täreki nämo.
- 2 Imaka imaka tañi tañi täk täyak unitäño mebäri netätä kudup täga yäñahäwek? Ba netätä iniñ orerän tärewek? Nämoinek!
- 3 Ämawebe mani buramiñpäñ kädet siwoñigän kuñat täkañ uwä Ekäni täño oretoret terak kuñat täkañ.

* 105:32: Kis 9:22-25 * 105:34: Kis 10:12-15 * 105:36: Kis 12:29 * 105:37: Kis 12:33-36 * 105:39: Kis 13:21-22 * 105:40: Kis 16:2-15 * 105:41: Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * 105:44: Jos 11:16-23 * 106:1: 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5

- 4 Unita Ekäni, ämawebekaye täñkentän yämiñpäñ iwan keriken nanik yämagurayän täyanken uken näk imaka, bok kañ nimagut!
- 5 Ude täñjiri ämawebekayetä äneñi täñ-bumbum terak irirä yabäñpäñ ore-toret bok kañ täna. Ude täñjiri ketka kudänkaye nintä gäka gäripi inide kubä nadäk täkäna!
- 6 Butewaki, äbekniye oraniyetä momi täñkuño nin udegän täñkumäñ. Täñpäwak mebäri mebäri täñkumäñ.
- 7 * Äbekniye oraniye Isip komeken itkunjo u Anutu täño kudän tägatäga kañpäñ nadäñkañ upäñkañ unita nadäwä äpani täñkuk. Nadäñ yämik-inik täñpäñ täñkentäk mebäri mebäri täñ yämiñkuko upäñkañ guñ tañpäñ Gwägu Gämäniken peñawäk täñ imiñkuñ.
- 8 Ude täñkuño upäñkañ yäñkehäromtak mani iwatpäñ kehäromini ärowani u kwawak yäwoñäreka ñode täñkentän yämiñkuk;
- 9 * U Gwägu Gämäni peñ iwerirän däññepäñ kukñi kukñi kuñjirän kädet parirän ämawebeniye kome terak yeñtän kuñkuñ.
- 10 Ude täñkañ äma komi yämani, iwaniye u keriken nanik yämagut yäpmäñ äpämañ kuñkuk.
- 11 Ude täñpäñ iwaniye uwä täñpewän umetä kudup däpmäñ moreñkuk, kubätä nämo itkuk.
- 12 * Ude täñjirän ämawebeniye täñpäñ yäñkehäromtak mani unita nadäwä bureni täñpäpäñ kap terak iniñ oretkuñ.
- 13 Upäñkañ täñ yämiñkuko unita bäräñeñ guñ tañpäñ jukumani nadäkta juku kubä nämo peñkuñ.
- 14 * Nämo, kome jopiken kuñatkä ketem mebäri kubä nakta wakiinik kubä nadäñpäñ Anutu jop nadäñ peñ iwetkuñ.
- 15 Täñjirä imatäkenta nadäñpäñ yäñapiñkuño u bureni yämiñkuko upäñkañ käyäm waki kubä bok bämopiken pewän ahäñkuñ.
- 16 * Kome jopiken u ittän kuñtängän Isrel äbotken nanik ätutä Moses ba Ekäni täño epän watä äma kudupi wäpi Aron, yarä unita kokwawak nadäñ yämiñkuñ.
- 17 Täñjirä kome añeñirän Datankät Abiram ini ba äboriye kudup kome gänañ äpmonjirä kome äneñi ämiñ pipiñkuk.
- 18 Ude täñjirä kädäp mebettä päpä äma yarä unitäño iwaräntäkiye waki-waki täñpani u kudup iññ moreñkuk.
- 19 * Eruk, ittän kuñtängän Sainai pom mebäriken bulimakau wärani kubä golpäñ täñpani täñkuñ. Täñpäñ peñkañ unita gwäjiñ äpmonj imik täñkuñ.
- 20 U Anutu wäpi biñam ärowani nitek mäde ut imiñpäñ u komenita tom muyeñ näñpani u peñpäñ wäpi iniñoret täñkuñ.
- 21 Ude täñkuño uwä Anutu Isip komeken iwaniye keriken nanik yämagutta kudän kehäromi mebäri mebäri täñkuko unita guñ tañpäñ ude täñkuñ.

* **106:7:** Kis 14:10-12 * **106:9:** Kis 14:21-31 * **106:12:** Kis 15:1-21 * **106:14:** Nam 11:4-34 * **106:16:** Nam 16:1-35 * **106:19:** Kis 32:1-14

- 22 U kawut! Imaka kudupi kudupi Isip kome täņkuko ba imaka ämatä nämo tänaņi Gwägu Gämäniken täņkuko unita nadäna inide kubä täņpän!
- 23 Täņpäkaņ Anutu ämawebeniye kudup täņpän wanayäņ yäņirän epän watä ämani Moses unitä ämawebeniye gäarak itpäņ Anutu täņo kokwawaki ukät-pipiņirän nämo däpuk.
- 24 * It yäpmäņ kuņtäņgän Anutu täņo yäņkehäromtak man yäņkuko unita nadäwä bureni nämo täņpäpäņ kome säkgämän Anututä yäniņ kirekta yäņkuko u korekta bitnäņkuņ.
- 25 Bitnäņpäņ eņi jopikengän itkaņ Ekäni täņo manta juku kubä nämo peņkaņ iniken gärip iwatpäņ yäņuruk-uruk man bumta yäņkuņ.
- 26 Ude täņirä Ekänitä jukuman kehäromi ŋode yäwetkuk; Kome jopiken täņpewa in api paotneņ yäk.
- 27 * Yerijiye yäpmäņ daniņpäņ yepmaņpa guņ äbotken kukņi kädä päņku api kumäņ täņpä kuneņ yäņ yäwetkuk.
- 28 * Eruk ittäņ kuņtäņgän Peo komeken Anutu täņo äbottä guņ äbot täņo anutu jopi kubä wäpi Bal u iniņ oretta biņam täņkuņ. Täņpäņ anutu jopi, iriri nämo, u iniņ oretta tom ijiwani u nak täņkuņ.
- 29 Ude täņpewä Ekäni täņo kokwawaki bumta ahäwänpäņ nadäņirän ämawebe bä mopiken käyäm wakiinik kubä weņ patkuk.
- 30 Ude ahäņirän Finiastä kaņpäņ nadäņpäņ ämawebe momi täņkuņo u komi yämiņirän eruk Anututä käyäm waki u täņpewän paotkuk.
- 31 Finiastä ude täņkuko uwä Anututä kawän tägawäpäņ äma siwoņi yäņ pen, paot-paori nämo api nadäņ yäpmäņ ärowek.
- 32 * Täņpäkaņ Meriba ume dapuriken ämawebe äneņi waki täņirä Anututä kokwawak äneņi nadäņ yämiņkuk.
- 33 Täņirän Moses nadäņ bäräp terak itpäņ bänepi jägäm tawäpäņ man jopjop mäyap yäņkuk.
- 34 * Eruk kome Anututä iwoyäņ yämani uken ahäņkuņo upäņkaņ Anututä kome u nanik guņ ämawebe päke u däpmäkta yäwetkuko udegän nämo täņkuņ.
- 35 Nämo, yabäņ koreņpäņ ämawebe u nanikkät kowat-yäpän täņpäņ guņ äbot täņo kädet wakiwaki u iwarän täņkuņ.
- 36 Anutu täņo ämawebeniye unitägän kome unitäņo mäjo wära nadäņ yämiņpäņ gwäjiņ äpmoņ yämiņkuņ. Nadäņ yämiņkuņo unita waņ moreņpäņ ŋode täk täņkuņ;
- 37 * Iniken äperiye nanak ätu däpmäņpäņ Kenan nanik täņo anutu jopi unita ärawa ude täņ yämik täņkuņ.
- 38 * U äperiye nanak waki kubä nämo täņirä jop nadäņ däpmäņirä nägäritä kome u Anutu iņamiken täņpän waņkuņ.
- 39 Täņpäkaņ iniken täktäki unitä ini imaka, Anutu iņamiken taräki-inik ude itkuņ. Ude täņkuņo unitäwä Anutukät bänep kubägän nämo täņkuņ. Nämo, iniken gärip iwarän täņkuņ.

* **106:24:** Nam 14:1-35 * **106:27:** Wkp 26:33 * **106:28:** Nam 25:1-13 * **106:32:** Nam 20:2-13 * **106:34:** Het 2:1-3, 3:5-6 * **106:37:** 2Kin 17:17 * **106:38:** Nam 35:33

- 40 * Ude täñjirä Ekänitä iniken ämawebeniye unita gañani pähap nadäñpäj kokwawak täñ yämiñkuk.
- 41 Ude täñpäj Anututä ini nadäñpäj ämawebeniye yabä-kätäñjirän guñ ämawebetä äbä intäjukun täñ yämiñjirä gämoriken kuñatkuñ.
- 42 Täñjirä iwaniyetä komi epän mebäri kubä täñ yämiñkuñ.
- 43 Täñpäkañ kadäni kadäni Ekänitä ämawebeniye wakiken nanik yämagut täñjirän upäñkañ waki täkta gwäk pimiñpäj äpmok-inik täk täñkuñ.
- 44 Ude täk täñkuñjo upäñkañ Ekänitä konäm butewakini nadäj yämik täñkuk.
- 45 Butewaki nadäj yämiñpäj topmäk-topmäk kubägän ämawebeniye kät bian täñkuko u juku piñpäj nadäj yämik-inik täñpäj jop yabäj oretkuk.
- 46 Yabäj oretkañ äma komi epän yämani u täñpewän ämawebeniye gämoriken itkuñjo unita butewaki nadäj yämiñkuñ.
- 47 Eruk Ekäni Anutunin, ude täñkuno unita nin udegän täñkentäj nimiñpäj guñ äbot täño komi epänken itkamäjken ño nanik äneñi nimagut yäpmäj äpämañ kuyi! Ude täñjiri bänep täga nadäj gamiñpäj wäpka kudupi u täga api ganiñoret täne.
- 48 Eruk ämawebe, Ekäni, Isrel täño Anutu u iniñ oretna! Apiñotä tärek-täreki nämo pen inide iniñoret täkana!
Unita kudup ñode yäna; U Bureni. Ekäni wäpi iniñ oretna!

107

Anututä komi epänken nanik yämagutkuko unita oretoret kañ tewani

- 1 * Ekäni iniñ orerut! Uwä täñ-bumbum mähemi-inik. Unitä iron täñ nimik täyak uwä paot-paori nämo patkukotä pätak.
- 2 Ekänitä komi epänken nanik tämagurani in kudup Ekäni iniñoret man ude kañ yäwut.
- 3 Ekäni uwä ämawebe komeni komeni kuñtäñpä kuñkuñjo u äneñi yämagutpäj kubäkengän yepmañkuko unita yäñpäj ude kañ yäwut!
- 4 Komeni komeni kuñtäñpä kuñkuñjo uken nanik ätutä kome kawuki bämopiken kuñatkañ yotpärare kubäken päñku itta kädetta ñoba kuna-kuna täjtäj kuñatkuñ.
- 5 U ketem ba umeta bumta yewäkañ ñoken kumne yäj nadäñkuñ.
- 6 Komi bäräpi u gänañ itkañ Ekäniken gera yäjirä ketäreñ yämiñkuk.
- 7 Ketäreñ yämiñpäj yämagut yäpmäj yotpärare eñi täga täñpäj itnañiken u ahäñkuñ.
- 8 Unitä ämawebe u Ekäni täño iron tärek-täreki nämo unita yäñpäj bänep täga pähap nadäj imik täkot. Ekäni uwä komen äma täñkentäk säkgämän täñ yämik täyak.
- 9 * U äma umeta yeñjirä ume yepmäñ towiwän nañpäj täga it täkañ. Ba äma nakta yek täkañ u ketem tägatäga yepmäñ towiwän nañ tokneñpäj it täkañ.
- 10 * Eruk, ämawebe kuñtäñpä kuñkuñjo u ätutäwä yen terak komi eñiken bipmäñ urani gänañ itkañ komi bumta nadäk täñkuñonik.

* 106:40: Het 2:14-18 * 107:1: 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11 * 107:9: Sam 34:10; Luk 1:53 * 107:10: Jop 36:8; Ais 9:2, 42:16; Luk 1:79

- 11 U imata, Anutu ärowani unitäño manta mäde ut iminjpäñ iniken gärip iwarani unita.
- 12 Ude täñkuño unita Ekänitä komi epän pähapken yepmanjuk. Ude yepmanjirän kehäromini paoräkañ kwainj äronjtäj kuñatkuñ. Täñkentäj yämikta äma kubä nämo itkuk.
- 13 Komi epänken ude itkañ Ekäniken konäm butewaki gera yäjkuñ. Yäjirä nadäj yämiñpäñ komi butewaki nadäjkuño u ketärenj yämiñpäñ yämagutkuk.
- 14* Bureni, u bipmäñ urani pähap gänañ nanikpäñ yen yäpmäj däkrjenpäñ yämagutkuk.
- 15 Unita ämawebe u Ekäni täño iron tärek-täreki nämo unita yäjpäñ bänep täga pähap nadäj imik täkot. Ekäni uwä komen äma täñkentäk säkgämän täñ yämik täyak.
- 16 U komi epän täño yewa kehäromi yeñ wek täyak. Ba komi eni täño eni kujari däpmäj jukut täyak.
- 17 Eruk, ämawebe kuñtäñpä kuñkuño u ätutäwä guñ ude äworenpäñ Anututa mäde ut iminjkuñ. Ude täñpäñ momi kädet mebäri mebäri täñkuño unita käyäm waki kubäken yepmanjuk.
- 18 Täñpäñ käyämtä täñpewän ketem nakta kudup bitnäñpäñ pära kumäk täñkuñ.
- 19 Wakiinik ude itkañ Ekäniken gera yäjirä ñode täñkentäj yämiñkuk;
- 20 U meni jinomtä yäpän tägawäpäñ yepmanjuk. Awañ pomi terak nanikpäñ yämagutkuk.
- 21 Unita ämawebe u Ekäni täño iron tärek-täreki nämo unita yäjpäñ bänep täga pähap nadäj imik täkot. Ekäni uwä komen äma täñkentäk säkgämän täñ yämik täyak.
- 22 Bänep täga nadäj iminjpäñ ärawa täñ iminjpäñ bänep oretoret kap terak kudän täga täñ yämiñkuko unita yäjpäñ teñ imik täkot.
- 23 Eruk, ämawebe kuñtäñpä kuñkuño u ätutäwä monen epän täkta gäpe terak gwägu pähap terak kuñatkuñ.
- 24 Gwägu terak kuñarirä Ekänitä kudän kudupi ätu pewän ahäjirä ñode kañpäñ nadäk täñkuñ;
- 25 Ekänitä yäjirän mänit pähap kubä piäñpäñ gwägu täñpewän tokätkuk.
- 26 Gwägutä tokätpäñ gäpe pudät manpäñ äronkañ mak täñkuk. Ude täñjirän äma gäpe terak kuñatkuño unitä kumne yäj nadäñpäñ bumta umuntankuñ.
- 27 Umuntanpäñ tängunjuñ täñkañ gäpetä säkgämän kukta nadäk täga kubä nämo yäpuñ.
- 28 Ude täñpäñ imaka umuri pähap u gänañ itpäñ Ekäniken gera yäjirä täñkentäj yämiñpäñ bäräpi u ketärenj yämiñkuk.
- 29 Täñpäñ Ekänitä äneñi yäjirän mänit pähap u paorirän gwägu wareñi nämo patkuk.
- 30 Eruk gwägu wareñi nämo parirän kañpäñ bänep oretoret pähap täñkuñ. Ude täñjirä Ekänitä yäj-yäkñat yäpmäj päñku kome kunayäj nadäñkuñken u yepmanjuk.

* 107:14: Sam 68:6, 146:7; Apos 12:7

- 31 Unita ämawebe u Ekäni täño iron tärek-täreki nämo unita yänpäj bänep täga pähap nadäj imik täkot. Ekäni uwä komen äma täñkentäk säkgämän täj yämik täyak.
- 32 Unita Anutu täño ämawebekät käbeyä tänpäj Ekäni wäpi pähap yänpäj punin unuken kañ yäpmäj akuwut! Ba äma ekäni ekäni täño käbeyäken udegän Ekäni wäpi biñam yänpäj kañ orañ imik täñput.
- 33 Tänpäkañ Ekänitä kome täga täñpewän ume täpuri ba tañi kawuk tañirä kome kekeki patkuk.
- 34 Tänpäj ketem pikpik komeken täñpewän mobä gäjäräk ikek patkuk. Imata, ämawebe kome uken iranitä kudän waki mebäri mebäri täñkuño unita ude täñkuk.
- 35 Ekänitä ude täñkuko upänkañ kome kawukiken yäñpewän ume äpäñit, gwägu parit täñkuk.
- 36 Ude täñkañ ämawebe nakta jop irani u yepmañpänkañ kome uken yotpärare tänpäj itkuñ.
- 37 Eruk yotpärare tänpäj itpäñä ketem piñit wain päya piñit tänpäj pewä bureni bumta ahäñkuñ.
- 38 Ekänitä iron täj yämiñirän nanak weñbäyak täñkuñ. Ba yawakiye imaka, bumta weñbäyañkuñ.
- 39 Tänpäkañ kehäromi nitek ude kadäni käronita nämo itkuñ. Nämo, iwantä abäñpäñä komi epän ba butewaki terak yepmañirä ämawebe jopi ude itkuñ.
- 40 Bureni, Ekäni uwä äma wäp biñam ärowani nitek täño wäpi biñam yäpmäj äpani. Äma udewani yäwat kireñirän kome jopiken kuñtäñpä kuk täñkuñ.
- 41 Upänkañ äma jäwäri komi butewaki gänañ nanik täñken tänpäj yepmañkañ iron täj yämiñirän nanakiye sipsiptä nanak weñbäyak täk täkañ ude bumta ahäñkuñ.
- 42 Anututä ude täñirän ämawebe siwonitä kañpäñ bänep täga nadäk täkañ. Täj äma wakitä kañpäñ jop, man kum it täkañ.
- 43 Unita äma nadäk-nadäk ikek in Ekäni täño kudän päke u kañpäñ nadäwä tärewut. Kañpäñ nadäwä tärewäpäñ Ekäni täño iron pähap unita yänpäj-nadäk kañ täñpen kuñarut.

108

Iwantä nidäpneñ yänpäj Devittä Anutuken gera yäñkuk

- 1 O Anutu, bänepnatä gäka nadäkinik kehäromi täj gamitat unita kap terak ganiñoret täyiwal!
- 2 Eruk, bänepna pidäm täyi! Udegän, wagäm gita in kap tekta pidäm täkot! Pidäm tañpäñ kap teñitna kome yäñewän!
- 3 Ekäni, wäpka käbop nämo api pewet! Nämo, ämawebe gäka nämo nadäk täkañ u bämopiken bänep täga terak wäpka biñam api ganiñ oreret.
- 4 Tänpäkañ Anutu, gäkä ninta butewaki nadäj nimik täyan u käroni boham, kunum irepmireko ude bumik. Täñkañ ninta nadäj nimikinik täk täyan u ärowani.

- ⁵ Unita Anutu, wäpka biñam ärowani kwawak pewi kunum gänañ ba komeni komeni ahäñirän ämawebe kuduptagäntä kañ kañpäñ nadäwut!
- ⁶ Täñpäñ ninta nadäñ nimikinik täk täyan unita yäñapik manna nadäñ namiñpäñ ketka kehäromitä täñkentäñ nimi. Ude täñjiri säkgämän kañ itna.
- ⁷ Anutu ini eniken itkañ ñode yäñkuk; Iwan täño kehäromi kudup yäpmäñ äpäñ moreñpäñ oretoret terak ñode api täñpet; Sekem kenta Sukot kome yäpmäñ daniñpäñ ämawebenayeta api yämet yäk.
- ⁸ Täñpäñ ugän nämo. Gileat Manase kome u imaka, näkño. Täñkañ Efraim kome u näkño kurepä ude, ba Juda kome u kehäromina kwawak pewä ahäwani yäk.
- ⁹ Täñpäkañ Moap kenta Idom kometä watä epän täñ namik täkañ. Täñkañ Filistia nanik täño kehäromini yäpmäñ äpäñpäñ oretoret täyat yäk.
- ¹⁰ Eruk Anutu, netätä yotpärare yewa kehäromi nitek, Idom komeken itak uken ämik täkta nämagut yäpmäñ kwek?
- ¹¹ Nämo! Gäk mäde ut nimiñkuno unita jop itkamäñ. Gäk nintäño komi ämakät ämikken bok täga nämo api kunen ba?
- ¹² Eruk Anutu, gäk täñkentäñ nimiñjiri uyaku iwan täga däpmäñpäñ yäwat kirene. Ämatä täñkentäk täk täkañ u jopi, kehäromini nämo.
- ¹³ Unita nadäkamäñ! Anutu, gäkkät bok uyaku iwan täño kehäromini täga api yäpmäñ äpne!

109

Äma kubätä Anutuken butewaki man ño yäñkuk

- ¹ Anutu, näk ganiñoret täyat unita nadäñ äwaräkuk nämo täñpen.
- ² Nämo, äma wakiwaki täñpani ba jop manman yäwanitä näk jop man näkñatpäñ nut täkañ.
- ³ Mebärini nämo, man waki näwetpäñ jop nepmäñjit täkañ.
- ⁴ Not täñ yämiñpäñ täñkentäñ yämikta yäñapik man yäk täyat upäñkañ naniñ wärät täkañ.
- ⁵ Täñkañ not täñ yämiñpäñ täñkentäñ yämiñjira unitä kowata kokwawak nadäñ namiñpäñ waki täñ namik täkañ.
- ⁶ Unita Anutu, iwannaye u man käbeyäken yepmañpäñ mani nadäkta äma waki kubä iwoyäñpäñ kañ te! Bureni, inikät nanik kubätä mani kotäk yäpmäñ daniñpäñ kañ iniñ wärärän.
- ⁷ Täñpäñ mani yäpmäñ daniñpäñ äma ño waki täñpani yäñ kañ yabäñ-ahäwän. Täñkañ yäñapik man terak yäñikñarani yäk täkañ unita imaka, wakigän yäñ kañ yäwän.
- ⁸ * Ude täñjirän irit kuñat-kuñari udegän bäräñeñ kañ paorän! Paorirän moneñ tuñumi äma kubätä ahäñpäñ kañ korewän yäñ nadätat.
- ⁹ Paorirän äperiye nanak kodäñani kañ irut. Ba webeni imaka udegän, webe kajat, täkentäki nämo kañ irän.

* 109:8: Apos 1:20

- 10 Nanakiye kome kujari nämo ude itkañ äriñ täpätec täñtäñ kañ kuñjarut!
Ude täñtäñ kuñjarirä tähani wärämutpäñ kañ yäwat kireñ pewäkut!
- 11 Täñpäñ äma kubäken naniktä äma unitäño komeni ba moner tuñumi
komi epän täñpäñ yäpani u kudup kañ yomägarut yäñ nadätat!
- 12 Täñpäkañ kubätä not täñ imiñpäñ äperiye nanak kodäñani unita watä
irektawä yäñ nadätat.
- 13 Täñpäñ yeriniye mäden ahänayäñ täkañ u kudup kañ kumbut yäñ
nadätat. Täñirä wäpita paot-inik kañ täñpäñ!
- 14 Täñpäkañ äbekiye oraniye täño kudän wakiwaki unita Ekänitä pen juku
piñpäñ miñi täño momini pen imektawä.
- 15 Ude täñkañ ämawebetä äbot unitäño wäpita guñ tak-inik täñirä upäñkañ
Ekänitä momini pen nadäñ yäpmäñ kañ kuñjarän yäñ nadätat.
- 16 Iwanna uwä orakorak kädet täpuri kubä nämoinik täñkuk. Nämo, u
äma jopi jäwäri, täñkentäkiye nämo u komi jop nadäñ yämiñpäñ
däpmäkgän täk täñkuk.
- 17 U täñpäwak man yäcta gäripi nadäñkuko unita äyänutpäñ ini kañ täñpä
wawut. Ba iron kädet täcta gañani nadäñkuko unita kubätä iron
nämo täñ imek.
- 18 Täñpäwak man u tek gupi terakgän irani ude täñkuk. Unita täñpäwak
man u ini gupi kujari gänañ kudup umetä-yäñ äpmonpäñ tokñer
morewut!
- 19 Ba tektä-yäñ täktäki waki unitä gupi kudup uwäk täñpipiñpäñ, pionpäñ
yäñ puñ topmäñkañ pen it täyon.
- 20 Unita Ekäni, iwanaye man waki näk penñentäñpäñ näwet täkañ unita
yäyat udegän täñ yämi.
- 21 Ude täñkañ Ekäni Anutuna gäkña wäpka biñam täga unita yäñpäñ
täñkentäñ nam. Täñpäñ säkgämän nadäñ namikinik täk täyan unita
iwan keru terak nanik nämagut.
- 22 Butewaki! Näk täñkentäkna nämo, jopi. Nadäñ-bäräpnatä bänepnaken
komi, womäntä yäñ neyak.
- 23 Edap äpmonñirän edap ägoniken wärana paot täyak ude paoret yäñ
nadätat. Mänittä gwakgwak piäñ äreyäñ täñpäñ kuk täkañ ude
täñpet.
- 24 Butewaki nadäñpäñ ketem bitnäñkuro unita gupna kudup putärewäkañ
kehäromina nämo, kujatna kwini unitägän itat.
- 25 * Ude irira iwanayetä nabäñkañ nabäñ mägayäñpäñ yänärok näwet
täkañ.
- 26 O Ekäni Anutuna, täñkentäñ nam! Butewakika tärek-täreki nämo unita
nämagut.
- 27 Ude täñiri iwanayetä ñode kañpäñ nadäwut; Ekäni uwä täñkentäki
bureni.
- 28 Unitä täñpäwak man näwetneño upäñkañ gäkä iron api täñ namen. Komi
jop namani u täñpewi mäyäk täñirä näk epän watä ämaka oretoret
kañ täñpa.
- 29 Äneñi yäkgän ñode täyat; Mäyäktä iwanaye tek ämet päranipäñ yäñ
kumän kañ uwäk täwut!

* 109:25: Mat 27:39; Mak 15:29

- 30-31 Ekänitâ äma täñkentäki nämo itkentäñ yämiñpäñ äma wakitâ kumäkta biñam yäñtäreñ yämiñirä täñkentäñ yämik täyak.
 Unita, Anutu täño ämawebe käbeyä täñirä u bämopiken itpäñ bänep täga pähap nadäñpäñ menatâ Ekäni bumta api iniñoret täñpet.

110

Anututâ Intäjukun ämani man ño iwetkuk

- 1* Ekänitâ intäjukun äma ekänina ñode iwetkuk; Ketna bure käda mañjiriri iwankaye gämotkaken yepmañjira kañ yabä! Ude iwetkuk.
 2 Nadätan? Yawetâ Saion pom terak itkañ komeni komeni yabäñ yäwatta wäp biñam gamiñpäñ ñode api gäwerek;
 Iwankayeta intäjukun täñ yämiñpäñ kañ yabäñ yäwat.
 3 Täñpakañ iwankayekät ämik tänayäñ täkañken ämawebekayetâ täñkentäñ gamikta gupi api yäniñ kireneñ.
 Täñkañ tamimañ tamimañ näburum yabäk täkamäñ ude äma gubañikayetâ dubikaken ude api gäwarän täneñ.
 4* Yawetâ ñode yäñkehärom tañkuko u äneñi nämo api wärämurek; Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektâ itkuko ude.
 5 Eruk, ñode nadä; Ekäni u bure käda itkentäñ gamiñkañ kokwawak täñpäñä kome ätu täño intäjukun äma täño kehäromi api yäpmäñ äpek.
 6 Ba guñ äbottâ kowata yäpmäkta yäñtäreñ yämiñpäñ ämikken bumta däpmäñirän ini ugän api kumäñ maneñ.
 Bureni, komeni komeni täño intäjukun ämaniye täño kehäromi u kudup api yäpmäñ äpek.
 7 Upäñkañ intäjukun ämana gäk, ume kädet miñin säkgämän nañ täpäneñpäñ iwan täño kehäromi kudup yäpmäñ äpäñ moreñpäñ oretoret terak täpäneñpäñ api iren.

111

Anutu täño ironita yäñpäñ iniñ oretna

- 1 Eruk, Ekäni wäpi iniñ oretna!
 Anutu täño ämawebeniye täga u käbeyä täñirä näk bämopiken itkañ bänepna gupna nadäk-nadäkna kuduptagän Anutu bänep täga man iwet täyiwal!
 2 Ekäni u epän tägagämän täk täyak. Täñirän ämawebe epäni unita gäripi nadäk täkañ uwä Anutu täño täktäkita juku piñtäñ kuñat täkañ.
 3 Bureni-inik! Epän Anututâ täk täyak u tägagämän-inik. Unita nadäwa inide kubä täk täyak. Täñkañ kudän siwoñini uwä paot-paori nämo. U pen api it yäpmäñ ärowek.
 4 Kudän kudupi Ekänitâ täk täyak u inide kubä täk täyak. Unita bäräñeñ nämo guñtak täkamäñ. U butewaki pähap nadäñ nimiñpäñ iron täñ nimik täyak.

* **110:1:** Mat 22:44; Mak 12:36; Luk 20:42-43; Apos 2:34-35; 1Ko 15:25; Efe 1:20-22; Kol 3:1; Hib 1:13, 8:1, 10:12-13 * **110:4:** Hib 5:6, 6:20, 7:17, 7:21

- ⁵ Ämawebe oraŋ imik täkaŋ u Ekänitä ketem yepmäŋ towik täyak. Ba topmäk-topmäk ninkät täŋkuko unita nämo guŋtak täyak. Nämo inik!
⁶ Täŋpäkaŋ äbot ätu täŋo kome, iniken ämawebeniyeta yäniŋ kireŋkuko uwä iniken kehäromini kwawak pewän ahäŋkuk.
- ⁷ Bureni-inik! Imaka u ba u täk täyak uwä kädet siwoŋi terakgän täk täyak. Man kädet ba jukuman niwet täyak u kuduptagän täga täŋkentäŋ nimek.
 Man jopi kubä nämo niwet täyak!
- ⁸ Ba unitäŋo бага man kubä nämo inik api paorek. Nämo, uwä kudup siwoŋigän peŋkuko unitä pen api it yäpmäŋ ärowek.
- ⁹ Täŋpäkaŋ Ekäni u ämawebeniyeta nin komi epänken nanik nimagutpäŋ ninkät topmäk-topmäk täga, tärek-täreki nämo täŋkuk.
 Unita ŋode yäna; Anutu u kudupi, tägagämän-inik.
- ¹⁰* Unita ämawebe, in ŋode nadäwut; Äma kubä nadäk-nadäk ikek ude kaŋ irayäŋ nadäŋpäŋä, eruk, Ekänita umuntaŋpäŋ oraŋ imek.
 Bureni, ämawebe Ekäni täŋo man buramik täkaŋ uwä nadäk-nadäk täga nimek.

Unita Ekäni wäpi iniŋ oretpäŋ pen iniŋoret täkäna!

112

Anutu oraŋ imanitä säkgämän-inik api itneŋ

- ¹ Ekäni wäpi yäpmäŋ akuna! Äma Anutu oraŋ imik täkaŋ uwä Ekäni täŋo oretoret terak kuŋat täkaŋ. Äma udewanitä Anutu täŋo man buramika gäripi nadäk täkaŋ.
- ² Äma udewani täŋo äbekiye oraniyetä kome terak kehäromigän api itneŋ. Siwoŋi äma täŋo nanakiyetä Anutu täŋo täŋkentäk ikek api itneŋ.
- ³ Äma udewani täŋo äboriyeken iron pähap ahäŋ bumbum api täŋ yämek. Täŋpäŋ tärek-täreki nämo, säkgämän pen api irek.
- ⁴* Jop manman nämo yäwani ämata bipmäŋurani gänaŋ peŋyänek pähap api ahäŋ yämek. Täŋpäkaŋ äma siwoŋi, bänep iron täŋpani ba äma ätuta täŋkentäŋ yämani unita peŋyänek api ahäŋ yämek.
- ⁵⁻⁶ Äma noriyeta butewaki nadäŋ yämik täkaŋ uwä säkgämän kuŋat täkaŋ. Täŋpäŋ äma monen epän siwoŋigän, täŋyäkŋarani nimek nämo täk täkaŋ uwä oretoret terak kuŋat täkaŋ.
 Äma udewani täŋo kehäromi pen api irek. Äma mäden ahänayäŋ täkaŋ unitä wäpi biŋam pen api yäŋ yäpmäŋ äronenŋ.
- ⁷* Äma udewanitä bäräpi kukŋi käda ahäŋirän nadäŋpäŋ nämo umuntak täkaŋ. Bänepitä Ekäni kwasikotpäŋ unita nämo kwitak täkaŋ.
- ⁸ Äma udewanitä bätakigän kuŋatpäŋ imaka kubäta nämo umuntak täkaŋ. Ittäŋgän iwaniye iŋamiken kehärom taŋpäŋ bäri kap api tenenŋ.
- ⁹* Äma udewani jopi jäwärita butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ iron täŋ yämik täkaŋ. Kädet siwoŋini u paot-paori nämo api irek.
 Unita ämatä wäpi biŋam api yänahäŋ yäpmäŋ kunenŋ.

* 111:10: Jop 28:28; Snd 1:7, 9:10 * 112:4: Jop 11:17; Sam 97:11 * 112:7: Sam 57:7, 64:10

* 112:9: 2Ko 9:9

10 Täppäkaŋ äma wakitä u kaŋkaŋ kokwawak nadäk täkaŋ upäŋkaŋ gupi pewä putäreŋirän meni nänäm tawäpäŋ ämik täkta täŋpäwak täkaŋ. Täŋpäŋ imaka täga kämi yäpmäkta itsämäk täkaŋ uwä bureni nämo yäpmäk täkaŋ.

113

Imaka imaka täga täŋ nimik täyak unita Anutu iniŋoret täkäna!

¹ Ekäni iniŋoret täkäna!

Ekäni täŋo epän watä ämaniye nin u wäpi iniŋoret täkäna! Äneŋi yäwa!
Ekäni wäpi yäpmäŋ akuna!

² Yäŋetak bipmäŋtak tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna!

³ Ämawebe kukŋi kukŋi nanik in imaka, kudup Ekäni wäpi iniŋoret täkot!

⁴ Ekänitä ämawebe komeni komenita intäjukun-inik it nimik täyak. Wäpi biŋamtä imaka imaka kome terak ba kunum gänaŋ itkaŋ u kumän yärepmiak.

⁵ Ekäninin Anutu udewani kubä nämo itak! Nämoinik, Ekäninin u punin-inik unu it täyak.

⁶ Bureni, u punin-inik unu it täyak upäŋkaŋ kunum kenta kome unita nadäŋpäŋ etä päpä yabäŋ yawat täyak.

⁷⁻⁸ Ekäninin kudän tägagämän täk täyak. U äma äpini-inik, jopi jäwäri täŋkentäŋ yämiŋpäŋ yepmaŋpäŋ äma wäpi biŋam ikekkät kentäŋpäŋ it täkaŋ.

⁹ Täŋpäkaŋ webe äruŋ iranita nadäŋ yämiŋirän nanak bäyaŋkaŋ oretoret pähap nadäk täkaŋ.

Unita Ekäni iniŋoret täkäna!

114

Ekänitä ämawebeniyeŋen kudän kudupi pewän ahäŋkuŋ

¹⁻² * Kadäni Isrel nanik Jekop täŋo äbot unitä Isip komeken nanik äpämaŋ kuŋkuŋo uken, Juda äbot u Ekäni täŋo kudupi ämawebe ude äworeŋkuŋ.

Bureni, kadäni ugän Isrel ämawebetä Ekänitä inita biŋam täŋkuŋ.

³ * Kadäni uken Gwägu Gämänitä Ekäni kaŋ-umuntaŋ ämetpeŋ kuŋkuk. Ba kadäni kubä Jodan ume imaka, bitnäŋpäŋ itkun.

⁴ Täŋkaŋ pom taŋi taŋi oretoret täŋpäŋ memetä-yäŋ tubupeŋtäŋ kuŋjirä, täpuri täpuriwä udegän sipsiptä-yäŋ tubupeŋtäŋ kuŋkuŋ.

⁵ Eruk näwerut; Gwägu, gäk imapäŋ kaŋkaŋ metäŋpeŋ kuŋkun? Ba Jodan ume, gäk ima mebärita äpäkta bitnäŋpäŋ itkun?

⁶ E, pom taŋi taŋi, in ima mebärita memetä-yäŋ tubupeŋtäŋ kuŋkuŋ? Ba täpuri täpuri in udegän, imapäŋ kaŋkaŋ sipsiptä-yäŋ tubupeŋtäŋ kuŋkuŋ?

⁷ Ai, kome pähap, Yawe, Jekop täŋo Anututä äbäŋirän kaŋkaŋ iŋamiken bäromtä!

* 114:1-2: Kis 12:51 * 114:3: Kis 14:21; Jos 3:16

8 * Imata, Ekäni uwä yänpewän mobä kehäromi kubätä imärirän ume gwägu ahänjuk. Ba yänpewän genji kawukiken ume dapuri äpuk.

115

Anutu bureni u kubägän itak

- 1 Ekäni, nintäjo wäpnin biñam punin nämo irek. Nämo, nin täga nämo! Gäkñaken wäpka biñam peñyänjek ikek unitägän punin kwawakinik it täyon, gäk nadän nimikinik täppän nämo nipmak täyan unita.
- 2 Guñ äbottä sära man ñode imata niwet täkañ; Anutujin u de itak?
- 3 U nämo nadäkañ? Nin täjo Anutu u kunum gänañ kehäromi nitek itak. U itkañ imaka kubä täppayän nadäppänä u bureniägän täk täyak.
- 4 * Täñ äma unitäjo anutuwä siliwa kenta gol mobäpäñ keritä inñtpäñ pun gatäppän pek täkañ.
- 5 U meni nitek täk täkañ upänkañ meni man täga nämo yäneñ. Ba dapuri nitek täk täkañ upänkañ dapuri wareñ täga nämo täneñ.
- 6 Ba jukuni nitek täk täkañ upänkañ man täga nämo nadäneñ. Ba injami nitek täk täkañ upänkañ imaka kubä täga nämo piän nadäneñ.
- 7 Keri nitek täk täkañ upänkañ keru wareñ täppän imaka kubä täga nämo inñtneñ. U kuroñi nitek täk täkañ upänkañ kädet täga nämo kuneñ. Ba wareñ täppän mämä täga nämo täneñ.
- 8 Unita äma imaka udewani täñpani, ba äma unita nadän yämik-inik täk täkañ u imaka, imaka wärani täñpäñ nadän yämineño udewanigän api äworeneñ!
- 9 Eruk, Isrel ämawebe, Ekänijin täñkentän tamiñpäñ watä it tamik täyak unitägän nadän imikinik täñput.
- 10 Anutu täjo bämop äma, in udegän täñkentän tamiñpäñ watä it tamik täyak unita Ekäni unitägän nadän imut.
- 11 Bureni, ämawebe Anutu bureni u inñ orerani in kudup Ekäni täñkentän tamiñpäñ watä it tamik täyak unitägän nadäkinik täñput.
- 12 Ekäni u ninta nämoinik guñtak täyak. Nämo, u Isrel ämawebe ba Anutu täjo bämop äma ninta nadän nimikinik täppän iron pen api täñ nimik täñpek.
- 13 * Anutu u ämawebe kuduptagän, äpani ba ärowani inñoret täkañ unita iron api täñ yämek.
- 14-15 Ekäni kunum kenta kome pewän ahäwani unitä yeri kon täñ tamiton. Kon täñjirän nanak weñ bäyak pen kañ täñ yäpmän kut! Ba nadän tamiñjirän nanakjiyetä udegän kañ täñ yäpmän kut!
- 16 Täñpäkañ kunum uwä Ekänitä inita biñam. Täñ kome uwä ninta ninñ kireñjuk.
- 17-18 Unita ämawebe kodak irani nin, Ekänita bänep täga tärek-täreki nämo nadän imik täkäna. U imata, kumäñpeñ päñku kum irit komeken naniktä Ekäni täga nämo inñ oretneñ.
Eruk, Ekäni wäpi inñ oretna!

* 114:8: Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * 115:4: Sam 135:15-18; Jer 10:5; Rev 9:20 * 115:13: Rev 11:18, 19:5

116

Ekänita bänep täga kap tewani

- 1 Ekäni täŋkentäŋ nam yäŋpäj gera butewaki terak yäŋira nadäŋ namik täyak unita Ekänita gäripi pähap nadätat.
- 2 * Näkjo gerata juku pek täyak unita näk it yäpmäj kwayäj täyat ude Anutu iniŋoret yäpmäj kaŋ kwa.
- 3-4 * Näk pära kumäŋpäj unita bumta umuntaŋkut. Kadäni uken Ekänita gera yäŋpäj ŋode yäŋkut; Ekäni, butewaki nadäŋ namiŋpäj täŋkentäŋ nam! yäŋ yäŋkut.
- 5 Ekäni uwä ninta bänep täga nadäŋ nimiŋpäj täŋkentäŋ nimik täyak ba butewaki nadäŋ nimik täyak.
- 6 Bureni! Äma ätu ini täga nämo täŋkentänaŋi uwä Ekänitä täŋkentäŋ yämik täyak. Näk ude itkuro upäŋkaŋ täŋkentäŋ namiŋkuk.
- 7 Täŋpäj Ekänitä näk nabäŋ näwatpäj täŋkentäŋ namiŋkuko unita apiŋo imaka kubäta nadäwätäk nämo täk täyat.
- 8 Näk konäm kottäyiwa Ekäni gäkä naniŋ bitnäŋpäj konämna pito ärut namiŋpäj nepmäŋit näwatkun.
Näk kumbayäj täŋkuropäj Anutu gäkä täŋkentäŋ namiŋkun.
- 9 Unita näk kome terak irayäj täyat uwä Ekänikätk bok api it yäpmäj kuŋatde.
- 10 * Näk bumta wayat yäŋ nadäŋkuro upäŋkaŋ Ekäni jop waki nadäŋ imiŋkut.
- 11 Täŋpäj näk äma täŋo manta nadäwa bureni nämo täŋpäkaŋ Anutugän nadäŋ imiŋkut.
- 12 Ekänitä säkgämän täŋ namiŋ yäpmäj äbuko unita kowata jide api täŋ imet?
- 13-14 Näk nadätat! Ude api täŋ gamet yäŋ yäŋkehärom taŋkuro unita ämawebe kudup iŋamiken ŋode täga api täŋpet;
Anututa iron imikta wain ume gäripi nitek inita biŋam kaŋ piŋ ima, Ekänitä nämagutkuko unita kowata.
Ude täŋkaŋ Ekäniken yäŋapik man api yäwet.
- 15 * Täŋpäkaŋ Ekänitä ämawebenyeta nadäwän ärowani täk täkaŋ. U kubäta kumäŋjirän nadäwän jopi nämo täk täyak.
- 16 Unita Ekäni, ŋode gäwera; Näk gäkjo epän ämaka ude kuŋat täyat, meŋnatä kuŋat täŋkuko ude.
Näk yentä topmäŋpäj nepmaŋkuŋopäj gäkä pit namiŋkun.
- 17 Unita näk gäka bänep tägata iron täŋ gamiŋpäj api ganiŋ oreret.
- 18 Täŋpäj näk ude api täŋ gamet yäŋ gäwetkuro ude ämawebekaye iŋamiken api täŋ gamet.
- 19 Ekäni, näk täŋpayäj täyat u Jerusalem kudupi yotkaken api täŋ gamet.
- Unita Ekäni wäpi yäpmäj akukot!

* 116:2: Sam 17:6,40:1 * 116:3-4: Sam 18:4-6 * 116:10: 2Ko 4:13 * 116:15: Sam 72:14

117

Äma uken-uken nanik Ekäni wäpi iniñoret täkot!

- 1* Äma äbori äbori, in Ekäni iniñ orerut! Ämawebe kuduhtagän in wäpi biñam yäpmanñ akuwut!
- 2 Ekänitä ninta gäripi pähap nadäñpän wari wari nadäñ nimikinik täk täyak. Unita iniken yänñkehäromtak man bian yänñkuko udegän iwatpän nämoinik api nipmanñpek.

Unita ämawebe kuduhtagän Ekäni wäpi iniñoret täkäna!

118

Anututä täñkentän yämñkuko unita nadäñpän bänep täga man yänñkuñ

- 1* Ekäni nadäñ nimik täyak unita bänep täga man iwet täkäna. Bänep iron tärek-täreki nämö täñ nimik täyak.
- 2 Unita Isrel ämawebe ñode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämö täñ nimik täyak!
- 3 Anutu täño bämop äma udegän ñode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämö täñ nimik täyak!
- 4 Ämawebe Anutu täño man buramik täk täkañ unitä ñode yäk täkot; Bänep iron tärek-täreki nämö täñ nimik täyak!
- 5* Näkä bäräpi tañi kotanpän Ekänita gera yänñkut. Gera yänñira nadäñpän Ekäni uwä bäräpina ketäreñ namñirän pidäm tañkut.
- 6* Ekäni uwä näkkät irirän nämö api umuntäwet. Nämö, ämatä imaka kubä täñ namikta nämö umuntak täyat.
- 7 Ekäni näkkät it täkamäk. Täñkañ ini täñkentän namik täyak unita kämi iwanaye däpmanñirän api yabäwet.
- 8 Bureni! Äma täño täktäki-tagän nadäñjitna ärowani nämö täñpöpän Anutu-tagän nadäñ imikinik täñpenñ kuñatneño u tägagämän.
- 9 Komen äma täño täñkentäk u äpanigän. Ekäni täño täñkentäk u ärowani.
- 10 Unita iwan mäyaptä it gwäjiñ namñkuñopän Ekäni täño wäpi terak kehäromini yäpmanñ äput.
- 11 Näk it gwäjiñkuñopän Ekäni täño kehäromi terak däput.
- 12 Iwanayetä nämäk-nämäktä nintä terak bipmäk täkañ ude täñkuñopänpäñkäñ däpmanñ-pewa kumbuñ, kädäptä tepärañ bäräñen ijiñ paot täkañ ude.
- Ekäni täño kehäromi terak däpmanñ moreñkut.
- 13 Ämik pähap täñpän nepmanñipän nutnayän täñirä Ekänitä täñkentän namñirän nämö nutkuñ.
- 14* Bureni, Ekänitä kehäromi pähap namñpän täñkentän namik täyak. U wakiken nanik nämagutkuk.
- 15 Täñpän unita Anutu täño ämawebe tähaniken iniñoret kap teñit gera ñode yäk täkañ;

* **117:1:** Rom 15:11 * **118:1:** 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 136:1; Jer 33:11 * **118:5:** Sam 18:19, 120:1 * **118:6:** Sam 56:4, 56:11; Ais 51:12; Hib 13:6
* **118:14:** Kis 15:2; Ais 12:2

Anutu tãño kehäromitã epãn kehäromi-inik tãk täyak! yãk.

16 Ekãni tãño kehäromitã tãñkentãñ nimiñirãn iwan tãño kehäromi yãpmãñ äpumãñ.

17 Näk pengãn ñode nämo api kumbet. Nämo! Näk kodak itkañ Ekãni tãño täktãki unitãño manbiñam api yãñahãk tãñpet.

18 Bureni, Ekãni uwã kumãñ-kumãñ nutta bitnãñpãñ näk yãpã-siwonçakta komigãn namiñkuk.

19 Unita kudupi yot yãma dät namiñirã äro Anutu wãpi yãpmãñ akwa!

20 Ño ñowã Ekãni tãño yãma, ämawebe siwoñi kuñarani unitãgãn tãga äronet.

21 Ekãni, gãk näkño yãñapik man nadãñ namiñpãñ tãñkentãñ namiñiri säkgãmãn it täyat. Unita ganiñ oretat!

22 * * Bek eni tãñpani ämatã kawã wawãpãñ gãgãniken mañpã kuñkuño unitã eni tãño bek bãmopi ude itak.

23 Imaka uwã Ekãni ini-tãgãn tãñirãn kañpãñ gãripi pãhap nadãkamãñ.

24 Tãñpãñ kadãni ñowã Ekãnitã peñ nimiñkuk. Unita oretoret tãñpãñ bãnep tãgagãmãn nadãna!

25 * Ekãni, gãk tãñkentãñ nimi. O Ekãni, tãñpewi bureni säkgãmãn ahãñ nimãn!

26 * Anutu, äma gãkñaken wãpka terak äbayãñ täyak uwã kañ orañ imi. Tãñiri nin udegãn kudupi yot gãnañ äronpãñ wãpka api yãpmãñ akune.

27 Ekãni ini-tãgãn Anutu bureni! Ini-tãgãn ninta watã säkgãmãn it nimik täyak. Unita pãya pãhãm kehap tãñpãñ alta teñ äyãñut tãkot.

28 Gãk Anutuna! Bãnep tãga man gãwetat. Gãk Anutuna! Gãkño wãpka yãpmãñ akutat.

29 Eruk ämawebe ñode nadãkot; Ekãnitã ninta gãripi nadãñpãñ iron tãñ nimik täyak u paot-paori nämo unita bãnep tãga man iwet tãkot.

119

Anutu tãño man u tãgagãmãn-inik

1 * Äma kãdet siwoñigãn säkgãmãn kuñat tãkañ uwã Ekãni tãño oretoret terak it tãkañ. Äma udewaniwã Ekãni tãño man buramiwani äma.

2 Äma Ekãni tãño kãdet siwoñi iwat tãkañ, äma udewani Ekãni tãño oretoret terak it tãkañ.

Ekãni tãño kãdet u iwatta gãripi pãhap nadãñpãñ ehutpãñ iwat tãkañ.

3 Bureni-inik, äma udewani kãdet waki iwatta bitnãñpãñ Ekãni tãño kãdet siwoñi ugãn iwat tãkañ.

4 Anutu, gãk man kãdetka siwoñi u kudup niwetpãñ ñode yãñkun; Watãni itpãñ näkñaken kãdet siwoñi ugãn kañ iwarut yãñ niwetkun.

5 Unita Anutu, näk gãkño man kãdet siwoñi u iwatta gãripi pãhap nadãk täyat udegãn wari wari kañ iwat tãñpa yãñ nadãtat!

* 118:22: Luk 20:17; Apos 4:11; 1Pi 2:7 * 118:22: Mat 21:42; Mak 12:10-11 * 118:25: Mat 21:9; Mak 11:9; Jon 12:13 * 118:26: Mat 21:9, 23:39; Mak 11:9; Luk 13:35, 19:38; Jon 12:13

* 119:1: Sam 128:1

6 Bureni, gäkŋo jukuman kuduptagänta ket nadänpäj kuŋarayäj täyat uwä momi tänpäj nämo api mäyäk täwet.

7 Ekäni, kadäni gäkŋo man kädet siwoŋi yänpäj-nadäk tänpayäj täyatken uken bänepna säkgämän paki-inik api irek.

Ude täŋkaŋ gäkŋo wäpka biŋam api yäpmäj akuk täŋpet.

8 Näk gäkŋo irit kädetka kudup iwatta nadätat unita nämo nepmanpen.

Anutu täŋo jukuman buramiwani äma täŋo manbiŋam

9 Äma gubaŋi näk jide tänpäj kädet siwoŋigän täga kuŋaret? Näk gäkŋo man iwarero uyaku äma siwoŋi ude iret.

10* Unita Anutu, näk gäkŋo kädet u iwatta gäripi pähap nadänpäj ehutpäŋ iwat täyat.

Gäkä täŋkentäj namiŋiri kädet siwoŋita nämo bitnänpäj ugän api iwaret.

11 Näk gäkken momi täŋpetawä yänpäj gäkä nanik man ugänpäj bänepnaken pek täyat.

12 Ekäni, kädetka siwoŋi näwetpäŋ näwoŋärek täŋiri ugän iwatpäŋ wäpka biŋam kaŋ ganij orera.

13 Näk kädet kuduptagän yäŋahänpäj niwetkuno u ämawebe kudup yäŋahänpäj yäwet täyat.

14 Ämatä moner tuŋumta gäripi pähap nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ näk gäkŋo man iwatta gäripi udegän nadäk täyat.

15 Gäkŋo manka juku piŋpäŋ manka kädet siwoŋi u yänpäj-nadäk täk täyat.

16* Anutu, gäkŋo kädet siwoŋi iwatta gäripi nadänpäj gäkŋo mankata nämo api guŋ täwet.

Ekäni täŋo man kädetta gäripi nadäŋkuk

17 Unita Ekäni, epän watä ämaka näka täŋkentäk säkgämän täŋ namiŋiri säkgämän itpäŋ gäkŋo mangän kaŋ iwara.

18 Bänepna täŋo dapuri birik ärut täŋpi kuŋirä ijiwa-kwäpäŋ man bureni gäripi nitek gäkŋo man kudän terak pätkäŋ u kudup nadäwa tärewut.

19 Näk kome ŋo terak kadäni käroŋi itta biŋam yäwani nämo unita gäkŋaken man kädet u näka käbop nämo pen namen. Nämo!

20 Näk gäkŋo manka biŋam u kepma kepma yänpäj-nadäk tänpäj iwatta bänepnatä kädäp ijik täyak.

21 Ekäni, näk nadätat. Äma inita nadäwä ärowani tänpäpäŋ manka mäde ut imik täkaŋ u yebeŋpäŋ mäde ut yämiŋiri paotta biŋam täk täkaŋ.

22 Täŋpäkaŋ näk gäkŋo man buramiŋpäŋ iwat täyat unita äma udewani yabäj äwaräkuk täŋiri yäŋärok ba mäde kända man wari nämo näwetneŋ.

23 Bureni Ekäni, äma wäpi biŋam ikektä käbeyä tänpäj näk wäpna yäpmäj äpäkta yänpäj-nadäk täk täkaŋ upäŋkaŋ epän watä ämaka näk gäkŋo jukuman ehutpäŋ yänpäj-nadäk api täk täŋpet.

* 119:10: Sam 119:2, 119:21, 119:118, 119:145 * 119:16: Sam 119:35, 119:70, 119:92-93, 119:174

24 Imata, gäkŋo jukuman unitä bänepna täŋpidäm taŋpäh kädet näwoŋärek täyak.

Anutu täŋo бага man ehutpäŋ iwatkuk

25 Wära! Iwanayetä näk nutpäŋ näwat kireŋpewä kehäromina kudup paotak unita gäk bian näwetkuno ude täŋkentäh namiŋpäŋ kehäromi äneŋi namisi.

26 Irit kuŋat-kuŋatna täŋo mebäri kudup yähahäŋpäŋ gäwerira kowata näwetkun.

Unita apiŋo gäkŋaken man kädet u näwetpäŋ näwoŋäresi!

27 Täŋpäh nadäk-nadäkna täŋpewi piräreŋirän gäkŋo jukuman nadäwa tärewäkaŋ kudän kudupi täŋkuno unita kaŋ juku piwa.

28 Wära! Butewakitä nutpewän kumbet yäh nadätat unita näwetkuno udegän kehäromi äneŋi namisi.

29 Täŋpähän bänepnatä täŋ-näkŋat-pewän kädet wakiwaki täŋpetta yähpäŋ бага penkireŋpäŋ yewa täŋ namisi.

Täŋpäh bänep täga nadäh namiŋpäŋ бага manka näwetpäŋ näwoŋärek täyi.

30 Imata, näk gäkŋo kädet bureni iwatta iwoyähpäŋ yähkehärom taŋkut. Ude täŋkaŋ man kädetka wari wari pen juku piŋpäŋ kuŋat täyat.

31 O Ekäni, näk juku-manka iŋit-inik täŋpäh yäpmäh kuŋat täyat unita yabäh äwaräkuk täŋiri iwantä mäyäk nämö namineŋ!

32 * Eruk, wisik-inik! Bänepna täŋpidäm taŋ namik täyan unita gäkŋo бага man kädetka ugänpäh kaŋ iwat täŋpa!

Nadäk-nadäk yäpmäkta Anutuken yähapiŋkuk

33 Ekäni, бага man kädetka ket näwoŋäreŋiri näk kädet u pen iwat yäpmäh äroŋtäŋgän kaŋ kumba!

34 * Nadäk-nadäk täŋkentäh namiŋiri бага manka buramiŋpäŋ kaŋ yäpmäh kuŋara.

Gupna bänepna bok kaŋ yäpmäh kuŋara!

35 Ekäni, бага manka kädetkaken yähnäŋŋat yäpmäh ku. Imata, u iwat täyatken uken bänep oretoret nadäk täyat.

36 * Unita bänepna täŋpidäm taŋiri moner wädäk-wädäk täŋo gärip mäde ut imiŋpäŋ gäkŋo бага man iwattagän gäripi kaŋ nadäk täŋpa!

37 Dapunna teŋ-pipiwayäh täyan uyakuwä imaka jopi-jopita yabähgärip nämö api täŋpet.

Ude täŋkaŋ näwetkuno udegän iritnata watä säkgämän it namisi.

38 Anutu, ämawebe nadäh gamik täkaŋ u täŋkentäh yämikta yähkehärom taŋkun. Eruk, epän ämaka näkken udegän pewi kaŋ ahäh namän.

39 Iwantä mäyäk man näwetta umuntäyat unita nadäh namiŋiri kaŋ närepmirän.

40 O Ekäni, бага manka ba juku-manka iwatta gäripi pähap nadätat unita gäkŋaken nadäk siwoŋi terak iwatpäŋ irit säkgämän u namisi.

Anutu täŋo man yengämän pewäpäŋ kuŋatkuk

* 119:32: 1Kin 4:29; Ais 60:5; 2Ko 6:11-13 * 119:34: Sam 119:73; Snd 2:6; Jem 1:5 * 119:36: Mak 7:21-22; 1Ti 6:10-11; Hib 13:5

41 Tãŋkaŋ Ekãni, gãk iron mãhemi unita ironka u kwawak nãwoŋãrenpãŋ nãwetkuno udegãn wakiken nanik tãŋken tãŋpãŋ kaŋ nãmagut.

42 * Ude tãŋ namĩŋiri ãma yãŋãrok nãwet tãkaŋ unitãŋo man tãga uret. Imata, gãkŋo manta nadãkinik tãyat unita.

43 O Ekãni, mena tãŋpidãm taŋiri manka bureni u yãŋahãk tãyiwa. Imata, kehãromi kubãken nãmo yãpmãk tãyat, gãkŋo man terakgãn yãpmãk tãyat.

44 Unita gãkŋo jukuman u tãrek-tãreki nãmo buramiŋpãŋ api iwat tãŋpet.

45 Bureni, gãkŋo jukuman iwatta nadãk tãyat unita iwanayetã tãga nãmo api topmãŋpãŋ nepmãŋitneŋ. Nãmo, bãtakigãn api kuŋaret.

46 Tãŋpãkaŋ kome tãŋo intãjukun ãma injamiken gãkŋo jukuman api yãŋahãk tãŋpet.

Ude tãŋira manna u utpãŋ mãyãk tãga nãmo api namineŋ.

47 * U imata, gãkŋo mankata gãripi pãhap nadãŋpãŋ buramiŋjira bãnepnatã pidãmtak tãyak.

48 Ekãni, man kãdetkata gãripi nadãk tãyat unita nadãŋjira ãrowani tãŋpãpãŋ yãŋpãŋ-nadãk tãk tãyat.

Anutu tãŋo бага манта надãwãn bureni kubã tãŋkuk

49 Ekãni, yãŋkehãromtak man bian epãn watã ãmaka nãk nãwetkuno u nadãŋpãŋ tãŋkentãŋ nam.

Man nãwetkuno unitã bãnepna tãŋ-kehãromtak tãyak.

50 Bãrãpi kadãniken man unitã bãnep kwini pewãn ahãŋ namik tãkaŋ ba iritna tãŋ-mehamtak tãyak.

51 Tãŋpãkaŋ butewaki pãhap! ãma ãrowanitã yãŋãrok man bumta nãwet tãkaŋ. Upãŋkaŋ nãk gãkŋo man unitagãn gwãk pimiŋpãŋ manka ugãnpãŋ iwat tãyat.

52 Ekãni, бага manka bianiinik uterak kehãromi yãpmãk tãyat unita u pen juku pik tãyat.

53 Unita ãma wakiwakitã gãkŋo бага man u pekinik tãŋirã yabãŋpãŋ bãnepna tãŋpãwak tãkaŋ.

54 Tãŋpãkaŋ uken-uken ittãŋ kuŋat tãyatken gãkŋo бага manta gãripi nadãŋpãŋ unita kap ganiŋ ubiŋ teŋtãŋ kuŋat tãyat.

55 Ekãni, bipani bipani nãk gãka juku pik tãyat. Tãŋkaŋ бага manka u nãmo api pewet. Nãmoinik!

56 Baga manka wari wari iwat tãyat unitã bãnepnaken oretoret pewãn ahãk tãkaŋ.

Anutu tãŋo бага man iwatta gãripi nadãŋkuk

57 * Ekãni, gãk it namitan unita imaka gãripi nìkek ãneŋi kubãta nãmo wãyãkŋek tãyat.

Mebãri unita gãkŋo man kãdet kudup iwatta nadãŋpãŋ yãŋkehãrom taŋkut.

* 119:42: Sam 102:8, 119:39; Snd 27:11

* 119:47: Sam 119:16, 119:97, 119:127, 119:159

* 119:57: Sam 16:5

- 58 Tänpäkaŋ Ekäni, gäk bian täŋkentäŋ namikta yänkehäromtak man yänkun. Unita gäkŋo man u nadänpäŋ täŋkentäŋ namikta bänep nadäk-nadäkna kudup gäkagän ganiŋ kiretat.
- 59 * Näk irit kuŋat-kuŋatna täŋo mebäri kudup nadäwa-tärewäpäŋ apiŋo gäkŋo man buramiŋpäŋ iwatta bänep peyat.
- 60 Unita gäkŋo jukuman iwatta kämi kaŋ yänkaŋ nämo itsämäŋ yäpmäŋ kwet. Nämo, pengän yäput peyat ŋo.
- 61 Bureni, äma wakitä näk nutta nadänpäŋ buŋep täŋkuŋo upänkaŋ näk bänepna äreyäwäpäŋ gäkŋo jukuman unita nämo guŋ täyat.
- 62 Nämo inik, gäkŋo бага manka siwoŋi unita nadänpäŋ ganiŋ oretta bipani bämop-inik akuk täyat.
- 63 Ba ämawebe gäk oraŋ gamiŋpäŋ juku-manka iwat täkaŋ ukät not tänpäŋ kuŋat täkamäŋ.
- 64 Bureni Ekäni, kome ŋo terak ironka tokŋeŋ pätak. Unita man kädetka täŋo mebäri näwetpäŋ näwoŋäreŋiri kaŋ nadäwa tärewut!

Ekäni täŋo бага mantä täga täŋkentäŋ nimek

- 65 Ekäni, täŋkentäŋ namikta yänkuno u iwatpäŋ epän ämaka näka säkgämän täŋ namik täyan.
- 66 Näk бага mankata nadäkinik täyat unita nadäk-nadäk täga namiŋiri бага man täŋo mebäri kaŋ nadäwa tärewut.
- 67 * Tänpäkaŋ bian goret kuŋatkuro unita yäpä-siwoŋtakta komi namiŋkun. Ude täŋiri eruk apiŋo gäkŋo man buramitat.
- 68 O Ekäni, täŋkentäŋ namik täyan u tägagämän. Gäk orakorak täŋo mähe mi bureni.
Unita gäkŋaken man kädetka täŋo mebäri näwetpäŋ näwoŋäreŋ täyi.
- 69 Äma ärowani näka jop manman yäk täkaŋ upänkaŋ bänep nadäk-nadäkna kudup gäkŋo juku-manka uterakgän pek täyat.
- 70 Tänpäŋ äma ärowani uwä bänep nadäk-nadäki kumbani upänkaŋ nähä juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat.
- 71 Tänpäkaŋ nadätat; Komi nadäŋ itkuro u täŋkentäŋ namiŋkuk.
Unitä bänepna yäpmäŋ sukureŋpewän bänep nadäk-nadäkna pewa бага manka terakgän kuyak.
- 72 Unita Ekäni, apiŋo ŋode yäyat; Бага man mekatä pewi ahäwani unita nadäwa säkgämän-inik täyak, moner tuŋum pähapta gäripi nadäk täkaŋ u irepmit moretak!

Anutu täŋo бага man u siwoŋi-inik

- 73 Ekäni, gäkŋa ketkatä puŋ gatänpäŋ nepmaŋkuno unita nadäk-nadäk namiŋiri juku-manka unita yänpäŋ-nadäk täk täyiwa!
- 74 Täŋira ämawebe gäk oraŋ gamik täkaŋ u näk nabäŋpäŋ ŋode nadäk täkot; Äma ŋo Ekäni täŋo jukumanta nadäkiniki kehäromi uterak pek täyak!
Ude nadänpäŋ oretoret täk täkot.
- 75 Ekäni, näk bureni ŋode nadätat; Näk yäpä-siwoŋtakta komi namiŋkuno uwä nadäŋ namikinik tänpäŋ unita namiŋkun.
Tänpäkaŋ gäkŋo man kädet uwä siwoŋi-inik.

- 76 Eruk, watä epän ämaka näk täñkentäj namikta bian yäjnkuno u iwatpäñ ironka paot-paori nämo u pewi ahäj namiñjiri butewaki nadäwätäk terak itat ño täñ-kehäromtañ nami.
- 77 Näk gäkño бага манта гäриpi nadäk täyat unita butewaki nadäj namiñjiri äneñi säkgämän kañ ira.
- 78 Täñpäkañ äma inita nadäwä ärowani täñpanitä jop manman terak manken nepmak täkañ.
Ude täk täkañ unita mäyäk kañ yäput! Upäjkañ nähä gäkño jukuman unita pen juku piñpäñ api kuñaret.
- 79 Täñjira ämawebe gäk orañ gamiñpäñ gäkño jukuman nadäk täkañ unitägän näkken äbäkañ bok kañ itna.
- 80 Täñpäkañ Ekäni, gäripna ñode pätak; Inamkaken täktäkna terak mäyäk yäpettäwä yäjpäñ gäkño jukuman kudup siwoñigän iwatta nadätat.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yäjnkuk

- 81 Ekäni, gäkä täñkentäj namikta itsämäj yäpmäj äbäjira kehäromina paoränkañ kehäromina nitek nämo itat.
Upäjkañ man bian yäjnkuno u bureni api täñpen yäj nadäkinik täyat.
- 82 Täñpäkañ man yäjnkuno u bureni jidegän iwatpäñ bänepna täñpidäm täwayäj? U kakta dapun täñ yäpmäj äbäjira dapunna komi nekañ.
- 83 Näk imaka wawäpäñ mañpäkuk täkañ ude itat upäjkañ gäkño juku-manka unita nämo gunṭak täyat.
- 84 Wära! Piä watä ämaka bäräpi terak it yäpmäj äbätat ño äneñi udegän kepma bipani jide api iret?
Ba äma komi namik täkañ unita kowata jidegän api täñ yämen?
- 85 Nadätan? Äma inita nadäwä ärowani täñpani, gäkño бага манта мәде ut imik täkañ u näk täñpäwakta näkä kädetken awañ änek täkañ.
- 86-87 U jop nadäj komi namik täkañ unita täñkentäj nam! Äma udewanitä nuttäko paotnañipäj itat.
Täñpäkañ juku-manka kudup u siwoñi tägagän, ämatä nadäjpäñ iyap tañpäñ yäpmäj kuñatnañigän.
Täñpäñ komi butewaki terak itat upäjkañ juku-manka unita мәде nämo utat.
- 88 Unita ironka tärek-täreki nämo unita yäjpäñ iritna täñmeham tañjiri juku-manka, mekatä yäjiri ahäwani u kudup kañ iwara.

Anutu täño бага man unita nadäkinik täñkuk

- 89 * O Ekäni, gäkño manka u kunum gänañ, kehäromi tärek-täreki nämo pätak.
- 90 Ironkatä kodakitä kodaki api it yäpmäj kwek. Kome pähap ño inide itta täñ-kehärom tañpäñ peñkuno wareñi nämo it täyak.
- 91 Imaka imaka kuduptagän u gäkño man buramiwanitä itkañ unita gäkño meka jinom terakgän it yäpmäj äbäj itkañ.
- 92 Täñpäkañ gäkño бага manka unita gäripni nämo nadäjkut yäwänäku komi namiñkuno unitä nutpewän paoram.
- 93 Upäjkañ nämo! Gäk juku-manka terak iritna täñ-mehamtañ namiñkuno unita juku-manka unita wari nämo api gunṭawet.

* 119:89: Ais 40:8; 1Pi 1:25

- 94 O Ekäni, näk gäkŋata biŋam itpäj gäkŋo juku-manka kadäni kadäni iwatta ehutpäj epäni tāk täyat unita wakiken nanik nämagut.
- 95 Nadätan? Äma waki kábop itkaŋ näk nutta täŋtuŋum tākaj. Upäjkaŋ näk nadäwätäk nämö täŋpäj gäkŋo jukumanta yäŋpäj-nadäk pen tāk täyat.
- 96 Täŋpäkaŋ ŋode yabäŋpäj-nadäk täyat; Imaka kome ŋo terak täga yäj yäk tākamäj u kudup api paot moreneŋ.
Täj gäkŋo man u imaka bureni-inik, tärek-täreki nämö, inide itta yäwani.

Anutu täŋo бага mantä äma ŋo nadäk-nadäk säkgämän imiŋkuk

- 97 Wisikna! Gäkŋo manta gäripi pähap nadäk täyat. Täŋpäj unita kepma bipani yäŋpäj-nadäk tāk täyat.
- 98 Jukumanka u wari wari yäŋpäj-nadäk tāk täyat unita nadäk-nadäkna uwä iwanaye täŋo nadäk-nadäki yärepmitak.
- 99 Ba ugän nämö. Man kädetka unitagän juku piŋpäj kuŋat täyat unita nadäk täga iŋitat uwä yäŋpäj-näwoŋärek täŋpani ämanaye unitäŋo nadäk yärepmitpäj iŋitat.
- 100 Ba бага manka u buramik täyat unita nadäk-nadäk äma ekäni ekänitä nadäk tākaj u näkä yärepmitpäj nadäk täyat.
- 101 * Täŋpäkaŋ gäkŋo juku-manka kubä irepmiret yäj nadäŋpäj kädet wakiwaki u kudup yabäj umuntaŋpäj kukŋi kädagän yärepmit täyat.
- 102 Ekäni, gäkŋa-tägän meka jinom unita yäŋpäj-näwoŋärek tāk täyan unita nämö guŋ taŋpäj irepmit täyat.
- 103 * Yäke! Gäkŋo jukuman unita nadäwa gäripi pähap, inide kubä tāk tākaj, imaka gakŋi nitek nakta gäripi nadäk täyat unitäŋo gäripi irepmitak.
- 104 Burenitä bureni-inik, gäkŋo mantä nadäk-nadäk kädet säkgämän näwoŋärek täyak unita waki kädet kudupta taräki nadäk täyat.

Ekäni täŋo jukumantä peŋyäjek ude täyak

- 105 * Ekäni, gäkŋo meka jinom u kädet kuŋat-kuŋatna täŋo topän ude täŋ namitak. Täŋkaŋ kädetnaken peŋyäjneŋ namitak.
- 106 Unita man kädetka siwoŋi u iwatta iŋamkaken yäŋkehäromtak man yäŋkuro udegän api täŋpet.
- 107 Upäjkaŋ Ekäni, bäräpi taŋitä näk nepmäŋitak unita gäkŋa yäŋkuno ude iritna äneŋi täŋ-kehäromtaŋ namisi.
- 108 Täŋpäkaŋ gupe kábäŋi nitek ude, ganiŋoret man pewa-ärek tākaj unita gäripi nadäj namisi.
Ude nadäj namiŋkaŋ gäkŋaken manka u säkgämän näwetpäj näwoŋärek tāk täyi.
- 109 Näk kadäni kadäni kumäj-kumäj dubiniken it täyat upäjkaŋ gäkŋo juku-manka unita nämö guŋtak täyat.
- 110 Äma wakitä näk nepmäŋitta buŋep tāk tākaj upäjkaŋ näk gäkŋo man kädetka u peŋpäj näkŋaken gärip terak nämö iwat täyat.

- 111 Nämoinik, gäkŋo juku-mankatä bänep oretoret pewän ahäj namik täkaŋ. Unita iyap taŋpäŋ tärek-täreki nämö api iwat täŋpet.
- 112 * Täŋpäŋ gäkŋo man kädetka u iwatta nadäk kehäromi peyat. U iwat yäpmäj kuŋtäŋgän kaŋ kumba!

Ekäni täŋo man käderitä watä it nimik täyak

- 113 Ekäni, äma gäk gäwaräntäktä bänep yarä pek täkaŋ unita gaŋani pähap nadäŋkaŋ gäkŋo juku-manka unitawä gäripi nadäk täyat.
- 114 * U imata, gäk näkŋo kurepäna ba mobä käwutna, iwantä nutnayäj täŋjirä käbop iretta.
Täŋpäkaŋ man bian yäŋkuno u bureni iwatpäŋ api täŋpen yäj nadäkinik täyat.
- 115 Ai! Waki täŋpani in nabä kätäŋpeŋ kut! Näk Anutuna täŋo jukumani iwarayäj nadätat!
- 116 Eruk Anutu, näkŋo iritna täŋ-kehäromtakta man kehäromi yäŋkuno u juku piŋpäŋ udegän kaŋ tä.
Ude täŋjiri uyaku näkŋo nadäkinikna kehäromigän itkaŋ бага manka pen täga api iwarän täwet.
- 117 Unita mehamtäŋ namiŋjiri bäräpi gänaŋ nämö api paoret. Ude täŋjiri juku-manka wari wari api nadäj gamet.
- 118 O Ekäni, näk nadätat. Gäk ämawebe gäkŋo jukuman iwatta bitnäc täkaŋ unita mäde ut yämik täyan.
Ude täŋjiri tänyäkŋarani täktäki kädet u jopi ude api täŋpek.
- 119 Täŋpäŋ, gäk ämawebe udewani kudup jiraŋ ude bumik ureŋ täŋpi kuk täkaŋ. Täŋpäkaŋ nähä gäkŋo manta gäripi pähap nadäk täyat.
- 120 O Ekäni, gäkŋo täktäkka inipärik unita nadäwa umuri täŋpäpäŋ kujat kwaik täc täyat. Ba gäkŋo man kädetka unita nadäwa umuri täc täkaŋ.

Anutu täŋo jukuman iwarani

- 121 O Ekäni, näc kädet täga siwoŋi iwat täyat unita nabäj äwaräkuk täŋjiri iwantä näc nämö täŋpä waneŋ!
- 122 Ekäni, näc epän watä ämaka unita api täŋkentäj gamet yäj näwet.
Täŋkentäj namiŋjiri äma inita nadäwä ärowani täŋpanitä bäräpi naminertawä.
- 123 Wära! Gäk bian täŋkentäj namikta siwoŋi näwetkuno ude täŋkentäj nami yäŋpäŋ dapun täŋ yäpmäj äbäjira dapunna komi nekaŋ.
- 124 Unita Ekäni, butewakika paot-paori nämö unita nadäj namisi! Täŋkaŋ gäkŋaken juku-manka u näwetpäŋ näwoŋäre täyi.
- 125 Näc epän watä ämaka itat unita gäkŋo meka jinom u nadäwa-tärektä nadäk-nadäk namisi.
- 126 Ekäni, ämawebe gäkŋo бага man irepmit täkaŋ u yabätan? Eruk, gäk bäräŋeŋ akuŋpäŋ kowata yäwoŋäre!
- 127-128 Näc kädet wakiwaki äma udewanitä iwat täkaŋ unita taräki-inik nadäk täyat.
U imata, gäkŋo juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat, ämatä gol moneŋ säkgämän-inik unita gäripi nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ nadäk täyat.

* 119:112: Sam 119:33, 119:36 * 119:114: Sam 32:7, 91:1

Ba gäkŋo бага manka u kudup iwat täyat.

Anutu täŋo kädet iwatta gäripi nadäŋkuk

- 129 Ekäni, gäkŋo man uwä säkgämän unita buraminpän kuŋat täyat.
- 130 * Äma kubätä gäkŋo man bänepiken penpän kuŋarayän täko uwä bänepiken penjänek api irek.
Ba guŋ äma kubätä gäkŋo man yänpän-nadäk tänpayän täko uwä nadäk-nadäk ikek api kuŋarek.
- 131 Tänpäkaŋ Ekäni, näk gäkŋo бага manta gäripi-inik nadäk täyat. U iwatta mena bänepna pidämtak takamän.
- 132 Unita Ekäni, ämawebe nadäŋ gamikinik tänpänita nadäŋ yämik täyan udegän, näk nabänpän butewaki nadäŋ namisi.
- 133 Tänpäkaŋ gäkŋo mankatä kädet näwoŋärenjirän momitä näka intäjukun nämo täŋ namek.
- 134 Tänpäkaŋ Ekäni, täŋkentän namiŋiri ämatä näka tänpäwak täneŋtawä. Ude täŋ namiŋiri manka kaŋ buramik tänpa.
- 135 * Gäk dubinaken itkaŋ säkgämän täŋ namiŋpän gäkŋaken kädet siwoŋika kudup kaŋ näwetpän näwoŋäre.
- 136 Tänpäkaŋ Ekäni, ämawebe mäyaptä gäkŋo man nämo iwat täkaŋ unita konämna pito ume dapuriken äpäk täyak ude mak täyak.

Anutu täŋo jukuman u siwoŋi-inik

- 137 O Ekäni, kudän siwoŋi säkgämän täŋo mäheми u gäk. Tänpäkaŋ gäkŋo meka jinom kudup u udewanigän, siwoŋi säkgämän.
- 138 Bureni, jukuman bian pewi ahäŋkuŋo u kudup siwoŋi tägagän, ämatä nadänpän iyap tänpän yäpmän kuŋatneŋtagän.
- 139 Upänkaŋ iwanayetä бага manka u mäde ut imik täkaŋ unita bänepna kädäp ude ijik täyak.
- 140 Ekäni, yäŋkehäromtak manka u pära nämo ahäk täyak. Burenigän ahäk täyak.
Unita epän watä ämaka näkä manka unita gäripi-inik nadäk täyat.
- 141 Tänpän ämatä näka nadäwä äpani, jiraŋ ude täk täkaŋ upänkaŋ meka jinomta nämo gaŋatak täyat.
- 142 U imata, kudän siwoŋi säkgämän säkgämän täk täyan u pen udegän api täŋ yäpmän äroweno unita.
Tänpäkaŋ бага manka u burenigän ahän yäpmän kukta yäwani.
- 143 Bureni, komi epän gänaŋ itat, upänkaŋ juku-manka unitä bänepna tänpidäm täjirän oretoret nadäk täyat.
- 144 Tänpäkaŋ бага manka uwä siwoŋi tärek-täreki nämo. Unita Ekäni, nadäk-nadäk namiŋiri säkgämän kaŋ it yäpmän ärowa!

Wakiken nanik imagutta Anutuken yäŋapiŋkuk

- 145 Bänep nadäk-nadäkna kudup gäkken penpän gera yäyat. Unita Ekäni, nadäŋ namiŋiri juku-manka kudup kaŋ buramiwa!
- 146 Gäkken gera yäŋjira wakiken nanik nämagut. Nämaguriri бага manka kudup u kaŋ iwara.

* 119:130: Sam 19:7; Snd 1:4 * 119:135: Sam 4:6, 119:12, 119:26

- 147 Tänpän gäkno manka unitä bureni ahäwekta nadäkinik täyat unita kome ket nämo yänjenirän akuñpän täñkentän namikta gäkken gera yäk täyat.
- 148 Täñkañ gäkno manka yänpän-nadäk täñpayän nadänpän bipani käron päke u kodakgän it täyat.
- 149 Ekäni, ironka tärek-täreki nämo unita nadän namisi. Tänpän butewakika kwawak näwoñärenpän iritna täñ-kehäromtañ namisi.
- 150 Nadätan? Äma komi epän namik täkañ u dubinaken itkañ. Äma uwä gäkno jukuman iwatta bitnäk-inik täk täkañ.
- 151 Tänpäkañ Ekäni, gäk imaka, näk dubinaken itgän täyan. Tänpän gäkno бага manka u kehäromigän pen itta yänkehärom täwani.
- 152 Bian gäkno juku-mankata yänpän-nadäk ñode täñkut; U tärek-täreki nämo itta pewi ahänkuñ.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yänjuk

- 153 Ekäni, näk gäkno juku-mankata nadän äwaräkuk nämo täk täyat unita komi bäräpi gänañ itat ño nabänpän-nadänkañ täñkentän namisi.
- 154 Bian yänkehärom tañkuno ude iwanaye inamiken näk gäarak itpäñ täñkentän namiñiri iwan nabä-kätänpeñ kut.
- 155 Äma waki täñpani u gäkno juku-manka nämo buramik täkañ unita gäkñata biñam täga nämo api yämaguren.
- 156 Upänkañ Ekäni, nähä täñkentän nam! Butewakika u ärowani pätak unita yänkuno udegän wakiken nanik nämagut.
- 157 Iwan mäyap näk tänpäwakta it gwäjiñ namikañ upänkañ gäkno man kädetka bureni u nämoinik irepmiit täyat.
- 158 Täñ Isrel ämawebe ätu gäkno manta nadän parit täk täkañ unita kokwawak nadän yämik täyat.
- 159 Tänpäkañ Ekäni, gäkno meka jinomta gäripi pähap nadäk täyat u nabänpän-nadäsi.
U nabänpän-nadänkañ ironka tärek-täreki nämo unita iritna täñ-kehäromtañ namisi.
- 160 * Ekäni, бага manka u bureni gän ahän yäpmän kukta yäwani. Manka siwoñi u kudup tärek-täreki nämo.

Anutu täño бага man iwatta gäripi-inik nadänjuk

- 161 O Ekäni, äma wäpi ärowani nitek ätu jop nadän näk tänpäwak täkañ upänkañ näk juku-manka unita nadäwa umuri tänpäpäñ orañ imik täyat.
- 162 Tänpän kudän tägatäga täkta yänkehärom tañkuno unita nadänkañ oretoret pähap nadäk täyat.
Äma kubätä moner tañi mämäram yäpmänkañ oretoret nadäweko ude nadäk täyat.
- 163 Tänpäkañ jop-manmanta taräki-inik nadänkañ gäkno man kädetkata gäripi-inik nadätat.
- 164 Unita kepma kubä gänañ kadäni 7 ude бага manka siwoñi unita yänpän ganiñoret täyat.

* **119:160:** Sam 119:89, 119:142, 119:152

- 165 * Burenitä bureni-inik! Ämawebe gäkŋo manta gäripi nadäŋpäj iwat täkaŋ unitawä watä it yämiŋiri bänep kwini terakgän it täkaŋ imaka kubä täŋpewän bänep nadäk-nadäki täga nämö putärewek.
- 166 Unita Ekäni, gäk kubä-tägän wakiken nanik nämagutta itsämänjat. Itsämänkaŋ gäkŋo бага manka u iwaräntäk täyat.
- 167 Täŋpäkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täyat; Jukumanka unita gäripi-inik nadäŋpäj iwat-inik täk täyat.
- 168 Bureni, gäk näkŋo irit kuŋat-kuŋatna u kudup nabäŋpäj-nadäwi-tärek täkaŋ unita meka jinom kudup buramik täyat.

Anututä täŋkentäŋ imikta yäŋapiŋkuk

- 169 Ekäni, gäkken gera yäyat ŋo nadäŋ namisi. Nadäŋ namiŋpäj bian yäŋkuno udegän nadäk-nadäk täga näwetpäj näwoŋärek täyi.
- 170 Yäŋapiŋ manna ŋo iŋamkaken ärenjirän yäŋkehäromtak manka u iwatpäj wakiken nanik nämagusi.
- 171 Ude täŋiri menatä gäk ganiŋoret täyiwa! Imata, gäk juku-manka kudup u säkgämän näwetpäj näwoŋärek täk täyan unita yäŋpäj.
- 172 * Mena täŋpidäm taŋiri gäkŋo manka kädet unita nadäŋpäj kap ganiŋ ubiŋpäj teŋtäŋ kuŋat täyiwa, manka kudup u säkgämän siwoŋigän unita.
- 173 Näk gäkŋo man kädetka bureni iwatta yäŋkehärom taŋkuro unita täŋkentäŋ namikta pidämtak täyi.
- 174 O Ekäni, gäkä täŋkentäŋ namikta dapun käroŋ täŋ itat ŋo. Ba gäkŋo manta bänep täga pähap nadäk täyat.
- 175 Unita Ekäni, iritna täŋ-mehamtaŋ namiŋiri wäpka biŋam oraŋ gamik täyiwa.
Ude täŋira manka kuduptä täŋ-mehamtaŋ namik täyon.
- 176 * Näk yawak ägwän taŋpeŋ kwani udewani unita gäk epän watä ämaka näka wäyäkŋeŋpäj nabäŋ ahäsi.
Imata, näk gäkŋo juku-manka iwatta epäni kehäromi täk täyat.

120

Äma kubä Anutuken täŋkentäktä yäŋapiŋkuk

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

- 1 * Bian, komi butewaki terak itkaŋ Ekäni, gäkken yäŋapiŋjira nadäŋ namiŋkun.
- 2 Unita apiŋo udegän jop manman yäwani ba täŋyäkŋarani äma bämopiken nanik nämagusi!
- 3 Ai, jop manman yäwani in, Anututä jide api täŋ tamek? Ba komi epän jidewani upäj api tamek?
- 4 Komi epän ŋodewaniŋpäj api tamek; Komi äma täŋo päip bohamtä api taŋmaŋpek. Ba kädäp mebetpäj intä terak api piŋ täbarek.
- 5 Wära! Äma waki täŋpani, inta gaŋani pähap nadätat! In bämopjinken itkaŋ gaŋani nadätat u Mesek kome ba Keda ämawebe bämopiken itkaŋ nadäwero ude.

* 119:165: Ais 32:17 * 119:172: Sam 51:14, 119:138 * 119:176: Ais 53:6; Jer 50:6; Mat 18:12; Luk 15:4 * 120:1: Sam 118:5; Jna 2:2

- 6 Bänep kwini terak itta gäripi nämo nadäk täkaŋ u bämopiken kadäni käronji it yäpmäj äbut. Unita kaŋ pewa yäj nadätat.
7 Imata, bänep kwini itta man yäjira unitäwä ämik mangän yäk täkaŋ.

121

Ekäni u watä ämanin tägagämän

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ɲo tek täŋkuŋonik.

- 1* Näk pom taŋi taŋi udu terak dapun käronj täŋ itat upäjkaŋ täŋkentäkna dekaken naniktä äbäjkaŋ täŋkentäj namayäj?
2* Eruk näk nadätat, Ekäni kunum kenta kome täŋ-peŋkuko unitägän api täŋkentäj namek.
3* Nadätan? Ekäni unitä gabäj äwaräkuk täŋirän nämo maŋgurek. Nämo, watä ämaka u döpmon nämo pat täyak.
4 Bureni-inik, Isrel täŋo watä äma unitä kodakigän itpäŋ watä säkgämän it gamik täyak.
5-6* U dubikaken itkaŋ watä it gamiŋpäŋ äyuŋka ude it gamik täyak. Ude it gamiŋirän kepma edaptä täga nämo gurek ba bipani komepaktä gäk täga nämo täŋpän wanen.
7* Täŋpäkaŋ Ekäni u gabäj gäwatkaŋ imaka umuri pähapken wädäj tädotpäŋ gepmaŋpän säkgämän api iren.
8* Täŋpäŋ täha peŋpeŋ deken kwenopäj äneŋi tähaken äbeno uwä Ekänitä watä it gamiŋirän umun terak nämo api iren. Täŋpäkaŋ apiŋogän nämo gabäj gäwarek. Nämo, watä kadäni nämo, api it gamik täŋpek.

122

Jerusalem ämawebe oretoret terak it täkaŋ

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ɲo tek täŋkuŋonik.

- 1* Ekäni täŋo kudupi yotken ärona yäj näwerirä bumta oretkut!
2 Eruk, ahäkamäj, Jerusalem täŋo yewa gänäŋ itkamäj ɲo.
3 Täŋpäkaŋ Jerusalem u yotpärare tägagämän-inik. Täŋkodak taŋkuŋo unita kehäromigän, kaŋoret ikek itak.
4 Uken Isrel ämawebe kuduptagän Anutu täŋo jukuman iwatpäŋ iniŋ oretta ärok täkaŋ.
5 Ba uken Isrel täŋo intäjukun ämaniye itkaŋ ämawebeniye täŋo man epän täk täkaŋ.
6 Unita Jerusalem komeken iranitä säkgämän irut yäjpäŋ Ekäniken ɲode yäjapitat; Ekäni, täŋkentäj yämiŋiri ämawebe Jerusalem yotpärareta gäripi nadäk täkaŋ u tägagän kaŋ irut!
7 Ude yäjapiŋira Jerusalem ämawebetä kwini terak irirä watä ämaniye imaka, säkgämän kaŋ irut.

* 121:1: Sam 87:1, 123:1 * 121:2: Sam 115:15, 124:8 * 121:3: Sam 41:2, 66:9, 127:1
* 121:5-6: Ais 49:10; Rev 7:16 * 121:7: Sam 91:10-12 * 121:8: Sam 113:2, 115:18 * 122:1: Ais 2:3; Sek 8:21

- 8 Tənpəkaŋ məhemnayeta yənpəŋ əneŋi ɲode yəkgən tənpa; Jerusalem əmawebe səkgəmən, kwini terak it təkot!
 9 Ba Ekəni Anutunin təŋo kudupi yotta yənpəŋ ɲode yəyat; Təgagən it təyon.

123

Anututagən dapun ijik təkəna!

Anutu inin oretoret kəbeyə yəput pekta kap ɲo tek təŋkuŋonik.

- 1* Ekəni, ijiŋpewa kunum gəkə itkaŋ kaŋiwat epən tək təyanken ərotak.
 2* Tənpəkaŋ Ekəni Anutunin, watə epən əma jopitə epən məhemi terak it təkəŋ, ba watə epən webetə intəjukun webeni təŋo kehəromi terak it təkəŋ, nin udegən gəkagən dapun kəron pen api təŋ yəpməŋ kune. Ude təŋ yəpməŋ kuŋtəkəna, eruk butewaki api nadəŋ nimen.
 3 Unita Ekəni, butewaki bərəneŋ nadəŋ nimisi. Imata, əma wakitə waki təŋ nimik təkəŋ unita gaŋani nadəkaməŋ.
 4 Ba tuŋum əmatə yəŋərok bumta niwet yəpməŋ əbəŋirə əneŋi udegən nadəkta nəmo nikaŋ.
 Ba əma gup yəpməŋ ərokərok təŋpanitə komi epən nimiŋpəŋ səra niwet yəpməŋ əbəŋirə gaŋani nadəkaməŋ.
 Unita Ekəni, butewaki nadəŋ nimiŋpəŋ təŋkentəŋ nimisi.

124

Anutu uwə əmawebeniye təŋo təŋkentək

Anutu inin oretoret kəbeyə yəput pekta kap ɲo tek təŋkuŋonik.

- 1 Ekənita nəmo təŋkentəŋ nimiŋkuk yəwənə jide tənəm? Isrel əmawebe, in yəŋyabək ɲonikta kowata yəwut!
 2-3 Bian əmatə kokwawak nadəŋ nimiŋpəŋ ninkət əmik təŋkuŋ. Təŋkuŋopəŋ Ekənita nəmo təŋkentəŋ nimiŋkuk yəwənə iwantə kudup nidəpəm.
 4-5 Umetə tokətpəŋ nidəpməŋpəŋ yejəmək təkəŋ ude tənəŋipəŋ nəmo təŋkuk!
 6 Unita nin Ekənita bənep təga nadəŋpəŋ ininoret təkəna! Tənpəkaŋ iwan yabəŋ əwarəkuk təŋirən nəmo nidəpuŋ.
 7 Əmatə buŋep tənpəkaŋ barak yepməŋirəkaŋ ehutpəŋ buŋep dərəmutpen kuk təkəŋ nin udegən təŋkuməŋ. Buŋep uwə dəkneŋkuk. Tənpəkaŋ ninə apiŋo buŋep terak nəmo itkaməŋ.
 8 Ekəni, kunum kenta kome pewən ahəŋkuŋo uniktə ini-təgən təŋkentəŋ nimik təyak!

125

Anututə əmawebeniye əyuŋ təŋ yəmik təyak

Anutu inin oretoret kəbeyə yəput pekta kap ɲo tek təŋkuŋonik.

- 1 Əmawebe Ekəni terəkgən yengəmə pek təkəŋ uwə Saion pomtə kehəromi-inik it təyak ude bumik it təkəŋ.
 Bərəpi mebəri mebəri ahəŋirə kwaiŋpəŋ təga nəmo tokət manəŋ.

- 2 * Tǎnpǎkaŋ pomtǎ Jerusalem yotpǎrare it gwǎjikaŋ ude, Ekǎnitǎ āmawebenyeta tǎrek-tǎreki nǎmo ude yewa tǎnpǎŋ tǎŋkentǎŋ yǎmik tǎyak.
- 3 Nǎk ŋode nadǎtat; Waki tǎŋpanitǎ siwoŋi āmawebe tǎŋo komeken watǎ wari nǎmo api itneŋ. Ude tǎnayǎŋ tǎŋo uwǎ kǎmiwǎ siwoŋi āmawebe ini imaka, kǎderi waki iwatpǎŋ waki tǎneŋ.
- 4 Unita Ekǎni, āma tǎga, gǎkŋo man buramik tǎk tǎkaŋ unita sǎkgǎmǎn tǎŋ yǎmisi.
- 5 Tǎnpǎkaŋ waki tǎŋpanita kowata komi yǎmiŋpǎŋǎ āma ātu gǎkŋo ābot tǎŋpanipǎŋ gabǎ-kǎtǎnpǎŋ mǎde ut gamik tǎkaŋ u imaka, kowata komi yǎmisi.

Eruk, Isrel āmawebe sǎkgǎmǎn kaŋ irut!

126

Isrel āmawebetǎ Anututǎ tǎŋkentǎŋ yǎmikta gera yǎŋkuŋ

Anutu iniŋ oretoret kǎbeyǎ yǎput pekta kap ŋo tek tǎŋkuŋonik.

- 1 * Ekǎnitǎ komi epǎnken nanikpǎŋ yǎŋnikŋat yǎpmǎŋ Jerusalem yotpǎrareken āneŋi ābǎŋirǎn ayǎbu tǎkamǎŋ yǎŋ nadǎŋkumǎŋ.
- 2 Āneŋi abǎŋkaŋ gǎripi nadǎŋpǎŋ mǎgayǎk oretoret kap teŋkumǎŋ. Tǎŋitna āmawebe Anututa nǎmo nadǎŋ imanitǎ nibǎŋpǎŋ yǎŋkuŋ; Ekǎninitǎ Isrel āmawebeta tǎŋkentǎk taŋi tǎŋ yǎmitak yǎŋ yǎŋkuŋ.
- 3 Bureni, Ekǎni uwǎ tǎŋkentǎk pǎhap tǎŋ nimiŋkuko unita bǎnep tǎga nadǎŋ imiŋkumǎŋ.
- 4 Unita Ekǎni, gǎkǎ bian ude tǎŋ nimiŋkuno udegǎn komeiniken āneŋi kaŋ yǎŋnikŋat yǎpmǎŋ ku!
Ude tǎŋpayǎŋ tǎyan uwǎ ŋode bumik; Kome kawukiken ume kubat kawuk tak-inik tǎŋpanipǎŋ yǎŋpewi iwǎn taŋirǎn kubat kawuk tǎwani u ume āneŋi āpǎk tǎkaŋ ude bumik.
- 5* Unita nadǎkamǎŋ; Āma kubǎtǎ apiŋo konǎm butewaki terak ketem yeri piweko upǎŋkaŋ oretoret terak ketem bureni ahǎŋirǎn pugerek.
- 6 Bureni, webe kubǎtǎ nadǎwǎtǎk terak yǎnat tǎŋpeko upǎŋkaŋ bureni ahǎŋirǎn kap teŋpǎŋ oretoret terak ketem uwǎ eŋiken yǎpmǎŋ ābek.

127

Imaka u ba u tǎnayǎŋ yǎŋpǎŋǎ Anutu tǎŋo kehǎromini ba nadǎk-nadǎki terakǎn tǎne

Anutu iniŋ oretoret kǎbeyǎ yǎput pekta kap ŋo tek tǎŋkuŋonik.

- 1 * Āma kubǎtǎ eŋi kubǎ tǎŋpayǎŋ nadǎŋpǎŋǎ Ekǎnita nǎmo nadǎŋpǎŋ tǎŋpayǎŋ tǎko uwǎ tǎŋpǎn Anutu iŋamiken jopi api tǎŋpek.
Ba udegǎn, āmatǎ Ekǎni tǎŋo nadǎk-nadǎki terak āboriyeta watǎ nǎmo itnayǎŋ tǎŋo uwǎ āma unitǎŋo watǎ epǎn u jopigǎn api tǎŋpek.
- 2 Ba udegǎn, gǎk kome ket nǎmo yǎŋeŋirǎn akumaŋ pǎŋku epǎn tǎŋ dǎmiŋ yǎpmǎŋ kuŋiri kome bipek.

* 125:2: Sam 121:8; Sek 2:5 * 126:1: Apos 12:9 * 126:5: Jer 31:9 * 127:1: Sam 121:4, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

Ude tänpayäj täno upäjkañ Ekäni nämo nadäj imiñkañ jop tänpayäj täno uwä epän u Anutu inamiken jopi api tänppek.

Unita nadäkañ? Ekänitä ini ämawebeniye bureni uwä yabäj yäwatpäñ imaka imaka täñkentäj yämiñirän bipani säkgämän pat täkañ.

³ Tänpäkañ nanak bäyak täkañ uwä Ekäni täño iron. Ba nanakjiye uwä Anutu täño kon pähap.

⁴ E, äma gubañi itkañ nanakiye mäyap bäyak täkañ uwä äma unitäño kehäromi. Ironironi uwä täganpäñ watä säkgämän api it imineñ.

⁵ Bureni, äma udewani uwä oretoret pähap terak it täkañ. Tänpäkañ iwaniyetä man epänken yepmañirä kehärom tañpäñ täga yärepmitneñ.

128

Irit kuñat-kuñat säkgämän unitäño mebäri

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

¹ Ämawebe Ekäni täño man buramiñpäñ nadäkinik tänppeñ kuñat täkañ äma udewani uwä Ekäni täño oretoret terak it täkañ.

² Gäk äma udewani epän täñiri bureni ahäj gaminayäj täkañ uwä iritka säkgämän api meham täwek.

³ Yen tägatä mujipi bumta pewän wädäk täkañ ude webekata nanak mäyap api bäyañ gamek. Ba nanakayetä gewet gukñitä it gwäjik täkañ ude api täneñ.

⁴ Bureni-inik, äma Ekäni täño mani buraminayäj täño uwä irit kuñat-kuñariken imaka tägatäga udewani api ahäj yämineñ.

⁵ Eruk, Ekäni Saion pom terak it täyak unitä iron täñ tamiton. Ude täñirän komejin Jerusalem uwä säkgämän kañ it yäpmäj ärowän.

⁶ Ba in kadäni käroni säkgämän itkañ orajiye ahäjirä kañ yabäwut. Urita Isrel ämawebe inä bänep kwini terakgän kañ it yäpmäj ärowut.

129

Isrel ämawebetä Ekänitä iwaniye tänpäwakta yäjpañkuñ

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

¹ Isrel, gäk äbot yäput peñpäñ ahäjkunken iwankayetä komi gamin yäpmäj äbuño unitäño manbiñam ñode yäjahä;

² Äbot täpuri ude it yäpmäj äbäjira iwanayetä komi epän jop nadäj namiñkuñ. Upäjkañ nämo närepmitkuñ!

³ U pärip-päriptä mädenaken nutpäñ nepmañpä gupna terak bäräm bäräm bumta patkuñ.

⁴ Ude täñ namiñkuño upäjkañ Ekäni siwonji täktäk kädet mähe mi unitä komi epän uken nanik nämagutkuk.

⁵ Urita Saion kometa kokwawak nadäk täkañ uwä Ekänitä kañ däpmäj yäwat kirewän!

⁶ U muyen kome kawukiken ahäjkañ kawuk tañpäñ paot täkañ ude kañ äworewut.

⁷ U epäni nämo, jirañ ude. Urita ini kubäkubä jop kañ parawut.

⁸ Təñirä ämatä yärepmit kuñ äbäk təñkañ yabəñpəñ kubätä ñode nämo api yäwek; Ekäni wäpi terak kwikinik irirä Ekänitä iron təñ tamiton yəñ nämo api yäwetneñ. Nämoinik!

130

Äma kubätä Anutu butewaki nadəñ nami yəñpəñ yəñapik man ño yəñkuk Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek təñkuñonik.

¹ * Ekäni, näk bäräpi pähap nadəñpəñ təñkentäktä gäkken gera yäyat.

² O Ekäni, gera yəñira nadəñ namiñpəñ təñkentəñ namisi.

³ * Ekäni, gäk mominin terak nidäpmäk təñpi yəwänä netä itek? Nin kudup paotnam.

⁴ * Upəñkañ, gäk mominin peñ nimik täyan unita gäkña gämotka-kengän kañ it täna.

⁵ * Näk Ekänitä təñkentəñ namän yəñpəñ kwikinik it täyat. Näk unitəño mantagän nadäkinik täyat. Unitägän bänepna təñkentəñ namik täyak.

⁶ * Äma epän kubä təñpa yəñpəñ kome bärəneñ yəñewi təñpayəñ nadäk täkañ ude, näk Anutu bärəneñ abä təñkentəñ namän yəñpəñ itsäməñ itat.

⁷ Unita Isrel ämawebe, nadäk-nadäknin Anutu-kengän kañ pena. Ekäni u iron tärek-täreki nämo təñ nimik täyak ba waki keriken nanik nimagutta pidämtak täyak.

⁸ * Təñpəkañ mominin terak kumäk-kumäktä biñam tänañipəñ Anututä ämawebeniye nintəño mominin kudup peñ moreñpəñ api nimagurek.

131

Ekäni terakgän yəñgämina pewäpəñ it täkäna

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek təñkuñonik.

¹ O Ekäni, näk gup yəpməñ ärokärok nämo täk täyat. Ba näkñata nadəñira ärowani nämo täk täyak.

Nadäk-nadäkna ärowani nitek itta ba imaka näkä täga nämo nadäwa tärenañi unita nadäwätäk wakiinik nämo täk täyat.

² Ude nämo. Imaka jide pat namitak unita täga nadätat. Nanak pakitä miñiye bakani terak nadäwätäkkät nämo, gup gapun gapun pat täkañ ude, bänepnaken ude nadätat.

³ Unita Isrel ämawebe, tärek-täreki nämo Ekäni terakgän yəñgämä pewäpəñ it täkot!

132

Saion pom təño yəñapik man kap

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek təñkuñonik.

* **130:1:** Kra 3:55; Jna 2:2 * **130:3:** Sam 143:2; Rom 3:20, 3:23-24 * **130:4:** Jer 33:8-9

* **130:5:** Sam 33:20, 40:1; Ais 8:17, 30:18 * **130:6:** Sam 63:6, 119:147 * **130:8:** Mat 1:21; Tai 2:14

- 1 Ekäni, Devittä gäka yänpäj komi epän gänaŋ itkuko unita nämo guŋ täwen.
- 2 Täŋkaŋ Isrel täŋo Anutu kehäromi gäka täŋ gamikta yäŋkehäromtak man yäŋkuko u imaka, juku piwen.
- 3-5 Devit uwä yäŋkehärom taŋpäj ŋode yäŋkuk; Näk eŋiken ba dāpmon patpatken bārāneŋ nämo api kwet. Nämo, Ekäni, Isrel täŋo Anutu kehäromi unitä itta kome täŋ-kerutpāj penkaŋ uyaku eŋiken pāŋku orek itpāj dāpmon täga api päret.
- 6 * * Eruk, Betlehem yotpārareken itkaŋ topmāk-topmāk täŋo kudupi gāpe u itak yāŋ manbiŋam nadāŋkumāŋ. Nadāŋkaŋ pāŋku Ja komeken bureni kaŋ-ahāŋkumāŋ.
- 7 Kaŋ-ahāŋpājä yāŋkumāŋ; Ekäni täŋo eŋiken kuŋpāj ini irani gāmoriken gwājij-āpmon imina!
- 8 Eruk Ekäni, kudupi yotka ŋoken tārek-tāreki nämo itta ābi! Täŋpāj topmāk-topmāk täŋo gāpe, kehāromika täŋo wārani, ukāt bok kaŋ ābi!
- 9 Äbāŋjiri bāmop āmakayetä kudān siwoŋigān kaŋ tāk täŋput. Ude täŋirä āmawebekayetä oretoret gera kaŋ yāk täŋput.
- 10 Ekäni, gāk intājukun āma itta iwoyāwani Devit u imaka kubä täŋ imikta yäŋkehäromtak man yāŋkun. Unita epän āmaka u mādē nämo ut imen.
- 11 * Yāŋ-kehāromtak man iwetkuno u bureni-inik api täŋ gamet yāŋ yāŋkun. Gāk ŋode iwetkun; Gākŋo yeriken nanik kubä gākä kumāŋjiri mādēkaken intājukun āma itkaŋ kaŋiwat epän tākta api iwoyāwet.
- 12 Täŋpākaŋ yerikaye unitä topmāk-topmāk kubāgān inkāt täŋkuro u mādē nämo ut imiŋpāj бага man yāmāyāŋ täyāt u buramiŋpāj yāpmāŋ kuŋatnayāŋ täŋo uwä, unitāŋo yeritā yeri intājukun āma itta ude api ahāŋ yāpmāŋ kuk tāneŋ.
- 13 Nadākaŋ? Ekānitä Saion yotpārare inita biŋam iwoyānpāj ŋode yāŋkuk;
- 14 Yotpārare ŋowä näkä tārek-tāreki nämo itkaŋ kaŋiwat epän tākta gāripi nadātāt.
- 15 Saion yotpārare ŋoken itkaŋ unitāŋo āmawebeniye täŋ-bumbum terak api yepmāŋ towiwet. Täŋpāj āma jāwāri bāmopiken it tākaŋ u imaka, ketem yepmāŋ towiŋira naŋpā tokŋewāpāj oretoret api tāk tāneŋ.
- 16 Ude täŋkaŋ bāmop āmaniye täŋo epāni täŋ-mehamtaŋ yāmiŋira āmawebeniyetä kaŋpāj nadāŋkaŋ kap tenpāj oretoret gera māmā api tāneŋ.
- 17 * Täŋpākaŋ kome ŋoken Devit täŋo orani kubä intājukun āma ārowani-inik ude api pewa ahāwek. Āma uwä näkŋa iwoyāwani. Kaŋiwat epän täŋpayāŋ täyak u täŋpewa tārek-tāreki nämo pen inide api täŋ yāpmāŋ ārowek.
- 18 Täŋkaŋ iwaniye täŋpewa māyāk taŋi nadāŋirä upāŋkaŋ kaŋiwat epän täŋpayāŋ täyak uwä wawaki nämo, säkgāmān api it yāpmāŋ ārowek.

* 132:6: 1Sml 7:1-2; 1Sto 13:5 * 132:6: 2Sto 6:41-42 * 132:11: 2Sml 7:12-16; 1Sto 17:11-14; Sam 89:4-5; Apos 2:30 * 132:17: 1Kin 11:36

133

Bänep kubägän irit kädet u imaka säkgämän

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ɲo tek täjkuɲonik.

- 1 * Anutu täño ämawebeniye bänep kubägän terak it täkañ uwä imaka säkgämän, gäripi niked kubä.
- 2 Bänep kubägän irit kädet u orip gakɲi säkgämän Anutu täño bämop äma Aron täño gwäkiken piñ ibarirä injami dapunken yawat imiñ äpäman kotäkiken äpuño udewani.
- 3 Ba uwä guk näburum Hemon pom terak säkgämän mak täkañ u Saion pom terak mäneño ude.
U imata, Saion pom uken Ekänitä irit paot-paori nämo täño ironi nimikta yäjkehärom täjkuko unita.

134

Anutu wäpi biñam iniñoret täkäna

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ɲo tek täjkuɲonik.

- 1 Ekäni täño epän watä ämawebeniye in kudup äbut! Äbäñpäñ Ekäni u iniñ orerut!
Bureni, biñani Ekäni täño kudupi yotken epän täk täkañ in udegän kañ täk täjput.
- 2 Kudupi yot gänañ ketjin kewatpäñ yäñapik man yäñpäñ Ekäni iniñ orerut!
- 3 Ude täñjirä Ekäni kunum kenta kome pewän ahäwani unitä Saion pom terak itkañ iron täñ tamiton!

135

Anutu iniñoret kap tewani

1 Ekäni wäpi iniñ orerut!

- Ekäni täño epän ämaniye, in wäpi biñam yäpmäñ akuwut!
- 2-3 Täñpäkañ ämawebe Ekäni täño kudupi yot unita watä it täkañ, in wäpi biñam yäñpäñ iniñ orerut.
Imata, Ekäni uwä kädet tägatäga niwoñärek täyak ba täktäki unita kap terak wäpi iniñ orerut!
 - 4 Bureni-inik! Ekänitä Jekop täño äboriye, Isrel ämawebe äbot nin, inita biñam iwoyäñpäñ nipmañkuk.
 - 5 Unitä näk nadätat; Ekäninin uwä ärowani pähap, imaka imaka komen ämawebetä yäniñ oret täkañ ba unita umuntak täkañ u kudup yärepmi moretak.
 - 6 Ekänitä ini imaka kubä kunum gänañ ba kome terak, gwägu gänañ ba gwägu mebäriken ban umu täñpayäñ nadäñpäñä u bureni täk täyak.
 - 7 Ba nadäñjirän gubam gwägätpäñ yäpä kwiniñirän mänit pähap u gänañ naniktä äbäk täyak.
 - 8 * Täñpäkañ Isip komeken äma ba tom nanaki ämani intäjukun nanik kudup däpmäñ moreñkuk.

* 133:1 Stt 13:8 * 135:8 Kis 12:29

- 9 * Tänpäj Isip kome unitäño intäjukun äma ukät epän ämaniyeta komi yämikta Ekänitä kudän kudupi mebäri mebäri pewän ahänkuñ.
- 10 Eruk ude täñkañ ämawebe komeni komeni täño intäjukun äma u kumäj-kumäj däpmänpäj ämawebeniye täño kehäromini yäpmäj äpuk.
- 11 * Amo kome täño intäjukun äma wäpi Sihon u ba Basan kome täño intäjukun äma wäpi Oki u imaka kumäj-kumäj däpuk.
Tänpäj udegän Kenan kome täño intäjukun ämaniyete kudup däpmäj moreñkuk.
- 12 Täñkañ intäjukun äma unitäño kome yäpmäj daninpäñ Isrel ämawebeniye yäniñ kireñkuk.
- 13 Unita Ekäni, wäpka biñamä pen api it yäpmäj ärowek. Äronjirän ämawebe mäden ahän yäpmäj kunayäj täkañ u gäkagän pen api nadäneñ.
- 14 Ude täñjä Ekäni gäkä ämawebekayeta butewaki nadäj yämiñpäñ wata säkgämän api it yämen.
- 15 * Tänpäkañ in ket nadäwut; Anutu kome kukñi käda naniktä yäniñ oret täkañ uwä anutu jopigän, äma keritä siliwa ba goräpäñ täñpani.
- 16 Uwä meni nitek upänkañ man täga nämo yäneñ. Ba dapuri nitek upänkañ imaka imaka täga nämo yabäneñ.
- 17 Ba jukuni nitek upänkañ man täga nämo nadäneñ. Ba tämanitä mäniñ täga nämo yäpneñ.
- 18 Tänpäkañ äma yäwik ude wani yäniñ oret täkañ uwä ini yäwik udegän kañ äworewut!
- 19 Eruk, Isrel täño oraniye in Ekäni wäpi punin unu pewut! Ba Anutu täño bämop äma in imaka, wäpi iniñ orerut.
- 20 Ba kudupi yot täño epän äma, in udegän, Ekäni wäpi yäpmäj akuwut! Tänpäkañ ämawebe Anutu bureni iniñoret täkañ, in kuduptagän Ekäni wäpi biñam yäpmäj akuwut!
- 21 Täñjä Jerusalem ämawebe, Ekänitä ini irit bägupken, Saion pom terak äronpäñ iniñ orerut. Imata, Anutu uwä ärowani-inik.

Unita äneñi yäwa, Ekäni wäpi iniñ orerut!

136

Anututa bänep täga kap tewani

- 1 * Ekäni u täñkentäk säkgämän täñ nimik täyak unita bänep täga pähañ nadäj imina!
Imata, unitäño ironi u tärek-täreki nämo patkukotä pätak, api pat yäpmäj ärowek.
- 2 Anutu intäjukun-inik itak unita bänep täga nadäj imina!
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 3 Ekäni ärowani intäjukun-inik itak u iniñ oretna!
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 4 U kubä-tägän kudän kudupi ini pärik kubä pewän ahäk täkañ.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

* 135:9: Kis 7:14-10:29 * 135:11: Nam 21:21-35; Jos 12:7-24 * 135:15: Sam 115:4-8; Rev 9:20 * 136:1: 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1; Jer 33:11

- 5 * U iniken nadäk-nadäk terak kunum pewän ahäñkuñ.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 6 * Täñkañ komewä ume tañi pähap u bämopiken täppäj peñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 7 * Ude täñkañ edap dapuri kenta komepak täppäj yepmañkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 8 Edap dapuriwä kepmata watäni itta teñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 9 Täñ, komepak kenta gukä bipanita watä itta yepmañkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 10 * Ekäni unitä Isip nanik täño nanak ämani intäjukun ahäwani u däp್ಮäj moreñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 11 * Täñkañ Isrel äbot Isip nanik yäj-yäkñat yäp್ಮäj äpāmañ kuñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 12 Iniken kehäromi terak keritä ude uwä täñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 13 * Täñkañ Gwägu Gämäni bämopgän däp್ಮäj täkñeñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 14 Ude täñkañ ämawebeniye bämop ugän yämagut yäp್ಮäj kuñpäj säkgämän yepmañkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 15 Täñpākañ Isip nanik täño intäjukun äma ba komi ämaniye u täñpewän ume gānañ äpmoñ moreñkuñ.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 16 * Täñkañ ämawebeniye kome kawukiken yäj-yäkñat yäp್ಮäj kuñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 17 U kome ätu täño intäjukun äma kehäromi kehäromi däp್ಮäj moreñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 18 Bureni, u intäjukun ämaniye wäpi biñam ikek däp್ಮägän täñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 19 * Amo nanik täño intäjukun äma wäpi Sihon u kumäj-kumäj utkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 20 * Ba Basan nanik täño intäjukun äma wäpi Oki u kumäj-kumäj utkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 21 Ude täñkañ komeni kujat u ämawebeniye täniñ kireñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 22 Kome u Isrel ämawebe, epän ämaniye unita yämiñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 23 Täñpākañ iwantä ämikken nirep್ಮirirä nibäj äwaräkuk nämo täñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- 24 Nāmo, u iwan keri terak nanik nimagutkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.

* 136:5: Stt 1:1 * 136:6: Stt 1:2 * 136:7: Stt 1:16 * 136:10: Kis 12:29 * 136:11: Kis 12:51 * 136:13: Kis 14:21-29 * 136:16: Kis 13:18, 15:22 * 136:19: Nam 21:21-30
* 136:20: Nam 21:31-35

25 Ekäni uwä imaka irit ikek päke u kudupta ketem yepmäŋ towik täyak.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

26 Unita Kunum täŋo Anutu unita bänep täga man iwet täkäna!
Imata, unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo patkukonitä pätak, api pat
yäpmäŋ ärowek.

137

Isrel naniktä äma täŋo komeken itkaŋ butewaki kap teŋkuŋ

- 1 * Babilon ume pomiken maŋitkaŋ komenin kujat Saionta juku piŋpäŋ
konäm bumta kot täŋkumäŋonik.
- 2 Päya ume pomiken itkuŋo u terak wagämnin wabiŋkaŋ änenji nämo
utkumäŋ.
- 3 Iwan nipmäŋitpäŋ komeniken yäŋnikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋo unitä kap
gäripi nitek teŋirä oretoret nadäna yäŋ niwet täŋkuŋ. Saion kome
täŋo kap kubä teŋ nimut yäŋ niwet täŋkuŋ.
- 4 Upäŋkaŋ jide? Ban kome kubäken itkaŋ Ekäni täŋo kap kubä täga tene?
Nämoinik!
- 5 O komenin Jerusalem, Gäka juku pikamäŋ. Gäka guŋ tänero uwä ketnin
gapun tawäpäŋ wagäm wari nämo api utne!
- 6 Ba Gäka nadäŋitna gäripi pähap nämo täŋpeko uwä kotäknin wawäkaŋ kap
wari nämo yäŋpäŋ tene!
- 7 Unita Ekäni, Idom naniktä Babilon äma täŋken täŋpäŋ päŋku Jerusalem
täŋpä waŋkuŋo unita nämo guŋ täwen. Iwaniye unitä ŋode yäŋkuŋ;
Yotpärare ŋo däpmäŋ äreyäŋ täna kut! Täŋitna mobä kubätä kubä
terak itneŋtawä!
- 8 * Eruk Babilon nanik, in umuntäkot! In api waŋ moreneŋ. Bureni, äma
kowata tamayäŋ täyak uwä äma täga, Ekäni täŋo oretoret terak api
kuŋarek.
- 9 Äma unitä intäŋo nanak paki yäpmäŋpäŋ mobä terak kaŋ däpmäŋtaräk
tawän!

138

Anutu täŋo ironi kap tewani

- 1 Ekäni, Gäk ganiŋ oretta bänepna kehäromi-inik peyat. Täŋpäŋ urak kome
terak nanik u iŋamiken Gäk ganiŋoret kap api tek täŋpet.
- 2 Täŋkaŋ kudupi yotka itak käda iŋamna dapun ukäda ijiŋkaŋ api oran
gamet.
Ekäni, Gäk näka nadäŋ namik täyan unita, ba iron täŋ namik täyan
unita bänep täga man api Gäweret.
Gäk wäpka biŋam ba mankatä intäjukun-inik it täyak.
- 3 Täŋpäkaŋ kadäni kubä näkä yäŋapik man yäŋkuro u nadäŋ namiŋkun.
Täŋpäŋ Gäkŋaken kehäromika namiŋpäŋ bänepna täŋ-kehäromtaŋ
namiŋkun.

- 4 Ekäni, kome täño intäjukun äma kuduptagän gäkño manbiñam nadäj moreñkuñ. Nadäj moreñkuño unita wäpka biñam kañ yäpmäj akuwut!
- 5 Gäkño täktäkka ba epmäget penjänek pähap unita kap teñ gamik täkot.
- 6 * Ekäni gäk intäjukun ärowani it täyan unita ämawebe inita nadäwä äpani täk täkañ uwä yabäj yawat täyan.
Upäjkañ ämawebe inita nadäwä ärowani täk täkañ unita mäde ut yämik täyan.
- 7 * O Ekäni, bäräpi mebäri mebäri ahäj namiñirä watä it namik täyan.
Täjpäkañ iwantä kokwawak nadäj namiñirä gäkä däpmäj yawat kireñpäñ kehäromika terak nämagut täyan.
- 8 Ekäni, gäk täñkentäk epän bumta täñ namik täyan. O Ekäni, ironka paot-paori nämo pätak.
Unita gäkñaken ketka kudän nin nämo nipmañpen.

139

Anututä nintäño mebärinin nadäwän tärek täkañ

- 1 * Ekäni, gäk näk ket-inik nabäñpäñ-nadäñkañ mebärina kudup nadäwi tärek täkañ.
- 2 * Irit kuñat-kuñatnaken imaka imaka täk täyat u kudup nabäñpäñ-nadäk täyan. Banken itkañ näkño nadäk-nadäkna kudup kañpäñ nadäwi tärekañ.
- 3 * Piä täk täyatken ba orek it täyatken kudup nabäñpäñ-nadäk täyan.
- 4 * Man jide yäwayäj nadäk täyatken gäkä jukun nabäñpäñ-nadäwikañ mäden yäk täyat.
- 5 Gäk intäjukun mäden it namiñkañ ketkatä orañ namikinik täk täyan.
- 6 Yäke! Gäkä näkño mebärina nadäwi tärek täkañ u äpmonpani-inik. Unita nadäwa ärowani inipärik kubä täk täyak.
- 7 * Unita Munapikka u penpäñ deken päñku kábop täga iret? Ba gabäj paot päñku kábop deken täga iret? Nämoinik!
- 8 Kunum gänañ ärowero uwä gäk u iren. Kumbanitä yotpärareken kwayäj täro uwä u imaka, iren.
- 9-10 Ba ban-inik, edap dapuritä itkañ abäk täyakken ukäda kwayäj täro uwä gäk näk yäj-nämagutta u itgän täñpen.
Ba edap dapuritä äpmonpäñ it täyakken ukäda päñku irayäj täro uwä gäk näk täñkentäj namikta ukäda itgän täñpen.
- 11-12 * Täjpäkañ bipmäj urani iwera kábop nepmañpek, ba penjänek iwera bipmäj urani äworeñpäñ uwäktäj nameko upäjkañ gäkä bipmäj urani kañiri bipmäj urani bureni nämo täk täyak.
Ba bipani uwä kañiri kepma ude täk täyak. Unita bipani kepma uwä gäkä kañiri kepmagän it täyak.
- 13 O Ekäni, meñ koki gänañ gupna täño moräki moräki kudup täñ moreñkun.

* 138:6: Ais 57:15; Jem 4:6; 1Pi 5:5 * 138:7: Sam 23:3-4 * 139:1: Sam 17:3; Jer 12:3
 * 139:2: 2Kin 19:27; Mat 9:4; Jon 2:24-25 * 139:3: Sam 17:3; Jer 12:3 * 139:4: Hib 4:13
 * 139:7: Jer 23:24; Jna 1:3 * 139:11-12: Jop 34:22; Dan 2:22; Hib 4:13

- 14 Gäk näk inide kubä käbop säkgämän-inik kubä tänpäj nepmanjuno unita ganiņ oretat.
Bänepnatä bureni-inik ŋode nadätat; Imaka kudup u udegän kaņkorek ikek tänpäj peņkun.
- 15 * Gäk nabäjiri näk meņ koki gänaņ käbop kujatna tohatna nämo tänaņipäj kwikinik yäpurärätpäņ tägaņ itkut.
- 16 Näk nämo ahäjira gäkä jukun nabäjkun. Ba nämo ahäjira kome terak jide api irero unitäņo kadäni u kudup intäjukun tawaņ peņ namiņkun.
- 17 Anutu, nadäk-nadäkka mäyap. Näk jide tänpäj daniņpäņ nadäwa täreneņ. Täga nämo!
- 18 Näkä u daniwero uwä mobä jiraņ irepmitneņ, unita täga nämo daniwa täreneņ! Täņpäkaņ däpmon terak nanik akuņpäņ gäkkät bok pen it täkamäk.
- 19 Yäke! Anutu, gäk äma waki täņpani däpmäj yäj nadätat! Täņjiri ämata komi jop nadäj yämik täkaņ u nabä-kätäwut!
- 20 Äma udewani gäka man waki yäk täkaņ. Ba wäpka ganiņ wärät täkaņ.
- 21 O Ekäni, äma gäka kokwawak nadäj gamik täkaņ unita näk udegän kokwawak nadäj yämik täyat.
Ba äma peņawäk täņ gamik täkaņ unita taräki pähap nadäk täyat.
- 22 Bänep nadäk-nadäkna ba gupna kuduptä äma udewanita gaņani pähap nadäk täyat. U yabäjira iwanaye bureni ude täk täkaņ.
- 23 * O Anutu, bänep nadäk-nadäkna ket tänpäj yäpmäj daniņpäņ nadä.
- 24 * Ude täņkaņ nadäk waki ätu näk gänaņ itneņta epän tänpäj yabäj ahä. Täņpäkaņ irit kehäromi täņo kädetken yäjnäktat yäpmäj ku!

140

Devittä Anututä watäni säkgämän it imikta yäņapiņkuk

- 1 O Ekäni, äma waki ba äma komi komitä nutneņta itkentäj namisi.
- 2 Äma udewani waki täkta däpmona nämo yek täkaņ. Ba yäņawät-awät kädet pewä ahäkta gäripigän täk täkaņ.
- 3 * Meni jinom u päraņi-inik, gämok komi täņo meni bumik. Man yäkyäki u komigämän, gämok äma däpani udewani bumik.
- 4 Unita Ekäni, äma wakitä nepmäņitneņta watä it namik täyi. Äma u näk täņpäwakta nadäk tawaņ pek täkaņ unita itpipiņ namisi.
- 5 Äma uwä inita nadäwä ärowani täņpäpäņ kädetnaken näka buņep täk täkaņ.
- 6 Täņpäkaņ Ekäni ŋode iwet täyat; Näkņo Anutu uwä gäk kubägän. Unita Ekäni, täņkentäkta butewaki gera yäyat ŋo nadäj namisi.
- 7 Yawe Ekänina, itkentäkna bureni, gäkä ämikken watä kehäromi it namiņkun.
- 8 Unita Yawe, apiņo äma waki u nämo nadäj yämen. Yabäj äwaräkuk täņjiri täņpäwaki unitäņo bureni nämo kaņ-ahäneņ.

* 139:15: Jop 10:8-9; Sav 11:5 * 139:23: Jop 31:6; Sam 26:2 * 139:24: Sam 5:8, 143:10

* 140:3: Rom 3:13

- 9 Ba yabäj awaräkuk täjiri iwanayetä ämikken närepmitpäñ kehäromina yäpmäj äpneñtawä. Nämo, täñpewi täñpäwaki näka täk täkañ u äyäjutpäñ ini terak kañ ärowän.
- 10 Täñkañ kädäp gäyek komigämän äma uterakgän kañ mañpäñ! Täñpäñ ureñ täñpä awañ käreñji gänañ, äneñji nämo abäkta, kañ äpmonput.
- 11 Ba äma jop manman terak äma manken yepmak täkañ unitä imaka bureni kubä kañ-ahäneñtawä. Nämo, täñpäwaktä äma komi komi uterak äronpäñ kañ täñpäñ wawut!
- 12 Täñpäkañ Yawe, äma jopi jäwäri itkentäñpäñ äma wakitä täñyäkñatneño udetä watä it yämik täyan.
- 13 Unitä ämawebe siwoñitä dubikaken itpäñ wäpka bureni-inik api ganiñoret täneñ.

141

Devittä yäñapik man ño bipani kubä yäñkuk

- 1 O Ekäni, täñkentäkta gäkken gera yäyat ño nadäj namiñpäñ bäräñeñ täñkentäj nam.
- 2 * Täñpäñ yäñapik manna ñonita nadäjiri gupe kábäñji nitek gäkken ärowani ude täyon. Täñkañ ketna kewatat ñonita nadäjiri gäk ganiñ oretta bipani täño ärawa säkgämän ude täyon.
- 3 * Eruk Ekäni, man waki kubä yäwetta mena jinomta watä ket it namik täyi.
- 4 * Ba waki täkta gäripi nadäñpäñ äma waki täñpanikät bok kuñatneta бага penkireñ namisi. Ude täñjiri udewani täño kap teñ oretoret äñnak-äñnakken bok nämo api itne.
- 5 Täñpäkañ äma täga kubätä kädet siwoñji näwoñärektä nabäj yäñpäñ komi namiñirän nadäjira täga täñpek. Upäñkañ äma waki täñpanitä nanin orerirä täga nämo nadäj yämet.
Nämo, näk unitäño täktäki wakitä paorut yäñpäñ unita yäñapik man yäk täyat.
- 6 Täñpäkañ kudän wakita kowatawä iwantä äma udewani täño intäjukun äma geñiken ureñ täñpä kunayäj täkañken uken ämawebetä kañpäñ näka ñode api nadäneñ; Unitäño meni jinom u bureni yäj api nadäneñ.
- 7 Äma udewani kumäñjirä ämatä kädäp täpuri täpuri duñ-jukut täkañ ude kujari awañ gägäniken ude api täñjirähutneñ.
- 8 * Täñpäkañ Yawe Ekänina, nähä dapunna gäkkengän api pewa äreneñ. Iwanta kábop itta gäkken ärek täyat unita nabä-kätäjiri nämo kumbet.
- 9 Nämo, iwanayetä buñep täñ namik täkañ uterak ärowetta nepmäñit näwasi.
- 10 Ude täñjiri näk gupna koreñ kuñarira buñepi terak äma waki unitä ini täga äroneñ.

* 141:2: Rev 5:8 * 141:3: Sam 34:13; Jem 1:26, 3:8 * 141:4: Snd 23:6 * 141:8: 2Sto 20:12; Sam 25:15, 123:1-2

142

Äma kubätä Anututä watä it namän yänpäj yänapinjuk

Devit mobä käwut gänaŋ käbop itkaŋ Anutuken yänapinjuk.

1 * Näk butewaki terak Anutuken gera yäj itat ɲo. Täŋkentäj namän yänpäj gera yäj itat.

2 Näk nadäwätäkna yäŋahänpäj iwet it täyat.

3 * Jide tänpäj ɲoba ɲo tänpet yänpäj peŋpeŋ kwayäj nadäŋira Anututä nadäwätäkna yäpmäj äpänpäj ude kaŋ tä yäj kädet täwit namik täyak.

Wära, wäral! Kädet kuŋat täyatken ämatä näk nepmäŋitta yen kädetken pek täkaŋ.

4 * Täŋjä näk dapun tänpäj täŋkentäkna kubä nämo kaŋ-ahätat. Näkä säkgämän itta bägup kubä nämoinik itak.

Ude irira äma kubätä butewaki nämo nadäŋ namitak.

5 Tänpäkaŋ Ekäni, gäkken täŋkentäkta gera ɲode yäyat; Gäk kubä-tägän watä it namik täyan.

Gäripna kudup gäkä terakgän peyat.

6 Unita gerana ɲo nadänpäj täŋkentäj nami. Näk kehäromina nämo. Äma näwat kirekaŋ u kehäromina kudup yäpmäj äpnayäj täkaŋ.

7 * Näk bäräpiken itat ɲo tänpidäm taŋ nami. Ude täŋ namiŋiri uyaku ämawebekayetä u kaŋpäj nadänpäj äbä irirä näk iŋamiken wäpka biŋam api ganiŋ oreret.

143

Devittä kumäj-kumäj nutneŋ yänpäj Anutuken gera yäjuk

1 Ekäni gäk yänapik geranata juku peŋpäj nadäŋ nami. Gäk iron mäheŋi, äma siwoŋi-inik unita butewaki nadäŋ nam.

2 * Tänpäkaŋ Ekäni, epän ämaka näk, näkŋata nadäŋira momi äma täyat upäŋkaŋ manken nämo nepmaŋpen.

Nadätan, kome ɲo terak dapunkaken äma siwoŋi-inik kubä nämo itak.

3 Ekäni, iwanayetä näwat kirenpäj näkŋo kehäromina yäpmäj äpäk-inik täkaŋ. Tänpäkaŋ kome bipmäj uraniken nepmaŋpä äma bian kumbanitä pat täkaŋ ude pat täyat.

4 Ude tänpäj nadäk-nadäkna wakiinik tänpäj umun terak itat.

5 * Täŋkaŋ, kadäni bian itkutken upäj nadätat. Imaka tägatäga täŋkuno ba imaka imaka pewi ahäŋkuŋo u juku piyat.

6 Tänpäj gäkken yänapik man yäŋira mäjonatä gäka gäripi pähap nadäk täyak, ämatä kotäki kawuk taŋjä ume nänayäj nadäk täkaŋ ude.

7 Unita Ekäni, kehäromina paotak unita gäk nadäŋ nami. Nepmaŋpi kumänpäj äma kumbani nämo äworewet!

8 * Näk gäka nadäŋ gamikinik täk täyat unita tami tami ironka kädet näwetpäj näwoŋärek täyi.

* **142:1:** 1Sml 22:1, 24:3 * **142:3:** Sam 77:3, 140:5, 143:4 * **142:4:** Jop 11:20; Sam 88:8, 88:18 * **142:7:** Sam 13:6, 143:11, 146:7 * **143:2:** Rom 3:20; Gal 2:16 * **143:5:** Sam 77:5, 77:10-11 * **143:8:** Sam 5:8, 25:1, 46:5

Täñjiri näk gäckengän yäñapik täyat unita kädet siwoñigän näwoñäreñjiri iwat täyiwa.

- ⁹ Ekäni, näk gäkä watä it nam yäj yäñpäñ gäkken äretat unita iwan keriken itat ŋo nämagut.
- ¹⁰ * Gäk näkño Anutu unita gäkñaken gärip iwaretta näwetpäñ näwoñäreñk täyi. Ude täñjiri gäkño Munapikkatä kädet bähätgän nämagut yäpmäj kukta gäripi pähap nadätat.
- ¹¹ Unita Ekäni, gäkña yäñkuno ude äneñi nämagut. Gäk Ekäni siwoñi pähap unita bäräpi mebäri mebäri ahäj naminayäj täkañ u keriken nanik kañ nämagut.
- ¹² Näk gäkño epän ämaka unita ironka pähap terak iwanaye ba äma näk täñpäwak täkañ u kudup kumäj-kumäj däpmäj.

144

Oretoret ba yäñapik man kap

- ¹ Ekäni u watä äma bureni unita iniñoret man unitagän yäj imik täkäna! U ämik täkta täñpäñ-näwoñäreñk täyak unita ämik gänañ pidämigän kuñat täyat.
- ² U watä it naminpäñ iwan injamiken näk gäarak it täyak. U wakiken nanik nämagutpäñ äyuna ude it namik täyak. Unitägän watä it namikta nadäkinik täñ imik täyat.
U guñ äbot, äbori äbori täño kehäromini yäpmäj äpäñpäñ gämotnaken yepmak täyak.
- ³ * Täñpäñ Ekäni, imata gäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkañ? Imata ämawebe watä säkgämän it nimik täyan?
- ⁴ Nin kuduptagän u me woñ udegän bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani. Ba kome terak itnayäj täkamäj uwä wärani edap ägoniken ahäñpäñ paot täkañ ude.
- ⁵ Upäñkañ Ekäni, kunum duñ weñpewi añeñpeñ kukñi kukñi kuñjirän kañ äpi. Täñkañ pom jop tensumuriri gupe pähap bäräñeñ kañ äbän.
- ⁶ Täñpäñ iwankaye yawat kireñpewi kuñtäñpä kukta äñin gwäjik täkañ ude täñpewi yäpä joñani käroñ ude äbäton.
- ⁷ Ude täñkañ punin unu naniktä näk nepmäjitta kewatpäñ ume gwägu käroñiken nanik wädäñpäñ nepmañsi.
Täñpäñ iwan kome kubäken nanik täño keriken nanik nämagusi.
- ⁸ Äma uwä man bureni nämoinik yäk täkañ. Nämo, Anutu injamiken man bureni yäkamäj yäj yäñkañ man jop manman yäk täkañ.
- ⁹ Täñpäkañ Anutu, näk wagäm utpäñ kap kodaki terak api ganiñoret täñpet.
- ¹⁰ U imata, gäk intäjukun ämakaye ämikken täñmeham tañ yämiñjiri iwaniye yärepmi täkañ. Täñkañ epän watä ämaka Devit näk iwan keriken nanik nämagut täyan.

* **143:10** Sam 31:14, 119:12, 139:24 * **144:3** Jop 7:17-18; Sam 8:4

- 11 Unita apiŋo udegän täŋ namisi. Itpipiŋ namiŋiri iwanaye komi komitã nutneŋtawã. Täŋpãŋ iwan kome kubãken nanik täŋo keriken nanik nãmagusi.
 Äma uwã man bureni nãmoinik yãk täkaŋ. Nãmo, Anutu iŋamiken man bureni yãkamãŋ yãŋ yãŋkaŋ man jop manman yãk täkaŋ.
- 12 Eruk Anutu näkŋo gãriŋna ŋode yãŋahãwa; Nanakniye gubaŋiken kehãromigãn, pãya kehãromitã it täkaŋ ude it täkot.
 Täŋpãkaŋ äpetniye siwoŋi säkgãmãn, intãjukun äma täŋo eŋi bek säkgãmãn säkgãmãnpãŋ täŋpani ude it täkot.
- 13 Täŋpãŋ ketem mebãri mebãri epãninken ahãŋ bumbum tãk täkot. Ba yawakniye yewa gãnaŋ nanak bãyaŋ-wek bumta tãk täkot.
- 14 Täŋpãŋ bulimakau nanak bãyaŋ-wek täŋirã ätu täŋgurãŋ taŋpãŋ nãmo paotneŋ. Ba yotpãrareken konãm butewaki kãhãn nãmo ahãwek.
- 15 * Äma äbot, imaka udewani ahãŋ yãmik täkaŋ uwã, Ekãni täŋo oretoret terak kuŋat täkaŋ. Bureni, ämawebe Anutunita Yawe yãŋ nadãŋ imik täkaŋ uwã oretoret bureni terak it täkaŋ.

145

Anutu iniŋ oretta kap tewani

- 1 Anutu, intãjukun ämana, gãk wãpka pen api yãŋahãŋ yãpmãŋ äron iret.
- 2 Kepma kepma wãpka biŋam bãnep täga terak api ganiŋoret täŋpet. Bãnep täga terak pen ude api ganiŋoret yãpmãŋ ärok täŋpet.
- 3 Ekãni uwã wãpi biŋam ikek unita wãpi biŋam pen ude iniŋoret tãkana! Wãpi biŋam ärowani pãhap unita jide täŋpãŋ mebãrini nadãna täreneŋ? Nãmoinik! Nin täŋo nadãk-nadãknin uwã kerãpigãn.
- 4 Upãŋkaŋ meŋ nantã ironiŋniye gãkŋo tãktãkka yãŋahãŋpãŋ api yãwet täneŋ. Epãn pãhap täŋkuno unitãŋo manbiŋam api yãwet täneŋ.
- 5 Bureni! Ämawebetã Anutu intãjukun äma kehãromi nitek ude itak yãŋ api yãŋahãk täneŋ. Täŋirã näk imaka, gãkŋo epãn täga unitagãn api nadãk täŋpet.
- 6 Täŋpãkaŋ ämawebetã kehãromika terak epãn tãk täyan unitãŋo manbiŋam api yãneŋ. Ude täŋirã näkŋawã wãpka biŋam pãhap u api yãŋahãwet.
- 7 Unita gãkã kudãn tägagãmãn, ba iron tãk täyan unita kap terak api ganiŋ oretne.
- 8 * Kap ŋode api tene; Ekãni uwã ninta nadãkinik täŋ nimiŋpãŋ iron täŋ nimik täyak. Täŋkaŋ butewaki nadãŋ nimiŋpãŋ kokwawak bãrãŋek nãmo nadãk täyak.
- 9 Ekãni uwã ämawebe kuduŋtagãn säkgãmãn täŋ yãmik täyak. Imaka kudup pewãn ahãŋkuŋo unita nadãkinik tãk täyak. Kap ude api tene.
- 10 Ekãni, ämawebekaye nin kap u teŋitna imaka imaka kudup peŋkuno unitã nadãŋpãŋ wãpka biŋam api yãpmãŋ akuk täneŋ. Täŋpãkaŋ ämawebekayetã bãnep täga man api gãwet täne.

* 144:15: Sam 33:12 * 145:8: Nam 14:18; Sam 103:8

- 11 Tāḅpāḅ kaḅiwat epānka biḅam ikek unitāḅo manbiḅam api yāḅahāne. Ba kehāromikata udegān api yāḅahāḅ yāpmāḅ kune.
- 12 Ude tāḅitna epān kehāromi niked tāk tāyan unitāḅo manbiḅam āmawebe komeḅi komeḅi kuduptā kaḅ nadāwut! Kaḅiwat epānka tāḅo peḅyāḅek epmāḅet ikek unita tāḅguḅ tāneḅtawā!
- 13 Kaḅiwat epān tāk tāyan uwā nāmoinik api paorek. Gāk kaḅiwat epān āma intājukun tārek-tārekka nāmo api it yāmiḅ yāpmāḅ ārowen. Ekāni gākḅo man uwā jopi nāmo. Ba tāktākka kudup kudāri sākgāmān.
- 14 Āma bārāpi kaḅ-ahāk tākaḅ u tāḅkentāḅ yāmiḅjit, āma kehāromini paorani tāḅ-kehāromtaḅ yāmiḅjit tāk tāyan.
- 15 Ekāni, imaka imaka irit ikek nakta yewākaḅ gākken gabāḅ tareḅirā ketem ini tāga nānaḅi u yāmik tāyan.
- 16 Tāḅpākaḅ ketem imaka yāmi naḅpāḅ sākgāmān it tākaḅ.
- 17 Nadākaḅ? Ekānitā imaka imaka siwonḅigān tāk tāyak. Imaka imaka peḅkuko u kudup ironi terakgān yabāḅ yāwat tāyak.
- 18 Āmawebe Anutuken bānep kubāgān peḅpāḅ gera yāk tākaḅ unita nadāḅ yāmiḅpāḅ dubiniken it yāmik tāyak.
- 19 Ba āmawebe oraḅ imik tākaḅ unitā imaka kubāta yāḅapik man yāḅirā yāmik tāyak. Ba gera kotāki nadāḅpāḅ imaka umuri gānaḅ nanik wādāḅ tādotpāḅ yepmak tāyak.
- 20 Tāḅpāḅ āmawebe Anututa gāripi-inik nadāḅ imik tākaḅ unita watā sākgāmān it yāmik tāyak. Upāḅkaḅ āma wakiwaki tāḅpani kudup api dāpek.
- 21 Tāḅpākaḅ nāk menatā Ekāni tāḅo biḅami yāḅahāk tāyiwa! Ba āmawebe komeḅi komeḅi kuduptagāntā wāpi kudupi tārek-tāreki nāmo u kaḅ yāḅahāḅ yāpmāḅ ārowut!

146

Anutu u āma kehāromini nāmo tāḅo tāḅkentāk

- 1 Anutu wāpi iniḅ orerut!

Tāḅpākaḅ nāk imaka, bānepna gupna, nadāk-nadākna kuduptā Anutu wāpi biḅam yāpmāḅ akusiwa!

- 2 Kome terak irayāḅ tāyat ude Anutuna tāḅo wāpi biḅam kap terak api iniḅoret yāpmāḅ kwet.
- 3 Āmawebe, in ḅode nadāwut; Kome tāḅo intājukun āmatā tāḅkentāk bureni tāga nāmo tamek.
Unita komeḅi āma udewanita nadākinik nāmo tāneḅ.
- 4 Nadākaḅ? Komeḅi āmatā kumāḅpāḅ kome āneḅi āworek tākaḅ. Kumāḅpāḅ imaka imaka api tāḅpet yāḅ yāwani u tāga nāmo tāk tākaḅ.
- 5 Upāḅkaḅ āma kubātā oranin Jekop tāḅo Anutu kwasikotpāḅ kuḅarayāḅ tāko uwā bānep oretoret terak irek.
Āma udewani uwā Anututā ini tāḅkentāḅ yāmek.

- 6* Anutu uwä kunum kenta kome, ba gwägu pähap ba imaka imaka itkañ u pewän ahäñkuñ.
Ba imaka u ba u api täñ tamet yäñ yäk täyak u bureniğän täñ nimik täyak.
- 7 Täñpäñ ämawebe iwan gämoriken it täkañ, u ba ketemta wäyäkñek täkañ, u ba komi epän gänañ it täkañ uwä Ekänitä täñkentäñ yämik täyak.
- 8 Täñpäñ ñode imaka täk täyak; Äma dapuri tumbani yäpän tägañpewän äneñi dapun ijik täkañ. Ba äma bäräpi kotak täkañ unitäño bäräpi ketäreñ yämik täyak.
Bureni! Ekäni uwä iniken äbot siwoñita gäripi-inik nadäñpäñ täñkentäñ yämik täyak.
- 9 Täñpäñ äma komeni nämo, webe kajat ba ironi kodäña unita butewaki nadäñ yämiñpäñ watä säkgämän it yämik täyak.
Upäñkañ äma waki täñpani unitäño kehäromini kumän yäpmäñ äpäk täyak.
- 10 Bureni! Ekäni uwä intäjukun-inik pen api it yäpmäñ ärowek! Saion ämawebe, in ñode nadäwut; Ekänijin uwä paot-paori nämo api irek.
Unita Ekäni täño wäpi biñam punin yäpmäñ akuwut!

147

Ekäni käbop nämo itak

- 1 Ekäni iniñ oretna!
Anutunin kap terak iniñ oreritna bänepninken oretoret ahäk täyak, ba wäpi yäpmäñ akuñitna tägak täyak.
- 2 Nadäkañ? Ekänitä Jerusalem äneñi täñkodak täñpäñ ämawebeniye iwantä yämagut yäpmäñ kwani äneñi yämagut yäpmäñ abätak.
- 3* Ämawebe nadäñ bäräp terak irani u täñpidäm tañ yämiñpäñ jibi meni uwäktäñ yämik täyak.
- 4* Täñpäkañ guk päke u ini nadäñkuko udegän ahäñirä wäpi ini-ini yämiñkuk.
- 5 Bureni, Ekäninin unitäño wäpi biñam ärowani, ba kehäromini u tañi. Täñkañ nadäk-nadäki u käroni boham, nintä kañpäñ nadäna tärenañi nämo.
- 6 Uwä äma äpani jopi-inik u kehäromi yämiñpäñ täñ-mehamtañ yämik täyak. Täñkañ äma waki täño kehäromini yäyomägatpäñ kome terak yeñ täreñ täñpän kuk täkañ.
- 7 Unita bänep täga nadäñpäñ kap terak Ekäni wäpi iniñ oretna! Wagäm utpäñ Anutunin u iniñ ubiñ tena.
- 8 Imata, u gubam täñpewän ahäk täkañ. Täñpäñ kome towikta iwän yäñpewän täñirän pom terak muyeñ mebäri mebäri ahäk täkañ.
- 9 Täñkañ tomta ketem yepmäñ towik täyak. Ba barak nanak imaka, kähän yäñirä yepmäñ towik täyak.

* 146:6: Sam 115:15, 117:2; Apos 4:24, 14:15 * 147:3: Sam 51:17; Ais 57:15, 61:1; Luk 4:18

* 147:4: Stt 15:5; Ais 40:26

- 10 * Nadäkaŋ? Hos ba komi äma ba imaka kome täŋo kehäromi nikekta ämatä nadäŋirä ärowani täk täkaŋ udewanita Ekänitä oretoret nämo täk täyak. Nämoinik!
- 11 Ämawebe Ekäni initagän umuntaŋpäŋ nadäŋ imikinik täk täkaŋ, ba bänep ironi terak yeŋgämä pewäpäŋ it täkaŋ unita oretoret täk täyak.
- 12 Unita Jerusalem ämawebe, in Ekäni iniŋ orerut. Uwä Anutujin unita wäpi yäpmäŋ akuwut.
- 13 Ekäni uwä yotpärarejin täŋo watä kehäromi itkaŋ iron pähap täŋ tamik täyak.
- 14 Ekäni uwä nadäŋ tamiŋirän in säkgämän, bänep kwini terak irirä Ekänitä epänjinken täŋpewän ketem ahäŋ bumbum täk täkaŋ.
- 15 Täŋpäkaŋ Ekäni unitägän kome pähap päke ŋonitäŋo mähem i tak unita man yäŋirän kometä mani buramik täyak.
- 16 Man yäŋirän gubam gwägäriŋän iwän mänit täk täyak.
- 17 Peŋ iwerirän kome mäniri-inik täŋpäpäŋ ämawebe bärom bumta täk täkaŋ.
- 18 Täŋpäkaŋ man äneŋi yäŋirän kome tägaŋpäŋ edap säkgämän ijik täyak.
- 19 Eruk, Ekäni unitägän Isrel ämawebe not täŋ yämiŋpäŋ iniken kädet kuroŋ yäwoŋäreŋpäŋ бага mani yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk.
- 20 Täŋpäkaŋ äma äbot ätuta nämo, Isrel ämawebe intagän man käderi täwoŋäreŋkuk, äma ätu uwä guŋ itkaŋ.

Unita Ekäni iniŋ oretna!

148

Imaka kuduptagän Anutu wäpi biŋam iniŋ oretta yäwani

- 1 Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!
Kunum gänaŋ nanik in kuduptagän Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut.
- 2 Anjero äboriye in kuduptagän Ekäni iniŋ orerut. Ba kunum gänaŋ nanik ämik ämaniye in imaka, Ekäni iniŋ orerut!
- 3 Edap dapuri kenta komepak ek imaka Ekäni wäpi iniŋ orerun! Ba guk taŋi ijiŋ-yäŋek täkaŋ in kudup Ekäni iniŋ orerut!
- 4 Kunum ban-inik unu gäk, ba ume gäk gänaŋ nanik, in Ekäni wäpi iniŋ orerut.
- 5 Bureni! Ekänitä ini yäŋirän imaka imaka u ahäŋkuŋotä itkaŋ unita u kuduptagän Ekäni wäpi iniŋoret täkot.
- 6 * Ekänitä ini yäŋirän käderi peŋ yämiŋkuko u paot-paori nämo yäwat täkaŋ. Käderi u täga nämo yärepmitneŋ.
- 7 Eruk, kome terak nanik in kuduptagän Ekäni iniŋ orerut. Ume tom taŋikät imaka imaka u gwägu mebäriken ban umu itkaŋ in,
- 8 Ba yäpä iromäŋ, iwänkät mim, ba mänit taŋi in kudup Ekäni täŋo man buramik täkaŋ, wäpi biŋam iniŋ orerut.
- 9-10 Pom taŋi ba täpuri, päya piwani ba bipiken nanik, tom towiwani ba ägwäri, gämok, gejiŋan ba barak, in kudup Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut.

* 147:10 Sam 33:16-18; Hos 1:7 * 148:6 Jop 38:33; Jer 33:20, 33:25

- 11 Tǎŋpǎkaŋ komeni komeni tǎŋo intǎjukun āmakāt āmawebejiye, gapman ba āma wǎpi nīkek, in imaka, Ekāni iniŋ orerut.
- 12 Ba āmawebe gubaŋi, āmawebe ekāni, ba ironjironji, in kuduŋtagān Ekāni wǎpi biŋam yǎpmǎŋ akuwut!
- 13 Bureni-inik, in kudup Ekāni wǎpi iniŋ orerut. Ekāni tǎŋo wǎpi biŋamtā āmawebe tǎŋo wǎp biŋam pāke u kudup yǎrepmiŋ morek tǎyak. Epmāget peŋyǎjek kudānitā imaka kome kenta kunum gānaŋ itkaŋ unitǎŋo yǎrepmiŋ morekinik tǎyak!
- 14 Tǎŋpǎkaŋ Ekāni u Isrel āmawebeta gāripi nadǎŋ yāmiŋpǎŋ kehāromi yāmiŋirān unita iniken kudupi āmawebeniye uwā Ekāni wǎpi iniŋoret tākaŋ.
Ekāni wǎpi yǎpmǎŋ akuwut!

149

Isrel tǎŋo Anutu iniŋ orerut!

- 1 Ekāni wǎpi yǎpmǎŋ akuwut!
Āmawebeniye, in kābeyā tǎŋpǎŋ iniŋoret kap kodaki kubā teŋ imut!
- 2 Isrel āmawebe, Anututā gatǎŋpǎŋ tepmaŋkuko unita bānep tǎga nadǎŋ imut! Jerusalem yotpārareken nanik inā intǎjukun āmajin Ekāni unita oretoret tǎŋ imut!
- 3 Tǎŋpǎkaŋ in jop nāmo itneŋ. Gukut tokǎtpǎŋ wǎpi yǎpmǎŋ akukta wagām ba gita utpǎŋ iniŋoret kap teŋ imut.
- 4 In nadākaŋ? Ekānitā āmawebeniye nadāŋirān tǎgak tǎyak. Tǎŋpǎkaŋ āmawebe inita nadāwā āpani tāk tākaŋ u tǎŋkentǎŋ yāmik tǎyak.
- 5 * Unitā āmawebe Ekāni iniŋoret tākaŋ in bānep oretoret tāk tǎkot. Ba patpat bāgupjinken udegān oretoret kap teŋ imik tǎkot.
- 6 Tǎŋpǎkaŋ āmik tǎŋo tuŋum injipǎŋ gera terak wǎpi biŋam yǎpmǎŋ akuwut!
- 7 Ude tǎŋpǎŋ iwanjiye tǎŋo momi kowata api dǎpmǎŋ tāreneŋ.
- 8 Ba iwan tǎŋo ekāni ekāni ba intǎjukun āmaniye yen kehāromipǎŋ topmǎŋpǎŋ api yepmaneŋ.
- 9 Ude tǎŋirā Anututā man bian yǎŋkuko u iwanjiyeken bureni api ahāwek. Unitā āmawebeniye, in Anutu iniŋ orerirā wǎpi biŋam ārowani tāk tǎyak.
Eruk, Ekāni wǎpi yǎpmǎŋ akuwut!

150

Kap teŋkaŋ Anutu iniŋ oretna!

- 1 Anutu wǎpi yǎpmǎŋ akuwut!
Kudupi yori gānaŋ wǎpi yǎpmǎŋ akukot. Ba kehāromi pāhap ikek kunum gānaŋ itak ununita iniŋ orerut!
- 2 Epān taŋi tāk tǎŋkuko unita oraŋ imina! U intǎjukun āma pāhap, wǎpi biŋam ārowani nīkek u iniŋ oretna!
- 3 Tǎŋpǎŋ womat piǎŋpǎŋ uterak wǎpi yǎpmǎŋ akuna! Ba gita utpǎŋ uterak iniŋ oretna!

* 149:5: Jop 35:10

- ⁴ Tənpəŋ wagäm utpəŋ kap tenpəŋ gukut tokätpəŋ iniŋ oretna! Uhuwep piäŋkaŋ u kotäk terak wäpi yäpməŋ akuna!
- ⁵ Päräpäräp tənpəŋ dəpəyäk ärena kwäpəŋ Anutu iniŋ oretna! Tənpəŋ päräpäräp dəpəyäk mämä taŋigän tənpəŋ Anutu kunum gənaŋ unu iniŋ oretna!
- ⁶ Kome terak imaka imaka irit kuŋat-kuŋat ikek in kuduŋtagän Ekäni wäpi yäpməŋ akuwut!
Ekäni wäpi yäpməŋ akuwut!